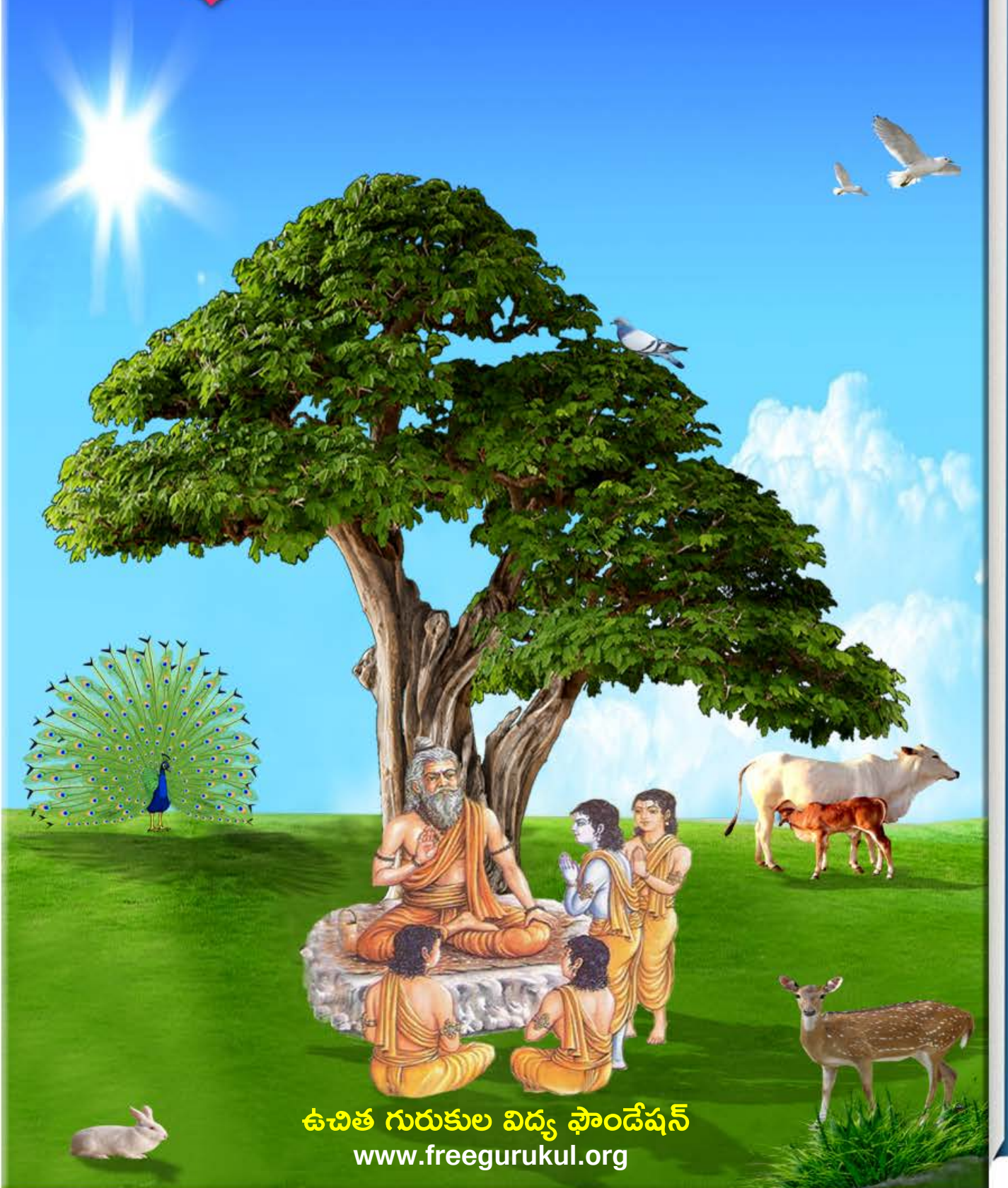


భగవద్గీత

జ్ఞానేశ్వరి-2,3



ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్
www.freegurukul.org

సదాశివ సమారంభం



గురు దక్షిణామూర్తి



గురు వేదవ్యాస మహర్షి



గురు కృష్ణ మహర్షి



గురు నారద మహర్షి



గురు వాల్మీకి మహర్షి



గురు శ్రీకృష్ణ

శంకరాచార్య మధ్యమాం



గురు ధర్మాత్రేయ



గురు బాలాభాజ



గురు గోతమ బుద్ధ



గురు ఆదిశంకరాచార్య



గురు రామానుజాచార్యులు



గురు జ్ఞానేశ్వర్



గురు రవిదాస్



గురు కబీర్ దాస్



గురు చైతన్య మహా ప్రభువు



గురు నానక్



గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

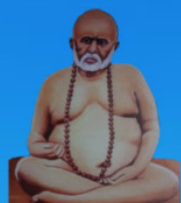


గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి



యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతాం



గురు వైలింగ్ స్వామి



గురు లాహీరి మహాప్రభు



గురు రామకృష్ణ పరమహంస



అమ్మి శారదా దేవి



గురు వివేకానంద



గురు సాయిబాబా



గురు అరబింద్



గురు రమణ మహర్షి



గురు యోగానంద



గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద



గురు మళయాళ స్వామి



గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి



గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య

వందే గురుపరంపరాం..





“ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్” ద్వారా విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందించే సేవా కార్యక్రమంలో భాగంగా ఈ పుస్తకాన్ని భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా) నుంచి సేకరించి అందిస్తున్నాము. ఇందుకు మేము వారికి కృతజ్ఞత తెలియచేసుకుంటున్నాము.

సాయి రామ్ వారి సేవల విస్తరణలో భాగంగా ఈ ఫౌండేషన్ స్థాపించబడినది. ఈ స్వచ్ఛంద సంస్థ ద్వారానే అన్ని సేవలు అందించబడును. ఇటువంటి పుస్తకాలు మీరు వ్రాసినట్లయితే (లేక) సేకరిస్తే మాకు తెలియచేయండి. మేము ప్రతి విద్యార్థికి ఉచితంగా అందేలా చేస్తాము, తద్వారా ఉన్నత విలువలు, నైపుణ్యాలు కలిగిన విద్యార్థులను మన దేశానికి అందించవచ్చు. మాతో కలిసి నవ భారత నిర్మాణ కార్యక్రమంలో పనిచేయుటకు, భాగస్వామ్యం అగుటకు ఆసక్తి ఉంటే సంప్రదించగలరు.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in>
- 2) ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్ వెబ్ సైట్ : www.freegurukul.org
- 3) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్ : <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) మొబైల్ ఆప్: Free Gurukul

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన,ధర్మ ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు డిజిటల్ లైబ్రరీ సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఇది లాభార్జన దృష్టిలేని ఉచిత సేవ. ఈ సేవలో అంతర్జాలంలోని(ఇంటర్నెట్) లైసెన్సు / కాపీరైటు అభ్యంతరాలు లేనివి అనుకొన్న పుస్తకాలను గ్రహించటం జరిగినది. అనుకోకుండా ఏవైనా అభ్యంతరకరమైనవి ఉన్నచో మాకు తెలుప మనవి, వాటిని తొలగించగలము అని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Website: www.freegurukul.org

Mobile App: Free Gurukul

email: support@freegurukul.org

Facebook: www.facebook.com/freegurukul

Help Line / WhatsApp: 904 202 0123

“ మన లక్ష్యం: విలువలు, నైపుణ్యాలతో కూడిన విద్య అనేది ఉచితంగా + సులభంగా + ఆకర్షణీయంగా + నాణ్యతతో కూడి అందరికీ అందించబడాలి “

ఉచిత గురుకుల విద్య ఫౌండేషన్ – Free Gurukul Education Foundation

సర్వం పరమాత్మ పాద సమర్పణమస్తు

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc x

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE



For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	INSA	Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	----------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది ఐలిప్పులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినిచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖



మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

జ్ఞానేశ్వరి

(భగవద్గీత)

[7 నుండి 12 అధ్యాయములు]

సంత్-శిరోమణి శ్రీ జ్ఞానేశ్వర్ విరచితము

అనువాదం

దిగవల్లి శేషగిరిరావు

ఆధ్యాత్మిక గ్రంథమండలి

విజయవాడ 2.

తెలుగు జ్ఞానేశ్వరి

విడవ అధ్యాయము

య్యా సక్త మనాః పార్థ ! యోగం యుజ్ఞా నృదాశ్రయః
అసంశయం సమగ్రం మాం యథా జ్ఞాన్యసి తచ్ఛృణు॥ ౧

నం తే హం స విజ్ఞాన మిదం వక్ష్యామ్యశేషతః॥
ద్వాత్వా చేహ భూయో అన్యద్వా తవ్య మవశిష్యతే॥ ౨

శ్రోతలారావి నుడు; ఇటుపిమ్మట పార్థునితో శ్రీకృష్ణుడిటుల చెప్పెను-
ఓ అర్జునా, నీ విష్ణుడు వాస్తవముగ యోగ యుక్తుడవైతివి. నేను
నీ కిష్టము జ్ఞానము మరియు విజ్ఞానము (ప్రపంచజ్ఞానము)లను గురించి వివ
రము చెప్పెదను. దీనివలన ఆరచేతియందున్న రత్నమును గురించి నులభ
తెలిసికొన్నరీతిని నీవు నన్ను గురించి చక్కగా తెలిసికొనగలవు.
ప్రాపంచిక జ్ఞానమువలన నాకు గలుగు లాభమేమని నీవు తలంచవచ్చును!
నాని ప్రప్రథమమున ప్రపంచజ్ఞానమును తెలిసికొనుటయే అవశ్యకము. ఏలనన,
జ్ఞానమును గురించిన ప్రసంగము వచ్చినప్పుడు యీ ప్రాపంచిక జ్ఞాత్వత్వ
దృష్టియే కప్పివేయబడియుండును. ఒడ్డుకు చేరిన నావ ఒడుదుడుకులు
ంగా వుండునటుల, ప్రాపంచిక జ్ఞాత్వత్వము చేరజాలనిదిన్నీ, విచారశక్తి
ద వెనుకకు మరలవలసినట్టిదిన్నీ, తర్కమునకుకూడ అందనిదిన్నీ యగు
ట్టిదానినే, ఓ అర్జునా 'జ్ఞాన' మందురు. జ్ఞానమునకు భిన్నమైనదంతయు
ప్రపంచము, దీనినే 'విజ్ఞాన' మందురు; మరియు, యీ ప్రపంచమంతయు
మనది కల్పనయే 'అజ్ఞాన'మని యెరుంగుము. ఇక నీకు అజ్ఞానమును
ద్రోలునట్టిదిన్నీ, విజ్ఞానమును నశింపజేయునదిన్నీ యగు గూఢరహస్య
మును చెప్పెదను. దీనివలన మనము కేవల జ్ఞానస్వరూపులము కాగలుగు
దుము. ఈ స్థితికి మనము చేరినప్పుడు వక్తయొక్క వాక్కులు అంతముం
డును, శ్రోతయొక్క శ్రవణానుభవకూడ సమాప్తమగును. చిన్న పెద్ద యెడ

భేదబాధముకూడ నశించును. ఈ విధమున గూఢరహస్య జ్ఞానము ఏ కొంచెము కలిగినప్పటికికూడ మానవునిమనస్సు మిక్కిలి కాంతిని పొందును.

మనుష్యాణాం సహస్రేషు కశ్చిద్యతతి సిద్ధయే
యతతా మపి సిద్ధానాం కశ్చి న్నాం వేత్తి తత్త్వతః ॥ 3

“తెలకొలది మానవులలో ఏ ఒకనికో యీ విషయములందు ప్రీతి యుండును. అట్టి వారిలో ఒకానొకడు మాత్రమే నన్ను నిజముగ తెలిసి కొనగలడు. ఓ అర్జునా, ప్రపంచమంతయు వెదకి సాహసికుడగు వీరు నొకని సంపాదించి నేనయందు లక్షలకొలది సైనికులను చేర్చుకొనుటకుల, మరియు నేనంతను చేకూర్చుకొనిన విచ్చుట యుద్ధరంగమున వెక్కురు సైనికులు కత్తిదెబ్బలకు లొనై నశించగా, అంతమున విజయలక్ష్మి సింహాసనమున అందెవడో ఒక్కడు మాత్రమే కూర్చొనుచుతిరి, ఈ బ్రహ్మజ్ఞానము నెడి జలాశయమునందుకూడ వెక్కురు దుమికెదన, కాని అం దే ఒక్కడో మాత్రమే ఒడ్డునకు చేరును. అందువలననే, నేను దీనిని సాధారణ విషయము కాదని చెప్పుచున్నాను. దీనిని గురించి చెప్పుటకూడ చాల కష్టమైనపరియే. అయి నప్పటికి నీకు దీనిని గురించి చెప్పుటకు ప్రయత్నించెదను, వినుము.

భూమి రాపో ౭నలో వాయుః ఖం మనో బుద్ధి రేవ చ
అహజ్కార ఇతీయం మే క్షిన్నా ప్రకృతి రష్టధా ॥ ౪

“ఓ హస్తా, మానవశరీరమునకు నీడవలె, నాకు యీ మహత్తత్త్వముకు అదిమాయ కూడ ప్రతిబింబము. ఈ మానుషగల మరొక పేరు ప్రకృతి. ఇది ఎనిమిది విధములు. ఇదియే యీ ముగ్ధాశములను సృష్టించుచున్నది. ఆప్త, తేజస్సు, ఆకాశము, పృథ్వీ, వాయువు, మనస్సు, బుద్ధి, అహంకారములనెడికే ప్రకృతియొక్క ఎనిమిది భేదములు.

అపరేయ మితి స్త్యన్యాయం ప్రకృతిం విద్ధి మే వరామ్
జీవ భూతాం మహా బాహో య యేదం ధార్యతే జగత్ ॥ ౫

“ఓ అర్జునా, ఈచైన చెప్పిన రీతిని ఎనిమిది విధములుగాగల సామ్యసంకేత వా పగను ప్రకృతిగ నెరుంగుము. దీనినే ‘జీవు’ డందును.

వీలనన, ఇదియే నిర్జ్ఞాన తరీరమును సజీవ మొనర్చునట్టినిస్సీ, తరీరమున చలన శక్తి మొదలగునవి కలిగించునదిన్నీ, మనస్సునందు శోకము, మోహము మొదలు గాగల వికారములను కలుగ జేయునదిన్నీ అయియున్నది. ఈ పరమ మాయా సాంగత్య ఫలితమువలననే బుద్ధికి జ్ఞాతృత్వము కలుగుచున్నది. మరియు దీనివలన ఉత్పన్నమగు అహం - భావమే యీ సంసారముయొక్క అస్తిత్వమును నిలిపియుంచుచున్నది.

ఏత ద్యోనీని భూతాని సర్వాణి త్యుపధారయ

అహం కృత్స్నస్య జగతః ప్రభవః ప్రళయ స్తథా || ౬

“ ఈ నూత్న ప్రకృతి తన యిచ్చచే స్థూల మహాభూతముల అంశములతో కూడియున్నప్పుడు, యీ భూతస్పష్టి - అనగా ప్రాణికోటియొక్క టంకసాల తెరువబడును. ఈ టంకసాలలో నాల్గరకములగు ప్రాణుల నాణెములు తమంతలా మే వెలువడును. అవి జరాయణ, అండజ, స్వేదజ, ఉద్భిజములనెడి నాల్గువిధములగు నాణెములునై యున్నవి. మూల్య విచారణతో చూచినచో యీ నాల్గురకములగు నాణెములు సమానమైనవే; కాని, కేవలము జాతి లేక వర్గ విచారణతో చూచినచో యివి నాల్గును ఒకదానితో మరొకటి భిన్నమైనవేను. ఈ జాతులన్నియును కలసి ఎనుబది నాల్గు లక్షలు గలవు. ఇవిగాక ముఖ్య వర్గములోగల ఉపవర్గములు అనంతములు; ఇవి లెక్కింపరానన్ని గలవు. ఈ విధముగాగల ప్రాణిసమూహము అసంఖ్యాకములైన నాణెములతో ఆ నిర్గుణ, నిరాకార, అవ్యక్తవీజ భాండా రము నిండియున్నది. ఈ రీతిని పంచమహాభూతములతో సమముగ తూకము గల అనంతములుగాగల నాణెములను కేవలము ఆ ప్రకృతియే లెక్కించ గలదు. ప్రథమమున తాను పోతపోసి తయారుచేసిన నాణెమును, అదియే అనంతరమున కరగించివేయుచున్నది. కేవలము వాటియొక్క మధ్య అనగా అస్తిత్వ స్థితియందు మాత్రమే అది వాటిచే కర్మాకర్మలను చేయించుచున్నది. ఈ ప్రకృతి - అనగా మాయయే - నామరూపములద్వారా ప్రతీతమగుచున్న యీ విశ్వమునందలి సమస్త వస్తువులను ప్రసార మొనర్చుచున్నది. అట్టి యీ ప్రకృతి నాయనడే సమరసత్వమును పొంది తనించు

చున్నది, కావున యీ జగత్తున కంతకును, అది, మధ్య, అంతములు నేనేయై యున్నాను.

* మత్తః పరతరం నా న్యత్కించి దస్తి ధనంజయ
మయి సర్వ మిదం ప్రాతం నూత్రే మణిగణా ఇవ ॥ 2

“మనకు కనిపించెడి ఎండమావులయొక్క మూలకారణమును గమనించినచో, దీనికిగల కారణము కేవలము కిరణములేకావనినీ, ప్రత్యక్షముగ మాద్యుడేవనినీ బోధపడును. అదేరీతిని, ఓ అర్జునా, ఈ ప్రకృతివలన ఉత్పన్నమైన యీ సృష్టి అంతమొంది, మరల తన మూలస్థితిలో యథా ప్రకారముగ కలసిపోయినప్పుడు, యీ సృష్టియంతయు కేవలము నారూపము గలిగిగనే యగును. అన, అది నాయందే లీనమగును. అప్పుడు కేవలము నారూపమే యుండును. యీ రీతిని, ఉత్పన్నమయి తిరిగి విలీనమయ్యెడి యీ విశ్వమెల్లప్పుడు నాయందే యుండున్నది, దానిచు నందు గ్రుచ్చబడిన మణులవలె, యీ జగత్తుకూడ నాయందే యుండును. బంగారుతో చేయబడిన నగలు బంగారు తీగయందే గ్రుచ్చబడురీతిని, యీ విశ్వమునంతను వియటను, లోపలను అంతటను నేనే ధరించి యుండును. ధి”

రసోఽహ మప్పు కాస్తేయ ప్రభాస్మి శశి సూర్యయోః

ప్రణవ సుర్వ వేదేషు శబ్దః ఖే పౌరుషం నృషు ॥ ౩

ప్రభాస్మి గన్ధః పృథివ్యాంచ తేజ శ్చాస్మి విభావసౌ

జీవనం సర్వభూతేషు తవ శ్చాస్మి తవస్త్విషు ॥ ౪

“కావున ఓ అర్జునా, నీటియందుగల రస-గుణము, వాయువునందు గల స్పర్శ-గుణము, సూర్యచంద్రులందరి లేతో-గుణము ‘నేనే’నని నీవు తెలిసికొనుము. ఇదేరీతిని పృథివియందలి గంధ-గుణము, ఆకాశమునందలి శబ్ద-గుణము, జీవములందలి ఓంకార - స్వరూపప్రణవము - యివన్నియు పౌరుషావిక శుద్ధములని అనగా యివన్నియు ‘నేనే’యని యెఱుంగుము. మనుష్యునందలి మహత్వత్వము, పౌరుషమనెడి అహంభావముయొక్క బలముకూడ ‘నేనే’నని నీకు ముందుగనే చెప్పియున్నాను. తేజస్సువైనగల

‘అగ్ని’యనెడి పేరుగల ఆవరణను తొలగించిన పిమ్మట మిగిలియుండు కేవల స్వరూప - తేజస్సుకూడ నేనేయై యున్నాను, ఈ త్రిభువనములందలి భూతకోటి అనేకములగు యోనులందు జన్మించి, తమ తమ విశిష్టమార్గ నిర్వహణ మొనర్చుచుండును. కొన్ని వాయుభక్షణ మొనర్చును, కొన్ని తృణమును తిని జీవించును, కొన్ని ఆన్నమును తిని బ్రతుకును, కొన్ని కేవలము నీటిని త్రాగియే జీవితమును గడుపుకొనును. ఈ రీతిని భిన్న-భిన్న ప్రాణులు జీవించుటకు స్వాభావికముగల భిన్న భిన్న సాధన లన్నింటను నేనే అభిన్న స్వరూపమున నివసించుచున్నాను.

బీజం మాం సర్వభూతానాం విద్ధి పార్థ సనాతనమ్ |
బుద్ధిర్బుద్ధి మతా మస్మి తేజ స్తేజ స్వినా మహమ్ ||

10
౧౦

బలం బలవతాం చా హం కామ రాగ వివర్జితమ్ |
ధర్మా విరుద్ధో భూతేషు కామో ఒస్మి ధరత్న భ ||

11
౧౧

“ఉత్పత్తి సమయమున ఆకాశముయొక్క అంకురము (బీజము)తో పాటు విస్తరించునట్టిదిన్నీ, విశ్వసంహార సమయమున ఓంకారమునందలి ‘అ’ ‘ఉ’ ‘మ’ కారములనుకూడ నాశమొనర్చునదిన్నీ, ఈ దృశ్యప్రపంచమున జగదాకారమున తోచునదిన్నీ, మహాప్రళయ సమయము వచ్చినప్పుడు బయటకు చూచుటకు నశించినటుల కనిపించినప్పటికినూడ, వాస్తవమునకు ఎన్నడును నశించజాల నట్టిదిన్నీ అగు స్వయంబిద్ధమూ అనాదియూనగు విశ్వబీజముకూడా నేనేయై యున్నాను. ఓ అర్జునా ఆత్మా నాత్మ విచారణచే యీ భాసమునకు సామంజస్యము నేర్పరచినప్పుడు, దీని యొక్క వాస్తవిక మహత్వము నీకు అనుభవమగును. ఇక యీ విషయమును విడచి మరొక విషయమును నీకు చెప్పెదను. తాపనులయొక్క తపస్సుకూడ నా రూపము గానే యెరుంగుము. బలిష్ఠులందలి బలము, బుద్ధిమంతులందలి బుద్ధికూడా నేనే యైయున్నాను. భూతకోటికి ధనసంపాదన మూలమున విఘ్నముగ ధర్మసంగ్రహణ మొనర్చుతననెడి శుద్ధకామ - వాంఛ కూడ ఆత్మస్వరూప మందు రమించు నే నే. ఈ శుద్ధకామము సాధారణముగ వికారములయొక్క

ప్రవాహము ననుసరించి ఇంద్రియములకు తృప్తి కలిగించు కర్మలూపర్పి నప్పటికి కూడ అని ఇంద్రియములను వాటి ధర్మములకు విరుద్ధముగ పోనివ్వను. ఈ కామము కర్మసన్యాసమనెడి వంకరటింకర మార్గమును విడచి విఘ్నకర్తాచరణమనెడి రాజమార్గమున పోవును. మరియు నియమితత్వ మనెడి దివిటీ ఎల్లప్పుడు దీనిని అంటిపట్టి యుండును. ఈ రీతిని బాగరూక తతో కర్మములు జరుగునప్పుడు ధర్మము పరిపూర్తియగును. అందువలన సాంసారిక భోగముల ననుభవించు పురుషులుకూడ మోక్షతీర్థమునందు ముక్తు లగుదురు. జేదములందు ప్రకంపించబడిన మహత్త్వమనెడి మంటపముపైన ఎక్కించబడిన కామమనెడి జగల్లత (జగత్తనదీతీగ) యొక్క కర్మములనెడి కాళిలు ఫలభారమువలన వంగి అంతమున మోక్షమువద్దకువచ్చి ఆనకొనును; ఇట్టి అన్ని విధములైపట్టి సమస్త భూతములను సృష్టించు బీజరూపమునగల కామముకూడా యోగిశ్రేష్ఠ పుమాత్మనగు నేనేయై యున్నాను. ఈరీతిని ఒక్కొక్క విషయము నెంతదూరము చెప్పను! సమస్త వస్తువులు నావలననే వ్యాపించుచున్నవి. అన్నింటిని నేనే వ్యాపింపజేయుచున్నాను.

యే చైవ సాత్త్వికా భావా రాజసా స్తామసా శ్చ యే
మత్త ఏవేతి తాన్విద్ధి న త్వహం తేషు తేషుయి॥ ౧౨

“సాత్త్విక, రాజస, తామశీకములైన వెన్ని గలవో అవన్నియు నా స్వరూపమునుండియే పుట్టింది. ఈ విషయమును నీవు చక్కగా జిహ్వియించుకొనుము. ఈ వికారములు పుట్టుచో అవికూడ నాయుండే పుట్టును; కాని, స్వప్నావస్థయందు జాగ్రదవస్థ ఉండనిరీతిని, యీ వికారములందుకూడ నే నుండను. బీజకణము వాస్తవమునకు రసద్రవ్యము వలననే ఏర్పడి, దానితోనే నిండియున్నది; కాని, అంకురమునందునూ, కొమ్మలందునూ కఠినరూపమున గల కొయ్య ఉండును యిదికూడ ఆ బీజకణమువలననే ఏర్పడుచున్నది. అయినప్పటికి ఆ కొయ్యలో ఎప్పుటైనా బీజగుణము ఉండునా? అటులనే, చూచుటకు బయటకు నా నుండియే వికారములు ఉత్పన్నమైనటుల కనిపించినప్పటికిని, నే నా వికారము లుండుండను. ఆ కాళమున మేఘములు వచ్చును, కాని మేఘములందు ఆ కాళము ఉండదు, మేఘములందు జలము ఉండును, కాని ఆ జలమునందు

మేఘము లుండవు. మేఘములందుండెడి నీటిలో త్రోవ కలిగినప్పుడు మెరపు కనిపించును. అందుచే, ఆ మెరనెడి మెరపులో నీరుగలదని చెప్పవచ్చునా? నిప్పునుండి పొగవచ్చును, కాని ఆ పొగలోకూడ నిప్పు ఎన్నడైన వుండునా? ఇదేరీతిని నాయందు వికారములుండును, కాని ఆ వికారములు నేను కాను.

(తిథి గుణమయై రాభివై రేభి స్సర్వమిదం జగత్

మోహితం నాభి జానాతి మా మేభ్యః పర మవ్యయమ్ || ౧౩

“నీటియందు పుట్టెడి నాచు నీటియందంతటను వ్యాపించి దానిని కప్పివేయరీతిని, మేఘములవలన ఆకాశమంతయు కప్పివేయబడురీతిని, స్వప్నమును అసత్యమైనదిగా చెప్పినప్పటికి నిద్రయందున్నంత వరకు ఆ స్వప్నము నిజమైనదిగ నే తోచి మనసు గురించిన స్మృతియే లేకుండురీతిని, కన్ను తనంతలాను తన కనుగ్రుడ్డువైన కలుగజేసికొనిన పొరవలన తన దృశ్యకక్షిని పొగొట్టుకొన్నటులు, యీ త్రిగుణములతో నిండియున్న మాయకూడ నాయొక్క ప్రతిబింబమైయున్నది. మరియు అది నా ఆత్మ స్వరూపమనెడి మరుగున తేరవలె నుండియున్నది. ఇందువలననే ఈ జీవులు కన్ను గుర్తించజాలకున్నారు. అవన్నియు నానుండియే ఉద్భవించినవి, కాని అవి మాత్రము నేనుకాను. నీటినుండి ఉద్భవించిన ముక్తియు నీటియందు కరగిపోనటులు, మట్టితో చేయబడిన కుండ కాల్యకుండా వెంటనే మట్టిలో కలసిపోనచో ఆ మట్టితో కలసి ఏకజీవిముగ నగునేగాని, ఆ కుండను అగ్నిలో కార్చినచో అది మట్టిగాగాక మరొక భిన్న స్వరూపముగలదిగా నగునటులు, యీ భూతకోటియంతయు నాయొక్క అంశయే, కాని ప్రకృతి యొక్క కలయిక (యోగము)వలన అవన్నియు జీవ-దళను పొందినవి. ఇందుచే ‘అవి’ నాని, కాని ‘నేను’ అవికాదు. ‘అవి’ నానే అయినప్పటికి అవి అహంకారము, మమత్వము, మరియు భ్రమవలన విషయాంధత్వమును పొందుటచే నా స్వరూపమును గుర్తించలేవు.

దైవీ హ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా
మా మేవ యే వ్రపద్యస్తే మాయా మేతాం తరన్తితే || ౧౪

“ఓ అర్జునా, మహత్తత్వము మొదలగు నా మాయను దాటి నామూల స్వరూపమును ఎటుల పొందవగుననునది యిప్పుటి ప్రశ్న. పరబ్రహ్మమనెడి పర్యతముపైర మూలసంకల్పమనెడి జలముతోపాటు మాయయనెడి నది యందు అతి చిన్నదగు మహాభూతమనెడి నీటిబుడగ (బుద్ధుడము) పుట్టును. ఆ పిమ్మట సృష్టిరచనా ప్రభావమువలనను మరియు కాలక్రమముతోపాటు గను వృద్ధిపొందుచూ వేగముతో కర్మమార్గము మరియు మోక్షమార్గము యనెడి చెడు ఎత్తయిన తటము (పిడ్డు)లగుండా జలప్రసౌహము తన యిష్టనుసారము యిటు నటు పోవుచుండును. ఆ వైన సత్త్వ, రజస్తమోగుణములనెడి త్రిగుణరూపమునగల వర్షమువలన చక్కగా నిండి తన మోహమునెడి వరద ద్వారా యమము (మమోనిగ్రహము) నియమము (ఇంద్రియనిగ్రహము)లనెడి నగరములను ముంచివేయును. యిందు ప్రతిచోట జ్యేష్ఠమనెడి నుడిగుండము లుండును. మత్స్యరమనెడి తిరుగుడులుండును, ఉన్మాదము మొదలగు భయంకరమైన మోసకృత్తిమింగలములు కనిపించుచుండును. మరియు ప్రపంచమనెడి పెక్కు మలుపులు ఉండును. కర్మాకర్మలనెడి అలలపైన సుఖ-దుఃఖమునెడి చెత్తయిండును, మరియు ఆ నదియందు గల విషయ విలాసముయనెడి లంకను వాసనలనెడి అలలు కొట్టుకొనుచుండును. అంతేగాక జీవుడనెడి షేషపుంజములు న్యాపించియుండి కనిపించుచుండును. మరియు ఆనదియొక్క అహంకారమనెడి ప్రవాహమున విద్యామదము, ధనమదము, బలమదములనెడి మాటియొక్క అలలు లేచుచుండుటేగాక విషయ వాసనలనెడి అలలుకూడ వచ్చుచుండును; ఇంకను అందు, ఉదయము - అస్తమయములనెడి వరదవలన జనన - మరణము లనెడి గోతులు పడుచుండును, వాటియందు పంచభూతాత్మకసృష్టియొక్క నీటి బుడగలు ఎల్లప్పుడు లేచుచుండును. మరియు ఆ నదియందలి మోహము, భ్రమ మొదలగు మత్స్యములు ధైర్యముయొక్క మాంసమును పిలుచుకొని తినచుండును, అప్పుడు వంకరటింకరగా గల అజ్ఞానమనెడి తిరుగుడులోపడి యిటు నటు తిరుగుచుండును, మరియు ఆ మాయయనెడి నదిలో భ్రమయనెడి మరికొవలన శేషద్వైతద్వయనెడి ఊబియుండును; రజోగుణముయొక్క గర్జనము స్వర్గలోకమవరకు వినుపించును, మరియు ఆ మాయారూపియగు నదిలో తమోగుణ ప్రవాహము అత్యధికముగను అతి ప్రబలముగనుండును, మరియు

సత్యరూపమునగల గోతులను యీది దాటివచ్చుట చాల కష్టమగును, ఆమాయానది చాల దుష్టమైనదీ, కఠినమైనదిన్నీ. ఇందు వచ్చెడి జనన మరణములనెడి వరదవలన సత్యభావమునందలి కోటులు పడిపోవును, బ్రహ్మాండమనెడి గొప్ప గొప్ప రాతిబండలుకూడ కదలి పడిపోసాగును.

ఈ మాయానది యందలి జలముయొక్క ప్రచండజేగమున యిప్పటి వరకు దాని తరంగములు ఆగుటయునునదే లేదు. ఇట్టి మాయ యనెడి వరదను యీది వీరితిని ఎవడు దాటిరాగలడు? ఇందు మరొక విచిత్ర విషయముకూడా గలదు; ఈ మాయ యనెడి నదిని దాటుటకు మన మవలంబించెడి ఉపాయములవలన మఱిొన్ని క్రొత్తబాధలుకూడతటస్థించును. ఇ' యీ బాధలేవో చెప్పెదను వినుము కొందరు తమ స్వబుద్ధిపై విశ్వాస ముంచి యీ నదిలో ప్రవేశించుదురు; కాని అట్టివారు వెంటనే తమ స్వబుద్ధిని పూర్తిగా కోల్పోవుదురు. కొందరు అజ్ఞాన మనెడి గోతియందలి అభిమానపు నొటియందు పడుదురు, కొందరు యీ నదిని దాటుటకుగాను తమ నడుముకు కట్టుకొనిన వేడత్రయమనెడి సారకాయ బుర్రతోపాటు, అహంకార మనెడి ఒక పెద్దరాతినికూడ తమ నడుముకు కట్టుకొందురు; అట్టి స్థితిలో గలవారిని ఉన్మాదమనెడి చేప పూర్తిగా కబళించివేయును. కొందరు తమ యావనముపై విశ్వాసముగలవారై దానిని (నదిని) దాట గోరెదరు. కాని వారు విషయలంపటత్వమనెడి తిగుగుడులోపడిపోదురు, మరియు విషయములనెడి మొసలి వారిని నమిలి వేయుచుండును ఆ పిమ్మట వారు యీ నదియొక్క వార్ధక్యరూపమునగల బుద్ధిభ్రంశమనెడి వలలో అచ్చటచ్చట చిక్కుపడిపోదురు పిమ్మట కోక మనెడి రాతిబండకు కొట్టుకొని, రాగ మనెడి సుడిగుండములో మోసగింపబడి, తల వైకె తినప్పుడెల్ల ఆపదలనెడి రాబు దులు వారిని అతికఠోరముగ మాడ్చునట్లుకొని - ఓటుచుకుని తినసాగును. పిమ్మట వారు దుఃఖ మనెడి మురికితో అంటుకొనిపోయి, అంతమున మరణమనెడి యిసుకదిబ్బవద్దకు చేరి అందుచిక్కుకొని మరణించుదురు. ఈ రీతిని విషయలంపటత్వమున పడియుండువారి జీవితము సంపూర్ణముగ వ్యర్థమైనదే. కొందరు యజ్ఞ విధానమును తా మీ మాయానదిని దాటుటకు పరికరముగ నేర్పరచుకొని యీ పరికరమును సారబుర్రను తమ పొట్టక్రింద కట్టుకొని స్వర్గముఖమనెడిగోతిలో పోయి పడెదరు, మరికొందరు మోక్షమును

సంపాదించువలెనను ఆకతో కర్మ లనెడి బాహువులను తమకు ఆధారముగ చేసికొందురు; కాని వారు విధి, నిషేధములు అనగా కర్తవ్యా కర్తవ్యము లనెడి నుడిగుండమున చిక్కుకొందురు. వైరాగ్య మనెడి నాక ప్రవేశించుటకు కూడ విలులేనట్టిన్నీ, వివేక మనెడి దారము దూరనట్టిన్నీ, యోగసాధనమున మాత్రమే ఏ కొద్దిగనో దాటుటకు వీలగునట్టిదిన్నీ యగు ఆ మాయానదిని గురించి జీవుడు దానిని దాటగలడని పొగ్గి చెప్పుటకు లగినదేదియును లేదని చెప్పిలేరనలెను. పథ్యము చేయుని లోగికి లోగనివారణ యగునెడల, దుష్టముని బుద్ధిని వశపరచుకొనుటకు ఏదైన ఉపాయ ముండునెడల, లోభి తనచేతికి వచ్చిన సంపదను విడచిపెట్టగలుగునెడల, దొంగ నిందుసభలో దూరగలుగు నెడల, చేదను చేబువుమ్రొంగి వేయగలుగు నెడల, పిరికివాడు యక్షిణిని భయపెట్టి వెనుదిగొనుటలు చేయగలుగు నెడల, లేడిపిల్ల వలను త్రెంచివేయ గలుగు నెడల, చీమ మేరుపర్వతముపైకెక్కి దాని ఆవలిబిడ్డునకు పోగలుగు నెడల - జీవుడుకూడ మాయానది ఆవలిబిడ్డునకు చేరినటుల కనిపించగలడు. కావుననే ఓ ఆర్జునా, స్త్రీ సేనమస్తయుగా భావించు మానవుడు స్త్రీని తన వశము నందుముకొనజాలని రీతిని జీవుడ కూడా మాయానదిని యీది దాట జాలడు. ఏక నిష్ఠతోనూ అనన్యభావముతోనూ కేవలము నన్నే భజించు వారు మాత్రమే యీ నదిని యీది దాటగలరు. లేదా, వారిని గురించి యిటుల చెప్పకయ్యను - వారు యీ నదిని యీది దాటవలసిన ఆవశ్యకతయే యుండదు. ఏలనన, వారిముందుగల యీవలిబిడ్డున నీరు వుండనే వుండదు. సద్గురు వనెడి మంచినాక లభించినవారు, అనుభవ మనెడి కాపీసమును బిరించి కట్టుకొనవారు, ఆత్మబోధ యనెడి తెప్ప దొరికినవారు, అపరాధార మనెడి మిక్కిలముగు బరువును పారవైచి, సంకల్ప - వికల్పములనెడి అలలనుండి తప్పించుకొని, విషయానక్తి యనెడి తీవ్రమైన వాన దెబ్బనుండి కాపాడు కొని, ఏకత్వపు శేవుకుచేరి, ఆత్మబోధ యనెడి బల్లకట్టును అందుకొని, వెంటనే నిరాశ యనెడి ఆవలిబిడ్డునకు చేరినట్టివారు మాత్రమే వెంటవెంటనే వైరాగ్య మనెడి చేరుతో నెట్టుకొనుచూ, అహంబ్రహ్మగ్ని యనెడి శ్రద్ధా సామర్థ్యమువలన వైన తేజుచూ, అంతమున అనాయాసముగనే నివృత్తి తటమువద్దనుపొయి చేరుదును. ఈ మార్గముననుండి నన్ను భజించువారు

మాత్రమే నాయా మాయానదిని యాది దాటగలరు. కాని, యిట్టి భక్తులు చాలా అరుదు. ఇట్టివారు అధిక సంఖ్యలో కనిపించరు.

సమాం దుష్కృతినో మూఢాః ప్రపద్యంతే నరాధమాః
మాయా యావ హృతజ్ఞానా ఆసురం భావ మాశ్రితాః॥ ౧౫
చతుర్విధా భజంతే మాం జనా సుసృకృతినో ౨ర్జున
ఆరో జిజ్ఞాసు రథార్థీ జ్ఞానీచ భరతర్షభ॥ ౧౬

ఈ విధముగ భక్తులేగాక అహంకార మనెడి భూతమునకు వానా సముగ నైనట్టి పెక్కురు మనుజులుకూడ గలరు. వీరు ఆత్మజ్ఞానమును మరచి పోవు చున్నారు. ఈ విధముగ అహంకారభూతము ఆశ్రేయించిన వాని గురించి తేదవూ లిటుల చెప్పవచ్చును. వీరియందు సంయమము అన ఇంద్రియ నిగ్రహ మనెడి తెరతొలగిపోవును. భవిష్యత్తున తాము అధః పతితులమగుదు మనెడి సిగ్గు వసించును, ఎన్నడును చేయకూడని పనులను యిట్టి జీవులు చేయ సాగుదురు. ఇట్టి ప్రాణులు ఇంద్రియములనెడి గ్రామమునందలి రాజమార్గ మున అహంకారముతో కూడియున్న క్యర్థప్రరాపము లాడుచూ అనేక విధములగు వికార సముదాయమును ప్రోగుచేసెదరు. మరియు అతమున దుఃఖితోకములనెడి ఆఘాతములు నిరంతరము వారికి లగుల నారంభించి నప్పుడు, వారికి స్మృతి భ్రంశమగును. దీనికంతకును కారణము ప్రకృతి యనబడెడి యీ మాయయే. దీనివలననే యీ జీవులెరువ నన్ను మరచిపోయిరి. ఆత్మహితమును సాధన మొనర్చు సాధక్తులు నాల్గవిధములుగా నుండుదురు. వారు - ఆర్తులు, జిజ్ఞాసులు, అర్థార్థులు మరియు జ్ఞానులు.

తేహం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తి ర్విశిష్యతే।
ప్రియోహి జ్ఞానినో ౨త్కర్థ మహం సచమమప్రియః॥ ౧౭

వీరిలో ఆర్తులు తమ దుఃఖనివారణకొరకు, జిజ్ఞాసులు జ్ఞానమును తెలిసికొను వాంఛతోను, అర్థార్థులు ధనము సంపాదించవలెనను కోరికతోను నా భక్తులగుచున్నారు. కాని నాల్గవతరగతి భక్తులలో మాత్రము యిట్టి వాసన ఏదియు నుండదు; వారు దేని తృప్తికొరకును నన్ను భజించరు;

కావుననే జ్ఞానులగువారు నానిజమైనభక్తులు. ఎలనన, అజ్ఞాన ప్రకాశము వలననే భేదభావమునెడి అంధకారము నశించుచున్నది. అందుచే వారు మద్రాపులైయుందురు, దానితోపాటు నా భక్తులుగాకూడ నుందురు. కాని స్వచ్ఛమైన స్ఫటికశిల దానిపైనుండి ప్రవహించు నీటియొక్క గమనము వలన సాధారణ మానవులదృష్టిలో క్షణము సేపటివరకు నీటివలె (నీటితో సమానముగ) కనిపించు రీతిని, జ్ఞానియగు పురుషునిస్థితికూడా యిటులనే యుండును. వాయువు శాంతముగలదై ఆకాశమునందు కలసిపోవునప్పుడు ఆకాశమునకు భిన్నమగు వాయుభావ మేదియూ నుండదు. అదేరీతిని, జ్ఞాని యగువాడు నాలోకలసి వికళిత పొందినప్పుడు 'అతడు నా భక్తుడు' అని చెప్పవలసిన అగత్యముగాని, చెప్పదగినచోటుగాని వుండనేవుండదు. ఉపిగాని, విపరిగాని చూచినప్పుడు మాత్రమే వాయువుయొక్క స్వరూపము ఆకాశముతో భిన్నమైనదిగ కనిపించును. మరియు అప్పుడే అది ఆకాశముతో భిన్నమైనదని నిర్ధారణ కాగలదు. అటుల కానప్పుడు అది స్వాభావికముగ గగన (ఆకాశ) రూపముననే యుండును. ఇదేరీతిని, జ్ఞాని కరీరము ద్వారా కర్మాచరణ మొనర్చినప్పుడు అతడు లోకులకు భక్తుడువలె కనిపించును. కాని అతడు తన ఆత్మానుభవ మునెడి సహజ గుణమువలన మద్రాపుడై యుండియుండును. అతడు తన జ్ఞానప్రకాశమువలన 'నేను ఆత్మనే' అని తెలిసికొను చున్నాడు. అందుచే నేనుకూడ ప్రమాదేశముచే ఆతనిని 'ఆత్మయే' యని చెప్పుచున్నాను. జీవత్వమునకు ఆవలి పిడ్డనగల ఆత్మస్వరూపముయొక్క సంకేతమును గుర్తించి వ్యవహరించ (ఆచరించ) గలవాడు కేవలము భిన్న భేదాధారి అయినంత మాత్రమున ఎన్నడైన వాస్తవమునకు పరమాత్మ తత్వమునకు భిన్నమైనవాడు కాగలడా?

ఉదాహరణ స్వర్వ ఏవైతే జ్ఞానీ త్వత్వైవ మే మతమ్

ఆస్థిత స్సహి యుక్తాత్మా మామేవానుత్తమాంగతిమ్ ॥ ౧౮

“కావుననే కేవలము స్వకార్యనిర్దికృత నాభక్తులుగానై నన్ను అనుసరింతురు; కాని యిట్టి భక్తులలో తన ప్రీతియవినయము 'నేను మాత్రమే' అయియున్న నాదెనడో ఆనిడేజ్ఞాని” అని శిష్యుడిరీతిని చెప్పింది మిథ్య కాదు. ఎటులన, పాలనెడి ప్రయోజనముకొరకై ప్రతిచోటున ప్రవణి అవును

కట్టియుంచుకొనుచున్నాను. కాని ఆ కట్టివేతవలన కలుగు ప్రయోజనము దాని దూడకుకూడా బంధనములేకుండా లభించజాలదుగదా ! ఏ విధమగు పలుపు లేకపోయినప్పటికికూడ దానివిడ్డ ఆబంధనమున పడియుండును; ఏలనన, ఆ దూడ తనువు, మనస్సు మరియు ప్రాణములతో అది తనతల్లితో సంబద్ధమై యుండుటయే; మరియు దానికి తన తల్లిని మించి మరేదియూ తెలియకపోవుటయే. దానిని చూచుటతోడనే అది (దూడ) 'ఇదియే నాతల్లి' యని యనును. ఇదేరీతిని, యీదూడ 'నేను' లేకున్నచో దిక్కులేనిది, ఆధారములేనిదీ యగునని ఆవు చూచినప్పుడు, ఆ ఆవుకూడ తనవిడ్డ తనపట్ల చూపునట్టి ఏకాంతిక ప్రీతినే మరల తనవిడ్డపట్ల తానుకూడ చూపును. కావున యి కృష్ణుడు చెప్పిన యీ విషయము పూర్తిగా వాస్తవమైనదే. అస్తు భగవానుడు మరల యీరీతిని చెప్పసాగెను- "జ్ఞానిగాక మరి మూడు విధములైన వారుగా నాచే చెప్పబడిన భక్తులుకూడ తమ తమ తావులందు యోగ్యులును నాకు ప్రీయమైనవారును ఆయియున్నారు. కాని సమద్రమున కలసిపోయిన నది మరల వెనుకకు మరొకటకు పిలుకేనటుల నన్ను గురించిన జ్ఞానోదయమైన పిదప వారుకూడ వెనుకకు మరలుటకు మరచిపోవుదురు. ఈ విధముగా తన అంతఃకరణమునం దుత్పన్నమైన అభిభూతి యనెడి గంగ నా స్వరూప మనెడి సాగరమున కలిసిపోయియున్నట్టి భక్తుని పూర్తిగా నా స్వరూపముగనే తలంచవలెను - అతడు భక్తుడుగాదు, స్వయముగ 'నేనే'వని తెలిసికొనవలెను. ఇక దీనిని గురించి విస్తరించనేల? జ్ఞానియైన వాడు నా శుద్ధవైశ్యాము మరియు ప్రత్యక్ష ఆత్మగా నెరుంగవలెను. వాస్తవమునకు యీ విషయము ఎవనితోను చెప్పదగినదికాదు. కాని ఏమి చేయను ! చెప్పరాని విషయమునుకూడ చెప్పివైచితిని !

బహూనాం జన్మనా మంతే జ్ఞానవాన్మాం ప్రపద్యతే
వాసుదేవ స్సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః ॥

19
౧౯

" ఇట్టి పురుషుడు విషయము లనెడి భయంకరారణ్యమునందలి కామ కోధము లనెడి వికారము కలిగించు సంకటములనుండి తనను రక్షించు కొని నిర్మలవాసన యనెడి పర్యతముపైన ప్రవేశించును. పిమ్మట పీఠ శ్రేష్ఠుడవగు అర్జునా, అతడు సత్సంగత్వముగలవాడై కర్మ సన్యాస మనెడి

దొంకలియగుడు దారిని ఒకవైపు వదలిపెట్టి, సరళమగు సత్కర్మయోగ మనెడి రాజమార్గమున నడచును. అట్టివాడు వందలకొలది జన్మలవరకు ఆ మార్గముననే ప్రవాసమొనర్చుచుండును. ఈ ప్రవాస సమయమున ఆతడు తన పాదములకు ఆశ్రయనెడి పావుకొళ్ళనుకూడ ధరించడు. అట్టి స్థితిలో, ఫలహేతువును గురించిన విచారణకుకూడ తాపెక్కడగలదు? ఆతడు యీ రీతిని ప్రతి జన్మమున శరీరధారణమొనర్చుట యనెడి మాయ యనెడి రాత్రికాలమున వాసనా సంగమున త్యజించి కర్మయోగమార్గమున వేగముగ ఒంటరిగ నే పోవుచుండును. ఈ సమయమున కిర్మత్తయచగుట తోడనే, ఆతనికి జ్ఞానమనెడి ప్రభాతమగును. ఆ సమయముననే గురుకృప వలన ఉపాకాలమగును, జ్ఞాననూర్యుని కిరణములు వచ్చి ఆతనిపై పడ సాగును. మరియు, అప్పుడాతని దృష్టియందు భేదభావములేలేని ఏకత్వమనెడి సంపద ప్రకటమగును. ఇట్టి స్థితిలో ఆతడేయే దిక్కున చూచునో, ఆయా దిక్కున ఆతనికి కేవలము నేనే కనిపింతును; మరియు ఆతడేమియు చూడక పూర్తిగా నిశ్చేష్టుడుగను కాంతుడుగను నున్నప్పటికికూడ ఆతని హృదయ మున కేవలము నేనే భాసిల్లుచుండును ఆతనికి నేను తప్ప మరెచ్చటను వీదియూనుండదు. నీటిలో మునిగియున్న పాత్రకు లోపలా, బయటా అంతటను నీరేయుండునటుల ఆతడుకూడ నాలో నిమగ్నుడైయుండును. మరియు ఆతని లోపలను బయటనుకూడ కేవలము నేనే యుండును. ఈస్థితి శబ్దములచే వర్ణించనలవికానిది. కావున యిట్టి వారిని గురించి నేను చెప్పన దేమన - ఈ విధమగు జ్ఞానసంపద యనెడి భాండారము ఆతనికొరకై లేరువ బడుటకు, అప్పుడాతడు యీ జ్ఞానద్రవ్యమును ఉపయోగములలోనికి తెచ్చు కొని విశ్వమునంతను తనవలె నొనర్చుకొనును. ఆతని దృష్టియందు కనిపించున దంతయు శ్రీ నానులేవుడేనని ఆతనికి అనుభవము కాసాగును. మరియు యీ అనుభవసమయవలన అంతమున ఆతడే శ్రేష్ఠుడగు భక్తుడు, నిజమైన జ్ఞాని యగురీతిని ఆతని అంతరంగము తనవలెతానే అత్యధికముగ నిండియుండును. ఆతని ఆత్మానుభవ భాండారము సృష్టియందుగల స్థావర, జంగమములగు సమస్త పదార్థములు అందెమిడిపోగలుగునంత పెద్దగా విస్తరించును. సోదరా అర్థనా, ఇట్టి మహాత్ముడు కను దుర్లభుడు; కాని, కామభావముతో నన్ను

భజించునట్టివారు, ఆశయనెడి అంధకారమున గ్రుడ్డివారై తారట్లాడువారు నగు యితర తరగతికి చెందిన భక్తులు విరివిగా గలరు.

కామై సై సై స్థూతజ్ఞానాః ప్రపద్యంతే అన్యదేవతాః |
తం తం నియమ మాస్థాయ ప్రకృత్యా నియతా స్స్వయా || ౨౦

ఫలవాసవ కలగియుండుటవలన వారి అంతఃకరణమున కామము (విషయవాసన) ప్రవేశించును. మరియు ఆ కామమునెడి చెంపదెబ్బ వలన జ్ఞానదీపము ఆరిపోవును. ఇందుచే వారు లోపలను బయటనుకూడ ఘోర మగు అంధకారమున మునిగిపోదురు. మరియు వారికి నేను చాలదగ్గరగనన్న పుటికి వారు నన్ను చూడజాలవందువలన కారీరకముగను మానసికముగను అన్యదేవతలను భజించసాగుదురు. ఇట్టి పురుషులు మొదటినుండియు మాయకు వానులై యుండురు. అందుమీదవిషయభోగము లనెడి తిరుగుడులో పడి వారింకను అధికముగ దీను లగుదురు. మరియు అట్టిస్థితిలో వారు కుకర్మలవలన అన్యదేవతలను మిక్కుటమగు కుతూహలముతో భజింతురు. వారు స్వయముగ బుద్ధిపూర్వకముగ తమకొరకై పెక్కునియమములను నిర్బంధములను ఏర్పరచుకొందురు. పూజకొరకై పెక్కునస్తువులను చేర్చి దరు, మరియు కాస్త్రోక్తవిధుల ననుసరించి వారు శ్రద్ధతో ఎన్నోరకములగు నస్తువులను ఆ దేవతలకు ఆర్పింతురు

యో యో యాం యాం తనుం భక్తః శ్రద్ధయాచ్ఛితు మిచ్ఛతి
తస్య తస్యా చలాం శ్రద్ధాం తా మేవ విదధామ్యహమ్ || ౨౧

“భక్తులు వా రేదేవతను భజించినప్పటికూడ ఆ భజన, పూజల యొక్క ఫలమును నే నేనెరఱియచున్నాను. అందరు దేవులకుండు నేనే నివసించుచున్నాననెడి బుద్ధివిశ్మయముకూడ అట్టి వారికి వుండదు; మరియు అందువలన యీ వున్నదేవులకు దేవతలందరు వాస్తవముగ భిన్నభిన్న మైన వారేననెడి భేదభావము ఆతని మనస్సునందు నిలచి యుండును.

సతయా శ్రద్ధయా యుక్త స్తస్యారాధన మీహతే |

లభతే చ తతః కామాన్ మయైవ విహితాన్ || ౨౨

“అతడు యీ విధమున శ్రద్ధకలవాడై తన యిష్టదేవతను యథా విధిగ ఆరాధించును; మరియు కార్యసిద్ధి కలుగనంతవఱకు ఆతని యీ ఆరాధన ఆఖండరూపమున నడచును. ఇట్టి భక్తులు తమ మనస్సున వాంఛించెడి ఫలమును పొందుదురు; ఆఫలమునూడ నాతలననే కలుగుచున్నది.

అస్తవత్తు ఫలం కేహం తద్భవ త్యల్ప మేధసామ్!

దేవా స్తేవయ జో యాన్తి మద్భక్తా యాన్తి మా మనీ ॥ ౨౩

కాని తమ సుఖచిత్తులకు సంకల్పములు, మరియు యోచనలకు ఎన్నడును ఆతితులు కాని భక్తులకు నన్ను గురించి జ్ఞానమే గలుగదు; అందుచే వారికి ఇచ్చివేడి ఫలము ఏదో ఒక నాడు అంతిమొందక తప్పదు; మరియు ఆ ఫలములు కార్యతములకంటే గాఢము. ఇంతేగాదు ఈ విధమున భక్తివలన కేవలము సాంసారిక సాధనములు మాత్రమే లభించును. ఏలనన ఆత్మానుభవము లేనియెడల యీ సమస్త ఫలభోగములు క్షణకాలము వరకు మాత్రమే కనిపించు స్వప్నము వంటివై పోవును. కాని, దీనినిగురించిన విచారణ కొద్దిసేపటివరకు విరమించి మరొక విషయమునుగురించి యోచించు. ఇట్టివారు, తాము ప్రేమపూర్వకముగ భజించు దేవతాస్వరూపమునే పొందుదురు. కాని తను, మన, ప్రాణములతో నామార్గముననే నడచు భక్తులు దేహంత మగుటతోడనే మరూపులయ్యెదరు.

అవ్యక్తం వ్యక్తి మాపన్నం మన్యంతే మామబుద్ధయః

వరం భావ మజానంతో మమావ్యయ మనుత్తమమ్ ॥ ౨౪

“కాని, సామాన్య ప్రాణులు యిటులచేయక వ్యర్థముగ తమ హితవుకు తామే కీడు తెచ్చుకొందురు; ఏలనన, వారు తమ ఆరచేతియందు నీరు పోసి దానియందే యీడుటకు ప్రయత్నింతురు. కాని, వాస్తవముగ యీదలచువారు లోతైన నీటిలో ప్రవేశించవలెను. అమృత సముద్రమున మునగ దలచినప్పుడు ఈ నోటి నేల గట్టిగా మూసివేరకొనవలెను? మరియు తన మనస్సున ఏదో గోతయందు లోతుగాగల నీటిని జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని దుఃఖించనేల? అమృతమున ప్రవేశించినాడా బలవంతముగ తనదైకి మృత్యువు నేల తెచ్చుకొనవలెను? ఇంకను బదులు స్వయముగ తానే అమృతుడై అమృ

తమనందే వీల నివసించరాదు? ఇదేరీతిని ఓ అర్జునా, యీ ఫలకాశు
వనెడి పంజరమును విడచి, అనుభవ మనెడి రెక్కలు తగిలించుకొని, జ్ఞాన
మనెడి ఆకాశమున వీల చక్కగా విహరించరాదు. మరియూ దానికి ప్రభువై
వీల వుండరాదు? మానవుడిట్టి ఉన్నత ప్రదేశమున కెగురసాగినప్పుడు తన
పరాక్రమమువలన పొందెడి గుణివాస్త్రీ - మానవుడు తన అనందావేశమున
తాను కోరినంత వేగముగ ఎగురగలుగునంత మిక్కుటముగనుండును. ఆ అపరి
మితమగు ఆత్మసుఖమును కొలచుట కేల ప్రయత్నించవలెను? నేను అవ్యక్తు
డను, నిరాకారుడను. అట్టి నన్ను వీల వ్యక్తునిగను సాకారునిగను అంగీక
రించవలెను? నా స్వరూపము స్వయముగ ప్రాబులందే స్వతస్సిద్ధముగ
నున్నది. అట్టి పుస్థితిలో నన్ను పొందుటకై వీల వ్యక్తుడు సాధనలనెడి
తిరుగుడులో పడవలెను? కాన, ఓ అర్జునా, యీ విధముగా ప్రశ్నించ
సాగుట అట్టి జీవులకు ఏమాత్రము నచ్చదు.

నాహం ప్రకాశ స్వర్వస్య యోగ మాయా సమావృతః
మూఢో ఽయం నాభి జానాతి లోకో మామజ మవ్యయమ్॥౨౫॥

“జీవుల కనులపై మాయ యనెడి మసకకమ్మి యుండును. అందుచే
చారితేమియు కనుపడదు. ఇందుచే వారు ప్రకాశము (వెలుగు) నందు
కూడ నన్ను చూడకాలరు. కానిచో, నేనులేని ఏ ఒక్క వస్తువువైన నీవు
చెప్పుగలవా? రసములేని జలమేదైన గలదా? వాయువు స్పృశించని పదార్థ
మేదైన గలదా? ఆకాశము వుండని స్థల మేదైన గలదా? కాన ఈ విశ్వ
మందంతటను నేనొక్కడనే నిండి యున్నానని తెలిసి కొనుము.

వేదాహం సమతీతాని వర్తమానాని చార్జున!

భవిష్యాణిచ భూతాని మాంతు వేద న కశ్చన॥

౨౬

“ఓ అర్జునా, ఇప్పటి వరకు ఎన్ని భూతములు గతించిననో ఆవ
న్నియు యిప్పుడు మద్రూపమునే పొందియున్నవి. ఇప్పుడున్న భూతము
లన్నియు నా స్వరూపములే - వాటియందు నేనే వున్నాను. భవిష్యత్తునం
దుత్పన్నమై కానున్న భూతములుకూడ నాకు భిన్నమైనవికావు. నిజము
చెప్పవలెనన్న యివికూడ మాయతోకూడి యున్నమాటలే. లేకున్న వాస్త

కనుకను ఏయూ జగదుటమూలేను మనము పోవుటయుచులేను. భ్రమ
వలన తాటిని పాముగా చలించివేయును అనాము నల్లనిదో, ఎర్రనిదో లేక
రంగురంగులుగా గలదో చెప్పవలసివచ్చినది కీరక శి, భూకములను గురించి
గూడ నిశ్చయముగ చెప్పాలి ఏనువైన బులేను. ఎలకను వాటి మూల
మును చూచుటచే అనన్నియు మిక్కిలి కనిపించుచున్నది. ఏ అర్జునా,
ఈరీతిని నేను భూ బోధింపఁ జేయుచున్నను అంతటను నిండియున్నాను.
కాని యీ ఘాతము చిత్తుకొనుచున్న సందాచక్ర విషయములు కొంత
విలక్షణమైనవే.

ఇచ్చా ద్వేష సముత్థేన ద్వంద్వ మోహేన భారత
సర్వభూతాని సమ్యాహం సర్వ యాన్తి పరస్తవః

92

“ఇది నేనీ సంసారమును బంధించి కొన్ని విషయములు సంక్షేప
ముగ చెప్పెదను వినుము. అహంకారము చురుకు కలిగియు పరస్పరము
ప్రేమించు కొనుటవలన వాటి కలకు కచే ‘ఇచ్చా’ యనెడి కన్యపుట్టు
చున్నది. ఈ కన్య పూర్ణ భావనావస్థ గలచైతన్యము ఆమె ద్వేషముతో
ఈ కారీరక సంబంధముల విస్మరచుకొనును. ఈ ఇచ్చా - ద్వేషములనెడి
జంటవలన ద్వంద్వ - మోహము (గుణ - మిగులులు, హృద్ - శోకములు
లాభ - నష్టములు మొదలగు వానివలన బుగు అర్థాభావము) జన్మించును.
ఈ బాలుని కీని మాతాపితృలగు అహంకారము వెంచి పొషించును.
ఈ బాలుడు బుకొనబడినది కేత్రువగును. ఈతడు యింద్రియ
నిగ్రహమునెడి కట్టుబాటులతో వుండవలెటి గొప్ప ఉద్దండు
దగును. అతని ఆతడు ఆకయొక్క పాలు త్రాగి బలమౌడగును,
మరియు అసత్యోపమనెడి మద్యము నలక చుడైకొని విషయములనెడి
కొట్టులలో ఒక్కతతో నివసించు నాగును. అటుపిమ్మట ఆతడు శుద్ధ భావన
యనెడి మార్గమున సంకల్ప వికల్పములనెడి ముళ్ళను మిక్కిలముగ
నాటును, మరియు అనవితి కర్మలనెడి దొంకతిరుగుట మార్గమును తయారు
చేయును. ద్వంద్వ - మోహముయొక్క యీ విధమున కృత్యములవలన
తీవములన్నియు భ్రమలో పడును మరియు అప్పుడవి సంసారమునెడి అడవి

లోనికివచ్చి వానితప్పి తిరుగునూ మహాముఖమునెడి బిడవుకొండ అలాగి పోవుచు.

యేమాం త్వన్తగతం పాపం జనానాం పుణ్యకర్మణామ్ ।

తే ద్వన్వ మోహ నిర్ముక్తా భజంతే మాం దృఢవ్రతాః॥ ౨౯

“ఇట్టి మిథ్యయైన సంకల్ప - వికల్పముల నెడి పదునుగల ముళ్ళను చూచుచుండికూడ, తనను ద్వంద్వ - మోహముయొక్క గాలియైన తగుల నివ్వనివారు, సరళమగు ఏకశ్రద్ధ య నెడి అడుగుగిడుచూ సంకల్ప - వికల్పముల నెడి ముళ్ళను త్రొక్కుకొనుచు మహాపాతకముల నెడి అడవిని చాటి వచ్చెడివారు, మరియు పుణ్యదిలమువలన పరుగెత్తికొని నా వద్దకు వచ్చు వారునగు - యిట్టివారి గుణములను నే నెంతని వర్ణించను ! యిట్టివారు కామము క్రోధము మొదలగు దారదొంగలకుఁడి పూర్తిగా తప్పించు కొందురు.

జరామరణ మోక్షాయ మా మాశ్రిత్య యతన్తయే ।

తే బ్రహ్మ తద్విదుః కృత్స్న మధ్యాత్మం కర్మచా ఖలమ్॥ ౩౦

“ఓ ఆర్జునా, ఇటు వీచుట యీ జనన - మరణ మునెడి విషయము తనంత తానే అంతమొందును. నైన చెప్పియున్న ప్రయత్న మునెడి ఫలములు కానిన నిష్కలవారి ప్రయత్నము ఎప్పుడో ఒకప్పుడు తప్పక నీడించును; మరియు ఆప్పుడు చారి చేతికి సకలబ్రహ్మ మనెడి పక్కమైన పూర్తి యగు ఫలము అందును; అందు పూర్ణత్వ మునెడి రసము పరిపూర్ణముగ నిండి యుండును, ఆ సమయమున ప్రపంచమంతయు కృతకృత్యత యనెడి ధన్యత్వముతో నిండియుండును, ఆత్మజ్ఞానముయొక్క గౌరవము పూర్ణత్వమున పొందును, కిర్బల ఆఃశ్చక్రత అంతమొందును మరియు మనస్సు సుఖము కాంతము గలదగును. ఓ ఆర్జునా, తన ఆచరణలో నన్నే తన మూలధనముగా భావించి ఏర్పరచుకొనువానికి యీ విధమగు ఆత్మబోధ లాభము చేకూరును. వాని వృత్తుల సమావస్థతోపాటు బ్రహ్మేశ్వరత యనెడి శ్రవ సాయమునూడ విస్తరించును మరియు అప్పుడాతనియందు భేదభార మునెడి భిక్షుకత్వము, లేక దీనత్వము ఎచ్చటను మిగిలియుండదు.

సాధి భూతాధి దైవం మాం సాధి యజ్ఞంచ యే విదుః
ప్రయాణకాలే ౭పి చ మాం తే విదుర్ముక్తచేతనః ॥ 30

“ఎవరికి యీ మాయామయ జడస్పృష్టి నా స్వరూపమే యని అనుభవమగునో, మరియు ఎవరు యీ అనుభవమనెడి చేతులతో నా అధిభౌతికరూపమును ఆధారము చేసికొని సమస్త దేవతలకు అధిష్ఠానమగు నా అధిదైవిక స్వరూపమువరకు వచ్చి చేరుచుకో, మరియు ఎవరికి పూర్ణజ్ఞాన బలమువలన నా అధియజ్ఞ అనగా పరబ్రహ్మ స్వరూపము కనపించసాగునో. అట్టివారు యీ శరీరము పోవుటచే ఎన్నడును దుఃఖించరు. ఆయుష్యమనెడి దారము లోకిపోవుటతోనే యీ ప్రాణులు పొందు వ్యాకులత, పరిసరములందున్న వారు నేడు కల్పాంతమైనదాయని అనుకొనునంత భీకరముగ నుండును. ఇట్టివారి స్థితి ఎట్లులైన నుండనిమ్ము, కాని నా స్వరూపప్రాప్తి పొందినవారు మాత్రము మరణ సమయమందలి వ్యథలోకూడ నన్ను మరువరు. ఇట్టి పూర్ణత్వమును పొందినవానినే నిజమైన యుక్తచిత్తునిగను, నిజమైన యోగిగను సాధారణముగ తెలిసికొనవలెను.” ఐహికృష్టమైచిత్తులైన, కల్పములనెడి సీపాలోనుంచి వాటి యనెడి రసమును పోయించుండెను; కాని అర్జునుని అవధానమనెడి దోసిలి ముందుకుసాగి ఆ సుగ్రహణ మొనర్చుచుండెను. ఏలనన; ఆ సమయమున ఆతడొంక్షణము నేపటివరకు గడచిన శ్లోకములలో చెప్పబడిన విషయములను గురించి ఆలోచించుచుండెను. విపులమగు అర్థ - రసముతో నిండియుండి, నలుమూలల సద్భావన మనెడి సుగంధమును వ్యాపింపజేయుచూ పరబ్రహ్మ ప్రతిపాదన మొనర్చుడి ఆ వచన రూపమునగల ఫలములు, కృపాప్రసాదమనెడి వాయువుయొక్క మెల్లని దెబ్బలవలన ఐహికృష్టమనెడి కెట్టుకైనుంచి అర్జునుని చెవులనెడి తోలెలోపడెను. ఆ సమయమున ఆతనికి యీ వచన - ఫలములు స్వయముగ మహా - విద్ధాంతమువలననే రయారు చేయబడినవనిన్నీ మరియు బ్రహ్మ - రస సాగరమున ముంచబడినవై, ఆపిమ్మట పరమానందమనెడి రసమున చక్కగా కడుగబడి తీయబడినవనిన్నీ - అనిపించెను. వాటియందలి మహోహరత్వము అర్జునుని అనిమిషనేత్రములు విస్మయామృత బిందువులను గుటుగుటు త్రాగునట్లు లానర్చెను. ఆ ఆరౌకిక సుఖమును ఆస్వా

దించి అర్జునుడు స్వర్ణమునుకూడ తుచ్చముగ తలంచసాగెను. మరియు అతని అంతరాత్మలో ఆనంద మనెడి చక్కలిగిలి కాసాగెను. ఈ రీతిని ఆ వచన-ఫలముల కేవల బాహ్యదర్శన సౌందర్యమువలననే అర్జునుని కింతగా సుఖవృద్ధి కలుగసాగుటచే, అతనికి ఆ వచనఫలరసమును చవిజూడవలె ననెడి ప్రబలమైన కోరికకూడ కలుగసాగెను. అతడు ఆ వచన ఫలములను తర్క - బుద్ధి నేతులనుండి తొందరగా తీసికొని అనుభవ మనెడి నోట బెట్టుకొని వాటి రుచిని గ్రోలసాగెను. కాని ఆ వచన ఫలముని విచారణ యనెడి జిహ్వకు రుచికరములు కాకుండెను. హేతుమనెడి దంతములకు కొరుకుడుబడకుండెను. అందుచే అనుభవానాధుడు వాటిని నమలవలె ననెడి విచారణనే వదలివైచెను. అర్జునుడిపుడు చకితుడై తన మనస్సున అనుకొనసాగెను— “ఇవన్నియు జలమున కనిపించు వక్షరములేనా? కేవలము అక్షరముల బాహ్యదర్శన మనెడి తిరుగుడులో నే నెటుల చిక్కుకొంటిని! వాటివలన నేనెటుల మోసపోతిని? ఇవి యెటువంటివి. మరియు ఎచ్చటి అక్షరములు? ఇవి కేవలము ఆకాశమునందలి పొరలు. నా మతి ఎంతఎత్తుగా ఎగిరినప్పటికి యిందలి లోతును తెలిసికొనగలదా? దీని గాంభీర్యతను తెలిసికొననంతవరకు యీ వచనముల అర్థమే బోధపడజాలదు” అర్జునుడు తన మనస్సునందీర్ఘంగా యోచించి, యాదవేంద్రుడగు శ్రీకృష్ణుని వైపుచూచెను; మరియు ఆ పితృశ్రేష్ఠుడు విషయపూర్వకముగ నిటులనెను. “ఓ దేవా, ఇచ్చటి ఏకత్రితమైన సప్తపదములు (శబ్దములు) యింతవరకవరి చేతను ఆస్వాదించబడనివి మరియు అపూర్వమైనవియై యున్నవి. ఇటుల కానిచో, చక్కగా ఏకాగ్రచిత్తముగలిగి ధ్యానించినప్పటికి కూడ శ్రవణము వలన గొప్ప గొప్పపరీధాంతములు స్పష్టీకరింపబడె కుండా వుండుట సంభవమా? కాని యీ ప్రకరణ మిట్టిది కాదు అక్షరముల యీ సోగనుచూచి విస్మయము కూడ విస్మయముచెందును. చెవులనెడి కిటికీ మార్గములగుండా తమ వాక్పిరణములు నా అంతఃకరణమును ప్రవేశించుటతోడనే నాకు పరమానంద్యమయ్యెను. మరియు నావిచారశక్తియే ఆగిపోయెను. అందుచే నామనస్సున యీ మాటల అర్థజ్ఞానమును పొందవలెననెడి అనురాగము కలిగినది. కాని, యీ అనురాగమును గురించి వర్ణించుటకు కావలసినంత సమయము లేదు. కాన నోదేవా, తామే స్వయముగ వీటినిన్నింటినివివరించుడు.”

తెలుగు జ్ఞానేశ్వరి

ఎనిమిదవ అధ్యాయము

అర్జున ఉవాచ :—

కిం తద్బ్రహ్మ కి మధ్యాత్మం కిం కర్మ పురుషోత్తమ
అధి భూతం చ కిం ప్రోక్త మధి దైవం కి ముచ్యతే॥

౧

అర్జును డట్లునెన—“శీ వడిగినని నాకు చెప్పడు. బ్రహ్మకర్మ యన నేమో, అధ్యాత్మ మననేమో నాకు తెలియజెప్పడు. అధిభూతము, అధిదైవ తములన నేమో కూడా నిరూపించుడు. నాకు కులభయముగ బోధపడుకొనిన నాకీ విషయములన్నియు చెప్పడు.

అధి యజ్ఞః కథం యో ౭త్ర దేహే ౭స్మి న్మధుసూదన
ప్రయాణకాలేచ కథం జ్ఞేయో ౭సి నియతాత్మభిః॥

౨

“ఓ దేవా, తాము అధియజ్ఞుడని చెప్పు నాకడు యీ కరీర మందెవరు? అత డెటు లాండును? నాకు తెలియ జెప్పము. మరియు ఓ దేవా, నియమింపబడిన అంతఃకరణము గలనారికి మరణ కాలమున మిమ్మును గురించిన జ్ఞాన మెటుల కలుగును?” అదృష్టవంతు డగు పురుషుడు చింతా మణులచే నిర్మింపబడిన గృహమున నిద్రించుచున్న సమయమున కలవరించె ననుకొనుము; అతడు నిజముగ కలవరించి నప్పటికి అది ఎన్నడును వ్యర్థము కానేరదు. అటులనే అర్జునుని నోటినుండి యీ విషయములన్నియు వెలువడక పూర్వమే శ్రీకృష్ణ భగవాను డెటు లనిరి—“ఓ అర్జునా, నీ వడిగిన విషయములను వివరించెదను, చక్కగా వినుము.” అర్జును డా సమయమున వాస్తవముగ కామధేయపుయొక్క బిడ్డవలెను, ఆతినిపైన కలవృక్షపు మండపముయొక్క సంకోచముతో కూడిన నీడ యున్నటులను వుండెను. ఇట్టి స్థితిలో ఆతిని మనోరథము స్వయముగ మూర్ఛింపంత మై ఎదుట నిలచిన దనుటలో అక్కర్లే మేమి గలదు? శ్రీ కృష్ణుడు కోపావేశమున ఎవనిని చంపినప్పటికికూడ ఆతడు శరబ్రహ్మ సాక్షాత్కార పాత్రు డగును. అట్టి స్థితిలో ఆతిడు అత్యంత ప్రేమతో బ్రహ్మాపదేశ మొనర్చినప్పుడు, అట్టివానికి బ్రహ్మ సాక్షాత్కార మెటుల కాదు? మనము కృష్ణరూపుల మైనప్పుడు

మన అంతఃకరణమున కృష్ణుడే యుండును మరియు ఆ స్థితిలో సిద్ధితనంతలానే సుఖంబు మనెడి మన యింటికి వడచివచ్చును. ఇట్టి ఆపూర్వ ప్రేమ కేవలము అర్జునుని యుండే గలదు; అందువలననే ఆతని మహారథములుకూడ ఎల్లప్పుడు సుఖలమగుచున్నవి కాననే, భగవంతుడు అర్జును డీ రీతిగా ప్రశ్నించునని ముందుగానే తెలిసికొని, ఆతనికొరకై జవాబునెడి ఆహారమును ముందుగానే వడ్డించి సిద్ధముగ నుంచెను. చంటిబిడ్డడు ప్రవచువైపుకు సాగుటతోడనే తల్లి ఆత డాకిలితో నున్నాడని అర్థము చేసికొనును. అట్టి స్థితిలో బిడ్డడు వచ్చి - రాని మాటలతో నాకు పాలు కావలెనని అడుగ వక్కరలేదు. ఆతడు చెప్పుకుండగానే ఆతని వాంఛను తల్లి తెలిసికొని, నెరవేర్చును. కావుననే, కృపానుడుడడగు గురువునందు తన భక్తునిపట్ల యింత ప్రేమ గలదనుటలో ఆశ్చర్య మేమియు లేదు. ఆ వైన భగవాను డేమి చెప్పెనో వినుడు.

శ్రీ భగవాను వాచ :—

అక్షరం బ్రహ్మ పరమం స్వభావో ఽధ్యాత్మ ముచ్యతే
భూత భావో ద్భవకరో విసర్గః కర్మ సంజ్ఞితః

3

వత్సకృపరదగు శ్రీకృష్ణుడిట్లునెను— “ ఏది అనేకరంధ్రములతో కూడియున్న యీశరీరమునందుండి కూడ వాటిగుండా ఎన్నడును బయటకు పడదో, ఇందుకు విరుద్ధముగ ఏవస్తువు మనము కూన్యమని చెప్పుటకు కూడ విలులేనంత నూత్నమైనదో, మరియు ఏది ఆకాశమనెడి జల్లెడలో వస్తు గాళితము పట్టబడినదో, - ఇంత విరిశ్మైనదీ, నూత్నమైట్టికీ ఆయినప్పటికి కూడ ఏది మనము ఎంతగా విడలించినప్పటికి యీ ప్రపంచమనెడి జోలె నుండి క్రిందికి పడదో—అట్టి వస్తువు పరబ్రహ్మమైయున్నది. ఆ బ్రహ్మ తత్వము ఆకారము ఉత్పన్నమైనప్పటికి కూడ జన్మ వికారమునెరుగదు. మరియు ఆకారలోపమైనప్పటికి కూడ అది లోపించదు. ఈరీతిగ తన స్వయంసిద్ధావస్థలో నిరంతరముండెడి బ్రహ్మతత్వమునే, ఓటిర్జునా, అధ్యాత్మ ముందురు. స్వచ్ఛులుగు ఆకాశమున రంగురంగుల మేఘపటలములు ఉత్పన్న మగుచున్నవి. కాని అవి ఎటుల ఉత్పన్నమగుచున్నదీ, ఎచ్చటనుంచి

వచ్చుచున్నదీ ఎవరూ ఎవగరు. ఇదేవిధముగ, ఆ నిరాకార శుద్ధబ్రహ్మము నుండి ప్రకృతి మరియు అహంకారము మొదలుగాగల భిన్నభిన్న భూతములు పుట్టుచున్నవి మరియు వాటివలననే బ్రహ్మాండరచన ఆరంభమగుచున్నది. నిర్వీకల్ప బ్రహ్మమునెడి భూమియందే “అహం బహుస్యామ్” అనెడి సంకల్పబీజము ప్రపథమమున చేరి అంశరములు వెలువరించును, మరియు అది అస్పృశ్య శీఘ్రముగనే బ్రహ్మాండరూపమున నలువైపుల వ్యాపించి నిండి పోవును. ప్రత్యేక బ్రహ్మాండగోళమును చక్కగా చూచినచో అది ఆమూల బీజముతోనె అనగా ఆ బ్రహ్మత్వముతోనే నిండియున్నటుల కనిపించును. కాని నాటమధ్యన పుట్టెడి మరియు గిట్టెడి జీవులను లెక్కించనేలేము. అపిత్తుట ఆ బ్రహ్మాండములందలి భిన్నభిన్న భాగములు (అంశములు) కూడ ‘అహం బహుస్యామ్’ అనెడి ఆదిసంకల్పమునే త్వరగా జపించసాగును. అందుమూలమున అనేకవిధములగు యీ అనంతసృష్టి వృద్ధియగుచున్నది. కాని, సృష్టియందుగల యీ సమస్త సదార్థములందును ఆ ఏకమేవాద్వితీయ పరబ్రహ్మయే లోపలను బయటను నిండియున్నాడు. మరియు యీ అనేక త్వము, యీ భేదభావము ఆతరువైన కేవలము మౌనవలె వ్యాపించి యుండును. ఇతరీతిని, యీ సృష్టియందు సమ, విషమ భావములు ఏరీతిని కలుగుచున్నవో కూడా బోధపడదు. పోనీ, యీ స్థావర — జంగమాత్మకమైన విశ్వసృష్టియంతయు వృద్ధియుగ మనూనినూ దముకొరకే ఏర్పరుపబడిన దందచునన, దానియందు పుట్టెడి భూతకోటి యందు లక్షలకొలది జాతులు కనిపించుచున్నవి. ఇటులనే యీ జీవుల సంఖ్యగాని, వీటి భేదభావమునకు ఒక పరిమితినిగాని నిర్ణయించుటకే అలవిగాదు. కాని వీటి మూలకత్త్వమును తెలిసికొనుటచే, యివన్నియు ఆ సూన్య బ్రహ్మముండియే పుట్టినవని తెలియుచున్నది. ఈ సృష్టియొక్క మూలకర్త ఎచ్చటను దొరుకనే దొగుటలేదు; దానితోపాటు యీ సృష్టికి గల కారణముకూడ ఏదియు కనుపించుటలేదు. కాని, మధ్యలో యీ సృష్టి కార్యము తనంతతాను అతిత్వముగా వృద్ధిపొందసాగుచున్నది. ఈ రీతిని కర్త ఎవరునూ లేకుండా ఆ నిరాకారబ్రహ్మమైన పడెడి ఇంద్రియ గమ్య ఆకారపుమద్రనే ‘కర్మ’ యందుదు.

అధి భూతం క్షుగోభావః పురుషః శ్వాధి దైవతమ్

అధి యజ్ఞో ఒహ మేవాత్ర దేహే దేహభృతాం వర || ౪

“ఇక నీకు అధి భూతమును గురించి సంక్షేపముగ తెల్పెదను. మేఘములు కనిపించి, లేకుండా పోవుకొనిన వైః మాత్రము కనిపించు చున్నప్పటికి వాస్తవమునకు నశ్వరమైనట్టిదిన్నీ పంచమహాభూతముల అశల శరస్వర మిశ్రణము వలన నిర్మాణమైనట్టిదిన్నీ, భూతములను ఆశ్రయముగా గొని వాటియందే మిత్రమై యుండి భాసమానమగు నట్టిదిన్నీ, నామరూపాదులతో కూడి చున్న భూత-సంయోగమున వ్యాపూతము కలుగుట తోడనే నశించిపోవుకొట్టిదిన్నీ యగునట్టిదో. నామనే అధిభూతమందును అధిదైవతమునే పురుషునిగా తెలిసికొనవలయును (ప్రతిచే ఉత్పన్నమైన సమస్త వస్తువులను యీతడు భోగించు చుండును (అనుభవించు చుండును)

ఈ పురుషుడే చైతన్యమనబడును. అతని ఆతిథి బుద్ధికి శేత్రము వంటివాడు మరియు ద్రష్ట అయియున్నాడు. ఈతడే యింద్రియ ప్రదేశములకు ముఖ్యాధికారి లేక రాజు; మరియు దేహము నశించిన పిమ్మట సంకల్ప-విశ్లేషమనెడి పక్షి పోయి. విక్రాంతి గైకొనెడి వృక్షము కూడ యీతడే. ఈ ‘అధిదైవత’ మనెడి పేరు గల పురుషుడు వాస్తవమునకు ఆ పరమాత్మయే. కాని, పరమాత్మకు కొంచెము భిన్నముగానయ్యెను. ఈతడు అహంకార మనెడి నిద్రకు వశిభూతుడై యుండును; అందుచే స్వప్న రూపు మైన మాయాజగదముం హర్ష కోపాదు అనుభవించుచుండును. లోకులు సాధారణముగా జీవులని పిలచెడి యీతడే యీ సంపదభూతాత్మక శరీర సింధమున గల అధిదైవతము. ఈ శరీరమనెడి బాష్పము, శరీర-బుద్ధిని లోపింపజేయువాడును నేనే; మరియు నన్నీ యీ శరీరమున గల అధియజ్ఞముగా నెరుంగుము. ఇదిగాక, అధిదైవము మరియు అధిభూతము అనెడి రెండును కూడ కన్దుతః నేనే అయియున్నాను మంచి బంగారము కత్తి బంగారముతో కలసినప్పుడు మంచి బంగారము కూడ కత్తిబంగారమగుటలేదా? అయినప్పటికి ఆ మంచిబంగారము కత్తి బంగారములూ భాగము కాజాలదుగదా! కాని ఆ మంచిబంగారమును కత్తి బంగారమతో కలసియున్నంతకాలము కత్తిబంగారమనియే చెప్పుట నబబు. అట్లే

కింది, యీ అధిభూతము మొదలుగా గలవి ప్రకృతి యనబడెడి మాయ యుక్క తెరచే కప్పివేయబడి యున్నంతవరకు వాటిని మూల బ్రహ్మకు భిన్నమైనవిగానే అంగీకరించవలెను. కాని అవిద్యయనెడి తెర తొలగిపోయి భేదబుద్ధి యునెడి ముడి విడిపోయినప్పుడు యీ అధిభూతము మొదలుగాగల దృశ్యములన్నియువశించి పరబ్రహ్మతోకలసి ఏకరూపమగును. ఆసమయమున వాటియందలి పరస్పర భేదము లెటుల వుండగలవు? జడకొప్పవైన స్వచ్ఛమగు స్ఫటికశిలను ధరించిన యెడల నేత్రములకు ఆ స్ఫటికశిల విరిగిపోయిన దానివలె కనిపించును. కాని, దాని క్రింద గల ఆ జడ కొప్పును విప్పి వైచి నప్పుడు, అప్పటి వరకు విరిగిపోయినటుల కనిపించిన ఆ స్ఫటిక శిలారూపము ఏమైపోయినదో ఎవరు చెప్పగలరు? పోనీ, ఆసమయమున అచ్చట విరిగిపోయిన భాగములను మరల ఎవరైన కలుప గలరా? వాస్తవమున కిచ్చట యిడదెయ్యూ సంభవించులేదు. ఆ సమయమున ఈ గా ఆ స్ఫటికశిల పూర్వమువలెనే యధాప్రకారముగ అఖండముగా వుంటున్నది, అది అచ్చట విరిగి పోయిన ముక్కగా కనిపించుటకు కారణము ఆ జడ కొప్పు యొక్క సంయోగము మాత్రమే; దానిని ఆరీతిగా భ్రమింపజేసిన ఆ జడకొప్పు విప్పివేయుట తోడనే అది తన యదార్థ రూపమున అఖండముగానే కనిపించుచున్నది. ఇదేరీతిని అధిభూతము మొదలగు వాని అహంభావము నంకించిపోయి నప్పుడు పరబ్రహ్మతోపాటు తనకు గల మూల వికారరూపము పూర్వము వలెనే నిలచి యుండును. ఎవనియందీ వికారము కలుగునో ఆ అధియజ్ఞాడు నేనే అయ్యయ్యాను. ఓ అర్జునా, మనస్సు నందీ అభిప్రాయము నుంచికొనియే నేనింతకు పూర్వము (కర్మ జాన్విద్ధి తాన్మర్వానేపం - మొదలగు శ్లోకములలో) కర్మలవలననే సమస్త యజ్జములు పుట్టుచున్నవని చెప్పియున్నాను. సమస్త జీవులు విక్రమించెడి ఆ నిష్కామబ్రహ్మ నుభవనెడి గుప్తభాండారమును నేడు నేను నీకు తెరచి చూపితిని. ప్రపథమమున చక్కగా వైరాగ్యమనెడి కట్టెలు తగిలించి ఇంద్రియములనెడి అగ్నిని ప్రజ్వలిత యొనర్చవలెను; ఆ వైన ఆ అగ్నిలోనే విషయవద్రవ్యములను ఆహుతి యొనర్చవలెను. ఆవైన వజ్రాసన భూమిని శుద్ధ మొనర్చి, యీ శరీర మండపమున మూలబంధముద్రయనెడి యజ్ఞ-వేదిక నేర్పరచవలెను. ఈ విధమగు సిద్ధి కలిగిన పితప ఇంద్రియనిగ్రహ మండ

మున యోగ మంత్ర ఘోషనొనర్చుచూ లగనరీతిని ఇంద్రియ ద్రవ్యములను అర్పించవలెను. అయ్యే, మనస్సు మరియు ప్రాణవాయునిగ్రహమునే యీ యజ్ఞవిధాన గమరంభముగ నెంచి, నిర్మల జ్ఞానమనెడి అగ్నిని సంతుప్త పరచవలెను. ఈ రీతిని జ్ఞానాగ్నిలో సమస్తము అర్పణ మొనర్ప బడి నప్పుడు ఆజ్ఞానము సమస్తజ్ఞేయవస్తువు లందును లీనమగును. మరియు అప్పుడు కేవలము జ్ఞేయ స్వరూపమునందే అంతటను అనిశ్చయముగ నుండును. ఈ జ్ఞేయమునే 'అధియజ్ఞ' మందురు. ఈ రీతిగా శ్రీ కృష్ణుడు చెప్పిన విషయము లన్నియు అప్పటి కప్పుడే అర్జునునకు బోధపడెను. అంత శ్రీ కృష్ణుడర్జునుని చూచి యిటులనెను. “ఓ పార్థా నేను చెప్పిన వంతయు చక్కగా వింటివిగాదా!” శ్రీ కృష్ణుని యీ మాటలను వి అర్జునుడు తనను పరమ ధన్యునిగా భావించెను. బాలుడు తృప్తి నొందుటను చూచి తల్లి కూడా తృప్తి పొందును. శిష్యుని తృప్తిని చూచి గురువు కూడా తృప్తి నొందును. ఇంకలి అనుభవము ఆ తల్లికి, గురువుకు మాత్రమే తెలియును; ఇతరులు కీనిని గురించి ఊహించవలసిన ఊహించజాలరు. శ్రీకృష్ణుడు యిటులనెను. “అర్జునా వినుము, మాయ యీ రీతిని దగ్ధము కాసాగినప్పుడు ఆ అగ్నిలో దానిని దగ్ధమొనర్చుచున్న జ్ఞానము కూడ దగ్ధమై బూడిదయై పోవును.”

అస్తకాలేచ మామేవ స్మరన్ముక్త్యా కళేబరమ్

యః ప్రయాతి సమద్భావం యాతి నాస్త్వత్ర సంశయః॥ ౫.

నేనిప్పటివరకు వివరించిన అధియజ్ఞమని చెప్పబడుదానిని గురించి లోకులరీతిని తలంచుచుండురు. “ఇది ఆదినుండి అంతమువరకు ‘నేనే’నని వారు భావించెదరు మరియు వారు తన శరీరమును - అవకాశమును తన లోపల భాగమందు నివేశింపకొనియుండి. తాను కూడ బయటకుల ఆ అవకాశమునందే వసించియుంటున్న యిట్లువలె భావింతురు. ఈ రీతిగా వారు బ్రహ్మరూపులై లోపలను, బయటను అంతటను యెల్లప్పుడు బ్రహ్మ స్వరూపమునందే నివసించుచున్నారు. వారు బ్రహ్మనుభవమనెడి లోపలి యింటి యందలి దృఢనిశ్చయమనెడి గదిలో ప్రవేశించినప్పుడు వారికి బ్రహ్మకు మినహా బయటకుల మరే పదార్థమును కొంచెమైనను స్మరణముండుండదు

ఈ రీతిగా లోపలను, బయటను పరమాత్మలై మద్రాపులగువారికి బయట గల పంచమహాభూతములచే నిర్మితమైన శరీరమునది ఆవరణ లోలగపోయి పట్టుకొనడ తెలియవలెనని భగవాన్ ప్రకటించినాడు. శరీరము పున్నప్పుడే యీ శరీర ఆకాశము నుండిన దుఃఖము. అతనికి పుండనప్పుడు అది లోలగి పోవుటవలన ముక్తమౌచుచు ఉభయమును? ఇట్టివానికి శరీరము పోయినప్పటికి లేక నశించి పుట్టికి అతని బ్రహ్మను భవమునందు లేక ముక్తమేని కొరతరాదు. అతని ఆ అనిభూతి పరమమైనది పోయినది జీవించియున్న బొమ్మయే యగును. ఆ బొమ్మ నిర్మితమైనది చుట్టము (Frame) నందు ఆవర్తబడి, నమనత్యమైనది సముద్రమున ఉపగలదు; నామమైనది మలినము కూడ మిగిలి యుండవలె నున్నమై నది యుండును. లోతైన జలాశయమున ఉండను మంచు నెడల, దాని లోపలను నీరు నిండియుండును. బయటను కూడ నీరు నిండియే యుండును ఇట్టి సమయమున జీవవశమున ఆ కుండ గలిపోయిన దని కొనుచు - అప్పుడు దానితోపాటు నీరు కూడ విడిపోవునా? పాము తులినమును విడిచినప్పుడుగాని. లేక ఉమ్మడించుట (ఉడుకబోత) వలన మనుష్యుడు తన శరీరమునైన ధరించిన వస్త్రములను విప్పినేయుటచేగాని, ఆ పాము యొక్క లేక ఆ మనుష్యుని యొక్క అంగములంక. కూడ మాన్ప వచ్చునా? అదేరీతిని యీ నామరూపాత్మకమైన శరీరము నశించును. కాని అందఱి బ్రహ్మ యనెడి సద్వస్తువు ఆ జీవాత్ము లేనింకానే స్వస్వరూప మతో యథావ్రతముగా నుండును. అట్టి పద్ధతిలో, బ్రహ్మస్వరూప మతోపాటు సమరసత్యమును పొంద స్వయముగ బ్రహ్మత్వమును పొంది యున్న బుద్ధి ఏరీతిని చిన్నాభిన్నము కాగలదు? కావుననే యీ రీతిగా జీవాత్మనైన సమయమున నన్ను తెలిసికొని శరీరమును విడచువారు మద్రాపులే యగుదురు.

యం యం వాపి స్మరన్భావం త్యజత్యస్తే కళేబరమ్

తం తమేవేత్తి కాస్తేయ సదా తచ్చాన భావితః॥

౬

తస్మాత్సర్వేషు కాలేషు మామనుస్మరయన్యథ

మయ్యర్చిత మనోబుద్ధిర్మామే వైష్యస్య సంశయమ్॥

౭

సాధారణముగ మనుష్యుడు తన మృత్యుశయమును తన మనస్సున జేసి ధ్యానించునో, అతడు అనే యగుచుండును. ఇంక భయముగల వాడై వాయువేగమున ఏదో కైపుకు పరుగెత్తినాగె ననుకొనుము. అదియు అస్మిక్ముగ ఆ పరుగెత్తుటలో నూతిలో పడెను. అదినికి ఆ సమయమున ఆ నూతిలో పడుటకు పూర్వము తనను కాపాడుకొనటకు ఏమాన్గము అదినికి కనిపించుచుండుటచే, అతనికి నూతిలో పడుటకు మించు కులే ఉపాయము లేకుండునది; అదేరీతిగ, మృత్యుశయమున జీవుని ఏ కల్పన కలుగునో, ఆ కల్పనతో కాపింపుటకు మించి అప్రాప్తికి కులే యితర ఉపాయము వుండదు. అటులనే, మేల్కొని యున్నప్పుడు జీవుడు ఏ విషయమును నిరంతరము ధ్యానించుచుండునోనూ, అదే విషయము అదినికి నిరంతర వచ్చినప్పుడు స్వప్నమునకు కూడ కన్పించును. అదే విషయము జీవించి యున్నప్పుడు జీవునకు పూర్తిగాని వాంఛలపట్ల మరణశయమును ఆ జీవునకు అనురాగము చాల ఎక్కువగును. అంతేగాక మరొక నియమముగలదు. అదేదన, మరణ శయనమున జీవుడు జేసి ఏదోచి స్మరించునో, దాని యోనియందీ జీవుడు పోయి పడును కావున యెల్లప్పుడు నీవునన్నే స్మరింపజూచుచుండును. నీవు కలలతో చూచునది, వినునది, మున్నగు చింతించునది, వాక్కుతో చెప్పనది అంతయు లోపలను, బయటను అంతటను ముద్రాపుడలై చూడుము; వినుము, చింతన మొనర్చుము మరియు మోక్షము — ముద్రాపువపుగానే అయి సమస్త ఆవరణలల నొనర్చును. అట్టిస్థితిలో ఎల్లప్పుడు అంతటను నేనే సమాజభావము సిద్ధింతును. ఓ అర్జునా, నీవు ఈ విధముగ చేయగలుగు నెడల కరీరము నశించుననెడి మృత్యుభయ మేమాత్రము నీకు వుండదు. ఇట్టిస్థితిలో, కేవలము యోధుడు జేయుటకు నీకేల భయము కలుగును? నీవు వాస్తవముగ నీకనోబుద్ధుడువా అత్యుత్సరూపమునందర్బుల మొనర్చినచో, నీవు మృగమువలెనే ఆయ్యోదధిని నీకు నేను ప్రతిజ్ఞజేసి మాట యిచ్చుచున్నాము. నీకిది యెటుల సంభవించగలదని సంశయము కలుగునెడల నీవు ముందుగనే దీని నభ్యసించి అనుభవించుము; అప్పుడు నీకు ఫలసిద్ధికానిచో నీవు సంతోషముగ నన్ను కోపగించవచ్చును.

అభ్యాస యోగ యుక్తేన చేతసా నాన్య గామినా ।

పరమం పురుషం దివ్యం యాతి పార్థాను చిత్తయః ।

౮

ఈ విధమగు అభ్యాసము వలన మాత్రమే యీ కర్మయోగము చిత్తమును నిర్మలమైనదిగను సమర్థమైనదిగను చేయును. ఉపాయ బలము వలన పండివాడు కూడ పర్యతముపై కెక్కుగలుగు నటుల, కర్మ యోగాభ్యాసము వలన నీవు నీమనస్సును పరబ్రహ్మ మార్గమున లగ్నమొనర్చుము. ఇటుల చేసినచో మనస్సు, శరీరములు - ఉన్నప్పటికి నసించినప్పటికి కూడా ఏ విధమగు హానియు కలుగదు మానవుని అనేక విధమగు అవస్థలలోనికి గొంపోయెడి చిత్తము, ఆత్మయందు రమించుచో, యీ శరీరము వున్నది, నసించినది యనెడి భ్యాస యెవరికుండును? నదీ ప్రవాహముతో పాటు తీవ్రముగ ప్రవహించుచూపోయి సముద్రమున కలసిపోయిన నీరు, తన వెనుక ఏమి జరుగుచున్నదో చూచుటకు మగలి వచ్చునా? ఎన్నడును రాదు. అది సముద్రముతోపాటు ఏకరూపమును పొంది దాని యందే ఉండిపోవును. ఇదేరీతిని చిత్తము కూడ చైతన్యమై పరబ్రహ్మ యందే ఉండిపోవును.

కవిం పురాణ మనుశాసి తార, మణో రణీయాం సమనుస్మరేద్యః
సర్వస్య ధాతార మచిన్త్యరూప, మాదిత్య వర్ణం తమసః

పరస్తాత్ ॥ ౯

ప్రయాణకాలే మనసాచలేన భక్త్యా యుక్తో యోగబలేన చైవ ।
భ్రువోర్మధ్యే ప్రాణమావేశ్య సమ్యక్ సతం పరం పురుష
పైతి దివ్యమ్ ॥ ౧౦

“జేనియందు జనన - మరణము లనెడి పోరాటము లన్నియు అంతముంచి నో, ఏది పరమానంద స్వరూపమో, ఏది నిరాకారమైనదో, జేనియందు జనన మరణములు లేవో, ఏది సర్వసాక్షియో, ఏది ఆకాశముకంటె కూడ ప్రాచీనమైనదో, ఏది పరమాణువుల కంటె కూడ చాలా చిన్నదియో, జేని సాంగత్యము వలన విశ్వమునకు చేతనత్వము ప్రాప్తించునో, ఏది

యీ సమస్తదృశ్యములను ప్రసవించు చున్నదో, దేని మూలమున యీజగత్తు జీవించి యున్నదో, దేనిముందు హేతువాదము అనగా కార్య - కారణ సంబంధము నిలువజాలినో, ఏది కల్పనాతీతమో, ఏని పగటియందు కూడా చెడవును అగ్నిలో ప్రవేశించ జాలని రీసగను, తేజస్సునందు అంభికారము ప్రవేశించజాలని రీతిగను - చర్మ చక్రవర్తులు అంభికారమువలె అదృశ్యమై యుండునో, ఏది పరిపూర్ణముగ నిర్మల మొనర్చబడిన సూర్యుడనెడి కరణముల రాశియో, ఏది జ్ఞానులపట్ల ఎల్లప్పుడు ఉదయించి యుండెడి సూర్యుని వంటిదో మరియు ఎవనిపట్ల లక్షణము (శబ్దాభిప్రాయమును సూచించెడి శబ్దకక్తి) వలన కూడ 'ఆస్తమించెను' అనెడి శబ్దమును పయోగించుటకు వీలుకాదో, ఆ రిద్దోమధు పరిపూర్ణ స్వరూపుడనగు బ్రహ్మజ్ఞుడు ఎవడు మరియు సమయమున కాంతచిత్తముతోనూ భావపూర్వకముగను స్మరించునో, ఎక్కడే బాహ్యకరీరముతో పద్యాసనమున కూర్చొని ఉత్తర దిశవైపు ముఖము నుంచి కూర్చొనునో, ఎవడు కిర్మయోగ మనెడి కాశ్యోత సుఖమును పూర్తిగా తనలో తాను నింపుకొని, లోలోపలనే ఏకత్రయైకస్వైకొన మనశ్శక్తితోను మరియు బ్రహ్మ స్వరూప ప్రాప్తి కావలెననెడి ప్రేమతోను అతి శ్రమముగ ఆత్మస్వరూప ప్రాప్తికై సిద్ధమొనర్చు కొనబడిన యోగసహాయము వలన, సుమమ్నాచధ్యమార్గము గుండా, అగ్నిచక్రము నుండి బ్రహ్మరంధ్రము కైపు పోసాగినప్పుడు మరియు మహదాకాశమున ప్రాణవాయువు సంచరింప సాగినప్పుడు, అతనికి దేహేదులు మరియు చిత్తసంయోగములు చాల తుచ్చమైనవి బాహ్యమైనవిగను కనిపించును, - కాని, ఎవడు మనశ్శాంతి వలన బాగరూపుడై యుండునో, భక్తిభావనతో పరిపూర్ణముగ నిండియుండునో మరియు యోగశక్తి వలన చక్కగా సిద్ధుడైయుండునో, అట్టివాడే జడము మరియు అ-జడములను లయమొనర్చగలడు మరియు భూమిభస్మ భాగమున తిరుగుచుండును. ఘంటానాదము ఘంటమునందే లీనమగు నటుల మరియు పాత్రక్రింద పెట్టబడియున్న దీపము ఎప్పుడు అరిపోయినదో తెలియరానటుల ఎవడిట్టి కాంతావస్థలో యీ కరీరమును విడచునో, అతడే పూర్ణ పరబ్రహ్మ యగును. పరమ పురుషుడనెడి పేరుగల నా స్వయం సిద్ధతేజో స్వరూపముగా అతడై యుండును.

యదక్షరం వేదవిదో వదన్తి వితన్తి యద్యతయో వీతరాగాః

యదిచ్ఛన్తో బ్రహ్మచర్యం చరన్తి తత్తేవదం సంగ్రహేణ

ప్రవక్ష్యే|| ౧౧

“సచ్చివిధములగు జ్ఞానములకు అంతిమము మరియు చరమసీమయుయై యున్న సర్వశ్రేష్ఠ జ్ఞాననియగు జ్ఞానులబుద్ధి ‘అక్షరమ’ని చెప్పబట్టిన్న మరియు ప్రచండవాయువు వలన నూడ ఎన్నడును ఎగునట్టిదిన్న యగునదే నిజమగు ఆకాశము. ఇటులకాక, అది కేవలము మేఘమే యగునెడల, అది వాయువుమందు మెటుల ఆగలదు? ఇందువలననే జ్ఞానులు మాత్రమే తెలిసికొనదగినట్టిదిన్న - జ్ఞానమువలన మాత్రము కొలువదగినట్టిదిన్న స్వాభావికముగా అక్షరమైనట్టిదిన్న యైనదగునది యెన్నడును తెలచకొన బడవాలదని చెప్పెదరు. కాన వేదమునెరిగినవారు ‘అక్షరమ’అని చెప్ప నట్టిదిన్న; ప్రకృతికిఁగిన్న మైనదన్న; సచ్చిదానందస్వరూపము గలదన్న; విషయములందలి విషయకృత భండమును తీసివేసి లేదా వదలివేసి సమస్త యింద్రియములను నిర్మలమొనర్చి ఉదాసీనవృత్తితో శరీరచ్ఛాయలొ కూర్చొనియున్న కరకృత పురుషుడు కూడ ఎల్లప్పుడు కావలెనని కోరుకొను నట్టిదిన్న; ఇచ్ఛాహీనుడగు పురుషుడు కూడ వాంఛించునదిన్న; కొందరిచే అనురాగమువలన బ్రహ్మచర్యము నెడి కి కోరవ్రత సంకటములను కూడ లక్ష్యము చేయక కిరముగ తన యింద్రియములను నిర్మలమొనర్చునటుల చేయించునట్టిదిన్న యగు ఆ దుష్ట భను, అచిత్తము మరియు అనస్తమనగు పదమును వైసచెప్పిరితిని మరణ సమయముక నన్ను స్మరించు పురుషుడు పొందును కాన ఓ అర్జునా, నీవు జయప్రదదత్తగుటకై ఒక పనిచేయవలెను. మనస్సునకు స్వాభావికముగా గల బయటకు పరుగెత్తు అలవాటును మాన్ప వలెను; మాయ దానిని ఎల్లప్పుడు వ్యాచయమున వసింపజేయవలెను. ఇటుల చేయునెడల సమస్తము తనంత తానే తెలియగలదు.

సర్వద్వారాణి సమ్యక్స్య మనోహృది నిరుధ్యచ

మూర్ఖాన్స్థి ధాయాత్మనః ప్రాణమాస్థితో యోగధారణామ్|| ౧౨

“ఇది యెటుల యెప్పుడు తటస్థించునను సంగతి ఇంద్రియద్వారముల వన్నిటిని చక్కగా నిద్రపించి మానీషేనప్పజ్జే వచ్చును అస్థితీలో మనస్సు సహజముగ నే లోలోపలనే ఆణగియుండును. మరియు అణచి వేయబడియున్న ఆ మనస్సప్పుడు హృదయమునకు పడియుండును. కాళ్ళు-చేతులు విరుగుటకలన అంగకైకల్యము పొందిన వ్యక్తి యొన్నడును యిట్లు విడచి బయటకు పోవీరీతిని మనస్సు కూడ చక్కగా లోపల బంధింపబడి యొన్నప్పుడు మానవుడు ప్రాణవాయువు ద్వారా ప్రణవము అన ఓంకార మును ధ్యానంచవలెను. అప్పుడు క్రమక్రమముగ ఆ ప్రాణవాయువును బ్రహ్మగ్రంధమువరకు తీసికొనిపోవలెను. ప్రాణవాయువును బ్రహ్మగ్రంధము లోనికి తీసికొనిపోయినప్పుడు ధారణాబలమువలన దానినచ్చట బ్రహ్మ కాళమునందు కలసిపోవురీతిని స్థిరముగ మంచవలెను.

ఓమి త్యేకాక్షరం బ్రహ్మ వ్యాహరన్మా మనుస్మరక

యః ప్రయాతి త్య జన్దేహం సయాతి పరమాంగతిమ్ ॥ ౧౩

“ఇటు పిమ్మట ‘ఆ’ ‘ఉ’ మరియు ‘ఐ’ - ఈ మూడు మాత్రలు అర్థ మాత్రలో లయము కానంతవరకు ప్రాణవాయువును చిదాకాళమునందు నిశ్చలమొనర్చునెను. దీనివలన ఐక్యత పొందినవనే ఆ ఓంకారమంతయు కూలబ్రహ్మలో విండియున్నటుల కనిపించును. దీనితో ఓంకార స్మరణము కూడ అంగీమొందును. మరియు ప్రాణవాయువు కూడ తీవ్రమైపోవును. ఇటువైని ఓంకారమునకు కూడ భిన్నమగు కేవల శుద్ధ బ్రహ్మనంద స్వరూపమే మిగిలియుండును. కావున, ఓంకారనే నా ఏకాక్షర బ్రహ్మ స్వరూపము. నా యీ స్వరూపమును తలచుకొనుచూ యీ జపశరీరమును విడచు వాడు నిస్సందేహముగ నా శుద్ధ శరీరమును పొందును; మరియు యీ స్వరూపమును పొందినవానికి గాండవలసివది మరేరీయు లేదు.

“అర్జునా! మరణ సమయమున ఇంద్రియములన్నియు శిథిలమైపోయి జీవితము నందలి సమస్త సుఖములు నశించి. లోపలను బయటను మృత్యు రోవత పూర్తిగా కబళించి వేసిన సమయమున అసనమున కూర్చొని ఎవడు ఇంద్రియ నిరోధ మొనర్చగలడు? మరియు అట్టి మానవుడు ఎవని అంకః

కరణతో ఓంకార చింతన మొనర్చ గలను ? ఇదంతయు అసంభవముగా కనిపించు చున్నది" అని నీకు సంశయము కలుగు నెడల, నీవొక విషయమును జ్ఞప్తియందుంచుకొనుము. ఎల్లప్పుడు అఖండ రూపము నన్ను చింతించుచుండువారికి మరణ సమయమున నేను స్వయముగ నేకమని వలె ఉపయోగపడుదును.

అనన్య చేతాస్పృతతం యోమాం స్మగతి నిత్యతః

తస్మాహం సులభః పార్థ నిత్య యుక్తస్య యోగినః॥ ౧౮

మా ముపేత్య పునర్జన్మ దుఃఖాలయ మశాశ్వతమ్ ।

నాన్ను వన్తి మహాత్మాన స్సంసిద్ధిం పరమాంగతాః ॥ ౧౯

"విషయములను అంతమొనర్చి, బంధకమగు కర్మ - ప్రవృత్తి యొక్క పాదములకు సంకల్పవేసి నిరంతరము వచ్చే తన హృదయము నందుంచుకొని, నా స్వరూప కుఱోపభోగ మొనర్చుచూ, యీ రీతిని కుఱోపభోగ మొనర్చు సమయమున అతి దివ్యులను కూడ మరచిపోవు వారిని గురించి చెప్పవలసిన దేమన్నది ! ఈ రీతిని నిరంతరము నా స్వరూపమున ఏకాగ్రులై కలసి యుండువారు. హృదయముతో నాతో కలసిపోయి మత్స్వరూపులుగ నే యుండురు; ఇట్టివారియెడ కూడ మరణ సమయమున నన్ను స్మరించినయెడలనే వారు నన్ను చేరవరని చెప్పవో, యిక ఉపాసనా మహత్వ మేమి గలదు ? ఎవడైన దీనుడు సంకటావస్థలోనుండి పరిశుద్ధ హృదయముతో "ఓ నారాయణా త్వరగావచ్చి నన్ను కాపాడుము" అని వేడిసంతనే, నేనతని పిలుపును విని, అతని దుఃఖముచే వ్యాధులమును పొందినవాడనై, అతనికి సహాయము చేయుటకై పరుగిడిపోవుట లేదా ? ఇట్టివారి యెడలనే నేనింత ప్రేమతో నున్నప్పుడు, నన్ను ఏకనిష్ఠతో యెల్లప్పుడు భజించువారు అంతకాలమున స్మరించిన యెడలనే నేను వారిని తరింపజేయుదుననుటలో అర్థమేమైన గలదా ? అట్టి పండితులలో నన్ను భజించవలెననువాంఛ కలుగుట కేమైన అవకాశము గలదా ? అందువలననే, యీ విధమగు సంశయమునకు నీ మనముండేమాత్రము తావివ్వకదని నీతో చెప్పుచున్నాను. భక్తులగువారు నన్ను స్మరించిన వెంటనే నేను వారివద్దకు పరుగిడిపోవలసియున్నది. అట్టి

ఏకనిష్ఠాపాసన చేయువారి భారము యింతటితో తొలగిపోకపోగా, వారి భక్తియనెడి ఋణభాగము వానైననుండును, మరియు ఆ ఋణమును తీర్చుటకై అట్టి భక్తుల మరణ సమయమున వారిని నేవించుటకై నేను చాల జాగ్రూహితతో సంసిద్ధుడనై యుండవలసియున్నది. ఆ శోచనీయ భక్తులకు వారి శరీర దౌర్బల్యవలన ఏవిధమైన బాధయైన కలుగు నేమోయని నేనెల్లప్పుడు బాధపడుచు యిరు; అందుచే వారిని ఆత్మజ్ఞానమునెడి పంజరమున నురక్షితముగ నుండును. మరియు వారిపైన ఆత్మీయమర్పణ మనెడి శాంతియు శీతలమునగు నీడనుంచెదను. ఈ రీతిని వారి బుద్ధి నిరంతరము స్థిరముగను శాంతిముగను నుండునటుల చేతును. ఇందుచే నా భక్తులకు ఏమాత్రపు కష్టమూ మరణ సమయమున కలుగదు నాకు పరమ ప్రియులగు ఆ భక్తులను నేను సహజముగనే నా స్వరూపమునై పును తీసికొందును వానిపైనగల శరీరమనెడి బాహ్య కవచమును నేను తొలగింతును, వారిపైన గల అశక్తి అహంభావమునెడి ధూళిని నేను తుడచివేతును, మరియు వారి కుద్ధవాసనను నిర్మిత్తముగ నుంచి వారిని నా స్వరూపముతో కలపి నేసికొందును. ఇంతే గాక, భక్తులకు కూడ ఏకత్వబ్రాహ్మణ్యము గలవాడై యుండుటవలన తమ శరీరముపై విశేష మమకారము వుండదు. ఇందువలన తమ శరీరమును విడచిపెట్టునప్పుడు వారికి శరీరవియోగముఃఖము కలుగదు ఇదేరీతిని, జేహపాత మగుటతోడనే 'భగవానుడు నన్ను తీసికొనిపోవును గాక, నన్ను ఆయన ఆత్మ స్వరూపములోనికి తనవద్దకు తీసికొనుగాక' - యనెడి భావము కూడా అట్టి భక్తుల మనస్సునందుండదు; ఏలనన, వారు జేహధారులుగా నున్న స్థితియందే నా స్వరూపమున కలసియుండువామరు. వాస్తవిక దృష్టితో చూచినచో, యీ ప్రపంచమున ఆరినికగల ఆ స్థితియు శరీర మనెడి జలమునగల కేవల ఛాయవ. టిదిమాత్రమే నీటియందు ప్రసరి ప్రతిబింబము పడుచున్నది. కాని, అచ్చట జలము నశించినప్పుడు వాస్తవమునకు ఆ ప్రతిబింబము తనంత తానే చంద్రునితో చేరిపోవుచున్నది. సరిగా యిదేరీతిని, యీ శరీర రూపమున గల జలము అంతయుండినప్పుడు ఆ మహమ్మయ వాస్తవమునకు ఆత్మస్వరూపమునందే యుండును. ఈ జగత్తున వారికి గల ఆ స్థితియు వాస్తవము కాదు, అది కేవలము ప్రసరింబముతో సమానముగ నగును. మరియు వారి వాస్తవిక స్వరూపము బ్రహ్మ స్వరూపమే యగును.

ఈరీతిని మద్రాపులై యున్నవారికి నేను ఎల్లప్పుడు అనాయాసముగనే ప్రాప్తింతును; అందుచే వారు దేహావసాన సమయమున నా స్వరూపమును పొందుదురు. ఇంద్రుశ్రమ సంధియము లేదు; క్షేక-వృక్షముల నిధియు, ఆధ్యాత్మిక ఆధిదైవిక ఆధిభౌతికమనెడి తివిధ తాపములను కుంపటియే యున్ను, మృత్యుకనెడి కాకిముందు పెట్టబడిన కేవలము బలియున్ను, విఫల పరిమాణములో దైన్యతను పుట్టించునదిన్నీ, దుఃఖములను పెంపొందించునదియు, సమస్త దుఃఖములను భాండారమును, దుష్టునికి ఆదికారణమును మరియు భ్రాంతి యొక్క ప్రత్యక్ష మార్తియు, యీసంసారమునకు మూలాధారమును, వికారములకు క్రీడారంగమును, మరియు సమస్త వ్యాధులకు ఆహారమును, కాలుని ఎంగిలి పులగమున్ను, ఆకట ఆక్రయస్థలము మరియు జనన-మరణములను కలిగించునట్టి సారవంతమగు పొలమున్ను, భ్రమతో నిండియుండి వికల్పముతో నిర్మింపబడిన దుఃఖములనెడి తేళ్లతో పూర్తిగా నిండియున్నదిన్నీ, పెద్ద పులి గుహయు, వారాంగనలతో నుండి విషయ-భోగములకు పూర్తిగా ఆదరణీయమైన సాధనమును, యక్షిణీ ప్రేమవలె-చల్లార్చిన వివలిండువువలె - మోపబుద్ధితో కూడుకొనియున్న బాహ్య విన్యసనీయ సదస్యవహిము కంటిదిన్నీ, కష్టమోగుల ఆలింగనము - కాల వృష్టు కోమలత్వము మరియు వ్యాధుని స్వాభావిక గానము కంటిదిన్నీ, శత్రువుచే చేయబడిన అతిధి సత్కారము - దుష్టులచే చూపబడిన ఆదర-సత్కారముల కంటిదిన్నీ, సమస్త అనర్థములకు సముద్రమున్ను, నిద్రలో చూచిన స్వప్నమువంటిదిన్నీ, ఎండమావులచే తడుపబడినతోటయు, ధూమ కణములచే ఏర్పడిన అకాశమున్ను అగు యీ శరీరము, ఒక్కమారు నా అపార బ్రహ్మ - స్వరూపమునుపొంది తిద్రాపులై నవారికి మరల యెన్నటికిని ప్రాప్తింపదు.

ఆ బ్రహ్మ భువనాల్లోకాః పునరావర్తి నోఽర్జున ।
 మాముపేత్యతు కౌంతేయ పునర్జన్మ న విద్యతే ॥ ౧౬
 సహస్రయుగవర్తంత మహర్వద్భవ్యాణో విదుః ।
 రాత్రిం యుగసహస్రాంతాంతేహో రాత్ర విదో జనాః ॥ ౧౭

“సాధారణముగ తనకుగల బ్రహ్మజ్ఞానమును గురించి అభిమానముగల వారు తమ జన-మరణ చక్రమును ఎన్నటికిని అంతయొకపజాలరు. కాని, మరణించినవాని పొట్టలో నొప్పి కట్టఁటుల. మేల్కొనిన పిదప ఎవడును అంతకుముందు స్వప్నమున చూచిన పరివరో చూడఁజాలనటుల - మద్రాస మును చెందిన వారెన్నఁడును సంసారమున చిక్కికొనరు. వ్యావహారిక దృష్టితో చూచుటచే, ఏ బ్రహ్మ-భవనము యీ సామరూపాత్మక సంసారము (జగత్తు)నకు నుత్తకమో, ఏది చిరస్థాయియగు గుణములలో అత్యంత శ్రేష్ఠమైనది మరియు విద్య ను నెడి సర్వతత్తు అత్యుత్తమ శిఖరమో, ఏత్రీభవ నమునందలి 23 రూము ప్రాద్దెక్కునంతవరకు ఇంద్రుని ఆయువుకూడ నుండవో మరియు దేనియందు ఒక దినము పూర్తియగునపుటికి పదునలుగురు యింద్రుల పంక్తి క్రమముగా ఉదయించి అంతమున అస్తమించునో, ఇరు వది నాల్గువేల యుగములు గడచుటచే ఏ బ్రహ్మభవనమున ఒక పగలు అగునో, యిదే మాదిరిగ మరల 24 వేల యుగములు ఆలోకమునకు ఒక రాత్రి యగునో, యీ విధమగు కాలమానముగల ఆ బ్రహ్మభవనమును చేరిన భాగ్యశాలినిగను పంపుదు ఎన్నటికిని మరణించదు మరియు అతడు స్వర్గమున చిరంజీవియై సమస్తము చూచుచుండును. అచ్చట సామాన్య దేవ గణములను గురించి ఏమని చెప్పను! సమస్త దేవతలకు రాజగు యింద్రునికి అచ్చట ఏ స్థితియుండును! ఒకే కోణాన పదునల్గురు యింద్రులు వత్తురు మరియు వెళ్ళిపోదురు. కాని, బ్రహ్మదేవుని ఎనిమిది రూములగుల దినమును స్వయముగ నిమ క్షణలతో చూచునారిని ‘అహోరాత్రవినులు’ అందురు.

అవ్యక్తా ద్వ్యక్తయ స్సర్వాః ప్రభవస్య హరగమే ।

రాత్ర్యాగమే ప్రళయస్తే తత్రైవా వ్యక్త స-జ్జగే ॥ ౧౮

భూత్రామా సు ఏవాయం భూత్వా భూత్వా ప్రళయతే ।

రాత్ర్యాగమేఽవశః పార్థ ప్రభవం త్యహరగమే ॥ ౧౯

“ఆ బ్రహ్మలోకమున పగలు రాగానే గణింపనలవి కాని యిట్టి నిరాకార బ్రహ్మమునుండి యీ సామరూపాత్మ్యమగు సాకారజగత్తు జన్మింతును. ఆ బ్రహ్మభవనమునందలి పగటి నాల్గురూములు పూర్తికాగానే

యా నామరూపాత్మక విశ్వము పూర్తిగా నాశ మొందును, మరియు ఆ బ్రహ్మభువనమున మూల పగలు రాగానే యీ విశ్వము పునర్నిర్మాణము కాసాగును శరదృతువు ప్రారంభము కాగానే మేఘములన్నియు ఆకాశమున అదృశ్యమైపోయి, మూల గీమృబులు అంతమున అవి మూల అదే ఆకాశమున, ఉత్పన్నమై కనుపించనాగురీతిని, బ్రహ్మకు పగలు ప్రారంభమైనప్పుడు యీ పంచభూతాత్మిక సృష్టి ఉదయించును. మరియు ఆతని పగటికాల పరిమాణము పూర్తికానంతవరకు యీ సృష్టి కమనాయము నిలచియుండును మరియు ఆతనికి రాత్రి రాగానే యీ పంచభూతాత్మిక సాకార విశ్వము ఆ అవ్యక్త బ్రహ్మత్వమున అణగియుండును బ్రహ్మయోగి రాత్రి కాలము కూడా 24 కేల యుగముల పరిమితిగలదియైయున్నది. మరియు ఆతని రాత్రి సమయము అంత మొండగనే, మరియు మొదటివరకే నామరూపాత్మక విశ్వ సృష్టి ప్రారంభమగును. కాని, యిరవీయ చెప్పుటలో గల ఆభిప్రాయము - యీ బ్రహ్మభువనమున గలగు పగలు మరియు రాత్రులందు యీ జగత్తు జన్మించి ప్రళయము పొందునటులే ఈ బ్రహ్మభువనముయొక్క వైశాల్యము దానియందు యీ సమస్త విశ్వముయొక్క లీజమును తినయిండు కలిగియున్నంత పెద్దది; కాని యిట్టి బ్రహ్మభువనము కూడ అంతమున జనన-మరణ చక్రమున పడవలసియున్నది. ఓ అర్జునా, ఆ బ్రహ్మనగరమున పగలు రాగానే యీ విశ్వమునెడి సంత (Market) ప్రారంభమై, రాత్రి సమయము వచ్చినంతనే ఆ సంత దానంతట అదే నశించును. అనగా, యిది తన మూలలీజమునందే అణగిపోవును మరియు దానితో కలిసి వికృతమగును వృక్షముకూడ అంతమున లీజమునందే లీనమగునటుల, మేఘము గగనమును చెరునటుల, అనేకస్వీముతో కూడియున్న భేదభావము ఏకరూపమై అణగియుండు స్థితిని 'సామ్య' మందును.

ః రి స్తస్మాత్తు భావోఽన్యోఽవ్యక్తోఽవ్యక్తాత్సనా తనః ।

యస్స సర్వేషు భూతేషు సశ్యత్సు న వినశ్యతి ॥

౨౦

అవ్యక్తోఽక్షర ఇత్యుక్తస్తమాహుః పరమాంగతిమ్ ।

యం ప్రాప్య న ని వర్తన్తే తద్దామ పరమంమమ ॥

౨౧

పురుషుని పరః పార్థభక్త్యా లభ్యస్తస్య సన్మయా ।

యస్మాన్తస్మాన్ భూతాని యేన సర్వమిదం తతమ్ ॥ ౨౨

“ఈ సామ్యస్థితిలో ఎవరికిని హృదయముగాని, ఎవరికిని ఆధిక్యతగాని వుండదు; అందుచే అందు ‘భూత’ కల్పమునకు ఏర్పడును తాత్పర్యము. పెరుగుగా మరిన పిమ్మట పాలు నామరూపములు లేకుండా పోయినటుల జగత్తుయొక్క ఆకారము సామ్యమున చేరిపోయినప్పుడు సుసారముయొక్క సుసారత్వము కూడ, అంత మొందును. అయినప్పటికి కూడ సాకారము ఏ బీజమునుండి ఉద్భవించినదో, ఆ బీజమునుండి సామ్యస్థితిలో కూడ అది యథా పకారముగ వుండును. ఆ పదునమున స్వాభావికముగ దానిచేరు ‘అవ్యక్తము’ అని యుండును. మరియు ఆ అవ్యక్తమునుండి ఆకారము ఏర్పడుటనే ‘వ్యక్తము’ అందును. ఈ రెండు చేరు కేవలము తెలిసికొనుటకు మాత్రమే చెప్పబడినవి. కాని, వాస్తవముగ చూచినచో యివి రెండును రెండు భిన్న వస్తువులుకావు. బంగారమును కరిగి బెట్టి పోతపోసినప్పుడు (బంగారు) కణికయందును. కాని దానిని ఒక నగగా మార్చినప్పుడు దాని పూర్వరూపము నశించుచున్నది. ఈ రెండు వికారములును ఆ మూలభూతము మరియు ఏక స్వరూపముగల బంగారమునుంచియే యేర్పడుచున్నరీతిగనే ‘వ్యక్తము’ ‘అవ్యక్తము’ అనెడి యీ రెండు వికారములుకూడ ఆ ఏకపరబ్రహ్మనుండియే యేర్పడుచున్నవి. కాని ఆ పరబ్రహ్మ వ్యక్తమైనదాకాదు, అవ్యక్తమైనదాకాదు. అది ఈ రెండు వికారములకునూ అతీతుడూ అవాదిసిద్ధుడూ అయి యున్నాడు. అతడు స్వయముగనే ఈ జగత్తంతయు కాగలడు. కాని, జగత్తు నశించినప్పటికి కూడ అతడు నశించడు. వ్రాసిన అక్షరములు తుడచివేసినప్పటికి దాని అర్థము తుడచివేయుటకు వీలుకానటుల - అలలు లేచుచున్నవి మరియు నిలీపనుగుచున్నవి, అయినప్పటికి నీరు తన స్వరూపమున అఖండముగ నుండునటుల - భూతములు నశించినప్పటికీకూడ వుండెడి ఆ అవినాశి, బంగారు కగసు కరిగించినప్పుడు ఆ నగయొక్క స్వరూపము నశించినప్పటికీకూడ, అందలి బంగారము ఏరీతిగను నశించక ఏదో రూపమున తప్పక వుండునీరిని, తీవరూపమునగల సాకార వస్తువు నశించినప్పటికి కూడ యెల్లప్పుడు అను

టడై యందు నాతనిని తెలసికొనుటకై, ఆతనిని గురించి 'అవ్యక్త'మని
 చెప్పిన చెప్పెదముగాని, కాని ఆతనిని దేయ పరమముగాని, విశేషణము
 గాని తగదు; ఏలనన, ఆతడు మనోబుద్ధిమంతుల పన్నుడును లోబడడు. ఆకార
 మును ధరించినప్పటికికూడ అతడు కాశ్యప మున వుండియుండును. అందు
 వలననే ఆతనిని 'అక్షురుడు' అందుము, మరియు యీ పేరువలననే ఆతడు
 'నాశరహితుడు' అని బోధపడగలదు. ఆతనికి ముందు మరేమార్గము లేనందు
 వలననే ఆతనిని పరమగతియునుము; ఆతడే దేహమనెడి సగరమున నిద్రించు
 చున్న వానివలె నుండెడి అవ్యక్త పరబ్రహ్మయై యున్నాడు. ఏలనన, ఆతడు
 ఏకీకృతము చేయించుటయు లేదు; మరియు తా సమ్యక్ముగా చేయు
 టయులేదు. అయినప్పటికిని, ఓ అర్జునా, శరీరముచే జరుగు వ్యాపార -
 క్యవహారములలో ఏ ఒక్కటియు ఆగిపోదు మరియు ఇంద్రియసార్థములు
 అన్నియు సమానముగ బోవుచునే యుండును. మనస్సుయొక్క నాల్గుపీఠము
 కలనెడి కూబమింద నమయి నలనెడి అంగడి తెరువబడును. మరియు దాని
 ముఖ-దుఃఖములనెడి రాజభోగము లోలల ననెడి జీవునకుకూడ ప్రాప్తిం
 చును అయినప్పటికి రాజా ముఖముగ నిద్రించినప్పు ట్టికికూడ దేశమందలి
 సమస్తవ్యవహారములు ఆగిపోయి యధాప్రకారము జరుగుచునే యుండునటుల
 మరియు స్రజలు తమ తమ అభిరుచి ననుసరించి సమస్త కార్యములు చేయు
 చునే వుండునీతిని-బుద్ధియొక్క తెలసికొనుట, మనస్సుయొక్క ముచ్చట =
 పుచ్చుకొనుటలు (వ్యాపారము) ఇంద్రియముల కర్మ వాయు సంచారము
 మొదలుగా గల సమస్త శరీర వ్యాపారములు ఆతడు చేయకపోయినప్పటికి
 చక్కగా నడచుచునే వుండును ఓ అర్జునా, నూత్యకు నడిపించక
 పోయినప్పటికి కూడ సమస్త జాకములు తమంత తాము నడచుచుండునీతిని
 యీ శరీరమందు నిద్రించుచున్న వానివలె నున్నప్పటికి కూడ పురుషుడన
 బడెడి ఆతడు, పరివృతయగు పృథ్విలో ఏకపత్నీప్రసక్తుడయియుండుట
 వలన కూడా పురుషుడని చెప్పబడెడివాడు, ఎంతో వ్యాపారబుద్ధిగల వేద
 ములు కూడ ఎవని ముంగిలిని కూడా చూడజాలవో, ఎవడు ఆకాశము
 నంతకు కప్పివేయగలిగినంత ఆధిక వ్యాపకత్వము గలవాడో, ఎవనిని
 యోగులు 'పరాత్మను' డందురో, ఎవడు ఏకనిష్ఠులు ఏకాంతులునగు
 శక్తుల యిందైన తానే దెడలుకొనుచు వచ్చునో, ఎవడు మనోవాక్కాయ

కర్మలయందుకూడ అన్యధివయములచై దృష్టిసంచని ఏకనిష్ఠులగు భక్తులకు నిరంతరము ఫలమునిచ్చెడి సారవంతమగు పొలమో, ఈ త్రిభువనములన్నియు కేవలము ఆ బ్రహ్మయే యనెడి స్వాభావిక నిశ్చయము కలిగిన మనస్సుగల క్రద్ధావంతుడగు భక్తునకు ఎవడు చిత్రాంతి స్థానమో, ఎవడు వివిధిమానులకు మహాత్మ్యమును ప్రసాదించునో, ఎవడు గుణహీనులకు జ్ఞానము నిచ్చునో, నిస్పృహులకు ఎవడు ముఖసామ్రాజ్యము నొసంగునో, సంక్లిష్టజలవారికి అన్నయితో నిండియున్న పల్లెరము నెవడిచ్చునో, ఎవడు సాంసారిక విషయములను గురించి నిశ్చింతులుగా నుండెడి నిరాశ్రతులను తల్లివలె రక్షించునో, ఎవని యింటినరకు చేరుటకు కేవలము భక్తి ఒక్కటియే సరళ మార్గమో - ఆతడే ఆ ఆవ్యక్త అక్షర బ్రహ్మయైయున్నాడు. ఓ అద్భుతా, నే నింకనూ ఎంతని వర్ణించను ! చల్లదనమువలన వేడినీరుకూడ చల్లబడిపోవు నటుల, నూరుగ్గుడు ఎదుటకు వచ్చుటతోడనే అంధకారముకూడ ప్రకాశముగా మారిపోవునటుల-ఎచ్చటకు చేరుటతోడనే జీవుడు తద్రూపుడగునూ మరియు ఏ ప్రదేశమునకు చేరుటతోడనే సుసారమునండి పూర్తిగా మోక్షము లభించునో, మరియు నిష్పలాపడిన కట్టె ఏమి చేసినప్పటికీ, ఎంత పెడకినప్పటికీ దాని స్వరూపమెచ్చటను మిగులక కేవలము అగ్నిరూపముగానే అయిపోవునటుల - మరియు అద్భుతా, ఒకమారు చెరుకు రసముతో పంచదార తయారు చేసిన పిదప ఎంతటి బుద్ధికాలియైనప్పటికీ దానిని మరల చెరుకుగా తయారు చేయజాలనటుల, స్ఫుర్నమణి తాకుటచే బంగారుగా మారిన యినుమును, తిరిగి పెక్కు ప్రయత్నములు చేసినప్పటికీ యినుముగా మార్చజాలనటుల, ఒకమారు పాలనుండి నేలిన తయారుచేసిన పిదప మరల ఆ నేలిన ఎన్నడును పాలుగా చేయజాలనటుల - ఎచ్చటకు చేరి అందు కలసిపోయిన పిమ్మట మరల జనన-మరణము లనెడి ఆవృత్తి యిక వుండనే వుండదో, అట్టి ప్రదేశమే వాస్తవమునకు నా సర్వశ్రేష్ఠస్థానము. నాచూడ యమునండు గల రహస్యమును నీకు స్పష్టముగ చెప్పుచున్నాను.

యత్రకాలే త్వనావృత్తి మావృత్తిం చైవ యోగినః ।

(వయాతా యాన్తితం కాలం వృక్ష్యామి భరతర్షభ ॥

౨౩

“దేహవసాన సమయమున యోగపురుషులు చేగు నా ఆస్వరూపమును మరియొకవిధముగ నులభముగ బోధపడురీతిని చెప్పవచ్చును. ఆస్మికముగ దేహ-పాతమగుటవలనగాని, లేదా అనుచిత సమయమున దేహపాతమగుటవలనగాని మరణించిన వ్యక్తి తిరిగి దేహధారణ మొనర్చుకొని యున్నది. కాని, కాస్త్రోక్తిరీతిని కుద్ధసమయమున దేహవిస్మరణ మొనర్చుచో, అట్టివాడు దేహ విస్మరణ మొనర్చిన వెంటనే బ్రహ్మరూపుడగును. కాని, ఆసమయమున దేహపాతమగుచో అతడు మరిల జనన-మరణ బంధనమున పడవలసివచ్చును ఇందుచే ‘సాయంజ్యము’ అనగా పరబ్రహ్మతోపాటు ఏకరూపుడగుట మరియు పుంసావృత్తి అనగా మాటిమాటికీ జన్మించుట - మరణించుట అనెడి గుడిగుండమునపడుట - అను యీ రెండు విషయములును దేహపాత సమయమున నిర్ణయింపబడును. అందువలననే యీ ప్రపంచమున నీకు దేహపాత సమయమందలి తత్వమును చెప్పదలచితిని. కాన అర్జునా, వినుము. మృత్యువనెడి కునికిపాట్లు వచ్చినప్పుడు పంచమహాభూతములు తమ తమ దారులనండి బయలుదేరిపోవును. ఇందుచే, దేహ విస్మరణ సమయము వచ్చినప్పుడు బుద్ధి బ్రాంతి నొందకుండుటకు, స్మృతి అంధురాలు కాకుండవలెననిన, శరీరముతోపాటు మనస్సు కూడ మరణించకుండా నుండవలెననిన, బ్రహ్మస్వరూపానుభవ కవచము లభించవలెననిన: మరియు పంచప్రాణులనెడి యీ చేతనా సమాహము మంచిస్థితి యందుండి పూర్తిగా పనిచేయవలెననిన, మరియు యిదేవిధముగ అంతరింద్రియ సముదాయము కూడ మంచిస్థితియందుండి చక్కగా పనిచేయవలెననిన, మరియు ప్రాణ ప్రయాణ సమయమువరకు యధాస్థితియందుండవలెననిన - శరీరమందలి అగ్ని అనగా ఉష్ణము అంతమువరకు యధారీతిని వ్రుండుట ఆవశ్యకము. గాలివీతవలనగాని నీటి దెబ్బవలనగాని దీప తోతలి అరిపోయినప్పుడు మనచూపు (దృష్టి) చక్కగా నున్నప్పటికి కూడ ఏమియూ కనిపించదు గదా! ఇదేరీతిని దేహపాత సమయమున భయంకరమగు వాతప్రకోపముచే శరీరమునకు లోపలను బయటను అంతటను కఫము వ్యాపించినప్పుడు శరీరగతమగు ఉష్ణము చల్లారిపోవును; అట్టి సమయమున ప్రాణములందు కూడ ప్రాణము లేకుండును, యిట్టి స్థితిలో బుద్ధియొక్క స్థితిని గురించి చెప్పవక్కరయేలేదు! శరీరగతమగు ఉష్ణత లేనిచే శరీరమున

జీవ-తత్త్వమే వుండవలదు. ఇక యీ శరీరమందలి ఉష్ణము నశించినప్పుడు యీ శరీరము మాత్రమే మెట్లు వుండగలదు? అట్టి స్థితిలో యీ శరీరము మురికి (లేక) తడిమట్టితో చేసిన ముద్దవలె యెరుంగవలెను. ఈ స్థితిలో ఆయువ్యకాలము అంధకారమునపడి వ్యర్థముగ నశించును మరియు యీ శరీరము ఎప్పుడు అంత యెందుమో మాదా తెలియదు. ఇక యిట్టి స్థితిలో మానవుడు తన మనస్సునందు తన పురాతన స్మృతిని జ్ఞప్తియందుంచుకొని శరీరమును విడచి ఆత్మ స్వరూపమున కలసిపోవుదమని తలంచబోయినప్పుటికి కఫాదులవలన అప్పటికే మురుగుడుగనైయున్న యీ శరీరమందలి జీవజ్యోతి అదృశ్యమగును, మరియు పూర్వాపరస్మృతి యంతయు పోవుచుండును. ఇందువలన, ధనభాండారము కనిపించకపూర్వమే చేతియందలి దీపము అపొవురితిని అంతకు పూర్వము చేసిన యోగాభ్యాసము మృత్యుపురాకపూర్వమే నశించును. అనగా, జ్ఞానమునకు శరీరగతఉష్ణత్వమే మూలాధారమైయున్నది. మరియు ప్రాణ ప్రయాణ సమయమున యీ శరీరమందలి అగ్ని బలము పంచూర్ణముగ నుండుట అవశ్యకమని తాత్పర్యము.

అగ్ని జ్యోతి రహస్యక్ష్మణానా ఉత్తరాయణమ్ ।

తత్ర ప్రయాతా గచ్ఛన్తి బ్రహ్మ బ్రహ్మవిరోజనాః, ॥ ౨౪

“ ఆ సమయమున శరీరములోపల అగ్ని జ్యోతి ప్రకాశించుచునే వుండవలెను. మరియు బయట, శుక్లపక్షము పగలు మరియు ఉత్తరాయణము నందలి ఆరుమాసములలో ఏదో నొక మాసమూ అయి యుండవలెను. మరియు యీరీతిని అన్ని సుయోగములు లభించవలెను. ఇట్టి సుయోగమున జీవాత్మాగమనస్సు బ్రహ్మజ్ఞానము బ్రహ్మస్వరూపమున విశ్వమొందెదరు. ఓ అర్హునా, జ్ఞప్తిచుందుచుకొనుము, ఈ యోగమునందిత అధికమగు మహాత్మ్యముగలదు. మరియు యిదియే మోక్షనగరిమున ప్రవేశించుటకు సరళమార్గము. ఈ మార్గమందలి మొదటి మెట్టు శరీరగతాగ్ని, రెండవ మెట్టు ఆ అగ్ని జ్యోతి, మూడవ మెట్టు పగటి సమయము, నాల్గవ మెట్టు శుక్లపక్షము మరియు అటు పిమ్మట విడవది లేక అన్నిటికంటె పైమెట్టు ఉత్తరాయణమునందలి ఆరుమాసములలో ఏదో నొక మాసము. ఈ విధు మెట్లు గల మార్గముగుండానే యోగులు విశ్వమనెడి మోక్ష సదనమున

ప్రవేశించును. కాన వీటిని దేహపాతమునకు ఉత్తమ సమయముగా తెలిసి
కొనుము. దీనినే అర్చిరాది (నూర్యకిరణ మార్గము) మార్గమందురు. ఇక దేహ
త్యాగమునకు అయోగ్యుడుగు కాలమును గురించికూడా నీకు చెప్పిదనుచును.

ధూమో రాత్రిస్తథా కృష్ణ స్వప్నాసా దక్షిణాయనమ్ ।

తత్ర చాప్య మసంజ్యోతి ర్యోగీ ప్రాప్య నివర్తతే ॥ ౨౫

“మరణ సమయమున వాయువు మరియు కథము ప్రకోపించును.
అందుచే అంతఃకరణమున అంధకారము విడిచియుండును. ఆ సమయమున
సమస్త యింద్రియములు కట్టెకలె జడములగును, స్మృతి భ్రమలోపడును,
మనస్సు అతి చంచలముగను త్పల్లముగను అగును, మరియు ప్రాణములు
నలువైపులనుండి అణచివేయబడి అడ్డగింపబడసాగును. శరీరమందుగల అగ్ని
ప్రకాశము నశించును. మరియు నలువైపుల పొగయే ఆవరించియుండును,
యందుచే శరీరమున గల జీవజ్యోతి అంతమైండును. చంద్రుని యెదుటకు
నీటితో నిండియున్న మేఘము వచ్చినప్పుడు పూర్తిగా చీకటిగాని పూర్తిగా
కలుతురుగాని వుండక కొంత కొంత మబ్బుతో కప్పబడియున్న ప్రకాశము
వుండునీటిని, ఆ సమయమున జీవునియందు ఒక విధమగు ప్రభుత్వము వీర్చుడును,
అప్పుడాతడు మరణించి యుండడు మరియు పృథులలోనూ వుండడు;
మరియు ఆతని జీవితము మరణానన్త స్థితికి వచ్చి అడ్డగింపబడి యుండును.
ఈ విధముగ, జీవునిపైన నలువైపులనుండి మనస్సు, బుద్ధి మరియు ఇంద్రియ
ముల ఒత్తిడి పడినప్పుడు, జీవితమంతయు కట్టించి అర్జించిన ఫలము
పూర్తిగా వ్యర్థమైపోవును. మరియు, చేతికివచ్చిన వస్తువునే పోగొట్టుకొని
వప్పుడు, మరియు ఆ వస్తువును అప్పుడే సంపాదించగలమని చెప్పటకు అవ
కాశమే వుండడుగదా! ప్రాణ ప్రయాణ సమయమున యిలాటి దృస్థితియే
ప్రాప్తించును. ఇదంతయూ శరీరములోపల సంభవించు అవస్థ ఇక శరీర
మునకు బయట కూడా యితరీతిని ప్రతికూలావస్థ సంభవించుచో - అనగా
కృష్ణపక్షము; రాత్రి సమయము; అందువైన దక్షిణాయనము నందలి ఏదే
కోక మాసము అనగా ప్రాణ ప్రయాణ సమయమున జనన మణిణ చక్ర
మును అనులంబించు యీ విధమగు లక్షణములు ఒకదానికొకటి వోడ
గునో - అతని చెవులకు బ్రహ్మస్ఫూరూప ప్రాప్తియనెడి మాట యెటుల

వినిపించగలడు? ఇట్టి దురవస్థలో దేహపాతమును పొందిన మానవుడు చంద్రలోకమువరకు మాత్రమే పోగలడు: అతడు కొంతకాలమైన పిమ్మట మరల యీ లోకపు జంజాలమునందే వచ్చి చిక్కుకొనును నేన ప్రాణ ప్రయాణమునకు 'అకాలము' అని చెప్పినదిదియే. జనన - మరణమునెడి గ్రామమునకు చేరువట్టి కష్ట పడచుగు 'ధూమ్రమార్గ' మిదియే. ఇదిగాక గల రెండవదగు 'అర్పిరాది మార్గము' మిక్కిలి ప్రకాశముగలదీ, స్వతంత్రమైనదీ, సమస్తవిధములగు శాంతిసుఖములచే కూడియున్నదీ, తిన్నగా నివృత్తి (మోక్షము) వరకు చేరువట్టిదియూనై యున్నది.

శుక్ల కృష్ణే గతీహ్యేతే జగత శ్చాశ్వతేమతే ।

ఏకయా యా త్యనావృత్తి మన్యయా ౭౭వర్తతే పునః॥ ౨౬

“ఈ విధముగ యోగుల శుక్ల కృష్ణమార్గములనీ, లేదా అర్పిరాది మరియు ధూమ్రమార్గములనెడి రెండు మార్గములను అనాదికాలమునుంచి వచ్చుచున్నవి. ఇందు మొదటిమార్గము సరళమైనదీ తిన్నవైనదిన్నీ అయి యున్నది; రెండవది వంకర టింకరయైనది అయి యున్నది: అందుచే వీటిని గురించి నీకు విభ్రాంతిగించి చెప్పితిని. నీ విందలి సుమార్గము మరియు కుమార్గము లను చూచుకొనుము, మంచిచెడ్డల నిర్ణయము చేసికొనుము, హితాహితవులను తెలిసికొనుము. ఆ పిమ్మట నీకు కల్యాణకరమగు సాధనమును అనుసరించుము. ఎవనికైన శ్రేష్ఠమైన బలీష్ఠమైన నావ కనిపించినప్పుడు అతడెన్నడైన లోతైన నీట దుముకునా? చక్కని శ్రేష్ఠమైన సులభమైన నుగమమైన మార్గము తెలిసినప్పుడు ఎవడైన అరణ్యమందలి వంకర టింకరయగు నుగమముకాని మార్గమున కాలిడునా? అచ్యుతము మరియు వినుములందలి భేదము తెలిసినవాడెన్నడైన అచ్యుతమును పారవేయునా? ఇదేవీతిని సులభమగు సరళమార్గమును చూచినవాడు ఎన్నడును కఠినమగు మార్గమునపోడు. ఇదే విధముగ, సత్యమేది, అసత్యమేది, మంచి ఏది, చెడ్డ ఏది - అని చక్కగా పరీక్షించి తెలిసికొనవలెను; ఈరీతిని చక్కగా పరీక్షించి తెలిసికొనినవానికి ఏదైన వికటప్రసంగము వచ్చి పడినప్పుటికికూడ ఏ విధమగు హాని కలిగించదు. అటుల కానిచో, దేహపాత సమయమున గొప్ప అనర్థము వాటిల్లును, మరియు యీ రెండు మార్గములను గురించి భ్రాంతి

కలుగుటచే చాల చెడుగు సంభవించును. మరియు జీవితమంతయు చేసిన యోగాభ్యాసము వ్యర్థముగ పోవును. అంత్య సమయమున జీవుడు అర్పిరాది మార్గమును మరచిపోయి ధూమ్రమార్గమును పట్టుచో ఆతడు మరల సంసార బంధమున పడవలసివచ్చును. మరియు జనన-మరణచక్రమునపడి భ్రమతో తిరుగవలసివచ్చును. నీ వీ కష్టములనన్నింటిని తెలిసికొని సులభముగ వీటిని దాటుటకై యింత స్పష్టముగ విపులీకరించి చెప్పితిని. ఈ రెండుమార్గములందును, ఒక మార్గమువలన జీవుడు బ్రహ్మస్వరూప మహత్వమునుపొందును. మరియుక దానివలన జనన-మరణ బంధమున చిక్కుకొనును. ఈ మార్గములలో ఎవనికి ఏమార్గము దైవయోగమువలన ప్రాప్తించునో, అదియే ఆతని మార్గము.

నైతే సృతీ పార్థజానన్ యోగీ ముహ్యతి కశ్చన ।

తస్మా త్సర్వేషు కాలేషు యోగ యుక్తో భవద్దన ॥ ౨౭

వేదేషు యజ్ఞేషు తపస్సు చైవ ।

దానేషు యత్పూణ్య ఫలం ప్రదిష్టమ్ ।

అత్యేతి తత్సర్వ మిదం విదిత్వా ।

యోగీ పరం స్థానముపైతి చాద్యమ్ ॥ ౨౮

“ఇచ్చట, దేహపాత సమయమున మనము కోరినటుల అన్నియూ సంభవించకపోవచ్చుగదా యనెడి శుకపాదేయ వచ్చును! మనకు ప్రాప్తించ నున్నది ఆస్తికముగ దైవయోగముచే ప్రాప్తించును. ఇట్టి స్థితిలో మన మిందలి శ్రేష్ఠమగు మార్గమునపోయి బ్రహ్మస్వరూపులమగుట ఎటుల సంభవ ముండురు! అందుచే నేను చెప్పనజేయన, కఠినుడు వుండుగాక లేకపోవు గాక - మానవుడైల్లప్పుడును ‘నేను బ్రహ్మస్వరూపుడనే’ అని తెలిసికొని యుండవలెను. త్రాటిరిమాచి పాముగా భ్రమించుటకు గల మూలకారణము త్రాడే అయియున్నది. నీటికి మరణుండు తరంగత్యము వున్నదా లేదా యనెడి ఆభాస యున్నదైన వుండునా? లేదా, దానియందు తరంగములుండు గాక, లేకుండుగాక అది ఎన్నటికిని నీకే అయియున్నది. అది తరంగము లతోపాటు పుట్టుటయూలేదు, మరియు తరంగములు నాశమగుటతోపాటు

నాశనమా పొందుటలేదు. ఇదే విధమున దేహధారణా సమయమున కూడ బ్రహ్మస్వరూపులుగా నుండువారిని 'విదేహు'లని చెప్పువలసియున్నది. ఇట్టి విదేహులందు శరీరమనేది పేగుగల గ్రామమే మిగిలియుండనప్పుడు, అట్టి వారు మరణించుటనునది యెన్నదైన సంభవమగునా? అనగా యిట్టివారు యెన్నటికిని మరణించుటయే లేదు. ఇట్టివారికి మార్గాన్వేషణ మొనర్చవలసిన ఆవశ్యకత ఏమి కలదు? మరియు అట్టివారు యెచ్చటనుంచి యెచ్చటకు మరియు యెప్పుడు పోగలరు? ఏలన, అట్టివారికి సమస్త దేశ-కాలములు ఆత్మరూపముగనే అయియుండును. ముందే పరినిష్పన్నుడు ఆ ముండయందలి ఆకాశము సరళమార్గమున పోయినప్పటికి కూడ ఎది ఆకాశతత్వమునందే కలియుచున్నది. ఈ ఘటమునందలి ఆకాశము ఏ మార్గముననైన పోవు గాక, అది ఆకాశతత్వమున కలియకుండుట యెన్నదైన సంభవించునా? వాస్తవ విషయ మేమన, కేవలము ఆ ముండ మాత్రము నశించుచున్నది, అందుచే కేవలము దాని ఆకారము మాత్రము నాశమగును. మరియు దాని యందుగల మూలాకాశము ఘటాకారము విచ్ఛేదక పూర్వము వున్నది మరియు ఘటము నశించిన పిమ్మట కూడ యథాక్రమముగానే వుండును. ఈ విధమగు బ్రహ్మజ్ఞాన సహాయమువలన బ్రహ్మస్వరూపులైన యోగులకు మార్గమేది, అమార్గమేది యనెడి తగిన వుండదు. కాన ఓ అర్జునా, నీవు ఎల్లప్పుడు యోగయుక్తుడవై యుండుము. ఇటుల వున్నచో నీకు సహజ ముగనే బ్రహ్మ స్వరూప ప్రాప్తి కలుగును. ఆలైన యీ దేహ బంధనము వున్నంతవరకు వుండనిమ్ము. లేదా దాని యిష్టము వచ్చినప్పుడు పోనిమ్ము. కాని నీ నిర్బంధ రహితమైన లేక స్వతంత్ర బ్రహ్మరూపమున తిలమాత్రము కూడ అడ్డంకు రాకాలదు. ఆ బ్రహ్మ స్వరూపము విశ్వమును సృజించు నప్పుడు జన్మబంధమున పడనూపడదు. మరియు విశ్వప్రళయము వచ్చినప్పుడు మరియుబంధనమందునూ పడదు; కల్పాది మరియు కల్పాంతములందలి మధ్యసమయమున అది స్వర్గము మరియు యిది సంసారమనెడి మోహము నందును పడదు. ఈ విధమగు బోధను పొంది యోగులైనవారు మాత్రమే యీ బోధను సక్రమముగను మరియు పరిపూర్ణముగను వినియోగించుకొన గలరు; ఏలనన అట్టివాడు విషయ భోగములను కాలదన్ని ఆత్మస్వరూపమును పొందును. ఇంద్రాది దేవతల యొక్క స్వర్గమునందు నలువైపుల వ్యాపించి

యున్న సామ్రాజ్యాధికారమును కూడ అతడు దూరముగ పారవేయదగినదీ మరియు చిల్లిగవ్వ విలువ మాత్రము చేయునదిగను భావించి తృప్తికరించును.

“ఎవడైన వేదములను సంపూర్ణముగ అధ్యయనమొనర్చి వేదోనారాయణుడగుగాక, లేదా శాస్త్రములందు చెప్పబడిన సమస్త విధములగు యజ్ఞాదులనుచేసి అపార ఫలప్రాప్తినిొందుగాక లేక పునశ్చరణ చేసిగాని దానమిచ్చిగాని అపార పుణ్యార్జనమొనర్చుగాక - ఈ సమస్త పుణ్య సముదాయము, లేదా కర్మఫల పూర్ణత్వముకూడ యెన్నటికిని నిర్మల పరబ్రహ్మతో సాటి రానేరదు. వేదములు యజ్ఞములు మొదలగునవి యిచ్చెడి అపార స్వర్గ సౌఖ్యములను కూడ యోగిశ్రేష్ఠుడు బ్రహ్మజ్ఞానముచేటుగు సౌఖ్యము ముందు అత్యల్పమైనదిగా తలంచును. యోగుడు సమస్త స్వర్గ సౌఖ్యములను వట్టితో సమానముగ భావించి పాదములు కుడుచుకొనెడి పీచువలె పరచి, వాటివై పాదమునుంచి పరబ్రహ్మ పీఠము నధిరోహింతురు.” ఎవడు స్థావర - జంగమాత్మక సృష్టియందు గల ఒకచోటున చేర్చిన సమస్త వైభవమో, ఎవనిని బ్రహ్మ మరియు కంకరుడు స్వయముగా ఆరాధింతురో, ఎవడు కేవలము యోగిజనులకు మాత్రమే భోగవస్తువో, ఎవడు సమస్త కళలకు కళనిచ్చువాడో, ఎవడు పరమానంద మూర్తియో, విశ్వమందలి జీవుల కన్నిటికి జీవమో, ఎవడు సర్వజ్ఞత్వమున మూలఉద్ధమ స్థానమో, యెవడు యాదవకుల దివ్య కులవీరకుడో - ఆ శ్రీకృష్ణుడు పాండుపుత్రుడగు అర్జునునకు యీ రీతిగా సమస్త విషయములు చెప్పెను. ఈ రీతిగా కురుక్షేత్రమందు జరిగిన ఘటనలను సంజయుడు ధృతరాష్ట్ర రాజునకు చెప్పెను. జ్ఞానదేవుడగు నేను యీ వివరమును శ్రోతలగు మీరు యిక వినవలసినదిగా విన్నవించుచున్నాను.

తెలుగు జ్ఞానేశ్వరి

తొమ్మిదవ అధ్యాయము

ఓ శ్రోతలారా, మీరు ఏ కాగ్రమనస్సుతో నా ప్రవచనము వినుదు. దీనివలన మీకు సమస్తసౌఖ్యములు లభించునని నేను స్పష్టముగ ప్రతిజ్ఞచేసి చెప్పుచున్నాను. ఈ మాటలు నేను అభిమాన పూర్వకముగ చెప్పుటలేదు. ఏలనన శ్రోతలగు మీరెల్లరు సర్వజ్ఞులు. అయినప్పటికి మిమ్ము నేను ఆత్మీయతతో నా మాటలయెడ ధ్యానముంచవలసినదిగా ప్రార్థించుచున్నాను. పుట్టింటివారు భాగ్యవంతులగుచో స్త్రీకిగల శారీరక లబ్ధియు నెరవేరు రీతిని, నాకు మీ ఆశ్రయము లభించినందువలన నా మనోరథమలన్నియు నెరవేరగలవు. మీ కృపాదృష్టియనెడి వర్షమువలన నా సంతోషమునెడి ఉద్యానవనము చక్కగా పుష్పించి ఫలించుచున్నది; మరియు ఆ ఉద్యాన వనపు చల్లని నీడనుచూచి సంసారతాపముచే తపించియున్న నా జీతము ఆ నీడలో విక్రమించి తనతాపమును శాంతిపరచుకొను చున్నది. మీరు నుఖ రూపమునగల గంభీరమగు అమృతపు లోతులు, అందుచే నేను కోరినంతగా నుఖమనెడి అమృతమును పొందగలను. ఇట్టి చక్కని అవకాశము వచ్చి నప్పుడుకూడ నేను ముద్దుగా మాట్లాడుటకు భయపడుచో యిక నాకు నుఖ శాంతులెటుల ప్రాప్తించగలవు? పిల్లవాని వచ్చీరాని మాటలూ, వచ్చీరాని నడకనూ సంతోషముతోచూచి ఆతని తల్లి ఆనందపడుచీతిని నేనుకూడ మహాత్ములగు మీప్రేమను సంపాదించవలెననెడి తీత్రమగు వాంఛచే యీ విధముగ మాట్లాడుచున్నాను. అటులకానిచో నావశ్యత్వ యోగ్యతయా సామాన్యము, మీరా సర్వజ్ఞులు, ఇట్టసీతిలో నేను మీ ఎదుటకూర్చొని ప్రవచనము చేయుట సరస్వతీదేవి పుత్రునకు పలకవైన పాతమువ్రాసి నేర్చుట వలెనుండును. మిఱుగుడుపుమగు ఎంతవెద్దదైన కావచ్చు గాక, అయినప్పటికి నూరుద్రుని మహాలేఖస్సుముందు అది అల్పమైనదే యగునుగదా! అమృతపు పల్లెరములో వడ్డించదగినంత శ్రేష్ఠమైనదగు రసపరిపాక మెచ్చుట లభించగలదు? అందరకును చల్లదనమిచ్చెడి చంద్రునకు గాలికప్పుటకై విసవ కర్రతో విసురుచెచ్చుటైన సంభవించునా? నాజతత్వమాకు సంగీతము

వినిపించుట సంభవమా? అలంకారమునకుమాడ అలంకారము ధరింపవగునా? సుగంధము సువాసనకై జేసిని వాసనమాడగలదు? సమాద్రము ఏ ప్రాదమున స్నానము చేయుట కేగును? ఆకాశమంతయు యిముడునంత వైకాల్పముగల స్థలమైనదగువా? అదే విధముగ మీ కందరకు సంతృప్తి కలిగి మీరందరు ఆనందముతో 'వక్తృత్విమనన యిటుల వుండవలెను!' అని పొగడు నంతటి వక్తృత్వకక్షిని నేనెచ్చటినుంచి లేగలను? అయినప్పటికి సమస్తజగత్తునకు వెలుగునిచ్చు సూర్యునకు చేతితో తయారుచేసిన వత్తితో హారతినిచ్చుటలేదా? ఆపారమగు నీటితో నిండియున్న సముద్రమునకు దోసెడు నీటితో అర్ఘ్యమిచ్చుటలేదా? శ్రోతలగు మీరెల్లరు శంకర మూర్తులు, మిమ్ము ఆరాధించు భక్తుడనగు నేను దుర్బలుడను, నా మాటలు వాచిరి అకులు (శ్రేయసింధువారము) వంటివైనప్పటికి మీరు ఆదరపూర్వకముగ స్వీకరించి తీరదరు. బిడ్డకు తన తండ్రి పశ్చేరమున చేయినిడును, తన తండ్రి నోట అన్న పుముద్ద పెట్టబోవును మరియు తండ్రికొడ బిడ్డకు తన నోట పెట్టబోవు ముద్దను అండుకొనుటకై మిక్కుటమగు ఆనందముతో నోటిని ముందుకు వాపును. ఇదేరీతిని నేను బాల్యబుద్ధితోను, ముద్దుగాను నిరర్థకము మరియు మితిమీరిన ఆత్మీయతనూ ప్రకటించినప్పటికి ప్రేమకుగల స్వాభావిక ధర్మము ననుసరించి మీరు నాయెడ సంతృప్తులుగానే వుండురు. మహనీయులగు మీ మనస్సులందు మీ ఆశితులకట్ల ఆత్మీయతచే ఆత్యధికమగు ప్రేమయుండును. ఇందుచే నేను ముద్దుగా జూపెడి ఆత్మీయత మీకు భారము కానేరదు. తల్లియొక్క స్తనములకు ఆకలితోనున్న బిడ్డని నోటి నొక్కుడు తగులుటతోడనే జ్ఞమే స్తనములందు యింకను ఎక్కుడు పాలు వచ్చును. మరియు ఆమె బిడ్డనికి పాలుయివ్వవలెనని యింకనూ ఎక్కువ ఆశ్చర్యకరకలదగును. మనకు ప్రിയమైనవాడు కోపముచే ఒకమారు శ్రోసి చేసినప్పటికి ఆతనియెడ ప్రేమ యింకనూ అధికమగును.

ఇందువలననే, నాబోటి బాలుని వ్యర్థ ప్రలాపములవలన మియందు నిద్రతమైయున్న కృపాకుత్సము మేల్కొనినదని తెలిసికొనియే నేనీ విషయములన్నియు చెప్పితిని. వెన్నెలను పక్ష్యమునర్చుటకై రొట్టలలో కప్పి పెట్టి వగ్గవేయవలెనా? లేదా గాలిని యిటు వీచవలెను, అటు వీచవలెను. అని యెవడైన చెప్పునా? లేదా ఆకాశమునకు యెవడైన దున్దులు పోగుగ

గలదా? నీటిని పూచవగా చేయవక్కరలేనటుల, వెన్నను మధించుటకై దానియందెవడును కప్పమును పెట్టనటుల, గీతార్థమును చూచి నాడుట్టుల వ్యాఖ్యానము సిగ్గులి తనంత తానే జనకకు మరలుచున్నది; ఇంతేగాదు; శబ్దబహుగును వేదము మాడ శబ్దగతి సమాప్తమగుటచే ఏగీతార్థమనెడి మంచముపై స్తబ్ధుగాలై నిద్రించునూ, అట్టిగీతార్థమును దేశభాషలో తెచ్చుటకు తగు యోగ్యత నా యందెట నుంచి రాగలదు? నావంటి దుర్బలుడు కూడ యిట్టి అనుచిత సాహసము చేయుటలో గల హేతువు, కేవలము మీవంటివారికి ప్రేమపాత్రుడను కావలెననెడి కలంకే. కాన చంద్రుని మించిన శీతలత్వము, అమృతమును మించిన దీవింపజేయు శక్తిగల మీ అపధానమును మీరు నాకు దానమొనర్చి, నా మనోరథమును పోషింతురు గాక. వీలనన, మీ కృపా కటాక్షము వర్షించుటే తడవుగ నా మనోరథములన్నియు సిద్ధించును. మీ కృపా కటాక్షము నాకు లభించక, మీరు ఉదాసీనులుగా నున్నచో మొలకరించిన నా జ్ఞానాంకురము కూడ యెండి పోవును. వక్త యొక్క వక్తృత్వమునకు స్వాభావిక భోజనము శ్రోతలయొక్క సావధానతయేనని మీరు జ్ఞప్తి యంచుచు కొందురు గాక! వక్తకు అట్టి భోజనము లభించుచున్నచో సిద్ధాంత ప్రతిపాదక శబ్దములను ఆతడు ఆత్మధికముగ చెప్పను. ఇట్టి శబ్దములు వెలువడుటతోడనే అర్థప్రతిపత్తి యగును. వీలనన, శబ్దమును మరియు వాక్యములకై అర్థములు చూచుచుండును; అర్థప్రతిపత్తిచే అభిప్రేతార్థ పరాపర యేర్పడును. మరియు బుద్ధివైన పుష్పములచే కూడిన వసంతముకువు నచ్చును. ఈ రీతిని వక్త మరియు శ్రోతల యొక్క విజయత్వమనెడి అనుకూల వాయువు నీచ సాగినప్పుడు హృదయమనెడి ఆకాశమున పేక్షృత్విమనెడి రసమేఘము సంచరించును శ్రోతలు ఉదాసీనతచే చక్కగా ధ్యానమంచకున్నచో వక్తృత్వ రసముచే నిర్మింపబడిన మేఘము కూడా చెడరిపోవును. చంద్ర కాంతిమణి ద్రవించును, కాని అది ద్రవించనటుల చేయు శక్తి చంద్రుని యందే గలదు. ఇదే రీతిని, యోగులగు శ్రోతలు లభించనంతవరకు ఏ వక్తయూ, వక్తయే కాకాలదు వియ్యము యెన్నడైన తనను తిను కారితో 'నేను తియ్యగా వుంటినని యెంచి తినుడని' ప్రార్థించవలసివచ్చునా? లేదా, కొయ్య బొమ్మలను అడించువానితో ఆ కొయ్యబొమ్మలు 'నన్ను

అడించును' అని ప్రార్థించవలెనా? ఆకొయ్య బొమ్మలను అతడు వాటి హితవు కొరకై గాని, లేదా ప్రజలలో తనకుగల జ్ఞానపటిమను ప్రసిద్ధమైన ద్వైతముగాని అడించునా? ఇక దీనిని గురించి విశేషించి చెప్పవలెను. తత్త్వ యారీతిని చెప్పగనే శ్రీ సద్గురువు లిటుల చెప్పిరి— 'నేను నీ అభిప్రాయమును తెలిసికొంటిని. ఇక శ్రీకృష్ణుడేమి చెప్పెనో చెప్పుము' ఇది విని శ్రీనివాసాధుని శిష్యుడు అనంద పూర్వకముగ ఉల్లసితముడై గలవాడై 'తమ అజ్ఞ ప్రకారము శ్రీకృష్ణుడేమి చెప్పెనో చెప్పెదను వినుడు' అనెను. శ్రీ భగవానువాచ—

ఇదంతయు తే గుహ్యతమం ప్రవక్ష్యామ్యన సూయవే ।

జ్ఞానం విజ్ఞాన సహితం యద్భూత్వా మోక్షసేతుభాత్ ॥ ౧

"ఓ అర్జునా, నీకిప్పుడు నా అంతఃకరణమున అన్నింటికంటె లోపల గల సమస్త జ్ఞానమునకు ఆధికారణముగు గుప్త రహస్యమును చెప్పెదను వినుము. నా అంతఃకరణమునందలి గుప్త ద్వారమును తెరిచి అందలి రహస్యమును బయటపెట్టవలసినంత అవశ్యకత యిప్పుడేమి వచ్చినదని నీవు తెలంచవచ్చును; ఓ అర్జునా అందలి కారణము చెప్పుచున్నాను వినుము. నీవు భక్తి-భావనకు ప్రత్యేక అవకాశమువై యున్నావు. నీవు నేను చెప్పుదాని నెన్నడును ఉపేక్షచేయవు. ఇందుచే నా మనస్సునందే రహస్యము బయటపడి నప్పుటికినీ, నా అంతఃకరణమున గల విషయముల నన్నిటిని నీ అంతఃకరణమున ఒకదరి ప్రతేకపెట్టుదమని సంకల్పించితిని. ప్రసమున పాఠ నిండియుండును, కాని అది ఆ ప్రసమునకు తియ్యగా నుండవు. కాని, ఏక నిష్ఠగలవాటి ఏవదైన అభించినప్పుడు, అతని కోరికను నెరవేర్చుదమని సహజముగనే వాంఛ కలుగును. ధాన్యపు గాదె నుండి విత్తనములు తీసి, వాటిని చక్కగా దున్ని తుల్యము చేసిన భూమిలో చల్లుటను, యెవడైన వ్యర్థముగ విత్తనములను పాడుచేయుచున్నాడని అనగలదా? కావుననే మంచి మనస్సు మరియు స్వచ్ఛమైన బుద్ధియు గలిగి నిందనీయము కాని ఏక నిష్ఠగలవాడు అభించినప్పుడు, అట్టివానికి నేను సంతోషముతో నా మనస్సున గల విషయములను

చెప్పవలసియున్నది ఈ సమయమున యిట్టి లక్షణములుగల వ్యక్తి నీవు తప్ప మరెవరూ కనిపించుటలేదు; అందుచే, నీయెడ ఏ రహస్యమునూదాచుట తగదు. మాటిమాటికి 'గుప్తము' అని నీకు చెప్పుచుండుటచే నీకు విసుగు జనించియుండవచ్చును, అందుచే నీకిప్పుడు విజ్ఞానయుతమగు జ్ఞాన విషయములను స్పష్టీకరించి చెప్పెదను. పెక్కు నిజమైన శాశ్వతములూ దొంగశాశ్వతములూ కలిసిపోయి యున్నప్పుడు వాటిని జాగ్రత్తగా పరిశోధించి వేరువేరు రాసులుగా ఏర్పరచవలసి వచ్చురీతిని, నేను జ్ఞానము మరియు విజ్ఞానములను పరీక్షించి వాటిని నీయెదుట విడివిడిగా పెట్టెదను. లేదా రాజహంస తన చంచువు యనెడి పటుకాదతో నీటిరీ పాలనూ విడవీయ రీతిని నేను కూడా జ్ఞానము మరియు విజ్ఞానములను వేరువేరుచేసి నీకు చూపదలచితిని. గాలి పితలోపడి పొల్లు నిలువజాలక, కేవలము ధాన్యపు గింజల రాశిమాత్రమే మిగిలియుండురీతిని, వివేకముచే జ్ఞాన విజ్ఞానములను పరీక్షించి విడవీసవచ్చును. జనన-మరణ సంసారము యీ శాశ్వతాపాత్మక సంసారముతో ఏకమగును. మరియు ఆ పరమ జ్ఞానము మనసు అక్షయ మోక్షపద కింహాసనముపైకి తీసికొనిపోయి కూర్చోబెట్టును.

రాజవిద్యా రాజగుహ్యం పవిత్రమిద ముత్తమమ్ ।

(సత్యక్షావగమం ధర్మ్యం సుసుఖం కర్తుమవ్యయమ్ ॥

౨

" ఏ జ్ఞానము సమస్త విద్యలందును మహాకేవలమగు ఆచార్య పదవికి చేరియున్నదో, ఏది సమస్త రహస్య జ్ఞానమునకు యజమానిత్వమును వహించునో, ఏది పవిత్రములన్నింటను ధురంధరమైనదో, ఏది జ్ఞాన - ధర్మమునకు పుట్టినిల్లా, ఏది సర్వోత్తమమైనదో, ఏది లభించుటచే జనన - మరణములకు తావులేకుండా పోవునో, ఏ జ్ఞానము గురు - ముఖమునుండి కించిత్తు ఉదయించినటుల కనిపించినప్పటికీ వాస్తవమునకు ప్రతి మనుష్యుని హృదయమునందును స్వయంభువుయై యుండి కోరినవారు తమంత తామే పొందగలరై యున్నదో, అత్యుసుఖమనెడి మెట్టుపైక్కెక్కనే ఏ జ్ఞానము లభించునో మరియు అపీవృట, అసమయమున భోక్త, భోగ్యకస్తువు మరియు భోగము అనెడి త్రిపుటి అంతయైందుటచే భోగించువాని భోక్తృత్వము

కూడ అంటే లీనమైపోయి, అటుల లయము పొందిన స్థితికి యీవలిపడ్డన దేవివలన హృదయము పరమ సుఖముతో నిండిపోవునో, అట్టి జ్ఞానము ములభమైనదీ సహజమైనదీ అయినప్పటికికూడ అది ప్రత్యక్ష పర బ్రహ్మమే అయియున్నది. ఈ జ్ఞానమునగుల ఒక విశేషలక్షణమేమన, ఇది ఒకమారు లభించినచో ఎన్నటికిని కోల్పోబడజాలదు మరియు దాని మాధుర్య మెన్నటి కిని తగ్గిపోదు. ఓ అర్జునా నీకు తర్కించి చూచుటచే ఒక శంకపాదము వచ్చును, ఇదియింత అప్రతిమమూ అమూల్యమూనగు వస్తువునచో దీనిని ఎవరునూ ఎందుకు సంపాదింపలేదు? ధనమునకై అగ్నియందు దుముక మనినను దూకుటకు సాహసించెడివీరు పరిశ్రమలేకుండగనే లభించునదగు యీ ఆత్మసుఖ మాధుర్యమును వీల వదలుకొనిరి? పవిత్రమూ, రమ్యమూ, సుఖలభ్యమూ, సమస్తసుఖముల రాకీయూ ఆత్మతత్త్వమును చేకూర్చు నదీయగు యీ ఆత్మసుఖమును ప్రజలెల విడచిపెట్టిరి? మొదలుగాగల నీకు కలిగిడి సంకయములు స్వాభావికము సహజమును అయియున్నవి. కాని నీమనస్సున యీ సంకయమున కెన్నడును చోటివ్వకుము.

అశ్రద్ధధానాః పురుషా ధర్మస్యాస్య పరస్తవ!

అప్రాప్య మాం నివర్తంతే మృత్యు సంసారవర్తనమ్॥

3

“చూడుము, పాలు చాల పవిత్రమైనదీ దునికరమైనదిగను వుండును, మరియు అవి గోష్ఠనమునందు చాలపలుచని షర్యపుచాటున సంగ్రహింపబడి యుండును. అయినప్పటికి పొదుగుపై వ్రాలియున్న బుడ్డబుడుజా ఆ పాలను విడచి రక్తమును త్రాగుటలేదా? భ్రమరము మరియు మందూకమూ యివి రెండునూ కమలమువద్దనే నివసించుచున్నవి; కాని కమలమునందుగల పరాగమును భ్రమరములు మాత్రమే అనుభవించును, మందూకము కంఠుకు మురికి మాత్రమే వచ్చును. ఇదేరీతిని ఒక్కొక్క దురదృష్టాదగు మానవుని యింట మొహరీలతో నిండియున్న వేలకొలది కుండల పడియుండును; అయినప్పటికిని ఆతడు ఆ యింటియందే నివసించుచూ ఆకలిచే వచ్చును, లేదా అతి దుర్లభస్థితిలోనుండి జీవితము గడుపుకొనుచుండును. అదేరీతిని అంతర్లంగమున సమస్తసుఖ భాండారమైన ఆత్మారాముడనగు నేను ప్రత్యక్ష

ముగ నుంటున్న పుటికికూడ మాయామోహితులగు పురుషులు విషయ భోగములకై ప్రవృత్తులగుచున్నారు. అపారమగు మృగత్విష్టమ చూచి నోటగల అమృతిబిందువును వ్రుమిసినటుల, స్పర్శచూచిని విడుగగొట్టి పారవేసి నటుల అహమ్మన్యతయ నెడి చిక్కులోపడి యీ దురదృష్టీవులు నానరకు రాజాలకున్నాగు; ఇందుచే జనన - మరణములనెడి బాణముల మధ్యపడి మోసపోవుచున్నాగు. నూన్యూనివలె ఒక్కొక్కప్పుడు కనిపించుట మరొకప్పుడు మేఘములచాటువ మరుగుపడి పోవుటా లేదా పగలు కనిపించుటా రాత్రి కనిపించుటా - అను భేదమలే! నేను ఎల్లప్పుడు కనులవిడుట ప్రకాశించు చుండెడివాడనూ మరియొక నిర్మలదను అయి యున్నాను.

మయూ తత మిదం సర్వం జగదవ్యక్తమూర్తినా ।

మత్స్థాని సర్వభూతాని న చాహం తేష్వవస్థితః॥

౪

“ నావైకాల్పమునుగురించి అడుగుచో యీ జగత్తంతయు కలసి నను నేమకాను ! పాలు తన స్వభావము ననుసరించి తోడుకొని పెరుగు అగునటుల, లేదా బీజమే వృక్షరూపమాన బయల్పడలునటుల, లేదా బంగారునుండి నగలు ఏర్పడునటుల యీ జగత్తంతయు నా వ్యాపకత్వమే అయియున్నది. నా నిరాకారతత్వమే ఏకత్రితమై యీ నామరూపాత్మక జగదాకారిమును ధరించుచున్నది. మరియు అమూర్తదనగునేనే ఆ సమయ మాన త్రిలోకములను విస్తరింపజేయుదును. నీటిబుడగ వృత్తరూపమున కనిపించిని రీతిని మహాత్వము మొదలుగాగల నాను - రూపాత్మకములగు సుసప్తభూతములును నాయండే కనిపించును. అయినప్పటికి అనీటిబుడగ లోపల నీరు కనిపించనిరీతిని, లేదా స్వప్నావస్థ యందు కనిపించిన అనేకము లగు ఆకారములు జాగ్రదవస్థలో కనిపించనిరీతిగా యీ భూతములన్నియు నాయండే భాసిల్లుచున్నవి. కాని నేను యీ భూతములందు వసించుటలేదు. ఈ కత్వ-విచారణను నీకింతకు ముందే ఒకపరి చెప్పియున్నాను గాన వీనిని గురించి యిచ్చట విపులీకరించవక్కరలేదు. కాని, నీ దృష్టి నా స్వరూప మున ప్రవృత్తురాలై విస్తృతిము కావలసియున్నది.

నచ మత్స్థాని భూతాని పశ్యమే యోగమైశ్వరమ్ ।

భూతభృన్నచ భూతస్థో మమాత్మా భూతభావనః ॥ ౫

“కార్యకారణ విచారణను విడచిపెట్టి, మహామాయకు కూడ అతీత మైనదీ, దానికి భిన్నమైదియూ నగు నా స్వరూపమును గురించి నీవు యోచించినచో యీ భూతిములన్నియు నాయందున్నవనెడి కల్పన మిథ్య యని తేలగలదు; వీలనన సమస్తమూ నేనే అయి యున్నాను. నాకంటె భిన్నమైనది మరెదియూ లేదు. ప్రథమ సంకల్పము వలన పర బ్రహ్మమందు జ్ఞానము మరియు అజ్ఞానమునెడి కొంత ప్రకాశము కొంత అంధకారమువంటి సంధి సమయము సంభవించినప్పుడు బుద్ధియొక్క జ్ఞాన చక్షువున కొంచెము అంధకారము వుండినది వ్యాపించెను, ఇందుచే ఆకారహీనుడు మరియు వికార రహితుడగు పరబ్రహ్మమునందు అవిద్యారూపమున గల సంజవలన యీ భూతములు పర బ్రహ్మకు భిన్న మైనవిగా భాసించసాగెను. కాని, సంకల్ప జన్యమగు అవిద్యాసంజ అంత మొందినప్పుడు . సంతోషము విడిచిగానే సంజ చీకటిలో పుష్పమాలను పాముగా భ్రమించుట నశించిపోయినట్లు— యీ భూతికోటిని గురించి గల భ్రమ కూడా లోలనిపోవును; మరియు అప్పుడు కేవలము పరబ్రహ్మయే తన అఖండ, అవిచ్ఛిన్న శుద్ధ స్వరూపమున మిగిలియుండును. వాస్తవముగ చూచినచో, భూమిలో నుంచి మట్టికుండలు, కడవలూ మొదలగునవి ఉద్భవించుచున్నవా? లేదు. ఈ కుండలు, కడవలూ మొదలగునవి సృష్టి కుమ్మరిచాని కల్పన యనెడి గర్భమునుండి జరుగుచున్నది. లేదా, సముద్రపు నీటియందు తరంగముల గని ప్రత్యేకించి వీడె నా గలవా? అలలు వాస్తవమునకు గాలివీచుటచేతనే ఏర్పడు చున్నవి ఈ రీతిగనే, ప్రత్తికాయ లోపల బట్టలుగల పెట్టె యేదైవా వుండునా? ధరించెడివాడు చూచినంత మాత్రము చేతనే ప్రత్తి వస్త్రము లుగా తయారగునా? బంగారమును వీడైన నగగ చేసినప్పటికీ దానియందలి స్వర్ణత్వము నశించదు. దానియందు బాహ్యమునకు మాత్రము నగరూప ముండును. అది కూడ కేవలము అనగను ధరించునామె దృష్టివలననే ఏర్పడుచున్నది. ప్రతి ధ్వని ఏ జవాబు విచ్చునూ, లేదా అద్దము దేనిని చూపునో అది, చందము చెప్పిన మాట లేదా మనయొక్క రూపమేయగును;

అంతేగాని, అది ఆ ప్రతివ్వని యొక్క లేక దర్పణము యొక్కగాని అంగ మగువా? ఇదేకేరీని, నాయొక్క అవికృతము, శుద్ధసూనగు మూలవ్యయా పమునై భూతస్పృష్టిని ఆకోపించుట. ఆరేని సంకల్పము లేదా ఆలోచనలో యీ భూతస్పృష్టి వుండుటవలననే అయియున్నది. ఈ విధమగు కల్పన యొనర్చితే మాయ అంతయొంది భూతాభాస పూర్తిగా మిథ్యయని తెలి యుట వలన నా యొక్క కేవల శుద్ధ, బుద్ధ అవికృత స్వరూపమే మిగిలి యుండును. మనకు తల తిరుగుచున్నప్పుడు మన పరిసరములందు గల కొండలు, బండలు మొదలగునవన్నియు తిరుగుచున్నటుల కనిపించును. సరిగా యిదేవిధమైన మన కల్పన వలననే వికారిహీనుడగు పరబ్రహ్మ మందుకూడా భూతములుగల వనెడి ఆభాస కలుగుచున్నది. కాని యీ కల్పన పోయి నప్పుడు 'నేను భూతకోటిని, భూతకోటి నాయొందున్నది' అనెడి విషయము స్వప్నమునందుకూడ అంగీకరించ దగినదికాదని తెలియగలదు. ఇందుచే లోకులు సాధారణముగ తలంచుచున్న 'కేవలము నేనే యీ భూతకోటిని ధరించుచున్నాను; లేదా నేను యీ భూతకోటియందున్నాను' అనెడి మాటలు సంకల్పమనెడి వాత ప్రకోపమువలన భ్రమావస్థలో నోటినుండి వెలువడెడి వెర్రిప్రలాపములేనని తెలసికొనుము. కాన నాప్రియసఖుడతగు ఓ అర్జునా, నన్నీ 'జగత్తు'గా భావించుట లేదా, వన్ను 'విశ్వాత్మ'గా భావించుటలు మిథ్యాభూతకోటియొక్క మిథ్యాకల్పవగ నెయ్యగుము. నూర్య కిణములవలన అచ్చట ఏమియు లేకున్నప్పటికీ ఎండమావుల భ్రాంతి కలుగురీతిగనే నాయందు భూతకోటిగల దనెడి భ్రాంతికూడనైయున్నది. ఇంతేగాదు, అది నేనుకూడ తమయందున్నటుల భ్రమింపజేయుచున్నది. ఈ రీతిని నేను 'భూతభావన' అనగా భూతాభావకు ఆధారుడనై యున్నాను. ప్రభ (ప్రకాశము) మరియు నూర్యకు రెండునూ ఒకటి యైనటుల నేనుకూడ భూతకోటితో ఏకరూపుడనే అయియున్నాను. తత్త్వవిచారణతో కూడియున్న యీ ప్రణాళిని విశ్వర్యయోగమందురు. నీకిది చక్కగా బోధపడినదిగదా! భూతకోటి నాకు భిన్నమైనదికాదు మరియు నీవు వన్నున్నాడును భూతకోటికి భిన్నమైన వానినిగా తలంచకమును.

యథాఽఽకాశస్థితో నిత్యం వాయుస్సర్వత్ర గోమహాన్ ।

తథా సర్వాణి భూతాని మత్ స్థానీ త్యుపధారయ ॥

౬

“ఆకాశము ఎంతవరకు వ్యాపించియున్నదో అంతవరకు వాయువు కూడా వ్యాపించియున్నది. విసనాగ్ర మొదలగునవి విసగుటవలన వాయువు భిన్నరూపమున కినిపించును; లేనప్పుడు వాయువు ఎల్లప్పుడు ఆకాశముతో కలసి ఏకరూపముననే యుండును. ఇదేరీతిని కల్పవృక్షం భూతకోటి యానంద భాసిల్లుచున్నది. లేనిచో నిర్వికల్పవృక్షం యీ భూతకోటి నుండనేర్పడదు మరియు నేనే నా అవిప్రతి రూపమున మిగిలి యుండును. కావున, ‘కాదు’ ‘అవును’ అనేది చెందునూ కేవలము కల్పితములే. కల్పన లేనప్పుడు యీ నామరూపాత్మక విశ్వమేలేదు, కల్పన వున్నప్పుడు యదంతయు వుండును. కల్పన వశించినప్పుడు యీ ‘అవును’ ‘కాదు’ అనేది మాటలకు ఏ విధమగు ఆధారమూ వుండనేదు. కావున నీవీ విశ్వర్యయోగమును చక్కగా తెలిసికొనుము ప్రప్రథమమున నీవీ పరమజ్ఞాన సముద్రమున తరంగాకారముగల వాడవగుము. అప్పుడు నీకు ‘నీవే యీ సమస్త చరాచర జగత్తునని తెలియగలదు.’ అర్జునునితో శ్రీకృష్ణుడీటుల చెప్పెను “అర్జునా, నీవీ పరమజ్ఞానమువలన మేల్కొంటివిగదా! నీకీ జాగ్రదవస్థలో నీకేప్పటి వరకుగల ద్వైతస్వప్నము అంతి మొండివనిగదా! బుద్ధికి ఎన్నడైన కల్పన యనెడి నిద్రకచ్చుచో అప్పుడు నీకీ అభేదజ్ఞానము వుండదు. ఏలనన అప్పుడు నీవు స్వప్నావస్థ యందుండువు. అందుచే నీకీహాస్య జ్ఞానమును సృష్టికరించి చెప్పుచున్నాను. దీనివలన అవిద్యయనెడి నిద్ర పేరుకూడా లేకుండా పోవును; మరియు నీ ఆత్మజ్ఞానమనెడి మెలకువ స్థిరముగానుండును. కాన ఓ అర్జునా, నీవు ద్వైతముతో నామాటలయెడ ధ్యానముంచుము. ప్రకృతియే భూతకోటిని సృష్టించుట నాశనముచేయుటలు చేయుచున్నదని నీవు తెలిసికొనుము.

సర్వభూతాని కౌంతేయ ప్రకృతిం యాన్తి మామికామ్ ।

కల్పయే వునస్తాని కల్పదౌ విసృజామ్యహమ్ ॥

2

“ప్రకృతి యొక్క స్వవిధమునకు నేను నీకు చెప్పితిని. ఆ రెండింటి యందును, మొదటిదను అపరాక్రమి అనియది భిన్న భిన్న స్వరూపములందు వ్యక్తమగును. మరొక రెండవదను పరాక్రమి అనియదును వ్యక్తమగును. ఈ ప్రకృతి గురించిన కొన్ని విషయములను నీ క్షిరము పూర్వము చెప్పితిని కాని దీనిని గురించి మూలమునకి వర్ణించి చెప్పుటవలన లాభము లేదు. మహా ప్రళయ సమయమున, యీ నా ప్రకృతి యందే నిరాకార అభేదముతో భూతకొటి ఏకరూపమున విలీనమగును. నీవృద్ధులువునందు ఎండ మిక్కుటముగా నున్నప్పుడు బీజ సహిషముగ తృణముభూమి యందే పూర్తిగా లయము నొందును; లేదా వర్షముతువునందు కనిపించెడి మేఘములు శరద్దశువు నందలి విర్యల శాంతి యనెడి గుప్త భంగములై నవలడినప్పుడు ఆకాశమునందే లీనమై పోవును. ఆకాశమున నీచెడిగాలి అంతమున అదే ఆకాశమున లయము నొందును. మరియు నీటియందలి అలలు నీటియందే బుప్తమగును. వ్యక్తులందు కనిపించెడి దృశ్యరూపము మేల్కొనిన పిమ్మట మనస్సునకు నిండియుండును. ఇట్లే విద్యముగ, కల్పనా సమయమున ప్రకృతి వలన ఉత్పన్నమగు సమస్త సద్భావములు, అవగామయితే భావమానమగుచున్న భూతకొటి ప్రకృతియందే సమరసర్పిలును పొంది నిండియుండును. మరల నాతన కళ్యాణయ సమయమున నేమరల నేను భూతములను సృష్టించుచున్నాను’ అని గోనలు చెప్పుకొందురు. దీనిని గురించి నీకు వివరముగా చెప్పెదను, జాగరూకుడవై వినుము.

ప్రకృతిని స్వామవష్టభ్య విస్మజామి పునః పునః ।

భూతగ్రామ మిమం కృష్న్ని మవశం ప్రకృత్యేవాత్ ॥ ౮

“నూలు పోగుల సమూహము అల్లికవలన తానే వస్త్రరూపము ధరించి వలుల, నేను కూడ నా యీ మాయను సహజ వీలా రూపమున ధరింతును. మరల చారముల అల్లికవలన వాటిచే చిన్న చిన్న చతుష్కోణముగా గల ఆంచుల ఏర్పడిన విద్యముగనే, నా ప్రకృతి వలననే నామరూపాత్మకమగు పాంచభౌతిక సృష్టి ఉత్పన్నమగుచున్నది. తోడు పెట్టుట వలన పాలు తోడుకొను రీతిని మూల ప్రకృతితో సృష్టి భావము ప్రతిబింబించి సాగును. బీజమున నీటి సంసర్గము లభించినప్పుడు దానినుండి మొలక

రాసాగును; మరియు దానినుండి వెలువడిన కొమ్మలు, రెమ్మలు మొదలగున
 వన్నియు పృథ్వీరూపధారణమొనర్చును. ఇదే విధమున, నాచే ప్రకృతి
 జన్మించును భూతస్పృష్టి విస్తరించును. రాజాగారు భలానా నగరమును కట్టిం
 చిరి - అని లోకులు చెప్పుకొందురు. ఓక దృష్టితో చూచినచో యిది
 వాస్తవమే యగును. కాని వాస్తవ దృష్టితో చూచినచో అది వాస్తవము
 కాదు; ఏలనన, ఈ నగరమును నిర్మించుటలో రాజు కూడ తన చేతితో
 పనిచేసినది ఎవడైన చెప్పగలడా? ఇదే రీతిని, స్వస్థితియందున్నవాడు
 జాగ్రదవస్థలో ప్రవేశించి రీతిగా నేను కూడ అదేరీతిని ప్రకృతిని స్వీకరిం
 తును. పృష్ఠా వస్థ నుంచి జాగ్రదవస్థలోనికి వచ్చినప్పుడు, అట్టివాని పాద
 మూలకు ఏవిధముగ క్రమయైన కలుగుచున్నదా? లేదా అదినికి కృష్ణము
 నుంచి పోయి యెచ్చుటనై: ప్రవాసమొనర్చవలసి వచ్చుచున్నదా? ఇదం
 తయూ చెప్పుటలో గల ఉద్దేశ్యము - భూతస్పృష్టి నిర్మాణము చేయవచ్చును
 నేను ఏ విధముగ క్రియయు చేయనక్కరలేదని చెప్పుటయే. రాజకాసనము
 నకు బద్ధులై ప్రజలొట్టుల ప్రకృతిని స్వీకరించుటవరకు మూత్రము నాయం
 దున్నది; రాజకాసనమునకు బద్ధులైయున్నప్పటికి ప్రజలు తమ తమ
 అభిప్రాయసారము తమ వ్యాపారములు స్వతహాములు చేసికొందురు గదా;
 అదేరీతిని ప్రకృతిని స్వీకరించుటవరకు నా వంతు, ఆ పిమ్మట ప్రకృతి
 తలననే సమస్త వ్యవహారములు జరుగుచుండును. వాటితో నాకు
 ఏ విధముగను ప్రత్యేక సంబంధము లేదు. పున్నను చంద్రుడు వచ్చినప్పుడు
 సముద్రమున ఆపారముగ అలలు లేవసాగును. ఓ అర్జునా, ఆ అలలు లేచు
 నటుల చేయుటకై చంద్రునకు ఆ సముద్రమును చుట్టించుటగాని, తిలకిండు
 తుగా చేయవలసిన అత్యుపరముగాని గలదా! ఇమము జడ స్వరూపము
 గలదైనప్పటికి నూదంటురాయి దగ్గరకు వచ్చినప్పుడు ఆ రాతివైపున పోసా
 గును. ఆ యిసుము తినవైపు వచ్చునటుల చేయుటలో నూదంటురాయి
 ఏ విధముగ క్రమయైన పడుచున్నదా! సరిగా యిదేరీతిని, నేను కూడ
 మూలమాయను భరించి యున్నాను. మరియు అట్టి సమయమునందు
 మూత్రమే భూతస్పృష్టి తనంత తాను అస్త్రీత్వములోనికి రానారంభించుచున్నది.
 విత్తునుండి కొమ్మలా, అకలా మొదలగునవి వృద్ధిచించుటకు భూమి
 సహాయకారి అయినటులు, ఓ అర్జునా, యీ భూతస్పృష్టియంతయూ ప్రకృతి

సహాయముచే వెళ్ళవలసివచ్చినది. లేదా, బొల్లగొడి అవస్థలను ముట్టికారణము యెటుల జేమా సాంగత్యమో, లేదా ఆకాశము నుండి వస్త్రము తురియునటుల చేయుటలో మేఘ సమూహము ఏర్పడిన మూలకారణమో, లేదా సృష్టమునకు నిదుర ఏ క్రితగ మూలకారణమో, అనే నీతిని ఓ సర్వశ్రద్ధావంతుని వార్ధా, యీ సమస్త భూతిసృష్టికి మూలకారణము ప్రకృతియే. సమస్త చరాచరములు, స్థూల సూక్ష్మ భూతజోటింతమా మూలకారణమీ ప్రకృతియే కావుననే, భూతి సృష్టిని ఉత్పన్నమొనర్చును; లేదా దానిని పోషించుట మొదలుగా గల క్రితలతో నావేదికమగు సంబంధము లేదు. నీటియందుపడిడి చ ద్రవీకరణములు జలంతో సమానముగ పొడవైనవిగ కనిపించును; కాని, చంద్రునిచే యెటుల చేయబడినదా? లేదు. సరిగా యిదేరీతిని సమస్త కర్మము నావరకు చేరికూడా, నాకు భిన్నమైనవై దూరమునందే యుండును.

న చ మాంతాని కర్మాణి నిబద్ధుని ధనంజయ!

ఉదాసీన వదాసీన మన క్తంతేషు కర్మసు!

౯

“సముద్రమున లేచెడి పడకడమగు నీటి తరంగములను ఉచ్చవే ఏర్పడిన కట్ట అడ్డగించబాలి రీతిని నాలోనే లంతిమన లయమును, పొందడి యీ కర్మలన్నియు నాయెడ బంధకములు కాజాలవు. క్షుద్రులగు ధామకణ సమూహము వాయువును అడ్డగించుటగు నెడల, లేదా నూత్నని ప్రకాశముడలమునను కాలివు ప్రవేశించగలుగు నెడల, యీ కర్మలుకూడా వచ్చి బంధించగలుగును. వచ్చి భాంజలవల కర్మకర్మమునందు గొంద్రములు పడనిరీతిని ప్రకృతిదేయు కర్మము స్వీకరింపబడెను. వాస్తవముగా చూచినచో నామరూపాది వికారములను కలిగి చున్న యీ ప్రకృతికి నేనే ఆధారకడనై యున్నాను. కాని, నేను ఎల్లప్పుడు ఉదాసీనముగను తటస్థుడుగను వుండును. కావున, నేను ఏ పనిని చేయుటలేదు, చేయించుటయూ లేదు. ఏదైన యింటి నుండు దీపము వెలిగించి వెట్టి పూకు, యీ దీపము ఎవరివలనను ఏ పనిని చేయించుటయూ లేదు, లేదా ఏ పనిని చేయకుండా ఎవరినీ అడ్డగించుటయూ లేదు. అంతేగాక, అది ఎవరు ఏపని చేయుచున్నాలో చూచుటలేదు కూడాను. ఆ యింటియందు దీపము

కేవలము తటస్థముగా నుండి యున్నప్పటికిని యింటియందుండెడివారు చేసెడి పనులకు (క్రియలకు) కారణమైనటుల, నేను భూతకోటియందున్నప్పటికిని భూతకోటి చేయు కర్మలతో నా కేవిధముగు సంబంధమున్నా వుండదు.

మయా-భ్యక్షేణ ప్రకృతి స్వాయతే సచరాచరమ్ |

హేతునానన కౌన్తేయ ! జగ ద్విపరివర్తతే ||

౧౦

‘సంభద్రానాభుడవగు ఓ అర్జునా, యీ ఒకేవిషయమును నేను మాటిమాటికి భిన్న భిన్న కీతులుగా ఎంతవరము చెప్పను! ప్రజలు చేసెడి పనులకు నూర్చుడు నిమిత్తమాత్రుడైనటుల నేనుకూడా జగదుత్పత్తికి తటస్థ రూపమున నిమిత్తమాత్రుడనే అగుచును. దీనికిగల కాణము నేను ధరించెడి మూలప్రకృతివలన యీ చరాచర విశ్వోత్పత్తి జరుగుటయే; యీ దృష్టితో యోచించినప్పుడు నేనే యీ విశ్వోత్పత్తికి కారణుడను. ఇప్పుడు నీవీ దివ్యజ్ఞాన ప్రకాశమున యీ ‘విశ్వరూపయోగ తత్త్వము’ను చూచును. అదేమన, యీ భూతకోటి నాయందున్నది, కాని నేను భూతకోటియందు లేను. లేనా, యీ భూతకోటికూడా నాయందులేదు మరియు నేనుకూడా యీ భూతకోటియందులేను. సోదరా అర్జునా, నీవీ ముఖ్యవిషయమును ఎన్నడునూ మరువకద్దు. ఈ గూఢజ్ఞానమే నా సాగము మరియు సర్వస్వమై యున్నది. నేను నీకేవిషయమును ఎప్పడూ విప్రులీకరించి చెప్పుచున్నాను’ నీ విప్రులు యిటునటు తిరుగుచున్న యింద్రియద్వారములను మూసివేసి, మనస్సునందు ఆత్మచింతన మొనర్చుచూ యీ రహస్య మాధుర్యమును గ్రోలుము. ఓ అర్జునా, యీ రహస్యము తెలియనంతవరకు పొట్టునందు విశ్యుత్తుగింజ వున్నటుల తెలియనిరీతిని - యీ నామరూపాశ్మక జగత్తు యొక్క మాలిన్యమునందు నాయకార్థరూపము సరిగా బోధపడదు. సాధారణముగ తక్కువార్థమువలన మాత్రమే రహస్యము బోధపడునటుల కనిపించును; కాని వాస్తవమునకు అనుభూతిలేని యీ రహస్యమునుగురించిన జ్ఞానముకూడా వ్యర్థమై యున్నది; ఏలనన ఎండవూవియొక్క అగ్రతీవలన ఎన్నడును భూమితిడని మెత్తబడజాలదు! నీటిలో వలచేసినప్పుడు చంద్రుని ప్రతిబింబము ఆ వలలోనికివచ్చి చిక్కిబడిపోయినటులు కనిపించును, కాని

ఆ వలన నీటికిందే బయటకుతీసి ఒడ్డున పెట్టినప్పుడు అందు చిక్కబడిన చంద్రుడెచ్చటకుపోవును ? ఈ విధముగ నే లోకులు వ్యర్థమును వాచాలతచే అనుభవపు కనులయందు దుమ్ముచల్లుదును మరియు అనుభవము లేకపోయి నప్పుటికిని 'మాకు అనుభవమైనదని' వాగుచుండురు. యదార్థ బోధాసమయము వచ్చినప్పుడు వారి యీ అనుభవమునకు తా వెచ్చటనూ వుండదు

అవజాన ని మాం మూఢాః మానుషీం తను మాశ్రితమ్ |

పరం భావ మజానంతో మమ భూతమపేక్ష్యమ్ || ౧౧

“ నీకు నిజముగా సంసారభయము బోధపడి, వాస్తవముగ నాయెడ నీకు నిజమును అనురాగము కలిగినచో, నీ వీ తత్త్వవిచారణలు చక్కగాను ప్రయత్న పూర్వకముగను జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలెను. కామెర్లవ్యాధి వచ్చిన వానికి వ్యచ్చయగు వెన్నెలనూడ పసుపువన్నెగా కనిపించురీతిని, నా నిర్మలరూపమునూడ దోషవంతముగా కనిపించును. లేదా జ్వరమువలన నూటియచి మారినవానికి పాలునూడ లేదుగావుండు రీతిని, నేను మనుష్యుడుగా నుండకున్నను మానవులు నన్ను మనుష్యునిగానే భావింపసాగిరి. కావుననే ఓ అర్జునా, యీ రహస్యజ్ఞానమును నురుగుబోకుమని నీకు మాటి మాటికి చెప్పచున్నాను. ఈ రహస్యజ్ఞానములేని స్థూలదృష్టి నిద్రప్రాయము. స్థూలదృష్టితో నన్ను చూచుట చూచుటేకాదు; ఏలనన, స్వప్నమున ఎవరైన అసత్యముగ అచ్యుతము వ్రాగుచో ఆత డెన్నటికిని అమరుడు కాకాలడు. సాధారణముగ ప్రజలు నన్ను బాహ్యదృష్టితోనే చూచెదరు. మరియు బాహ్యరూపమున మాత్రమే న న్నిరుండుదురు; కాని నీటియందు పడిన వక్షత్ర ప్రతిబింబమును రిత్నముగా భివించి దానిని గైకొనవలెనను తలంపుతో మోసపోయి నాశనమనొందు హంసవలె యీ బాహ్యజ్ఞానము కూడా యదార్థజ్ఞానమును పొందుటలో హానికరమేయై యున్నది. ఎండ చూచిని గంగగా తలంచి దానివద్దకు పోయినందువలన మన కేమి లభించ గలదు ! కలువమొక్కను కల్పవృక్షముగా భావించి చేతపెట్టుకొనుటచే లాభమేమి కలుగును ! కాలసర్పమును రెండుపేటలుగల నీలమణిహారముగ భావించి చేతపట్టుకొనుచో, లేదా తెల్లరాతినే రత్నముగ భావించి ఏరు కొనుచో, లేదా మండుచున్న చంద్రకల్పైల నిప్పురత్నాలను గుడ్డభాండా

రము లభించినదని జోలూ వేసికొను నెడల, లేదా సింహము నూతియందు తన నీడనుచూచి, ఆ నీడను మరొక సింహముగా భావించి చూచునెడల - దీని పరిణామ మేమగును!

ఇదే విధముగ, పరమాత్ముడనగు శేను నిజముగా సాకారాద్వైత ప్రపంచమున అవతరింతునని దృఢవిశ్వాసము గలవారై యీ సాంసారిక ప్రపంచమున లీనమగువారు, నీటిచాందు పడెడి ప్రతిబింబము శే చంద్రునిగా భావించి దానిని గైకొనినవారిని భావించవలెను. భ్రమతో కూడియున్న యిట్టి బుద్ధి నిష్ఠయును శేవలము వ్యర్థమైనదే. గంజిని త్రాగి దాని నుంచి అమృత గుణమును అశించినవలె యీ వశ్యకమగు నామరూపాత్మక స్థూల రూపమును మనస్సునందు పూర్తిగా విశ్వసించి, దానియందే నాకాశ్వత స్వరూపమును చూచుట కూడా వ్యర్థమైనదేని తెలిసికొనుము. ఈ విధమైన ప్రయత్నమువలన శేనెటుల నివించెదను? తూర్పు దిక్కుకు పోయెడి మాగ్గమున పోయి ఎవడైనా పడచుటి సముద్రపు ఆవలి ఒడ్డును చేరగలడా? లేదా, ఓ అర్జునా చాల్చును యెంత దంచినప్పటికి దానినుండి బియ్యపుగింజ లభించగలదా! ఇదేనీతిని, శేవలము వికారముచే ఏర్పడిన యీ స్థూల జగదాకారమును తెలిసికొననంత మాత్రమున నా శేవల విరాకాని నిర్గుణ స్వరూపమును తెలిసికొననగునా? ఘోషమున గ్రాగుటచే నీటిని త్రాగినందు వలన నిలిగెడి ఫలితము కలుగునా? ఇదే విధమున ప్రజానుతమ మనస్సున మోహము జనించుటచే భ్రమనొందినవారై 'యీ జగత్తే పరమాత్మనగు శేను'గా భావించెదరు. ఇట్టి ఫ్రీజలో, యిచ్చట కలిగెడి జనన మరణము లాదిగా గల నిర్మల నాయందు కూడా ప్రయుక్తమగునని విశ్వసించురు. ఈ దీర్ఘి, నామరూపాకారమగు నాకు నామమును, క్రియా హీనుడనగు నాకు కర్మము మరియు విజేహుడనగు నాపై దేహధర్మమును ఆరోపించుచున్నాడు. శేను విరాకాయడవై యున్నప్పటికిని నాకు ఆకారముగలదని ఆరోపించురు. ఉపాధి హీనుడనగు నాపై ఉపచార విధిని ఆరోపించురు. నిష్క్రియాడైనప్పటికి కర్మలు చేయుచున్నానని, వర్ణవిహీనుడనైనప్పటికికూడ వర్ణము గలదని, నిర్గుణుడైనప్పటికి గుణవంతుడనని, చేతులు - పాదములు లేకున్నప్పటికి చేతులు - పాదములు మొదలైనవి గలవని, అపరిమితుడైనప్పటికిని పరిమాణముగలదనీ, మరియు సర్వవ్యాప్తి నైనప్పటికిని,

స్థానవిశేషము గలదని ఆరోపణ చేతురు. నిద్రయందున్న మహర్షుడు స్వప్నమున తన శయ్యకైవసే అరణ్యమును చూచుచున్నట్టివారు క్రవణహీనుడనగు నాకు క్రవణములు గలవని భావించుదురు. నాకు నేత్రములు, గోత్రము, రూపము, ఆకారము. ఇచ్చు, తృప్తి. వస్త్రము, ధూపణములు మరియు కారణము మొదలగునవి ఏవి లేకున్నప్పటికిని యివన్నియు నాకు గలవని అట్టివారు భావించుదురు. నేను స్వయంఃకుంపిద్ధుడనయినప్పటికి వారు నా విగ్రహములను నిర్మించుదురు; నేను స్వయంఃకువునయినప్పటికి నాకు ప్రాణప్రతిష్ఠ చేతురు; నేను ఎల్లప్పుడును అంతటను ఆఖండరూపమున వ్యాపించి యున్నప్పటికిని వారు నా అనాహాన విసర్జనముల నొనర్తురు. నేను ఎల్లప్పుడు స్వయంఃపిద్ధుడనై యున్నప్పటికిని వారు తమబుద్ధిచే నా అవిచ్ఛిన్న ఏకరూపమునకు బాల్క, యావన, వార్ధక్యములతో కుంబింధమును కలుగజేతురు. నేను ద్వైతిహీనుడనైనప్పటికిని నాయందు వారు ద్వైతభావమును ఆరోపించుదురు. నేను నిష్క్రియుడనై యున్నప్పటికిని నాపై క్రియారోపణ చేతురు; మరియు నేను అభోక్తనైనప్పటికి నేను భోగములను అనుభవించుచుండునని వారు భావించుదురు. నాకు ఏ కులగోత్రములును లేకున్నప్పటికిని వారు నా కులమును గురించి వర్ణించుదురు. నేను అవివాహిని అయినప్పటికిని నా మృత్యుకల్పన మొనర్చి వారు దుఃఖించుదురు. నేను అందరియందును నిండియున్నప్పటికిని నన్ను గురించి శత్రుమిత్రాది భావములుగలవాడనని తలంచుదురు. నేను ఆత్మానందమునకు ప్రత్యక్షనిలయును నైనప్పటికిని వారు నేను వివిధనుభవులను వాంఛించుచుండునని భావించుదురు; నేను అంతటను వ్యాపించి యున్నప్పటికిని వారు నన్ను ఏకదేశీయునిగా చెప్పుదురు. అంతేగాక నేను ఫలానాచోటున వుండుననిపాడ అంగీకరించుదురు. నేను సమస్త చరాచరములకు ఆత్మనైనప్పటికిని నేను ఒకపక్షమునసాించి రెండవపక్షము వారిని కోపించి చంపుదునని వారు నన్ను గురించి తలంచుచుండుదురు. మానవధర్మముల నన్నిటిని వారు నాకు గలవని ఆరోపించుదురు. ఈరీతిని వారి జ్ఞానస్వరూపము పూర్తిగా సత్యమార్తమై యున్నది. వారు తమమందు ఏదైన విగ్రహమున చూచుచు దానిని తేవత యన సాగుదురు. ఆ విగ్రహము విరిగిపోయినచో యిది దేవత కాదని అతల పారవైతురు. వారు నేను సాకారమనుష్యుడనని చెప్పు

భంగుల తలంటురు. నీరి యీ విపరీతజ్ఞానమే సత్యమగు జ్ఞానమును అంధ కారములందును చున్నది, మరియు సత్యమైన జ్ఞానము వారి దృష్టిలోనికి కన్పటలేదు.

మోఘాళా మోహ కర్మాణో మోహ జ్ఞానా విచేతనః।

రాక్షసీ. మానురీం చైవ ప్రకృతిం మోహినీం శ్రితాః॥ ౧౨

“ఇందువలననే యిట్టి పురుషుల జీవితము నిష్ఫలమగుచున్నది. కర్మ, ఋతువు, గాక తదితర ఋతువులయందు కనిపించు మేఘములును, ఎండ మావులందు లేచుచున్నటుల కనిపించు నీటి అలలును - యివన్నియు దూరము నుండి చూచి ఆనందించ దగినవి మాత్రమేను. వాటివద్దను బోయి పరీక్షించి చూచినవో అందెమీయు నుండదు. అప్పుడవి నిస్సారమైనవిగ తేలును. పిల్లలు ఆడుకొనుటకుగాను తయారుచేయునట్టి మట్టి గుడ్డమును, గారడీ వాడు తయారుచేయునట్టి అలంకారాదులు, లేదా ఆకాశమున మేఘములచే నేర్పడిన మేడలు, కోటలు, గంధర్వనగరాలు మొదలగునవి నిజమైనవి కాకున్నప్పటికి చూచుటకు మాత్రము కనిపించుచున్నది. జన్మగడ్డి తిన్నగా పెరుగుచుండును. కాయలు కాయవు, లోపల బోలుగా కాండమువుండును. ఆదుమేక కంఠమున గల స్తనములు కూడా చూచుటకు మాత్రమే; అంతకు మించి వాటియందు మామూలు స్తనములచే గలుగు ప్రయోజనమేదిన్నీ లేదు. ఈ విధముగ నే మూఢుని జీవితము కూడను ఆతడు చేయు కర్మలు బూదగు కాయలవలె ఉపయోగ రహితమైనవి. మరియు తృప్తికరించదగినవిన్నీ. ఇట్టి వారు సంపాదించెడి జ్ఞానము కోతి బ్రద్దలుకొట్టిన వారికేళమువలె, లేదా అంధునిచే బిక్కిన ముత్యములవలె నిష్ఫలమగును. అనగా బొమ్మలచేతయం దున్న కేంద్రములవలె లేదా అశుద్ధ పురుషునందలి మంత్రబీజమువలె ఆతని జ్ఞానము కూడ నిరుపయోగమైనది. కాన ఓ అర్జునా, ఆతడు అర్జించిన జ్ఞానము, మరియు కర్మలూ అన్నియు వ్యర్థములే యగును: ఏలనన ఆతని చిత్తమున యదార్థజ్ఞానము కొరవడియున్నది. సమృద్ధిని కూడా కబళించెడి విషము యొక్క ఉనికిని చెడగొట్టెడి మరియు అజ్ఞానాంధకారమున సంచ రించెడి తామస రాక్షసీయగు ప్రకృతి (మామ) చేత వారు చిత్కల్పబడి యుందురు; ఇందుచే వారి చిత్తము చెడగొట్టుటచే; తమోగుణాయుక్తమగు

రాక్షసిసైన్యాట వారు పోయి పడుదురు. ఆ తామసరాక్షసి నోటియందుగల ఆకాయనెడిఉమ్మిలో హింస యనెడి వాళక నివసించుండి ఆసంతృప్తి అపంతోషములనెడి మాంస విండమును నిరంతరము రుచిచూచుచుండును. ఈ హింస యనెడి వాళక పెదవులను నాకుచూ అనర్థపు కర్ణములవరకు బయటకు వెడలును, ఈ రాక్షసి దోషమునెడి పర్వతగుహలలో నిరంతరము మడించితిరుగుచుండును. ద్వేషమే దానిదండ్రులు; ఇది జ్ఞానముననుమిలికైచి నాశమొనర్చును. వృక్షబుద్ధిగల మూర్ఖుల దృష్టియందెది చక్కము మరియు ఎముకలతో చుట్టికాయ బడియున్న దానివలె కాన్పించును. ఈ రీతిని యీ తామస మాయారాక్షసి నూటియందు భూతములకు పెట్టబడిన బలివలె పడు మానవులు జ్ఞానమునెడి లోతునీటిలో మునిగి నాశమగుదురు. ఈ విధముగ తమోగుణపు గోతిలో పడువారికదకు సహాయము లేయుటకై విచారణ యనెడి హస్తము చేరజేయాలదు. ఇట్టివారికి తామెచ్చటకు పోతిమో కూడా తెలియదు. కాన మూర్ఖులను గురించిన గాధను యిక ముగించును. ఇంకను దీనిని విస్తరించినచో నాణీదేవికి కర్మముగ కష్టము కలుగును" అని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పిన మాటలు విని అర్జునుడు "ఓ మహారాజా! తాము చెప్పినది పూర్తిగా నిజమే" ననెను. అందుపై శ్రీకృష్ణుడు "ఓ అర్జునా! ఇక సాధువురుషుల నీతిని వివరించెదను, వినుము" అనెను.

మహాత్మాగన్తు మాం సార్థ! దైవీం ప్రకృతి మాశ్రితాః |

భజన్త్యనన్య మనసో జ్ఞాత్వా భూతాది మవ్యయమ్ ||

౧౩

"నిరంతరము పవిత్ర స్థలములందు నివసించవలెనని సంశ్లించెడి క్షేత్ర - సన్యాసిగారు నేను ఎవరికుద్ధాతః కిరణమందు నివసించునో. ఎవనిని వైరాగ్యము నిద్రాశయమునకూడ విడచిపోకో, ఎవనికర్మతో కూడియున్న కుర్మభావనలందు ధర్మసామ్రాజ్యము వసించుచుండునో, ఎవనిమనస్సున ఎల్లప్పుడు విశేషమునెడి ఆర్ద్రతయుండునో ఎవరు జ్ఞాన గంగలో స్నానముచేసి యున్నారో, ఎవరు పూర్ణ హృదీతివరకు నేరి కాంతిని పొందియున్నారో, ఎవరు కాంతియునెడి తీగయందు వెడలిన నూతన పల్లవములవలె నుండురో, ఎవరు ఆ పరబ్రహ్మనుండు వెలువడిన అంకురమువలె నుండురో, ఎవని యందు జగత్ ఫలితి లేదా ఫలితము ప్తి, యుండునో, ఎవరు దైర్ఘ్యమునకు

అధార స్తంభముగ కనిపించుతో, ఎవరు ఆనందసముద్రమున మంచి నింపబడిన పాత్రవలె నుండుతో, ఎవరు భక్తియొడగల గాఢానురాగముచే ముక్తికాంతతో కూడ “నీవు నా కక్కరలేదు; తొలగిపామ్ము” అందుతో, ఎవరి సహజా చరణమునందుకూడ నీతి సుప్రాణముగ విహరించుచున్నటుల కనిపించునో, ఎవని సమస్త యింద్రియములును కాంతిచే సింగారింపబడి యుండునో, మరియు ఎవని చిత్తము నానంటి సర్వవ్యాపకునికూడ నాల్గుదైవులను ఆచ్ఛాదిత మొనర్చుకాలునంతటిత్యధిక వికాస మొనదో, యీరీతిగా ఏమహాసమర్థుడగు మహాత్ముడు నా ఆ సత్య స్వరూపమును పర్యూర్ణముగ తెలిసికొనునో, ఎవడు దైవసంపదయొక్క సాభాగ్యమో మరియు ఎవడు దినదినాభివృద్ధిగాంచుచున్న ప్రేమతో నన్ను భజించునో, ఎవనిని దైవతభావము ఎన్నడును నానుమాత్రమునకైన స్పృశింపదో, ఓ అర్జునా అట్టివారు మత్స్వరూపులైయేయుండుదు. వారు నన్ను నేనించుదు. ఆ నేపలోగల విలక్షణమును చెప్పెదన వినుము.

సతతం కీర్తయన్తో మాం యత స్తత్స దృఢవ్రతాః॥

న మన్యస్తత్స మాం భక్త్యా నిత్యయుక్తా ఉపాసతే॥ ౧౮

“ఇట్టి భక్తులు ప్రాయశ్చిత్త విధానమును మానివేరి, నన్ను కీర్తించు నప్పుడు భక్త్యా నేకమున నాట్యముచేయ సాగుదురు. వారియందు నానుమాత్రపు పాపముకూడా లేనందువలన వారికి ప్రాయశ్చిత్తముతో పనిలేదు. వీరు యమ-దమాదులను నిస్తేజ మొనర్తురు. తీర్థక్షేత్రముల చిహ్నముకూడా లేకుండ చేతులు మరియు యమ-లోక మార్గమును అంత మొందింతురు. వీలనన, యమము మున్ముందుగనే ‘వీరు ఇంతకుపూర్వమే యింద్రియములు వశపరచుకొని యున్నారు. ఇట్టి స్థితిలో వీటిని నేను నియమించవలసిన అగ్రస్థిమేమి గలదు?’ అనును. ఇట్టివారికి గల మనోనిగ్రహమును చూచి దమము ‘నేను యిప్పుడు వేటిని దమన మొనర్చును?’ అనును. తీర్థములు ‘వీరి అంగము లందు ఔషధసేన చేయుటకు అవశ్యకమగుమాత్రపు దోషముకూడా లేదు; అట్టి పరిస్థితిలో మేము మా పవిత్రతచే వీరియందలి ఏ మా లిన్యమును తొలగించుము?’ అనును. ఈ విధముగ ఆ మహాత్ములు కేవలము నా నానుసంకీర్తనమువలననే ప్రపంచమందలి దుఃఖములను నాశన మొనర్చి జగత్తునంతను అత్మనుభముతో నింపినేయుదురు. వాకు ప్రభాతము లేకుండగనే జ్ఞాన

దివసమును ఉదయింపజేసుదు, అప్పుడును లేకుండగనే ఆమృతనివర్తయ, యోగసాధన లేకుండగనే నేత్రములకు మోక్షదర్శన మొనరింతురు. రాజా మరియు దరిద్రులందలి యోగ్యతలో భేదభావము నెంచుటగాని, ఎవరైన గొప్పగాగాని, కొద్దిగాగాని భావించుటఅనునది వారుపరుకే ఎవరు. వారు ఉచ్చ నీచ భేదముల నొనర్చరు, ఆనందపు లయలును జగత్తునకంతకు తెరచి యుంతురు. వైకుంఠమునకు ఎవరైన పోదురో లేదోగాని వారు జగత్తు నంతను వైకుంఠముగ నొనర్చరు. ఈరీతిగా వారు నామకీర్తనమువలన జగత్తునంతను స్వచ్ఛమగు ప్రకాశముతో నిండియుండునటుల జేతురు. వారు నూర్యసమాన తేజస్వీలుగా నుండురు. కాని నూర్యనకు కలిగడి అప్రమయ దోషము వారిజేమాత్రము స్పర్శించదు. చంద్రుడొక్క పున్నమవాడు మాత్రమే పూర్ణరూపమున కాన్పించును. కాని వారు ఎల్లప్పుడు పూర్ణ త్వము గలిగియుండురు. మేఘములు ఉదారమైనవనుటలో నందియము లేదు. కాని వాటి మూలధనము కూడ యెప్పుడో ఒకప్పుడు అయిపోవును; కావున యిట్టి మేఘములు కూడా ఆచరణ్యములను సాటిరావు. వీరిని నిజమగు యెగురుచున్న సింహములని చెప్పవలెను. నా నామమును ఒక్కమారు నోట దలచుటకే కొన్నివేల జన్మల నెత్తలని వచ్చును; అట్టి నామము వారి నాలుకలపై ప్రేమచే నిరంతరము నాట్యమొనర్చు చుండును నేను వైకుంఠమునందునూ వుండను. భానుమండల మందునూ కనిపించను, అంతే గాదు నేను యోగుల మనస్సును కూడ వాటి ఆవలకుపోదును అయినప్పటి కిని, ఓ అర్జునా, ఎచ్చట నా అనన్యభక్తులు ప్రేమచే నా నామ సుకీర్తన మొనర్చుచుండురో అచ్చట, ఎచ్చటనూ ఎన్నడునూ లభించని నేను సహజముగనే లభింతును. వారు నాగుణములందు ఎంతరకటుల లీనమై పోదురో చూడుము; వారికి స్థల కాల స్మరణ కూడ వుండదు. మయము వారు నా నామ కీర్తనమున ఆత్మికుల ప్రాప్తి నొందుదురు. వారి కృష్ణ విష్ణు హరి, గోవింద - యనెడి అఖండమాల ఎడతెగకుండ సాగుచుండును. మరియు వారు నన్ను గురించి ముక్తహృదయముతో ఆధ్యాత్మికత్వ నొనర్చి తృప్తి పొంది నా గుణములను గాఢము చేయుచుండురు. ఓ అర్జునా ఆభక్తుల యీరీతిగా నా కీర్తన మొనర్చుచూ, చరాచరములందు సంచరింతురు. వారుఅత్యంత ప్రయత్న పూర్వకముగ పంచప్రాణములను మరియు మనస్సును

పూర్తిగా అణచియుంచి వాటిని తన వశమునందుండు కొందురు. వారు కావ్యమునకు యను - నియమము లనెడి కోటగోడ నేర్పగుచుకొందురు. మరియు అవల వజ్రావల మనెడి కోటను నిర్మించుకొని ప్రాణాయామ మనెడి ఫిరంగులతో కోటకు కావల కాదుచుందురు ఆ సమయమున ఘండలీనక క్తి బాగరణము వలన కలుగు ప్రకాశమునందు మనస్సు మరియు ప్రాణవాయువుల యొక్క ఆనుకూల్యమువలన బోధశక్తిల అవగా పరిపూర్ణ ఆత్మజ్ఞాన రూపమననున్న అచ్యుత సోపరములు తెరువబడును. అప్పుడు అంతర్ముఖేంద్రియముల ఏ - క్రిత యొక్క పరమావధి సంభవించును (అనగా, అవి ఏకాగ్రత యొక్క అంతిమ సీమకు చేరును). వికారములనెడి భావ అంతమొందును; మరియు సమస్త యుద్రియములు క్షించింపబడి హృదయ మన మూసివేయబడును.

ఇంతలో ధారణ అనగా ధ్యానముయొక్క పరిపక్వస్థితి నందిన గుఱ్ఱపు రోతులు ప్రయత్న ముచేసి పంచమహాభూతములను ఏకత్ర మొద్దురు మరియు పంచమహాభూతములు ఏకత్రమై ఆకాశమున తీనమగును, సంకల్ప వికల్పము లనెడి చతుర్వింగులైన పూర్తిగా నాశ మొందును. అపిమ్మట విజయము కలిగినది విజయము కలిగినది అనెడి ప్రచండ జయఘోష కాసాగును. మరియు ఆ జయఘోషలో ధ్యానధారణల నగారా వాయింపబడ సాగును; మరియు బ్రహ్మతోపాటు వికల్పమునెడి ఏకచ్ఛత్ర రాజ్యము నిపించసాగును. ఇటుపిమ్మట సంపూర్ణ ఆత్మ సుభవ సామ్రాజ్యమున సమాధి లక్ష్మీయనెడి అభిషేకము జరుగును. ఓ అర్జునా, యీరీతిగా సాధజన అతిగంభీర మైనదిన్నీ గూఢ రహస్యాన్నిక మైనదిన్నీ అయియున్నది. ఈ విధముగా నన్ను భజించెడి భక్తులు 'వస్త్రమునందు యా చివరివంచి ఆ చివరివరకు ఒకేఒక దారపు పోగులు వుండుటకుల, నేనెకాదా సమస్తచరాచరము లందరికీటకు నిండి యున్నానని, తెలిసికొందురు. ఇంతేగాక నేను లేని పదార్థమేదియూ లేదనికూడా వారు తెలిసికొందురు. జగత్తనెడి వస్త్రమునకు ఒక కొన బ్రహ్మదేవుడూ రెండవకొన దోమయూననికూడా వారెరుగుదురు; మరియు యీ రెంటిమధ్యను గల సమస్త భూతవృష్టియు నా స్వరూపమేనికూడ వారెరుగుదురు. అంతేగాక మీరు చిన్న పెద్ద సజీవ విజ్ఞుల - సృష్టి భేదము నేనూత్రము పాటించు, వారిదృష్టియందు పడిన ప్రతివస్తువును నుద్రాప

ముగ అనగా బ్రహ్మస్వరూపముగ భావించి దానిని సరళత్వముతో ఆడ
రింతురు. వారికి తమ శ్రేష్ఠత్వమును గురించిన ధ్యానమే యుండదు మరియు
యితరుల యోగ్యతా యోగ్యతలనుగురించిన భావమే వారికుండదు. త్యక్తు
లందరిని ఒకేరీతిని నమ్రతతో గౌరవించుటే వారికి నచ్చును. మెరక గానున్న
చోటున పడిన నీరు తనంతతానే ఒకచోటుకుచేరి పల్లముగానున్నవైపుకు
ప్రవహించురీతిని, అట్టి భక్తుల స్వభావము భూతకోటిని చూచుకొండనే
నమ్రమగుటయేయై యున్నది. లేదాఫలభారముచే నిండియున్న చెట్లకొమ్మలు
తమంతతామే క్రిందికివంగురీతిని, వారు భూతకోటిముందు స్వాభావికముగానే
నమ్రతను చూపుదురు. వారు నమ్రతనే తమ సమస్తవైభవముగ తలంతురు
మరియు వారి ఆవైభవమునంతను జయజయ ధ్యావమాలతో వాకు అర్పిం
తురు. ఈ రీతిని ఎల్లప్పుడు భూతకోటియొడ నమ్రులై యుండుటవలన వారికి
గల మానావమానముల నెడి భావము పూర్తిగా నాశనమగును; యిందువలన
వారు తమంతతామే మద్రూపులై నిరంతరము సమరములై యుండి ఉపాసన
చేయుచూ నుండును. ఓ అర్జునా, యిరీతిని నీకు నిజమైన మరియు మహి
మాన్వితమానగు భక్తివిషయమునుగురించి చెప్పితిని. ఇక జ్ఞానయజ్ఞముచే
న న్నుపాసించువారినిగురించి చెప్పెదను వినుము. ఓ అర్జునా, కాలముతో
భజన మొనర్చు పద్ధతిని నీకిదివరకే చెప్పియున్నానుగాన నీ వెదరుదువు.
శ్రీకృష్ణుని యీ మాటలనువిని అర్జునుడిటులనెను. “భక్తి మరియు భజనను
గురించిన సంగతులు నేనువింటిని, ఈ సాభాగ్యప్రసాదము నా కొకమారు
లభించినది. ఆయినప్పటికిని అమృతమును మాఝిమాటికి వడ్డించినప్పటికిని
‘వద్ద’ను వాడెవడైన వుండునా! అర్జునుని యీ మాటలనువిని శ్రీకృష్ణుడు
భేషభేష! అర్జునా, నీవు చక్కగా పలికితివి. యెడ నా అంతఃకరణమున
గల నేనుహృదయమైన ఆదరమే నీకు మాఝిమాటికి చెప్పినటుల చేయు
చున్నది” అనెను. అంత అర్జునుడు “మహారాజా, తామటుల పలుకుట
వింతగానున్నది! చకోరము లేనంతమాత్రమున వెన్నెల యెదా? సంసార
తాపమును నివారించుట వెన్నెలయొక్క సహజస్వభావముకాదా? తనకు
గల అనురాగముచే చకోరపక్షి నూరుతెరచుకొని చంద్రునివైపు చూచురీతిని,
నేనుమాదా మిమ్ము ప్రార్థించుదును. కాని మహారాజా తాము ప్రత్యక్ష
కృపాసాగరులు. మేఘము తన సామర్థ్యముతులన మాత్రమే జగత్తుయొక్క

వాంఛను పెరవేస్తున్నది. అటుల కానినో మేఘములవలన గలుగు వర్షముమందు చాతిక పక్షికి కలిగిడి దప్పిక ఏపాటిది ! కాని, దోసెడు నీరుకావలసి నప్పటికికూడ గంగానది ఒడ్డుకు పోవలసినచున్నటుల వాళోరిక కొద్దిదేకావచ్చును. లేదా గొప్పదికావచ్చును, కాని ఓ మహాగాజా, నమస్తమ వాకు విపులీకరించి చెప్పడు" అనెను. అర్జునుని యీ మాటలకు శ్రీకృష్ణుడు సంతసించి యారీతిని చెప్పసాగెను.

జ్ఞానయజ్ఞేన చా వ్యవ్యే యజన్తో మా ముపాగుతే

ఏక త్వేన పృథక్త్వేన బహుధా విశ్వతోముఖమ్॥ ౧౫

“జ్ఞాన యజ్ఞమునుగురించి యిక చెప్పెదను. పరబ్రహ్మమునం దుత్పన్నుడు ‘అహం బహుస్యామ్ ప్రజాయేయ’ యనెడి మూలసంకల్పము యీ యజ్ఞమునకు యజ్ఞ - స్తంభము. మహాభూతము యజ్ఞ - మండపము; మరియు ద్వైతము యజ్ఞ - పశువునై యున్నవి. పంచమహాభూతములకు గల విశిష్టగుణములు లేదా ఇంద్రియములు మరియు ప్రాణములు యీ జ్ఞాన యజ్ఞ మునకు ఉపచారవిధాన సామగ్రినై యున్నవి. అజ్ఞానము ఈ యజ్ఞమునం దాహుతిచేయు ఘృత మైయున్నది. ఈ జ్ఞానయజ్ఞమున మనస్సు మరియు బుద్ధి యనెడు కుండములందు జ్ఞానాగ్ని మండుచుండును; మరియు సఖుడ కను ఓ అర్జునా, సామ్యభావమునే యీ యజ్ఞవేదికగా నెరుంగవలెను. విశేషమనెడి బుద్ధికాశల్యమే మంత్రవిద్యకు శక్తి, కాంతి దీనికి యజ్ఞపాత్ర, మరియు తీవుడు దీని యజ్ఞకర్తయగు యజమానుడు. ఈ యజమానుడగు తీవుడే బ్రహ్మనుభవ మనెడి పాత్రలోనుంచి విశేష మనెడి మహామంత్ర భూమి మొనర్చుచూ జ్ఞానాగ్ని హోమమునందు ద్వైతమును అహుతి యొనర్చును. అజ్ఞానము నశించినప్పుడు యజ్ఞ - కర్త మరియు యజ్ఞ - విధి యననవి అంతమొందును ఆ పిమ్మట, ఆ త్రైకైక్యమనెడి నీటియందు తీవుడు యజ్ఞ - సుమిత్రి యొక్క అపభృథ స్నానము చేసినప్పుడు భూతములు, యింద్రియ ములు, విషయములనెడి విశేషము వుండదు. అత్రైకైక్యబుద్ధి పూర్ణముగ ప్రతిబింబిత మగుటవలన యివన్నియు ఒకే బ్రహ్మరూపముగ నగును. ఓ అర్జునా, విద్రుమంచి మేల్కొనిన మానవుడు - ‘నిద్రావస్థలో నేనొక కలగంటిని, అందు నేను సైన్యరూపమున నుంటిని. ఇప్పుడు నేను మేల్కొని

టిని. ఆ స్వప్నమందలి నైవ్యము కేవలము భవజనితము. అప్పటి నైవ్యమూ నేనే, ఇస్వప్నమూ నేనే ప్రవాసు! అని అనుకొనును. ఇదేరీతిని, జ్ఞానయజ్ఞ మొనర్చువానికి యీ విశ్వమంతయు అభిన్నమగు ఒకే బ్రహ్మరూపమని తోధ పడును. ఇందుచే అతనికి గల భేదభావము నాశనమగుచున్నది. అతడు పరమాత్మ తోధచే నిండియుండును. మరియు బ్రహ్మత్వ ప్రాప్తి నొందును. కొందరు యీ ఒకే భావముతో జ్ఞానయజ్ఞము ద్వారా నన్ను భజింతురు. మరికొందరు భక్తులు యీ జగత్తు అనాదమని కూడా విశ్వసించురు.

ఈ విశ్వము దన్నియూ సమానమైనదే, కాని నామరూపాదులవలన అవి భిన్నమైనవిగా కనిపించుచున్నవి. ఇందుచే యీవిశ్వము చు భేదభావము విలసిల్లుచున్నది. అయినప్పటికిని యీభేదభావమువలన వాటిజ్ఞానమున భేద ముండదు. అనయములు భిన్నభిన్నముగ నున్నప్పటికిని వాస్తవము తు అవి ఒకేజీవాసునకు చెందియున్నటుల, లేదా కొమ్మలు చిన్నవీ పెద్దవిగా నున్నప్పటికిని అకన్తియు ఒకేవృక్షమునకు చెందినవైనటుల, లేదా కిరణములు అసంఖ్యాకములుగ నున్నప్పటికిని అన్నియు ఒకేనూరుగ్గనవైనటుల—వివిధ రూపములుగా గల వస్తువులు, వాటికిగల భిన్నభిన్న నామములు భిన్నభిన్న వ్యాపారములు మరియు వాటియన్నింటియందును గల భేదము అనునవి యీశాంతజగత్తుకు మాత్రమే సంబంధించినవిన్నీ, నేను పూర్తిగా భేద భావాహీతుడననిన్నీ ఆ నాభక్తులెరుంగుదురు. ఓ అర్జునా, ఇటుల తనబ్రహ్మ స్వరూపజ్ఞానమునకు భేదభావస్ఫుర్త కలుగనివ్వనివారు మాత్రమే సరియగు జ్ఞానయజ్ఞ మొనర్చువారు. ఏలనఁ, వారికి ఎప్పుడు ఎచ్చట ఏదీ కనిపించునో అది పరబ్రహ్మనగు నాకు భిన్నమైనది వరద్యియూ కాదనెడి జ్ఞానము వారికి మొదటినుండియూ యుండును. నీటిబుడఁ జలరూపమేయును. అది విచ్చి పోవుగాక, లేదా ఉండుగాక దానికిగల సంబంధము నీటితోనే. గాలినలన ఉమ్ము అటునిటు ఎగిరిపోవచ్చును, కాని అది తనకుగల కృద్వ్యభావము నెన్నడును కోల్పోదు. అవిక్రిందపడినప్పుడు మరల భూమిపైనే పడును. ఇదేరీతిని, ఏదైనా నామరూపాత్మక వస్తువు ఉండుగాక లేక నశించుగాక— అదెన్నడును బ్రహ్మరూపముగ నే వుండును. నేను సర్వవ్యాపకడ నైనటుల అనే వారిబ్రహ్మసభవముకూడా సర్వవ్యాపకము. ఈ నానావిధ విశ్వ మంతయు ఆ ఏకవిధబ్రహ్మమే ననెడిజ్ఞానముతో వాగు సర్వకార్యముల

నొనర్తురు. ఓటర్లుగా, నూర్యబింబమును చూడగోరువాడు దానిఎదుటనే వుండురీతిని యీజగత్తును తనఆత్మబోధచే వ్యాపముగా నుంచుటవలన వారుకూడ సమప్రమునకు (అ దరికి) తమఎదుటనే కనిపించురు. ఓపార్థా, వారిజ్ఞానమున నావమాత్రపు భేదభావముకూడ వుండదు. ఆకాశమున వాయువు అంతటను సమానము ను పూర్తిగను నిండియుండురీతిని వారిజ్ఞానము కూడ జగత్తునంతను సమభావముచే వ్యాప్తమొనర్చియుంచును. నావ్యాప్తి ఎంతటిధిక్కుముగా నుండునో అంతిగా వారిబ్రహ్మబోధకూడ వ్యాపించి యుండును; కావున వారు ఉపాసనాపరిపంధమును పని నొక్కదానినికూడ చేయ న్నప్పటికిని, వారిద్వారా తనంతతానే కన్నుగురించిన ఉపాసన జరుగును ఈరీతిగా అంతటను కేనొక్కడకే వున్నప్పుడు నాఉపాసన ఎప్పుడెవరినలన జరుగకుండును? (అనగా అందఱును సమంతతామే నిరంతరము ఏభోరూపమున వస్తుపాపి చుచునే యున్నారు). కాని, వారిందరికి ఆనర్యవ్యాపజ్ఞానము కలంగదు, కాన జీవలు అప్రాప్తస్థితియందురు— వారికి నాయధార్థ స్వరూప పాప్తి కలంగదు. నీకీవిధముగ యోగ్యమైన జ్ఞాన యజ్ఞముచే నన్నేరీతిని ఉపాసించవలెనో చెప్పితిని. భిన్నభిన్నవ్యక్తులవల్ల భిన్నభిన్నసాధనములచే జరుగు భిన్నభిన్నకర్మలన్నియు అంతిమన నాకే అర్పితముగును. కాని మూఢుల కీరహస్యము తెలియదు. అందుచే వారు నాకుద్ధస్వరూపుప్రాప్తిని పొందరు.

అహంక్రతు రహంయజ్ఞ స్వధాఽహ మహమాషధమ్|

మన్తోఽహ మహమే వాఽజ్య మహమగ్ని రహంహుతమ్|| ౧౬

“కాని, ఆకుద్ధ బ్రహ్మజ్ఞానూదయమైనప్పుడు, కేదములుకూడా నేనే ననిర్ని మరియు కేదములలో చెప్పబడిన ఆనస్తానవిధితో చేయబడు క్రతువులూ యజ్ఞములుకూడా నేనే ననిర్ని తెలియగలదు. అక్రతు కర్మలచే జరుగు యధాస్థితి యజ్ఞములన్నియు, అంగోపాంగ సహితమగు యజ్ఞము కూడ నేనే. స్వాహా, స్వధా, సోమది ఓపధులు, వల్లి, ఘృతము, సమిధ, మంత్రము, అహుతి, ద్రవ్యము, హోది, అగ్ని మరియు హవన కస్తువులు మొదలగు యజ్ఞమునం దుపయోగింపబడు కస్తువులన్ని యూకూడా నేనే.

పితౄణాం హిందూజనాం మాతృభావో పితౄణాం

వేద్యం పవిత్ర మోక్షార్థం యజ్ఞము యజ్ఞరేవచ॥ ౧౭

“ఎవని సహవాసముచే అష్టవిధములగు ప్రకృతి (మాయ) కలన అనామకాపాశ్చిక జగత్తు తీర్చుచున్నదో, ఆ జగత్తుకైన నేనే; అర్థనాగి నటికృతామూర్తి యందలి పురుషుడే నారీమణికూడా యగును. ఈరీతిని యీ చరాచర జగత్తుకు తల్లినికూడా నేనే. ఆ పిమ్మట, సృష్టింపబడు యీ జగత్తు ఎవని ఆధారమున నిలిచియుండి వృద్ధిపొందుచున్నదో, ఆ ఆధారము కూడా నేనుగాక మరెవరునుకాదు. ఈ ప్రకృతి-పురుషులు, శాశ్వత-శక్తులజంట ఎవని సహజ సంకల్పముచే నేర్పడినదో, ఆ అభివృద్ధి పితౄణామహాదనుకూడ నేనే. మరియు ఓ పీరుడవగు అర్జునా, సమస్తమగు భిన్న భిన్న జ్ఞానమార్గములును ఆ తమున ఏ ఒకేఒక నాల్గు బాటల కూటమి వద్దకువచ్చి కలియునో, దేనిచేరు ‘వేద్యమో’ అనగా తెలిసికొందగిన వస్తువో, ఎచ్చట నానా మతములు ఏకమగునో, ఎచ్చట భిన్న భిన్న కార్యములు పరస్పరము ఒకదాని కొకటి గుర్తించునో, ఎచ్చట వాటి భేద భావము నశించునో, ఎచ్చట ఒకదాని కొకటి భిన్నముగ నుండెడి జ్ఞాన మార్గములు కలియునో, దేనిని ‘పవిత్ర’ మందుమో మరియు ఏది అది సకల్ప రూపమగు బ్రహ్మ బీజమునుంచి ఆ కురిచిన నాద-స్వరూప ఘోషధ్వని మయమగు అంకురమునకు మూలస్థానమగు ఓంకారమో, అకూడా నేనే. ఆ ఓంకారపు కుక్షియందుండెడి ‘అ’, ‘ఉ’, ‘ఋ’-యనెడి యీ మూడక్షరములును వేదములతోపాటు పుట్టివని. అట్టి ఆ అక్షరములునుండ నేనే. ఋగ్, యజుస్సాను వేదములు మూడుకూడా నేనే. ఈ విధముగ సాహిత్య పరంపర యంతయు నేన.

గతిర్భర్తా ప్రభుస్సాక్షీ నివాసశ్శరణం సుహృత్
ప్రభవః ప్రళయస్థానం విదానం బీజమవ్యయమ్॥ ౧౮

“ఈ సమస్త చరాచరజగత్తు ప్రకృతియందలిగియున్నదో, ఆ ప్రకృతి (మాయ) అనిపించునప్పుడు ఎవనియందు విశ్రమించునో ఆ పరమధామము కూడా నేనే. ఎవనివలన ప్రకృతి తీవ్రమవుచున్నదో, మరియు ఎవనిని

స్వీకరించుటచే ప్రకృతి యీజగత్తును ప్రసవించుచున్నదో మరయు యీప్రకృతితో సహవాసముచేసి గుణములను అనుభవించునో, ఓ అర్జునా, అయివిశ్వలక్ష్మీ నాధుడనుకూడ నేనే. ఈ సమస్త త్రిభువనములకు నేనే కాపకుడను. ఆకాశము అంతటను వ్యాపించియుండుట, వాయువు క్షణికాలముకూడ విశ్వముగా మండవండుట, అగ్ని కాల్యుట, నీరుత్క్షింనుట, సగ్వలము అచలముగానుండుట, సముద్రము తనమర్వాదను ఉల్లంఘించకుండుట, భూమి భూతకోటియొక్క బరువును ఓర్చుకొనుట—యివన్నియు నాఅజ్ఞవలననే అటుల నొనర్చుచున్నవి. నేనువలికినప్పుడే నేదములుకూడ పలుకును. నేను నడవించినప్పుడే నూర్చుడు నడచును. నేను నడచుకత్తి నిచ్చుటవలననే పృథంవమునంతను నడపు పాణిలులుకూడ నడచుచున్నవి. నేను ఏర్పరచిన నియమముల ననుసరించితే యముడుకూడ భూత సంహార మొనర్చును. ఎవని అజ్ఞవలన యీ సమస్తము జరుగుచున్నదో మరియు ఎవడుజగత్తున కంతకు సమర్థుడగు ప్రభువో, ఆతిడుకూడ నేనే. ఆకాశమువలె ఏమియు చేయక తీర్చుకొను గా నుండువాడనుకూడ నేనే. ఓ అర్జునా, ఎందు యీ సమస్త నామ రూపములందును నిండియున్నాడో, ఎవడు యీ సమస్త నామ-రూపములకు మూలాధారుడో, ఎవడు జలారంగములకు జలమేరితిని ఆధారమొ అదేరితిని యీ సమస్త ప్రభృతి స్పృష్టికి ఆధారమొ, ఆ ఆధారముకూడ నేనే. ఏకస్థిమై నన్ను కరణుడొచ్చువాని జనన-మరణములనుకూడా నేనే అంత మొందింతును; అందుచే కరణగతులకు కరణ్యమైనవాడనుకూడ నేనే. అనేకత్వమును భరించి ప్రకృతియొక్క భిన్నభిన్న గుణములవ్యాగా జగత్తునందలి ప్రాణ రూపమున కల్గులను నేనే చేయించును. నూర్చుడొచ్చుడును యిదిసమస్తము, యిదిమిలికిగుంట - యిదిదీ ధేదభావమును వాటింపడు. ఎవడు జలాలయము లన్నింటను సమానరూపమున పరిచి విశుడగును. ఇదేరితిని బ్రహ్మనుండి దోమవరకు గల సమస్త భూతములందును సమానభావము వలెయు సఖ్య రూపమున నుండేవాడనుకూడ నేనే. ఓ అర్జునా, నేనే జగత్తుకు ఆధారము, మరియు దీనికత్పత్తి, వినాశము మరియు పునరుత్పత్తులకుకూడ నేనే కరణుడను. లీజమే కొమ్మలనన్నింటిని ఉత్పన్న మొనర్చును, అయినను ఆసృక్షత్వ మతయు ఆదీశమునందే అనిగియుండును. ఇదేవిధము, యీజగత్తుతయు అదిసంకల్పము వలననే ఉత్పన్నమగును, మరియు అంతమున అదేసంకల్పమున

అణగియుండును. ఈవిధమగు అమూల్యమైన వానరసాహిత్యము యీజగత్తుకు బీజమైన పంక్తియు కలపంతమున ఎవనియను అణగియుండునో, ఆతడు కూడ నేనే. నామరూపులు నకి చినప్పుడు వ్యక్తులవిశిష్టత వృథాదు, జాతి-వర్గములవెడి భేదభావము నకి మను మరియు ఆకారము వండును— అప్పటినుంచి (నామరూపులు నశించి పుట్టిన చి) ఆదిపరబ్రహ్మవలన మరల స్ఫురణకు వచ్చునంతవరకు సమస్త చరాచరములన్నియు ఎవనియందు సుఖశ్రావ్యముగా నుండునో, ఆతడుకూడ నేనే.

తపామ్యహ మహం వర్ష్యో నిగృహ్యో మ్యుత్సృజామిచ |

అమృతం చైవమృత్యుశ్చ సదసచ్ఛహ మర్జున | ౧౯

“నేను సూర్యరూపమున తాపమును కలిగించినప్పుడు జలము ఎండి పోవును. మరల నేనే యింద్రరూపమున వర్షించుచున్నాను, ఆ దురే అంతటను మల జల పూర్ణుడగుచున్నది. అగ్ని కొయ్యను కల్పనపుడు ఆకొయ్యయే అగ్నియగుచున్నది. అజీతిని చచ్చెడినారూ మాయ చంపెడి వారూ ఇద్దరునూ నా స్వరూపులే యగుదురు. కావున, మృతుఁడనున పడెడిని రుక్షుడి నారూపులే, మరియు అనరులైనారు స్వాభావిఁడను నే నా స్వరూపులుగ! ఎ తో క కృత్విము నుపయోగి చి కృతము చెప్ప వలసిన విషయమును నీకొక్క మాటలో చెప్పెదను వినుము. ఎత్ మరియు అపత్ అనగా అవినాశి మరియు వినాశియగు అన్నియు నేనే. కాన ఓ అర్జునా, నేను లేని తావేలేను. కాని పాణుల దౌర్భాగ్యవశమున వారికి నేను కనిపించనే కనిపించుటలేదు. నీరు లేదనిచెప్పి తిరుగుములు యింకి పోవునా? లేదా దీపము లేదని సూర్యకిరణములు ప్రక్షిప్తై పోవునా? ఇదెంతి ఆశ్చర్యకరము! ఇదేరీతిని యీలోకులు మద్రూపులై యుండికూడ ‘నేనులేనని’ భ్రమకలిగియుండుట ఆశ్చర్యకర విషయమే! ఈజగత్తుకంతకును లోపలను ఇంకకును నేను వ్యాపించి యున్నాను మరియు యీ జగత్తతయు నా రూపమే; కాని, యీ దురదృష్టవంతుల దౌర్భాగ్యము ‘నేనులేనని’ వారిచే చెప్పించుచున్నది. ఈమాట నిశిగా, ఒకడు ఆచ్యుతిపు నూతియందు పడెను, ఆప్యదాతడు తనను తానే దానినుంచి బయటకుతీసి ఒడ్డున కూర్చొని బెట్టు కొనవలెనని భావించినట్లు లున్నది. లోకులకు గల యీ విధమగు దురదృష్ట

మున కేమి చేయగలె ? ఓ అబ్బనా, గ్రుడ్డివాడు గుప్పెడు అన్నము కై అంతటను తిరిగి తన గ్రుడ్డితనము వలన నీన కాలికి తగిలిన చింతామణినికూడ కాబడన్నుకొనునటుల, జ్ఞానములేని జీవులకుకూడ యీ గ్రుడ్డివానికి పట్టిన గతియే పట్టును. కావున నీ, మానవులకు జ్ఞానములేనందు వలన చెయవలసిన కార్యములు చేయితులేను. గ్రుడ్డి గరుత్మంతునికికూడ రెక్కలుండును. కాని వాటివలన ఆతనికి కలుగు ప్రయోజనమేమి ? ఇదేకీతిని జ్ఞానములేనిదే సత్కర్మప్రయాస వ్యర్థమగును.

త్రైవిద్యామాం సోమపాః పూతపాపాః ।

యజ్ఞైర్విష్వా స్వరతిం పార్థయన్తే ।

లేప్యూ మాసాద్య సురేన్ద్రలోక ।

మశ్నన్తి దివ్యాన్ దివిదేవభోగాన్ ॥

౨౦

“ఓ అబ్బనా, ఎవరు ఆ కను దర్శానుసాగము తాము సదాచారమనెడి మచ్చురాయి యగుచుకో, ఎవరి యజ్ఞ-క్రియనుచూచి మాడునేడములును కుంతోపముచే తలెలావునో, ఎవరిముందు యజ్ఞ-క్రియాఫలము మూర్ఛించితిమై నిలచియుండునో, అట్టి సోమ-సమైనరైడి యజ్ఞకర్తలు తాము స్వయముగ యజ్ఞ-రూపులైనట్టికికూడ, వారు పుణ్యమనెడిపేర పాపసంచయమే చేసి తని తెలిసికొనుము; ఏలనన, వారు మాడునేడములను పఠించి మరియొకందలకొలది యజ్ఞములొనర్చి యాయజ్ఞము అన్నియు ఎవనినికేరనో అట్టి నన్ను మంచుచేదురు; మరియు నన్ను మరచి వారు పల్గమును స్వీకరించుచున్నారు. దుఃకృష్టవంతుడని పురుషుడు కల్పవృక్షము కింద కూర్చుని యుండి ఆసమయమున తనజోలెను మూసియుంచుకొని, ఆ పిమ్మట భిక్ష మెత్తుకొనుటకు గుమ్మము-గుమ్మము తిరిగింటుల, వీరుకూడ వందలకొలది యజ్ఞములద్వారా నన్ను ఉపాసించి అంతమున స్వర్గముఖమును వాంఛింతురు; ఇట్టివీరిలో వీరికర్మలు వాస్తవముగ పూర్ణములేననీ, పాపములుకావనీ యనుటకు తాత్పర్యంబుదగలదు ? కావున, నన్ను విడచి స్వర్గసంగమా మొనర్చుట అజ్ఞానముతోకూడియున్న పుణ్యమార్గము; జ్ఞానులు దీనిని కేవలము ఉపద్రవముగా అనగా చోనికరముగా తలుతురు. నిజముచెప్పవలెననిన, ఎరకదుఃఖము

లను చూచి లోకులు స్వర్గమును సుఖవంతమైనదిగ భావింతురు. వాస్తవమునకు కేవలము సాస్వరూపమొక్కటియే దోషహితమూ మరియు అవిచారియగు సుఖముగలదిన్నీ అయియున్నది. ఓహి శ్రేష్ఠుడవగు అశ్వనా, నన్ను చేరుటకు గల వారికిఁగఱచినట్టి, బాధాకరమైనట్టివిన్నీ యగు రెఁడుమార్గములును యివియే. స్వర్గము కిములు దొంగలవాడములు. ఇందలి నియమమేదన, పుణ్యమి కితమగు పాపములను లోకులు స్వర్గమును పొందెదరు, శుభ్రపమొనర్చుట కేవలముఁకు పోవరు. మఱయు శుభ్రము, నిర్దోషమునగు పుణ్యమునొనర్చి నన్ను పొందెదరు. ఓ అశ్వనా, నాయదుటూ మాడా ఏకర్మవలన నన్ను లోకులు పొందజాలకున్నానో అట్టిర్మము పుణ్యమని చెప్పెడి నాలుక వందలు నేలు ముక్కులుకాదా! యీతిని యీయాజ్ఞ కర్తలు యజ్ఞమువ్యాగా నన్ను ఉపాసించి స్వర్గభోగములను యాచింతురు. వారు తమపాపరూపమునగల పుణ్యసామర్థ్యముచే స్వర్గలోకమును పొందెదరు; అట్టివారు నన్నెవఁడును చేరరు. ఆస్వర్గమందొక అమాత్యమే సింహాసనము. అచ్చట కూర్చొనుటకు వివాహము, మరియు నివసించుటకు రాజధానియగు అమరావతియు గలవు. అచ్చట మహాసిద్ధుల సగ్రహము, అనుభవభాండా రము మరియు కామభేనుసమాహము గలవు. అచ్చట నేవఁగియుటకు ఎల్లప్పుడు దేవతలు సిద్ధముగానుండురు, నేలపై చింతామణిచే గచ్చుచేయబడి యుండును, క్రీడించుటకు నలువైపుల కల్పరేవులుగల ఉద్యానవనములు గలవు. అచ్చట గంధర్వులు గానమొనర్తురు, రంభవంటి అప్సరలు నాట్యమొనర్తురు, మరియు ఉర్వశి మొదలుగాగల విలాసస్త్రీలు లభింతురు. అచ్చట, పడకగడియందు స్వయముగ మదనుడే నేవఁయుమంపను, చంద్రుడు మంగిలియందు నీరుచల్లును మరియు వాయువువంటి నౌకరులు ఎడతెగకుండా యిటునటు పరుగులిడుచు సమస్తకార్యములు చేయుచు నురు. అచ్చట స్వస్తి-వచనములు చెప్పెడి బ్రాహ్మణులలో బృహస్పతి ముఖ్యుడు, మరియు భట్టులవలె పొగడుటకు కావలసినంతమంది దేవతలు లభింతురు. అచ్చట సకలదారులవలె పంక్తులుచీర్చి నిలబడియుండు లోకపాలురుండురు. మరియు ఉచ్చైశ్రీవమువంటి గుఱ్ఱమువుండును. తనజోలెయందు పుణ్యము వున్నంతవరకు ఇంద్ర-సుఖముతో సమానమగు యీవిధమగు పెక్కుసుఖములను వారసుభవించు రనుటయే యిందలి తాత్పర్యము.

తేజం భుక్త్వా స్వర్గలోకం విశాలం
క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశన్తి
ఏవం త్రయీ ధర్మమను ప్రపన్నా
గతాగతం కామ కామాలభన్తే॥

౨౧

“వారు ఆర్జించిన పూర్వము క్షీణి చగనే తిరిగి యీ మృత్యులోకమునకు
వచ్చును. వ్యసనదగు పురుషుడు వేద్యులొకడై తన ఆస్తివంతను శోల్కపియి
వర్ణుడై నమ్మడు అతిదామి గున్ముము నద్దకు పోవుటకు అపంభవమగు
నటుల సంక్రిహించి పూర్వము సమాప్తము అయిన పిమ్మట ఆ యజ్ఞోర్తలు
పొందు లజ్జాపదమగు స్థితిని నేరెనివి వర్ణించు! ఈ రీతిని నా శాశ్వత
ఆత్మను గుర్తించు తిరు పుణ్యస్థాన సహాయముచే స్వర్గభోగములు పొందు
వారికి వాస్తవికము అమరత్వము లభించును. మరియు అ తమున వారు తిరిగి
యీ మృత్యులోకమునకే రావలసి వచ్చుచున్నది. వారు నిర్మయై గర్భా
శయపు మురికిలో నెచునా సమృద్ధవరకు వ్రుండి మాటిమాటికి పుట్టుచూ వచ్చుచూ
వుండురు. స్వర్గమున అపారమగు ధనసంపదను చూతుము, కాని మెలకువ
రాగానే ఆ ధన సంపద యంతయు కనిపించుండ పోవును. సరిగా యిదేవిధ
ముగ, వేదజ్ఞులకు లభించు స్వర్గసుఖముకూడ విధ్యయేయని యెరుంగుము.
ఓ అర్జునా, ధాన్యపు గింజలు ఏయోనిం పిమ్మట మిగిలెనే పొల్లును తూర్పు
బట్టులు పూర్తిగా నిష్పయోజనము. అదేరీతిని ఒకడు వేదవేత్త అయిన
అగుగాక, అతనికి నా శాశ్వత స్వరూప జ్ఞానము కలుగకున్నచో అతని జీవిత
మంతయు వ్యర్థమైనదిగ నే ఎరుంగుము. కావున, నా జ్ఞానము కలుగకున్నచో
శక్తోక్తధర్మము లన్నియు నిరుపయోగములే యగును. కాని, నీకు నా స్వరూప
జ్ఞానము కలిగి ఆ పిమ్మట మరేదిధమగు జ్ఞానము లేకున్నను నీవు సుఖవంతు
డవే యగుచువు.

అనన్యాశ్చింత యన్తోమాం యేజనాః పర్యుపాసతే |
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ | ౨౨

“ఏవడు సంపూర్ణుడును మనోయోగపూర్వకముగ తననుతాను నాకు
అర్పణమొనర్చునా. గర్భాశయమందలి సింహము మరేయితరకార్యమును

ఎరుగనిరీతిని ఎవడు నన్ను తప్పు మరెవరిని తలంచడో, ఎవనికి సమస్తజీవిత జ్ఞానము నా నామరూపమునంత యుండునో మరియు ఎవడీరీతిని ఏకనిష్ఠుడైన నన్నే తలంచుచూ నన్నే ఉపాసించుచుండునో—అట్టివానిని గురించి నేను కూడ అదేవిధముగ శ్రద్ధగలిగియుండును. అతడు హృద్దయనోయోగపూర్వకముగ ఏకీకరణ మొనర్చి నా ఉపాసనామార్గము నెప్పుడు అంగీకరించెనో, అప్పుడే అతనిని సమస్తవిధముల సువ్యవస్థితు నొనర్చు భారమంతయు నాపై పడును. అప్పుడు అతడు చేయవలసిన కార్యములెల్లను అతనికిగాను నేను చేయవలసినవచ్చును. రక్కలు రాసంతకరకు తనబిడ్డలు జీవించుటకు తీసికొనవలసిన జాగ్రత్తనంతను తల్లిపక్షియే నెఱిగియును. దానికి తన అగతి-దప్పలు గురించిన చింతయేయుండదు. అదెల్లప్పుడును కేవలము తనబిడ్డలకు హితకరమగు పనులనే చేయును. ఇదేరీతిని, అన్ని విధముల నాపైవిశ్వాసముంచిన నన్నే ఉపాసించువారి యోగక్షేమములను నేనే చూచుచుండును. వారికి నాతో ఏకరూపులై మోక్షముపొందవలె ననెడి అల్పిలాషయున్నచో వారి ఆ వాంఛను నేనే సెరవేర్చెదను; లేదా, వారికి నన్ను నేవించవలెననెడి వాంఛకలుగుచో నేను వారికి ప్రేమదానము నిత్తును. ఈరీతిగా నాకు తమ మనస్సునందేమేమి కావలెనని కోరుకొందులో వాటిసన్నిధిని నేను వారికి యిచ్చుచుండును. ఈవిధముగా వారికి నేనిచ్చువస్తువుల యోగక్షేమభారముకూడ నాపైననే యున్నది. వారి యోగక్షేమములను నేనే చూచుచుండును, ఏలనన వారు అన్నింటను నాపైననే ఆధారపడియున్నారు గదా!

యేఁపివ్యస్య దేవతాభక్తా యజస్త్రోద్ధయాఽన్వితాః

తేఁపిమూమేవ కౌస్తేయ యజస్య విధి పూర్వకమ్॥ ౨౩

“ఇదిగాక యింకను పెక్కుసాంప్రదాయములు గలవు, కాని వాటి అనుయాయులు నా పర్యవ్యాపక రూపము నెరుంగరు. వారు అగ్ని, ఇంద్రుడు, సూర్యుడు మరియు సోముని ఉద్దేశించి యజ్ఞమొనర్తురు. ఆ యజ్ఞములకూడ నాకే చెందును. ఏలనన, యీ విశ్వమంతయు నేనేగదా! కాని యీ ఉపాసనా విధానము తిన్ననైనది కాకపోగా వక్రమైనదై యున్నది. చూడుము. చెట్టుయొక్క కొమ్మలు, ఆకులు మొదలగునవన్నియు ఒకేవీణము నుండి ఉత్పన్నమగుచున్నవి, కాని వీటి అన్నిటికి ఒక్క వృక్షమాలసే

జలగ్రహణ మొనర్చుచున్నది, కావున ఆ వృక్షమూలమునకే నీరు పోయటం ఉచితము. లేదా మనుష్యశరీరమున పది యింద్రియములు గలవు. ఇవన్నియు ఒకే శరీరమునందుండును, మరియు ఆ యింద్రియములు నేపించు విషయము లన్నియు అంతమున ఒకే స్థానమునకు పోవును. అయినప్పటికి ఎవడైన భూద్య పదార్థమును తెచ్చి చెవిలో పడజేయునా? లేదా పువ్వును తెచ్చి కంటికి కట్టి వండువలన ఏమైన ప్రయోజనముండునా? వుండదు. ఆహారమును నోటి యందుంచవలెను, గుహాసనము ముక్కుతో అనుభవించవలెను. ఇదేవిధమున నా వాస్తవిక స్వరూపమును అర్థముచేసికొనియే నన్ను పాసించవలెను. నా ఆత్మ స్వరూపమును తెలిసికొనకుండా నన్ను భజించుట వ్యర్థముగ చేసిన పనివలె నిష్ఫలమగును. కర్మలొనర్చుటకు జ్ఞానదృష్టి కావలెను. మరియు ఆ దృష్టి స్వచ్ఛముగను మరియు నిర్మలముగను నుండుట కూడ అవశ్యకము.

అహం హి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తాచ ప్రభురేవచ

న తు మా మభిజానన్తి తత్త్వేనాఽతశ్చ్యవన్తితే॥ ౨౪

“ఓ అర్జునా, వాస్తవముగ చూచినచో, యీ యజ్ఞముల నన్నిటిని భుజించువాడు నేనేగాక మరెవరు గలరు? నేనే సమస్త యాగములకు మూలమును మరియు నేనే యజ్ఞముల అంతిమ మర్యాదను. కాని యీ యాజ్ఞకులకు యీ విషయజ్ఞానము లేదు, అందుచే వారు అన్యదేవతా భజన మొనర్తురు. దేవతలు, వీరదల పేరకు గంగయందుగల నీరు గంగయందే ఆర్పించురీతిని, యజ్ఞాది విధి - విధానముల ద్వారా వారు కూడ నా వస్తువును నాకే ఆర్పించుచున్నారు; కాని అర్చణ - విధిమాత్రము అన్యదేవతల నుద్దేశించి చేయుచున్నారు. కాన ఓ అర్జునా, వారు యీ విధి - విధానముల ద్వారా నా నద్దీకు వచ్చి చేరుటలేదు; కాని యీ యాజ్ఞకులు ఏ దేవతల నుద్దేశించి యీ సమస్త కర్మల వొనర్చుచున్నారో ఆ ఉపాస్య దేవతలనే వారు పొందుచున్నారు.

యాన్తి దేవప్రతా దేవాన్ పితౄన్ యాన్తి పితృప్రతాః

భూతాని యాన్తి భూతేభ్యాం యాన్తి మద్యాజినోఽపిమామ్॥ ౨౫

“తమ మనస్సు, వాస్కు మరియు యింద్రియములను ఇంద్రాదిదేవతా భజనమున లగ్నమొనర్చువారు శరీర పాతముకాగానే ఆ దేవతారూపమును పొందుదురు లేదా, ఎవరిమనస్సుపితృవ్రతాచరణమున సంలగ్నమైయుండునో, వారు మరణానంతము పితృస్వరూపులగుదురు. ఎవరికి భేదాభిమతి, పితృచములు మరియు హీనగ్రామ్య దేవతలు అన్నింటికంటె శ్రేష్ఠముగ తోచునో మరియు జారణ, మరణాది మంత్రములకై ఎవరు వారిని ఉపాసించుటకు అంగీకరింతురో అట్టివారికిగల శరీరమనెడి తెరను మృత్యువు తొలగించగనే వారు వెంటనే భూత - యోనిని పొందుదురు ఈరీతిని అందరూ తమతమ సంకల్పానుసారము ఆయాకర్మ ఫలములను పొందుదురు. కాని ఎవరి కనులు నన్ను దర్శించినవో, ఎవరి చెవులు నన్ను విన్నవో, ఎవరి మనస్సు నన్ను ధ్యానించెనో, ఎవరివాస్కు నాకీర్తిని గానమొనర్చినవో, ఎవరు తమ ఆపయవములన్నిటితోను అన్ని తావులందును నన్నే ఉద్దేశించి నమస్కరింతురో ఎవరు తాము చేయు దాన - పుణ్యాదులన్నియు నాప్రీతికొరకై చేయుదురో, ఎవరు నన్నే అభ్యయనమొనర్చిరో, ఎవరు బాహ్యభ్యంతరములందంతటను మద్రాపులై సంతుష్టులై యుందురో, ఎవరు తమ జీవితము వంతను నాకే అర్పింతురో, ఎవరు కేవలము హరి - భక్తులవిహ్వములను భరించుటకు మాత్రమే ఆహంభావమును స్వీకరింతురో, ఎవరికి నన్నగుంచిన లోభమేవైందెనో, ఎవరు నన్ను పొందవలెననెడి వాంఛనే మాత్రమే సకాములై యుందురో, ఎవరు నన్ను ప్రేమించుటయందు మాత్రమే వ్యాకులులై యుందురో, నా సర్వవ్యాపక స్వరూపముచే నిండియుండుట వలన ఎవరికి లోకభావము వుండనేవుండదో, ఎవరు తాము కాస్త్రమంత్ర తంత్రాదులన్నింటిని నాప్రీతికర్థమై చేయుదురో, అనగా సమస్త కార్యములందును ఎవరు నన్ను భజించుచుండురో, అట్టివారు మృత్యువుకు పూర్వమే నా సత్య - శుద్ధ - బుద్ధ స్వరూపమును పొందుదురు. ఇక మరణానంతరము మాత్రము వారు మరెచ్చటకు పోదురు! కాన తమ సమస్త వ్యవహారములను స్వయముగనే నా స్వరూపమందర్పించువారు నాయొక్క యాజ్ఞిక లేక ఉపాసక స్వరూపమునే పొందుదురు. ఓ అద్భుతా, ఆత్మ స్వరూపానుభవము కానిదే నేనెవరికీ ఎన్నడును ప్రయోదనుకాను. నేను మరే ఉపాయమునను ఎవనికని సాధ్యుడను కానేరను; ఈ విషయములందు తన జ్ఞానమునుగురించి

గర్వించువానిని అజ్ఞానిగా నెరుంగుము. తన గొప్పతనమును ప్రదర్శించు నాతనియందు ఏదో లోపము మరియు అపరిపక్వతయు గలదని ఎరుంగుము. అభిమాన పూర్వకముగ 'నేను పరిపూర్ణుడనైతి'ని చెప్పు నాతనియందు ఏమాత్రము మహత్వము లేదని ఎరుంగుము. ఇదేవిధముగ, ఓ అర్జునా ఎవరు తమ యజ్ఞ యగాదులనుగురించిగాని తపస్సును గురించిగాని ప్రగల్భములు చెప్పుకొందుకో వారి యీ సమస్తకర్మలు గడ్డిపోచమాత్రపు ఉపయోగము కూడ లేనవని ఎరుంగుము. జ్ఞానసామర్థ్యమును నిలుపుటలో వేదములను మించి ఎక్కువ సామర్థ్యముగలది మరేదైన గలదేమో నీవే చెప్పుము! లేదా వక్తృత్వ - శక్తియందు సహస్ర వేదనుదగు శేషనాగును మించిన కాళముగలవాడెవడు? కాని అట్టి శేషుడుకూడ నా శయ్యకింద అటగి యున్నాడు. మరియు వేదములుకూడ నా స్వరూపమును వున్నది వున్నట్లుగా వర్ణించుటకు గాలరాపడి 'నేతి నేతి' యనిచెప్పి వైదొలగును. ఈ విషయమున ననకాది జ్ఞానులుకూడ ఉన్నాదులు మరియు ప్రంభితులునైరి. తపస్సును గురించి యోచించుచో కూలపాణియును కంకరనితో నమానముగ కఠోర తపమునర్పించువాడెవడు గలడు? కాని అట్టి తాపస్వశ్రేష్ఠుడగు కంకరకుకూడ తనకుగల అభిమానము సంతన విడవాడి నా పాద - తీర్థమును తన ముక్తముపై ధరించుచున్నాడు. సరిపడలో లక్ష్మీకి సాటివచ్చు వాడెవడు! ఆ లక్ష్మీ యింటియందు శ్రీదేవివంటి దాసీలు పనిచేయుదురు. ఆ లక్ష్మీదేవి ఆడుకొనునప్పుడు ఆటబొమ్మగా తయారుచేసిన గృహమే లోతులచే అమరపురియని నీలువబడుచున్నది; ఇట్టిస్థితిలో ఇంద్రుడు మొదలు గాగల దేవాధిపతులు లక్ష్మీదేవి ఆటబొమ్మలకారా? ఆమె ఆటలో విడుగెత్తి ఆ ఆటబొమ్మను విరుగగొట్టుచో యీ మహేంద్రాదులందరు దీనులగుదురు. అమెవద్ద పనిచేయు దాసీలు ఏ వృక్షములను మామెతో ఆ వృక్షములన్నియు కల్పవృక్షములగును. తనయింటియందు పనిచేయు పరిచారికలందే యంత మహిమ యున్నప్పుడు యజమానురాలగు ఆమెయందెంత మహిమ యుండునో యోచించుము. అట్టి ఆ లోకక సామర్థ్యముగల ఆ లక్ష్మీదేవి నారాయణునిమందు సామాన్యరాలు. కాన ఓ అర్జునా, ఆ లక్ష్మీదేవి మనస్ఫూర్తిగ నన్ను నేదించుచున్నది. మరియు ఆమె తనకుగల అభిమానము సంతన విధించి నారాయణుని పాదపద్మములను కడిగెడి

సౌభాగ్యమును పొందినది. కావున మొట్టమొదట తన గొప్పవనమును గురించి యోచననంతను విడచిపెట్టవలెను. జ్ఞానసంబంధముగ తన అభిమానమును పరిత్యజించవలెను మరియు 'నేను జగత్తునందలి జీవములన్నింటికంటె అల్పుడను' అనిపించుకొని సద్భావనను మనము సంపాదించుకొని వినియోగంతుడు కావలెను. అప్పుడు మానవుడు నా స్వరూపమువద్దకు వెళ్ళి నన్ను చేరగలడు. సహస్ర కరుణగు నూర్యుని దృష్టిముందు చంద్రుడుకూడ పాలిపోవును. అట్టిస్థితిలో మిలుగురు పురుగు తన తేజోప్రాధిమ్యము గురించి ప్రకల్పించు పలుక నేల! కాన, లక్ష్మియొక్క మహత్త్వము, శంకరుని తపస్సుకూడ అత్యల్పమైన తావున మాధులు, దుర్బలులునగు సామాన్య మానవులకుగురించి అడుగ నేల! కావున శరీరాభిమానమును విడచివేయవలెను. సమస్త సద్గుణ ప్రతిష్ఠను దిగదుడిచి పారవేయవలెను. మరియు సంపదయినెనే మదయును త్యాగ మొనర్చి దానిని అంతమొందించి వేయవలెను.

వత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యోమే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి ।
తదహం భక్త్యు పహృత మశ్నామి ప్రయత్యాత్మనః ॥ ౨౬

“అట్టి భక్తుడెప్పుడును అపార ప్రేమ రసపూర్ణుడై ఏ చెట్టు పండును నాకర్పించుటకై చేతలుచుచ్చుకొని నావైపుకు రాసాగునో, అప్పుడు ఆ పండును గైకొనుటకై ఆ తదా పండు తొడిమను త్రుంచునంతవరకు కూడ ఆగక నా చేతులను వాచి అత్యధిక ప్రేమతో వున్నది వున్నట్లుగా ఆ ఫలమును ఆరగించెదను. ఓ అర్జునా, నా భక్తుడవడైన భక్తి పూర్వముగ నా కొక పువ్వు నిచ్చుచో దానిని నేను వాసన చూడవలెను; కాని ఆ నిమిషమున నేను నా భక్తుని ప్రేమచే అత్యధికముగ నిండియుండుటచే ఆ పువ్వును కూడ నేను నోటియందిదుకొని భుజింతును అంటేగాదు, నా భక్తుడవడైన నా కొక ఆకును అర్పించుచో, నేనా ఆకు మంచిదా లేక కుళ్ళిపోయినదా లేక ఎండిపోయినదాయని కూడ చూడను. నేను చూచునది కేవలము అది ప్రేమరస పూరితముగా నుండుటయే; అట్టి ఆకును కూడ ఆకలిగొన్న మనుష్యుడు తొందరలో అమృతమును త్రాగి తృప్తుడగుకొని నేను ముఖముగా తిని బలిష్ఠుడనగుదును. లేదా ఒక్కొక్కప్పుడు యెచ్చుట నైన ఆకు కూడా లభించకపోవచ్చును. కాని, నీటికి కొద్దవయ్యుండదు

గదా! అది విలువలేకుండా అంతటను లభించును. అట్టి ఉచితముగా లభించిన నీటినే నా భక్తుడు తన పర్యవసానముగ భావించి నాకు అర్పించును; అతని యీ అల్ప సమర్థతమే నాకు ఆ భక్తుడు వైకృతము కంటే కూడ శ్రేష్ఠముగు నివాసస్థానమును కట్టించినటులను, లేదా కాస్తుభము కంటే శ్రేష్ఠమైన నిర్మల ప్రకళవంతముగు నగను నాకు అలంకరించి నటులను, లేదా క్షీరసాగరము కంటేను యెక్కువ సుఖదాయకముగు పాలచే నిర్మింపబడిన అసంఖ్యాకములగు నసిన శయన - స్థలములను నాకై నిర్మింపించినటులను, లేదా కర్పూరము, చందనము మరియు కృష్ణాగరు - యీ మూడు వస్తువులతోను కూడిన సుగంధమయముగు అత్యున్నతముగు మేఘపర్వతమును నేను అనుభవించుటకై ఉత్పన్నమొనర్చినటులను, లేదా నా దీప - మాలలో మరొక నూర్చునితెచ్చి నిలపినటులను, లేదా గరుడునికంటే వాహనమును లేదా ప్రత్యక్షముగ కల్పవృక్షముల తోటను, లేదా కామధేను సమాహమును నాకు అర్పించినటులను, లేదా అమృతము కంటే రుచికిరమగు నానా విధములగు దివ్య పక్వాన్నములు నాకు సమర్పించినటులను నేను భావించును. నా భక్తుడు నాకొక నీటిబిందువును అర్పించినంతనే నాకింత అపారముగు సంతోషము, ఆనందము కలుగును ఓ అర్జునా, భక్తి పూర్వకముగ కుచేలుడు తెచ్చిన మూడు గుప్పెడుల అటుకుల కొరకై అతని చిఃగిపోయిన పైబట్టలో కట్టబడిన మూటను నేను స్వయముగా విప్పటను నీ వెరిగినదే. నేను కేవలము భక్తి నే చూతును. భక్తి యున్నచోట కొద్ది - గొప్పయను భేదభావమును నేనెన్నడును పాటించను. ఏదైన కానిమ్ము, ఎవడైన కానిమ్ము, నాకేవిధముగ నైన అతిధ్యమివ్వనిమ్ము - అతినియందు నిజముగు భక్తి భావము కనిపించుచో నేను వెంటనే ప్రేమ పూర్వకముగ దానిని స్వీకరింతును. నిజము చెప్పవలెననిన, పత్రము, పుష్పము, ఫలము మొదలగు సామాన్య వస్తువులు భక్తిని వెలిబుచ్చు సాధనములు మాత్రమే. వాస్తవమునకు నాకే నిమిత్తములు మరియు సాధనలతో ఏ విధముగు సంబంధమూ లేదు. నాకుకావలసినది భక్తి తత్వ మొక్కటే. కాన ఓ అర్జునా, ఈ యోగమును సాధించుటకు సహజముగు ఒక ఉపాయమును నీకు చెప్పెదను వినుము. నీవు భక్తి తత్వ

సాధన మొనర్చవలచుచో నీ మనస్సున నన్నెన్నడును విస్మృతుడను కానివ్వకుము - ఎల్లప్పుడు నన్ను స్మరణమందుంచుకొనుము.

యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్ఞహోషి దదాసియత్ ।

యత్తవస్యసి కౌనేయ ! తత్కరుష్య మదర్పణమ్ ॥ ౨౭

“నీవు ఏ కర్మకు చేతువో, ఏ విషయములను భోగింతువో, ఏ యజ్ఞ సంపాదన మొనర్తువో, ఏ దాన మొనర్తువో లేదా నాకురులను నిర్వహించుటకై ఏ ఏర్పాటు చేతువో, లేదా తపస్సు వ్రతములు మొదలుగాగలవి ఏవి అచరింతువో - అనగా నీ చేతులతో ఏ ఏ షములు జరుగుచుండునో వాటి నన్నిటిని అప్పటప్పట నన్నుద్దేశించి సమర్పించుచుండుము. కాని: యిటుల చేయునప్పుడు లేకమాత్రమైన అహంకార ముండరాదు. ఈరీతిని అహంకార వోషమును కడిగివేయవలెను మరియు సమస్త కర్మలను అహంకారవోషము లేకుండా నిర్మలముగ నుంచి నాకు అర్పించవలెను.

శుభాశుభఫలై రేవం మోక్ష్యసే కర్మబంధనైః ।

సన్నాసై యోగ యుక్తాత్మా విముక్తో మాముపైవ్యసి ॥ ౨౮

“అగ్ని కుండమున జేగిన గింజ మొక్కగా మొలవనిరీతిని నాకు అర్పించబడిన కర్మలకు కూడ ఏ విధమగు ఫలమును వుండదు. అనగా, నాకు అర్పింపబడిన కర్మఫలబంధమున కర్త యెన్నడును పడడు — అట్టి కర్మలు అతని కెన్నడును బాధకములు గానేరవు. ఓ అర్జునా, కర్మలు అవశిష్టముగా నున్నప్పుడే వాటికి ఫలములు కూడ కలుగును అట్టి ఫలమును అనుభవించుటకై జీవుడు ఏదేనొక శరీరమును ఆశ్రయించవలెను. కాని, ఆ సమస్త కర్మలు పూర్తిగా నాకు అర్పించుటచే, వెంటనే జనన-మరణము లకు ఆధారమంతయు నశించిపోవును. ఓ అర్జునా, “నేడేమి తొందర ! రేపు చూచుకొనవచ్చును” అని నేటి పనిని రేపటికి వాయిదావేయదగిన సమయము కాదు; కావున, ఆత్మ-స్వరూపమును పొందుటకు అన్నిటికంటె నులభమగు సహతోపాయము ఫల-సన్యాసముతో కూడిన కర్మ-యోగమే. మరియు దానినే నీకు ఉపదేశించితిని. నీవు యీ శరీర బంధమునందుండకుము మరియు శుభ-దుఃఖములనెడి సముద్రమున మోసపోకుము. మరియు సహజముగనే

యా సుగమ మార్గమున నడచి ప్రసన్నతాపూర్వకముగ నా ఆనందమయ స్వరూపమున విశ్రాంతి నొందియుండుము.

సమోఽహం సర్వభూతేషు నమేద్యేష్యోఽస్మి నప్రియః!

యే భజన్తితు మాం భక్త్యామయి తే తేషు చాన్యహమ్! ౨౯

“నేనటుల ఏరితిని వుంటినని’ నీవు ప్రశ్నించవచ్చును: నేను సమస్త భూతములందును సమభావమున నుండును. నాయందు స్వపరభేద భావము తిల మాత్రముకూడలేదు. ఏ జీవులు నా కాశ్వత్త సత్వస్వరూపమును ఎరుంగుదురో, ఆహంకారము పేరునకుకూడ లేకుండా నాకమొనర్తురో, సమస్త భావములు మరియు కర్మలవ్వారా నన్నే భజింతురో, అనగా తన జీవితమును మరియు తాను చేయు సమస్త కర్మలను నాకు అర్పించుకో అట్టివారు కరీర మందున్న పుటికిని వారు వాస్తవమునకు కరీరమందుండరు. మరియు వారు పూర్ణరూపమున నా స్వరూపమందే వుండును. మరియు నేనుకూడ వారి యందే వసించును. ఇంతపెద్దదగు పటవృక్షము తన సంపూర్ణవ్యాపకత్వముతో ఒక చిన్నగింజయందు లీనమైయుండును, మరియు ఆ లీనము ఆ పట వృక్షమునందే వుంటున్నది. ఇదేరీతిని నాయందును మరియు నా భక్తుల యందును కేవలము బాహ్యమునగల నాచుమాత్రపు భేదమేవుండును. కాని లోపలివస్తుస్థితిని గురించి యోచించినచో ‘నేనే వస్తువునో’ నా భక్తుడు కూడ అదేవస్తువు మరియు మా యిద్దరియందును ఏ భేదమూ వుండదు. ఎవరి వద్దనుందియైన ఏదైన నగ ఎరువు తెచ్చుకొని దానిని తానుధరించినపుటికిని ఎవరును ఆ వస్తువు ‘తనది’ యని భావించుకో, అదేరీతిని నా భక్తులు దేవాధారణ మొనర్తురు; కాని వారు దానినెన్నడును తనదిగా తలంచరు. శ్రువ్రు యొక్క కువాపన గాలితో కలసి ముందుకు పోవును, మరియు వెనుకనున్న శ్రువ్రు వాడి క్రిందపడిపోవునంతవరకు తోడిమను అంటిపట్టుకొని యుండును. ఇదేరీతిని ఆ భక్తుడు కూడ తన మనమున ‘తనది’యనెడి భావము పోయిన నాడై అంత్యకాలము వరకు ఏదోవిధమున ఆయువును వహించియుండును. ఓ అర్థనా, తన కర్తృత్వాభిమానమును నాపై ఆశోపించువాని అభిమానము నాకే చెందును; మరియు ఆ అభిమానము నా భక్తునకు ఏ విధముగను బాధాకరము గావేరదు.

అపిచేత్సు దురాచారో భజతే మామనన్యభాక్ |

సాధురేవ సమస్తవ్య స్సమ్యగ్వ్యవసితోహిసః ||

30

“ఎవరీరిది నిర్మలప్రేమభావముతో నన్ను భజింతురో వారిని శరీరము ఏ విధముగను బాధించడు, వారు ఏ జాతికి చెందినవారైనప్పటికిను ఏ విధముగ బాధయూలేదు. ఓ పరశ్రేష్ఠుడవగు అర్జునా, ఆచరణనుబట్టి ఆతడు దురాచారుడు అయినప్పటినికీ ఆతడు జీవితాంతమున శరీర పాతకుగునప్పుడు భక్తియనెడి అరుగుపైన యొక్కి యొప్పు వాడగునను విషయమును ఎన్నడును మరువకుము. అంత్యసమయమున వుండెడి బుద్ధి నశునరించియే ముందుగతి యొక్క స్వరూపము కూడ నిశ్చితమగును. కావున అంత్యసమయమున తన జీవితమును భక్తియొక్క రేతికి వప్పించెడివాడు అంతకుపూర్వము దురాచారుడు అయినప్పటినికీ ఆతడిప్పుడు భక్తియనెడి పావనసామర్థ్యమువలన సర్వశ్రేష్ఠుడుగా గణించబడవలెను. ఎవడైన మనుష్యుడొకడు ఒకమార్తాక గొప్ప కరదలో మునిగిపోయి దానినుండి ఏదోవిధమున తప్పించుకొని బయటకు వచ్చినప్పుడు అంతకుముందు జరిగిన ముణుగుట యనునది నిరర్థకమైనటుల, అంత్యసమయమున మానవుడు భక్తిగలవాడైనచో అంతకుపూర్వము ఆతడాచరించిన పాపములన్నియు తుడిచిపెట్టుకొని పోవును. కావున ఎవడైన పురుషుడొకప్పుడు దురాచారియే యగుగాక ఆతడు పశ్చాత్తాపమునెడి తీర్థమున చక్కగా స్నానమొనర్చి శుద్ధహృదయముతో నా స్వరూపమున ప్రవిష్టుడగుచో ఆతడు పూర్తిగా పవిత్రుడనియే ఎంచవలెను; మరియు ఆతని కుటీనత పూర్తిగా నిర్దోషమైనదీ మరియు ఆతడు నిజముగా తన జీవితమును సార్థక మొనర్చుకొనెనని అంగీకరించవలెను. ఆతడు విద్య తపస్సు మరియు అష్టాంగ యోగాదులనన్నిటిని ఆర్జించినటుల యగును. ఓ అర్జునా, ఇక దీనిని నురించి విశేషించి విస్తరించ నక్కరలేదు. ఇందలి భావము, ఎవనిమనస్సున నాయెడ అఖండానురాగ ముత్పన్నమగునో ఆతడు పరిపూర్ణముగ సమస్త కర్మలను దాటివవాడగునని చెప్పటయే. ఎవడు తన మనస్సు మరియు బుద్ధిచేతయు సమస్తకర్మలను ఏకనివృత్తయనెడి పెట్టెలో నింపిపెట్టి ఆపెట్టెకు పూర్తిగా నా అధీన మొనర్చునో, ఆతడు యీ విధముగ కర్మాతీతుడగును.

హిమం భవతి ధర్మాత్మా శశ్వచ్ఛాంతిం నిగచ్ఛతి ।

కాంతేయ ! ప్రతిజానీహి స మే భక్తః ప్రణశ్యతి ॥

30

“నా భక్తుడు కొంతకాలమైన తరువాత అనగా మరణించిన తరువాత
గాఢమానదగునాది భావము నీ మనస్సున కలిగియుండవచ్చును. అప్పుడు
నిన్నడుగునదిదియే - ఏమన - ఆమృతమునందే తాను నివసించునానికి మరణ
మెట్టుల కలగును ? నూర్యడు ఆకాశమున ఉదయించియుండునని సమయ
మును రాత్రి యందుము. ఇదేవేదాని నా భక్తిలేకుండా చేయు కర్మలన్నియు
మహా పాపములని చెప్పవలదా ? కానః ఓ అర్జునా, ఎప్పుడాతని చిత్తవృత్తి
నావద్దకు వచ్చునో, అప్పుడే అతడు పూర్తిగా నాస్వరూపమునుపొందును.
ఒక మందునున్న దీపమువే మరొక దీపమును వెలిగించిన పిమ్మట, యిందు
మొదటినుంచి వెలుగుచున్న దీపమేయో, తరువాత నుంచి వెలుగుచున్న దీప
మేదియో చెప్ప వలనపడదుగదా ! ఇదేవిధముగపూర్తిగా నా భక్తియొనర్చు
భక్తుడు ఆక్షణముననే మద్రూపుడగును. అపైన, నా ఆక్షయ కాంతవృత్తి
ఆతనికి ప్రాప్తించును; దానివలన ఆతని లేజస్సు వృద్ధియగును. అతడు
నా దీనితముతోనే జీవించునని చెప్పవలెను. ఓ అర్జునా, యిక దీనిని గురించి
చర్చిత చర్చణమే! ఇందలి ముఖ్యతత్వము, నన్ను పొందగోరువో
పరిపూర్ణమగు భక్తిని నాయెడ కలిగియుండవలెనను విషయమును మరువ
రాదు. వంశ గొప్పవనమును గురించి యోచించవద్దు, కులీనత్వమును గురించి
భాగ్యంతో కూడిన వర్ణన చేయకుము. మరియు భవనంపడను గురించిన
అహంభావపు పలుకులు పలుకకుము. ఏలనన, నా భక్తిలేనివో ఇవన్నియు
వ్యర్థమే. మొక్కట ధాన్యపుకంఠును యెన్ని వన్నపుటికిని ఆ కంఠ
అందు ధాన్యపు గింజలే లేకున్నచో, లేదా పట్టణము పెద్దదైనప్పటికిని
అది పాడుపడి నిర్జనముగ మన్నచో దానివలన ప్రయోజనమేమి ! సోమర
మైతే వున్నది, కాని అది ఎండిపోయినది, లేదా అరణ్యమున ఒక దీనునకు
మరొక దీనుడు జతగూడెను, లేదా చెట్టువున్నది, కాని గొడ్డుమోతు
పూలతో నిండియున్నది - సమస్త వైభవము, కుల గౌరవమంతయు లేదా
జాతిగౌరవ మంతయు యిదే మాదిరిగ వ్యర్థమని తలంచవలెను. శరీరమందలి
అవమవములన్నియు చక్కగానే వున్నవి, కాని ఆ శరీరము ప్రాణములేని

దగుతో అని పూర్తిగా నిరసయోగమే యగును. ఇదేరీతిని నా భక్తిలేని ప్రాణి తిరస్కార పాత్రుడగును. ఏలనన, యీ విధముగా తేలిచియుండెడి మనుష్యులందును, మరియు భూమిపై పడియున్న రాళ్ళయందును భేదమేమి గలదు! బొమ్మయెదుచెట్టునీడకు బుద్ధియందుడైనవాడు కూర్చొనక తప్పించుకొను రీతిని పుణ్యమునాడభక్తుడు కానివానినుండి తప్పించుకొనున, వానియొద్దకు పోదు. వేపచెట్టు మిక్కుటముగ కానీ ఫలభారముచే వంగి పోయినప్పటికి కూడ, దానిని చూచి ఒక్క కాకులు తప్ప మరెవ్వ రానందపడెదరు! ఇదేరీతిని భక్తిహీనుడగువాడు ఎంత సంపన్నుడైనప్పటికిని ఎంత శక్తికాలి యైనప్పటికిని, అవి ఆతని దోషములనే పెంపొందించును. మద్రాసు భోజనమును ఒక కండ పెంకులో వడ్డించి నాలుగు పీఠులు కలసెడి కూడలిలో పెట్టినచో, దానివలన కుక్కలకు చుండు వ్యాధియే వృద్ధి యగును. (అవగా దానిని తినుటచే కుక్కలకు చుండు రోగము వచ్చును) ఇదే రీతిని భక్తిహీనుడగు పురుషుని జీవితముకూడగును. ఆతనిచే స్వప్నము నందు కూడ పుణ్య-కార్యముగా జరుగవు. ఆతని జీవితము ప్రపంచముదలి దుఃఖములనెడి పిండివంటలు పెట్టినపలుకైన పశ్యేరము వంటిది కావున, ఉత్తమ కులము లేకుండుగాక, అంత్య కులజుడే యగుగాక, చివరకు పశు శరీరమే యగుగాక, ఏవిధమగు హానియు లేదు. ఓ అర్జునా, మొసలి గజేంద్రుని పట్టుకొనినప్పుడు గజేంద్రుడు నన్ను పిలిచెను. అంతే, భక్తి పూర్వకముగ నన్ను స్మరించుటతోడనే ఆతడు మద్రాస్తుడయ్యెను. మరియు ఆతని పశుత్వ మాక్షణముననే అంతమొందెను.

మాం హి పార్థ వ్యపశ్రిత్య యేఽపిన్యః పాపయోనయః ।

స్త్రీయోవైశ్వాస్త థాశూద్రాస్తే పియాన్తి పరాంగతిమ్॥౩౨

“ఓ అర్జునా, ఎవనిపేరును ఉచ్చరించుటకూడ నిందాయమో, అట్టి హీనమగు పేరుగలవాడులందుకూడ ఏది అన్నింటికంటె హీనజాతియో, అట్టి హీనజాతియందలి హాపయోని యందెవడు జన్మించెనో, అట్టి హాపయోని యందు జన్మించుటేగాక జ్ఞానవిషయమున ఎవడు రాతివలె జడుడో - యింత హీనుడైనప్పటికి ఎవనియందు నాయెడ పరిపూర్ణమగు భక్తిగలదో, ఎవనివాక్కు నా గీతమునే నిరంతరము గానమొనర్చుచుండునో, ఎవనిచూపు

నిరంతరము నన్నేచూచునో, ఎవనిమనస్సు నిరంతరము నన్నుగురించిన
యోచనయే చేయునో, ఎవని చెవులు నా కీర్తిని వినుటయందెన్నడును
ఏమరకయుండునో, ఎవనికి నా పరిచర్యయే తన శరీరమునకు అలంకారముగ
తోచునో, ఎవనికి విషయములను గురించిన చింతనయే యుండనో, ఎవడు
కేవలము నన్నే ఎరుంగునో మరియు యివన్నియు నున్నపిదప ఎవనికి తాను
జీవించియుండుట మరణించుటతో సమానముగ బోధపడునో, ఓ అర్జునా,
యీ రీతిని ఎవడు తాను తన సమస్తవృత్తులతోను జీవించుటకు కేవలము
నన్నే తనకు ఆధారముగ నొనర్చుకొనియుండెనో, అట్టివాడు పాపయోని
యందే పుట్టుగాక మరియు విద్యావిహీనుడే యగుగాక ఆతనిని నాతో
పోల్చిచూచినచో ఆతడు ఏమాత్రమును నాకు తీసిపోడు. ఓ అర్జునా,
జ్ఞాపకముంచుకొనుము, యీ భక్తిసంపద గలవారగుటవలననే రాక్షసులు
దేవతలనుకూడ హీనులుగ నొనర్చిరి. నా భక్తుడగు ప్రహ్లాదుడు దైత్యకులము
నందే జన్మించెను. కాని ఆతని నిర్మలభక్తివలన నేను వ్యసించావతారము
నెత్తవలసి వచ్చెను. ఆ ప్రహ్లాదునకు నామూలముననే పెక్కురు అనేక
కష్టములను కలిగించిరి. దీని ఫలముగా నేనివ్వగలిగిన దంతయు ఆతనికి
ముందుగానే లభించినది. అటులకానిచో ఆతనికులము దైత్యకులము. కాని
యింట్లుడుకూడ ఆతనికి సాటి రాలేకపోయెను. ఇటుల చెప్పటలోగల
ఉద్దేశ్యము, భక్తియే ప్రధానముగాని బాహ్యప్రధానము కాదనుటయే. రాజా
క్షరములు తోలుముక్కపై ముద్రించినప్పటికిని దానికి బదులుగా సమస్త
వస్తువులు లభించగలవు. కాని రాజాజ్ఞయైతే అక్షరములు ముద్రించ
కున్నచో వెండి - బంగారు ముక్కలనుకూడ ఎవడును గైకొనడు. దీనివలన
యీ ముక్కల గల మహాత్మ్యములయే రాజాజ్ఞలేనని బోధపడినది. రాజాజ్ఞ
యైతే అక్షరములుగల తోలుముక్క లభించినప్పటికిని దాని సహాయము
వలన మనము మనకు కావలసిన వస్తువులను కొనుక్కొన గలము. ఇదేరీతిని
నా ప్రేమచే మనస్సు మరియు బుద్ధి పూర్తిగా నిండియున్నప్పుడే మహాత్మ్యము
మరియు సర్వజ్ఞత్వముకూడ ఉపయోగకరములు కాగలవు. కావున కులము
బాతీయను మాటలన్నియు వ్యర్థములే. ఓ అర్జునా, వాస్తవికమగు ధన్యత్వము
నా నిజమగు భక్తియందే గలదు. ఆ భక్తిభావము ఏవిధమైనదైనను కానిమూర్ఖ,
ఒక్కమారా భక్తిభావముతో నిండియున్న మనస్సు నాయందెప్పుడు

ప్రవిష్టమయ్యెనొ, అప్పుడే అంతకుపూర్వముగల ఆతనిచరిత్ర యంతయు సంపూర్ణముగ వశించిపోవును. వాగులు మొదలగువానిని గంగలో కలియ నంతవరకే వాగులని పిలుతుము. కాని ఒక్కమారు గంగలో కలియుట తోడనే అవస్థియు గంగయొక్క రూపమే గలవగును. లేదా పుల్లలలో చందనము చంద్ర మొదలగు వర్ణభేదములు అవి అగ్నిలోపడి అగ్నితోపాటు ఏకరూపమును పొందనంతవరకే వుండును. అదేరీతిని ఎవడైన నా స్వరూప ములో కలిసి సమరనుడు కానంతవరకు మాత్రమే క్షత్రియ, వైశ్య, శ్రీ, శూద్ర, అంత్యజాతి రూపములతో భాసిల్లును. సముద్రమున పడవైచిన ఉప్పుబెడ్డ దానియందేకలసి లీనమగురీతిని నాతో సమరస్వయను పొందుట తోడనే జాతిభేదములను నవి సంపూర్తిగా లోపించును. భిన్న - భిన్న వదీ - నదములనెడి భావము అది సముద్రమున కలియనంతవరకే వుండును; మరియు అంతవరకే ఫలానానది పశ్చిమమునైపురకు ప్రవహించుచున్నది, ఫలానానది తూర్పునైపుకు ప్రవహించుచున్నదనెడి భేదభావము వుండును. కావున ఏనిమిత్రమునైనసరే, ఒకమారు చిత్తము నా స్వరూపముందు ప్రవేశించవలెను; అంతటితో ఆతడు తనంతలానే మద్రూప్తడగును. స్వర్ణముజీని బ్రద్దలుకొట్టవలెననెడి ఉద్దేశ్యముతోనే కానియ్య. ఒక్కమారు యినుము దానిని స్పర్శించుట మాత్రము కావలెను. దానిని తాకుటతోడనే ఆ యినుము బంగారుగా మారిపోవును. ఓ అర్జునా, ప్రేమచే గోపికల అంతరంగము నాయందు సులగ్నమైనది, వెంటనే వారు మద్రూపులుకాలేదా! ఇదే విధమున భయపకమున కింనుడు, నిరంతరము శత్రుత్వము వహించుటచే శిశుపాలాది శత్రువులు, సగోత్రులూ బంధువులూ నగుటచే యాదవులు మమత్వమువలన వనుదేవాదులు నాలోకలసి ఏకరూపమును పొందలేదా! నారదుడు, ధ్రువుడు, అక్రూరుడు, శుక్రడు మరియు సవత్కుమారాదులకు నేనేరీతిని భక్తిగుణముచే సాధ్యుడనైతిని, అదేరీతిని ఓ అర్జునా నేను కాను భావముచే గోపికలకు, భయభ్రాంతిచే కంఠునకు మరియు శిశుపాలాది పెత్తునుంది యితరులకు వారి దుష్టము మరియు నష్టవంతమగు మనోవృత్తుల వలనను లభించితిని. నేను అన్నిటికీ అంతిమధ్యేయమను, లోకులు నావద్దకు భక్తిచేగాని, విషయభావనచేగాని, వైరవృత్తిలనగాని లేక మరే యితర మతోధర్మ మార్గములగాని ఏలరారాదు! కాన ఓ అర్జునా, నా స్వరూప

మందు ప్రకేళించు ఉపాయములకు కొడువలేదు-అవి పెక్కులు. మనుష్యుడు ఏ బాతీయందైన జన్మించుగాక నన్ను భజించుగాక విరోధించుగాక ఆరిడు నా భక్తుడో లేక శత్రువో కావలయును; ఇదే యిందలి ముఖ్యతత్వము. మానవునకు ఏదో నెపమున నాతత్వము లభించవలెను. అంతటితో ఆతనికి నా స్వరూపము లభించును. కావున ఓ అర్జునా, సాపయోనియే కానిమ్ము, పైశు్యడే కానిమ్ము కూడ్రుడుగాని శ్రీ గాని కానిమ్ము, అందరును నన్ను పాసించుటవలననే నా స్థానమును చేరెదరు.

కిం పునర్భావ్యాణః పుణ్యా భక్త్యా రాజర్షయస్తథా
అనిత్య మసుఖం లోక మిమం ప్రాప్య భజన్వమామ్|| 33

“వాస్తవస్థితి యిటులుండ నా, చాతుర్విధములకురాజున్నూ, సర్వైశ్వర్య వంతును, మంత్ర విద్యకు జన్మస్థానమున్నూ, భూదేవుడున్నూ, కరీరము నందున్న అవతరించిన తపస్వ్యరూపుడున్నూ అగు బ్రాహ్మణుడు ఎవని యోగమువలన తీర్థములకు కూడ భాగ్యోదయమగునో, ఎవడు యజ్ఞ-యోగములకు ఎల్లప్పుడు ఆధారుడో, ఎవని కృపాదృష్టి యనెడి ఒడిలో కూర్చొని కళ్యాణము కూడ వృద్ధిని పొందునో, ఎవనిచే సమ్మానింపబడుట వలన సత్కర్మలు వ్యాప్తిని పొందునో, ఎవని యిచ్చవలన సర్వము జీవించి యున్నదో, ఎవని ఆభయ వచనముచే అగ్ని ఆయుర్దాయమును పొందినదో, మరియు అగ్నికి సహజ శత్రువగు సముద్రుడు కూడా బడబాగ్నికి తన జలమును సమర్పించి దానిని పోషించెనో, ఎవని పాద-ధూళిని సంపాదించుటకై నేను స్వయముగ లక్ష్మీని కూడ ఒకవైపుకు నెట్టి, మధ్యను అడ్డము వచ్చెడి కాన్తుభవనీని కూడ తిసి చేతలుచ్చుకుని, నా వక్షస్థల వేడికను వారి పాదముల ముందుంచితినో; ఓ అర్జునా, నేను భాగ్యకాలిని అనెడి చిన్న భూమి నిలిపియుంచుకొనుటకై నేనిప్పటివరకు నా హృదయమునైన ఎవరి శుభమగు పాదచిహ్నములను కాపాడి యుంతునో, ఎవరి క్రోధాగ్ని ప్రత్యక్షముగ రుద్రుని నివాస స్థానమో, మరియు ఎవరి కృపవలన అప్రమహాసిద్ధులు సహజముగ నూత్యము లేకుండనే ప్రాప్తించునో, అట్టి పరమ పుణ్యాత్ములగు బ్రాహ్మణులను గురించి, నా స్వరూపమునందులీన మైయుండు ఆ బ్రాహ్మణులకు నా స్వరూప ప్రాప్తి కలుగునని చెప్పనక్కరయేలేదు; భుంధిగంధపు

చెట్టు పైనుంచి వచ్చు వాయు సంస్కరములన చుట్టుప్రక్కల నన్న చేప చెట్టు కూడ సుగంధము గలవగును. మరియు జడములగు ఆవృక్షములు కూడ దేవతల మస్తకముపై స్థానము సంపాదించును. ఇట్టి స్థితిలో, మంచి గంధపు చెట్టు దేవతల మస్తకముపై స్థానము సంపాదించు ననుటలో వింత యేమిగలదు! శంకరుడు హలాహల విషపానముచే కలిగెడి తాపము చంద్ర స్పర్శచే శాంతించుననెడి ఆశయముతో కేవలము అర్ధచంద్రుని యెల్లప్పుడు తన మస్తకముపై ధరించి యుండును; అట్టి స్థితిలో తాపమును చల్లార్చుటలో ప్రత్యక్ష నిదర్శనమిచ్చి. మరియు పూర్ణత్వము, మరియు సువాసన లందు చంద్రునికంటె శ్రేష్ఠముగ నున్న మంచి గంధము (చందనము) ను స్వాభావికముగనే శరీరాంగము అన్నింటికి వీల రాచుకొనరాదు! లేదా గంగను ఆశ్రయించి మార్గమున ప్రవహించెడి నీరు కూడ పోయి సముద్రమున కలియుచున్నది; అట్టి స్థితిలో, గంగ సముద్రమున కలవదనుటకు అవకాశ మెచ్చట గలదు! ఇట్టి స్థితిలో, రాజర్షులు మరియు బ్రాహ్మణులు శుద్ధ హృదయముతో నన్నే తమకు శరణ్యులుగా తలంచునప్పుడు, అట్టివారిని గురించి వారి అంతము కాశ్వత సుఖ సాధన స్థానము నేనే యగుననుటలో సందియమేమియూ లేదు. ఇట్టి స్థితిలో వందలకొలది రంధ్రములు పడి యున్న నావలో మానవుడేల నిశ్చింతగా పడియుండవలెను! శత్రుులైన మరయుచున్న చోట మానవుడు కవచము ధరించకుండా వీల నిలచియుండ వలెను! శరీరముపైన రాళ్ళు పడుచున్నచోట మానవుడు తంచేక ఏవిధ మగు రక్షణ సాధనమును గైకొనకుండుటెట్లుల సంభవించును! రోగముచే శరీరము బర్జితమై పోవుచున్నప్పుడు ఔషధ విషయమున మానవుడెట్లుల నిశ్చింతతో నుండగలడు! నాల్గువైపుల నిప్పు అంటుకొనినపుడు బయటకు పోవు ప్రయత్నము చేయకుండుటెట్లుల సంభవించును? ఇదే రీతిని ఓ అర్జునా, దుఃఖములు మరియు సంకటములతో నిండియున్న యీ మృత్యు లోకమునకు వచ్చిన పిదప నన్ను భజించకుండుట కెట్లుల వీలగును! చును య్యడు తనలో ఏ బలము గలదని ధైర్యముతో నన్ను భజించక వుండగలడు! ఇండ్లు - నాకిళ్ళు మరియు విషయ వివాసములు మొదలగునానిలో ఏమున్న దని ఆతడు సంతోషముతోను నిశ్చింతగను వుండగలడు! విషయాప భోగములన్నియు శరీరము ఆరోగ్యస్థితిలో నున్నప్పుడే అనుభవించ వలను

పడును. మరియు యీ శరీర మెల్లప్పుడు మృత్యుముఖమున పడియుండును. ఈ మృత్యులోకమున ప్రబలమగు దుఃఖములనెడి సదకులు నాల్గవైపుల బహిరంగముగ అమర్చబడియున్న జనన - మరణములనెడి బహుళ తెరువబడి యుండును. మరియు మృత్యువనెడి సామానుతో నిండియున్న చూటలు ఒకటి కనుక నొకటి యెడతెగక వచ్చును. ప్రాణులు యీ బహుళకు వక్తురు. ఇట్టి స్థితిలో, ఓ అర్జునా, సుఖమిటు కవకాశ మెక్కడ? ఈ లోకమున సుఖమనెడి వ్యాపార మెటుల చేయవగును? బూడిదను పూచుటచే తీపమెన్నడైన వెలుగగలదా?

ఒకానొకడు విషయుక్తమగు దుంపనుతెచ్చి దానిని లోక్కి దాని నుండి రసమునుతీసి ఆరసమునకు 'అమృతరస'మనెడి పేరుతెట్టి దానిని త్రాగి, దాని ప్రభావముచే అమృతత్వము పొందవలెననెడి ఆశ పెట్టుకొనిన రీతిని, యీ విధమగు అమృతరస సమానమగు విషయుల వలన ప్రాప్తించు ముఖములు వాస్తవమునకు మహాదుఃఖములై యున్నవి. కాని చేయగలదేమి! మూర్ఖులగు లోకులు యీ విషయనేవన మొనర్చకుండా వుండజాలకున్నారు. పాదయునందు గాయము తగిలినప్పుడు ఆ గాయమునకు ఎవడైన తనతలను కొని దానిని కట్టుకట్టుటచే ఆతనికని ఎంతవరకు హితకరము కాగలదు? మృత్యులోకమందలి సుఖములన్నియు యీ విధమైన కల్యాణకరములేనని ఎరుంగవలెను. ఈ స్థితిలో యీ మృత్యులోకమున నిజమగు సుఖమనెడి మాట ఎవనికి వినిపించగలదు! తేలువున్న కయ్యైన ఎవడు నిశ్చింతగా నిద్రించగలడు! ఏలోకమున చంద్రుడుకూడా మయిపోగముచే వీడింపబడు చున్నాడో, ఎచ్చట నూర్చుడుకూడ కేవలము అస్తమించుటకు మాత్రమే ఉదయించుచున్నాడో, ఎచ్చట కేవలము దుఃఖములే సుఖముల నెడి వంచనతో జగత్తునంతను మోచుచున్నదో, ఎచ్చట కుజగ్రహము ప్రకట మునుటతోపాటు తాత్కాలికముగ అమంగళకీటకములు అంకురములందే వ్యాపించునో, ఎచ్చట మాత్సర్యమందలి గుప్తగర్భాకయము నందుకూడ మృత్యువు ప్రవేశించి తన పనిని నెరవేర్చుకొనునో, ఎచ్చటి ప్రజలుకు ఎల్లప్పుడు అసత్యవిషయములే జ్ఞప్తీయందుండునో మరియు అట్టి అసత్య తీవ్రము గలవారిచే యమదూతిలు బలాత్కారముగా తీసికొనిపోదురో మరియు తమను వారెచ్చటకు తీసికొను పోవుచున్నారను విషయముకూడ

ఎచ్చట తెలియదో, ఎచ్చట కలువై పుల చక్కగా వెదకినప్పటికికూడ బయటకుపోవు మార్గమే ఎచ్చటను కనిపించదో, ఎచ్చట కేవలము పురాణములను (అనగా అసంఖ్యాకములుగ చచ్చియున్నవాని) గురించి చచ్చయే జరుగుచుండునో, ఎచ్చట బ్రహ్మతో సమానముగ ఆయువుగల మనస్సుడుకూడ వస్తుతత్వముయొక్క అకాశ్యతత్వమును గురించి ఎంత వివరించి చెప్పినప్పటికిని దానిని సరిగా గ్రహించబాలడో మరియు ఏలోకమందిట్టి అకాశ్యత స్థితిగలదో, అట్టి లోకమందు జన్మించి జీవుడు నిర్మింతుడుగా నుండుటన ఎంతటి ఆశ్చర్యజనకము మరియు హాస్యాస్పదమునగు విషయము! లౌకికము మరియు పారలౌకిక లాభమునకై ఒక్క చిల్లిగవ్వకూడ ఖర్చుపెట్టుటకు అంగీకరించని యీ ప్రజలే, పూర్తిగా హానికరములగు యిట్టి వస్తువుల కొరకు లక్షలు-కోట్లకొలది రూప్యములను వెచ్చించుటకుకూడ వెనకాడరు! విషయ విలాసములందు చిక్కియున్న వానిని చూచి లోకులు 'ఆకడు ప్రస్తుతము చాల నుఖముగా నున్నాడు' అని చెప్పుకొందురు, మరియు విషయ వాసనల భారముచే నిండియుండి పూర్తిగా పరమమొండి యున్న వానిని లోకులు న-జ్ఞానిగా భావించురు. ఆయువు చాల కొద్దిగనే మిగిలియుండి, పక్షి పూర్తియగుటచే పూర్తిగా బుద్ధిభ్రష్టమును పొందిన వానిని లోకులు పెద్దవాడని అందురు, మరియు ఆతని పాదములవద్ద మోకరిల్లుదురు, పిల్లవాడు పెద్దవాడగుచున్న కొలదీ తల్లిదండ్రులు మొదలగువారు ఆనందముచే చిందులు ద్రొక్క మొదలిడుదురు. కాని, పిల్లవాడు పెద్దవాడగుచున్న కొలదిని, ఆతని ఆయువనడి తీగ తగ్గిపోవుచున్నదని వారెన్నడును భేదపడరు. జన్మించుటతోడనే మనస్సుడు నానాటికి కాలని కింకను ఎక్కువగా స్వాధీనుడు కావలసి వచ్చును, అయినప్పటికిని లోకులు జన్మదినోత్సవములు అత్యాదంబరముగ చేయుదురు మరియు ఆనందపతాకాలను ఎగురవేయుదురు. లోకులకు మరణమనెడిమాటకూడ విసపడదు. ఎప్పుడైన ఎవడైనమరణించుచో అప్పుడు పెద్దపెట్టున ఏడ్వసాగుదురు. కాని, వారు తమమార్భత్వమువలన 'మన ఆయువుకూడ నానాటికి తగ్గిపోవుచున్నదో'ని విషయము నెప్పుడును తలంచరు. కప్పును పాము కబళించసాగినప్పుడుకూడ ఆకప్పు దోచులనుతినుతలంపుతో తననోటితో వానిని గట్టిగ పట్టుకొనియుండును. సరిగా యిడేరీతిని, మానవుడుకూడ తనవాసనలను ఎడతెంపులేకుండా వృద్ధిచేసికొనుచూ పోవును, కాని వీటివలన ఆతని కేమి

లాభముగలదు! ఈ మృత్యులోకస్థితికూడ ఎంతచెడిపోవుచున్నది! ఓఅర్జునా, నీవు నీకర్మలవలననే యీలోకమున జన్మించితివి. నీవువెంటనే దీనినుండి విడిచడి, నా నిర్దోషఅక్షయపదప్రాప్తిని కలిగించుమార్గమున నడవుము.

మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కరు

నూమే వైష్ణవసియ్యుక్తైవ మాత్మానం మత్పరాయణః! 38

“నీవు నీమనస్సును మద్యాప మొనర్చుకొనుము, నన్ను ప్రేమతో భజించుటయందు నిశ్చిన్మ దత్తకమ్ము. మరియు అంతటను నేనున్నటుల తెలిసికొని నాకువందనమొనర్చుము. కేవలము నాయుండేలక్ష్యముంచి సమస్త సంకల్పములను విడచివేయుటయే నాయజ్ఞమొనర్చుట. నీవీరీతిని నాధ్యాన సుఖద గలవాడవైనప్పుడే నీకు నాస్వరూపప్రాప్తి కలుగగలదు. నీకీనాడు నామనస్సునగల రహస్యమును వెల్లడిచేసితిని. నేను నేటివరకు ఆందరకును తెలియకుండా రహస్యముగానుంచిన యీవిషయమును నీవుసంపాదించి నుఖ పూరితుడవయ్యెదవు.” సంజయుడు చెప్పెను—“భక్తులపాలిట కల్పవృక్షమగు బ్రహ్మస్వరూపుడైన ఆశ్వామల శృష్టుడు యీవిధముగ ఆర్జునున కుపదేశించెను”. వృద్ధుడగు భృతరాష్ట్రు డీవిషయముల నన్నిటిని శాంతముగా వినుచుండెను. సోమరితనము అలవడిన దున్నపోతు నవీజలము పొంగివచ్చినప్పటికిని మెదలకుండానుఖము గాకూర్చానియుండు రీతిని, భృతరాష్ట్రుడుకూడా కూర్చొనియుండెను. అప్పుడు సంజయుడు తలయూపి తనలో తానిటులనుకొనెను— “ఇచ్చట తెరవితేకుండా అమృతము వర్షించుచున్నది; కాని యీవృష్టుడు తానిచ్చట లేనేలేనన్నటుల నిశ్శబ్దముగా కూర్చొనియున్నాడు. అయినప్పటికిని, యాతడు నన్ను పోషించుచున్నాడు; కావున యీతని ముందీ విషయమును శుప్తముగాచెప్పి నావాక్కును దూషితమొనర్చుకొనుట తగదు. ఇంక మరే ఉపాయమూలేదు; వీలనన యీతని శ్వభావమే యిట్టిది. అయినప్పటికిని నేను గొప్ప భాగ్యవంతుడను; వీలనన యుద్ధక్షేత్ర వార్తల నన్నిటిని తెలియజేయుటకు శ్రీ నేదవ్యాసులవారు నన్ను నియమించిరి.” ఈరీతిని ఎంతో ప్రయత్నము చేసి, తన మనస్సును దృఢమొనర్చుకొని సంజయుడు తనలో తానిట్లునుకొనెను; ఆసమయమున సాత్త్విక భక్తి భావావేశము ఆతని యందు కలిగెను. అందుచే ఆతడు తనను సుబాలించుకొన జాలక పోయెను. ఆతని

చిత్తము చకితమయ్యెను. వాక్కుప్రసంగించెను మరియు శరీరవంతయు గగుర్పొడిచెను. ఆతని ఆస్థానిమాలిత శేత్రములనుండి అనందాశ్రులు ప్రవహించ సాగెను. ఆతని మనస్సునందు లేచిన సుఖతరంగముల మూలమున ఆతని శరీరము గజగజ పణక సాగెను. ఆతని ప్రతి రోమమునందు నిర్మలమగు నూత్నమైన స్వేదబిందువులు ప్రకాశించసాగెను. మరియు అతడు తన శరీర వందంతటను సుత్యములవలన కప్పకొనెనా యనినటుల యుండెను. ఈ విధముగా అపారమగు మహాసుఖరసమున ముణిగి యుండుటచే ఆతనికి తన శరీర ధ్యాసకూడా లేకుండా పోయెను; మరియు నేదవ్యాస మహర్షి తనకు వప్పగించిన యువ వార్తాశ్రవణ కార్యము తనకులన నిక కాబాలదని కూడ ఆతనికి తోచసాగెను. ఇంతలో శ్రీ కృష్ణునివాణి ఆతని కర్ణచంద్రములందు ప్రవేశించెను; అంత నాతడు స్పృహ తెచ్చుకొని మరియు తన ఉద్యోగము చేయుటకు సంసిద్ధుడాయెను. అంత నాతడు తన కన్నీటిని తుడుచుకొని, ఆపైన శరీరమందలి చెరుట నంతమకూడా తుడుచుకొనెను; అప్పుడు అత డీర్ఘిని చెప్పెను. “ఓర్వతరాష్ట్ర మహారాజా; ఇక తమకు ఆ పై వృత్తాంతము చెప్పిదను, శ్రద్ధగావినుడు”. శ్రీ కృష్ణుని వాక్కులు సుందర వీణములే, అందుపై సంజయుని సాత్త్వికవృత్తి యనెడి భూమి ఆ వీణములను నాటుటకు సంసిద్ధముగా నుండునట్టి సుందర అవకాశముకూడా వచ్చినది. ఈమాటలనుంచి శ్రోతలకు సిద్ధాంతమనెడి శ్రేష్ఠమగు పంట తయారై లభించు ననుటలో ఏవిధమగు సందయమును లేదు. ఓ శ్రోతలారా, మీరీ విషయముపై ధ్యానముంచి అనందభరితములపై సుఖాసీనులుకాడు. నేడు మీ శ్రవణేంద్రియముల భాగ్యము వండినది. ఇప్పుడు సిద్ధరాజగు శ్రీ కృష్ణుడు అర్జునుని ఎదుట ఈశ్వరీయ విభూతిస్థాన నిరూపణ మొనర్చును. శ్రీనివృత్తి నాథ దాసుడగు జ్ఞానదేవు ‘మీరీ నిరూపణమును వినుడని’ ప్రార్థించుచున్నాడు.

తెలుగు జానేశ్వరి

పదియవ అధ్యాయము

ఓగురుదేవా, తామే బ్రహ్మజ్ఞానమును స్పష్టముగ బోధించుటకు సమర్థులు. విద్యయినెడి కమల-వికాసము తామే. పరాప్రకృతి యొక్కతే శ్రేష్ఠమగు తరుణిమణి మరియు తాము ఆమెతో నుఖముగా క్రీడితురు. సంసారమనెడి అంధకారమును నాశనమొనర్చెడి సూర్యుడు తామే. తమ స్వరూపము హద్దులేనిది. తమసామర్థ్యము అనంతము. తురియావస్థయనబడెడి ఆత్మసమాధి యిప్పుడే యశావనావస్థను పొందనున్నది. దానిని సహజముగ పెంచిపోషించెడివారు తామే. కాన, తమకు నేను నమస్కరించుచున్నాను. తాము జగత్తునంతను పోషించువారు మరియు శుభమగు కల్యాణమునెడి రత్నరాశియునైయున్నారు. సజ్జనులనెడి వనమును సుగంధితమొనర్చెడి చందనతరువులు తామే. ఆరాధించదగిన దేవత తామే. కాన నేను మీకు నమస్కరించుచున్నాను. చకోరచిత్తమును చంద్రుడు సంతోషపెట్టి కాంత పరచు రీతిని చతురజనచిత్తమును తాము సంతోషపెట్టి కాంతపరచెదరు. తాము ఆత్మసాక్షాత్కారమునకు సర్వాధికారులు, వేదమందలి జ్ఞాన-రససాగరులు, మరియు జగత్తునంతను మధించెడి కామ-వికారమును మధించెడి వారు నైయున్నారు. కాన, ఓగురుదేవా, తమకు నమస్కరించుచున్నాను. తాము సద్భక్తుల భజనమ పాఠులు, జగత్తునెడి ఏనుగుయొక్క గండస్థలమును ఛేదించువారు తామే. మరియు జగదుత్పత్తికి ఆదిస్థానముకూడ మీరే, కాన తమకు నేను నమస్కరించుచున్నాను. ఓచుహారాజా, తమప్రసాదము యీవిద్యాపతియగు గణేశురే; మరియు ఆగణపతి అనుగ్రహము లభించి నప్పుడు మూఢబాలకుడుకూడ సాహిత్యప్రాంతమున ప్రవేశించగలడు. గురువాత్ము ఆభయవచన మిచ్చినప్పుడు శృంగారాది నవరసముల మధుర నేముద్రపులోతు లేర్పడును.

ఓచుహారాజా, తమశ్రేయశూరితమగు వాణి ఏమాగవానిపై నైన వయదలచుచో, ఆతడుకూడ గ్రంథరచన మొనర్చుటలో స్వయముగ బృహస్పతితో ప్రతిజ్ఞాపూర్వముగ పోటీపేయగలడు. ఇంతేగాదు, ఎవనిపై తమ

దృష్టిప్రకాశము పడునో, లేదా తమకోమలహస్తము ఎవరిమధ్యకము నలంకరించునూ, ఆతడు జీవుడైనప్పటికిని శివునితో సాటియగును. ఇట్టి అపారమహిమ గలవానిని నాపరిమితమగు వాగ్మలముచే ఎటుల వర్ణించగలను! ఎవడైన నూర్చుని కచీరమునకు నున్నిపిండిని ఎన్నడైన రాయగలడా! కల్పవృక్షములను పూలచే ఎంతవరకు కృంగించగలము? క్షీరసముద్రమునకు ఏవిధమగు పిండివంటలతో ఆతిథ్య మివ్వగలము? కర్పూరమును ఏనుగంధవస్తువుతో నుగంధవంత మొనర్చగలము? చందనమునకు మరే వస్తువు పూయవచ్చును? అమృతముతో ఏఅన్నము వండవచ్చును? ఆకాశమును యింకనూ వైకెత్తుటకు ఏఉపాయముగలదు? సరిగా యిడేరీతిని శ్రీగురుదేవుని మహాత్మ్యమును పూర్తిగా ఆకళింపుచేసికొనుటకై ఎచ్చట ఏవిధమగు సాధనముగలదు? ఇదంతయు ఆహించించియే ఏవిధమగు వాచాభుత్వము లేకుండా శ్రీగురుదేవునకు నమస్కరించితిని. ఎవడైన తనకుగల బుద్ధిబలాభిమానముచే—“శ్రీగురుదేవుని సామర్థ్యమును పూర్తిగను చక్కగను వర్ణింతును” అని చెప్పుచో, ప్రకాశవంతమగు ముత్యముపైన అభ్రకపు కళాయి చెయ్యటవలె హాస్యాస్పదముగా నుండును. లేదా, ఆతడుచేయు గురుస్తుతి స్వచ్ఛమగు బంగారుపై వెండిపూత పూయుటవలె నుండును. కావున, నిశ్శబ్దముగ గురుదేవుని పాదములకు మోకరిల్లుటమంచిది. అపైన శ్రీగురు నాథునితో నిట్లుంటిని—“ఓప్రభూ, తాముప్రేమతో నాపై దృష్టిపాతమొనర్చిరి, అందుచే కృష్ణార్జున సంవాదసంగమమున నేనుకూడ ‘గంగాయమునల సంగమమున ప్రయాగయందలి నటవృక్షము’వలె నైతిని. పూర్వకాలమున శ్రీశంకరులను ఉపమన్యుడు పాలనడిగెను: అప్పుడా శ్రీశంకరులు స్వయముగ క్షీరసాగరమునే ఆతనిముందు పాలపాత్రవలె పెట్టిరి; లేదా కలహించి వచ్చిన ధృవునకు మిక్కుటమగు ప్రేమతో నచ్చజెప్పి ఓదార్చుటకై వైకుంఠ పతి ధృవ పదమనెడి మిఠాయినిచ్చెను,—అడీరీతిని తాము నాయెడ ప్రసన్నులరై కృపతో—ఆధ్యాత్మవిద్య లన్నింటను శ్రేష్ఠమైనదిన్నీ, సమస్త కాస్త్రములను తనయం దిముద్దుకొనినదిన్నీ, సమస్తకాస్త్ర విషయములును నుభవూర్వకముగ ఏకత్రితమై యున్నట్టిదిన్నీ యగు భగవద్గీతకు వ్యాఖ్యానము రచించుటకు నన్ను సమర్థునొనర్చిరి. వాణి యనెడి ఏఆరణ్యమున ఎంతగా తిరిగినప్పటికిని సార్థాక్షరమనెడి ఫలము నానుమాత్రమునకైన ది

పడవో, అట్టి వాళోమలరహితమగు వాణిని తామే నేడు వివేకమనెడి కల్పలతగ నొనర్చిరి. పూర్తిగా దేహభావముతో నిండియున్న నాబుద్ధిని తామిప్పుడు బ్రహ్మానంద సంపదగలదిగా నొనర్చిరి. నామనస్సు గీతార్థమనెడి సముద్రమున ఆనందముతో జల—కయన మొనర్చుచున్నది. శ్రీగురుజీవుని కృత్యము లన్నియును యిదేసీతిని అలౌకికములు. వారి అపారకృత్యములను నేనెంతవరకుని వర్ణించను! అయినప్పటికిని, వారిమహిమలను కొన్నింటి నిచ్చుట వర్ణించుటకు సాహసించితిని. శ్రీగురుజీవులు నన్ను క్షమింపుమనగాక! తమకృపాప్రసాదమువలననే నేను భగవద్గీతయందలి మొదటిఖండమునకు మిక్కుటమగు సుత్సాహముతో వ్యాఖ్యాన మొనర్చితిని. మొదటిఅధ్యాయమున అర్జునునకు తన ఆత్మబంధువాళనమగు ననెడి భావముచే కలిగిన ఘేదము వర్ణింపబడినది. రెండవ అధ్యాయమున కర్మయోగమన నేమో వివరింపబడినది; మరియు దానితోపాటు సాంఖ్యమందలి జ్ఞాన—యోగములందు గల భేదము కూడ తెలుపబడినది. మూడవ అధ్యాయమున కర్మయొక్క మహత్త్వము వర్ణింపబడినది; చాలవ అధ్యాయమున ఆకర్మలే జ్ఞానముతోపాటు ప్రతిపాదించబడినవి. అయినవ అధ్యాయమున యోగతత్త్వ మహత్త్వము వర్ణింపబడినది. ఆరవ అధ్యాయమున ఆ యోగతత్త్వమింకను అధికముగ వివరింపబడినది. ఆరంభమునవచ్చు ఆసనములనుంచి మొదలిడి అంత్యమునందలి బ్రహ్మోక్త స్థితివరకు సమస్తవిషయములు చాలవిపులముగ వివరింపబడినవి. ఇదేసీతిని అరవ అధ్యాయమున 'యోగస్థితి యన నేమి? యోగబ్రహ్మలకు ఏస్థితి గలుగును? అను విషయముకూడా వివరింపబడినది. ఆ పిమ్మట ఏడవ అధ్యాయమున మొదటి మాయాస్వరూపము మొదలగునవి వర్ణింపబడినవి మరియు ఈ క్వకోపాసనచేయు చతుర్విధభక్తులను గురిచి కూడా వర్ణింపబడినది. అటుపైన ఎనిమిదవ అధ్యాయమున ఏడు ప్రశ్నలను గురించి వ్యాఖ్యాన మొనర్పబడినది మరియు ఆధ్యాయాంతమున మరియు సమయమున లోతులెట్టి బుద్ధిగలవారై యుండుకో వివరించబడినది. అపారకబ్రహ్మగా సంగీకరింపబడు వేదములందు లభించు తత్త్వజ్ఞానము అంతయూ ఒక లక్షణోకములుగల మహాభారతమున లభించును. మరియు మహాభారత మంతంతటను గల జ్ఞానము శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమున లభించును. మరియు కృష్ణార్జున సంవాదమున ఏడువందల శ్లోకములందునుగల

సారము పూర్తిగా గీతయందలి తొమ్మిదవ అధ్యాయమున ఏకత్రితమై నిండి యున్నది. ఆ తొమ్మిదవ అధ్యాయార్థమును వివరించుటకు నేను పూర్తిగా భయపడితిని. అయినప్పటికిని నేను అనవుననుగా విలగింపచును? దెల్లము మరియు పంచదారలు చెండును ఒకే కాజుకురసముచే తయారగుచున్నవి; అయినప్పటికిని వాటి మధుర రుచిలో భేదము గలదు. ఇక కీర్తిని యీ అధ్యాయము లన్నియు గీతయందలికే అయినప్పటికిని యందలి కొన్ని అధ్యాయములు బ్రహ్మతత్త్వమును కడుచక్కగా వివరించును; కొన్ని అధ్యాయములు కొన్ని విషయములను మాత్రము చెప్పి పూరకొనును; మరికొన్ని అధ్యాయములు తనకుగల జ్ఞానగుణముతోపాటు బ్రహ్మమందైక్యము నొందిన వస్తువుల యందును, గీతయందలి అధ్యాయములన్నియు యిట్టివే. కాని తొమ్మిదవ అధ్యాయ మహత్త్వము శబ్దములచే వర్ణింప నలవికానిది. నేను కేవలము గురుజేవుని సామర్థ్యఫలము వలననే దానిని వర్ణించ గల్గితిని. ఒకడు (చక్రవర్తుడు) అంగవస్త్రము నూర్చునివలె ప్రకాశించసాగెను. ఒకడు (విశ్వామిత్రుడు) ఝట్టి! ప్రతిఝట్టి యొకరైనా, ఒకడు (శ్రీరామచంద్రుడు) రాళ్ళతో వంతెన కట్టించి తన పైని అను వాలినడకను సముద్రమును దాటించెను. ఒకడు (మాను మంతుడు) నూర్చుని తన చేతితో పట్టుకొనెను. ఒకడు (అగస్త్యుడు) తన దోసిలిలో సముద్రముల నన్నింటిని నింపివేసెను. యిదేరీతిని ఓగురుజేవా, తాముకూడా నావంటి మూగవానిచే అగమ్యమగు అధ్యాత్మ విషయములను చెప్పించితిరి. తను యీ అద్భుతకార్యమును పోల్చి చెప్పట అసంభవము. రామ-రావణులకు ఎలాటి యుద్ధము జరిగినదని ఎవడైన అడిగినచో ఆ యుద్ధము రామ-రావణ యుద్ధమువలెనే జరిగినదని చెప్పవలసి వచ్చును. (అన, పోల్చి చెప్పదగినది మరేదియూ లేదు). ఇదేరీతిని యీ తొమ్మిదవ అధ్యాయము దానికదియేసాటి. నేనిప్పటివరకు గీతయందలి మొదటి తొమ్మిది అధ్యాయము లను వర్ణించితిని. యీ గీతయొక్క ఉత్తర ఖండమును విందురుగాక. ఈ ఖండ ప్రారంభమున అర్జునునకు శ్రీ కృష్ణుడు తన ప్రధానము మరియు గౌరవ విభూతులను గురించి చెప్పును. ఇక యిది వర్ణింపబడును. ఇది భేషభావ అయినప్పటి కిని, దీని సౌందర్యమును ఆధారమొనర్చుకొని శాంతరసము శృంగారరసము కంటే కూడా ముందుకు సాగిపోవును మరియు యీ భేషభావా సుందర సాహిత్యము దానిచే శృంగారించబడును. సంస్కృత మూల శ్లోకములకు భేష

భావలూ చెప్పబడిన ఆశయము, అర్థమును చక్కగా వెల్లడించుటతోపాటు, యిందుమూలమేది? బీకావీది? యని శ్రోతలు చకితులగునటుల వొనర్చును. ఎటులన, నుందర శరీరము తనకుగల జాతీయ లావణ్యమువలన స్వయముగ నగలకు అలంకారముగ నగును (అనగా నుందర శరీరము గలిగి యుండుటచే ధరించిన నగల సౌందర్యము వృద్ధియగును) మరియు అప్పుడు, నగలవలన శరీర సౌందర్యము పెరిగినదో లేక శరీర సౌందర్యమువలన నగల అందము హెచ్చినదో స్పష్టముగ చెప్ప వీలుపడదు. అదేరీతిని, తాము శుద్ధము, సరళమునగు మతితో 'దేశభావ మరియు సంస్కృతభావలు ప్రకృత విషయమున అర్థమనెడి ఒక అసనము నధిష్టించి వివిధముగ సమానముగ ప్రకాశించు చున్నవో' చూడుదు. ఏదైన భావము ఆకారము పొందుట తోడనే రస వర్ణము కురియసాగును, మరియు చాతుర్యశోభ పెంపొందును మరియు అని యింకను వికసించ సాగును. యిదేరీతిని, దేశభావయందలి సమస్తసౌందర్యము మరియు ఆవేశము వోచి తేబడినవి మరియు వాటిద్వారా యీ గహనమగు గీతాతత్త్వము ప్రతిపాదించబడినది. ఇక, సమస్త చరాచరములకు శ్రేష్ఠుడగు గురువున్నా చతురజన చిత్తమును సంతుష్ట మొనర్చువాడున్నా యగు ఆ యాదవనాథుడగు శ్రీ కృష్ణుడేమి చెప్పెనో వినుడు. శ్రీ కృష్ణుడు— 'ఓ అర్జునా, ఆత్మజ్ఞానమునకు సంపూర్ణ ప్రతిపాదనను వినుటకు యిక నీవు, నీ అంతఃకరణ పూర్వకముగ యోగ్యుడవైతివి' అని చెప్పెనని శ్రీనివాస్ తి నాథుని శిష్యుడగు జ్ఞానజేవుడు చెప్పుచున్నాడు.

శ్రీభగవాను వాచః—

భూయ ఏవ మహాబాహో శృణు మే పరమం వచః

యత్రై ౭హం ప్రీయమాణాయ వత్సోమి హిత కామ్యయా॥౧

నే నిష్ఠటిడకు చెప్పినదంతయు నీకీవిషయమునెడ ఎంతశ్రద్ధ, అను రాగమా గలవో తెలిసికొనుటకుమాత్రమే చెప్పితిని. ఈపరీక్షలో నీకీవిషయమునెడ పూర్తియైఃశ్రద్ధగలదని తేలినది. మొట్టమొదట ఒకపాత్రలో కొంతనీరుపోసి, అనీరు ఆపాత్రలో నిలచునా లేక పొర్లిపోవునా అని చూతురు. అటుల చూచినప్పుడు మొదటపోసిననీరు పొర్లిపోనిచో మరికొంత నీటినిపోసి ఆపాత్రను నింపెదరు. అందువలననే, నీకు మొదట కొద్దివిషయ

ములను మాత్రమే చెప్పితిని! ఇప్పుడు నీకు అర్హ విషయములు చెప్పవచ్చునని ధృవపడినది. కొత్తగానాకారము కెట్టుకొనినప్పుడు ఆతనిని పరీక్షించుటకై ఆతని కంటబడుచేతిని ఏదైన విలువగల వస్తువును పెట్టవలెను. అప్పుడాతని కీవస్తువు నెడ అభిలాషకలుగలేనని నన్యుఁ యుఁ లిగినవిదప, ఆతనికి ధనసంబంధ మగు పనిని వప్పించవలెను. ఇదేలేని, ఓఅర్జునా, నీవు నాపరీక్షయందు తీర్ణుడవైతివి. ఇందుచే నీవు నాసర్వస్వమైతివి” పృథువకు శ్రీకృష్ణు డీదీక్షించెప్పెను; ఎత్తయిన పర్యతములను చూచి ఉపాసించి మేఘములు వర్షించుటకు ను సిద్ధమగుచేతిగా శ్రీకృష్ణుడుకూడ ప్రేమచేని డియ్యుక్తువాడై చెప్పసాగెను—“ఓ వీరవరుడవగు అర్జునా, వినుము. నేను నీకు మొదట చెప్పిన విషయములనే, మరల తిరిగిచెప్పెదను. పృథిసంవత్సరము వ్యవసాయముచేసినప్పుడు రైతుకు మంచిపంట పృథిసంవత్సరము లభించుచో, ఆరైతు ఆవ్యవసాయముకై పరిశ్రమచేయుటకు వెనుకాడడు. మాటిమాటికి అగ్ని యాపుటముబెట్టి శుద్ధమొ య్యటచే బంగారముయొక్క వన్నె యింకనూ వృద్ధియగుచుండును. కానీచేనే ఓఅర్జునా, బంగారమును ఎక్కువగా పుటము బెట్టి శుద్ధమొ య్యవ సేసి లో బు కలందెవరు. ఇదేలేని, నేను నీకేవిధమగు ఉపకారమును చేయుటలేదు, కాని, నానాచ్చు అనునాగముల ననుసరించి నాసంతోషముకొ లే యీబాటలను నూటిమాటికి చెక్కుచున్నాను. పృథులు చిన్న చిన్న విడ్డలకు నగలుపెట్టెవరు. వారికి ఆ నగలనుగురించి ఏమిజ్ఞానము గలదు! కాని, ఆనగలు ధూలముటచే గలుగుఆనందము, నుఖములను తల్లులే పొందెవరు. ఇదేవిషయము, నీకు ఆత్మహితము లభించుటతోపాటు నానుఖము కూడ వృద్ధిపొందునూ వుండును. కాని ఓఅర్జునా, యిక నీ ఆలంకారిక విషయములను పోనిమ్ము. ఇక నీమనస్సును ఏ కాగ్రమువచ్చుటకు సంబంధించిన విషయములను వినుము. ఓఅర్జునా, నారహస్యతత్త్వమును వినుము. ఈవాక్కులందు స్వయముగ పరబ్రహ్మమే అక్షరరూపధారణమొనర్చి నిన్నా లింగవ మొనర్చుకొనుటకై వచ్చుచున్నాడు. అయినప్పటికిని, ఓఅర్జునా, నావాస్తవికము, నిశ్చితమునగు జ్ఞానము నీకింతవరకును కలుగలేదు. నీకిచ్చట కనిపించెడి నేనే, యీసమస్తజగత్తునై యున్నాను.

నమే విదుస్సురగణాః పృథవం న మహారయః

అహ మాదర్శి దేవానాం మహర్షీణాంచ సర్వతః॥

“నాస్వరూప ప్రతిపాదన మొనర్చుటయందు వేదములుకూడ మానము వహించినవి. మనస్సు మరియు నాయువుకూడ అంతవరకు పోలేవు. రాత్రి కాళ్ళన్న పుటికిని మరియు పగలు వున్న పుటికిని సూర్య చంద్రులు నిస్తేజులైరి. తల్లి ఉదరమందుండెడి గర్భము మాతృ తారణ్యమును చూడజాలని రీతిని ఏ దేవతకును ఎన్నడును నన్ను గురించిన జ్ఞానము కలుగజాలదు. చేప అపార మగు సముద్రమును కొలువ జాలని రీతిని, లేదా దోమ లంఘించి ఆకాశ మండలమును దాట జాలనటుల, యీ మహర్షుల జ్ఞానముకూడా నా స్వరూపమును చూడజాలదు నేనెవరిని, ఎంత పెద్దవాడను, దేనినుండి ఉత్పన్నమైతిని - మొదలగు ప్రశ్నలను నిర్ణయించుటలో ప్రజలు వెక్కిరింపుములను గడపిరి. ఎంతమంది దేవతలు, మహర్షులు మరియు అన్యోనమస్త భూతములు గలవో, వాటిన్నిటికిని మూలకారణము నేనగుటయే యిందుకుగల కారణము. కావున ఓ అర్జునా, వారికి నా జ్ఞానము కలుగుట చాలకష్టము. పల్లము కు ప్రవహించుచున్న నీరు అందుకు విరుద్ధముగ పర్వతముపై కెక్కగలుగుచో, లేదా వైకి పెరుగుచున్న చెట్టు అందుకు మారు క్రిందికిపోయి దాని మొదలు తో కలియగలుగుచో, నానుండి ఉత్పన్నమగు యీ జగత్తుకూడ నన్ను తెలిసికొన గలదు. వటువృక్షమునుంచి కాలెడి జలముతో వటువృక్షమునంతను కప్పటకు వీలగుచో, లేదా నీటితరంగమున సముద్రమంతయు నింపివేయుబడ గలుగుచో, లేదా సూక్ష్మమగు మృత్తికాణిములం దీ భూమియంతయు యిముడ గలుగుచో, యీ భూతకోటి, మహర్షులు మరియు దేవతలు మొదలగు నానుండి ఉత్పన్నమైన వారందరు నన్ను తెలిసికొన గలరు.

యోమామజ మనాదించ వేత్తి లోక మహేశ్వరమ్
అసమూహస్స మర్త్యేషు సర్వస్థాపైః ప్రముచ్యతే || 3 ||

“అయినప్పటికిని ఎవడు తన సహజము మరియు లోకము నగు ప్రవృత్తియొక్క ముందునడకనువిడచి ఇంద్రియ పరాజ్ఞుఖండుగా నుండునో, లేదా ఎవని ముడుకుసాగడి ప్రవృత్తి వెనుకకు మరలి తనదేహభావమును మరచి పంచమహాభూతిఖరముపై కెక్కునో మరియు అచ్చట చక్కగా నిలకదొక్కుకొని తన శక్తియుతో నా జనన—మరణములులేని స్వరూపమును చూచునో, మరియు ఎవడీరీతిని మూలకారణమునకు భిన్నమైనదిన్నీ

సమస్తభావములకు నియంతయూ నగు నాయొక్క శుద్ధకాశ్వతస్వరూపమున తెలిసికొనునో, అతడు జీవరూపమున నున్న రాశ్వయందలి స్వస్థమణి వంటివాడని నీవు తెలిసికొనుము అన్నిరకములందును అమృతము శ్రేష్టమైనటుల, అతడు మనుష్యకోటియందలి నాప్రత్యక్షాంశయేనని నీవు తెలిసికొనుము. అతని అవయవములు సుఖరూపముననున్న వృక్షముయొక్క కోమల అంకురములేనని భావించుము. అతనియందు కనిపించెడి మనుష్యభావము వాస్తవమునకు భ్రమయేననీ మరియు కేవలము లోకకదృష్టివలననే అటుల కనుపించుననినీ తెలిసికొనుము. అతని ఆ మనుష్యభావమున సత్యాంశము ఏమాత్రమున్ను లేదు. కర్పూరమున ఏదోవిధమున వజ్రమునీ కలసిపోయి యున్నప్పుడు, వాటిపైన ఎచ్చటనుంచియో నీరువచ్చిపడుచో, కర్పూరము కరగిపోవును కాని దానితోపాటు వజ్రము కరగిపోదు. ఇదేవిధమున, యిట్టి పురుషుడు మనుష్యభావమున దుండుటచే బయటకుచూచుటకు ప్రకృత మనుష్యులవలె కనిపించినప్పటికిని, అతనియందు మాయాదోష మేమాత్రమున్ను వుండదు. పాపములు తనంతతామే ఆతనిని విడచిపోవును; మరియు ముందుచున్న చందసత్యపుణ్యవదలి సర్వము తనంతతానే తొలగిపోవునీతిని సంకల్పములన్నియుకూడ నన్నెరిగిన మనుష్యుని వదలిపోవును. ఈవిధమగు జ్ఞానము మనుష్యున కెటులకలుగునో చెప్పెదను వినుము. నావికారములేనో, నేనెట్టివాడనో, మరియు నాధర్మములేనో నీవు వినుము.

బుద్ధిరాన మసమ్మోహః శ్రుమాసత్యం దమశ్శ్రమః

సుఖిందుఃఖం భవోఽభావో భయంచాభయమేవచ॥ ౪

అహింసా సమతా తుష్టిస్తపోదానం యశోఽయశః

భవన్తి భావా భూతానాం మత్త ఏవ పృథగ్విధాః॥ ౫

“భిన్న భిన్నములగు సమస్తభూతములందును నిండియున్న నాభావములు (వికారములు) అన్నియు ఎచ్చట వేటియందుండునో, వాటికి అనురూపమగు స్థితియందే ముల్లోకములందును వ్యాపించియున్నవి. ఈ భావముల (వికారములు)లో ప్రధమస్థానము బుద్ధిది. ఇటుపిమ్మట అసారజ్ఞానము, మోహములేవందుట, సహనశీలత, శ్రమ మరియు సత్యములు. అటుపైన

మనోనిగ్రహము మరియు యింద్రియనిగ్రహములు వచ్చును. ఈరీతిని, ఓ అర్జునా, జగత్తునందలి సుఖ-దుఃఖములు మరియు జన-మరణములు కూడ నాభావములలోనివే. అంతేగానూ, భయము మరియు నిర్భయము, అహింస మరియు సమత్వము సంతోషము మరియు తపస్సు, దానము, యశస్సు మరియు అపయశస్సు మొదలగు భూతకోటియందు కనిపించెడి భావములు కూడ నానుండియే పుట్టివవి. భూతములన్నియు భిన్నభిన్నముగ నున్నటుల యీ భావములు కూడ భిన్నభిన్నములుగా నున్నవి. కాని, వీటియందు కొన్నిటికి నాజ్ఞానము కలుగును. మరెన్నింటికీ కలుగదు. ఏకాకము మరియు అంధకారములు చెంచునూ చూపుచు వలననే కలుగుచున్నవి. నూర్పుడు ఉదయించినప్పుడు ఏకాకము వచ్చును. ఆస్తమించునప్పుడు అంధకారమగును. ఇదేవిధముగ నన్ను ఎరుగుట, ఎరుగక పోవుటలు ఆ భూతముల కిర్మఫలము ననుసరించి యుండును. కాని, భూతకోటి నా భావములను కలిగి యుండుట విచిత్రమగును. ఇటుల ఓ అర్జునా, భూతస్పృష్టి యంతయు నా భావములచే బంధింపబడి యున్నది. ఇక, యీ స్పృష్టిని పాలించెడి మరియు సమస్తలాక వ్యవహారములను తమ ఆధీనమందుంచుకొనెడి మరి పదునొకండు భావములు గలవు. వానిని వివరించి చెప్పెదను వినుము.

మహర్షయః సప్తపూర్వై చత్వారో మనవస్తథా ।

మద్భావా మానసాజాతా యేషాంలోక ఇమాఃప్రజాః॥ ౬

మహర్షులందరిలోను గుణమునందును జ్ఞానమునందును శ్రేష్ఠులగు కశ్యపాది సప్తమహర్షులున్నూ, మరియు పదునల్లరు మనువులలోను స్వయంభువు మొదలగు నలుగురు ముఖ్యమనువులున్నూ—ఓ అర్జునా, యీ పదునొకండు గురు నాభావములే. వారు నామనస్సునుండి జన్మించిరి మరియు వారి జనన హేతువు స్పృష్టివ్యాపారమే. లోకములు ఏర్పడనంత వరకును మరియు యీ త్రిభువనములు వ్యాపించనంత వరకును మహిభూత సమాహము నిష్క్రమ్య తోనే యుండెను. ఆపైన, యీ పదునొకండుగురు జన్మించిరి మరియు వీరే యీ లోకముల సుత్పన్న మొనర్చి, యీ లోకములందు విభిన్నులగు అష్ట లోకపాలురగు అధిపతులను నియమించిరి. ఈ విధముగ యీ పదునొకండు గురును రాజులు; మిగిలిన జగత్తుంతయు వీరి ప్రజలు. ఈ జగత్తుంతయు నా

వలన వ్యాపించియున్నదని నీవు జ్ఞప్తియందుంచుకొనుము. ఆరంభమున కేవల మొక్క బీజమేయందును, ఆ పైన ఆ బీజమునుండి మొదలువచ్చును. దాని నుండి మొలకవచ్చును. ఆ మొలకనుండి కాలువచ్చును. ఆపైన ఆ కాలు నుంచి ఉపకాళిలున్నాయి, చాటి అన్నిటినుండి ఆకులున్నాయి వచ్చును. ఆ ఆకులందు పుష్పములు ఫలములు వచ్చును, ఈరీతిని వృక్షత్వము పూర్ణత్వమును పొందును. ఈ వృక్షత్వమును గురించి చక్కగా యోచించినచో యివం తయు ఆ చిన్న బీజముమొక్క విస్తరణమేనని బోధపడును. ఇదేవిధమున 'నేను' కూడ ఒకేమూలకత్వమును ఆ 'నేనే' మనస్సును జరింపజేసినది మరియు ఆ మనస్సునుండి సప్తమణులు మరియు పలుగురు మనువులు జన్మించిరి. ఈ పదనొండుగురు లోకపాలునిని సృష్టించిరి. ఈ లోకపాలులు పెక్కువిధముల ప్రజలుసృష్టించిరి నామిందు ఈ ప్రజలయొద్దనున్నది. ఈ రీతిని, యీ లోకమంతయు నేనే వ్యాప్తమొచ్చితిని. కాని, నావన్నియు ఎవనికి బోధపడును? ఈ భావోద్వేగిని గురించిన శ్రద్ధతో మాడుకొని యున్న మనస్సుల వారికి మా ప్రేమయిది బోధపడును.

ఏతాం విభూతిం యోంచ మమయోవేత్తి తత్త్వతః:

సోఽవికల్పేన యోగేన యుజ్యతే నాత్ర సంశయః || 21 ||

“ఈవిధముగ, ఓ అర్జునా, యీ భావములు నా మార్పులే, మరియు యివి యీజగత్తు నంతను వ్యాపితమొనర్చెను. అందుచే, బ్రహ్మ మొదలుకొని కీటకము వరకు గల యీ సృష్టియందు నేనుతప్ప మరే వస్తువున్న లేదు. ఈవిషయము తెలిసినవానియందు జ్ఞానము బాగవంతమగును మరియు అప్పు డాతనికి శ్రేష్ఠుడు మరియు కనిష్ఠుడు, మంచి-కెడ్డమొదలగు భేదభావములతో కూడిన దుస్సంకల్ప స్వప్నములుగావు. ఇదియే నావిభూతి, మరియు సమస్త వ్యక్తులును నా యీ విభూతికి అధీనులే. కావున, ఆత్మయోగానుభవము వలన వీటన్నిటిని ఒకే ఆత్మస్వరూపముగ అంగీకరించుట ఉచితమూ అకళ్య కమానై యున్నది. తన మనోబల సహాయముచే యీ ఆత్మయోగము వ్యారా నాతో కలసి సమరసత్వము నొందినవాడు అత్యంత కుడుదగును. ఈ విషయమున సందేహించుటకు తిలమాత్రముతాచైనలేదు. మరియు ఓ అర్జునా, ఈరీతిని నన్ను ఆభేదభావముతో భజించువాని యింట నేను వ్యతీరించి

యందుట అవశ్యకమగును. అందువలననే, నేను చెప్పిన అభేదాత్మక భక్తి యోగమున ఏవిధమగు సగళయమున్నూ కలుగజాలదు; అందు దౌర్భాగ్యము నకు కూడ ఏమాత్రము తావులేదు. ఇంతకు పూర్వము (అనవ అధ్యామున) భక్తియోగమొనర్చు సమయమున నురణించినను మేలేయగునని స్పష్టముగ చెప్పబడింది. ఇక యీ అభేద స్వరూపమేదో చెప్పెదను వినుము.

అహం సర్వస్య ప్రభవో మత్తస్సర్వం ప్రవర్తతే |

ఇతి మత్వా భజన్తే మాం బుధా భావసమన్వితాః ||౮||

ఈజగత్తున కంతకు మూలమునేనే. మరియు ఓ అర్జునా: నావలననే యివన్నియు వుండుట, గతించుట జరుగును. శరణగములు నీటియం దుత్పన్నమగును; మరియు నాటి ఆక్రమము మరియు తీవ్రతపాదనమూ చెందునూ నీరే నీరులేనిదే శరణగములు ఏర్పడనే ఏర్పడని రీతిని యీ జగత్తునందు నేను లేనట్టిన్నీ, నేను నివసించనట్టిన్నీ వస్తువు వుండనే వుండదు. నాయీ విశ్వవ్యాపక స్వరూపము నెరింగినవారు ఎచ్చటనుండినన్ను భజించనప్పటికిన్నీ, వారు వాస్తవముగ ఉదయించిన ప్రేమ భావముతోనే నాభజన మొనర్తురు. వారును గగనరూపమును ధరించి గగనమున సంచరించు రీతిని. దేశ, కాల, వర్తమానాదుల నన్నింటిని నాకు భిన్నమైనవి కావని అంగీకరించినవారు జగద్రూపుడనగు నన్ను మనమునందుంచుకొని తమ ఆత్మజ్ఞానముచే త్రిభువనములందును నుఖముగ రమణమొనర్తురు. భూతకోటిలో కనిపించు ప్రతిదానిని భగవంతుని రూపముగా భావించుటయే నానిజమగు భక్తియోగమని నిశ్చయముగ నీవు తెలిసికొనుము.

మచ్చిత్రా మద్గతప్రాణా బోధయంతః పరస్పరమ్ |

కథయంతశ్చ మాం నిత్యం తుష్యంతిచ రమంతిచ ||౯||

తేషాం సతతయుక్తానాం భజతాంప్రీతి పూర్వకమ్ |

దదామి బుద్ధియోగం తం యేన మాముపయాన్తితే ||౧౦||

ఎవని చిత్తము మదూపమగునో, ఎవని అంతఃకరణము నాస్వరూపముతో పరిపూర్ణ సమాధిని పొందునో, మరియు ఎవడు ఆత్మబోధయనెడి

ప్రేమయందుపడి జనన - మరణముల నన్నిటిని మరచిపోవునో, అట్టివాడు వృద్ధి పొందుచున్న ఆత్మబోధ ప్రభావమువలన అద్వైతానంద సుఖమున చిందులు త్రొక్కుచున్నాడు. మరియు తనలోతాను కేవలము ఆత్మబోధవ్యాపారమునే ఒనర్చును. దగ్గరదగ్గరగా నుండెడి సరోవరములు వంద వచ్చినప్పుడు ఒకదానితో నొకటి కలిసిపోవు రీతిని మరియు ఒక సరోవరపు తరంగములు మరొక సరోవరమునందుండు రీతిని అభేద భక్తిగల భక్తులు ఒకరినొకరు కలిసి నప్పుడు వారిలో ఏకత్వమేర్పడును. అప్పుడు ఆనంద నిలయములు ఒకదానితో నొకటి వికలమగును. మరియు ఆత్మబోధకు ఆత్మబోధమాలముననే ఆత్మబోధ యనెడి అలంకారములభించును. మరియు యీ రీతిని ఆత్మబోధకుగల సౌందర్యము వృద్ధియగును. ఒక నూర్పుడు మరొక నూర్పునకు హారతి యిచ్చినటుల లేదా ఒక చంద్రుడు మరొక చంద్రుని ప్రేమతో ఆలింగన మొనర్చుకొని నటుల, లేదా ఒకే పరిమాణముగల రెండు జలప్రవాహములు ఒక దానితో నొకటి కలిసిపోయి నటుల, భక్తి యోగయుక్తులగు భక్తులు ఒకరి నొకరు కలిసికొని నప్పుడు వారి సమస్తస్వము ఏ పరిత్రమగు ప్రయాగతీర్థముగ నగును మరియు ఆతీర్థజలమున సాత్త్వికభావములనెడి వరదవచ్చును మరియు వారు ఏకత్వముతో కూడియున్న సాల్వాహర్షములకూడలికి అభ్యశులు గణేశులుగా నగుదురు. ఇటువైని, ఆత్మసత్యతానంద సుఖముచేరిండున్న ఆభక్తియోగులు దేవాభావపాలిమేరనుగాటి నన్న పొందుటచే పూర్ణసమాధిని పొందినవారై ఉచ్చస్వరమున ఘోషించుచుండరు. ఏకాంతమున కిష్టమగు గురువుపదేసించిన మంత్రాక్షరములను వారు అందరి ఎదుటను మేఘగర్జనవలె గర్జించుమా జపింతురు. తామరి (కమలము) మొగ్గ పూర్ణావస్థను పొందిప్పుడు తనలోగల మధురసమును ఏ విధముగను దాచియుంచ జాలదు మరియు రాజునుండి దరిద్రుని వరకుగల అందరికిని ఒకేరీతిని ఆతిథ్యసత్కారము లొనర్చును. ఇదేవిధమున, ఆ భక్తియోగులు కూడ అతిశయించిన ఆనందముతో నిండియుండి జగత్తున నాజయఘోష నొనర్తురు మరియు ఆకీర్తి ఘోషవలన ఉత్పన్నమగు సంతోషములో వారు చిరరకు కీర్తించుటను మరచి పుట్టుకొనరు మరియు ఆ విస్మయించదగిన వు - మనస్సులతో రమణమొనర్తురు. ఈ ప్రేమాతిరేకమున వారికి రాత్రినిబ్రహ్మ స్మరణకూడ వుండదు. ఈరీతిని నా స్వరూపలాభమును పొందుటద్వారా నిర్దోషమగు సంపూర్ణ సుఖమును పొందినవారికి నే

నిచ్చు వస్తువునందలి సర్వోత్తమ భాగము మొదటినుండియే వారి ఆధీనమందుండును. ఏలనన, వారు పోవుమార్గమందలి ఏర్పాట్లు చూచుచో స్వర్గ, మోక్షమార్గములుకూడ వాటినుందు శుచ్చమైనవీ, విడచివేయ దగినవిగను కనుపించును. కావున, వారు తమ మనస్సునందు నాపట్ల ఏకత్ర మొనర్చి యుంచు ప్రేమనే తిరిగి వారికి నేనివ్వ గోరుదును. కాని, వారికి నేనివ్వదలచెడి ప్రేమ వారికి మొదటినుంచియే లభించియుండును. ఇకవారికి కావలసి నది, వారి ప్రేమ - నుభము క్రమక్రమముగ వృద్ధి పొందుచుండుటయే; అందు కొరకై నేను వారిప్రేమచైన కాలుని దృష్టిపడకుండుటకును మరియు అదినశించుకుండుటకును కావలసిన ఏర్పాట్లను చేతును ఓ అర్జునా, తల్లి తన ప్రియ పుత్రునిపై తన స్నేహపూరితదృష్టి యనెడి ఆచ్ఛాదనమునుజేసి, ఆతనిని కాపాడును; మరియు ఆతడు యిటునటు పరుగెత్తునప్పుడు ఆమె ఆతనివెంట పరుగెత్తుచూ వుండును. మరియు ఆతనికి ఏఏఆటలు యిష్టమో ఆ ఆటలకు అనుకూలించు ఆటవస్తువులను తయారుచేసి ఆతని ముందుంచును. సరిగా యిడేవిధమున, భక్తియోగులగు నాభక్తులకొరకై వారి ఉపాసనా మార్గపోషణ జరుగుపనులను జేసినట్లును. నేను చేయు ఉపాసనా మార్గపోషణమువలన వారు సహజముగను నిరాపదతోను నన్ను చేరుకొంటుల చూడటే నేను తప్పక చేయవలసినపని. భక్తులకు నాయెడ అశ్వాధీనుగ ప్రేమయుండును, మరియు నాకుకూడ వారి అశ్వాధీనతాగతిని గురించి పూర్తియగు శ్రద్ధ యుండవలసి యున్నది; ఏలనన, ప్రేమపూరితులగు భక్తులకు ఏదైన కష్టముగలుగుచో, అది నాకే స్వయముగ వచ్చికంటుల భావింతును. స్వర్గ-మోక్షములనెడి రెండు మార్గములను వారినేవకొరకైయే నేను నియుక్త మొనర్తును. ఇంతేగాన, నేను స్వయముగ క్షత్రియసహితముగ నా శరీరమునంతను వారి పనికైయే అర్పింతును. కాని, దేహమునకు భిన్నమైనదీ మరియు ఎల్లప్పుడు సరిక్రొత్తదిగను నుండు ఆత్మనుభుమును నా ప్రేమపూర్ణభక్తులకొరకై వేరుచేసి యుంచుదును. కాని యీ విషయము కిట్లములదే చెప్పవలసి కానట్టిది.

తేషామే వానుకమ్పార్థ మహా యజ్ఞానజంతమః |

నాశయా మ్యాత్మ భావస్థా జ్ఞానదీపేన భాస్వతా ||౧౧||

“కావున, ఎవరు నాఆత్మస్వరూపమును కలిగియుండుటనే తమ జీవిత

మునకు అశ్రయ-స్థలముగా నొనర్చుకొనియున్నారో, ఎవరు నాపైకప్పు మరి యేయితరమునందును శ్రద్ధకలిగియుండకో, ఓ అర్జునా, అట్టి శ్రేష్ఠులగు తత్త్వజ్ఞులొరకు నేనెల్లప్పుడు కర్పూరపు దివిటీని వెలిగించి, మరియు వారి కొరకు నేను స్వయముగ దీపము పట్టువాడనై వానికి ముందుగా నడతును. అజ్ఞానమునెకి రాత్రియందుండెడి అంధకారమును నాశనమొనర్చి వానికొరకు నేను అక్షయ ప్రకాశోదయము నొనర్తును. క్రియభక్తుల ప్రేమవిధానము నీవిధముగా ఐహికృష్ణుడు చెప్పినమీదట అర్జునుడిటులనెను—“నేనిప్పుడు పూర్తిగా తృప్తిపొందితిని. ఓ ప్రభూ వినును. తాము నాకుగల సుసాగమునెడి మాలిన్యమును దూరమొనర్చి. నేనిప్పుడు జనన-మరణాగ్ని నుంచి ముక్తుడ నైతిని. నేడు నాకు నిజమగు జీవిత రహస్యము బోధపడినది. మరియు నేను నాజీవితము సార్థకమైనటుల బోధపడుచున్నది. నేడు నా జీవితము కృత కృత్యమైనది. నేడు నాసౌభాగ్యోదయమైనది; ఏలనన, నేడు పరమేశ్వర ప్రసాద-వాణి నాకర్ణనముల నొకరించినది. నేడీ వాణీప్రకాశమువలన నా లోపలా-బయటాగల భ్రమపటలము తొలగిపోయినది మరియు అందుచే యీ సమయమున నాకు తమ సత్యస్వరూప దర్శనమగుచున్నది.

అర్జున ఉవాచ—

పరంబ్రహ్మ పరంధామ పవిత్రం పరమంభవాన్ |

పురుషం శాశ్వతం దివ్యమాదిదేవ మజం విభుమ్ ||౧౨||

“ఈజగత్తుకు విక్రాంతి-స్థానమగు పరబ్రహ్మముతామే. ఓజగన్నాథా, తాము పరమపవిత్రులు, బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు ముగ్గురును పరమ దేవులు తామే. ఇరువదియైదవ తత్త్వమగు పురాణ ధీరసులు తామే. తామే మాయాతీతులు. స్వయంసిద్ధమగు జగత్స్వాములు, జన్మబంధమున ఎన్నడును పడని వారూ తామే. నాకిప్పుడీ విషయము చక్కగా బోధ పడినది. భూత, భవిష్యద్వర్తమానములనెడి త్రికాలములకును తామే నూత్ర ధారులు. ఈ జీవాత్మకు తామే అధిపతులు, యీ బ్రహ్మాండ పరిపాలకులు తామే. ఇదంతయు నాకు చక్కగా బోధపడినది.

అహుస్త్వామృషయస్సర్వే దేవర్షిర్నారద సథా |

అసితో దేవలో వ్యాసస్స్వయం చైవ బ్రహ్మిమే ||౧౩||

“ఈజ్ఞానము నింకొకరీతిని కూడా పరీక్షించవచ్చును. ఇప్పటి వరకు పుట్టిన గొప్పగొప్ప శ్రేష్ఠులగు మహర్షులకూడ తమిత్వవిధముగనే వర్ణించిరి. వారు చేసిన వర్ణన లందలి యా దృశ్యము కాకిప్పుడు చక్కగా అనుభవమైనది. ఈదేవత లందరు తమ ప్రసాద ఫలములే. ఈవిధముగ వారడు డెల్లప్పుడు నావద్దకువచ్చి మీ గుణగీతమును గానమొనర్చుచుండును. కాని అందలి అర్థము నాకు బోధపడెడిదికాదు; అందుచే నేనాగాన మాధుర్యమును మాత్రము ఆస్వాదించుచుండెడివాడను. గ్రంథివారిగా మమునసూర్యప్రకాశము కలుగుచో, ఆ గ్రంథివారు కేవలము ఆసూర్యకీరణ సుఖమునుమాత్రమే అనుభవించ గలరు. అంతేగాని, వారు సూర్యప్రకాశము నెటులు అనుభవించగలరు? ఇదే విధమున వారడుడు నావద్దకువచ్చి ఆధ్యాత్మ గీతములను గానమొనర్చి నప్పుడు ఆ రాగ-రాగిణుల వలన బయటకు కనిపించు మాధుర్యము మాత్రమే నావనస్సుకు రుచించు చుండెడిది. ఇంతకు మించి నా కేదియూ బోధపడెడిదికాదు. అసితుడు మరియు దేవలండు-అనెడి ఋషుల సూటినుండి కూడ మీ స్వరూపవర్ణనమును వింటిని. కాని ఆశమయమున నా మనోవృత్తి విషయ విషముచే నిండియుండెను. ఆవిషయ-విష ప్రాజల్యాధికము వలన ఆశమయమున మధురమగు ఆధ్యాత్మ విద్యకూడ నాకు కలుపుగా నుండెను. మరియు కలువగు విషయములుకూడ మధురముగ తోచుచుండెను. ఇక యితరులను గురించి యే, స్వయముగ వ్యాసమహర్షికూడ మాయంటికివచ్చి ఎల్లప్పుడు మీస్వరూప వర్ణనములను కేయుచుండెడివారు. కాని, చీకటిలో చింతామణి దొరికినప్పుడు ‘యిది చింతామణి కాదని పారవేసి, మరల పగలు వచ్చినప్పుడు ప్రకాశమున, దాని స్వరూపమును గుర్తించి ‘యిది చింతామణియే’ యన్నటుల, ఆవ్యాసాది మహర్షుల వాణి జ్ఞానరత్నములగని యొనప్పటికిని, ఓశ్రీకృష్ణమహారాజా, అప్పుడూ, సూర్యసమానులగు తాము లేనందువలన తమ ప్రకాశముకూడా లేకుండెను. అందుచే నేను జ్ఞానరత్నములను గుర్తించ బాలకపోతిని.

సర్వమేత దృతం మస్త్యే యన్మాం వదసి కేశవ!

సహితే భగవన్ వ్యక్తిం విదుర్దేవాన దానవాః

॥౧౮॥

“కానీ యిప్పుడు, తమ వాక్యకీరణ ప్రసారమైనది; అందుచే నేనెప్పుడు

ఆముఖులు చెప్పిన మార్గమును శుద్ధించుకొనిరి. ఓదేవా, వారి వాక్కులు జ్ఞానదీప్తములే, అయింపబడినవి, అవి మృత్యుమనెడి భూమిలో ఆశ్రయముగ పడియున్నవి. కాని, యిప్పుడు దాని (మృత్యుభూమి) సైన తమప్రసాద మనెడి వర్షమువలనయెట్లే, ఆదీప్తములు మెలకొనినవి; మరియు వాటి యందు ఏకవాక్యతయనెడి ఫలము కాచిరది. నారదాది మహర్షుల వాక్కులు నవలవంటివి, కాని, ఆనదలద్వారా నేడు నేను ఏకవాక్యత యనెడి అపార సుఖసాగరము నైతిని. ఓ ప్రభూ, నేనీజన్మలో చేసిన ఆ త్రైపుణ్య కార్యము లన్నింటను, ఓపద్మయా, కాము నాకిష్ట్యర్థిగ వస్తువును యివ్వగల సామర్థ్యము లేనేలేదు. తమ కృప కలుగనింతవరకు నాకేదియూ బోధపడుచుండెడిదికాదు. కాని, దైవము అనుకూలించినప్పుడు చేసిన ప్రతిప్రయత్ని మున్ను తనంతకానే ఫలించును. ఇదేవిధమున, వినినట్టి మరియు చదివినట్టి జ్ఞానము కూడా గురుకృప కలిగినప్పుడే ఫలదాయకమగును. తోటమాలి తదిత మంతయు చాల ఎక్కువగ కష్టించి మొక్కలకు నీరుపోయుచుండును; కాని వసంతకులుతువు వచ్చినప్పుడు మాత్రమే ఆ మొక్కలనుండి ఫలప్రాప్తియగును. ఓమహారాజా, విమజ్జరము పూర్తిగా తెగినప్పుడే మనుకవస్తు మాధుర్యము అనుభవమగును. ఇంద్రియములు, వాక్కు మరియు ప్రాణవాయువుల జన్మ ఎప్పుడు సాంఘికమగును? వాటియందు చైతన్యము సంపదించినప్పుడే. ఇదే విధ మున, సాహిత్యమును మనసార మధియటవలసగాని, లేదా యోగాదుల నభ్యసించుట వలనగాని-వీటివలన వాస్తవిక ఫలిత మెప్పుడు కలుగును? గురు దేవుని కృప కలిగినప్పుడే," ఈ రీతిని ఆత్మసమర్థవ రంగమున రంగరింపబడిన అర్జునుడు నిస్సంశయముడై కీలుబొమ్మవలె నాట్యమొనర్చుచుండెను, మరియు ఇటుల చెప్పుచుండెను — "ఓ దేవా! మీ మాటలు చక్కగా నా మనసున నాటుకొనినవి. ఓ పరబ్రహ్మరూపుశరణ శ్రీకృష్ణ! దేవతలు లేదా దానవుల బుద్ధికూడా మీ సత్యస్వరూపమును అశింపుజేసికొనకాలదని నాకిష్టము పూర్తిగా తెలిసినది. అంతేగాక, మీబోధ లేకుండా కేవలము తనబుద్ధిలము వలననే జ్ఞానమును పొందవలచినవాడు నిరాశను పొందితీరవలెనని కూడా నాకిష్టము చక్కగా విశ్వాసము కలిగిరది.

స్వయమే వాత్సనాఽఽత్మానం వేత్థత్వం పురుషోత్తమ
భూతభావన! భూతేశ! దేవదేవ! జగత్పతే

“ఆకాశము ఎంతవరకు వ్యాపించియున్నదో సరిగా తెలిసికొనుటకు ఆకాశమునకే వీలగునట్లు. లేదా పృథ్వియొక్క ఘనత్వమును కొలచుటకు పృథ్విమాత్రమే సంభవమైనట్లు, ఓ లక్ష్మీనాథా! తాముకూడా, తమ అపారశక్తిని తామే తెలిసికొనగలరు. తాము కాక యితరములగు వేదాదుల బుద్ధి యీ విషయమున వ్యర్థముగనే భ్రమించి తిరుగును. వేగమున మనస్సును మించిపోగలిగినది, లేదా వాయువును తన గుప్పిటు పట్టుకొనగలిగినవాడూ, లేదా అది శూన్యతత్త్వమును మించి ముందుకు పోగలిగిన శక్తి ఎవరికిగలదు? ఇదేదీరిని, తమను గురించిన పరిపూర్ణజ్ఞానమును పొందుటకు కూడ ఎవరికిని సంభవము కాదు. తమనుగురించిన పరిపూర్ణజ్ఞానము తమ కృపవలనమాత్రమే ప్రాప్తించగలదు. కేవలము తాముమాత్రమే తమ్మెరుగుదురు; మరయు తామే యితరులకుకూడ యీ జ్ఞానము కలుగునట్లు చేయగలరు. అందుచే నేనుకూడ ఆ జ్ఞానమునకై పరితపించుచున్నాను. తామెకిమారు నా కా జ్ఞానమును ప్రసాదించి నా పరితాపమును పారద్రోలుదు, ఓ దేవా! తామే యీ భూతికోటికి ఆదికారణులు, జగద్భ్రాంతి యనెడి ఏనుగును నాక మొనర్చెడి సింహముతామే, దేవతలందరు తమ్మే ఆరాధించుచున్నారు. తామే ఈ సృష్టిసంతయు నడిపువారు మరియు పోషించి పాలించువారునై యున్నారు. తమ మహత్త్వమునుగురించి యోచించగా, మీ సమీక్షమున నిలచుండు యోగ్యతకూడ నాలో లేదని - నేను వినియున్నాను, ఇటుల కలచి నేను భయపడి మిమ్ము ఆత్మజ్ఞానమునుగురించి ప్రార్థించకున్నచో నే నాజ్ఞానమును పొందుటకు మరేసాధనము కనిపించుటలేదు. నలువైపులను ఎన్ని నదులు మరియు ఎన్ని సముద్రములు జలపూర్ణముగ నున్నప్పటికిని చాళిపక్షికి ఆ జలాశయములన్నియు వ్యర్థములేయగును, ఏలనన, దానికిపనికివచ్చు నీరు మేఘములనుంచి పడునదీ! ఇదేవిధమున, ఓ ప్రభూ! గురువులు అంతటను గలరు. కాని, ఓ కృష్ణదేవా, నాకు తామతప్ప మరే ఆధారమూ లేదు. తామిక దయదలచి తమ విభూతులను చెప్పడు.

వక్త మహాస్య శేషేణ దివ్యా హ్యత్మ విభూతయః

యాభి ర్విభూతిర్లోకాని మాం స్త్వం వ్యావృత్తివసి

॥౧౬॥

ఓ మహారాజా! తమ దివ్య సామర్థ్యమువలన అంతటను వ్యాపించు

చున్న తమ విభూతులను నాకిక చూపుడు. తా మే విభూతులతో యీ జగత్తునందంతటను నిండియున్నారో, అందలి ముఖ్యముఖ్యవిభూతుల వేళ్ళను తాము దయతో నాకు చెప్పుడు.

కథం విద్యా మహం దోగిత్ త్వం సదా పరిచి నయత్
కేషుకేషుచ భావేషు చింత్యోఽసి భగవన్మయా ॥౧౭॥

“ఓ జేవా! నేను మిమ్మెటుల తెలుసుకొనగలనో మరియు మిమ్మెవని భావించి చింతన మొనర్చునలెనో నాకు దయతో చెప్పుడు, ఇళ, యీ జగత్తు తయు తామేనని చెప్పవోచింతన మొనర్చుటకు తావెద్దియూ వుండనేవుండదు. కావున, తామిప్పుడు చెప్పిన భావములను యింకొంత వివరించిచెప్పుడు. మిమ్ము వేటిద్వారా చింతన మొనర్చుట నాకు కష్టకరముకాదో అట్టి మీ భావములను నాకు చెప్పుడు. మరియు తాము నాకు లభించు ఉపాయమేదో తెలిపిండు.

విస్తరేణాత్మనో యోగం విభూతించ జనార్దన;
భూయః కథయ తృప్తిర్ని శ్రుత్వాతో నాస్తిమేఽమృతమ్ ॥౧౮॥

“భూతకోటికి అధిపతివగు ఓశ్రీకృష్ణా, నేను ప్రశ్నించిన విభూతులను గురించి చక్కగా వర్ణించి చెప్పుడు. మీరిటుల చెప్పిన చెప్పవచ్చును— “నేనొకమారా విభూతులనుగురించి చెప్పియున్నాను. వాటిని గురించి మరల ఏల చెప్పను?”. కాని, ఓజేవా, మీరిటుల సంశయించ నక్కరలేదు; ఏలనన, ఒక్కచూరు ఏస్వల్పముగానో అమృతమును పానముచేయు అవకాశము లభించినవారు ‘యిక నాకక్కర లేదని’ అనుచా? అటులవద్దను నటుల చేయున దగువో, అది అమృత మెటులగును? ఏది హలాహల విషమునను సహనో దయదో, మృత్యుభయముచే భీతినొంది దేవతలు అమరులగుటకు దేనిని పాన మొనర్చిరో, కాని, దేనిని పానమొనర్చునప్పటికిని బ్రహ్మయొక్క ఒకే దినమున పడునల్లరు యింద్రులు అమరరాజ సింహాసనముపై కూర్చొని, మరియు నాశ మొందుదురో-ఏ అమృత మిటుల క్షీరసముద్రమునుంచి వెలువడిన ఒక సామాన్య రసమో మరియు దేనిని పానమొనర్చుటచే అమరత్వము సిద్ధించు

ననేడి మిథ్యాభ్రమ ప్రజలయందు వ్యాపించి యున్నదో, అట్టి అమృతపు
మధురబిందువుకూడ లోకులకు సరిపోయినటుల తృప్తికలుపుటలేదు.
మరియు ఆకొద్దిగా పానమొనర్చి వారు తృప్తినొందుట లేదు; ఇంత ఘోరపస్తు
మాధుర్యమే యింత అధికమగు అదరమును పొందుచున్నప్పుడు, యీ తమ
యీ బోధవాక్కుల మహత్త్వమును గురించి ఏమిచెప్పను! ఇవి ప్రత్యక్ష
పరమామృతములే! వీటికొరకు, మందర పర్వతము కవ్వముగా నొనర్చునాలేదు
మరియు క్షీరసాగరమును మధించునాలేదు. ఇది అనాదియూ, స్వయం సిద్ధ
మునూనై యున్నది. ఇది పల్పనిదీ కాదు, చిక్కనిదీ కాదు; యిందు రసము
గాని గంధముగాని పేరునకుకూడ లేదు. దీనిని స్మరించుట తోడనే ప్రతి
వ్యక్తియూ సహజముగా దీనిని పొంద గలడు. ఈ అమృతపుపేరు వివగానే
జగత్తంతయు నిస్సారముగ నగును, మరియు వినువానికి ఎన్నడును నాశనము
కాజాలని నిత్యతృప్తి ప్రాప్తించ సాగును. జనన-మరణములు సమాఖ్యముగ
నశించును, మరియు లోపల బయట అంతటను ఆత్మానందమనెడి మహాసుఖము
వృద్ధిపొంద సాగును. అవ్యక్తవశమున యిట్టి పరమామృత సేవన మొనర్చు
ఆవకాశము లభించుచువో, అది వెంటనే జీవుని ఆత్మ స్వరూపునిగా నొన
ర్చును. ఇట్టి అమృతమును మీరు నాకు వడ్డించుచుండగా 'యీక చాలును'
అని చెప్పుట ఎన్నటికిని సుభందించదు. ఓదేవా, మీ నామమే నాకు అతి
మధురముగ నున్నది. అందువై మీతో ప్రత్యక్ష సమావేశము, మరియు మీ
సామీప్యముకూడా ప్రాప్తించుచున్నది. అంతేగాక, మీరు ఎంతో సంతోష
ముతో నాతో మాట్లాడుచున్నారు. ఇట్టిసీతిలో, ఓదేవా, యీ పరమసుఖ
మెటులున్నదని నేనేమి చెప్పును? నా అంతఃకరణమునకు లిగిన సంతోష
మును వాణిదేని వర్ణించ లేనన్నది. మినోటినుండి యీ పరమామృతము
తిరిగి తల్లించ వలెనని మాత్రము చెప్పగలుగుచున్నది. ప్రతిరోజూ అదే
నూర్చుడు ఉదయించును, కాని 'యితడు నిన్నటి పాచి నూర్చుడే నని'
ఎవడైన చెప్పురా? అన్నింటిని పవిత్రమొనర్చుడి అగ్నినిగరించి 'యది ఆపవిత్ర
మొనదని' ఎవడైన చెప్పగలడా? లేదా నిరంతరము ప్రవహించెడి గంగా జల
మును 'పాచినదియని ఎవడైన అనగలడా? నేడు మీ నోటినుంచియే ఆ పర
మామృత లాభమును నాకు కలుగ జేయుటచే నేను శబ్దబ్రహ్మ స్వయముగ
ఆవతరించెననియు, లేదా చందన తరువుకు పువ్వులు పూచినవనిన్నీ, మరియు

అపవృత్తులఁదలి నుగంధమును కూడ నేను అనుభవించు చున్నటులను నాకు తోచుచున్నది." అర్జునుని యీమాటలను విని శ్రీకృష్ణుని ప్రతి అంగమున్ను ప్రేమచే కదలాసాగెను. అతడు తన మనమునఁ బట్టుకొనెను. "యీ అర్జును డిప్పుడు భక్తి-జ్ఞాన భాండా రముగ నగుటకు తోయినాడు." అంత శ్రీకృష్ణు డిటులనియె.

శ్రీ భగవాను నాచ—

హంతతే కథ యిష్యామి దివ్యాహ్యత్వ విభూతయః!

ప్రాధాన్యతః కురుశ్రేష్ఠ! నా స్వంతో విస్తరస్యమే ॥౧౯॥

శ్రీకృష్ణుడు ఆసవయమున అర్జునునితో చెప్ప నారంభించిన మాటలనుఁజూచి చూడగా శ్రీకృష్ణుడు తాను బ్రహ్మకు పితరుడ ననెడి విషయమునే జ్ఞప్తియందుంచుకొన లేదని తోచును. ఆయన అనెను-బాబా అర్జునా, నీవు చక్కగా చెప్పితివి." ఈసవయమున శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుని 'బాబా' యనుటచే అశ్చర్యఁడ నక్కరలేదు, ఏనన అతడు నందపుత్రుడే గదా. అతని నోటినుండి యీమాట ప్రేమాతిరేకముచే వెడలినది. అస్తు. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునితో నిటులనెను. "ఓధనుర్ధరా, నా మాటలను వినుము. ఓ నుభద్రా నాథుడవగు అర్జునా, నీవు నావిభూతులను గురించి అడగితివి, కాని అవి అపారము. అవి అన్నియు నా విభూతులే. కాని స్వయముగ నాబుద్ధియే వాటినిన్నిటిని లెక్కింపజాలనన్ని గలవు. తన శరీరముపైన ఎన్ని రోమములు గలవో చెప్పుట ఎవరికిని ఎటులసాధ్యముకాదో, అతేరితని నా విభూతులు.

కూడా, నేను ఎంత గొప్పవాడనో, ఎంత వ్యాకము గలవాడనో స్వయముగ నాకే స్పష్టముగ తెలియదు. అందుచే నేను కేవలము నామఖ్య విభూతులను గురించియే చెప్పెదను వినుము. ఓ అర్జునా, యీ ప్రసిద్ధ విభూతులను గురించి తెలిసికొనిన పిదప వాటిద్వారా యితర గౌణ విభూతుల జ్ఞానముకూడ నీకు కలుగ గలదు. నీజము కేలిలోనికి వచ్చినప్పుడు వృక్ష మంతయు తనచేతి యందున్నదనినటుల, లేదా తోటయంతయు తన కేలిలోనికి వచ్చునటుల లేదా సల-పుష్పము లన్నియు తమంతట తామే ప్రాప్తియ నటుల, యీ విభూతులను చూచిన పిదప, యీ జగత్తు నంతను చూడ

వచ్చును. అటుల కానిచో, ఓ అర్జునా, నా విస్తారము, నా అఖిల విభూతులు అపారములు. చూడు, యివి లెక్కించరానన్ని కలవు. కాని అవన్నియు నాయుండెచ్చటనో దాగియుండును.

అహమాత్మాగుడా కేశ! సర్వభూతాశయ స్థితః

అహమాదిశ్చ మధ్యంచ భూతానామంత ఏవచ || ౨౦ ||

“మ స్తకముపై న ఉంగరములవలె చుట్ట కొనియున్న కేశములను ధరించు వాడవును, ధనుర్విద్యలో అపరశంకరుడవును అగు ఓ అర్జునా, వినుము. నేను భూతకోటిలో అత్యురూపమున నివసించును. భూతములలోపలకూడ నేనే నివసించును మరియు వాటి బయట, లేక పైన కూడా నా ఆవరణయే యుండును. వాటి అది, మధ్య, అంతములన్నియు నేనే. శేషములకు క్రిందను పైనను లోపలను బయటను-అంతటను ఆకాశమే యుండును. అవి ఆకాశరూపము ననే యుండును’ మరియు వాటి ఆధారముకూడ ఆకాశమే. మరియు అవి లీనమై నప్పుడుకూడ ఆకాశరూపమును పొందియే యుండును. అదేవిధమున యీ భూతకోటి అంతటిఉత్పత్తిస్థితి, లయములుకూడా నేనే అయియున్నాను. ఈ విధమున నేను విభూతులద్వారా పెక్కువిధములుగ నిండియున్నాను. కావున నీ చైతన్య కక్తికంటెను శ్రవణేంద్రియములందేకాగ్ర మొనర్చి వినుము ఓ అర్జునా, నేను నీకు చెప్పెదననిన వానియందలి ముఖ్య విభూతులను చెప్పెదను వినుము.

ఆదిత్యానామహం విష్ణుర్జ్యోతిషాం రవిరం శుమాన్

మరీచి ర్మరుతా మస్మి నక్షత్రాణా మహం శశీ || ౨౧ ||

అయిన కృపాకుడగు శ్రీకృష్ణుడిటులచెప్పెను-“ద్వాదశాదిత్యులలో విష్ణువు నా ప్రధాన విభూతి మరియు కాంతివంతములగు షడ్వర్ణములలో నూర్వదను నేన. కలుబది తొమ్మడుగురు మరుత్తులలోను మరీచిని నేన, మరియు తారలందు చంద్రుడను నేన.

నేదానాం సామవేదోఽస్మి దేవానా మస్మివాసవః

ఇద్రియాణాం మనశ్శాస్త్రి భూతానామస్మి చేతనా || ౨౨ ||

“వేదములందు సామవేదమునేన, దేవతలందు ఇంద్రుడునేన, ఇంద్రియములలో పదునొకండవదగు మనస్సునేన, మరియు భూతకోటియందలి స్వాభావికమగు చైతన్యతక్తినీనేన.

రుద్రాణాం శంకరశ్చాస్మి విత్తేకో యత్తురక్షసామ్ ।

వసూనాం పావకశ్చాస్మి మేరు శ్శిఖరిణామహం ॥౨౩॥

“చతుర్దశ రుద్రులందును శంకరుడు నేన, యత్తురాక్షసులలో కుచేరుడను నేన, అష్టమ వసువులలో అగ్నిని నేను మరియు పర్వతములన్నింటను అతి శ్రేష్ఠమైన దగు మేరుపర్వతము నేన.

పురోధసాంచ ముఖ్యం మాం విద్ధిపార్థ బృహస్పతిం

సేనాసేనా మహం సుకంద స్మరసా మస్మి సాగరః ॥౨౪॥

మహర్షీణాం భృగురహం గిరామస్త్వేక మత్తురమ్

యజ్ఞానాం జపయజ్ఞోఽస్మి స్థావరాణాం హిమాలయః ॥౨౫॥

“పురోహితులందరి యందును స్వర్గాధిపతికి ఆధారమును మరియు సమస్తజ్ఞానమునకు మూలస్థానము నగు బృహస్పతిని నేన, ఈత్రిభువనము లందరి నేనానాయకులందును కృత్తికాంతుడగు శంకరునిచే జన్మించిన మహాజ్ఞాతయగు కార్తికీస్వామి (కుమారస్వామి) నేన, సరోవరములందు అపారజలము గల సముద్రమును నేన, మహర్షులలో మహా తపస్వియగు భృగుడు నేన, సాహిత్యము లందన్నింటను సత్యమునకు క్రీడాస్థలము నేన, కర్మకాండలను త్యాగమొనర్చి ఓంకారాదుల ద్వారా చేయబడేదిది అన్ని యజ్ఞములందును శ్రేష్ఠమగు జపయజ్ఞము నేన, నామ జపయజ్ఞము అతి శ్రేష్ఠమయినది, దీని నొనర్చుటకు స్నానాది నిత్యకర్మలనుకూడ చేయవలెననుచు, ధర్మాధర్మములు రెండునూ నాచుస్మరణచే పాపనమగును, వేదార్థముకంటెకూడ నామమే పరబ్రహ్మమై యున్నది, అవరములగు పర్వతములలో పుణ్యరాశియగు హిమాలయ పర్వతము నేన.

అశ్వత్థ స్సర్వ వృక్షాణాం దేవర్షీణాంచ నారదః

గన్ధర్వాణాం చిత్రరథ సిద్ధానాం కపిలోమునిః ॥౨౬॥

ఉచ్చైశ్శ్రీవస మశ్వానాం విద్ధి మా మమృతోద్భవమ్
విరావతం గజేంద్రాణాం నరాణాంచ నరాధిపమ్

॥౨౭॥

“పారిజాతము ప్రత్యక్ష కల్పవృక్ష సే, మరియు చందనవృక్ష గుణము కూడ అతి ప్రసిద్ధమైనది; అయినప్పటికిని వృక్షములందు అశ్వత్థవృక్షము సేన, ఓ అర్జునా, జేవర్షులలో నారదుడు, గంధర్వులలో చిత్రరథుడను సేన. సిద్ధులలో కపిలుడను సేన మరియు అశ్వములన్నింటిను ఉచ్చైశ్రవమును సేన. గజములందైరావతిమును సేన సముద్రమును మధించినమీదట దేవతలకు లభించిన అమృతముకూడ సే. నరులయందు రాజును సేన.

ఆయుధానా మహం వజ్రం ధేనూనామస్మికామధుక్

ప్రజన శ్చాస్మి కందర్ప సర్పాణా మస్మి వాసుకిః

॥౨౮॥

అనంతశ్చాస్మి నాగానాం వరుణోయాదసామహమ్

పితౄణా మర్యమాచాస్మి యమ స్సంయమతామహమ్

॥౨౯॥

“ఆయుధములందు వజ్రమును, గోవులందు కామధేనువును. ఉత్పత్తి కారకులలో మదనుడను సేన. ఓ అర్జునా, సర్పములందు వాసుకి, నాగు లందు అనంతనాగుడు సేన. జలచరములందు వరుణుడను సేన. పితృగణ ములందు అరవ్యమ యనెడి పితృదేవత సేన. జగత్తునందంతటను శుభాశుభ కర్మల లెక్కయించువాడును, అందరి అంతఃకరణమును పరీక్షించువాడును మరియు వారి కర్మానుసారము ఫలముల ననుభవించజేయువాడును మరియు అందరి కర్మలను నిరంతరము చూచువాడును నగు యముడును సేన.

ప్రహ్లాదశ్చాస్మి దైత్యానాం కాలః కలయతా మహమ్

మృగాణాం చ మృగేంద్రోఽహం వై నతేయశ్చపక్షిణామ్

॥౩౦॥

“దైత్యులందు ప్రహ్లాదుడును, గణకులందు మహాకాలమును, అడవి అంతువులందు సింహమును, పక్షులందు గరుత్మాంకుడును సేన.

పవనః పవతామస్మి తామశ్శస్త్ర భృతా మహమ్

ఝషాణాం మకర శ్చాస్మి ప్రోతసా మస్మి జాహ్నువీ

॥౩౧॥

“ఓ అర్జునా, ఈ అపార భూవిస్తారము నందొక్కఁగుడియ యేని ఎచ్చటను ఆగక, ఒక్కపరుగున సప్తసముద్రములను ప్రవక్షణ మొనర్చగల అన్నింటికంటె వేగవంతుడగు పక్షుడువేన, శత్రుధారు లందరియుండును రాముడు వేన; తోకగల జలచరములందు వకిరము వేన, నదులందు జాన్పావివేన. కాని, ఓ అర్జునా, యీ విధముగ నేను సృష్టియందలి ఒక్కొక్క విభూతిని లెక్కించ మొదలిడుచో వందల కొడి జన్మములు గడచినప్పటికిని, వాటియందు సగము విభూతులుకూడ పూర్తికాజాలవు. సర్గాణామాది రంతర్వ మధ్యంచైవాహ మర్జున!

అధ్యాత్మ విద్యా విద్యానాం వాదః ప్రవదతో మహామ్ || ౩౨||

అక్షరాణా మకారోఽస్మి ద్వంద్వస్సా మాసికస్యచ!

అహమే వాక్యయంకాలో ధాతోఽహం విశ్వతోముఖః || ౩౩||

“నక్షత్రములన్నింటిని ప్రోగుచేయవలెన్నచో ఆకాశమును మూట గట్టవలసి వచ్చునటుల, లేదా భూమియందలి ఆణువులను, రేణువులను లెక్కించుటకై భూమినంతను చేగొనవలసినటుల - నా విభూతులనన్నింటిని చూడవలచుచో నన్ను గురిచిన జ్ఞానమునే సంపాదించవలెను. కాఖాసహితముగ పుష్పములను ఫలముల నన్నింటిని చేగొనదలచుచో మూల సహితముగ పృథ్వీమనే వెకలించి వేతలుచ్చుకొన వలవినటుల, నా సమస్త విభూతులను గురించిన జ్ఞానమును సంపాదించదలచుచో నా నిర్దోష వ్యాపక స్వరూపజ్ఞానమునే పొందవలెను. అటుల కానిచో నా భిన్న భిన్న విభూతుల నెంతవరకు లెక్కించను! కావున, నీవు వీటన్నింటి సారాశముగ ‘నేనే సమస్తమును’ అని తెలిసికొనుము. వస్త్రముయొక్క అరి, మధ్య, అంతములు అనగా ఉత్పత్తి, స్థితి నాశములనెడి త్రివిధావస్థలందును నూలుపోగులే వుండురీతిని యీ సృష్టియందలి త్రివిధావస్థలందును నేనే నిండియున్నాను. నా యీ వ్యాపకత్వమును గురించి జ్ఞానము కలుగనప్పుడు నా యీ భిన్న భిన్న విభూతులను గురించి చెప్పవలసిన అమోఘమేమిగలదు? నీలో నా వ్యాపకత్వమునంతను తెలిసికొనగల సామర్థ్యము లేనందువలన, నీకింతగా చెప్పితిని నీకిది చాలును. కాని, నీచేదప్పితిో నా విభూతులను గురించి చెప్పితివో, ఆదృష్టితో నేనుకూడా చెప్పెదను, వినుము. ఈ ప్రకరణమునందు నేను వివ

రించుచున్న ఆధ్యాత్మ విద్య అన్ని విద్యలందును నా ప్రధాన విభాగి. వాదన జేయువారియందు వాదము నేను, అక్షరములలో మొదటి అక్షరమగు 'అ' కారము నేను. సమాసములలో ద్వంద్వ సమాసము నేను. వీటివీకాది బ్రహ్మచర్యంతముగల అన్నింటిని భక్షించెడి 'కాలము' నేను. మేరు, మందరాది పర్వతసహితముగ పృథివి సంతను కిబళించెడి అనంతకాలము, ప్రళయ కాలమున జగత్తునంతను జలమయ మొనర్చితి మహాసముద్రమును కూడ ఎండింపజేసెడి మరియు ఆకాశమును తన ఉదరమున యిముడ్చుకొను నట్టిది యునగు. మహాకాలము నేనే. ఇదే విధమున మరల సృష్టించువాడను కూడ నేనే.

మృత్యు స్సర్వ హరశ్చాహ ముద్భవశ్చ భవిష్యతామ్

శ్రీ ర్విశ్వేనారీణాం సృష్టిర్మేధా ధృతిఃక్షమా || ౩౪ ||

"నేనే సమస్త భూతములను సృష్టించుచున్నాను, నేనే వాటిని సంరక్షించుచున్నాను మరియు అంతమందు నేనే వాటిని సంహరించుచున్నాను, యిందుచే మృత్యువునుకూడ నేనే. శ్రీ సమాహమన నా విభూతులు ఏడుగలవు. ఓ అర్జునా, ఎన్నడును నశించని 'కీర్తి' నేన, ఔచార్యమునకు నెలవగు 'సంపద' నేన, న్యాయాధారమున నుఖముగ వివేకమార్గమున వడచు 'వాక్కు' నేన, కనిపించెడి వస్తువుతోపాటు దానికి సంబంధించిన సమస్త విషయములను జ్ఞాపకము చేయు 'స్మృతి' నేన, ఇతేవిధమున, ఆత్మ హిత సాధన మొనర్చు 'బుద్ధి', 'ధైర్యము' మరియు అంతటను కనిపించెడి 'ఓర్పు' (క్షమ)-నేన. ఈవిధమున శ్రీ సమాహమందలి యీ సప్తశక్తులు కూడ నేన. జగత్తునెడి ఏనుగును నాశమొనర్చు శ్రీకృష్ణుడీ విషయములను అర్హున కాసమయమున చెప్పెను.

బృహత్సామ తథా సామ్నాం గాయత్రీ ఛందసా మహమ్ |

మాసానాం మార్గశీర్షోఽహ మృతూనాం కుసుమాకరః || ౩౫ ||

అవిదప లక్ష్మీపతియగు శ్రీకృష్ణు డిటుల చెప్పెను—

"మాడువేదము లంఘింపగల సాతువేదమునందలి బృహత్సామము నేన. ఛందస్సు లన్నింటను గాయత్రీ నేన. పండెడు మాసములందును మార్గశీర్షమును, ఋతువులయందు వసంత ఋతువును నేన.

ద్యూతం ఛలయతా మస్మి తేజస్తేజస్వినామహమ్
జయోఽస్మి వ్యవసామోఽస్మి సత్త్వం సత్త్వవతామహమ్॥
వృష్టినాం వాసుదేవోఽస్మి పాండవానాం ధనంజయః
ముసినా నుప్యహం వ్యాసః కవీనా ముశనాః కవిః ॥ 32 ॥

పంచనతో కూడిన పనులలో ద్యూతము కేస. ఇందువలననే ద్యూత కర్మద్వారా జహిరంగమున దొంగతన మొనర్చి ఎవనినైన ఎవడైన తోచు కొనినచో దాని నెవడును వివారింపజూడదు. తేజోవతములగు పదార్థములలో తేజస్సు కేస. కార్యము లొనర్చుటలే ననెడి సంకల్పములలో 'విజయము' కేస. ఉద్యోగము లన్నింటిను శ్వాసమును ఉజ్వల మొనర్చెడి వ్యవసాయము కేస. సత్త్వముగల పురుషులందలి 'సత్త్వము' కేస; మరియు యాదవ కులమున కంతకున విశ్వవంతులగు దేవకీ వసుదేవుల పుత్రుడై యుండిన యితోడ కుమార్తెకు బదులుగా గోకులమునకు గొంపోబడినట్టి, పూతన యొక్క పాలతోపాటు ఆమె ప్రాణములనుకూడ గైకొనినట్టి తన బాల్యావస్థను దాటుచూ దాటుచునే పృష్ఠి యందంతటను చైత్యహీనమొనర్చిన వాడున్నా మరియు గోవర్ధన పర్వతమును నఖాగ్రముపై నెత్తి మహేంద్రుని మహత్వమును పరీక్షించినట్టి, యమునానది లోపలినుంచి కారీయుడనెడి కల్యమును ఊడబెరికినట్టి, మండిపోవుచున్న గోకులమును రక్షించినట్టి, గోవులను మరియు దూడలను హరించినప్పుడు బ్రహ్మను తన మాయచే ఉన్మాదు నొనర్చినట్టి, తన బాల్యావస్థయొక్క తొలి శోబులందే కిందుడు మొదలైనటువంటి గొప్పగొప్ప దుష్టులను నేలగలిపినట్టి, ఎవని పరాక్రమమును నీవు చూచియుంటివో మరియు వినియుంటివో అట్టి శ్రీకృష్ణుడు యీ యాదవులందరియందును శాపధాన విభూతి. మరియు చంద్రవంశమున జన్మించిన పాండవులందలి అర్జునుడుకూడ కేస. అందువలననే ఆరినికి నాకూ ఏదిధమగు భేదభావమూ లేదు; మరియు విముఖత్వముకూడా రాదు. నీవు సన్యాసవేషము ధరించి నాసోదరియగు శుభ దను లేవనీకొని పోతివి; అయినప్పటికిని, నిన్ను గురించి నేనే మాత్రము దుర్భావము పొంద లేదు. ఏలనన, నీవు, నేను-యద్దరమూ ఏకస్వరూపులమే!" అటునీక్కుట

యాదవ శ్రేష్ఠుడగు శ్రీకృష్ణు డిటులనెను— “ఓఅర్జునా, మనులలో వ్యాసుడు నేనా కవులలో శుక్రుడు నేన.

దండో దమ యతామస్మి నీతిరస్మి జిగీషతామ్

మహానం చైవాస్మి గుహ్యేనాం జ్ఞానం జ్ఞానవతామహమ్ || 3౮ ||

“పిపీలికాది బ్రహ్మ పర్యంతముగల అందఁని శిక్షించెడి దండము నేన. కాస్త్రములలో మంచిచెడ్డలను నిర్ణయమొనర్చెడి మరియు ధర్మ-జ్ఞాన పక్షమున నుండెడిదీయగు నీతి కాస్త్రమునేన. ఓమితృడవగు అర్జునా, రహస్యము లన్నింటను మానము నేన, ఏలనన మాన ధారులను బ్రహ్మకూడ ఏమియూ చేయ జాలడు. జ్ఞానులందరి జ్ఞానము నేన, ఈవిభూతుల నింకెంతవరకని వర్ణించును! నీటికి అంతేతీరు.

యచ్ఛాపి సర్వభూతానాం బీజం తదహ మర్జున

నతదస్తి వినాయత్స్య సృయా భూతం చరాచరమ్ || 3౯ ||

నాంతోఽస్తి మమదివ్యానాం విభూతీనాం పరంతప

ఏవతూద్దేశతః ప్రోక్తో విభూతే ర్విస్తరోమయా || ౪౦ ||

“ఓభసుర్భుడవగు అర్జునా. వర్షధారలను లెక్కించవచ్చును, లేదా మొలకలు లేదా తృణముల సంఖ్యనుకూడ తెలసికొనవచ్చును, కావి సముద్ర తరంగముల కొక ప్రమాణమును నిశ్చయించ వీలుకానటుల, నావిభూతులకు కూడ ఒక హద్దలేదు. వీటిలో ఏకొద్ది ముఖ్య విభూతులనూ నీకు చెప్పి యున్నాను. ఓఅర్జునా, అవి నీకు పరిచయ మొనర్చుటకు మాత్రమే చెప్పితిని. ఈఅపారమగు విభూతులను నీకేమి వినగలవు. నేనేమిచెప్పను? కాన నా రహస్యమునంతను నీకు చెప్పుచున్నాను. సర్వభూతములకు బీజమునేన; కాన ఎవరినీ కొద్ది-గొప్ప, చిన్న-పెద్ద అనెడి భేదభావముతో చూడరాదు. ఈసృష్టియందుగల సమ ప్రమానపులు నేన, నీకు మరొక సాధారణ చిహ్నమును చెప్పెదను వినుము. ఈగుర్తువలన నీవు నావిభూతులను గుర్తించగలవు.

యద్వద్విభూతి మత్సత్త్వం శ్రీమదూర్జితమేవవా

తత్తదేవావ గచ్ఛత్త్వం మమ తేజోఽంశ సంభవమ్ || ౪౧ ||

“ఓ అర్జునా, ఏ ఏ భూతములందు విశ్వరూపము మరియు ఉయాళు త్వము - యీ రెండుగుణములును ఒక చోట కనిపించునో అవన్నియు నా విభూతులుగా నీ వెయిండును.

అథవా బహునైతేన కిం జాతేన తవార్జున
విష్వభ్యాహ మిదం కృత్స్న మేకాంశేన స్థితోజగత్ ||౪౨||

“అకాశమున కేవలమొక్క సూర్యబింబము మాత్రమే వుండును, కాని దాని ప్రభావము త్రిభువనములందును వ్యాపించి యుండును. సరిగా అదేవిధమున, ఏ ఒక్కని ఆజ్ఞను అందరూ పాటించుచుండునో, ఆతనిని నీ నన్నడును ఒంటిరివాడనిగాని, నిర్ధనుడనిగాని తలంచుము. కామధేనువు వెళ్ళిన ప్రతిప్రదేశమునకును దానివెంట వస్తుసమూహము లెల్లను కట్టుబడి పోవునా? పోవు. కాని, అది, ఎప్పుడెవ డే పదార్థమునడిగినో అప్పుడే దానిని ప్రసవించసాగును. ఇదేవిధమున, ఆ ఏక విశ్వ - బీజమునందు జగత్తు నందలి సమస్త విశ్వరూపము నిండియుండును, దానిని గుర్తించెడి చిహ్న మొకటియే గలదు: మరియు ఆదేదన' జగత్తంతయు దానిముందు నమ్రురాలై యుండును మరియు దాని ఆజ్ఞను పాటించును. దేనియం దీ లక్షణములు కనిపించునో, దానిని నా అవతారముగ నెయిండును. ఈ విధముగ అవతారము లలో ఒకదానిని సామాన్యమైనదిగను మరొకదానిని ఉత్కృష్టమైనదిగను తలంచుటయు, మరియు వాటియందు భేదభావము చూపుటయు పాపము; ఏలనన యీ జగత్తంతయు నేనే అయియున్నాను. ఇట్టిస్థితిలో సాధారణము - ఉత్తమము అనెడి భేదములు ఏ దృష్టితో కల్పించవగను? ఈ విధముగ వ్యర్థ కల్పన మునర్హుట బుద్ధిని కళంకిత మునర్హుటయే. వ్యర్థముగ నేతిని ఏల చిలక వలెను? అమృతమును మరగ కాచుటచే కలుగులాభ నేమి? వాయువుకు గూడ కుడిపడమ లుండునా? సూర్యుని పొట్టు ఎచ్చటనున్నది, వీపుఎచ్చట నున్నది - అని పరీక్షించుటకై ఎవడైన నూర్యబింబముపై దృష్టిని కేంద్రీకరించునో, తత్ఫలితముగ ఆతని దృష్టియే పోవును. ఈ రీతిగ నే నా స్వరూపమున గూడ సాధారణము, విశేషము అనెడి భేదము ఏమాత్రములేదు. నా ఒక్కొక్క విభూతిని విడి విడిగా తీసికొని, నా అపారస్వరూపము నెటుల కొలువగలవు? కావున, ఓ అర్జునా, యీ విధముగ నన్ను తెలిసికొను ప్రయ

త్వమును కట్టిపెట్టుము. నాలా ఒక్క భాగమే యీజగత్తు నందంతటను పూర్తిగా వ్యాపించియున్నది. కాన నీవు భేదభావమును పూర్తిగా విడనాడి సమబుద్ధితో నన్ను పొందుము". జ్ఞానిజనరూపముననున్న వనమున విక సించెడి వసంతము మరియు విరక్తజనుల సంపూర్ణ ధ్యేయమునగు ఆ విశ్వరూపంపన్నడగు శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునితో నిటుల చెప్పెను. అందుపై అర్జును డిటుల చెప్పెను - "ఓ మహారాజా, భేదభావమును పూర్తిగా విడనాడ మని మీరు నాకు చెప్పియున్నారు. నూర్చుడు జగత్తుతో 'యీ అంధ కారమును తొలగించుము' అని చెప్పినటుల మీరు చెప్పిన విషయముకూడ నాకటులనే అనుచితముగ తోచుచున్నది. నేనిటుల చెప్పుట 'పిట్టకొంచెము, కూతిఘనము' అన్నటుల వుండవచ్చును. ఎవరి నోటనుంచిగాని, ఎవరి చెవినుంచిగాని మీనామము వెడలుచో లేక పడుచో ఆతని హృదయమున తత్క్షణమే భేదభావము తొలగిపోవునంత మహత్వము మీనామము నందున్నది. మీరు-స్వయముగ పరబ్రహ్మలే, మరియు ఆ పరబ్రహ్మయే సాభాగ్యవశమున నాకిప్పుడు లభించెను. అట్టిస్థితిలో ఏ భేదభావ ముండగలదు? మరియు ఎవరికది బాధాకరము కాగలదు? చంద్రబింబ గర్భమున ప్రవేశించి నప్పటికికూడ వేడికగులునా? కాని, మహారాజవగు శ్రీకృష్ణా, మీరు మీ మహత్వము వలననే యిప్పుడిటుల మాట్లాడిరి. "ఇది వినుట తోడనే శ్రీకృష్ణునకు చాల సంతోషమయ్యెను మరియు ఆయన ప్రేమతో అర్జునుని ఆలింగన మొనర్చుకొని యిటులచెప్పెను-" ఓ అర్జునా, నీవు నామాటలకు కోపగించకుము, నేను భేదమును అంగీకరించి భిన్న భిన్న విభూతుల విషయమై వర్ణించి చెప్పిన విషయములందలి ఆభిన్నత్వము నీఆంతఃకరణమున అంకితమైనదో లేదో తెలిసికొను తలంపుతో నిన్ను పరీక్షించుటకై యిటుల మాట్లాడితిని. కాని, నీకు నా విభూతులను గురించి చక్కగా బోధపడినదని నాకిప్పుడు నమ్మకము కలిగినది." అది అర్జునుడిటులనెను-"ఓ దేవా, మీ సంగతి మీకే తెలియవలెను, కాని నేనుమాత్రము, 'యీజగత్తంతయు మీ స్వరూపము మాత్రమేనని' నిజముగా చూచుచున్నాను!" సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో నిటులచెప్పెను-"ఓరాజా, అర్జునుడీరితిని ఆత్మస్వరూపానుభవము నొందసాగెను." సంజయుని యీమాటలను ధృతరాష్ట్రుడు మాట్లాడకుండా వినుచుండెను. ఇది సంజయునకు చాల చెడుగా తోచెను. అంత నాతడు

తనలో తానిటుల అనుకొనసాగెను. “ఈసౌభాగ్యఫలము తన ఎదుటకువచ్చి నది. కాని దానిని పొందజాలనంత దూరమున భృతరాష్ట్రమిడున్నాడు! ఇది కూడ ఒక అశ్చర్యకర విషయమే! ఈతనిబుద్ధి బాగుండునని నేను తలంచుచున్నాను. కాని అటుల జరుగుటలేదు. బాహ్యమునకు చర్మచక్షువులతో యితడెఱిగితిని అందుడో, అదేఱిగితిని అంతరంగమున యితని ఆతత్వక్షువులు కూడ గ్రుడ్డివే!” అన్న. అర్జునుడు భగవానునితో నిటులనెను-“ఓదేవా! నాఅంతఃకరణమున ప్రతిబింబితమైన ఆస్తిస్వరూపానుభవమును బాహ్య జగత్తున నాకసులతో నేను చూడవలెననెడి వాంఛతో నామనస్సు వ్యాకులము చెందుచున్నది.” అర్జునుడు గొప్ప భాగ్యశాలి; అందువలననే ఆతనికిట్టి శోరిక కలిగినది; ఆతడు తన చెండు నేత్రములతోను యాజగత్తునంతను చూడ గోరినాడు.

ఓ శ్రోతలారా, ఆ అర్జునుడు స్వయముగ కల్పరూపాఖి, అందువలననే ఆతనివాంఛ వ్యర్థము కానేరదు. అందువలననే ఆతడు ఏదిఅపిగిన అది క్రీకృష్ణుడు వెనకేర్చుచున్నాడు. భక్తుడగు ప్రహ్లాదుని మాట నిలుపుటకై స్వయముగ విషరూపముచు భరించిన ఆ శ్రీమన్నారాయణుడే నేను, యీ అర్జునునకు సద్గురు రూపమున ఒభిం నాడు. ఇక రానున్న అధ్యాయమున శ్రీనివృత్తనాథ శిష్యుడగు జ్ఞానదేవుడు శ్రోతలకు అర్జునుడు క్రీకృష్ణుని విశ్వరూపమును చూపుచుని ఎటుల ప్రార్థించెనో వినిపించును.

తెలుగు జానేశ్వరి

పదునొకండవ అధ్యాయము

ప్రస్తుతపు పక్షనొకడవ అధ్యాయమున అష్టమనకు విరాట్స్వరూప దర్శనమగుటను గురించిగలకథ ద్వివిధరసములతో నిండియున్నది. ఈ ధర్మా ముఖ్యమైనది శాంతిరసము, కాని దాని యింటికి అద్భుతరసము ఆతిథ్యము గొనుటకై నచ్చినది. మరియు అన్యరసములకుకూడ దానితోపాటు గౌరవము లభించినది. ఓ శ్రోతలూగా, వహువరుల వివాహసమయమున పెండ్లివారు కూడ మంచి విట్టలను, అభరణములను ధరించి సంతోషముతో తిరుగురీతిని యిచ్చట దేశభాషయొక్క సుఖాసనముపైన సమస్త రసములు ముగిసిపోయి చున్నవి. కాని, హరిహరుఃపరే పరస్మరము ప్రేమపూర్వకముగ గాఢా లింగన మొనర్చుకొనిన శాంత, అద్భుతరసములు యీ విధముగ కనులకు కని పించునంత చక్కగా వున్నవి. లేదా, అమావాస్య పర్య - సమయమున మూర్త్య - చంద్ర మండలములు రెండును ఏకత్రిమగునుటలు యిచ్చట యీ రెండు రసములు వికృతను పొందినవి. గంగా యమునల సంగమమువలె యీ రెండు సంగమము పొందుటచే యిచ్చట ప్రయాగక్షేత్ర మేర్పడి నది. ఇప్పుడీ జగత్తంతయు యీ పవిత్రక్షేత్రమున స్నానమొనర్చి ఆనందముచే నిర్మలము కావచ్చును. ఈ సందర్భమున గీతను గుప్తపరస్వతిగా నెరుంగ వలెను మరియు కేవలము పై జెప్పబడిన రెండు రస - ప్రవాహములు వ్యక్త ములు; కాన ఓశ్రోతలూగా, ఈ అధ్యాయమును త్రివేణీసంగమ మనియే చెప్ప నగును. నా ఉదారదాతయగు శ్రీనివృత్తిసాధులు - యీ త్రివేణీ తీర్థమందు కేవలము క్రవణమార్గమున మాత్రమే లోకాలు సహజముగ ప్రవేశించగలుగు అవకాశమును కలిగించిరిని జ్ఞానదేవుడు చెప్పచున్నాడు. ఈ సంస్కృత తీర్థమందలి సంస్కృత భాషాత్మకతటుము దిగుటకు అతిశయమైనది; అందు కలన శ్రీనివృత్తిసాధులు వాటిని బ్రద్దలుకొట్టి దేశభాషా శబ్దములతో 'ధర్మ భాండారము సహజముగనే ప్రాప్తించు రీతిని' రేవునుకట్టెను. ఇప్పుడీ ప్రదేశమున శ్రద్ధాకురగు జనులు శోధుచో చక్కగా స్నానమొనర్చు నచ్చును.

యీ పయాగలో వింటున్న మాపుడగు మాధవుని దర్శించవచ్చును మరియు జనన - మరణ పర పాకు సంత - ముతో తిలూ జలింపించవచ్చును. ఈ అధ్యాయమునగల రస వికాసము జగత్తుకు శవకాసంక సాహజ్యము లభించినదాయన్నటుల వున్నది. ఈ అధ్యాయమున శాంతి, అమృతరసములు ప్రధానమైనవి. కాని వాటితోపాటు యితరసముల మహత్వము కూడ కొంత వరకు గలదు మరియు శేవలమిందు బ్రహ్మమే స్పష్టపడెను. ఈ అధ్యాయ మట్టిది. ఈ అధ్యాయము స్వయముగ శ్రీకృష్ణ జేవునకు విక్రాంతిస్థానము; కాని భాగ్యవంతులగు పురుషులందరి యందును అర్జునుడు నిజముగ శేష్ఠుడు, ఏలనన, ఆతనికి యీ చోటుకూడ ప్రవేశము లభించినది. కాని, అర్జునుడు మాత్రమే యీ ప్రదేశమునకు చేరునని మేమేల చెప్పుదుము? ఎవరు కోరిన వారే చేరగలరు; ఏలనన, యిప్పుడు గీతార్థము దేశభాషా రూపమున ప్రకటమైనది. కాన ఓశ్రోతబాగా మీరు వ్యాకర్థనను వినుడు, మరియు సజ్జనులందరు యిత్రశ్రద్ధ యుంచుడు. ఈ సమయమున మహాత్ములగు మీసభలో నేనీ రీతిని అనుచిత సాహాయ్యముతో మాట్లాడరాదు; కాని మీరు వన్ను చేతుతో మీబిడ్డనిగ బావింపురా! మీరు ఎదైన చిలుకకు మాట్లాడుటను శేర్పి, మీవద్ద మాట్లాడుట శేర్పుకొనిన ఆచిలుక మాట్లాడ సాగుచో, మీరు ఆంధ్రముతో తలబూపెదరు లేనా, కల్లి తన బిడ్డని విశోద కాశ్యమున నిరుగ్న మొనర్చినప్పుడు, ఆ బిడ్డడా పనిలో నిమగ్నడై యుండుటను చూచి తల్లి ఆనందించదా? కాన, మీరు శేర్పిని మాటలను మీరే వినుడు. ఓ మహారాజులారా, యీ సాహిత్యమనెడి మధురవృక్షమును మీ చేతులతో మీరే నాటిరి; యిప్పుడు మీ అంధానమనెడి అమృత జలముతో నిడిసి దీనిని మీరే నెద్దదాని నొనరు డు. మీరిటుల చేయుచో యీ వృక్షము రస-భావములనెడి పుష్పములతో నిండియుండును, అశేకార్థములనెడి ఫల భారము గలదగును మరియు మీ పుణ్యమువలన జగత్తునకు నుభవడు అన కాళము లభించును! ఈ మాటలకు సజ్జనులగు శ్రోతలు సంకల్పించి యిటులనిరి - “వహ్! నీవు చక్కగా నుడిచితివి. అప్పుడప్పుడు దేవునెనో చెప్పుము” అంత శ్రీ కృష్ణి నాథుల శిష్యుడగు జ్ఞానదేవుడిటుల చెప్పుచున్నాడు. “శ్రీకృష్ణార్జునుల ఆ గంభీర సంవాదమును నిర్బుద్ధునగు నేనేమని చెప్పను! మీరే నావలన యిదంతయు చెప్పింతురు, అదేనియందలి ఆకులు తినెడి

కోతులచేరికూడా లంకానాథుడగు రావణుడు తిరస్కార పాత్రుడయ్యెను మరియు అతనికి పరాభవము సంభవించెను. అర్జునుడచ్చట ఒంటరివాడు అయినప్పటికిని ఆతడు పదునొకండక్షాహిణుల సైన్యమును కూల్చెను. కావున, పదుర్థులు ఏదికోరిన అది చరాచములందరికలను జరిగి తీరునని చెప్పవలసి వచ్చును. యిదేవిధమున మహాత్ములగు మీరుకూడా నేడు నన్ను మాట్లాడునటు లొనర్పిరి. ఇప్పుడు నేను శ్రీకృష్ణ కుంతపతి సూటినుండి వెడలిన గీత యొక్క భావార్థమును చెప్పెదను, తాము విందురుగా! ఈగీతా గ్రంథ మాహాత్మ్యమెట్టిది? వేదములు ప్రతిపాదించిన ముఖ్యదేవతయగు శ్రీకృష్ణుడే యీగ్రంథమందలి వక్త. శంకరునంత వాడుకూడ దీనిని ఆకళింపు చేసికొన జాలనంత అర్థగౌరవము గలదీ గ్రంథము. ఈసమయమున హృదయ పూర్వకముగ నమస్కరించుటే ఉచితము. అర్జునుడు ప్రభువుయొక్క విశ్వరూపముపై ధ్యానముంచి ఏమని చెప్పునాగెనో మీరు వినుడు. అర్జునుని మనస్సున యీ విషయమును గురించి పూర్తియగు అభిలాషగలదు. అదేదన, నామనస్సున యీ జగత్తంతయూ పరమేశ్వరుడనెడి సిద్ధాంతమునెడ దృఢ విశ్వాసము గలిగినది; ఆసిద్ధాంతమును నేనిప్పుడు నాచిర్య చక్షులతో కూడ చూచి, ఆసిద్ధాంతమునెడ యింకను విశ్వాసము గలవాడే నగుదును. కాని మనస్సునగల యీ అభిలాషను భగవానునితో చెప్పట చాలకష్టము; ఏలనన, విశ్వరూపముపంటి గూఢరహస్య విషయముల గురించి ఆతనిని అడుగుట ఎటులని అతడు యోచించుచుండెను. అదిన్నీ గాక భగవానుని ఏప్రియ భక్తుడు కూడ శీటివరకు అడుగని విషయమును నేడు నేనెటుల అడగనని అర్జునుడు యోచించు చుండెను. అతనికి అతి సన్నిహితులగు తల్లి, గరుత్మాండు, సనకాదులుకూడ యీశోరిక నెన్నడును శోరలేదు. నేను వారికంటె సన్నిహితుడనా? కాని వారినికూడ భగవానుడు బాల భావముతోనే ప్రసన్నుల నొనర్చెను. అంబరీషుడి అనేకమంది భక్తులకొరకై భగవానుడు గర్భవాస కష్టమును సహించెను. కాని, వీరికికూడ తన విశ్వరూపమును చూపించలేదు. ఇట్టి గూఢవిషయమును నే నెట్లుడుగను? విశ్వరూపమును చూడనిదే నేను జీవించియుండజాలను. ఈ విధముగ అర్జునుడు యోచనచేసి భయపడుచూ చెప్పునాగెను. అతని యీ భయముకూడ ఎంతో నిగూఢముగ ఒకటి రెండు మాటలు చెప్పినంతనే భగవానుడు విశ్వరూపదర్శన మొనర్చునటుల యుం

దేను దూడను చూడగానే గోవు వ్యావలముపొంది దానిని కలసికొనగోరును, దూడవచ్చి పొడుగునందు మూతి నిడగానే పొడుగున పొలూరకపోవుట ఎటుల సంభవించును? పొండవులను రక్షించుటకై శ్రీకృష్ణుడు ఆరణ్యము లందుకూడ తిరిగెను. అట్టి అర్జునుడు కోరుచో శ్రీకృష్ణుడు విశ్వరూపమును చూపించకుండునా?

అర్జున ఉవాచ—

మదనుగ్రహాయ పరమం గుహ్యమధ్యాత్మ సంజితమ్

యత్ప్రయోక్తం వచస్తేన మోహలోఽయం విగతోమమ ॥౧॥

అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో చెప్పెను— దయాసాగరడవను ఓ నేవా, శబ్దములద్వారా చెప్పి వీలుకాని విషయమును మీరు శబ్దములవలన తెలియునటుల చెప్పిరి. భూతకోటి బ్రహ్మస్వరూపమునం దైశ్వర్యమును పొందినప్పుడు, యితర జీవములు ముక్తయు మాయ యనునవి నామ మాత్రమునకైననుండవు. ఆసహయమున పరబ్రహ్మయే స్వరూపముననుండుచో అదే ఆతని ఆంతిమరూపము. తాము తమ ఏ స్వరూపమును లోభిమాడు భవమును దాచియుంచుటల మీ హృదయపు లోతులందు దాచియుంటిరో, మరియు దేనికూడ నేవములకు కూడ తెలియనిదో, అట్టి మీ హృదయ రహస్యమును నేడు మీరు నా ముందు విప్పిచెప్పిరి. శ్రీ శంకరులు ఏ అధ్యాత్మ రహస్యమునకై సమస్తవిశ్వర్యమును త్యాగ మొనర్చెనో, అజేరహస్యమును నేడు మీరు నా కొక్కమారుగా చెప్పివేసిరి. కాని, మహామాయ యనెడి అసారసాగరమున తలవరకు నేను మునిగియుండుటను చూచి, ఓ శ్రీకృష్ణా, మీరు స్వయముగ దూకి నన్ను దానినుంచి బయటకుతీసిరి. నా కిప్పుడీ విశ్వమున మీరు తప్ప మరేదియూలేదు. కాని నా దురదృష్టవశమున నే నిప్పుటి వరకు 'మీరు భిన్నుడనే' అనెడి భావముతోనే వున్నాను. ఇప్పుటి వరకు 'నేను అర్జునుడనెడి పేరు గల ఒక పురుషుడ' ననెడి దేహభిమానము నన్నుంటిపట్టియున్నది. మరియు యీ కారవులను నే నిప్పుటివరకు నా 'స్వ జనులని' చెప్పుచుంటిని. ఇంతేకాదు, 'నేను వీరిని చంపుదును, యిందువలన నేను పాపమున పడిపోదును' అనెడి దుస్వప్నములను కూడ చూచుచుంటిని.

ఇంతలో నన్ను మీరు మేల్కొల్పిరి. ఓ లక్ష్మీనాథా, యిప్పుటివరకు నేను నిజమును పట్టుకొను విధించి అసత్యమును గంధర్వనగా మన విహారముచుంటిని మరియు నీరనెడిభ్రమతో మృగజలమును త్రావుచుంటిని. గుడ్డతోచేసినపాము నా సుఖమునకు అసత్యమైనది, కృత్రిమమైనది అయి యున్నది; కాని, నాకు 'నిజమును పామే నన్ను కరచినద'నెడి కల్పిత భ్రాంతి కలిగినది మరియు, దీనివలన నిజమును విచలక్షణములు గోచరించుచుండెను, శీవుడు వ్యర్థముగ తురజించుచుండెను, కాని దానినుండి రక్షించుభారము మీదే. ఎటులైన, ఒక సింహము నూతిగా తన నీడను చూచి, తన ప్రతిస్పర్ధియగు మరొక సింహముగా భ్రమించి, దానిని చంపు తలంపుతో నూతియందు దుముకబోవు చుండగా ఎవరోవచ్చి దానిని పట్టుకొని ఆపి, దానిని ఆ ప్రమాదమునుండి రక్షించెనట. సరిగా యిదేవిధమున నేడు మీరు నన్ను రక్షించిరి. కాకున్నచో ఓ దేవా, సప్తసముద్రములు ఏకమైపప్పటికిన్నీ, ఈ జగత్తంతయు ప్రళయ జలమున ముణిగిపోయినప్పటికిన్నీ, పైనుంచి ఆకాశము విరిగి పడినప్పటికిన్నీ, నేను నా యీ కుటుంబీకులతో ఎన్నడును యద్ధముచేయును - అని నేడు నిర్ణయము చేసికొంటిని. ఇట్టి అహంకారాధిక్యమువలన నేను ఆగ్రహమునెడి ప్రాదమున ముణిగిపోయియుంటిని; మరియు యిట్టిస్థితిలో మీవంటి చెలికాడు నానద్ద లేకున్నచో నన్నెవరు కాపాడి బయటకు తీయగలరు? లేనిదానిని వున్నదిగా నేను ధృఢముగ నమ్ముచు టిని. దానికి నేను 'గోత్రము'నెడి పేరు పెట్టితిని. నాపై నిట్టి విచిత్రముగు భ్రమోన్మాదము ఆవేశించెను. కాని, మీరే నన్ను కాపాడిరి. ఒకమాట మీరు నన్ను చండుచున్న లక్కయింటినుండి నుభముగ బయటకు తీసిరి. కాని ఆసమయమున కేవలము నాశరీరముమాత్రమే ప్రమాదమునందుండెను. కాని నేటి యీ భ్రమయనెడి అగ్నిప్రమాదమువలన నా చైతన్యమే (ఆత్మయే) నష్టముపొందుననెడి భయము గలదు. హిరణ్యాక్షుడనెడి అచరుడు భూమినంతను చాపగా చుట్టినటుల, యిప్పుడుమరాగ్రహము కూడ నా బుద్ధిని తన చేతిక్రించుకొనినది. ఇందుచే నాలో కలిగిన ఉప ద్రవ్యమువలన నాలో మోహముద్రవు ఆలలు లేవసాగెను. ఇట్టి కష్టసమయమున మీ సామర్థ్యమువలన మాత్రమే నాబుద్ధి తిరిగి పతమునానికి వచ్చినది. ఇందుచే మీరు రెండవమారు తిరిగి పరహితార్థమై త్రవలసి వచ్చినదని చెప్ప నగును; మీరు నా పంచప్రాణములను తిరిగి నాకొసంగిరనుటలో ఏమాత్రము

సంకేతములేదు. మహారాజా, తామొచ్చిన యింతకొద్దయగు పుణ్యకార్యము ఎన్నడైన వ్యర్థమునా? ఓ దేవా, మీరు నా మాయను సమూలముగ తొలగించిరి; అందుచే మీ కిత్తుత్తమునుగ కీర్తి లభించినది. ఓ మహారాజా, ఆనంద సహస్రమున విడిచించిన కమలములవలె గల మీ శేత్రములు ఎవనిపై ఆనుగ్రహించునో, ఆతనినిగించి 'ఆతనికి మోహముతోవాటు యోగముమూలా కలుగును - ఆతనిని ఎన్నడైన మోహము కలుగించుచున్నా' అని భావించుట కేవలము జెడ్డితనమే. బడతాగ్నిముగు మృగజల మేపాటిది? నే నిష్ఠుడు మీ కృపాప్రసాదమనెడి ప్రత్యక్ష గచ్ఛిన్మహిమప్రదేశాని సంతోషముతో బ్రహ్మరసాస్వాదనమొనర్చుచున్నాను. దీనిచే నా మోహము తొలగినదనుటలో ఆశ్చర్యమేమి గలదు? ఓ దేవా, నేను మీ పాదపద్మరచే నేను నిజముగ ఉద్ధరింపబడితిని.

భవాప్యయాహి భూతానాం శ్రుతౌ విస్తరకోమయా.

త్వత్త కమలపత్రాక్ష మాహాత్మ్యమపి చావ్యయమ్ ॥ ౨ ॥

“ఓ కమలములవంటి వికాస శేత్రములు మరయు కోటి సూర్య ప్రభలతో వెలుగొందు వాడా, నేడు నేను మీవలన జ్ఞానబోధను పొందితిని. ఏమాయవలన యీ భూతకోటి పుట్టుచున్నదో మరియు దేనివలన యిది అంత మందు లేనటుగుచున్నదో - ఆ మాయాస్వరూపమును మీరు నాకు స్పష్టముగ బోధించిరి. ఏ పవిత్రబ్రహ్మ గౌరవమును ధరించి వేదములు యిప్పటివరకు జగత్తున నుత్పాదించుచున్నదో, ఆపరబ్రహ్మ స్థానమును, నా మాయను దూరమొనర్చి నాకు చూపితిరి. యీ సాహిత్య సాగము వృద్ధిపొంది నిలచి యుండుటయూ, మరియు ధర్మసిద్ధాంతములనెడి రత్నములను మత్స్యములను ప్రసవించుటయు కూడా ఆపరమాత్మయొక్క తేజోలాభ ఫలకామమే. ఈవిధమున సాధనామార్గము లన్నింటికీని ఒకే శ్లేషముగు ఏపరమాత్మ గలదో, మరియు కేవలము ఆత్మానుభవము వలన మాత్రమే దేనిమాధుర్య జ్ఞానము కలుగ గలదో, ఆపరమాత్మయొక్క అపారమ, అనంతమునగు మాహాత్మ్యమును మీరు నాకు స్పష్టమొనర్చి చెప్పియున్నారు. ఆకాశమున గల మేఘములు వర్షించిన వీడప సూర్యునింబ దర్శనమగునటుల, లేదా మైనున్న నాచును చేతితో తొలగించిన వీడప ఆడుగుననున్న గీరు కనుపించునాగులేతిని,

లేదా మంచిగంధపు చెట్టును చుట్టుకొనియున్న సర్పమును తొలగించి పిదప మంచిగంధపు చెట్టు కనిపించురీతిని, లేదా పిశాచములు పారిపోయిన పిదప భూమిలో పాతిపెట్టిన ధనము లభించునట్లు, - మధ్యను తేరవలెయున్న మాయను నేడు మీరుతొలగించి నామతిని తత్త్వనిష్ఠ గలదానిగా నొనర్చిరి. కాన నెఱదేవా, యీ విషయమున నాకు పూర్తిగా విశ్వాసము రలిగినది; కాని నామనస్సునందిప్పుడు మరొక విషయ ముద్భవించినది. నేరీ విషయము నిప్పుడు సంకోచించి మీకు చెప్పక విడచినచో, మరెవ్వరో దీనిని చెప్పును? మీరుతప్ప నాకు మరే ఆధారము గలదు? నీటియందుండు చ్రాచి 'తాను చేసెడి ఫలానా పనివలన నీటికి కట్టము కలుగునని' మనస్సున సంశయ ముచో, లేదా బాలుండు పెంక పట్టుదలతో స్తవ్యపాన మొనర్చునకున్నచో— వారు జీవించుటకు మరే ఉపాయముగలదు? కాన. నేను సంకోచించరాదు. నామనస్సు నందున్న మాటను చెప్పితిరవలెను". అందుపై శ్రీకృష్ణుడు మధ్య యందడువచ్చి యిటులనెను - "ఓ అర్జునా, వ్యర్థమగు విషయములే? నీకిప్పుడేమి కావలెనో చెప్పుము."

ఏవమేత ద్యథాఽతత్త్వ మాత్మానం పరమేశ్వర!

ద్రష్టు మిచ్ఛామి తే రూప మైశ్వరం పురుషోత్తమ

॥ 3 ॥

అర్జునుడు చెప్పెను—“ఓ దేవా, తాము ఉపదేశించిన జ్ఞానమువన నాకు సమాధిలభించినది. ఎవని ఆదిసంకల్పమువలన యీ జగన్నిర్మాణము జరుగునో మరియు యథా సమయమున లయమును పొందునో, ఎవనిని మీరు స్వయముగ 'నేనని' చెప్పుచున్నారో, మీరు ఏమూల స్వరూపమునండి దేవతల సంకటములను నివారించుటకు గాను ద్విభుజ, చతుర్భుజాది అనేకవిధ రూపములను ధరింతురో, జలముపై శయనించుటచే గాని లేదా మత్స్య కూర్మాది రూపములతో చేయవలసిన పనులు పూర్తియైన పిమ్మట అప్పటి మీసగుణత్వము వీధానమున లీనమగునో, ఉపనిషత్తులు ఎవనిని గాన మొనర్చుచున్నచో, ఎవనిని యోగులు తమదృష్టిని అంతర్ముఖమొనర్చి చూతురో, మరియు సనకాదిభక్తులు ఎవనిని ఎల్లప్పుడు తమహృదయములందు బంధించుకొని యుండురో, మరియు మీ ఏ ఆనంద విశ్వరూపవర్ణనమును నేను ఎడతెగక వినుచున్నానో, ఓ వ్రథూ, మీ ఆ విశ్వరూపమును నా కిసులతో

చూచుటకై నా మనసు ఉద్విగ్నముచేయబడి. ఓ కేవా, మీరే నా సంకటములన్నింటినీ తొలగించి యిట్టివీరుకు విక్రమమును ప్రేమతో నా ప్రతివాధును నెరవేర్చితిరి ఇప్పుడు నా నెనెన్నున దొడ్డి కోరిక మాత్రమే నిలచియున్నది. మీ విశ్వరూపమును దర్శింపవలెనని ప్రబలముగ వాంఛించుచున్నాను.

మన్యసే యది తచ్ఛక్యం మయాప్రప్యమితి ప్రభో!

యోగేశ్వర! తతో కేత్వో దర్శయాత్మాన మవ్యయం ||౪||

“కాని ఓ నారాయణా, యీ విషయమున నా కోరిక సంకటముగలదు. మీ విశ్వరూపమును దర్శించు యోగ్యత నాయం దున్నదో లేదో నాకే బోధపడుటలేదు. ఓ కేవా, మీరే నన్ను ‘నీ కీ విషయముల బోధపడుటలేదనుచో, మిమ్ము ఎవరైన రోగి లేన రోగ నిర్ణయమును తాను చేసికొనగలవా?’ యని అడుగుచును. అంతేగాక నా కీ విషయమునైన గల ప్రబలముగ వాంఛవలెన, నాలో యీ కోరికకు తగిన యోగ్యతలేమిదా లేదా యనెడి సంగతినికూడ పూర్తిగా మఱచిపోతిని. దెప్పిగొనియున్నవాని ముందు నముద్రమును తీసికొనివచ్చి పెట్టినప్పటికిని ఆతడు ‘చాలును’ అని చెప్పు నటుల, ఈ గాఢవాఙ్మూలమున నన్ను కేవల సంకాలించుకొనజాలకున్నాను. నిద్రని టుందు గల యోగ్యతను తల్లి మాత్రమే తెలిసికొనగలుగునటుల, ఓ జగదీశ, మీరే నా యోగ్యతను గురించి యోచించి, నాకు మీ విశ్వరూప దర్శనము నొసప్పుడు. ఓ కేవా, తా మీ మాత్రపు అనుగ్రహమును తిప్పక చూపుడు. అటులకానిచో ‘నీకోరిక నెరవేరజాలదని’ చెప్పి కయిదు. చెవిటి కాని ముందు వ్యర్థముగ సంపదస్మరణమును అలపించుచో అంతవలన ఆతని కేమి నుభుము కలుగగలదు? కేవలము చాతకపక్షి దెప్పికను తీర్పు నెవమునకే చేయుదులు ప్రపంచమున కతనికి చాలివంటగా వర్ణించుటలేదా! ఆవర్ణము కూడ ఏరాలి బండపైన నుంచో అని వ్యర్థముగ నేనొప్పును. చంద్రుడు కేవలము చకోరమునకు కావలసినంత వేకు మాత్రమే తన చంద్రకలను విస్తరింపజేసి, మిగతా ప్రపంచమునకును పంచియివా? లేదు. కాని కనులు లేనివానికి చంద్రుని పకళము వ్యర్థమేయును. అందుచే, మీరు నాకు విశ్వరూపమును చూపెదరని పూర్తిగా నమ్మకము గలదు. ఏలనన, భూనుభు,

అజ్ఞానులకు అందరకునూ మీ స్వరూప మెల్లప్పుడు అస్పృశము వరియు
అలోకికమునై యున్నది. మీ బౌద్ధార్యము అతి విలక్షణమైనది, స్వయం
సిద్ధమా, అనిర్బంధమైనది అయియున్నది. తాము దానమిచ్చునప్పుడు
యోగ్యుల యోగ్యుల సేమాశ్రము గణించరు. మోక్షమువంటి పవిత్ర
వస్తువునుకూడ మీరు మీ బద్ధవిరోధులకు కూడ యిచ్చివేసిరి వాస్తవమునకు.
మోక్షము సంపాదించుటెంత కఠిను! కాని, అతికూడ మీ పాదములనంటి
పట్టియేయుండి, మీ శివటకు పంపిన అచటకు పోవును. వివయక్తమైన పాలిచ్చి
మిమ్ము చంపుటకై చచ్చిన పూతన యనెడి రక్తసికికూడ మీరు సనక, సనత్కు
మారాదులకువలెనే సాయుజ్యముక్తి నొసంగిరి. అంతేగాదు, మా రాజనూయ
యాగ సమయమున త్రిభుజనములందలి సభాపదుల ఎదుటను పెక్కువిధముల
మిమ్ము నిందించి మాకు అప్రతిష్ఠ గలిగించిన మహాదేవుడూ, అపరాధియూ
నగు శివుపాలునికూడ, ఓ గోపాలకృష్ణా, మీరు మా అత్యస్వరూపమునందైకై
మొనర్చుకొనిరి. ఉత్తానపాదరాకుమారుడగు ధ్రువునకు ధ్రువ (అక్షయ)
పదవి కాతలెననెడి కోరికగలదా? అతడు కేవలము, తనతండ్రి ఒడియందు
కూర్చొను యోగ్యులను సంపాదించుటకు మాత్రమే వనమున కేగెను. కాని,
మీరు స్వయముగా ఆతనికి ధ్రువపదమునిచ్చి చంద్ర, నూర్యులకంటె శ్రేష్ఠు
నిగా నొనర్చిరి. ఈవిధముగా దుఃఖముచే నీడి ప బదుచున్న వారికి కనుక
ముందు లాలించించకనే బౌద్ధార్యముతో కృపాప్రదాన మొనర్చెడివారు
మీరాళ్లకరే. అజామీకుడు కేవలము తన మమకారమువలన నారాయణు
డనెడి తన కుమారుని పిలచెను. కాని, అతడు 'నారాయణ' నామోచ్చారణ
చేసి కారణమున, ఆతని పాపములనుకూడ యోచించనందా మీరాతనికి
ముక్తినిచ్చిరి. మీ వక్షస్థలముపై కాలిలో తన్నిన భృగు మహర్షియొక్క పాద
చిహ్నమును యిప్పటివఱకు మీరు అలంకారముగ ధరించుచున్నారు; మరియు
మీ శక్రకునకు శంఖానురుని శరీరముగు శంఖమును మీరు మీచేతి అడరముతో
ధరించియున్నారు. ఈవిధమున మీరు అపకారికకూడ ఉపకార మొనర్చరు.
అయోగునిపట్లకూడ బౌద్ధార్యమును చూపెదరు. మీరు ముందుగా బలీచక్ర
సన్నిధి దానమిడిగి, అందుకు మారుగా మీరాతిని ద్వారపాలకులైరి. ఎన్నడును
మిమ్ము భజించని, ఎన్నడును మీపేరైన విసని వేశ్యకుకూడ కేవలము
జ్ఞానోచ్చారణ మొనర్చినంత మాత్రముననే వైకుంఠ సౌఖ్యము లభించునట

చేసిరి. ఈవిధమున, వీరొనెడను కల్పించి మీరు కోరివలననే బలవంశముగ ముక్తిపద దానమును అనేకులకు అంబుకడకు, అట్టివర్జితము, యంతటి ఉదాహరణ మీరు వాచుట మీ బౌద్ధాగ్యమును నిదించి మహా విధమున ఎటుల ప్రవర్తించెదరు? తన సాంప్రదానముననే జగత్తునందలి కష్టముల నన్నిటిని లేకుండజేయు శక్తిగల కామధేనువయొక్క విప్లవమునైన అతితో నుండవలసి వచ్చునా? యందుచే నేను కోరిన కోరికను, ఓదేవా, మీరు ఆత శ్యము నెరవేర్చెదరు. కాని, ముందు నాలో మీ విశ్వరూపమును చూచు యోగ్యతను కలుగ జేయుదు. నాకనులలో మీ విశ్వరూపమును చూచు సామర్థ్యమున్నదని మీరు కలంచుచో, మీరు నాకోరికను నెరవేర్చుదు. అర్జును డీపిల్చి ప్రార్థించిన పిమ్మట వక్తవైశ్యర్య సూపన్నుడగు శ్రీ కృష్ణుడు వైశ్యముతో నుంభవాళసోయెను. శ్రీ కృష్ణుడు దనుయనెడి అన్యతము తో నిడియున్న మేఘమూ, మరియు అర్జునుడు సమీపించిన వర్షాకాలమూ అట్లు బుండిరి. లేదా శ్రీ కృష్ణుని కోరికయొక్కచో అర్జునుని వసంత ఋతువుగా సోల్పజరును. లేదా భువనవాటి నిండు చంద్రుని పూర్తి ప్రకాశము గల చింబమును చూడగనే క్షీరసాగరము అలకముతో నిండి పొంగులు పెట్టి సాగుచేసి శ్రీ కృష్ణుడు కూడా మిక్కిలమగు ప్రేమతో నిండియున్నవాడై ఉల్లాసమును పొందెను. అదైన, చిత్ర ప్రసన్నావేశముల దయామయుడగు శ్రీ కృష్ణుడు యభీర స్వరముతో నిలుల చెప్పెను.

“ఓఅర్జునా, అసఖ్యాకమూ, అసాగమూ నరు నా స్వరూపము నిదిగో చూడుము”. అన్నడు శ్రీ కృష్ణుని విశ్వరూపము నొక్క దానిని మాత్రమే చూడ నభిలషించు ముండెను. కాని, శ్రీ కృష్ణుడు తన యావిశ్వరూపమున సమస్త విశ్వమును చూపి చెను. కన్నుడగు దేవుని బౌద్ధాగ్యము అపరిమితమే. ఎవరైన యీ కోరికను కోరుటకు మాత్రము సంసిద్ధుడై వుండవలెను. అంతే. అతడా యాచకునకు ఆకడడిగిన దానికంటె కొన్ని కేల చెప్పెక్కడగా గుచ్చును. ఏ గుప్త రహస్య దర్శనమును భగవానుడు శేషవాసుని సహస్ర శ్రేణులకు కూడ కానిశ్చలేనో, ఏ గుప్త రహస్యమును అతడు శేషములకు కూడ చెప్పి బేయలేనో, శేషుడైన లక్ష్మీకేవికి కూడ భగవానుడు తెలియనివ్వలేనో, ఆ రహస్యమునే నేడు శ్రీ కృష్ణుడు పెక్కు విధముల వెల్లడించి మహాభాగ్యవంతుడగు అర్జునునకు తన విశ్వరూప

దర్శనమును కలుగజేసెను. మేల్కొనియున్న పురుషుడు స్వస్నావస్థ నొందినవాడై ఆ స్వప్నమునందే వుండుకీతిని శ్రీకృష్ణుడు కూడా యిప్పుడు అంత బ్రహ్మాండములుగ నయ్యెను. ఆ డు తిః కృష్ణ రూపమును పూర్తిగా అంతమొందించి, హయాదృష్టి యొక్కతెను తొలగించి, తన యోగము వలనను పూర్తిగా స్పృహమా, బహిరంగమా నొనర్చెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుని ముము నందు శబ్దమునిమందు వాయూరూపమును చూచు యోగ్యుని పున్నగా, లేదా యనెడి తలంపే నేకుండెను. అతడు ప్రేమ విహ్వలుడై “ఇదిగో, విశ్వరూపమును చూచుము” అనెను.

శ్రీ భగవానువాచ :—

పశ్యమే పార్థ! రూపాణి శతశోఽథ సమాశ్రయ : ।

నానా విభావి దివ్యావి నానా వర్ణా కృతీనిచ॥

౫॥

శ్రీకృష్ణుడు చెప్పెను— “పశ్యమే పార్థ! సేవః కేవలము విశ్వరూపమును చూడవలసినదిగా కోరితివి. కాని, నేను నీకు ఆ విశ్వరూపమును మాత్రమే చూపి చుటో అందేమి విశేషము గలదు! నా విశ్వరూపమునందేయేకస్తులలు నిండియున్నవో వాటినిన్నిటిని నీవిప్పుడు చూడుము. ఇందెన్ని రకములగు ఆకారములు, రూపములున్నవో చూడుము. కొన్ని చాల చిన్నవి మరి కొన్ని చాల పెద్దవి; కొన్ని కాల సూక్ష్మమైనవి, మరికొన్ని చాల వికాలమైనవి; కొన్ని చాల స్థూలమైనవి. కొన్ని వక్రముకానివి, మరికొన్ని చాల నీచవి, మాయుఁడతలమైనవి; కొన్ని చంచలమైనవి, మరికొన్ని నిశ్చలమైనవి, కొన్ని విరక్తగలవి మరికొన్ని మమకారముతో నిండియున్నవి; మరియు అతి తీవ్రమగు ప్రేమతో నిండియున్నవి. కొన్ని మదించినవి, మరికొన్ని జాగరూకతగలవి, కొన్ని గంభీరములేనివి, మరికొన్ని గంభీరమైనవి. కొన్ని ఉపారమైనవి కొన్ని పిసినిగొట్టువి, మరి కొన్ని క్రోధముగలవి. కొన్ని కాంతమైనవి, కొన్ని అభిమానముతో నిండియున్నవి, కొన్ని నిర్వికారమైనవి, కొన్ని అనందముతో నున్నవి. కొన్ని గర్జించునవి, కొన్ని మానముగనున్నవి, మరికొన్ని శబ్దవిహీనగణి. కొంతమసకాములు, కొందరు విషములంటులు, కొందరు మేల్కొనియున్నార,

కొందరు నిశించియున్నారు, కొందరు సుతుష్టిగలిగియున్నారు, కొందరు
 తోభులు, కొందరు సమాధియుక్తులు, కొందరు సహస్రములు, కొందరు శత్రు
 విహీనులు, కొందరు అతిభీకరులు, కొందరు ఆత్మంతి స్నేహపూర్ణము, కొందరు
 భయంకరులు మరియు కొందరు విలక్షణమైనవారు, యింకొందరు సమాధియుక్తులు
 కొందరు ప్రజోత్పత్తిచేయుటలో నిమగ్నులైయున్నారు, మరియు కొందరు ప్రేమతో
 ప్రజాపాలన మొనర్చుచున్నారు, యింకొందరు శ్రోధపూరితులై ప్రజాసం
 తోర మొనర్చుచున్నారు, మరియు కొందరు శేవలము తటస్థులై యీ విశేషము
 నంతను చూచుచున్నారు. ఇట్టి అనేకవిధము లగు అసంఖ్యాక రూపములందు
 గలవు. ఇదిగాక, మరియు కొందరు నిత్య శేషమున వెలుగొందుచున్నారు, మరియు
 వారి ప్రకాశపు రంగుకూడ ఒకచాచి కింకొంటి భిన్నముగా నున్నది. కొం
 దరు పురుషులవేసి కుద్ధబంగారమువలె కాన్పించుచున్నారు, కొందరు పూర్తిగా
 పసిమిపన్నెతో నున్నారు, మరియు కొందరు సర్వాంగములందును సింధూరము
 పూసిన ఆకాశమువలె శోభిల్లుచున్నారు. కొందరు స్వాభావికముగనే
 మణులు మరియు మాణిక్యములు వచ్చిన బ్రహ్మాండమువలె కనిపించుచున్న
 సుందరులు, మరియు కొందరు ముకుకుతో రంగరింపఁజేసిన ఆ శోభము ప్రకాశము
 వలె మెరయుచున్నారు, కొందరు స్వచ్ఛ స్ఫటికములై నిర్మలులు, కొం
 దరు ఇంద్రనీలమణివలె నీలవర్ణముతో నున్నారు, మరియు కొందరు కాటుకవలె
 కారునలుపుగా నున్నారు, యింకొందరు యెర్రగానున్నారు. కొందరు మెరయు
 చున్న బంగారమువలె పసిమిపన్నెతో నున్నారు, కొందరు వర్షాకాల శేఘము
 వలె నల్లగానున్నారు, మరియు కొందరు రక్తచంపకమువలె యెర్రగా నున్నారు,
 యింకొందరు ఆకుపచ్చగనున్నారు, కొందరు కంకరలట్టి న రాగివలె యెర్రగా
 నున్నారు, కొందరు కుభ్రించుచున్నవలె పూర్తిగా తెల్లగా నున్నారు. ఈ
 రీతిగా నానా వివిధరంగులుగా గల రూపములను చూడుము. వివిధరంగు
 లు దున్నటులే యివన్నియు వివిధరూపములందు కూడ గలవు. కొన్ని మన్మ
 థును కూడ స్థిలమంత సుందరమైనవి, కొన్ని అతి తేలికయైనవి, కొన్నింటి
 కాంతివంతమగు శరీరము అతిమనోహరమైనది, కొన్నింటి సుందరస్వరూపము
 తెరువబడిన క్రూరరలక్ష్మీ భాండారవగా యననటు లున్నది. కొన్ని ఆవయవ
 పుష్టి, కొండపుష్టి గలవి, కొన్ని పూర్తిగా ఆరుకుపోయాయున్నవి. కొన్ని అతి
 భయంకర రూపము గలవి, కొన్ని పొడుగాటి మెడగలవి, కొన్ని చాలపెద్ద

తలగలది, మరికొన్ని చాల నిలక్షణమైనవి మరియు అనాకారముగ నున్నవి. ఈ ఆకారములందరి పూర్తి ఆకారపు శరీరప్రసేకమునందును నీకు జగత్తు తయై కనిపించును.

పశ్చాద్దిత్యాన్ వసూన్ రుద్రానశ్చినా మయతస్తథా
బహూన్య దృష్టపూర్వాణి పశ్చాద్దృష్ట్యాణి భారత ॥౬॥

“ఈ రూపములందలి ఏ ఒక్కరూపముయొక్క దృష్టియైన తెరుపుడు పడినప్పుడు అదిత్యాది ద్వాదశ నూర్యులును అన్వించురు. కాని, ఆ దృష్టి మూతపడినప్పుడు ఆ అనిత్యులందరూ ఏకత్రికమై తీనమగుచురు. ఈ రూపముల ముఖము లందలి ఉష్ణశ్వాసవలన అంశటను అగ్నిమంటలు విండిపోవును మరియు ఆ జ్వాలనుండియే పావకుడు మోదలుగాగల అద్భవమవును అన్వించురు. ఈ స్వరూపములయొక్క కంపు తిరిగిన కనుబొమలు శ్రోధముచే ఒక దాని నొకటి కలపినప్పుడు ఏకాదశరుద్రులు అవతరించురు. కాని, వాటియందు సౌమ్యత అవిచ్ఛిన్నమిచ్చినప్పుడు అశ్వినీకుమారులవంటి అసంఖ్యాకులగు ప్రాణదాతలు పుట్టుచురు. వీటి చెవులనుండి అనేకవిధములగు పవనులుద్భవించురు. ఇదేరీతిని ఒక్కరూపముయొక్క సహజ కీర్తనలైన జేవగలు, సిద్ధులు ఉద్భవించురు మరియు చూడుము, నా దివ్యరూపమున యీ విధమగు అసంఖ్యాకము, అనంతమగు రూపములుగలవు. వీటిని వర్ణించి వర్ణించి వేదములుకూడ నీచ్చెత్తిపోయినవి, కాలుని ఆయువుకూడ చాలలేదు, వరియు శ్రీశిక్షముగ అగ్రహృత్కూడ అంగుచ్ఛిలేదు, మరియు వీటిని సురించినవార్త యెచ్చుడును వేదశ్రీ పు చెవులకుకూడ సోకలేదు; అట్టి అనేక రూపములను నీవు ప్రశ్నిక్షిముగ చూడుము మరియు ఆశ్చర్యముతో కూడియున్న అనందముమరియు పూర్ణసాఫల్యతను అనుభవించుము.

ఇహైకస్థం జగత్కృత్స్నం పశ్చాద్య సచరాచరం
మమదేహే గుణాకేత ! యచ్చాన్య ద్దృష్టుమిచ్ఛసి ॥౭॥

“ఓ అర్జునా, కల్పవృక్షముల్లింగ గడ్డి రకలు మొదలుకు యీ మూర్తులయొక్క శోమకూపము, ఎందుకూడ సృష్ట్యకు ముఖమైనవి. ఇంటి వైకృత్యవందలి కంఠలనుండి వచ్చేడి కిరణములంద్ల పరమాణువులునిగురుమా

కనిపించుకొని యీ మూర్ఖులమొక్క అవయవములందరి పంపి పరీక్షము లందు అనేక బ్రహ్మదములు ఎదురయ్యెనని చెప్పెను. ఇందలి బ్రతి అవయవ బ్రహ్మదములను పరీక్షింపఁ జేసి పించుచున్నది. ఈ జగత్తుకు ఆవల ఏదిగలదో నీవు చూడదలచువో, దానినికూడా చూడుము. దయా మయుడగు శ్రీకృష్ణుడే సంగతులను అన్నింటిని చెప్పెను, కాని 'నీ పదం తయూ చూచితివిగాదా?' అని శ్రీకృష్ణుడు దీక్షింపి పరీక్షకు అర్హుని చేసెవానియై యివ్వలేదు అంత శ్రీకృష్ణుని మఃస్యుఁ 'అర్హునిచేయఁ మూగ వలె ఏల స్తబ్ధుడగుచున్నాడ'ని సంకయము కలిగెను. ఈ సంకయముతో శ్రీకృష్ణుడు అర్హునివైపు చూడగా, అర్హుడు పూర్వమువలెనే అస్పృశ్యులై పుట్టుట ఆరికి కనిపించెను.

న తు మాం శత్యసే ద్రవ్య మనేనైన స్వచక్షుషా

దివ్యందదామితే చక్షుః పశ్యమే యోగమైశ్వరమ్

131

శ్రీకృష్ణుడు తన మనమును బిలు అనకొనెను—

“ఇంతవరకు యీతనికి అపక్తి తగ్గలేదు ఇంకను యీతనికి అశక్తులు భాగము కలుగలేదు. నే నీతనికి చూపించిన నా వాస్తవిక శక్తిస్వరూప మును ఆకళింపు చేసికొనుకొని యీతనియందు కనిపించలేదు” అని యోచించి నవ్వుకొని, ఆతడట్లునతో నిలులనెను—“నేను నీకు విశ్వరూపమును చూపి తిని. కాని నీవు దానిని చూచుటలేదు”. భగవానుని యీ మాటలు విని చతురుడగు అర్జును డిలులనెను—“కాని యిదెవరి తప్పు? మీరు కొంతకు వెన్నెలను ఆహారముగా పెట్టుట నిష్ఠులమగు బ్రహ్మము చేయుచున్నాడు గ్రహణియందు పరికుప మొనర్చిన అర్హులు పెట్టుచున్నారు; లేదా ఓ బ్రహ్మ, చెప్పటివాఁముందు సంగీయము అలపించుచు న్నరు. మీరు బుద్ధి పూర్వముగ పూదేనె కణమును శిశుకు ఆహారము నిడుచున్నారు; అందుచే ఆకణములు వ్యర్థముగ వివర్ణపడుచున్నవి. ఇట్టి సీతలా, ఓ సారా యణా, మీరు యిలరునివై బ్రోధము నేల చె: దెదరు? ఏ వస్తువు యింద్రియా తీతమైనదో, దీనిని కేవలము జ్ఞానదృష్టిచేత్రమే అనుభవించగలదో, ఆ వస్తువును మీరు నా చర్యచక్రుల ముందుంచుచో నేను దానిపెట్టుల చూడ గలను? కాని మీ తప్పుల నెన్నుట నాకు తగదు. కాని నేను మానముగా

నుండుటే నుంచిది" ఈ మాటలు విని శ్రీకృష్ణుడిటుల చెప్పెను—“సోదరా అర్జునా, నీవు చెప్పినది సబబుగ నే వున్నది, నేను నా వాస్తవిక విశ్వరూపమును చూపించుటకు ముందు నా ఆ రూపమును చూడగల నామర్థము నీకు కలుగజేయువలయును. కాని, ప్రేమవశమున నేను మాట్లాడుటలో యీ కష్టమును మరచితిని. కాని, దాని ఫలితము, పాపమును దుష్టకుండా విత్తులు చల్లుటచే ఎట్టి ఫలితము కలుగునో, అదే అయినది. నీ కిష్టము విశ్వరూపమును చూడగల కేక్తి నిచ్చుచున్నాను. ఓ అర్జునా, ఆ దృష్టి సహాయమువలన నీవు నావిశ్వవ్యాపక విశ్వరూపయోగమును ప్రత్యక్షముగచూచి ఆనందముతో ఆత్మానుభవమున ప్రవేశించుము” వేదములు ఎవనినిగురించి ప్రతిపాదించగోరునో, ఎవడు జగత్తునకంతకు మూలబీజమో, ఎవడు జగత్తునకంతకు వందనీయుడో, ఆ శ్రీకృష్ణుడిటుల చెప్పెను.

సంజయ ఉవాచ—

ఏవ ముక్త్యాతతో రాజా! మహా యోగేశ్వరో హరిః

దశాయామాస పార్థాయ పరమం రూపమైశ్వరమ్

॥౯॥

సంజయుడు భృతరాష్ట్రాంతో నిటుల చెప్పెను—

“ఓ కారవ కులశ్రేష్ఠుడవగు రాజా, నాకు వండి వుండి ఒకవిషయము పుగురించి చాల ఆశ్చర్యము కలుగుచున్నది, చూడుడు, ఈ త్రిమవనము లందును లక్ష్మీనిమించిన భాగ్యకాలి ఎవరు? లేదా ఆత్మస్వరూపజ్ఞానమును కలుగజేయు సాధనము వేదములకు మించి మరేదిగలదు? అచేదిధమున వాస్తవిక నేపాభావ మనునట్టిది కేవలము శేషవాగువంటే గలదు. ఆంజ్ఞేగాదా? నారాయణునిపట్ల ప్రేమతో నిండియున్నవాడై ఎనిమిది రూములూ యోగులవలె ఏకనిష్ఠుడై ఆకనిని నేలించు గుహ్యమునో సాటికన్న భక్తుడు మరెవరైన గలడా! కాని వీరిందరు ఒక పక్షానికి యున్నారు; కాని, పాపపులు జన్మించినాటినుంచి నారాయణ సౌఖ్యమును తినవైపును ఆర్జించుకొనుచున్నారా యనునటుల ఒక వాతస స్థము జన్మించినది. ఈ పంచపాదపులలో అర్జునునకు శ్రీకృష్ణుడు పూర్తిగా వశపడినాడు. వీరి సంబంధము, కామునడగు పురుషుడు లావణ్యవతియగు స్త్రీకి వశపడినటుల

యున్నది. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుని వలయందు విష్ణుకొనివటుల బహుళః
 పెంపుడు పడినూడ యీ విధముగ మాట్లాడుచుండను, వేదముకొరకు ప్రేమ
 తో పెంచిన హరిణమునూడ యీ విధముగ ఆడుకొనను. అర్జునునకెట్టి ఆదృ
 వ్యము పట్టినవో తెలియదు. పరబ్రహ్మమును పూర్తిగా తన కనులతోచూచు
 సాభాగ్యమాతనికి కలిగినది. శ్రీకృష్ణుడతని ప్రతీకోక నెటుల నెరవేర్చు
 చున్నాడో చూడుడు. అర్జునుడు కోపించినప్పటికిని దేవుడు వానిని సంతోష
 ముగ స్వీకరించును. అర్జునునియెడ శ్రీకృష్ణుడిటులుండు పెంతేని ఆశ్చర్యకర
 ముగ నున్నది. విషయవాసనలను జయించిన సమర్థులగు శుక్రాదియోగీశ్వ
 రులే యీ శ్రీకృష్ణుని రాసలీల, మరియు విషయవిలాసములను వర్ణించుచూ
 వర్ణించుచూ ఆతని స్తుతిపాత్రులైపోయిరి. యోగులు అత్యుచితన మనెడి
 సమాధిగలవారై యీ శ్రీకృష్ణుని ధ్యానింతురు. కాని, ఓ భృతరాష్ట్ర
 మహారాజా, అట్టి శ్రీకృష్ణుడు నేడర్జునునకు పూర్తిగా వశపడిపోవుట
 నా కంటేని ఆశ్చర్యమును కలిగించుచున్నది.” అటుపిమ్మట సంజయుడు
 వెంటనే యిటుల చెప్పెను—“ఓ కారవ శ్రేష్ఠా, అటుల కావచ్చుచో యిం
 దాశ్చర్యపడవలసిన విషయమేమి గలదు? శ్రీకృష్ణుడెవనివై సమగ్రహిం
 చునో ఆతని కిట్టి సాభాగ్యమే కలుగును. యిందువలననే దేవాధిదేవుడు
 అర్జునితో “ఓ అర్జునా, నీకు నేను దివ్యదృష్టి నొసంగుచున్నాను. దీని సహ
 యమున నా విశ్వరూపమును చూడుము” అని చెప్పలేదు. ఈ మాట శ్రీ
 కృష్ణుని నొంటినుంచి పూర్తిగా వెలువడకముందే అజ్ఞానాంధకారము నశించ
 సాగెను. అది శ్రీకృష్ణుని నోటినుండి వెలువడిన ఆక్షరములు మాత్రమే కావు.
 బ్రహ్మస్వరూప సామ్రాజ్య దీపమును అర్జునుని కొరకు జ్ఞానజ్యోతియగు శ్రీ
 కృష్ణుడు వెలిగించెను అటుపిమ్మట అర్జునునకు అశోక మగు జ్ఞానశేత్రములు
 అభించెను మరియు ఆ జ్ఞానశేత్రములందే భూదృష్ట్యంతురములు జనించెను. ఈ
 విధముగా శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునకు తన విశ్వరూపయోగ వైభవమును చూపిం
 చెను. ఆ సమయమున అర్జునునకు ఏ సమద్రముంచు యాశ్చర్యని వివిధాన
 తారములు తరంగములను పోలియున్నవో, ఎవని కిరణ సంయోగముచే యీ
 విశ్వరూపము ఎండమావులనెడి ఆభాసను కలిగించుచున్నవో, ఆ విశ్వరూప
 మును వైకుంఠపతి యగు శ్రీకృష్ణుడుచూపెను. ఒకమారు శ్రీకృష్ణుడు బాల్య
 మున మన్నుతిన్నప్పుడు యశోదకు కోపమునచ్చి ఆతని చేతిని పట్టుకొని

గదమాయించెను. అంత శ్రీకృష్ణుడు భయపడుచూ తననోట మన్న లేదని రుజువుచేయుటకై నోరు తెరచెను. అత్యుదాత్తని నూటియం దామెకు చతుర్దశభువనములు కనిపించెను. ఒకమారు మధువనమున ధ్రువునిపై నిట్టి అనుగ్రహమునే శ్రీకృష్ణుడు చూపెను. అతడొక్కమారు తననూట కంఠమును పెట్టగానే వేదములుకూడ చెప్పనేరని ఎన్నో విషయములను దడదడచెప్పసాగెను. ఓ ధృతరాష్ట్రా, అదేవిధమున నేడు శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునికూడ అనుగ్రహించెను. అందువలననే అర్జునునియందు మాయ నామమాత్రముగ కూడ లేకుండాపోయెను. అప్పుడొక్కమారుగా, ప్రభుస్వరూపమనెడి విశ్వరూప్రభ కనిపించెను మరియు అతనికి నలువైపులను చమత్కారముగనే యొండెను. ఇందుచే అర్జునుని చిత్తము ఆశ్చర్యభావనమున లీనమయ్యెను. మార్కండేయుని గురించిన కథలో, బ్రహ్మయొక్క సత్యలోకమువరకు పూర్తిగా పిండియున్న జలమునం దెల్లప్పుడు మార్కండేయు డొక్కడే యీదుచూ కనిపించుచుండునటుల, నేడు విశ్వరూప మహాత్మ్యవమున అర్జునుడొక్కడే ఆనందించుచున్నాడు.

అతడిటుల చెప్పసాగెను—“ఇచ్చట ఎంతవిశాలమగు ఆకాశమున్నది. అదంతయూ ఎవడెచ్చటకుగొనిపోయెను? స్థావరజంగమాత్మకమగు ఆ భూత సృష్టిఅంతయు ఎటకేగినది? దీక్షాచిహ్నములుకూడ నశించినవి. పైన, క్రింద—యనెడి కల్పనయే లేకుండపోయినది. అతనికి నేడు మేల్కొనినపిమ్మట శ్వశ్చ విషయములన్నియు లోపించిన విధమున సృష్ట్యాకారముకూడ లోపించి పోయెను. సూర్యతేజ ప్రభావము వలన చంద్రుడు, నక్షత్రములూ అదృశ్యమైపోయినటుల జగత్సృష్టిభుని యీ విశ్వరూపము సృష్టివలెను కబళించినదాయన్నటులండెను; ఆ శుభయమున అతని మనస్సుయొక్క మనశ్శయముకూడ పోవుచుండెను. బాద్ధి తనను తాను సంబాలించుకొనకాలకపోయెను మరియు ఇంద్రియవృత్తులు తారుమారై హృదయమున నిండియున్నవి. అప్పుడు, స్తబ్ధత్వము మరియు ఏకాగ్రతలు సర్వవిధములగు యోచనలపైన ఎవరైన మోహనాశ్రమును ప్రయోగించిరా యనునటుల పరమావధిని చేరెను. అర్జునుడీ రీతిని ఆశ్చర్యమున లీనమై కాకుకముతో చూడసాగినప్పుడు అతనిముందు వరుణ్యబాడగు శ్రీకృష్ణుని కోమలస్వరూపము కనిపించసాగెను. కాని, అతే భూతము నలువైపులను ఆవేదితములగు వేదములలో కనిపించుచుండెను.

వర్ష కాలమున మేఘసమాహము ఏడతెగక వృద్ధిపొందుచుండునీతిని, లేదా మహా ప్రళయసమయమున నూర్చు లేజన్ను అభివృద్ధిపొందుచునే యుండునీతిని, ఆ సమయమున జగత్ప్రభుని విశ్వరూపము తానుతిప్ప మరేదియూ లేకుండ జేసెను. ప్రభువుమున యీ విధముగ ఆత్మస్వరూప సాక్షాత్కారము కలుగుటతోడనే అర్జునుడు సమాధినిపొంది స్తబ్దుడైపోయియుండెను. ఆ విమృట అతడు సహజముగనే కనులను తెరచెను; అటుల తెరుచుటతోడనే అతనికి విశ్వరూపసుందర్యసమాయెను. అర్జునుఁకు తన యీ కనులతోడనే విశ్వరూపమును చూడవలెనని గల కోరిక యీ రీతిగా క్రిక్కువ్లుడు నెరవేర్చెను.

అనేక వక్త్రీనయన మనే కాద్యుత దర్శనమ్

అనేక దివ్యాభరణం దివ్యానేకోద్యతాయుధమ్

||౧౦||

ఈ విశ్వరూపమున పెక్కు ముఖములుండెను. లక్ష్మీపతియొక్క రాజమందిరములవలె నున్న, లేదా పెక్కువిధములగు సౌందర్యలక్ష్మీ భాండారములవలెనున్న, లేదా వసంతముతో నిండియున్న ఆనంద వనమువలె నున్న, లేదా లావణ్య సామ్రాజ్యమువలెనున్న ప్రభువగు నుందర ముఖములను అర్జునుడు చూచెను. కాని, యీ సుందరముఖములతోపాటు ఆచ్ఛట చ్చట వాటిమధ్య స్వాభావికముగనే చాల భయంకరములుగానున్న పెక్కు ముఖములనుకూడ చూచెను. అవి చూచుటకు, కాళ - రాత్రియొక్క నేనయే వచ్చినదన్నటుల, లేదా మృత్యుముఖములే యున్నటుల, లేదా భయమనెడి కోటలు కట్టబడినటుల లేదా ప్రళయాగ్ని కుండములు తెగువబడినవన్నటుల వుండెను. ఆ విశ్వమూర్తియందు వీరశ్రేష్ఠుడగు అర్జునుడీ విధములగు పెక్కు విలక్షణము, వికరాలము మరియు భయంకరములగు ముఖములనుకూడచూచెను. వీటితోపాటు ఆ మూర్తియందే అలౌకికముగ అలంకరించబడిన, సౌమ్య ముఖములకూడా అసంఖ్యాకములుగ నుండెను, వాస్తవమునకు ఆజ్ఞాన దృష్టికికూడ ఆ ముఖముల అంత మెచ్చటను కనుపించుటలేదు. అటుపైని అర్జునుతో మిక్కుటముగు వుతూహలముతో ఆ విశ్వరూపమునగల నేత్రములను చూడసాగెను. ఆ నేత్రములు పెక్కువిధముల వికసించిన కమలవనము వలెనుండును. ఈ విధముగనే నూర్చుని రంగువలెనున్న మరియొకను ప్రకాశ ఫంతమగు నేత్రములనుకూడ అర్జునుడు చూచెను. కల్పాంత సమయమున

నల్లని దట్టమగు మేఘ సమాహమునందు మెరపు కనిపించినటుల ఆ నల్లని సంకరయగు కనుబొమ్మలకింద అగ్ని వలెగల దృక్పిరణములు శోభాయమానముగా నుండెను. ఇటుల ఆ ఒకే రూపమునందు వివిధములగు అనేక చమత్కారములను చూచుటచే అర్జునునకు ఆ రూపమునందలి అనేకత్వము పూర్తిగా విదితమయ్యెను. అతడు తనలో తానిటులను కొనసాగెను— “దీని పాదము లెచటనున్నవి, కిరీటములెచటనున్నవి, చేతులెచటనున్నవి?” ఈవిధమున అతనికి విశ్వరూపము దర్శించవలెన నెడి అనురాగము కుతూహలముతో పాటు వృద్ధిపొందసాగెను. ఆ సమయమున అర్జునుడు సౌభాగ్య భాండా రమేయస్వటులయ్యెను. అట్టి స్థితి హఠాతని ఏ మనోరథము నిష్ఫలమగును! శంకరుని అమ్ములపొదియందుకూడ వ్యర్థమగు బాణములుండునా! లేదా బ్రహ్మ చేవుని జిహ్వవై ఎన్నడైన వ్యర్థమగు మాటరాగలదా? అర్జునకప్పుడే ఆ అపార మూర్తియొక్క దర్శనము సంపూర్ణముగకాసాగెను. వేదములనుకూడా అంతచిక్కని ఆ భగవానుని విశ్వరూపమునందలి ప్రతి అంగమును అర్జునుడు తెందుకనులతోను ఒకేసమయమున ఒక్కమారుగా చూడసాగెను. ఆపాదమస్తకము ఆ స్వరూపైశ్వర్యమును చూచునప్పుడా మూర్తి నానావిధములగు అలంకారములచే విభూషితమైనటుల అర్జునునకు తోచసాగెను. ఆ పరబ్రహ్మ స్వరూపుడగు జేవుడు ధరించుటకుగాను అవి పెక్కువిధములగు అలంకారములు, ఆ భూషణములుగనయ్యెను, ఆ భూషణములు దేనిని పోలియున్నవో చెప్పటకిట్టి సమయమున ఎవరి వశమగును? ఏ లేజమువలన చంద్రనూర్పులుకూడ ప్రకాశవంతులగుదురా? మరియు జగత్తునందలి జీవరూపమున నున్న వచోలేజమునకేది జీవిత సర్వస్వమో, అట్టి ఆ లేజమే ఆ విశ్వరూపమునకు పింగారముగానుండెను. యిట్టిని ఎవని బుద్ధికైన బోధపడగలదా? ఇట్టి తేజోవంతముగ భగవానుడే తిన్నతాను సింగారించుకొని నటుల అర్జునుడు చూచెను. అంత అర్జునుడు జ్ఞానద్యప్తితో ఆ విశ్వరూపముయొక్క సరళహస్తమును చూడసాగగా, అందాతనికి కల్పాంకజ్వాలలు వెలువడుచున్నవా యనునటుల ఆ హస్తములందు మెరయుచున్న శక్త్రుములు కనిపించసాగెను. అంత అర్జునున కిటుల తోచెను—యీ రూపమునందంగములు అలంకారములు, హస్తములు మరియు అయుధములు, జీవులు మరియు శరీర సంఘటందలి జంటవస్తువులు అన్నియు స్వయముగ జేవుళ్ళే, మరియు యిదే

నిగమున స్థావర - జంగమ జగత్తంతయు క్రిక్కిరిసి రిండి వ్యాపింపబడి యున్నది. ఆ ఆయుగ కిరణములందలి ప్రబలమును అగ్నిలో నక్షత్రములు వేయించుచున్న కనకలవలె విచ్చుచుండెను, మరియు దాని తాపముచే అగ్ని వ్యాకులమునొంది సముద్రమున ప్రవేశించుటకు సిద్ధమగుచున్న వాయునటుల యుండెను. అటుపిమ్మట అర్జునుడు దేవుని అసంఖ్యాకములగు హస్తములను చూచెను—అందు కాలకూటవిషతిరంగములతో చల్లార్పబడినవా యనునట్టి లేదా ప్రచండ విద్యుత్తుచేరిండియున్న వా యనునట్టి అస్త్రములుండెను.

దివ్యచూల్యామృతధరం దివ్యగన్ధానులేపనమ్ !

సర్వాశ్చర్యమయందేవ మనస్తం విశ్వతోముఖం॥౧౧॥

భయమును పొందినవాడై యీ శస్త్రములతో కూడియున్న హస్తములవైపునంచి అర్జునుడు తన దృష్టిని మరల్చెనాయన్నటుల, అంత అర్జునుడు ప్రభుని కంఠము, మస్తకమును చూడసాగెను; దేనిచే కల్పవృక్షములు జన్మించునో, ఏది ఆత్మ పాప్తికి ఆనిష్ఠానమో ఎచట అలసియున్న శక్తి దేని విశ్రమించునో, కంఠము మరియు మస్తకమున అతిస్వచ్ఛము మరియు మందరమునగు పుష్పములను భరించినవాడై అట్టి ఆభరణములు కనిపించెను. మస్తకమున గుత్తులు వివిధ అవయవములపై పూలదండలు, జాలరలు మొదలగు నవన్నీ, కంఠమున దివ్య పుష్పమాలలున్న విరాజిల్లుచుండెను. దేవుని నికంటమునగల పీఠాంబరము, స్వర్ణము నూర్వలేజస్సినది పరిభావమును భరించినదాయన్నటులును, లేదా మేఘవర్షణము బంగారుచే కప్పబడినదాయన్నటులును కొల్లెల్లుచుండెను. కర్పూరవర్ణమునగల శంఖరునకు కర్పూరము రాచినటుల, లేదా కైలాసధవశగిరిపై పాదరసలేపన మొనర్పబడినటుల, లేదా క్షీరసాగరమునకు పాలతో సమానమగు తెలుపురంగుగాగల వస్త్రము కట్టినటుల, లేదా వెన్నెల తోడుగును ఆకాశమునకు తోడగినటుల - ప్రభువయి కరీరమంతటను చందనము రాచినటుల కనిపించెను. ఏ సుంగధమువలన ఆత్మస్వరూపలేజము ఆత్మభిక్షముగ యింకనూ ప్రకాశించునో, దేనిచే బ్రహ్మనందమనెడి దప్పిక కాంతించునో, దేనిచే పృథ్వీకి చైతన్య ప్రాప్తికలుగునో, విరక్తులగు సన్యాసులుకూడ దేని సాంగత్యమును కోరుదుకో, అనంగుడగు మన్మథుడుకూడ దేనిని తన అంగములన్నింటికి రాచికోనునో, అట్టి ఆ సుగంధ

మహిమ నెవడు వర్ణించగలడు ! ఈ విధమున ఒక్కొక్క కృంగార కోభను అర్జునుడు చూచుచూ ప్రభువు నిలచియున్నాడో, కూర్చొనియున్నాడో లేక నిద్రించియున్నాడో తెలుసుకొనజాలనంతటి కంగారునం దాతడుండెను. బాహ్యచర్యచక్షివులను తెరచి చూచినమీదట సనుస్తము జీవమార్తీయముగనే కనుపించుచుండెను. ఈ కనులతో చూడనని అతడు కనులను మూసి నప్పుడుకూడ అతనికి సనుస్తము జీవచయముగనే కనిపించుచుండెను. ఎదుట అసంఖ్యాకములగు ముఖములు కనుపించుచుండెను. అందుచే అర్జునుడు భయపడి వెనుకకు చూడ నారంభించగా, అచ్చటకూడ జీవుని ముఖములు, హస్తములు, పాదములు మెదలగనుచి అన్నియు అదే మారిరిగ కనిపించసాగెను. ఇట్టి స్థితిలో కనులు తెరచి చూచినప్పుడుకూడ యిదే విధముగ కనిపించెనుటలో ఆశ్చర్యమేమి గలదు ! కాని యిందలి వైచిత్ర్యము - కనులు మూసినప్పుడుకూడ అతడు కనులు తెరచినప్పటివలె దేవుని దర్శించుచుండుటే ! ప్రభుని కృపయందుకూడ యిదొక విచిత్రమగు కార్యమే ! అర్జునుని చూచుట, చూడకుండుట రెండునూ ఒకే విధముగ అగునటుల సారాయణుడొనర్చెను. అర్జునుడు ఒక చనుత్కార సాగరమును దాటి ఒడ్డునకు వచ్చుచుండగానే అతడు మరొక చనుత్కార సాగరమున పడుచుండెను. ఈ రీతిగా ఆ అనంతస్వరూపుడగు సారాయణుడు తన అరాకేళుగు దర్శన సామర్థ్యమువలన అర్జునుని పూర్తిగా గాబరా పడునటుల చేసెను. ప్రభువు స్వాభావికముగానే విశ్వతోముఖుడు, (సర్వవ్యాప్తి; వైగా, అర్జునుడు అతనిని విశ్వరూపము చూపించవలసినదిగా కోరెన, అందువలన దేవుడు స్వయముగనే సర్వజగద్రూపభూతుడై ఆతనిముందు ప్రకటమయ్యెను. అంతేగాక, సారాయణుడు అర్జునునకు దీపముగాని సూర్యపకాశముగాని వున్నప్పుడు తూత్రమే కనిపించెడి స్థూలదృష్టిని ప్రసాదించలేదు. కాన, ఓ ధృతరాష్ట్ర మహారాజా, యీ స్థితిలో అర్జునుడు చూచుగాక, లేక చూడకుండుగాక— యీ రెండు స్థితులందును అతడు తిప్పక చూడవలసియే యుండవలసినను విషయమును మీరు జ్ఞప్తియందుంచుకొనుడు.” ఈ విధముగా చాస్తినాపురము నందు దృతరాష్ట్రునితో సంజయుడు చెప్పనూ, మరల యిటులనెను—ఓ రాజా, యిదంతయు మీరు గుర్తుంచుకొన లేకపోయినప్పటికిని అర్జునుడు

భగవానుని విశ్వరూపమును చూచెననినీ, అది అశేష విశ్వములగు అలంకారములచే నిండియున్నప్పటికిని సర్వవ్యాపిగానుండెననినీయైన గుర్తుంచుకొనుడు.

దివి సూర్య సహస్రస్య భవే ద్యుగప దుత్థితా

యది భా స్పదృశీసా స్యా ద్భాస స్తస్య మహాత్మనః ||౧౨||

“ఓ రాజా, విశ్వరూపముయొక్క అంగములందలి కాంతియొక్క అద్భుతదృశ్యము ఎటులున్నదో, దేనికి సాటివచ్చునో చెప్పనలవికానది. మహాప్రళయ సమయమున ద్వాదశనూర్యులు ఏకమయ్యెదరు. అట్టి వేలకొలది దివ్యనూర్యులు ఒకమారుగా ఉదయించినప్పటికికూడ వా రా విశ్వరూప తేజో మహిమయొక్క లాతును కనుగొనజాలరు. జగత్తునందు గల విద్యుత్తు నంతను ఏకత్ర మొనర్చినప్పటికిని, కల్పాంతసమయపు అగ్నియొక్క పూర్తి మొత్తమునంతను ఏకత్ర మొనర్చినప్పటికిని, మరియు అందలి ప్రసిద్ధమగు దశ మహాలేఖస్సులను సమ్మిళితమొనర్చినప్పటికిని కూడ ఆ విశ్వరూపమునందలి అంగముల ప్రకాశముముందు అత్యల్పముగనే వుండును; యీ లేఖస్సుతో సమానముగ పడి కట్టదగు లేఖస్సు మరెచ్చటను లభించదు. అతని సర్వాంగములందును గల సర్వత్ర వ్యాపించెడి ఆ లేఖస్సును వ్యాసమహాముని కృపా ఫలముచే నేను చూడగలిగితిని.

తత్రైకస్థం జగత్కౌత్సన్నం ప్రవిభక్త మనే కథా

అపవ్యద్దేవదేవస్య శరీరే పాణ్డవ స్తదా ||౧౩||

ఆ విశ్వరూపమునం దొకమూల యీ సమస్తజగత్తు తన సంపూర్ణమగు వ్యాపకత్వముతో మహాసాగరమునందలి చిన్న చిన్న నీటిబుడగలవలెను, లేదా ఆకాశమునందలి వివిధమేఘములవలె, లేదా భూమిపై గల చీమల పుట్టులవలె, లేదా మేరుపర్వతముపైన పెక్క పరమాణువు బున్నటుల పడి యున్నది. ఈ విధముగా గల యీ జగత్తునంతను దేవదేవుని శరీరమునందా సమయమున అర్జునుడు చూచుచుండెను.

తత స్స విస్మయా విప్రో హృష్టరోమా భనజ్జయః

ప్రణమ్య శిరసాదేవం కృతాశ్చలి రభావత ||౧౪||

అర్జునుని మనస్సునం దింతవరకు 'యీ జగత్తు వేరు, నేను వేరు' అని గల భేదభావ మిప్పుడు పూర్తిగా నశించెను మరియు ఆతని అంతఃకరణము పూర్తిగా ద్రవించిపోయెను. ఆతనిలో ఆనందము సంచరించెను, బాహ్య శరీరావయవములందలి బలము తాత్కాలికముగ పూర్తిగా నశించెను మరియు సఖిఖి పర్యంతముగల శరీరమందంతటను రోమాంచమయ్యెను. వర్షముకురిసిన పిదప పర్యంతభాగములన్నియు శోమల తృణాంకురములతో ఆచ్ఛాదితమైన రృబడురీతిని అర్జునుని శరీరమందంతటను రోమాంచమనెడి అంకురములు మొలకరించెను. చంద్రకిరణ స్పర్శమున చంద్రకాంతమణి ద్రవించురీతిని ఆతని శరీరము చెమటబిందువులతో నిండిపోయెను. శమలశోశమున బంధింప బడిన భ్రమరము అటునిటు ఊగినప్పుడు (తామర మొగ్గ) కమలకలికకూడ నీటిపై ఊగురీతిని, అంతఃకరణమున సుఖతరంగములు లేచుటచే బయటకు ఆతని శరీరముకూడ గజగజవణకసాగెను. కర్పూర కదళీదళములు విచ్చి నప్పుడు అందణియున్న కర్పూరకణములు క్రింద రాల వారభించురీతిని, అర్జునుని శనులనుండి బొటబొట కన్నీటిబిందువులు పడసాగెను. చంద్రోదయము కాగానే నిండియున్న సముద్రము మరియుకనూ నిండిపోవురీతిని అర్జునుడు కూడ ఆనందతరంగములచే మరి యింకనూ నిండిపోయెను. ఈ విధమున ఎనిమిది విధములగు సాత్త్వికభావములు తమలో తాము పోటీ పడుచూ అర్జునుని అంగములందు నిండియున్న వాయు సటుల, ఆతని దీవ మునకు బ్రహ్మావంద సామ్రాజ్యము ప్రాప్తించెను. కాని, యీవిధమగు ఆత్మానందము లభించిన పిమ్మటకూడ ఆతని దృష్టిలో దేవుడు, భక్తుడు అనెడి ద్వైతభావము నిలచియుండెను. ఇందుచే అర్జునుడొక దీర్ఘనిశ్వాసమును విడచి యిటునటుచూచెను మరియు శ్రీకృష్ణుడుకూర్చొనియున్న వైపుప్రభున కాతడు నమస్కరించి, చేతులు జోడించి యీ రీతిని చెప్పుమొదలిడెను.

అర్జున ఉవాచ—

పశ్యామి దేవాం స్తవదేవ! దేహే సత్త్వాం స్తథాభూత

విశేషసజ్జాన్

బ్రహ్మణా మిశం కమలాసనస్థం ఋషీంశ్చ సర్వామరగాంశ్చ

దివ్యాన్ ॥౧౫॥

అర్జునుడిటుల చెప్పెను—“ఓ ప్రభో, మీకు నేను జనుజనులు చెప్పి
చున్నాను. మీరు నిజముగ నే నాపైఁ విలక్షణముగు అనుగ్రహమును మాపిరి;
ఆ కృపవలననే నేను నావంటి ఒక సామాన్యునకు కూడ మీ విశ్వరూపమును
చూచు సౌభాగ్యము గలిగినాఁ. కాని, మహారాజా, మీరు చాలమంచివని
చేసితిరి. దీనివలన నాకు కూడ చాల సంతోషము కలిగినది! నేను యీసృష్టి
కంతకు మీరే ఆధారమని నాకు ప్రత్యక్షముగ కనిపించినది. ఓ దేవా, మం
దరపర్వతిముపైఁ ప్రతిప్రదేశమునను వనచరజంతు సమాహములు ఏక
క్రితమై యుండురీతిని, అనేకములగు చతుర్దశభువన సమాహములు మీ
శరీరముపైఁ వ్రేలాడుచూ కనిపించుచున్నవి, ఆకాశమున నక్షత్రసమాహము
లుండురీతిని, లేదా విశాలమగు వృక్షముపై పెక్కు పక్షిగూర్చు వ్రేలాడు
రీతిని, ఓ నారాయణా, మీ యీ విశ్వమును శరీరమున స్వర్గము మరియు
అందరి దేవగణుమా నాకు కనిపించుచున్నవి. ఓ ప్రభో, ఈ శరీరమున అనేక
మహాభూతలంఛకములు మరియు భూతసృష్టియందలి ప్రతిఒక్క భూత సము
దాయము నాకు కనిపించుచున్నాను. ఓ మహారాజా, మీ శరీరమునందంత
టను సత్యలోకమున్నది; అట్టిస్థితిలో అందు బ్రహ్మకేపుడు కనిపించలే
దనుట కవకాశ మెక్కడ! మరియుకవైపు చూడగా కైలాసము కనిపించు
చున్నది. ఓ దేవా, మీ శరీరమందొక చిన్న కోణమునందు గౌరీసహిత
ముగా శంకరుడుకూడ నున్నాడు. ఇంతేగాదు, ఓ నారాయణా, మీరు
కూడ యీ విశ్వరూపమున కనిపించుచున్నాను. ఇందు కళ్యేపుడు మొదలు
గాగల సమస్తముషకులను మరియు నాగసముదాయ సహితముగ పాతాళము
కూడ కనిపించుచున్నది. సంక్షేపముగ చెప్పవలెననిన, ఓ త్రిభువనాథా,
మీ రూపమందలి ప్రతిఅవయవ భాగమునందును చతుర్దశభువన చిత్రములు
చిత్రంపబడి కనిపించుచున్నవి. ఈ భువనములందు ప్రతిలోకముకూడచిత్రంప
బడి కనిపించుచున్నది. ఈ విధముగా మీ అగాధమహత్త్వపు అలౌకికత్వము
నేను నాకు కనిపించుచున్నది.

అనేక బాహుదర వక్త్ర)నేత్రం పశ్యామిత్వాం సర్వతోఽనన్త
రూపం

నానందం న మధ్యం నపున స్తవాదిం పశ్యామి విశ్వేశ్వర విశ్వ
రూప॥ ౧౬

“ఈ దివ్యదృష్టి సహాయమున నేను నలుదిక్కులందును చూడగా—
మీ బాహుదండములనుండి ఆకాశాంకురములను పోలియున్నట్టి అనేక అగ్ర
హస్తములు మీవి వెలువడియున్నవి, మరియు వాటినుండి ప్రతి అగ్రహస్త
మును గమస్త విధములగు వ్యవహారములు మరియు కార్యములు చేయుచూ
వున్నటుల—నాకు కనుపించుచున్నది. ఆవ్యక్త బ్రహ్మమునందనే
బ్రహ్మాండభాండారములు ఉదయించియున్నటుల కనుపించుచుతిగా మీ యీ
అపారములగు ఉదరములు నాకు కనుపించుచున్నవి. ఈ శరీరమునందొకే
సమయమున సహస్రశీర్షత్వముగల కోటానుకోట్ల ఆవృత్తులుగలవు; మరియు
పరబ్రహ్మయనెడి వృక్షమునం దీ నేలకొలది మస్తకములనెడి ఫలములు ఫల
భారమునె ఊగుచున్నటుల కనుపించుచున్నవి. ఓ విశ్వరూపుడవగు దేవా.
యీవిధముగాగల మీ ముఖములన్నియు నాకు కనుపించుచున్నవి. మరియు
అందరి కనులయొక్క అనేక సముదాయములనుకూడ నేను చూచుచున్నాను.
కేవలమింతియేకాదు, స్పర్శము, పాతాళము, భూమి, దిక్కులు మరియు ఆకా
శము మొదలగునవి అన్నియు యిచ్చట అంతమును పొందుచున్నవి. మరియు
అన్నియూ యిచ్చట మూర్తివంతమును బాల్చి కనిపించుచున్నవి. మీరులేనట్టి
పరమాణువుతో సమానమగు ఏదైనా ప్రదేశము కనిపించునేమోయని నేను
ప్రయత్నించి చూచితిని. కాని నాయీప్రయత్నము భృష్టమైనది, మీరంతట
నిండియున్నారు. గణించనలవికానన్ని పెక్కు మహాభూతములిందు ఏకత్రి
తమైయున్నవి, మరియు ఓ అనంతదేవా, వాటివాస్తవీయంతయు మీయం
దిమిడియున్నది. ఈ విధమగు మహత్త్వముగల మీరెచ్చట నుంచి వచ్చిరో,
ఎచ్చట కూర్చుంటిరో, ఎచట నిలచియున్నారో, మీరేమాతృగర్భమందండిరో
మీ ప్రదేశమెంత పెద్దదో, మీ రూపమెట్టిదో, మీ వయస్సెంతో, మీ
ఆవలికడకు ఏమిగలదో, మీ మూలాధారమెట్టిదో—మొదలగు విషయముల
నన్నిటినిగురించి నేను యోచించి చూడగా మీకు మీరే మూలాధారమనిన్ని
మీరు మరి దేనినుంచియూ జన్మించలేదనిన్ని నాకు బోధపడినది. ఈవిధ
మున మీరు అనాదులు మరియు స్వయంసిద్ధులైనారు. మీరు నిలబ

దీయూ ఘండలేదు, కూర్మోనియుండలేదు. మీరు ఉన్నతమైనవారూకాదు, పాట్టివారూకాదు. ఆవియందున, మధ్యన, అంతమున ఓప్రభూ, అంతటను మీకేవున్నారు ఓజేవా, మీ రూపము, తౌరుణ్యము, పీపు, పాట్లు— అన్నియూ మీరే. నే నింకేమని చెప్పను! ఓ అనంతదేవా, మాటిమాటికి చూచినప్పటికికూడ మీ సర్వస్వము మీరేయని గోచరమగుచున్నది. కాని ప్రభూ, మీరూపమందు కేవలమొక్క కొరత కనిపించుచున్నది. ఆదేవన, అందు ఆది, మధ్య, అంతములు—యీ మూడింటియందే ఒక్కటిగూ నాకే ఎచ్చటను కనిపించుటలేదు. మీరంతటను వ్యాపించియున్నారు. కాని దీనికాడ ఎచ్చటను కనిపించుటలేదు. కాననే, మీయందే మూడునూ ఎచ్చటను లేవని నిశ్చయముగ నిర్ణయమగుచున్నది. ఈవిధమున ఆది మధ్యాంతరహేతుడవగు ఓ అనంతవిశ్వనాథా, నేను నిజముగా మీ విశ్వరూపమును చూచితిని. ఓ జేవా, మీయీ ప్రచండమూర్తియందే వివిధములగు సమస్తమూర్తులు ప్రతి బింబించుచున్నారు మరియు మీరు అనేకరంగులుగాగల యీ అంగరఖాలను ధరించినటుల కనిపించుచున్నది. లేదా యీ వివిధ మూర్తులు మీకరీరమైనెడి పర్యతమున వెలువడిన లతలవలెను మరియు అవి దివ్యాలంకారములనెడి పుష్పములు, ఫలములతోను నిండియున్నటులును కనిపించుచున్నది. లేదా, ఓజేవా, మీరు మహాసాగరము, మరియు యీ మూర్తులనెడి తరంగములచే మీరు కదలుచున్నటులును, లేదా మీరొక వికాల వృక్షముగను, మరియు యీ మూర్తులు ఆ వృక్షమునందు కాచిన ఫలములుగను కనిపించుచున్నది. ఓ ప్రభూ! భూలోకము భూతకోటిచే నిండియుండి కనిపించునటుల, ఆకాశము వక్షత్రములచే నిండియుండునటుల—మీయీ స్వరూపముకూడ అనంత మూర్తులతో నిండియున్నటుల కనిపించుచున్నది. ఇందలి ఒక్కొక్కమూర్తి యొక్క అంగములనుండి త్రిభువనములన్నియు ఉత్పన్నమై దానితోపాటు వారివలననే లయమునుకూడ పొందుచున్నవి—యిట్టి మహిమూర్నితులగు మూర్తులు మీ కరీరమునందలి రోమములూ యన్నటుల కనిపించుచున్నారు. ఇంతటి అపారరూపముగల మీరు నా రిధ సారధులగు శ్రీవిశ్ణులు. ఓ ముకుందా, యోచించిచూడగా, మీరెల్లప్పుడూను ఇదేరీతిని వ్యాపించియుండు రనిన్నీ, కేవలము భక్తునియొడగల ప్రేమచే యీవిధమగు ప్రేమమయమగు మధురరూపమునుధరింతురనిన్నీ తెలియుచున్నది. అచతుర్భుజములగులక్కాముల

రూపమును చూడగానే మనస్సు మరియు శీతములు శీతలములగును మరియు ఆలింగన మొనర్చుటకై చేతులు జాపుచో ఆ రూపము సహజముగనే లభించును. ఓ విశ్వరూపుడవగు దేవా, యీవిధమగు సుందరరూపమును నాపై వసుగ్రహించుటకుగానే ధరించితిరిగదా! లేదా, మీరు ఈ విధముగా సామాన్యులుగను, మధురముగను కనిపించుట నా దృష్టివోషము వలననా? ఏదైనానిమ్ము. ఇప్పుడు నా దృష్టివోషము పూర్తిగా తొలగిపోయినది. మరియు మీరు నా శీతములను సహజముగనే దివ్య ప్రకాశమయముగా నొనర్చిరి. మరియు యిందువలననే నేను మీ వాస్తవిక మహిమతో కూడియున్న స్వరూపమును చూడగలిగితిని. నా రథసారథులగు మీ విశ్వరూపమే యిదియని నా కిప్పుడు స్పష్టముగ బోధపడినది.

కిరీటినం గదినం చక్రిణంచ తేజోరాశిం సర్వతో దీప్తిమన్తం |
పశ్యామిత్యాం దుర్నిరీక్ష్యం సమన్తా ద్దీప్తానలార్క ద్యుతిమ

ప్రమేయం || ౧౭

“ఇంతేగాదు, ఓ శ్రీకృష్ణా, మీ శిరస్సుపైన మీ రెల్లప్పుడూ ధరించెడి ముకుటమే యిప్పుడుకూడ నున్నది, కాని, దాని యిప్పటి ప్రతిభ మరియు వైశాల్యములు కొంత విలక్షణముగా నున్నది. పైనగల మీచేతియం దిప్పుడు కూడ ఎవరిపైననూ చక్రము పయోగింపనున్నా రిన్నటుల చక్రమును ధరించియున్నారు. ఓ విశ్వరూపా, కాని యిందు పూర్వమెల్లప్పుడూ కానిపించు విషయమొకటి యిప్పుడు కనిపించుట లేదు. రెండవవైపున గల గదకూడ పూర్వపుమాదిరిదే గదా? క్రిందనున్న శస్త్రములులేని యీ రెండు చేతులూ గుఱ్ఱముల కల్లెమును పట్టుకొనుటకై ముందుకు సాగుచున్నవి. మరియు ఓ విశ్వనాథా, నా మనస్సునం దీ వాంఛ ఉదయించుటే రిడత్రా, మీ రీ విశ్వరూపమును ఒక్కమారుగా ధరించిరిని కూడ నాకు బోధపడినది. కాని, యిదంత ప్రచండమూ, అమృతమూ నగు చమత్కారము! ఈ చమత్కారమును చూచి చకితుడగుటకు కావలసినంత విషయబలము కూడ నాలలో లేకున్నది. ఈ ఆశ్చర్యమును చూచి చిత్తముపూర్తిగా ఉత్తరాలైతిరును. ఈ విశ్వరూపమిచ్చట నున్నదా, లేదా యని సరిగా నిర్ణయమొనర్చుటకుకూడ నీలుగాకుండావున్నది. ఈ జగత్సముదాయ సుందరము

యిందెంత చక్కగా యినుడుబడియున్నది! ఈ విలక్షణమును తేజోప్రభావమును అగ్ని కూడచూడజాలదు. నూరుగ్రాముకూడ మిణుగురుపురుగువంటివాడు. ఈ ప్రపంచ తేజోసముద్రమునందు సృష్టియంతయు ముణిగిపోయినదా, లేదా కల్పాంత మయమందలి విద్యుత్తు ఆకాశమునందంతటను వ్యాపించియున్నదా, లేదా జగత్సృజయ సమయమందలి అగ్ని జ్వాలలు తునాతునకలుచేసి గాలియందీ ఉన్నతమందపములు కట్టబడినవా యని నటులున్నది, నా దివ్యజ్ఞాన దృష్టికూడ యీ దృశ్యమును చూడజాలవన్నది. వీని జేదీప్యమానమగు ప్రభ ప్రతిక్షణము పొందుచున్న ఆపారమగు అభివృద్ధి మరియు అందలి తేజము మరియు దాహిత్యము నందలి విలక్షణతలవలన ఆతనికైపు చూచినందువలన దివ్య కేత్రములుకూడ కంగారుపడుచున్నవి. దీనినిచూడగా, మహాదురుని చూడవలెంటియందు దాగియుండు మహాప్రళయకాలమును అగ్ని వియ్యలైదలి నదా యన్నటులున్నది. ఈ విధముగా వ్యాపించియున్న దాహక ప్రకాశము నందు పంచాగ్ని జ్వాల లనెడి భ్రమరములు లేవగనే బ్రహ్మాండవంతయు జొన్నగామాడిపోవుచున్నదన్నటుల యున్నది. ఓ జేనా, మీ వ్యావకర్త్యము, తేజస్సులకు హద్దే కనిపించుటలేదు.

త్వమక్షరం పరమం వేదితవ్యం త్వమస్యవిశ్వస్య పరం నిధానం త్వమవ్యయ శ్శాశ్వత ధర్మగోప్తా సనాతన స్త్వపురుషోమతోమే

“ఓ జేనా, కేదములు ఎవనిని అశ్వేషించుటకై ప్రయత్నించునో, ఆ అక్షరము మరియు ఓంకార మనెడి మూడున్నర మాత్రల కావలగల వస్తువు మీరే. ఏది ఓంకారమున కంతకు మూలమో, మరియు జేనియందు జగత్తంతయు అణగియున్నదో, ఆ అక్షయము, గూఢము మరియు నాశరహితమగు తత్త్వము మీరే. మీరే ధర్మమునకు ప్రాణము, స్వయంసిద్ధులు మరియు అనిశ్చితులు మరియు జగత్తుకంటెను విశాంతియున్నా యున్నార. ముప్పదియారు తత్త్వములకు ఆవలగల ముప్పదియేడవ తత్త్వము మీరే. పుణ్యాపురుషుని చెప్పబడు నాశకుకూడ మీరేనని శేషు నాకాబోధపడినది. అనాది మధ్యాంత మన నైవీర్య మన నైబాహుం శశిసూర్య సేత్రం పశ్యామి త్వాం దీప్త హుతాశవ క్త్రిం స్వతేజసా విశ్వమిదం

తపనం ॥౧౯॥

“మీరు ఆదివధ్యాంతరహితులు, స్వయంసిద్ధులు, అపారులు మరియు మీ బాహువులు, పాదములు విశ్వవ్యాఘ్రములు. చంద్ర సూర్యులిద్దరు మీ సేత్రములు మరియు వాటి కృప మరియు కోపములనెడి ఆట నిరంతరము జరుగుచునే యుండును. మీరు ఒకనిపై క్రోధభూరిత సేత్రములతో కోపించి చూతురు, మరొకనిపై కృపాదృష్టియనెడి నీడను ప్రసరింపజేయు. ఓ దేవా, మీ యీ విధమగు స్వరూపమును నేను చక్కగా చూచుచున్నాను. మీ యీ ముఖము ప్రళయకాలపు మండుచున్న అగ్ని భౌంధారమువలె నున్నది. పర్యటములపై వ్యాపించియుండు దావాగ్ని నుండి వస్తువులను దగ్ధమొనర్చుచున్న అగ్నివ్యాలులే లేమరీతిని మీ నాలుక దంష్ట్రులను నాకుచూ దంతములం దిటునటు దిరుగుచున్నది. ఈ ముఖదాహము మరియు శరీరమందంతటను గల తేజస్సువలననూ యీ విశ్వమంతయు ఉత్తప్తమగుటచే అత్యంతముగ జ్ఞోభిల్లుచున్నది.

ద్యావా పృథివ్యో రిద మస్తరంహి వ్యాప్తం త్వయైకేన

దిశశ్చ సర్వాః

దృష్ట్వాఽద్భుతం రూప ముగ్రం తవేదం లోకత్రయం

ప్రవృథితం మహత్మన్ ॥౨౦॥

“మరియు స్వర్గము, పాతాళము, పృథ్వీ, ఆంతరాళము, దశదిశలు మరియు నలునైపుల వ్యాపించియున్న క్షీతిజవర్తులములు - అన్నింటను సహజముగనే వ్యాపించియున్నవారై మీరు నాకు కనిపించుచున్నారు. కాని, ఆకాశసహితముగ ఏటి నన్నింటిని యీ భయంకరరూపము కబళించినదన్నటులయున్నది, లేదా, మీ యీ రూపమనెడి అద్భుతరస తరంగములండు చతుర్దశభువనములు వచ్చిపడిన వన్నటులయున్నది. ఇట్టి స్థితిలో యీ విధమగు అద్భుతదృశ్యమును నా బుద్ధి ఏవిధముగా ఆశీంపు చేసికొనగలదు ? ఈ విలక్షణమగు వ్యాపకత్వము ఏ విధముగను హద్దుగలదిగా నొనర్చు వీలు కానిది; మరియు యీ తేజోతీవ్రత ఏ రీతిగను సహింపవలసి కానిదియై యున్నది. జగత్సృజుము లనునది తేకపోగా, ప్రాణధారణమే చాల కష్టముగ నున్నది. ఓ దేవా, మీ యీ స్వరూపమును చూచుటచే భయమనెడి వధద ఏల కన్పించున్నదో బోధపడుటలేదు. ఇప్పుడీ దుఃఖ తరంగములందు

త్రిభువనములు ముణిగిపోవుచున్నది. వాస్తవముగా చూచినచో మీ యీ మహాత్మ్యదర్శనమున భయప్రవేశమున కే ఆవశ్యకత గలదు! కాని, నేను ప్రస్తుతము పొందుచున్న మీ దర్శనానుభవమున నుట పే మాత్రము లేదనుటలో ఏ విధమగు సంశయము లేదు. మీ రూపము కనిపించనంతవఱకు యీ జగత్తుకు సాంసారిక నుభవములు మధురమైనవిగ తోచును కాని, యిప్పుడు మీ విశ్వరూపమును దర్శించిపిమ్మట విషయవాంఛలపట్ల పూర్తిగా విరాగ మేర్పడినది మరియు మనస్సున ఉద్వేగము జనించినది. మీ యీ రూపమును చూచిన పిదప మిమ్ము ప్రేమపూర్వకముగ కాగిలించుకొనుటకు వీలగునా? అటుల కాగిలించుకొనకుండా యీ శోకసంకటమున ఎవడైన ఎటులుండ గలడు? మిమ్ము విదవి ఎవడైన తప్పించుకొన జూచుచుచో యీ జనన - మరణములనెడి పరిహారింపరాని యీ జగత్తు నూరుదెరచుకొని ఎదుట నిలబడి ఆతనిని తప్పించుకొనిపోనిచ్చుట లేదు కూడాను. ఒకవేళ వాడు ముందుకు సాగుచో మీ యీ అచ్ఛుతము మరియు అశ్శ్యము నగు రూపము సహింపరానిదిగా నున్నది. ఈ రీతిగా మధ్యయందే సంకటములందుపడిన దురదృష్టయగు త్రిభువనము కష్టములను పొందుచున్నది. ఈ సమయమున నా అంతఃకరణమునందె దిక్షస్థితి సరిగా కలిగినది. ఈ స్థితి ఎటులున్నదనిన, అగ్నిచే దహింపబడి, తన శరీరమంటమ తొలగించుకొనగోరు తలంపుతో సముద్రముదరికేగి, అచ్చట సముద్రమున లేచెడి అలలను చూచి యింకమా భయమును చెందినవాడై వ్యాకులపడిన రీతిగానున్నది. ఈ జగత్తుకు కూడ సరిగా యిదే స్థితి సంభవించుచున్నది. అది మీ దర్శనముచే కేవలము మీరు మిట్లు చెందుచున్నది.

అమీ హి త్వాం సురసజ్జావిశన్తి కే చిద్భీతాః ప్రాక్షాల
యోగ్యతాన్తి

స్వస్తీత్యుక్త్వా మహర్షి సిద్ధ సజ్జా నువన్తి త్వాం స్తుతిభిః
పుష్కలభిః ॥౨౦॥

“అటు చూడుడు, యీ స్వరూపమునందే ఆ కైపున పెద్దపెద్ద తన తల గుంపులున్నవి. వీరు తమ అంగ - ప్రభావములన తమ కర్మచీరము

లను నాశమొనర్చుకొని, తమ సద్రూపమును పొందినవారలై తమ స్వరూపమున లీనమగుచున్నారు. ఇటు మరికొందరు, స్వాభావికముగ భయముగలవారై, సమస్తవిధముల మీ యెడ ప్రకృతులై రెండుచేతులు జోడించి ప్రార్థించుచున్నారు. వారు - 'ఓ ప్రభో, మేము మాయాసాగరమున పడియున్నాము, విషయశాలమున చిక్కుకొనియున్నాము, మరియు స్వర్గము మరియు సంసారముల మధ్య విషమావస్థలో చిక్కుబడియున్నాము మీరు శిష్ట మరెవరు మమ్మా సంకటమునూడి ఉద్ధరించగలరు! కాన మేము శుద్ధహృదయముతో అన్ని విధముల మిమ్ము శరణు కడుకొనుచున్నాము' అని ప్రార్థించుచున్నారు. ఈ విధమగు మాటలనే ఆ దేవతలు మితో చెప్పుచున్నారు. ఇటు మహర్షులు, సిద్ధులు మరియు పెక్కు విద్యాధర సమూహములు 'స్వస్తివచనములు' ఉచ్చరించుచూ మిమ్ము స్తుతించుచున్నారు.

రుద్రాదిత్యా వసవో యే చ సాధ్యా విశ్వేశ్వినౌ

మరుతశిశ్నేష్మపాశ్చ

గనర్వ యతౌసుర సిద్ధ సంఘా వీక్షంతేత్వాం విస్మితౌ

శ్చైవ సర్వే || ౨౨ ||

"రుద్రులు మరియు ఆదిత్యసమాహము, అష్టవస్తువులు, ఒకరినొకరు మించి సాధ్యదేవులు, యిద్వయ అశ్వినీకుమారులు, విశ్వదేవులు మరియు వాయుదేవులు వీరిందరు తమ వైభవసహితముగను మరియు పితృ, దేవ, గంధర్వ, యక్ష, రాక్షస, ఇంద్రాదిదేవతలు మరియు సిద్ధాదులుకూడ తమ తమ చోటులుబిడుండి తమహలముతో మీ యీ దేవీవ్యమానము, వికాలమునగు ఆస్థిని చూచుచున్నారు, మరియు చూచుచూ చూచుచూ విస్మయపూర్ణ హృదయాలై, ఓ ప్రభో, తమ మస్తకములను మీ చరణములపైవేసుంచున్నారు. వారు తమ జయజయ ధ్వానములచే సప్తస్వర్గములను ప్రతిధ్వనింపజేయుచున్నారు. మరియు రెండు చేతులు జోడించి తమ మస్తకముపైవేసుంచుకొని మీకు నమస్కరించుచున్నారు. యీ వినయ శృంగములు గల వనమున సాత్వికభావము లనెడి వసంతకాలము సుశోభితమగుచున్నది మరియు వారి యీ జోడింపబడిన హస్తములనెడి పల్లవములందు మీ రూపమనెడిఫలములు కనుంకతామే వ్రేలాడుచున్నవి.

రూపం మహాత్మే బహువక్త్రినేత్రం మహాబాహుః! బహు

బాహూరుపాదం

బహూదరం బహు దంష్ట్రాకరాళం దృష్ట్వాలోకాః

ప్రవృథితౌ స్తథాఽహం ॥౨౩॥

“శేడు వీరి నేత్రభాగ్యము మేల్కొన్నది మరియు మనస్సునకు నుఖ మునెడి నుసమయము వచ్చినది; ఏలనన వీరు శేడు మీ విశ్వరూపమును దర్శించిరి. త్రిలోకములందును వ్యాప్తమొనరించు మీ యీ రూపమును చూచి దేవతలుకూడ ఉలికిపడుచున్నారే; కాని, నే దా స్వరూపమును దర్శించు సౌభాగ్యమొక పామరునకు కూడ లభించినది. ఈ విధముగా గలది యీ రూపమొక్కటే, కాని నానావిధములగు భయంకర ముఖములు, అనేక నేత్రములు, శస్త్రములను ధరించుయున్న అసంఖ్యాకములగు చేతులు, అసం ఖ్యాకములగు తోడలు, పెక్కు బాహుదండములు మరియు చరణములు, అనేకములగు ఉదములు మరియు పెక్కు వర్ణములతోనూ యీ స్వరూప మున్నది. ప్రతి ముఖము నందును అనేక మెముల నిండియున్నది! విశ్వ శక్ యాంతిమున సంతిప్తుడగు యముడు ప్రతిచోటను ప్రళయగ్ని భట్టిలను అం టించెనా యన్నటుల, లేదా జగత్సంహారమొనర్చెడి దుద్రుని శస్త్రాస్త్ర ములా యన్నటుల, లేదా ప్రళయమును కలిగించెడి భైరవ సమాహతుల యన్నటుల, లేదా భూతతోటిని పులకముగా వండెడి శక్తిగల పాత్రలా యన్నటులున్నవి. ఓ ప్రభూ, యిదేవిధమున మీ ప్రచండముఖములు నలు వైపులను కనిపించుచున్నవి. పెద్దదగు సింహము గుహలో యిముడక, దాని తోప పూరిత స్వరూపము గుహబయట చాలదూరమువరకు కనిపించుచున్న రీతిని మీ ఉగ్రములగు దంతములు మోటిబయటకు వచ్చి కనిపించుచున్నవి. ఘోరాంధకారముతో నిండియున్న రాత్రిని ఆశ్రయముగా గొని ఘాతుక యగు పిశాచములు మిక్కిలమగు ఆనందముతో సంచరించుటకు బయల్పె డలు రీతిని ప్రళయ సంహార రక్తముచే నానిన మీ దంష్ట్రలు నోటినుండి బయటకు పచ్చుచున్నవి. ఇంతేగాదు, మీ ముఖమునందున్న భీకరత్వము, కాలుడు యుద్ధమునకు అహ్వనించెనా, లేదా ప్రళయము మృత్యువును పోషించినదా యున్నటులున్నది. ఇక యీ నిర్భాగ్యులు, దీనులు నగు భూత

సృష్టిపై మీ దృష్టి యించుకంత పడుచో, యమునానది ఒడ్డున శాలీయుని విషముచే పీడింపబడిన వృక్షములేరితని కనిపించునూ, అదేరితని యీ భూత సృష్టి దుఃఖపీడితయై కనిపించుచున్నది. మీరు మహామృత్యుసాగరబలమరియు అందు యీ త్రిభువన జీవన నాక శోకమనెడి మేఘములచే ముట్టడింపబడి, తుపానునపడి యిటునటు ఊగులాడుచున్న దా యన్నటుల కనిపించుచున్నది. ఓ మహారాజా, మీ రిందుపై “సీవు వీరినిగురించి యంతగా చింతించనేల? సంతసముతో విశ్వరూపదస్సన సుఖము ననుభవించుము” అందురేని, అందుకు నేను బదులుగా నివేదించున దిదియే—నేను వీరి కథలనెడి చాలును వ్యర్థము గనే మధ్య తెచ్చితిని. యిటుల నేను తెచ్చుటకు గల కారణము, భయ మూలమున నా ప్రాణములుకూడ గజగజ వణకుచున్నవి. నన్ను చూచి సృష్టి సంహారకు డగు రుద్రుడుకూడ భయపడును, యముడుకూడ నాకు భయపడి దాగుకొనును - అయినప్పటికిని యిట్టి ప్రతిభాకాలి వగు నేనే యీ సమయ మున గజగజవణకుచున్నాను. నన్నిట్టి స్థితిలో మీ రిప్పుడుంచిరి. కాని, దయాళుడవగు ఓ ప్రభూ, అన్నిటిని మించిన విచిత్రవిషయమేమన - దీని పేరు విశ్వరూపమేయగుగాక, కాని యిది వాస్తవమునకు ఒక మహామారియే. ఇది తన భయంకరత్వముచే స్వయముగ భయమునుకూడ ఓడిపోవునట్లునర్పినది. సభస్పృశం దీప్తమనేక వర్ణం వ్యాతాననం దీప్తవిశాలనేత్రమ్ దృష్ట్వాహిత్యాం ప్రప్యథితాన్తరాత్మాధృతిం న విద్దామి

శమంచ విష్ణో || ౨౪ ||

“భీకరత్వమున మహాకాలునికంటె మిక్కిలముగా గల మీ ఆనేక రసభూర్ణములగు ముఖములున్నవి. దీని వ్యాపకత్వము ముందు ఆకాశము కూడ అట్టమైనదిగనే కనిపించుచున్నది. వీటినుంచి వండుచూ వచ్చుచున్న అవిరిని ఆకాశమునందలి వ్యాపకత్వముకూడ యముశ్చుకొనజాలకున్నది. మరియు త్రిభువనములందునుగల పవనులుకూడ ముట్టడించలేకుండా మరియు అడ్డగించలేకుండా వున్నార; మరియు యీ అవిరి అగ్నినికూడ శాల్చివేయఁ చున్నది. కాని, అన్ని ముఖములూ ఒకే విధముగ లేవు, వానియందు వర్ణభేద ములున్నవి. ప్రత్యేకాలమందలి అగ్ని విశ్వసంహార మొనర్చుటకై వీటి భీకరమునకు గురికొనునా యన్నటుల యిదియొన్నది. ఈ స్వరూపమునకు

గల అధికమగు శరీరతేజస్సుమందు త్రిమవనములు తగులబడి భస్మము కా
గలవు, మరియు ఆ శరీరమునకు గల పెక్కు ముఖములందు కూడ యీ విధ
మగు వికాలము దృఢమానగు దంతుములూ, దంష్ట్రీలూ గలవు. వాయువు
కూడ ధనుర్వాతము కలిగినటుల లేదా సముద్రముకూడ వీచో గొప్పదగు
పరదతోపడి కొట్టుకొనిపోవుచున్న దన్నటుల లేదా ఒడబానలమును వెంట
నిడికొని విమగ్నియే సంహారమొనర్చుటకు సంసిద్ధమై యున్నదన్నటుల, లేదా
హాలాహలవిషము అగ్నిని భక్షించుచున్నదన్నటుల, లేదా అగ్నింటిని
మించిన ఆశ్చర్యకరమగు రూపమునందు మృత్యువునకు వశోక మృత్యుసహ
యము లభించినదన్నటుల—యీ సర్వసంహారక తేజస్సునందీ కలిసి యీ
ముఖములున్నటుల తోచుచున్నది. ఇక యీ ముఖములెంత పెద్దవియను
విషయమును గురించి నే నేమని చెప్పను! ఇది అంతకాలము బుద్ధులై ఆకా
శమును నలువైపుల ముట్టడించినదా యన్నటుల, లేదా భూమిని చంకయంద
దిడుకొని హిరణ్యాక్షుడు చిలమున దూచినటుల లేక పాతాళమునందలి మహా
దేవుడు పాతాళసహసు తెరచెనా యన్నటుల యున్నవి. సరిగా యిదేవిధ
మున యీ ముఖ వైకాల్యముకూడ నున్నది. ఇట్టి ముఖములందు గల నాలు
కల భీకరత్వము యింకనూ విలక్షణమైనది. ఈ మూర్తి యీవిశ్వమంతయు
కలిపినను తనకొక ముద్దగా కూడా కాదని తలంచి, అందుచే కురూహల
ముతో దీనిని మ్రొగితేయ కున్నదా యన్నటులున్నది. పాతాళమున గల
నాగుల వుంకారమువలన వెలువడెడి విషజ్వాల ఆకాశమువరకు పోవురీతిని
యీ వికాలమగు ముఖసహసు పోలియున్న దవుడయందీ నాలుక కనిపించు
చున్నది. ప్రళయసమయపు వివశ్యత బాలమున గంధర్వనగరమునందలి మేఘ
సమాహములు అలంకరింపబడి నటుల కనిపించురీతిని యీ పెదవులపైన
మొరయుచున్న యీ వక్ర దంష్ట్రీలు కనిపించుచున్నవి. మరియు ఈ లలాట
పటముపైన గల కనులు భయమును కూడ భయపెట్టి ఆణచి కేయుచున్నవా
యన్నటుల యున్నవి. మహామృత్యుదళము ఘోరమగు అంధకారమున దాగి
కూర్చొనియున్నదా యన్నటుల తోచుచున్నది. ఓ దేవా, మీరిట్టి భయంకర
రూపమును ధరించి వీ మహత్తర కార్యము నొనర్పదలచితిం! నాకు మరేమి
యూ బోధపడుటలేదు, నాకు మరణభీతి అవశ్యము కలుగుచున్నది. ఓ
దేవా, మీ విశ్వరూపమును దర్శించవలెనని నాకు కలిగిన వాంఛకు తగిన

ఫలము లభించినది. ఓ మహారాజా, మీ దర్శనము నాకు లభించినది మరియు నా శ్రేత్రములు తృప్తిపొందినవి. ఇక నా యీ జడశరీరము లేకున్నప్పటికిని నా శే విధమగు విశేషస్థము లేదు; కాని నా కిష్టుడు కలుగుచున్న విచార మేమన, నా యీ చైతన్యముకూడ మిగులునా, మిగులదా యనియే. భయముచే శేవలము శరీరము కంపించుటేగాదు, లేక శ్రుణుకాలమువరకు మనమును కూడ అత్యధికముగ సంతప్తమగుననీ కాదు, లేదా బుద్ధి కొంతసేపటివరకు భయమును పొందుననీ కాదు, లేదా అభిమానముకూడ ఎక్కువగుననీ కాదు, కాని వీటిఅన్నిటికంటే భిన్నమగు ఆనందమూర్తియగు నా నిశ్చలంతరాత్మ కూడ నేడు కంపించినది. ఈ సాక్షాత్కారము నందెంత చమత్కారము గలదు! నా బోధయంతయు నేడు పోవుచున్నది. ఇట్టి స్థితిలో గురు శిష్య సంబంధము మాత్రము నిలచియుండగలదని ఎవరెటుల చెప్పగలరు! ఓ శేవా, మీ విశ్వరూప సందర్శనముచే నా చిత్రమునం దుదయించిన దౌర్బల్యమును సంతాపించుటకై నేను కప్పదలచిన భైరవునెడి ఆవరణ కూడ నేడు నశించిపోయినది; ఏలనన, ఆ భైరవమునకు కూడ యీ విశ్వరూప సందర్శన భాగ్యము లభించినది. ఏమైనకానిమ్ము, అయినప్పటికిని, నాకు ఒక చక్కని ఉపదేశము మాత్రము లభించినది. శీవుడు విక్రమించు తలంపుతో యిటునటు అనేకవిధముల భయపడి తిరుగుచుండును, కాని ఆ దురదృష్ట్యుడు యిచ్చుటకు వచ్చినమీదట దీని అంతు లెఱిగిన లేడనెడి — ఉపదేశము నాకు లభించినది ఓ శేవా, నే నీ సంగతులన్నిటిని చెప్పనిచో నే నెటుల కాంతము గలవాడనై యుండగలను?

దంష్ట్రాకరాళానిచ తే ముఖాని దృష్ట్యైవ కాలానలసన్నిభాని
దిశో న జానే నలభేచ శర్మప్రసేద దేవేశ! జగన్నివాస ॥౨౭॥

“మహాభయంకర మగు కుండ పగిలి నిరంతరము కనులెదుట కని పించుచుండురీతిని మీ యీ మహావికటమూ ప్రచండమూ నగు ముఖము నా ముందు వ్యాపించియున్నటుల నాకు కనిపించుచున్నది. శేవల మింతియేగాదు వాటియందు దంతములు మరియు దంష్ట్రలు విలక్షణముగ కూడియుండుట చేతను మరియు పెదవులచాటున అవి యిమిడి యుండజాలకపోవుట చేతనూ, అంధు పెదవులపైనను అనేకములగు ప్రళయమును కలిగించెడి శస్త్రవృష్టి

దొర్నడియున్న వాయన్నటుల యున్నది. తక్షణసమయమున నుత్తరమును వివము
 జల్పించినటుల, లేదా చీకటిగాగల కాళరాత్రిలో భూతములు సంచరించు
 చున్నటుల, లేదా ఆగ్నేయాశ్రయముపై విద్యుత్తులము తొడగినటుల మీ
 యీ భయంకర ముఖమునందు నిండుమున్న ఆవేశము బయల్పడుచున్నది;
 మరియు యీ ఆవేశరూపమున మా పైకి వృత్తులరంగము దెచ్చుచున్నదా
 యన్నటుల యున్నది. విశ్వసంహారమొనర్చిడి ప్రచండవాయువు, మహా
 కల్పాంతమొనర్చిడి ప్రళయగ్ని - యీ రెండును కలపినప్పుడు యీ రెంటి
 సమ్మేళనమువలనను భస్మముకాని వస్తువేదిగలదు! ఇదేవిధమున మీ యీ
 భయంకరవదనమును చూచి నా హైర్యము నన్ను విడచి ఏలపోకుండును? నా
 కీ సమయమున దిక్కులు కనుపించుటలేదు మరియు నాకు శేష కనిపించ
 నంత భ్రాంతి నొందియున్నాను. మీ విశ్వరూపమునందే శౌద్ధిభాగమునూ
 చూచినంత మాత్రముననే నా సమస్తసుఖములు అంతమొందినవి, ఓ దేవా,
 మీ యీ అపారమగు విశ్వరూపమును ఉపసంహరింపుడు. ఓ దేవా, మీరు
 నా అంతః స్వరూపులగు సురువులనాలో, నా ప్రాణరక్షకారమై మీదాలును
 ముందుకుకొని, యీ మహామాయగు పశ్యయకారక పరాకరమును ఉపసం
 హరించి, దీనిని పూర్వమువలె గుఱపరచుడు. ఓ ప్రభో, ఓ దేవదేవా,
 మీరు నా మాటలయెడ ధ్యానిముంచుడు. ఈ విశ్వమును జీవంపజేసెడి
 చైతన్యము మీరే. కాని, మీరు శేష దీనివయమును మరచి అందుకుమారు
 సంహారమొనర్చుటను ప్రారంభించివారు. ఇదేమిటి? ఓ దేవా, మీరు శాం
 తులు, కృపాభరు. మీరు మీ యీ మాటను అంతమొందింపుడు మరియు
 నన్నీ ప్రచండినగు భవామునుండి ముక్తనొనర్చుడు శేష నిత్యసేటివరకు
 మాటిమాటికి విమ్ము చాల దీనముగా ప్రార్థిచుచున్నాను. ఓ విశ్వరూపుడ
 వగు దేవా, నేను కింత పిరికివాడనైతిని. ఇతకు పూర్వము ఇంద్రుని
 రాజధానిపై క్రమ్రువులు దండెత్తిరాగా నేనొంటరిగా వానినిమర్రొంటిని.
 మరియు ప్రత్యక్షము వృత్తుముఖమును చూచినప్పుటికి కుడ నాకు శేటి
 వాకు భయము కలుగలేదు, కాని, ఓ దేవా, నేటి యీ సంఘటన సామాన్య
 మైనదికాదు. ఈ సమయమున మీరు కాలనికూడ పరాకరునొనర్చి సమస్త
 విశ్వముతోపాటు నన్ను కూడా పానమొనర్చ గోరుచున్నారు. వాస్తవముగ
 చూచినచో యిదేవిధమగు ప్రళయకాలమూకాదు. కాని, వభ్యుల్లానే ఏల

బ్రాహ్మణుడగు దోబాచార్యుని కూడ మీరు భక్షించుచున్నార. నూర్య
పుత్రుడు, వీరశ్రేష్ఠుడగు కర్ణుని కూడ యిందున్నాడు. మరియు నా పక్ష
మున గల ముఖ్యులగు వీరులను చెత్తా-చెదారమువలె మీరు తుడిచిపెట్టు
కొనుచు పోవుచున్నటుల కనిపించుచున్నది. ఓ పరిమేశ్వరా, మీ కృపా
ప్రసాదమునకు బదులుగా విరుద్ధమగు యీ పరిణామము కలుగుచున్నది. నేను
మిమ్మీ క్రాంతి చేసి యీ మరద్భవ్యమగు దీక్షగత్తున కీ సంకటమును కలిగిం
చితిని. మొదట దేవతలు మీ దివ్య విభూతిని గురించి కొంతవరకు వర్ణించి
దానిని స్పష్టమొనర్చిరి. కాని, దానితో నా తృప్తి తీరుటలేదు. నేను మీ
విభూతులనుగురించి యింకనూ తెలిసికొనఁగోఁతిని. ఇందుచే నుడుకువ్రాపిక
దానిని తప్పించుకొన నలవికాదనుటను అంగీకరించవలసి వచ్చుచున్నది.
మరియు, ఏది జరుగనున్నదో, దాని ననుసరించియే బుద్ధిపూడ వుండునను
మాట సత్యమే. పూర్వకాలమున అశ్వుతము లభించినంతమాత్రమున దేవత
లకు సంతోషము కలుగలేదు. ఇందుచే ఆంతమున కాలకూటవిషమును ఉద్భ
వించినది - కాని, ఒక విధముగ చూచినచో కాలకూటవిషమునుకూడ స్వల్ప
మైనదిగనే తలంచవలెను, ఏలనన, దాని! ప్రతీకారము గలదు మరియు
ఆ సమయమున శ్రీశంకరుడు ఏదోవిధమున ప్రజలను ఆ సంకటమునుండి
కాపాడెను - కాని, యిప్పు డీ మండుమచ్చ వాయువు నెకడడ్డగించగలదు?
ఈ విషయతో నిండియున్న గగనము నెకడిప్పుడు భక్షించగలదు? మహా
కాలునితో పోరాడుతత్తి ఎవనికి గలదు?" ఈ విధమున దుఃఖపూరితుడై
అర్జునుడు తన అంతఃకరణమున శోకించుచుండెను, కాని. శ్రీకృష్ణుని అభి
ప్రాయమాతనికి బొత్తుగా విదితముకాలేదు. అర్జునుడంకవరకు - నేను చంపు
వాడను, యీ కారవులందరు చచ్చువారు - అని చెప్పమా ప్రబలమగు
మోహపాశమున పడియున్నాడు; అందుచే ఆతని ఆమోహమును పోగొట్టుట
కొరకే ఆ అనంతదేవుడు తన యీ గుప్తహాస్యము నాతనికి వెల్లవరించెను.
శ్రీకృష్ణు డా సమయమున విశ్వరూప నెడి నెపముతో అర్జునునకు 'ఎవడూ
ఎవనిని చంపడూ, 'నేనే అందరిని సంహరింతును' అనెడి 'తత్త్వమును తోధిం
చెను. కాని అర్జునున కింకవరకును తన యీ దుఃఖము నిష్కారణమైనదని
తెలియలేదు; అందువలననే ఆతని ఆ నిష్కారణము మరియు నిరర్థకమూ నగు
కంచుముకూడ ఎడతెగక వృద్ధికాపాగెను.

వక్త్రానేతే త్వర మాణావిశన్తి దంష్ట్రాకరాళానిభయానకాని
కేచిద్విలగ్నాదశనాస్తరేషు సందృశ్యన్తేచూర్ణితైరుత్తమాజ్ఞైః,

అర్జునుడు చెప్పసాగెను—“అటుచూడుడు. ఆకాశమున మేఘములు
నిండియుండురీతిని యిరుపక్షములందలి సేనలు ఖడ్గములు - కవచములు గలిగి
యున్నవారై మీముఖమున నిండియున్నారు. విశ్వప్రళయంతమందు సృష్టిపై
కాలుడు కొప్పించి ఇరువదియొక్క స్వర్గములను పాతాళముతోపాటు చుట్టు
చుట్టి మింగివేయురీతిని, లేదా దైవమునకు ప్రతికూలమగుటచే ప్రతి దైవను
మాటగట్టెడివాని సంపద యంతయు ఎచ్చటిదచ్చట దానంతట అదేసకించు
రీతిని, అస్త్రశస్త్రములతో అలంకరింపబడియున్న యీ రెండుసేనలను
ఒకటిగానై మీముఖమునం గిమిడియున్నవి, కాని, దైవగతి ననుసరించి అందే
ఒక్కటికూడ యీ ముఖమునుంచి తప్పించుకొని బయటకు రావన్నది. ఒకటే
వసులుట కోమలమగు అశోకాంకురములు పూర్తిగా వృక్షమైపోవురీతిని
వీరుకూడ మీ నూటపడి నాశనమగుచున్నారు. ద తముల సేన కైరేలలో
పడి కిరీటసహితముగ అందరి కిరములు చూర్ణమైపోవుచూ కనిపించుచున్నవి!
ఆ కిరీటముల దలి రత్నములలో కొన్ని మీ ద తములం నిక్షిప్తమినివి, మరి
కొన్ని చూర్ణమై గ్లముగానై తాలములమునందు వ్యాపించి యున్నవి మరియు
కొన్ని దంష్ట్రల ముందుభాగమును ఆనుకొనియున్నవి. ఇదంతయు చూచు
టచే, విశ్వరూపుడగు కాలుడు ప్రజాశరీరములను బలాత్కారముగ కలలించు
చున్నటులను, జీవ - దేహములయొక్క మ స్కమును మాత్రము మిగిల్చి
యుంచినటులను కనిపించుచున్నది. శరీరమున కంతకును మ స్కములు ఉత్తమ
మైనవి యగుటచే ఆవి మహాకాలుని ముఖమునపడియుండికూడ అంతమునరకు
మిగిలియున్నవని తోచుచున్నది”, అటుపిమ్మట అర్జునుడు మరల యిటులచెప్ప
సారంభించెను— “జన్మించినవానికి యిది తిప్ప మరొకమార్గమేలేదు. ఈ
జగత్తు స్వయముగనే యీ గంభీరముఖమున ప్రవేశించుచున్నది. ఇది సరి
యగునా కాదా? సృష్టింపబడిన అన్ని వస్తువులు తమంతతామే యీ ముఖ
మార్గమున పోవుచున్నవి మరియు యీ విశ్వరూపుడగు మహాకాలుడు నిశ్చల్ల
తో తన స్థానముం దున్నాడు; ఇవన్నియు తన దగ్గరకు వచ్చినప్పుడు ఆతడు
కాటిని స్వస్థభావమున భక్షించుచున్నాడు. బ్రహ్మచలందగ్ధ వైశగల

ఉన్నతమైన ముఖమున ప్రవేశించుచున్నారని మఱియు యీ సామాన్యభావిత వీరులు యిటుగల చిన్న ముఖమునందు ప్రవేశించుచున్నారు. మరెకొన్ని భూతములు పుట్టివచ్చుటకునే భక్షింపబడుచున్నవి, కాని దీనినుండి తప్పించు కొని పోయినవా డొక్కడును కనిపించుటలేదు.

యథానదీనాం బహవోఽమృతేగా స్సముద్రమేనాభి

ముఖాద్రవన్తి

తథాతవామీ నరలోకవీరా విశంతి వక్త్రాణ్యభిషజ్వలన్తి ||౨౮

“పెద్దపెద్ద నదీప్రవాహములు అతీశ్రమముగ పోవుచు సముద్రమున కలిసిపోవుచున్న రీతిని అన్ని దిక్కులనుంచి వచ్చి యీ జగత్తు యీ ముఖమున ప్రవేశించుచున్నది, ఈ ప్రాణులెల్లరు ఆయుష్యహర్షమున రాత్రింబవళ్ళ నెడి మెట్లను కట్టుకొని అతిశేగముగా యీ ముఖమున ప్రవేశించుటకై సాధనమొనర్చుచున్నారు.

యథాప్రదీప్తజ్వలచం పతంగా విశన్తి నాశాయ సమృద్ధవేగాః

తథైవ నాశాయ విశన్తి లోకాస్తవాపి వక్త్రాణి సమృద్ధవేగాః

“మందుచున్న పక్షుల గుహలందు మిడుతలు సమూహములు సమూహములుగా వచ్చి తమంత తాము పడు రీతిని, వీరందరుకూడ గంతులు వేసి కొనుచు వచ్చి యీముఖమునందు పడుచున్నారు. కాని, తత్తమొనర్చబడిన లోహము నీటిని పీల్చివేయు రీతిని, యీముఖమున పడినవారందరు భస్మమగుచున్నారు. వారందరు వ్యవహార త్రేత్రమున ఊరు - వేరు లేకుండా నాశనమొందుచున్నారు.

లేలివ్యాసేగ్రసమానస్సమన్తాల్లోకాన్ సమగ్రాన్ వదన్తజ్వలద్భిః
తేజోభిరాపూన్య జగత్సమగ్రం భాసన్తవోగ్రాఃప్రతపన్తివిష్ణోః

“కాని యింత అధికముగ భుజించినప్పటికికూడ యీతని ఆళలి ఏమాత్రము తగ్గకపోగా ఆతని యందొక విచిత్రమగు తీవ్రత యేగ్గుడు చున్నది. రోగి జ్వర విముక్తుడైన పిమ్మట, లేచి విచ్చగాడు కరువునచ్చుట వలనను తన పెదవులను నాకుకొను రీతిని, యీతని నాలుకకూడా పెదవులను నాకు

చున్నటుల కనిపించుచున్నది. మరియు యానోటిని గురించిన మరొక సంగతి కలదు. ఈనూటికి తివరాని వస్తువను నడచియూ కనిపించుటలేదు. నూటి ముందుకువచ్చిన ప్రతి తత్వపును తినివేయుచున్నది. ఈ ఆకలికూడ మనుష్యుని ఆశ్చర్యపడుటలు నొనర్చునట్టిదిన్నీ, అతి విలక్షణమైనదిన్నీ అయ్యున్నది. ఓ ప్రభూ, ఈస్వరూపమును చూడగా మీకుగల స్వాభావికమగు ఆకలి ప్రతిక్షణము 'ఈ సముద్రమును ఒక్క గుక్కలా త్రాగివేయుదమా, లేక యీ భర్తృత్వమును ఒక ముద్దగా మ్రింగివేయుదమా, లేక బ్రహ్మాండమునంతను ఒక్క మాయగా మీ దంష్ట్రలక్రింద పెట్టుకొందమా, లేక యీ దళదళలను కబళిం తమా, లేక యీ నక్షత్రములను నాకివేయుదమా—అని తలంచుచున్నటుల కనిపించుచున్నది. విషయసేవనమువలన కామవికారము యింకనూ వృద్ధిపొం దుచునే వుండురీతిని, లేదా కట్టెలవేయుటచే అగ్ని యింకనూ ప్రజ్వరిల్లు నటుల, ఎడతెగని ఆకలిచే ఎప్పుడూ భక్షించుచు డెడి యానోటిగల ఆకలి కూడా నానూటికి వృద్ధిపొందుచునే వున్నటుల కనిపించుచున్నది. ఇందుగల ఒకేముఖమును చూడుడు, అదెటుల తెరచుకొని యున్నదో! ఈ ముఖమున గల బాలుకనై పడియున్న త్రిభుజనములు బడబాగ్నిలోపడిన కపిత్థము(వెలగ) వలె కనిపించుచున్నది. ఈ స్వరూపమునం దీ విధమగు అసంఖ్యాక ముఖ ములు గలవు; మరియు వీటి అన్నింటికిని సరిపోవునంతటి ఆహారములభించుట సంభవము కాకున్నప్పటికిన్నీ వీటిసంఖ్య యింత అధికముగ ఏల వృద్ధిపొంది యున్నదో తెలియరానన్నది. ఓ ప్రభూ, మరదృష్టవశాన యీ జీవ-లోకము యీ ముఖవ్యాసలో దానాగ్నిలో లేడి చిహ్నముడిన రీతిని చిహ్నముడి యున్నది. ఇప్పుడీ విశ్వమిట్టి స్థితిని పొందుచున్నది. వీరు దేవుడుకారు కర్మ భోగులని తెలియుచున్నది. లేదా, యీ జగత్తనెడి మత్స్యములను కాలుతనెడి వలలో చిక్కించుకొని నటుల తోచుచున్నది. ఇక యీ విశ్వరూపాంగ లేజో పాకమునుండి యీ చరాచరములకెటుల వెముక్తి లభించును! ఇది విశ్వరూప మునకు ముఖములుగావు, జగత్తునకై మండుచున్న లక్కయిల్లే! అగ్నిలోపడి యీటుల భిక్షువుగుడురో, దానివలన ఎంత కష్టము కలుగునో - యీ సంగతులు అగ్ని శక్తి దును తెలియజేరవు కాని దాని శీవతాపము తగిలినవాడు మౌనము తప్పుక ప్రాణములు విడువవలసి వచ్చును. ఇంతకు మించి అతనికి మరొకవిధమగు తిముక్తి ఏదియూ కలుగ నేరదు. లేదా, కష్టమునకు తన

తీవ్రతవలన యితరునికి మృత్యు వే రీతిని సంభవించునో తెలియనటుల, తేదా విషము తన మారక గుణము పెరుగని రీతిని ఓ ప్రభో, మీకు మీ భయంకర రూపమునుగురించి ఏమాత్రము తెలియరాదు. కాని, యీ ముఖములవలన జగత్తంతయు ఒక అభాతమువలె నైపోయినది. ఓ దేవా, మీరు విశ్వమునందంతటను వ్యాపించియుండు అత్యవ్యరూపులే అయినచో, నేడు మీరేల మాపై కాలువలె ఘాతుకత్వమును వహించి విరుచుకుపడు చున్నారు? ఇట్టి వికట శ్రుంగము వచ్చుటకే, నే నిప్పుడు నా ప్రాణములపై మోహమును విడచితిని మరియు, యిక మీరుకూడ ఏ విధముగను సంకోచించక మీ మనము నందుగల విషయముల నన్నిటిని స్పష్టముగ చెప్పి కేయుడు. ఈ భయంకర రూపము మరి యింతెంతగా వృద్ధిపొందును? ఓ మహారాజా, జగత్పాలన మొనర్చినదనన్న మీ ప్రతివను మీరు గుర్తుకొచ్చుకొనుడు; లేకున్నచో కనీసము నన్నైన అనుగ్రహించుడు.

అభ్యాహి మేకో భవానుగ్రరూపో నమోస్తుతే దేవవరప్రసేద విజ్ఞాతుమిచ్ఛామి భవస్తమాద్యంనహిప్రజానామితవప్రవృత్తిమ్॥

“జడములకు మాత్రమే తెలిసికొనదగిన వాదప్రతిభువనములకు మూలబీజము మరియొక సమస్త విశ్వములకు వందనియుడవును అగు ఓ ప్రభో, ఒకపరి నా విన్నపము నాలించుము” అని చెప్పి వీరుడగు పార్థుడు శ్రీకృష్ణుని చరణములపై తన మస్తకమునుంచి యిటుల చెప్పజారంభించెను—“ఓ నన్నో శ్వర ప్రభో, మీ రిటు ధ్యానముంచుడు, నన్ను నేను తృప్తిపరచుకొను తలంపుతో విశ్వరూపదర్శనమును కలిగించవలసినదిగా మిమ్ము ప్రార్థించితిని; అంతటితో మీ రొక్కరూరుగా త్రిభువనములను భక్షింపసాగిరి. ఇట్టి స్థితిలో మీ రెవరో తెలిసికొనగోరుచున్నాను. మీ యీ అసంఖ్యాకములగు భయంకరముఖముల కేల నైకానిరి? మీరు మీ ఈ చేతులన్నింటను ఈ ఆయుధముల నన్నింటి కేల భరించి యున్నారు? మీరు వృద్ధియగుచు వృద్ధియగుచు చివరకు అకాశముకూడ మీ ముందు పొట్టిదిగ కనిపించునంత పెద్దవారైరి. మీ రీ భయంకర సేత్రములను విప్పి నక్షేల భూపెట్టుచున్నారు? ఓ ప్రభో, మీ రీ పనులమున సర్వభక్షకుడగు యమునితో ఏల పోటీ పడసాగిరి? మీ రీ కృత్యమొనర్చుటకు గల పాకువేహా శుష్టికరించి చెప్పగోరడను”.

అందుపై అనంతస్వరూపు డగు శ్రీ కృష్ణుడు డిట్లు చెప్పెను—“నే నెవరినో, ఈ విధముగ ఉగ్రరూపమును ధరించి నేనెల యింతగా పెరుగుచున్నానో తెలిసికొనగోరెదవా?”

శ్రీ భగవానువాచ—

కాలోఽస్మి లోకక్షయకృత్ప్రవృద్ధోలోకాన్ సమూహార్తు

మిహప్రవృత్తః

ఋతేఽపిత్యా న భవిష్యన్నిరర్థే యేఽవస్థితాం ప్రత్య

నీకేషు యోధాః || 3-౨||

“మంచిది, వినుము : నేను నిజముగా కాలుడనే. మరియు ప్రజా నాశముకొరకే నే నిటుల పెరుగుచున్నాను. ఇటు చూడుము, నా అసంఖ్యాకములగు సోఘ్యు లెరువబడియున్నవి, మరియు యిప్పు డీ సమస్తవరాచరములను నేను భక్షించును”. ఈ మాటను విని అర్జునుడు తనలో ననుకొనెను—“అయ్యయ్యా! నేను యింతకుముందే భయపడి, యీ ప్రార్థన చేసితిని. అందుపై నీతడు, మొదటచూపిన ఉగ్రత్వము చాల స్వల్పమన్నటుల యింకను భయంకరమగు ఉగ్రత్వమును మాపుచున్నాడు”. అట్టి శ్రీ కృష్ణుడు కూడ తన మనమునం దిటుల యోచించెను—“నేను కళోరమగు జవాబునిచ్చితిని; దీనివలన అర్జును డింకనూ నిరాశనుపొంది దుఃఖించును”; అని యోచించి వెంటనే ఆతడిటుల చెప్పసాగెను—“కాని ఓ అర్జునా, ఈ కృత్యములన్నింటను ఒక విలక్షణతగలదు. ఈ సమయమున జరుగనున్న ప్రళయమునకు పొండవులగు మీ రావలనుండురు”, ఈ మాట వినుటచే అర్జునునకు కొంచెము ధైర్యముకలిగెను మరియు పోసున్న ప్రాణముల నేజోవిధమున సంబాళించుకొని ఆపుకొనెను. ఆత డా సమయమున మృత్యు ముఖమున పడియుండెను; కాని యిప్పుడాతడు స్పృహ తెచ్చుకొనినవాడై శ్రీకృష్ణుని మాటలయొడ చక్కగా యోచించసాగెను. ఆ సమయమున దేవు డిట్లు చెప్ప నారంభించెను—“ఓ అర్జునా, పొండవులగు మీరు నావారు. నీ నీ విషయము నెల్లప్పుడు మనమునం దుంచుకొనుము, మిమ్మువిడచి మిగిలిన వారందఱును భక్షించుటకిప్పుడు నేను సిద్ధపడియున్నాను. బద్ధబాగ్నిలో

జెన్నముద్దను పడవేసిన చందమున యీ జగత్తులయు నానోటపడియున్నది. ఇం దే మాత్రము మిథ్యలేదు. ఈ నేపలన్నియు మిక్కుటముగు అభిమానముతో నిలచియున్నది. కాని యిదంతయు నిష్ఫలమే. ఈ చతురంగనేపల యొక్క అభిమానము మహాకాలనితో పోటీజేయుచున్నదా యన్నటుల యున్నది. చూడుము, వీటికి రమ అవయవలమును గురించిన మదమెంతగా గలదో! వా రిటుల చెప్పుకొనుచున్నారు—“మనము మరొకసృష్టిని నిర్మించ గలము. ప్రతివచేసి వృత్తువును కూడ చంపివేయగలము. ఈ జగత్తునంతను ఒక గుక్కలో మ్రొగివేయగలము, ఈ సృష్టివినంటిను కనివేయగలము. ఆకాశ మును మైసన్నదానిని మైసవుండగనే భస్మమొనర్చగలము. మరియు మనబాణ బలముచే వాయువునుకూడ ఒకే ప్రదేశమున అపివైచి జర్జరనిగా వొనర్చి వేసెదము”. ఈ నేనాసమాహములు ఏకత్రితమై తా మొనర్చిన వీరకృత్యములను గురించి మిక్కుటముగ గర్వించుచున్నవి, మరియు వీరులు తమమైన్యములను ప్రశంసించుచూ వాని యమునికంటె మించిన భయంకరులుగా చెప్పుచున్నారు. వీరిమాటలు అయుధములకంటె కూడ తీక్షణముగనున్నవి, వీరి ఉనికి అగ్నికంటెకూడ ఎక్కువ దహనకారిగానున్నది, మరియు వీరి ఘాతుకత్వము ముందు కాలకూటవిషముకూడ మధురముగనే తోచుచున్నది. కాని, యిదిన్నియు ఆకాశమునకనిపించు మేఘనిర్మిత గంధర్వనగరమువంటివే. ఈ వీరులు వాస్తవమునకు చిత్రపటమున చిత్రించబడిన ఫలములవంటివారు. ఓ అర్జునా, ఇది కేవలము పుగజలసమూహము. ఇది మైత్ర్యమే కాదు, గుడ్డతోచేసిన పాము, లేదా అలంకరించిన గుడ్డబొమ్మలు.

తస్మాత్త్వ ముత్తిష్ట యశోలభస్వజిత్వా శత్రూన్ భుజేత్స్వ
రాజ్యం సమృద్ధం

మయైవైతే నిహతాః పూర్వమేవ నిమిత్తమాత్రాభవ

సవ్యసాచిన్ || 33

“వాస్తవమునకు చైతన్యకీర్తిగల నేపలనన్నిటిని నే నింతకు ముందే భక్షించినేతిని. ఇక యిక్కడ జీవించియున్నటుల నీకు కనిపించు వీరు లెల్లరు కేవలము కుమ్మరివాడు సృష్టించిన నిర్జీవప్రతిమలే. కొయ్యబొమ్మలను నిలిపి

యుంచి, వాటిని ఉపయోగములొనికి తెచ్చి వాటిచే హవభావముల నొనర్చు
వట్టి తీగ తెగిపోగానే, ఆ కొయ్యబొమ్మలు తమంత తామే తన్నుటచే విరు
చుకుపడురీతిని విరుగబడిపోవును. మరియు ఆబొమ్మలు పడిపోయి తారు
మార్గమును అడరితని, యీ సేవలన్నియు విరుచుకుపడిపోవుట కే మాత్రము
ఆలస్యములేదు. కాన ఓ అర్జునా, నీ విప్రుడు త్వరగా లేచి, కొద్దిగా తెలివి
తేటలు చూపుము. నీవు గోగ్రహణశయమున కారవ సేన అంతటికైనను
ఒక్కమారుగా మోహనాస్త్రమును ప్రయోగించియుంటిని మరియు ఆ సేన
లన్నియు మూర్ఛపొందియున్న సమయమున నీవు వీరికివాడగు విరాటపుత్రు
డగు ఉత్తర కుమారునిచే ఆ శత్రువులందరి వస్త్రములను విప్పించి వారిని
దిగంబరులుగా నొనర్పించితిని. కాని, యీ సమయమున నీవు చేయవలసినపని
అ. తకంఠెను నూడ్చుమైనది. ఈ రణక్షేత్రమున గల సేవలన్నియును యిం
తకుపూర్వము మరణించియున్నవి. ఇంతకుపూర్వము చచ్చియున్న యీ
సేవలను నీ విప్రుడు బయటకు చూచుటకు మాత్రము సంహరించుము మరియు
అర్జునుడొక్కడే శత్రువులనందరను చంపి విజయముపొందవలసి కీర్తిని సంపా
దించుము. మరియు, నీ కిందుకల్ల కేవలము వట్టి కీర్తిబభించుటయే గాదు,
దీనికోపాటు సమస్త రాజ్యలక్ష్మీకూడ నీ చేతిక్కును. కాన యీ కార్యము
అన్నింటను, ఓ అర్జునా, నీవు కేవలము నిమిత్తమాత్రుడవు మాత్రమే కావలసి
యున్నది.

ద్రోణాచ్చ భీష్మాచ్చ జయద్రథాచ్చ కర్ణం తథాఽన్యైశచ
యోధవీరాన్

మయా హతాః స్త్ర్యం జహి మా వ్యధిష్ఠాయుధ్యస్యజేతాసి
రణే సపత్నాన్ || 3౪ ||

“నీవు ద్రోణుని లక్ష్మ్యపెట్టనక్కరలేదు, భీష్మునకు భయపడవలదు
మరియు యీ కర్ణునిపై నీ నెట్టి ఆయుధములను ప్రయోగించను - అనెడి
సంశయముకూడ పొందవలదు. ఈ జయద్రథుని ముందు నేనేమిచేయవల
చింతించవలదు. వీరుగాక యింకనుగలగొప్పగొప్పవీరులనందరను నీవు కేవలము
చిత్రపటమున చిత్రంపబడిన ప్రచంద సింహములవలెనే తలంచుము. చిత్ర

పటమున చిత్రింపబడిన సింహానమూహములు చేతితో తుడచివైచినంతమాత్రమున ఏ విధముగ నకించిపోవునో, అనేకరిని యీ క్రతుసమాహములను కూడ సంహరించుము. ఓ అర్జునా, నీ కింతగా చెప్పినప్పటికికూడ రణక్షేత్రమున సమకూడియున్న యీ వైనికులలో ఏ విధముగ మహత్త్వమైన గలదని నీ వింకిను బాచించుతో, అదియంతయు కేవలము భ్రమగా నెహుగుము. ఈ వీరులు నా నొంటుబడుటను నీ వెప్పుడు చూచితివో అప్పుడే వీరి ఆయువు ముగిసిపోయినా. ఇప్పుడు నీకు కనిపించిన దంతయు నెన్నారమగు పొల్లు మాత్రమే. కాని నీవు త్వరితముగ లెమ్ము, నాచే యింతకుపూర్వమే చంపబడియున్న వీరి నందఱు నీ విప్పుడు చంపుము. వ్యర్థముగ కల్పితతోకముగబడి చింతించకుము అటలో పెక కల్పిత లక్ష్యము నెవ్వరచుకొని దానినే బానిముతో భేదించుకొని, నేనే పిటన్నిటికిని కర్తనూ, సహారకుడను అయి యున్నాను. నిన్ను నేను కేవలము బయటకు చూచుటకు మాత్రము సాధనముగ నొనర్చుకొంటిని. ఓ సఖుడవగు అర్జునా, నీ వింతవరకు దేనిని గురించి చింతించుచుంటివో, అది యిప్పుడు పూర్తిగా నివారితమైనది. కాన నీవిప్పుడు సమస్తరాజ్య ముఖములతో కూడియున్న యశమ్మును సుపాదించుము. ఓ సోదరుడవగు అర్జునా, నీవు జూత్తనెడి నాలుకపై తనైభవముచే మదిలించియున్న వారును, తమ బలపరాక్రమముకలన జగత్తునకు భారముగ కనిపించుచున్న వారును నగు వారిని సహజముగ నే ఏ విధముగ క్రమయు లేకుండ అర్జునుడు పూర్తిగా నాశనమొనర్చివేసెనని, వ్రాయించుకొని విజయమును సుపాదించుము.

సంజయ ఉవాచ—

ఏతచ్ఛ్రుత్వావచనం కేశవస్య కృతాక్షాలి క్రేషమానఃకిరీటీ
నమస్కృత్వా భూయవవాహ కృష్ణం సగద్గదంభీతభీతఃప్రణమ్య॥

ఓ శ్రోతలారా, యీ విధముగా గల గాధనంతకు సంజయుడు నిరాశుడగు ఆ కారవపతియగు దృతాష్ట్రాసకు వినిపించుచున్నాడు. శత్రు లోకమునుంచి తప్పివచ్చిన గంగ ప్రచండఘోషతో మోతలు పెట్టుకొనుచూ క్రిందికి వచ్చిన విధమున, గంభీరమగు చూటలతో శ్రీ కృష్ణుడు అర్జునునితో

నిటుల చెప్పినపుడు, లేదా భయంకర మేఘసమాహూయ ఓక్కపెట్టున శిరముపైకివచ్చి మ్రోతలుపెట్టు విధమున, లేదా మందర పర్వతముచే క్షీర సాగరమును మధించినప్పుడు కవ్యము త్రిప్పనప్పుడెట్టి భీకరధ్వని బయల్పడలేనో, ఆ విధముగాగల గంభీరవాణితో జగత్తున కంతకు బీజభూతుడగు శ్రీకృష్ణుడు, అనంతస్వరూపుడగు ఆ భగవానుడు యీ వాక్యములను పలికినప్పుడు భగవానుని శబ్దములు అర్జునునకీ విధముగానే కొంతవరకు వినిపించెను; మరియు ఆతనికిమాటలు వినినందు వలన ముఖమే కలిగినదో లేక భయమే కలిగినదో తెలియదుగాని, ఆసమయమున ఆతని శరీరమంతయు గజగజ పడకసాగెను. ఆతని శరీరమును పొట్లముగా చుట్టిరా యనునంతగా వంగి పోయెను మరియు ఆ స్థితియందే చేతులు జోడించి మాటిమాటికి శ్రీకృష్ణుని చరణములపై తన మస్తకము నుంచసాగెను. ఆదేసమయమున ఆతని మనస్సు నందిటులస్ఫురించెను, 'నేనిప్పుడేమైన చెప్పనా?' కాని నొటినుండి మాటయే వెడలజాలనంత మిక్కుటముగ ఆతని గొంతు బొంగురు బోయెను. శ్రీకృష్ణుని మాటలవలన ఆతనికి ముఖమే కలిగెనో, లేక భయమే కలిగెనో - దీనినిబట్టి మీరే యోచించుకొనుడు. అర్జునుని అప్పటిస్థితి మీకెటుల తెలిసినదని మీరు నన్నడుగుచో 'ఈశ్లోకమునందలి శబ్దములందే - భగవానుని మాటలను వినుటచే అర్జునుని కిట్టిస్థితి సంభవించెనని - స్పష్టముగ చెప్పబడి యున్నదని' నా జవాబు.

అర్జున ఉవాచ—

స్థానేహృషీకేశ తవప్రకీర్త్యా జగత్ప్రహృష్యత్యను రజ్యతే చ రక్షాంసి భీతాని దిశోద్రవన్తి సర్వేనమస్యన్తి చ సిద్ధసజ్జాః॥౩౬

అదేరితిని భయపడుచూ భయపడుచూ—చరణములకు నమస్కరించి అర్జునుడు చెప్పెనే—“ఓ దేవా, మీ రింతకుముందే - ‘ఓ అర్జునా, నేను కాలుడను. విశ్వమును భక్షించుట నా కొక ఆట’ అని చెప్పియున్నారు. ఓ దేవా, మీ యీ మాట అటుల సత్యమని నే నంగీకరింతును. కాని, దీనిని గురించి యోచించగా, నేడు విశ్వస్థితి (అస్తిత్వసమయము) అయినప్పటికి కూడ, ప్రళయ సమయము కాకున్నప్పుటికి కూడ, మీరు కాలునిరూపమును

ధరించి యీ విశ్వమునంతను భక్షించుట - అసంవర్చముగా కనిపించుచున్నది. అతయవములందు నిండియున్న తారుణ్యమేతీని తొలగింపబడి, దాని స్థానమున అసమయమునందు శరీరమున వాక్త్యమేతీని తీసికొనిరాబడగలడు! ఇందుచే, మీరు చెప్పనడంతయు అసంభవముగా తోచుచున్నది. ఓ అనంత స్వరూపుడవగు దేవా, నాల్గుగూములు పూర్తిగాకముండే, మధ్యలోనే, నూర్చుకొన్నదైన అస్తమించువా? వాస్తవముగ చూచుచో, మీరు అస్థితులు, మరియు సతత కాలస్వరూపులు, అంతేగాక మీ రొనర్చెడి త్రివిధములగు భిన్నభిన్నమగు పనులకొరకై భిన్న-భిన్న సమయము తేర్చడియున్నది. వాటియందలి ప్రతి ఒక్క-సమయము జీవితమ పాలనలో సర్వ-సమర్థురాలుగా నుండును. సృష్టికార్యము జరుగ నారంభమగు సమయమున స్థితి, ప్రళయములు లోపించును. మరియు స్థితి-కాలమున ఉత్పత్తి, స్థితులు లోపించును. ఈ నిశ్చితమగు శృంఖలము ఏ కారణమువలనను ఎన్నడును విచ్ఛేదముకాదు. అది అనాదియైనది, ఇప్పుడు జగత్తున అనుభవించవలసినది స్థితికాలము; ఇందుచే మీ కీ సమయమున యీ జగత్తును భక్షించి నాశనమొనర్చననుమాటలు నాకు చక్కగావోపధడుటలేదు". అంత శ్రీకృష్ణుడు సంక్షేపముగా నిలుల చెప్పెను—“ఓ అర్జునా, నే నింతకుముందే - యీ ఉభయసేనల ఆయుర్దాయము పూర్తియైనదని ప్రత్యక్షముగ చూపితిని. కాని వాస్తవముగ చూచుచో యీ సంగతి తగు సమయము వచ్చినప్పుడే జరుగును." ఈ విధముగ నూచించు నంటులను శ్రీకృష్ణుడు చెప్పనంత సమయములో అర్జునుడు కొద్దిగా వెనుకకు దిగి చూడగా, అతని కంఠయు పూర్తిగా పూర్వమువలెనే వున్నదన్నట్లుగా కనిపించెను. అంత నాతడు భగవానుని అడిగెను - “ఓ దేవా, మీ రీ జగన్నాటక సూత్రధారులు. జగత్తు మరల తన పూర్వ స్థితికి వచ్చినటుల నేను చూచుచున్నాను. కాని యీ సమయమున దుఃఖ సాగరమున మునుకలు వేయువాని నుద్ధరించువారుకూడ మీరేనన్న మీకీర్తి జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నది. మరియు ఆ యీ సమయములందు మీ యీ కీర్తి జ్ఞప్తికి వచ్చుటచే పొందుచున్న అపారమగు శుభానుభవమనెడి అమృత తరంగములందు నే నిప్పుడు తేలియాడుచున్నాను. ఓ దేవా, చీవించియుండుటవలననే మీపై ప్రేమాసక్తురాలై యుంటున్నది మరియు దుష్టనాశనము అత్యధికముగ కూడ జరుగుచున్నది. వాస్తవమునకు త్రిభువనములందు గత

దుష్టరాక్షసులకు మీరు అతి భయంకరులుగ కాన్పించురు. అందువలననే కారందరు దళదళలను కూడ చాటి బయటకు పారిపోగోరెదరు. మరియు యిటు పరిస్థరములందు, ఓ దేవా, మానవులు, కిన్నరులు మాత్రమే గాదు, యిచ్చటగల స్థావర, జంగమ జగత్తంతయు మీ దర్శనము వలన అనందమును పొందినదై, మీకు నమస్కరించుచున్నది.

కస్మాచ్ఛతే న నమేరన్ మహాత్మన్ గరీయసేబ్రహ్మణో

ఽప్యైదికశ్రే

అనన్త! దేవేశ! జగన్నివాస! త్వమక్షరం సదనత్తత్పరం యత్ ||

కాని ఓ దేవా, యీ రాక్షసులు మీ చరణములందు లీనముగాక దూరముగ పారిపోవుచున్నారు - దీనికిగల కారణమేమి? అయినను యీ సంగతిని గురించి మిమ్మడుగనేల? నేను స్వయముగనే తెలిసికొనగలను. నూర్చుని ముందంధకారమెటుల వుండగలదు? ఓ దేవా, మీరు ప్రకాశమునకు ఉత్పత్తిస్థానమై యున్నారు. మరియు అట్టిస్థితిలో మీ ఎదుటనుంచి యీ రాక్షసురూపమాలిన్యము తనంత తానే తొలగిపోవుటలో ఆశ్చర్యమేమి గలదు? ఇంతకాలమువరకు నా కీ సంగతి బోధపడలేదు; కాని ఓ దేవుడవగు శ్రీరాధా, మీ మహిమ నా కిప్పుడు పూర్తిగా తెలిసినది. ఎవనినుండి యీ సృష్టియనెడి వివిధలక బుద్ధువించునో, ఎవనివలన యీ భూతకోటి యనెడి లలిలు న్యాపించునో, అట్టి యీ విశ్వబీజమగు మహద్భ్రహ్మయే మీ మహాసంకల్పముచే జన్మించెను. ఓ దేవా, అపారమగు తత్త్వము మరియు స్వయంసిద్ధమగు సేవాలక్షణము గల తత్త్వము మీరే అయి యున్నారు. మీ గుణములు అపారములు, అనంతములు. ఓ దేవా, అఖండేతమగు ఆత్మ్యంత సామ్యవృద్ధి మీరే. మీరు దేవతలకెల్లరకు అధిపతులు. ఓ దేవా, యీ త్రిభువనములకు మీరే జీవము. మీరు ఆవ్యయములు, నిత్యమంగళస్వరూపులు. మీరు సదసత్తులు రెంటికీని అతీతముగనుండు తత్త్వమై యున్నారు.

త్వమాది దేవః పురుషః పురాణ స్త్యమస్య విశ్వస్యపరంనిధానమ్
తేతాఽసి వేద్యచ్చ పరశ్చాధామత్వయాతతం విశ్వమనన్తరూపమ్ ||

ప్రకృతి, పురుషోద్ధరి జన్మస్థానముమీరే. మాకు యనబడెడి

మహాత్మ్యమునకు కూడ మీరే ఆధారము. మీరు స్వాభావికముగనే అనాది సిద్ధ పురాణములు. ఈ జగత్తున కంతకు జీవము మరియు మూలకారణము మీరే. భూతి, భవిష్యములను గురించి తెలిసినవారు మీరొక్కరే. ఓ భేదరహితుడవగు ప్రభూ, వేదముల నెడికనుల ద్వారా మీ స్వరూప దర్శన శుభము కలుగును. త్రిభువనాధారమునకు కూడ మీరే ఆధారము. ఇందువలననే లోకులు మిమ్ము 'పరమమహాధామ' మందురు. మహాద్భుత్వ మగు మహామాయ బ్రహ్మప్రళయ సమయమున మీయందే ప్రవేశించి లీన మగును. సంక్షేపముగ చెప్పవలెనన్నచో, ఈ విశ్వమునంతను మీరే సృజించి, వ్యాపింప జేయుచున్నారు. ఇక సో అనంతప్రభో, మిమ్మెవరు వర్ణించగలరు.

వాయుర్య మోఽగ్నిర్వరుణశ్శిశాఙ్కః ప్రజా పతిస్త్యం
ప్రవితామహశ్చ ।

నమో నమస్తేస్తు సహస్రకృత్యః పునశ్చభూయోఽపి
నమో నమస్తే ॥ 3౯.

నమః పురస్తాదథ పృథతస్తే నమోఽస్తుతే సర్వత ఏవసర్వం ।
అనన్త వీర్యామిత విక్రమస్త్యం సర్వం సమాప్నోషి
తతోఽసి సర్వః ౪౦.

మీరు లేని వస్తువేది కలదు? మీరులేని ప్రదేశ మెద్దిగలదు? ఇదంతయు శేల! మీ రే విధముగనైన నుండుడు, మీకు నేను నమస్కరింతును. ఓ అనంతా, మీరు వాయువులు, అగ్నింటిని నియమించు యములు, మరియు పాణికోటియందు నివసించు అగ్నికూడా మీరే. వరుణుడు, సోముడు, సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మ మరియు ఆ జగత్ప్రతామహుడగు బ్రహ్మకు జనకలు - అంతయు మీరే. ఇవిగాక యింకెన్నెన్ని రూపములు, అరూపములు గలవో అవన్నికూడ మీరే. ఇట్టి జగన్నాధునకు నేను నమస్కరింతును. పార్థదీర్ఘిని ప్రేమపూరిత మనస్సుతో శ్రీకృష్ణునకు నమస్కరించి శారథి యిటుల చెప్ప మొదలిడెను. — “ఓ ప్రభో, నేను మీకు వందన

మొనర్తును. వందన మొనర్తును” ఇటుపైని ఆతడు త్రీశృష్టుని మూర్తిని ఆపాద మస్తకము చక్కగా చూచి మాటిమాటికి ‘నమస్కారము నమస్కారము’ అని చెప్పెను. ఆ మూర్తియొక్క భిన్నభిన్న అవయవములను చూచి ఆతడు మిక్కిటముగ తృప్తిపొందెను. మరియు మరల ఆదేరీతిని “ప్రభో, నమ స్కారము నమస్కారము’ అని చెప్పసాగెను. ఈ స్థావర, జంగమ జగత్తు నందలి జీవకోటి యదాతనిని చూచి మరల ‘ప్రభో, నమస్కారము; నమ స్కారము’ అనెను. అతనిని ఈ విధముగ ప్రభువుయొక్క అత్యంతాశ్చర్య జనకములగు అనంత స్వరూపము లే యే రీతిని జ్ఞప్తికి రాసాగెనో, ఆయా రీతిని నమస్కారము, నమస్కారము’ అని గాన మొనర్చసాగెను. ఇంతకుమించి మరేరీతిని ప్రభుని స్తుతించవలెనో అతనికి బోధ పడలేదు. అందుకని ఆతడు మానవునిగా నుండజాలకుండెను. దానితోపాటు అతనికి ప్రేమావేశమున తానే మనుచున్నాడో కూడా తెలియకుండెను. ఈ రీతిని ఆతడు మొత్తము మీద ఒక వెయ్యిమారులు నమస్కరించెను. అటు పిమ్మట ఆతడు మరల నిటులనెను—ఓ శ్రీహరీ, నేను మీముందు నమస్కరించుచున్నాను. మీకు పీఠ వున్నదో, పాట్టవున్నదో లేదో తెలిసికొనవలసిన అగత్యము లేదు. అయినప్పటికిని, ఓ మహారాజా, నేను మీపృథ్విభాగమునకు కూడ నమస్కరించుచున్నాను. మీరు నా వెనుకను నా పక్షమునను నిలచి యున్నారు. అందుచే నేను మీ పృథ్విభాగము వేరు తలంచు కొంటిని. కాని, వాస్తవము నకు, మీరీ జగత్తునకు ముందుమా లేరు, వెనుకను లేరు, నేను మీ భిన్న భిన్న అవయవముల రూప భేదముననుసరించి పృథక్కరణ మొనర్చజాలను, కాన సర్వాత్మకుడవగు ఓదేవా, మీ రూపము లన్నింటికిని నేనొక్క మారుగా నమస్కరించుచున్నాను, ఓ దేవా, ఎవనిబలప్రభావమనంతమో, ఎవని పరాక్రమమున కేవిధమగు పరిమాణములేదో. ఎవడు భేదభావరహితుడో మరియు సర్వ రూపుడో, అతనికి నమస్కారములు. ఆకాశమే ఆకాశమునంతను వ్యాప్తమొనర్చి అవకాశరూపమున నుంచురీతిని మీరు కూడ మీ సర్వస్వముతో అన్నిటను వ్యాపించి యుందురు, అంతేగాదు, మీరే సమస్తవిశ్వము. కాని క్షీరసాగరమున క్షీరతరంగములు లేచుట వంటిదే మీ యీ సంబంధము కూడాను, కాన ఓ దేవా మీ రీ జగత్తున

కంతకు భిన్నులు కారనిన్నీ యిడంతయూ మీరేనిన్నీ—నాకు చక్కగా బోధపడెనది.

నఖేలి మత్వాప్రసభం యదుక్తం హే కృష్ణ! హే యాదవ!

హేసఖేలి

అజానతా మహిమానం తవేదం మయా ప్రమాదాత్ప్రణ

యేనవాఽపి ||౪౧||

“కాని ఓమహారాజా, మీ యీస్వరూపము నాకిప్పటివరకు తెలియ నందువలన, మీతో యిప్పటివరకు నా సోదరులు - చుట్టపక్కములు మొదలగు వారితో వ్యవహరించునటుల వ్యవహరించితిని. నే నెంత ఆచరితము నొనర్చితిని! నే నమృతమును కళాపిచల్లుటకై ఉపయోగించితిని. కామధేనువును గుర్రపు పిట్టగా తలచితిని. స్వర్ణమణి లభించగా దానిని విరుగగొట్టి యింటి పునాదిరాలిగా పోతితిని. కల్పవృక్షమును వరికి దాని పుల్లలతో పోలమునకు చుట్టూ కంచెగానమర్చితిని. చింతామణులు గల గని దొరుకగా అజ్ఞానముచే అందలి చింతామణులను కంకరరాళ్ళుగా తలంచి వాటిని పశువులను అడలించుటకు, పక్షులను కొట్టుటకును వుపయోగించిన విధమున, నేనుకూడ నేటివరకు మీతో నా సోదరులు - చుట్టముల వలెనే భావించి స్నేహమొనర్చితిని. అంతవరకు పోనేల; నేటి ఈ ప్రత్యక్ష ప్రసంగమును చూడుడు. ఇదెంతటి పెద్ద యుద్ధము, మరియు యిందు మిమ్ము నా సారథిగ నొనర్చికొంటిని. ఈ కారవుల గుమ్మమువద్దకు మిమ్ము మధ్య వర్తిత్వ మొనర్చుటకై పంపితిని. ఈ రీతిని ఓ జగదీశ్వరా, మా స్వార్థమునకై మిమ్ము మేము కొనుక్కొనివరితిని ప్రవర్తించితిమి. యోగీశ్వరులు సమాధి యందు మిమ్ము ధ్యానించి నుఖము ననుభవించురు. కాని మూర్ఖుడ నగు నా కిదేమాత్రము బోధపడలేదు. ఇంతేగాక, మాటిమాటికి మీతో వేళాళాళములు, సరసమూలాడుటకూడ నొనర్చుచుంటిని.

యచ్చావహాసార్థ మసత్కృతోఽసి విహారిశయ్యాసనభోజనేషు ఏకోఽథవాఽప్యచ్యుతతత్సమక్షం తత్క్షామయేత్వా మహా

నుప్రమేయమ్ ||౪౨||

“మీ రీ విశ్వమునకు స్వయంసిద్ధమగు బీజము. మీరు సభలలో కూర్చొనియున్నప్పుడు మీ - నా బాంధవ్యమును పురస్కరించుకొని మీతో వినోదములు, పరిహాసములు కూడ పలుకుచుంటిని. అప్పుడప్పుడు నేను మీ యింటికివచ్చి మీకొసర్చు గౌరవ - మర్యాదల ననుభవించుచూ కూడ నుంటిని. మీ రా రీతిని నన్ను గౌరవించుటలో ఏమాత్రమైన కొరతకలిగించుచో నాకు గల చనువుకొలది మీపై కోపమునుకూడ పొందుచుంటిని. ఓ దేవా శార్ఙ్గధరా, మీపట్ల నేను వెక్కుమారులు, మీపాదములపైబడి శ్రమపడకొరవలసినంతటి చెడుగాకూడ వ్యవహరించితిని. న్నేహముకొలది నేను వెక్కుమారులు మీ ఎదుట కూర్చొనరాని విధమున కూర్చొంటిని. కాని ఓ దేవా, యిటులానర్చుట నా కెన్నడైన తగునా! ఛీ ఛీ! నేను గొప్ప తప్పిదము నొనర్చితిని. ఓ దేవా, అప్పుడప్పుడు నేను మీ భుజములపై చేతులు వేయుచుండేడివాడను, వ్యాయామశాలలో మీతో కుస్తీ పట్టుచుండేడివాడను. మరియు పాచికలు యాడునప్పుడు కపటముగ ప్రవర్తించి మీతో పోల్లాడుచుండేడివాడను. ఏదైన మంచివస్తువును చూచినప్పుడు నా కే ఆ వస్తువు రాకలె నని మీతో మొండిపట్టుదల గలవాడనై యుంటిని. ఓ భగవానుడా, మీకు తెలివిలేటలు నేర్చుటలోకూడ నే నే కొరతను చేయలేదు. నే ననేక మారులు ‘నాకూనకూ సంబంధమేమిటి?’ యని అవమానకరముగ ననియించితిని. నేను చేసిన యీ అపరాధము యీ త్రిభువనములందును పట్టనంత పెద్దది. కాని ఓ దేవా, నే నిదంతయు పూర్తిగా అజ్ఞానకళమున చేసెతి నని - మీ పాదముల పట్టుకొని చెప్పుచున్నాను. ఓ దేవా, మీరు భోజనసమయమున నన్ను తలచుకొనుచుండేడివార, కాని, నేను నా దౌష్ట్యముకొలది మీతో కలహించుచుండేడివాడను. మీ విక్రాంతిగృహమున మీతో ఆనందముగ ఆడుకొనుచుండేడివాడను, మీ కయ్యై మీమ్మనుకొని నిద్రించుచుండేడివాడను. నేను ‘కృష్ణ’ యని మిమ్ము పిలచుచుండేడివాడను, మిమ్ము కూడ అన్య యాదవులవలెనే భావించుచుండేడివాడను. నేను పిలచినప్పటికిని మీరు వినిపించుకొనక పోసాగినప్పుడు, నేను ఒట్టాకెట్టి మిమ్మావుచుండేడివాడను—యీ రీతిగా నేను తరచుచేయుచుంటిని. మిమ్మునుకుని ఒకేఆసనముపై కూర్చొనుచుండేడివాడను. మీ మాటలను లక్ష్యపెట్టెడివాడను కాను. చుట్టరికము మూలమున యీ విధముగ వెక్కుమారులు అనుచితముగ మీతో

వ్యవహరించితిని. ఓ దేవా, వీటిని నే నెంతవరకని చెప్పును! నేను అపరాధము లన్నింటి రాశిని. కాన ఓ ప్రభో, నేను మిత్రో ప్రత్యక్షముగగాని, పరోక్ష ముగ గాని జరిపిన అనుచిత ప్రవర్తనల నన్నింటిని మీరు తల్లివలె మామమత్వ మనెడి ఉదరమునం దుంచుకొని నన్ను క్షమించుదు. ఏదైన నది మరణిసిటిని గొనివచ్చినప్పటికిని, నముద్రుడు దానిని గ్రహించవలసియేయుండును. ఇం తకుమించి అతనికి మరే ఉపాయమును లేదు. ఇదేవిధమున, ప్రీతివలనగాని, లేదా పొరబాటుచేగాని మీకు విగద్ధముగ నొనర్చిన పనులన్నింటిని, ఓ ప్రభో, ముకుందా మీరు మీ క్షమాగుణమువలన సహించవలసియే యుం డును. మరియు నేనా దేవా, మీరు ఉమావంతులైఁపుడే యీ భూతస్వప్తి యందు యమునిరాజ్యము డగలదు. కాన నో పురుషోత్తమా, యిందును గురించి నేను మిమ్మెంతగా ప్రార్థించినప్పటికిని, ఆపంతయు న్వల్పమేయగును. కాన నో అతర్క్య భగవానుడా, మిమ్ము శరణుజొచ్చితిని, నా యీ అప రాధముల నన్నింటిని క్షమించుదు.

పితాఽసి లోకస్య చరాచరస్య త్వనుస్య పూజ్యశ్చ
గురుర్గరీయాన్
నత్యత్సమోఽస్యభ్యధికః కుతోఽన్యోలోకత్రయేఽస్య
ప్రతిమ ప్రభావ ॥౪౩॥

“కాని ఓ దేవా, నాకు మీ మహిమ యిప్పుడు పూర్తిగా బోధ పడినది. ఈ సావరి జంగమములతో కూడియున్న విశ్వమునకు మీరు మూల బీజమని - నేను తెలిసికొన్నాను. హరి, హరాదులగు దేవతలందరియందును పరమదైవతము మీరే. మరియు వేదములకు కూడ మీ వలననే జ్ఞానము లభించును. మీరు సమస్తగుణములందును అప్రతిములు మరియుఅద్వితీయులు నై యున్నారు. ఇక యిట్టి స్థితిలో మీకు సాటివచ్చువా రెవరును లేరని చెప్పవలసిన దే మున్నది? మీరు ఆకాశము, మరియు యీ విశ్వమంతయు మీ యం దిమిడియున్నది. ఈ స్థితిలో మీ వలె సర్వవ్యాపకులగుచారు లేరని చెప్పట కేవలము లజ్జాస్పదమే యగును. ఇంక దీనినిగురించి విశే షించి చెప్పనేల! కాన, త్రిగుణవనములలో కేవలము మీరే అద్వితీయులు.

మితో సాటివచ్చునట్టి, లేదా మిమ్ము మించునట్టిది మరేదియూ లేదు. మీ మహిమ ఏ రీతిగను వర్ణించ నలవికానంత విలక్షణమైనది!

తస్మాత్ ప్రణమ్యప్రణీధాయకాయం ప్రసాదయేత్వా మహా

మిశో మీడ్వమ్

పితేవ పుత్రస్య సఖేవ సఖ్యః ప్రియః ప్రియాయాఽర్హసి

దేవ! సోఘమ్ ||౪౪||

అర్జును డీ మాటలను చెప్పి శ్రీ కృష్ణునకు దణ్ణముపెట్టెను. మరియు ఆ వెంటనే ఆతని శరీరమున అష్ట సాత్త్విక భావములు సంచరించెను. ఆతడు గద్గద స్వరముతో మరల నిట్టులనెను—“ఓ దేవా, మీరు ప్రసన్నులు - ప్రసన్నులు. యీ అపరాధ సముద్రమునుంచి నన్ను రక్షించుడు. మీరు విశ్వమున కంతకు హితవోసర్చువారు. కాని, కేవలము మన బాంధవ్యము వలన మిమ్మెన్నడును విశేషించి గౌరవించలేదు. ఓ విశ్వేశ్వరా, మితో నే నీ విధముగ ఆశ్చర్యము, లజ్జాకరము నగు విధమున వ్యవహరించితిని. వాస్తవముగ ప్రశంసార్థులు మీరే. అయినప్పటికిని, నిండుసభలో నన్ను మీరు ప్రశంసించితిరి మరియు నేను మిక్కుటమగు అభిమానముతో కూర్చొని వీరములు పలికితిని. ఓ ముకుందా, యీ విధమగు నా అపరాధములకు మేరలేదు. కాన, మీరు నన్నీ అపరాధములనుండి రక్షింపుడు. నా యిందీ విధముగ క్షమాప్తార్థన మొనర్చు యోగ్యతకూడ లేదు. కాని, బాలుడు తన తండ్రిముందు ముద్దుగా మాట్లాడురీతిని, కుమారుడెంతటి ఘోరమగు అపరాధమును చేసినప్పటికిని ప్రేమభావముతో ఆతని తప్పుల నన్నింటిని తండ్రి క్షమించురీతిని, మీరుకూడా నా అపరాధముల నన్నింటిని క్షమించుడు. మిత్రుని ఔద్ధత్యమును మిత్రుడే సహించగలడు. ఇదేవిధమున నా దౌష్ట్యమును మీ ఔర్ధ్వకానగోరెదను. తన యిట్టులైన వారినుంచి ఎవడును ఏ విధమగు గౌరవ - మర్యాదలను అపేక్షింపడు. ఇదేరీతిని, ఓదేవా, మాయింట మీరు ఎంగిలివస్తువులను తీసికొనగా, నేను తీసికొననిచ్చితిని, అందుకైగూడ మీరు నన్ను క్షమించవలెను. లేదా, అతి ఘనివృత్తము, ప్రియమునగు మిత్రుని కతిశీకొనినప్పుడు, ఆతనితో తాను సంసారమునం దనుభవించిన కష్టములను

వివరించి చెప్పట కవడును సంకోచింపడు. లేదా, మనస్సు, శరీరము, అత్మ - మూటిని పూర్తిగా తన పతికి అప్పించియున్న పతివ్రతయగు భార్య లభించి నప్పుడు, అట్టి భార్యతో ఆధర్త వాపకములేకుండా, ఆమెకు హృదయ మప్పింపకుండా ఎన్నడును వుండనేరడు. ఇదేరీతిని, ఓ సద్గురుమహారాజా, నేను కూడ మిమ్ము ప్రార్థించితిని. ఇంతేగాక యిదంతయు చెప్పటకు మరొక కారణముకూడ గలదు.

అదృష్టపూర్వం హృషితోఽస్మిదృష్ట్యాభయేనచక్ర

వ్యభిచరం మనోమే

తదేవమే దర్శయ దేవరూపం ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస ||౪౫||

“ఓ దేవా, చూడుడు, నేను చాల దౌష్ట్యముతో నాకు మీ విశ్వ రూపమును చూపించవలసేరదిగా పట్టుబట్టితిని. మరియు యీ విశ్వమునకు తల్లిదండ్రు లగు మీరు మిక్కుటమగు ప్రేమతో నావాంఛను నెరవేర్చితిరి. నే నీ విధమగు పెక్కు మూఢపట్టుడలలను పట్టితిని - నా యింటిముంగిలి యందు కల్పవృక్షములు మొలువవలెను, కామధేవుయొక్కదూడ నే నాడుకొనుటకు కావలెను, నేను పాచికల ఆట యాడుటకు నక్షత్రపాచి కలు కావలెను, నే నాడుకొనుటకు చంద్రుడనెడి బంతి కావలెను - మొద లగు కోరికలను కోరితిని; మీరు ప్రేమపూరిత యగు మాతవలె నా ఆసమస్త కోరికలను నెరవేర్చితిరి. ఏ స్వల్పమగు ఒక్క అమృతబిందువుకొరకై అపారములగు కష్టములను సహించవలెనో, అట్టి అమృతమును మీరు నాల్గుమాస ములు పూర్తిగా వర్షింపజేసితిరి మరియు భూమిని దున్ని పాదుపాదునందును చింతామణులను దిత్తిరి. ఓ దేవా, మీ రీ రీతిని నన్ను ధన్యులొనర్చితిరి మరియు మిక్కుటమగు ప్రేమతో నన్ను పెంచితిరి. శంకరుడు, బ్రహ్మ ఆం తటివారు చెవినికూడ వివనజ్ఞి విశ్వరూపమును నాకు మీరు జూపిరి. మీజీవిత రహస్యమును చూడకపోవుటటుండగా, ఉపనిషద్విచార త్రేత్రమునకుకూడ యోచించుటకు నలవికాని ఆ రహస్యమును మీరు నాకు విప్పిజెప్పిరి. ఓ మహారాజా, జగత్ప్రారంభమునుండి నేటివరకు నే నే జన్మముల నెత్తితినో, ఆ జన్మముల నన్నింటిని బాగా శ్రద్ధగా పరికించి జూచినప్పటికిని, ఆరహస్య మును చూచుటగాని, వినుటగాని యనెడి ప్రసంగమే లేదు. మరియు నా

అంతఃకరణమున కీ విషయమును గురించిన తలంపే కలుగలేదు. ఇక యిట్టి స్థితిలో యీ వస్తువును కనుల జూచుటన్నదెట్లుల సంభవించును! నేటివరకు నే నీ విశ్వరూపమును చూడలేదు, వినలేదు. కాని, ఆ విశ్వరూపమే నేడు నాకు మీ వలన దర్శించుభాగ్యము గలిగినది. అందుచే నా మనస్సున కపార మగు ఆనందము కలిగినది. కాని, యీ సమయమున మీతో హృదయము విప్పి మాట్లాడవలెనని, మీ వద్ద వుండమని, మిమ్ము ఆలింగన మొనర్చు కొనవలెనని—మనస్సున తలంపు కలుగుచున్నది. మీ యీ విశ్వరూప ముతో యీ మాటలు చెప్పదమనిన యీ అసంఖ్యాకములగు ముఖములలో ఏముఖముతో మాట్లాడవలెనో, దేనిని ఆలింగన మొనర్చుకొనవలెనో నాకు జోధపడుటలేదు. వీలనన, మీ యీ స్వరూపము హద్దులేనిది. ఇట్టి స్థితిలో వాయువుతో పరుగెత్తుట, ఆకాశమును ఆలింగనమొనర్చుకొనుట, సముద్రమున జలక్రిడ యొనర్చుట—ఎట్లుల సంభవమగును? ఓ దేవా, మీ యీ స్వరూపమనిన నాకు భయముకలుగుచున్నది. మీ యీ స్వరూపమును ఉపసంహరించవలసినదిగా నేను మిమ్ము ప్రార్థించుచున్నాను. కుతూహల ముతో యీ సోవర, జంగమ జగత్తునంతను అవలోకించిన పిదప యిక యింటియందు మెదలక పడి యుండమని మనస్సునందుద్దేశము కలుగు రీతిని మీ సౌమ్యమగు చతుర్భుజ స్వరూపము నాకు విశ్రాంతి స్థానముగ కనిపించుచున్నది. నేను యోగాభ్యాసమొనర్చినప్పటికి కూడ చివరకు యీ అనుభవమునే పొందవలసి వచ్చెడిది. శాస్త్రాభ్యయన మొనర్చినప్పటికిని అంతమున యీ సిద్ధాంతమే నాపాలపడెడిది. యజ్ఞ—యాగములొనర్చినప్పటికిని అంతమున యీ ఫలమే కలిగెడిది. తీర్థయాత్రలుకూడ యిందులకై చేయవచ్చును. ఇంతేగాక యింకను గల దాన—పుణ్యాదులొనర్చినప్పటికిని వాటి అన్నింటిఫలము మీ యీ చతుర్భుజ స్వరూపమే. ఈరీతిని ఆరూప మును చూడవలెనని నాకు మిక్కుటమగు అభిలాషకలదు మరియు దానిని దర్శించుటకై అధికముగ ఆసీరుడనగుచున్నాను. నా యీచింతను మీరతి కీర్ణముగ తొలగింపుడు. ఓ సమస్తజీవ హృదయాంతర్యేవీ, ఓ జగద్వాస్య పాకా, ఓ దేవతలకుకూడ పూజనీయుడా, ఓ దేవాదిదేవా, మీరిప్పడు వ్రసన్ను లగుడు.

కిరీటినంగదినం చక్రహస్తమిచ్ఛామిత్వాంద్రప్రభుమహం తద్భవః॥
తేనైవ రూపేణ చతుర్భుజేన సహస్ర బాహూనభవ
విశ్వమూర్తే : ౪౬.

“ఎవని అవయవ కాంతి నీల కమలములకు కూడ అదర్శవంతమై నదో, ఎవడు ఆకాశ వర్ణపు శోభనుకూడ పెంపొందించునో, మరియు నీల మణికి కూడ ప్రకాశము నిచ్చునో, ఎవని కటి (నడుము) శోభచే మదనుని శోభ కూడ మరకతమణికి సుగంధము, లేదా అనందమున మొలకెత్తిన రీతిని— వృద్ధియగునో, ఎవనిని గురించి—మస్తక శోభను ముకుటము పెంపొందించుచున్నదో, లేక ముకుటశోభను మస్తకము పెంపొందించుచున్నదా—యనెడి భ్రాంతి కలుగునో—వీలనన ఆతని అవయవశోభయే శృంగారమునకు భూషణ మగుచున్నది. ఆకాశమున యింద్రధనస్సు పై మేఘములు కనిపించు రీతిని ఏ క్షాణ్ణపాణి వైజయంతీమాలను ధరించి యున్నాడో, మరియు చైత్యులకు దానవులకుకూడ మోక్షదాన మిచ్చు నంతటి ఉదారుడెవడో, మరియు ఓ గోదించా, ఎవని చక్రప్రతిమ సౌమ్య తేజస్సుచే మెరియుచుండునో, అనుందర రూపమును చూచుటకై నే నధిరుడనగుచున్నాను. కాననో దేవా, మీరు మీ ఆ రూపమును ధరించుడు. ఈ దిశ్వరూపమును దర్శించి నా నేత్రములు మిక్కుటముగ తృప్తి నొందినది; మరియు అది యిప్పుడు మీ సౌమ్యమగు కృష్ణమూర్తిని చూచుటకు ఆకుర పడుచున్నది. వీటి కిప్పుడిక ఆ నుందర కృష్ణమూర్తిని చూచుటకు మినహా మరేదియూ నచ్చదు. ఈ రూపముమందు వీటికీ దిశ్వరూప మే విధమునను ఎక్కువ మహత్త్వమైనదిగ కనిపించుటలేదు. మాకా కృష్ణమూర్తి తప్ప మరెచ్చటను భోగ—మోక్షములు లభించ నేరవు. కాన నోదేవా, మీరిప్పుడు మీ యీ దిశ్వరూపము నుపసంహరించి, మీ పూర్వపు సగుణరూపమును ధరించుడు”

శ్రీ భగవానువాచ—

మయా ప్రసన్నేన తవాఽర్జునేదం రూపం పరందర్శిత

మాత్మయోగాత్ ।

తేజోమయం విశ్వమనన్త మాద్యం యస్మేత్వదస్యేన
సద్బ్రహ్మపూర్వమ్ || ౪౭.

అర్జునుని యీ మాటలను వినుటచే ఆ విశ్వరూప భగవానునకు అత్యధికమగు ఆశ్చర్యము కలిగి యిటులనెను—“నీవంటి అనాలోచనగల వానిని నేనెచ్చటనూ చూడలేదు. నీ కెంతటి అతాకికవస్తువు లభించెను! అయినప్పటికిని, నీకు దానివలన కూడ నుభయము కలుగలేదు. నీ వీ మాటలు విరికితనముచే చెప్పచున్నావో లేక మూఢత్వముచే చెప్పచున్నావో తెలియదు. నేను సహజరూపమున ప్రసన్నుడనైనప్పడు యీ జడమర్యాదతో కూడియున్న వాటినెన్నిటిని అనుగ్రహింతును; నా నిజమగు భక్తుడు లభించనంతవరకు యీ గూఢరహస్య మెవరికి చెప్పను. నేడు కేవలము నీ కొరకై నా యీ ఆంతరిక రహస్యమును బహిరంగ పరచి యీ విశాలరూప ధారణ మొనర్చవలసి వచ్చినది. నీవై నేను ప్రసన్నుడనై పూర్తిగా పిచ్చివాడనైతిని. మరియు నేను నా ఆంతరిక గూఢరహస్య మూర్తిని ప్రపంచము ముందు ప్రత్యక్ష రూపమున నిలిపితిని. నా యీ స్వరూపము అపారము కంటెకూడ అపారమైనది. కృష్ణాది అవతారములన్నియు యీ స్వరూపము నుండియే ఉద్భవించినవి. ఈ స్వరూపము జ్ఞానతేజ సారస్వరూపము. ఈ విశ్వరూపము శుద్ధము, అంతములేనిది, నిశ్చలము మరియు అన్నింటికిని మూలబీజమునై యున్నది. ఓ అర్జునా, నీవుతప్ప యింతకుపూర్వమెవడును యీ విశ్వరూపమును చూడలేదు మరియు ఎవరును ఎన్నడును వినియుండలేదు. ఏలనన, యీ స్వరూప మే విభవగు సాధనవలనను లభించునది కాదు.

వవేదయజ్ఞాధ్యయనైర్న చక్రియాభిర్నత పోభిరుగైః ||
ఏవంయాపశ్యకృతహం నృలోకే ద్రవ్యం త్వదస్యేనకురుప్రవీర || ౪౮

“ఈ స్వరూప మార్గము వరకు చేరుటతోడనే వేదములు మానము నవలంబించినవి. యజ్ఞకర్తలగువారు స్వర్గమునుండి మరలి వచ్చిరి. యోగ సాధనవలన కూడ యీ స్వరూపము లభించకపోగా, వృద్ధులుగ కష్టపడుట కూడ యగునని సాధవలకు తెలియగనే వారు యోగాభ్యాసమునే విడచి

జైచిరి” ఇదేవిధమున కేవలము అభ్యసనమువలన కూడ యిది లభించునని కాదు. పూర్తిగా ప్రథమకోటికి చెందిన పుణ్యక్షేత్రాల నివర్తనవాదుకూడ మిక్కిలముగా ఆశేషముతో పోయి ఏకోవిధమున సత్వలోకమువలన మాత్రమే చేరగలిసిరి. తపస్సు కేవల మీ స్వరూపైశ్వర్యమును మాత్రమే చూచినది. అంతవరకు వచ్చినచోట దాని ఉగ్రత మటుమాయమై పోయినది. ఈ రీతిని తపోశ్రేత్రమున కావలనున్నదేగాక మిక్కిలముగా దూరమునందున్న విశ్వరూపము నే నీకు ఏవిధముగ పరిశ్రమయు లేకుండ లభించినది. అటుల కానిచో మానవలోకమున ఎవనికిని యీ స్వరూపదర్శనము కాదు. ఈ ప్రపంచమున నీవొక్కడవే యీ రూప సంపదను పొందుట కర్హుడవు. ఈ విధముగ పరమభాగ్యము బ్రహ్మకుకూడ లభించదు.

మాతేవ్యథా మాచవిమూఢ భావోద్బుష్టరూపం ఘోర

మీదృబ్ధమేదమ్ ।

వ్యతేతభీః ప్రీతమనాః పున స్త్వంతదేవమే రూపమిదంప్రపశ్య ॥౮౯

“కావున యీ విశ్వరూపమును దర్శించి నీవు ఆనందించుము, తిల మాత్రముకూడ భయపడకుము, దీనిని మించిన పదార్థము మరొకటి వుండ గలదని నీ పెన్నడును తలంచకుము. అమృతముతో నిండియున్న సముద్రము ఆకస్మికముగవచ్చి మనపైపడుచో, ఎవడైన దీనియందు నేను మునిగిపోవుదు నను భయముతో దూఁముగ పారిపోవునా? లేనా, ఎవనికైన బంగారుకొండ కనిపించుచో యింతకెద్దకొండను యిచ్చుటనుంచి ఎటుల తిసికొని పోగలనని తలంచి వదలివేయునా? అద్భుతవశమున చింతామణి లభించుచో దానిని భరించవలెనా, లేక బయటకు నని ఆవల పారవేయవలెనా? ఎవడైన కామ ధేనువును దాని పోషణభాగముచే యింటినుంచి వెడలగొట్టునా? మూర్ఖుడింటిలోనికి వచ్చుచో నీవలన మా శరీరము దగ్ధమయ్యెను గాన వెళ్ళి పొమ్మని ఎవడైన చెప్పునా? ఇంటిలోనికి చంద్రుడు వచ్చుచో ‘నీ ప్రతి బింబము మా యింటపడుచున్నది గాన వెళ్ళిపొమ్మని’ ఎవడైన అనునా? ఈ విధముగ ఎవడైన చెప్పుచో అది తెలివిగల మాటగా ఎంచబడునా? ఇదేవిధమున, నా విశ్వరూపముయొక్క పరమతేజోవిశ్వర్యము నేడు నీకు సహజముగనే లభించినది, దీనిని చూచి నీవేల కంగారుపడెదవు? కాని నీవు

మూర్ఖుడవు, నీ కీ సంగతి బోధపడుటలేదు. ఓ అర్జునా, ఇప్పుడు నీపై నే
 కేసుని కోపించను ! నీవు యదార్థమగు శరీరమును విడచి, దానినీడను కాగి
 లించుకొనగోరుచున్నావు. అది నా వాస్తవికస్వరూపము కాదనినీ, ఇదియే
 నా వాస్తవిక స్వరూపమనినీ, నీవు చక్కగా నెరుంగుదువు. నీవు నా
 యీ వాస్తవిక స్వరూపమును చూచి భయపడి, ఆవాస్తవికమగు ఆ చతు
 ర్భుజరూపమును ప్రేమించుచున్నావు. అయిప్పటికీ ఓ అర్జునా, నీవిప్పుడు
 నీ యీ మూర్ఖత్వమును విడువుము, మరియు యీ చిక్కులో పడకుము, ఈ
 విశ్వరూపము చూచుటకు భయంకరముగ తోచుచున్నప్పటికిని, ఇది ప్రచండ
 మగు వ్యాపకత్వము కలిగి యున్నప్పటికిని, కేవల మిదియే వాస్తవికము,
 యదార్థమైనను స్వరూపమై యున్నది— నీ వీ విషయమును చక్కగా
 నెరుంగుము. మిక్కిటమగు లోభిత్వముగల వాని మనస్సెల్లప్పుడు డబ్బు
 పైననే నిమగ్నమైయుండి, ఆతడు కేవలము శరీరముతోనే వ్యవహరించు
 చుండు రీతిని, లేదా ఆడుపక్షి యింకను చెక్కలరాని గూటియందున్న తన
 బిడ్డలవద్ద తన ప్రాణమునుంచి, ఆకాశమునం దెగురుటకు పోవు రీతిని, లేదా
 ఆవు తన వాత్సల్యముతో నిండియున్న మనస్సును తనబిడ్డలవద్దవిడచి, అడవిలో
 మేసివచ్చుటకు పోవురీతిని, నీవుకూడా నీ ప్రేమ నెల్లప్పుడు యీ స్వరూ
 పముపైననే స్థిరముగా నుంచుము. బయటకును త్రము, కేవలము స్నేహ -
 సుఖలాభమునకై, ఆ చతుర్భుజుడగు శృంగమూర్తిని ధ్యానించుము; అయినప్ప
 టికిని, నీవు నా ఉపదేశము నొకదానినెన్నడును మరువవద్దని మాటిమాటికిని
 చెప్పుచున్నాను. అది, నీవు నా యీ విశ్వరూపమునుండి నీ శ్రద్ధనెన్నడును
 తప్పనివ్యవధిదనుటయే. నీవు దీని నిదివరకెన్నడును చూడకుండుటవలననే
 నీ కీ విశ్వరూపమును చూచుటచే భయముకలుగుచున్నది. కాన నీ భయము
 నంతను విడచి యీ విశ్వరూపముపైననే నీ ప్రేమనంతను స్థిరముగనుంచుము".
 అటుపిమ్మట శ్రీ కృష్ణు డిటుల చెప్పెను— "ఇక నీవు కోరినటుల నొన
 ర్తును. ఇక నా పూర్వరూపమును నీవు సంతోషముతో తనివీదిర చూడుము",
 సంజయ ఉవాచ—

ఇత్యర్జునం వాసుదేవస్తథోక్త్యా స్వకంఠరూపం దర్శయామాన.

భూయః

అశ్వాసయామాన చ భీతమేనం పూర్వా పుకర్షావ్య
వి పుష్కరాత్మా ౧౦1

భగవాను డీ మాటలను చెప్పుచున్నాడు. తన పూర్వ మానసరూపమును భరించెను. ఇందాశ్చర్యపడవలసి: జేసియూలేదు. కాని అష్టాన్ని యెడ ఆతనికి గల ప్రేమమాత్రము అశ్చర్యజనకముగ నున్నది. శ్రీకృష్ణుడు కైవల్య ధామమువంటివాడు, అదలి సారసర్వస్వము విక్వరూపము, కాని వాతకు అర్జునునకు స్పష్టముగ చూసెను. కాని ఆతని ఆ రూపము అర్జునునకు నచ్చలేదు. ఎటులని, ఏదైన నస్తువులొరకు వెళ్లి, ఆ నస్తువులను చూచి అందలి దోషములను చూచుచుండు రీతిగ, తనా వెండ్లిదేవతలైన మామటకువెళ్లి, చూచినపిమ్మట ముఖము చిట్టించుకొని— అర్జునుడుకూడ యీశ్వరరూపము నెడ అటులే ప్రవర్తించెను. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునియెడగల ఆహారప్రేమవలన, తన ఉపదేశమందలి సారాంశమును విశ్వరూపమునకూడ ఆతనికి చూపించెను. ఇంతకంటె ఆతడు అర్జునునకేని కేసుగలడు ! బంగారుముక్కలను కరణించి దానితో మన యిచ్చవచ్చిన వస్తువులను తయారుజేయ వలెననెప్పుడు ; ఒకప్పు డా వస్తువు నవ్వకపోయినచో దానిని కరణించుట తన్న మరే ఉపాయముగలదు ? తన శిష్యుడగు అర్జునునికొరకు కూడ భగవాను డీ సమయమున యీ రీతిగనే చేసెను. మొదట ఆతని చతుర్భుజ కృష్ణరూపమునఁ జూచి, మరెయ్య అందుచే ఆతడు విశ్వరూపమును భరించెను. కాని ఆ రూపము శిష్యునకు నచ్చలేదు; అందుచే ఆతడు మరల తన పూర్వపు కృష్ణరూపమునే భరించవలసి వచ్చెను. తన శిష్యుని మాట్లాడుటల నింతగా నున్నందున గురు వెట లభించును ? సంజయుడు భృతరాష్ట్రునితో నిలువనెను—“శ్రీకృష్ణునకు అర్జునునియెడ ఇంత అసహనము ప్రేమయుండుటకు గల కారణమేమో బోధపడదు”. అటుపిమ్మట జగత్తున తన వ్యాప్తమొనర్చిన ఆ రూపము శ్రీకృష్ణరూపమున సమానిష్టమయ్యెను. ఆత్మవిచార మొనర్చునపుడు ‘త్వం’ (నీవు) పదము ‘తత్’ (అది) పదమునందు సమానేతమగును. లేదా సమస్త వృక్షస్వరూపము నూక్షునీజమునం దంతర్భావమగును, లేదా స్వప్నమున చూచిన విషయములన్నియు జీవుడు వేల్కొనినపిదప లోపించును—అదే రీతిని శ్రీకృష్ణుడు తన సగుణస్వరూపమున యీ విశ్వరూపయోగమును

ఏకత్రితమొనర్చియుంచెను. ఈ విషయ మెటులున్నదనిన, నూర్యకాంతి నూర్యనియుండు, మేఘసమాహములు ఆకాశమునందు, సముద్రపుపొంగు సముద్రమునందును తీనమగునుగదా! కృష్ణమూర్తి ఆకారమున విశ్వరూప వస్త్రపు మడతచేరియున్నది. దానిని ఐక్యమృదు అర్జునుని ప్రేమచే ప్రేరే పింపబడినవాడై, దానిని తెరచి అర్జునునకు చూపించెను. వస్త్రముయొక్క నిశిచి - పెడల్పు, రంగు మొదలగునవి చక్కగా చూచుకొనినపిమ్మట కొను వానికి ఆ వస్త్రము నచ్చకపోవుటచే, తిరిగి ఆ వస్త్రమును యధావ్రీతిగా మడతబెట్టి దానివోటున పెట్టెను. ఈ రీతిని, తన అపారమగు వ్యాపకత్వము వలన అంతటను వ్యాపించియున్న ఆ స్వరూపము, యిప్పుడు కాంతిము, మనోహరము మరియు పూర్తిగా సౌమ్యముగను అయ్యెను. అన, ఆ అనంత భగవానుడు తన పూర్వపు చిన్నదగు రూపమునే ధరించి, భయభీతుడగు అర్జునుని మరల సంతృప్తునొనర్చెను. స్వస్థానస్థుల ఎవడైనా మానవుడొక మారు స్వర్గమునకు బోయి సుఖించి, ఆకస్మికముగా పేల్కొనిన పిమ్మట అతడు విస్మితుడగురీతిని, అర్జునుని స్థితికూడ యీ సమయమున అటులేయుండెను. లేదా, స్వర్గకు కృప లభించుటచే సంసార సంబంధమగు ప్రాపంచిక జ్ఞానము నశించి, వాస్తవిక తత్త్వజ్ఞానము లభించుచితిని, ఆ సమయమున శ్రీకృష్ణ దర్శనముచేసిన పిదప అర్జునుని స్థితికూడ అటులే యుండెను. ఆ సమయమున, అంతవరకు తన కనుల ఎదుట గల విశ్వరూపమనెడి తెరగూడ తొలగిపోయినదనీ, యిటుల జరుగుట బాగుగానేయున్నదనీ అర్జునుడు భావించుచుండెను. ఆ విశ్వరూపమును దర్శించినపిదప శ్రీకృష్ణుని ఆ పూర్వ రూపమును చూచుటతోడనే అర్జునునకు కాలునితో పడెమువైచికొని జయించినట్లును, మేఘములను వాయువునుకూడ పోటీలో ఓడించినట్లును, లేదా చేతితో నీటిని చీల్చుకొనుచు సప్తసముద్రములను దాటి వచ్చినట్లును - అపారమగు అనందము గలిగెను. నూర్యాస్తమయమైన పిమ్మట ఆకాశమున నక్షత్రములు కనుపడ నారంభించురీతిని, అతనికి పృథివి మరియు పృథివియుం దలి జనులెల్లగును కనిపించసాగిరి. అంత నాతడు తనకు నాల్గవైపులను చూడగా పూర్వపు కరుణ్మిత్రము కనిపించెను. తన కిందవైపులను గల తన చుట్టుపక్కములందరినికూడ చూచెను. ఆ రణక్షేత్రమున శూర-వీరులెల్లగు ఒకరిపై నొకరు కస్తూత్ర వర్షమును కురిపించుచుండెరి. ఆ వీరుని బాణమం

దపముక్తింద తన దిగమును కూడ పూర్వమునలే నిలచి యుండుట నాతడు చూచెను. అంతేనాక, శ్రీకృష్ణుడు చక్షుమయొక్క కాడీనై కూర్చొని యందుటను తాను క్రింద భూమిపై నిలచియుండుటను కూడ నాతడుచూచెను. అర్జునశివాచ—

దృష్ట్వేదం మానుషం రూపం తవ సామ్యం జనార్దన
ఇదా ని మస్మి సంవృత్తపుచేతః ప్రకృతింగతః : ౧౭.

పీఠ్యకాలియగు అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని ఏ విషయమువలె ప్రార్థించెనో, ఆతని కా విగమను దర్శనమే లభించెను. అర్జునెను— “ఇప్పుడు నా ప్రాణములు కుదుటబడినవి. లేపన్నతో ఇప్పుటికిఁకు నాబుద్ధికిఁగల జ్ఞానము నశించినది మరియు నలువైపులను భీతికారవ్యాధిమే కనిపించుచుండెను. మరియు అహంభావ సహితముగ నునప్పు మానముగా పోషిపోయియుండెను. ఇంద్రియములు పూర్తిగా స్థబ్ధము, నిశ్చలమునైపోయినవి. నాక్కుగూడ ప్రాణము లేనిదై మోగడిగనైపోయింది. నా కరకరముఁ కీ విగమగు దుస్థితి సంభవించినది. కాని, యిప్పుడా జీవాత్మను తనకు లేక యథాస్థితికి వచ్చినది మరియు త్రోత్తగా నాకు ప్రాణములు వచ్చినవా యన్నటుల యున్నది. ఈకృష్ణమూర్తిని దర్శించుటచే మరల నాకు ప్రాణములు వచ్చినవి.” అటుపైని ఆతడు శ్రీకృష్ణునితో నిటులనెను—“ఓ దేవా, నేను మీ యీహానవ రూపమును చూచితిని. ఓ దేవనాబా, మీరు మీ యీరూపమును నాకు చూపి, తల్లి తన అపరాధియగు బిడ్డని హృదయమునకు హత్తుకొని ప్రసక్తిపాన మొనర్చు తీరిని, నాపై అనుగ్రహించిరి. నేనా విశ్వరూప దర్శన సముద్రమున రెండు చేతులతోను అలలలో పోరాడు చుంటిని; కాని యిప్పుడు మీ యీ సగుణరూప మనెడి రేపుకు చేరితిని. ఓ ద్వాపకానాగుడవగు శ్రీవికృష్ణ, మీరిచ్చిన యీ దర్శనము, ఎండిపోయిన వృక్షముపై మేఘవృష్టి వంటిది. నేను స్వాభావిక తల్పవచే బాధపడుచుంటిని. ఇట్టి సమయమున మీ యీ సగుణాకారము నాకు అమృత సముద్రమువలె లభించినది. ఇప్పుడు నాకు ‘నేను జీవించి యున్నాను’ నెడి విశ్వాసము కలుగుచున్నది. నా అంతఃకరణ మనెడి భూమిపై ఆనంద మనెడి లత ఊగిసలాడుచున్నది మరియు నాకు ఆత్మంతరుగు గుళిము లభించుచున్నది”

శ్రీభగవానువాచ—

సుదుద్దర్శమిదం రూపం దృష్టవానసి యన్మమ
దేవా అప్యస్యరూపస్య నిత్యం దర్శన కాక్షిణః ॥౧౭౨॥

అర్జునుని యీమాటలను విని శ్రీకృష్ణుడనెను—

“ఓ అర్జునా, నీవిటుల మాట్లాడుచుంటివేమి? నీవీ విశ్వరూపమునెడ
క్రేమభావము గలవాడవై యుండవలెను; అపైన, నాయీ సగుణమూర్తిని
నిశ్చంకతో నేనించుచు డవలెను. నేనింకికుముందు చెప్పిన మాటలన్నిటిని నీవు
మరచిపోతివా? ఓ అర్జుడగు అర్జునా, నీచేతలోనికి మేరుపర్వతము వచ్చినది,
కాని నీవు దానిని మరచి, దానినొక తుచ్చ వస్తువుగా తలంచితివి. కాని,
నీకింతకుముందు నేను చూపించిన విశ్వరూపము కంకరరకుకూడ తన తపో
బల మంతటివలనను లభించనేరదు. యోగమునందలి అష్టాంగములను సాధన
చేయుటనెడి కష్టము ననుభవించు యోగులకుకూడ లభించని విశ్వరూపమును,
దేవతలు యీ షడ్భాత మైన దర్శించిన చాటునని తలంచుచుండేడి యీవిశ్వ
రూపమును నీకు చూపించితిని. ఆత యనెడి చేతిని తన హృదయమనెడి
మస్తకముపై జోడించి (అనగా అత్యధికమగు ప్రార్థనా పూర్వముగను
మరియు ఆశతోడను) చాతకము ఘోషమునకై ఎవరు చూచుచూ అకాశము
పైపు ఏకాగ్రదృష్టితోచూచు విధమున, గొప్పగొప్ప జేవతలందఱును యీ
విశ్వరూపమును దర్శించుటకై యరువది నాల్గు గంటలు చింతన మొనర్చి నప్పు
టికిని స్వప్నమునందైన దర్శనము కానట్టి, అవిశ్వరూపమును నీవు నేడు సహ
జముగ ప్రత్యక్షముగ చూచితివి.

నాహం వేదైర్నతపసా న దానేన న చే జ్యాయా

శక్య ఏవం విధో ద్రష్టుం దృష్టవానసి మాం యథా ॥౧౭౩॥

“ఓ అర్జునా, యీ విశ్వరూపమునకు దగ్ధరగనైన చేరుట కనుకూ
లించునట్టి మార్గమునుచూపు సాధన యేదియునులేదు. వేదములు, పట్ కాస్త్ర
ములుకూడ యీ విషయమున ఓడిపోయినవి. ఓ అర్జునా, గొప్పగొప్ప
తపశ్శులవలనకూడ ఎవరును నాయీ విశ్వరూప మార్గమునకు చేరజాలరు.

మరియు దానాదిపుణ్య కర్మలవలనకూడ యీ మృత్యును వదలు చేరుట తి కలిగెను. నీకు నన్ను గురించి యీ సమయమున కలిగిన భావము యజ్ఞవిధా నాదుల వలనకూడ ఎవనికిని సమాజమున ప్రాప్తించనేరదు. నీకు నేను లభించిన కీర్తిని, లభించుటకొక్కటే మార్గముగలదు. ఆ మార్గమేమో చెప్పెదను వినుము. అంతఃకరణము ప్రేమపూర్వమున భక్త్యోగమైనప్పుడే నే నీ విధమున సాధ్యుడనగుదును.

భక్త్యా త్వనన్యయా శక్య అహమేవం విధోఽజ్ఞన

జ్ఞాతుం ద్రవ్యం చ తత్త్వేన ప్రవేష్టుంచ పరంతప ॥౧౬౮॥

ఆ భక్తి యేవిధమున నుండవలెనో వినుము : వర్ణప్రచినుకు భూమి పైన తప్ప మరెచ్చటను పడకాలనిరీతిని, లేదా నీటినంతన గొనిపోయి మర్దమునం దెచ్చటను ఆగక నదులు సముద్రమును వెదుకుకొనుచూ సముద్రమున పోయి కలియురీతిని, భక్తుడుకూడ తన భావల సన్నిటిని ఏకత్రితమొనర్చి ప్రేమతో నిండియున్నవాడై వాడెత్తుకు రావలెను మరియు నాలో కలసి నాతో సమరసత్వమును చెందవలెను—నాలోకలసి విక్రమము కొండవలెను. మరియు భక్తుడు ‘నేను’ అనెడి స్వరూపమున కలసి విక్రమమొండవలెను; ఆ ‘నేను’ క్షీరసాగరము ఒడ్డునను, మధ్యను ఎచ్చటయోచినను క్షీరమేవుడు రీతిగా నుండును. మనవుడు చిన్నదగు చీమనుకూడ ‘నేనే’ అని తలంచవలెను, మరియు స్థావర జంగమముల సన్నిటిని కూడ నాకు భిన్నమైనదిగా తలంచకుండుటయే నిజమగు భక్తియగును. ఇంతకుమించి మరేవిధమగునట్టిది నిజమగు భక్తికాదు. ఈ విధమగు వికాశవర్ణ లభించినప్పుడు నా స్వరూపమును గురించిన సరియగు జ్ఞానముకలుగును. ఈ రీతిని స్వరూపజ్ఞానము కలుగుటతోడనే అతనికి స్వాభావికరూపమున నా దర్శనముకూడ నగును. కొయ్యయొందగ్గి నుండరీతిని, ఆటుల నుండినపిదప కొయ్యయొక్క నామరూపము లేమాత్రము మిగిలియుండనిరీతిని, అది అగ్నిరూపమునే పొందురీతిని, లేదా ప్రకాశాదిర్భావము కానంతవరకు ఆకాశమంతయు అంధకారమయముగనుండి నూర్చొడయము కాగానే కలువైపుల ప్రకాశమువచ్చురీతిని—నా స్వరూప సాక్షాత్కారము కలుగుటతోడనే అహంకారమంతమొందును. మరియు అహంకారము అంతమొందుటతోడనే ద్వైతభావముకూడ తనంతలాను

నాశనమొందును. అంత 'నేను'—'వాడు' అనునవి రెండును స్వాభావికముగనే కలిసి 'నేనే' అగును, మరియు అభక్తుడు నాలొకలని ఏకరూపుడగును.

మత్కర్మ కృన్యత్పరమో మద్భక్తస్సజ్జవర్జితః

నిర్వైర స్పర్శ భూతేషు యస్సమామేతి పాణ్డవ ||౫౫||

“ఎవడు కేవలము నా ప్రీతికొరకై యే సమస్త కర్మలను ఆచరించునో, ఎవనికి సంసారమున నేను తప్ప మరేదియూ నచ్చునో, మరియు ఎవనికి ఇహ పర లోకములు రెండునూ నేనే అయియున్నానో, మరియు ఎవని జీవితమును సార్థకమొనర్చువాడను నేనే అయియున్నానో, ఎవడు ‘భూత’ కబ్దిమునే పూర్తిగా మరచిపోవునో—ఏలనన, ఆతని దృష్టియందంతటను నేనే నిండియుండును - మరియు యీ విధమున, ఎవడు తన మనస్సున వైరభావమున నే మాత్రమును తావిన్యక అందరిని సహ బుద్ధితో చూచునో, అట్టి భక్తుని కథ - పితృ - వాతాత్మిక మగు త్రిధాతువులతో కూడియున్న యీ జడ కరీరము నశించినప్పుడు, ఓ అర్జునా, ఆ భక్తుడు నా స్వరూపముతో కలిసి విశ్వమొందును”.

ఇంతవరకు చెప్పి సుజయ్యుడు ధృతరాష్ట్రరాజుతో నిటులనెను—
“ఎవని ఉదరము యీ బ్రహ్మాండనుతయు పట్టునంత నెద్దదియో మరియు ఎవడు దయారముచే నిండియున్నాడో, ఆ శ్రీకృష్ణ దేవుడగునునితో యీ విషయముల నన్నిటిని చెప్పెను. అటుపైని అక్లమన కర్మధిమగు ఆనందము కలిగెను. శ్రీ కృష్ణునికి నిజమగు భక్తియొనర్చు యోగ్యత యీ జగత్తునందు కేవల ముద్దునునియందే గలదు. అతడు భగవానుని ఉభయమూర్తులను చక్కగా చూచెను. మరియు ఆతనికి విశ్వరూపముకంటె కృష్ణమూర్తియే ఎక్కువ ప్రీయముగ నుండెను. కాని, దేవుడు ఆతని యీ ప్రేమనుగాని, ప్రీయత్వముగాని ఆదరించలేదు, ఏలనన, విశ్వరూపము వ్యాపకమైనది, మరియు కృష్ణమూర్తి ఏకదేశీయుడు, అన, దిక్కు, కాలము మొదలగువానిచే పరిమితం లేర్పరుపబడినవాడు. దీనిని రుజువుచేయుటకై శ్రీకృష్ణుడొకటి రెండు చక్కని ఉదాహరణముల నిచ్చి యీ విషయమును నిరూపించెను. ఆ భిక్షువును విని గుభద్రాపతియగు అర్జునుడు తన మనస్సునం దిటులనుకొనెను

—“ఈ శింశు రూపములందును అత్యుత్తమ స్వరూపమేది - యని మరల నడుగుదవా?” ఇటుల మనస్సున రేలచి, అతఁడేరీతిని యుక్తియుక్తముగ ప్రశ్నించెనో, రాసున్న అధ్యాయమున విన్నవించు. సాధారణ భండస్సులలో నేని కథన సత్ప్రేరేపితము చేసెదనను. ఇదియు ‘మీ కి కథను ప్రేరేపితము’ విన వలసినదని? జ్ఞానిదేవుడ నగు నేను ప్రార్థింపచుచున్నాను. ప్రేమాంజలిలో నే నీ పంక్తులనేడి పుష్పములను గైకొని ప్రభువుయొక్క విశ్వరూపపు చరణ ద్వయముపై అర్పింతును.



తెలుగు జానేశ్వరి

పండ్రెండవ అధ్యాయము

ఓ సద్గురు కృపాదృష్టి, నీవు శుద్ధము, ముప్రసిద్ధము, ఉదారము మరియు ఆఖిండానందమును జన్మింపజేయుచున్నావనివి. నేను నీకు నమస్కరించుచున్నాను. విశ్వరూపమనెడి సర్వము కాటంగిన పిదప అవయవములు నిర్జీవములు కాకుండుటకును, మరియు వివక్షగమును తగ్గించుటకును కావలసిన శక్తి నీయందున్నది. ఇప్పుడిక నీ అనుగ్రహమనెడి రసతరంగములు బయలుదేరి ప్రవహింప సాగుచో, యిక సంతాప మెవరిని సంతప్త మొనర్చగలదు మరియు శోక మెవరిని దహించగలదు! ఓ గురుకృపాదృష్టి. నీవు అత్యంత ప్రేమ పరిపూర్ణులవగుటచే తన సేవకులకుగల బ్రహ్మానందమనెడి వాంఛ నెరవేరును మరియు వారి ఆత్మసాక్షాత్కార వాంఛలుకూడ నెరవేరును. మాలాధార చక్రరూపమునగల శక్తి యొడిలో ఆ శిష్యబాలర నుంచుకొని వారిని నీవు ప్రేమతో బుజ్జగింతువు, మరియు హృదయాకాశమనెడి ఉయ్యెలలో వారినుంచి ఆత్మజ్ఞానమనెడి ఉప్పుల నూపెదవు. నీవు వారికిగల జీవాత్మ భావమును వార్చివైనుంచి తొలగించి మనస్సు మరియు ప్రాణవాయువులను వారికి ఆడుకొనుటకై యిచ్చెదవు మరియు వారి అవయవములపై ఆత్మానంద మనెడి ఆ భూషణములను ధరింప జేతువు. పదునెడవదగు పూర్ణామృత కళ యనెడి దుగ్ధమును వారికి నీవు పట్టెదవు. వారి వినోదార్థమై నీవు అనాహతనాద ఘోషమనెడి పాటలు పాడెదవు. మరియు వారిని సమాధి సుఖముచే కాంతుల నొనర్చి నిద్రబుత్తువు. ఇందుచే సాధక జనులందరి సంగోపనము నొనర్చు మాత్రమేనీవే. నీ చరణముల నుండియే కవితృకళ జన్మించును. కావున నేను నీకీతలచ్చాయ నెన్నడును విడువను. ఓ సద్గురుకృపాదృష్టి, నీదయామృతము లభించినవాడు సమస్త విద్యల నిష్పత్తి యొనర్చుటయందును బ్రహ్మయే యగును. కాన ఓ తల్లివగు గురు కృపాదృష్టి, నీవు వైభవశాలిని, మరియు నీసేవకుల వాంఛలను నెరవేర్చు కల్పవృక్షము. అయినప్పటికిని, నీవు నాకు గ్రంథ నిరూపణ మొనర్చుటకు ఆజ్ఞా

పించుము. ఓ మతా, నీవు నావ్యాసా యీ నిరూపణముచేయు నవరస సాగరములను నింపించును. ఈత్రమ నిర్మాణమును తయారు చేయించుము, మరియు భగవంతుని నిజాన్వయము పొందెను నెత్తనిమ్ము. ఈ భేదభాసా ప్రజ్ఞాముల వాస్తవ్యుల సౌందర్య గణని తేరుకలదనిమ్ము, మరియు నలువైపుల వివేకమునెడి లభలను నాలుకొననిమ్ము. ఇట్టి మహానిధాంత వృక్షముల గొప్పదీ, నిండియున్న పీయగు తోటను నిర్మింపనిమ్ము, అందు ఏకవాక్యమునెడి ఫలములు సమృద్ధిగా నుంచనిమ్ము. నాస్తికుల గుహలు, వికారదాదుల వక్రమార్గములు మరియు బాహ్యుల హింసః క్షాపణములను పూర్తిగా నాశనము కానిమ్ము. నీవు నాకు శ్రీకృష్ణుని గుణములను నరగా వర్ణించ గలుగునట్టిదియూ, శ్రోత లకునుడ ప్రవచించు నామూల్యము లభించునట్టిదియూ నగు సామ్యమును ప్రసాదించుము. ఈ భేద భాసాగముల ప్రహృష్టముల పూర్తిగా నింపివైచి, ప్రజలు యీ విద్యను యథేచ్ఛగా నైకొననిమ్ము. ఓ సద్గురుప్రపాద్యుడీ, నీవు నాపై సేవేమపూర్వమున కొలను నడగా బట్టి, నా అవృష్టమున యీ భాగ్యమునుభవించు శేఖరున్నచో, ఓ మతా, నీను వీనినంతను యీక్షణమునకే నిర్మించ గలుగునను. దాసుని యీ వ్రాసినవిని చరుతాతనివైపు ప్రసన్నుడౌటో మాచి యిటుల చెప్పెను—“ఇక గీతార్థ నిరూపణమును ప్రారంభించును, ప్రస్తావనను యింతగా విస్తరించ వలసిన పనిలేదు.” అందుపై తిమ్మనకు స్వాభావికముగనే అత్యధికానందము కలిగి యిటులనెను—“ఓ స్వామీ, అటులే యొనర్తును; ఇది మీ మహాప్రసాదము”- అ.త నాతడు శ్రోతలతో నిటులనెను—“ఇక గ్రంథ నిరూపణ మొనర్తును, మీరు శ్రద్ధతో వివగోచరమను.”

అర్జునఉవాచ—

ఏవం సతతయుక్తాయే భక్తస్త్వాం పర్యుపాసతే
యేచాప్యక్షర మవ్యక్తం తేహం కే యోగవిత్తమాః ||౧||

అటుపైని వీరులందరియందును శ్రేష్ఠుడును, సోమవంశ విజయ - పతాక యూ, పాండునందనుడును నగు అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో నిటులనెను—
“ఓ దేవా, మీరు నా చూటను వింటిగదా? మీరు నారు చూపించిన విశ్వరూపము అత్యద్భుతమైనది; ఇందువలననే నా మనస్సు మిక్కిలముగ

వ్యాకులతను పొందినది. శే నీ మందర కృష్ణమూర్తి నెల్లప్పుడు ఎరుగును, అందుచే యీ రూపమునే ఆధార మొనర్చుకొనుటకు నా మనస్సు వాంఛించుచుండును. కాని మీరు నన్నిటల చేయవలదని నిషేధించిరి. కాని వ్యక్తము మరియు అవ్యక్తము (సగుణము, నిర్గుణము) ననెడి రెండునూ మీరూపములే. భక్తివలన సగుణరూపసాధన మొనర్పబడును మరియు యోగమువలన నిర్గుణరూపసాధన మొనర్పబడును. ఓ వైకుంఠాధిపతీ, యీ రెండుమార్గములు మాత్రమే మీవద్దకు చేర్చునవై యున్నవి. సగుణ నిర్గుణములు యీ మార్గములకు గుఱుములు. మచ్చురాతిపై నిండు కానుయొక్క వన్నె చూచుటచే ఏ వన్నె కుఱుచునో, ఆ కానునందలి చిన్న బంగారుతునకను గీసినప్పటికిని అదే వన్నె కుఱుచును. కాన, ఏక-దేశీయమగు సగుణము మరియు సర్వవ్యాపకమగు నిర్గుణము - యీ రెంటి యోగ్యతయు సమానమే. అమృతసాగరమున ఎంతటి సాచర్థ్యముగలదో, అందేసాచర్థ్యము ఆ సాగరమునుంచి తీసికొనిన ఒక దోపెడు అమృతమునందును వుండును. ఓ మహారాజా, నా కిప్పు డీ విధమగు నిశ్చితజ్ఞానముకలిగినది. కాని యోగేశ్వరుడవగు ఓ దేవా, యింతకు ముందు కొద్ది సమయమువరకు తాము ధరించిన విశ్వవ్యాపకస్వరూపము వాస్తవమైనదా, లేక కల్పితమైనదా యని మిమ్ముడుగతలె నని నాకు తొరిక గలదు. ఒకరు భక్తియోగులు, వారు తమ సమస్తకర్మలను మీ ప్రీత్యర్థమై చేతుర, కేవలము మిమ్మే సర్వ కేవలనిగ తలంతురు, తమ మనోధర్మముల వన్నింటిని మీ భక్తిచే కూడయున్న వానినిగ నొనర్చుకొందురు, మరియు అన్ని విధములను మిమ్ము తమ హృదయమునం దుంచుకొని ఉపాసింతురు. రెండవ వారు జ్ఞానయోగులు, వీరు ఆత్మైక్యభావముతో, ఓంకారమునకు కూడభిన్నమయినవియు, సాటిలేనట్టియు, అవినాశి, నిర్గుణము, అవర్ణనీయము, స్థలహీనమయినదియు నగు పస్తువును ఉపాసింతురు. ఓ అనంతప్రభో, ఆ భక్తియోగు అందును, యీ జ్ఞానయోగులందును వాస్తవిక జ్ఞానమెవరికి లభించునో దయతో నాకు చెప్పగోరెదను." అర్జునుని యీ మాటలను వినుటచే భగవానునకు సంతోషము కలిగి యిటుల చెప్పెను—“ఓ అర్జునా, నీకు ఏవిధముగ ప్రశ్నించవలెనో చక్కగా తెలియును.

శ్రీ భగవానువాచ—

మయ్యావేశ్య మనోయేమాం నిత్యయుక్తాశిషాసతే.

శ్రద్ధయా పరయో పేతాస్తేమే యుక్తమా మతాః ॥౨॥

“మంచిది వినుము : సత్త్విగుణక్మూల అస్తావలమువద్దకు చేరినవిమ్మట మరియు నూర్మిడు చాటున నున్న పుట్టికిని, ఆ ఆద్యత్యచింతము వెనుకకూడ సూర్యకిరణములు సంచరించుచు నే యుండును. లేదా ఓ పార్థా, వర్ష ఋతువు వచ్చినవిమ్మట నదీజలము వృద్ధికాసాగును. అదేవిధమున, చూసవు యే పాపన చేయునప్పుడు ఆతని శ్రద్ధకూడ దిన దినాభివృద్ధి గాంచుచుండును. నది సముద్రమువద్దకు చేరినప్పుడుకూడ దానివెనుకనుండు ప్రవాహనేగము యథా ప్రకారముగ ఎడతెడనిండును. ఈ సప్రవాహ విధమునలేనే ప్రేమ భావముకూడ నుండును. ఇదేవిధమున, ఎవని తన ఇంద్రియములన్నింటి తోడను తన మనోభావమును వాక్కుంచి, రాత్రివిజ్ఞాన, సమయావమయము లనెడి యోచన ఏ మాత్రమును లేకుండా ఎల్లప్పుడు నన్నుపొసంగుటో, మరియు యీ విధమున ఏ భక్తుడు తన సర్వస్వమును వహించునో, ఆతనినే నేను పఃమయోగ యుక్తునిగ, లేక యోగ శ్రేష్ఠునిగ తలంచెదను.

యేత్వక్షర మన్మదైక్య మవ్యక్తం పర్యుపాసతే
సర్వత్రగమచిన్త్యంచ కూటస్థ మచలం ధ్రువమ్ ॥౩॥

సన్నియ మ్యద్వియగ్రామం సర్వత్ర సమబుద్ధయః
తే ప్రాప్నువన్తి మామేవ సర్వభూతహితే రతాః ॥౪॥

“ఓ అర్జునా, యిక యిశ్వరులగు ఆత్మసాక్షాత్కారమును పొందువారు నిర్గుణ అనినాకే తత్త్వమును చూతురు. ఎవనివద్దకు మనస్సెన్నడును చేరనే లేదో, మరియు ఎవనియందు బుద్ధికిరణముకూడ ప్రవేశించనే జాలదో, ఆతనిగురించి యింద్రియములతో ఏరీతిని సాధన మొనర్చవగును ? కేవల మింతేకాదు, ఆతడు భ్యాసమునకు కూడ లభింపడు, మరియు యందువలన ఆతడే ఒక్క ప్రదేశమందును లభించజాలడు. మరియు ఏ ఆకారమునందును నుండకేరడు. ఎవడు అన్ని ప్రదేశములందును, అన్ని భావములందును, అన్ని కాలములందును వుండునో, కాని, ఎవనిగురించి యోచించుచూ యోచించుచూ నుండగా చింతనాశక్తికూడ చింతితము కాసాగునో, ఎవనిని గురించి ‘ఆత యందును, ఆత యందుడు’ అని ఏదిచెప్పటమను వలనుపడదో,

మరియు యిందువలననే ఎవనిని గురించి సాధనచేయుటకు వీ ఉపాయమును లేవో, ఎవడు చలనము లేనివాడో, ఎవడు కదలికకూడ లేనివాడో, ఎవడెన్న డును సమాప్తముకాడో, మరియు ఎన్నడును దూషితుడుగాడో, అట్టివాని నెవరు స్వయముగా తమ సామర్థ్యమువలన లభింపజేసికొందురో, ఎవరు వైరాగ్యమునెడి తీవ్రాగ్నిలో విషయసమాహములను భస్మమొనర్తురో, మరియు యింద్రియములను తప్తస్థితియందు మిక్కిలి ధైర్యముతో నియమించి యుంతురో, మరియు అపైన, ఇంద్రియ సంయమ మనెడి బలముపై నెవరు తమ యింద్రియములను మరల్చి తమ హృదయగుహయందు బంధించి యుంతురో, తనయందలి ద్వారములను చక్కగా బంధించి, మరియు చక్కగా అసన-ముద్రను సాధనమొనర్చి మూలబంధమనెడి కోటబురుజును బంధించి వైకుంఠో, ఎవరు ఆకతో గల సమస్త సంబంధములను త్రెంచివైచుకొందురో, సర్వవిధములగు భయమును వాళమొనర్చివైకుంఠో, మరియు అజ్ఞాననిద్రయనెడి కాలిమను చక్కగా తొలగించి దానిని వాళమొనర్తురో, ఎవరు వజ్రాసనము అనగా మూలబంధాగ్ని క్వాలలతో శరీరమందండెడి సప్తధాతువులకు దగ్ధమొనర్చి రోగములయొక్క మస్తకముపై పట్టుక్రములనెడి ఫింగులను కాల్చురో, మరియు క్షురించెడి కుండలిన యొక్క తేజోవంకమగు దివ్యను అధారచక్రముపై నుంచి దాని ప్రభావమువలన మస్తకమువరకు తన శరీరము నంతను దేదీప్యమానముగ నొనర్చుకొందురో, మరియు అంత ఇంద్రియముల నవద్వారములందును మేకులు బిగించి కేవలము సుషుమ్నానాడి యనెడి కిటికీని మాత్రమే తెరచియుంతురో, ప్రాణవాయువనెడి శక్తిరూపియగు చాముండికారకై సంకల్పరూపియగు కొమ్ములనుకొని మనస్సునెడి మహిమ సుధని శిరమును బలిగానిత్తురో, ఎవరు చంద్రమూర్త్యులు అనగా ఇడా పింగళ నాడులను ఏకీకరణమొనర్చి నాదభూషయొక్క సహాయముచే పదునేడవ దగు పూర్ణావృత కళ యనెడి జలమును క్షేత్రముగ తమ వళమొనర్చు కొందురో, మరియు అంత, మధ్యమ అనగా సుషుమ్నా నాడి వివరమనెడి మార్గమునుండా పోయి అంతిమ బ్రహ్మరంధ్రమువరకు చేరుదురో, కేవల మింతియేగాదు, ఎవరు మకారము అనగా సుషుమ్నా వివరపు మెట్టి నెక్కి మరియు మహాదాకాళమును చంకలో అడిమిపట్టి, బ్రహ్మమునందు లీనమగు తురో, మరియు యా రీతిని సమ-బుద్ధిగలవారై ఎవరు తత్కాలమున బ్రహ్మ

సాక్షాత్కారమును పొందుటకై యోగమనెడి మిట్ట-పల్లములుగాగల మార్గమును తమ వశమొనర్చుకొందురో, మరియు ఎవరు తమ మనోభావమునకు బదులుగా నిర్గుణ నిరాకారమాన్య స్వరూప బ్రహ్మను తత్క్షణమే పొందెదరో, ఓ అష్టనా, అట్టివారు వచ్చి నాయందు కలసెదరు. వారికి యోగబలము వలన యుంతకంటె మరెక్కువగా లభించునది లేదు. కాని, వారికి దీనికంటె ఎక్కువగా లభించునదొక్కటిమాత్రము గలదు, అది కేవలము కష్టము.

కేకోఽధికతర స్తేషా మవ్యక్తాఽఽస క్తచేతసామ్
అవ్యక్తాహి గతి ర్దృఘం దేహవద్భిర వాప్యతే ||౫||

“ఎవరు భక్తిలేకుండా సమస్తభూతములకు కళ్యాణమొనర్చు ఆ నిరాధారము, అవ్యక్తము నగు తత్త్వమును సాధన మొనర్చుగోరుదురో, అట్టివారి మార్గమునందు మహేంద్రాది పదవీ వాసనలు బాధకములగును. మరియు ఋద్ధి-స్థిమలుకూడ వారికార్యమున విఘ్నములను కలిగించును. వారి మార్గమందు కామ-క్రోధముల ఉపద్రవము లధికముగనుండును. మరియు వీ టన్నింటితో పాటు వారు శూన్యబ్రహ్మ బలముపై పోరాడవలసి యుండును. వారు దక్షిణతో దక్షిణను తీర్చుకొనవలసి యుండును మరియు ఆకలితోనే ఆకలితో పోరాడవలసి యుండును. మరియు రాత్రింబవళ్ళు చేతులతో విసరికొనవలసి యుండును. వారు పగటియందు కేల్యానియుండవలసిన సమయమున నిద్రించవలసి యుండును, ఇంద్రియనిగ్రహ నుఖము ననుభవించవలసియుండును మరియు పృథ్వీములతో సఖ్యభావము కలిగియుండవలెను, వారు శీతోష్ణములనే తమ వస్త్రములుగాను మరియు దుప్పటిగను కయ్యగను చేసికొనవలసి యుండును. మరియు వర్షపు చినుకులాడే తమ నివాసస్థానము శేర్పూరుచుకొనవలసి యుండును. ఓ అష్టనా, ఇందలి తాత్పర్యము, యీ యోగము భర్త లేనిస్థితియందు ఎవరైన స్త్రీ చితిపై కూర్చొని సమాగమన మొనర్చుటవంటిది. ఈ యోగమార్గమున ఏ ప్రభులూ ఏ పనియూ చేయ నక్కరలేదు, మరియు ఏ విధమగు కులాచారమును పాటించవలసిన పనియూ లేదు. కాని, మృత్యువ్రతో పాటు నిరంతరము యుద్ధమొనర్పవలసి యుండును. ఈ రీతిని మరణముకంటె కూడ తీవ్రమగు యీ విషమును త్రాగుటెటుల ?

పర్యతమును మ్రింగుటకై ఎవడైన తన నోడును తెరచుచో అతని నోరు బ్రద్ద
లవదా? కావున, యీ యోగమార్గమున నడచువారి అదృష్టమున దుఃఖములే
అత్యధికముగ నుండును. ఓ అర్జునా, చూడుము; దఃతము లూడిపోయి బోసి
నోరైనవారు యిసుపకనగలు నమలి తినవలసివచ్చుచో అతనిపొట్టనిండునా?
లేక ప్రాణములు పోవా? కేవలము బాహుబలమువలన యీది సముద్రము
సెన్నడైన దాట నగునా? ఆకాశమున ఎవడైన కాళ్ళతో నడువగలడా?
రణరంగమున దుమికిన పిదప శరీరముపై ఒక కర్రబెబ్బయైన పడకుండా
మూర్ఖులొక పు మెట్లెక్కుట కెవనికైన సాధ్యమగునా? కాన ఓ అర్జునా,
కుంటివాడు వాయుదేవునితో పోటీచేయుటకు అయోగ్యుడగుదీరిని, నిర్గుణో
పాసనకై శరీరధారులు ప్రయత్నించుట ఉచితముకాదు. కాని, అయినపు
టికిని, యింత అనుచిత సాహసము. ధృష్టత గలిగినవారై శూన్యమును పొం
దుటకు సంసిద్ధులగువారు అత్యధికముగ క్షేమములను సహించవలసి యుండును.
కాని ఓ అర్జునా, భక్తిమార్గము నవలంబించు యోగులు యీ దుఃఖముల
సెన్నటికిని అనుభవించనక్కరలేదు.

యేతు సర్వాణి కర్మాణి మయి సన్న్యస్య మత్పరాః

అనన్యే నైవ యోగేన మాం ధ్యాయస్త ఉపాసతే ||౬||

“తమ వర్ణభేదము ననుసరించి తమ వంతుకు వచ్చిన కర్మలనన్నిం
టిని ఎవరు తమ కర్మేంద్రియముల ద్వారా ముఖపూర్వకముగ నొనర్చు
చుండురో, సమస్త శాస్త్రోక్తకర్మల నొనర్చు చుండురో, మరియు నిషిద్ధ
కర్మలను పరిత్యజించుచుండురో, మరియు సమస్త విధములగు కర్మ
లను నాకు అప్పించి వాటి బంధకగుణములను నాశమొనర్చుకొందురో,
మరియు యీ రీతిని ఓ అర్జునా, సమస్తకర్మలను నాయందు సమాప్తమొం
దించుకొని వాటిని నాశమొనర్చురో, మరియు శరీరము, వాక్కు మనస్సులతో
కూడియున్న మరి ఏ యే ప్రవృత్తలు గలవో వాటినిగూడ నాలావికితప్ప
మరెవ్వుటకును పోనివ్వరో, మరియు యీ విధమున ఎవరు నా ఆఖండో
పాసనమొనర్తురో, ఎవరుధ్యానము మూలమున నానిరంతర నివాస-స్థానముగ
నగుదురో, ఎవరు తమ ప్రేమపూర్ణగుణముతో కేవలము నాతోనే వ్యవహా
రింతురో మరియు విషయభోగములు మరియు మోక్షపదవి యివేడి. ఇ డింటి

యొక్క దుర్బలము, దశద్రుము నగు కలమును విడచివైతుతో, మఱియు యీ రీతిని ఏక నిష్ఠతోకూడియున్న భక్తియోగముచే ఎవరు తమ సమస్త మనోభావములు, అంతఃకరణము మరియు శరీరములను కేవలము నా అధీనమే యొనర్చుకో అట్టివారిని గురించి శే నెంతవరకని వర్ణించను! వారి కోరికల సన్నింటిని శేను నెరవేర్చవలసి యున్నది.

తేహా మహం సముద్ధర్తా మృత్యు సంసార సాగరాత్
భవామి న చిరాత్పార్థ మయ్యావేశిత చేతసామ్ ||2||

“ఓ అర్జునా, సంక్షేపముగ నీ విది తెలిసికొనుము—తల్లి గర్భము లోనికి వచ్చినవాడు తల్లికంత ప్రేయముగ నుండును! ఇదేవిధమున, ఆభక్తులు కూడ ఏ విధముగ నున్నప్పటికిని నాకు ప్రేమమైన వారగుదురు. కలికాల మందలి విష్ణు బాధల సన్నింటిని వారికి దూరముగనుంచి వారిని రక్షించుటకై శేను పట్టావ్రాసియిచ్చితినుకొనుము. ఇటుల కానిచో, ఒకవైపు నాభక్తి, రెండవవైపు సంసారచింత; ఇదంత విలక్షణము, అసంబద్ధమూ నగు డిహ! సంపన్నుని భార్యకూడ ఎన్నడైన హింసించితిని అన్నముకై యెవరినైన యాచించగలదా? ఇదేవిధమున నా భక్తుడుకూడ నాకు ప్రేమపాత్రుడగును. అప్పుడాతనిలోటు, నాలోటు కాదా? జనన-మరణములనెడి తరంగములు స్పృష్టియందంతటను సంభవించును. ఇది చూచి, నా మనస్సున ‘ఈ సంసార సాగర తరంగ దుఃఖము ననుభవించనివాడె వడా?’ యని తలంపుకలిగినది. ఇట్టి స్థితిలో, నా భక్తులుకూడ భయపడుట సంభవమే. అందుచే ఓఅర్జునా, శేను రామకృష్ణాదిరూపములలో సగుణరూపధారియై వారివద్దకు పరగిడి వత్తును. నా రామకృష్ణాది నేలకొలది నామములను నీవు నేలకొలది నావలుగా పెరుంగుము. ఈ నౌకలను యీ సంసారసాగరమునం దమర్చి శేను నా భక్తులయెడ తారకుడనైతిని. ఇది, సంగహీనులు, అందరికిని భిన్నముగనుండు నా భక్తులకొరకై శేను నా ధ్యానమనెడి ఆధారమును కలగజేసితిని. మరియు సంసారులు తేక గృహస్థులైన వారిని శే నీ నౌకలందు కూర్చుండజేసితిని. కొందరు భక్తుల పొట్టక్రింద ప్రేమయనెడి పెట్టెను కట్టితిని. ఈ రీతిని నా భక్తులందరిని శేను ఆత్మైక్యమనెడి రేవువద్దకు తీసికొనివచ్చి యుంచితిని. శేనలమింతియేకాదు, యెవరెవరు నన్ను భజించితో, వానినందరిని, అని

చతుష్పదులేకానిమ్ము, పశువులేకానిమ్ము. నాభక్తులుగా నంగీకరించి వారిని
తైకుంతసామాజ్యమునకు అధిపతులుగా నొనర్చితిని. ఇందుచే నాభక్తుల కేవిధ
మగు చింతయు కష్టమును కలిగించను. మరియు వారిని తరింపజేయుటకై నే
నెల్లప్పుడు సిద్ధముగ నుండను. భక్తులు తమ చిత్తవృత్తిని నా కర్పించుట
తోడనే, వారు తమ జగన్నాటకమున నన్ను కూడ తమ సహచరునిగా నొన
ర్చుకొని కలసికొందురు. ఇందుచే ఓ అర్జునా, నీవు నిరంతరము 'జీవుడెప్పు
డీ అనన్య భక్తిమార్గమును గ్రహించునో, అప్పుడే వాడు శ్రేష్ఠుడగు భక్తుడై
పోవు ననెడి మంత్రపాతము నొనర్చుచుండుము.

మధ్యేవ మన ఆధత్స్వ మయి బుద్ధిం నివేశయ

నివసివ్యసి మధ్యేవ అత ఊర్ధ్వం న సంశయః ॥౮॥

“బుద్ధిచే నిశ్చయమొనర్చుకొని మగోవృత్తుల నన్నింటిని నా స్వరూప
మున స్థిరముగా నుంచుము. ఓ అర్జునా, బుద్ధి, మనస్సు లనెడి రెండును
ప్రేమపూర్వకముగ పూర్తిగా నా యందు రమించసాగినప్పుడు నీవువచ్చి
నాలో కలసిపోవువు. ఏలనన, మనోబుద్ధులు రెండునూ నా స్వరూపమున
స్థిరపడి విశ్రాంతిపొందనప్పుడు, యిక ‘నేను’, ‘నీవు’ అనెడి భేదమెచ్చట
మిగిలియుండును? కొంగుచే విసరుటచే చీపమాటపోవుచీతిని మరియు దాని
తేజము లేకుండాపోవుచీతిని, లేదా జీవుడు వైవైపుకు పోసాగినప్పుడతని
యింద్రియములుకూడ శరీరమును విడచిపెట్టుచీతిని, మనోబుద్ధులతో పాటు
అహంకారముకూడ తనంతతానే నా వైపు రాసాగును. ఇందుచే, నీవు నీ
మనోబుద్ధులను నా స్వరూపమున ప్రవేశపెట్టి వాటివచ్చటనే స్థిరముగ నుం
చుము: అప్పుడు దీనిసహాయమువలన నీవు నా సర్వవ్యాపక స్వరూప
మున పొందెదవు. నేను స్వయముగ నాపై ఒట్టుపెట్టుకొని ‘యీ సిద్ధాం
తమునం దే విధమగు అపవాదమును లేదని’ నీతో చెప్పుచున్నాను.

అథ చిత్తం సమాధాతుం నశక్నోషి మయి స్థిరమ్

అభ్యాస యోగేన తతో మా మిచ్ఛాప్తం ధనజ్ఞయ ॥౯॥

“మనోబుద్ధి సమేతముగ నీవు నీ చిత్తమును పూర్తిగా నా అధీన

మొనర్పజాలకున్నచో మరొక విధముగ చేయుము. రాత్రింబవళ్ళందలి ఎనిమిదిగూములందును కనీసము ఏకొద్దినేపైన మనోబుద్ధులతో నీ చిత్తమును నా కర్పించుచుండుము. అట్లుపైని, ఏ సమయములందు నా నుభానుభవము నీకు లభించగలదో, కనీసము ఆ సమయములందైన నీ మనస్సున విషయ విరాగము కలుగును. మరియు, అప్పుడు శరత్కాలము వచ్చినపిదప నదులు క్రమక్రమముగ తగ్గిపోవు రీతిని నీచిత్తముకూడ క్రమక్రమముగ ప్రపంచజేగము నుండి బయటకు పోసాగును! ఇటుల జరిగినపిమ్మట, పూర్ణమనుండి చంద్ర బింబము దినదినము క్షీణించుచూ అంతమున అమావాస్యనాడు పూర్తిగా కనిపించనిరీతిని, విషయభోగములనుంచి తప్పించుకొనుచూ నా స్వరూపమున ప్రవేశించుచూవుండగా ఓ అర్జునా, నీ చిత్తము క్రమక్రమముగ నా స్వరూపముతో సమానమగును. అభ్యాసయోగమని చెప్పబడునదియే. ఈ సంసారమున, యీ అభ్యాసయోగముచే సాధింపరాని దేదియూలేదు. ఈ అభ్యాసమువలననే కొందరు గాలిలో నడువగలుగుచున్నారు, కొందరు పులులను సర్పములను తమ వశమొనర్చుకొనుచున్నారు, కొందరు విషమును శీర్ష మొనర్చుకొనుచున్నారు, మఱికొందరు సముద్రముపై కాళ్ళతో నడువసాగుచున్నారు. ఈ అభ్యాసఫలము వలననే కొందరు వేదవిద్యాపారంగతులైరి. కానీ, అభ్యాససాధనచే లభించని దేదియూలేదు. కావున, నీవు అభ్యాసయోగమువలననే నన్ను పొందుము!

అభ్యాసేఽప్యసమర్థోఽసి మత్కర్మ పరమోభవ
మదర్థమపి కర్మాకే కుర్వన్ సిద్ధి మవాప్నోసి ||౧౦||

“ఈ విధమగు అభ్యాసమొనర్చెడి సామర్థ్యముకూడా నీయందు లేకున్నచో, నీవు ఏ ప్రదేశమున ఏవిధముగ నుంటివో, ఆ ప్రదేశమున అదే విధముగనుండుము. ఇంద్రియముల నడ్డగించకుము, భోగములను విడువకుము, నీ జాత్యభిమానమును కూడ విడువకుము. కులాచారమును పాటించుచుండుము, విధినిషేధములను గురించి శ్రద్ధవహించుము. ఈ విధముగ ఆచరింపమని నీకు బహిరంగముగ ఆజ్ఞాపింపబడుచున్నది. కాని, మనస్సు వాక్కు-శరీరములచే ఏ ఏ కర్మలు జరుగునో వాటిని గురించి ‘నే నీ కర్మలను చేపితివ’ని ఎన్నడును చెప్పకుము. చేయుట, చేయకుండుటలు - వీటిని గురించి

ఏకమాత్రుడగు విశ్వమును నడపెడి పరమాత్మయే యెరుంగును. నీ మనస్సు సం దెన్నడును 'యీ కర్మ న్యాయమైనది, యీ కర్మ పూర్ణమైనది' అనెడి యోచన చేయకుము. మరియు నీ మనోభావమును స్వయముగ నీ ఆత్మతో ఏకరూపముగ నొనర్చి, నీ జీవిత కార్యముల నన్నింటిని చేయుము. తోట మాలి నీటిని ఏ వైపుకు తీసికొనిపోవునో ఆ వైపునకే నీరు మెదలకుండ పోవును. అదేరీతిని నీవుకూడ నీ కర్మత్యాభిమానమును విడచి శాంతముగ నుండుము. అక, ప్రవృత్తి నివృత్తులనెడి బయలును నీ చిత్తముపై పెట్టుకొనకుము. నీ చిత్తవృత్తిని నిరంతరము నాయుండే స్థిరముగనుంచుము, ఓ అర్జునా రథమెన్నడైన యీ దారి తిన్ననైనది, యీదారి వంకరటింకర యైనదని యోచించునా? ఇదేవిధమున, నిన్ను నీవు దూరముగ నుంచుకొని, నీవలన జరుగుచుండు కర్మలను వేటిని 'యివి న్యాయమైనవి, యివి అధికమైనవి' అని ఎన్నడును అనుకొనకుము, మరియు శాంతిపూర్వకముగ ఆ కర్మల నన్నిటిని నా కర్పించుచుండుము. ఓ అర్జునా, యీ విధమైనదిగా నీ భావన యున్నప్పుడు, శరీరపాతము కాగానే నీవు నన్ను పొందుదువు.

తత్తైత దవ్యక్తోఽసి కర్తుం మద్యోగ మాశ్రితః

సర్వకర్మ ఫలత్యాగం తతః కురు యతాత్మనాన్ ||౧౧||

“మరియు ఓ అర్జునా, యీ కర్మ సమర్పణమునుకూడ నీవు చేయజాలనేని, నీవు నా భక్తినినర్చుము. కర్మను ఆరంభించునప్పుడును అంతము నందును నీ బుద్ధి యంతటితోను నన్ను స్మరించుట నీకు కఠినముగాతోచుచో దానిని కూడ పడలుము. నన్ను భ్యానించకున్నప్పటికిని అడ్డంకులేదు. కాని ఇంద్రియనిగ్రహము విషయమునమాత్రము నీబుద్ధి అవశ్యము జాగరూకతగలదై యుండవలెను. అప్పుడు, ఎప్పుడే కర్మ నీచే జరుగునో అప్పుడు నీ వా కర్మఫలముల నన్నింటిని త్యాగమొనర్చుకొనుచు పొమ్ము. వృక్షములుగాని తీగలుగాని అంతమున తమ ఫలములను క్రింద రాల్చువిధమున నీవలన జరుపబడు కర్మఫలముల నన్నిటిని త్యాగమొనర్చుము. కేవల మింతియేగాదు, ఆ కర్మల నొనర్చునప్పుడు నన్ను స్మరించనక్కరలేదు కూడాను. మరియు వాటిని నా ప్రీతిర్థము అర్పించవలసిన ఆవశ్యకత కూడ లేదు. నీవు ఆనందముతో ఆకర్మలను వాటి ఫలసహితముగ కూన్యమున లీనము కానిమ్ము. రాత్రిపైన

వర్ణించిననీరు, లేదా అగ్నిలో నాటిన విత్తులు నిష్ఫలమగు రీతిని నీవు నీ సమస్తకర్మలనుకూడ స్వప్నమువలె నిష్ఫలముగా తలంచుము. తనకుమార్తె విషయమై ఎవడునూ ఏ విధమగు విషయవాసనయు కలిగియుండనిరీతిని, నీవుకూడ నీ సమస్తకర్మలను గురించి కూడ ఎల్లప్పుడు నిష్కామముతో నుండవలెను. అగ్నిజ్వాల ఆకాశమున ప్రవేశించి నశించురీతిని నీవుకూడ నీ సమస్తకర్మలను శూన్యమున లీనము కానిమ్ము. ఓ అర్జునా ఈ కర్మ ఫల త్యాగము చూచుటకు సుగమముగ కనిపించినప్పటికిని యిది యోగము అన్నింటను అత్యధికముగ శ్రేష్ఠమగు యోగము. ఈ ఫలత్యాగమువలన నాశనమగు కర్మలు మరెన్నడును వృద్ధినిొందవు - వాటివలన ఎన్నడును యితరకర్మలుత్పన్నముకావు. పెరుచునుండి ఒక పర్యాయము గింజలువచ్చుచో యిక ఆ పెరుచు వంధ్యయగును. అంతటితో అది అంతమొందును. సరిగా యిదే విధమున ఫలత్యాగమువలన వర్తమాన శరీరము నాశమొందినప్పడు ఆ మానవుడు మరల ఎన్నడును శరీరమును ధరించనక్కరలేదు. కేవల మింతియే గాదు, జనన మరణ చక్రముకూడ శాశ్వతముగ అగిపోవును. ఓ అర్జునా, అభ్యాసమనెడి మెట్లనెక్కి జ్ఞానమును పొందనగును. మరియు జ్ఞానసాధన మైనపిదప ధ్యానమును పొందనగును. ఆ పైన ధ్యానమునందు వృత్తులెల్లను రింగరింపబడును. అప్పుడు కర్మసమూహములన్నియు మనుష్యునినుండి విడిపోవును. ఈ విధమున కర్మలు తొలగిపోయినప్పడు తనంతటతానే ఫలత్యాగము జరుగును, మరియు యీ ఫలత్యాగమువలన మానవునకు అఖండమగు శాంతి లభించును. ఓ అర్జునా, శాంతినిపొందుట కీ మార్గమున మనుష్యుడు క్రమక్రమముగ పోయి మెట్లనుదాటుచూ ముందుకు పోగలుగును. అందుచే అభ్యాసమును అంగీకరించుటే ఉచితమగును.

శ్రేయోహిజ్ఞాన మభ్యాసాత్ జ్ఞానాధ్యానం విశిష్యతే |
ధ్యానాత్కర్మ ఫలత్యాగ స్త్యాగాచ్చాన్తి రనంతరమ్ || ౧౨

“ఓ అర్జునా, అభ్యాసముకంటె జ్ఞానము శ్రేష్ఠమైనది. జ్ఞానముకంటె ధ్యానము శ్రేష్ఠమైనది, ధ్యానముకంటె కర్మఫలత్యాగము శ్రేష్ఠమైనది, కర్మఫలత్యాగముకంటె శాంతిసుఖము పొందుట శ్రేష్ఠమైనది. ఈ మార్గమున క్రమక్రమముగ ముందుకు పోయెడి పరంపర యిదియే. ఓ పార్థా, యీ

విధమున ఒక్కొక్క అడుగు ముందుకుపోవుమా కాంతి మరియు బ్రహ్మ
నందములను పొందనగును.

అద్వైతా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణ ఏవచ ।

నిర్మమో నిరహంకారస్సమదుఃఖ సుఖఃక్షమీ॥ ౧౩॥

గంతుష్టస్సతతం యోగీ యతాత్మా దృఢనిశ్చయః;

మయ్యర్పిత మనోబుద్ధి ర్యోమద్భక్తస్సమే ప్రేయః॥ ౧౪॥

“ ఏ మనుష్యుడు భూతికోటి పట్ల ఎన్నడును ఏవిధముగ ద్వేషమును కలిగి యుండడో, ఎవనిని చైతన్యము వలె ‘యిది నాది, ఇది పరునిది’ యనెడి భేదభావ మెన్నడును స్ఫుర్పించునో, ఎవని మనస్సున భూమాతవలె, ‘ఉత్తమునకు అశ్రయమివ్వవలెను, నీచుని యిటులే విడచివేయవలెను’ అనెడి యోచన యే రాదో, ఎవడు ప్రాణవాయువువలె తన మనస్సున, ‘రాజు శరీరమునందుండును, బీదవాని శరీరమును స్ఫుర్పించును’ అనెడి భేద భావముగల్గియుండడో, నీరుఎన్నడును ‘ఆవుయొక్క దప్పికనుతీర్తును, వ్యాఘ్రమునెడ విషముగనై దానిని చంపివేతును’ అనెడి భావమెన్నడును లేక ఎవడు ప్రాణికోటిని ఏకరూపముగ తలంచి వాటితో మైత్రి గలిగియుండునో, మరియు సమభావముతో వారితపై కృపగలిగి యుండునో, ఎవడు ‘ఇది నేను, ఇది నాది’ యను మాట నెన్నడును ఎరుగడో, ఎవనికి సుఖ - దుఃఖము లనెడి యోచన ఎన్నడును కష్టమును కలిగించునో, ఎవనియందు సమ సమును ఓర్పుకొను భూమియందున్నంత ఓర్పు వుండునో, ఎవడు సంతోషము నెల్లప్పుడు తన ఒడియం దాడించుచుండునో, ఎవడు సంతోషముతో ఎల్లప్పుడు, వర్షపు నీరు లేకున్నను సముద్రము పరిపూర్ణముగ నిండియున్న రీతిని నిండి యుండునో, ఎవడు తన అంతఃకరణమును ప్రతిజ్ఞా పూర్వకముగ వశమనందుంచుకొనునో, ఎవని నిశ్చయ మెల్లప్పుడు అఖండముగ నుండునో, ఎవనియందు జీవుడు మరియు శివుడు—యిద్దరును పూర్ణరూపమున విక్రమై ఏకత్రముగానే నివసింతులొ, మరియు ఎవడీ రీతిని యోగయుక్తుడై తన మనోబుద్ధులను పూర్ణ రూపమున నా కర్పించునో, లోపలను బయటను ఉత్తమ మగు యోగ విధానము వలన దృఢమైన వాడగుటచే ఎవడు నా ప్రేమ

పూర్ణమగు భక్తితో రంగరింప బడునో, ఓ అర్జునా, ఆతనినే భక్తుడు, ఆతనినే యోగి, ఆతనినే ముక్తునిగా నెరుంగవలెను. భర్తకు భార్య ప్రాణము కంటెను ప్రియమగు రీతిని ఆ భక్తుడు కూడ నాకు ప్రాణముకంటె కూడ ప్రియమైన వాడు. కేవల మంతియేకాదు. ఆతని యెడ నాకుండు ప్రేమ ప్రాణసమానమని చెప్పుటకు కూడ చాలనట్టిది. కాని యీ ప్రేమగాభ శ్రమపెట్టెడి గారడీ ఆట వంటిది. ఈ ప్రేమగాభ వాస్తవమునకు శబ్దము లచే చెప్పు నలవి కానిది. కాని యీ కొద్ది వర్ణన కేవలము శ్రద్ధా బలము వలననే చేయబడినది. అందుచే భర్త—భార్యలయొక్క ప్రేమ ఉపమాన ముఖమునుండి వెడలినది. కాని యీ అపార ప్రేమను వాస్తవముగ వర్ణించుట కే విధముగను వలనుపడదు. కాని ఓ అర్జునా, ప్రియభక్తుని ప్రసంగము వచ్చినప్పుడెల్ల ఆతని పట్ల నా మనస్సునందుగల ప్రేమ ద్విగుణీ కృత తీవ్రతతో వృద్ధిపొంది గంతులు వేయసాగినది. అందుపై శ్రోతలు కూడ అదేవిధముగ ప్రేమపూరితులు లభించుచో, యీ విషయ మాధుర్య మును తూచనగు త్రాపెక్కడ లభించును? కాన ఓ అర్జునా, అట్టి ప్రియ భక్తుడు మరియు ప్రేమపూర్ణుడగు శ్రోతయూ నీవేనని చెప్పుచున్నాను. అందు పై ప్రియభక్తుని వర్ణనను గురించిన ప్రసంగము కూడ సహజముగనే వచ్చినది. యిందుచే మాటలు చెప్పచూ చెప్పచూ నేను స్వాభావికము గనే యీ వర్ణనానందమున లీనమైతిని. అని చెప్పి వెంటనే భగవానుడు ప్రేమానందమున నోల లాడసాగెను. ఆ పైని భగవానుడు—” ఓ అర్జునా యీ విధమగు భక్తునికై నేను నా అంతఃకరణమున స్థాన మిత్తును; ఇక ఆ భక్తుని లక్షణములను వినుము.

యస్మాన్నో ద్విజతే లోకో లోకాన్నో ద్విజతేచయః

హర్షామర్షభయోద్వేగ ర్ముక్తో యస్సచమేప్రియః॥ ౧౫

అనపేక్షశ్శుచిర్దక్ష ఉదాసీనో గత వ్యథః

సర్వారమ్భ పరిత్యాగీ యోమద్భక్తస్సమేప్రియః॥ ౧౬

“ఏవిధమున సముద్రగర్జనమువలన జల సరములకు భయముకలుగదో మరియు అవెన్నడును సముద్ర మనిన వ్యాకలతనుగాని విఘ్నముగాని

చెందకో, అదేవిధమున ఎవనికీ జగత్తునందలి ఉన్న త్తతవలన ఎన్నడును భేదము కలుగదో, మరియు ఎవనివలన జగత్తునకుకూడ ఎన్నడును ఏవిధమగు కష్టమును కలుగదో, మరియు, ఓ అర్జునా, శరీరమెన్నడును తన అవయవము లనుచూచి వ్యాకులపడనిరీతిని ఆత్మైక్య భావముతో ఎవడెన్నడును జీవ కోటిచే దుఃఖితుడుకాడో, ఎవనిమనస్సున యీ ప్రపంచమంతయు నాడే యనెడి భావముండునో, ఎవనిమనస్సున ప్రియాప్రియభేదముండదో, మరియు ద్వంద్వభావము లేనందువలన ఎవనియందు హస్తకోకములు పేరునకుకూడ లేకుండా పోవునో, యీ విధమగు ద్వంద్వబుద్ధితో కూడియున్న జంజాటము నుండి విముక్తినిపొంది ఎవడు భయోద్వేగాది వికారములకు అలిపుడై యుండునో, మరియు వాటితోపాటు ఎవడు నాభక్తుడుకూడా నైయుండునో, అట్టి పురుషునియెడ నామనస్సున మోహముగాని ప్రేమగాని కలుగును. ఆ మోహమును గురించి దాని ప్రేమను గురించిగాని నేనేమని వర్ణించను ! ఆతడు నా జీవముకకుకూడ జీవమగును. ఎవడు ఆత్మానందముచే తృప్తుడయ్యెనో, ఎవడు కేవలము స్వాభావిక పరిణామమువలన జన్మమును పొందెనో, కాని ఎవడు పూర్ణత్వమునుపొంది నాకు ప్రియుడయ్యెనో, ఓ అర్జునా, ఎవని అంతఃకరణమున వాసనలెన్నడును ప్రవేశించవో, ఎవని ఆప్తిత్వమువలననే సుఖాభివృద్ధియగునో, ఆతడే నా ప్రియభక్తుడగును. కాశీక్షేత్రము జౌదార్యముగ మోక్షప్రాప్తిని కలిగించును. కాని ఎవనికి ? ఆక్షేత్రమున మరణించినవానికి మాత్రమే. హిమాలయముకూడ పాపములను నాశమొనర్చును. కాని, యీ పాపప్రక్షాళనలో ప్రాణహానికూడ కలుగును. కాని సజ్జనులందుండెడి పవిత్రత మాత్ర మిట్టిదికాదు. గంగాజలము తన పావనగుణమువలన పవిత్రమైనది. మరియు అది పాపతాపములను నాశమొనర్చును. అయినప్పటికిని, దీనికొరకై దానిలో స్నానము చేయవలసి యున్నది. దీనియందు ముణిగిపోదు మేమోయని లోకులు భీతిల్లుచుందురు. కాని యీ భక్తియనెడి నదియొక్కలోతు యింతవర కెవరికిని అంతుపట్ట కున్నప్పటికిని భక్తుడెన్నడును దీనియందు ముణిగి ప్రాణములు కోల్పోవుట యనునదుండదు. ఆతడు మరణింపక పూర్వమే, జీవించియుండగనే ఆతనికి యదార్థమగు మోక్షము లభించును. ఏ మహనీయుల సంసర్గమువలన గంగకు శుచిత్వము, పావనత్వము వచ్చునో, ఆమహనీయుల శుచిత్వమెంత క్రేష

మైనదైయుండవలెను? ఈరీతిని ఎవడు తన శుచిత్వమువలన తీర్థములకు కూడ ఆశ్రయిండును, ఎవడు తన మనోమాలిన్యమును సమస్తదిక్కులకు ఆవలిబిడ్డనకు పారద్రోలునో, ఎవడు లోపలను బయటను నూర్యునితో సమానముగ స్వచ్ఛము నిర్మలము నైనవాడో, ఎవడు తత్త్వార్థ రహస్యమును 'పాదములనందు చూచెడి శక్తిని కలుగజేయువానికి భూమిలోపలగల ద్రవ్యములు స్పష్టముగా కనిపించురీతిని' ఎరుంగునో, ఆతడే నా భక్తుడు. ఆకాశము సమస్తమును వ్యాప్తమొనర్చును అయినప్పటికిని అది అన్నింటిలోను అలిప్తముగానే యుండును. సరిగా యిడరీతిని ఎవనిమనస్సు ఎల్లప్పుడూ అంతటను వ్యాపించియున్నప్పటికిని అన్నింటిపట్లను ఉదాసీనముగ నుండునో, ఎవడు సంసారతాపములనుండి 'నేటగాని చేతులనుండి పక్షి తప్పించుకొని పోవురీతిని' తప్పించుకొనునో, మరియు ఎడదీరీతిని వైరాగ్యమునందు పూర్ణ పారంగతుడగునో, ఎల్లప్పుడూ ఆత్మసుఖమున నిండియుండుటచే ఎవనికి ఏదిధమగు కష్టములు దుఃఖపెట్టినో, ఎవనిని మరణించినవారిని స్మరించని రీతిని లజ్జస్మరించినో, ఏదైన కర్మ నారంభించుటలో ఎవనిని అహంకారము ఏమాత్రముకూడ బాధించినో, కష్టాలు లభించనందువలన అగ్నియందే రీతిని కాంతి తనంతతానే వచ్చునో, మోక్షప్రాప్తికి కావలసిన అజ్ఞే సహజకాంతి ఎవని భాగమున వచ్చిపడునో, ఓ అర్జునా, ఎవడు యీ ఉచ్చిత్యమువరకు చేరుటకు యోగ్యుడుగు బ్రహ్మైక్యభావమున ఓతప్రోతముగ నిండియుండున్నాడో, మరియు ద్వైతముయొక్క ఆవలిబిడ్డవరకు చేరి యున్నాడో, లేదా ముక్తిసుఖానుభవమును పొందుటకొరకై ఎవడు స్వయముగనే రెండుభాగములుగా విభక్తమైపోవునో, మరియు ఒక భాగమునందు స్వయముగ తన సేవకత్వము నుంచి, రెండవభాగమునకు 'నేను' అనగా 'దేవుడు' అనెడి పేరుపెట్టునో, మరియు ఏయోగి భక్తిలేనివారికి భక్తిపై సమ్యక్ము కలుగజేయునో, అట్టియోగియగు భక్తుడు నాకెక్కువప్రేమ పాత్రుడు. నేను స్వయముగ యిట్టి భక్తులను ధ్యానించుచుండును. ఇట్టి భక్తుడు లభించగనే నాకు మిక్కుటముగ సంతోషము కలుగును. ఇట్టిభక్తుల కొరకై నేను సగుణరూపమును భరింతును. వారికొరకే నేనీ సంసారమున సంచరింతును, మరియు వారికై నేను నా హృదయప్రాణములనుకూడ బలియొనర్చును.

యోన హృష్యతి నద్యేషి సశోచతి నకాఙ్క్షతి ।

శుభాశుభ పరిత్యాగీ భక్తిమాన్ యస్సమే ప్రీయః ॥ ౧౭॥

“ఎవడు ఆత్మ స్వరూప ప్రాప్తితో సమానమైన విషయమేదియూ లేదని అంగీకరించునో, మరియు, యిందువలన ఎవనికి ఏ విధమగు విషయ భోగముల వలనను ఆనందము కలుగదో, ‘నేనే యీ విశ్వమంతయూ’ ననెడి జ్ఞాన మేవనికి కలుగనో, మరియు యిట్టి జ్ఞానమువలన సహజముగనే ఎవనికి భేదభావము నసించునో, ‘మన వాస్తవిక తత్వము కల్పాంతమున కూడ నసించద’ని ఎవరికి పూర్తి విశ్వాసము కలుగనో, మరియు యీ విశ్వాసమువలన ఎవడు నిత్యమూ జరుగుచుండెడి విషయములకై శోకించడో, ఏ ఆత్మ స్వరూపమును మించిన వస్తువేదియూ లేదో, ఆ ఆత్మ స్వరూపము లభించుటవలన ఎవడు మరేవస్తువును వాంఛించడో, ఎవనికి మంచి—చెడ్డల భేదములు ‘నూర్పునికి రాత్రింజవళ్ళనునెన్నడును లేన నటుల’ లేకుండునో, మరియు యీ విధమున ఎవడు ప్రత్యక్ష జ్ఞానస్వరూపుడగునో, మరియు వారియందు కూడ ఎవడు నా ప్రేమపూర్ణ భక్తుడగునో, అట్టి భక్తునితో సమానముగ నాకు మరేదియు ప్రీయముగాదు. నేను చెప్పిన యీ విషయము లన్నియు పరిపూర్ణ సత్యములని నీపై ఒట్టు పెట్టుకొని చెప్పుచున్నాను.

సమశ్చత్రోచ మిత్రేచ తథా మానావమానయోః ।

శీతోష్ణ సుఖ దుఃఖేషు సమస్పృహ వివర్జితః ॥ ౧౮॥

తుల్య నిన్దా స్తుతిర్మానీ సంతుష్టోయేన కే నచిత్ ।

అనికేతః స్థిరమతిర్భక్తిమాన్ మేప్రియోనరః ॥ ౧౯॥

“ఓ అర్జునా, ఎవనియందు విషమభావము పేరునకుమాత్రమైన యుండదో, ఎవడు శత్రువులను మిత్రులను సమానముగ తలంచునో, ఎవడు దీపమువలెనుండి ఎన్నడును ‘నాయెంటియందలి వారికి ప్రకాశము నిత్తును, బయటివారికి చీకటి’నే వుంచెదను’ అనెడి భావమును మనస్సున రానివ్వడో, ఆతడు నా పరమప్రియభక్తుడగును. ఒక్కొక్కడు గొడ్డలిపుచ్చుకొని వృక్ష

మును నరుకసాగును. మరొక్కడు విత్తులునాటి చెట్లను మొలిపించును. కాని వృక్షము ఆ యిద్దరికిని సమానముగనే తన శీతలచ్ఛాయనిచ్చును. పాలమున నీరువల్ల చెరుకు మొక్కకు నీరుపెట్టిన త్రుకుకూడ చెరుకు తన మాధుర్యము నిచ్చుచున్నది. మరియు దానిని గానుగలోపైచి త్రిప్పిన వానికికూడా తన మాధుర్యము నిచ్చుచున్నది. ఇందు నీరుపోసిన వానియొడ మాధుర్యముగ నుండి, గానుగలోపైచి త్రిప్పవానియొడ చేదుగానుండుటనునదిలేదు. అది యిద్దరుకును సమానముగనే తన మాధుర్యము నిచ్చుచున్నది. ఇదేవిధమున ఎవడు తన శత్రులతోడను—మిత్రులతోడను ఒకేవిధమున సమభావముతో వ్యవహరించునో, ఎవడు మానావమానములను రెంటిని సమానముగ తలంచునో, ఎవడు కిత్తోష్ణాది ద్వంద్వములందును ఆకాశము మాడు ఋతువులందును సమానముగను ఏకరూపముగ నుండువిధమున, సమానముగను ఏకరూపముగను నుండునో, ఎవడు సహజభావముచే ప్రాప్తించు నుఖదుఃఖముల మధ్యను దక్షిణపుగాలి ఉత్తరపుగాలి యీ రెంటిమధ్యను మేరుపర్వతము ఆచలముగను వికారరహితముగను నుండురీతిని ఆచలుడుగను వికారరహితముగను నుండునో, ఎవడు భూతకోటియొడ చంద్రుని వెన్నెల రాజు పట్లను దరిద్రుని పట్లను—అందరియెవను సమానముగనే వ్యవహరించి వారికి ప్రేయముగను మధురముగను నుండురీతిని సమాన భావముతో వ్యవహరించునో, ప్రపంచమంతయు నీటిని ఏరీతిని కోరుచుండునో అదే రీతిని ఎవనిని త్రిభువనములు కోరుచుండునో, ఎవడు లోపలను బయటను విషయాభిలాషను విడచి మరియు స్వయముగ తనలోతానే రమించుచూ ఏకాంతవాస మొనర్చుచుండునో, ఎవడు నిందను ఏమాత్రము లక్ష్యపెట్టడో, మరియు స్తుతివలనకూడ ఆనందించడో, ఎవడు ఆకాశము మేఘదులతో నిర్లిప్తముగ నుండురీతిని నిందాస్తుతులకు ఒకేస్థానమిచ్చి నిర్లిప్తుడైయుండునో, ఎవడు పట్టణమునందును నిర్జనవనము నందును సమానముగను ఆచంచల వృత్తితోడను సంపరించునో, ఎవడెన్నడును అసత్యమునుగాని సత్యమునుగాని చెప్పకపోవుటేగాక ఎల్లప్పుడు మానముగ నుండునో, మరియు ఉన్మణి యనెడి బ్రాహ్మిష్ఠితిని అనుభవించుచుండునో, మరియు ఎన్నడును దానికి విముఖుడుగాడో, ఎవడు యెల్లప్పుడు సముద్రము వలె 'వర్షముకురియకున్నప్పటికిని నిండియుండునటుల' నిరంధుగానుండునో;

యెవడు లాభముకలిగినప్పటికిని ఆనందముచే ఉబ్బిపోడో, మరియు హానికలిగినప్పటికిని దుఃఖముచే దుఃఖించడో, మరియు 'వాయువు నిరంతరము ఆకాశమునందంతటను' సంచరించుచుండురీతిని' యెవడు జగత్తునంతను తన విశ్రాంతి స్థానముగ నొనర్చుకొనునో, ఎవడేవిధమగు జ్ఞానమును పొంది తనమనస్సు నెల్లప్పుడు 'యీ విశ్వమంతయూ నాయిల్లు అని నీరముగ నుంచుకొనునో, అంతేగాక 'జగత్తుగల చరాచరములన్నియు నేనేయని' ఎవడెరుంగునో, మరియు తలంచుచుండునో, మరియు ఓ పాదా, ఇట్టిసితికి చేరినపిమ్మటకూడ ఎవనికి నా భక్తియెడ ఆసక్తి శ్రద్ధలుండునో, అట్టివానిని నేను స్వయముగ నామస్తకముపై ముకుటమువలె ధరింతును. ఎవడైన ఉత్తముడు శ్రేష్ఠుడూ నగు వ్యక్తియందు శిరసాగ్గుటలో ఆశ్చర్యపడవలసిన విషయమేమిగలదు? కాని త్రిభువనములుగూడ ఆతని పాదతీర్థమును అత్యాదరముతో తమ మస్తకముపైనుంచుకొనును. నేను నా శ్రద్ధాశీవగు భక్తుని యెంత యెక్కువగా ఆదరింతునో సరిగా తెలిసికొనుటకు స్వయముగ సదాశివునివంటి సద్గురువే వుండవలెను. ఇందునుగురించి యింతమాత్రము చెప్పినచాలును. ఏలనన నేను శ్రీశంకరుని గురించి వర్ణించుచో అది నన్ను నేను స్తుతించుకొనుటయే యగును. అందుచే అభిమానము చెందినటుల యగును. అందువలన రమాపతి యగు శ్రీకృష్ణుడిటుల చెప్పెను—“ఇందునుగురించి నేనింక అధికముగ వర్ణించను. కాని ఓ అర్జునా, అట్టి భక్తుని నామస్తకముపై ధరింతునని మాత్రము తప్పక చెప్పెదను.

చతుర్థ పురుషార్థము మోక్షము నాతడు స్వయముగ తన చేతగాని భక్తిపూర్ణమున ప్రవేశించును. మరియు అంత నాతడు జగత్తున కంతకు మోక్షము నివ్వసాగును. కైవల్యము నాతడు చేతయిందెదిగొనును. మరియు మోక్షమనెడి ద్రవ్యము నాతడెటుల కోరిన అటుల తెరచును - మూసి వేయును, మరియు ఎటుల కోరిన అటుల వుంచును లేక తీసికొనును. అయి నప్పటికిని ఆతడు జలప్రవాహమువలె పల్లపు ప్రదేశమునె గైకొనును, మరియు ఎల్లప్పుడు సమతతోనుండును. ఇందుచే నేనుకూడ యిట్టి భక్తునకు వంగి ఆతనిని ముకుటమువలె నామస్తకముపై ధరించుచుందును. మరియు ఆతని కాలి తన్నునుకూడ నావక్షస్థలమున సహింతును. ఆతని గుణములను వర్ణించి నేను నావాణిని భూషిత నొనర్చును. మరియు ఆతని గుణశ్రవణమనెడి మండల

ములను నాకర్ణములందు ధరింతును. ఇట్టి భక్తులను దర్శించుట కత్యధికముగ వాంఛించుట వలననే నేను చక్షువులులేని వాడనై నప్పటికిని చక్షువులు గల వాడనైతిని. ఈ హస్తమునకు భూమియగు కమలముతో నేనాతనిని పూజింతును. నేను నారెండు భుజములకు పైనను మరిరెండు భుజములను ధరించుటకుగల కారణము—నేనిట్టి భక్తుని రెండు చేతులతోను చక్కగా ఆలింగన మొనర్చుకొను తలంపుతోనే. ఇట్టి భక్తుని సాంగత్య సుఖమును పొందుట కారకే నేను దేహములేని వాడనైనప్పటికిని దేహధారినగుచున్నాను. ఇట్టి భక్తుడు నాకంత ప్రియమైన వాడో టోల్చి చెప్పదగిన దేదియూ లేదు—ఇక నిట్టి భక్తునితో నేను నిర్మలమైతి నెరపుదననుటలో నాశ్చర్యమేమి గలదు? ఎవరట్టి భక్తుల చరిత్ర విందుకో, లేదా వారి గుణగాన మొనర్చుకో— అట్టి వారుకూడ నాకు ప్రాణములకంటెను ఎక్కువ ప్రియమైన వారగుదురనుటలో సందియమేమియూ లేదు. ఓ అర్జునా, నేడు నీకు నేను భక్తియోగ మనెడి పేర సర్వశ్రేష్ఠమగు యోగమును పూర్తిగా చెప్పితిని. ఇదే నేను భక్తులను ప్రియులుగ తలంచు నట్టిదీ, వారిని ధ్యానించునట్టిదీ, నామస్తకమున వారిని ధరింపజేయు నట్టిదీయగు యోగము.

యేతు ధర్మ్యామృత మిదం యథోక్తం పర్యుపాసతే

శ్రద్ధధానా మత్పరమా భక్తాస్తేఽతీవమే ప్రియాః ||౨౦||

“ఇంత అత్యధికమగు మహత్త్వముగల యోగము యొక్క మనోహరము, పవిత్రము మరియు అమృత ధారతో సమానమైన మధుర విషయము నెవరు విని దాని ననుభవించుకో, ఎవరు అతి శ్రద్ధతో యిట్టి విషయములను వ్యాపింప జేతుకో, మరియు ఎవరీ విషయమును నిరంతరము తమ హృదయము నందుంచుకొని దీని ననుసరించి ఆచరింతుకో, పైనచెప్పిన పరిపూర్ణమగు మనోనిధి కలిగినపిదప సారవంతమగు భూమిలో విత్తిన విత్తులవలన కలిగెడి ఉత్తమ ఫలము ఆభించినప్పటికికూడ ఎవడు నన్నంత ప్రియనిగా తలంచునో, మరియు నాభక్తియొడ ప్రేమగలవాడై దానినే తన సర్వస్వముగ నెంచునో, ఓ అర్జునా, యీసంసారమున ఆతడే నిజమగు భక్తుడు, మరియు నిజమడు యోగియనని యెరుంగుము. నాకు నిరంతరము ఆతనిపై వాంఛ యుండును. యెవరికి భక్తిసంబంధమగు కథలయొడ ప్రేమపూర్ణమగు అను

రాగము వుండునో, వారే తీర్థములు, వారే త్రేతములు మరియు వారే సంసారమున వాస్తవముగ పవిత్రులు. నేను వారినే ధ్యానించుచుండును. వారే నా దేవార్చన మరియు వారినిమించిన వస్తువు మరెద్దియు నాకు కనిపించదు. నాకు వారినిగురించిన వ్యసనమే యుండును, మరియు వారే నా భవాగారములు. ఇట్టి భక్తులులేనిదే నామనస్సుకు తృప్తియే యుండదు. ఓ అర్జునా, ఇట్టి ప్రియభక్తులగాభలను గాన మొనర్చువారిని నేను శ్రేష్ఠులగు దేవతలతో సమానముగ ఆదరింతును.” భక్తులకు ఆనందమిచ్చువాడును, జగత్తునకంతకు మూలకారణుడునునగు శ్రీకృష్ణ భగవానులు అర్జునున కీషయములు చెప్పిరి. ఈ సంగతుల నన్నింటినిచెప్పి సంజయుడు భృతరాష్ట్రునితో నిటులనెను—

“ఓ భృతరాష్ట్రరాజా, ఏ భగవానుడగు కృష్ణుడు శుద్ధుడు దోషహీనుడు, దయాళుడు, శరణాగత రక్షకుడు, మరియు రక్షకుడో, యెవడు దేవతల కెల్లప్పుడు సహాయమొనర్చుచుండునో, లోకములను పెంచి పోషించుచుండునో, లోకపాలన మొనర్చుటయే యెవనికి శాశ్వతమగు ఆటయో, యెవని పవిత్రయశస్సు అతినిర్మలమో, యెవడు సరళుడు, అపారమగు బౌద్ధార్యము గలవాడో, యెవనిబల మపారమో, మరియు యెవడు బలిష్ఠులను తనఅజ్ఞలోనికి తెచ్చుకొనకుండా విడువడో, యెవడు భక్తులను ప్రేమించునో, తన్ను ప్రేమించువారిపట్ల స్నేహముతోనుండునో, సత్యపక్షము గైకొనెడి మరియు సమస్తకల—కాశలమునకు ఆగారమో, అట్టి భక్తసమాప్తులగు వైకుంఠాధిపతి శ్రీకృష్ణుడు స్వయముగా యీవిధముగ చెప్పచుండెను. మరియు ఆ భాగ్యశాలియగు అర్జును డీ మాటలనన్నిటిని వినుచుండెను. ఇక నేను రాజోవు కథను చెప్పెదను వినుడు.” ఈరీతిని సంజయుడు భృతరాష్ట్రునితో యీ విషయములన్నియు చెప్పెను. సంజయుడు చెప్పిన ఆ రసవత్కథమగు కథయే యిప్పుడు దేశభాషలో చెప్పబడును. శ్రోతలు యీకథపట్ల శ్రద్ధనుండురు గాక! క్రినివృత్తినాథుని శిష్యుడగు జ్ఞానదేవుడు శ్రోతల నిటుల ప్రార్థించుచున్నాడు “ప్రభువగు నివృత్తిదేవులు మహాత్ములగు మిమ్ము నేదించవలసివదిగా నాకు బోధించిరి.”



జ్ఞానో శ్చ రి

(భగవద్గీత)

[13 సంఘి 18 అధ్యాయములు]

సంఘ - శిరోమణి శ్రీ జ్ఞానేశ్వర్ విరచితము



అనువాదం :

దిగవల్లి శేషగిరిరావు



అధ్యాత్మిక గ్రంథమండలి

విజయవాడ - 2

తెలుగు జానే శ్వరి

పదమూడవ అధ్యాయము

స్మరించినంత మాత్రముననే శిష్యునకు సమస్తవిద్యలు ప్రాప్తింప జేయునట్టి గురుచరణములకు నేను నమస్కరింతును. ఎవరిని స్మరించుట తోడనే కావ్యశక్తి లభించునో, సర్వవిధములైన రిసాల వక్తృత్వములు జిహ్వగ్రము పైకి వచ్చియుండునో, ఎవని స్మరణము వలన కలుగు వక్తృత్వ మాధుర్యము ముందు అమృతము గూడ చప్పగా తోచునో, ప్రతి అక్షరము నెదుట రసములన్నియు సేవకులవలె చేతులు జోడించి నిలచియుండునో, ఉద్దేశించిన ఆర్థము బోధపడునో, రహస్యము బోధపడునో మరియు అత్మబోధయంతయు హస్తగత మగునో అట్టి గురుచరణములు అంతఃకరణమున నిలచుటతోడనే జ్ఞానప్రకాశ వైభవము ప్రాప్తింపును. అందుచే నేను ఆ గురుచరణములకు సందన మొనర్చి, జగత్పితామహుడగు బ్రహ్మకుకూడ తండ్రియైన రమా పల్లభుడగు శ్రీకృష్ణు డేమనిచెప్పెనో చెప్పెదను.

శ్రీ భగవా నువాచ :—

ఇదం శరీరం కౌస్తేయ ! తేత్ర మిత్యభిధీయతే

ఏత ద్యో వేత్తి తం ప్రాణూః తేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః॥ ౧

శ్రీకృష్ణు డిటులచెప్పెను - ఓ అర్జునా, వినుము. దేహమును తేత్ర మందురు. ఈతేత్రమును గురించిన జ్ఞానముకలవానిని 'తేత్రజ్ఞుడు' గా నెరుంగవలెను.

క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత !

క్షేత్రే క్షేత్రజ్ఞయో ర్జ్ఞానం యత్తద్ జ్ఞానం మతం మమ॥౨॥

ఈ షేత్రమున నేనే 'క్షేత్రజ్ఞుడు' నని నీవు నిస్సందేహముగ తెలిసి
కొనుము. ఎందున, నేనే సమగ్ర క్షేత్రములను అచగా శరీరములను పోషిం-
తును. క్షేత్రము మనము క్షేత్రజ్ఞుని గురించిన నిజమగు జ్ఞానమే, నామతము.
నీవు నుంచి అన్నిటికింపై ఉత్తమమైన జ్ఞానము.

తత్ క్షేత్రం యచ్చ యాదృశ్చ యద్వికారి యత్యేష యత్
స చ యో యత్పభావశ్చ తత్సమాసేన మే పూర్ణం॥ ౩

“ఈ సత్యమున 'క్షేత్రము' అనుటలో గల ఉద్దేశ్యమేమో చెప్పెదను
విషయము. దీనిని పండువలన క్షేత్రమందును, ఇది ఎటుల ఎవరు జన్మించును?
మరియు ఏ ఏ వికారముల వలన నిది విస్తరించును? మూడున్నర మూరల
వాడవుగల యీ ఆత్మలపై నెదేనా యీ క్షేత్రము? లేదా, యంతకంటె
పెద్దదనుచో ఎంతివెద్దది. ఏ ఆకారము గలది? ఇది నిస్సారమైనదా లేక
సారవంతమైనదా? దీని ప్రభు నెవడు? మొదలగు ప్రశ్నలన్నిటికి నేను
సాంగోపాంగముగ స్పష్టికరింప మొనర్తునుగాన నీవు సావధానుడవై యుండుము.
ఓ అర్జునా! యీ ప్రశ్నలకు మీమాంస యొనర్చుటలో వేదములు వ్యర్థ
ప్రసాదములొనర్చుచున్నవి. మరియు తక్కుమయొక్క శాబ్దికరాట్నము నిరంత-
రము తిరుగుచుండును. ఈ ప్రశ్నలను నిరాకరించుచూ నిరాకరించుచూ వడ్డర్చన
ములు అంతముండునవి; కాని నేటివరకు ఏ కాశీపాయము గలవిగా కాబాలక
పోయినవి. ఈ విషయములను గురించి శాస్త్రములు తమలో తాము పోట్లాడు
కొనుచుండును, జగత్తుచందంతటను యీ విషయములను గురించియే వాద -
వివాదములు జరుగుచుండును. ఈ విషయములలో ఒకరిమాటతో మరొకరి
మాట కలవడమ, ఒకరి ముఖ మొకరు చూచుకొనరు. ఈ మతములలో ఒక
దానికే మరొకదానికే సరిపడదు. ఊహాపోహలనెడి దుస్థితి ఏర్పడినది, నలు
వైపుల ఆకాంతి వ్యాపించినది. అయినప్పటికి, యిప్పటివరకును, యీ క్షేత్ర

మునకు ప్రభుజెవడో ఎవరికిని తెలియరాలేదు. కాని, అహ మృన్నత్యవ్ లోభము అతి ప్రబలముగ నుండుటచే యీ విషయమై ప్రతియింటను జగడములు జరుగుచున్నవి. నాస్తికుల నెదుర్కొనుటకై వేదములు మిక్కుట మగు ఆడంబరములను రచించినవి. పాపండులు వేదవిరుద్ధముగ అక్రమమైన వాచాశుత్వమును ప్రారంభించిరి,

ఈ వేదములకు ఆధారమేదియూ లేదు. యిది కల్పితమైన శబ్దజాల మును వ్యాపింప జేయుచున్నది. మీరు మా మాటను అసత్యముగ తలంచు నెడల, మే యీ విషయమును ఋజువు చేసెదమని ప్రతిన చేయుచున్నాము. సాహసమున్నచో లేచిరండు మేముకూడా చూచెదము అని పాపండులు పలుకుదురు. చాలమంది పాపండుమతమున ప్రవేశించి వస్త్ర పరిత్యాగ మొనర్చిరి. కాని, వారి వితండవాదము స్వయముగ తనంతతాను వారినే పథాజితుల వొనర్చుచున్నది మృత్యువునకు గల పరమ ప్రబలమైన సామర్థ్య మును చూచి యోగులు, దీని భయముచే యింకొంత ముందునకేగి యీ దేహ - క్షేత్రము మృత్యువు వచ్చినప్పుడు వ్యర్థమగునని చెప్పిరి. మృత్యువు నకు వెరచెడి యీ యోగులు జన - నివాసమునకు దూరముగపోయి ఏకాంత ప్రదేశమున నివసించ సాగిరి. యమ - నియమములనెడి జగడమును తమకు తగిలించుకొనిరి. ఈ దేహక్షేత్రము గురించి వివేచనమొనర్చుటకై శ్రీశంకరుడు శివ-లోకమును పరిత్యజించి, నలువైపులను ఉపాధులను చూచి శేవలము స్మృతానమును మాత్రము ఆశ్రయముగా గొనెను. శంకరుని ప్రతిజ్ఞ మిక్కిలి ప్రబలమైనది; అందువలననే ఆతడు స్వయముగ దిగంబరుడై, లోకులను ప్రలోభనముల చేజిక్కించువా డగుటచే మన్మథుని భస్మమొనర్చివైచెను. సామర్థ్యమును పెంపొందించుటకై బ్రహ్మకు ఒకటికి మారు నాల్గముఖ ములు లభించినవి; అయినప్పటికిని ఆతని కీవిషయమును గురించిన జ్ఞానము కలంగలేదు.

ఋషిభి ర్బహుధా గీతం ఛన్దోభి ర్వివిధైః పృథక్
 బ్రహ్మనూత్రే వదైశ్చైవ హేతుమర్చి ర్వినిశ్చితైః ౮

ఈ దేహక్షేత్రము వాస్తవముగ చూచినచో జీవునియొక్క పాలము (క్షేత్రము) అనినీ, మరియు ప్రాణము (జీవుడు) యందు వ్యవసాయ మునర్హుడైతే, లేక అసామియనినీ, ఈ ప్రాణియొక్క గృహమున అపాన, వ్యాధి, మూత, ఉదాసములనెడి నలుగురు సోదరులు పని - పాటులు చేయు చుండును. మరియు మనస్సు వీరందరి యందును ముఖ్యుడుగ నుండి నాగలి తోలి, విత్తులు చల్లుట మొదలగు పనులు చేయును. ఈ మనస్సునకు నాగలి దుచ్చుటకు ఇందియములనెడి ఎడ్లుగలవు. ఈ మనస్సు, పంటిని పగలుగను, రాత్రిని రాత్రిగను తలంచకపోవుకేగాక, ప్రతిక్షణము విషయములనెడి పాలమున పని చేయుచుండును. మన స్వీతిని పాలమును దున్ని క్రిందిమట్టి పైకి, పైమట్టి క్రిందికిపోవునటుల చేయును. ఇటుల చేయుటవలన దానినుండి కర్తవ్యకర్మాచరణమనెడి తత్వము బయటకు వచ్చును. అంత నా అసామి యీ తత్త్వమును నాశమింపజేసి, తదితరములగు విత్తులు నాటి, కుకర్మములనెడి ఎరువును జేయును. అట్లైన అవిత్తులు, ఎరువుకు తగిన పాపములనెడి పంట పండును; అందువలన జీవునకు కోట్లకోలది జన్మములవరకు దుఃఖము ననుభవింపవలసి వచ్చును కాని, యిటుల చేయక, కర్తవ్యకర్మ లనెడి తత్త్వమును ధీరముగ నుండనిచ్చి, సర్వకర్మములనెడి విత్తులు నాటునెడల, అజీవుడే కోట్లకోలది జన్మములవరకు సుఖము ననుభవించును—అని కొందరందురు. దీనిపై మరికొంద రిటులనందురు. ఈ చెప్పినది వాస్తవముగాదు. ఈ దేహ-క్షేత్రము కేవలము జీవునదేనని చెప్పటకు వలను పడదు. ఈ క్షేత్రమును గురించిన అన్ని విషయములు మనము తెలిసికొన వలసియున్నది. ఈ జీవుడు కేవలము ప్రవాసి మాత్రమే. ఈతడు ప్రయాణ మొనర్చుచూ, మార్గమధ్యమున కొంతసేపు విశ్రమించుటకై యీ క్షేత్రమందుకూడ వసించును. ప్రాణి యీ క్షేత్రాధికారి. ఆతడు ఎల్లప్పుడు మేల్కొని యుండి దీనికి కాపలా కాయుచుండును. సాంఖ్యశాస్త్రమున అనాది ప్రకృతియని చెప్పబడునట్టి దానికే వాస్తవమునకు యీ క్షేత్రవృత్తి ప్రాప్తించును. ఈ యింటి

యందలి తగవు లనబడెడి ప్రపంచమంతయు దానిచే. కావున యీత్రమును దున్నుట - విత్తులు నాలుట మొదలగు పనులన్నియు దాని నొకరులే చేయుచుందురు. ఈ ప్రపంచమున యీ పాగుబడి చేసెడి వగు ముఖ్యమైన త్రిగుణములు యీ ప్రకృతి గర్భమునుండియే జన్మించినవి. రజోగుణము దున్నును, సత్గుణము పంటకు కాపలా కాయను, మరియు తమోగుణము ఆ పంటలు కోసి, రాశిగా యొనర్చును. ఆపిమ్మట మహాతత్త్వమనెడి పంట కళ్యము తయారు చేయబడి, కాలస్వరూపము గల ఎడ్లచే నూర్చబడును. ఇంచుమించు ఆసనుయమునకే అవ్యక్తమనెడి సాయంకాలముగును. అందుపై మరికొందరుబుద్ధిమంతులిటు లందురు. వాస్తవమునకు పరతత్త్వము బ్రహ్మమే. అట్టి సందర్భములో ఆ బ్రహ్మముందు ప్రకృతిని ఎవరు తలంకురు? మీ యీత్ర సరిబంధమైన యోచనలను వినుట వ్యర్థమగు వాగాడంబరమును వినుట వంటిదే. హాస్యబ్రహ్మ శయనాగారమున సత్యావస్థ యనెడి మంచముపై నిద్రించుచున్న ఆదిసంకల్పము అకస్మికముగ మేల్కొనును. ఆతడు చాల చంచలుడు, మరియు ప్రయత్నశీలుడు నగుటవలన ఆతడు తన మనస్సున చెలరేగిన తరంగముల ననుసరించి యీవిశ్వమనెడి రూపము (ఆకారము) ను తయారుచేసెను. నిర్గుణ పరిబ్రహ్మయొక్క విహారస్థలము త్రిభువనములంతపెద్దది. అతనికి యీ ఆదిసంకల్ప కృత్యము మూలమున రూప మేర్పడినది. ఆపిదప, చాలపెద్దదిగ పడియున్న మహాభూతములనెడి బంజరు నాల్గు భాగము లొనర్పబడెను. ఈభాగములు, జరాయుజము, స్వేదజము, అండజము మరియు ఉద్భిజమనెడి పేర్లుగల నాల్గు భూత-గ్రామములు, అట్లుపైన, పంచమహాభూతములనెడి పిండము బ్రద్దలుకొట్టబడి, భిన్నభిన్నవిభాగము లొనర్పబడి, పాంచభౌతికసృష్టి చేయబడెను. పిమ్మట, కర్మ మరియు అకర్మల నెడి రాశ్యుదగ్గరకుజేర్చబడి, యిరువై పులందును కట్టవేయబడెను; వాటి వలన ఊషరత్రేయములు, అరణ్యములు ఏర్పడెను. ఈ ప్రదేశములోనికి రాకపోకలనెడి క్రమము శాశ్వతముగ జరుగుచుండుటకై జనన-మరణములనెడి రెండు సారంగములు త్రవ్వబడెను. ఇవి సృష్టినుండి బయలుదేరి నిరాలంబ బ్రహ్మమువరకు చేరుటకు వీలగునీతిని ఆ ఆదిసంకల్పము యీ సారంగముల నేర్పరచెను. అట్లుపైన యీ ఆదిసంకల్పము అహంకారముతో మైత్రి,

నెఱిపి, బుద్ధియొక్క మధ్యవర్తిత్వమువలన, యీ త్రైత్రమము ఎల్లప్పుడు సాగుచుండునీతిని వ్యవహరించెను. ఈరీతిని, ప్రారంభమున ఆ నిర్గుణ నిరాలంబ బ్రహ్మమునందే ఆదిసంకల్ప మనెడి అంకురము బయలుదేరెను. కావుననే యీ ప్రపంచమునకు మూలము ఆ ఆదిసంకల్పమేనని ధృవపడుచున్నది.” ఈ విధమున సంకల్పవాదులు తమమనస్స నెడి ముక్తాఫలమును ముందరి పెట్టగనే, మరియొకమతము లీ రీతిని చెప్పసాగిరి. “మహారాజా! తాము చాలా మంచి చికిత్సకులుగ కాన్పించుచున్నాము. పరబ్రహ్మవద్ద ఆదిసంకల్పము నెడి శయనా గారికల్పనమే చేయవలసి వచ్చుచో సాంఖ్యమతములు చెప్పెడి పరబ్రహ్మకు గల ప్రకృతిని వాస్తవికముననుజనము నని అంగీకరించుటలో ప్రమాదమేమి గలదు? యివన్నియు నిజమైనయెడల, దీనిని గురించి చర్చించుటలో అగ్రీమా ప్రయోజనము ఉండును. కాన, పోనిండు. సోదరులారా! మీరెప్పుడును యీ మాటలనెడి వలలో చిక్కుపడకుడు. ఈప్రశ్నయందలి వాస్తవికమగు పుట్టుకనంతను, మేమిప్పుడు చెప్పెదము, మినుడు ఆకాశమున మేఘసమాహము నెవ డేర్పరచుచున్నాడు? ఆకాశమున సత్తత్ ప్రసమాహము నెవడు అలంకరించి స్థాపించుచున్నాడు? ఆకాశమునెడి పైకప్పును ఎవడెప్పుడు నిర్మించెను? వాయువు ఎల్లప్పుడు వీచుచునే వుండవలెనని ఎవడు అజ్ఞాపించెను? రోమముల నెవడు సృజించెను? సముద్రము నెవడు నింపెను? వర్షిధారల నెవడు నడపును? ఇవన్నియు స్వాభావికధర్మము ననుసరించి జరుగు విధముననే, యీ దేహ - త్రైత్రముకూడ స్వభావసిద్ధమైనది. ఇది ఎవడిసాత్తుకాదు. దీనియందు కష్టించువానికే ఫలప్రాప్తి కలుగును, లేనివానికి ఆ ఫలము లభించదు” ఈరీతిగా స్వభావవాదు లీ సిద్ధాంతమును, ప్రతిపాదించు చుండగా, మరికొందరు లేచి యిటులనిరి. “పోనీ, మీరు చెప్పెడి విషయమును ఒప్పుకొందుమనిన యీ దేహత్రైత్రముపై నిరంతరము కాలునకు మాత్రమే ఏల అధికార ముండవలెను? కాలుని ప్రభావము తప్పించుకొన నలవికానిదని మీరు చక్కగా నెరుంగుదురు. అయినప్పటికిని, మీకు మీమతముపై అసత్యమగు అభిమానమేల యుండవలెను? ఇది కృద్ధుడగు మృత్యు గుహవలె నున్నది. కాని, చేయగలదేది? మిమ్ముబోలిన వ్యర్థవాచాక్షురకు యీ విషయమెటుల నచ్చును? ఈ కాల - సింహము మహాకల్పము యొక్క అవలి

ఒడ్డుకు పోయి బ్రహ్మలోకమునెడి ఏనుగుపైకూడ దాడి పెడలును అంతేగాదు, యిది స్వర్గమునెడి ఉద్యానవనమునగూడ ప్రవేశించి అచ్చటి నూతన లోక పాలురు దిగజముల సమాహమును కూడ సంహరించి వేయును. వీరుగాక తదితరులగు జీవరూపమున గల లేళ్ళు మొదలగునవి, యీ కాల - సింహము యొక్క శరీరపుగాలి సోకినంతమాత్రముననే నిరీవులై, జనన-మరణములనెడి గోతులలో తిరుగుదురు. ఆ కాలసింహముయొక్క దవుడ యెంత విశాలముగ సున్నదో చూడుము ! ఈదవుడయందు విశ్వాకారముననున్న సింహముకూడ పట్టును. మరియు అందు ప్రవేశించిన తరువాత అది నామరూపములుకూడ లేకుండపోవును. ఇందువలన, కాలవాదులమగు మేము-యాక్షేత్రముపై ఒక్కకాలునకుమాత్రమే అధికారము గలదని విశ్వపించెదము.”

ఓఅర్జునా ! యీదేహక్షేత్రమును గురించిన, యీవిధమగు పెక్కు పక్షములు గలవు. నైమిశారణ్యమందలి ఋషులుకూడ యీవిషయమై పెక్కు తర్జనభర్జనలు చేసిరి. పురాణములందు కూడ యిందును గురించిన చర్చలు గలవు. అనుష్టుప్ మొదలుగాగల ఛందస్సులలో యీవిషయమును గురించి పెక్కు విధములగు చర్చలు జరిగినవి. వేదములందు జ్ఞానదృష్టితో చూచినచో బహ్మసూత్రములు అత్యధికముగ పవిత్రమైనవి. కాని, దానికూడ యీక్షేత్రమునుగురించిన పూర్ణమగు అంతు చిక్కలేదు. వీరుగాక, మరి పెక్కురు దూరదర్శిత్వము గల మహాకవులుకూడ యీక్షేత్రమును గురించి యోచించుటలో తమ బుద్ధియనెడి సంపదను వ్యయ మొనర్చిరి. కాని, నేటి వరకు - యీక్షేత్ర మిట్టిది, యిది యింత వ్యాప్తిగలది, ఇది వాస్తవముగ ఘలానా వానిది - అని ఎవరికిని సరిగా బోధపడలేదు. నేనిక యీక్షేత్రమును గురించిన అద్భుతములు నీకు తెలియ జెప్పెదను వినుము.

మహాభూతాన్యహజ్కారో బుద్ధి రవ్యక్త మేవ చ

ఇన్ద్రియాణి దక్షైకాచ్చ పఞ్చ చేన్ద్రియగోచరాః॥

ఇచ్చా ద్వేషస్సుఖం దుఃఖం సంఘాతశ్చేతనాధృతిః
ఏతత్ ష్టేత్రం సమాసేన సవికార ముదాహృతమ్॥

౬

“పంచమహాభూతములు, అహంకారము, బుద్ధి, అవ్యక్తప్రకృతి, దశేంద్రియములు, మరియు యివిగాక. మనస్సు, దశవిషయములు, సుఖ - దుఃఖము, ద్వేషము, సంఘాతము, ఇచ్చ, చేతన మరియుధృతి - వీటన్నిటి యొక్క వ్యక్తస్వరూపమే యీ ష్టేత్రము. ష్టేత్రమందలి తత్త్వముల శేషము నీకిప్పుడు చెప్పితిని. నీకిప్పుడిక మహాభూతములన నేమో, విషయము లేదయో, ఇంద్రియముల స్వరూప మేదియో విడివిడిగ చెప్పెదను. పృథ్విః అప్పు జలము, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశము అను నీ ఐదింటిని పంచమహాభూతములుగా నెరుంగవలెను. జాగ్రద్వస్థలో స్వప్నావస్థ యుండ నటుల, పగటియందు చంద్రుడు అదృశ్యముగా నుండునటుల, ప్రాృధా వస్థను సమీపించిన మగవానిలో తౌరుణ్యము ఆణిగియుండు రీతిని, ముకుళించుకొని యున్న మొగ్గలో సుగంధము దాగియుండు రీతిని, కట్టెలలో అగ్ని గుప్తముగ నివసించురీతిని - ప్రకృతి యనెడి మాయాగర్భమున దాగియుండి రుధిరము మొదలుగాగల ధాతువులలో దాగియున్న తాపము కుపథ్యమునకై ఎదురుచూచుచుండి, కుపథ్యము జరుగగనే దాని నవకాశ ముగ గొని వెంటనే రోగియొక్క శరీరమున లోపలను - బయటను అంతటను వ్యాపించురీతిని, పంచమహా భూతములు ఏకమై యీ దేహాకారము దాల్చినప్పుడు యీ శరీరమును నలువైపుల చిందులు దొక్కించునట్టి దానినే, ఓ అర్జునా! అహంకారముగ తెలిసికొనుము. దీని మాటలు అతి విచిత్రముగ నుండును. ఇది, అజ్ఞానుల నంత ఎక్కువగ వెంటాడదు. కాని జ్ఞానులను మాత్రము ఆతిగాఢముగ ఆలింగన మొనర్చుకొని అనేక కష్టములు పొల్పడజేసి ఆడించుచుండును. ఇకముందు చెప్పబోవు లక్షణముల ననుసరించి బుద్ధిని గుర్తించవలెను. ఓ అర్జునా! నీ కాలక్షణములను దెల్పెదను వినుము. కామవాసన బలవత్తర మైనప్పుడు ఇంద్రియవృత్తులను భేదించి విషయ - సమాహములు లోపల దూరును. అటుపైని, జీవు డనుభవించు సుఖ - దుఃఖాదులలో, సుఖ - దుఃఖాదులను గురించి సరిగా తెలియజెప్పు

నట్టిదిన్నీ, ఇది సుఖము - యిది దుఃఖము, ఇది పుణ్యము - యిది పాపము
ఇదిమంచి - ఇదిచెడ్డ - యని నిర్ణయమొనర్చు నట్టిదిన్నీ, మంచి - చెడ్డ,
చిన్న - పెద్ద మొదలు గాగల జ్ఞానము కలుగుటకు సహాయ పడునట్టిదిన్నీ,
జీవుడు విషయములను పరీక్షించుటకు కావలసిన దృష్టియున్ను, జ్ఞాన - తేజ
స్సుకు మూలకారణమున్ను, సత్త్వగుణపు ఉన్నతావస్థయూ, జీవునకూ శివు
నకూ సంబంధము గల్పించునట్టిదియూ నగుదానినే, ఓ అర్జునా !
బుద్ధియని యెరుంగుము. ఇక అవ్యక్త ప్రకృతి లక్షణములను వినుము.
సాంఖ్యశాస్త్రము, యోగశాస్త్రముల ననుసరించి ప్రకృతిద్వివిధములు;
అవి యంతకుపూర్వము (ఏడవ అధ్యాయములో చెప్పబడినవి.) వాటిలో
రెండవది యగు పరా - ప్రకృతియే జీవ - దశ (జ్ఞానదేవి), యిచ్చట
దానికి గల మరొక 'పేరే 'అవ్యక్తము'. రాత్రి అంతముందగనే నక్షత్రము
లన్నియు ఆకాశమునందే లుప్తమగురీతిని, పగలు అంతముందగనే పొగి
కోటి సంచారము ఆగిపోవురీతిని, ఓ అర్జునా, దేహము నశించినపిదప చేయ
బడిన కర్మలలో దేహాదివికారములన్నియు గుప్తముగ నుండు రీతిని, బీజస్వ
రూపములో వృక్షమంతయు మాధుస్థితియం దిమిడియుండు రీతిని, దారఫలపో
గులు వృక్షరూపమున నుండునటుల, స్థూలధర్మమునంతను వదలి మహాభూత
ములు మరియు భూతస్పృష్టియూ లయమును పొంది సూక్ష్మరూపమున దేని
యందునివసించునో, ఓ అర్జునా, దానినే 'అవ్యక్త' మందురు. ఇక ఇంద్రియభేద
ములనువినుము. చెవి, కన్ను, చర్మము (త్వచ), ముక్కు, నాలుక-యీ ఐదిరి
టిని జ్ఞానేంద్రియములుగ నెరుంగుము. ఈఐదు ఇంద్రియములు ఐక్యమొందిన
ప్రవృత్తిపీటిద్వారా బుద్ధి సుఖ-దుఃఖ విచారణ మొనర్చును. ఇదిగాక, వాక్కు
హస్తము, పాదము, గుదద్వారము, శిశ్నము - యనెడి మరి ఐదు పదార్థ
ములు గలవు. వీటిని కర్మేంద్రియము లందుము. ఓ అర్జునా! ప్రాణములకు
ప్రియసఖియూ, శరీరమున నివసించునట్టిదియూ నగు క్రియాశక్తి యీఐదు
ద్వారములగుండా రాక - పోకల నొనర్చును. ఈరీతిని పంచజ్ఞానేంద్రియ
ములు, పంచకర్మేంద్రియములను దెలిపితిని, ఇక ఓ అర్జునా ! 'మనస్స'న
నేదియో చెప్పెదను వినుము. ఇంద్రియములు మరియు బుద్ధికి మధ్య గల
సంధిపై రజోగుణభుజముపై నెక్కి నిరంతరము ఆడుచుండునదియు
ఆకాశపు నీలవర్ణము, లేదా సూర్య కిరణములందలి మృగ - జలమువలె

కేవలము భాసమానమగుచుండు వాయువుయొక్క మెరవేమనన్ను. పురుషుని శుక్రము మరియు స్త్రీయొక్క శోణితములు రెండును కలియుటవలన ఏర్పడు పంచమభూతములలో పదివిధములగువాయుతత్వముగలదు. ఆపైన, ఆదశవిధవాయువులు శరీరమందలి పదిభాగములందు, తమతమ విశిష్టధర్మములతో కూడియున్నవై విడివిడిగా నుండును. కాని, వాటి అన్నిటియందును ఒకవిధమగు చంచలత్వము వుండును. దానివలన వాటికి రిజోగుణ బలప్రాప్తి కలుగును. ఈ చంచలత్వము బుద్ధికి బయట, అహంకారపు సరిహద్దున అనగా మధ్యప్రదేశమున పృథలముగా నుండును. దీనికే మనస్సుని పేరు పెట్టబడినది. కాని, వాసవముగ చూచినచో యిది కేవలము కల్పనా మూర్తియే. దేని సాంగత్యమువలన బ్రహ్మకు జీవదశప్రాప్తించునో, ఏది మాయకు మూలమో, దేనివలన కామ - వాసనకు బలము లభించునో, ఏది నిరంతరము అహంకారమునకు ఉత్తేజము కలిగించుచుండునో, ఏది ఇచ్చలను నెరవేర్చుచుండి కూడా ఆకలను పెంపొందించి భయమును బలిష్ఠమొనర్చునో, ఏది ద్వైతభావమును కలుగజేయునో, మరియు అవిద్యను అధికమొనర్చి యంద్రియములను విషయభోగములలో చిక్కుబడునటుల చేయునో, ఏది కేవలము కల్పనము వల్లనే సృష్టిని రచించి మరియు నాశ మొనర్చునో, ఏది మనోరథము లనెడి ఘటము (కుండ) ను సృష్టించి మరల బ్రద్దలు కొట్టునో, ఏది భృమానిలయము, మరియు వాయుసారమో, ఏది బుద్ధి ద్వారమును మూసి వేయునో; ఓ అర్జునా! దానినే 'మనస్సు' గా నెరుంగవలెను. ఇందు సంశయమున కేమాత్రము తావులేదు. ఇక విషయములను గురించి చెప్పెదను వినుము - స్పర్శ, శబ్ద, రూప, రస, గంధము లైదును జ్ఞానేంద్రియ విషయములు. పచ్చగడ్డిని చూచి పశువు అతికోరికతో విహ్వలయై దానిపై పునకు పరుగెత్తిపోవు రీతిని, యీ అయిదు ద్వారములద్వారా జ్ఞానముకూడ బయటిపై పుకు పరుగిడుచుండును. స్వరము, వ్యంజనము, మరియు విసర్గలను ఉచ్చరించుట, ఏదైనా పదార్థమును పట్టుకొనుట లేదా విడుచుట, నడచుట మరియు మలవిసర్జన మొనర్చుట - యీ అయిదున్నూ కర్మేంద్రియ విషయములు. వీటివ్యాప్తి యనెడి ఆధారముపై క్రియా - ప్రవృత్తి యుండును. ఈ రీతిని యీ శరీరమున దశ విషయములు గలవు. ఇక

యిచ్చను గురించి వర్ణించెదను, వినుము. ఏదైనా గతించిన విషయము జ్ఞప్తికి వచ్చినప్పుడు, లేదా దానికి సంబంధించిన ఏదైన వినిపించినప్పుడు త్సుభ్రతను పొందునట్టిదిన్నీ, ఇంద్రియములు మరియు విషయములయొక్క సంయోగము కలుగగనే వెంటనే కామముయొక్క చేతిని పట్టుకొని లేచి నిలబడునట్టిదిన్నీ, ఏది లేచుటతోడనే మన స్పృటునటు పరుగులిడసాగునో, మరియు ఇంద్రియములు కాలుకూడ ఎన్నడును పెట్టరాని ప్రదేవమున ముఖము పెట్టసాగునో, ఏభావన మనెడి వలలో పడి బుద్ధి ఉన్మాదులవలె నగునో మరియు దేనికి విషయము లనిన ఆత్మధికమగు లాలస యుండునో, ఓ అర్జునా! ఆ భావనయే ఇచ్చు. మరియు ఇంద్రియములకు వాటి యిచ్చానుసారముగ విషయోప భోగ ప్రాప్తి కలుగనప్పుడు, ఆ విషయము మనకు తప్పక లభించి తీరవలెనని పట్టుదలతో కూడియున్న వికారము కలుగును. ఆ వికారమునే 'ద్వేషము' అని చెప్పవలెను. ఇక 'సుఖము' అననేమో వినుము. దేనివలన జీవుడు తదితర సంగతుల నన్నింటిని మరచిపోవునో, ఏది మనస్సు, వాక్కు మరియు దేహములను శపథమిచ్చి బంధించునో, ఏది దేహస్మృతిని నిరాధార మొనర్చునో, ఏది జన్మించుట తోడనేప్రాణములను కుంటివానినిగ నొనర్చి, సాత్త్విక భావములను ద్వీగుణీకృత మొనర్చుటేగాక, సమస్త ఇంద్రియ వృత్తులను జోకొట్టి హృదయమునందుకాంతభావముతోనిద్రపుచ్చునో, మరియు జీవునకు ఆత్మస్వరూపమార్దము ప్రాప్తించునట్టిలో ఏదిభాషించునో, అదియే సుఖము. మరియు ఓ అర్జునా! ఏ ఆవస్థలో యిది యోగించదో ఆ ఆవస్థనే పరిపూర్ణమైదుఃఖముగ ఎరుంగుము. సంకల్ప-వికల్పము లున్నంతవరకు సుఖమెన్నడును నకలుగ జాలదు. సంకల్ప-వికల్పములు నాశమగుటతోడనే సుఖము స్వయం-ప్రదముగ ప్రాప్తించును. కావున, సంకల్ప - వికల్పములు వుండుట మరియు లేక పోవుట యనెడి రెండు కారణముల వలననే కృమిక దుఃఖము మరియు సుఖము కలుగును. ఓ అర్జునా, ఈ శరీరమందలి సంగ - హీనము మరియు ఉదాసీనము నగు చైతన్యశక్తి యొక్క పేరే చేతనము. నఖిళిళ పర్యంతము శరీరమం దంతటను సమాన రూపముగ జాగరితమై యుండునట్టిదిన్నీ, జాగ్రద్దాది త్రివిధావస్థలందును అఖండముగ నుండునట్టిదిన్నీ, మనస్సు మరియు బుద్ధి మొదలగు వానిలో జీవత్వమును తెచ్చి వాటిని వికాసవంతముగ

నుంచు నట్టిదిన్నీ, ప్రకృతియనెడి వనమునందలి స్వయముగ వసంతలక్ష్మీయే యొట్టిదిన్నీ, సజీవ, నిర్జీవపర్యాయములందుకూడ అంశాభేదము (హెచ్చు - తగ్గులుగ) ననుసరించి నిరంతరము సంచరించునట్టిదియే చేతనయై యున్నది. ఓ అర్జునా, యిందు తిలమాత్రము కూడ అసత్యము లేదు. ఓ అర్జునా! రాజు తనపైనికులను గురించిన వ్యక్తిగత జ్ఞానముండదు. అయినప్పటికిని, అతని ఆజ్ఞ శత్రుచక్రమును పరాభవించును. లేదా చంద్రుడు షోడశకళా పరిపూర్ణుడైనపుడు సముద్రమున తనంతతానేపోటు (సముద్రమున తరంగములు మిక్కుటముగ లేచుట) వచ్చును. లేదా, నూదంటురాయి సమీపమున నున్నప్పుడు యినుపముక్క తనంతతానే కదలసాగును. లేదా, నూర్వోదయము అయినప్పుడు లోకులు తమంతతామే మేల్కొందురు. లేదా, ఆడతాతేలు తనబిడ్డను తనచూపుల ద్వారానే పోషించు రీతిని, చేతనకూడా ఆత్మయొక్కసాంగత్యము వలన శరీరమునందుండి జడమును సజీవముగ నొనర్చును. ఇది చేతనను గురించిన వృత్తాంతము. ఇక ధృతిని గురించి చెప్పెదను వినుము. ఈపంచమహాభూతములనెడి పేరుగల తత్త్వములందు స్వాభావికముగ నిరంతరమువైరము వుండును. నీటివలన పృథ్వి నాశనము కాకుండుట యనునదిఎన్నడును జరుగనేరదు. నీటిని లేజన్ను శోషిలజేయును, లేజన్ను - వాయువులచుద్భవ పోరాటము జరుగుచుండును. మరియు గగనము అతిసహజముగ వాయువును కబళించివేయును. ఈ రీతిని ఆకాశము మరేతత్త్వముతోనూ కలియదు. శాని, అది అన్నింటి యందును దూరియుండును మరియు ప్రతిచోటను తన స్వతంత్రి అస్తిత్వము నేర్పరచుకొని యుండును. ఈ రీతిని, యీ పంచభూతములకు ఒకదానితో మరొక దానికి సరిపడదు. అయినను యీ అయిదు భూతములును యీ దేహ - తేలికమున ఏకత్రితమై కలియును. అది తమ స్వాభావికవైరమును విడచి దేహమునం గొకేచోట, వసించును. మరియు అన్నియూ తమతమ గుణములతో ఒకదానిని మరొకటి పోషించును. వాటియందు ఆకస్మికముగ సంభవించని యీ వికృత సంభవించుట మరియు నిలచియుండుటలకు కారకరాలైన ధైర్యమునే ధృతి యందురు. మరియు ఓఅర్జునా! జీవునితో యీ ముప్పదియారు తత్త్వములు కలిసి యుండుటనే యీ ప్రకరణమున 'సంఘాతము' అందుము. ఈరీతి

నీకు యీ ముప్పదియారు తత్త్వముల లక్షణములను వివరముగ చెప్పితిని. వీటి అన్నిటి యోగమునే తేత్త్రిమందుము. రథముయొక్క వివిధభాగముల అనురీక అనబడెడి యోగమునే 'రథ' మని చెప్పనటుల, క్రిందను పైనను గల అవయవసమూహమును 'దేహ' మనినటుల, లేదా ఏనుగులు - గుఱ్ఱములు 'మొదలగువాని సంఘటనమును 'సేన' యనునటుల, లేదా అక్షరముల సమూహమును 'వాక్య' మనినటుల, మేఘ సముదాయమును 'అభ్రము' అన్నటుల, లోకసముదాయము నంతను 'జగత్తు'యన్నటుల, నూనె - వత్తి మరియు అగ్నుల సంయోగముసంభవించినప్పుడు 'దీపము' అన్నటుల - యీ ముప్పదియారు తత్త్వములనూ ఏకరూపమును పొందింప జేయుటనే సాముదాయక దృష్టితో 'తేత్త్రి' మందురు. ఈ మహాభూతములే ఏకరూపమును పొంది పనిచేయుటచే దీనియందు పాప - పుణ్యములనెడి పంట పండును. అందువలననే మేముకూడ అలంకారిక దృష్టితో దీనిని 'తేత్త్రి' మందుము. కొందరు దీనిని 'దేహ'మని కూడ యందురు. ఇక వీటిని విస్తరించ నక్కరలేదు. నిజము చెప్పవలెననిన దీనికి ఆనంత నామములు గలవు. కాని పరబ్రహ్మమంచి స్థావర-జడ జగత్తీమ వరకును జనన - మరణముల నొందుచున్న ప్రతి పదార్థమును తేత్త్రిమే. కాని వాటియందలి దేవ, మానవ నాగాది యోని భేదములుగాని భిన్న భిన్న వస్తువర్గములుగాని - అవన్నియు సత్త్వ రజ స్సమోగుణములు, మరియు కర్మలయొక్క సంయోగమువలన జన్మించుచున్నవి. ఏమిటనా? ఈగుణ - వ్యవస్థను గురించి నీకు ముందుముందు తెలిపెదను. నీ కిప్పుడు జ్ఞాన స్వరూపమును విభ్రుతీకరించి చెప్పెదను. తేత్త్రిము మరియు దాని వికారముల సంపూర్ణ స్వరూపమును నీకు చెప్పి యుంటిని. మరియు నీ కీక నిర్మలము మరియు శ్రేష్ఠమగు జ్ఞానమేవో చెప్పెదను. ఏజ్ఞాన ప్రాప్తికొఱకై యోగులు స్వర్గమనెడి డొంకతిరుగుడు మార్గమును దాటిఆకాశమునుకూడ కబళించివైతురో, బుద్ధి - సిద్ధులమోహమున పడక యోగసాధనవంటి దుర్లుట విషయమును కూడ సహించురో, తపము లనెడి కఠిన పర్వతమును దాటుదురో, కొట్లకొలది యజ్ఞ - యాగములను త్యాగమొనర్తురో, మరియు కర్మ-కాండ నంతయు తారు-మారు చేతురో, లేదా మిక్కుటమగు ఆవేశముతో భజనమార్గమున

దుముకుదురో మరియు ఒక్కొక్కడు సుఖమ్నా సారంగము లో వరకు ప్రివేశింతురో మరియు యీ రీతిని ఏ జ్ఞానప్రాప్తికొరకై మునులయొక్క ఆకాపూరితమగు యిచ్చ వేద-వృక్షము యొక్క ఆకు-ఆకుపైన భ్రమణమున ర్చించుండునో, మరియు ఓ అర్జునా ! ఏజ్ఞానముకొరకై ఏమాటికైన గురువు అనుగ్రహించుననెడి ఆశతో పందలకొలది జన్మములు గురునేవలన గడుప బడునో, ఏజ్ఞానము జీవుని శివునితో ఏకమొనర్చిచూపునో, ఏజ్ఞానము యిందిరి య ద్వారములను మూసివేయునో, ప్రవృత్తియొక్క పాదములను విరచి వేయునో మరియు మనోదుఃఖమును పారదోల్తునో, దేనివలన ద్వైతమనెడి అకాలము పోయి సమ - భావనయనెడి ఏక్యముతో కూడిన సు - కాలము సంభవించునో, ఏజ్ఞానము - మదముయొక్క అధారమునే నాశమునర్చునో, ప్రబలమగు మోహమును భ్రష్టించునో మరియు 'నేను - అతడు' అనెడి ద్వైతభావమును ఏమాత్రము వుండనివ్వదో, ఏది సంసారమును సమూలముగ వెరకివేయునో, సంకల్పపుమురికిని కడగివైచి శుభ్రపరచునో మరియు జ్ఞేయవస్తువగు పరమాత్మత్వత్వముతో అతనిని కలుపునో, దేనిని సాధారణముగ ఆకళింపు చేసికొనుటకూడ చాలకఠినమో, ఏది ఉదయించుటతోడనే జగత్సం చాలన మొనర్చెడి ప్రాణములు నితాంత నిర్బలతను పొందునో ఏ జ్ఞానప్ర కాశమువలన బుద్ధి నేత్రములు తెరుపుడు పడునో, మరియు జీవుడు అనంద రాశివె దొర్ల సాగునో, ఏ జ్ఞానము అత్యంతపవిత్రమైనదో, దేనివలన దోషము లతో నిండియున్న మనస్సు నిర్మలమగునో, దేని యోగమువలన ఆత్మకు గలిగిన జీవభావమనెడి క్షయరోగము పూర్తి గా నివారణయగునో - అట్టి ఆ జ్ఞాన మును నిరూపించుట అసంభవ మైనప్పటికిని నేను దానిని నిరూపింతును. ఈ జ్ఞాన నిరూపణను విని బుద్ధివలననే దానిని తెలిసికొనవలెను. ఏలనన బుద్ధి లేని కనులకు అది ఎచ్చటను కనుపించనేరదు కాని, బుద్ధిద్వారా ఒక పర్యాయము దానిని తెలిసికొనుటచే, అది తనకైని యీశ్వరముపై ప్రసరింపజేయును. అప్పుడది యింద్రియక్రియల రూపమున నేత్రములకు కూడ కనిపించ సాగును. చెట్లు చిగిల్చి కళ - కళలా డుచూ నుండుటనుబట్టి వసంతాగమనము తెలియు రీతిని, ఇందిరియముల స్థితిని చూచి జ్ఞానమును కూడ ఊహించనగును. చెట్లు మొదలుకు భూగర్భమునందుకూడ నీరు లభించును. మరియు అనీరు

కొమ్మలందలి ఆకులందుకూడ తన కాంతిని చూపును. లేదా భూమియందుండెడి మృదుత్వము నుందరచుగు మొక్కలను చూచినప్పుడు కూడ బోధపడ గలదు. లేదా కులీనుల మహత్త్వము వారి ఆచరణలందే తెలియనగును. ఇతరుని సత్కరించ వలెనని చూపుటలో గల ఆతురతయే ఆతనికి వచ్చిన వాని యెడగల స్నేహమును వెల్లడించును లేదా కాంతముతో కూడిన భవ్యాకృతి వలననే ఆ మానవుడు పుణ్యశీలుడని తెలియును. లేదా కర్పూరికదళిలో కర్పూరము నిండియున్నదని దాని నుగంధము వలననే బోధపడును. లేదా, అద్దాల లాంతరులలో పెట్టబడిన దీప ప్రకాశము నలువైపుల వ్యాపించును ఇదేరీతిని, మానవుని హృదయమున జ్ఞానము ప్రవేశించినప్పుడు దాని చిహ్నములు పెక్కులు బయటకు ప్రకటముకాసాగును. నీకు నే నాలక్షణములును చెప్పెదను, సావధానుడవై వినుము.

అమానిత్వ మదమ్భిత్వ మహింసా త్నాని రాజ్ఞవమ్

ఆచార్యోపాసనం శౌచం సైర్య మాత్మ వినిగ్రహః 2

ఎవనికి ఏ లౌకిక విషయమునకును లోబడెయుండుట ఏమాత్రము యిష్టముగాదో, ప్రజలతో తన గొప్పదనము ననుసరించి కలియుట ఎవనికి కష్టకరముగా నుండునో, ఎవనికి తనగుణస్తుతిగాని పొగడ్తగాని జరిగినప్పుడుగాని, తనను సన్మానించుటకు ఏర్పాటు జరిగినప్పుడుగాని లేదా విశేషమగు యోగ్యత తనపై ఆగోపింపబడినప్పుడుగాని, వ్యాధుని చేతజిక్కిన హరిణము వలె కంఠాయ మరియు వ్యాకులత గలుగునో, లేదా ఈదునప్పుడు నుడిగుండమున పడుటచే యీతగాడు పొందునట్టి విధముగా వ్యాకులము గలుగునో, ఓ అర్జునా! ఎవనికి లోకులు తనకు చేయు సన్మానము ఆపదవలె కష్టకరముగతోచునో, ఎవడు లౌకిక గొప్పదనములను తనను స్ఫురింపజేసిన నివ్వడో, ఎవడు తన సన్మానమును తనకనులతో చూడజాలడో, ఎవడు తన లౌకిక కీర్తిని వివజాలడో, లోకులు నన్ను స్మరించవలెను మరియు వారు నన్నుగురించి చర్చించుకొనవలెను - అను విషయమును కూడ ఎవరు సహించనేరరో, అట్టివారికి యిక తమను లోకులు ఆదరించవలెను, సత్కరించవలెను. అను విషయమెటుల రుచించును? లోకులు తనకు

నమస్కరించునప్పుడు ఎవరికి తన మృత్యువే ఎదుట కనిపించునో, బృహస్పతితో సమానుడుగా జ్ఞానవంతుడైనప్పటికిని తన మహత్త్వ - భయము వలన ఎవడు ఉన్మాదునివలె నగునో, ఎవడు లౌకిక ప్రసిద్ధికి కంగారు పడునో, ఎవడు శాస్త్రములను గురించిన వ్యర్థప్రలాపముల నాడుటను విసర్జించి మానముగ ఏ కాంతముగ నుండుట నభిలషించునో; 'లోకము నన్ను ఆవమానించుగాక మరియు తిరస్కరించుగాక, నా చుట్ట - పక్కములు నా వైపు కన్నెత్తియైన చూడకుండురుగాక' - యని ఎవడు హృదయపూర్వకముగ వాంఛించుచుండునో, హీనత్వము మరియు తుచ్ఛత్వముకూడా శోభించు నట్లును మరియు తన అవయవములపై హీనత్వమునెడి అలంకారములే అలంకరింపబడు నట్లును - ఎవడు తరచు తన ఆచరణను వుంచుకొనునో, లోకులుతన్నగురించి ఇతడు జీవించలేడు ఇతడు పరిపూర్ణముగ లేనేలేడు, ఇతని ఉనికియే లేదు అని భావించుచుండవలెనని ఎల్లప్పుడు ఎవడో వాంఛించుచుండునో, ఎవని ప్రవర్తనమును చూచి లోకులు ఇతడు నడచుచున్నాడా లేక గాలితోపాటు దొర్లుకొనుచు పోవుచున్నాడా? యను భ్రాంతిని కలుగ జేయునో, నాఉనికియే వుండకుండుగాక నా నామ-రూపములు కూడ నసిం చుగాక, నన్ను చూచి భూతకోటి భయపడి దూరముగ పారిపోవుగాక యని ఎవడు సదా వాంఛించుచుండునో, ఎవడు ఎల్లప్పుడు ఏ కాంతమందేవుండునో మరియు నిర్జనప్రదేశమునెడి తలంపు వచ్చినంత మాత్రముననే ఎవ్వనికి ప్రాణము వచ్చినట్లుల వుండునో, ఎవనికి వాయువుతో మాత్రమే సరిపడునో, ఎవనికి ఆకాశముతో మాట్లాడుట మాత్రమే యిష్టముగనుండునో మరియు ఎవనికి వృక్షములు మాత్రమే అన్నిటికంటె ఎక్కువగ నచ్చునో, ఓ అర్జునా ఎవనియందు వీకీ లక్షణము లన్నియు కనిపించునో ఆతడు జ్ఞానమున తల్లీనుడయ్యెనని తెలిసికొనుము. ఈలక్షణములవలన మాత్రమే 'ఒకనియందు అమానిత్వముగలదా లేదా యని' ఎరుంగవలెను. ఇకనీకు 'అదంభిత్వము' (దాంభికము లేకుండుట)ను ఏవిధముగ గుర్తించనగునో చెప్పెదను వినుము. 'అదంభిత్వము' కూడ పైనచెప్పిన విధముగనే వుండును. ఓ అర్జునా, లోభి యగు మానవుడు తన ప్రాణము పోయినప్పటికిని డబ్బు ఎచ్చట దాచి యుంచెనో చెప్పని విధమున, అదంభిత్వము గలవాడు (దాంభికము లేని

వాడు) కూడ అదేరీతిని తన పాత్ర పోషించుచున్నప్పుడు వచ్చినప్పటికి కూడ 'నేను ఫలానా ఫలానా పుణ్య కార్యములు చేసినాను' చెప్పుకొనడు. ఓ అర్హునా! దొంగలపు పొదుగులలోనికి వచ్చిన పాలుకూడ దొంగిలించువీరిని, లేదా వేళ్ళ తన వయస్సు మరుగుపరచు రీతిని, అరణ్యమున దారితప్పిన సంపన్నుడు ఎవని వద్దను తన సంపన్నత్వమును వెల్లెబ్బుచు రీతిని, కులీనస్త్రీ తన ఆవయవము లన్నిటిని చక్కగా మరుగుపరచి యుంచువీరిని, లేదా రైతు భూమిలో చల్లిన విత్తనముల నన్నింటిని మట్టికింద చక్కగా దాచియుంచు రీతిని, ఎవడు తన దానాది పుణ్యకర్మల నెల్లప్పుడు గుప్తముగ నుంచునో, ఎవడు కల్పిత మైన శారీరక నటనలు చేయడో, ఎవడు లోకులను ప్రసన్నుల నొనర్చవలె నను జంజాటములూ పడడో, మరియు తన ధర్మకార్యములను గురించిన చర్చయే తీసుకురాడో, ఎవడు తాను చేసిన ఉపకారముల నెన్నడును నోటితో ఉచ్చరించుట కూడ చేయడో, ఎవడు తాను నేర్పొనిన విద్యను లోకులలో ప్రదర్శించుచు తిరుగడో, మరియు తాను ఆర్జించిన జ్ఞానమును లోకమున కీర్తికారకై అమ్ముకొనడో, ఎవడు శరీరసంబంధమగు విషయముల ననుభవించుటకై చిల్లిగవ్వయైన ఖర్చుపెట్టడో, మరియు ధర్మకార్యముల నొనర్చుటకై తనధనము నంతను వెచ్చించుటకైనను వెనుకాడడో, ఎవని యింట పృతివిషయమునందును దారిద్ర్యము కనిపించునో, మరియు శరీరము పూర్తిగా దుర్బలముగను దీనముగను, హీనముగను కనిపించినప్పటికిని దాన మిచ్చుటలో స్వయముగ కల్పశయవుతోకూడ ప్రతిజ్ఞాపూర్వకముగ పోటీ చేయునో, (అనగా ఎవడు ధర్మకార్యములనొనర్చుటలో అతిచతురుడు, దాన మిచ్చుటలో అత్యంత బౌద్ధార్యము గలవాడు మరియు అధ్యాత్మచర్యలో నిపుణుడు, మరియు అన్నివిషయములందును చూచుటకు వెర్రివాడుగా కనిపించునో, అట్టివానిని దంభహీను (దాంబికము లేనివాని) నిగా ఎరుంగవలెను. అరటిమామిడి తేలికగను, మరియు లోపల బోలుగను ఉండును. అయినప్పటికిని రసవంతమైన పెద్ద పెద్ద ఫలములు దానియందే కాయును. మేఘములు అతిస్వల్పమైన గాలివీతవల్లనే ఎగిరిపోవునంత పల్కగను, తేలికగను వుండును; కాని, ఆకర్షకరవిషయ మేమన, అట్టి మేఘముల నుండియే పెద్దపెద్ద జలధారలు వర్షించుచున్నవి. ఈ విధముగనే అతడు పరమ సాధనా మార్గమును పూర్తిగా ఎరిగియున్నవా డైనప్పటికిని, లోకక విషయ

ములయెడ పూర్తిగా దీనుఁజేసినుడుగా కనిపించును. ఓ అర్జునా! ఎవని యం దీలక్షణము లన్నియు చక్కగా కనిపించునో, అట్టివానికి జ్ఞానము వశ పడిందని ఎరుంగుము. ఇప్పటివరకు అదంభిత్వమును గురించి వివరించితిని. ఇక, అహింస యననేమో చెప్పెదను వినుము. ప్రప్రథమముగ, అహింసను అనేకులు అనేకనిధములుగ వ్యాఖ్యానించుచున్న తెలిసికొనుము. ప్రతివారు తమతమ చుట్టూల ననుసరించి వర్ణింతురు. ఒకానొక నృక్షాన్నియు కోసి దాని ప్రాచుర్య నాల్గువైపుల వానిని కట్టి రనుటలోను, లేదా చేయి తొలచి దాని మాంసమును పండి దానివలన తన ఆకిలి తీర్చుకొనె ననుటలోను, లేదా చేవాలయములను పడగొట్టి దేశతలను సాపించుటను మట్టి అరగులు వేసి రనుటలోను ఎంత విశీలత గలనో, వీరుచెప్పు మాటలగుట కూడ అంతటి అనివేదిక మే గలను. ఈ విధముగా పూర్వ యామాంశము 'హింస చేసి అహింసను సాధించవలెనని' యీయిచ్చును విచిత్రమగు నిర్ణయము చేయు బడివని. 'హింస పుతప్రకారము' అనావృష్టి సంగఠించినప్పుడు మరియు ఆ ఆపద ప్రపంచమందంతటను వ్యాపించుచున్నట్లు కనిపించుచున్నప్పుడు వర్షము కురియుటకుగాను వెక్కు నిశములగు యజ్ఞముల నొనర్చవలెను. అని ఆ యజ్ఞములలో స్వప్రముగ పఠుహింస జరుగుచున్నది. అట్టినిత్యా, అచ్చట అహింస ఎటుల కలుగ గలదు? పుడహింస యనెడి విషయ నాటి అహింస యనెడి పంటను ఎటుల కోయగలము? కాని యీ యాజ్ఞాకుల సాహసము కూడ కొంతవరకు విలక్షణమైనదే. మరియు ఓ అర్జునా! ఆయుర్వైరము కూడ యీ దారినే పోవుచున్నది. ఒక జీవియొక్క ప్రాణములను కాపాడుటకు మరియుక జీవియొక్క ప్రాణములు తీయవలెనని దాని సిద్ధాంతము. అనేక విధములగు దుశ్శిక్షములచే నీడింపబడుచు రోగములలో చిక్కుకొని బాధపడు చున్న జీవులను చూచి, వారి హింసను సహించుటకై రోగచికిత్స చేయుట సమంజసమే. కాని అచికిత్స చేయుటకై, 'మొట్టమొదట గా ఏదో చెప్పుయొక్క మంప (కండమాలము)ను త్రవ్వవలెను. మరియు యింకొక మొక్క యొక్క అకులు సమూలముగ పెరికి వేయవలెను. ఒక చెట్టును మర్చిలోనే విరచి వేయవలెను. మరియు ఒక చెట్టుతోలు ఒలువవలెను. మరియు కొన్ని మొక్కల కోమలముగు మొలకలను పాత్రలో మరగగాయవలెను. అపిమ్మట వాటిచే చికిత్స చేయడ మగును. పుట్టినప్పటినుంచి ఎవరితోనూ వైరము నెరుగని చెట్ల

రసమును తీయుటకై వాటి సర్వాంగము లందును గాట్లు పెట్టబడును. మరియు ఓ అర్జునా! యీరీతిని చెల్లెల్లాప్రాణములు తీసి కోగులు కోగనివారణ మొనర్పబడు చున్నది. మరియు, జంగమములు మరియు శత్రువ పార్శ్వములను కూడా చూచి, వారి శరీరమునుండి పైతృసము ముదలుగాగల పదార్థములను తీసి, వాటిచే తయారుచేయబడిన పుండులవలన కొండల కోర్కెల కోపుచున్న ప్రాణములు కాసాడిబడుచున్నవి. నవాగమునకై కట్టడ పేస గట్టి కట్టడములను పడగొట్టి ఆ సామగ్రితో చేవాలయముల కట్టించుట, వ్యాపారములో బీదలను దోచి అన్నసత్తపులు నడపుట, ఇప్పు పడగొట్టి మంటపములు కట్టించుట, గుడ్డను నిప్పుంటించి సెగ కాచుట, ఏనుగును స్నానము చేయించుట, లేదా ఎడ్లను అమ్మి యిప్పు కట్టుట, లేదా చిలుకను ఎగురవేసి పంజరమును తయారు చేయించుట మొదలగునవి పపలా? లేక పరిహాసములా? ఇట్టికార్యములను చూచి ఎవరెంత వరకు నవ్వగలరా వుండగలరు? కొందరు నీటిని వడపోసి త్రాగి, దీనిని పుణ్యకార్యములకు మార్గమందురు. కాని, నీటిని వడపోయుటలో కూడ పెళ్లెల్లాపులు మునిగి చున్నవి. కొందరు హింస జరుగు నకడ భయముతో ఒక్క అక్షరమును కూడ తిరు కాని, అరులలో వున్నందువలన వారిప్రాణము గిరికి లాడు చుండును. ఇకూడ హింసయే. కావున, ఓ అర్జునా! కర్మకాండయొక్క 'హింసయే అహింస' యనెడి సిద్ధాంతము యిదియే. ప్రభువును యీ 'అహింస'ను గురించి చూపము రాగనే యీ మతస్వరూపమును నిశ్చలీకరించి చెప్పవలెనని లెలంపు గలిగిరని. అందుచే నీ కిది యంతయుఁ చెప్పెదని. నీవు కూడ ఆ దృష్టితోనే దీనిని అర్థము చేసికొనుము. ఇది -- క ఓ అర్జునా! పైన చెప్పిన విషయములకు అహింసతో ప్రధానమైన సంబంధమున్నది. అటుల గానిచో దీని నింతి దొంగతనగుడుగా చెప్పనేల? మరియు ఓ అర్జునా! మరొక విషయమేమన, తన మతమును చక్కగా స్పష్టపఱచుటకై ఎదుట గల యితర మతములనుకూడ ఉచితరీతిని వివేచన మొనర్చుటకూడ అచ్యుతమే. ఇందుచే, యిప్పటివరకు నేను చేసిన నిరూపణము యీ కారణమువల్లనే చేసితిని. ఇటుపైని, నేను స్వయముగ నా ప్రతిపాదనము నొనర్తును. ఏవిధమగు అహింస యనెడి దుస్తును ధరించుటచే అంతర్జ్ఞానము వ్యక్త మగునో ఆ అహింసా స్వరూపమును నీకు వివరించి చెప్పెదను. ఇతనిలో

అహింసాభావము పూర్తిగా గలదు, లేదు - యనెడి విషయము ఆతని ఆచరణవలన మాత్రమే తెలియనగును. మచ్చురాల్పిపై మాత్రమే బంగారు వన్నె వచ్చురీతిని, జ్ఞానము మనస్సుతో మేళనము చెందినప్పుడు, సత్వరమే మనస్సున అహింసోదయ మగును. ఈ అహింసోదయ మెటుల జరుగునో చెప్పెదను వినుము. తరంగములను త్రొంచివేయకనే, నీటిని కదలించకుండానే వేగవంతముగ నైనప్పటికిని అతి తేలికపాదములతో కేవలము మత్స్యము వైపే ధ్యాన ముంచి కొంగ ఏ విధముగ అతి జాగ్రత్తగా నీటియందు పాదము నుంచునో, లేదా భ్రమరము తనలోపల గల పుష్పాడి రాలిపోవునేమో యనెడి భయముతో కమలముపైన అతినెమ్మదిగ పాదము నిడురీతిని, ప్రతిపరమాణువుతోను పెక్కు అల్పముగు జీవములు చేరియుండు నని మనస్సునం దెగి, యీ కారణముచే, అతినెమ్మదిగ అడుగు లిడుట అహింసయొక్క లక్షణము. ఇట్టి మనుష్యుడు ఏ మార్గమున పోవునో, ఆ మార్గము కృపాపూర్ణ మగును. మరియు ఆత డేదిశను చూచునో ఆదిశను దయ, మరియు ప్రేమలతో నింపివేయును. ఇతర జీవులను రక్షించుటకై ఆతడెల్లప్పుడును తన జీవితము నర్పించుటకు సరిసిద్ధుడై యుండును. ఓ అర్జునా! ఇట్టి పురుషుని ధ్యానపూర్వకమగు నడక శబ్దములతో వర్ణించుటకు అలవిగానిది. మరియు దానికి తగిన కొలమానమేదియు లేదు. ప్రేమపూరితయై పిల్లి తనబిడ్డలను నోటితో కరచిపట్టుకొనినప్పుడు, అది తన దంతపు గొనలను ఎంత తేల్చి యుంచునో, లేదా ప్రేమభరిత యగు తల్లి తన బిడ్డలకై ఎదురు చూచుచున్న ఆమె దృష్టియం దెంత అధికమగు కోమలత్వము వచ్చునో, లేదా కమల పత్రమును ఊపుటచే దానిగాలి కనులకు ఎంతకోమలముగ తాకునో, అంత కోమలత్వముతోనే ఆతనిపాదములు కూడ భూమిపైవెడును. అపాదము తెచ్చట పడునో అచ్చట నుండెడి జీవులకుకూడ నుఖమే కలుగును. ఓ అర్జునా! ఈ రీతిని నెమ్మది నెమ్మదిగా పాదము నిడునప్పుడు ఆతనికి మార్గమునం దెచ్చట నైన ఏదైన క్రిమి-క్షీటకము కనిపించుచో, ఆతడు నెమ్మదిగా వెనుకకు తొలగిపోవును. 'నేను తొందరగా నడచుచో నా స్వామియొక్క ఆత్మ సమాధికి భంగము కలుగును. మరియు ఆతని స్థిరప్రకృతికి దెబ్బతగులును' అని ఆ పాదము లనుచున్నవా యన్నటుల వుండును. ఈ చింతనతో ఆ పాదము వెనుకకు తొలగిపోవునేగాని అది ఏజీదనీ త్రొక్కివేయదు. తృణమునుకూడ

జీవముగ తలచి, దానిని తనపాదములచే తొక్కినప్పుని ఆత్మధికమగు జాగరూకతగల భూనవులందు నిర్లక్ష్యముగ అడుగిడుట యనెడి వెటల సంభవించునుకీ చీమమేరు పర్వతమునులంఘించజాలని రీతిని, లేదా దోమయీదిసముద్రమును దాటజాలని రీతిని, మార్గమున పడియున్న జీవికూడ ఆతని పాదములచే తొక్కిబడ నేరడు. నడకయందే యింత మిక్కుటమగు దయ నిండియున్నప్పుడు, యిక ఆతని వాక్కునందు మూర్తిత్వమును దాల్చిన సజీవముగ నున్న దయయే నీకు కాన్పించును. ఆతని శ్వాసకూడ చాల చుండముగను కోమలమును నుండును. ఆతని మద్ర 'ప్రేమకు పుట్టినిల్లా' - యన్నటుల వుండును. ఆతని దంతములు మాధుర్యారంభములే యగును. ఇట్టి వాని నోటి నుండి అక్షరములు వెడలింపవుడు, ఆ అక్షరముల ముమ్మందు స్నేహము ప్రవహించుచూ పోవుచున్నదా యన్నటుల వుండును. ఆ అక్షరముల విధానము 'కృప ముమ్మందు నడచు చుండగా దాని వెనుక ఆతని నోటినుండి వెలువడిన శబ్దములు నడచుచున్నటుల' యుండును. సాధారణముగ ఆత డేమియూ మాట్లాడడు. ఒకవేళ ఆతడెప్పుడైన ఏదైన చెప్పవలెనని మనస్సునందు సంకల్పించుకొనినప్పుడు, ఆ శబ్దములు ఎన్నడును ఎవనికిని ఏమాత్రము కష్టము కలిగించనంత కోమలములుగ నుండును. ఆతడు మాట్లాడ నారంభించినప్పుడు ఒక్కొక్కప్పుడు చాల ఎక్కువగా కూడ మాట్లాడును; అయినప్పటికిని ఎన్నడును ఎవని మనస్సునకును ఏమాత్రపు కష్టము కలుగుట గాని, భయముకలుగుటగాని వుండనేరదు. 'తాను మాట్లాడినదానివలన ఎవని కిని కార్యభంగము జరుగకుండునటులను, భయము కలుగుటగాని తొట్టు పాటు నొందుటగాని జరుగకుండు' రీతిని ఎల్లప్పుడు జాగరూకత వహించును; నావలన ఎవరికిని ఏమాత్రమైన కష్టము కలుగరాదు. ఈ సంగతుల నన్నింటిని ఆతడు ధ్యానమం దుంచుకొని సాధారణముగ మాట్లాడనే మాట్లాడడు. ఒకవేళ ఎవరి అనురోధము వల్లనైన ఆతడు మాట్లాడుచో, శ్రోతలకు తమ తల్లి - దండ్రులు మాట్లాడుచున్నారన్నటుల వుండును. ఆతని శబ్దములు వినుటకు స్వయముగ నాద - బ్రహ్మయే అవతరించె నన్నటుల, గంగా - జలమే పారలి వచ్చుచున్న దన్నటుల, పతివ్రతకు వార్ధక్యము వచ్చిన దన్నటుల - అంత శుద్ధముగను, కోమలముగను వుండును. ఆతని యీ తూచి మాట్లాడెడి మధుర శబ్దములు అమృత - తిరిగ

ములవలె తోచును. విరుద్ధముగు తర్కవాదము, హావాదము, జీవులకు సంతాపమును కలిగించు కఠోరత, పరిహాసము, కపటవాదము, మర్మస్పర్శ మగు మాటలు, యితరులను విరోధించుట, లేదా ఎవని మాటలనైన బాధించుట, కోపించుట, కటుత్వము, ఆశపెట్టుట, కుళంకలు వెలిబుచ్చుట, మరియు గప్పాలు చెప్పకొనుట మొదలగు దుర్గుణములు ఆతని మాటలయందు జేమాత్రము వుండవు. మరియు ఓ అర్జునా! ఆతని దృష్టిపాతము — కనుబొమలు పూర్తిగ జార విడచినటులను మరియు వాటియందు బలములేకుండ వున్నటులను వుండును. ఆత డిటుల చూచుటలో గల కారణము భూతకోటియందు పరబ్రహ్మ నివసించునని తలంచుటయే; ఇందుచే తన దృష్టి ఎవరికైన వ్యధగ తోచునేమోయనెడి భయముచే ఆతడు ఏవస్తువునై పునఃసంగోఢముగ చూడడు. ఆతనియందు దెల్లపపడికృత్తి యుండును. అందుచే ఆత డెప్పుడైన తన హృదయమునందు దుష్పాపమున్న కృపా బలముచే ప్రగన్నతన పొందిన కనులను తెరచి ఎవరిపైపైన ఒకటి — అర మారు చూచినప్పుడు, ఆ చూడబడిన వానికి చంద్రబింబమునుంచి వెలువడు అచ్యుతభారను చూచుటతోడనే చకోరముయొక్క కుఱి వెంటనే నిండిపోవుటచే అదత్తప్రిపొందిరీతిని-త్వప్తి కలుగును. అతని కృపాదృష్టిపడుటతోడనే జీవులన్నియు యిట్టిస్థితి నే పొందును. ఆడతా బేలుయొక్క చూపు అత్యంత ప్రేమపూర్ణముగ నుండుననుట ప్రసిద్ధమే. అయినప్పటికిని, యిట్టి సత్పురుషుని చూపునందుండు మనాత్మము ఆ ఆడతా బేలు చూపునందుకూడ వుండదు. భూతకోటియెడ యిట్టి చూపునే గలిగియున్నప్పుడు, అతని హస్తములకూడ సరిగా యిదేరీతిని ఉండుననుటలో ఆశ్చర్యమేమి గలదు? కృతార్థులైనందువలన సిద్ధపురుషుల మనోరథము లన్నియు ఎచ్చటి వచ్చుట శాంతి పొందురీతిని, ఎవని చేతులు నిచ్చెలములు మరియు నిష్క్రియలు యగునో, ఎవనిచేతులు మొదటినుండియు పనులను చేయుటలో అసమర్థములై యుండి — అందుపైన, సన్యాసము, లేదా పనులు చేయకపోవుట యనెడి ప్రతిన బూని యున్నవో, లేదా ఎవనిచేతులు పెట్టె మొదట కాలుట యననేమోకూడా యెరుగనివై యుండి, అందుపైన అందలినిప్పు చల్లారిపోయి యున్న కట్టెల వంటివో, లేదా ఎవనిస్థితి మూగతనముతోబాటు నూనవృతము బూనిన మానవుని చందముగ నుండునో, యిదేరీతిని నితాంత వ్యాపార

శూన్యము మరియు నిష్క్రియమునగు పురుషుని తీరమునందున్న వగుటచేత-
 ఎవని చేతులకు చేయవలసిన దేనియూ మిగిలియుండగో, వాయువుకు వెట్టు
 తగులుచుననిగాని, లేదా అకాశమునకు గోళ్ళు గుచ్చుకొను ననెడి భయముచేత
 గాని-ఎవడు తన చేతులను ఊగనెననివ్వడో, యట్టివాడు తన తీరముపెలావెన
 యీగను తోలుకొనుననిగాని, లేదా కమలయందు దూచుచున్న ఏ క్రీమినైన
 దులిపి ఆవలకు నెట్టవేయననిగాని, లేదా పసు-పక్షులను బెడలించి పార
 ద్రోలుననిగాని చెప్పటకువలనుపడదుగదా! ఓఅర్జునా! తనచేత ఎన్నడును చువ్వ
 గాని కొరడా గాని పట్టుట్టివానిగురించి శస్త్రముల నెన్నడు ముట్టినేనుట్టడని
 చెప్పనక్కరలేదు. అతడెన్నడును కమలమునుగాని పూలచెండునుగాని ఎగుర
 వేయు ఆటచూడ అడడు. ఏలనన, అతనికి తన చేతియందలి కమలముగాని,
 పూలచెండుగాని ఎవరిపై నైన పడి బెట్టుతగులు సేమాయనెడి భయముండును.
 రోములు అజగి పోవుననెడి భావముతో అతడెన్నడును తన అంగములపై
 చేతితో నిమగ్నకొనడు. గోళ్ళకు కష్టము గలుగ జేయకుండు తలంపుతో
 వాటిని కత్తిరించడు, మరియు, వ్రేళ్ళపై నఖకుండలము లేర్పడు రీతిని వాటి
 నాతడు పెంచుచుండును. ఈరీతిని యిట్టి పురుషునందు పూర్తిగా కార్య
 భావముండును. ఇటు లున్నప్పటికిని, అతడేకార్యమునైన ఉపక్రమింప
 వలసివచ్చుచో, పైచెప్పిన రీతిని చేయుటే అతని చేతులకు అత్యవసరమై
 యుండును అతని చేతులు ఎవనికైన అభయ మిచ్చుటకే పైకి లేచును. ఎవని
 కైన ఆశ్రయ మిచ్చుటకొరకే ముందుకు సాగును. మదియుఎవరైన దుఃఖ
 ముతో నున్నవానిని కోమలత్వముతో స్పర్శించుటకే వలించును. మరియు
 యీప నులన్నియుకూడ అతని వలన తప్పనిసరియైన పరిణితియందే జరుగును,
 దుఃఖముగల వారి భయమును పోగొట్టుటకై అతనియందందుండు చల్లదనము,
 చంద్రాకిరణములందు కూడ కానరాదు. అతని చేతులు ఏదైన పశువును
 చమిరినప్పుడు, వాటి (చేతులు) స్పర్శ నుగంధిత మలయ వాయుస్పృతో
 సమానముగ నుండును. ఆహస్తములెల్లప్పుడు నిర్లభముగను, స్వతంత్రము
 గను నుండును. మరియు, చల్లుగు చందన తరుశాఖలవోలె వాటియందు ఫల
 ములేన్నడును కాయవు, అయినప్పటికిని ఆహస్తము లేన్నడును నిర్మలములు
 గావు; ఏలనన, వాటి కీతలత్వము మరియు వ్రేమాద్భుతలు బహుమూల్యము,
 అత్యయము మరియు సర్వవ్యాపియైన యున్నది. ఓఅర్జునా, అతని అరచేతులు

సాధువులు-మహాత్ములయొక్క శుద్ధము. కీతలమునగుశీలమును బోలియుండునని తెలిసికొనుము. ఇట్టిపురుషుని మనస్సును గురించికూడ వర్ణించవలసి యున్నది. ఇప్పుటివరకు సేను వర్ణించిన పురుషుని ఆచరణ, ఆతని మనస్సుయొక్క ఆచరణకాదా? కొమ్మలు చెట్టువి కాకుండా వుండునా? నీరు లేకుండా సముద్రమెటుల వుండగలదు? తేజస్సు మరియు తేజస్సుగల పదార్థమూ - యీ రెండును ఎన్నడైన ఒకదాని కొకటి భిన్నముగ నుండునా? అవయవము మరియు శరీరము, లేదా రసము మరియు నీరు - యివి విడివిడిగా ఎన్నడైన వుండగలవా? కావున, సేనీప్పటివరకు అట్టిపురుషుని బాహ్యచరణమును గురించి చెప్పిన సంగతులను యిట్టి-అవయవములతో కూడియున్న ఆమనస్సుయొక్క విషయములుగా నెరుంగుము. భూమిలో విత్తునునాటెదరు. అదేవృక్షరూపమనబయటకు వెడలివచ్చును. ఇదే రీతిని లోపలగల మనస్సేయియింద్రియములద్వారా బయటకు ప్రకటమగునని తెలిసికొనుము. ఏలనన, మనస్సులో అహింస లేకున్నచో, అది బయటకు ఎటుల వెడలి రాగలదు? ఓ అర్జునా! ప్రప్రథమముగా అహింసా భావము మనస్సునందే ఉద్భవించుననినీ, అటు పిమ్మట అది వాక్కు, చూపు మరియు చేతులద్వారా ప్రకటమగుననినీ నీవు జ్ఞప్తియందుంచుకొనుము. అటుల కానిచో, మనస్సులో లేని విషయము వాగ్రూపముగా బయట కెటుల రాగలదు? విత్తులేనిదే భూమినుండి మొక్క మొలచునా? ఇందువలననే మనస్సుయొక్క మనత్వము నశించుటకు పూర్వమే ఇంద్రియములు పూర్తిగా దుర్బలమై పోవును, ఏలనన కూత్రిధారుడులేని కొయ్య బొమ్మలు వ్యర్థమే యగునుగదా! సెలయేటియొక్క జన్మస్థానమే యెండిపోవునెడల దాని ప్రవాహమునందు నీరెచ్చటి నుంచిరాగలదు? జీవుడే వెళ్ళిపోయినప్పుడు, యిక ఆదేహవ్యాపారము లెచట మిగిలియుండును? కాన ఓ అర్జునా! సమస్తయింద్రియ వ్యాపారములకును మూలము మనస్సే. ఇంద్రియములద్వారా మనస్సే సమస్తవ్యాపారముల నొనర్చును. అంతస్థమైన మనస్సు ఏ సమయమున ఏస్థితియందుండునో, ఆ సమయమునందాస్థితిలో అది క్రియలరూపమున యింద్రియములద్వారా ప్రకటమగును. పక్షమైన ఫలముయొక్క సుగంధము వేగముగ బయటకు వెడలి వచ్చురీతిని, మనస్సుయొక్క వాస్తవికమగు అహింసకూడా అణచిపెట్టినప్పుడు ఆవేశముతో బయటకు వెడలును. అంతట, ఆ అహింసయనెడి మూలధన

మును గైకొని యింద్రియములహింసా వ్యాపారము చేయసాగును. సముద్రమున పోటువచ్చినప్పుడు దానియందలి నీరు ఆఖాతములను నింపి వేయును. ఇదేరీతిని మనస్సుకూడ తన సంపదలతో ఇంద్రియములను సంపన్న మొనర్చును. గురువు కుర్రవాని చేతిని పట్టుకొని తానే అక్షరములు వ్రాయుచుతిని, మనస్సుకూడ కాళ్ళు - చేతులు మొదలగు యింద్రియములలో ప్రవేశించి వాటి ద్వారా దయాపూరితమగు పనులను చేయించును. మరియు వాటితో అహింసను ఆచరింపజేయును. కావున, “ఓ అర్జునా ! నే నిప్పుడు చేసిన యింద్రియ క్రియల ఎల్లనము వాస్తవమునకు మనస్సుయొక్క వ్యవహారవర్ణనమే. కాన, ఏ పురుషునియందు మనో వాక్కాయ కర్మలచే పూర్తిగా త్యజించబడిన హింస నీకు కనిపించునో, ఆ పురుషుని వాస్తవముగ జ్ఞానవిలాసి లేదా జ్ఞానమునకు నివాసస్థానముగనే తెలిసికొనవలెను. శేవలము యింతేగాదు. అతడు మూర్తిపంత్తమైన జ్ఞానిమే యని యెరుంగుము. మన మిప్పుడు చెవులతో వినిన మరియు గ్రంథములలో వర్ణింపబడిన అహింసా మహిమను ప్రత్యక్షముగ చూడవలెనని నీకు తలంపు గలుగుచో నీవాపురుషుని చూచి తీరవలెను.” ఈరీతిని శ్రీకృష్ణ భగవానులు అర్జునునితో చెప్పిరి. వాస్తవమునకు యీ విషయముల నన్నింటిని ఏ కొద్ది మాటలలోనో చెప్పవలసి యుండెను. కాని వీటిని వివరించుట యనెడి అవేశమునకు లోనై నేనింత ఎక్కువగా చెప్పితిని. కాన మీరు నన్ను తమింతురుగాక, ఓ శ్రోతలారా ! తరుచు మీరు “పచ్చగడ్డిని చూచి పశువు తన వెనుక మాడ్చుమును మరచుచీతిని, వాయు తరంగముతో పాటుగా ఎగిరెడి పక్షి ఆకాశమున ముందుకే సాగిపోవు రీతిని, యీ ప్రేమ స్ఫురణ ఒక్కమారు కలుగు తోడనే మరియు యీ రసాల భావ ప్రవాహమున పడినప్పుడు యీతని చిత్తము యీతని వశమునందుండదు” అని అనవచ్చును. కాని, నన్ను గురించి మీరిటుల అనుట తగదు. దీనిని నిపులీకరించుటలో మరొక కారణము గలదు. వాస్తవముగ చూచినచో ‘అహింస’ యనెడి శబ్దమునందు మూడే అక్షరములు గలవు. పెక్కిచూచుటకు, దీని అర్థము అతికొద్దిలో వివరించవచ్చునన్నటుల కనిపించును. కాని, అహింసయొక్క అర్థమును పూర్తిగను, స్పష్టముగను, నిస్సంశయముగను చెప్పవలెనన్న భిన్నభిన్నమతములను ఖండించవలసి యున్నది. అటులచేయనిచో భిన్నభిన్న మతములు కానించును. అటు

బాగున్నకుండా, నేను నా ఆభిమానము కొలది, అమతములన్నిటిని ఒకప్రక్కన
 విడచి, కేవలము నా వివరణమునే చెప్పడు నేని, అది మీకు నచ్చదు రత్న
 విశ్రేణవదన మనము వెళ్ళివస్తుడు, రత్నపరీక్ష చేయుటకుగాను గండకీశిలను
 తీసి వచ్చివారిమెదుటపెట్టుట ఆతనికి తెలియుండును. అంతేగాని, అచ్చట
 స్ఫటికమణిని ప్రశంసించి నందువలన కలుగు ప్రయోజన మేమి వుండును?
 ఇందుకువిరుద్ధముగ, పిండికూడ అమ్ముదుకాని ప్రదేశమున, కర్పూరమువంటి
 నుగంధవస్తువును ఆరణ్య యోజుల లభించును? మీవంటి మహాత్ములుగల
 సభలో కొంతఎక్కువగ ముచ్చటించినప్పటికిని దోషములేదు. సామాన్యశ్రోత
 లనూ, విశేషాధికారముగల శ్రోతలనూ వారివారి సంస్కారభేదము ననుసరించి
 విడచియక, అందరిని ఒకేమాలలో గుచ్చడగునా? నాచుతో నిండియున్ననీటి
 వైపు హంసలెన్నడును చూడనే చూడవు. చంద్రుడు మేఘముల చాటున
 మరుగుబడి పోయివున్నడు చూడవశీ తన చంచుపుటములను ఉత్సుకతో
 పైకెత్తి చూడదు ఇదేదీని నేనుకూడ నా వాదనను నిర్ణయవాదముగను, నిస్సం
 శయముగను నిరూపించకున్నచో, మీరుకూడ శ్రవణవిషయమునం దాదరణ
 చూపరు. మరియు యీ గ్రంథమును చేతబట్టరు. ఇంతేగాదు. నాపై శోష
 మునుకూడ చెందెదరు. ఇతరమతముల నిరాకరణ, అక్షేపణల ఖండనమూ లేని
 వివరణము మీ కన్నకును గ్రాహ్యము కానేరదు. వాస్తవిక దృష్టితో చూచి
 నచో మీకే యీగీతార్థమునకు దగ్గరబంధువులు. ఇంతెలిసియే నేను యీగీతను
 హృదయమునకు ఆలించిన మొదటకొంటిని. అంతేగాక, మీరు మీజ్ఞానము
 నంతయుచ్చి దీనిని నావద్దనుంచి విడిపించుకొని పోయరనికూడ నే నెరుంగుదు.
 ఈ గీత గ్రంథము గాదు. మీరు నావద్ద కుదువలెకొని మీ వస్తువే. మీరు
 మీ లోభిత్వమువలన మీ జ్ఞానము నంతయు నావద్దనుంచి దొంగిలించుకొని
 పోవుచో, మరియు యీ గీత నావద్ద యీగీతగనే కుదువగా వుండిపోవలసి
 వచ్చుచో, యీగీతకు మరియు నాకు ఒకే పరిణామము సంభవించును.
 సారాంశ మేమన, నేను మీ కృపను సంపాదించ దలించుచున్నాను. ఈ
 ఉద్దేశ్యముతోనే నేనీ గ్రంథ రచన మనెడి నెపమును కల్పించితిని. ఇందుచే
 మీకు వచ్చు రీతిని సద్దము, నిర్దోషమునగు విషయము నేను దీనిని నిరూపించ
 వలసి వచ్చినది. ఇందుచే నేను భిన్నభిన్నమతములను గురించి ముచ్చటించితిని.
 కాన నన్ను తీమింపగోరెదను. అన్నపు కరుడునందలి కంకరపలుకును

తీసివేయుటకు కొంచెము సమయము పట్టుచో అం దేదోషము లేదు. ఏలనన, కావలసినది ఆ రాత్రిని తీసివేయుటయే గదా ! బాలునకు మార్గమున నొక వంచకుడు కలసినప్పుడు, ఆ వంచకుని బారినుండి తప్పించుకొని యింటికే వచ్చుటలో కొంత ఆలస్యమగును. ఆ బాలునిపై తల్లి కోపము చెందవలెనా, లేక అతనికి దిష్టి తీసి కాగలించుకొనవలెనా? కాన దీనిని గురించి విస్తరించనక్కరలేదు. ఇక శ్రీకృష్ణభగవాను డేమి చెప్పెనో వినుడు.

భగవాం డిటుల యనెను “ సోద రా అరునా! జ్ఞానాంజనమువలన నీ దృష్టి తెరుచుడు పడినది, ఇక నీవు సావధానుడవు కమ్ము. నీ కివ్వడు వాస్తవిక జ్ఞానము నెరుక పరిచెదను. ఎవనియం దీరితిని త్నను విరాజిల్లుచున్నదో, ఎవనియందు భేదము పేరుకుకూడ లేదో, అట్టివానికే నిజమైన మరియు వాస్తవికమైన జ్ఞానము లభించినదని నీ వెరుంగుము. లోతైన సహావరమున కమలములు, భాగ్యవంతుల యిండ్లయందు సంపదయు వుండుచోటిని, ఓ అరునా! నిజమైన జ్ఞానముగల పురుషునందు త్నను నిండి యుండును. ‘ ఈ త్నమును ఏ లక్షణములవలన గుర్తించనగునో ’ చెప్పెదను వినుము. మనకు చక్కగా నుండెడి సగను అతిప్రీతితో శరీరముపై ధరించుచోటిని, అట్టి పురుషుడు అన్ని సంగతులను అంత ప్రీతితో ఓర్చుకొనును. త్రివిధ తాపములనెడి పర్వతము వచ్చి ఆతనిపై పడినప్పటికిని, అత డించుకంతయేవి విచలితుడుకాదు. ఇట్టవస్తువులవలె అనిష్టవస్తువులనుకూడ ఆతడు అత్యాదరముతో స్వీకరించును. అతడు మానావమానములను సహించును, సుఖదుఃఖముల నన్నింటిని సమానముగ భావించును, మరియు నింగాస్తుతులకు చలించుట. అతడు ఉష్ణమునకు తపించడు, చలికి వణకడు, ఎంతటి వికట పృసంగమైన వచ్చుగాక, అతడు పారిపోడు. మరియు భయపడనూ భయపడడు. మేరువస్వోతమునకు తన శిఖరభార మేమాత్రము తెలియకటుల, నారాయణుని మూడవ అవతారమగు యజ్ఞ - వరాహావతారము భూభారము నేమాత్రము ఎరుంగనటుల, అసంఖ్యాకములగు భూతకోటియొక్క బరువుచే భూమి అణగిపోనీచోటిని సుఖ - దుఃఖాది ద్వంద్వములు శరీరముపై వచ్చిచేడి నందువలన ఆత డించుకయు కంగారుపడడు, పెక్కు నదీ - నద సముదాయముతోపాటు వచ్చు అపరింపార జల సమాహముకొరకై సముద్రము

తన కుటీని విశాలవంతముగ నొనర్చుకొని వాటి అన్నిటికి తన కుటీలో స్నానమిచ్చుచున్నది, యిట్టివానికికూడ ఆతడు సహించని విషయమేదియూ ఎన్నడును నుండదు. ఇంతయైనప్పటికిని ఆతనికి నేను ఖలానా ఖలానా విషయములను ఓర్చుకొంటిననెడి ఆభాసయే వుండదు. ప్రాప్తించిన ప్రతిదానిని ఆత్మ స్వరూపముగ నెంచి ఆతడు సహించును. మరియు ఆతనికి తన యీ సహనశీలతను గురించి అభిమానము పొందవలసిన కారణమేదియు నుండదు. సఖుడవగు ఓ అర్జునా ! యీ విధమగు భేద - భావ - రహితమగు శ్రీమత ఎవనియందు గలదో, అట్టి పురుషుని మూలమున జ్ఞానముయొక్క మహిమవృద్ధి నొందగలదని ఎరుంగుము. ఓపార్థా ! ఇట్టి పురుషుడు జ్ఞానమునకు ఆధారుడే. ఇక ఆర్జవమును నిరూపించెదను, వినుము. పాణికోటిపల్ల పాణితత్త్వ మేరీతిని ఒకేవిధమగు సౌజన్యము చూపునో, అదేరీతిని ఆర్జవముకూడ అందరి యెడను భేదభావరహితముగ వ్యవహరింప జేయును. నూర్చుడు ఎన్నడును ఎవని ముఖమును చూచియైన (ఎవనినైన తన కిష్టుడుగతలంచి) ఆతనిపై తానెక్కువగ ప్రకాశించనిరీతిని, ఆకాశతత్త్వము ఆకాశమునంతను సమభావముననే వ్యాప్తమొనర్చియుంచురీతిని, ఆర్జవము గలవాని మనస్సు భిన్నభిన్న మానవులతో భిన్నభిన్నరీతిని వ్యవహరించక, అందరితోను ఒకేరీతిని వ్యవహరించును. ఏల నన, యిట్టి పురుషుడు జగత్తుయొక్క పీఠిని చాల చక్కగ ఎరిగియుండి యుండును. మరియు ఆతనికి 'జగత్తుతో నాకు గల ఆత్మైక్యము అతి ప్రాచీనమైనది. మరియు అతిదగ్గర సంబంధముగలది' యనెడి జ్ఞానము పరిపూర్ణముగ కలిగియుండును. ఇందుచే ఆతనికి 'నాది-పరునిది, యనెడి ఆభాసయే ఎన్నడును కలగజాలదు. ఆతడు నీటివలె ప్రతి మనుష్యునితోను కలిసిపోవును, ఆతడు తన మనస్సునం దెవరి విషయమునను ద్వేష ముంచుకొనడు, ఆతని యోచనలెల్లప్పుడు వాయుప్రవాహముతో సమానముగ పూర్తిగా సరళముగనుండును, మరియు ఆతనిని ఏవిధమైన సంశయముగాని ఏవిధమైన భావముగాని స్పృశించనేలేదు. తల్లిఎదుటకు పోవుటకు బాలునకేవిధమగు సంశయము వుండనిరీతిని, లోకులయెదుట తన మనోవృత్తిని ప్రకటించుటలో కూడ ఆతనికేవిధమైన సంశయము కాన్పించదు. ఓ అర్జునా ! కమలము ఒకనించినప్పుడు, దాని యందలి ఏ భాగమున్నూ అటువైని మూసికొని యుండనేరదు. ఇదే

విభమున, ఆతని మనస్సు కూడ పూర్తిగా తెరువబడియుండును. మరియు అందు మూసియున్న, లేక దాచియుంచిన భాగమేదియూ నుండదు. పృథమముననే రత్నము స్పృచ్ఛమైనది. అందుపై పైనుండి తేజోవంతమగు కిరణములుకూడ పడివరీతిని, ఆతని మనస్సు మొదటినుండియే పూర్తిగా నిర్మలమైనది. అందుపై ఆతని మానసిక క్రియలుకూడ అంత నిర్మలముగనే వుండును. 'నే నీ విషయము చెప్పనా - వద్దా' అనెడి ముందు - వెనుక లాదవలసిన విషయ మేదియు ఆతని కెన్నడును వుండదు; మరియు అతడు తన వాస్తవిక అనుభవములను పూర్తిగా యథాప్రకారముగ వెల్లబెప్పును. తన మనస్సునందలి విషయమును కొంత వెల్లబెచ్చి, కొంత దాచియుంచుటను ఆత డెరుగనే యెరుగడు. ఆతని దృష్టిలో కపటము నాచుమాత్రమున కైన వుండదు. మరియు ఆతని మాటలయందు దాపరికముగాని అస్పష్టతగాని వుండనే వుండదు. అతడు ఎవరితోను తుచ్చముగ వ్యవహరించడు. ఆతని దశేంద్రియములు పరిపూర్ణముగ నిష్కలము, సరళము, మరియు శుద్ధమైనవిగ నుండును. అంతేగాక రాత్రింబవళ్ళు ఆతని పంచప్రాణద్వారములు పూర్తిగా తెరచుకొనియుండును. ఆతని అంతరంగము అమృతపారమబోలి సరళముగ నుండును. ఈ లక్షణము లన్నియు చక్కగా ఎవనియందు కనిపించుచో, ఓ వీరశ్రేష్ఠుడవగు అర్జునా! ఆతడు అర్జునగుణమూర్తి యనియు, ఆతనియందు జ్ఞానము యిల్లు కట్టుకొని యుండుననియు ఎరుంగుము. ఓ చతురశ్రేష్ఠుడవగు అర్జునా! యికనీకు గురు పూజ ఎటులచేయవలెనో చెప్పెదను. సావధానుడవై వినుము. ఈ గురునేవ భాగ్యమునకు జరనివంటిది; ఏలనన, శోచనీయస్థితియందున్న జీవు నకుకూడ యిది బ్రహ్మస్వరూప పొప్తిని కలిగించును. ఈ గురుభక్తికి సంబంధించిన విషయములు నీకు విస్పష్టముగ తెలిపెదను; ఏకాగ్రచిత్తుడవు కమ్ము. జలసంపద నంతను తన వెంటనిడుకొని నదిసముద్రమువైపు పోవురీతిని, మహాపిద్ధాంతములన్నిటి తోడను వేద-విద్య బ్రహ్మపదమునందు స్థిరపడు రీతిని, ప్రతిప్రతాప్తి తన పంచప్రాణములను ఏకత్ర మొనర్చి తనగుణావగుణము లన్నింటితోడను తనప్రీయభర్తకు అర్పించురీతిని, ఎవడు తన సర్వస్వమును గురుశులమున కర్పించుచో మరియు ఎవడు తాను గురుభక్తికి పుట్టినిల్లగునో, ఎవడు గురు గృహస్థానమును 'విరహాస్త్రి' తన పతినిగురించి తలపోయుచుండురీతిని'

తలంచుచుండునో, గురుగృహ స్థానముపై ప్రసంచి గాలి వచ్చుటను చూచి దానిని సమ్మానించుటకై పరుగెత్తిపోయి దానియందు నిలబడునో, మరియు దానిముందు నేలపైవలసించి 'నాయంటిలోనికిరమ్ము' అని దానిని ప్రార్థించునో, నిజగుగుప్తేయవలన ఎవనికిగురు గృహముగల దితో మాట్లాడుటయిష్టముగనుండునో, మరియు, ఎవడు తన జీవమును గురుగృహమునకు హక్కుదారుగా చేసుకొనునో, ఎవని పరమ గురుని అట్లీ తో బంధింపబడి యుండుటవలన గురునకా దూరముగా తన యింటియందు వున్నప్పటికిని కూడి పలుపుచే బంధింపబడి గోశాలలోపడి యుండునీని బంధితుడైయుండి మాద ఆహార నలె నిరంతరము తన మున్ను 'యీ పలుపు యనెడి బంధమెటుల తెగి పోవునా' యని తలంచుచుండునో మరియు 'గురుదేవుని దర్శనమెటుల ఎప్పుడు లభించునా' యని తలంచుచుండునో, ఎవనికి గురువీహముగల ప్రతిక్షణము ఒక్కొక్క రాగముకలకై అధికముగ తోచుచుండునో, మరియు, యిట్టి పీడితా తన గురుని నివాసస్థానమునుండి ఎవరైన వ్యక్తివచ్చు నెరే, లేదా, అతని గురువు ఎవరైనైన తనవదకు పంపించు కదల హితమున్న వ్యక్తికి ఆయువు లభించినప్పుడు, లేదా ఎండిపోయిన మృతక ఆమృతవర్షము లభించినప్పుడు, లేదా చిన్నగుంటలో వసించుచుండుచుత్వము నకు సముద్రమున ప్రవేశించినప్పుడు, లేదా పరమదరిదుగ్గనకు ఎచ్చటనైన పాతపెట్టబడిన భనములభించినప్పుడు, లేదా గుడ్డివానికి దృష్టిలభించిన భుజు, లేదా దరిదుగ్గనకు యింద్రపదవి లభింపనప్పుడు ఎంత ఆనందము లభించునో అంతటి ఆనందము అతికి లభించును. ఇదేవీతి! అతను గురు కలము చేరువగుటతోడనే సౌభ్యరహమునం దైక్యముచెందినవాడై పట్టానంత ఆనందమునుపొంగి, ఆకామునుగూడ సహజముగ ఆలింగనమునొప్పుకొనును. గురుకలమునెడ ఎవని యింట్లోపై నెక్కు కనిపించునో ఓ అరునా! అతనికి సేవాష్టానము విరంతిరము సిద్ధమైయుండునని నీవుతెలిసికొనుము. అతడు తన ప్రేమ పూరిత సావధ్యమువలన తన అంతఃకరణమునందు తన గురుదేవుని మూర్తిని స్థాపించుకొని, ధ్యానముద్వారా అతనిని ఉపాసించును. అతడు తన హృదయమునెడి నిర్మలమగు కోటలో తన ఆరాధ్య గురుదేవుని దృశ్యముగా స్థాపించుకొని తానత్యధికమగు భక్తి భావముతో అతనికి సర్వవిధములగు పరివారముగ వగునుజ్ఞానమునెడి అరుగుపై ఆత్మానంద

మనెడి మంగళమునో తన గురుదేవునిమూర్తిని సాపించి స్వానా
మృతము... పోయెను. బ్రహ్మబోధయనెడి నూకొండయనుగుట తోడనే
తన బుద్ధియనెడి బుట్టును సాత్త్విక భావములతో నింపి తన గురుదేవుడనెడి
రింకునపై ఆ భావములనెడి లక్షపత్రపూజ చేయెను. పుణ్యంబలి
వ్యాసకాల, మహర్షి, సాయంకాలములనెడి సౌకల్యముండును
కాస్తోత్రముయములందు జీవభావము నెడి భూపమును పెరిగించి
జ్ఞానరీపము ఆలెగెల్లెప్పుడు గురుదేవు వకుళారతులిచ్చును.
ఆపిచ్చుట, ఆతలికింకై కృతమునంరనునై కృతముగ
నిచ్చుచును. ఈతడు అతడు తానెప్పుడొదై, తన గురుదేవుని ఆరాధ్యదేవ
తగ నొనర్చుకొనుట అప్పుడప్పుడు అతనిబుద్ధి జీవమునెడికయ్యె గురుగాజును
పరీక్షాకల్పించుకొని, అతని సహవాససౌఖ్యము ననుభవించును. మరియు
ప్రేమానందము ననుభవించును. ఒక్కొక్కప్పుడు అతని అంతరింగమున ఒక
విషయమేర్పడు రెండుగములు లేచును, అప్పుడతడుదానిని క్షీణగరియనిచేరు
తెట్టును. అతని యీప్రేమ సమద్రమున ధ్యానముఖమునెడి స్మృతియుగురేమ
పొన్నుపై ఆరెను? మాత్రమగు నారాయణుడు... అ... చ... చ... చ...
చుండును. అ... చ... చ... చ... చ... చ... చ... చ...
అత్యంత... చ... చ... చ... చ... చ... చ... చ...
గుర్తింపడు... చ... చ... చ... చ... చ... చ... చ...
నా... క... క... క... క... క... క... క...
కల్పించుకొనును. ఈ... అదిగు గురుమూర్తిపైగల ప్రేమలో మానసిక
ధ్యానముఖమును అనుభవించును. ఒక్కొక్కప్పుడతడు గురుదేవుని తనతల్లిగ
భావించి ఆమె పరియంద పవరించి ప్రసన్నపానునెడి కల్పితముఖమును అను
భవించును. ఓ అరినా, ఒక్కొక్కప్పుడతడు జ్ఞానమనెడివృత్తియుక్తి
చల్లని నీడలో శ్రీగురుదేవుని ధేనువువలెను, తనను దాని దూడవలెను -
భావించుకొనుచుండును. లేదా మరొకప్పుడు గురుకృపను జలము వలెనూ,
తానందలి మత్స్యముగనూ భావించును. వేరొకప్పుడు గురుకృపను వర్షి ప్రసరి
గనూ, తానా వర్షి ప్రసరిచే వృద్ధినిండెడి నేనావృత్తియనెడి మక్కగనూతలం
చును. ఇంకొకపుడు తాను రెక్కలురాని పక్షిపిల్లననీ, గురువు తనతల్లి పక్షి
యని, మరియు ఆనీననుండి తాను ఆహారము గైకొనుచున్నటులను కల్పన

మొనర్చుకొనును. గురుదేవుడు నావపంటివాడనీ, తానాతనిని ఆశ్రయించితి ననీ బావించును. పోటు పచ్చినప్పుడు సముద్రమునం దెడతెగకుండా అలలు లేచు రీతిని, ఆతనిప్రేమ తరంగములు కూడ ధ్యానపరంపరను అవిరామముగ నడుపుచూ పోవుచుండును. ఈ రీతిని ఆతడు తనమనస్సునందు నిరంతరము గురుమూర్తిని ఉపభోగించుచుండును. ఇక ఆతడు గురుదేవుని దృశ్యసేవ, లేదా ప్రత్యక్షసేవ నెటులానర్చునో వినుము. ఆతని మనస్సునందెల్లప్పుడును తనసేవకు గురువు ప్రసన్నుడై “శ్రేబాసుళిష్యా! నీకేమి వరిము కావలెనో కోరుకొనుము” అని అనురీతిని సేవించవలెననెడి భావముండును. గురుదేవు డీ రీతిని ప్రసన్నుడైనప్పుడు తాను వినయుముతో “ఓ మహారాజా! మీపరివార మంతయూ సేసే అగుదునుగాక”మీకు ఉపయోగించెడి ఉపకరణములన్నింటి రూపములను సేసే ధరించెదను. గాక-అనికోరుదును” అతడనుకొనును. సేసి రీతిని వారిని వర మడిగినప్పుడు, వారు ప్రసన్నులై ‘తథాస్తు’ అందురు. మరియు సేనొక్కడనే అప్పుడు వారి పరివారమంతయు నగుదును. గురుదేవుని సేవించు ఉపకరణములన్నియు సేసే అయినప్పుడు నాకుగురుసేవయొక్క వాస్తవిక కౌశుకము చూచుటకు లభించును. ఈ రీతిని గురుదేవుడు అందరికి-తల్లి యొప్పటికిని సేసి, వారు నా ఒక్కరికే తల్లియైయుండు రీతిని వారిని ఒత్తిడిచేసెదను. వారు నాతో ఏకపత్నీవ్రతమునివలె నుండురీతిని వారిప్రేమ ఎల్లప్పుడు నా సేవయందే వుండురీతిని వారిచే శ్రేత్రసన్యాస వ్రతమును కూడ ఆచరింప జేసెదను. నిత్యమూ వీచుగాలి నాల్గుదిక్కులందలి సరిహద్దులను దాటి బయటకు పోనిరీతిని, సేనుకూడ ఒకపంజరమునై గురుదేవుని కృపసంతను నాయందే అబద్ధమొనర్చుకొని యుంచుకొందును. గురుసేవయనెడి యజమాను రాలుచు వాసుమస్త్ర సద్గుణములనెడి నగలతో అలంకరింతును. ఇంటియేకాదు, సేసేగురుభక్తి కంఠటికి ఆచ్ఛాదనముగ నయ్యెదను, మరెవ్వరినెట్టి ఆచ్ఛాదనముగ కానివ్వను. గురుప్రసాదమనెడి వరము మరియుసారంభించినప్పుడు సేసే పృథివిగానై దానిక్రిందనుండును. ఈ రీతిని ఆతడు తన మనస్సు నందక్షేపములగుమనోరథములను రచించుకొనుచుండును. తానుగురుదేవునిగృహముగ కావలెననీ, ఆ యింటియందు తానే గురుదేవుని సేవకుడుగనుండి ఆతని పనులన్నిటినీ చేయుదుననీ - తలంచుచుండును. ఉదాహరణ, చాతమునగు గురుదేవుడు రాక - పోకలప్పుడు చాటెడి వీధిగుమ్మముగకూడ

తానే అగుచుననీ మరియు ద్వారపాలకుడుగానై తానే గుమ్మమువద్ద కాపలా కాయుచుందుననీ-అనుకొనును. నేనే ఆయన పాదుకలుగ నయ్యెదను. మరియు నేనే ఆయనకు పాదుకలను తొడగదను. నేనే ఆతనికి నీడనిచ్చు గొడుగు నయ్యెదను, మరియు ఆతనికి గొడుగు పట్టుటనుకూడనేనే చేసెదను. దారియందలి మిట్ట- పల్లములు చెప్పెడి చోపుదారుగకూడ నేనే అయ్యెదను. నేనే ఆయన చేతికర్ర నయ్యెదను, నేనే వారిముందు వీపము పట్టెడి మహాత్మీగా నయ్యెదను. నేనే వారి జారీ చెంబుగ నయ్యెదను, నేనే వారిని పుక్కిలించి ఉమియునట్లుగాకూడ నొనర్చెదను; వారు పుక్కిలించి ఉమిసెడి. పదార్థమును మోసెడి డబ్బాగాకూడా నేనే అయ్యెదను. నేనే వారి తమలపాకుల పెట్టెగా నయ్యెదను. మరియు తమలపాకులు నమిలి ఉమిసెడి ఉమ్మిగాకూడ నేనే అయ్యెదను. వారిని స్నానమునకు కూడ నేనే సంసిద్ధ మొనర్తును, వారి ఆసనము, అలంకారము, వస్త్రము, మరియు చంద నము మొదలగు నలుగుపిండిగా కూడ నేనే అయ్యెదను. నేనే వారి వంట వాడనై వాముగదా అన్నచునెడి మహానైవేద్యమునకును. మరియు నేనే వారికి నాఅత్మతోహస్త నిత్తును, గురువవుడు భోజనమునకు కూర్చున్నప్పుడు నేను కూడ వారి సరసను కూర్చొని భోజనానంతరము నేనే ముందుగావెళ్లి వారికి తాంబూలము నిత్తును. వారి ఎంగిలి పళ్ళెము, మరియు సాత్ర మొదలగు వాటిని నేనే ఎత్తెదను నేనే వారికి పక్కపేసెదను. నేనే వారికి పాదము లొత్తెదను, నేనే వారు కూర్చొను సింహాసనముగ నయ్యెదను, ఆ సింహాసనముపై వారు కూర్చున్నప్పుడు నా గురునేవా పరాకాష్ఠను తెలిసి కొందును. గురువరుని మనస్సునకు అర్హదమును కలిగించెడి చతుర్థార్థ పూర్ణము మరియు మనో విసోదకరములునగు మాటలుగా కూడ నేనే అయ్యెదను, వారు గ్రంథశ్రవణ మొనర్చునప్పుడు, శబ్దసమూహముగ కూడ నేనే అయ్యెదను; వారు తమ ఏ ఆవయ-

వమునై గోకు కొనునప్పడు నేను వారి స్పర్శ - జ్ఞానముగ నయ్యెదను. ఏ ఏ రూపములను గురుదేవులు స్నేహపూర్ణదృష్టితో చూచెదరో ఆరూపము లన్నియు నేనే అయ్యెదను. వారి నాలుకకు ఏయేరసము లిష్టమగునో నాని కకు ఏ యే సుగంధములు బాగుండునో ఆయా రసములు మరియు సుగంధ ములు కూడా నేనే అయ్యెదను. ఈ రీతిని శిష్యుడు తన దృశ్యసేవ విషయమై తనమనస్సునం దెప్పుడును తన గురువుకు ఉపయోగించెడి వస్తువు లన్నియు తానే అయ్యెదననీ, తానొక్కడే గురుని అన్నివిధముల సేవింతుననీ అనుకొను చుండును. శరీరము వున్నంతవరకు ఆతడీరీతిని గురుని సేవించును. దేహపాతా నంతరము గురుని సేవించు మరొకవిధానము అతని బుద్ధికి లోచును. దేహ పాతానంతరము నా యీ శరీరమృత్తికను గురుదేవు డెచ్చట తన పాదముల నుంచి నిలచునో ఆ భూమిలో కలిపెదను. నా గురుదేవుడు సహజముగ ఏజల మును స్పర్శించునో ఆ నీటియందు నా శరీరమందలి జలభాగమును కలుపు దును. ఏ దీపముతో గురుడు హారతి నిచ్చునో, లేదా ఏదీపము గురుదేవుని యింట వెలుగునో ఆ దీపమందలి తేజస్సులో నా శరీర మందలి తేజోఅంశ మును కలిపెదను. గురుదేవునిచామరమునందు నా పాణిచాయవు నుంతును. యిందువలననాకుగురుదేవుని సేవాభాగ్యము మరియు స్వర్గముఖమూరెండునూ లభించును. ఏయే స్థలములందు గురుమూర్తి యుండునో ఆ యా స్థలములందలి ఆకాశ తత్త్వమున నా శరీర మందలి ఆకాశ భాగమును లీన మొనర్తును. నేను జీవించియుండునుగాక, లేక మరణించియుండునుగాక, ఈ గురుసేవా వ్రతమును మాత్ర మెన్నడును విడువను. నేను యీరీతిగా కల్పాంతము వరకు సేవించుచూ వుందును. మరియు ఒక క్షణమునేపైన నే నీ సేవను యితరులను చేయనివ్వను. ఏ శిష్యునం దీ విధమగు ధైర్య ముండునో, ఎవని గురుసేవకు స్థల - కాల పరిమితు లేవియూ నుండవో ఎవడు సేవించుటలో రాత్రింబవళ్ళునెడి వ్యత్యాసమును పాటించడో, అట్టివానిని గురించి యీతడు అల్పముగ సేవించెనా, లేక అధికముగ సేవించెనా యని చెప్పు

టకు వలనుపడదు. పైగా, గురుదేవుడు చెప్పిన కార్యకాఠిన్యమువలన ఆత డింకను నూతనుడు మరియుబలిష్ఠుడునగును: గురువు చెప్పినపని ఆకాశము కంటెకూడ పెద్దదైనప్పటికిని, ఆతడు దానిని ఒంటరిగనే చేసివేయును; ఏపనిని గురించియైన గురుదేవుని ఆజ్ఞయగుటతోడనే మనస్సు కంటెముందుగా ఎవరిశరీరము ముందుకు పరిగెత్తిపోవునో, ఆపనిని నెరవేర్చుటకై మనస్సుతో పోటీపడి ఎవడు వెంటనే ఆపనిని చేసివేయునో, గురునినోటినుండి పరిహాసముగ వెలువడినమాటను పూర్తిచేయుటకైకూడ ఎవడు తన జీవితము సంతను అర్పించివేయునో, ఎవడు గురుసేవయందే తన శరీరమును కృశింపజేసికొని నప్పటికిని గురుని ప్రేమవలననే తిరిగి పుష్టివంత మగునో, ఎవడు గురుని ఆజ్ఞకొరకై ఒంటరిగనే ఆధారమై యుండునో, ఎవడు గురు - కులముద్వారానే తన్నుతాను కులీనునిగ ఎంచుకొనునో, ఎవడు తన గురుసోదరులతో సౌజన్యపూర్వకముగ వ్యవహరించుటనే సజ్జనత్వముగ మన్నించునో, ఎవనికి కేవలము గురుసేవా వ్యసనమే గలదో, ఎవనికి గురుసాంప్రదాయ నియమములే వర్ణాశ్రమ భర్తృమో, గురుభక్తియే యెవని నిత్యకర్మయో, ఎవడు గురుదేవునే క్షేత్రదేవతగను, తల్లి-దండ్రులు మొదలగు సమస్తముగ భావించునో, మరియు ఎవడు ఆత్మకళ్యాణమునకై గురుసేవతప్ప మరేమార్గమును ఎరుగదో, గురుద్వారమే ఎవనికి సారము, సర్వస్వము, వాస్తవికమగు సత్యతత్వమునై యున్నదో. ఎవడు తన గురుసేవకులపట్ల సహృదయతతో వలె ప్రేమతో న్యవహరించునో, ఎవనినోట నెల్లప్పుడు గురునామమంత్రమే వుండునో, మరియు ఎవడు గురువాక్యములను విడచి మరే యితర శాస్త్రముపైనను ధ్యాన ముంచదో. ఎవడు గురుపాదతీర్థమునే త్రాగువనము లందలి తీర్థములన్నింటి కంటెను శ్రేష్ఠముగ తలంచునో, అవకాశము కొలది గురుని ఎంగిలి అన్నము లభించినందువలన ఎవడు దాని ముందు ఆత్మసమాధినికూడ అల్పముగ తలంచునో, ఓ అర్జునా ! గురు దేవుడు నడచునప్పుడు లేచెడివారి పాదభూమిని ఎవడు మోక్షసాధము

నకు బదులుగా స్వీకరించుటకు ఉత్సాహపడునో, అట్టివాడే వాస్తవము. నకు గురువునకు నిజముగ సేవకుడు, మరియు శిష్యుడు నగును. ఇంకెంతవరకని వీటిని విస్తరించి చెప్పను! వాస్తవముగ చూచినచో గురుభక్తికి హద్దే లేదు. ఓ అర్జునా! ఎవని మనస్సునం దీ భక్తి యెడ అనురాగ ముండునో, ఎవని మనస్సున దీనిపై ఆసక్తి యుండునో, ఎవనికి గురుసేవతప్ప మరెదియూ నచ్చునో, అట్టి పురుషుడే తత్త్వజ్ఞానమునకు ఆహారము. అట్టివాని వలననే జ్ఞానమున కస్తిత్వ మేర్పడినది. ఇంతియే గాదు. అజ్ఞాని యగు భక్తుడు ప్రత్యక్షదేవతయే యగును. ఇట్టి భక్తునివద్ద జ్ఞానము తనద్వారముల నన్నిటిని ముక్తమొనర్చి యుంచును. మరియు ప్రపంచమునంతను నింపివైచిన పిమ్మట కూడ మిగిలియుండునంత అపారముగ ఆతనిజ్ఞానము వుండును” ఓ శ్రోత లారా! గురుసేవపట్ల నా అంతఃకరిణములో గల ఉత్కృట ఉత్కృంఠ వలన నేనింత మిక్కుటముగ గురుసేవను వర్ణించితిని. అటులు కానిచో నేను చేతులుండికూడ అవిటివాడను, భజన మొనర్చుటలో అంధుడను, గురుసేవా శార్యములో అతి కంటివాడను, గురుమహిమను వర్ణించుటలో నేను మూగవాడిని, ఉచితముగ వచ్చిన పదార్థములను తిని పడియుండు శుద్ధసోమరిని అయినను, నా మనస్సున నిజమైన గురుప్రేమ వుండుటవలన. దాని మూలమున నేనింతగా యీ విషయమును విస్తరించితిని. జ్ఞానదేవుడవగు నేనుమితో చెప్పనదిదియే. ఓ శ్రోతలారా! మిమ్మింకనూ సేవింపెడి అవకాశమునునాకు లభింపజేతురుగాక. ఇక నేను గ్రంథార్థమును విశదీకరించి చెప్పెదను, వినుడు. సృష్టిభారమునంతను సహించగల సమర్థుడగు నారాయణుని పూర్ణాంశస్వరూపుడగు శ్రీకృష్ణులు చెప్పచున్నారు, అర్జునుడు వినుచున్నాడు. శ్రీకృష్ణుడిట్లనెను—“ఓ అర్జునా! వినుము. ఎవనియందు ఆతని అంగములన్నియున్నా మనస్సున్నూ కర్పూరముతోనే చేయబడినవా యన్నటుల అధికమగు శుచిత్వము గలదో, ఎవడు లోపలను బయటను సమముగ సూర్యునితో సమానముగ తేజోవంతుడుగ నుండునో, బయటతన కర్మాచరణము వల్లనూ—లోపల

జ్ఞానము వలనూ పరీకాశవంతుడగుటవలన ఎవడు రెండువిధములను సమానముగ నిర్వహించుకో, వేదమంత్రములను ఉచ్చరించుట వలనను, మరియు మృత్తికా జలసంయోగము వలనను వీరీతిని బాహ్యశుద్ధియగునో, ప్రతి పనియందును బుద్ధియే యేరీతిని బలిష్ఠురాలగునో, ఇనుకరేణువులు అద్దమును స్వచ్ఛమొనర్చురీతిని, లేదా చాకలివాడు కొన్నివస్తువుల సంయోగముచే వస్త్రముపై గల మగిలను పోగొట్టి శుభ్రీకరము చేసినో, బాహ్యమున నిర్మలుడై యుండి, అంతరంగమందుకూడ జ్ఞానదీపము ప్రజ్వలించుటవలన ఎవడు శుద్ధుడయ్యెనో, అతడే జ్ఞానియని యెరుంగుము. అటుల కానిచో - ఓ అర్జునా! అంతరంగము శుద్ధముకానియెడల, బాహ్యకర్మాడంబరము కేవలము యితరులను మోసగించుటకే యగును. ఈ బాహ్యకర్మాడంబరము ఎటు లుండుననిన, శవమును శృంగారింపుట, గాడిదను తీర్థమున స్నానము చేయించుట, చేదుసారకాయకు బెల్లమును లేపన మొనర్చుట, పాడుపడ్డ యింటికి తోరణములు కట్టుట, బోలుగానున్న కలశమునకు గిట్టువేయుట, లేదా మట్టితో తయారు చేసిన ఫలమును రంగువేయుటవలె - నిష్ప్రయోజనమే యగును. రసము లేని దానికి అధిక విభవ యుండదు. కల్లుముంతను గంగా జలముచే కడిగినప్పటికిని శుద్ధము కానేరదు. కావున హృదయమున జ్ఞానోదయము కావలెను. హృదయమున జ్ఞానమున్నచో బాహ్యశుద్ధి దానింతట అదే జలప్రసరించును. శుద్ధికి సంబంధించిన బాహ్యకర్మలన్నియులవలన జ్ఞానము లభించుటను నడెన్నడైన సంభవించెనా! కావుననే, సత్కర్మలవలన బాహ్య భాగము చక్కగా శుద్ధమూ స్వచ్ఛమూ అగుటతోపాటు, జ్ఞానమువలన అంతరంగముకూడ ఎవనికి నిష్కళంకమైనది యగునో, అతనియందు బాహ్యభ్యంతర భేదమేదియూ నుండదు. మరియు అంతటను నిర్మలత్వము సమానముగనే కనిపించును. అన, అతనియందు కావలసిన దానికంటె హెచ్చుగా శుభిత్వము వుండును. అందువలన, గాఢా ఆవరణలోపల పెట్టబడినట్టి దీప ప్రకాశము బయటకూడ చక్కగా వ్యాపించురీతిని, అతని అంతరంగ

మందలి శుద్ధభావములుకూడ ఇంద్రియములద్వారా బయటకు వెల్లడియగుచుండును. సంశయములను కలిగింపజేసి, వ్యర్థముగా ఆలోచనలు చేయునటుల నొనర్చి, కుకర్మబీజములను మొలకతెత్తురీతిని చేసెడి విషయములను ఆతడు చూచినను, లేదా విన్నను, లేదా ఆ విషయములు వచ్చి ఆతనియందు ప్రవేశించినప్పటికిని — మేఘముల రంగులవల్ల ఆకాశ మెన్నడును మలినము కాని రీతిని — ఆతని మనస్సుపైనకూడ యీ విషయ సంస్కార మేమాత్రము జనించదు. చూచుట కాతడు ఇంద్రియ సమూహములతో సహా విషయములందు లిప్తుడైనటులే కానించుచుండును. కాని, వికారము లాతనిని ఏమాత్రము వశపరచుకొన నేరవు. ఒకే స్త్రీ తన భర్తను కాగిలించుకొనును, కుమారుని కాగిలించుకొనును; కాని, ఆమెకుగల పుత్రప్రేమలొకామవికారమేదియూ ప్రవేశించజాలనిరీతిని, హృదయము శుద్ధమైనవాని వద్ద సంగల్ప — వికల్పములు సాగనేరవు. అయినప్పటికిని, ఆతడు ఏ పని చేయదగినది, ఏది చేయరానిది — యనెడి సంగతిని చక్కగా నెరుంగును. నీటిచే వజ్రము మెత్తబడనిరీతిని, యెసయనీటివల్ల కంకరరాళ్ళు ఉడుకునిరీతిని, ఆతని మనోభావములుకూడా వికల్పముల వలన దూషితములుకావు. ఓ అర్జునా! ఇట్టి సిద్ధి నే శుచిత్వ మందరు; ఇట్టి శుచిత్వము గలచోట జ్ఞానముకూడ తప్పక వుండునని నీ వెరుంగుము. ఇక ఏ పురుషునందు శీర్షత్వము(నిలుకడ)యిల్లుకట్టుకొని యుండునో, ఆతడు జ్ఞానమునుజీవభౌతికముగ కాపాడగలడని ఎరుంగుము. శరీరము తన పక్షమునుండి బాహ్యచరణము నొనర్చు చుండును. కాని ఆ ఆచరణమువలన ఆతని మనస్సేమాత్రము విచలితము కాదు. గోవుయొక్క వాత్సల్య భావము తన బిడ్డ యెడగాక అరణ్యమున తిరుగుట పట్ల లగ్నముకాని రీతిని, పతివ్రతాస్త్రీయొక్క విలాసము విషయప్రేమతో కూడియుండని రీతిని, లోభివాడు ఎంత దూరమున కేగినప్పటికిని, ఆతని ధ్యాన పాతిపెట్టిన ధనముపైననే లగ్నమై యుండురీతిని, శారీరక కార్యముల వలన శీర్షత్వముగల పురుషుని మనోనిశ్చ

లత్వము ఎన్నడును నాశనము కానేరదు. వేగముగ పరుగెత్తుచున్న మేఘము లతో పాటు ఆకాశము పరుగెత్తని రీతిని, తారాగణము తిరుగుచుండుటవల్ల ధ్రువతారతో ఎన్నడును తిరుగనారింభించని విధమున, బాటసారుల మూలమున బాట ఎన్నడును నడువబోని రీతిని, యీపంచభూతాత్మక శరీర వ్యాపారముల వలన, ఏ భూతబలము వలన కూడ ఆతని అంతరంగము ఎన్నడును విచలితము కాదు. తుపానువేగమువలన భూమి కదలని రీతిని, శుఖ-దుఃఖాది ఉపాధుల యొక్క భీషణోపద్రవము వల్లకూడ ఆ స్థిరపురుషు డెన్నడును చలించడు. ఆతడెన్నడును చీనత్వ దుఃఖములవలన సంతప్తుడు కాడు, భయశోకముల వలన ఎన్నడును కంపించడు, మరియు, అంతేగాదు, ఆతని శరీరమునకై మృత్యువువచ్చినప్పటికిని ఆతడెన్నడును వ్యాకులపడడు. వాసనలు మరియు వాంఛలనెడి ఆవేశము వలన, లేదా దివిధ రోగోపద్రవములవలన ఆతని సరళచిత్తమెన్నడును త్రొట్టుపాటునొందదు. నింద, అపమానము, లేదా శిక్షింప బడినప్పటికిని లేదా కామ-క్రోధోపద్రవముల వల్లనైనను ఆతని స్థిరత్వముగల మనస్సు ఏ మాత్రము చలించదు. ఆకాశము విరిగి పడుగాక, భూమి ల్విద్ద లగు గాక - ఆతని చిత్తవృత్తి ఎన్నడును వెనుదిరుగదు. పూలతో కొట్టి నందువలన ఏనుగు ఎటు తప్పుకుపోని రీతిని, దుర్వచరములనెడి బాణముల వల్లకూడ ఆతడెన్నడును చలించడు. సముద్రమథన సమయమున స్తీరసాగర తరంగముల ముందు మందరిపర్వతము తన శిరస్సును వంచని రీతిని, లేదా అడ వికి అంటుకొనిన నిప్పువల్ల ఆకాశ మెన్నడును దహింపబడని రీతిని శుఖ - దుఃఖాదుల తరంగములెంత మిక్కుటముగ లేచినప్పటికిని ఆతని మన స్సేమాత్రము విచలితముకాదు; కల్పాంతమే యగుగాక ఆతని ధైర్యము ఆతనికి గల సామర్థ్యమువలన యథాప్రకారముగనే వుండును. ఏ గుణము ధైర్య మునెడి పేరిట ఉల్లేఖింపబడినదో, ఓ అర్జునా! ఆ గుణము యీ విధమగు మానసికస్థితి గలదని ఎరుంగుము. ఈ విధమగు కారీరకమానసిక నిశ్చలస్థిరత్వము సిద్ధించిన శరీరముగల పురుషుని జ్ఞానధనముయొక్క తెరువబడియున్న భాండా-

రముగ నెరుంగుము. పితౄణామ హవనంబును, ద్వంద్వయుద్ధ మొనర్చువాడు తన ఆయుధమును, లేదా లోభివాడు తన ధనమును తన కను మరుగు కానివ్వనిరీతిని, లేదా తల్లితన ఏకపుత్రుని రొమ్ముకు అడుముకొనివుంచు కొనురీతిని, లేదా తేనెటీగకు ఎల్లప్పుడు మధువుపైననే అనివార్య మగు లోభ ము వుండురీతిని, ఓ అర్జునా ! ఎవడు తన అంతఃకరణమునందు నిరింతరము హృదయపూర్వకముగ ప్రయత్నించునో, మరియు దానిని యింద్రియ ద్వారములవద్ద అడుగైన నిడనివ్వడో (అనగా తన అంతః కరణమును యింద్రియముల కేమాత్రము వశము కానివ్వడో), లేదా దురాచారిణి యగు భార్యను ఉద్దండుడగు భర్త ఎల్లప్పుడు తనబంధనమునం దుంచురీతిని తన ప్రవృత్తుల నెవడు చక్కగా నిగ్రహించి యుంచుకొనునో, దేహము కృశించి ప్రాణములు పోవుసమయము వచ్చినప్పుడు—ఎవడు తనమనస్సుయొక్క ముఖ్య ద్వారమున లేదా పృథ్వులయొక్క పహరావద్ద, తన శరీరమునెడి దుర్గము నందు శమ — దమములను శాశ్వతముగ కాపాడుకాయు వారివలె నియమించి మేల్కొనియుంచునో, ఎవడు మూలాధారము, మణిపూరము (నాభిస్థానము) విశుద్ధము (కంఠస్థానము) లనెడి చక్రత్రయమునందు వజ్ర, ఉడ్యాణ, జాలంధరములనెడి త్రిబంధములయొక్క గఙ్గీని ఏర్పరచి, తన చిత్తమును ఇడ—పింగళ లనెడి రెండు వాడులయొక్క సంధియందును, ప్రవిష్టమొనర్చి సమాధి యనెడి శయ్యపై తన ధ్యానమును చక్కగా నిద్రపుచ్చి యుంచునో, మరియు ఎవని చిత్తము చైతన్యముతో ఏకరూపమును పొంది ఎల్లప్పుడు దానియందే రిమించుచుండునో, అట్టివాని విషయమై, ఆతడు తన అంతఃకరణమును పూర్తిగా నిగ్రహించెనని తెలిసికొనుము. అంతఃకరణమును యీ రీతిని నిగ్రహించుట జ్ఞానవిజయమే. ఏ పురుషుని ఆజ్ఞను ఆతని అంతఃకరణము ప్రకాశితముగను, గౌరవపూర్వకముగను పాలించునో, ఆపురుషుని మూర్తిత్వమును దాల్చిన జ్ఞానముగనే ఎరుంగవలెను.

శ్లో॥ ఇందిరియాఢేఘ వైరాగ్య మనహంకార ఏవ చ,

జన్మమృత్యు జరావ్యాధి దుఃఖదోషాను దర్శనమ్॥ ౮

ఎవని మనస్సున విషయముల పట్ల పూర్తియగు విరక్తి జాగరితమై యుండునో, అతడే జ్ఞాని. వమనము జేసికొనిన పదార్థమును చూచి ఎవనికిని నోరూర నటుల, మృతినొందిన పురుషుని కాగిలించుకొనుటకై ఎవరును ముందుకు రానటుల, విషము నెవడును త్రాగ నటుల, తగులబడుచున్న యింటియం దెవడును ప్రవేశించ నటుల, పెద్దపులి గుహలో ఎవడును తన వివాసస్థానము నేర్పరచుకొన నటుల, కరిగి పొంగులు పెట్టుచున్న లోహ (ఇసుము) రసమునం దెవడును దుముక నటుల, అజగరము (కొండచిలువ) ను దిండుగా నమర్చుకొని ఎవడును నిద్రించనటుల, — విషయములకు సంబంధించిన సంగతులు ఎవనికి నచ్చవో, ఎవడు ఇందిరియములద్వారా ఏ విషయ మునూ గ్రహించడో, ఎవని మనస్సు సదా విషయముల పట్ల ఉదాసీనముగ నుండునో, ఎవని శరీరము చాల శుష్కించియుండి మరియు శమ - దమాదుల యెడ ఎవని మనస్సునం దత్యుత్సాహము వుండునో, ఓ అర్జునా ! ఎవని యందు తపోవృతము లన్నియు ఏక త్రితమై యుండునో, మరియు గ్రామమునగాని, నగరమునగాని జనముతో క్రిక్కిరిసియున్న పట్టణమునందుగాని నివసించుట కల్పాంతమువలె ఎవనికి దుఃఖకరముగ తోచునో, ఎవనికి యోగాభ్యాసము చేయవలెననెడి అత్యధిక లాలస గలదో, ఎవడు నిర్దనము, మరియు ఏకాంతమునగు ప్రదేశము వైపుకు పరుగిడుచుండునో, మానవసరిభుముయొక్క పేరుకూడ ఎవనికి అయిష్టముగ నుండునో, బాణశయ్యపై నిద్రించుట లేదా చీములో దొరలుటలవలె ఎవడు ఐహిక విషయములకు సంబంధించిన భోగవిలాసములు చెడుగను, విసర్జింప దగినవిగను తలంచునో, ఎవడు స్వర్ణనుభముల వర్ణనమును విని ఆ సుఖము అను కుక్కలయొక్క మృగిల్గిపోయిన మాంసమువలె తలంచునో, అట్టి వానికి

యీ వైరాగ్యమే ఆత్మలాభమనెడి వైభవమగును. ఈ విధమగు వైరాగ్యము పల్లనే జీవుడు బ్రహ్మానంద సుఖానుభవ యోగ్యుడగును. ఈ రీతిగా ఐహిక - పారలౌకిక సుఖ - భోగముల పట్ల సంపూర్ణ మగు విరక్తి ఎవని యందు నీకు కనిపించునో, అట్టివానియందు మాత్రమే విఫలమగు జ్ఞానము నివసించునని నీ వెరుంగుము. ఎవడు స-కామునివలె నూతులు - చెరువులు మొదలగునవి తృప్తిించుట యనెడి లోకోపయోగకరములగు పనుల నన్నింటిని చేయుచుండికూడ వాని కర్మత్వాభిమానము శరీరమును స్పృశింపనైన నివ్వడో, ఎవడు వర్ణాశ్రమ ధర్మపాలనమున కావశ్యక మగు నిత్య - నైమిత్తిక కర్మలను చేయుచుండికూడా 'నేను ఫలానా పనిని చేసితిని అనెడిభావము ఏమాత్రముకూడ లేకుండా వుండునో, అట్టివాడే నిజమగు జ్ఞాని యగును. వాయువు తన స్వభావమువల్లనే అంతటను సంచరించుచున్నది, నూర్చుడు అహంకారరహితబుద్ధితో ఉదయించుచు రీతిని, వేదము సహజముగనే జ్ఞానమును చెప్పిరీతిని, గంగ అకారణముగనే ఎల్లప్పుడు ప్రవహించుచుండుచీతిని, ఎవడు అభిమానరహితుడై సమస్త ఆచార వ్యవహారముల నొనర్చునో, తమ తమ ఋతువు పచ్చినప్పుడు వృక్షములు కాయలు కాచినప్పటికిని 'మేము యితరులకు ఫలముల నిచ్చుచుంటిమ' నెడి అహంకారముతో నిండియున్న జ్ఞానములేనివై యుండు రీతిని' ఎవడు అహంభావరహితుడై నిత్యకర్మముల నాచరించుచుండునో, మరియు యీ రీతిని ఎవని మనస్సు కర్మ, మరియు వాక్కునందు అహంకారము పూర్తిగా నాశనమగునో, అట్టివాడే నిజమగు జ్ఞాని. ఆకాశమున మేఘము లిటునటు సంచరించి నప్పటికిని మేఘములు ఆకాశము నంటని రీతిని, శరీర కర్మలు జరుగుచుండినప్పటికిని ఎవడు ఆ కర్మలకు నిర్లప్తుడై యుండునో, మద్యపాన మొనర్చువానికి తన శరీరముపై గల వస్త్రములు, బొమ్మకు తన చేతియందలి శస్త్రము, ఎదుకు తనపీపుపై కట్టబడిన శాస్త్ర గ్రంథముల ధ్యాసయూ యేమాత్రము వుండని రీతిని, ఎవని అహంభావము

పూర్తిగా వ్యర్థమగునో, మరియు ఎవనికి ఆ అహంభావమును గురించిన స్మర
ణయే యుండదో, అట్టి పురుషునకు కలిగియుండు యీశ్వరిని 'నిరహంకారి
త్వము' అందుము. ఎవనియం దీవిధమగు నిరహంకారిత్వము పరిపూర్ణముగ
కాన్పించునో, అతనియందే జ్ఞానము నివసించును. యిం దేమాత్రము సంశయము
లేదు. ఎవడు జనన - మరణాది దుఃఖములను మరియు రోగము - వార్ధక్యము
మొదలుగా గల సంకటములనూ తన శరీరమునకు సోకనివ్వడో, మరియు
నిర్లిప్తడై వాటి అన్నింటివై పు చూచుచుండునో, మరియు ఆ చూచుటకూడ,
సార్థకుడు పితావమును, యోగి ఉపాధిని, మేస్త్రీ మూలమట్టము సహాయముతో
గోడయొక్క హెచ్చుతగ్గులను, తానున్న ప్రదేశమునుంచి కదలకయే చూచురీతిని
ఎవడు మృత్యువు, రోగము మొదలగు వానిని నిర్వికారుడై చూచుచుండునో,
సర్పము తన పూర్వజన్మమందలి వైరమును కూడా జ్ఞాపకమునందుంచు
గాని ఎన్నడును మరచిపోని రీతిని ఎవడు తన పూర్వజన్మము లందలి దోషము
లనుకూడ జ్ఞప్తియందుంచుకొనునో, కంటియందు యిసుకరేణువు కలకపెట్టు
అని, గాయమును బాణపుమున కలకవేయు రీతిని, ఎవడు నిరంతరము 'నేను
ముగుంటలో పడియున్నాను, మాత్రేద్వారము నుండి నేను బయటకు
చ్చితిని అయ్యయ్యా నేను స్తనముపైగల చెమటను అతిషీతితో నాకితిని'
ని ఎల్లప్పుడు అనుకొనుచూ యీ సంగతులవలన ఎవనికి జీవితము నెడ ఏవ
గింపు కలిగియుండునో, మరియు యిక 'నేనెన్నడును పునర్జన్మ మెత్తవలసి
వచ్చు పనిని చేసినీ చేయనని' ఎవడు తన మనస్సున నిశ్చయించుకొనియుండునో,
కోల్పోయిన సంపదనుతిరిగి సంపాదించుటకై జూదగాడు తిరిగిపందెమువేయు
టకు సిద్ధమగురీతిని, తన తండ్రియొక్క వైరమునకు ప్రతీకారముచేయుటకై
పుత్రుడెల్లప్పుడు అవకాశమును వెదకురీతిని, దెబ్బతినుటచే కోపించి తనను
కొట్టినవానిని వెంబడించి అతడు కొట్టిన దెబ్బకు పగతీర్చుకొనుటకై దెబ్బ
తిన్నవాడు ఆకొట్టిన వానిని వెంటాడు రీతిని, ఎవడు జన్మబంధమును తెంచి
వేయుటకై తీవ్రముగ కృషిచేయునో, జన్మమెత్తితి ననెడి లజ్జచే ఎవని

మనస్సునం దెల్లప్పుడు 'గౌరవము గలవానికి మానహానిబాధ కలుగచేయు రీతిని బాధ కలుగుచుండునో,' ఓ అర్జునా, ఈదనున్నవానికి ముందుగనే 'ముందు చాలా లోతున్న'దని చెప్పినప్పుడు అతడు ఒడ్డునందే చక్కగా గోచీ బిగించికట్టుకొని, నీట దిగవలెననెడి తలంపును విడనాడు రీతిని, బుద్ధి మంతు డైనవాడు రణరంగమున నిలచుటకు పూర్వమే తన్నుతాను హద్దనం దుంచుకొను రీతిని, గాయము తగులకపూర్వమే డాలును ముందుంచుకొనవలసి వచ్చురీతిని, ప్రవాససమయమున రేపు తన కేదో గొప్ప ఆపద రానున్నదని ముందుగా తెలిసినప్పుడు ముందుగనే అట్టి పురుషుడు జాగరూకుడై వుండు రీతిని, ప్రాణములు పోకపూర్వమే శౌచధమునకై పరుగులిడు రీతిని, 'మృత్యువు నేడే వచ్చుగాక లేక కల్పాంతమందు వచ్చుగాక, అది అవశ్యము వచ్చును' అని తెలిసికొని ముందుగనే అప్పటప్పట ఎవడు జాగరూకుడై వుండునో, మరియు యీ రీతిని ముందుగనే జాగరూకుడై వుండనివాని స్థితి తగుల బడుచున్న యింకియం దున్నవాడు. ఆ అగ్నిని చల్లార్చుటకై అప్పటప్పట నుయ్యి త్రొవ్వటకై తగిన అవకాశము లేకపోవుటచే వున్నవాడున్నటుల నుండుటచే ఆతని కేస్థి గలుగునో యీతనికికూడ అట్టిస్థితియే కలుగును. లోతగు నీటియందు పడవేసిన రాయి నిశ్శబ్దముగ పడియుండు రీతిని మరియు అది ఎంత బిగిరగ పిలచి నప్పటికిని ఎవరికిని దిసిపించకపోవుటచే అది యిరువదినాల్గు గంటలు ఆదే రీతిని జాగరూకతతో నుండు విధమున, ఎవరో బలవంతు డగు శత్రువుతో వైరము గలిగి యున్నవాడు చాల జాగ్రత్తగా వుండుచీతిని ఎవడు జాగరూకుడై వుండునో, వివాహయోగ్య మగు వయస్సువచ్చిన కన్య ముందుగనే తన పుట్టినింటి వియోగమునకు సంసిద్ధయై యుండుచీతిని, సన్యసించు పురుషుడు అంతకుముందుగానే సంచారత్యాగ మొనర్చుటకు సంసిద్ధుడై యుండు రీతిని, ఎవడు మరణమునకుపూర్వమే మృత్యుధ్యాసగలవాడై వ్యవహరించుచుండునో మరియు యీరీతివిపురుషుడు తన యీజన్మనుండి మొదలుకొని

తన భవిష్యజన్మ లన్నింటియొక్క మరియు యీజన్మమందలి మృత్యువు నుండి మొదలుకొని భవిష్యజన్మ లన్నింటియందలి చావునూ అంత మొందించునో, మరియు తాను కేవలము ఆత్మస్వరూపముతో మిగిలి యుండునో, అట్టివాని యింటియందు జ్ఞానమున కెన్నడును ఏమాత్రపు కొరతయు నుండనేరదు. ఎవనికి జనన - మరణము లనెడి చింతయే వుండదో, ఎవని శరీరమును పృథ్వాస్థ ఎన్నడును పృథ్వింపదో, యిందుమూలమున ఎవడు నిరంతరము తనను తాను యావనోద్వేగము నందుంచు కొనునో అట్టివాడే జ్ఞాని ఆతడు తనతో తానటుల చెప్పుకొను చుండును - పుష్టివంతముగ నున్న నేటి నాయీ శరీరము త్వరలో వే ఎండిపోయిన బుడనువరుగులె నగును. దురదృష్టవని వ్యవహారమువలె ఏదో ఒకనాడు నాయీ చేతులు-కాళ్ళు అలసిపోయి వ్యర్థమైనవిగనగును. నాయీబలిష్ఠావస్థ పరామర్శచేయు మంత్రితేని రాజయొక్క సిద్ధిపాలెనగును. పూలు ధరించవలె ననెడి ఆసక్తిగల నేటి నాయీ మస్తకము త్వరలోనే ఒంటెయొక్క మోకాలువలె నగును. ఆషాఢమాసపుగాలి తొలుతుచే పశువులగిట్టలకు 'గాళ్ళు' యనెడి వ్యాధి తగిలినప్పుడు ఎట్టి దుస్థితి నొందునో అదే దుస్థితి నాయీ మస్తకమునకుకూడ సంభవించును. కమలదళములతో సాటి వచ్చుచున్న నేటి నాయీ నేత్రములు పండిన పొట్లకాయవలె నిస్తేజములగును. కనుబొమలు జారిపోవును, వక్షస్థలము కన్నీటిచేనాని క్షుల్బిపోనగును. కలువచెట్టుమీదికి వచ్చుచూ పోవుచుండెడి తొండలు జిగురుకు అంటుకుపోయి వుండురీతిని నాయీనోరు కూడ ఉమ్మిచే అంటుకుపోయి యుండును. వంటయింటి ముందు వుండెడిగుంట మరికి యైన మరియు బూడిదయునుగల నీటితో నిండియుండురీతిని నాయీ ముక్కుకూడ క్షేమ్యముతో నిండియుండును. నేటి యీ సుందరమగుపెదవులు నవ్వునపుడు బయటకువచ్చు సుందర దంతములుగల నాయీముఖము, సుందరమగు మాటలు పలుకుటకు అధార భూతమగు నేటి నాయీ నోటినుండి రేపు చొంగకారుచుండును. దంతము

లూడిపోవును. ఋణభారముచే అణగియున్నరైతు, జడివాన వలన పశువులూ మెదలకుండా పడియుండి తేచెడిమార్గముననే ఎరుగని రీతిని, ఎంతప్రయత్నించినప్పటికిని యీ నాలుక ఏవిధముగను కదలనేరదు. ఎండు గడ్డిసొపులు గాలిపీత వలన యిటునటు ఎగురు రీతిని, నోటియందలి కోరలకు కూడ యిదే దుస్థితి ప్రాప్తించును, ఆకాశవర్షము వలన కొండశిఖరములపై నుండి కొండవాగులు ప్రవహించసాగు విధమున నా నోరనెడి కిటికీనుండి చొంగయనెడి వాగులు ప్రవహించసాగును, వాక్కు మాట్లాడలేదు. చెవులు వినలేవు. శరీరము కోతి రూపమున కన్నించసాగును. గడ్డితో తయారుచేసి పొలమున నిలబెట్టిన దిప్తిబామ్మ గాలిపీతచే వెనుకకు ముందుకు ఊగుచుండు రీతిని నాయీ శరీరమంతయు గజగజ వణకసాగును. నడచునప్పుడు పాదములు మెలికలు తిరుగును. చేతులు ఏపనిని చేయజాలని స్థితియందుండును. అప్పుడు సౌందర్యమనెడి ఒక కల్పిత వేషము తనముందు చిందులు త్రొక్కుచున్నటుల అనిపించును. మలమూత్ర ద్వారములందు నిరోధకత తొలగిపోవును అచ్చట గలవారందరూ ‘యీతడు ఎప్పుడుచచ్చునా? యీతని పీడ ఎప్పుడు విరగడై పోవునా’ యని తలంచ సాగుదురు. లోకమంతయు నాపంక చూచి ఉమియసాగును, ‘ఏదో విధముగ త్వరగావచ్చి నన్నుతీసికొనిపోవ్వని’ మృత్యుదేవతను మాటిమాటికి ప్రార్థించవలసి వచ్చును, నాసోదరులు - బంధువులుకూడ నేననిన ఏవగించుకొను చుందురు. స్త్రీలు నన్ను భూతమని యందురు, పిల్లలు నన్నుచూచి గాబరా పడుదురు మరియు భయపడుదురు; ఈ రీతిని నేను అందరికిని ఘృణాపాత్రుడ నగుదును. కథప్రకోపము వలన నేను దగ్గినప్పుడు, నా యిరుగు - పొరుగు వారికిని భంగమగును; అంత వారు ‘యీ ముదుసలి మమ్మింకెంతకాలము పీడించునురా!’ యని వినుగుకొన సాగెదరు. ఈ రీతిని, ఎవడు తన యావనావస్థయందే తనకు రానున్న వృద్ధావస్థయందలి లక్షణములను ధ్యానమం దుంచుకొని, అప్పటినుండియే ఆ లక్షణముల నన్నింటిని ఏవగించుకొన సాగునో అతడే జ్ఞాని. అతడు తన

మనస్సునందు 'చివరకు యీ శరీరమున కిట్టి దుస్థితి సంభవించును. మరియు శారీరక భోగముల ననుభవించిన తరువాత శరీరాంత మగును. అప్పుడు నాకు కల్యాణమును చేకూర్చు సాధనల నొనర్చుటకు నావద్ద ఏమి మిగిలియుండును?' అని యోచించును. కావున చెవుడురాకపూర్వమే సమస్తమును వినవలెను. శరీరమున అంగవైకల్యము రాకపూర్వమే యాత్రల నన్నటిని నేదించవలెను. నేత్రములందు దృష్టి యున్నంతవరకు చూడవల సినవాటిని చూడవలెను. వాక్కువున్నంతవరకు మధురముగ భాషించుచుండ వలెను. చేతులందలికై నశించకపూర్వమే ఈ చేతులతో దానాది పుణ్య కర్మలనొనర్చవలెను. ముందుముందు చిత్తము ఉన్మాదస్థితిని పొందును. అందు వలన అట్టి దుస్థితి సంభవించక పూర్వమే శుద్ధమగు జ్ఞానసంగ్రహము నొనర్చవలెను. రేపు దొంగవచ్చి ఆస్తిని దోచుకొని పోవునని తెలిసినప్పుడు 'నేడే దాని రక్షణకై తగుజాగ్రత్త పడవలెను. దీపము అరిపోక పూర్వమే, దానిని గాలినుండి సంరక్షించవలెను. వార్ధక్యము వచ్చినప్పుడీ శరీరమంతయు వ్యర్థమైపోవును. కావున నేటినుండియే యీ శరీరముతో నిర్విఘ్నమై యుండు టను ఆరింభించుట తగినపని. ముందురక్షణ యేర్పాట్లు లేవనిగాని ఆకాశము నుండి పిడుగు పడుననిగాని తెలిసియుండికూడ వీటిని లక్ష్యపెట్టక యింటి మండి బయటకు బయలుదేరు వానికి తప్పక కీడు వాటిల్లును. ఈ విధముగనే వార్ధక్యము వచ్చినప్పుడు శరీరధారియై యుండుట పూర్తిగా వ్యర్థమే యగును; ఇట్టి స్థితిలో మానవుడు నూరు సంవత్సరములు ఆయువు గలవాడై యున్నప్పటికిని ఆ దీర్ఘాయువు వలన ప్రయోజన మేమి? ఒకసారి దులిపిన తరువాత ఆ నువ్వుల కాడలనే మరల దులు పుచో నువ్వులు మరొకమారు రాలనేరవు! అగ్ని ఎంత ప్రతాపముగల దైనప్పటికిని బూడిదను దహింప జాలదుగదా! వార్ధక్యము వచ్చిన తరువాత ఆతడు నూరేండ్లు ఆయువు గలవాడై నప్పటికిని ఏమియు చేయజాలడు. కాన, వార్ధక్యము తప్పక వచ్చునని తెలిసికొని, యావనమునందే వృద్ధా

వస్థచేత జిక్కుకుండుచున్నదిని పోయితిమిచువాగే నిజమగు జ్ఞానియని యెరుంగుము. కావున, నానావిధ వ్యాధులు తనను ముట్టడించిన నంతవరకు మాత్రమే తన యీ వ్యాధి రహితమగు శరీరమును పూర్తిగా వినియోగించుకొనును. సర్వపు నోటినుంచి వచ్చిన అన్నపు ముద్దను బుద్ధిమంతుడైనవాడు త్యజించుచున్న జ్ఞానికూడ దుఃఖము, సంకటము శోకము మొదలగు వానిని వృద్ధిపొందించు ఐహిక మమకారముల నన్నింటిని త్యజించి, ఆత్మ సుఖము గలిగి, నిస్పృహుడై వుండును. దోషములను యీ శరీరమున ప్రవేశింపజేయునట్టి కర్మద్వారముల నన్నింటిని ఆతడు యమనియమముల సహాయమువలన పూర్తిగా మూసివేయును. ఈ రీతిని అత్యంతమగు యుక్తితో సావధానుడై సమస్త కర్మముల నొనర్చు వానినే జ్ఞానమనెడి సంపదకు ప్రభువుగా ఎరుంగవలెను. ఓ అర్జునా ! నీకు నేను మరొక లక్షణమును చెప్పెదను వినుము.

శ్లో॥ అసక్తి రనభివ్యజ్ఞః పుత్రదార గృహాదిభిః

నిత్యం సమచిత్తత్వ మిష్టా నిష్టోప పత్తిషు॥

ప్రయాణీకుడు ప్రయాణ సమయమున ఒకటి రెండు రోజులు బసచేసెడి సత్రము పట్టవలె ఎవడు యీ శరీరమునెడ ఉదాసీనుడై వుండునో, మరియు బాటను నడచునప్పుడు నీడనిచ్చెడి చెట్లయెడ వుండెడి మాత్రపు మమకారము కూడ ఎవనికి తన యిల్లు లేదా శరీరముయెడ వుండదో, ఎల్లప్పుడు తనకెంటు వుండెడి నీడయెడ లోభము వుండని చితిని మరియు దానిని గురించిన స్మరణయే వుండని విధమున ఎవనికి స్త్రీలోభము ఏ మాత్రము వుండదో, తన ముందు తన బిడ్డలు వున్నప్పటికి కూడ వారిని దారినిపోవు యాత్రికులవలె కొంత కాలమువరకు తనవద్ద బసచేయుటకు వచ్చిరని గాని లేదా అబిడ్డలను చెట్టునీడక్రింద విశ్రాంతి గైకొను పశువుల మందగను ఎవడు తలంచునో, ఓ అర్జునా ! రానులుగనున్న సంపద గలిగి

యున్నవాడై యుండికూడ ఎవడు మార్గమున పోవు పరాయివానివలె సాక్షి మాత్రుడుగానే వుండునో, పంజరమున బంధింపబడియున్న చిలుకవలె ఎవడు వేదముల అజ్ఞను మర్యాదను, పాటించుచూ నీతిపూర్వకముగ ఆచార వ్యవహారముల నొనర్చుచూ వున్నవాడై భార్యాబిడ్డల మాయా మమకార జాలమున చిక్కుకొనడో, అట్టివానినే జ్ఞానపాలనము నొనర్చు వానినిగ ఎరుంగవలెను. సముద్రము గ్రీవ్మ్రబుటువునందును వర్షబుటువు నందును ఒకే తీరున నిండియుండు రీతిని యిష్టానిష్టములెన్ని పొప్పించి నప్పటికిని సదా అవికారుడైయుండు వానినే జ్ఞానసంపన్నునిగా నెరుంగవలెను. లోకులు పగటిని మూడుభాగములుగ నొనర్తురు. కాని నూర్యుడు ఎన్న డును ఆ మూడు భాగములందును మూడు విధములుగ నుండడు. ఈ విధ ముగా నుఖదుఃఖముల మూలమున ఎవనియందు భిన్నత్వము ఏర్పడదో, ఎవనియందు ఆకాశ సమానముగ ఎల్లప్పుడు పూర్తియైన సమభావమే కనిపిం చునో, ఓ అర్జునా! అట్టివానిని గురించి ఆతని జ్ఞానము పరిపూర్ణమైనదనినీ ఆతడెల్లప్పుడు సమస్థితియగు దుండుననినీ ఎరుంగుము.

శ్లో! మయి చానన్య యోగేన భక్తి రవ్యభిచారిణీ ।

వివిక్త దేశే సేవిత్వ మర్జు ర్జన సంసది ॥

౧౦

“నన్ను గురించి ఎవడు తన మనస్సున నన్ను (కీ)కృష్ణుని) మించిన దేదియూ ప్రపంచమున లేదని దృఢనిశ్చయము చేసికొనెనో, ఎవని శరీరము వాక్కు మనస్సులు ఈ దృఢనిశ్చయ సత్వమును పొన మొనర్చినవో మరియు ఎవడు నావైపు తప్ప మరెవరివై పును చూడడో, అంతఃకరణము నిరంతరము నా సమీపమందే వసించుటవలన ఎవడు నాతోపాటు ఏకశయ్య పైననే నిద్రించునో, భార్య తన భర్త వద్దకు దాపరికము లేకుండా నిర్భయ ముగ పోవురీతిని ఎవడు నా వద్దకు దాపరికము లేకుండా వచ్చునో, గంగా జలము సముద్రములోనికి పోయి కలసి సమదశత్వము పొందురీతిని

ఎవడు నా స్వరూపముతో సమరసత్వము పొందునో, ఎవడు పూర్తిగా నా భక్తి నే యొనర్చునో, మూర్ఖునితో ఉదయించి ఆతని తోనే అస్తమించుట వలన మూర్ఖుని ప్రకాశమునకు మూర్ఖునితో ఏకత్వము శోభిల్లు విధమున నీటియందలి పృష్ఠభాగము సహజముగ కదలినప్పటికిని దానిని లోకులు 'అల' యని మరొక పేర పిలుచువిధమున (వాస్తవమునకు అదికూడా నీరే గదా!) ఏ ఏకనిష్ఠుడగు భక్తుడు నాతో ఏకరూపమును పొంది నన్ను సేవించునో అతడు జ్ఞానస్వరూపుడే యని యెరుంగుము. ఎవనికి తీర్థములందును పవిత్ర నదీతీరము లందును శుద్ధ తపోవనములందును ఆరణ్యమునందలి గుహలందును మరియు యిదేవిధములగు ఏకాంతస్థానములందు నివసించవలె ననెడి ఆసక్తి యుండునో, ఎవడు పర్వతశ్రేణులందలి గుహలును లేదా సరోవరసమీప ప్రదేశములనూ అత్యాదరపూర్వకముగ సేవించునో, మరియు ఎవడు నగరములలో కెన్నడును రాడో, ఎవనికి ఏకాంతవాసము ప్రియముగ నుండునో, మరియు జనావాసముల కెవడు సదా దూరముగ నుండు గోరునో, అట్టి పురుషుని మానవ దేహమును ధరించిన జ్ఞానముగనే ఎరుంగవలెను. ఓ అర్జునా! జ్ఞానమును చక్కగా విరించుటకు నీకు మరియుక లక్షణమును చెప్పెదను వినుము.

శ్లో॥ అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనమ్ ॥

ఏతత్ జ్ఞాన మితిప్రోక్త మజ్ఞానం యదతోఽన్యథా॥ ౧౧

“ఏ జ్ఞాన సహాయమువలన పరమాత్మ అనగా ఆ ఏకమే వాద్వితీయ వస్తు గోచరమగునో అదియే నిజమగు జ్ఞానము. ఇదిగాక ప్రపంచము మరియు స్వర్గాదులకు సంబంధించిన జ్ఞానముల నన్నింటినీ ఎవడు తనమనస్సున నిశ్చయ పూర్వకముగ వాస్తవమగు అజ్ఞానముగ తెలిపికొనునో, ఎవడు స్వర్గసంబంధమగు జ్ఞానమునకు తిలాంజలి నిచ్చునో, ఎవడు ప్రాపంచిక విషయములకు సంబంధించిన సంగతుల నెన్నడును తన చెవులకు సోకనైన నివ్వడో, మరియు

నిర్మలభావనతో ఆధ్యాత్మికజ్ఞానమున నిమగ్నుడై యుండునో, ఎవడు అన్యజ్ఞానముల నన్నింటిని ఒక పక్కగానుంచి 'యాత్రీకుడు దారితప్పి నప్పుడు సందుగొందులను విడచి రాజబాటనే పోవుటకు పార్శ్వంభించు విముచి' తన బుద్ధిని ఆధ్యాత్మ జ్ఞానమార్గమున పురోగమింప జేయునో, ఎవడు తన మనస్సున 'ఇదొక్కటే సత్యము' అన్యసమస్త విషయజ్ఞానము కేవలము మిథ్యయే యని తెలిసికొని ఎవడు దృఢనిశ్చయ పూర్వకముగ తన మనస్సు నందు మేఘవర్షిత సమానమగు స్థిరత్వముతో నుండునో, ఈరీతిని ఆకాశ మందలి ధ్రువక్షత్రముతో సమముగ ఎవని నిశ్చయము ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన ద్వారమువద్ద ఆచల రూపమునస్థిరపడి యుండునో, అట్టివానియందే జ్ఞానము వసించును. జ్ఞానమున స్థిరపడిన మనస్సుగలవాడైనప్పుడే అతడు జ్ఞానస్వరూపు డయ్యెనని యెరుంగవలెను. భోజనమునకు కూర్చొనిన కొంతనేపటి తరు వాత జరుగు విషయము (అనగా తాను చేయునున్న భోజనమువలన కలుగు ఆనందము, వాటిరుచులు) భోజనమునకు కూర్చొని బోవునప్పుడు వెంటనే తెలియదు, కాని, పురుషుని మతి జ్ఞానమున స్థిరపడుటతోడనే, ఆతనికి కలిగి యుండెడి స్థితి సాధారణముగ పూర్ణజ్ఞానియొక్క స్థితినే పోలియుండును. ఇదిగాక, శుద్ధతత్త్వజ్ఞానము యొక్క ఏకమాత్ర ఫలమగు జ్ఞేయవస్తువు, ఆతనికి సహజముగనే కాన్పించుచుండును. అటులగాక, బోధ జరిగినప్పటికి కూడ ఆతని మనస్సునకు జ్ఞేయవస్తువు కన్పించకున్నచో, ఆతనికి జ్ఞానలభము కలిగినదని అంగీకరించుటకు పీలుకాదు. గుర్తివాడు చేతదీపము గైకొన్నప్పు డికిని, ఆతనికి దానివలన కలుగు ప్రయోజనమేమి ? కావుననే, జ్ఞేయవస్తువు కాన్పించకున్నచో నిశ్చయముగ జ్ఞాన మంతయు వ్యర్థమై పోయిన ననియే యెరుంగవలెను. జ్ఞానప్రకాశము వలన పరమాత్మ తత్త్వము గాన్పించకున్నచో, ఆ జ్ఞానస్ఫూర్తి పూర్తిగ అంధురాలై వుండిపోవును. గాన జ్ఞానముచూపువస్తువులన్నియు పరమాత్మ వస్తుస్వరూపములో కన్పించుంతటి నిర్మలత్వము బుద్ధికి వచ్చితీరవలెను. ఈ విధమగు నిర్మలస్ఫూర్తి.

కల్లినవానికి మాత్రమే నిర్దోషజ్ఞానము చూపించిన పరతత్త్వము కన్పించ సాగును. తనకు గలిగిన విశదజ్ఞాన సహాయమున పరమాత్మతత్త్వమునుకూడ చూడగలవానికి ఆతని బుద్ధి కూడ అట్టివిశాలమైనదిగానే వుండును. ఇట్టి పురుషుడు జ్ఞానస్వరూపుడగునని విశేషించి చెప్పనక్కరలేదుగదా ! వాస్తవమునకు జ్ఞానలేజముతోపాటు ఎవనిబుద్ధి జ్ఞేయవస్తువువరకు చేరునో, ఆతడు అత్యుత్తమమును పృత్యక్షముగ చేతితో స్పృశించుననియే చెప్పవలెను. ఇట్టి సిద్ధిలో ఓ అర్జునా ! ఇట్టి పురుషుని పృత్యక్ష జ్ఞానమనియే చెప్పినచో ఆశ్చర్యపడనేల ! నూరుగ్రాడు నూరుగ్రాడుగానే వుండును.

ఇదంతయు విని శ్రోత లిట్లనిరి - “ఇంక దీని నధికముగ విస్తరించకుండు. గ్రంథ నిరూపణమున యీ లోకాభి రామాయణపుమాటల నేల చెప్పెదరు ? మీరు జ్ఞానమునుగురించి విపులీకరించి చెప్పిన సంగతులవలన మాకు కావలసిన ఆతిథ్యము లభించినది. నిరూపణము చేయుటలో అత్యధికమగు రసాశుత్యమును తేవలెననెడి కవులయొక్క మంత్రమును మీరు చక్కగా నేర్చుకొనిరి. మీరు మమ్ము ఆహ్వానించి ఉపయక్తమగు ప్రసంగము వచ్చినప్పుడు లోక వృత్తాంతములను చెప్పి మమ్ము మిత్రాత్మకపురుషులుగా వీల చేసికొందురు; కూర్చొని భోజనముచేయు సమయమైనప్పుడు ముందు వడ్డింపబడిన ఆన్నమున చేతగాని పారిపోవు వ్యక్తికి ఆతనికి చేసిన ఆదరసత్కారములన్నియు ఏదియుగ ఉపయోగించును ? అన్నివిధముల అనుకూలముగ వుండి పాలు పీతకు బోయినప్పుడు తన్నులు తన్నెడి ఆవును ఎవడు పెంచుకొనును ? ఇదే విధమున, జ్ఞానమున బుద్ధి ప్రవేశము కానందువలన యితర నిరూపణ మొనర్చువారు రక రకములుగ చెప్పెదరు.

చివరకు వారేమి చెప్పిరో వారికే తెలియదు. కాని, మీరు చక్కగానే నిరూపించితిరి. ఏ జ్ఞానపు ఒక్క కణమైన ప్రాప్తించుటకై లోకులు యోగసాధనాది పెక్కు కష్టములను ఓర్చుకొందురో, ఆ జ్ఞానవేదాస్తవమునకు సమాధానమును కలిగించునదియై యున్నది. అందుపై మీవలె

రసవత్తరముగ నిరూపణముకూడ జరుగుచో, యిక చెప్పవలసివే దేమి ? అమృతవర్షము కురియసాగుచో, అందువలన నష్ట మేమి గలదు? సుఖవంతమగు కోటానుకోట్ల దినములు లభించుచో, యీ సుఖవంతమగు రోజులు ఎప్పుడు సమాప్తమై పోవునా యని లెక్కబెట్టబూనుకొనువా డెవడైన వుండునా ? పూర్వమరాత్రి యుగపరిమితి గలది అయినప్పటికిని చకోరము దాని వంక ఏకాగ్రతతో నిరంతరము చూచుచూ వుండదా ? ఇదే విధమున జ్ఞానవిషయము - అందుపై రసవత్తరమగు మీ నిరూపణము లభించుచో ఎవడైన 'యిక చాలును, ఆపినేయుడు' అని అనునా ? భాగ్యవంతుడగు అతిథి వచ్చుట, అందుపై నైపుణ్యముగ వడ్డించునామె దొరకుట - యీ రెండునూ సంభవించినప్పుడు ఎంతసేపు భోజనము నొసర్చినప్పటికిని, అది స్వల్పకాలముగనే కన్పించును. సరిగా నే డిట్టిపరిస్థితియే కలిగినది. ముందుగనే మాకు జ్ఞానపిపాస గలదు. అందుపై జ్ఞాననిరూపణ మొనర్చు వలెననెడి ఉత్సాహము మీకు గలదు. అందుచే యీ కథపట్ల మాశ్చర్య అతిశయించినది. మీరు జ్ఞానద్రోష్టలని మేము చెప్పి తీరవలెను.

కాన, మీరు మీ బుద్ధియందు జొచ్చి, దానిప్రభావముచే, దీనిముందు గల 'అజ్ఞానం యదతోఽన్యథా' పదమును నిరూపణ మొనర్చుగోరెదము.

సాధుజనుల యీమాటలను విని నివృత్తి నాధదాసుడగు జ్ఞానదేవు లిటు లనిరి. మహారాజా! నామనస్సుకూడ యిదే కోరుచున్నది. అందుపై సమర్థులగు మీరుకూడ అదేచెప్పమని ఆజ్ఞాపించిరి. ఇక నేను వ్యర్థముగ నావక్తృత్వమును పోడిగించను. ఈరీతిని శ్రీకృష్ణులు అర్జునునకు జ్ఞానముయొక్క అపారదళ లక్షణములను వివరించిరి. శ్రీకృష్ణులు యిట్లనిరి.

ఈ లక్షణములవలన జ్ఞానమును గుర్తింపవలెను. ఇది నా ఒక్కని అభిప్రాయమేగాదు. జ్ఞానలందరి అభిప్రాయము యిదియే. అరచేతియందంచిన ఉపరికపండు (కరతలామలకము) స్పష్టముగ కాన్పించురీతిని, నేను

చెప్పిన లక్షణములవల్ల జ్ఞానమును స్వప్నముగ చూచి గుర్తించనగును. ఇక, ఓ అర్జునా! లోకులు 'అజ్ఞానము' అని దేని నందుకో, దాని స్వరూపమును గూడ నీకు లక్షణసహితముగ చెప్పెదను. వాస్తవముగ చూచినచో, జ్ఞాన స్వరూపము చక్కగా బోధపడిన పిమ్మట సహజముగనే అజ్ఞాన మనసేమో తెలియును. ఏల నన ఓ అర్జునా! ఏది 'జ్ఞానము' కాదో, అది అజ్ఞానమే యగును. పగలు అయిపోవగనే రాత్రి వచ్చును. ఆసమయమున మరొక మూడవది సంభవించనేరదు.

ఈ విధమున జ్ఞానములేనిచోట అజ్ఞానము వున్నదని ఎరుంగవలెను. అయినప్పటికిని, నేను అజ్ఞాన లక్షణములను విఫలముగ చెప్పెదను. ఎవడు కేవలము మహత్త్వము లేదా ప్రతిష్ఠను సంపాదించుట కొరకే జీవించునో, ఎవడు కేవలము మానముకొరకై ఎదురు చూచుచుండునో, అదర సత్కారములు కలుగుటవల్లమాత్రమే ఎవనికి సంతోషము కలుగునో, ఎవడు పర్వత శిఖరమువలె ఎల్లప్పుడు వైననే వుండగోరునో, మరియు ఉన్నత పదవినుండి క్రిందికి దిగుటను ఎన్నడును అభిలషించడో, అట్టివారియందు అజ్ఞానము సమృద్ధిగా గలదని ఎరుంగుము. రావిఅకుల తోరణములను లోకులు కట్టుకొను రీతిని, ఎవడు తా నొనర్చిన దానాది పుణ్యకర్మల తోరణములను ఆడంబరముగా గల శబ్దములతో అలంకరించి కట్టుకొనునో, ఎవడు బుద్ధి పూర్వకముగ దేవాలయమునందలి చామరమువలె ఎల్లప్పుడు శిరమెత్తి నిలచి యుండునో, ఎవడు తన విద్యను గురించి విఫలముగ వర్ణించుకొనునో, తన పుణ్యకర్మలను చాటించుకొనుచు తిరుగుచుండునో, మరియు ప్రతి పనిని లాకకీర్తిని సంపాదించుటకుమాత్రమే చేయునో, ఎవడు బాహ్యమునకు తన శరీరమును చాల ఆడంబరముగ అతి ప్రశంసనీయముగ నుంచుకొని తనవలయందు చిక్కాడి, లేదా తనను అనుసరించెడివారిని ఎల్లప్పుడు భ్రమ పెట్టుచుండునో అట్టివానిని అజ్ఞానపుగని యని యెరుంగవలెను.

అరణ్యమున దావాగ్ని వ్యాపింప సాగినప్పుడు ఆ అరణ్యమునం దుండెడి సమస్త ప్రాణులు మరియువనస్పతులు సమానముగనే ఆ అగ్ని బాధను సహింపవలసియుండురీతిని, ఎవని ఆచరణవలన జగత్తు దుఃఖమును అనుభవింపవలసివచ్చునో, ఎవని సహజముగు సంభాషణముకూడా లోకులను గొడ్డలి దెబ్బ పలె బాధించునో, మరియు ఎవడు తనమనస్సున బయట పెట్టకుండా దాచియుంచుకొనిన ఉద్దేశ్యము సిద్ధించుటకై విషముకంటెకూడ ఘాతకుడుగ నుండునో, అట్టివానియందు ఆత్మధికమగు అజ్ఞానము నిండియున్నదని ఎరుంగవలెను. అంతేగాదు, ఆతనిని అజ్ఞాన భాండారిముగనే భావించవలెను; ఏలనన ఆతనిజీవితము కేవలము హింసామయముగనే యుండును. లోపల గాలి నిండినపిమ్మటనే కొలిమితిత్తి ఉబ్బియుండి, నొక్కగానే అదిమరలనొక్కుకుపోవురీతిని ఎవడు సంయోగ వియోగములవలన క్రమముగా లేచుచూ-పడుచుచూ, లేచా వృద్ధిపొందుచూ-తగ్గిపోవుచూ నుండునో, ఎవడు తనను స్తుతించినందువలన 'గాలివీతకు ఘామకణములు ఆకాశమువరకు ఎగిరిపోవు రీతిని ఆనందముచే ఆకాశమంత పైకి లేచి, తనను ఏ మాత్రము నిందించినను నెత్తిని చేతులు పెట్టుకొని విచారముగ కూర్చునునో, మానావమానములవలన ఎవనిస్థితి బురదవలె రెండు నీటిబిందువులు పడుటవలన తడిగా నుండుట, కొద్దిగా గాలి వీచుటచే మరల ఆరుకుపోవుటవలె నుండునో, (అనగా ఏవిధమగు మనో వికారములను సహించలేక పోవుట) అట్టివానియందు అజ్ఞానము పరిపూర్ణముగ నిండియున్నదని ఎరుంగవలెను.

మనస్సునం దొక ఉద్దేశ్యముంచుకొని బయటకు మరొకరీతిని, లోపల ఏవిధమగు దురభిప్రాయము లేనివానివలె ఎవడు ప్రవర్తించునో, అదేవిధముగ ఎవడు బయటకు సరళముగ నున్నట్లుండి కపట అనురాగమును నటించుచూ ఇతరులను తన వశమొనర్చుకొనునో, లేళ్ళు మొదలగువానిని చంపుటకై వ్యాధుడు వాటిని మోసగించి భ్రమపెట్టు తలంపుతో వాటిముందు వాటికి కావలసిన అహారమును పెట్టి వంచవతో వాటిని వశపరచుకొనురీతిని

ఎవని బాహ్యునటన యీ విధముగ మంచిదిగా నుండునో, మరియు నాచుతో కప్పబడిన రాతివలె నుండునో, అట్టి వానియందు అజ్ఞానము పూర్తిగా నిండియుండు ననుటలో లేకమాత్రము సందియము లేదు. తన గురుకులమును తలంచుకొనుటవలన ఎవనికి పిగ్గు గలుగునో, ఎవనికి గురుభక్తి నచ్చుదో, ఎవడు గురువువద్ద విద్యాగ్రహణమొనర్చి ఆయనకంటె నేను విద్యావంతుడనని విర్రవీగునో, అట్టివాని పేరు తలచుటకూడ మహాదోషమే యగును. కాని తప్పని సరివలన యీ లక్షణములను చెప్పవలసి వచ్చినది. ఇక నేను గురుభక్తుల నామములను స్మరించి యీ దూషితయైన జిహ్వకు ప్రాయశ్చిత్త మొనర్తును. ఏలనన, గురుభక్తుల నామములు నూర్చునివలె నలుదిశలందును ప్రకాశమును వ్యాపింపజేయును. గురుద్రోహాల నామోచ్ఛారణచే గలుగు పాపభారము నుండి విముక్తుడగుటకు వానికి యీ మాతృపు ప్రాయశ్చిత్తము అవశ్యకమే. ఇప్పటివరకు గురుద్రోహాల నామములను తలచుకొన్నందువల్ల కలిగిన పాప మంతయు గురుభక్తుల నామోచ్ఛారణచే తొలగిపోవును.

ఇక అజ్ఞానముయొక్క యితర లక్షణములను వినుము. అచరణయందు సదా విచలితుడుగను అస్థిరుడుగను ఎవడుండునో, ఎవడు ఎల్లప్పుడు సంశయముతో నిండియుండునో, ఏ మానవుడు లోపలను బయటను అరణ్యమునందలి పైన ముళ్ళ కంచలతోను, లోపల ఎముకలతోను నిండియున్న నూతివలె తృణింపబడినవాడై యుండునో, ఎవడు ద్రవ్యమును ఆర్జించవలెననెడి లోభమునకు లోబడి నాది - పరునిది యనెడి ఆలోచన లేనివాడై కుక్క ఆకలిగొన్నదై బహిరంగముగ యుక్తా యుక్తముల నాలోచింపకుండా ఏది దొరికిన దానినే తిను రీతిని 'ధనార్జన చేయునో, ఎవడు కుక్కవలె నీతి, ఆదినీతి యనెడి యోచన లేకుండా అనాలోచితముగ ఎచట తోచిన అచటనే సంభోగ మొనర్చునో, ఎవడు కర్తివ్య - కర్మల నొనర్చవలసిన సమయము తప్పిపోవుటవలన గాని లేదా నిత్య నైమిత్తిక కర్మల నొనర్చకపోవుట వలన గాని మనస్సునం దించుకేని దుఃఖించడో, ఎవనికి పాపాచరణ

మొనర్చుటలో ఏమాత్రము పిగ్గు కలుగదో, పుణ్యకార్యము లొనర్చుటకు ఎవనియం దేమాత్రము ఉత్సాహము వుండదో, మరియు ఎవని చిత్తము సంకల్పస్పృడు సంశయము నిలచియుండునో, అట్టివానిని నిస్సంశయముగ అజ్ఞానస్వరూపుడని యెరుంగవలెను. ఎవని దృష్టి ఎల్లప్పుడు ధనసంపాదన పైననే వుండునో, ఎవడు అతిస్వల్పమగు స్వార్థమునకు కూడ 'చీమతాకుడు మాత్రముననే తృణబీజము జారి పడురీతిని' ధైర్యమును కోల్పోవునో, ఎవడు 'భయ' మనెడి పేరు వినుటతోడనే 'పాదము పెట్టుటతోడనే గుంటయందలిసీరు మరికి యగురీతిని విచలితుడగునో, ఎవడు తన మనోరథ తరంగములతోపాటుగా తన మనస్సును 'ప్రవాహమునపడిన సార కాయ కొట్టుకొనిపోవు రీతిని' పోనిచ్చునో, ఎవడు దుఃఖపుమాట వినుట తోడనే 'గాలిసోకినంత మాత్రముననే దుమ్ము చాలదూరముపోవు రీతిని' తన నిశ్చితస్థానమునుండి చాలదూరమువరకు పోవునో, ఎవ డెన్నడును ఒక ప్రదేశమున స్థిరముగ నుండడో మరియు మేఘములవలె యిటునటు సంచరించుచుండునో, ఎవని మనస్సునం దెన్నడును ఏదైన డేత్రము, తీర్థము, లేదా నగరమునందు వసింప వలెననెడి ఆలోచనయే కలుగదో, లేదా ఎవడు ఎన్నడును ఒక ప్రదేశమునం దుండడో, ఎవడెల్లప్పుడు 'వెరిలొండ వలె ఒక్కొక్కప్పుడు చెట్టుకొమ్మల చివరకూ మరియొకమారు అచ్చటనుంచి వృక్షమాలమువద్దకు' వ్యర్థముగ యిటునటు తిరుగుచుండునో, శయనించు నప్పుడు తప్ప మ రేపయము నందును ఎవడు ఒకప్రదేశమున నిలకడగ నుండక ఎల్లప్పుడు నిటు - నటు తిరుగుచుండునో, అట్టి వానియందు అజ్ఞానము పూర్తిగా నిండియుండును. ఆతడు కోరివలె చంచలముగ నుండును.

మరియు ఓ అర్జునా! ఎవని అంతఃకరణమున నిగ్రహబలము లేదో, ఎవడు నిషిద్ధమును ఎదుట చూచికూడ 'కాలువయందు వచ్చిన జలప్రవాహము యిసుకతో వేసిన కట్టను చూచి భయమందక, దానిని కూడ నెట్టుకొని పోవురీతిని' భయభీతుడు కాడో, ఎవడు తన ఆచరణవలన వ్యక్త

ఖండన మొనర్చునో, తన ధర్మమును పాదములతో మట్టగించునో, మరియు యను నియమములను నిరాశ బొందించునో, ఎవడు పాపమనిన ఏమాత్రము భయపడడో, మరియు పుణ్యముపట్ల ఎవనికి అనురాగము లేదో, ఎవడు లజ్జ యనెడి లతను సమూలముగ పెరకివేయునో, ఎవడు తన కుల - పరంపరను ఏమాత్రము లక్ష్యపెట్టడో, ఎవడు వేదాజ్ఞను తన కెల్లప్పుడు దూరముగ నుంచునో మరియు ఏది చేయదగినపని - ఏది చేయరాని పని యనెడి నిర్ణయ మొనర్చుట నెన్నడును ఎవడెరుంగడో, ఎవ డీరీతిని యిష్టము వచ్చిన ఆటల నాడుచుండునో, ఆబోతు స్వేచ్ఛగా విహరించు రీతిని, లేదా వాయువు వికాలముగ వీచురీతిని, లేదా నిర్జనస్థానమున నదీ - నదములు తమ యిష్టానుసారము ప్రవహించురీతిని ఎవని చిత్తము విషయములందు సమస్త బంధనములను తెచ్చివైచి సంచరించుచుండునో, గుడ్డిఏనుగు నలువైపుల సంచరించురీతిని, లేదా పర్వతముపైన దావాగ్ని నలువైపులను దహించు రీతిని ఎవడు నిరంకుశముగ సంచరించుచుండునో, అట్టివాడే అజ్ఞాని యగును. పెంటకుప్పపై పడవేయగూడని వస్తు వేదియుండును ? అడవి జంతువుల నెవడు పట్టుకొనును ? గ్రామ పోలిమేరను ఎవడు లంఘించగలడు ? అన్నసత్యపులో కోరినవాడు వెళ్ళి భుజించవచ్చును; వేళ్ళలో తారుణ్య తేజము వచ్చినప్పుడు కోరిన ప్రతివ్యక్తి ఆమె ఆనందము ననుభవించవచ్చును; వ్యాపారస్తుని తెరచియున్న దుకాణములోనికి వెళ్ళదలచిన ప్రతివాడు వెళ్ళవచ్చును. ఇదే రీతిని, అంతఃకరణముగలచోట సర్వవిధములగు అజ్ఞానులు సమృద్ధిగ నుండురు.

నీవీ విషయమును జ్ఞప్తియం దుంచుకొనుము. జీవించియుండుగాక నురజించి యుండుగాక - విషయ వాసనలు ఏ స్థితియందును వదలిపోవు; స్వర్గమున విషయముల ననుభవించియే తీరవలెగదాయని తలంచి ఎవడీ లోకమున సమస్త విషయములను అనుభవించునో, ఎవడు నిరంతరము విషయ భోగములను గురించియే జపము చేయుచుండునో, ఎవని అనురాగము సదా

సకామ కర్మాచరణమువై పునందే వుండునో, మరియు ఎవడు విరాగులదర్శన మగుటయే తదవుగ 'తాను బట్టలుతడిపి స్నానముచేసి తీరవలసి'నంత చెడుగా తలంచునో, విషయములకు ఆతనిపట్ల విరక్తికలిగిన పితృయందుకూడ ఎవడు విషయముల ననుభవించుచుండునో, మరియు మహారోగి తనచెయ్యి కుళ్ళిపోయి నప్పటికిని ఆకుళ్ళిపోయినచేతితోనే ఆన్నము తినుచూ తనత్వేమమునకు సంబంధించిన విషయమున జాగరూకుడై యుండనిరీతిని ఎవడువిషయనేవన మొనర్చుచుండునో, మగ గాడిద ఆడ గాడిద వెంట గుడ్డిగా పోవురీతిని మరియు ఆ ఆడ గాడిద మాటిమాటికి తన్నులు తన్నుచున్నప్పటికిని మగ గాడిద దానిని విడచిపోని రీతిని ఎవడు విషయచుఖములను వాంఛించి పెంటాడు చుండునో, ఎవడు విషయభోగముల కొరకై మండుచున్న అగ్నియందైన దూకునో, మరియు అనేక రకములగు వ్యసనములను అలంకారములవలె ధరించునో, తన రొమ్ము బ్రద్దలు కానంతవరకు జలమనెడి భ్రమతో లేడిపరుగైతి, అప్పటికిని అది జలముకాదనీ, ఎండమావియనీ విశ్వసించని లేడిసీతివలె విషయప్రాప్తిపట్ల ఎవనిస్థితి యుండునో, ఎవడు పుట్టినప్పటినుంచి మరణించునంతవరకు విషయములవలన అనేక విధముల పీడింపబడినప్పటికిని వాటియెడ విసుగుజెందక, అందుకు నిరుద్ధముగ వాటిని యింకనూ ఎక్కువ ప్రేమతో అనుభవించవలెననెడి ప్రయత్నము చేయుచుండునో ఆతడే అజ్ఞాని.

ప్రభుమనున, బాల్యమున ఆతని తల్లి దండ్రులు ఆతని నెత్తినెక్కి స్వారీ చేయుదురు. ఆ తరువాత స్త్రీ దేహసౌందర్యమనెడి భ్రమలూ పడును. ఆ పిమ్మట స్త్రీ సాంగత్యములూ అత్యధిక కాలము గతించి పోవుటతో వాణ్ణిష్ఠము రా సాగును. అప్పుడు విడ్డలపట్ల ప్రేమయనెడి ఉన్మాదము ఆతనిపై స్వారీ చేయును. పిల్లికిగాని కుక్కకుగాని సంతతికలిగి నప్పుడు ఆ సంతతి కనులు తెరువనంత వరకు కదల - మెదలక పడి యుండును. ఇదేరీతిని, ఎవడు, నిరంతరము తన భార్యాబిడ్డల జాలము

లందు చిక్కుకొని పడియుండి, మరణించనంతవరకు విషయములపట్ల ఏమాత్రము వినుగుజనింపని వాడుగా నుండునో, ఓ అర్జునా! అట్టిమానవుని అజ్ఞానమునకు పరిమితియేలేదని యెరుంగుము. అజ్ఞానమునకుగల మరొన్ని లక్షణముల నింకనూ చెప్పెదను విచుము, ఎవడు యీ దేహమే ఆత్మయ నేడి భావము మనస్సున గలవాడై కర్మారంభము నొనర్చునో, ఎవడు తా నాచరించిన మంచిచెడ్డ కర్మల నన్నింటిని భ్యానమందుంచుకొని హర్షప్రభుత్వ తుడగునో, ఎవడు తనవిద్య యావనావస్థల మూలమున భక్తుని తలపై దేవ తాప్రతిమ నుంచినప్పుడు ఆతడు తీర్థిగానడచు రీతిని తీర్థిగానడచునో, “నాతో సాటివచ్చువా డెవడును లేడు. సంపదగలవా డెవడైన నున్నచో ‘అవ్యక్తిని నే నొక్కడనే’, నన్ను మించిన ఉత్తమ ఆచారము గలవా డెవడు? నాకు సాటివచ్చునట్టి గొప్పవా డెవడును లేడు? నేను సర్వజ్ఞుడను, నేను ఏది చెప్పిన అదే అంశటను మన్నింపబడును’ అని ఎవడు నిరంతరము చెప్పుచుండునో, ఎవ డీరీతిని గర్వముతో తనకు గల విషయ తృప్తివలన ఆనందమును పట్టజాలకుండునో, తోగి ఏవిధమగు భోగమును సహించని రీతిని ఎవడు పరుల మేలును చూడజాలడో, ఎవడు గుణము (అన, సద్భావన) లను దీపము గుణము (అన, వత్తి) ను నాశ మొనర్చురీతిని నాశ మొనర్చునో, ఎవడు స్నేహము (ప్రేమ) ను దీపము స్నేహము (నూనె) ను కాల్చివేయురీతిని కాల్చివేయునో, మరియు ఎవడు దీపమువలె ఎచ్చటనున్న అచ్చటనే దుఖము నెడెకాలిమను నలువైపుల వ్యాపింపజేయునో, నీటితుంపురు పడుటచే చిటచిటను నెడిన్నీ కొద్దిగాలితగులుటచే ఆరిపోవునట్టిన్నీ మరియు సహజముగనే ఏవస్తువునకు కాకినప్పటికిని యింటిసంతను దగ్ధమొనర్చి బూడిదచేసి ఒక్క పూచికనైనను మిగిల్చి యుంచనట్టి దీపమువలె ఎవని స్థితియుండునో, ఎవడు ఎంత బోధించినప్పటికినీ అంగీకరింపకపోగా పైగా పోట్లాడసాగునో మరియు ఆవకాశము వచ్చినప్పుడు యితరులకు కీడుచేయు టలో వెనుకాడడో, ఎవడు తనకుగల అల్పమగు విద్యవల్లనే ‘కొద్ది

ప్రకాశము నిచ్చెడి దీపముకూడ తనకు గల ఆ కొద్ది ప్రకాశమువల్లనే మిక్కుటమగు తాపమును కలిగించురీతిని అందరకు అసహ్యకరముగ నుండునో, గుణవంతుడైనప్పటికిని మత్స్యరమువలన ఎవనిస్థితి 'జౌషధముగ పుచ్చుకొన్నప్పటికిని జ్వరమును ప్రకోపింపజేయు పాలస్థితివలె' నుండునో, లేదా సర్పముముందు పెట్టబడిన పాలవలె ఎవడు విషపూరితుడో, (అనగా సుగుణవంతుడైనప్పటికిని అందరిపట్లను మత్స్యరముతో నుండువాడు, జ్ఞానియై యుండికూడ అహంకరించువాడు.)

మరియు ఎవనికి తన తపస్సు మరియు జ్ఞానములను గురించిన ఆపార మగు గర్వము గలదో, ఎవడు గర్వమువలన 'అంత్యజుడు రాజసింహాసన ముపై కూర్చున్నందు వలన ఉప్పొంగురీతిని,' లేదా కొండ చిలువ (అజ గరము) స్తంభమును మింగి ఉబ్బిపోవురీతిని' ఉప్పొంగునో, ఎవడు రోలింగు రాతివలె ఎన్నడును ఎవని ఎదుటను వంగడో, మరియు రాతివలె ఎన్నడును ద్రవించడో, మరియు బుసకొట్టుచున్న సర్పము మాంత్రికుని వశమునందుండని రీతిని, ఎవడు ఏ గుణవంతుని వశమునవుండడో, ఓ అర్జునా! ఈ లక్షణములన్నియు ఎవనియం దుండునో అట్టి వానియందు సదావృద్ధిపొందుచూ అజ్ఞానము నిండియుండును. మరియు ఓ అర్జునా! ఎవ డీ శరీరమ నెడి గృహమునే ఎల్లప్పుడు పోషించుకొనుచుండునో మరియు తన గతించిన మరియు భవిష్య జన్మలను గురించి ఎన్నడును ఏవిధమగు ఆలోచనయు చేయడో, అతడే అజ్ఞాని. కృతఘ్నునికి చేసిన ఉపకారము, చోరుని చేతికిచ్చిన ధనము, మరియు లజ్జలేనివారికి చేసిన హేచ్చరిక - వ్యర్థమగురీతిని, ఇంటియ్యందు దూరెడి కుక్కకు చెవులు, తోక కోసి యింటినుంచి పారబ్రదోలినప్పటికిని ఆకుక్క చెవులు - తోక యందు కారెడి రక్తము తగ్గిపోక పూర్వమే పిగ్గులేకుండా మరల యింటి యందు దూరురీతిని, లేదా సర్పము నోటిలోనికి పోవుచున్న సమయమందు కూడ కప్ప యీగలను పట్టుకొనుటకై తన నాలుకను బయటకు జూపురీతిని,

ఎవనికి తన శరీరమందలి ఇంద్రియ ద్వారములు తొమ్మిదీ చక్కగానుండి, మరియు శరీరము లోలోపలనే కృశించుటకు పోవుచున్న స్థితియందుకూడ ఘోరము కలుగదో, ఎవడు మాతృగర్భమనెడి గుహలో మల మూత్రములందు తొమ్మిదిభాసములవరకు పడియున్నప్పటికిని గర్భావస్థయందలి దుఃఖములు, లేదా జన్మించునప్పుడు కలిగెడి కష్టములనుకూడా స్మరించడో, ఎవడు బిడ్డలు మల - మూత్రములనెడి మాలిన్యమున దొరలుచున్నప్పుడు చూచి కూడ ఏవగించుకొనడో, మరియు యిట్టి విషయములనిన వ్యాకులపడడో మరియు విరక్తిని పొందడో, ఎవడు 'యంతకుముందే గత జన్మ సమాప్తమైనది. త్వరలోనే మరల నూతనజన్మ రానున్నది. అనెడివిషయమును గురించి ఎన్నడును యోచించడో, ఎవనికి తన జీవితమునందలి మంచిరోజులప్పుడు మృత్యుస్మరణరాదో, ఎవడు తన మనస్సునందెల్లప్పుడు 'ఇప్పుడు నేనున్న మంచిస్థితియందే ఎల్లప్పుడు వుందును' అనెడి విశ్వాసము గలవాడైయుండునో, మరియు యిట్టి విశ్వాసమువలన 'మృత్యువనెడిది ఒకటి గలదనెడి భావమే ఎన్నడును ఎవనికితోచదో, ఎవనిస్థితి చిన్నగుంటయందుండి, చేప 'యీ గుంట ఎన్నడును ఎండదు' అనెడి భావముతో లోతైన ఏ పర్వాహమునకు పోని చేపస్థితివలె నుండునో, లేదా వేటగాడు పొడెడి పాటలో నిమగ్నురాలై ఆ వేటగానిని చూచుటచే మరచిపోవు హరిణమువలె నుండునో, లేదా యెర్రోకు లోపలగల ముల్లును చూడక ఆ యెర్రోను తిన పోయితినిచు మత్స్యమువలె నుండునో, లేదా ద్వీప జ్వాలను చూచుటతోడనే ఆ దీపము తనను కాల్చివేయుననెడి భ్యాసనే మరచిపోవునట్టి మిడుతవలె ఎవని స్థితి యుండునో, అట్టివాడే అజ్ఞాని.

మార్గండు యిల్లు తగులబడుచున్న సమయమందుకూడ నిద్రించుచునే యుండునీతిని, లేదా తెలియనప్పుడు విసాన్నమును భుజించునీతిని, అజ్ఞాని కూడా రాజస సుఖమునందు నిమగ్నడై యిది జీవితరూపమందున్న మృత్యు సీవత బుద్ధియని ఎరుగనేరకున్నాడు. అతడు రాత్రింబవళ్ళు తన శరీరపోష

జము నొనర్చుకొనుచు వుండును. మరియు విషయ సుఖవైభవమునే వాస్తవముగ తలంచుచున్నాడు. కాని, ఆ దురదృష్టవశాత్తూ మూఢునకు 'వేశ్యకు తన సర్వస్వమును అర్పించుట తనను తాను నాశమొనర్చు కొనుటయే' యనిగాని, లేదా మోసగానితో స్నేహముచేయుట తన ప్రాణములను కోల్పోవుటయే యనిగాని, లేదా గోడపై రంగులతో చిత్రించిన చిత్రమును శుభ్రమొనర్చుటకుగాను కడుగుట - ఆ చిత్రమును తుడిచివేయుటయే యనిగాని, లేదా పొందుకోగమువలన శరీరము ఉబ్బుట తాను నాశమగుటయే యగుననిగాని బోధపడకున్నది. ఇదేవిధమున ఆతడు ఆహార నిద్రలలో ముణిగి బుద్ధిహీనుడగుచున్నాడు. ఎదుటనున్న శూలము (ఉరికంబము) వైపుకు పరుగెత్తువానికి ఒక్కొక్క అడుగు ముందుకు పోయినకొలది మృత్యువు సమీపమగుచున్నది, ఆతని శరీరము వృద్ధిపొంది రోజులు గడచుచూ విషయభోగాను భవము కలుగుచున్న కొలది ఆతని ఆయువుపై మృత్యుచ్ఛాయలు క్రమ క్రమముగ వృద్ధిపొందుచుండును. నీటిలో ఉప్పు కరిగిపోవు చీతిని యీతని జీవితము కూడ కరిగిపోవు చుండును, మరియు మృత్యువు సమీపించు చుండును. అయినప్పటికిని, యీ ప్రత్యక్షమగు సంగతి ఆతనికి బోధపడదు. ఓఅర్దునా! ఎవనికి విషయములనెడి సుడిగుండములో నిరంతరము శరీరమును అంటిపెట్టుకొనియుండు మృత్యువు కాన్పించదో, అట్టివాని విషయమై, ఆతడు అజ్ఞాన రాజ్యాధిపతియని ఎరుంగుము.

ఇట్టివానికి జీవితమునందలి సుఖములనెడి సుడిగుండములో మృత్యువు జ్ఞప్తికిరాదు; అదే విధమున యీతడు తన యావనమదమున వృద్ధావస్థను లత్యుపెట్టనేరడు. పర్వత కిఖరముపైనుంచి దొరలినబండి, లేదా పర్వతము పైనుంచినదినరాయి ముందేమున్నదోచూడనిరీతిని ఆతడుకూడ ముందుముందు రాసున్న వార్ధక్యమును చూడడు. కొండవాగునందు నీరు వృద్ధి కాసాగినప్పుడు, వరదలు వచ్చినప్పుడు, లేదా దున్నపోతుకు యావన మదము కల్గినప్పుడు, వీటికి ఎదుటనున్న వస్తువేదియూ కనిపించదు. మరియు అది తన

యిష్టానుసారము నలువైపులకు పరుగులిడ సాగును. ఇదేవిధమున ఆతడు కూడ యావనమదముచే అంధుడగును. అతనికి అంగములు నిర్బలము తైనప్పటికిని, తేజస్సు తగ్గిపోవు చున్నప్పటికిని, తల వేలబడ సాగినప్పటికిని, గడ్డము నెరపిపోయి నప్పటికిని, కంఠము వణకసాగినప్పటికిని ఆతడు తన (మాయా) సంపదను పెంపొందించుచునే వుండును.

గ్రుడ్డివానికి ఎదుటినుంచి వచ్చు మనుష్యుడు తన రొమ్మువద్దకు రానంతవరకు కనిపించనిరీతిని, లేదా సోమరిపోతు తన యింటికి అంటుకొనిన నిష్పరవ్వలు తన ముఖమువద్ద పడసాగినప్పుడుకూడ అనందముతో పడుకొనియుండురీతిని, ఏ పురుషునకు నేడు యావనావస్థను అనుభవించుచున్న సమయమున రేపు రానున్న వార్ధక్యవస్థ కాన్పించదో, ఓ అర్జునా! అట్టి పురుషుడు మూత్త్యమును దాల్చిన అజ్ఞానమే యగును. ఎవరైన ఆశక్తుడు గాని గూనివాడుగాని కనిపించినప్పుడు ఎవడు ఆతనిని అహంకారముతో వేశాకోశము చేయుట, మరియు అతనికి నకలుగా చేయసాగుటను చేయుచూ, తనకుకూడ ముందుముందు అదే స్థితి సంభవించ నున్నదని తలంచక మృత్యువును నూచించెడి వార్ధక్యలక్షణములు శరీరమునందు కాన్పించినప్పటికికూడ ఎవనికి యావన కాలపు భ్రమ పోదో, అట్టి పురుషుని అజ్ఞానమునకు పుట్టినిల్లుగా నెరుంగవలెను.

ఓ అర్జునా! అజ్ఞానముయొక్క తదితర లక్షణములనుకూడ చెప్పెదను వినుము. పెద్దపులిగల ఏదేనొక అడవిలోనికి ఒకపశువు మేతమేయుటకు వెళ్ళి అదృష్ట వశమున ఏదో విధమున పులిబారినుంచి తప్పించుకొని వచ్చితి ననెడి విశ్వాసముతో మరల అదే అతనికి ఆపశువు మేతమేయుటకై వెళ్ళురీతిని, లేదా పాము పుట్టయందు పెట్టి యుంచిన ధనమును పాముకాటు నుంచి ఏదో విధమున తప్పించుకొని ఒకమా రొక పురుషుడు తీసికొని వచ్చి నప్పుడాతడు 'ఆ పుట్టలో పామేలేదు, ఉన్నట్టైతే అది కాటుకేయదా?' అని చెప్పనారంభించు రీతిని, ఎవడైన ఒకటి రెండుమారులు కుపథ్యము చేసి

నవ్వుడు కూడా అతని శరీరము అశోగ్యవంతముగ నున్నందువలన, తన శరీరము వ్యాధి రహితముగ నున్నదని తలంచు రీతిని, లేదా తన శక్తివు నిద్రించియుండగా చూచి స్వప్నము, నిశ్చింత గలవాడుగను అయి ఆతనితో నాకుగల వైరము మరియు అందువలన కలుగనున్న సంకటములుకూడ తొలగి పోయినవని తలంచి అంతమందు తన బిడ్డల పాణిములతోపాటు తన పాణిములుకూడా కోల్పోవుచున్నానని, లేదా ఆహార - నిద్రలు నియమితముగ జరుగుచున్నంతవరకు మరియు వ్యాధి తన శరీరమున వూర్తిగా పాదు కొనసంతవరకు ఎవడు వ్యాధినిగురించి నిశ్చింతగా నుండునో, ఆతడే అజ్ఞాని. ఆతడు, తన భార్యా బిడ్డలు, పరివారము మొదలగు వాటితోపాటు తన సంపదవల్ల అత్యధికముగ విషయసంపాదన మొనర్చుచూ పోవుచున్నకొలది ఆతడు తన్నుతానికనూ అంధునిగా నొనర్చుకొనుచున్నాడు.

‘ఆకస్మికముగ నా కీ విషయములతో వియోగము కలుగును, మరియు ఒక్క క్షణములో నాపై నొక గొప్ప అపద వచ్చి పడ నున్నదనెడి, భవిష్యమున రానున్న దుఃఖము ఎవనికి కాన్పించదో, ఓ ఆరునా! ఆ పురుషుడు కేవలము అజ్ఞానుడే. మరియు, ఇందియ ములయొక్క ఉదరమును విషయము లనెడి ఆహారముతో యభేచ్ఛగా నింపుచుండువాడు కూడ అజ్ఞానియే. ఎవడు యావనావేశము మరియు సంపదల వలన సేవ్యాసేవ్యములను గురించి ఏ మాత్రము యోచించ కుండా గ్రుడ్డిగా ప్రతివిషయమును అనుభవించుచుండునో, ఎవని మనస్సు చేయరానిపని నేచేయుచుండునో, ఎవడు అసంభవమగు విషయములను ఆశించు చుండునో, మరియు ఎన్నడును యోచించగూడని విషయములను గురించి ఎవడు చింతన మొనర్చుచుండునో, శరీరమూ మనస్సులు ప్రవేశించ గూడని చోటున వాటిని ఎవడు ప్రవేశపెట్టునో, గైకొనరాని వస్తువునే ఎవడు అడుగునో, పారపాటుగా కూడ స్పృశింపరాని దానిని ఎవడు నిరంతరము స్పృశించు చుండునో, పోగాని చోటునకే ఎవడు పోవునో, చూడగూడని

దానినే ఎవడు చూచునో, తినరానిదానిని తిని ఎవడు ఆనందమును పొందునో, సాంగత్యము పనికిరాని దానితోనే ఎవడు సాంగత్య మొనర్చునో, దేనితో సంలగ్నము పనికిరాదో దానితోనే ఎవడు సంలగ్నపడునో, ఏ మార్గమున పోరాదో ఆమార్గముననే పోవునో, ఎవడు వినరాని మాటలను వినునో, మరియు పలుకరాని మాటలను పలుకునో, మరియు తన యీ ఆచరణము వలన ఎంతటి దోషము ప్రాప్తించునో ఎరుగడో, ఓ అర్జునా! మనస్సుకు రుచికరముగా నున్నందువల్ల ఎవడు యీ పని చేయ దగునా - చేయరాదా - యని ఏమాత్రమును యోచించడో, మరియు ఎవ డిట్టి మనస్సుకు రుచివంతముగనున్న పనులను తనకర్తవ్యములుగా తలంచి చేయుచూ - తా నీ పనులను చేసినందువలన తనకు పాపము వచ్చుననిన్నీ మరియు భవిష్యత్తున సరకయాతనలను అనుభవించవలసి యుండుననిన్నీ యోచించని పురుషుని సాంగత్యము వలన 'జ్ఞానులతోకూడ వాదవివాదములు చేయ సమకట్టునంత' మిక్కుటముగ యీ ప్రపంచమున అజ్ఞానము వృద్ధి యగును. ఇక దీనిని విడచి, అజ్ఞానమును స్పష్టముగ తెలిసికొనుటకు వీలగు కొన్ని లక్షణములను నీకు చెప్పెదను' వినుము.

నూతనముగ తీయబడిన నుగంధితపరాగమువందు భృంగికి (అడతేనీగ) వుండెడి ప్రీతివలె ఎవడు గార్హస్థ్య నుఖములందు ప్రీతిగలవాడైయుండునో, చక్కెరపై వ్రాలిన యీగ ఎల్లప్పుడు దానిమీదనే వుండవలెననీ మరియు దానిపైనుంచి లేచుటకు దాని మనస్సు ఏవిధముగను అంగీకరించనిరీతిని ఎవడు శ్రీ అజ్ఞానుసారమే నడచుకొనెడి యిచ్చగలవాడై యుండునో, నీటిగుంటలో వున్న కప్ప దానిని విడచి బయటకు రాగోరనిరీతిని, లేదా దోమ చీమిడిని వదలిపెట్టగోరని రీతిని, లేదా పశువులు ఎల్లప్పుడు బురదలో పడుకొనియుండుటను వాంఛించు రీతిని ఎవని జీవము మనస్సు మరియు ప్రాణములు సాంసారిక జంజాటముల నుంచి బయటకు రాజాలవో, సర్పము బంజరుగానున్న ప్రదేశమునందుండి ఆచ్ఛతీనుంచి ఏ విధము

గను తొలగిపోవుటను వాంఛించనిరీతిని ఎవడు తన సంసారమునే పట్టుకొని జేరాలాడుచుండునో, శ్రీ తన ప్రాణనాథుని తన శక్తినంతను వినియోగించి అరింగన మొనర్చుకొను రీతిని ఎవడు తన గార్హస్థ్యమును గట్టిగా పట్టుకొని యుండునో, తేనెను సంపాదించు సుద్దేశ్యముతో, తేనెటీగలు నిరంతరము పరిశ్రమచేయురీతిని ఎవడు తన కుటుంబ సంరక్షణార్థమై నిరంతరము కృషి చేయుచుండునో అదృష్టవశమున వార్ధక్యములో కలిగిన ఏకపుత్రునిపై ఆతని తల్లిదండ్రులకు వుండెడి ఆసురాగమువలె ఎవనికి తన కుటుంబముపై అంత మిక్కుటమగు ఆసురాగము వుండునో, మరియు ఎవనికి తన భార్యయే సమస్తముగ నుండునో, ఎవడు కేవలము శ్రీ శరీరమునే భజించుచూ మరియు ఉపాసించుచూ వుండునో, మరియు 'నేనెవడను, నేనేమి చేయవలెను ? ' అనెడి జ్ఞానము నామ మాత్రమునకైనను ఎవనికి లేదో, మహాజ్ఞానులగు వారి చిత్తము కేవలము బ్రహ్మమందే రమించుచూ ఆ బ్రహ్మము ముందు దానియొక్క యితర వ్యవహారములన్నియు లోపించు రీతిని, ఎవడు తన సమస్తేంద్రియముల తోను శ్రీపై ఏకాగ్రభావముతో ఆసురాగమును ఏర్పరచుకొనునో,

ఎ వ డు శ్రీ సం బంధ మగు ఆసు రా గ ము ముండు ల జ్ఞ మరియు హాను లు గా ని లోకా ప వా ద ము ల ను గా ని లక్ష్మ్యపెట్టడో, ఎవడు ఎల్లప్పుడు శ్రీ యిహ్నుసారమే నడచుకొను చుండునో, మరియు ఆమె వలయందు చిక్కుకొని గారడీవాని కోతివలె చిందులు తొక్కుచుండునో, పరమలోభియగు వాడు తాను స్వయముగ కష్టపడుటేగాక యిష్ట - మిత్రులనుకూడ దుఃఖపెట్టి డబ్బును కూడ బెట్టురీతిని ఎవడు దానము-పుణ్యకార్యములనొనర్చుటయందు లోభిత్వముతోనుండునో, ఎవడు తనచుట్ట - పక్కములను కూడ మోసగించి మరియు వారిని ఆదరించుట యందుకూడ కొఱత జేయుటకు వెనుకాడక తన భార్యయొక్క వాంఛితములందేమాత్రము లోటు లేకుండ అన్నింటిని నెరవేర్చుచుండునో, ఎవడు అతి స్వల్పమగు ఖర్చుతో ఆ గాఢ్యదేవతలను సంతুষ్టల నొనర్చుగోరునో,

గురు జనులనుకూడ ఇటులనే మోసగించునో? మరియు తనతల్లి దండుల్లకై గూడ ఖర్చుపెట్టుటలో తన అసమర్థతను వెల్లడించుచూ తన భార్యయొక్క సౌఖ్యమునకైచూచిన ప్రతి గొప్పవస్తువును ఎంతవిలువగల దైనప్పటికిని వెనుకాడక కొనితెచ్చునో, ప్రేమపూరితుడగు భక్తుడు తన కులదేవతను ఉపాసించి భజించురీతిని ఎవడు తన భార్యను ఉపాసించు చుండునో, అసలైనది మరియు శ్రేష్ఠమైనదీ యగు వస్తువులను తనభార్యకొరకై ప్రత్యేకించి వుంచి యితర సామాన్యమగు వస్తువులనుకూడ యితరులకు ఎవ్వడివ్వడో, తన భార్య వైపు ఎవడైనా కన్నెత్తి చూచునెడల లేదా ఆమెను దిఠోధించునెడల ఆతనికి ప్రళయసమానమగు అనర్థము కలుగునని ఎవడు భావించునో, శరీరముపైదద్దురు లేచునెడి భయముతో దేవతలకు భక్తిపూర్వకముగా వెండి నాగేంద్రుని అర్పించుకొనురీతిని ఎవడు తన భార్యయొక్క అతిస్వల్పమగు వాంఛనుకూడ భక్తిపూర్వకముగా నెరవేర్చు చుండునో, ఓ ఆర్జునా! తాత్పర్యమేమన, ఎవడు తన భార్యనే సర్వస్వముగ తలంచునో, మరియు ఆమె కడుపున పుట్టిన బిడ్డలను ప్రేమించుటమాత్రమే ఎరుగునో, మరియు ఎవనికి తన భార్యయొక్క వైభవమంతయు తన ప్రాణములకంటె కూడ ప్రియమైనదిగ నుండునో, అట్టి పురుషుడు అజ్ఞానమునకు ఆధారమైనవాడు. ఆతనివలన అజ్ఞానముయొక్క ప్రతిభ పెంపొందుచుండును. మరియు ఆతడు ప్రత్యక్షముగ అజ్ఞానమే యగును.

వీక్షుబ్ధి సముద్రమునందు విచ్చలవిడిగ వదలబడిన నావ అలలతో పాటుగా ఊగులాడుచుండు రీతిని ప్రియవస్తువు ప్రాప్తించినందువలన ఆతడు పొందెడి ఆనందము ఆకాశమునందు కూడ పట్టజాలనంత మిక్కుట మైనది గానై, అప్రియ విషయము జరిగినప్పుడు ఆతడు పొందెడి దుఃఖము రసాతలమువరకు పోవునట్టి భేదభావమనెడి బంధనమున పడియున్న అంతః కరణము గలవాడు ఎంతటి బుద్ధిమంతుడైనప్పటికిని ఆతనిని అజ్ఞాన స్వరూపునిగానే ఎంచుకొనవలెను. ద్రివ్య సంపాదన మొనర్పవలె ననెడి తలంపుతో వైరాగ్య

వేషము బూసురీతిని ఎవడు తనమనస్సునందేదో ఫలమును ఆశించి నాభక్తి యొనర్చునో, లేదా వ్యభిచారిణియగు స్త్రీ తన మిండగానివద్దకు పోవుటకు వీలు కలిగించుకొను తలంపుతో తనపతిని సంతోషపెట్టి మరియు ఆతనికి నమ్మకము కలిగించుటకై బయటకు కపటముతో కూడిన శుద్ధ వ్యవహారము మరియు ఆచరణము గలదై యుండురీతిని, ఓ అర్జునా ! ఎవడు బయటకు నటనగా నాభక్తి యొనర్చుచూ వాస్తవమునందు విషయముఖములను పొందవలెననెడిదృష్టి గలవాడై, ఆ విధముగ భక్తి వలన తాను వాంఛించిన ఫలము కలుగనందు వలన యీ భక్తి యంతయు, నిరర్థకమని తలంచి నాభక్తిని విడనాడునో, ఎవడు యీ రీతిని, యెత్తు ప్రతిగోచ్ర కొత్త కొత్త భూములను తీసికొని దున్ను రీతిని దినదినము కొత్త కొత్త దేవతలను ఆరాధించుచుండునో, మరియు తన ప్రతి కొత్తదేవతను తా నిదివరకు నేవించిన పాతదేవతవలెనే నేవించునో, ఎవడు ఏదైన నూతన గురు-సాంప్రదాయమునందలి విశేషముగ ఆడంబరమును జూచి ఆ ఆడంబరమునకు లోనై ఆ మంత్రగ్రహణ మొనర్చునో మరియు ఆన్యమంత్రము లన్నిటిని ఊద్రముగ తలంచి వాటిని స్వీకరింపజో, ఎవడు సజీవప్రాణులపట్ల నిర్దయతో వ్యవహరించుచూ వృక్షములు, పాషాణములు మొదలుగా గల స్థావర వస్తువులను దేవతలుగా భావించి వాటిని పూజించుచుండునో మరియు యీ రీతిని ఎవనికి ఎవనిపైనను ఏకనిష్ఠతో కూడియున్న శ్రద్ధయుండదో, ఎవడు నావిగ్రహమును తన యింటియం దొకమూల స్థాపించియుండి తాను స్వయముగ యితర దేవతలను దర్శించుటకై మరియు యాత్రలకై బయలుదేరునో, ఎవడు నన్నెల్లప్పుడు పూజించుచుండి కూడ మంగళకార్యములందు కులదేవతలను అర్చించుచుండునో, మరియు కొన్ని విశేషపర్వదినములందు ఆన్యదేవతలను ఆరాధించునో, ఇంటియందు నావిగ్రహమును స్థాపించుకొని యితర దేవతలకు ఎవడు ముడుపులు కట్టుచుండునో, మరియు శ్రాద్ధ సమయములందు తన పితరుల భక్తుడగునో, ఎవడు ఏకాదశి

నాడు నన్నెంతగా ఆరాధించునో, అంత మిక్కుటముగ శ్రావణశుక్ల పంచమినాడు నాగులను కూడ అదేరీతిని ఆరాధించునో' ఎవడు భాద్రపదశుక్ల చతుర్థినాడు గణపతికి భక్తుడై, చతుర్దశి వచ్చినప్పుడు దుర్గాదేవికి భక్తుడు కాసాగునో, ఎవడు సవమి వచ్చుటచే నవచండీ అనుష్ఠానమునకై కూర్చొని ఆదివారమునాడు కాలభైరవునకు పుల గము పెట్టసాగునో, మరియు సోమవారము వచ్చినప్పుడు బిల్వపత్రము గైకొని శివలింగమువై పు పరుగిడునో, అనగా యీరీతిని ఎవడు నానావిధము లగు దేవతల నందరిని ఆరాధించుచూ మరియు ఉపాసించు చుండునో మరియు యీరీతిని తొందరపాటుతో ఎవడు త్తూము సేపుకూడ శాంతము లేనివాడై అన్ని విధములగు దేవతలను ఆరాధించుటకై పరుగిడునో అయా దేవతలను అయా సమయములందు భజించు చుండునో, అట్టివానిని గురించి ఆతడు మూర్తిత్వమును దాల్చిన అజ్ఞానమే నని నీవు నిశ్చయముగ తెలిసికొనుము.

నిర్జనము మరియు స్వచ్ఛమగు తపోవనము, తీర్థము మరియు నదీతీరము లను చూచినప్పుడు ఏవగింపుగాని అయిష్టముగాని పొందువానిని కూడ మూర్తిత్వమును దాల్చిన అజ్ఞానముగనే ఎరుంగుము. ఎవనికి జనసమ్మర్దము నందుండుటే యిష్టముగ నుండునో, ఎవడు యీసాంసారిక జంజాటములందే మైమరచియుండునో, మరియు ఎవడు లౌకిక విషయములయెడ అనురాగము గలవాడై మాట్లాడుచుండునో, అట్టివాడుకూడ మూర్తిత్వమును దాల్చిన అజ్ఞానమేయగును. ఆత్మదర్శన పాప్తిని కలిగించెడి విద్యను గురించిన చర్చ వచ్చినప్పుడు దానిని గురించి ఏవిద్వాంసుడు పరిహసించునట్టి బుద్ధి కల వాడై యుండునో, ఎవడు పొరబాటుగా నైన ఉపనిషత్తుల వైపు దృష్టిని మరల్చుడో, ఎవనికి యోగశాస్త్రము నచ్చుడో, మరియు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానమువైపుకు ఎవని ప్రవృత్తి మరలదో, ఎవనియందు ఆత్మచర్యకు సంబంధించిన శృద్ధి వూర్తిగా కొరవడియుండునో, మరియు యీవిషయము

యోచింపదగినదే కాదని ఎవడు తలంచుచుండునో, మరియు ఎవని మనస్సు పలుపు తెల్పించుకొని పారిపోవు పశువుకువలె ముక్తము మరియు స్వేచ్ఛా చారముగలదై యుండునో, ఎవడు కర్మకాండయందు నిపుణుడైయుండునో, ఎవనికి పురాణములన్నియు కంఠస్థమో, మరియు ఎవడు జ్యోతిషమునందు గూడ పారంగతుడో, ఎవడు శిల్ప - కర్మలందు చతురుడో, పాకవిద్య యందు నిష్ణాతుడో, మరియు ఆధర్వణ వేద మందలి ఆఘోరీమంత్ర - తంత్రములందు కౌశలము గలవాడో, ఎవనికి కామశాస్త్రము నందు నేర్చుకొనవలసిన విషయ మేదియూ మిగిలి లేదో, ఎవనికి మహాభారత మందలి సంగతు లన్నియు తెలియునో, మరియు వేదములు మూర్తమును దాల్చి ఎవని కరతలము నందుండునో, ఎవనికి నీతిశాస్త్రజ్ఞానము గలవాడై ద్యశాస్త్రజ్ఞానము గలదో, మరియు కావ్య-నాటకముల యందు ఎవడు సాటిలేని జ్ఞాతయో, ఎవడు స్మృతులనుగురించి చర్చించునో, గారడీ విద్యారహస్యముల నెరుంగునో, మరియు శబ్దకోశమునుఎవడు తనబుద్ధికి సేవ కునిగ వొనర్చుకొనెనో, వ్యాకరణ శాస్త్రమునందగాధమగు జ్ఞానముగలవాడో అనగా ఎవడు సర్వవిషయములందును గొప్పపండితుడై యన్నప్పటికిని ఒక్క ఆధ్యాత్మిక విద్యయందు సంపూర్ణ జన్మాంధుడో, ఎవడు ఆధ్యాత్మిక శాస్త్రము మినహా తతిమ్మా శాస్త్రములన్నింటి పిద్ధాంత ప్రతిపాదమును చేయగలసమర్థుడో, అట్టివానికిగల యీజ్ఞానమునకంతకును నిష్పంఠించవలెను.

తల్లి-దండ్రులకు కీడు కలుగజేయునట్టి మూలానక్షత్రమున పుట్టినబిడ్డని వలె యిట్టి అన్యమగు జ్ఞానముగలవానిని చూడనేరదు. నెమలి శరీరమునం దంతటను రెక్క లుండును. ఆ ప్రతి రెక్కయందును నేత్రములు కూడ వుండును. అయినప్పటికిని, ఆ నేత్రము లన్నింటను దృష్టి కొరవడి ముందు రీతిని యిట్టి జ్ఞానమునందు కూడ వాస్తవిక దృష్టికొరవడి ముండును. సంజీవినీలత యొక్క ఏమాత్రపు ముక్క చేజిక్కినప్పటికిని చాలును. అన్య ఔషధములూ, మూలికలూ బండ్లకొలది వున్నప్పటికిని

దానిమందు అల్పమైనవేగదా! ముప్పదిరెండు సౌందర్య లక్షణములు వున్నప్పటికిని ఆయువు లేకున్నయెడల, లేదా అనేకములగు ఆభరణములున్నప్పటికిని వానిని ధరించుటకు మస్తకమే లేనియెడల, లేదా పెక్కుమంది వాద్యగాంధుని మరియు మంగళహారతు లిచ్చువారు వున్నప్పటికిని వధూవరులు లేకున్నచో — వీటన్నిటి ఉపయోగమేమి యుండును! ఇదేరీతిని ఒక్క అధ్యాత్మశాస్త్రము మినహా మిగత అన్నిశాస్త్రములు తమ అపూర్ణత్వము వలన కేవలము నిష్ఫలము మరియు భ్రామకములూనగును.

కావున, ఓ అర్జునా! ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానము బోధపడని చదువుకొన్ని మూర్ఖుని శరీరమును అజ్ఞానాలయముగ నెరుంగుము. అతని జ్ఞానమంతయు ఒక్క అజ్ఞానమనెడి తీగయందు కాచిన ఫలముగానే యగును. అతని ప్రతిమాటనూ అజ్ఞానపుష్పముగ నెరుంగవలెను. మరియు అతనికి లభించు పుణ్య ఫలములు కూడ అజ్ఞానముగనే యగును. ఆధ్యాత్మిక శాస్త్రమును గురించిన ఆదరణలేని మనస్సుగల వానికి జ్ఞానవస్తు వెన్నడును కాన్పించనేరదు. నది యొక్క యీవలితీరము వరకు రాక వెనుకకు మరలి పారిపోవునట్టి వానికి దానికి అవలి ఒడ్డునగల సంగతులను గురించిన జ్ఞానమేటుల కలుగగలదు? లేదా, గుప్తమువద్దనే కుత్తుకవొక్కి వేయబడిన వానికి యింటి యందలి విషయము లెటుల తెలియును? ఇదేరీతిని, ఓ అర్జునా! ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన పరిచయ మేమాత్రము లేనివానికి సత్యజ్ఞాని ప్రాప్తికి తావెవట గలదు? కావున ఓ అర్జునా! ఇట్టి వానికి వాస్తవిక జ్ఞానతత్త్వము ఏమాత్రముతెలియదని విశేషించి చెప్పనక్కరలేదు.

గర్భిణీస్త్రీకి జన్మముపెట్టినందువల్ల ఆమె గర్భమందలి పిండము లేదా బిడ్డవృద్ధిపొందు దీతిని పైచెప్పబడిన జ్ఞానపదములందే అజ్ఞానపదము కూడ అంతర్భావముగ నగును. గుడ్డివానిని ఆహ్వానించి నవ్వుడు అతడు తన

పెంట తెలిసిన మరొకనిని పెంట నిడుకొని వచ్చురీతిని అజ్ఞాన లక్షణములను నీకు చెప్పినందువల్ల జ్ఞానలక్షణములు వాటంతట అవే నీకు బోధపడరాగును. అందువలననే, ప్రతిస్తుప్రకరణమునందు అమానిత్వాదిజ్ఞానలక్షణములకు భిన్నమగు అజ్ఞానలక్షణములే ప్రతిపాదించబడినవి. పైన చెప్పబడిన పదు నెనిమిది జ్ఞానలక్షణములకు విరుద్ధమగునవన్నియు అజ్ఞానలక్షణములగును. గత శ్లోకమందలి ఒకపాదమునందు శ్రీకృష్ణుడు 'జ్ఞానలక్షణములను మార్పుచేసినచో అవియే అజ్ఞాన లక్షణములగును' అనిచెప్పిరి. అందుచే నేనీ ప్రజాళికను అనుసరించియే యీ విషయమును వివరించిచెప్పితిని. మూలమునం దీప్రజాళిక అనుసరింపబడలేదు; అయినను నీరుపోసి పాలను పెంపొందింప జేసెడి సిద్ధాంతము ననుసరించి వ్యర్థమగు సంగతులను పెంచి విషయమును విస్తరింపను. నేను మూల శ్లోకములందలి శబ్దమర్యాదను విడనాడక మూలమున ధ్వనించెడి ఆర్థమును స్పష్టీకరించుటకు ప్రయత్నము నొనర్చితిని. ఈ మాటలను విని శోతలిటులనిరి.

“ఓ కవిపోషకా ! మీరీ భయము కలుగ నక్కరలేదు. గీతయందు గర్భిత మొనర్పబడిన విషయములను మాకు వివరించి చెప్పవలసినదిగా శ్రీకృష్ణభగవానులు మిమ్ము ఆజ్ఞాపించియున్నారు. భగవానుని ఆ మనోరథమును మీరు నెరవేర్చుచున్నారు. మీ రావిషయములను చెప్పనప్పుడు మీ మనస్సు ప్రేమచే గద్దదమగును. అందుచేతనే నేడు మాకు శ్రవణ సుఖమువలన జ్ఞాననాక లభించినది. అటుపైని శ్రీహరి యింకా ఏమని చెప్పినో మాకు త్వరగా చెప్పుడు.” మహాత్ములయొక్క యీమాటలను విని శ్రీనివృత్తినాథదాసులగు శ్రీజ్ఞాన దేవులు “ఓ శోతలారా! యిక వినుడు” అని చెప్పిరి. అంత శ్రీకృష్ణులు ఆర్జునునితో యిటులనిరి- “ఓ ఆర్జునా! అంతమున నేను చెప్పిన లక్షణములన్నియు అజ్ఞానలక్షణములే. నీవీ అజ్ఞానమును విడచి జ్ఞానమువైపు దృఢనిశ్చయము గలిగియుండుము.” జ్ఞానమును గురించి యీ రీతిగా చెప్పగానే ఆర్జునునకు ఆ జ్ఞేయము ఎటుల పొందెనో తెలిసి

కొనవలెననెడి కోరిక జనించెను. దానిని సర్వాంతర్యామి యగు భగవానుడు తెలిసికొని జ్ఞేయమన నేమో చెప్పెదను వినుము అనిరి.

జ్ఞేయంయ త్తత్ప్రసక్త్యామి మద్జ్ఞాత్వాఽమృత మశ్నుతే |
అనాది మత్సరం బ్రహ్మ న సత్తన్నాసదుచ్యతే | ౧౨

సర్వతం పాణిపాదం తత్సర్వతోఽఽఽ శిరోముఖమ్ |

సర్వత్ర స్ఫుటిమల్లోకే సర్వమావృత్య తివ్రతి | ౧౩

“బ్రహ్మ వస్తువును లోకులు జ్ఞేయమని చెప్పటకు గల కారణము”
జ్ఞానము తప్ప మరే ఉపాయమువలనను అది లభించక పోవుటయే.
ఏ జ్ఞానము ప్రాప్తించుటవలన మరే యితర కార్యము మిగిలియుండదో,
ఏ జ్ఞానము లభించుటచే దానితోపాటు తద్రూపత్వము జనించునో, ఏ
జ్ఞానము లభించిన పిమ్మట యీ జగత్తును తీరమునం దుంచి జ్ఞానులు
నిత్యానందసాగరమున యీదులాడుమా దానియందు కలసిపోదుకో,
ఆ జ్ఞేయమనకు అది యనునట్టి దేదియూ లేదు. అనగా అది సనాతనము.
దాని కొక నామ ముండవలె నను తలంపుతో లోకులు దానిని పరబ్రహ్మ
మని యందురు. ఎవరైన ఆ వస్తువు లేదని యనుచో, వారికి విశ్వరూపమున
అది ప్రత్యక్షముగ కనిపించుచున్నదనియే మా జవాబు. ఒకవేళ దానిని
విశ్వ మంద మన్న యీ విశ్వము కేవలము మాయావంతమూ, మరియు
అకాశ్యతమునై యున్నది. ఆకారము, రంగు మొదలుగాగల భేదములు,
మరియు దృశ్యత్వము మరియు ద్రవ్యత్వము మొదలుగాగల భావములే
లేనిదానిని గురించి ‘అది గలదు (అస్తిత్వము)’ అని ఎవడెటుల చెప్ప
గలడు? ఒకవేళ అది వాస్తవముగ లేనేలేకున్నచో ‘అది లేనిదే మహా
త్వత్వము ఎచ్చటినుంచి స్ఫురించును? మరియు దేనివలన
స్ఫురించును?’ అనెడి ప్రశ్న ఉదయించుచున్నది. ఇందువలననే,
దేనిని గురించిన జ్ఞానము కలుగుటచే ‘వున్నది’-‘లేదు’

అనెడి జగడము లేదా పృథ్వీ వుండనేరదో, మరియు యోచనాశక్తి దేనిని చేరజాలదో, ఏది సమస్త పదార్థములందును మరియు సమస్త ఆకారము లందును కుండ, బాస మొదలగువానియందు పృథ్వీతత్వము స్వయముగ ఆ పదార్థముల ఆకారమునందే వుండు రీతిని నివసించుచుండునో, స్థలకాల ములచే భిన్నముకాకుండా సమస్తస్థలములందును మరియు సమస్తక్షలము లందు ఏక్రియ సమస్త స్థల నూత్న భూతములద్వారా జరుగుచుండునో, ఆక్రియ (కార్యము) ఏ బ్రహ్మ - వస్తువుయొక్క చేతయిందున్నదో, ఆ వస్తువునే విశ్వబాహువు అందుము. ఈ బ్రహ్మవస్తువే సర్వాకారములను దాల్చి ఎల్లప్పుడు సమస్త కార్యములను చేయుచుండుట వల్లనే - యీ విధముగ పిలువబడుచున్నది.

మరియు ఓ అర్జునా ! ఆవస్తువు అన్ని ప్రదేశములందును మరియు ఎల్లప్పుడు ఒక్క శ్రేణిలోనే ప్రాప్తించును. అందువలననే దానిని విశ్వాంధ్రు యనికూడ అనవచ్చును. సూర్యబింబమునందు నేత్రరూపమునవేరొక అంగము లేకున్నప్పటికిని బింబమంతయూ ప్రకాశైకస్వరూపముగ నుండురీతిని, ఏ వస్తువు తన శరీరమంతటితోను విశ్వద్రష్టగా నగునో (అనగా విశ్వమును ప్రకాశమానముగ నొనర్చి చూచునో) ఆ ఆ - చక్షువగు (నేత్రహీనమైన) బ్రహ్మ వస్తువునే వేదములు అత్యాదర పూర్వకముగ “విశ్వతశ్చక్షువు, యనెడి పేర సంబోధించినవి. విశ్వ - మస్తకముపై నెల్లప్పుడు సర్వదా ఆత్మ సత్త్వతో విరాజిల్లు నాటనిని ‘విశ్వమార్ధుడు’ అందుము. అగ్నియొక్క రూపమంతయూ అతని ముఖమగు రీతిని తన సర్వత్వము వలన శేషించిన భూతకోటిని ఉపభోగించు నాతనిని, ఓ అర్జునా ! విశ్వ తోముఖు డనదగును. మరియు వస్తువులయం దాకాశము వ్యాపించియుండు రీతిని శబ్దకోటియందు వ్యాపించియుండు ఆ బ్రహ్మవస్తువునే మనము సర్వ శ్రోత యందుము. ఇదే విధమున సమస్త విశ్వమునందును వ్యాపించియుండి సమస్తమును చూచుచుండు ఆ వస్తువునే విశ్వతశ్చక్షువు అందుము. ఓ బు

నుంతుడవగు అర్జునా ! వాస్తవిక దృష్టితో చూచినచో వేదాదులు ఆతనిని విశ్వతత్వజ్ఞువు అని పొగడుచూ చేసిన వర్ణనము కేవలము ఆ బ్రహ్మవస్తువు యొక్క వ్యాపకత్వము తెలియజేయుటకై రూపము లేనివానికి రూపమును కల్పించిచేసిన రూపకాలంకారము మాత్రమేనని యెరుంగుము. ఆబ్రహ్మవస్తువుకు వాస్తవమునకు చేతులు-కాళ్ళు-కనులు మొదలుగాగల అంగములు లేనే లేవు. కావున వీటికి సంబంధించిన ఏమాటయూ ఆతనివిషయమై చెల్లనేరదు.

పోనీ, శూన్యత్వరూపమున ఆతనిని వర్ణింతుమన్న అదికూడ ఆతని విషయమై చెల్లనేరదు. ఉదాహరణముగా, ఒక నీటితరంగము మరొక నీటితరంగమును కబళించినదనుకొందము. వాస్తవమునకు యీ భ్రమించెడి మరియు భ్రమింపబడెడి తరంగములలో స్వరూపతః ఏదైన భేదము కలదా ? ఇదే విధమున, ఆ ఒక్క బ్రహ్మవస్తువే సత్యమైనప్పుడు, అందు వ్యాపించియుండుట మరియు వ్యాపించబడుట యనెడి భేద మెచట గలుగును ? అయినప్పటికిని యీభేదము కల్పించుటలో గల ఉద్దేశ్యము మలభముగ బోధపరచుటకు అనువుగా నగుట కొరకే. చూడుము, ఎవనికైన శూన్యము చూపించ వలసి వచ్చుచో, ఒక బిందువును ఏర్పరచ వలయును. ఇదే రీతిని, శబ్దముల వలన అద్వితమును నిరూపించవలసి వచ్చుచో ద్వితమును గురించిన భాషను ఉపయోగించవలసి వచ్చును. ఓ అర్జునా ! ఇటులచేయకున్నచో, గురుశిష్య సాంప్రదాయమే లోపించిపోవును. మరియు సమస్తములగు కఠినములు అంతమగును. ఇందువలననే వేదములు అద్వితమును గురించి వర్ణించుటకై ద్వితమునకు సంబంధించిన ఆలంకారిక భాషను వాడుటను పరిపాటి యొనర్చినవి.

కాన, యిక నేను యింద్రియముల ద్వారా గ్రాహ్యమగు వస్తువు అన్నింటియందును ఆ బ్రహ్మ వస్తు వే రీతిని వ్యాపించి యున్నదో చెప్పెదను వినుము.

సర్వేంద్రియ గుణభాసం సర్వేంద్రియ వివర్జితమ్ ।

అన క్తం సర్వభృచ్చైవ నిర్గుణం గుణభో క్తృచ ॥౧౪॥

ఓ అర్జునా! అపకాశమును ఆకారము వ్యాప్త మొనర్చు రీతిని, లేదా వస్త్ర రూపమున భాషిల్లుచూ నూలుపోగులు ఆ వస్త్రమును వ్యాపించియుండు రీతిని యీ బ్రహ్మ వస్తువు కూడా యీ విశ్వము నంతను వ్యాపిత మొనర్చియున్నది. ఉదకరూపమున రసతత్త్వము ఉదకము నందుండు రీతిని, దీపరూపమునందు ప్రకాశతత్త్వము దీపమునం దుండు రీతిని, కర్పూరరూపమున గంధతత్త్వము కర్పూరమునందుండు రీతిని, శరీర రూపమున కర్మతత్త్వము శరీరమునం దుండు రీతిని ఓ అర్జునా, బంగారు కణమునందు బంగారమే వుండురీతిని ఆ బ్రహ్మవస్తువుకూడా సర్వస్వరూ పియై అన్నింటియందును లోపలను బయటను వ్యాపించి యున్నది.

కాని, బంగారము పొడి (కణము) రూపమున నున్నంతవరకు దానిని స్పర్శకణములనియే యందుము; కాని ఆకణరూపము నశించినప్పుడు ఆ స్పర్శ కణములే బంగారముగ నగును. లేదా ప్రవాహముయొక్క రూపము ఎంత వంకర టింకరలుగా నున్నప్పటికిని అందలి నీరు ఎల్లప్పుడు సరళముగనే వుండును. లేదా అగ్నియందు కాల్చినందువలన యినుము ఎర్రినగును. అంతే గాని అగ్ని ఎన్నడును యినుము కాజాలదు. కుండ గుండ్రని ఆకారమునం దున్నందువలన అందలి ఆకాశముకూడ గుండ్రని రూపముననే వుండును. మరియు కుటీరము చతురముగ నుండుటవలన అందలి ఆకాశము చతుష్కోణాకృతితో నుండును. అయినప్పటికిని ఆ గుండ్రతనముగాని, చతుష్కోణాకృతిగాని వాస్తవమునకు ఆకాశముయొక్క రూపముకాదు. ఇదే విధమున బ్రహ్మవస్తువునందు ఏ విధమగు వికారము కనిపించినప్పటికిని అది ఎన్నడును వికారములతో కూడియున్నది కావేరదు.

ఓ అర్జునా, బయటకు చూచుటకు మాత్రము ఆ బ్రహ్మవస్తువునున్న మొదలుగాగల యింద్రియములు మరియు సత్త్వదిత్రిగుణముల మూలమున

భిన్న భిన్న ఆకారములు గలదిగా కనుపించుచున్నది. కాని, బెల్లముయొక్క మాధుర్యము బెల్లపు అచ్చుయొక్క ఆకారమునందు వుండనిరీతిని, గుణము మరియు ఇంద్రియములు వాస్తవమునకు అసలైన బ్రహ్మతత్త్వము కావు పాలు పాలరూపమున నున్నంతవరకు నెయ్యికూడా ఆ పాలరూపముననే వుండును, అయినప్పటికిని, పాలే ఆ నెయ్యికూడాను- అని ఎవడును చెప్పజాలడుగదా ! ఇదేవిధమున, ఓ అర్జునా, గుణము మరియు ఇంద్రియములమూలమున బ్రహ్మ వస్తువునందు కనిపించు వికారములవలన వాస్తవమునకు బ్రహ్మ వస్తువునం దేవిధమగు వికారములును ఎన్నడును కలుగనేరవని నీవు తెలికొనుము. బంగారమును మనము అనేక రూపములుగల ఆభరణములుగా మార్చి, దానిని కంటే, గొలును, వడ్డాణము మొదలుగాగల అనేక పేళ్ళతో మనము పిలుచుచుందుము. కాని, అందలి వాస్తవికమగు బంగారము అది ఏ ఆకారమునం దున్నప్పటికిని, ఎల్లప్పుడు బంగారముగానే వుండును. అనగా, ఓ అర్జునా! సూటిగా చెప్పవలెననిన, వాస్తవమునకు బ్రహ్మ వస్తువు, గుణములు మరియు ఇంద్రియములకు పూర్తిగా భిన్నమైనదీ మరియు స్వతంత్రమైనదీ అయియున్నది. నామరూపాది సంబంధములు మరియు జాతి క్రియాది భేదములూ యీ ఆకారములందే వుండును.

మరియు ఆ ఆకారములను గురించి చెప్పబడు విషయము లన్నియు, ఆ బ్రహ్మవస్తువునకు చెందనే చెందవు. ఆ బ్రహ్మము గుణము కాదు. దానియందు గుణవాసనయే లేదు; ఆ గుణములు బ్రహ్మమునందు కేవలము భాషిల్లుచుండును. కాని ఓ అర్జునా ! యీరీతిని భాషిల్లుచుండుట వలన మోహమున చిక్కుకొనినవారు 'ఆ వికారము లన్నియు బ్రహ్మమండే గలవని తలంతురు. కాని బ్రహ్మయందు కాన్పించెడి యీవికారము లన్నియు ఆకాశమున మేఘములు వచ్చురీతిని, లేదా అద్దమునందు ప్రతిబింబము కనిపించురీతిని, లేదా జలము సూర్య ప్రతిబింబరూపమును ధరించురీతిని, లేదా సూర్యకిరణములు ఎండమావుల రూపమును చెందురీతిని పోలియున్నవి.

ఆ నిర్గుణ బ్రహ్మము కూడ యీ వికారముల నన్నింటిని, వాటితో ఏవిధమగు సంబంధము లేనివాడై ధరించి యుండును. కాని, బ్రహ్మమందు కనిగెడి ఆ వికారము లన్నియు నిష్ఫలములే యగును. మరియు అవి కేవలము చూచుటకు మాత్రము కాన్పించుచుండును. కాని వాస్తవమునకు అవి అసత్యములే. మరియు ఆ నిర్గుణుడు యీ గుణములను 'దరిదు'డు స్వప్నమున రాజ్య పాలనము నొనర్చిన రీతిని' అనుభవించుచుండును. కావున, ఆ నిర్గుణుని విషయమై 'అతనికి యీ గుణములతో సంబంధము గలదని గాని, అతడు వీనిని అనుభవించునని గాని, ఎన్నడును చెప్పరాదు.

బహి రన్తశ్చ భూతానా మచరం చరమేవచ

నూత్నత్వాత్ దవిజ్ఞేయం దూరస్థం చాన్తికేచతత్ || ౧౫

ఓ అర్జునా, ఏది స్థావర జంగమాది భూతములన్నింటి యందును వుండునో, మరియు ఏది అన్ని పదార్థములు మరియు జీవములందును 'అగులు భిన్నభిన్న రూపములం దున్నప్పటికిని వాటి అన్నింటి యందును ఉష్ణత్వము సమానముగనుండు రీతిని' శాస్త్రముగ నూత్నరూపమున వ్యాపించియుండునో దానినే యీ ప్రకరణమునందు 'జ్ఞేయము'గ నెరుంగుము. ఏది కేవలము ఒక్కటిగా నున్నప్పటికిని లోపలను - బయటను, దగ్గరను - దూరమునను అంతటను వుండునో, మరియు దేనిస్వరూపమునం దెన్నడును ఏవిధమగు అంతరము వుండదో. అదియే 'జ్ఞేయము'.

అవిభక్తంచ భూతేషు విభక్త మివచస్థితమ్

భూత భర్తృ చ తద్విజ్ఞేయం గ్రహిష్ణు ప్రభవిష్ణుచ || ౧౬

"క్షీరసాగరముయొక్క మాధుర్యము లోతుగాగల మధ్యభాగమునం దెక్కువగను, ఒడ్డున తక్కువగను వుండుట యనునదే వుండదు. ఇదేవిధమున, ఏది అంతటను సమానరూపమున వ్యాపించియుండునో, ఏది

జరాయజ, అండజ, స్వేదజ ఉద్భిజ్జములనెడి చతుర్విధ జీవములందును సదా పూర్ణరూపమున వ్యాపించి యున్నప్పటికిని - యీ విధమగు వ్యాపకత్వమువలన దేనిశీతి ఎన్నడును ఏవిధముగను ఖండితముకాదో, అంతేగాక, ఓ అర్జునా, వేలకొలది వుండలందు గల జలములందు చంద్రప్రకాశము ప్రతిబింబించు చున్నప్పటికిని, ఆ ప్రకాశమునం దెన్నడును ఏ విధమగు భేదభావము జనించుచున్నది, లేదా ఉష్ణరాశులందలి ప్రతిఒక్క రాశి యందును వ్యాపించియుండు ఉష్ణదనము ఒకే విధమున వుండు రీతిని, లేదా చెరుకు మోపునందలి ప్రతిచెరుకు గడ యందునను మాధుర్యము ఒకేతీరున వుండురీతిని ఏది భిన్నభిన్నములుగా గల భూతములం దన్నింటను ఏకరూపమున వ్యాపించియున్నదో మరియు ఓ సుజ్ఞాడవగు అర్జునా, ఏది యీ విశ్వరూపమునగల కార్యమునకు మూలకారణమో మరియు యీ నామరూపాత్మకమగు భూతకోటి దేనివలన సముద్రమున తరంగములు జనించురీతిని జనించినవో, వాటి అన్నింటికిని ఆ తరంగములకు సముద్రము ఆధారమైన విధముననే ఆ బ్రహ్మము ఆధారమై యున్నాడు. బాల్యయావన వార్ధక్యములనెడి త్రివిధావస్థలందును ఒకేశరీరము వుండురీతిని భూతకోటియొక్క అదిమధ్యాంతము లనెడి త్రివిధావస్థ లందును అది అభిన్నరూపమున నుండును. సంధ్యాకాలము, పౌర్ణత్యకాలము మరియు మధ్యాహ్నము మొదలుగాగల దినమానముక్రమముగ గడచు చున్నప్పటికిని ఆకాశమునం దెన్నడును ఏవిధమగు మార్పునురాని తెరంగున బ్రహ్మమందుకూడ ఎన్నడును ఏవిధమగు మార్పు రాదు." సఖుడవగు ఓ అర్జునా! ఎవడు జగత్సృష్టి కాలమున బ్రహ్మ మనెడి పేరుగలవాడో, జగత్సృష్టికాలమున విష్ణువని పిలువబడియున్నాడో, మరియు అంతమున యీ నామరూపాత్మకమగు జగత్తు లోపించు సమయమున రుద్రుడని ఎవడు పిలువబడుచున్నాడో, మరియు యీ త్రిగుణములు లోపించినప్పుడు ఎవడు శూన్యరూపమున మిగిలియుండునో, మరియు ఎవడు ఆకాశమయొక్క శూన్యత్వమును

వాళన మొనర్చి, సత్త్వాది త్రిగుణములనుకూడ లోపింపజేసి, శూన్యరూపమున ఆపశిష్టుడై యుండునో, అతడే వేదములచే పత్రిపాదింపబడిన మహా శూన్యమై యున్నాడు.

జ్యోతిషా మపి తజ్జ్యోతి స్తమసః షర ముచ్చషే |

జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్య విస్థితమ్ ||౧౭||

“ఏది అగ్నికి పరీకాశము చంద్రునివలె వెలుగును యిచ్చునో, దేనివలన సూర్యునియందు చూడగలకై వచ్చునో, దేనిలేజన్న వలన తారాగణము ప్రకాశించునో, మరియు దేనిఆధారముచే మహాతేజస్సు సుఖముగ ప్రపంచము నందంతట ప్రకాశించునో, ఏది ఆదికికూడ ఆదియూ వృద్ధినికూడ వృద్ధి నొనర్చునట్టిదియూ, బుద్ధికిగూడ బుద్ధియూ బీజముకుగూడ జీనమూ మనస్సుకు కూడ మనస్సు సేత్రములకుకూడ సేత్రమూ చెవులకుకూడ చెవియూ వాక్కుకుకూడ వాక్కునూ ప్రాణములకుకూడ ప్రాణమున్నగు మనమున కూడ పాదములును, క్రియకుకూడ క్రియాశక్తియూ ఆకారములకుకూడ ఆకారమున్నూ వ్యాపకత్వమునకుకూడ వ్యాపకత్వమున్నూ సంచారములకుకూడ సంచారమున్నూ పృథివికికూడ పృథివియూ జలమునకుకూడ జలమునూ తేజమునకుకూడ తేజమున్నూ, వాయువుకుకూడ వ్యాసోచ్ఛ్వాసయూ మరియు ఆకాశమునకుకూడ ఆకాశమున్నూ, అనగాఓఅర్జునా ఏది వీటిఅన్నింటికి చైతన్యలీజమో మరియు దేని వలనయివన్నియున్నురించుచున్నవో, ఓఅర్జునా! ఏదిఒక్కటైయుండికూడఅన్నింటియందును సర్వస్వరూపమై యున్నదో, మరియు దేనియందు ద్వైతభావము కలుగుటకే వీలులేదో, దేని దర్శనము కలుగుటతోడనే దృశ్యము మరియు ద్రవ్య అనెడి యిద్దరునూ ఐక్యమై ఏకత్వమును పొందుదురో అదియే జ్ఞానము. ఆపైన అదియే జ్ఞానము మరియు జ్ఞేయము అని చెందుగానూ అగును, మరియు జ్ఞానము వలన లోకులు పొందగోరు స్థలముకూడ అదియే యగును. లెక్క సరిగా కుదిరినప్పుడు, ఆ లెక్కను కుదుర్చుటకుగాను ఉపయోగింపబడిన అంకెలందు ఏవిధమగు భిన్నత్వమును వుండనేరదుగదా !

అదేవిధమున ఆ బ్రహ్మప్రాప్తి కలిగినప్పుడు సాధ్యము మరియు సాధన మొదలగు న వన్నియు కలసి ఒక్కటిగనై పోవును. ఓ అర్జునా! ద్వైత మని చెప్పటకు వీలు కానట్టిన్నీ అందరి హృదయములందు నివసించునట్టి వాడున్నా అగు ఆతడే బ్రహ్మము.

ఇతి త్కేత్రం తథా జ్ఞానం జ్ఞేయం చోక్తం సమాసతః

మద్భక్త ఏత ద్విజ్ఞాయ మద్భావా యోష పద్యతే ||౧౮||

నుజ్ఞాడవగు ఓ అర్జునా, యీరీతిని ముందుగా నీకు త్కేత్రమన సేమో వివరించి చెప్పితిని. దానితోపాటు త్కేత్రప్రకరణమున జ్ఞానముయొక్క లక్షణములుకూడ చెప్పబడినవి. వినుచు వినుచు చకితుడవగు రీతిని అజ్ఞాన స్వరూపమును గురించికూడ నీకు విపులముగ చెప్పితిని. ఇప్పుడే నీకు జ్ఞేయ స్వరూపముకూడ స్పష్టీకరించి చెప్పితిని. ఓ అర్జునా, ఈ విషయములన్నియు చక్కగా బోధపడినప్పుడు నా భక్తుల మనమునందు నన్ను పొందవలెనెడి ప్రబలమగువాంఛ జనించును. ఎవరు శరీరాది గమస్తవిషయ పరిత్యాగము (సన్యాసము) వొనర్చి తమ ప్రాణములను నాసేవకై అర్పింతురో, ఓ అర్జునా! వారు నా బ్రహ్మ స్వరూపమును తెలిసికొని, అంతమున తమ వ్యక్తిత్వ మునుకూడ మరచిపోవుదురు. మరియు, నా స్వరూపమున కలసిపోయి మద్రాపులగుదురు. మద్రాపుడటగుకు సేనుచెప్పిననూటియైనమార్గమును నీవు చక్కగాజ్ఞప్తయిందుంచుకొనుము. శిఖరము మొదలగువానిపైఎక్కుటకుమెట్లు శట్టవలసివచ్చురీతిని, లేదాఎత్తుగా వుండవలెన్న మంచెకట్టవలసి వచ్చురీతిని, లేదా వరదలు వచ్చినప్పుడు ముఱుగ కుండుటకై నావకావలసి వచ్చు విధ మున, మద్రాపుడగుటకు కూడ యీ పనులన్నియు చేయవలసి యున్నది. అటుల కానిచో, ఓ వీరశ్రేష్ఠుడవగు అర్జునా! యీ సమస్తమూ ఆత్మయే యని సేను ఒక్కమాటలా చెప్పచో నీ మనస్సుకు సంతోషము కలుగ నేరదు. ఇందు వలననే, నీ బుద్ధి మాంద్యమును జ్ఞప్తయిం దుంచుకొని ఒకే పరబ్రహ్మమును నాలుగు విభాగములుగ నొనర్చి, వాటి అన్నింటిని

విడివిడిగా వర్ణించి చెప్పితిని. చంటి బిడ్డకు కడుపునిండా అన్నము పెట్టుటకై, ఒకే ముద్దను చాల చిన్నచిన్న అన్నపుముద్దలుగా నొనర్చి పెట్ట వలసి వచ్చు రీతిని, నేనుకూడ ఒకే బ్రహ్మమును నాలుగుగా విభజించి వాటిని విడి విడిగా వర్ణించి చెప్పితిని. నీకుగల గ్రహణశక్తిని ఊహించియే నేను బ్రహ్మమును త్రేత్రము, జ్ఞానము, జ్ఞేయము మరియు అజ్ఞానము - అనెడి నాలుగు విభాగములుగ జేపితిని. మరియు ఓ అర్జునా, ఇప్పటికికూడ నీకీవిషయము చక్కగా బోధపడకున్నచో, మరియుకమారు చెప్పెదను. కాని, యిప్పుడు, ఆ బ్రహ్మమును నాలుగుగానూ విభజించను. మరియు ఆ నాల్గింటి ఏకత్వమునూ ప్రతిపాదించను, కాని ఆత్మ మరియు అనాత్మలను ఒక్కటిగా వివరించి చెప్పెదను. కాని, నేను అడిగెడి దానిని నీవిచ్చుటకు సిద్ధపడి యుండవలెను. నేను అడుగునది 'చక్కగా మనస్సును లగ్నమొనర్చి చెవిలో నేను చెప్పనట్టి విషయములను వినుమని'యే. శ్రీకృష్ణుని యీ మాటలను వినుటతోడనే ఆనందముచే అర్జునునకు రోమాంచమయ్యెను. అంత భగవానులిటు లనిరి - 'నీవు కాంతుడవుకమ్ము, అంతేగాని యీ రీతిని ప్రేమ విహ్వలుడవు కాబోకుము.' ఈ మాటలు అర్జునుని హృదయమున నెలకొనుటను చూచి శ్రీకృష్ణభగవాను లిటు లనిరి - 'నేను నీకిక ప్రకృతి పురుషులకు సంబంధించిన కొన్ని విషయములను చెప్పెదను. తత్త్వజ్ఞానమందలి ఏ సాంప్రదాయమును యోగులు సాంఖ్యయోగమందుకో, మరియు నేని మహత్త్వమును లోకమున ప్రసిద్ధమొనర్చుటకై నేను కపిలుడుగ వవతరించితి నో, అట్టి ప్రకృతి పురుషులను గురించిన వోషరహి ప్రసంగమును' వినుము.

ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్యనాదీ ఉభావసి

వికారాంశ్చ గుణాంత్యైవ నిర్విప్రకృతి సంభవాః॥ ౧౯

“పగలు, మరియు రాత్రి అనెడి జంటవలె పురుషుడు మరియు ప్రకృతియను యీ రెండును అనాది యైనవని నీవెరుంగుము.

ఓ అర్జునా, రూపము మిథ్యకాదు, కాని నిజమగు రూపముతోపాటు దాని ఛాయకూడ వచ్చుచుండును. లేదా పరిగింజలో గల బియ్యపు పలుకుతోపాటు దానికి పైనవుండే ఊకపార గూడ వృద్ధిపొందుచునే యుండును. ఇదేవిధమున పురుషుడు మరియు ప్రకృతి యనెడి రెండునూ ఒకదానితో నొకటి ఘనిష్ఠ సంబంధము గలవై యున్నవి. మరియు వాని యీ సంబంధము అనాది సిద్ధమై యున్నది. ఇదేవిధమున తేత్రోజ్జ్వలముచే ప్రదర్శింప బడినదంతయూ యీ ప్రకృతియే. కావున దీని ననుసరించి తేత్రోజ్జ్వా ధనబడువాడే పురుషుడగునని నీకు విప్పిచెప్పవలసిన పని యుండదు వీటికి భిన్నభిన్నమగు పేళ్ళున్నప్పటికిని వీటిని నిరూపించు తత్త్వము ఒక్కటియే. ఈ సంగతిని మరువకూదు. ఇంద్రవల్లనే నేను నీకు మాటిమాటికి చెప్పచు న్నాను' ఓ అర్జునా ఇందుగల సత్యాంశమునే పురుషునిగా నెఱుంగవలెను. మరియు దానిని ఆధారము చేసికొని జరిగెడి క్రియను ప్రకృతిగా నెఱుంగవలెను. బుద్ధి, ఇంద్రియములు, అంతఃకరణము మొదలుగాగల కారకములను పుట్టించుకత్తి, మరయు సత్త్వాది త్రిగుణములూ - వీటి అన్నింటి సమూహమూ ప్రకృతినుండి కలిగినవి. మరియు అదియే సమస్త విధములగుక్రియలకుమూలమై యున్నది.

కార్యకారణ ర్పేష్వ హేతుః ప్రకృతి గుచ్యతే |

పురుష స్సృజి నుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతుఃకర్మణః || ౨౦ ||

“ఈ వ్యవస్థలో ప్రకృతి అన్నిటికంటె ముందుగా అసంకారముతోపాటు ఇచ్చా. మరియు బుద్ధులను జనింపజేయును. మరియు అంత వాటిని కారణ మనెడి చింతనమునందు లగ్న మొనర్చును. ఈ వీటిని ఆరంభింపబడిన కర్మను సిద్ధింపజేసికొనుటకై ఏయే భిన్నభిన్నములగు యుక్తులనెడి నూలుపోగులు అల్లబడనో, వాటినే కార్యమందురు. అపిమృత, ఇశ్వ యొక్క ఉన్నాదము ద్వారా ఆ ప్రకృతి మనస్సును

నడపించును. మరియు ఆ నడచుచున్న మనస్సు ఇందిరియము లను నడపించును, దీనినే ప్రకృతి యొక్క కర్తృత్వ మందురు. “ఇందుచలననే సిద్ధశ్రేయ్యుడగు శ్రీకృష్ణుడు, కార్యము, కర్తృత్వము మరియు కారణము - లనెడి మాటికిని మాలము ప్రకృతియే” యని, నుడివెను. ఈరీతిని యీ త్రిపుటిద్వారా ప్రకృతి కర్మరూపమును ధరించును. కాని సత్త్వాది త్రిగుణములందలి ఏగుణముచే విశేషించి ఉత్కర్షణ గలదై యుండునో, ఆ గుణమునందు రంగరింప బడియుండును సత్త్వగుణము వలన జరుగు కర్మలను సత్కర్మలందుము; రజోగుణముచే కరుగు కర్మలు మధ్యమ కర్మలని పిలువబడును; కేవలము తమోగుణముచే జరుగు కర్మలు అశుభ కర్మలగును, మరియు వాటి నన్నింటిని నిషిద్ధములుగా నెరుంగ వలెను. ఈ రీతిని మంచి చెడ్డ కర్మ లన్నియు ప్రకృతినండియే జనించు చున్నవి. మరియు ఆకర్మలచే సుఖదుఃఖములు కలుగుచున్నవి, దుష్కర్మము లచే దుఃఖము, సత్కర్మలచే సుఖమూ కలుగుచున్నది; మరియు పురుషుడు యీ రెంటినీ అనుభవించుచున్నాడు. ఈ సుఖ - దుఃఖములు సత్యము లుగ వోచివంతవరకు, ప్రకృతి యీ సుఖ దుఃఖములను ఎడతెగ నుండా జనింపజేయుచుండును, మరియు పురుషుడుకూడ వాటినిన్నింటిని అనుభవించుచునే యుండును. ఈ పురుషుడు మరియు ప్రకృతియొక్క గృహ నిర్మాణ విధానము అతి విచిత్రమైనది. ఇందు, స్త్రీ ఆర్జించుకువచ్చు పదార్థమును భర్త మెదలకుండా కూర్చొని భుజించుచున్నాడు. ఈ భార్య భర్తలు ఎన్నడును ఒకరితో నొకరు కలిసి వుండరు. మరియు వీరెన్నడును సరిగా కలియరు. అయినప్పటికిని, ఆస్త్రీ గర్భమునుండియే యీ జగత్తంతయు జనించుచున్నది; ఇదిఎంత ఆశ్చర్యమైన విషయమో చూడుము !

పురుషః ప్రకృతిస్థో హిభుక్షే ప్రకృతిజాః సుఖాః

కారణం గుణ సజ్జోఽస్య సదిశ ద్యోవి జన్మసు ||౨౧||

“ పురుషుడైన ఆతడు, నిరాకారుడు, నిష్క్రియుడు, కేవలుడు, నిర్గుణుడు మరియు పురాణపురుషుడైయున్నాడు, పురాణపురుషుడేకాడు,

ప్రాచీనమైనవాటి అన్నిటికంటెకూడ ప్రాచీనుడై యున్నాడు. అతనిని పురుషుడని పిలుచుట నానుమాత్రమే. వాస్తవిక దృష్టితో చూచినచో అతడు స్త్రీయునూ కాదు, నపుంసకుడునూ గాదు. అంతేకాదు. అతడెవ్వడోగూడ నిశ్చయముగ తెలియదు. అతనికి కనులు, చెవులు, పాదములు, వర్ణము పేరు మొదలగున నేవియూ లేవు. ఓ అర్జునా, ఏదియూ గలదని చెప్పుటకు వీలులేని యీతడు ప్రకృతికి భర్తయున్నా, ఆ ప్రకృతిమూలమున భర్తయగు తానుకూడ సుఖ దుఃఖాదులను అనుభవించవలసినవాడునూ అయి యున్నాడు. భర్తయగు పురుషుడు స్వయముగ తానేమియూ చేయఁజూ ఏలనన, అతడు పరిపూర్ణముగ ఉదాసీనుడై యుండును, మరియు అతనికిభోగ వాసనమే యుండదు; కాని, పతివ్రతయగు యీ ప్రకృతియే అతనిని బలవంతముగ అనుభవించ జేయును. ఆమె తన రూపగుణముల సహాయముతో తన యిచ్చ వచ్చినటుల అతనిని ఆడించును. ఆప్రకృతియొక్క పేరే గుణమయి; అంతేగాదు, ఆమెను ప్రత్యక్ష గుణస్వరూపిణి యనిగూడ చెప్పవచ్చును. ఆమె ప్రతిక్షణము తన రూప గుణములను నూతన నూతన రూపములుగ ప్రదర్శించుచుండును, అందువలన జడపదార్థములు కూడ మైకము గలవగును. ఆమెయే నామములను ప్రసిద్ధ మొనర్చును, ప్రేమను ప్రేమ పూరితముగ నొనర్చును, మరియు యిందియములను మేల్కొలుపును. ఈ మనస్సును మనము నపుంసకమని ఎటుల చెప్పుము? ఏలనన యీప్రకృతి, యీమనస్సును త్రిలోకములందలి భోగములను భోగింపజేయుచున్నది. ఈ స్త్రీయొక్కచరిత్ర యీవిధముగ విలక్షణమైనది. ఇది భ్రమయొక్క అపారప్రదేయము, అమర్యాదయొక్క స్వరూపము. మరియుసమస్తములగు వికారములను నింపజేయునట్టిదియునై యున్నది. ఇది వాసనలనెడి పూలను - ఫలములను కాయునట్టి లతామండపము; ఇది భ్రాంతి యనెడి వనమునందలి వసంత రశ్మి; అందువలననే దీనికి దైవీమాయ యనెడి మప్రసిద్ధ మగు పేరు పెట్టబడినది. శబ్దస్పృష్టిని యీమెయే వ్యాపింపజేయును, నామరూపాత్మక

జగత్తునుకూడ యీమెయే సృష్టించును, మరియు ప్రపంచము లన్నింటిని ఎడతెగకుండా యీమెయే నిర్మించుచుండును. కళ, విద్య, ఇచ్ఛా, జ్ఞానము మరియు క్రియ - మొదలగున వన్నియు దీనినుండియే ఉత్పన్నమగును. నాద మనెడి నాదైశ్వరములను పోతపోసెడి టంకసాల యీమెయే. చతుర్త్వారచరముకూడ యీమెయే, అంతేగాదు. యీ జగన్నాటకము నంతయు యీమెయే రచించినది. జగదుత్పత్తి మరియు లయములు యీ ప్రకృతికి ప్రాతస్సంధ్యా నాయంసంధ్యల వంటివి. అనగా యీ ప్రకృతి ఒక అద్భుతమగు మోహినీకీ. ఇది అద్వైతమును జోడించు నట్టిది. మరియు సంగరహితులకు బంధువును ఆయియున్నది. వీలనన ఆమె శూన్యమునందు గృహమును నిర్మించి, దానియందే ఆనందముగ నివసించును.. చూచిన ప్రతిపురుషుని తనవళ మొనర్చుకొను సామర్థ్యము యీమెయందు న్నది. వాస్తవముగ చూచినచో ఆపురుషుడు ఉదాసీనుడు, ఆతనియం దేవికారమును లేదు. కాని యీ ప్రకృతియేఆతనికి అన్నింటిని సమకూర్చును. ఆస్వయంభువుయొక్క ఉత్పత్తి ఆ నిరాకారమూర్తియొక్క స్థితియూ - యీ ప్రకృతియే యగును. ఈ ప్రకృతియే ఆ వాసనా రహితునకు వాసన. ఆ స్వయంపూర్ణునకు సంతోషము. అజాతునకు జాతిగోత్రములు, కేరలనేని వానికి పేరు. జన్మ లేనివానికి జన్మ, నిష్కర్మకర్మ, నిర్గుణునకు గుణము, చరణములు లేనివానికి చరణములు, చెవులు లేనివానికి చెవులు, కనులు లేనివానికి కనులు, భావము లేనివానికి భావములు, అవయవరహితునకు అవయవములు అంతేగాదు, ఆ పురుషుని సమస్తముగనూ యీ ప్రకృతియే యగును.. ఈ రీతిని, యీ ప్రకృతికి గల వ్యాపకత్వము వలన యీ వికార రహితుడగు పురుషుడు కూడ వికారిములచే చుట్టి వేయబడినవా డగును. ఈ పురుషునందు గల పురుషత్వముకూడ కేవలము యీ ప్రకృతియొక్క అప్రిత్వము వలన ఏర్పడినట్టిదే, అమావాస్యచే జిక్కుటచే చంద్రుడుకూడ నల్లగా ఆయిపోవునటుల, లేదా మేలిమి బంగారునం దేమాతృము రాగ్ని

కలసి నప్పటికిని దానివన్నె తగ్గిపోవునటుల, లేదా పికాచము ఆహాహించి నందువలన సజ్జనుడు కూడ నిగదనీయమగు ఆచరణము గలవాడగు రీతిని, లేదా మేఘముల సాంగత్యము వలన నుదినముకూడ దుర్దినమగు రీతిని, లేదా పశువుయొక్క పాదుగులోపల పాలు దాగియుండు రీతిని, లేదా కావ్యము లోపల అగ్ని అజగియుండు రీతిని, లేదా రత్నప్రపము వస్త్రముచే కప్పివేయ బడియుండు రీతిని, లేదా రాజావంటివాడుకూడ పరులపన్నాగమున చిక్కుబడి పోవురీతిని, లేదా సింహము ఏదేనివ్యాధిచే జర్జరమగు విధమున యీప్రకృతి యొక్కసాంగత్యమున తగుల్కొనిన యీపురుషుడు కూడ తన తేజమునంతను కోల్పోవును. మేల్కొనియున్న మనుష్యుడొక్కమారుగా నిద్రావత్తుడై స్వప్నవాసన లనెడి నుడిగుండమున పడిపోవురీతిని యీ ప్రకృతి సంస్కరము వలన పురుషుడుకూడ గుణములను అనుభవించ వలసిన వాడగుచున్నాడు. విరక్తపురుషుడుకూడ స్త్రీ సంయోగమువలన సాంసారిక బంధనములందు చిక్కుబడువిధమున యీ జన్మరహితుడు, శాశ్వతుడునగు పురుషుడుకూడ ప్రకృతి సంయోగమువలన అనేక విధములగు బంధనములలో తగుల్కొనును. మరియు గుణసంగమువలన ఆతనికికూడ జనన మరణములనెడి దెబ్బలు తగులుచుండును. కాని ఓ అర్జునా, యీ విషయము ఎటులున్నదనిన, అగ్నియందు కాల్చబడిన యినుముపై సమ్మేటతో కొట్టబడెడి దెబ్బలను చూచి లోకులు ఆ దెబ్బలు అగ్నికి తగులుచున్నవని తలంచు రీతిగా నున్నది; లేదా జలము కదలినప్పుడు ఆ జలమునందు ఒక చంద్ర బింబముకు బదులు అనేక ప్రతిబింబములు కాన్పించును, మరియు ఆ ప్రతిబింబములయొక్క అనేకత్వమును అనాలోచనగల లోకులు ప్రతి బింబించుచున్న చంద్రునిపై ఆలోపింతురు. లేదా, అద్దము చాల దగ్గరగా నున్నప్పుడు ప్రతిబింబమువలన ఒకటికి బదులు రెండు ముఖములు కాన్పించును, లేదా కుంకుమ తగులుటచే స్వచ్ఛమగు స్పటికమునందుకూడ కొంత ఎరువూ, కొంత నలువూ కనిపించు రీతిని గుణసంగమువలన జన్మ లేని

వానికికూడ అనేక జన్మము లున్నటుల కాన్పించును. కాని, యీ గుణ సంగము పోయినప్పుడిక జన్మ లనునవి యుండవు. ఇదే విధమున సన్యాసి జాతి హీనుడగుచు, కాని అప్పు డప్పు డాతనికి స్వప్నమునందు నేను అంత్య జూది ఏదో జాతి వాడనను భావము కలుగుచుండును. ఇటులనే, పురుషు నకుకూడ ఉచ్చా నీచ యోనులందు జనించుట మరణించుట యను భావము కలుగుచుండును. కావుననే, వాస్తవమునకు, ఆకేవలరూపియూ, నిస్సంగుడు నగు పురుషుడు ఎన్నడును ఏవిధ మగు భోగమును అనుభవించడు. ఈ భోగ - ప్రకరణమునకు మూలబీజ మంతయూ గుణసాంగత్యమే.

ఉపద్రష్టానుమంతాచ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః ।

పరమాత్మోఽచామ్యుక్తో దేహేఽస్మిక్ పురుషః పరః ॥౨౨॥

“అకామత్వేతిగను సంభాళించి నిలబెట్టి యుంచు స్తంభములు తిన్నగా నిలువుగా వుండురీతిని యీ పురుషుడుకూడా ప్రకృతిమాయచే ఎల్లప్పుడు తిన్నగా నిలచియుండును. ఈతనియందును ప్రకృతియందును ఆకాశ పాతాళములను పోలినంత భేదము గలదు. ప్రకృతి యనెడి నదీతట మున పురుషుడు మేరుపర్వత సమానుడై వుండును. ప్రకృతికి జనన మరణ ములు కలుగుచునే వుండును. కాని పురుషుడు శాశ్వతుడై యుండును. మరియు యిందువలననే ఆతడు బ్రహ్మానుండి మొదలుకొని క్రిమి కీటక ముల వరకు గల అన్నిటియొక్క శాసకుడు, మరియు నియంతయునై యున్నాడు. ప్రకృతికి యీ పురుషునివలన జీవన్మర్యాద కలుగును, మరియు యీతని సామర్థ్యమువలననే ఆమె జగదుత్పత్తి యొనర్చుచున్నది. ఆతడు ప్రకృతికి భర్త. ఓ అర్జునా, ఆఖండకాల ప్రవాహమున ప్రకృతి చేయు చుండు సృష్టియంతయూ కల్పాంతసమయమున యీ పురుషుని ఉదరము నందే లీనమైపోవును. ఈ మహద్భ్రష్మా ఆ ప్రకృతియొక్క ప్రభువు, మరియు యీ బ్రహ్మాండముయొక్క సూత్రములన్నియు యీ మహా

ద్రుహ్ను చేతులందే వుండును. దీని వ్యాపకత్వము యీ సమస్త ప్రపంచము లను కొలవగలిగినంత అపారము, ఈ శరీరమునందుండి లోకులచే పర మాత్మయని చెప్పబడు వస్తువు, యీ పురుషుడే. ఓ అర్జునా, లోకులచే ప్రకృతికి భిన్నమగు మరొక వస్తువు కలదని చెప్పబడునట్టి అవస్తువు వాస్తవమునకు యీ పురుషుడే.

య ఏవం వేత్తి పురుషం ప్రకృతిం చ గుణైస్సహ !

సర్వథా వర్తమానోఽపి న స భూయోఽభిజాయతే॥ ౨౩

ఏమానవు డీ పురుషుని స్వరూపమును స్పష్టముగ నెరుంగునో, మరియు దానితోపాటు ఎవడు యీ త్రిగుణాత్మిక సృష్టి యీ ప్రకృతి యనెడి మాయవలననే జనించిన దన్నవిషయమునుకూడ జ్ఞప్తియందుంచుకొనునో ఓ అర్జునా! ఎవడు యిదిమూలవస్తు వనిన్నీ యిది దాని ప్రతిబింబము, మరియు యిది మాయయనెడి మృగజలమనిన్నీ నిర్ణయించుకొనగలడో, మరియు యీ రీతిని ఎవడు ప్రకృతి పురుషుల వ్యవస్థను చక్కగా ఆర్థము చేసికొనునో, ఆ మనుష్యుడు యీ దేహము పొందినందువలన సమస్తములగు కర్మలను చేసిన చేయుగాక, కాని ఆతడు ఆకాశము ఎన్నడును ధూళిచే మలినము కాకుండా ఎల్లప్పుడు దానికి భిన్నముగను నిర్లిప్తముగను ఉండు రీతిని యీ కర్మలకు దూరముగ నిర్లిప్తుడైయుండును. యీ శరీరము లున్నంతవరకును ఆతడెన్నడును యీ శరీరభ్రాంతిలో తగుల్కొనడు; మరియు ఆతడు శరీరమును కోల్పోయినప్పటికిని మరల జన్మించడు. కావున, ప్రకృతి పురుషులను గురించిన యీ వివేకము యింత మిక్కుటమగు కల్యాణ సాధనమై యున్నది. గాన దీనిని నీ వెల్లప్పుడును జ్ఞప్తియందుంచుకొనుము. ఈవివేకము యొక్క అంతః కరణమునందు సూర్యప్రకాశముతో సమముగ ఉదయించు అవేక వుపాయములున్నవి. నీకా వుపాయములను తెలిపెదను, వినుము.

ధ్యానేనాత్మని పశ్యంతి కేచిదాత్మాన మాత్మనా

అన్యే సాంఖ్యేన యోగేన కర్మయోగేన చాపరే॥ ౨౪॥

ఓ వీరశేషుడవగు అర్జునా! కొందరు ధ్యానాన్ని రగుల్కొల్పి ఆత్మా నాత్మ వివేచనచేసి బ్రహ్మతత్త్వమును కనుగొని, అటువిమ్మట వారు ఆత్మధ్యానదృష్టితో ఆ బ్రహ్మతత్త్వమునందు స్వయముగ తమ్ముతామే చూచుకొనసాగుదురు. కొందరు దైవవశమున సాంఖ్యయోగము ననుసరించి బ్రహ్మతత్త్వమును ధ్యానించెదరు; మరికొందరు కర్మయోగము ననుసరించి ఆ సాధ్యవస్తువును సాధించెదరు.

అన్యే శ్వేన మజానంతః శ్రుత్వాన్యేభ్య ఉపాసతే

తేఽపిచాతి తత్త్వేన మృశ్యం శ్రుతిపరాయణాః॥ ౨౫॥

“అలాకులు భిన్నభిన్న మార్గములద్వారా యీ భవ - భ్రమ యనెడి నుడిగుండము నుండి తప్పించు కొందురు. మరికొందరు సర్వవిధములగు అభిమానమును విడనాడి శ్రద్ధా పూర్వకముగ ఒకా నొకని ఉపదేశమును తమకు ఆధారముగను మరియు ఆశ్రయముగను చేసికొందురు. ఏ సత్పురుషులకు హితాహితములు స్పష్టముగ కాన్పించునో, ఎవరు పరిమ దయాళునగు నుందురో, ఎవరు అన్యుల నడిగి యడిగి వారి క్లేశములను తొలగింతురో, మరియువారికిసాఖ్యమునుకలుగజేయుదురో, ఆసత్పురుషులనోటినుండి వెడలు ఉపదేశములను వారు అత్యంత శుద్ధముగను, ఆదరముగనుమరియు శ్రద్ధతోనూ విని, తమ మనోవృత్తిని తద్రూప మొనర్చు కొందురు. ఈ ఉపదేశములను వినుట యందే సమస్తము గలదని భావించి వారి ఉపదేశములను అక్షరశః పరిపూర్ణముగ ఆచరణలో బెట్టెదరు. ఓ అర్జునా! యీ విధమగు శ్రద్ధా వంతులగు శ్రవణమాగ్నావలంబకులు కూడ యీ జనన - మరణ సాగరము నుండి చక్కగా అవలిబడ్డనకుచేరి నురక్షితు లగుదురు. కావున ఆ ఒకేబ్రహ్మ మునుచేరుటకు అనేకమార్గములు గలవు. ఓ అర్జునా! దీనివంతటినిబట్టి నీకు సహజ

ముగనే బ్రహ్మనుభవము కలుగ గలదనినీ దానికొరకై విశేష శ్రమపడవల
సినపని లేదనినీ తెలిపి యుండును. దీనికొరకై నే నీ విషయమును గురించి
విశేషమైన నానావిధ మతములను ఖండించి వాటి అన్నింటియందును
గల శుద్ధము మరియు సత్యమూ నగు సిద్ధాంతమును నీకు తెలియజేప్పెదను.

యావత్సత్త్వాయ తే కింఞ్చ త్సత్త్వం స్థావర జజ్ఞగుమ్ ।

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ సంయోగా త్త ద్విద్విధ భరత్వభ! ॥౨౬॥

నేను క్షేత్రజ్ఞుడనైతి. పేర ఏ ఆత్మతత్త్వమును నీకు తెలిపితినో,
మరియు నేటి నన్నింటిని క్షేత్రమని చెప్పితినో, ఆ రెండింటి సమ్మేళనము
వలననే భూతకోటి జన్మించినది. వాయుసంయోగము వలన తరంగములు
లేచురీతిని, సూర్యప్రకాశము మరియు యిసుకనేలయొక్క సంయోగము
వలన మృగజలపు తరంగముల యొక్క ఆ భాస కలుగురీతిని,
మేఘధారలు భూమిపై పర్చించుటచే అనేకములగు వనస్పతులు
మొలకరించు రీతిని, మనము జీవులని పిలచుచుండెడిది. యీ స్థావర జంగమము
లన్నియు యీ క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞ సంయోగముచే జనించు
నట్టివే. కావున ఓ అర్జునా, వీటియందు ప్రధానమగు ముఖ్యతత్త్వమైన
క్షేత్రజ్ఞునకు యీ నామ రూపాత్మకమగు భూతసృష్టి భిన్నమైనది కాదు.

సమం సర్వేషు భూతేషు తివ్రంత్రం పరమేశ్వరమ్

విశిష్య తస్యనిన శ్యంత్రంయః ఏశ్యతి సపశ్యతి ॥౨౭॥

“పటత్వము వాస్తవమునకు తంతువులు కాదు, కాని అది యీ
తంతువుల మూలముననే భాసిల్లుచున్నది. ఇదే రీతిని, యీ క్షేత్రము మరియు
క్షేత్రజ్ఞులయొక్క ఏకత్వమునకూడ అత్యంత గంభీరదృష్టితో చూడవలసి
యున్నది. ఈ భూతములన్నియు అజ్ఞానియొక్క అనేక రూపములేయనినీ
జూరియూరిని యన్నియు వాస్తవమునకు ఒక్కటేయనినీ నీవు అనుభవించ
వలెను. ఈ భూతము లన్నింటికిని భిన్నభిన్న నామములుగలవు, మరియు వీటి

వీతి - గతి మరియు వీటి రూపు - రంగులన్నియు భిన్నభిన్నములుగ కనిపిం
చును. కాని ఓ అర్జునా ! నీవీవిభేదము లన్నింటిని చూచి, నీ మనస్సున భేద
భావమునకు భావించినచో, కోట్లకోలది జన్మము లెత్తినప్పటికిని యీ సరి
సారమునుండి నీవు ఎన్నడును బయట పడజాలవు. సారతీగెను పొడుగాటివి,
వంకరవి మరియు గుంద్రానివియును అనేకరకములగు ఉపయోగకరములైన
కాయలు కాయుచున్నవి, లేదా చెగుపండు ఎంత అనాకారముగా వున్నప్ప
టికిని దానిని చెగుపండు అందురుగాని మరొకపేర పిలువరు. అదేవిధమున
ఈ ధూతకోటి భేష్టభేష్ట ఆకార - ప్రకారములుగలదై వున్నప్పటికిని,
యీ ధూతము లన్నింటికిని ఆధారము మరియు మూలకారణమును వస్తువు
పూర్తిగా సరిగ్గమైనదై యున్నది. నిష్పక్షణములు ఎంతెక్కువగ భిన్నభిన్నములై
వుండినను వుండుగాక. వాటి అన్నింటియందు ఉష్ణత్వము సమానము
గనే వుండుచీతిని జీవకోటి భిన్నభిన్న రూపములందుండిన నుండుగాక.
మనమాతృమాత్రము ఏకరూపుడే. వర్షధారలు ఆకాశమందంతటను వ్యాపించి
యుండ వచ్చుగాక. వాటిఅన్నింటి యందును జల మొకేరూపముననుండును.
ఇదేవిధమున ఈ ధూతకోటియొక్క భిన్నభిన్న ఆకారములందు ఆ పరిమాతృ
మాడ అంతటను సమాన రూపముగనే వుండును. ఈ ధూతసముదాయము
భిన్నభిన్న రూపు-రంగులలో నుండిన నుండుగాక, ఘటము మరియు మరలను
మొదలగువాని అన్నింటను ఆకాశము సమానరూపముగ వుండుచీతిని వాటి
అన్నింటియందును, ఆపరిమాతృ సమానరూపముగ నేయుండును, మనము ధరించు
వస్త్రము రకరకములగు రూపములుగా వానిని తయారుచేయుచు సమయము
బిందు మార్పు చెందుచుండిన మార్పు చెందుగాక. కాని వాటియందలి బంగా
రము ఎల్లప్పుడు బంగారముగనే వుండుచీతిని, వివిధ నామరూపములుగా
కనిపించు యీ నాటకము నశ్వరిమైన దైనప్పటికిని, వాటి అన్నింటను
వనించు ఆత్మమాత్రము శాశ్వతమైనదే. ఈ రీతిని ఏ మానవుడు ఆత్మ
త్వత్వమును జీవధర్మముతో అరిపింపైన దైనప్పటికీ జీవునకు అభేష్టమైనదిగా

ఎరుంగునో, అట్టివానినే జ్ఞానులందరి యందును వాస్తవిక నేత్రములుగల వాడుగను వాస్తవమును చూచువాడుగను ఎరుంగవలెను. ఓ వీరశ్రేష్ఠుడవగు ఆర్జునా! అట్టిపురుషుడు జ్ఞానదృష్టియే యగును. మరియు అతనిని దృష్టలందరి యందును వాస్తవమును చూచువానిగా నెరుంగవలెను. అట్టిమానవుడు వాస్తవమునకు అత్యంత భాగ్యకాలియే యగును.

సమం పశ్యకాహి సర్వత్ర సమవస్థిత మీశ్వరమ్

నహి న స్త్వాత్మనాఽఽత్మానం తతో యాతిపరాంగతిమ్॥ ౧౮

“ఈ శరీరము గుణములు మరియు ఇంద్రియముల సంచి, మరియు కళవాత పిత్తము లనెడి త్రిధాతువులు గల త్రికూటము దీనియందే పంచమహాభూతములు కలియును. మరియు యిది అతిభయంకరమైనది. వివరించి చెప్పవలెననిన, యిది అయిదు కొండెలు గల వృశ్చికముతో సమానమైనది, లేదా అయిదు వైపులనుంచి మండుచున్న భయంకరమైన అగ్నిగా దీని నెరుంగవలెను. లేదా యీ జీవరూపమున నున్న హింసా ప్రవృత్తిగల సింహమునకు లభించిన జాలివొంద నగు, లేళ్ళు నివసించు ప్రదేశముగా నెరుంగవలెను, ఈ విధమగు శరీరమునందుండి నిత్యబుద్ధ యొక్క బాకును అనిత్యభావ మనెడి పొట్టలో పొడిచి నిశ్చింకుడుకానివాడెవడుండును? కాని ఓ ఆర్జునా! జ్ఞాని యగువాడు యీ శరీరమున వసించినంతకాలము ఎన్నడును ఆత్మభూతము నొనర్పడు. మరియు శరీరపాతిమైన పిదప ఆతడు ఆత్మతత్త్వమున కలసి ఏకరూపు డగును. యోగులగు వారు తమకు గల యోగజ్ఞాన సామర్థ్యమువలన కోట్లకొలది జన్మములను దాటి ఏ ప్రదేశమున ప్రవేశింతురో మరియు యీ ప్రదేశము విడచి ముఖ్యము కెచ్చటకును పోమని చెప్పుదురో ఏది నామరూపాత్మక భూతస్పృష్టికి ఆవలి ఒడ్డు, ఏది నాదమునకు ఆవలిఒడ్డున గలదియో మరియు తురీయావస్థకు జన్మ స్థానమో, దేనిని పరబ్రహ్మమందుమో

నదులన్నియు సముద్రమునందు లీనమగు రీతిని దేనియందు మోక్షము మొదలుగాగల పరమ గతులన్నియు లీనమగునో, ఆ పరబ్రహ్మ ప్రాప్త్యానంద నుభవములు తమంతతాము భూత కోటి యొక్క భేదభావమునకు తమమనస్సునందు చోటివ్వక ఆత్మబుద్ధిద్వారా అన్నింటి యెడలను సమభావముతో వ్యవహరించు వారియొక్క పాదములను కడుగుటకై వచ్చును. కోట్లకొలది వీపములలోగల ప్రకాశము ఒకేవిధముగను మరియు సమభావముగను వుండురీతిని ఆ అనాదియగు పరమాత్మ కూడా ఎల్లప్పుడు అంతటను సమానరూపమున నివసించుచుండును. ఓఅర్హునా! తన జీవితావస్థయందే యీ విధమగు సమత్వమును అనుభవించునట్టి పురుషుడు మరి ఎన్నడును జననమరణ బంధనమున పడడు. కావుననే, నేనుకూడ అట్టి భాగ్యవంతుడగు పురుషుని మాటిమాటికి స్తుతించుచుండును; ఏలనన, ఆతని దృష్టి సదా సమభావమునందే లగ్నమై యుండును.

ప్రకృత్యై చ కర్మాణి క్రియమాణాని సర్వశః

యః పశ్యతి తదాత్మన మకరారం స పశ్యతి॥ ౨౯

“ ఏమానవుడు ‘మనస్సు మరియు బుద్ధిమొదలగు సమ స్థేంద్రియముల ద్వారా ప్రకృతియే సమస్తకర్మలను చేయునని’ బాగుగా నెరుంగునో, ఇంటియందు వసించువాడే పని - పాటుల నన్నింటిని చేయును గాని, ఇట్లు తనంతట తానేపనిని చేయదని ఎవడెరుంగునో, లేదా ఆకాశమున మేఘములు స్వేచ్ఛగా తిరుగుచుండునే గాని ఆకాశము తానెన్నడును కదలనిరీతిని, ప్రకృతికూడ ఆత్మతేజమువలన, త్రిగుణముల సహాయముతో అనేకవిధములగు ఆటలను ఆడినప్పటికిని, ఆ ఆట లన్నింటియందును ఆత్మ తేజవలము కేంద్రీయ స్తంభమువలె ఉదాసీనముగా నుండునే గాని, అది యీ ఆటలనేమాత్రము ఎరుగదనెడి నిశ్చిత జ్ఞానప్రకాశము పడిన అంతఃకరణముగల వానిని కర్మత్వ హీనుడగు ఆత్మయొక్క వాస్తవిక తత్త్వము నెరిగిన వానినిగా నెరుంగ వలయును.

యదా భూతపృథగ్భావ మేకస్థ మనుపశ్యతి ।

తత ఏవ చ విస్తారం బ్రహ్మ సమృద్ధ్యతే తదా ॥30॥

“ఓ అర్జునా ! వాస్తవముగ చూచినచో, మానవుని దృష్టియందెప్పుడు భూతకోటి యొక్క ఆకృతులందలి నానాత్వభేద భావము వుండవో, మరియు ఆ ఆకృతులన్నియు ఏకరూపముగ కాన్పించ సాగునో, అప్పుడే ఆతనికి ‘యివన్నియు బ్రహ్మ స్వరూపములే’ యని ప్రతీతమగును. నీటియందు అలలు, స్థలములందు మృత్తికాకణములు, రవిమండలమునందు కిరణములు, శరీరమున అవయవములు, మనస్సునందు భిన్నభిన్న భావములు లేదా ఒకే అగ్నియందు అనేక సాకారపు నిప్పురవ్వలూవుండు రీతిని” యీ భూతాకారములన్నియు ఆ ఏకాత్మవేనని జ్ఞానదృష్టికి కాన్పించ సాగినప్పుడే మానవునకు బ్రహ్మ సంపత్తియనెడి ఓడచేజిక్కును. అప్పుడా మనుష్యుడు ఎటుచూచిన అటు ఆతనికి కేవలము బ్రహ్మ స్వరూపమే కాన్పించును. మరియు ఆతడందు వలన అపారమగు సుఖమును పొందును. ఓ అర్జునా, ఈ తలంపుతోనే నీకు ప్రకృతి పురుషుల వ్యవస్థను బోధించితిని. అమృతము లభించినటులును, లేదా దాచియుంచిన ధనము లభించినటులను నీకీ పరమయోగ్యతా లాభము కలిగినది. కాని ఓ అర్జునా, నీకీ విషయము పూర్తిగా అనుభవములోనికి రానంతవరకు నీ మనస్సున దీనిని గురించిన దృఢనిశ్చయము కలుగ నేరదు. అయినప్పటికిని, మహత్త్వ పూరితమగు ఒకటి రెండు సంగతులను నీకు చెప్పదలచితిని. ముందుగా నీ మనస్సును నావైపు మరల్చి నేను చెప్పనట్టి విషయములను వినుము ” అని శ్రీకృష్ణుడా పైవిషయములను చెప్పసాగెను. అర్జునుడు తన చిత్తమును ఏకాగ్రమొనర్చి విన నారంభించెను.

అనాది త్వన్నిర్గుణత్వా త్పరమాత్మాతయ మవ్యయః ।

శరీరస్థోఽపి కౌన్తేయ న కరోతి న లిప్యతే ॥ 31

శ్రీకృష్ణు డిటుఅచెప్పెను. ఓ అర్జునా, నూర్వ్య ప్రతిబింబము నీటియందు పడును, కాని, అవీరు ఆ నూర్వ్యనకంటఁడు. పరమాత్మ స్వరూపము యిట్టి

కూర్చునివంటిది. ఏలనన, నూర్చుడు నీటికి పూర్వమావుండెను. అటుతరువాతకూడా వుండును. మరియు ఓ అర్జునా, కేవలము ఆమధ్యకాలమునందు మాత్రమే ఆతడు ప్రతిబింబరూపమునలో కలకు అనీటియందు పడియున్నటుల కాన్పించును; కాని, వాస్తవమునకు ఆతడు యథాప్రకారముగానే వుండును. 'ఆత్మ శరీరమునం దుండును' అని చెప్పటకూడ సమంజసము కాదు; ఏలనన, అది ఎచ్చటనున్నదో అచ్చటనే, స్వయముగ తనయందు తాను తన స్థానమునందే వుండును. ఎటులనిన, అద్దమునందు ప్రతిబింబము పడినప్పుడు, అద్దమునందు ముఖమున్నదని లోకులు చెప్పుకొనురీతిగానే యీ ఆత్మ శరీరమునం దున్నది - అనుమాటకూడ చెప్పబడుచున్నది. ఆత్మతో శరీరమునకు సంబంధము గలదని చెప్పటకూడ పూర్తిగా నిరర్థకమే. ఎన్నడైన వాయువుకు యిసుక లేణువులతో సంయోగము కలుగునా? అగ్నినీ ప్రత్తిని చెంటినీ కలిపి ఒక్కటిగా బంధించనగు దార మేదైన గలదా? ఆకాశమునకూ పాషాణమునకూ ఎటుల సంబంధ మేర్పించనగును? వీటిలో ఒకటి తూర్పుదిశకు పోవు స్వభావము గలది మరొకటి పడమర దిశకుపోవు స్వభావము గలదియూ యైయున్నది. చెండు విరుద్ధములగు దిక్కులకు పోవు యాత్రికులు మార్గమున ఎదురుపడుటవంటి సంబంధమే - ఆత్మకూ శరీరమునకూ గలదు. ప్రకాశము మరియు అంధకారము - జీవితము మరియు మృతునియందూ ఎట్టి పోలిక గలదో, అట్టి పోలికయే ఆత్మకూ మరియు శరీరమునకూ గలదు. రాత్రి మరియు పగలు బంగారము మరియు ప్రత్తియందు ఎంత భేదముకలదో ఆత్మ మరియు శరీరమునందుకూడ అంత భేదము గలదు. ఈ శరీరము పంచ భూతములతో సృష్టింపబడినది, కర్మబంధములచే బంధింపబడినది. మరియు జనన మరణములనెడి నుడిగుండమున శాశ్వతముగా తీరుగుచుండునట్టిదీ యైయున్నది. ఈ శరీరము కాలుడనెడి అగ్నియొక్క ముఖమున పడిన అతి చిన్నదగు చెన్నముద్ద వంటిది. ఈగ తన చెక్కలను విడలించుకొనుటకు పట్టునంత

స్వల్పకాలములో యీ శరీరము నాశన మొందును. సంయోగవశమున యీ శరీరము అగ్నిలో పడిపోవుచో వెంటనే బూడిదయై పోవును; అటుల గాక కాకులు, కుక్కలచేత జిక్కినచో అది విస్తా (మలము) రూపము గానే యుండును. ఈ రెండింటను ఏక విధముగను కాకున్నచో అది, పురుగులపోగుగా నగును. కాని ఓ అర్జునా! యీ పరిణామములలో ఏ విధమైనదిగా మార్పు చెందినను, అది శరీరమునకు చెడుగే. శరీరము యొక్క గాఢ యిట్టిది. కాని ఆత్మయో, అది అనాదియగుటచే శాశ్వతము. మరియు స్వయంపూర్ణమునై యున్నది. అది నిర్గుణమగుటవలన కళాసహితమూ (పూర్ణము) కాదు, కళారహితమూ (అపూర్ణము) కాదు. అది కర్మలు చేయనదీకాదు, చేయనట్టిదీ కాదు, నూత్నమైనదీ కాదు, నూలమైనదియు కాదు. అది రూపము లేనిది, అందుచే దానికి ఆభాసగాని నిరాభాసగాని, ప్రకాశముగాని, అప్రకాశముగాని, అల్పత్వముగాని విస్తృతత్వముగాని - యిట్టివేవియూ గలవని చెప్పజాలము. అది శూన్యస్వరూపము, అందువలన, అది బోలుదీగాదు. గట్టిదీగాదు, ఏదియైన వున్నదీగాదు ఏదియూ లేనిదీ గాదు, మూర్తివంతమూగాదు, మూర్తిరహితమూగాదు. అది కేవలము ఆత్మరూపము. అందుచే, అందు ఆనందమూ లేదు, ఆనందము లేకపోవుటయూ లేదు, ఏకత్వమూ లేదు, అనేకత్వమూలేదు. అదిమুক্তమూకాదు, బంధింపబడినయూ కాదు. అది అలక్ష్యమైనది, అందుమూలమున, అది యితవున్నది. అంత వున్నది, అది తనంతలానే చేయబడినది. యితరులచే తయారు చేయబడినది. అది మాట్లాడును లేదా మూగది - అని చెప్పటకు వీలుకానిది. అది సృష్టితో పాటు జన్మించుటయూలేదు, సృష్టిసంహారముతోపాటునాశనమూ చెందుట లేదు; ఏలనన, అది ఉత్పత్తి మరియు నాశనములు రెంటికీ లయ - స్థానమై యున్నది. అది అవ్యయము, అందుచే, అది కొలచుటకుగాని పరిణమింపకుటకుగాని వీలుకానిది; అది పెరగదు, మరియు తరగదు, అది ఎన్నడును సారము

లేనిదీకాదు, మరియు అంతమా పొందదు. ఇట్టి స్థితిలో, ఇట్టి స్వరూపమున ఆత్మ వున్నప్పుడు ఆత్మ శరీరమునం దుండునని చెప్పమాటలు ఓసఖుడవగు అర్జునా, మఃముయొక్క ఆకారము ననుసరించి ఆకాశమునకు నామకరణము చేయుట వంటిది. ఆత్మకూడ ఆ ఆకాశమువలె సర్వవ్యాపి. శరీరాకృతులు వచ్చును-పోవును కాని ఆత్మ ఒకేరీతిని వుండును. రాత్రింబవళ్ళు నిరంతరము వచ్చుచూ పోవుచుండురీతిని, ఆత్మయొక్క శక్తి వలనయీ శరీరములు కూడ ఏర్పడుచుండును. మరియు నాశమొందుచుండును. కావుననే, ఆ ఆత్మ యీ శరీరమునం దున్నప్పటికిని దేనినీ చేయించదు. మరియు ఏదియును చేయదు. మరియు ఎదుటకు వచ్చిన కర్మలతో దానికి ఏ విధమగు సంబంధమూవుండదు, కావున దాని స్వరూపమునం దెన్నడును ఏ విధమగు లోటూ రాదు. మరియు పూర్ణత్వమును రాదు; అది శరీరమం దున్నప్పటికిని, శరీరభావములతో ఎన్నడును నిప్తము కాదు.

యథా సర్వగతం సాక్షాత్కృతాకాశం నోపలిప్యతే

సర్వతాన్త్రస్థితో దేహే తథాత్మా నోపనిప్యతే॥ 32

“ఆకాశములేని ప్రదేశమేదియు లేదు; కాని ఏ ప్రదేశముయొక్క మాలిన్యముగాని దోషముగాని దానిని మలిన పరచజాలదు. దూషితముగ చేయజాలనూ లేదు. ఇదే విధమున, ఆత్మకూడ అన్నిప్రదేశము లందును, అన్నిశరీరము లందును గలదు, కాని అది ఎన్నడును ఏ ప్రదేశము లేక శరీరముయొక్క సాంగత్య దోషమువలన మలినము కానేరదు. నీకీవిషయము మాటిమాటికి చెప్పటలోగల ఉద్దేశ్యము, ‘క్షేత్రజ్ఞుడు వాస్తవమునకు క్షేత్రహీనుడని బోధపడునటుల చేయుటయే’.

యథా ప్రకాశయత్యేకః కృత్స్నం లోక మిమం రవిః॥

క్షేత్రం క్షేత్రీ తథాకృత్స్నం ప్రకాశయతి భారత॥ 33

“నూదంటురాయి యొక్క సంస్థలము వలన యిసుము చలించును, కాని యిసుమెన్నడును నూదంటురాయి కానేరదు.” క్షేత్రము మరియు

క్షేత్రజ్ఞునికి గల సంబంధముకూడ యిట్టిదే. దీప ప్రకాశమున యింటిపనులెల్ల చేయబడును, కాని దీపమునకు మరియు యింటికి అపారమగు భేదము గలదు. ఓ అద్దనా ! కొయ్యలోపల అగ్ని వుండును అంతమాత్రము చేత 'అగ్నియే కొయ్య' అనుటకు వలనుపడదు. ఈదృష్టితోనే క్షేత్రజ్ఞుని గురించి కూడ భావించవలెను. ఆకాశము మరియు మేఘములు, సూర్యుడు మరియు చంద్రులము నందునూ గల భేదమును చక్కగా బోధపరుచు కొనినచో క్షేత్రజ్ఞుడు మరియు క్షేత్రమునందు గల భేదము కూడ బోధపడును. ఆకాశము నందుండెడి సూర్యుడు భిన్న భిన్నములగు భవనముల నన్నింటిని ప్రకాశింపజేయు రీతిని క్షేత్రజ్ఞుడు కూడ భాసమాన మగుచున్న క్షేత్రముల నన్నింటిని ప్రకాశింప జేయును.

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయో రేవ మస్త్యం జ్ఞాన చక్షిణా |

భూప్రకృతి మోక్షం చ యే నిగుర్యాన్తి తే సమ్ || 38 ||

క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞునియందు గల భేదమును గురించిన జ్ఞానము కలిగిన బుద్ధిమాత్రమే వాస్తవదృష్టిగల దగును. మరియు అదియే శబ్దార్థముయొక్క సారాంశమును సరిగా గ్రహించగలదు. క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ భేదము నెరుంగుట కొరకై గొప్ప గొప్ప బుద్ధిమంతులగువారు జ్ఞానులను పూజించి వారిని ఆశ్రయించుకొని యుందురు. ఇది ప్రాప్తించుట కొరకే మహనీయులు కాన్తయినెడి భసమును కూడ బెట్టుదురు. మరియు కాస్మాద్యయనము వొనర్తురు. ఈ జ్ఞానమును ఆశించియే కొందరు యోగా భ్యాస మనెడి ఆకాశమున ఎగురుటకు సాహసింతురు. కొందరు శరీరాది సమస్త పరిగ్రహములను గడ్డిపోచవలె భావించి ముహూర్తముల పాదసేవారతు లగుదురు. ఈ విధమున లోకములు భిన్న భిన్న మార్గములద్వారా జ్ఞాన లాలసచే ప్రేరితులై ముందుకుపోవుటకు ప్రయత్నింతురు. ఈ విధములగు ప్రయత్నములద్వారా వాస్తవమైనటువంటి క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞ భేద జ్ఞానమును పొందిన హరికి నేను మిక్కుటమగు ప్రణమతో హారతు లిత్తును.

మరియు మహాధూతాది అనేక భేదభావములతో కూడియుండిన యే మాయావిని యగు ప్రకృతి విస్తరించియున్నదో, ఏది శుకనళికాన్యాయముచేవాస్తవమునకు బంధకరము కాకున్నప్పటికిని తమతమ భావనల ననుసరించి 'ప్రకృతి వాస్తవమునకు పురుషునకు భిన్నమైనది మరియు జేరైనది' యనెడి భావము తమ ఆంతఃకరణమున గలవారికి 'తా'తని చూచి సర్వమని భ్రమించినవానికి ఆ భ్రాంతి తొలగినప్పుడు యిది తా'జే యనెడి నిజమైన జ్ఞానము కలిగిన రీతిగ బంధకారయో, లేదా ముత్తైపుచిప్పను చూచి పెండ్లి యని భ్రాంతి చెందినవానికి ఆ భ్రాంతి తొలగిన పిమ్మట దానియొక్క వాస్తవిక రూపము కాన్పించ మొదలిడురీతిని, యిట్టి భావము గలవారే బ్రహ్మస్వరూపమును పొందుదురు. ఏది ఆకాశము కంటె, కూడ విశాలమైనదో, ఏది అవ్యక్త ప్రకృతికి ఆవలితీరమున గలదో, ఏది పొప్తిందిన పిమ్మట సామ్యము మరియు అసామ్యము లనెడి భేదభావ మించుకయు మిగిలియుండదో, దేనియందు ఆకారము, జీవత్వము మరియు ద్వైతములు ఎన్నడు వుండనేరవో, ఏది శుద్ధత్వత హీనమైనదో, అట్టి పరమ తత్త్వ స్వరూపమును ఆత్మా నాత్మ వ్యవస్థ నెరింగిన వారు మాత్రమే 'రాజహంస అసారమునుండి సారమును మాత్రమే గ్రహించు రీతిని' పొందగలరు."

ఈ రీతిని శ్రీకృష్ణుడు తనకు పరమ ప్రియుడగు అర్జునునకు ఆత్మా నాత్మ తత్త్వమును సర్వవిధముల స్పష్టీకరించిచెప్పెను. ఒక కలశమందలి జలము మరొక కలశమున గుమ్మరించిన రీతిని శ్రీకృష్ణుడు తన వద్దగల ఆత్మజ్ఞానము నంతను ఏ మాత్రమూ మిగుల్చుకొనకుండా అర్జునునకు ప్రసాదించెను. ఇచ్చట యిచ్చువాడెవడు? మరి పుచ్చుకొనువాడెవడు? ఫిలసోఫీ నరుడగు అర్జునుడు కూడ నారాయణుడేగదా! శ్రీకృష్ణుడు కూడ స్వయముగ 'అర్జునుడు కూడ జేసే' నని అంగీకరించుచున్నాడు, సారాంశమేమిటనూ, శ్రీకృష్ణుడు తన జ్ఞానమునంతను అర్జునునకు అర్పించెను. కాని, దీని పరిణామము, అర్జునుని మనస్సునకు ఏవిధముగను తృప్తికలుగ దాదొస్తూ

అతని జ్ఞానశ్రవణ లాలస యింకనూ అధికము కాసాగెను. దీపపుకొడి దులిపిన తరువాతను, మరియు నూనె నింపిన పిమ్మటను దీపప్రకాశము యింకనూ అధికమగు రీతిని యీ శ్రవణమువలన అర్జునుని అంతఃకరణముయొక్క ఉత్సుకత్వము యింకనూ పెంపొందెను. భోజనము వడ్డించు గృహిణి చతురురాలు, సుందరి, మరియు ఔదార్యమూ గలదైవుండి, భోజనము చేయువారు కూడ రసజ్ఞులై వున్నప్పుడు వడ్డించువారి హస్తమూ భుజించువారి హస్తమూ తీరికలేకుండా వుండును. ఈ సమయమున శ్రీకృష్ణుని స్థితికూడ యిటులనే వుండెను. అర్జునునకు గల శ్రవణోత్సుకతను చూడగనే భగవానుడగు శ్రీకృష్ణునకు కూడ యింకనూ ఉపన్యసింపవలెననెడి ఆసక్తి కలిగెను. అనుకూలమైనగాలి వీచినప్పుడు మేఘములు వచ్చి ఆకాశమున ఏకత్రిత మగురీతిని, లేదా చంద్రదర్శనముచే సముద్రమునటోటువచ్చురీతిని, శ్రోతలు ఉత్సాహము చూపించినప్పుడు వక్తకుకూడ ఉత్సాహము యిసుకుడించును. అంత సంజయు డిట్లనెను- “ఓ ధృతరాష్ట్రరాజా ! ఇప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు జగత్తునంతనూ ఆనందముతో నింపివేయ నున్నాడు. మీరా వృత్తాంతమును వినుడు” ఈరీతిని మహాభారతమున శ్రీవ్యాసదేవుడు తన ఆగాధమగు బుధిబలముచే భీష్మ పర్వమున చెప్పినగాధ యందలి శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదమును నేను సుందరము మరియు శిష్టమూనగు దేశభాషలో వివరించి చెప్పితిని. ఇక నేను చెప్పనున్నది శుద్ధ శాంతరసమునకు చెందిన గాధ. అది శృంగార రసమునకూడ తనముందు తుచ్చమైనదిగ నోనర్చగల దనుటలో ఏమాత్రము సందియములేదు. నాది నేశభాషగానే వుండును. కాని, అది లలిత సాహిత్య సంజీవినిగా నుండి, తన మాధుర్యము ముందు అమృతమును కూడ మధురమూ లేనిదిగ చేయునంత కాశలముతో రచియించెదను. దేశభాషలో చెప్పబడిన యీ మాటలు తమ రసార్ద్రమగు శీతలత్వము వలన చంద్రునితో దీటువచ్చినవిగా నుండును, మరియు దీని రసాశుత్వ మనెడి సుడిలోబడి స్వయముగ నాడ బ్రహ్మముకూడ లీనమైపోవును. ఈ శబ్దరచనమువలన పితాచముల అంతఃకరణమునందుకూడ సాత్వికవృత్తి ప్రోత్సాహిస్తోరస్సులుపొంగులు పెట్టును. మరియు

దీనిని వినుటవలన మహాత్ముల మనస్సులకు ఆత్మసమాధి సిద్ధించును. నేని
 పృథు వెలువరించుచున్న వాగ్విలాసముచే విశ్వమంతయు గీతార్థముచే
 ఓతపోక్తమై నిండిపోవును. మరియు నేను యీ జగత్తునకంతకుగాను ఒక
 ఆనందమయ మందిరమును నిర్మించెదను. వివేకముకూడ మాట్లాడ మొదలిడు
 నటులును, చెవులూ మరియు మనస్సు సార్థకమగుచుతిని, ప్రతి ఒక్కరికి
 బ్రహ్మపద్య ప్రాప్తించుచుతిని, లోకులందరికిని యీ కనులతోనే పరమాత్మ
 తత్వ దర్శనము కాసాగుచుతిని అందరకును నుఖ పర్వమగు
 చుతిని, మరియు విశ్వమున కంతకు బ్రహ్మజ్ఞాన ప్రాప్తి యనెడి
 ప్రయోజనము కలుగువిడముగను నే నిప్పు డుపన్యసించెదను. విషయ
 మేమిది, శ్రేష్ఠుడగు నివృత్తినాథుని కృపాప్రసాదము నాకు ప్రాప్తించి
 నది. ఇందువలననే నేను ఉపమ మరియు శ్లేషాదులరాశిని కూర్చెదను. మరియు
 గ్రంథమందలి ప్రతి పదార్థమునూ అతివివరముగ తెలిపెదను. ఈ ఉద్దేశ్యము
 సిద్ధించుటకై నా పరమసంపన్న గురుదేవుడు నన్ను వాక్ప్రాగల్భ్యము
 మరియు అర్థజ్ఞానముచే పరిపూర్ణు నొనర్చెను. నా గురుదేవుని కృపాసహాయ
 ముచే నేనేదీచెప్పిన అది అంగీకరింపబడును. మరియు నేనిందువలననే మీ
 వంటి శ్రోతల ఎదుటకూడ గీతార్థమును ప్రవచించుటకు సంసిద్ధుడ నైతిని.
 మహాత్ములగు మీ చరిణసన్నిధికి నేను వచ్చితిని. అందుచే నా మార్గమున
 ఏ విధమగు అడ్డంకుకలుగ నేరదు. మహారాజా! సరస్వతి కడుపునుండి పార
 బాటునైన ఎన్నడైన మూగవాడు జన్మించునా? లక్ష్మీదేవిలా ఏదైన
 సామద్యిక శుభలక్షణము కొరవడుట ఎన్నడైన సంభవించునా? కావున
 మీవంటి మహాత్ములవద్దకు నేను వచ్చినప్పుడు నానోటినుండి ఆజ్ఞానముతో
 కూడిన ఏమాటయూ రారాదు. అందుచే నా ఉపవ్యాసమువలన నవరస
 ములను వర్షింప జేయుదు'నని చెప్పచున్నాను. మీరుమాత్రము నాకుమాట్లా
 డుటకు అవకాశ మిచ్చినచాలును. అంతట యీ జ్ఞానదేవుడు గీతాగ్రంథము
 యొక్క అర్థము నంతను అతి విస్పష్టముగా చెప్పివేయును.

తెలుగు జానే శ్వరి

పదునాల్గవ అధ్యాయము

ఓ ఆచార్య దేవా, నేను నీకు జేజేలు పలికెదను. దేవత లందరి యందు మీరే శ్రేష్ఠులు. బుద్ధి యనెడి ప్రభాత సమయపు సూర్యుడు మీరే. ఆత్మభావనను మీరే పాక్షాత్కరింప జేసెదరు. ఈ నానాస్వరూప ములుగా గల పంచభూతాత్మక సృష్టితరంగములు లేచెడి సముద్రము మీరే. మీ యిట్టి స్వరూపమునకు జయజయలు. ఓ దుఃఖిత బాంధవా, ఇఖండ కృపాసముద్రుడవు మరియు శుద్ధమగు ఆత్మవిద్యకు ప్రియమైన ప్రభువు నగు గురుదేవా ! వినుడు. మిమ్ము గాంచనివారికి యీ మాయావిశ్వమును మీరు చూపింతురు. మరియు వారిపట్లనే యీ నామరూపాత్మక వస్తుజాత మును ప్రకటింతురు. పరని దృష్టికి భ్రమను కలిగించుటనే కనికటు యందురు. కాని మీ అద్భుతమగు కాళల మెట్టిదనిన మీ స్వరూపమును మీరే స్వయముగ మరుగు పరచెదరు. ఓ గురురాజా ! మీరే యీ విశ్వమునకు సర్వస్వమునైయున్నారు. ఇదంతయు మీ నాటకమే. మీరు కొందరికి మాయను తోపింపజేతురు. మరికొందరికి ఆత్మ బోధ కలిగింపజేతురు. మీ యిట్టి స్వరూపమునకు నేను నమస్కరించు చున్నాను. ఈజగత్తున 'అప్' (జలము) అనుదానికి మీ శబ్దముల వలననే మాధుర్యము ప్రాప్తించినదని - నా బుద్ధికి తట్టుచున్నది. భూమికి 'ఓర్పు' యనెడి గుణము ఘోవలననే లభించినది. మార్మడు, చంద్రుడు మొదలుగా గల యీ జగత్తున ఉదయించెడి తేజోవంతులగు సిపాయిల లేజముకు విశిష్ట పరిభ వలననే లేజస్సు లభించుచున్నది. వాయువు యొక్క చాంచల్యము

కూడ మీ దివ్య సామర్థ్యమే. మరియు ఆకాశము కూడ మిమ్ము ఆశ్రయించియే యీ దాగుడుమాతల ఆటను ఆడుచున్నది. సారాంశ మేమనఁ, మీ సామర్థ్యము వలననే యీ మాయ యంతయు జనించును. మరియు జ్ఞానమునకు దృష్టి లభించును. ఈ రీతిని, వేదములు కూడ మిమ్ము వర్ణించి వర్ణించి ఆలపిపోయినవి. మీ ఆత్మ స్వరూపదర్శనము కానంతవరకు వేదము లందలివర్ణనాశక్తి చక్కగా ఉపకరించును; కాని, ఆత్మస్వరూపము నకు సమీపమునగల మజిలీని చేరగనే వేదములూ, నేనూకూడ మూగవాళ్ళమై ఒకేపంక్తియందు కూర్చుందుము. నలువైపులను సముద్రమే వ్యాపించి యుండి, ఒక్క బుద్బుద్ధముకూడ విడిగా కాన్పించనప్పుడు పెద్దపెద్ద నదులజాడ దీయుటనే మానివేయవలెను. సూర్యుడు ఉదయించినప్పుడు చంద్రుడు విలుగురు పురుగువలె కాంతిహీనుడగును; ఇదేవిధమున, మీ ఆత్మ స్వరూపమునందు వేదములు మరియు నేను • యిద్దరమును ఒకేవిధముగ నగుదుము. అట్టిస్థితిలో, ద్వైతముయొక్క ఊరు - పేరులే నాశనమైంది, పరావాణితో పాటుగా వైఖరీవాణికూడా లోపించినప్పు డిక నే నే నోరు పెట్టుకొని మిమ్ము వర్ణించ గల ను? కావున నే నే ను మిమ్ము స్తుతించుట యనెడి నుడిగుండమున పడను. మరియు నిశ్శబ్దముగ మీ చరణములకు వంగి ప్రణమిల్లుటయే శ్రేష్ఠమైనపనియని తలంతును. కాన ఓ గురుదేవా, మీరేస్వరూపముతోనైన సుంధురుగాక ! నేనా స్వరూపమునకే వంధనము లర్పింతును. ఓహ్రభూ, నేనీ గ్రంథరచన మొనర్చుటలో సఫలడ నగునటుల నన్నుగృహింపుడు ! ఇక మీరు మీ ఆనుగ్రహ మనెడి మూలధనమును తీసి, నాబుద్ధియనెడి సంచిలో దానిని నింపుడు మరియు నాకు జ్ఞానపదవిని లభింపజేయుడు. దీనిని ఆధారముగ గొని నేను వ్యాకరణాదికముగ ముందుకు సాగెదను. మరియు మహాత్ముల కర్ణములకు వివేక - వచనములనెడి కర్ణభూషణములను ధరింపజేతును. మీరు గీతయొక్క గూఢార్థ భాందారమును తెరచుడు. ఇదియే నావాంఛ. మీరు నానేత్రము

లకు మీ కృపయనెడి దివ్యాంజనమును పెట్టుడు. మీరు మీ నిర్మల కరుణా సూర్యుని 'నాబుద్ధి నేత్రములు చక్కగా వికసించి, సాహిత్యసంపద సుప్తముగ కనిపించసాగు విధమున' ఉదయింపజేయుడు. ఓ స్నేహితు లందరి యందును శ్రేష్ఠుడా! మీరుస్వయముగ వసంతకాలముగనై, మీప్రభావముచే నాబుద్ధియనెడి లతయందు కార్యమనెడి ఫలములను కాయింపజేయుడు. ఓ మహారాజా, మీరు మీ ఉదారమగు కృపాదృష్టిచే 'నాబుద్ధి యనెడి గంగా నదిలో తత్త్వస్వీదాంత రంగములనెడి వరద మిక్కుటముగ వచ్చురీతిని వర్షింప జేయుడు. విశ్వమునకు విశ్రాంతి స్థలమగు ఓ శ్రీగురుదేవా! మీ అనుగ్రహమనెడి చందరునిచే నాకు స్ఫూర్తి యనెడి పున్నమను ప్రాప్తింప జేయుడు. మరియు ఆపూర్ణిమాదర్శనమగుట తోడనే, నా జ్ఞానమనెడి సముద్రమున వచ్చెడి పోటువలన, నా నవరస శోభితస్సలు పూర్తిగా నిండి పొంగులు పెట్టుచూ బయటకు పొరలి ప్రవహించునటుల అనుగ్రహించుడు.

ఇదంతయూ విని గురుదేవు లిటుల యనిరి - “ప్రార్థన మొనర్చుట యనెడి నెపముతో నీవు నన్ను స్తుతించ నారంభించితివి. ఇక యీవ్యర్థమగు స్తుతులను కట్టిపెట్టుము. జ్ఞానమనెడి సుగంధముచే నిండియున్న నా గ్రంథమును కొనసాగించుము. నాకుగల ఉత్సుకత్వమును వ్యర్థముగ తెచ్చి వేయకుము”. శ్రీ గురుదేవులు శైలవిచ్చిన యీ పలుకులను విని సేనిటుల అంటిని - “అదేమి మహారాజా! మీరిటుల ఎప్పుడు శైలవిత్తురా యనియే సేను ఎదురు చూచుచుంటిని. గరికమొక్కకు స్వాభావికముగనే చావులేదు. వైగా దానిమీద అన్యత బిందువులు కూడ పడినచో యిక చెప్ప వలసిన దేమున్నది? ఇచ్చటి పరిస్థితికూడ అదే విధముగా నున్నది. ఆయినను సేను మీ కృపా ప్రసాదము వలన విఫలముగను సుప్తము గను మూలగ్రంథమందలి శబ్దములను వివరింతును. కాని నాకొక్క కోరిక గలదు- గురుకృపయనెడి గృహమందిడిన భిక్షవలన నా వాక్కునందు జీవుని మనస్సునం దుండెడి సందేహమనెడి నావ ముణిగిపోయి వినవలెననెడి ఆసక్తి

అధికమగు నటుల మాధుర్యము పొందించునటుల అనుగ్రహించుడు” అను గదచిన పదమాడవ అధ్యాయమున శ్రీకృష్ణు డర్జునునకు ఔత్సాహికము మరియు ఔత్సాహికములయొక్క సంయోగమువలన యీ జగన్నిర్మాణ మగుచున్న దని చెప్పి యున్నాడు, మరియు గుణసంగము వలన ఆత్మ సంసారి యగు చున్నది. ప్రకృతి చేత జిక్కుటవలన ఆ ఆత్మ సుఖదుఃఖముల ననుభవించు చున్నది. మరియు తన కైవల్యస్వరూపమువలన ఆ ఆత్మ గుణములకు పూర్తిగా భిన్నమైనదై యున్నది. ఇట్టి స్థితిలో యీ అసంగునకు సంగ పొంది ఎటుల కలుగుచున్నది? ఆ ఔత్సాహికమును సుఖదుఃఖాదు లెటుల అనుభవించవలసి వచ్చుచున్నది? ఔత్సాహికము మరియు ఔత్సాహికము అనగా పురుషుడు మరియు ప్రకృతు లెటుల కలియుదురు? గుణము లెన్ని? వాని స్వరూపము లెట్టిది? అవి ఎటుల బంధకరము లగును? గుణాతీతుని లక్షణము లెట్టిది? ఈ ప్రశ్న లన్నింటికిని యీపదనాటకవ అధ్యాయమున జవాబు లివ్వబడినవి. ఇక యీ విషయములను గురించి వైకుంఠపతి యగు శ్రీకృష్ణు లేమి చెప్పిరో వినుడు.

శ్రీ భగవానువాచ—

పరం భూయః ప్రవత్యోమి జ్ఞానానాం జ్ఞానముత్రమ్

యద్ జ్ఞాత్వామునయస్సర్వే పరాం సిద్ధి మితోగతాః ॥ ౧

భగవాను లిట్లనిది— “ఓ అర్జునా, ఏకాగ్ర లక్ష్యముతో యీ జ్ఞానము నెరుంగవలెను. దీనిని వీకు అనేక యుక్తి వాదములతో తెలిపితిని; నీ కిప్పుడు మరల దాని ఉపపత్తిని తెలిపెదను; మరియు నేను నీకా ‘పర’ శబ్దముయొక్క ఉపపత్తినిగూడ తెలిపెదను. వాస్తవముగ చూచినచో యీ జ్ఞానమునాదియే; అయినప్పటికిని, యిది ‘పరము’ అనగా ‘పరమీయము’ అగుటకు గల కారణము, లోకులు వ్యర్థముగ ఇహలోక, పరలోకము లనెడి జగడ మును తెచ్చి పెట్టుటయే. మరియు, నేను దీనిని ‘పరము’ అనగా సర్వో

త్తమమనికూడా యందును; ఇటులయనుటకు గలకారణము, సమస్తములగు జ్ఞానములూ గడ్డివరకల వంటివి, కాని యీజ్ఞానమో వాటినిన్నింటిని కాలి బూడిదగ నొనర్చు అగ్నివంటిది. మర్త్యలోక స్వర్గలోకములను సత్యమైనవిగా నంగీకరించి, యజ్ఞకర్మములే మంచివి యనుచూ భేదభావము వలన ద్వైతమునే సత్యముగ తోచునటుల జేయు జ్ఞానములన్నియు యీ జ్ఞానోదయమైనతోడనే స్వప్నసమానముగ మిథ్యగా బోధపడును. గాలివీతలు అంతమందు ఆకాశమున కలసి లీనమగుచుండును, లేదా నూర్చోదయమైన పిమ్మట చంద్రుడు మొదలగువారు కాంతిహీనులగు రీతిని, లేదా ప్రళయకాలమందలి జలప్రసారమైన పిమ్మట నదీనదములన్నియు దానియందు లీనమగుచుండును యీ జ్ఞానోదయమైన పిమ్మట తదితర జ్ఞానములన్నియు పూర్తిగా విలీనమై పోవును. కావుననే ఓఅర్థునా! యీ జ్ఞానమును తదితర జ్ఞానము లన్నింటికంటెను ఉత్తమమైనదిగా ఎరుంగవలెను. ఓపాండవా! నామూలస్వయంపితముకన్ధి తే మోక్షమందురు; జ్ఞానయోగమువలననే ఆమోక్షము లభించును. మరియు యీజ్ఞానానుభవమైన పిమ్మట బుద్ధిమంతుడగు శూరపురుషుడు జననమరణరూప సంసారమును తల ఎత్తనివ్వడు. మనస్సుతోనే మనస్సును నిగ్రహించి స్వాభావిక విశ్రాంతిని పొందు లోకులు, దేహధారులై యున్నప్పటికిని దేహాధీనులుకారు. వారు దేహబంధమునుండి పూర్తిగా విముక్తులగుదురు. మరియు నాతో సమానులుగా నగుదురు.

ఇదం జ్ఞాన ముపాశ్రిత్య మమ సాధరత్య మాగతాః |

స్థగ్నేఽపి నోపజాయంతే ప్రళయే నవ్యథన్తి చ ||

. 9

ఓ పార్థా! యిట్టివారు నానిత్యత్వమువలననే నిత్యులగుదురు. మరియు వా పరిపూర్ణత్వము వలననే పరిపూర్ణులగుదురు. నేను శాశ్వతానందముతో బాస్తవముగ పూర్ణరూపమున నుండు రీతిని, వారు కూడ అట్లులే యుండురు. వా స్వరూప మేదిధముగ ఎంతగానుండునో వానిస్వరూపముకూడ అదేదిధమున ఆదిత్యు యగును, సుటముబిడ్డలైన పిమ్మట ఆంధలి ఆకాశముకూడ ఆకా

శతత్వములో కలియురీతిని, లేదా దీపముయొక్క అనేకజ్యోతులు అరిపోయినప్పుడు ఆజ్యోతులన్నియు ఆమూలజ్యోతి లేకతేజమున కలిపిపోవురీతిని, ఓ అర్జునా! ద్వైతమునకు సంబంధించిన జగదములన్నియు నశించిన పిదప, మరియు నీవు-నేను మొదలుగాగల భేదములన్నియు నశించిన పిమ్మట, నామ-రూపాత్మక పదార్థములన్నియు వచ్చి ఒకేవరునిలోజేరును, మరియు అవియన్నియు ఒకటిగానే యగును. కావుననే, మరల సృష్టి జరిగినప్పుడు కూడవారు ఆ సృష్టియవేది నుడిగుండమున చిక్కు పడనక్కరలేదు. వారు అనూతనసృష్టియందుకూడ జన్మించ నక్కరలేదు. అటుతరువాత, అదిసృష్టి ధమయమందుకూడ వారు దేహబద్ధులు కానక్కరలేదనిన, యికప్రళయకాల నము వారికి మృత్యు వెటుల ప్రాప్తించును? ఓ అర్జునా! కావుననే, ఈ జ్ఞానము ననుసరించువారు జనన - మరణ పరంపరను దాటుదురు. మరియు వారు నాస్వరూపమున విలీన లయ్యెదరు.”

ఈరీతిని శ్రీకృష్ణు డర్జునునితో జ్ఞానమాహాత్మ్యము నింత ప్రేమతో, ఆతని మనస్సున యీ జ్ఞానమును పొందవలె ననెడి ఆసక్తి మరియు అనురాగము వృద్ధిపొందుటకు గాను చెప్పిరి. శ్రీకృష్ణుని యీ మాటలను వినుటచే అర్జునుని స్థితి ఒక విలక్షణమైగదిగ నగుచుండెను. అతని ప్రతి రోమము నందును చెవులు మొలచినవా - యన్నటుల కాన్పించ సాగెను. మరియు వాటి ఏకాగ్రత వలన ఆతడు తన్మయుడగు చుండెను. ఆపైని భగవానుని ప్రేమ ఆతనిని ఆవరించిన విధమును చూడగా, అది ఆకాశమునందు కూడ పట్టనంత అపారమైనదిగా నుండెను. అంతట భగవానులు అర్జునునితో నిటులనిరి - “ఓబుద్ధిమంతుడవగు అర్జునా! నేడు నా వక్తృత్వము ధన్యతను చెందినది. ఏలనన నా వాణికి తగిన యోగ్యుడగు శ్రోత వగు నీవు నాకు నేడు లభించితివి. త్రిగుణము లనెడి వేటగాడు నన్నేరీతిని దేహపాశమున బంధించునో మరియు మాయాసంగమువలన నే నేరీతిని అనేక జగత్తులను స్మృంతునో వివరించెదను, సావధానుడవై వినుము.

మమ యోని రక్తహృద్భహ్మ తస్మిన్ గర్భం దధామ్యహమ్ ।

సమ్భవ స్సర్వ భూతానాం తతో భవతి భారత ॥3॥

ప్రకృతిని క్షేత్రమనుటకు గల కారణము అది నా సంగమనెడి బీజము వలన భూతకోటి యనెడి పంటను పండించుటయే యైయున్నది. ఈప్రకృతియొక్క పేరే మహద్భహ్మ; ఇందుకు గలకారణము, మహదాది తత్త్వము లన్నింటికిని యిది విశ్రాంతిస్థానమగుటయే. ఓ అర్జునా ! దీనివలననే వికారములకు నానావిధములగు బలములు ప్రాప్తించుచున్నవి; కావుననే దీనిని మహద్భహ్మ యందురు. అవ్యక్తవాదులు దీనిని అవ్యక్తమందురు, సాంఖ్య మతస్థులు ప్రకృతియందురు. వేదాంతులు దీనినే మాయ యందురు. కాని ఓ జ్ఞాతవగు అర్జునా యీ విధముగాగల పేళ్ళ నెన్నింటిని వ్యర్థముగా చెప్పను. ఈ ప్రకృతియే అజ్ఞానమని నీవెరుంగుము. ఓ అర్జునా ! తన ఆత్మస్వరూపమును మరచిపోవుటయే యీ అజ్ఞానస్వరూపము, ఇదిగాక దీనియందు మరొక విశేషముకూడ గలదు. ఆదేదన దీపము వెలిగించి చూచినప్పుడు అంధకారము కనిపించని రీతిని, విచారణ స్ఫురించగానే యీ అజ్ఞానముకూడ తొలగిపోవును. పాలను నిప్పుపైపెట్టి గిరిగిరి ల్లిప్పుచున్నచో మిగడకట్టదు. ఆ పాలను నిలుకడగ నుండనిచ్చినచో మిగడ కటును. జాగ్రదవస్థయూ గాక, స్వప్నమూ లేక, ఆత్మరూపసమాధియూ లేని గాఢనిద్రావస్థవలె, లేదా వాయువు వీచనప్పుడు ఆకాశతత్త్వము పూర్తిగా శాంతముగను నిలుకడ కలదిగను వుండురీతిని, యీ అజ్ఞానముకూడ అట్టిస్థితి నే కలిగియున్నది. ఎదుట కనుపించుచున్నవస్తువు స్తంభమో లేక మమమృదో తెలిపికొన లేనంత దుస్థితిలో నీ అజ్ఞానమున్నది. ఈ రీతిని ఆత్మవస్తువుయొక్క యదృశ్జ్ఞానమూ కలుగుటలేదు. అంతేగాక అది ఫలనా వస్తువు అనెడి దృఢనిశ్చయమూ కలుగుటలేదు. సంధ్యా సమయమున పూర్తిగా పగలూపుండక, పూర్తిగా రాత్రియూ యుండని విధమున యీ అజ్ఞానముకూడ ఆత్మవస్తువు

లకు విరుదముగానూ వుండదు, అనుకూలముగానూ వుండదు. ఈ తీరున సత్యజ్ఞానము మరియు విరుద్ధజ్ఞానముల మధ్యనుండెడి సందేహావస్థనే అజ్ఞానమందురు; మరియు యీ అజ్ఞానమున చిక్కుకొనియున్న ఆత్మ తత్త్వమునే తేత్రజ్ఞానమందురు. అజ్ఞానమును వృద్ధిచేయుటయూ మరియు ఆత్మరూపమును విస్మృత మొనర్చుటనే తేత్రజ్ఞానియొక్క విశిష్టలక్షణముగా నెరుంగవలెను. ఓ అర్జునా, ప్రకృతి మరియు పురుషుడు, లేదా తేత్రము మరియు తేత్రజ్ఞుల సంయోగ మన నిదియే. ఈ (సం) యోగము ఆత్మ తత్త్వముయొక్క స్వాభావిక ధర్మమే. ఇక, నీ అజ్ఞానమును అనుసరించి ఆత్మ ఆత్మస్వరూపమునే చూచును, కాని దానికి అది అనేక స్వరూపములుగా తోచును, మరియు యిటుల తోచుటవలన 'వీటిలో ఏ స్వరూపము నిజమైనదీ మరియు వాస్తవికమైనదో, ఏది అసత్యమైనదీ మరియు ఆవాస్తవికమైనదో' దానికి బోధపడదు. దరిమితు ఉన్నాదియై 'నేను రాజును' అనిచెప్ప మొదలిడు నటుల, లేదా మూర్ఖునిందినవాడు మూర్ఖునుండి లేచిన పిమ్మట 'నేను స్వర్ణలోకమునకు పోయి వచ్చితిని' అని చెప్ప విధమున, ఒక్కమారు దృష్టి భ్రమాపూరితమైన పిమ్మట ఏ ఏ పదార్థములు వున్నవిగా తోచునో, వాటి అన్నింటిని సృష్టియందురు. ఈ సృష్టి నా నుండి, అనగా మూల ఆత్మతత్త్వమునుండి ఉత్పన్నమగును. స్వప్నమునందు ఒకే మనుష్యుడు భ్రాంతివలన మేము పెక్కురుమనుష్యులము అని చెప్పవలెనని ఆత్మస్వరూపమును మరచిన పిమ్మట ఆత్మకూడ అదేవిధమగు స్థితి గలదియగును. ఇక నీకీసిద్ధాంతమును ఏ మాత్రము సంశయము లేకుండు రీతిని వివరించి చెప్పెదను. అయినప్పటికిని, నీవు దీనిని స్వయముగ అనుభవించుము. నాయీ అవిద్యయనెడి కాంత ఆనాదియు శాశ్వతరహావనముతో నుండు నట్టిదియు మరియు అవర్ణనీయ గుణములచే కూడియున్నదియునై యున్నది. ఇది 'దీని స్వరూప మిట్టిది' అని ఎన్నడును ఏ విధముగను చెప్పటకు వలన పడనిది. దీని వ్యాపకత్వము అసీమము మరియు ఆపరంపారమునై యున్నది.

ఇది నిద్రించుమానవులవద్ద వుండును. మరియు మేల్కొనియున్నవారికి దూరముగానుండును. నేనుస్వయముగ నిద్రించియున్నప్పుడిది మేల్కొనియుండి ఆత్మసత్తుతో సంయోగమును పొందిన పిదపనే గర్భమును ధరించును. అటుపైని యీమూలమాయ తన ఉదరమునందు ప్రకృతి జన్యమగు అష్టవికారములనెడి గర్భమును పెంపొందజేసికొనును. ఈప్రకృతి పురుషుల సంయోగము వలన, ప్రధమమున బుద్ధితత్త్వము జన్మించును మరియు అంతట, బుద్ధితత్త్వముతో ఓతపోతమై నిండియున్న మనస్సు జన్మించును. ఈ మనస్సుకు యోవనావస్థ వచ్చినప్పుడు అహంకారతత్త్వమును కనును, మరియు అహంకారియునుండి మహాభూతములు కలుగును, భూతములయొక్క స్వభావమెట్టిదనిన, అవి విషయములుమరియు ఇంద్రియములతో తమంతతామే సరిలగ్నమై యుండును; దీనివలన భూతములతోపాటు ఇంద్రియములు మరియు విషయములు కూడ జన్మించును. వికారము లీరీతిని వృద్ధి పొందినప్పుడు త్రిగుణములు వాటి వీపులపై నెక్కి కూర్చొనును, మరియు వాటితోడోడనే వాసనకూడజన్మించును. నీటిసహాయము లభించగానే బీజముమొలక రించ సాగురీతిని నా సంయోగము లభించగానే అవిద్యయనెడి మూలమాయ తనంతతామే అనేక నామ - రూపాత్మక జగత్తులనెడి అంకురములను పుట్టించసాగును. ఇక నో సుజనశ్రేష్ఠా, ఆ గర్భమునకు రూపమెటుల వచ్చునో చెప్పెదను వినుము. అందు, అండజములు, స్వేదజములు, ఉడ్చి జములు మరియు జారజములని నాలు విభాగము లేర్పడును. ఆకాశముమరియు వాయువుయొక్క కలయిక వలన మణిజము లవబడెడి అండజమును పేరుగల విభాగము జనించును. ఉదరమున తమస్సు మరియు రజస్సు - అనెడి గుణములతోకూడియుండి తేజస్సుతోపాటు జలతత్త్వము ప్రాబల్యము వహించినప్పుడు స్వేదజ విభాగము జన్మించును. జలము మరియు పృథివీతత్త్వములు ప్రాబల్యముగనున్న సమయమున, అందు కేవలము తమిగుణమే వున్నప్పుడు నిన్నుకోటికి చెందిన స్థావరవర్ధము జనించును. దీనిని ఉడ్చిజవిభాగముగ నెరుంగ

వలెను. ఐదు కశ్యపాదియములు మరియు ఐదు జ్ఞానేంద్రియములు పరస్పరము సహాయకములుగా కాసాగి, మనస్సు మరియు బుద్ధి మొదలగువానితో కూడియున్నప్పుడు జారజ విభాగము సిద్ధించును. ఈచేతిని మూలహాయ యనెడి గృహ మిట్టి విలక్షణమైన పుక్తుని గనును ఈ నాల్గు విభాగములు ఆతనికి నాల్గు కాన్దా చేతులూ నవి ఎరుంగుము. మూలమైన ఆప్తవిశిష్ట కృతిని ఆతని మనస్సుముగా నెరుంగుము. ప్రవృత్తి ఆతని బాగా పెరిగిన పాట్ల నివృత్తి వీర్చునని నేపు, ఆప్తదేవయోగులు ఆతని శరీరము యొక్క ఉపరి భాగములు. స్వస్థము ఆతనికి విశించు కంఠ పృథ్వీము. మర్త్యలోకము ఆతని చతుము, పాతాళలోకము ఆతనికి నడుమునకు క్రింద నుండు పిర్రలు. త్రిలోకములయొక్క విస్తారమును యీ బాలుని యొక్క పెరుగుచున్న బాల్యావస్థ. ఎమబదినాల్గులక్షల యోగులూ ఆతనికి ఎముకలు మరియు ప్రక్క పెముకలయొక్క సంఘటనై యున్నవి. ఇట్టి బాలుడు దినదినప్రవర్ధమానుడు కాసాగెను. ఈమాయ ఆబాలుని అవయవములందు నానావిధములగు నామ-రూపములుగల నగలను అంకరించి నిత్యనూతనమగు అజ్ఞాన దుగ్ధమును త్రాగించును. ఆబాలకు చేతులకు క్షేన్నభిన్న సృష్టలనెడి ఉంగరముల నామె ధరింపజేసెను. అందలి ప్రతి ఒక్క ఉంగరముయొక్క ప్రకాశము కొంత విలక్షణతను గలిగియుండును. ఈ విధమున, తన ఏకైక చరాచర స్వరూపుడగు ఆ ప్రతిమ నుందరబాలుని ప్రసవించి, ఆ ప్రకృతి తననుతాను ధన్యురాలినిగా తలంచుకొనసాగెను. ఈ బాలుని ప్రభాత కాలము బ్రహ్మ మధ్యాహ్నకాలము విష్ణువు మరియు సంధ్యాకాలము శంకరుడును నైయున్నారు. ఈబాలుడు ఆటలాడియాడి ఆలసి పోయిన ప్పడు మహాప్రళయమనెడి శయ్యపై స్వస్థుడై నిద్రించును; అటుపైన, నవిన కల్యాదయమైనప్పుడు విపరీత జ్ఞానముతో, అనగా అజ్ఞాన మోహముచే మేల్కొనును. ఓ అర్జునా! యీ విధముగా అజ్ఞాన గృహమునం దీబాలుడు క్రిడించుచూ యుగపరంపరలనెడి అడుగులనిడసాగును. సంకల్పము మరియు

వికల్పము లేదా అనకు ప్రియమిత్రులు. మరియు ఆహంకారము అటలాడు కొనుటలో యీతనికి సహచరుడుగా నుండును. ఈ బాలుడు కేవలము సత్యజ్ఞానము వలననే అంతమొందును. ఈ రీతిని మాయ యీ విశ్వమును రచించినది. మరియు యీపనియందు నాశక్తిని అది ఉపయోగించు కొనెను.

సర్వయోనిషు కౌస్తేయ ! మూర్తయ స్సమృద్ధివన్తియాః |
తానాం బ్రహ్మ మహద్వ్యోని రహం బీజప్రదః పితా ||౪||

“కావున, ఓ అర్జునా ! నేను తండ్రిని, మహద్బ్రహ్మ యగు మూల మాయ తల్లియూ, యీ కాన్పించెడి జగత్తు మాకు పుత్తుడున్నా అయి యున్నాను. కాని, నీవు సంసారమునం దనేక విధములగు శరీరములను చూచి నీ మనస్సున భేదభావమును కలుగనివ్వకుము. వీలనన, మనస్సు మరియు బుద్ధి మొదలగునవన్నియు ఏకరూపముగలవే. ఒకేశరీరమున భిన్నభిన్న అవయవము లుండవా ? ఇదేరీతిని నానారూపములుగా కాన్పించు యీవిశ్వము మూలమం దొక్కటే. ఒకేబీజము నుండి వృక్షముయొక్క పెద్దవీచిన్నవీయగు అనేకవిధముల కొమ్మలు బయల్పడెడి రీతిని, లేదా మట్టినుండి ఘటమనెడి కొడుకు జన్మించు సంబంధమువలె, లేదా ప్రత్తితో తయారైన నూలుపోగుల గర్భమునుండి వస్త్ర మనెడి మనుషుడు జన్మించు రీతిని లేదా సాగరమునకు తరంగము లనెడి సంతతి కలుగు నట్టి సంబంధము వలెనే యీ చరాచర జగత్తుతో నాకుకూడ అట్టి సంబంధమే వున్నది. కావుననే అగ్నియు మరియు జ్యోతియూ - రెండునూ కేవలము అగ్నియే అయినరీతిని యీ విశ్వ మంతయుకూడా నేనే. ఈ నిజమూ మరియు నిర్దోషమూ నగు జ్ఞానమును నీ మనస్సున దిట్టపుగ పదిలపరచు కొనుము. నేను స్వయముగ నన్ను నేనే భిన్నభిన్న శరీరములలో భిన్నభిన్నముగ కాన్పించునటుల చేతును. ఇటుల చేయుటకు గల కారణము, నేను ఉత్పన్నమొనర్చిన త్రిగుణము లనెడి బంధనమే నని నీవెరుంగుము. ఓ అర్జునా ! స్వప్నములో మనము మన మరణమునే చూచు

రీతిని, లేదా కామెర్ల వ్యాధిచే రోగియొక్క కనులే పనుపువన్నె గలవిగా అయినప్పటికిని, అతనికి ప్రపంచమందలి వస్తువు లన్నియు పనుపురంగుగానే కాన్పించుచున్నరీతిని, లేదా నూర్యుడు ప్రకాశించిన పిమ్మట మేఘములు కన్పించురీతిని, మరియు మేఘములచే నూర్యుడు కప్పివేయ బడినప్పుడుకూడ అమేఘములు నూర్య ప్రకాశమువల్లనే కన్పించురీతిని, లేదా మన నీడను మనమే చూచి భయపడురీతిని (వాస్తవమునకు ఆ నీడ మనకు భిన్నమైనది కాకున్నప్పటికిని) నేనే అనేక విధములగు శరీరములను చూపించి భేదభావమును పొందుదును. ఈకార్యమునందు నాకొక బంధనము గలదు. దానిని తెల్పెదను వినుము. మన అత్మస్వరూపమునకు గలిగిన అజ్ఞానమువలననే 'నేను బద్ధుడను, నేను ముక్తుడను' అనెడి ప్రశ్న కలుగుచున్నది. కావున సోదరుడవగు అర్జునా? నే నేగుణములవలన నాకు నేను బద్ధుడనుగా కాన్పించుచున్నానో చెప్పెదను వినుము. గుణములెన్ని? వాటి ధర్మములెన్ని? వాటి లక్షణములు మరియు నామములేవి? మరియు అవి ఎవటినుంచి జన్మించును? యీ రహస్యమును తెల్పెదను వినుము.

సత్త్వ రజస్తమ ఇతి గుణాః ప్రకృతిసమ్భవాః

నిబధ్నన్తి మహాబాహూ! సేహే దేహీన మన్యయమ్ ॥౧॥

తత్ర సత్త్వ నిమిలత్వా ప్రికాశక మనామయమ్

సుఖ సజ్జేన బధ్నాతి జ్ఞాన సజ్జే చానఘం ॥౨॥

“ ఈ గుణములు మూడు, మరియు వాటి పేర్లు - సత్త్వరజస్తమములు. ఇవి ప్రకృతివలననే జనించు చున్నవి. వీటిలో సత్త్వగుణము ఉత్తమమైనది. రజోగుణముచుధ్యమము, మరియుతేమోగుణము అధమము. ఈత్రిగుణములు ఒకే మనోవృత్తియందుకూడా వుండవచ్చును. ఒకే శరీరమున పాల్గొమ్ము, యౌవనము, మరియు వార్ధక్యమునెడి త్రివిధ వికారములు కాన్పించు రీతిని లేదా మేలిమి బంగారులో కల్పి ఎక్కువైనకొలది దానివన్నె

తగ్గిపోవుచేతిని లేచా జాగరూకత బద్ధకమున ముణిగిపోయినప్పుడు నిద్రవచ్చి తన పెత్తనము చెలాయించు చేతిని, అజ్ఞానమును కౌగిలించుకొని విస్మృతిన పొందెడివృత్తి సత్సగుణము మరియు రజోగుణములచే అంకితమై అంతమున తమో గుణముచేకూడా నిండిపోవును. ఓ అర్జునా! వీటిపేళ్ళు గుణములే కాని యీ గుణములు ఎటుల బంధకరము లగునో వినుము. ఆత్మత్వే తృప్తి నీతిలో అనగా జీవాత్మ స్వరూపమున శరీరమున ప్రవేశించుచే తడవుగ 'ఈవీరిమే నేను' అనిచెప్ప నారంభించును. జన్మించినది మొదలుకొని మరణపర్యంతము దేహధర్మము లన్నింటివిషయమున దానికి సదా యీ ఆభిమానమే నిలిచి యుండును. మత్స్యము నోట ఆమిషము పడుటతోడనే చేపలవాడు దానిని పట్టుకొని బయటకు లాగును. ఈవిధమగు ఆభిమానము ఏమాత్రమైన కలుగుట తోడనే సత్సగుణపీయగు వ్యాధుడు నుఖము, మరియు జ్ఞానమనెడి వలను లాగసాగును. మఱియు జీవాత్మ ఆవలూ లేడివలె బాగుగా చిక్కుకొనును. ఇది జ్ఞానాభిమానముచే వాగును. జ్ఞాతృత్వము వలన గిలగిల కొట్టుకొనును. మరియు చేజిక్కిన ఆత్మనుఖమును కోల్పోవును. అట్టిసితిలో, ఎవరైన దాని విద్వాంసత్వమును అదరించుచో దానికి ఆత్యంత సంతోషము కలుగును; దానికి ఏకొద్దిగా సౌఖ్యము లభించినను చాల ఆనందము కలుగును. మరియు అంత 'దానికి వాస్తవముగ నేను చాల నుఖపడు చున్నానని' గర్వము గలుగసాగును. ఆ సమయమున జీవాత్మ 'ఇది నాసౌభాగ్యము కాదా? నావలె ఎవడు నుఖించుచున్నాడు? అని' అనుకొనును. ఈవిధముగ చెప్పచుండగానే దానియందు సాత్త్వికభావము లెనిమిదిన్నీ వేగపూర్వకముగ సంచరించ సాగును. కాని యీ బండి యిచ్చటనే ఆగిపోదు. దీని మార్గమున మరియొక్క అడ్డంకు ఏర్పడును. విద్వాంసత్వమనెడి భూతగాలి దాని అవయవములందు ప్రవేశించి చిందులు త్రొక్కుసాగును. 'నేను మూలమున జ్ఞానస్వరూపుడను, నా ఆమూల స్వరూపమును నేను నాశము చేసికొంటి న'నెడి దుఃఖము దాని కించుకయు.

కలుగదు. ఇటుల దుఃఖము కలుగక పోవుటకు గల కారణము, అది స్వయముగ తన జ్ఞానమువలననే ఉబ్బిపోయి ఆకాశ సమానముగ నగును. రాజస్వప్నమున చిచ్చుగాడై, ఆ దీనావస్థలో స్వయముగ తన రాజధానియందే ప్రవేశించి, భీక్షుము లభించినమీదట గర్వముతో “నేను యింద్రునితో సమానముగ భాగ్యవంతు డనుకానా?” యని చెప్పుకొన మొదలుదురీతిని నిరాకారియగు కేవలాత్మ దేహవంతమైన జీవాత్మ రూపమును ధరించినప్పుడు అదికూడ చాహ్యజ్ఞానముచే భ్రమగల దగును. అది వ్యావహారిక శాస్త్రమున చతురరా లగును. యజ్ఞిక విద్యయందు దానికి చక్కని జ్ఞాన మలవడును. కేవల మింతియేగాదు. తన జ్ఞానగర్వమువలన దానికి స్వర్గముకూడ తుచ్చముగ తోచసాగును. ఆకాశమునందు చంద్రుడు విలసిల్లు రీతిని, నాచిత్తమున చాతుర్యము విలసిల్లును. ఈ రీతిని సత్త్వగుణము జీవాత్మను ముఖము మరియు జ్ఞానమనెడి ద్వారమున బంధించును. మరియు దానిస్థితిని ఆపాహిజని ఎద్దుతో సమానముగ నొనర్చును. ఇక యీ శరీరధారియగు జీవాత్మయే రక్షిగుణముచే నెటుల బంధింపబడునో తెలిపెదను వినుము.

రజో రాగాత్మకం విద్ధి తృష్ణాసజ్గ సముద్భవమ్ ।

తన్ని బధ్నాతి కౌన్తేయ ! కర్మ సజ్జేన దేహినమ్ ॥

2

దీనిని రజస్సునుటకు గల కారణము, దీనివలన జీవాత్మకు రంజనము కలుగుటవల్లనే. ఇది ఎల్లప్పుడు విషయవాసనలతో లిప్తమై యుండును. ఈ రజస్సు ఏ కొద్దిగనైన జీవాత్మలో ప్రవేశించుటతోడనే అది విషయ భోగ వాంఛామార్గమును పట్టును. మరియు వాసనయనెడి వాయువును ఆరోపించును. నేతితో తడిసి, మండుచున్న నిప్పురవ్వలతో నిండియున్న హోమ కుండ మెల్లప్పుడు కొద్దిగనో గొప్పగనో జ్వలించుచునే వుండు రీతిని, విషయ ములపట్ల కలిగెడి అనురాగముకూడ ఎడతెగకుండా నిలచి యుండును. మరియు వృద్ధిపొందుచునే యుండును. దుఃఖమిశ్రితములైన విషయములకూడా మధురముగనే తోచసాగును. మరియు ఇంద్రువై భవము

అభించి నప్పటికిని వీనిముందు అల్పమైనవిగనే తోచును. ఈ తృప్తి బాగా పొబల్చునును పొందినప్పుడు మేరుపర్వతము చేత బడినప్పటికిని, విషయ పాప్తికై జీవుడు దానికంటెకూడ ఎక్కువ భయంకరమైన సాహసకార్యము నొనర్చుటకు సంసిద్ధుడగును. ఈ విధమగు పనులకొరకై ఆతడు తనప్రాణముల నతితుచ్ఛముగ తలచి, వాటినిబలియిచ్చుటకుకూడ సంసిద్ధుడగును; మరియు ఆప్రయత్నములో ఏ స్వల్పముగ చేజిక్కినప్పటికిని ఆతడు తన జన్మమును సార్థకముగ తలంచసాగును. ఈ సమయమున నా చేతగలదాని నంతనూ నేడే ఖర్చు పెట్టి నప్పటికిని హానిలేదు. కాని రేపేమి చేయుదును? అని యోచించును. ఈ విధమగు విచిత్రమగు ఆశను మనసునం దిడుకొని ఆతడు తన వ్యవహారములను విస్తరింపజేసికొనును 'స్వర్గము పోదగినదే, కాని అచ్చటకు వెళ్ళినపిదప భుజించున దేమిగలదు? అనును. ఈభవిష్య చింతతోనే ఆతడు యజ్ఞకర్మలందు తగుల్కొనును. అంత నాతడు ప్రతీకృతమును ప్రారంభించును. మరియు సార్వజనిక కూపములు మరియు చెరువులు మొదలగు వానిని నిర్మింపించి, తన యిష్టమునెరవేరు కార్యములను చేయును. కాని, మనస్సున కామవాసన లేకుండా ఆత డేకార్యమూ ఎన్నడును చేయడు. ఓ అర్జునా ! గ్రీష్మఋతుపవనము విశ్రామించుటనే యెరుగని రీతిని ఆజీవుడు కూడ విశ్రామించుట నెరుగడు, మరియు రాత్రింబవళ్ళీ వ్యవహార భోరణియందే నిమగ్నమై యుండును. వాసనలచే పూర్తిగా లిప్తుడై ఆజీవుడు ఆతనిముందు మత్స్యము యొక్క చాంచల్యముగాని లేదా కామినీ కటాక్ష చాంచల్యముగాని చాలనంత మిక్కిలమగునీవ్రత మరియు వేగముతో తన ఉదేశ్యమును సిద్ధించుకొనుటలో నిమగ్నమగును. ఈవిధమగు విలక్షణమైన తొందర మరియు వేగముతో విపాకము మరియు పారలౌకికమూ నగు విషయ లోభముగల ఆ జీవుడు క్రియా - కర్మలనెడి ఆగ్నిలో దూకును. ఈ రీతిని ఆ దేహధారియగు జీవాత్మ వాస్తవిక శరీరమునుండి భిన్నుడై పోయినప్పటికి కూడ, స్వయముగనే వాసనలనెడి సంకలలను తగిలించుకొనును. మరియు నానావిధములగు కర్మములనెడి

శృంఖలలను తన కంఠమున ధరించును. ఈ రీతిని రజోగుణమునెడి భయంకర బంధనము యీ దేహమునం దుండెడి మరియు దీనిని ధరించెడి జీవాత్మను గట్టిగా బంధించును. ఇక తమోగుణ మేరీతిని బంధించునో చెప్పెదను వినుము.

అయి స్వజ్ఞానంబు నిచ్చి మోహనం సర్వదేహినామ్

ప్రసాదాలస్మ నిద్రాభి స్తన్నిబధ్నాతి భారతమ్॥

౮

“ఏ తెరవలన వ్యావహారిక జ్ఞానదృష్టికూడ మందగించునో, ఏది మోహ మనెడి చీకటిరాత్రికి నిలయుమున్న కారుమేఘమువంటిదిన్నీ అయి యున్నవో, దేనియందు అజ్ఞానమే సదా జీవించి యుండునో, దేని భ్రాంతిలో పడి యీ విశ్వము మదాంధమై నాట్యము చేయుచుండునో, ఏది అనాలోచనకు మూలమంత్రమో, ఏది మూర్ఖత్వ మనెడి మద్యము గల పాత్రయో, అంతేగాదు ఏది జీవులకు కేవలము మోహనాస్త్రమో, ఓ అర్జునా ! అదియే తమన్ను. అది తన యుక్తివలన దేహభిమానలను నలు వైపులను గట్టిగా కిగించి కట్టివేయును. అది ఒంటరిగా స్థావర-జంగమములం దొక్కమారుగా వృద్ధిపొందరాగినప్పు డింక మరే గుణముయొక్క ఆటలును అచ్చట సాగవు దీనిమూలమున యింద్రియము లన్నింటియందును జడత్వము వచ్చును మూర్ఖత్వము వచ్చి మనస్సును అణచివేయును. మరియు ఆలస్యము వృద్ధిపొంద సాగును. అంత నా జీవుడు తన ఒడలు విరచుకొన సాగును. పని - పాటలు చేయుటకు అయిష్టముగ నుండును. మరియు ఆతనికి కేవలము ఆవలింతలమీద ఆవలింతలు రా నారంభించును. ఓ అర్జునా ! అట్టి స్థితిలో కనులు తెరచి యున్నప్పటికిని ఆజీవున కేమియూ కాన్పించదు; మరియు ఎవడును పిలువకున్నప్పటికిని ఎవరో పిలుచు చున్నటుల భ్రమపడినవాడై వ్యర్థముగ తనంత తానే ‘ఆ’ యని పలుకును. రాయి ఒకమారు భూమిపై పడినతరువాత ఎన్నడును అది తానున్న ప్రదేశము నుండి అటు - యిటు కదలుట యెరుగని రీతిని మానవుడు యీరీతిని పడు

కొనిన తరువాత ప్రక్కలకు దొరలుటనుకూడ ఎరుంగడు. భూమి క్రంగి పోయి పాతాళములానికి పోవుగాక, లేక పైకిలేచి ఆకాశమును చేరుగాక అతడు రాతివలె తా నున్నచోటుననే పడి యుండును. లేచుటను నామ మాత్రమునకైన ఆత డెరుంగడు. ఇందువలన అతనికి ఉచితా సుచితములను గురించిన ధ్యాసయే వుండదు. 'నేను యథా ప్రకారముగనే వున్నానని' మాత్రము ఆతడు మనసున తలంచుచుండును. ఆతని కొక్క మాట నిద్ర వచ్చినంత మాత్రముననే 'తనకు స్వర్గము లభించినదని' భావించుచుండును. నాకు బ్రహ్మతో సమముగ ఆయువు కావలెననినీ, ఆ ఆయువునంతను నిద్రలానే గడుప వలెననినీ ఆతడు వాంఛించుచుండును. మార్గమున పోవు నప్పుడు ఎచ్చటనైన కొద్దిసేపు ఆగుచో, ఆచ్చటకులబడి కునికిపాట్లు పడ సాగును. నిద్రావస్థ పొందిన సమయమున ప్రత్యక్షముగ అమృతము నెవరైన యిచ్చుటకై వచ్చి మేల్కొల్పినను లేచి దానిని గైకొనుటకు నిరాకరించును; అతనికి ఆ నిద్రమందు అమృతముకూడా తృణప్రాయముగనే తోచును. ఆత డేదైన పనిని బలవంతముగ చేయవలసి వచ్చుచో కొద్దిగాంధు డగును. అట్టి సమయమున ఆతనికి ఎవరితో ఎటుల వ్యవహరించ వలయునో తెలియదు. ఎవనితో ఎటుల మాట్లాడవలెనో తెలియదు. మరియు ఫలానా కార్యము చేయదగినదో, చేయగూడనిదో బోధపడదు. పతంగము కేవలము తన చెక్కల సహాయము వల్లనే అడవికి అంటుకొనిన నిప్పును చల్లా ర్చవలెనని మనస్సున నెంచుకొని ఆతడుగూడ సాహసమున ప్రవృత్తుడై అనుచిత సాహసముతో ఆసంభవ కార్యములలో పాల్గొనును. అలోచన చేయకుండా వుండుటయే ఆతనికి నచ్చును. ఈ రీతిని ప్రమాదము, అలస్యము, నిద్ర - అనెడి బంధత్రయముచే తమోగుణము వస్తుతః నిరం జనుడు మరియు శుద్ధుడునగు ఆత్మను బంధించును. కట్టెకు నిప్పంటుకొని నప్పుడు ఆ నిప్పు కట్టెయొక్క ఆకారరూపములానే కాన్పించును. మరియు ఘటములా గల ఆకాశము ఘటరూపముగనే కన్పించును.

దానిని లోకులు ఘటాకాశమందురు. నిండుగానున్న సరోవరమున చంద్రబింబము పడి యున్నటుల కనిపించును. ఇదే రీతిని యీ గుణము లతో కూడియున్నప్పుడు ఆత్మ తత్త్వముకూడ బద్ధమైనటుల తోచును.

సత్త్వం సుఖే సజ్జాయతి రజః కర్మణి భారత !

జ్ఞాన మావృత్త్య తు తమః ప్రమాదే సజ్జాయత్యుత ॥౯॥

రజస్తమ శ్చాభిభూయ సత్త్వం భవతి భారత !

రజస్సత్త్వం తమత్వైవ తమస్సత్త్వం రజస్తథా ॥౧౦॥

“కఫవాతములను నిర్మల మొనర్చి శరీరమున పిత్రము ప్రబలమైనప్పుడు శరీరమున తాపము కలుగును. వర్షము మరియు గ్రీష్మముల యొక్క బలమును తుగ్గించినేపి శీతలత్వము వచ్చినప్పుడు వాతావరణమున శీతలము సంపదించును. స్వప్నము మరియు జాగ్రదవస్థలు రెండునూ లోపించి, కేవలము సుషుప్త్యవస్థయే మిగిలి యున్నప్పుడు కొంతనేపటి వరకు చిత్తవృత్తి సుషుప్తిమయముగనే యగును. ఇదేవిధమున సత్త్వగుణము ప్రబలమైనప్పుడు రజస్సు మరియు తమస్సులు రెంటినీ అణచివైచును. అప్పుడు జీవుని నోటి నుండి నే నెంత మిక్కుటముగ సుఖముగనున్నాను అను మాటలు వెలువరించబడును. ఇదేరీతిని సత్త్వము మరియు, రజోగుణములను అణచివైచి తనాగుణము వృద్ధిపొంది చప్పుడది సహజముగనే జీవుని ప్రమాదమునకు వశపడు నటుల చేయును. ఇటులనే సత్త్వము మరియు తమస్సులను అణచివైచి రజోగుణము ప్రబలమైనప్పుడు దేహమునకు ప్రభువైన జీవాత్మ ‘కర్మను మించిన మంచిది మ రేదియూ లేదని’ నిశ్చయించుకొనసాగును. ఈ త్రిగుణములయొక్క వృద్ధికి సంబంధించిన విషయము మూడు స్లోకములలో చెప్పబడినది. దానిని మీరు సావధానులై చినుడు.

సర్వ ద్వారేషు దేహేఽస్మిక్ ప్రకాశ ఉపజాయతే |
 జ్ఞానం యదా తదా విద్యా ద్వివృద్ధం స త్వమిత్యుత ||౧౧||
 లోభః ప్రవృత్తి రారమ్భః కర్మణా మశమః స్పృహ |
 రజస్యేతాని జాయంతే వివృద్ధే భరత్నభ! ||౧౨||
 అప్రకాశోఽప్రవృత్తిశ్చ ప్రమాదో మోహ ఏవ చ |
 తమస్యేతాని జాయంతే వివృద్ధే కురునన్దన! ||౧౩||
 యదా సత్త్వే ప్రవృద్ధేతు ప్రళయం యాతి దేహభృత్ |
 తదోత్తమవిదాం లోకా నమలాః ప్రతిపద్యతే || ౧౪ ||
 రజసి ప్రళయం గత్వా క్షుణ్ణసంగమ జాయతే |
 తథా ప్రళీన స్తమసి మూఢయోనిషు జాయతే || ౧౫ ||

“రజస్సునూ తమస్సునూ ఆణచివైచి సత్త్వము తన ఏకాధిపత్యమును
 స్థాపించుకొని నష్టాదు మనుష్యులం దీనిగున వివరింపబడిన లక్షణములు
 కాన్పించును. వసంత ఋతువునందు కమలముయొక్క సుగంధము కమలము
 నందు మాత్రమే నిలచియుండక నలువైపులను వ్యాపించసాగుచున్నది ఆమను
 ష్యుని జ్ఞానముకూడ లోపల యిమిడియుండ జాలనందువలన బయటకు వెడ
 లసాగును. ఇంద్రియము లన్నింటను వివేకబుద్ధి వసించియుండును. మరియు
 అందువలన చేతులకు మరియు పాదములకును ఒక అద్భుతమైన
 దృష్టి లభించునని కూడ చెప్పవచ్చును. రాజహంసయెదుట ‘పాలేవి ?
 నీరేది ?’ యనెడి ప్రశ్న వచ్చుచో, దాని చంచువే దీనిని నిర్ణ
 యించురీతిని, యోగ్యాగ్యాగ్యములు పాపపుణ్యములు మొదలగు వానిని
 పరీక్షించి వాటిని నిర్ణయించుటను ఆతని యింద్రియములు తమంతతామే
 కొనసాగించును. మరియు వియమము అనగా ఇంద్రియనిగ్రహము ఆతని సేవ
 కుని వలెనే యగును. వినరాని మాటను ఆతనిచెవులే తమంతతామను ప్రోవే

పుచ్చును. చూడరాని వస్తువులను ఆతని దృష్టియే స్వయముగ బహిష్కరించును. చెప్పరానిమాటను ఆతని నాలుక ఎన్నడును పలుకనే పలుకదు. దీప జ్యోతి ముందునుంచి అంధకారము పారిపోవునీతిని నిషిద్ధకర్మలుకూడ ఆతని యింద్రియములముందు అగలేక వెంటనే పారిపోవును. వర్ష ఋతువులో పెద్ద నదులు బాగావృద్ధిపొందునీతిని ఆతని బుద్ధికూడా అన్నికాస్త్రము లందును పూర్తిగా సంవరించును. పున్నపనాడు చంద్రునిప్రతిభ ఆకాశమున బాగా వ్యాపించియుండునీతిని ఆతనివృత్తులుకూడా జ్ఞానప్రాంతమున పూర్తిగా స్వతంత్రముగ నలుదిశల విహరించును. వాసనావృత్తి ఒకచోట స్థిరపడిపోవును. పృథ్వీవృత్తులు ముందుకుసాగక నిలచిపోవును. మరియు మనస్సు విషయభోగములు పట్ల విచిక్చికలది యగును. ఇటుల చెప్పటలో గల భావము, సత్త్వగుణము వృద్ధిపొందినప్పుడు మానవునిలో యీలక్షణములన్నియు స్పష్టముగ కాన్పించుచున్నవి. ఇట్టిస్థితిలో ఒకవేళ ఆతనికిమరణము సంభవించుచో ఆతనికి మంచి రోజులువచ్చినప్పుడు, మరియు యింటియందు మంచి పిండివంటలు చేసినప్పుడు మరియు స్నేహితులనుంచి యిష్టదైన అతిథి వచ్చినప్పుడు పొందెడి ఆనందమును బోలెడ అపరిమిత యోగమాతనికి ప్రాప్తింపించును. ఇంటియందున్న సంపదను అనుసరించి ఆంతరంగికవృత్తికూడా ఉదారముగను, ధైర్యముగను వున్నచో పరిలోకసాధనముతో పాటు ఇహలోక సాధనముకూడ ఏల కారాదు? ఓ అర్జునా! యిట్టి పురుషుని పోల్చి చెప్పదగిన వస్తువేదియులేదు. ఈనీతిని సత్త్వగుణ సంపన్నుడుగానున్న వానికి మరెక్కేనీతి సంభవించును? దీనికి గల కారణము జీవాత్మ చరమసీమకు చేరిన శుద్ధసత్త్వమును వెంటగొని, యీ భోగసాధకమగు దేహమనెడి గూడును విడచి బయటకు పోయినప్పుడు మరియు యీవిధమగు సత్త్వసంపన్నస్థితిలో ఆకస్మికముగ శరీరమును విడచిపెట్టినప్పుడది కేవలము సత్త్వమూర్తియే యగును. మరియు ముందు ముందు అది జ్ఞానులగువారిలో జన్మించును. ఓ అర్జునా! రాజు తన సంపదసంతను వెంటదీసికొని వీడైన పర్యతముపైకి వెళ్ళే ననుకొనును. అట్టి

పిత్రిలో ఆతని గొప్పదనమున కేవిధమైన కొరతయైన సంభవించునా? లేదా, ఓ అర్జునా! ఒక గ్రామమందలి దీపమును తీసి మరొక గ్రామమున నుంచితి మనుకొనుము. అయినప్పటికిని అది దీపముగాగాక మరొకటిగా మార్పుచెందుట ఎచట నైనా గలదా? ఇదే విధమున, ఆ శుద్ధసత్త్వము వలన జ్ఞానము విలక్షణమగు వృద్ధినిపొందును. మరియు బుద్ధి వివేకమనెడి సాగరమున యీదు లాడసాగును. అటుపైని, మహా దాది తత్త్వముల నన్నింటిని గురించి యథాసాంగముగ వివేచన మొనర్చి అంతమున ఆత్మ స్వరూపమున కలసి సమరసమును పొందిన జీవుడు, మప్పదియారు తత్త్వములకు అతీతమైనట్టి ముప్పది యేడవతత్త్వ (పదమూడవ అధ్యాయ ప్రారంభమున చూడుము) మగు ఆ శుద్ధ బ్రహ్మమును పొందును, లేదా సాంఖ్యము నందు చెప్పబడిన యిరువదిసాల్గు తత్త్వములకును అతీతమైన యిరువదియేడవ తత్త్వమేదియో, ఏది గుణ-త్రియ, దేహ-త్రియ అవస్థాత్రియాదు లన్నింటికి పైన గలదియు మరియు నాల్గవదియు, మరియు ఏది శుద్ధసత్త్వమో, ఆ సర్వోత్తమ సత్త్వబలము నాధారముగ గొని ఆత డీ ప్రపంచమున సాటి లేని శరీరమును పొందును. ఈరీతిని తమన్ను మరియు సత్త్వము - లనెడి యీ రెండు గుణములను అణచివైచి రజోగుణము బలిష్ఠు రాల్చి నప్పుడు ఆతడు తన కార్యక్రమము వలన యీ శరీరమనెడి గ్రామమున ఉపద్రవమును కలిగించును. ఆసమయమున మానవునియం దుండెడి లక్షణములను తెలిపెదను. వినుము, తుపాను ప్రారంభమైన పిమ్మట వెక్కువస్తువులను ఏకత్రిత మొనర్చి ఆకసమునం దెగురగొట్టు విధమున రజోగుణము ప్రబలముగా నున్నప్పుడు విషయభోగముల ననుభవించుటకై యింద్రియములకు పూర్తిగా స్వేచ్ఛ నిచ్చును. పరశ్రీని కాముక దృష్టితో చూచుటను ఆతడు నీతి విరుద్ధముగ నెంచడు. మరియు మేకనోటివలె ఆతడు తన యింద్రియములను నిర్బంధము లేకుండా నలువైపుల చరింప నిచ్చును. ఏదోవిధమున ఆతని చేజిక్కిని వస్తువుమాత్రమే తప్పించుకొనుటకు

వీలగునంత మిక్కుటమగు విషయ లాలసత్వ మాతనికి వుండును. ఓ అర్జునా ! ఆతనికి తలా-తోక లేని ఏ పనితోచిన ఆ పని చెయ్యక విడచిపెట్టనిరీతిని ఆతని ప్రవృత్తి వుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు ఏదైన గొప్ప భవనము కట్టించవలెనని గాని, దేవాలయము కట్టించవలెనని గాని లేదా అన్నమేధ యాగము చేయవలెననిగాని ఆతనికి సంకల్పము కలుగుచుండును. ఇంతేగాదు. ఏదైనా సగరమును కట్టించవలెనని, నూతులు చెరువులు మొదలగునవి త్రొక్కించవలెనని లేదా అనేక రకములగు పెద్ద పెద్ద తోటలు వేయించవలెనని కూడా ఆతడు తలపోయుచుండును. ఆత డీరీతిని చాల గొప్ప గొప్ప పనులను ప్రారంభించును, మరియు ఆతని పార లౌకికము మరియు ఐహిక సుఖలాలసత్వ మెన్నటికిని పూర్తికాదు. ఆతని అంతఃకరణమునందున్న అపారము మరియు ప్రచండమానగు శాశ్వత మగు సుఖాభిలాషముందు మహాసాగరముయొక్క అపారమగు వ్యాప్తియూ లోతున్నూ సాటిరావు. మరియు అగ్నికిగల దహన క్రికూడ దాని మహత్త్వ మునకు సాటికాదు. ఆతని మనస్సుకు ముప్పుందు భోగలాలసత్వము ఆశకు వశిభూతమై నిరంతరము పరుగిడుచు నుండును మరియు ఆభోగలాలసత్వము పోకుగా తిరుగుచూ జగత్తు నంతను తన పాదములక్రింద త్రొక్కివేయును. ఈ రీతిని మానవునియందు రజోగుణము అధికమైనప్పుడు పైన చెప్పిన విష యము లన్నియు ఆ ముసుప్పునందు సహజముగ కాన్పించును. మరియు, యిట్టి గడవిదలో దేహపాతము జరుగుచో, యీ గడవిదల నన్నింటిని వెంటగొని మరియుక శరీరమున ప్రవేశించును. కాని ఆతనికి మనుష్య యోనియే ప్రాప్తించును. ఒక చిచ్చుగాడు అన్ని విధములగు సౌఖ్యములను మరియు వైభవములతో కూడియున్నవాడై ఏదైన రాజభవనమున కూర్చున్నంత మాత్రమున ఆతడెన్నడైన రాజు కాగలడా? ఎద్దుకు అహారముగా చొప్పయే కావలెను. అది ఎంతగొప్పవానియింట పెండ్లికి వెళ్ళినప్పుటికిని దానికి యింతకంటె ఎక్కువగా ఏమిలభించును? కావున అట్టి

వాడు రాత్రింబవ శ్మేడతెగకుండా త్షణము సేపైనా తీరికలేక ప్రాపంచిక వ్యవహారముల నొనర్చుచుండువారి పంక్తియందే కూర్చుండబెట్ట బడును. అనగా రజోగుణవృత్తులలో మగ్నుడైయున్న సమయమున మరణించినవ్యక్తి మరల కర్మకులందే జన్మించును. ఇదేవిధమున రజస్సు మరియు సత్త్వములను రెంటినీ అణచివైచి తమోగుణము బలవంతురాలైనప్పు డీవిగువ చెప్పబడిన లక్షణములు కాన్పించును. ఈ తమోగుణమువలన సూర్యుడుగాని చంద్రుడుగాని వుండనట్టి అమావాస్య రాత్రియందలి ఆకాశమువలె మనస్సుండును. ఆ అమావాస్యరాత్రి యందలి ఆకాశమువలెనే ఆతని అంతఃకరణముకూడా ఖాన్యము నిశ్చేతనము మరియు ఉదాసీనముగా నుండును. అస్థితిలో ఆతని మనస్సునందు యోచించుటకు తావే వుండదు. ఆతనిబుద్ధియొక్క మృదుత్వము కఠోరత్వమున పాపాణము కూడ దానితో సాటిగానంత మిక్కుటముగ నాశమైయుండును. ఆతని స్మరణశక్తి సంపూర్ణిగా భ్రష్ట మగును. అనాలాచన ఆతని శరీరమునకు లోపలను బయటను పరిబల చేగముతో నిండియుండును. ఆ జీవుడు నిరంతరము ఒక్క మూర్ఖత్వమునే వ్యాపార మొనర్చుచుండును. సదాచారోల్లంఘన మెల్లప్పుడు మూర్ఖత్వమును దాల్చి ఆతని యింద్రియములమందు నిలచియుండును. మరియు యిందువలన ఆతనికి మరణముతో సమానమగు యాతనలు పొందించినప్పటికిని ఆతడు తన ఆనాచారములతో నిండియున్న ఘాతుక కృత్యములనే నిరంతరము చేయుచూ వుండును. ఇందు మరొక వింతయైన సంగతి కలదు. గుడ్లగూబకు అంగకారమున మాత్రమే కాన్పించు రీతిని ఆ తామస జీవునకు సదా దుష్కార్యము లొనర్చుటయందే అత్యధికమగు ఆనందము లభించును. ఇదే విధమున, ఏదైన ఘటానా పని నిషిద్ధమైనదని ఆతనితో చెప్పుచో, ఆపనినే చేయవలె ననెడి పరిబల మగు వాంఛ ఆతని మనస్సున జనించును. మరియు ఆ వాంఛతో పాటుగా ఆతని యింద్రియములు కూడ ఆపనిని చేయుటకై పరుగు లిడును. ఇట్టి జీవుడు మద్యమును త్రాగకున్నప్పటికిని మద్యపాన మొనర్చిన

చారివలెనే వచరుచుండును. శరీరమున వాయువేగము లేకున్నప్పటికిని వాగుచుండును. మరియు హృదయమున ప్రేమ లేకున్నప్పటికిని ఉన్మాదుల వలె మోహమున చిక్కుకొని యుండును. అతని చిత్తము ఒక హద్దులో వుండదు. పోనీ, ఉన్మాదిస్థితిలో వుండునా యనిన అవిధముగనూ వుండదు. ఈస్థితిని అతడెల్లప్పుడు మాదక మోహముచే ఆక్రాంతుడై యుండును. అనగా, తమోగుణము తన పరివార సహితముగ బలవత్తరముగా నున్నప్పుడు యీ లక్షణములన్నిటిని పరిబలముగ కాన్పింప జేయును. మరియు, అస్థిస్థితిలో ఆ మనుష్యునకు మృత్యుదేవత పిలుపు వచ్చుచో, తన శరీరముపై యీ తమోగుణ బారమును గైకొనియే యీ శరీరమునుండి బయలుదేరును. అవాయి తన విశిష్టగుణము, మరియు స్వరూపమును తన బీజమునందుంచుకొని స్వయముగ ఎండి మరణించును. కాని, అబీజము మరల మొలకరించినప్పు డది, ఆవ మొక్కగాతప్పుచురే మొక్కగానూ మొలవదుగదా ! దీపజ్యోతినివెలిగించెడి అగ్ని, అదీపము అరిపోయినప్పు డేమగును? అది వెలిగించిన దీపజ్యోతివెలుగు చున్నంతవరకు ఆమాలాగ్ని యొక్క స్వరూప సంతయు ఆ జ్యోతి యందే యుండును. ఇదేమాదిరిగా జీవుడు తన సంకల్పములను తమోగుణపు మూలలో కట్టి తం నెత్తిపై పెట్టుకొని యీ శరీరమును విడచిపోయినప్పుడు మరల అతనికి తామసశరీరమే ప్రాప్తించును. తమోగుణము వృద్ధిగా నున్నప్పుడు మరణించిన మనుష్యుడు పశు-పక్షులు లేదా క్రిమి - కీటక యోనులలోనికి పోవును.

కర్మణ స్సుతస్యాహు స్సాత్త్వికం నిర్మలం ఫలమ్ ।

రజనస్తు శలం దుఃఖ మజ్ఞానం తమసః ఫలమ్ ॥౧౬॥

“కావుననే శుభ్రులు సత్త్వగుణమువలన కలిగిన పనులు పుణ్య కార్యములని చెప్పుచున్నవి. మరియు ఆ నిర్మలసత్త్వమువలన సహజముగ లభించు ఆపూర్వఫలములగు నుఖము మరియు జ్ఞానములను సాత్త్విక

ఫలములని పలుకుచున్నది. రజోగుణకృత్యము అనగా దానివలన కలిగెడి ఫలమును ఇంద్రాయణఫలము వంటిదిగా నెయంగవలెను; ఏలనన్న అఫలము ఇంద్రాయణ (పాపర) ఫలమువలె బయటకు చూచుటకు నుందరమగు నుఖములతో కూడియున్నదిగా కాన్పించును, కాని అంతమున ఆ ఇంద్రాయణఫలమువలెనే కటువైన దుఃఖములతో కూడియున్నదగును. లేదా, వేపపండు బయటకు చూచుటకు చక్కగా నుండును. కాని లోపలచూచినచో విషవంతము మరియు చేదుగానూ వుండును. ఇదేరీతిని రాజసకార్యములవల్ల కలుగుఫలములు కూడ పైకి చూచుటకు మంచివిగా నుండును, కాని లోపలచూచిన చాల చెడ్డవి. విషపుచెట్టుయొక్క ఫలములు కూడ విషవంతములుగానే వుండురీతిని, తామసకర్మము లొనర్చుటచే కలుగు ఫలము అజ్ఞానమే యగును.

సత్త్వాత్సంజాయతే జ్ఞానం రజస్సో లోభవచ |

ప్రమాద మోహా తమసో భవతోఽజ్ఞానమేనచ || ౧౭

కావున, సోదరుడవగు అర్జునా! పగటికి కారకుడు మార్కుడైనటుల, జ్ఞానమునకు కారణము సత్త్వగుణమైయున్నది. ఇదే విధమున ఆత్మస్వరూపమును మరచిపోవుటచే ద్వైతము జనించు విధమున రజోగుణముచే లోభము జనించును. మరియు సువిజ్ఞాడవగు ఓ అర్జునా! మోహము, అజ్ఞానము మరియు ప్రమాదము మొదలుగాగల పెక్కు దోషములు ఏకత్రితముగ కాన్పించుటకు గల కారణము తమోగుణమే యగును. అరచేత నుంచిన ఉసిరికాయ స్పష్టముగ కాన్పించురీతిని యీ త్రిగుణములయొక్క లక్షణములనూ నీకు స్పష్టముగ చెప్పితిని. అందుచే ఆవికూడ నీకు అరచేతబెట్టిన ఉసిరికాయవలె స్పష్టముగ కాన్పించును. రజస్సు మరియు తమస్సులను కేవలము సత్త్వగుణమే పతన మొనర్చగలదు. సత్త్వముతప్ప మరే గుణమున్న జీవాత్మను జ్ఞానమువై పుకు గొని పోజాలదు. కావున కొందరు

తమ సర్వస్వమును పరిత్యజించి నాల్గవభక్తి యగు సన్యాస భక్తిని స్వీకరించు
రీతిని చెప్పుచుండి లోకులు జీవిత మంతటను కేవలము సాత్వికవృత్తిని కలిగి
యుండుట యచేడి వ్రతకారణమున యొనర్తురు.

ఊర్ధ్వం గచ్ఛన్తి సత్త్విన్ః మధ్యే తిష్ఠన్తి రాజసాః |

జఘన్యగుణ వృత్తిన్ః అథో గచ్ఛన్తి తామసాః |౧౮||

“అదేవేతి, కేవలము సాత్వికవృత్తితోనే తమ వ్యవహారముల
నిన్నింటి నొనర్చువారు మరణానంతరము స్వర్గమునకు ప్రభువు లగుదురు.
రజో గుణమునందే జీవించి అందే మరణించువారు, మరణానంతరము
యీ మధ్య లోకమునందే మనుష్య యోనిలో జన్మింతురు. వారు యీ లోక
మున ఒకే పల్లెమున సుఖదుఃఖము లనెడి పులగమును తిందురు, మరియు
వారి మార్గమున బాధాకరముగా ఉండెడి మృత్యు వెన్నడును తన ప్రదే
శమునుండి తొలగదు. అనగా, వారిసుఖము కెల్లప్పుడు దుఃఖ మిశ్రితమునై
యుండును, మరియు వాచెన్నడును మృత్యువునుండి కాపాడబడజాలరు—
ఎల్లప్పుడు జన్మించుచు మరణించుచుండురు. తమోగుణమునందే పెరిగి
తమోగుణావస్థయందే మరణించిరవారు. తామసస్థితిని పొందుదురు మరియు
వారి కెల్లప్పుడును నరకభూమియందందు పట్టాయే లభించును— వారు
నరకమునుండి ఎన్నడును ముక్తులుకారు. ఓ అర్జునా, యారీతిని బ్రహ్మయొక్క
సామర్థ్యమువలన జనించి, వృద్ధిపొందు యీశ్రిగుణస్వరూపము మరియు వాని
శక్తులను నీకుస్పష్టీకరించి తెలిపితిని. వాస్తవికదృష్టితో చూచినచో, బ్రహ్మ
స్వరూపమునందెన్నడును ఏవీధమగు భేదమూ వుండదు; కాని ఆ బ్రహ్మయే
స్వయముగభిన్నభిన్న సమయములందీ గుణ లక్షణముల ననుసరించి పనులు
చేయును. ఒకానొక పురుషుడు స్వప్నమున రాజుగా నైనప్పుడు, ఎవరో
మరొకరాజు తనపై దాడివెడలినట్లునూ, అంతతానువిజయము పొందినటులో
లేక అపజయము పొందినటులో కలలో గాంచును, అట్టి స్థితిలో

ఆ పురుషుడే ఆ రాజ్య విజయపరాజయములవలన వచ్చు సుఖదుఃఖముల ననుభవించును. ఇదే విధమున యీ గుణములకు నేను చెప్పిన ఉత్తమ, మధ్యమ, అధమము లనెడి త్రివిధవృత్తి భేదములూ కేవలము పైకి కాన్పించునవిమాత్రమే అయియున్నవి. వాస్తవముగ చూచినచో ఆ బ్రహ్మ యీ భేద దృష్టులకు పూర్తిగా భిన్నమైనవాడూ, అచంచలుడూ మరియు శుద్ధుడూనై యున్నాడు,

నాన్యం గుణేభ్యః కర్తారం యదా ద్రష్టానుపశ్యతి !

గుణేభ్యశ్చ పరం వేత్తి మద్భావం సోఽధిగచ్ఛతి ||౧౯||

“ నీవా ఒక్కబ్రహ్మముతప్ప మరెదియులేదని దృఢముగా నెరుంగుము. ఇంతకు పూర్వము చెప్పిన విషయమునే మరొకమారు నీకు చెప్పెదను వినుము. ఈ త్రిగుణములు యీ దేహమును నిమిత్తముగా నొనర్చుకొనియే తమ తమ సామర్థ్యమును చూపించునను సంగతిని నీవు జ్ఞప్తియందుంచుకొనుము. అగ్ని కట్టెలయొక్క రూపమును ధరించురీతిని, లేదా భూమిలోపల నుండెడి రసము వృక్షరూపమున కాన్పించురీతిని, లేదా పాలు పెరుగు రూపముగ మారు విధమున లేదా మాధుర్యము చెఱుకును నిమిత్తముగ చేసికొని ఆ చెరుకు రూపమున ప్రకటమగు విధమున యీత్రిగుణములుకూడ అంతఃకరణముతో కూడియున్నవై యీ శరీరరూపమును ధరించును. మరియు, యిందువలననే ఆది బంధనమునకు కారణములై యున్నవి. ఓ అర్జునా, యిందొక అతి విచిత్రమగు సంగతి గలదు, యీ త్రిగుణములకు శరీరముతోగల ఘనివృత్త సంబంధమువలన జీవాత్మకు గల సహజ స్వతంత్రమునందు నామమాత్రమునకైన ఎన్నడును కొరతరాదు. ఈ త్రిగుణములు తమ తమ ధర్మముల ననుసరించి శరీరమున సంచితము మరియు క్రియమాణ కర్మముల నొనర్చుచుండును. కాని వాటి వలన నిర్గుణ ఆత్మ తత్త్వమునం దేవిధమగు న్యూనతయురాజేరదు. ఈగుణముల నెఱిచిక్కు

వున్నప్పటికిని జీవాత్మకు సహజముగ నెటుల ముక్తి లభించగలనో వివరించెదను. వినుము. నీవు జ్ఞానమనెడి కమలమున రమణ మొనర్చు రిసిక భృంగమవు. నీకు యింతకు పూర్వము (పదమాదవ అధ్యాయ పాఠం భమున. గుణముల మధ్యనున్నప్పటికిని చైతన్యతత్త్వమెన్నడును గుణము సహజముగ కాదనెడి రహస్యమును చెప్పియున్నాను. ఇదే యిచ్చటకూడ అన్వయించును. కాన నోఅర్థునా ! జీవునకు ఆత్మబోధ కలిగినప్పు డీ సంగతిని తెలిసికొన సాగును. మేల్కొనిన పిచ్చుట స్వప్నము యొక్క మిథ్యాత్వము బోధపడుచేతిని లేదా మనము ఒడ్డున శాంతముగ కూర్చొని యున్నప్పుడు, జలతరంగములందు యిటునటు ఊగుచూ కనిపించునట్టిది మన శరీరము కాద నిన్నీ, అది మన శరీరమయొక్క ప్రతిబింబమేననిన్నీ తెలియుచేతిని, లేదా అభినయకళలో అతినిపుణుడైనప్పటికికూడ నటుడు తన్నుతానెన్నడు మోస గించుకొన దనిన్నీ మరియు తా నే వ్యక్తిని గురించి అభినయించు చున్నాడో ఆవ్యక్తి తాను కానని పూర్తిగా తెలిసికొని యుండు రీతిని, జీవాత్మకూడ తన్నుతాను యీ త్రిగుణములకు దూరముగా నుండి చూచుకొను చుండుట ఉచితభర్మమైయున్నది. ఆకాశము భిన్న భిన్నములగు ఋతువులను మూడింటిని ఒప్పకొనును, కాని, తానుతన స్వరూపము నందెన్నడును ఏవిధమగు భిన్నత్వమును రానివ్వని రీతిని, యీ త్రిగుణములందుండికూడ వాటికి భిన్నముగ నుండెడి ఆ స్వయంసిద్ధ మగు ఆత్మతత్త్వమెల్లప్పుడును 'అహం బ్రహ్మ౧.స్మి' యనెడి మూలపీఠ ముపై ఆరూఢమైయుండును. ఆ మూలపీఠముపై నుంచి చూచుచు ఆ ఆత్మ తత్త్వమిరీతిని పలుకును. "నేను కేవలము సాక్షిని, నేనెద్దియూ చేయను, ఈ గుణములే యీ కర్మవ్యూహమును రచించును." సత్త్వము, రజస్సు మరియు తమస్సులకుగల భిన్నభిన్న లక్షణముల వలన కర్మవ్యాపకత్వము వృద్ధిపొందుచూ వుండును. మరియు యీ కర్మకాండ అంతయూ యీ గుణముల వికారమే. గుణములు మరియు కర్మల మిశ్రణమున నేనెటు

లున్నాను ? సరిగా యిదేవిధమున, వనమున కాన్పించు వనశోభకంతకు మూలకారణము వసంతమైనటుల, లేదా నక్షత్రములు ముందుగా కాంతి దీపింప మైనవిగా కాన్పించినవివృత్తి అదృశ్యమై పోవుచున్నది, లేదా సూర్య కాంతిమణి ప్రజ్వలిల్లుచున్నది, లేదా కమలము పుష్పించు చున్నది, లేదా అంధ కారము నాశమందుచున్నది, లేదా సూర్యోదయమైన పిమ్మట ఆ సూర్యోదయముతోపాటు పైనిచెప్పిన వానిని పోలిన ఎన్నోకార్యములు జరుగుచుండు చున్నది, — సూర్యోదయముతో పాటుగా జరిగెడి యీ కార్యము అన్నియు ఎన్నడును సూర్యుని అంగములు కానివీరిన, నేనుకూడ నా సామర్థ్యమువలన సమస్తవిధములగు కర్మలకు కారకుడ నైనప్పటికిని ఎల్లప్పుడు అకర్తగానే వుందును. మరియు నాయం వీకర్మణోపము కలుగదు, నేను ప్రకట మగుటవలననే గుణములు ప్రకటమగును. మరియు వాటికి నేనే సామర్థ్యమును కలుగజేతును; ఈ గుణములు నిశ్చేపముగ నైనప్పడు మిగిలి యుండు తత్త్వ మేదిగలదో, అనిర్గుణ కాశ్వతతత్త్వము నేనే అయియున్నాను. ఓ అర్జునా! యీవిధమున వివేకబుద్ధితో వృద్ధిపొందు పురుషుడు పరమగతిని పొంది, గుణముల కావలగల ప్రదేశమును చేరును.

గుణా నేతా నతీత్య త్రీక్ష దేహీ దేహ సముద్భవాః ।

జన్మ మృత్యు జరా దుఃఖైర్విముక్తోఽ మృతమశ్నుతే॥ ౨౦

“ఈ గుణముల నన్నింటి నతిక్రమించిన పురుషుడు ఆ స్వతంత్ర తత్త్వమును పూర్తిగా నెరుంగును. ఏలనన ఆతనిపై జ్ఞానముద్ర చక్కగా పడును. ఓ అర్జునా! సారాంశ మేమన, నది సముద్రమున కలసి దానితోపాటు ఏకత్వమును చెందుచున్నది యిట్టి జ్ఞానికూడ నాతో ఏకమై సారూప్యమును పొందును. సళికాయంత్రీ భ్రమణమునుండి విముక్తి పొందిన రామచిలుక స్వతంత్రురై వృక్షశాఖపై కూర్చొనుచున్నది జ్ఞానియగు జీవుడుకూడా మాయనుండి విముక్తిపొంది ‘అహంబ్రహ్మైస్మి’ యనెడి మూల-అహం

తత్త్వస్థితుడగును. మరియు ఓ అర్జునా! ఇందుకుగల కారణము ఇప్పటివరకు అజ్ఞాన నిద్రయందుండి గురువులు పెట్టుచున్న ఆతడే, యిప్పు డాత్మస్వరూప బోధ పొంది ప్రియించి మేల్కొనును. ఓ వీరశ్రేష్ఠుడవ గుర్రునా, బుద్ధిభేదమును కలుగజేయు మోహమునెడి అద్ద మాతని చేతినుండి క్రిందికి జారి పడినప్పు డాతనికి ప్రతిబింబపు ఆభాస వుండనే వుండనేరదు. దేహభేదమునను నెడి గాలి చెబ్బులూగిపోయింపుడు అలలు మరియు సముద్రమును పోలినవీపుడు మరియు శివుడనెడి యిద్దరును కలసి ఏకరూపు లగుదురు. ఇందువలననే, వర్షముకుపు చివర మేఘములు ఆకాశమున లీనమగు రీతిని జీవాత్మకూడ బ్రహ్మ తత్త్వమునందు లీనమై తద్రూపుడగును. మరియు, యీతీయన బ్రహ్మభావము పొందిన పిదప, ఆతడు దేహాంతమువరకు యీ శరీరమునందే వున్నప్పటికిని శరీరమునుండి జనించెడి గుణములనెడి చిక్కులలో ఆతడెన్నడును పడడు. గాఢా లేదా అభ్యోకపు ఆచ్ఛాదనమువలన దీపప్రకాశ మెన్నడును అడ్డగింప బడజాలని రీతిని, లేదా సముద్రజలము వలన బడతాన్ని చల్లారిపోని రీతిని గుణసంచారము వలన జీవబోధ ఎన్నడును మలినము కాజాలదు. ఆకాశము నందలి చంద్రుడు జలమునందు ప్రతిబింబించి నప్పటికిని సదా జలముతో లిప్తుడు కాకుండా వుండురీతిని, ఆతడు దేహమునందున్నవాడుగా కాన్పించిన కాన్పించుగాక, ఆతనికి దేహధర్మము లంటవు. త్రిగుణములు తమ తమ సామర్థ్యము వలన శరీరమనెడి కపటరూపమును కల్పించి ఆతనిని అడించును, కాని జ్ఞానియగు పురుషుడు వాటిని చూచుటకై పారబాటున నైన కూడ తన అహం బ్రహ్మకృష్టి భావమును ఊణము నేపైవెక్కుడ తననుండి వేరు కానివ్వడు. అతని అంతఃకరణమున ఆత్మస్వరూపమును గురించి గల ఆత్యధిక దృఢనిశ్చయము వలన మన మీ శరీరమునందుండి యీ పనులు చేయుచున్నాము, లేదు ' అనెడి భావమే కలుగదు. పాము తన కుబుసము విడచి ఒక్కమారు తన పుట్టలో ప్రవేశించి నప్పుడిక అది తన కుబుసమును గురించి ఎప్పుడు జాపకము చేసికొనును? ఇచ్చటకూడ అదే విధముగ జరు

గును. లేదా, సుగంధిత కమలము వికసించినప్పుడు దాని సుగంధమంతయు ఆకాశమున కలసి లీనమైపోవును, మరియు ఆ సుగంధము మరల తిరిగివచ్చి ఎన్నడును ఆ కమలకోశమునానికి రాదు. ఇదేవిధమున, బ్రహ్మసారూప్యము పొందినప్పుడు 'ఈ శరీరమెన్ని? దానిధర్మములెన్ని?' యనెడి తలంపే వుండదు. ఇందువలననే, శరీరములకుగల జననము, జరామరణము లాదిగాగల షడ్గుణములు శరీరమునందే యుండును, మరియు జ్ఞానియగు జీవునితో వాటి సంపర్కమే వుండదు. కుండ బ్రద్దలై చిన్న చిన్న ముక్కలుగా మార్పు పొందినప్పుడు ఘటాకారము తనంతతానే తత్కాలముననే మహాదాకాశమున సమ్మిళితమై, దానిరూపమునేపొందును. ఈవిధముగనే, దేహాభిమానము లోపించి, తన ఆత్మస్వరూప స్మరణము కలిగినప్పుడు ఆ ఆత్మస్వరూపముతప్ప మరింకేమి మిగిలియుండును? ఈఅతి శ్రేష్ఠుని ఆత్మబోధతో కూడి యున్నవాడై ఈశరీరమునందు నివసించువానినే నేను గుణాతీతుడని చెప్పుచున్నాను. ” మేఘములు గర్జించి తనను పిలచినప్పుడు మయూరము అనందమును పొందురీతిని, యీ మాటలను భగవానుని వలన విని అర్జునుడు అనందమును పొందినవాడాయెను.

అర్జున ఉవాచ—

కైర్లజై స్త్రీ గుణానేతా నతీతో భవతి ప్రభో!

కి మాచారః కథం చైతాం స్త్రీ గుణా నతివర్తతే ||౨౧||

ఈ విధముగా సంతోషమునుపొంది అర్జును డిటుల అడిగెను. “ఓ భగవానుడా! ఈ విధమగు ఆత్మబోధ కలిగినవాని లక్షణము లెటులుండును? అతడు తన వృత్తినెటుల నిర్దుణముగ నుంచును? అతడు గుణబంధమునుండి ఎటుల తప్పించుకొనును? ఓ కృపానిధీ! నా కీవిషయములు తెలియజెప్పుము” షడ్గుణైశ్వర సంపన్నుడగు శ్రీకృష్ణభగవానుడు అర్జునునకు కలిగిన యీ సందేహముల కీరీతిని సమాధాన మిచ్చెను. “ఓ అర్జునా

నీ కీ సంజేహములు కలిగినందుకు నాకు చాల ఆశ్చర్యము కలుగుచున్నది. నీవు గుణాత్మికుని ఆచరణమును గురించి అడుగుచున్నావు. ఆచారవంతుని గుణాత్మికుని చెప్పట అనుచితముకాదా? గుణాత్మికుని చెప్పగలిగినవాడు గుణక్షేత్రములోని కన్నడును పోనేపోడు. లేదా ఒకవేళ, అతడు గుణక్షేత్రమున ఏదైన పనులను చేసినప్పటికిని అతడా గుణములం దెన్నడును చిక్కుకొనడు. బహుశః, నీ మున్నుకు కలిగిన సంజేహము, గుణములు తమ తమ వ్యాపారములను చేసికొను చున్నప్పటికిని, ఆ గుణముల మధ్యనే ఉండి సమస్తములను కర్మముల నొనర్చుచూ వున్నప్పటికిని, అతడా గుణములం దెన్నడును చిక్కుకొనడో? అని నీ సంశయమై యుండవచ్చును. ఈ ప్రశ్నను నీవు సంతోషముగా నడుగవచ్చును. దీనికి జవాబు చెప్పెదను వినుము.

శ్రీ భగవానువాచః—

ప్రకాశం చ ప్రవృత్తిం చ మోహమేవ చ పాణ్డవ !

న ద్వేషి సంప్రవృత్తాని న నివృత్తాని కాఙ్క్షతి॥ ౨౨

“రజోగుణ ప్రభావమువలన శరీరమున కర్మంకురములు ఉద్భవింనును. మరియు జీవుడు ప్రవృత్తులచే ముట్టడింపబడినవాడగును. ఆ స్థితిలో కేవలము నే నే కర్మల నొనర్చుచున్నాననెడి అభిమాన మెవనిని తాకనైన తాకడో, లేదా తన కర్మలు నిష్ఫలము లైనప్పటికిని ఎవనికి ఏ ముఖిమూ కలుగడో, లేదా సత్త్వగుణాధిక్యవలన యుద్ధియము లన్నింటియందును జ్ఞానతేజము ప్రసరించినప్పుడు విద్యాభిమానముచేగాని సంతోషముచేగాని ఎవడు ఆనందమును పొందడో, లేదా తమోగుణము వృద్ధిచెంది నప్పుడుకూడ ఎవడు మోహమున చిక్కుకొనక, మనస్సునందు అజ్ఞాన భేదమును బొందడో, ఎవడు మోహము కలిగినప్పుడు జ్ఞానమునకై ఉత్కంఠితుడుకాడో, జ్ఞానము కలిగినప్పుడు కర్మపరిత్యాగము

చేయ్యడో, మరియు తనచేత కర్మలు జరిగిపప్పటికిని దుఃఖించడో, అదే విధమున సూర్యుడు ప్రాతఃకాల మధ్యాహ్న సాయంకాల భేదములను ఒనర్చు రీతిని ఎవ డీ గుణముల భేదమును తనపై కలంగనవ్వడో అట్టి పురుషునియందు జ్ఞానోత్పత్తి యొనర్చుటకు యితరుని జ్ఞానప్రకాశముతో ఆపసర మేమిగలదు ? సముద్రమును నింపుటకు వర్షముతువు కావలెనా ? లేదా, అతడు కర్మాచరణ మొనర్చినప్పటికికూడా కర్మకర్తృమాతనికి అంటుకొనునా ? ఓ అర్జునా! హిమాలయ మెన్నడైన చలిచే పణకునేమో నీవే చెప్పుము ? మోహ విషయము ప్రాప్తించినప్పు డాతడు జ్ఞానము నెన్నడైన పరిత్యజించగలడా ? గ్రీష్మము ఎంత ఎక్కువగ ఉగ్రముగను తీవ్రముగను నుండిన నుండుగాక, అది ఎన్నడైన అగ్నిని కాల్చగలుగునా ?

ఉదాసీ నవదాసీనో, గుణైర్యో న విచాల్యతే

గుణా వర్తంత ఇత్యేవ యోఽవతిష్ఠతి నేడతే॥

౨౩

“ఇదే రీతిని, యీ గుణముల పనులుకూడ తమంత తామే జరుగుచుండును మరియు అవి ఆత్మ సత్తాత్మకమై యున్నవి. కావున నీ వాగుణ విశేషణ మొనర్చుట యనెడి చిక్కులో పడబోకుము. ఆతనికి యీ విధమగు పూర్ణజ్ఞానము కలిగియుండుటచే నత డీ శరీరమును యాత్రీకుడు ప్రయాణ సమయమున ఏదైన ధర్మశాలలో శాద్వి సేవటివరకు బసచేయు రీతిని అశ్రయించుకొని యుండును. యుద్ధ భూమికి జయాప జయములతో ఏ విధమగు సంబంధము లేనటుల, అతడు కూడ లాభనష్టముల కేవిధమునను భాగస్వామి కాడు. అతడు గుణములతోనూ కలియడు, కర్తృత్వమునూ అంగీకరించడు. శరీరమునం దుండెడి ప్రాణము, లేదా పరుని యింటికి అతిథిగావెళ్ళివుండెడి బ్రాహ్మణుడు, లేదా నాల్గువీధుల కూడలివద్ద పాతబడిన స్తంభము తమ చుట్టుపక్కల, మరియు నలుపైపుల జరుగుచుండెడి విషయములపట్ల పూర్తిగా ఉదాసీనముగా నుండురీతిని, జ్ఞానికూడా తన శరీరమునందు

పూర్తిగా ఉదాసీనభావముతో నుండును. మరియు, ఓ అర్జునా! మృగజల తరంగములవలన మేరుపర్వతము విచలితముకాని రీతిని గుణములు యిచ్చాన సారముగా జరుపుచుండు ఉపద్రవములవలన జ్ఞానియగువాడుకూడ విచలి తుడుకాడు. గాలిదెబ్బలవలన ఆకాశ మెన్నడును ఎగురగొట్ట బడజాలదు. అంభకారముతో మార్మడెన్నడును మరుగుపరుప బడజాలదు. స్వప్న మెన్నడును మేల్కొనియున్న మనుష్యుని మోసగించలేదు. ఇదేవిధమున జ్ఞానియగు పురుషునికూడా గుణములెన్నడును బంధింపలేవు. అత డెన్నడును గుణముల చేజిక్కిడు; కాని, అతడు దూరమునుండి తటస్థుడుగానుండి వాటివైపు చూచినప్పుడు, 'నాటక గృహమందలి దర్శకుడు తటస్థుడై యుండి కొయ్యబొమ్మల నృత్యమును చూచురీతిని' ఆగుణములను అవలో కించును. సత్త్వ మెల్లప్పుడు శుద్ధకర్మములందును, రజస్సెల్లప్పుడు విషయ సంబంధమగు కర్మములందును, తమ స్సెల్లప్పుడు మోహము మరియు అజ్ఞా నాదులందును విహరించుచుండును; గుణము లీరీతిని ఆత్మతత్త్వ సామర్థ్యము వలననే విహరించుచుండు నను సంగతిని నీవు చక్కగా తెలిసికొనియుండుము. చీనికి ఉదాహరణము, నూర్యుడు లోకులందరి వ్యాపార వ్యవహారములను సంచాలన మొనర్చు చున్నప్పటికిని వాటినన్నిటి నాతడు పూర్తిగా తటస్థుడై యుండి చూచుచుండును. లేదా చంద్రోదయ మైనప్పుడు సముద్రమున పోటువచ్చును. చంద్రాకాంతమణి ద్రవింపసాగును. మరియు కుముదములు వికసించును కాని, చంద్రుడు వీటి అన్నింటికి భిన్నుడై నిలిచున్నట్లే యుండును. వాయువు బాగా తీవ్రముగ వీచుగాక, లేక కాంత భావముతో చాల నెమ్మదిగ వీచుగాక, ఆకాశముమాత్ర మెల్లప్పుడు అవిచలముగను అవి కృతముగనే వుండును. ఇదేరీతిని గుణసంస్థమువలన జ్ఞానియగు పురుషు డెన్నడును విచలితుడుకాడు. ఓఅర్జునా! గుణాతీతుని యీలక్షణము లన్నింటి వల్లను గుర్తించవలెను. ఇక అతని ఆచరణ మెటుల యుండునో చెప్పెదను మినుము.

సమదుఃఖసుఖః స్వస్థః సమలోప్తాశ్శక్తకాఞ్చనః ।

తృప్తిప్రియాప్రియో ధీరస్తుల్య నిర్దాతృసంస్తుతిః॥ ౨౪

“ఓ అర్జునా! వస్తుమునకు లోపలను బయటను నూలుపోగులు తప్ప మరేదియు వుండనిరీతిని, జ్ఞానియగు పురుషుడుకూడ ఈ స్థావర జంగమ జగత్తు ఆత్మతత్త్వమేగాని మరేదియూ కాదని చూచును. పరిమేళ్యుడు తన వైరులకూ మరియు భక్తులకు కూడ ఒకే విధముగా పరమగతి నిచ్చు విధమున జ్ఞానియగు పురుషుడుకూడ సుఖదుఃఖములను రెంటినీ సమానముగానే తలంచును. వాస్తవిక దృష్టితో చూచినచో మత్స్యము జలమున విహరించు చందముననే జీవుడీ శరీరమున విహరించునన్నప్పు డాతనికిసుఖదుఃఖములు రెండునూ సమానముగానే అనుభవించవలెను. కాని జ్ఞానియగు పురుషుడు సుఖదుఃఖముల నన్నింటినీ పూర్తిగా విడచివైచి యుండుటవల్ల ఎల్లప్పు డాత్మస్వరూపమున నిమగ్నుడై యుండును. పొలమునందు పంట తయారైనప్పుడు కంకులలో గిరిజలునిండియుండి బయటకు రా సాగురీతిని లేదా నది తన ప్రవాహమును విడచి సముద్రమున కలసిపోయినప్పుడు దాని పరవళ్ళు త్రొక్కుటయంతయు తగ్గిపోవురీతిని, మనుష్యుడు ఆత్మస్వరూపమున రమించ సాగినప్పుడు ఆతనికి శరీరసుఖదుఃఖములు తోచనే తోచవు. మరియు అవియన్నియు ఆతనికి సమానముగానే తోచును. స్తంభమునకు రాత్రింబవళ్ళు రెండునూ సమానముగానే తోచురీతిని, ఆత్మస్వరూపమున రమించువారికిశారీరకసుఖదుఃఖములుహోనిలాములు మొదలుగాగల ద్వంద్వము లన్నియు ఒకేవిధమున నుండును. లోతైన నదిలో నిద్రించియుండు మానవునకు సర్పస్పర్శకూడ ఊర్వశివంటి ఏ అప్పు రసయొక్క అంగస్పర్శవంటిదిగనో వుండును. ఇదే విధమున, ఆత్మస్వరూపమున మగ్నుడైయుండు పురుషునకు శారీరక - ద్వంద్వములు కూడ సమానముగానే వుండును. కావుననే, యిట్టి పురుషుని దృష్టిలో బంగారము మరియు పేడ, లేదా వజ్రము మరియు రాయి - వీటి భేద మేమియూ నుండదు.

సార్థశుభములు తమంతతాము ఆతని యింటివద్దకు వచ్చుగాక, పులి వచ్చి ఆతనిపై పడుగాక - ఆతని బ్రహ్మైక్యస్థితియం దించుకన్ను అంతరము రాను. నరికి చంపి వేయబడిన వ్యక్తి మరల ఎన్నడును లేచిరాడు; వేయించ బడిన, గింజ మొలకరించడు - ఇదే విధముగా, అతనికిగల వృత్తి - సమత్వమునందు కూడ ఎన్నడును భంగము రాదు. ఎవడైన ఆతనిని 'బ్రహ్మ' యని గొప్పగా వాగడిస వొగడుగాక, 'నీచు'డని అత్యధికముగ నిందించిన నిందించుగాక. అతడు బూడిదరాశివలె మండ నూ మండడు. ఆరిపోనూ ఆరిపోడు. సూర్యునియింట ఎన్నడును చీకటియే వుండనియిల, మరియు ఏపమే వెలిగించబడనటుల, జ్ఞానియగు పురుషునకు నిందాస్తుతు లేమాత్రమును లెక్కలానికి రావు.

మానావమానయో స్తుల్య స్తుల్యో మిత్రానిపక్షయోః ।

సర్వారమ్భ పరిత్యాగీ గుణాతీత స్స ఉచ్యతే ॥ ౨౫

“ఎవడైనా అతనిని 'మాన'ుడని పూజించుగాక, 'మాం'యని నిందించు గాక, ఎట్లు మరియు ఎరుగుల కాలలలో నుండునుగాక, రాజుగా చేయును గాక, ఆతనివద్దకు ఆతని మిత్రులువచ్చి కలియుదురుగాక, పెక్కురు శత్రువులు వచ్చి నలువైపుల ముట్టడింతురుగాక - ఏది జరిగినప్పటికిని అతని మనస్సు 'సూర్య'లేజమునకు రాత్రియనిగాని, ప్రాతఃకాలమనిగాని వుండనిరీతిని' యీ విషమత్వములపల్ల ఎన్నడును మాలిన్యము పొందదు; లేదా వసంతాది ఋతువులు ఆరున్నా వచ్చినను పోయినను ఆకాశమెల్లప్పుడు నిర్లిప్తముగనే వుండునీతిని, అతనిమనస్సుకూడ యీ శుభ దుఃఖములచే మలినతను పొంద కుండావుండును ఈతని ఆచరణలో మరొకలక్షణముకూడ కాన్పించును. ఆతనికి తా నొక పనిని చేయుచున్నా ననెడి భావమే ఎన్నడును తట్టదు. ఆతడు కర్మల నన్నింటిని తొలగించి దూరముగ విసరి పారివైచును. మరియు ప్రవృత్తియొక్క మూలమునే పెకలించివేయును. అతని కర్మఫలము

లన్నియు దగ్ధమై బూడిదగ నగును. ఏలనన, ఆతిడు తన జ్ఞానము వలన అగ్ని సమానముగ నగును. అతని మనస్సునం దేవిధమగు విహికమునకుగాని పార లౌకికమునకు గాని సంబంధించిన వాంఛయే జనించదు; యిందుచే, అతనికి సహజ (స్వాభావిక) ముగ ఏది లభించిన, దానినే ఆతిడు ఉదాసీనుడై అంగీకరించును. ఆతిడు నుఖము వలన నుఖియూ కాడు, దుఃఖము వలన దుఃఖియూ కాడు. అతని మనస్సు పాపాణమును పోలియుండును, మరియు అది అన్ని విధములగు సంకల్ప - వికల్పములనూ విడచివైచి యుండును. ఎవనియం దీవిధమగు ఆచారము కాన్పించునో, అతనినే గుణాతీతునిగ నెరుంగవలెను.” అట్లుపైన శ్రీకృష్ణభగవాను లిటుల యనిరి— “ ఇక ఏ ఉపాయముల వలన గుణాతీతుడు కాగలుగునో చెప్పెదను వినుము.

మాంచ యోఽవ్యభిచారో భక్తియోగేన సేవతే |

స గుణాన్సమతీత్యైతాః బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ||౨౬||

“ఓ అర్జునా! ఎవడు అవ్యభిచారి భావముతోను, మరియు భక్తి యోగముచేతను నన్ను సేవించునో, ఆతడే యీ గుణము లన్నింటిని దగ్ధ మొనర్చ గలుగును. ఇక యిందు చెప్పబడిన ‘నేను’ ఎవరో, ‘నాభక్తి’ యన నేమియో, ‘అవ్యభిచారి భావమ’న నేమియో చెప్పవలసి యున్నది. ఓ అర్జునా! నీకు నేను చెప్పన దేమన, రత్న పరీక్షాశమున్నూ, రత్నమున్నూ ఒక్కటియే యగురీతిని, యీ విశ్వమునందు ‘నేను’ న్నాను. లేదా పాతాళమునకు అర్థము నీరు, అవకాశమునకు అర్థము ఆకాశము, మాధుర్యమునకు అర్థము చక్కెర, లేదా జ్వాలకు అర్థము అగ్ని, లేదా దళమునకు అర్థము కమలము, కొమ్మలూ ఫలములు మొదలగు వాని అర్థము పృథ్వీము, హిమరాశియొక్క అర్థము హిమాలయము, తోడుకొనిన పాలయొక్క అర్థము పెరుగు అగు రీతిని, యీ విశ్వముయొక్క అర్థముకూడ ‘నేనే’ యగుదును. అనగా ‘నేనే’ యీ విశ్వము నగుదును. చంద్రస్వరూపమును గురించి తెలిపి

కొనుటకై చంద్రబింబమును చీల్చినక్కరలేనటుల, లేదా పేరుకొనిననేతిని పెచ్చుపెట్టి కరుగపెట్టక పోయినప్పటికిని అది నెయ్యిగఱే యగునీతిని, లేదా కంకణముల కరుగపెట్టక పోయినప్పటికిని అది బంగారమే యగు నీతిని, లేదా ఒట్టునుడత విప్పకపోయినప్పటికిని అది దారపుపోగుల సమూహమే యగు విభమున, కందను బ్రద్దలుకొట్టి నప్పటికిని అది సదా మట్టితో ఏర్పడి పెట్టిదే యగు విభమున యీ విషయంతయూ కూడా 'నేనే' అయి యున్నాను. కావుననే ముందుగా 'యీ విశ్వభావనను నాశమొనర్చిన పిమ్మట నేను లభింతునని యుట సరియైనదికాదు;' ఏలనన, ఈ సమస్తమూ 'నేనే'. ఈ భద్రమైన జ్ఞానమును కలిగి యుండుట నా 'అవ్యభిచారభక్తి' యగును. ఇట్టి జ్ఞానమునం దేమాత్రము కొరితగల్గినను అది 'వ్యభిచారమే' యగును. కావుననే, సమస్తములగు భేదభావములను విడనాడి సంపూర్ణమైన ఏకాగ్ర మనస్సుతో తన సహితముగ నన్నెఱుంగవలెను; ఓ అర్జునా! బంగారుగింజను బంగారముపైన పెట్టినప్పుడు దానియం దేవిధముగు భిన్నత్వమును కలుగనేరదు. ఇదే విభమున జగత్తును తనకు భిన్నమై చూపిగ అంగీకరించుట తగదు. తేజస్సునుండి బయల్పడలి మరల తేజస్సునందే వీరమును తేజోభాగమును 'కిరణ' మందురు. ఆత్మస్వరూపము కూడ యీ కిరణములవంటిదే. పృథ్వీతలమున సూక్ష్మకణము లుండు నీతిని లేదా హిమాలయమున హిమకణములు వుండునీతిని నాయందు 'అహం' వున్నది. నీ వీ సంగతిని చక్కగా జ్ఞాప్తయిం దుంచుకొనుము. 'అల' ఎంత చిన్నదైనప్పటికిని అది సమద్రమునకు భిన్నమైనట్టిది కాదు, ఇదే రీతిగా, 'నేనుకూడ ఈశ్వరునకు భిన్నమై నట్టిదికాదు. ఈ విభముగు ఏకత్వభావనతో, కూడియున్న దృష్టియొక్క ఆనంద పూర్ణవృత్తి నే నేను భక్తియందును. ఈ పరిపూర్ణ దృష్టియే సమస్తజ్ఞానసారమూ యోగసర్వస్వమూ నై యున్నది. సాగరమా మరియు మేఘములకు మధ్యను ఆఖిగడ ధారావృష్టి కలుగుటవలన అనిలెందునూ ఒకటిగా కాన్పించునీతిని, ఓ అర్జునా! ఈ ఉల్లాసపూర్ణదృష్టి

కూడవుండును. నూతిముఖము, లేకపైభాగము మరియు ఆకాశమునం దేదిధమగు అతుకూ వుండదు. అయినప్పటికిని అవిరెండును ఒకటిగా కలిసియుండును. ఇదేదిధమున, జ్ఞానియగునట్టి పురుషుడుకూడ ఏదిధమగు అతుకుయూ లేకుండానే ఆ పరమ పురుషునితో కలిసియుండును. ప్రతిబింబమునుండి మొదలుకొని బింబమువరకు సరళరూపమున ప్రతిభ వ్యాపించియుండు రీతిని యీ ‘సాక్షిహం’ వృత్తి ఒక్కమారు ఏర్పడినప్పుడు మానవు డావృత్తి సహితముగ తనంతతానే పరమాత్మతత్త్వమున విలీనుడైపోవును. ఉష్ణగల్లు ఒక్కమారు సముద్రమునపడి కరిగిపోయినతరువాత దాని ‘కరిగిపోవుట’ అంత మొందురీతిని, లేదా ఓ అర్జునా. తృణమును కాల్చివైచిన పిమ్మట ఆ అగ్ని కూడ తన. తతానే చల్లారిపోవురీతిని, ఒకపర్యాయము జ్ఞానమువలన భేదబుద్ధి నశించినప్పు డిక ఆ జ్ఞానముకూడ మిగిలియుండదు. అంతట ‘నేను’ ‘పరుడను, లేక, అవల నున్నాను’ అనెడి కల్పనకూడ నశించును. మరియు భక్తుడీవల లేక యిచ్చట నున్నాడనెడి భావముకూడ నశించును. మరియు యీ రెంటికి గల మూలకాశ్వత ఏకత్వము మాత్రమే అప్పుడు మిగిలి యుండును. ఓ అర్జునా! యీ రీతిని బ్రహ్మైక్యాలింగనము కలిగినప్పుడు యిక గుణములను జయించుట యను మాటయే మిగిలియుండదు. మర్మజ్ఞుడవగు అర్జునా, ఈ స్థితినే ‘బ్రహ్మత్వ’ మందురు. మరియు యీ బ్రహ్మత్వమే నా భక్తులకు లభించును. ఈ ప్రపంచమున, యీ విధమగు భక్తుని ‘పతివ్రతాస్త్రీవలె’ యీ బ్రాహ్మిని నేవించును. నడులలో నేగముగ ప్రపహించు నీటికి సముద్రముతప్ప మ రెఉపయోగకరమైన ప్రదేశమూ లే నటు ల, జ్ఞానపూర్ణదృష్టితో నన్ను నేవించువాడు బ్రహ్మత్వస్థితిచే నుశోభిల్లుకుండా వుండనేరడు. ఈ బ్రహ్మత్వమునే ‘సాయుజ్య’ మందురు. మరియు దీనినే చతుర్థపురుషార్థమగు మోక్షమందురు. నన్ను నేవించుటే బ్రహ్మత్వమును పొందదగు సాధనమని యెరుంగుము; ఇంతమాత్రమువనే నేను సాధనా మాత్రుడనని తలంచబోకుము.

నీ మనస్సున బ్రహ్మ ఎన్నడును 'నాకు' భిన్నుడుకాడు-అనుభావము జనించ వలెను తలంపుతో నీకు నేను చెప్పుచున్నాను.

బ్రహ్మణో హి ప్రతిషాఽహ మమృతస్యా వ్యయస్య చ ।

శాశ్వతస్య చ ధర్మస్య సుఖస్యైకాన్తికస్య చ ॥౨౭॥

“ఓ అర్జునా ‘బ్రహ్మ’కు అర్థము ‘నేను’, మరియు విధముగ శబ్దము లన్నింటి అభిప్రాయము నేనే యగును. మర్యాదవగు అర్జునా, చంద్రుడూ ఆతని మండలమూ యివి చెందునూ భిన్నభిన్న పదార్థములుకాని విధమున, ‘నేను’ మరియు బ్రహ్మమునం దణుమాల్పమైన భేదములేదు. ఏ వస్తువు శాశ్వతము, అచలము, స్పష్టము, ధర్మస్వరూపము, అనందమయము, అపారము మరియు ఏక మేవాద్వితీయమో, కోరికల నన్నింటిని విడచి వివేకము ఏ పదమును పొందునో, మరియు ఏది జ్ఞానమునకు పరమసీమయో అదంతయు నేనే. భక్త పక్షపాతియూ, భక్తులకు సాయపడునట్టివాడును నగు శ్రీకృష్ణ భగవాను లీతీని అర్జునునకు చెప్పుచుండిరి. ఇది విని ధృతరాష్ట్ర మహారాజు టు లనెను— “ఓ సంజయా! యీ సంగతు లన్నిటిని నిన్నెవరును అడుగలేదు. అట్టి స్థితిలో యీ నిరర్థక విషయముల నన్నింటి నేల చెప్పుచుంటివి? నా మనస్సునం దీసమయమున గల చింతను ముందుగా నీవు తోలగించుము. ముందుగా నాకు నా దుశ్చర్యను విజయ వార్తలను వినుపించుము.” ఈ మాటలను విని సంజయుడు తన మనమునం దిటు లనుకొనెను - “జయమును గురించిన వార్తల నటుండ నిమ్ము” ధృతరాష్ట్రుడు చెప్పిన యీ మాటలు సంజయునకు మనస్సునం దత్యాశ్చర్యమును కలిగించెను. ఆతడు తన మనస్సులో— ‘అయ్యో’ ఈతని మనస్సునందు భగవానునిపట్ల ఎంత ద్వేషము గలదు. అయినను, కృపాశుడగు ఆ భగవాను డీతనిని అనుగ్రహించుగాక, యీతడు వివేక మునెడి ఔషధపాన మొనర్చి మోహమునెడి మహారోగమును నివారణ

‘మొనర్చుకొనుగాక’ యని అనుకొనెను. అతని కీయోచన స్ఫురించినప్పుడు శ్రీ కృష్ణార్జునుల సంభాషణమునందలి సంగతులను జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనుటలో అతని అంతఃకరణమున విలక్షణమగు అనందోద్రేకము కలిగెను. అందుచే, అతడింకనూ, పెంపొందుచున్న ఉత్సాహముతో శ్రీకృష్ణుని సంభాషణమును వివరించును. ఆ సంభాషణముయొక్క భావార్థమును మీకు నచ్చునటుల చెప్పటకై ప్రయత్నింతును. ఓ శోభితలారా! శ్రీ నివృత్తి సాధనానుదగ్గర యీ జ్ఞానదేవుడు ‘మీరిటుల శ్రద్ధయుంచుడ’ని ప్రార్థించు చున్నాడు.

—

తెలుగుజానేళ్ళరి

పద్మనైదవ అధ్యాయము.

నా హృదయమును పీటగా నొనర్చి దానిపై నా గురుదేవుని చరణముల పెంచును. సమస్త యింద్రియముల, ఇంచుక వికసించిన పుష్పములను వికృతభావముతో నా అంజలితో నింపి, యీ పుష్పాంజలిని అర్ఘ్యరూపమున నేను నా గురుదేవున కర్పింతును. అనన్యభక్తిరసముచే శుద్ధతను పొందిన ఆ ఏకనిష్ఠవాదనను చందనముగ ఛావించి, దానిని శ్రీ గురుదేవునకు ఆఖండ తిలకముగ ధరింపజేయును. నిర్మల ప్రేమయనెడి సుద్ధబంగారు కాలియందెలను నేను గురుదేవుని హకుమారు పాదములకు వ్రోడగదను. అవ్యభిచార భావముచే సుద్ధముగ నైన దృఢము మరియు ప్రబలమూ నగు ప్రేమను మట్టెలుగ నొనర్చి నా గురుదేవుని పాదాంగుళీయకముల ధరింపజేతును. అనంద సుగంధముచే సుగంధితమైన అద్వైతాత్మిక భావములనెడి వికసించిన అద్వైతకమలమును ఆయనపై ధరింపజేతును. ఇంక నేనాయన ఎదుట, అహంకార మనెడి భూపమును వెలిగించి, ఆ గురుచరణముల ముందు 'సోమం' అనెడి దీపముతో హారతి నిక్తును. మరియు సమరసభావముతో నిరంతర మాయనను ఆరింగిన మొనర్తును. నేను నాశరీరము మరియు ప్రాణములను రెంటిని పాపుకోళ్ళుగా చేసి నాగురుదేవుని పాదములక్రింద నుంతును. మరియు భోగ - మోక్షములనెడి దిష్టి తీనెదను. నాగురుదేవుని చరణసేవ చేయుటవలన, సమస్త పురుషార్థముల అధికారమూ నా కా గురుసేవయందే లభింతుగాక. ఇందువలన బ్రహ్మత్వ మనెడి విక్రాంతినిలయమువరకు

నాజ్ఞానతేజము సహజముగను, నూటిగను చేరుగాక; అందువలన నా వాక్కుకు అమృతసముద్రపు మాధుర్యము సిద్ధించుగాక. ఆసమయమున, నా విశేషనమందలి ప్రతి అక్షరమునకును 'ఆ వక్తృత్వము ముందు కోట్లకోలది పూర్ణచంద్రులు కూడ సాటిరానంత మాధుర్యము లభించుగాక. తూర్పు దిక్కున నూర్య డుదయించిన పిమ్మట జగత్తున కంతకు ప్రకాశ సామ్రాజ్యము నర్పించు తీరిని, యీ వాక్కు కూడా శ్రోతల సమూహమునకు దీపావళిని పోలిన ప్రకాశమును చూపుగాక. ఏ సౌభాగ్యమువలన 'వేదములుకూడ అతి నిమ్మకోటికి చెందినవిగను, మరియు కైఫల్య తత్త్వముకూడ వాటికి సరిరానట్టిన్నీ' శబ్దములు నోట వెలువడునో, ఏ సౌభాగ్యమువలన వాణీలత 'తన శ్రీవణసుఖమండపము క్రింద విశ్వమున కంతకు అఖండ వసంత శోభానుభవమును కలిగించువీరిని కళకళలాడసాగునో, ఏ సౌభాగ్యమువలన పరమాత్మయొక్క జాడ తెలియ నందువలన మనస్సుతోపాటు వాక్కుకూడ నిరాశతో తిరిగి రావలసివచ్చు నట్టి స్థితిలో, 'ఆ పరమాత్మయే శబ్దములకుకూడ గోచరమగునట్టి' చమత్కారము కాన్పించునో, ఏ సౌభాగ్యమువలన సాధారణముగ జ్ఞానమునకుకూడ అగమ్యము, ధ్యానమునకుకూడ అసాధ్యమునగు ఇంద్రియాతీత 'బ్రహ్మ తత్త్వము శబ్దములద్వారా వర్ణింప నలవియగునో, అట్టి పరమ సౌభాగ్యమే శ్రీ గురుదేవుని పాదపద్మభూషియందలి ఒక రేణువు లభించినంత మాత్రముననే వాణికి సిద్ధించును. ఇక యింతకు మించి నేనేమి చెప్పను? ఈ గురుప్రేమతో సాటివచ్చు ప్రేమ ఒక్క మాత్రప్రేమలో తప్ప మరెచ్చటను పొందని నేరదని జ్ఞానదేవుడ నగు నేను స్పష్టముగ చెప్పుచున్నాను, ఏలనన నేను చాల చిన్నవాణిని పోలిన వాడను. మరియు గురుదేవులు ఒకే కుమారుడుగల తల్లివంటివాడు. అందుచే వారి కృపాప్రవాహము ఏకమార్దియై సదా సమానరూపమున నా వైపుకు ప్రవహించుచుండును. ఓ శ్రోతలారా! మేఘములు తమ జలసంపద నంతకు

చాతకముల కొరకు గుగ్గముంచిపోయితిని శ్రీగురుదేవులుకూడ నాపైతమ కరుణావర్షింపజేసిరి. దీని పరిణామముచే నేను వ్యర్థప్రలాపములుపలుకనారంభించి నప్పుడు ఆ వ్యర్థప్రలాపములనుంచికూడ మధురమగు గీతారహస్యము వెలువడెను. అప్పుడు మౌనమై, ఇనుక లేచువుకూడా రత్న మగును. మరయు, ఆయుషంకకు పూర్తికాకున్నచో, చంపనున్న వ్యక్తికూడా దయా ప్రేమ కలవాడగును. జగద్వీరుడు తన మనసునం దెవడి పొట్టనైన నింప దలచినప్పుడు, యెసయ నీశ్వలో కంకరరాళ్ళు వేసినప్పటికిని అది అమృత సమానమగు మధుమైన బియ్యమే యగును. ఇదే రీతిని, శ్రీ గురుదేవులు కూడా కృపాపూర్వకముగ అంగీకరించుచో, యీ జగత్తంతయు మోక్ష మయమైపోవును. చూడుడు, ఆ జగద్వందనీయుడు, పురాణపురుషుడునగు నారాయణుని అవతారమగు శ్రీకృష్ణదేవుడాపాండవుల కేకారంతయైనయెన్న దైన రానిచ్చెనా? ఇదే విధమున శ్రీనివృత్తినాథ మహారాజులు నా అజ్ఞానమును కూడ జ్ఞానముతో సమానముగ నొనర్చెను. మాటల సందర్భమున నా ప్రేమ ఆత్మధికిముగ పొంగులు వారివది. కాని వాస్తవముగచూచినచో, గురుదేవుని మహత్త్వమును యథార్థముగ వర్ణించగల జ్ఞాన మెవరికి గలదు? నే నా గురు దేవుని పరాకాష్ఠలను నే మహాత్ములగు మీ పాదములచెంత గీతార్థమును సమర్పించ దలంచితిని. ఇంతకుముందే పదునాల్గవఅధ్యాయము పూర్తియైనది. కాని అంతమున కైవల్యభామమగు శ్రీకృష్ణులు స్వర్గసంపదకు యిందుకుడు ఆధిపతియైనటుల ముక్తికి జ్ఞానియగు పురుషుడు అధికారి యని నెలవెచ్చియున్నార లేదా, వందలకొలది జన్మములవరకు ఎవడుబ్రహ్మ కర్మ నొనర్చుచుండునో అతడే అంతమున బ్రహ్మయగును. అంతేగాని మరొకడు బ్రహ్మ కాకాలడు. సూర్యప్రకాశమును కనులు గలవాడే అనుభవించ గలుగును. కనులు లేనివాడు అనుభవించలేడు. అదేవిధమున మోక్షముయొక్క పరమానందముకూడ కేవలము జ్ఞానభాగములోనే కి వచ్చును. ఈ జ్ఞానమును పొందుటకు ఎవడు అర్హుడాయని భగవానులు యోచించగానే వారికి కేవల

మొక్కడే యోగ్యుడుగ కాన్పించెను. కనులయందు దివ్యాంజనము రాచుకొని పిమ్మట భూకర్షమునగల గుప్తధనము స్పష్టముగ కాన్పించసాగును. కాని దానితోపాటు అగుప్తధనమును చూచుటకై పాదబలమున తలక్రిందులుగా జన్మించి ఒక మనుష్యుడుకూడా కావలెను. ఇదే విధమున జ్ఞానము వలన నిస్సందేహముగ మోక్షము సిద్ధించుటకూడ వాస్తవమే. కాని జ్ఞానుల మున్ను అత్యంత శుద్ధమైనదియైనై యుండవలెను. అందువైని భగవానులు మిక్కిలముగ యోచించి 'విరక్తిలేని జ్ఞాన మెన్నడును శిరముగ నుండబోదని సిద్ధాంతీకరించి చెప్పిరి. అటుపిమ్మట భగవానులు 'మనస్సున పూర్తియగు విరక్తి ఎటుల లభించునో' యోచించి చెప్పిరి. జోజనము చేయుచానికి, 'విషముకలిపి బోజనము తయారుచేయబడినదని తెలియుచో, ఆత దాభోజనపశ్యేమున ప్రక్కకు నెట్టి అచ్చటినుంచి రేచి జోవును. ఇదేమార్గిగ, 'ఈ జగత్తు ఆ - క్వాంతము మరయు నస్వరము' ని మనము దృఢముగ నాటించుడు, ఎవడైన విరక్తిని తన నిద్రనుంచి నెట్టివేయదలచినను తనంతకానే అతనిని వెంటాడును. ఈ పదునైదవ యధ్యాయమున శ్రీకృష్ణభగవానులు, ఒక వృక్షరూపకమువ్వారా, యీ జగత్తుయొక్క అనిత్యతా ఎక్కితో చెప్పుచున్నారు. ఏదైన చెట్టును ప్రేక్షకహితముగ పెకలించి ఆ చెట్టును తలక్రిందులుగా నుంచినచో, అది ఎండిపోవును. కాని యీ సంసారవృక్ష మిట్టిది కాదు. ఈ రీతిని ఒక రూపక కాళము వల్లనే భగవానులు యీ సంసారముయొక్క అవాగమనమును అంతమొనర్చుచున్నారు. ఈ పదునైదవ యధ్యాయము యీ సంసారముయొక్క నిరర్థకత్వము సిద్ధించి స్వస్వరూప అహంబ్రహ్మస్థితి స్థాయిరూపమును పొంది దృఢపడవలెను తలంతతో చెప్పబడినది. 'నేనిక ఈ గూఢరహస్యమును జాగరూకతతో చెప్పెదను. మీరుకూడ సావధాన మనస్కులరై వినుడు. శరమానంద సముద్రమున పోటునుకలిగించు పూర్ణచంద్రుడగుభగవానులగు శ్రీకృష్ణ ద్వారకాధీశు తీ విధమున చెప్పసాగిరి. "పోదరా అర్జునా !

నాస్వరూపప్రాప్తి మార్గమునగల అడ్డంకుయగు విశ్వభ్రమము ఈవిశ్వముగనే తలంచరాదు. ఈసంస్కారముక ప్రచండ వృక్షము. కానిసామాన్యవృక్షములవలె యీ చెట్టుయొక్క మొదలుక్రిందనూ కొమ్మలుపైననూ లేవు. ఇందుచేయిది సాధారణముగ ఎవనికిని బోధపడదు. ఏదైన చెట్టుమొదలుకు విప్పంటుకొనుటో, లేక గొడ్డలితో నరకుటో చేసినప్పుడు చెట్టుయొక్క పైనున్న భాగమెంత మిక్కుటముగ నున్నప్పటికిని మొదలులో నహా పెకలివేయ బడుటవలన ఆచెట్టు సహజముగ నేకూలిపోవును. కాని యీ సంసారవృక్షము యీ రీతిని సహజముగ కూల్చుటకు వీలుకానిది. ఓ అర్జునా! యీ సంసార వృక్షము క్రిందివై పుకు విస్తరించుకొనుచు పోవును. యీ అతినిరంతరమేదీ, అద్భుతమైనదిన్నీ అయియున్నది. నూర్యుడు చాలఎత్తున ఉండును, అతని కిరణజాలము క్రిందికి వ్యాపించియుండురీతిని యీ సంసారవృక్షముకూడ అతి చుమత్కారరూపమున ఎడతెగక క్రిందివై పునకే విస్తరించుకొని పోవుచుండును. ప్రళయకాలమందలి నీరు ఆకాశమునంతను వ్యాప్త మొనర్చు రీతిని యీ సంసారవృక్షము యీజగత్తునందలి మూలమూలల నిండివేయును. లేదా, నూర్యుడు అస్తమించిన పిమ్మటరాత్రి అంధకారముచే నిండియుండు రీతిని, ఆకాశమంతయూ సంసారవృక్షముచే దట్టముగ నిండియుండి, పూర్తిగా వ్యాపించియున్నది. ఈ సంసారవృక్షమునందు తినుటకు ఏఫలమూ వుండదు. తాసన చూచుటకు ఏ పువ్వు వుండదు.

ఓ అర్జునా! ఇది కేవల వృక్షమే. దీని మొదలు పైవై పునందున్నది. ఇది పెకలించి తలక్రిందులుగా నుంచిన వృక్షముమాత్రము కానందువలన, యీరీతిని తలక్రిందులుగా నున్నప్పటికిని ఎల్లప్పుడు బాగా కళకళలాడుచునే యుండును. ఇందువలననే దీనిని ఊర్ధ్వమూలమని యందురు. ఇది యిట్టి దైనప్పటికిని క్రింది వై పుకూడ దీనికి అసంఖ్యాకములుగ మొదళ్ళు గలవు. నలువైపుల వెలుపడెడి పల్లవముల బలముచే, మరీచెట్టు, రావిచెట్టు వలె దీనికికూడ బీజములు, పల్లవములనుండి క్రొత్త క్రొత్త కొమ్మలు బయలు

దేరును. మరియు ఓ అర్జునా ! యీ సంసార వృక్షమునందు కేవలము క్రింది వైపునందే కొమ్మలు వుండునటు లేదు. పై వైపున కూడ అపారముగ కొమ్మలుండును. దీనిని చూచుటచే, ఆకారమే పల్లవించినదా, లేక వాయువు వృక్షాకారమును దాల్చినదా, లేక ఉత్పత్తి స్థితి లయములు అనేడి త్రివిధావస్థలూ యీ అవతారమును దాల్చినవాయున్నటుల వుండును. ఈరీతిని యీ విశ్వమనెడి ప్రచందమగు ఉర్ధ్వ మాలము గల వృక్ష మేర్పడినది. ఇక యీ ‘ఉర్ధ్వము’ యొక్క అర్థమేమి? దీని మొదట్లోకు గల లక్షణములెన్నో, యిది ఏల అధోముఖము గలిగియున్నది; దీని కాఖి లెముల వుండును, క్రిందివైపున గల యీ వృక్షకాఖిలెవ్వి, దీని యందు పైవైపు గల కాఖిలస్వరూప నెట్టిది, దీనికి అగ్రతమని ఏల పేరుపెట్టబడినది—ముదలగుప్రస్థల నిర్ణయము అత్యుక్తమని లొంగిరి. ఇక నీకీడిషయములు చక్కగా బోధపడునటులేలిపెదను. బాగ్యకాలినగు అర్జునా ఈ యధ్యాయము నీవంటివారు వినదగినది; హృదయమును సబ్ధ మొనర్చి ప్రతి అవయవమునకు శ్రవణాంకితమైనదా - యన్నరీతిని ఏకాగ్రచిత్తముతో సావధానుడవై వీచుము. “ యాదవ శ్రేష్ఠుడగు శ్రీకృష్ణభగవాను లీరీతిని ప్రేమరసపూర్ణుడై యీ మాటలను చెప్పినప్పు డర్తునుడు మూర్తి భవించిన జాగరూకతయే యున్నటుల వుండెను. అప్పుడర్జునుని శ్రవణవాంఛ ఆకార మందలి దశదిశలను గాఢాలింగన మొనర్చుకొన గోరుచున్నదా యన్నంత అత్యధికముగ నయ్యెను. ఇందువలననే భగవానుని నిరూపణము అతని కత్యల్పముగ తోచసాగెను. శ్రీకృష్ణునిమాట సముద్రమువలె అనంతమూ అపారమూ అయినప్పటికిని, యీ అర్జునుడొక నూతన అగస్త్య ఋషి రూపమున జనించెను. ఇందుచే నాతడు భగవానుని వచన సాగరమునంతను ఒకే గుక్కిలో పానమునర్పదలించెను. ఆసమయమున అర్జునుని హృదయోత్కంఠత చెప్పరానంత అధికముగ వృద్ధిపొందెను.

శ్రీ భగవానునాచ :—

ఊర్జిస్తూల మధశ్శాఖ మశ్వత్థం ప్రాకూ రవ్యఋమ్ ।

శ్శాఖీ యస్య కర్ణాసి య స్తం వేన స వేగతిః ॥ ౧

అంత భగవాను నియల యనిది - “ఓ అర్జునా! ఆ బ్రహ్మమే యీ వృక్షమునకు ఊర్జము; యీ చృక్షసంకంఠము వలననే ఆతనికి ఊర్జత్వము అనగా శాచ్యత్వము ప్రాప్తించింది. వాస్తవిక దృష్టితో చూచినచో ఏకరూపుడు అర్జునుడు, కైవల్య తత్త్వమునై యున్నందున ఎవనియందు ఊర్జ్య, చృష్ట్య, అధమప్రైభాగముచ్యభాగముక్రిందిభాగము, ములనెడి భేదమే కలుగుటకు వీలులేదో, ఎవడు ఎన్నడును చెవులకు వినుటకు వీలుకానినా దమో, ఎవడు ప్రూణేంద్రియ మెన్నడును అనుభవించనలవి కానిమకరంద సుగంధమో, ఎవడు విషయనేవన మొప్పుకనే ప్రాప్తించెడిఆనందమో, ఎవడు తనకు యీవలిబిడ్డ మరియు ఆవలిబిడ్డనూ తనకు ముందునూ వెనుకయూ కూడ తానే అయియున్నాడో, ఎవడు అదృశ్యుడైయుండి చూడనివారికి మాత్రమే కాన్పించునో, ఎవడు ఉపాధి సంబంధమువలన మాత్రమే నానా రూపాత్మక విశ్వముగ నగునో, ఎవడు జ్ఞాత, మరియు జ్ఞాన వస్తువు లేకుండానే జ్ఞానమో, ఎవడు పరిపూర్ణ మఖముచే నిండియున్న వాడైనప్పటికిని శూన్యగుణ ఆకాశే, అయియున్నాడో, ఎవడు కార్యము మరియు కారణము కూడా కాడో, ఎవడు అద్వైతము మరియు ద్వైతమూకూడ కానివాడో, ఎవడు కేవలము స్వయముగనే మరియు ఆత్మస్వరూపముగనే వుండునో, అట్టి అద్వితీయ తత్త్వమే యీ సంసారరూపవృక్షమునకు ఊర్జము. ఊర్జ్యభాగమునగలముదలు వందేరితిని అంకురమువెలువడెనో చెప్పెదనుమిదము. వంధ్యాపుత్రుని వర్ణించిన రీతిని దేనినివృక్షముగనే మాయయని చెప్పుదునో, ఏదీ సత్, అసత్ కూడా కాదో, ఏది యోచింపనలవికానిదో, అన్నియునై యుండికూడాదేనిని అనాది యందునో, ఏది భేదభావమునకు నిలయమో, ఆకాశమునందు మేఘములు వుండురీతిని దేనియం దీనానాలోకములు వపించునో, ఏది సమస్త సాకార

వస్తురూపియగు వస్త్రముయొక్క విజయగు కుదులో, ఏది సంసారవృక్షము
యొక్క మాత్మ వీజమో, ప్రపంచమునకు జన్మభూమియూ మరియు
మిథ్యాజ్ఞానమూ నయి యున్నదో, అట్టిమాయ ఆ నిర్గుణ బ్రహ్మమునందు
'లేనే లేదన్నటుల' వహించును: అయినప్పటికిని అది చేసేడి వ్యవహార
మంతయూ ఆ బ్రహ్మ తేజోప్రభావమువలననే చేయును. మనకు నిద్రవచ్చి
నప్పుడు మనను మనమే స్వయముగ జ్ఞానశూన్యులనుగ నొనర్చుకొను రీతిని,
లేదా దీపము దీపపుకొడిని సృష్టించి తన కాంతిని తానే తగ్గించుకొను రీతిని
లేదా స్వప్నమునం దొకపురుషుడు నిద్రించియున్న యువతిమేల్కొనినటుల
చూచి, వాస్తవమునకు ఆలింగనము చేసికొన కున్నప్పటికిని ఆయువతి
తన్ను ఆలింగన మొనర్చుకొనినదని కల్పన మొనర్చుకొని కామవికారముచే
ఊర్జితుడగు రీతిని, ఓ అర్థనా! ఆ నిర్గుణ బ్రహ్మమునందు జనించిన ఏమాయ
గలదో, మనయు ఏది తన మూలస్వరూపమును గురించిన ఏవిస్మృతి కలిగినదో
అదియే యీ సంసారవృక్షమునకు ప్రథమమూలము. తన వాస్తవిక స్వరూ
పమును గురించి మూలవస్తువునకు కలిగిన విస్మృతియే యీ వృక్షమునకు
'నిడివియందుండు ప్రధానస్కంధము; మరియు దీనినే వేదాంతమున 'వీజ
భావము' అందురు. పూర్ణ అజ్ఞానమయము మరియు సుషుప్త్యవస్థనే వీజాం
తర భావమందురు. ఇవిగాక గల స్వప్నము మరియు జాగ్రదవస్థలను ఆ
శుషుప్తియొక్క భావమలందురు. ఇందునుగురించి గల వేదాంత నిరూపణ
మందలి పరిభాష యిదియే. అస్తు. ఈసందర్భమున, యీసంసార వృక్షమునకు
మూలము అజ్ఞానమని చెప్పిన చాలును. దీని ఊర్జ్వభాగము నిర్మ
లాత్మయై యున్నది. మరియు దానికి క్రిందుగా గలవని చెప్పబడిన మూల
ములు మాయా సంయోగమువలన నేర్పడిన పాదులో చాగా పెరిగి
చాపించినవి. అటుపైని, యింకనూ క్రిందిభాగమున అనేకవిధములగు
అసంఖ్యాక శరీరములు జనించును. మరియు వాటికి నాల్గువైపులను అంతర
ములు బయల్పడెదలును. ఇవి (యీ అంతరములు) క్రిందిదివై పుకు ఎడతెగక

సాగిపోవుచుండును. ఈ రీతిని, యీ సంసారమనెడి వృక్షమాలము తన ఉచ్ఛ్వాసభాగమునందు అద్వైత బ్రహ్మమునుండి బలమును పొంది, క్రిందివైపు కేవలము అంకురములనే ఆపారముగ వెలువరించుచుండును. ఈ అంకురము లందలె మొదటిఅంకురము అంతఃకరణవృత్తియ నెడిది. ఇదియే మహత్తత్వము యొక్క విప్పారిన కోమలపత్రము. అపైని దీనినుండి క్రిందవైపున మూడు ఆకులు గల ఒక అంకురము వెలువడును. ఈ అంకురమే అహంకారము. మరియు సత్త్వము, రజస్సు, తమస్సులు మూడునూ దీనిఆకులు. ఈ అహంకారమనెడి అంకురమే అటుపిమ్మట బుద్ధియనెడి కొమ్మను వెలువరించును. మరియు అనేకవిధములగు భిన్నభిన్న భావములను వృద్ధి నొందించి మనస్సునెడి రెమ్మలను సజీవముగ నొనర్చును. ఈ విధముగా యీ సంసారవృక్షమున పైభాగమున గల మాలముయొక్క సామర్థ్యమువలన వికల్ప రసముతో నిండియున్న చిత్త-చక్రువైపున నెడి అంకురము జనించును. అపైని ఆకాశము, వాయువు, తేజస్సు, జలము మరియు పృథ్వి-యనెడి పంచమహా భూతముల రూపమున నుండెడి మరియు తిన్ననివియగు చిగురు టాకులు దీనియందు వెలువడును. అంతట యీ చిగురుటాకులందే చెవి మొదలుగా గల పంచేంద్రియములూ మరియు వాటి విషయములూకూడ అనేక విధములగు యింకనూ విచిత్రమగు కోమలపత్రరూపమున జనించును. దానియందు శబ్ద-కర్ణ మనెడి అంకురము వెలువడినప్పుడు కర్మేంద్రియ వృద్ధి ద్విగుణీకృతమగును. మరియు భిన్నభిన్న వాసనాసమాహములు దాని ఎదుటకు రాసాగును. అనేక విధములగు సంగతులను వినవలె ననెడి వాసనలు జనించును. అంగములనెడిలత మరియు త్వచ యనెడి పల్లవములందు స్పర్శ - జ్ఞానమునెడి అంకురములు వెలువడును. అందువలన మిక్కిటముగ సరికొత్త వికారములు బుద్ధివించును. ఇటుపిమ్మట, రూపములనెడి పల్లవములు బయలుదేరును, మరియు చక్షురింద్రియము చాల దూరమువరకు పరుగులు పెట్టసాగును. యిందుచే మోహభ్రాంతులు జన్మించును. 'రస' మనెడికాళి వేగముగను

మిక్కుటముగను వృద్ధి పొందినప్పుడు జిహ్వపైన లాలస యనెడి అసంఖ్యాక పల్లవములు బయల్పడెదలును. ఇదే తీరున, 'గంధ' మనెడి అంకురము వృద్ధి పొందినపుడు 'ఘ్రీణ' మనెడి కాఖపెరిగి స్తంభమువలె నగును. మరియు దానికిందకు లోభమువచ్చి ఆనందముతో నివాసమొనర్చు సాగును. ఈరీతిని మహత్తత్త్వము, అహంకారము, మనస్సు మరియు మహాభూతములు - అను నట్టివి యీ సంసార వృక్షమును బాగా వృద్ధి పొందునటుల జేయుచుండును. మహత్తత్త్వము మొదలుగా గల అష్టాంగములందే దీనికి అత్యధికముగ అంకురములు బయలుదేరును. ముత్తైపుచిప్పనుచూచి వెన్నెలయుని భ్రాంతిపొందినప్పు డావెన్నెల ముత్తైపు చిప్పయంత పరిమాణము గలదిగానే కాన్పించును. లేదా సముద్రమెంత వికాలముగా నుండునో ఆఆంతదూరమువరకే తరంగములు లేచుచుండును. ఇదేవిధముగా, అద్వైత బ్రహ్మము యీ అజ్ఞాన - జన్య సంసారవృక్ష రూపధారణము నొనర్చును. స్వప్నమున మనము ఒంటరిగా నున్నప్పటికిని మనమే మనకుటుంబమంతయుగా మారిపోవు రీతిని, యీ సంసార వృక్షముయొక్క విస్తార - ప్రసారములు ఆ బ్రహ్మతత్త్వమే అయియున్నది. ఈ విధముగా, యిట్టి యింద్రజాలమును సాలియున్న యీ విలక్షణవృక్షము జన్మించును. మరియు, యిందుమహత్తత్త్వము ఆదిగాగల అంకురములు బయలుదేరుటవలన క్రింది వైపుకు దీని కాఖలు ఎడతెగకుండా వృద్ధిపొందుచూ పోవుచుండును. ఇక జ్ఞాతలు దీనిని అస్వస్థ మని ఎందు కనిరో చెప్పెదను. సావధానుడవై వినుము. 'శ్వః' అనగా ఉషస్సు లేక ప్రభాత కాలము - అని అర్థము; మరియు యీ సంసారవృక్షము మరుసటి ప్రభాతకాలము వరకైన ఒక్కమాదిరిగ నుండదు. తుణమునేపు గడచినంతనే మేఘమునందు ఒక్కటే అవేశకరంగులుగా నగురీతిని, లేదా విద్యుత్తు చెప్పపాటునేపుకూడ అఖండముగను శాంతముగను వుండనిరీతిని లేదా ఎల్లప్పుడుకంపించుచూ వుండెడి కమలపత్రము నీటిపైన తుణమునేపైన

శాంతముగ నుండని విధమున, లేదా వీడితుడు లేక వ్యాకులుడుగనున్నవ్యక్తి యొక్క చిత్తము ఎన్నడుస్థిరముగ నుండజాలనివిధమున యీసంసారవృక్షము కూడాఎన్నడునుస్థిరముగగాని ఒక్కతీరునగానివుండదు. ఇది త్షణత్వము నాశ మొందుచూచుండును; అందువలననే దీనినిఅశ్వత్థమనిరి. కొందరుఅశ్వత్థమునకు రావిచెట్టిని అర్థముచెప్పదురు. కాని శ్రీకృష్ణభగవానుల అభిప్రాయమిది ఎన్నడును కాదు. ఒకవేళ, దీనిని రావిచెట్టుయని అన్వయించి 'చెప్పినను యిచ్చట అర్థముచెడదు. ఓశ్రోతలారా! యికమిరీఅలౌకికగ్రంథమునువినుడు. దీనికిగల త్షణభంగు రత్వమువలననే యీసంసారవృక్షమును అశ్వత్థమని యందురు. ఈసంసార వృక్షమునకు అక్షయ మనేడి మరొక ప్రసిద్ధమగు నామముకూడ గలదు. దాని అర్థమునుకూడా వివరించెదను వినుము. సముద్ర మొకవైపునమేఘములచేశోషింపజేయబడును. మరియొకవైపునుంచి నదులచే నింపివేయబడును, యీ కారణముచే సముద్రము శగ్ధిబోదు. వృద్ధిపొందదు; మేఘములుమరియు నదులచే ఎట్టి భ్రమయుకలగరాదు. (అనగా వర్షము కురియుట మరియునదులు సముద్రములో కలియుటలు అగిరియినప్పుడు సముద్రమెక్కితని ఎండిపోనో బోడపడగలదు.) ఇదేమాదిరిగ యీ సంసారవృక్షముయొక్క స్థితిమరియు లయములు అతి త్వరత్వరగా జరుగుచుండుటవల్ల లోకులకు బోడపడదు. అందువలననే లోకులు దీనిని 'అవ్యయము' 'అక్షయము' అనిచూచుదురాత తన సవమును వ్యయపరచుట వల్ల మాత్రమే పుణ్యమును సంపాదించురీతిని యీ వృక్షముకూడా తనను వ్యయ మొనర్చుకొనుచూ వున్నందువల్లనే అవ్యయముగా బోధపడును. రథ చక్రము అతిత్వరగా తిరుగుచుండును. అట్టి సమయమున అది తిరుగుచుండ నటులగాని, భూమిని అంటిపెట్టుకొనియే వున్నటులగాని కాన్పించును. ఇదేవిధమున కాలప్రభావముచే యీ సంసార వృక్షముయొక్క ఏ భూత కాఖయైన ఎండిపడిపోయినప్పుడు, ఆ ప్రదేశమున కోట్లకొలది అన్యకాఖలు బయలుదేరును. కాని, అపాధములో మేఘములు వచ్చినప్పుడు, ఎప్పుడు

ఒక మేఘము తొలగిపోయినదో, ఎప్పుడు దానిస్థానమున పెక్కు మేఘములు వచ్చినవో తెలియరాని విధమున, యీ సంసారవృక్షమును గురించికూడా, దీని కాఖ ఒకటి ఎప్పుడు విరుగునో, ఆ ప్రదేశమున పెక్కు నూతన కాఖ లెప్పుడు బయలుదేరునో బోధపడదు. మహాకల్పాంతమున అస్తిత్యమును ధరించిన సృష్టియంతయు లయమును పొందును. కాని, దానితోపాటే, పెక్కు నూతన సృష్టలతో కూడియున్న అరణ్యముకూడ ఏర్పడును. ప్రళయ సమయమున సంహారకారియగు వాయువువలన, ఒక విశ్వావరణ భస్మమగుటతో పాటుగనే నూతనకల్పములనుప్రారంభించెడి సరికొత్త ఆకులసమాహములు కూడ బయలు దేరును. ఒక చెరుకు కాండము నుండియే పెక్కు నూతన కాండములు జనించు చీతినీ, ఒక మనువు తరువాత మరియొక మనువు, మరియు ఒక వంశము తరువాత మరియొక వంశమూ ఉత్పన్నమగును; యీ తీరువ చుప్పంతములు, మరియు పంచాంతరముల పరంపర ఎడతెగక వృద్ధి పొందుచూ పోవుచుండును. కలియుగాంతమున యుగ చతుష్కముయొక్క సీరసమగు అవరణ పడిపోవుటతోపాటుగనే కృతయుగపు నూతన అవరణ ఉత్పన్నమగును. జరుగుచున్న సంవత్సరము అంతమొందగనే నూతన సంవత్సరము ఆహ్వానింప బడినదా యున్నటుల వచ్చును. నేటిదినము సమాప్తి పొందుచున్నది, రేపటి దినము వచ్చుచున్నది - అను సంగతి స్పష్టముగ బోధ పడనివిధమున, లేదా, గాలివీతలో ఎచ్చటనూ ఏ విధమైన సంధియూ కాన్పించని విధమున, ఎప్పుడెచ్చటినండి యీ వృక్షముయొక్క ఎన్ని కాఖలు రాలినవో, ఎప్పుడెచ్చట ఎన్ని నూతనకాఖలు బయలుదేరి వో చెప్పటకు అలవికాదు. అందువలననే, యీ సంసారవృక్షము అక్షయము లేక అవ్యయముగా తెలియబడును. ప్రపంచించుచున్న నీరు ఎడతెగక ముందుకే సాగిపోవుచుండును. కాని దానితోపాటు దాని తెమక వచ్చుచున్న నీరు వెంటనేవచ్చి దానిస్థానము నాక్రమించుకొనును; ఈ వృక్షముయొక్క విధానముకూడ ఎల్లప్పుడు యీతీరుగనే వుండును;

ఇందువల్లనే లోకులు యీ నశ్వరమైన దానినికూడ శాశ్వతముగ మన్నించుచున్నారు. తప్పుపాటు సమయములో సముద్రమున కోట్లకొలది తరంగములు లేచును; ఇందువలననే అజ్ఞానులకు యీతరంగములు నిత్యమైనవిగను అత్యున్నతముగను తోచును. కాకికి చెండు కనులుండును, కాని కనుపాప మాత్రము ఒక్కటేవుండును. కాని ఆకనుపాపము ఒకేక్షణమున ఆ కాకి చెండు కమలయందును సమానముగ త్రిప్పుచువుండును. ఇందువలననే లోకులకు 'కాకికి చెండు కనుపాపము గలవనెడి' భ్రమ కలుగును. బొంగరము అతితీవ్రముగా తిరుగుచూ ఏదో ఒకేస్థానమున నిలచి తిరుగ నారంభించినప్పుడు చూచువారలకు అది భూమిపైతిన్నగా నిలచియున్నదనిన్నీ పూర్తిగా స్తబ్ధముగనున్నదనన్నీ భ్రమ కలుగును. ఇట్టి భ్రమ కలుగుటకు కారణము, ఆ బొంగర మాసమయమున అతివేగము తిరుగుచుండుటయే. ఇదేవిధముగా యీ విషయము సహజముగా 'తెలియు' యిది కాదు. అందుచేమాడ్డు సంసారవృత్తమును అవ్యయమనితలం చెదరు. కా, దీని మేగము బోధపడినవారికి నూత్రము దీని త్విణభింగు రత్నము చక్కగా బోధపడును. ఒకే నిమేషములో దీనియందు కోట్లకొలది మాయలు స్థితి - లయములనెడి వికారములు జరుగుచుండునన్న సంగతిని జ్ఞానులు చక్కగా నెరుంగుదురు. ఈ సంసారవృత్తమునకు మూలము అజ్ఞానము తప్పు మరేదియూ కాదనిన్నీ, దీని ఆస్తిత్వము మిథ్యయనిన్నీ యీ వృత్తమే త్విణభింగురమనిన్నీ జోధ పడినవానినే ఓఅర్జునా, నేను సర్వజ్ఞుడగు జ్ఞానియని యందును. వేద సిద్ధాంతములందుకూడా అజ్ఞాన విషయమే వున్నది. యోగసాధనయంతయు యీ విధమగు జ్ఞానికే ఉపయోగించును. ఇట్టి పురుషుడే జ్ఞానమును జీవింపజేయునని చెప్పినను చెప్పనగును. ఈ సంసారవృత్తము త్విణభింగురమని తెలిసిన పిమ్మట ఎవడు దీనిని చట్టించగలడు ?

అథ శ్చోర్ధ్వం ప్రస్మతా స్తస్య శాఖా గుణప్రవృద్ధా విషయ
ప్రవాళాః

అథశ్చ మూలా న్యనుసంతతాని కర్మానుబంధీని మనుష్య
లోకే || ౨ ||

“ఇదిగాక క్రిందివైపుకు శాఖలను వెలువరచు యీ సంసారవృక్షము నకు తిన్నగా పైకిపోవు శాఖలుకూడా పెక్కులుగలవు. క్రిందివైపుకు వచ్చిన శాఖలందుకూడా మూలములు బయలుదేరినవి, మరియు ఆ మూలములకు క్రిందకూడా లతలూ ఆకులూ బయల్పడలి వ్యాపించినవి. ఈ సంగతి యింతకు ముందే చెప్పబడి యున్నది. అయినప్పటికిని ఆ సంగతిని యింకనూ స్పష్టీకరించి చెప్పదును. ఈ వృక్షముయొక్క ద్విధమగు మూలము అజ్ఞానము; దానినుండి మహత్తత్వ మాదిగాగల అష్టవిధమాయ జనించును, మరియు అజ్ఞానమనెడి ఘోరారణ్యము ఏర్పడును. కాని, మొదటగా, యీ వృక్షముయొక్క మూలమునుండి స్వేదజ, జారజ, ఉద్భిజ, అండజములనెడి నాల్గు బలమైన కొమ్మలు బయలుదేరును. అటుపైని, వీటిలో ఒక్కొక్క శాఖనుంచి యీ ఎనుబది నాల్గులక్షల యోనులు జన్మించును; అటుపిమ్మట, యీ వృక్షముయొక్క జీవశాఖపై అంకురరూపమున అపార జీవసమాహములు ఉత్పన్నమగును. కొన్ని శాఖలు తిన్నగానుండును. వాటియందు వంకరటింకరగాను మరియు అనేకవిధములుగాగల సృష్టులనెడి రెమ్మలు బయలుదేరును, అదియే జీవులయొక్క భిన్న భిన్నజాతి పరంపరలుగా నగును. అజీవులు నానావిధ వికారముల వలన తమలో తామే స్త్రీ పురుషుడు, నపుంసకుడు అనెడి భేదముల నేర్పరుప నారంభింతురు. వర్షపు రోజులలో ఆకాశమును భీకరమగు కారుమబ్బులు ఆవరించి యుండునీటి అజ్ఞానదశలో జీవులన్నియు సాకారములుగా కాసాగును. అటుపిమ్మట సంసారవృక్షముయొక్క శాఖలు మిక్కుటమగు భారమువలన క్రిందికి

చంగనాగును. మరియు ఒక శాఖను మరొకశాఖ చక్కగా పెనవేసికొనును. యిందుచే గుణములు క్షుద్ధువుగును. మరియు ఆ క్షుద్ధగుణ వాయువులు నలు విధల ప్రవహించుచును. అటుపైని ఆ గుణములచేడి తీవ్రమగు గాలి కెల్బలలో పడి యీ ఉర్ధ్వమూలవృక్షము మాడు ప్రదేశములందు చీల్చు కొనిపోవును. వీటిలో రజోగుణపు గాలివీత అతితీవ్రముగా వచ్చును. దీనివలన మానవజాతి యచేడిశాఖ అతి మిక్కుటమగు బలముగలదియై పెరుగ సాగును. అది పైకిపోదు, క్రిందికిపోదు, ఇటుల ఏవైపునకూ పోక మళ్ళనే ఆగిపోవును. అంత దానినుండి చాతుర్వర్ణము లనెడి పంకరిటింకరగాగల శాఖలు బయలుదేరును. దానియందు విధినిషేధాది విధానములచే విస్తృతమగు వేదవచనములనెడి మధురము మరియు కళకళలాడెడి శాఖలు వెడలసాగును. అర్థము మరియు కామములుకూడ యిచ్చానుసారము విస్తరించును. మరియు వాటియందు నూతనముగ అంకురములు వెలువడును; ఆ నూతనాంకురములచే ఇహిక సుఖోపభోగము లనెడి శూభాభంగురములగు నూతన స్థలములు నిర్మితమగును. వాటిలో ప్రవృత్తి అత్యధికముగ వృద్ధి పొంది యుండుటవలన, వాటినుండి వెలువడెడి మంచి - చెడ్డ క్రియాకర్మలనెడి అనేక శాఖలను లెక్కింప నలవికాకుండును. తన భోగము ననుభవించి మర్చలమూ, పురాతనముగానూ అయిన శరీరములు ఎండిపోయిన కొమ్మలవలె రాలిపడును; వాటి ప్రదేశమున అనేక నూతన శరీరములుత్పన్నమై సుఖోభిల్లుచుండును. ఈ విధముగనే శబ్దాదివిషయముల యొక్క స్వాభావికమగు రంగులచే తళతళలాడు చుండెడి సుందరమగు నూతనపల్లవములు నిత్యమూ ఉత్పన్నమగుచు నుండును. ఈవిధమున రజోగుణ వాయువు భయంకరమగు గాలిదెబ్బలవలన మానవశాఖలు అత్యధికమగును; యిందువలన మానవలోక మలంకరించబడును. అటుపైని, యీ రజోగుణ మేఘములు శాంతించినప్పుడు, తమోగుణపు ఘోర ప్రభంజనము వీచసాగును. ఆసమయమున, యీ మానవశాఖపైననే

క్రిందవైపు అధమవాసన లనెడి ఆకులు బయలుదేరును. మరియు దుష్కర్మలనెడి శాఖలు వ్యాపించసాగును. అటుపిమ్మట, కుమార్తెములనెడి చిగురుటాకులు వెడలును. అవి తిన్నగా మన్నప్పటికిని దృఢముగానుండును. మరియు వాటియందు ఆకులతో నిండియున్న దోషము లనెడి చెమ్మలు కళకళలాడుచూ కాన్పించును. విధి - నిషేధముల విధానము నొనర్చెడి ఋక్, యజుర్, సామ వేదములు చూడునూ యీ శాఖచివర ఊగులాడుచుండెడి ఆకులుగా భావించవలెను. జారణ, మారణములనెడి బీజమంత్రములను ఉపదేశించిపప్పటికిని పీడాకరముగా నుండెడి అగర్వణ వేద పల్లవము దీనితరువాత వెడలును.; దానివలన వాసనయ నెడిలతబలిష్ఠురాలగును. ఇది యీ క్రింది జరుగుచుండుటతోపాటుగా కుమార్తెములనెడి లతలు విస్తరించుచుండును. మరియు జన్మయనెడి శాఖ ఎడతెగక ముందుకు సాగుచూ పోవుచుండును. ఆ వైపు చాందాలూ హను, ముష్కర్మ జాతులనెడి ఒక చక్కని పెద్దదగుశాఖ బయల్పడెను, మరియు భ్రమపడిన కర్మభ్రష్టులగు లోకు లీ శాఖాజాలమున చిక్కుబడుదురు. ఇది, పశు - పక్షులు పండులు, పులులు, తేళ్ళు, సర్పములు మొదలుగా గల అసంఖ్యాక జీవుల వంకర - టింకర తొమ్మలు వ్యాపించును. ఓఅర్జునా! యీరీతిని యీశాఖలు అంతటను కర కళలాడుచూ జీవకళతో కాన్పించును, మరియు పీటిపైన నరక - భోగమునెడి ఫలములు నిండుగా కాయును. నిరంతర హింసాది కర్మలను సంచాలన మొనర్చెడి యీ అంకురములు అనేక జన్మములవరకు ఒకేతీరున కళకళలాడుచూ వుండును. ఇదేరీతిని, వృక్షములు, తృణములు, ఇనుము, మృత్తిక, పాషాణము మొదలగు శాఖలుకూడా ఉత్పన్నమగును, మరియు వాటిపైనకూడా యీవిధములగు ఫలములేఫలించసాగును. ఓఅర్జునా! యీతీరున మానవశాఖనుంచి మొదలుకొని క్రిందగల శాఖలయొక్క స్థావర వర్గమువరకు వృద్ధిపొందును. కావున, అచ్చటినుండియే యీసంసారవృక్షము క్రిందవైపుకు వృద్ధిపొందసాగును. అటుల కానిచో ఓ అర్జునా! ఊర్ధ్వ

భాగమునందుండెడి దీని ఆరంభిక మాలమును ధ్యానమం దుంచుకొన్నచో,
 యీ క్రిందివైపున గల శాఖలు, మధ్యయం దుండెడిశాఖలు మాత్రమే
 లెక్కింపబడవలెను. కాని, సదసద్ క్రియారూపులగు సత్త్వ తమో గుణ
 శాఖలీకృతమునందు పైనను క్రిందివైపునను వ్యాపించియున్నవి. వికపించి
 యున్న వేదత్రోయా శాఖకు ఓ అర్హునా! మనుష్యుడులేనిదే అపిత్యమే
 లేదంటును. కాన, మానవ తనువు పైన వున్న మూలమునుండి వెడలిిన శాఖ
 అయినప్పటికిని, కర్మవృద్ధికి మూలకారణ మీ శాఖయే యగును. ఇతర
 వృక్షములస్థితికూడా యిదేవిధముగా నుండును. వాటి వాటి శాఖలు
 వృక్షయగుచున్న కొలదిని వాటివాటి మూలములుకూడా క్రిమక్రిమ
 ముగ క్రిందికి పోవుచూ బలిష్ఠములగుచూ వుండును. మూలములు
 బలిష్ఠము లగుచున్నకొలది వృక్షములుకూడ బాగా విస్తరించుచుండును. ఈ
 కరీరముపట్లకూడ యీ అన్వయము సరిపోవును; కర్మలున్నంతవరకు దేహ
 పరంపర వుండితీరును. మరియుదేహము వున్నంతవరకు కర్మలుకూడా జరుగు
 చునేవుండును. అందువలననే శ్రీకృష్ణభగవానులు ఈమానవకరీరమే సరికార
 వ్యాప్తికి మూలమని నెలవిచ్చిరి. తమోగుణపు ప్రచండమగు గాలివీత
 కొంచెము కాంతించినపుడు సత్త్వగుణపు అతి తీవ్రమగు తుపాను ప్రారంభ
 మగును. ఆసమయమున ఆ మానవశాఖయందే నువాసన లనెడి అంతురము
 లుత్పన్నమగును. మరియు దానియందు సత్కర్మలనెడి పెక్కు చిగురు
 టాకులు వేయసాగును. జ్ఞానముయధేచ్ఛగాప్రకాశించుటవలనబుద్ధికిగల తీవ్ర
 మగునామర్థముచే ఒకేక్షణములో పెక్కు సరికొత్త శాఖలు బయలుదేరును.
 బుద్ధికి చెందిన సరళము దృఢమానగు శాఖలు బయలు దేరును, మరియు
 వాటియందు స్ఫూర్త్యంతురము లుత్పన్న మగును. మరియు బుద్ధియొక్క
 ప్రకాశము వివేక - వివేచనమును ఆధారముగా గొని ముందుకు సాగును.
 అటుపిమ్మట, బుద్ధిరసముచే నిండియున్న భక్తి పల్లవములనుండి సద్బ్రహ్మ
 యనెడి నుందరము కోమలము నగు అంతురములు బయలు దేరును. ఈ సదా

చారమనెడి విపులమగు అంకురాగ్ర భాగములపై వేద - వచన ఘోష జరుగుచూ వుండును. అపైన, శిష్టాచార వేదోక్త - నిధి మరియు యజ్ఞాది కర్మలనెడి అసంఖ్యాకములగు ఆకులనుండి, యింకనూ అనేక నూతన శత్రుములు బయల్పెడల సాగును. అంతట, యమ - దమాదులు ప్రేమాదు చుండెడి తపస్సనెడి శాఖలు బయలు వెడలును, మరియు, అవి పోసు పోసు కోమలము లైనప్పటికిని వికాలమగు వైరాగ్యశాఖలను ఉత్పన్న మొనర్చును. అపైన, ధైర్యమనెడి అంకురముయొక్క తీవ్రమగు మొనపై భిన్న భిన్న వ్రతములనెడి రెమ్మలు ఉదయించును, మరియు అవి తిన్నగా వైవైపుకు చాల ఎత్తువరకు సాగిపోవును. వీటియందే, వేదములనెడి అతిపెద్ద శాఖ వుండును; సత్త్వగుణపుగాలి అతితీవ్రముగ వీచసాగినప్పు డీకొమ్మ నువిద్యయనెడి చరచరి శబ్దము నొనర్చుచుండును. అటుపిమ్మట, ధర్మశాఖ వృద్ధి పొందసాగును, మరియు దానినుండియే జన్మయనెడి తిన్ననగుశాఖ బయలు చేరును. దానితోపాటుగనే స్వర్గనుఖాదులనెడి వంకర-టింకర కాఢాలు కూడా బయలుదేరి బాగా వృద్ధిపొంది వ్యాపించును. ఇదేవిధమున సూర్య చంద్రాది గ్రహములు, పితరులు, ఋషులు, విద్యాధరులు మొదలగు ఉప శాఖలుకూడా ప్రసరించసాగును. వీటికింకనూ వైన చాలఎత్తున ఫలములతో నిండియున్న ఇంద్రాలోకాదిశాఖ లుండును. వీటికంటెను వైన మరీచి, కశ్యపాదులు తపోజ్ఞాన బలముచే తమ వికాలమగు శాఖలను ఎత్తైనవిగ నొనర్చుకొని యుండిరి. ఈరీతిని ఒకటిపై నొకటిగా యీవిధమగు వెక్కు శాఖలు రానురాను అధికాధికముగ వ్యాపించుకొనుచూ పోవును. ఇవి మూలము వైపు చాల చిన్నవిగ నుండును. కాని పోసుపోసు. అతిపెద్దవిగా నుండును. మరియు వాటియందు ఫలములు బాగా ఫలించియుండును. అవి అతి మహత్త్వముగలవీ వికాలమైనవిగనూ వుండును. ఇంతేగాక, యీపైకి పోయెడి శాఖలలో, వేనియందు ఫలము లెక్కువగా కాయునో, వాని అగ్రభాగములనుండి, ఓ అర్జునా! బ్రహ్మ మరియు శంకరాదుల వరకు

గల సమస్త అంకురములు బయలుదేరును. అటుపిమ్మట అధిక ఫలభారము వలన యీ కాఖలు వంగి వంపులుతిరిగి మూలముపైకివచ్చి అగిపోవును. సాధారణ వృక్షముల విషయములోకూడా యీ రీతిగనే సంభవించును. వాటి కాఖలపై ఫలభార మధికమైనప్పుడు, ఆకాఖలు తమంత తామే వంగి పోయి మూలముపైకివచ్చి అగిపోవును. ఇదే విధమున, ఓఅర్జునా! ఏమూలము నుండి యీ సంసారవృక్షము జనించినదో, ఆ మూలముపైననే పెంపొందుచున్న జ్ఞానభారమువలన అది వ్యాపితమైవచ్చి, మూలముపైన అగియుండును. ఇందువలననే, బ్రహ్మలోకము, మరియు శివలోకములకు పైని జీవుడు వృద్ధి (ఉన్నతి) పొందుటకు మరియొకగతి ఏదియూ వుండదు. మరియు యీలోకములు ప్రాప్తించినపిదప జీవుడు బ్రహ్మస్వరూపుడే యగును. ఆ బ్రహ్మాది దేవతలుకూడా తమ సామర్థ్యముచే ఆ ఊర్ధ్వమూలమువరకు చేరలేరు. వీటికంటెకూడ పైన సనకాది నామములు గల మరిపెక్కు ప్రసిద్ధకాఖలు గలవు. కాని, ఆ కాఖలపైన ఫలభారము వుండదు. అందుచే అది మూలముపై పుకు మరిలక తిన్నగా పైపై పునకే పోయి బ్రహ్మమున ప్రవేశించును. ఈరీతిని మనుష్యునినుండి మొదలుకొని పైనగల బ్రహ్మాదులవరకుగల యీకాఖ అన్నియు అత్యధిక బొన్నత్యము వరకు వృద్ధిపొందినవి. ఓఅర్జునా! పైపై పున గల యీ బ్రహ్మాదికాఖలు, మానవకాఖనుండియే జనించినవి. ఇందువలననే మానవకాఖను క్రిందిభాగమున గల మూలముని చెప్పిరి; ఈరీతిని నీకు యీఅలౌకికమగు సంసారివృక్షముయొక్క గాఢను చెప్పితిని; దీనికాఖలు పైకిపోయి యున్నవి, క్రిందివైపునకూ పోయియున్నవి. దీని పైభాగమున ప్రధాన మూలము వున్నది. దీనిలో క్రిందిభాగమున గల మూలమును గురించికూడా నీకు విపులముగ వివరించి చెప్పితిని. ఇక యీ సంసారవృక్షము నేరీతిని పెరిక వేయనగునో చెప్పెదను వినుము.

స రూప మన్యేహ తథోపలభ్యతే నాంతో న చాదిర్నచ
సంప్రతిష్ఠా !
అశ్వత్థ మేనం సువిరూఢమూల మనంగశక్తప్రేణ దృఢేన
ఛిత్వా ॥ 3

“కాశి, ఓ అర్జునా ! సాధారణముగ నీ మనస్సునం దింత పెద్దదీ, వికాలమైనదియూ కను వృక్షమును పెరికివేయుటకు తగిన సాధన మేదైన తుండవచ్చునా ? యెడెడి సంకయము పొడచూపవచ్చును. పైవైపుకు పోయెడి దీని కాఖిలము చూచినచో, అది బ్రహ్మలోకమువరకు పోయి యున్నది. మరియు పిటియొక్క మూలమో నిర్గుణమునందు మాత్రమే వున్నది. ఈ వివిధభాగమున గల కాఖిలవలన యీ వృక్షము స్థావరమున కంతిమభాగమునకు పోయియున్నది. మరియు యివిగాక విడిగా మానవ మూలము మృత్యుభాగమునందున్నది. ఇంత దృఢముగను వికాలముగను వున్న యీ వృక్షము పెంచు నాశ మొనర్చగలదు ? అనెడి దుర్బలముగు యోచనను నీమనస్సున నాచుమాత్రమువలన జొరనివ్వకుము. ఈవృక్ష మెంత దృఢమూ వికాలమూ కలసి మొనర్చుపటికిని, దీనిని పెరికివేయుట కత్యధికమగు పరిశ్రమ చేయవలసిని ఆవశ్యకత ఏమిగలదు ? గంధర్వ నగరమును పడగొట్టుట, కండేటి కొమ్మును విరచుట, లేదా అకాశకుసుమమును కోయవలసిని అనినది మెన్నడైన వచ్చునా ? ఇదేరీతిని, ఓ అర్జునా ! యీ సంసార వృక్షము కూడా పూర్తిగా శాస్త్రవిక మైనదికాదు. ఇట్టి వీధిలో దీనిని పెరికివేయుట యెడెడి సమస్య ఎచ్చట గలుగును ? నేను దీని మూలములను గురించియూ కాఖిలను గురించియూ చేసిన వర్ణనమును వంధ్యాపుక్కులతో యిల్లు నిండి యున్నదని చేడెడి వర్ణన వంటిది మాత్రమనియే తలంచవలయును. స్వప్న మును జరిగెడి ఘటన, మనము మేల్కొనిన పిమ్మట మనకెటుల కీడు చేయ గలదు ? ఇదే విధమున, యీ వృక్షమును గురించి యీ గాధయంతయూ

పూర్తిగా నిర్మూలమైవదిగ తలంచుము. ఏలనన, అటులగాక, వేమ చేసిన వర్ణన మంతయూ నిజమే యగుచో ఏతల్లిపుత్రు డీమూలమును పెరుక గలుగును? పూ అని పూది ఆకాశమును పైకి ఎగురగొట్టనగునా? కావున ఓ అత్తనా! అడతా బేలుకు పాలే వుండని రీతిని నేను వర్ణించిన సరిసారవృక్షము కూడ మాయాపూరిత మైనట్టిదే. పాలే లేనప్పుడు ఆ పాలమండ పెన్ననతీసి ఆవెన్నను కరగించి నెయ్యి తయారుచేసి, ఆ నేతిని వడ్డించుట ఎటుల సంభవించును? దూరమునంచి మృగజలముతో నిండియుండిన జంకాయము తప్పుక కాన్పించును. కాని ఆ జలసహాయముతో ధాన్యపుముక్కలు నాటనగునా? అరిటిమొక్కలు నాటుటకు వీలగునా? మూలమువంటి అజ్ఞానమే మిథ్య అయినప్పుడు ఆ అజ్ఞానమువలన జరిగిపని మిథ్య గాకుండా అంతవర కుండ గలదు? కావుననే యీ సంసారవృక్షమును గురించి చక్కగా యోచించు నప్పు డిది మిథ్యయనియే తేలును. ఇక యీ వృక్షమెన్నడును అంతమొంద దనిన్నీ, యిదివన్నడును నాశనముకాదనిన్నీ కొందరు చెప్పుదురు. ఇదికూడ ఒక దృష్టితో చూచినచో సమంజసముగనే కాన్పించును. ఎటులన, మనుష్యుడు మెల్కొననంతవరకు నిద్ర ఎన్నడైన అంత మొందువా? రాత్రి అంత మొందనంతవరకు ఎన్నడైన ప్రాతఃకాలము కాగలదా? ఇదేరీతిని వివేకముచే మాయను ఎగురగొట్టనంతవరకు యీ సంసారమనెడి అవ్యర్థ మెన్నడును అంతమొందదు. తీవ్రముగా వీచుచున్న గాలి శాంతించనంతవరకు సాగర తరంగములు అనంతముగనే తోచును. ఇందువలననే, మార్యుడు అస్తమించుటతోపాటు మృగజలము కూడా అదృశ్య మగుచున్నది, లేదా దీపము అర్పితేయ బడినపుడు దాని ప్రకాశముకూడ నశించుచున్నది. ఇదే మాదిరిగా, మూలమాయను నాశనమొనర్చెడి జ్ఞానోదయమైనప్పుడు యీ సంసార వృక్షముకూడ అంతమొందుచున్నది. అటుల కానంతవరకు యిది అంతమొందనేరదు. ఈ సంసారమును అనాదియని చెప్పటకూడ ఒకవిధముగ చూచిన మిథ్యకాదు. పైనచెప్పిన రీతిని చూచినచో యిదికూడ సమత

జనమే యగును. ఎటు లనిన, యీసంసారవృక్షమే వాస్తవము కానప్పుడు దీనికి ఆరంభమెచ్చుటవుండును? వాస్తవముగ ఒక ప్రదేశమున జన్మించినదానిని గురించి దీనికి ఆది గలదని చెప్పుటలో అర్థముండును; కాని అసలే లేనిదానికి ఆది ఎచట నుండును? జన్మించనే జన్మించని దానిని గురించి దీనితల్లి ఫలానా అని ఎటుల చెప్పనగును? శాత్వర్యమేమన, యీసంసార వృక్షము వాస్తవమునకు లేనేలేదు, కావున దీనిని అనాది యననగును. వంధ్యాపుత్రునికి జాతకచక్ర మెటులవుండును? ఆకాశమున నీలిరంగు భూమి గలదని ఎటుల ఊహించనగును? ఓ అర్జునా, ఆకాశ - పుష్పముయొక్క తొడిమను ఎవడు తుంచగలడు? వాస్తవమునకు లేనేలేనట్టి యీసంసారమునకు ఆది, ఆరంభము జననము లనున వెలుల యుండగలవు? ఘటముయొక్క మిథ్యాత్వము స్వయంసిద్ధమైన రీతిని యీ మూలసహిత సంసారవృక్షము మిథ్యయగుటచే అనాదియైయున్నది. ఓ అర్జునా! నీవు, దీనికి ఆద్యంతము లనునవే లేవని జ్ఞాపక ముంచుకొనుము. మధ్యమధ్య ఆది వున్నటుల కాన్పించునుకాని అది కూడ మిథ్యయే. మృగజల ప్రవాహము ఏ పర్వతమునుంచి బయలుదేరుట లేదు. ఏ సముద్రమునందును కలియుటయూ లేదు. కాని మధ్యలో మాత్రము వున్నటుల కాన్పించును. ఆ మృగజలమువలెనే యీ సంసారము నకుకూడ ఆదియూ లేదు. అంతమూలేదు. వాస్తవమునకు యిది ఎన్నడును లేనేలేదు. కాని మధ్యమాత్రమువున్నటుల కాన్పించును. ఇంద్రధనస్సు అనేక విధములగు రంగులు పూయబడినటుల నుండురీతిని అజ్ఞానముచే యీ సంసారము రంగులుతేసి యలంకరింపబడినటుల కాన్పించును. చతురుడగు నటుడు తనవేషముచే లోకులను భ్రమపడునటుల చేయురీతిని యీ సంసారముకూడా మధ్యనుండెడి ఆభాసవలన లోకులను భ్రమింప జేయును. ఆకాశమున వాస్తవమునకు ఏమియూ లేకున్నప్పటికిని అప్పుడప్పుడు గంధర్వనగరములు కాన్పించును. కాని అవి త్విణమునేపటిలోనే నశించును. స్వప్నమున కాన్పించెడి మిథ్యాదృశ్యములనుకూడ వాస్తవములని

అంగీకరించినప్పటికిని మేల్కొనిన పిమ్మట వాటిచే ఏవిధమైన ఉపయోగమైన వుండునా? ఇదేమాదిరి? ఈముసేపటివరకు మాత్రమే వుండెడి యీ ఆభాస పూర్తిగా మిథ్యయే. కోతికి నీటిలో తన ప్రతిబింబ మనేకచేష్టలు చేయుచు కాన్పించును. కాని అది దానిని పట్టుకొనబోయినప్పుడు దాని చేతికేదియు చిక్కదు. ఇదేవిధముగ, యీ సంసారముకూడ కాన్పించు చుండును. కాని వాస్తవముఁ కది లేనేలేదు. ఈ ఆభాస కలుగుటయు పోవుటయు - యీ కెండింటిముందునూ తుంగముల చంచలత్వము అత్యల్పమని తోచుకొని గలిగి యుండును. ఎంతకాలపు పొర్రంభ సమయమందలి వాయువు నలువైపుల నుంచి పీచునప్పుడు, ఆ వాయువు ఎటువైపునుంచి పీచుచున్నదీ బోధపడ నేరని విధమున యీ సంసార వృక్షముకూడా వాస్తవికమైన నిజమగు సిద్ధిని కలిగియున్నదికాదు. దీనికి ఆది లేదు, అంతములేదు, స్థితిలేదు, రూపములేదు. ఇట్టి దానిని పెరికేవేయుటకు శ్రమపడవలసినపని యేమి గలదు? ఇది కేవలము మన అజ్ఞానము వల్లనే యంత బలిష్ఠముగ నున్నది. కావున దీనిపైన అత్యజ్ఞాన మనెడి గొడ్డలిపెట్టు పెట్టి దీనిని పడగొట్టవలయును. ఒక్క జ్ఞానమునకు మించు, నీని పడగొట్టుటకు నీ వెన్నిహపాయములు చేసియు అని యన్నియు ఉపయోగపడకపోగా, పైగా యీ వృక్షమునం దింకను చిక్క బడిపోవును. ఈ ప్రతిశాఖపైనను - పైనను, క్రిందను నీ వెంతవరకు తిరుగుచూ వుండగలవు? నీవు సత్యజ్ఞాన సాధనముచే దీని మూలమునందుండెడి అజ్ఞాన మును నాశమొనర్చుచో నీ పనియంతయు తనంతతానే సమకూడును. త్రొటిని పాముగా తలచి దానిని చంపుటకై కర్మము పుచ్చుకొని యిటు నటు తిరుగుదీనిని, యీ పరిశ్రమ యంతయు వ్యర్థముగాదా? మృగజల మును నదిగా తలంచి దానిని చాటుటకై నావను తరారుచేయు తలంపునో అడవియందు తిరుగునటువంటివాడు వాస్తవమునకు ఏ కాలవలోనో పడి ముణిగియే పోవును. ఇదేవిధమున ఓ అర్జునా! యీ మిథ్యాసంసారమును నాశమొనర్చుటకై అనేకవిధములగు యోచనలు చేయువాడు అత్య

జ్ఞానరహితుడై యుండును, మరియు ఆతనికి సంసార సంబంధమును భ్రమ రాను రాను యింకనూ వృద్ధియగుచునే వుండును. కావున ఓ అర్జునా! స్వప్నమున తగిలిన గాయమును నివారించుకొనుటకు కేవలము మేల్కొనుట ఒక్కటే ఉపాయమైన రీతిని, యీ అజ్ఞాన మూలమును నాశమొనర్చుటకు కేవల మొక్క జ్ఞానమే కుతారమును. ఈ కుతారము సహజముగ ఉపయోగించిన కొలది బుద్ధికి వైరాగ్యమనెడి నూతనశక్తి కలుగును. వైరాగ్యము అవిరళించుట తోడనే, భర్మము, ఆర్థము, కామములనెడి త్రివర్ణములచే మానవునకు 'కుక్క అతివేడిగానున్న అన్నమును తిని వెంటనే వమనము చేసికొని ఆతాపమునుండి నివారణ పొందినరీతిని' ముక్తికలుగును. ఓ అర్జునా! యీ వైరాగ్యము ప్రతి పదార్థము పట్లనూ అత్యంతము ఘృణ జరించు నంతటి ప్రబలమైనదిగా నుండవలెను. అటుపైని, దేహభిమానమనెడి వేర్లు నము నొక్క పెట్టున తోగిపెచ్చి యీశశ్రుమును ప్రత్యగ్బుద్ధి (అత్మభావన) యనెడి చేతిలో చాలగట్టిగా పట్టుకొనవలెను. వివేకమనెడి సావ పట్టబడి, ఆహం బ్రహ్మైష్మి యనెడి అత్మబోధపై పదును పెట్టబడి యీ శశ్రుమును పూర్ణ బోధయనెడి చూర్ణముతో చక్కగా అరగదీయ వలెను. అటుపిమ్మట, మన 'నిశ్చయ' మనెడి పిడికిలియం దంతశక్తి యున్నదో చూచుటకై ఒకటి రెండుమారులు దీనిని ప్రయోగించికూడా చూడ వలెను. అపైని మననబలముచే యీశశ్రుమునుతూచి భరించవలెను. ఆపిమ్మట నిదిభ్యాసమనెడి సాధనముచే యీ శశ్రుము మరియు మనము - యిద్దరమూ పూర్తిగా ఏకరూపుల మైనప్పుడు దీనిదెబ్బముం దేదియూ అగజాలదు. అద్వైత తేజోనిర్ణయముచే అత్మజ్ఞానమనెడి యీ అస్త్రము సంసారవృక్ష మును నాశనకర్తయైనట్లైన వుండనివ్వదు. శరదృకు ప్రారంభ మందలి గాలి ఆకాశమునందు మేఘములనెడి మాలిన్యమును వుండ నివ్వని రీతిని, లేదా ఉదయించుచున్న మార్కట కాలిమను 'అంధకారము' నంతనూ భక్షించురీతిని లేదా మేల్కొనుట తోడనే

స్వప్నమందలి ఆటలన్నియూ అంతమొందురీతిని ఆత్మజ్ఞాన మనెడి తీవ్రప్రేమ పదునుకూడ అతిత్వరితముగ తనపనిని నెరవేర్చును. అట్లుపైని చంద్రప్రకాశమనందు మృగజలము కాన్పించని రీతిని యీ సంసారవృక్షము యొక్క పైనగల మూలముగాని క్రిందగల మూలముగాని లేక వ్యాపించి యున్న కాళాజాలముగాని కనిపించనేరదు. ఓ వీరశ్రేష్ఠుడవగు అర్జునా యీ రీతిని ఆత్మజ్ఞానమనెడి శస్త్రముచే యీడిండ్లమూలమగు సంసారవృక్ష మును పడగొట్టవలెను.

తతఃఃదం తత్పరిమార్గి తన్వ్యం యస్మి న్నతా న నివర్తంతి
భూయః॥

తమేవచాద్యం పురుషంప్రపద్యే యతః ప్రవృత్తిః ప్రస్ఫుతా
పురాణే ||౪||

“ఇదంతయూ జరిగిన పిమ్మట మానవునకు ‘ఇదివున్నది’ ‘అదివున్నది. అని నేనిని గురించి నిర్దేశించుటకు వీలులేదో, మరియు ఏది తాను లేకుండానే స్వయంసిద్ధమై యున్నదో, ఆ ఆత్మస్వరూప ప్రకృత్యయము కలుగును’ కాని, అద్దమును ఆధారముగ జేసికొని మూర్ఖులైనవారు ఒక ముఖము వున్నచోటును రెండు ముఖములు వున్నవని తలంతురు. ఈ ఉదాహరణమే ద్వైతమునకుకూడ అన్వయించును. కావున ద్వైతము నెన్నడును అంగీకరించకుము. ఈ ఆత్మస్వరూపమును సరిగా చూచు విధాన మిదియే. సుయ్యి శ్రోవ్యక పూర్వమునుంచియే భూమికి లోపల జలసోగ్రతన్ను తన చోటునందుండును. లేదా, నీరు తొలగిపోయినప్పుడు లేక నీరు లేనప్పుడు నీటియందు పడెడి పృథిలింబుముకూడ మరలి తన మూలలింబుమున చేరి లీనమగును. లేదా మండుట అయిపోయిన తరువాత అగ్ని తన మూలస్వరూపములోనికిపోయి లీనమగురీతిని, ఓ అర్జునా! యీ ఆత్మస్వరూపమునుకూడా చూడవలయును. ఈ విషయ మెటులున్నదనిన, నాలుక స్పృశముగ తన స్వాదమునే తాను

రుచిచూచు కొన్నటుల, లేదా నేత్రములు తమ కనుపాపలను తామే చూచు కొనినటుల వున్నది, లేదా, తేజస్సులో తేజస్సు కలసిపోవును. అకాశమునం దాకాశము చేరిపోవును. లేదా జలాశయమున జలము పోయి కలియురీతిని, అద్వైతదృష్టితో తన ఆత్మ స్వరూపము కూడా చూడబడును. ఎవనిని చూడకుండాను, మరియు దృష్టకాకుండానూ చూడవలెనో, మరియు ఎవనిని తెలియకనే తెలియవలెనో, మరియు ఏ వస్తువును ఆద్యపురుషుడందుకో, దానిని గురించి ఉపాధిని ఆశ్రయించి కృత్రిగ్విధములు వ్యర్థముగ చికిరకములుగ వర్ణనలుచేయును. అంతేగాదు, వ్యర్థముగనే దాని నామములను, రూపములను వర్ణించసాగును, లోకక సుఖములు మరియు స్వర్గసుఖములచే పూర్తిగా దిసిగిపోయిన ముముక్షువులు 'మే మిహి స్వరూపమున ప్రవేశించి మరి యెన్నడును యిటుకు తిరిగి రామని ప్రతిజ్ఞ చేసి యోగజ్ఞానమున ప్రవృత్తులగుదురు. ఇట్టివారు వైరాగ్యులనెడి పంచమును గెలిచి, సాంసారిక జంజాటములకు చాలదూరముగ పోదురు, మరియు బ్రహ్మలోక పర్యంతమును దాటి దానికంటెను యింకా ముందుకు పోదురు. అటుపిమ్మట వారు, ఆహంకారాది భావనలు బొక్తుగా లేనివారై ఏ ప్రదేశమునకు వెళ్ళుటకు ఆజ్ఞాపత్రమును పొందుదుకో, ఏమూలవస్తువుకంటె ముందుమానవుని ఆరిపోయిన ఆకతో సమానమగు యింత పెద్దదగు విశ్వమాలికావ్యాప్తి బయటకు వెలువడునో, ఏవస్తుజ్ఞానము కలుగకపోవుట వలననే వాస్తవముకాని యీ సంసారము అపారముగ వ్యాపించి యున్నటుల కాన్పించునో, మరియు 'నేను ? ' మీరు ? ' అనెడి ద్వైతము తన ప్రభావమును చూపించునో, ఓ అర్జునా! ఆ ఆద్యవస్తువును, ఆ తన ఆత్మ స్వరూపమును తనంతతాను ' మంచు వల్లనే మంచును గడ్డకట్టుకొను నటుల చేయు రీతిని ' చూడవలెను, ఓ అర్జునా! యీ స్వరూపమును గుర్తించుటకు మరియొక లక్షణము గలదు; ఆదేదన, ఒక్కమారు యీ స్వరూపమును దర్శించిన పిమ్మట మానవుడెప్పుడును ఆ స్వరూపమునుండి మరలి

రానేరిడు. కాని, యిచ్చటగలప్రశ్న, ఆ స్వరూప దర్శన మెటుల కలుగు ననియో. ప్రశ్నయకాలమందలి జలము అంతెటను నిండియుండురీతిని, ప్రతి అవయవమునందును జ్ఞానము పరిపూర్ణముగ నిండియున్నమానవునకు మాత్రమే యీ అత్మస్వరూపము పొందవచ్చును.

నిర్మానమోహో జితశంగదోనా అధ్యాత్మనిత్యా వినివృత్త
కామాః |

ద్వంద్వైర్విముక్తా స్సుఖదుఃఖ సజ్జరచ్ఛం త్యమూఢాః
పదిమవ్యయః తత్ ॥౨॥

“వర్ష-ఋతు అంతమున ఆకాశమునందు మేఘములే వుండనటుల ఏ పురుషుని మనస్సునమానము మోహము మొదలుగాగల వికారములు లేనో, దరిద్రుడు మరియు నిష్ఠురుడు నగు మనుష్యుని వలలో ఆతని బంధువులు కూడ చిక్కుబడని రీతిని ఎవరు వికారముల వలలో చిక్కుబడనో, అత్మ-ప్రాప్తి వలన కాయలు కాయుట తోడనే ఆరటిచెట్టుయొక్క ఆయువు తీరిపోవు రీతిని ఎవని సమస్త కర్మలు క్రమక్రమముగ నాశమొందునో, నరకీవేయబడిన వృక్షమును పక్షులు త్యజించురీతిని ఎవనిని సమస్త విధములగు సంకల్ప-వికల్పములు త్యజించినవో, వోషములనెడి వనస్పతిని అతిత్వరగా మొలిపించెడి భూమియగు భేదబుద్ధి ఎవరియందు నామ మాత్రమునకైన లేనో, సూర్యోదయమగుటతోడనే రాత్రి నశించురీతిని ఎవరి దేహభిమానబుద్ధి అవిద్యాసహితముగ నాశమొందినదో, ఆయువుతీరిన వ్యక్తియొక్క శరీరమును ఆకస్మికముగ జీవుడు విడచిపోవు రీతిని ఎవరు అజ్ఞానమయమగు ద్వైతమును విడచివైతుడో, స్పర్శమణికి యినుము, లేదా సూర్యునకు అంధకారము లనునవి లేకుండా పోవురీతిని ఎవరికి ద్వైతభావము శాశ్వతముగ లేకుండా పోయినదో, ఎవరి ఎదుట దేహమునకు తోచు సుఖదుఃఖములనెడి ద్వంద్వములు క్షణమునేపైవ మండవో, మేల్కొనిన మనుష్యునిపై ‘కాసు రాజ్యలాభము లేదా మరణ

సుఖంధమగు విషయమును గురించి గాంచిన స్వప్నానుభవము లేమాత్రము పని చేయని రీతిని ఎవరిపైన వార్ష - శోకము లేమాత్రమును తమ ప్రభావమును చూపలేవో, గరుత్మంతుని సర్పము బాధించని విధమున ఎవరిని సుఖ - దుఃఖముల నెడి ద్వంద్వములు బాధించనేరవో, ఎవరు అనాత్మ పదార్థము నెడి జలమును విడచిసి ఆత్మానందము నెడి దుగ్ధమును గోరి నువిచారము నెడి రాజహంసగా యగుదురో, నూర్మధు భూతలముపై జలమును వర్షింపజేసి మరల దానిని తన కిరణములద్వారా తనబింబములోనికే తీసికొనివచ్చురీతిని ఎవరు అజ్ఞానమువలన నలుపై పులందును వ్యాపించియున్న ఆత్మవస్తువును జ్ఞానదృష్టిచే ఆఖండస్వరూపమునం దేకత్రితమొనర్తురో, సముద్రమున గలపి గంగాజలము సమరసత్వమును పొందురీతిని ఆత్మనిర్ణయ మొనర్చుటయం దెవరిని వేకము సమరసత్వమును పొందువో, ఎవరికి అంతటను కేవలము ఆత్మ స్వరూపమే కాన్పించునో, మరియు ఆకాశమునకు ఒక చోటునుంచి మరియుక చోటుకు పోవుటకు వీలే లేనిరీతిని ఎవరికి ఆత్మస్వరూపమునుంచి బయటకు పోవుట సంభవము కాదో, మరియు యిందుమాలముననే విషయవాసనా సంపర్క మొన్నడును ఎవరితో పాసగనేరదో, శ్వాలాముఖీ పర్వతముపైన లీజములు మొలకరించని విధమున ఎవరిహృదయమున వికారము లేన్నడును ఉదయించవో, శ్రీరసాగరమునుంచి గిరగిరతిరిగెడి మందరాచలమునుతొలగించి నప్పుడు శ్రీరసముద్రము నిశ్చలముగ మన్నరీతిని ఎవరిచిత్తము కామాది వికారములు లేనిదై నిశ్చలముగ మన్నదో, పాదశ కళాపూర్ణుడగు చంద్రుని పం దే ఆవయవలోపము కాన్పించనిరీతిని ఎవరియందు కామాది దోషములు కాన్పించవో, వాయువుయందు నూత్మకణములు నిలువజూచిని రీతిని ఎవరి మందు విషయములు నిలువనేరవో, యీరీతిని ఎవరు జ్ఞానాగ్నిచే తమ దోషములు మలములనన్నింటిని భస్మమొనర్చి పరిపూర్ణముగ నిర్మలమగుదురో, అట్టివారు స్వచ్ఛమగు బంగారమున స్వచ్ఛమగు బంగారు కలియురీతిని అచ్చటికిపోయి కలియుదురు. ఇచ్చట నే నుదహరించిన 'అచ్చట' యను

మాటలలో గల యర్థము ఆ ' అవ్యయ వస్తువు ' నందని. ఈ వస్తువు దృష్టికి అందనిదియూ, జ్ఞానాతీతమైనట్టిదీ అయి యున్నది. దీనినిగురించి ఎన్నడును ' ఘటానా ' అని చెప్పటకు వలసపడదు.

న త ద్భాసయతే సూర్యో న శిశాంకో న పావకః ।

యద్ భాత్వా న నివర్తంతే తద్దామ పరమం మమ ॥౬॥

“ దీపముయొక్క ఉజ్జ్వల ప్రకాశమునందేమి కాన్పించునో, లేదా చంద్రుడు దేనిని ప్రకాశింపజేయునో, లేదా ఏవస్తువు సూర్యుని తీవ్ర ప్రకాశముచే మెరయునో, అవన్నియు అనగా ఆ వస్తువులన్నింటి దృశ్యత్వము అవస్తువు కనుపించనందువల్లనే భాసిల్లుచున్నది (అనగా ఈ సాంసారిక వస్తువులన్నియు ఆ అవ్యయ వస్తువు కనుపించనంతవరకు మాత్రమే కాన్పించును) ఆ వస్తువు తాను స్వయముగ అదృశ్యమగునుండి యీ విశ్వముంతను ప్రకాశిత మొనర్చుచున్నది. ఆ కనిపించునట్టిది ముత్తైత్తనిప్పయని తోచనంతవరకు దాని వెండిగా తలంచుచునే వుండుచీతిని, లేదా అది త్రాడనెడి జ్ఞానము లోపించినంతవరకు అది స్వప్నమనెడి భ్రాంతి దృశ్యముగనే వుండును. ఇదేవీతిని ఏవస్తుప్రకాశము పడుటవల్లనే చంద్ర సూర్యాదులు తమ ప్రచండ తేజముతో ప్రకాశించున్నారో, ఆవస్తు కేవలము తేజోరాశియే. అది భూతకోటియందంతటను వ్యాపించియున్నది. చంద్ర సూర్యులకు కూడ అదే ప్రకాశ మిచ్చును. చంద్ర సూర్యులు లోకమున ప్రసరింపజేయు ప్రకాశ మీ బ్రహ్మవస్తువునండియే పొందించుచున్నది. కావున చంద్ర సూర్యాదుల తేజోపిండము లందలి తేజ మా బ్రహ్మవస్తువు యొక్క ఒక అంశమైయున్నది. సూర్యోదయమగుట తోడనే చంద్రుడూ అతనితోపాటు నక్షత్రములన్నియు లోపించి పోవు చీతిని యీ బ్రహ్మవస్తు ప్రకాశము ఉదయించుటతోడనే ఆ ప్రకాశమునందు సూర్య చంద్రులతోపాటు జగత్తంతయూ కూడా లోపించును. లేదా మేల్కొనిన

వెంటనే స్వప్నవిషయము లన్నియు అంతరించుకొని, లేదా సంధ్యాకాల మగుట తోడనే మృగజల మెచ్చుటను వుండనిరీతిని ఏ వస్తు ప్రకాశము కలుగుట తోడనే మ రేవస్తు భ్రాంతియు వుండుటకు విలులేవో, ఆ వస్తువే నా ముఖ్యస్థానము. అప్రదేశమును చేరినవారు సాగరమున లీనమయ్యెడి జలప్రవాహమువలె మరల ఎన్నడును వెనుకకు మరలరు. లేదా, ఉప్పుతో తయారుచేసిన ఏనుగు బొమ్మను ఉప్పు సముద్రములో పడవేగిన పిమ్మట అది ఏ విధముగను మరలి రాని రీతిని, లేదా అగ్నిజ్వాల ఆకాశములోనికి పోయిన పిమ్మట మరలి రాని విధమున, లేదా తప్తమైన యినుముమీద పడవైచిన నీరు తిరిగి చేతికిరాని విధమున, ఏవ్యక్తి శుద్ధజ్ఞానముతో వచ్చి నాలో కలిసి ఏకరూపుడగునో, ఆతడు తిరిగి మరలుట శాశ్వతముగ అంత మొందును. “శ్రీకృష్ణుని యీ మాటలను విని బుద్ధిమంతుడగు అర్జును డిటుల యనెను. “ఓ దేవా, మీరు నాపై ఎంతో అనుగ్రహము చూపిరి. ఆయినప్పటికిని, నా ప్రార్థన యొకటి గలదు. తాము వినగోరెదను. మీలో కలపి ఏకరూపులైన వారు మరల తిరిగి రారని చెప్పిరి; అట్టివారు మీకు భిన్నముగా నుందురా? అభిన్నులై యుందురా? వారు అనాది పరం పరగా భిన్నులై యున్నచో వారు మరలి రారనుట సరి కానేరదు; ఏలనన, పుష్పములవద్దకు పోయిన భ్రమరములు పుష్పము లగునా? బాణము నెవరు విడతువో ఆతనినుండి అది వేరగును, మరియు ఎవరిపై విడతువో ఆతనికిపోయి తగులును. అటుపిమ్మట, అది మరలి పడిపోవును. ఇదేవిధమున, ఆ జీవులుకూడా మిమ్ము స్పర్శించి ఆ పిమ్మట తప్పక మరలివత్తురు. లేదా, మీరూ ఆ జీవులూ స్వాభావికముగనే ఒక్కరగుచో, యిక ఎవరు ఎవరియందు కలియుదురు? శస్త్రము తనను తానే ఎటుల ఖండించుకొనగలదు? కావుననే, శరీరముతోపాటు అవ యవములకు కలిగెడి సంయోగ వియోగములను గురించిన సంగతి చెప్ప వలనుపడనిరీతిని మీకు భిన్నుడుకాని జీవుడు మీతో సంయోగ - వియోగ -

ములు పొందుచున్నచో అది అర్థముకాకున్నది. శాశ్వతముగ మీకు భిన్నముగ నున్నట్టిది ఎన్నడును మీతోకలసి ఏకరూపము పొందనేరదు. ఇక యిట్టి పీఠికా, 'మీ నుండి మరలివత్తురా 'గారా' యని యోచించుటే వ్యర్థమగును. కావుననే, ఓదేవా! 'మీతోకలసి ఏకరూపమునుపొంది మరిలిరానివారెవరో' నాకు వివరించి చెప్పడు" అర్జునుని యీ ప్రశ్ననువిని సర్విజ్ఞశ్రేష్ఠుడగు శ్రీకృష్ణభగవానులు అత్యధికమగు సంతసమును పొందిరి; ఏలనన తన శిష్యుని యీ ప్రశ్న వలన ఆతని తెలివితేటలు చక్కగా తెలియనయ్యెను. అంత శ్రీకృష్ణభగవాను లిటులనినఁ సోదరా అర్జునా! నావరకుచేరి మరిల వెనుకకు మరలనివారు నాకు భిన్నులూ మరియు ఆభిన్నులుకూడాను అయియున్నారు. విశేషపూర్వకముగ గంభీరముగ యోచించినచో నేనూ - వారూ స్వాభావికముగ ఒక్కటే-మేమిర్వరము ఆభిన్నులమే. కాని కేవలము బాహ్యదృష్టితో యోచించినచో 'వారు నాకు భిన్నులని' బోధపడగలదు. నీటిపైన లేచుటచే తరంగములు ఆ నీటికి భిన్నమైనవిగా కన్పించును. కాని వాస్తవముగ యోచించినచో ఆ తరంగములుకూడా నీరేయని అంగీకరించవలసియుండును; లేదా నగలు బంగారమునకు భిన్నముగా కన్పించును. కాని ఆలోచించి చూచినచో ఆ నగలుకూడా బంగారమే యగును. సరిగా యిదే ఓధమున ఓ అర్జునా! జ్ఞానదృష్టితో చూచినచో వారునాకు ఆభిన్నులే. ఇక యీ కన్పించెడి భిన్నత్వము కేవలము అజ్ఞానజన్యమే. బ్రహ్మ వస్తువును గురించి యోచించినచో, 'నా ఏకమే వాద్వితీయము'కు భిన్నముగా నంగీకరిం దగినట్టి, మరియు భిన్నత్వయోచనచే నానుండి విడచీయదగినవస్తువు ఏది కలదు? నూర్యబింబ మాకాశము నంతనువ్యాప్త మొనర్చి ఒకేగోళముగానగుచో యిక ఆతనిప్రతిబింబ మెచట వడును ? ఆతనికిరణము లెటుకుపోవును ? ప్రళయకాలమందలి సర్వవ్యాపకమగు జలమునందు కూడా చిన్నచిన్న ప్రవాహములు వచ్చికలియునా? సరిగా యిదేవిధమున, వికారిహీనుడు మరియు ఏకమేవా ద్వితీయుడను నగు నాఅశోలు ఎటుబుండగలవు? కాని, తిన్నగా ప్రవ

హించెడి నీరుకూడా రెండుప్రవాహము లొకచోటకలియుటవలన కొంత వంకరగలది యగును. లేదా జలముయొక్క ఉపాధివలన సూర్యుడు కూడ ప్రతిక్షింబరూపమున ఒకటికిబదులు రెండుగా కాన్పించుచున్నాడు. ఆకాశము చతుష్కోణముగ నున్నదో లేక గుండ్రముగా నున్నదో ఎటుల చెప్పనగును ? అయినప్పటికిని ఆ ఆకాశము ఏదైన ఘటమునందుగాని మతమునందుగాని వ్యాపించియున్నప్పుడు అది చతుష్కోణముగ గలదనిగాని గుండ్రముగాగలదనిగాని చెప్పనగును. శుద్ధబంగారమునంద కూడ కక్షిబంగారముగాని లేదా మరియొక మాలిన్యముగాని కలిపినందువలన అది మరియొక వన్నెను చూపుచున్నది; సరిగ అదేవిధమున నా శుద్ధ స్వరూపము కూడా మాయావేష్టిత మైనప్పుడు అజ్ఞానోదయ మగును. ఆ అజ్ఞానము “కో2. హం” (నే నెవని ?) ఈ అజ్ఞానమువలననే మనస్సునందు ‘నే నెవని’ అనెడి వికల్పము జనించును, మరియు, అంతట యీవిషయమును గురించి యోచించి జీవుడు ‘నేను దేహమును’ అని నిర్ణయించుకొనును.

మమైవాంశో జీవలోకే జీవ భూత స్సనాతనః ।

మన వత్సాణీం దియాణి ప్రకృతిసాని కర్వతి ।

121

“ఈ విధముగా ఆత్మజ్ఞానము శరీరముచే హద్దు ఏర్పరుపబడి నప్పుడు ఆత్మత్వము వలన ఆ శరీరమున నా అంశ భాసమానమగును. గాలి వీచుటచే సముద్రము తరంగమయముగా కాన్పించును. ఇందుచే సంకుచితముగ యోచించు జీవులకు ఆ తరంగములుకూడ సముద్రము నందలి భాగమే యని తోచును. ఈ విధముగా జడమునకు పైతన్యమును ప్రసాదించెడి, మరియు, దేహభిమానమును కలిగించెడి వాడనూ నగు నేనుకూడా యీ జీవలోకమున జీవరూపముననే భాసమానుడ నగుదును. పరిమితి గల జీవుని బుద్ధికి తన పరిసరములందు జరుగుచూ కనిపించుచున్న వ్యాపారముల యెడ యీ-

“జీవలోకమ”నెడి శబ్దము వ్యవహరింప బడును. జన్మించుట మరియు మరణించుట లను వాస్తవికము మరియు సత్యముగా సంగీకరించుటనే నేను జీవ లోకము లేదా సంసారముని అందును. ఇక యీ జీవలోకమున నీకు నేనెటుల కాన్పింతునో చెప్పెదను వినుము. నీటిలో ప్రతిబింబించెడి చంద్రుడు వాస్తవమునకు నీటికి బయటనే వుండును. లేదా స్ఫటికమణిని కంఠమపైని పెట్టినప్పుడది ఎరువునంగలదిగానే తోచును. కాని వాస్తవమున కది ఎర్రని రంగుగలదికాదు. ఇదేవీతిని నా అనాదిత్వము మరియు క్రియాసీనత్వము నకు వీటికనుగుణ కొంతయూ కలుగనివ్వకుండానే, కర్తృగను భోక్తృగను, నేను భాసమానుడ నగుట కేవలము భ్రమయేయని యెరుంగుము. అనగా దీనిలాత్మ ర్యము, శుద్ధుడగు ఆత్మబ్రహ్మయే ప్రకృతితో కలసి తనంతలానే యీ మాయా సంసారప్రవాహమును పార్శ్వభించును. అటుపైని, ఆ ఆత్మ యీ మనస్సు మొదలుగాగల ఆరుయింగ్రియములు మరియు చెవిమొదలగు మాయాజనితముగు అవయవములన్నియూ నావే నని తలంచి వ్యవహరించ సాగును. ఒకానొకసన్యాసి స్వప్నమున తనంతలానే తనకుటుంబముగానయి అంతట ఆ కుటుంబచింతననుచే లోభపడినవాడై యిటునటు పరుగులిడ నాగుచితిని, లేదా అనేకములగు శాంతాధిక వ్యవహారముల నొనర్చసాగు చితిని, యీ జీవాత్మకూడా తన్నుతానే మరచిపోయి, తనను ప్రకృతి లేదా మాయాసమానముగానే తలంచి దానియందే ఆనురక్తుడై దాని హితప్రకారనే సమస్త కార్యముల నొనర్చసాగును. అటుపిమ్మట ఆతడు మనస్స నెడిరథముపై నెక్కును. కర్ణరంగ్రములందు ప్రవేశించును. శబ్దముల నెడి అరణ్యమున ప్రవేశించి దారితప్పి తిరుగుచుండును. ప్రకృతియ నెడి కళ్యాణమపట్టుకొని ఆ జీవాత్మ త్వచామార్గమున నడచును. మరియు స్పర్శవిషయముల నెడి ఘోరారణ్య మున ప్రవేశించును. ఒక్కొక్కప్పు డాతడు నేత్రములందు ప్రవేశించి రూప-విషయముల నెడి పర్వతములందు యథేచ్ఛగా తిరుగులాడును. లేదా ఓ అర్జునా! ఆతడు జిహ్వాయందు సంచరించి తనను తానే రస-విషయమనెడి

గుహలో ప్రవేశించ జేసికొనును, లేదా ఈ దేహభిమానియగు జీవాత్మ ఘ్రాణేంద్రియమునందు ప్రవేశించినప్పుడు అది గంధ-విషయమునెడి ప్రచండ వనములొనికి పోవును. ఈ రీతిని ఈ దేహభిమానియగు జీవుడు మనస్సును కాగిలించుకొని శబ్దాదివిషయ-సముదాయములను అనుభవించును.

శరీరం య దవాహ్నోతి యచ్ఛాస్త్యత్క్రామ తీశ్వరః

గృహీత్వైతాని సంయూతి వాయు ర్గంధాని వాశయాత్ || ౮

“కాని, జీవాత్మ ఒకటికంటె ఎక్కువ శరీరములతో సంపరించునప్పుడు దానికి ‘నేనే కర్తను, నేనే భోక్తను’ అని తోచును. ఓ అర్జునా! ఒకానొక పురుషుడు రాజకీయ విలాసములతో కూడియున్నవాడై ఏదేని ప్రదేశమున నివసించునప్పుడు, ఆతనిని చూచినవారికి ‘ఆతడు గొప్పవనికుడు మరియు ‘విలాసపురుషుడు’ నని తోచును. సరిగా యిదేరీతిని, జీవాత్మ శరీరమును ఆవ్రయించినప్పుడు ఆతనికి గల అహం - కర్తయినెడి భావము అతి బలవత్తరముగా నగును, మరియు, విషయములు మరియు యింద్రియముల ఉపద్రవము ప్రారంభించును. లేదా, జీవాత్మ శరీరమును త్యజించి నప్పుడు అతడు యింద్రియముల నిర్మాణమునంతనూ తనవెంట గొని పోవును. అతిథికి అవమానము కలిగినప్పు డాతిథి గృహస్థుయొక్క పుణ్యసంపదను హరించుకొని పోవురీతిని, లేదా కొయ్యబొమ్మలను ఆడించు తాడు తనవెంట వాటి చలనశక్తిని తీసికొనిపోవురీతిని; లేదా అస్తమించు సూర్యుడు లోకుల వేత్ర, ప్రకాశమునుకూడా తనవెంట తీసికొనియే పోవురీతిని, లేదా వాయువు పుష్పములు మరియు ఫలములయొక్క పరిమళమును దోచుకొనిపోవు రీతిని; ఓ అర్జునా, శరీరమును విడచి వెళ్ళునప్పుడు దాని ప్రభువగు జీవాత్మకూడా మనస్సు మరియు శ్రోత్రాదీ ష డింద్రియములను తనవెంట గొనిపోవును.

శ్రోత్రం చక్షు స్పర్శనంచ రసనం ఘ్రాణమేవ చ |

అధిష్ఠాయ మనశ్చాయం విషయా నుపసేవ జే

“అటు పిమ్మట యీ మృత్యులోకమునగాని లేదా స్వర్గలోక
 మునగాని అతడే శరీరము నెచ్చట భరించునో, అచ్చటనే ఆ శరీరమునందే
 జీవాత్మ ఆ మనుష్య మొదలుగాగల యింద్రియములను విస్తరింపజేయును.
 ఓ అర్జునా, అప్పివపిమ్మట దీపము తన ప్రకాశమును తన వెంటనే ప్రసరింప
 జేయినట్టిదిని తిరిగిదానిని వెలిగించినప్పుడు అది ఆ ప్రకాశముతోడనే
 ప్రకటమగుచోని, యీ జీవాత్మ మదియు శరీరములకుగల సంబంధముకూడా
 అట్టిదే. అది, సంపదముగా యోచించబడినప్పుట్టిలో ఓ అర్జునా, యీవిధ
 మనుష్యావహారిక విధముగనే కనిపించును. వారు అత్మ నిజముగానే యీశ్వర
 ముని ప్రసేశించి, నిజముగనే అది విషయముల ననుభవించి అటుపిమ్మట శరీ
 రమును విడచిపోవునని విశ్వసించురు. కాని వాస్తవిక దృష్టితో చూచినచో
 యీ వచ్చుటపోవుట చేయుట మరియు అనుభవించుట లన్నియు శేవలము
 మాయయే యని ఆత్మయే స్వయముగ సంగీకరించుచున్నది.

ఉత్క్రామంతం స్థితంవాసి భుంజానం నా గుణాన్నితమ్!

విమూఢా నానుఃశ్చంతతి పశ్యంతి జ్ఞానచక్షుషః ||౧౦||

యతినో యోగి శ్చైవం పశ్యన్ప్రాత్య స్థావస్థితమ్!

యతినోఽప్యకృతాత్మానో నైవం పశ్యన్ప్రచేతసః ||౧౧||

“కాని, లోకాలు శరీరము యేర్పడి బాటిలోని కే వైతన్యకై వచ్చి ఆ
 వైతన్యకై వలన ఆశరీరము కదల-మెదలరాదుటను చూచినప్పుడు శరీరము
 లోనికి అత్మ వచ్చినదని వారు చెప్పచున్నారు. ఇదేవిధముగా ఓ అర్జునా!
 యీ శరీరసంగత్యము వలన భిన్న భిన్న యింద్రియములు తమ తమ
 విషయములందు సంచరించుటకు లోకులు భోగించుట యనుచున్నారు.
 అటుపిమ్మట, భోగము వలన నీజించి శరీరము తనంత తాను నిశ్చేష్ట
 తను పొందినప్పుడు లోకులు ‘జీవుడు వెళ్ళిపోయినాడ’ని శేకలు పెట్టు
 దురు. కాని ఓ అర్జునా! చెట్టు కదలినప్పుడు గాలివీచుచున్నదనీ, చెట్టు

కదలనప్పుడు గారి వీచటలేదని తలచుట ఎన్నడైన యుక్తియుక్తముగ నుండునా? లేదా, అద్దము ఎదుట పెట్టినప్పుడు మాత్రమే మనకు మన రూపము లభించినదనిన్ని, అంతకుపూర్వము మనకు రూపమే లేదనిన్ని అంగీకరించనగునా? లేదా, అద్దమును మన ముందునుంచి తొలగించినప్పుడు దానియం దంతవరకుపడిన మన ప్రతిబింబాభాస నకించును, అంతమాత్రము ననే మనరూపము నిజముగనే లోపించినదని తలంచనగునా? శబ్దము వాస్తవమునకు ఆకాశముయొక్క గుణము; కాని ఉరుములు ఉరిమినప్పుడు శబ్దమును మేఘములకే ఆశోపింతుము. లేదా, వాస్తవముగా చూచినచో, మేఘములే చంద్రుని ఎదుట వేగముగ పరుగిడును; కాని సాధారణముగ 'చంద్రుడే పరుగిడుచున్నాడని' తలంచబడును. సరిగా యిదే విధమున, గుడ్డివారు కేవలము భ్రమమూలమున ఆ వికారహీనుడగు ఆత్మసత్త్వాపై శరీరముయొక్క జనన - మరణములను వ్యర్థముగనే ఆశోపించుచున్నారు. ఈ అవస్థలన్నింటను ఆత్మనిరంతరము తన స్థానమునందే యుండును. మరియు శరీరధర్మములు శరీరమునందే యుండును. కాని, యీ సంగతులన్నింటిని చక్కగా, వాస్తవిక రూపమున చూచు వివేకవంతులగు పురుషులు తదితరులై యుండురు. జ్ఞానప్రాప్తివలన ఎవరినేత్రములు యీ శరీరమనెడి బాహ్యవరణమునందే చిక్కుకొనవో, గీర్వ్యకాలమందలి మూర్ఖ కిరణములచే వివేకము వ్యాపించుటవలన ఎవనికిలోపలగల స్వరూపస్ఫురణ కలిగినదో, ఇట్టి విజ్ఞానియగు పురుషుడుమాత్రమే ఆ శుద్ధాత్మను ఎరుంగును. శక్తుశ్రీములతో నిండియున్న ఆకాశము సముద్రమున ప్రతిబింబించి నప్పుడు, ఆకాశము సముద్రమున విరిగి పడలేదనిన్ని దాని ప్రతిబింబము మాత్రమే సముద్రమున కనిపించు చున్నదనిన్ని స్పష్టముగ బోధపడును. ఆకాశ మెచ్చట నుండవలెనో అచ్చటనే ఎల్లప్పుడు వుండును. అచ్చటనే పున్నది; మరియు క్రింద కాల్పించెడి దాని యీ ఆభాస కేవలము మిథ్య యనియే బోధపడును. సరిగా యిదేరీతిని, ఆత్మ యీ శరీరముతో సంబంధమే

నలుల కాన్పించి నప్పటికిని, అది అవిధముగా కన్పించుట కేవలము అభావము. ప్రవాహము నందుండెడి కదలిక ప్రవాహ మందంతటను వుండును; అట్టి ప్రవాహములో నందుని వెన్నెల కదలుచున్నటుల కనిపించి నప్పటికిని, వాస్తవమునకు అవెన్నెల నందుని యందే వుండును. లేదా, నీటి గుట్ట ఒక్కొక్కప్పుడు ఎండి యుండును, ఒక్కొక్కప్పుడు ఎండిపోయి యుండును. అది నీటితో నిండియున్నప్పుడు దానిలో నూన్యప్రతి బింబము కనిపించును; అది ఎండిపోయినప్పుడు దానిలో ప్రతిబింబము కనిపించదు. కాని నూన్యము మాత్రము యథాప్రకారముగనే వుండును. ఇదేమాదిరిగా జ్ఞానులు శరీరము జన్మించుగాక, లేదా మరణించుగాక, కాని, నేనుమాత్రము యథాప్రకారముగను, అచిక్రమముగను వుందును.” అని తలంకును. మరియు అచిక్రమనే చూచురు. ఘటముగాని లేదా మరము గాని వుండుగాక లేదా నానమగుగాక, కాని ఆకాశముమాత్రము ఎల్లప్పుడు యథాప్రకారముగను స్వయంసిద్ధముగను వుండియే యుండును. ఈ తీరుగనే, అత్యంతక్రూరా ఎల్లప్పుడు అఖండముగను అవ్యయముగను వుండును, మరియు కేవలము అజ్ఞానమువలన యీ కల్పితశరీరము జన్మించును, మరణించును; జ్ఞానబుమాత్రమే వాస్తవమున కీసంగతిని ఎరుగుదురు. జ్ఞానులు తమ నిర్మలమగు ఆత్మజ్ఞానమువలన ‘చైతన్యము ఎవనియందునూ నిండియుండును, మరియు దేనినుండియునూ వెడలనూ వెడలదు, మరియు అది ఏకరమనూ చేయించనూ చేయించదు, చేయనూచేయదని’ తెలిసికొందురు. ఎంతఅధికమైన జ్ఞానమైనలభించుగాక, పరమాణువును తెలిసికొనెడి నూత్నబుద్ధి లభించినను లభించుగాక, సమస్తకాస్త్ర పారంగతుడు అయిన నగుగాక. కాని యీ పాండిత్యమునకు తోడుగా వైరాగ్యముకూడ మనస్సునం దుదయించనంత వరకు నా సర్వాత్మక స్వరూప మెన్నడును ప్రాప్తించనేరదు. ఓ అర్జునా! మానవుడు నోటితో వివేకమును గురించి అత్యధికముగ మాట్లాడునట్టి వాడై నప్పటికిని అతని అంతఃకరణమునందు విషయములు దృఢము మరియు స్థిరము

గను నివసించుచున్నయెడల అతనికి నా ఆత్మస్వరూప ప్రాప్తి ఎన్నడును లభించదనుట నిశ్చయము. స్వప్నమున కలవరించెడి మానవుడు రచించిన గ్రంథమువలన ఎన్నడైన వ్యావహారిక సమస్యలు నిరాకరించుటకు వలను పడునా? లేదా, ఏదైన పుస్తకమును చేతబుచ్చుకొని సంతమాత్రమున దానిని చదివినందువలన కలిగెడి ఫలితము లభించునా? లేదా కనులుమూసి ముక్తకు ముత్యమును తగిలించినంత మాత్రమున దానివెల గట్టనగునా? ఇదేవిధముగా చిత్తమున అహంకారము నిండియుండగా మానవు డెన్ని శాస్త్రములనుగురించి చర్చించినప్పటికిని, అట్టివాడు కోట్ల కొలది జన్మము లెత్తినను ఎన్నడును నేను ప్రాప్తించజాలను. ఏకమాత్రుడ నగు నేనే సమస్తభూతము లందును వ్యాపించి యుండును; నా ఆ వ్యాప్తిని గురించి నీకు వివరించి చెప్పెదను యనుము.

యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖలమ్ ।

యచ్చంద్రమసి యచ్చాగ్నౌ త త్రేజో విద్ధి మామకమ్ ॥ ౨౨ ॥

“సూర్యసమేతముగా గల యీ విశ్వమంతయు ఎవని లేజన్ముచే ప్రకాశించునో, ఆ లేజస్సంతయు నాదే. ఓ అర్జునా! సూర్యుడు జలాంశమును ఎండించి ఆస్తమించునప్పుడు, ఆ అరుకుపోయిన జగత్తునకు ఆర్ధ్రత్వమును యిచ్చెడి చంద్రునియొక్క చంద్రికలుకూడ నా లేజస్సే. మరియు కాల్పుట మరియు కరగించుట మొదలుగా గల అనేక కార్యముల వొనర్చు శృద్ధిపొందుచున్న అగ్నికి గల లేజస్సుకూడా నాదే.

గామావిశ్వచ భూతాని ధారయామ్యహ మోజసా

పుష్ణామి చౌషధీ స్సర్వా సోమో భూత్వా రసాత్మకః ॥౩॥

“నేనే యీ భూతలమున ప్రవేశించి దానిని సంపాదించి యుంతును. యిందుచే అది మట్టిబెడ్డ రూపమున నున్నప్పటికిని మహాసాగరజలమున కరగి జోడు. ఆసంఖ్యాకములగు భూతకోటియొక్క భారమును యీ పృథివి

ఏ శక్తికలన మాయచున్నదో, ఆ శక్తిని కూడా నేనే దానిలో ప్రవేశ పెట్టి దానిని ప్రదాన మువర్తును. ఓ అర్జునా! ఆకాశమున చంద్రరూపమున నేనే సంచరించుచున్న అమృతసరోవరమువలె నుండియున్నాను. అచ్చటి నుంచి క్రిందికి పోయెడి కిరణములందు నేనే అమృతము నింపి వవస్సుకుల నన్నింటిని (ఓషధులు) పోషించుచున్నాను. ఈ విధముగ, ధాన్యాదులనెడి సుకాలమును కలిగించి ఆన్నము ద్వారా భూతకోటిని జీవింపజేయుచున్నాను. ఈ విధముగా ఆన్నము యథేచ్ఛగా లభించినప్పటికిని, ఆ ఆన్నమును జీర్ణము చేసి జీవులను సుఖవంతులుగ నొనర్చెడి జరరాగ్ని యనెడి శక్తి ఎచటనుంచి వచ్చును?

అహం వై శ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః |

ప్రాణాపాన సమాయుక్తః సచామ్యన్నం చతుర్విధమ్ | ౧౪ |

ఇందుకొరకే ప్రాణికోట్లయొక్క శరీరమున నాభికందమువద్ద కుంపటిని అంటించి వారిజరమునందు నేనే అగ్నిరూపమును ధరించి యుందును. ప్రాణాపాన వాయువులనెడి తిప్తులను రాత్రిం - బవళ్ళు నడపి ప్రాణుల జరరములందు నేను పచనమొనర్చు పదార్థములకు లెక్కయేలేదు. గట్టివి, మెత్తనివి, చక్కగా పక్వమైనవి మరియు వేయించినవి - అనెడి నాల్గవిధము లగు ఆన్నములను నేను పచనమొనర్తును. అనగా, యీ వున్నజీవులన్నియూ నేనే, మరియు జీవులకుగల జీవముకూడా నేనే. అజీవమును నడపెడి జర రాగ్నికూడా నేనే. ఇట్టిస్థితిలో నా వ్యాపకత్వమును గురించిన చమత్కారము నెంతదూరమువరకు చెప్పను! ఈవిశ్వమునందు నేనుతప్ప మరేదియూ లేదు. కేవలము నేనే అంతటను వున్నాను. ఇటులనేయగుచో, కొందరు జీవులు సుఖముగను, మరి కొందరు దుఃఖముతోనూ వుండుటకు గల కారణ మేమని నీమనస్సు నందు సంశయము తోచవచ్చును. నగరము నందంతటను ఒకే దీప ప్రకాశమున్నప్పుడు, కొన్ని ప్రదేశములలో వెలుతురు,

మరికొన్ని ప్రదేశములలో చీకటి ఏల కనిపించును? కాన నీకు గలిగిన యీ సంశయమును నివారించెదను. వాస్తవముగ చూచినచో, అంతటను నేనొక్కడనే వున్నాను, మరియు యీ జగత్తున నాకు భిన్నముగా గల ఏ వస్తువు లేనేలేదు. కాని, ప్రాణులకు నేను వారివారి బుద్ధుల ననుసరించి భాసిల్లుచుందును. ఆకాశస్థుని యనెడి పేరుగల గుణము ఏకరూపమే, కాని వాద్యభేదముల ననుసరించి తమంతతాము భిన్నభిన్న నాదములను కలుగ జేయును, లోక వ్యవహారముతో పూర్తిగా అలిపుడూ భిన్నుడు గానూ వుండెడి నూర్పుడు ఉదయించు చున్నాడు, మరియు అతడు అన్నింటికీ దూరముగను విడిగాను వుండును. అయినప్పటికిని అతడు లోక వ్యవహారమును నడపుటలో నుపయోగపడు చున్నాడు. బీజభర్తృము ననుసరించి జలము ఆయావృక్ష రూపమున రూపాంతరము పొందును. ఇదేవిధముగ జీవరూపమున నాస్వరూపము పరిణతిపొందును. ఒక పురుషుడు మూర్ఖుడుగ నుండును, మరొకడు తెలివి గలవాడుగా నుండును. ఈ యిద్దరిమందు రెండు నీలమణిహారములు పెట్టబడెను. మూర్ఖున కది సర్పముగ తోచి అతనిని భయ భీతు నొనర్చును. కాని తెలివిగలవాడు దాని నిజస్వరూపమును తెలిసికొనును. అందువలన అది అతనికి అనందము నిచ్చును. స్వాతీనక్షత్ర జలము ముత్యపు చిప్పలోపడి ముత్యముగ నగును. కాని సర్పశరీరమును ప్రవేశించి ఆ జలమే విడుమగురీతిని నేను జ్ఞానులకు నుఖముగను, అజ్ఞానులకు దుఃఖముగను నగుదును.

సర్వస్యచాహం హృదిసన్నివిష్టో మత్త స్సత్ప్రతిజ్ఞాన మపోహా నంచ!

వేదైశ్చ సర్వై రహమేవ వేద్యో వేదాంతకృ ద్వేదవిదేవ చాహమ్ ॥౧౫॥

“వాస్తవముగ చూచినచో యీ ప్రాణులయొక్క మనస్సునందు రాతింబవట్టు నేను ఫలానా, ఫలానా వస్తువు నేనే అనెడి భావమువుండును.

కాని మహాత్ముల సాంగత్యము చేయుటవలన, యోగజ్ఞానమును అభ్యసించుట వలన మరియు పై రాగ్యసంపన్నుడై గురుచరణములను నేవించుట వలనను, మరియు యీ విధమగు యితర సత్కర్మములను ఆచరించుటవలనను ఎవరి యొక్క అశేషమగు అజ్ఞానము నాశనమైనదో మరియు ఎవరి ఆహంభావము చాలా ప్రవేశించి రమించసాగునో, అట్టివారు తమంతరామే నన్ను గుర్తించుదురు. మరియు నన్ను అనగా ఆత్మతత్త్వమును గుర్తించి నుభించుదురు. వారు యీ విధమగు సుఖసంపన్న సిద్ధిని పొందుటకు నేను గాక మరెవరు కారకు లగుదురు? నానోదయమైన వీడ్ముట మన మా సూర్య ప్రకాశము వలననే ఆతనిని చూచు రీతిని నా సాధనము వలననే నా జ్ఞానము కలుగును. దీనికి విరుద్ధముగ, దేహభిమానమున బంధింపబడి యుండుటవలనను మరియు ఎల్లప్పుడు సంసారమయొక్క గొప్పదనమును విచుచుండుట వలనను ఎవరి ఆహంభావము శరీరమునందే ముడిగియుండునో అట్టివారు విహికము మరియు పారలౌకిక సుఖములను పొందుటకొరకై కర్మకాండకు సంబంధించిన అనేకకార్యములను చేయసాగుదురు. ఇందు వలననే వారి భాగమునకు దుఃఖ మునెడి విశిష్టాంశము లభించును; కాని, జాగ్రదవస్థలో చూచిన విషయములే స్వప్నమునకు కారణమగు రీతిని, ఓ అర్జునా! వారి యీ అజ్ఞాన జనితముగు భ్రమకు కూడా నేనే కారకుడనూ, ఆధారుడనూ అయి యున్నాను. మేఘముల మాలమున పగటియం దంధకారము వ్యాపించును, కాని ఆ మేఘములు కూడా అది పగలు అగుటవలననే కాన్పించుచున్నవి. ఇదే విధమున నా స్వరూపము ఏతెరచే కప్పివేయబడి ప్రాణులకు కేవలము సాంసారిక విషయముగానే కాన్పించునో, అదికూడా నాశక్తియొక్క ఆధారమువలననే కాన్పించును. ఓ అర్జునా! నిద్రకూ మరియు మెలకువకూ కూడ జాగ్రదవస్థయే హేతువైన విధముగ యీ శత్రులకుగల జ్ఞానము మరియు అజ్ఞానమునకుకూడ నేనే మూలకారణము. సర్వాభాసమునకు తాడనెడి

జ్ఞానమునకూ - రెంటికీ మూలకారణము త్రాడే అయిన విధమున, అజ్ఞానము నకు మరియు జ్ఞానమునకూ, మరియు అజ్ఞానమువలన కాన్పించెడి సాంసారిక ప్రసారమునకంతకునుకూడ 'నేనే' మూలకారణమని తెలిసికొనుము. కావుననే ఓ అర్జునా! నా స్వరూప కల్పనముగాక పూర్వము, వేదములు నన్ను తెలిపి కొనుటకై ముందుకుసాగినప్పుడు వాటియందు భిన్నభిన్నకాఖిలు వెలువడ సాగెను. అయినప్పటికిని ఆ భిన్నభిన్నకాఖిలుకూడా నన్ను గురించిన జ్ఞానమునే కలుగజేయుననిఎరుంగవలెను. ఏలనన, తూర్పుదిక్కుకు ప్రవహించుగాక, లేదా దక్షిణదిక్కుకు ప్రవహించుగాక - యీ రెండువైపులకు ప్రవహించు నదులూ అంతమున సముద్రము లోనికే పోయి కలియును. సుగంధసహిత ముగ గాలిపీతలు ఆకాశమునందు లీనమగురీతిని, శబ్దసహితముగ కృతులు కూడా 'అహం బ్రహ్మైస్మి' యనెడి మహా సిద్ధాంతమునందే లీనమగును. ఈ విధముగ కృతులన్నియు సిగ్గులి స్తబ్ధముగ సుండుటకూడా నా ప్రకాశము పతననే జరుగును. అటుపిమ్మట, ఏ నిర్మలజ్ఞానము కలుగుటతోడనే శ్రుతి సహితముగ జగత్తంతయూ లీనమగునో, అజ్ఞానము నెరిగిన వాడను కూడా 'నేనే'. నిద్రనుంచి లేచినపిమ్మట స్వప్నవిషయ మేదియూ మను మ్యనియందు మిగిలియుండక 'నేనే ఉన్నాన' ని ఆకడు తలంచురీతిని, ఏవిధమగు ద్వితాభాసయూ లేకుండానే 'నేను నా అద్వైతత్వమును స్వయముగా నెరుంగుదును. మరియు ఆత్మబోధకు కారకుడనుకూడా 'నేనే'. ఇంత అయినప్పటికిని కర్పూరమునకు నిప్పుంటుకొనిన పిమ్మట, ఓ అర్జునా! దాని మహిగాని లేదా అగ్నిగాని మిగిలియే యుండని రీతిని, ఏ జ్ఞానము అవిద్యనంతను భస్మమొనర్చివేయునో, స్వయముగ అజ్ఞానమే ఎప్పుడు లుప్తమైపోవునో, అప్పుడు అగుట - కాకుండుట, లేదా జన్మించుట - మరణించుటలుకూడా ఏ మాత్రము మిగిలియుండవు. తనతో పాటు యీ విశ్వము నంతనూ దొంగిలించుకొనిపోయిన దొంగయొక్క జాడతీయుట ఎటుల సంభవమగును? ఈ విధముగనే గల ఏకమగు అవర్ణ

నీయమగు శుద్ధావస్థ ఏదిగలదో, ఆ అవస్థకూడ నేనే. ఈ విధమున కేవల స్వరూపియగు బ్రహ్మము జడము - అజడములను అన్నింటిని వ్యాప్త మొనర్చినప్పుడు ఆ అనుపాధిక నిరంజన ఆత్మ స్వరూపమువరకు చేరిపోవును. శ్రీకృష్ణు లీవిషయముల నన్నింటిని చెప్పిరి; వీటి ప్రభావము పాలసముద్రమున ఆకాశమందలి చంద్రుని ప్రతిబింబముపడిన రీతిని, నేడా తళ తళ మెరయుచున్న గోడపై దానిఎదుటగల చిత్రముయొక్క ప్రతిబింబము పడెడి విధముగా' అర్జునుని అంతఃకరణముపైన పడెను. కాని, బ్రహ్మజ్ఞానమునం దొక విలక్షణ గుణము గలదు - అదేమన జ్ఞానము కలుగుచున్న కొలది దానియం దభిరుచి కూడ క్రిమ క్రిమముగ వృద్ధిపొందు చుండును. అందువలన అనుభవ - పిదగ్రేష్ఠుడగు అర్జునుడు శ్రీకృష్ణ భగవానునితో విటులనిరి - “ఓ మహారాజా ! మీరు మీ వ్యాపకత్వమును గురించి వివరించు సందర్భమున ఆశేషముతో మీరు వర్ణించి చెప్పిన మీ ఉపాధికహిత స్వరూపమును గురించి నాకొకమారు స్పష్టీకరించి చెప్పగోరెదను” అంత ద్వారకాధీశులగు శ్రీకృష్ణు లిట్లనిరి - ఓ అర్జునా ! నీవు చాల చక్కనివిషయము నడిగితివి. నిజముగా అడిగినచో ఓ అర్జునా ! నాయందు కూడా ప్రేమ పూర్వకముగ నిరంతరము మాట్లాడు చుండవలె ననెడి వాంఛయుండును. కాని, నేనేమి చేయును, నీవలె ప్రశ్నించువాడు నాకెవడును దొరకడు. నేడు నీరూపమున నా మనోరథము ఫలించినది; ఏల నూ, నీవు విస్మంకోచముగ నన్ను హృదయపూర్వకముగ ప్రశ్నించితివి. అద్వైతమువరకు చేరిన పిమ్మట ఏ అనుపాధిక స్వరూపానుభవము కాగలదో, ఆ స్వరూపమును గురించియే నేడు నీవు ప్రశ్నించి నన్ను పరమ సుఖపంతు వొనర్చితివి. ఏ అద్వైతమునకు ముందుగా వచ్చిన పిమ్మట మన నేత్రములే మనకు కనిపించునో, ఆ అద్వైతమువంటిదేయగు నీవంటి ప్రశ్న కుశలుడూ, నిర్మల శ్రేష్ఠుడూ నగు సహచరుడు నేడు నాకు సంభాషించుటచే లభించెను. ఓ సఖుడవగు అర్జునా ! నీవు అజ్ఞానుడవై అన్నివిషయముల నడుగుము.

నేను శిక్షకుడనై నీకు వాటి నన్నింటిని బోధించెదను". ఇటుల చెప్పి భగవానుడు అర్జునుని ఆలింగన మొనర్చుకొనెను, అంత నాతడు కృపా దృష్టిని బరపి చెప్పిన విషయముల నీక వినుడు. శ్రీకృష్ణు లిటు లనిరి. "ఓ అర్జునా ! మాట్లాడుటకు పెదవులు రెండు వున్నప్పటికిని వాటి రెంటినుండి ఒకే మాట వెలువడును; నడచుటకు కాళ్ళు రెండున్నప్పటికిని ఆరెంటితోనూ ఒకేనడక జరుగును. ఇదేవిధమున నీవు ప్రశ్నించుట నేను జవాబిచ్చుటలు రెండునూ ఒకటియే. నీవూ, నేనూ—యిద్దరమూ ఒకే అర్థము లేదా అభిప్రాయముపై దృష్టినుంతుము. అందుచే యీ సమయమున ప్రశ్నించువాడూ జవాబిచ్చువాడూ—యిద్దరూ ఒక్కటే" ఇటుల చెప్పవలసి భగవానులు ప్రేమపూర్ణులైరి. మరియు వారు అర్జునుని ఆలింగన మొనర్చుకొనిరి. అటుపిమ్మట వారు కొంచెము భయపడి తమలో తామిట్లనుకొనిరి — "ప్రేమయనెడి యీ మోహమును తొలగించవలెను, బెల్లమున తీపియే వుండును. అయినప్పటికిని ఆ మాధుర్యము లెగిపోకుండా కాపాడుట కొరకై దానియందు కొద్దిగా జ్వరము కలపవలసియున్నది. ఇదే విధముగా ప్రేమయనెడి యీ మోహమును దూరమొనర్చుకున్నచో చేజిక్కిన యీ సంవాదనుభవమును కోల్పోవలసి వచ్చును. పూర్వమునుండియే యీతడు నరుడు నేను నారాయణుడను. మా యిరువురియందును భేదమునకు తావేలేదు. అయినప్పటికిని నా యీ ప్రేమావేశమును లో లోపలనే ఆపుకొనవలెను. " అని యోచించి వెంటనే భగవానులు అర్జునుని యిటుల యడిగిరి— " అర్జునా, నీవేమి యడుగుచుంటివి ? " ఇది వినుటతోడనే అద్వైతప్రేమచే శ్రీకృష్ణభగవానుని స్వరూపమున లీనముకానున్న అర్జునుడు స్పృహలేచ్చుకొని, గద్గదస్వరముతో నిటులనెను— " మహారాజా, నేను మీ ఉపాధి హీనస్వరూపమును గురించి చెప్పవలసినదిగా కోరితిని " ఇది విని, భగవానుడగు శార్ఙ్గధరుడు ప్రధమమున ద్వివిధ ఉపాధులను గురించి వర్ణించసాగెను. ఇందుపై కొందరు, అర్జునుడు ఉపాధిరహిత వస్తువును

గురించి అడుగగా, భగవానులీ ప్రకరణమున ఉపాధులనుగురించి ఏలచెప్పెనని ప్రశ్నించవచ్చును. మజ్జిగనుంచి దానిసారాంశమును తీయుటనే వెన్నును తీయుటయందురు, మరియు నికృష్టభాగమును భస్మమునర్చుటనే బంగారును పుటముపెట్టి స్వచ్ఛమైనట్టిదిగ చేయుటయనికూడఅందురు. నాచును చేతితో ఒకప్రక్కకు తొలగించినప్పుడే నీరు లభించును. మేఘములు వుండనప్పుడే కేవలము ఆకాశము అవశిష్టముగనుండును. పైనగలపాల్గులు తీసివేసినప్పుడు బియ్యపుగింజ లభించుటకు విలంబమేలయగును? సరిగా యిదేవిధమున, విచారణద్వారా ఉపాధియుక్త వస్తువుయొక్క ఉపాధులు అంతమొందినప్పుడు నిరుపాధికమన నేమోఎవరికిని చెప్పనక్కరయుండదు. ఒకానొకయోవనవతిని వివిధనాచుములను ఉచ్చరించవలసినదిగా చెప్పినప్పుడామె, ఆపేరులలో ఎచ్చటనైన తన భర్తపేరు వచ్చుచో ఆమె ఆపేరును ఉచ్చరించకపోగా వెంటనే తనను లజ్జలజ్జేయు తలంపుతో తనభర్తపేరుకూడ అందుజేర్చబడినదని తలంచును. సరిగా యిదేవిధమున, అ నిర్దుశా, నిరుపాధిక నిరాకార ఆత్మస్వరూపమును కేవలము సబ్బురాలైన వాక్కు ప్రకటించును. కావుననే చెప్పి నలవికానివిషయమును చెప్పవలసినదిగా కోరుటచే, భగవానులు ముందుగా ఉపాధులను గురించి వివరించసాగిరి. పాద్యమినాటి చంద్రుని నూత్యరేఖలు చూపించుటకై ఎత్తుగానున్న ఏదేనొక వృక్షకాఖ ఉపయోగింపబడు రీతిని, యీ సమయమున ఉపాధులను గురించిన చర్చకూడా అదేరీతిని ఉపయోగ పడును:

ద్వావిమా ఘృణమో లోకే క్షరశ్చక్షర ఏవచ |

క్షర స్సర్వాణి భూతాని కూటస్థాక్షర ఉచ్యతే | ౧౬

భగవాను లిటులనిరి- “సోదరా అర్జునా, యీ సంసార రూపమున మన్న నగరమతి చిన్నది. అనగా కేవల మిద్దరు పురుషులకు మాత్రమే చెందినది. ఆకాశమునం దంతటను కేవలము రాత్రింబవళ్ళు రెండే వుండు రీతిని యీ సంసారమనెడి నగరమునందు కూడా కేవలము యిద్దరు పురుషులే

వుండురు. మరియొక మాడవ పురుషుడుకూడా గలడు. కాని అతనికి యీ యిద్దరిపేరుకూడా యిష్టముకాదు. పృస్తుతము తాత్రీ మీ యిద్దరి పురుషులను గురించియే తెలిసికొనుము. ఈ పురుషులిద్దరూ యీ సంసారమనెడి నగరమున నివసించుటకై వచ్చిరి. వీరిలో ఒకడు అంధుడు, మూఢుడు మరియు కంటివాడు, మరి రెండవవాడో సర్వావయములు గలిగిన బలశాలి. వీరిద్దరూ ఒకేనగరమున నివసించుచుండుటవల్ల వీరికి స్నేహము కలిగెను. వీరిలో మొదటి వానిని త్వురుడు రెండవవానిని అత్తురుడు అందురు. ఈ జగత్తునంతను వీరిద్దరే దట్టముగ నింపెయించిరి. ఈ యిర్వురగు త్వురుడు, అత్తురుడు అననెవరో నీకు వివరించి చెప్పెదను వినుము. ఏ అర్హునా, మహత్తత్వమునుండి మొదలుకొని తృణాగ్రభాగమువరకుఎన్నిచిన్నవీ-పెద్దవీయగుచరాచరవస్తువులీసంసారమందు గలవో, లేదా మనస్సు లేక బుద్ధిలోనికి ఎన్ని విషయములు రాగలవో, ఏయే వస్తువులు పంచమహాభూతములచే నిర్మితమైనవో, వేటివేటికి నామరూపములు గలవో, ఏవేవి త్రిగుణవ్యాప్తిలోనికి వచ్చునో, ఏ బంగారుతో యీ భూతకోటి యనెడి నాణెములు తయారగునో, ఏ గవ్వల నాధారముగా గొని కాలుడనెడి జూదపు ఆట ఆడబడునో, విపరీతజ్ఞానము అనగా భ్రమ, లేదా మోహముచే ఏయే విషయజ్ఞానము కలుగునో, ఏది ప్రతిక్షణము సందును పుట్టి - నశించుచుండునో, - తాత్పర్యమేమన, లోకులు దేనిని జగత్తుందులో ఏది ప్రకృతి లేదా మాయా కారణముచే అష్టదిగ్ భేదములచే కూడియున్నదో, ఏ దేహాత్మేత్రము యిదివరలో వర్ణింపబడియున్న ముప్పది యారు భిన్నతత్త్వములచే నిర్మితమైనదో - దానిని యింకెందరూము వర్ణింపను - ఇంతకు ముందు నేను సంసారవృక్షమని పర్ణించిన వర్ణనమంతయూ, మనము నివసించు నగర మనియు, చైతన్యమే యీ ఆకారముల నన్నింటిని భరించుననియు తెలిసికొనవలెను. సింహముయొక్క పృతిబింబము ఏదైనా నూతిలోపడినప్పుడా సింహము ఆ పృతిబింబమును చూచి 'ఆ కనిపించు నట్టిది మరొక సింహమని తలంచి, కోభముచే గర్జించుచూ ఆ నూతిలో

దూకు రీతినీ, లేదా నీటియం దుండెడి ఆకాశతత్వముపైవనే ఆకాశము యొక్క ప్రతిబింబము పడు రీతిని అద్వైతముకూడా ద్వైతమును అంగీకరించును. ఓ అర్జునా ! యీ రీతిని సాకార నగరమును కల్పన మొనర్చుకొని ఆత్మ తన మూలస్వరూపమును మరచిపోవును. మరియు అవిస్మృతి యందే నిద్రించును. ఒకానొకడు స్వప్నమున పడకగదినిచూచి దానియందే నిద్రించువీరిని, అత్మకూడా యీ కల్పిత నగరమున నిద్రించును. అటు పిమ్మట ఆ నిద్రాశేషములో అది 'నేను సుఖముగ నున్నాను. నేను మఃపము' మన్నాను' అని తలంచుచును. అంతట స్వప్నమునందే అహంకారబ్ధిములలో కలవరించుచును. ఇతడు తండ్రి, యీమెతల్లి అని అది తలంచుచును. నేను ఏర్రగానున్నాను, లేదా చాలదీనుడను, దుర్బలుడను, ఇతడు కొడుకు, యీమె భార్య. వీరంతా నావారు కాదా? అని తలంచుచును. ఈ స్వప్నమునందేపడి అది ఇహ - పరలోకపుకలలలో నుండును. ఓ అర్జునా, ఈ చైతన్యమునే 'క్షర పురుషు' వందురు. ఇక, ఎవని 'క్షేత్రజ్ఞ' : వందులో, ఎవని స్థితిని జగత్తునగల లోకులెల్లరు తీవ్రముడులో, ఎవడు తనను తాను మరచిపోయి భూతకోటియొక్క గుణ సర్వములకు అధీపదుని వ్యవహరించునో, ఆ ఆత్మనే 'క్షర పురుషు' వందురు. ఏదృష్టిచే ఆతడు పూర్ణరూపముగ బ్రహ్మయో, అదేదృష్టితో ఆతనికి 'పురుష' నానుముకూడ కోల్గిల్లును. ఇదిగాక, ఆతడు శరీరమునందంతటను నిద్రావస్థయందుండును, అందువలనకూడ ఆతడు పురుషుడని పిలచుటకు అర్హుడగును. కాని ఆతడు ఉపాధిచే అంకితుడగుటవలన ఆతనిపై వ్యర్థముగనే క్షురత్వము, నక్షరత్వములనెడి కళంకములు ఆపాదింప బడినవి. అలలుగా భేచుచున్న నీటితో పాటు చంద్ర ప్రకాశముకూడా ముందు - వెనుకలకు పోవుచున్నటుల కనిపించు రీతిని, యిదికూడా ఉపాధికిగల వికారముల వలన చంచలముగా కాన్పించును. కాని, ఆ అలలు భేచు నీరు ఎండిపోయినప్పుడు దానిలో ప్రతిబింబించెడి చంద్రప్రకా

శము కూడా లోపించును, సరిగా యిదేవిధమున, ఉపాధి నాశమైనప్పుడు దానికి ఉపాధివలన కలిగిన వికారములు కూడా లేకుండా పోవును. ఈ విధముగా ఉపాధియొక్క సామర్థ్యము వలననే దీనికి క్షణభంగురత్వము స్థాపించినది. మరియు యీ దుర్బలత్వము వలననే లోకులు దీనిని తీరమందురు. కావుననే, జీవుడు లేక చైతన్య జీవాత్మను తీరపురుషుడని ఎరుంగవలెను. ఇక అతీరపురుషుడని ఎవనినందుమో చెప్పెదను నినుము. ఓ మీరుడవగు అర్జునా ! అతీరుడను పేరుగల యీ రెండవ పురుషుడు కేవలము పర్వతములలో మేరు పర్వతమువలె మధ్యస్థుడు మరియు సాక్షిరూపమున చూచువాడునై యున్నాడు. పృథ్వి, పాతాళము మరియు స్వర్గముల నెడి స్థలభేదముల ననుసరించి మేరువెన్నడును త్రివిధములుగ కనిపితిని, యీ అతీరపురుషుడుకూడా జ్ఞానాజ్ఞానాంగములందు లిప్తుడుకాడు. అతడు ఘడ్గజానముచే ఏకత్వమునూ పొందడు. మరియు అజ్ఞానమువలన అతనిలో ద్వైతభావమూరాదు. ఈ రీతిని కేవలము జ్ఞాతృత్వముతో కూడియున్న తటస్థతయే యీతని స్వరూపము. మట్టియొక్క మట్టితనము నశించినప్పుడు దానిచే కుండలు మొదలగు పాత్రలు తయారు చేయుటకు వీలుకలుగదు. సరిగా అదేవిధమున, ఆ మృత్తికాత్వము లోపించిన కుండమువలె యీ మధ్యస్థపురుషుడున్నాడు. సాగరముగాని జలాశయముగాని యింటిపోయినప్పుడు వానియందు అలలూపుంకవు. నీరూ పుండదు. ఆ ఎండిపోయిన సహోవరమువలె యీ మధ్యస్థుని నిరాకార స్థితి యుండును. ఓ అర్జునా, దీనిని నిద్రలో వచ్చెడి కునికిబాట్లు వంటి స్థితిగా ఎరుంగుము. ఏలనన అప్పుడు మెలకువ ఏవిధముగనూ వుండదు. కాని స్వప్నావస్థ మాత్రము పూర్తిగా రాదు. ఎవడు కేవలము ఆ అజ్ఞానావస్థ యందుండునో, ఎవనియందు విశ్వాభాస మనినప్పుటికిని అభ్యుదయము అత్యజ్ఞానోదయము కాలేదో అతనినే అక్షుడని చెప్పువలెను. మొదట కల విరహితుడగు ఆమావాస్యనాటి చంద్రుని

రూపముతో సమానముగ యీ అక్షరుని లక్షణమునుకూడ ఎరుంగవలెను. ఉపాధులన్నియు నశించినపిమ్మట జీవదళ దేనియందు లీనమగునో, ఉపాధులు నశించినపిమ్మట కాయకాసిన పిమ్మట వృక్షము బీజరూపమున ఆ కాయలో సమావిష్టమై యుండురీతిని దేనియందు లీనమైయుండునో దానినే ఆవృక్తమందురు. గాఢమగు అజ్ఞానమును సుషుప్తి యందురు. మరియు స్వప్నము-జాగ్రద్వస్థలను దాని ఫలరూపములుగా నెరుంగవలెను. వేదాంతమున బీజస్థితి యనబడుచున్నది యీ అక్షరపురుషస్థానమే. ఎచ్చటినుంచి విపరీత జ్ఞానము జనించి జాగ్రత్స్వప్నములద్వారా అనేక తర్క నిర్మలము అనెడి పరమమన సంచరించునో, మరియు ఓ అర్జునా! ఎచ్చటినుంచి విశ్వాసము బయలుదేరునో, ఎచ్చట వ్యక్తము మరియు ఆవృక్తములు విశ్వ మొందునో, ఆ అవస్థయే అక్షరపురుషుడు. రెండవవాడగు శ్రీక్షర పురుషుడు ఈ విశ్వమున జాగ్రత్స్వప్నము లనెడి ఆటను ఆడును; జాగ్రత్స్వప్నావస్థలు రెండునూ ఎచ్చటినుంచి జనించునో మరియు బ్రహ్మ వ్యాప్తికంటె కొంచెము నిమ్మకొటికి చెందిన ఏ అవస్థ గలదో, మరియు ఏది అజ్ఞానపు గాఢనిద్ర యనెడి పేరట ప్రసిద్ధి పొందినదో, మరియు ఓ పరశ్రేషుడవగు అర్జునా, దీని తరువాత స్వప్న, జాగ్రత్ లనెడి అవస్థలు ఉత్పన్నము కానిచో యథార్థముగ ఏ అవస్థకు బ్రాహ్మీస్థితియని పేరు బెట్టబడునో, కాని దేని ఆకారమున ప్రకృతి పురుషు లనెడి యీ రెండు మేఘములున్నూ ఉత్పన్నమగునో, మరియు దేనియందు క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞులయొక్క స్వప్నాభాస యుండునో, తాత్పర్య మేమన, తనకాఖిలమైన ప్రసార మొనర్చెడి యీసంసార వృక్షముయొక్క మూలమునే యీ అక్షరపురుష స్వరూపముగా నెరుంగ వలెను. కాని, ఈతడు పూర్ణరూపమున ఆత్మస్వరూపమున దున్నప్పూడితనిని పురుషుడని ఏల పిలుచుచున్నారు అని ప్రశ్నించుచో, దానికి జవాబు, ఈతడు మాయా సగరమున నిద్రించి యుండుటవలన యీతనిని పురుషుడని పిలుచుచున్నారు.

ఇదే రీతిని, వికారములుచేయు గందరగోళముకూడా అజ్ఞానముయొక్క ఒక విధానమే. ఆ అజ్ఞానానుభూతి కలుగని స్థితియే దీని సుషుప్త్యావస్థ. ఇందు వలననే యీతడు స్వయముగా ఎన్నడును నశించడు, మరియు జ్ఞానమునకు మినహా మ రేవిధముగానూ, యితనిని నాశమొనర్చుటకు వీలుకాదు. ఇందు చేతనే వేదాంతము మహావిద్ధాంత పూరితమైన దీనికి 'అక్షర' నామమును ప్రసిద్ధమొనర్చినది. సారాంశమేమన, జీవరూపియగు కార్యమునకు ఏది కారణమో మరియు మాయా సాంగత్య మెవరిలక్షణమో, దానినే అక్షర పురుషుడు అనగా స్వయంగచైతన్యముగనే ఎరుంగవలెను.

ఉత్తమః పురుషస్తస్యః పరమాత్మేత్యుదాహృతః ।

యో లోకత్రయ మావిశ్యే బిభర్త్యవ్యయ ఈశ్వరః ॥౧౭॥

యస్మా త్త ర మతీతో హ మక్షరాదపి చోత్తమః ।

అతో హస్మిలోకే వేదే చ ప్రథితః పురుషోత్తమః ॥ ౧౮॥

“ ఇక యీ విపరీత జ్ఞానమువలన లోకులయందు జనించు జాగ్రత్స్వ ప్నము లనెడి ద్వివిధావస్థలున్నూ మూలగాఢ జ్ఞానమునందు లీనమగును. మరియు, ఆ మూలఅజ్ఞానము జ్ఞానమునందు లోపించి, జ్ఞానముఎదుటకు వచ్చినప్పుడు జ్ఞానముకూడ ఆ అజ్ఞానమును ‘ అగ్ని కట్టెను కాల్చి వేయ రీతిని ’ నాశమొనర్చును; మరియు అప్పుడు ఆ జ్ఞానమును ఆత్మవస్తువును ప్రాప్తింపజేసి ‘ కట్టెను కాల్చి వేసి అంతమున అగ్నికూడ తనంతతానే నశించిపోవు రీతిని ’ జ్ఞానముకూడ తన్నుతానే నాశమొనర్చు కొనును. మరియు అట్టి సిద్ధిలో, జ్ఞానముకాకుండా మిగిలియుండు తదితరమును, ఓ అర్జునా, ఉత్తమపురుషునిగా నెరుంగుము. మొదట త్తురుడు మరియు అక్షరుడునని యిద్దరు పురుషులు చెప్పబడిరి. అంతమందు వీరిద్దరికిభిన్నుడగు మరియుక మాదన పురుషుడుగలడనెడి సిద్ధాంతము ఏర్పడును. ఓ అర్జునా !

సుఖప్తి మరియు స్వకావ్యలు రెంటికీని భిన్నమైనదగు జాగ్రదవస్థ మరియు మొకటి గలదు. ఇది మొదటి రెంటికీని భిన్నమైన మూడవ అవస్థగా చెప్పవచ్చు. కేవలము మరియు మృగజలములు రెంటికీని భిన్నమైనదై నూన్యమండలము నిర్మించును. ఈచిదామరదాము ఉత్తమపురుషుని పట్లకూడా చెల్లును. ఆతడు కూడ శూరాక్షుల లిద్దరుకును భిన్నమైనవాడు. కేవల మంతియే కాదు. కాష్ఠము లందుందు అన్ని కాష్ఠమునకు భిన్నముగానుండు రీతిని యీ ఉత్తమ పురుషుడుకూడ శూరాక్షుల లిద్దరుకును భిన్నుడు. ప్రళయ కాలమందలి ప్రళయ జలముక అంతరూపమును దరించి, సమస్త సేవలను దాటి సమస్తవీ సదము లను ఏకరూపముగా నొనర్చు రీతిని దేనిముందు స్వప్నము, సుఖప్తి మరియు జాగ్రదవస్థలు మూడునూ ఏమాత్రము మిగిలి యుండవో, ప్రళయ కాలము తన సంహారక తేజస్సుచే రాత్రిం బవశ్యను కలబింపు రీతిని ఏది అవస్థల నన్నింటిని లయమొనర్చునో, మరియు యిందు మూలమున దేనియందు ద్వైతాద్వైతములు ఏమాత్రము తోచనో తోచవో, అట్టిదానినే ఉత్తమ పురుషుడని మొదంగవలెను. కాని పరమాత్మను కూడా కేవలము దానియందు కలియఁగఁడా జీవదశను ఆశ్రయించి యున్న సిద్ధియందే ఉత్తమ పురుషుడని పిలవరు. ఓ అర్జునా, నీటియందు మునుగుట యచ్చమాట తాను స్వయముగా నీటిలో మునుగక ఒడ్డున నిలచియుండి, మరొకడు నీట మునుగుటను చూచినప్పుడే చెప్పవచ్చును. సరిగా యిదే రీతిని వేదములుకూడా వివేకమనెడి ఒడ్డున నిలబడి యీ ఒడ్డు మరియు ఆ ఒడ్డు లేదా ఉత్తముడు మరియు కనిష్ఠుని గురించి చెప్పగలుగును. కావుననే, అని శూరాక్షులగు పురుషులిద్దరిని నిమ్నకోటికి చెందినవారుగా మన్నించి యీ యిద్దరికి నైనపుండ్రెడి యీ పురుషుని పరమాత్మరూపముగా చెప్పుచున్నది. ఓ అర్జునా, యాదిధముగ 'పరమాత్మ' శబ్దము పురుషోత్తముడని ఆర్థమిచ్చునని నీవు జ్ఞప్తియందుంచుకొనుము. వాస్తవము చెప్పవలెననిన, ఏ వస్తువు నందు మాట్లాడకుండుటయే మాట్లాడుట యగునో, ఏమియు ఎరుగ

కుండుటయే దేనియందు జ్ఞానమగునో, మరియు ఏమియూ జరుగకుండుటయే దేనియందు ఏదేని క్రియ జరుగుచుండుట యగునో, దేనియందు సోహం భావనకూడా వుండదో, దేనియందు చెప్పెడివాడు చెప్పెడి విషయము తోను మరియు జ్ఞాత జ్ఞేయముతోనూ కలపి ఏకరూపమును పొందునో, దేనియందు దృష్ట మరియు దృశ్యములు రెండునూ లయమును పొందునో, అదియే ఆ ఉత్తమ పురుషుడు. బింబము మరియు ప్రతిబింబమునకు మధ్యగల ప్రకాశము మనము చూచుచుండగానే నశించినప్పటికినీ, అప్రకాశము లేనే లేదని గాని, అది నశించిన దనిగాని మనము చెప్పరాదు. లేదా ప్రూణేంద్రియము మరియు పుష్పమునందుండెడి మగంధము మనకు కనిపించనంత మాత్రమున మగంధము లేనేలేదని చెప్పదగదు. సరిగా యిదే రీతిని, దృష్ట మరియు దృశ్యములు లోపించిన పిమ్మట ఏమియూ మిగిలి యుండదు అని చెప్పటకూడ ప్రమాణ - విధము కాదు. మరియు యిందువలననే, యిట్టి స్థితిలో అనుభవములోనికి వచ్చుదానినే ఉత్తమ పురుష స్వరూపమని యెరుంగవలయును. ఏది ప్రకాశతము కాదగని దైనప్పటిని ప్రకాశమో, ఏది నియమిత మొనర్పబడజాలనిదై యుండిన నియంతయో, ఏది స్వయముగానే ఆవకాశముగనై తదుపరి ఆ ఆవకాశమునే వ్యాప్త మొనర్చునో, ఏది నాదమునకుకూడ నాదమో, రుచికూడ రుచియో మరియు ఆనందమునకుకూడ ఆనందమగునో, ఏది పురుషోత్తముని పూర్ణత్వమునకుకూడ పూర్ణత్వమో మరియు విశ్రాంతికికూడ విశ్రాంతియో, ఏది సుఖమునకుకూడ సుఖమో, లేజన్మునకుకూడ లేజస్ - మరియు శూన్యమునకుకూడ శూన్యమో, ఏది విశాసమునుకూడ నింపివైచి యింకనూ మిగిలియుండునో, ఏది గాఢమును కూడ గ్రహించి వేయునో, ఏది అధికముకంటె కూడా అత్యధికమో, మరియు ఏది తనస్వరూపమును విడువకుండానే మరియు విశ్వమునందు కలియకుండానే ముత్తైపుచిప్ప వెండి కాకపోయి నప్పటికికూడ అజ్ఞానులకు వెండివలె భ్రాంతిని కలుగ

శేయు రీతిని' విశ్వాభాసమునకు ఆధారమగునో, లేదా బంగా
రము తన స్వర్ణత్వమును దాచుకొనకుండానే నగల రూపమును ధరించు
రీతిని, లేదా 'పీరు మరియు దానియందుదయించు అలలా ఒక్కటే అయి
చటులనూ, వాటియందు దేభేదమూ లేని విధమనో' ఎవ డీభాసమారమగు జగ
త్తున కంతకు భానే ఆధారమై యున్నాడో, అట్టివాడగు నాతడే ఉత్తమ
పురుషుడు. నీటియందు పడెడి తన ప్రతిబింబముయొక్క సంకోచ - వికా
సములకు ముఖ్యకారణము చంద్రబింబమే యగురీతిని, యీతడు కూడా
జగద్రూపమున కొద్ది కొద్దిగా ప్రకటమగును. కాని. యీ జగత్తంతయు
లోపించినప్పుడు కూడ యీతడు లోపించడు. రాత్రి మరియు పగటి సమ
యముల వలన సూర్యునియందు దెన్నడును ఎచ్చటను రెండు విధములగు
భావములు జనించని రీతిని, ఎవడు ఏ ప్రదేశమునందును ఎవనితోనూ వ్యయ
మును పొందడో, ఎవనితో పోల్చి చెప్పటకు స్వయముగ అతడే తప్ప
మరెవ్వరూ లేరొ ఓ అర్జునా! ఎవడు స్వయముగ తనను తానే
ప్రకాశిత మొనర్చుకొనునో, మరియు యింకెం తని చెప్పును! ఎవని
యందు మరింకేదివ్యయముగాని మరింకేదిగాని లేనేలేదో, అదియే ఉపాధి
హీనము క్షరాక్షరలకంటె శ్రేష్ఠమైనది మరియు ఏకమేవాద్వితీయము నగు
శేనైయున్నాను. ఇందువలననే వేదములు మరియు లోకులూ నన్ను పురుషో
త్తము డందురు.

యో మామేవ మనమూర్త్యుఁ డానాతి పురుషోత్తమమ్ ।

స సర్వవి ద్భజతి మాం సర్వభావేన భారత ! ॥౧౮॥

దీనిని గురించి యిప్పటికే కావలసినంత చెప్పబడినది. ఓ అర్జునా,
ఎవరియందు జ్ఞానసూర్యు డుదయించెనో మరియు యందుచే ఎవరు నన్ను
పురుషోత్తమునిగా నెరింగిరో జ్ఞానమనెడి మెలకువ కలిగిన పిమ్మట ఎవరికి
యీ దృశ్యజగత్తు స్వప్నమువలె మిథ్యగా బోధపడసాగనో, లేదా ఎవరు
నానిజమైన జ్ఞానము కలిగినందువలన మిథ్యాప్రపంచపు చిక్కులనుండి 'మా

అనుచేతగాని నప్పుడు దానినిగురించిగల సర్వాభాస వెంటనేతొలగిపోవురీతిని తప్పించుకొనితో, ఎవరు నా సత్యస్వరూపమును తెలిసికొని 'యీ అలంకారములు స్వర్ణముచే చేయబడినవని ఎరింగిన మానవుడు అలంకారత్వమును మిథ్యయని చెప్పువిధమున' భేదభావము పరిత్యజింతురో, నేనే సర్వవ్యాపకుడను అద్వితీయుడును మరియు స్వయంసిద్ధ సచ్చిదానందుడనని ఎవడు చెప్పునో, ఎవడు తన్నుతానే స్వయముగా నాకు భిన్నుడు కానటుల తెలిపికొనునో మరియు ఎవడు నా ఆత్మస్వరూపమును గుర్తించునో, అట్టివాడుమాత్రమే సమస్తమును తెలిసికొనెనని ఎరుంగవలెను. కావున ఓ అర్జునా! యిట్టి మనుష్యుడే నన్నుభజించుటకు అర్హుడగును. చూడుము; ఆకాశమున చక్కగా కలసిపోవుటకు కేవలము ఆకాశమే పనికివచ్చును. క్షీరసముద్రమునకు క్షీర సముద్రము మాత్రమే ఆతిథ్య మివ్వగలుగురీతిని లేదాఅమృతముమాత్రమే అమృతమున కలపి ఏకరసముకాగలుగువిధమునలేదా మంచిబంగారములో మంచిబంగారమును కలిపినప్పుడు ఆ రెండింటిమిశ్రితము కూడా మంచిబంగారమే యగురీతిని, ఎవడు మధూర్పుడగునో ఆతడే నా భక్తి యొకర్చగలడు. చూడుము, నది సముద్రమునకలపి ఏకరూపమును పొందజాలనిచో అది యెటుల దానిలో కలియగలదు? ఇదే రీతిని, నా స్వరూపమునందు కలపి వికృత్యమును పొందజాలని వాడు నాతో భక్తియనెడి సంబంధము నెటుల ఏర్పరచుకొన గలుగును? తరంగములు సాగరమునందన్ని విధముల తన్మయమై పోవురీతిని, ఓ అర్జునా! ఎవడు అనన్యుడై నన్ను భజించునో, ఆతని భక్తికి నాతో ఎట్టి సంబంధముగలదో, ఆ సంబంధము యొక్క ఉపమానము ప్రకాశము మరియు సూర్యులవలన మాత్రమే చక్కగా నివ్వనగును.

ఇతి గుహ్యతమం శాస్త్ర మిదముక్తం మయానఘం ।

ఏతద్బుద్ధ్యా బుద్ధిమాన్ స్యా త్కృత కృత్యశ్చ భారత ॥౨౦॥

“ఈ రీతిని యీ అభ్యాయ పారంభమునుంచి యిచ్చటి వరకు సమస్తశాస్త్ర సమ్మతముగా ప్రతిపాదించ బడిన మహాతత్వము, కమలములం

దతి నుగంపమువలె ఉపనిషత్తులను సుగంధితమొనర్చును. మరియు యిది శబ్ద - బ్రహ్మమును మధించుటచే అభించు అర్థస్వస్వమై యున్నది; శ్రీమాన్ వ్యాసమహాముషియొక్క బుద్ధిసహాయముచే తీయబడిన యీ సారమును నేను యీశ్వరై నిజేడించితిని. ఇది భారూపముననున్న అమృతగంగ లేదా ఆనందరూపముననున్న చంద్రుని చూడతకక, వేద విచారణరూపమున నున్న సీతరాగమునుంచి బయల్పడలేక నూతనలక్ష్మయే. ఇందువలననే అది తన పర (బ్రహ్మ - సమూహ) వర్ణి (అక్షరము) అర్ధరూపముననున్న జీవితముతో నడువకప్పుడు దేనిని ఎరుంగదు. ఈ లక్ష్మయైదుట త్విరము మరియు అక్షరము అనెడి రెండునూ నిలబడియుండును. కాని యీమె పొరబాటున నైన ఆరెంటివైపును చూడక, తన సర్వస్వమును పురుషోత్తముడ నైన నాకే యీమె అర్పించినది. ఇందువలననే, యీసంసారమునం దీగీత నా (అనగా అత్మయొక్క) ఏకనిష్ఠగల పతిప్రేమయే యున్నది. నేడు నీవు దానిని వింటివి. ఈ గీతాశాస్త్రము నోట వచింప దగినది కాదు, కాని సంసారమును జయింపగల శాస్త్ర మిది యొక్కటియే. అత్మ స్ఫురింపమును కలిగించు ఏ మంత్రతాక్షరములు గలవో, అది యీ గీత యందలివే. కాని ఓ అర్జునా, నేడు నీకీ శాస్త్రమును చెప్పి నా గుప్తధన సంగ్రహమును నీ ఎదుట తెరచిపెట్టితి ననుకొనుము! చైతన్యరూపియగు శంకరుని మధ్యముపైన నేను దాచియుంచిన గీతమునెడి గంగను, ఓ అర్జునా, ఆసక్తితో బయటకు లాగిన నీవు నేడు రెండవ గౌతముడ వైతివి. సరియైన రీతిని నా శుద్ధస్వరూపమును చూపుటకు, ఓ అర్జునా! నేడు నీవు నా ఎదుట పెట్టిబడిన అద్దమువలె నగుచున్నావు లేదా, చంద్రుడు మరియు నక్షత్రములతో నిండియున్న ఆకాశమును సాగరము తన జలమునందు ప్రతిబింబ రూపమున గైకొను రీతిని నేడు నీవు గీతా సహితముగ నన్ను కూడా నీ యంతఃకరణమున ప్రతి బింబింప జేసికొంటివి. ఓ అర్జునా, నీలాగల త్రిగుణములనెడి మలము తొలగిపోయినది.

శివు గీతాసహితముగ నా నివాసస్థాన మైతివి. కాని యీ గీతను నేనేమని వర్ణించను! నాయీ జ్ఞానరూపియగు లత నెరిగినవాడు సమస్త తాపములనుండి ముక్తుడగును. ఓ అర్జునా, అమృత రూపముననున్న నదిని సేవించుటచే రోగముల నన్నింటిని పరిహరించి అమరత్వమును పొందించి తూనవుని సమస్త విధముల నుఖవంతు నొనర్చురీతిని యీ గీతాజ్ఞానము కలిగిన శిష్యుట నౌహము నశించునని చెప్పటలో ఆశ్చర్య పడవలసిన దిషయ మేమిగలదు? ఈ గీత కలంగజేయు ఆత్మజ్ఞానమువలన మనుష్యునకు ఆత్మస్థితి కూడ ప్రాప్తింతుననుటలో ఏమాత్రము సంశయము లేదు. మానవునకు ఆ ఆత్మజ్ఞానము కలిగినప్పుడు అతని కర్మలుకూడా యీ జ్ఞానమువలన మన ఆయువు నిండిపోయినదని తలంచి మిక్కుటమగు ఆనందముతో లయమును చెందును. కోల్పోయినవస్తువు లభించిన పిమ్మట దానిని వెదకుట యనెడి తనికూడా సమాప్తిపొందురీతిని, కర్మరూపియగు మందిరముపై జ్ఞాన మనెడి శిఖర మెక్కినప్పుడు కర్మలుకూడ తమంత తామే అగిపోవును. ఇందు వలననే, జ్ఞానియగు పురుషుడు చేయవలసిన కర్మ ఏదియూ మిగిలి యుండదు. " ఈ దివ్యములను అనాఘలకు పుష్టిపోవకుడగు శ్రీకృష్ణ భగవానులు చెప్పిరి. శ్రీకృష్ణుని యీ వచనామృతముచే అర్జునుని అతఃకరణము చక్కగా నిండిపోయెను, మరియు ఆ అమృతము అంతఃకరణము నుంచిబయటకుపొంగి ప్రవహించసాగెను. ఆ అమృతమే వ్యాసదేవుని ప్రసాదము వలన సంజయునకు లభించుచుండెను. సంజయు డా అమృతమునే ధృతరాష్ట్ర రాజునెడుట ప్రాశస మొనర్చుటకై పెట్టెను, మరియు యీ అమృతపు కృపవలననే మరణ సమయమునందు ధృతరాష్ట్రుడు చక్కని పరిణామమును పొందెను. సాధారణ సమయమున ఒక్కొక్కప్పు డొక్కొక్క శ్రోత ఆనధికారిగా తోచినప్పటికిని, అంతమున అతనికికూడా యీ గీత ఉపయోగ కరముగనే యగును. ద్వాక్షతీగ మూలమునందు పాఠ తోపినప్పుడు సాధారణముగా ఆ పాఠ వ్యర్థముగ పోయెననియే తోచును.

కాని అతీగయందు కాయలు కాయసాగినప్పుడు దాని మొదలునందు పోసిన పాలవలన అవి ద్విగుణీకృత మగును. ఈ న్యాయము ననుసరించయే భగవానుని నోటినుండి వెడలిన వాక్కులను సంజయో దత్యుత్సాహముతో అంధుడగు శృతగాష్ట్రునకు వినిపించియుండెను; మరియు యికముందు ఆ వచనామృతపు కృపవలననే ఆ అంధుడు మరణసమయమున నుభించి యుండెను. శ్రీకృష్ణుని ఆ వచనామృతమును వేసు దేశభాషలో నాబుద్ధి సామర్థ్యముల ననుసరించి మీ అందరిముందు నుంచితిని. తెల్లగులాబిపుష్పముయొక్క రూపమును చూచినచో దానియందు రసితలు కానివారిని విశేషించి మోహింప జేయగల ఏ విషయముగా న్నించదు; కాని భృమరములవలె రసజ్ఞులైనవారు మాత్రము ఆపుష్పములందలి రసమును అస్వాదించుట నెరుంగుదురు. మరియు యిష్టానుసారముగ వాటిని దోచుకొనగలరు. ఇందువలననే ప్రమాణమునెడి మచ్చురాతివై సరిగానున్న వీధ్యాంతమును మీరు స్వీకరించుడు మరియు విధముగ చేసినప్పుడు ఏమాత్రమైన కొరవడిన దేదైననున్నచో దానిని నావద్ద సేపుండ నివృత్తుడు. ఏలనన సరియైన బుద్ధిలేకుండుట నావంటి బాలరకు స్వాభావికమే. బాలకుడు అజ్ఞానియే అయినవగుగాక, కాని అతనిని చూడగానే మాతా - పితలకు 'తమ అంతః కరణమున పట్టరానంత' అత్యధికమగు ఆనందముకలుగును. మరియు వారాబాలకుని ముద్దులాడి అత్యధికముఖమును పొందుదురు. సరిగా యదేవిధమున- మహాత్ములగు మీరు నాకు మాతృస్థానము వంటివారు. మిమ్ము నేను కలసికొనినప్పుడు నే సతిగారాబిముగ మాట్లాడుదును. మరియు యీ గీతాగ్రంథమును వ్యాఖ్యానించుట కూడా ఆ ప్రేమకు ఒక ఉదాహరణము. ఇత యాజ్ఞానచేపుడు పీఠిశ్వర్యరూపడలైన నా గురురాజవగు శ్రీనివృత్తి నాథప్రభూ, రాము నాయీ వాగ్దాసముననున్న సేవను స్వీకరించ వలసినదిగా ప్రార్థించు చున్నాడు.

తెలుగు జ్ఞానేశ్వరి

పదునారవ యధ్యాయము

జగత్తనెడి భాసత్వమును నష్టమొనర్చి అదైవతమనెడి కమలమును వికసింపజేయునట్టి యీ శ్రీ సద్గురు రూపియగు అద్భుత సూర్యుడు యుంచెను. నేనితనికి నమస్కరింతును. ఏ సూర్యుడు అజ్ఞాన మనెడి రాత్రిని అంతమొందించి, జ్ఞానము మరియు అజ్ఞానమనెడి ప్రకాశమును నాశముచేసి జ్ఞానులగు పురుషులకు ఆత్మబోధ యనెడి ఘటదినమును చూపించునో, ఏ సూర్యోదయమగుట వలన వాసనాత్మక శరీరమనెడి కమలకోశమున బంధింపబడి పడియున్న చైతన్యరూపియగు భ్రమరము ఒక్కమారుగా బంధ విముక్తిని పొందునో, భేదభావన యనెడి నది కిరుపక్కలను శబ్దములనెడి వలలో చిక్కుకొని మరియు పరిస్పర వియోగమువలన ఉన్మాదియై ఆశోకించెడి బుద్ధియనెడి చక్రవాక పక్షుల జంటకు పూర్ణవికత్వమనెడి లాభము కలుగజేయునో, ఏ సూర్యుడు చైతన్యరూపియగు ఆకాశమును 'దీపము యుంటిని ప్రకాశింప జేయురీతిని' ప్రకాశింపజేయునో, ఏ సూర్యుడు దయించుటతోడనే భేదబుద్ధియొక్క అంధకార పూర్ణమగు దొంగ తనము చేయు సమయము సమాప్తమై పోవునో మరియు యోగమార్గమున పోవు యాత్రీకులు ఆత్మ ప్రత్యయ మార్గమున పోసాగుదురో, ఏ సూర్యునియొక్క వివేకమనెడి కిరణములు స్పృశించుటతోడనే జ్ఞానరూపియగు సూర్యకాంతమణినుండి తేజ స్సనెడి అగ్ని కణములు బయటకు వచ్చి సంసారమనెడి వనమును భస్మమొనర్చునో, ఏ సూర్యుని కిరణబాలము కతోరమై ఆత్మస్వరూపమనెడి భూమిపై స్థిర

పడుటతోడనే మహాసిద్ధులనెడి మృగజలపు వరద వచ్చునో, కాని, అటు పిమ్మట, ఏ నూర్చుడు ఆత్మబోధయనెడి మస్తకమున ప్రవేశించి బ్రహ్మ భావమనెడి మధ్యాహ్నమున తపించుచున్నో, మరియు యీ రీతిని దేనితపనము వలన ఆత్మకు గల భ్రాంతియనెడి చాయ దానికింద అణగి మహానిరోవునో, మరియు ఆ సమయమున అచ్చట మాయ నెడి రాత్రిసేమే వుండవలదు వలన విశ్వముయొక్క భాసత్వము మరియు విపరీతజ్ఞానమునెడి విద్రుకు ఏ విధమగు ఆశ్రయము లభించదో, మరియు యిందువలన అద్వైత జ్ఞానమనెడి సగరిముఖో నలువైపుల శుద్ధ ఆనందమే నిండిపోవునో, మరియు మఖానుభవము లనెడి వ్యాపారము మందగించి పోవునో, అనగా ఏ నూర్చు ప్రకాశము వలన యీ విధమగు కైవల్యముక్తి యనెడి శుభదినము నిరంతరము లభించునో, ఏ నూర్చుడు ఆత్మభావ మనెడి ఆ కాశమునకు శక్తిభవో, మరియు ఏ నూర్చుడు ఉదయించుటతోడనే కూర్పు మొదలుగా గల దళ విశా సహితముగ ఉదయము మరియు అస్తమించుటలను కూడ నామ - రూపములు లేకుండ నాశమొనర్చునో, ఏది జ్ఞానాజ్ఞానములు రెంటిని నాశమొనర్చి వాటిలో దాగియున్న ఆత్మతత్త్వమును అతి స్పష్టముగ ప్రకట మొనర్చునో, మరియు యింకనూ అధికముగ ఏమని చెప్పనగును, యీ రీతిని ఏ నూర్చుడు ఒక విలక్షణము మరియు నూతనమునగు ప్రాంతికాలమును కలిగించునో, రాత్రింబవ శృనెడి ప్రాంతములకు ఆవల నివసింపెడి అట్టి ఆజ్ఞాననూర్చునివైపు చూచుట కెవడు సమర్థు డగును? ప్రకాశించదగిన వస్తువులు లేకుండానే ప్రకాశగోళముగనున్న ఆ జ్ఞానమార్తాండు డగు శ్రీ నివృత్తి నాథులకు నేను మాటిమాటికి వందన మొనర్తును; ఏలనన నేను శబ్దములచే వారిని స్తుతించ మొదలిడుచో నా వాణికి గల దౌర్బల్యము తెలిసిపోవును. దేవునిమహిమ చక్కగా తెలిసి స్తుతించెడి వస్త్రపూ మరియు బుద్ధియు కలసి ఏకదీపముగా సైవస్వదు మాత్రమే ఆ దేవుని చక్కగా స్తుతించుటకు సరిగా వీలగును. నామరూపాత్మక వస్తుజ్ఞానము నశించినప్పు

జ్ఞానము కలుగునో, దేనివర్ణనము మానాలింగనమునందే జరుగగలదో, మరియు
స్వయముగ లయపొంది పొందు జీవురకుమాత్రమే అనుభవమువలన ఏది
తెలియనగునో, ఏ గురురాజయొక్క అక్షణములను చెప్పటలో పరావాణి
సహితముగవై ఖరీవాణిమాడవల్యై ని మరియుమధ్యమవాణిగర్భమునప్రవేశించి
అచ్చటనే లయమునుపొందునో అట్టిగురురాజులగుతమ్ము నేను నామనస్సునందు
నాకొరకై నేవకభావమును కల్పనమొనర్చుకొని కార్మికస్తోత్రాలంకరణములతో
అలంకరించుచున్నాను. తామి అలంకరణమును సదయులై గ్రహించునెడల
యీదిధముగ నేను చెప్పటమాడ అద్వైతానందమునన్యూనతనులెచ్చటవంటిదే
యగునని - నేనుచెప్పుదును. కాని, అమృత సముద్రదర్శన మగుటవలన
దరిద్రుడగు విచ్చగాడు స్తంభితుడై తన యోగ్యతాయోగ్యతలనుకూడ
మరచిపోయి ఆ అమృతసాగరమును ఆహ్వానించుటకొరకై కూర - నారలతో
ఆతిథ్య మిచ్చుటకు ఉపకృమించ నారంభించురీతిని, మరియు అట్టి సమయ
నందున ఆ కూర - నారలనే ఆహ్వానించి ఆ అమృత సాగర మా దరిద్రుని
అనందోల్లాసమును మాత్రమే ధ్యానమునందుంచుకొనదగురీతిని, మీరుకూడా
మిదివ్యతేజమును మరుగుపరచి నాభక్తియనెడి యీ సామాన్యహారతివైపు
మాత్రమే ధ్యానముంచునెడల నాకార్యమంతయు వెరవేరిపోవును. ఉచితా
నుచితముల నొక అల్పవయస్కుడగు బాలుడే అర్థము చేపికొను నెడల, నిక
ఆతనికి బాల్య మెట నుండును? అయినప్పటికిని ఆతని డల్లి ఆతని
వచ్చి - రాని మాటలతో తృప్తిపొందుట లేదా? ఒకానొక వాగునందలి
నీరు వచ్చి గంగానదిని అనుసరించుచో, ఆ గంగానది 'నీవు దూరముగ
వెళ్ళి పొమ్మని చెప్పి దానిని వెనుకకు మరల్చివేయునా? ఓ మహారాజా,
భృగు మహర్షి భగవానుని కాలుతో తన్ని ఎంతటి అపచారమును చెయ్యి
లేదు! కాని, ఆ పద - చిహ్నమునే అలంకారముగ అంగీకరించి దాని
మహత్త్వమువలన కార్ణధరుడగు నారాయణుడు సంతోషిగానే వుండలేదా?
లేదా, అంధకారముతో నిండియున్న ఆకాశము నూర్చుని ఎదుటకు వచ్చి

పప్పుడు మాయ్య దెన్నడైన దానిని తిరస్కరించి దూరముగ పోవుమునా? పరగా అదేవిధమున, ఏదైన ఒకసమయమున భేదబుద్ధిలో చిక్కునడి, మాయ్య డనెడి రూపకాలంకారముచే తూడియున్న ఒకత్రాసును కట్టి సేమ మాయ్య నివో మిమ్ము పోల్చి చెప్పినప్పటికి, ఓగురురాజా! తాము ఆమగ్నిహించి ఆపోలికనుకూడ సహించుదురాక! ఎవరు ధ్యానసమాధులవలన మీదర్శనము వొనర్చుకొనుచుయు ఏకేద-వాని మిమ్ము వర్ణించెనో, వాటి ఈవల్ల నమల నన్నింటినిమీరుసహించి అంగీకరించినదిముగ నే యీనావర్ణమునుకూడ సహించుదు. మరియు ఆ న్యాయమునే నాయెడకూడ చూపుచో నాకదియే చాలును, ఓ మహారాజా, నేమ నేడు మీగుణానువర్ణన మొనర్పబూనితిని. దీనిని మీరు దయతో అపరాధముగ తలంపకుండుదురాక! మీఇచ్చవచ్చినటుల చేయుడు. యీ వర్ణనమును వాకు తనివితీరనంతవరకు మానను. నేనీగీత యనెడి మీయీ ప్రసాదామృతమును అత్యుత్సాహముతో వర్ణింప నారంభించుట తోడనే, నాపరమ పౌభాగ్యమువలన నాకురెట్టింపు బలము లభించినది. నా వాక్కు అనేక కల్పములవరకు సత్యము పలుకుటయనెడి తపము వొనర్చినది; మరియు ఓ గురుమహారాజా, ఆ తపస్సుయొక్క అనంతఫలమును నేడది పొందుచున్నది. నేటివరకు నేనేదో గొప్ప ఆలౌకిక పుణ్యమును సంపాదించి యుంటిని, మరియు ఆ పుణ్యమే నేడు మీ గుణగాన మొనర్చెడి బుద్ధి నిచ్చి నన్నీకార్యమునం దుత్తీర్ణు వొనర్చినది. నేనీ జీవావస్థయనెడి తనమున ప్రవేశించి మృత్యువనెడి గ్రామమున చిక్కుకొంటిని. కాని, ఆ దుష్టికి నేడు పూర్తిగా తొలగిపోయినది. కారణ మేమన, గీతయనెడిపేర పునీది పొందిన మీ కీర్తిని వర్ణించు భాగ్యము నేడు నాకు కలిగినది. మహాలక్ష్మీ స్వయముగావచ్చి ఎవని యింటియందైన కూర్చొనుచో, అట్టి గృహస్థుని దరిద్రుడని ఎన్నడైన అననగునా? లేదా అంధకారముగనున్న యింటిలోనికి పౌభాగ్యవశమవ మాయ్యడు అతిథిగా వచ్చుచో, ఆ అంధకారమే యీ సంపారమునకు ప్రకాశముగ అయిపోదా? ఏదేవునివద్ద యీఅనంతనిశ్శము

పరమాణువుగకూడ నుండజాలనో, అట్టి ఆదేవుడే భక్తియనెడి తరంగములకు
 వశపడునో యిక అట్టివాడు భక్తునకొర కేదూపమును ధరించకుండును?
 ఇదేవిధమునగీతనుగురించి నేను ఉపన్యసించుటకూడా గగన-కనుమముయొక్క
 సుగంధమునుగోరిబిరిబిరి అసంభవమే. కాని, మీరు సమర్థులు. అందువలనమీరు
 మీ సామర్థ్యమువలన నా అవాంఛనుకూడ నెరవేర్చితిరి. అందువలననే మీ
 శిష్యుడగు యీ జ్ఞానదేవుడు 'ఓ మహారాజా మీ కృపవలన నేను గీతయం
 దలి గంభీర శ్లోకార్థములనుకూడ అతి స్పష్టముగ సుగమముగ నొనర్చి నివే
 దింతునని చెప్పచున్నాడు. గడచిన పదునైదవ అధ్యాయమున శ్రీకృష్ణులు
 అర్జునునకు సమస్తకాశ్రీయ సిద్ధాంతములను స్పష్టీకరించి చెప్పియుండిరి.
 నిపుణుడగు వైద్యుడు ఒకానొక రోగియొక్క ఆవయవముల లోపలగల
 రోగినివాన మొనర్చుకొని వృక్షము నెడిరూపకాలంకారముద్వారా శ్రీకృష్ణుడు
 ఆలంకారిక భాషలో ఉపాధిరూపియగు సంపూర్ణమగు విశ్వమును గురించి
 వివరించెను. మరియు యీ విశ్వమునందలి జీవాత్మయును ఆత్మపురుషుని లక్ష
 ణములనుకూడా వివరించిరి. ఆఉపాధిపలననే చైతన్యము సాకారమై
 నది. ఆంతమున, ఉత్తమపురుషునిగురించి వివరించునప్పుడు నిర్మల ఆత్మతత్త్వ
 ముకూడ చూపించబడెను. అటుపిమ్మట శ్రీ కృష్ణులు 'ఆత్మప్రాప్తి పొంద
 నగు ప్రబలసాధనము జ్ఞానమేననికూడా చెప్పియుండిరి. అందుచే యీ పదు
 నారవ అధ్యాయములో ప్రతిపాదించదగిన నూతన విశేషమేదియూ మిగిలి
 యుండలేదు. ఇక కేవలము గురుశిష్య సంబంధము మాత్రమే మిగిలియున్నది.
 ఈప్రకరణమున, జ్ఞానులకు పూర్తిగ సంతోషముకలిగినది. మరియు వారు అన్ని
 విషయములను చక్కగా తెలిపికొనిరి. కాని, ఆత్మప్రాప్తిని చాంఛించెడి
 ముఖతీపులుమాత్రము సంశయమునపడిరి. విశ్వాధిపతియగు శ్రీ కృష్ణులు
 భాగ్యవంతుడగు పురుషుడు జ్ఞానమువలన పురుషోత్తముడనగు నన్ను పొందును;
 ఆతడే సర్వజ్ఞుడు. మరియు అతడే భక్తియొక్క శిఖరమువరకుచేరెను" అ
 చెప్పిరి. మరియు పై అధ్యాయము నందలి చివరి శ్లోకమున యీ జ్ఞాన

యొక్క మహిమ అనేక విధముల వర్ణింపబడెను. సుదృఢజ్ఞానమునకు ఆధిపతి యగు శ్రీకృష్ణ భగవానులే స్వయముగ నిలుల చెప్పిరి - “ప్రపంచముల నన్నింటిని కబళించి చూచు వానిని దృష్టవస్తువుతో బిడ్డమొనర్చు ఏకరూప మొనర్చునట్టిదిన్నీ, ఆ దృష్ట వస్తువునందే ఆతనిని తన మొనర్చు నట్టిదిన్నీ, జీవుని ఆనంద సామ్రాజ్యాధిపతిగ నొనర్చునట్టిదిన్నీ, మరియు అట్టి అనేక విచిత్రముల నొనర్చునట్టి శక్తిగలదిన్నీ - అజ్ఞాన మొక్కజే. కావుననే అత్యజ్ఞానమును పొంద గోరువారి చిత్తమునకు సంశయము గలిగెను. మరియు యిందువలననే అట్టివారు తమ జీవితమును అజ్ఞానమునకు బలిగా నిచ్చిరి. ఏ విషయముపట్ల మనస్సునం దనురాగము కలుగునో ఆ విషయము అంతఃకరిణమున విడువకుండా అత్యధికముగ సంఛరించునను; మరియు దీనినే ప్రేమయందురు. కావున జిజ్ఞాసువులగు వారిలో ఎవరి కీజ్ఞానవిషయమై ప్రేమానుభవము కాలేదో అట్టివారి మనస్సున యీజ్ఞానము మనకెటుల లభించును. లభించిన విశవ యిది మనయందెటుల స్థిరముగ చుండును-అనిది ఆలోచన కలుగుట అతి స్వార్థాధికము. అందుచే ప్రప్రథమమున సుదృఢజ్ఞాన మేరీతిని లభించునో యోచించవలసి యున్నది. లభించిన పిమ్మట అజ్ఞాన మెటుల వృద్ధిపొందును? లేదా అజ్ఞానము మనకేల లభించుటలేదు? లేదా జ్ఞానమును కలుగకుండాను లేదా పోప్రించిన జ్ఞానమును తప్పుదారిని వెట్టునట్టి జ్ఞానమార్గమునగల అడ్డంకులవ్యాధిచేటినిసరించి పూర్తిగ తెలపికొనిన పిమ్మట జ్ఞానమునకు విఘాతమును కలిగించు విషయములను తొలగించి, జ్ఞానమును వృద్ధిచేయు విషయముల పట్ల మనస్సును లగ్నమొనర్చి యోచించవలెను. జ్ఞానమును వాంఛించు జిజ్ఞాసువులగు శ్రోతల మద్దేకించి శ్రీకృష్ణ భగవానునివస్తుమహాట్లాడెదరు. జ్ఞానమునుకలుగజేపి, దానితోపాటుకాంతినికూడా వృద్ధిపరచెడి దైవీ సంపద్యైభవమునివ్వడు గానమొనర్తురు. దానితోపాటు విషయవాసనలు మరియు రాగద్వేషాది దుర్వికారములకు ఆశ్రయ మొసంగు ఆనురీసంపదయొక్క భయంకర స్వరూపముకూడ వర్ణింపబడును.

ఈ రెండు సంపదలే యిష్టా నిష్ట కార్యముల నొనర్చును, మరియు దీనిని గురించి యిదివరలో తొమ్మిదవ అధ్యాయమున ప్రస్తావించబడియే యున్నది. ఆ సమయముననే యీ విషయమును గురించి చక్కగా వివరింపవలసి యుండెను. కాని మధ్యలో మరొక విషయము వచ్చినది, అంతటో యీ విషయ మచ్చట ఆగిపోయినది. కావున యీ పదునారవ అధ్యాయమును వెనుకటిభాగమును వూర్తి చేయునట్టిదిగా ఎరుంగవలెను. ఈ రెండు సంపదల సామర్థ్యము వలననే జ్ఞానమునకు యిష్టా నిష్ట రూపములు లభించును. ప్ర ప్రధమముగా-ముముక్షువునకు మార్గదర్శక మైనట్టిది, దీపజ్యోతివలె మోహము నెడి రాత్రియందలి అంధకారమును దూరమొనర్చి దానిని ప్రకాశిత మొనర్చునట్టిదియూనగు దైవీ సంపదయొక్క అక్షణములు వినుడు. ఒకదానిని మరొకటి పోషించుచూపుండు అనేక పదార్థముల నన్నింటిని ఒకటిగా పోగుచేయుట నీ లోకమున 'సంపద' యందురు. దైవీ సంపద సుఖమును కలిగించును. అది దైవయోగమువలన మాత్రమే ఒక్కొక్కనికి లభించును. అందువలననే దానిని 'దైవీ' యందురు.

శ్రీ భగవానువాచ.—

అభయం సత్త్వసంఘద్ధిః జ్ఞానయోగ వ్యవస్థితః ।

దానం దమశ్చ యజ్ఞశ్చ స్వాధ్యాయ స్తప ఆర్జవమ్ । ౧

“ఇక యీ దైవీ సంపదయొక్క గుణములలో అన్నింటికంటె ప్రథమ స్థానము 'అభయము'న కివ్వబడును. అతి పెద్దదగు జల ప్రవాహమున దుముకని వానిని 'మునుగుట' యనెడి భయము స్ఫురించనేరదు. లేదా పథ్యమొనర్చువానివద్దకు వ్యాధి తీవ్రరూపమును దాల్చిరాదు. ఇతే విధమున, కర్మాకర్మల మార్గములందు అహంకారమును ప్రవేశింప నివ్వరాదు; మరియు సంసారభయమును విడనాడవలెను. లేదా దైవతభావము వృద్ధిపొందుచో, దానిని విడచి అన్ని విషయములందును ఆత్మభావమును

కలిగియుండవలెను. మరియు భయవిషయమును మనస్సునుండి పార్శ్వదోల
వలెను. దీని పరిణామముగ, అద్వైత బుద్ధివచ్చుట వలన 'నీరు స్వయముగ
ఉప్పును మంచివేయుటకు వచ్చుచో ఉప్పు తనంతలానే జలముగ నైపోవు
'తిని' సమస్తము అత్మమయముగ తోచును; ఇట్టి స్థితివలన భయ శాశన
మగును. ఓ అర్థనా! 'అభయ' మన విదియే. అనగా, ఇది
విజమైన జ్ఞానమార్గ విషయము. ఇక 'సత్వకుద్ధి' యని దేనినందులో
వివరించి చెప్పెదను వినుము. బూడిదరాశి యందు కాలుటగాని,
చల్లారుటగాని లేనియటుల, లేదా మధ్యమావస్థయందున్న చంద్రుడు
సూర్యురూపమున అవికృతుడైయుండి దానియందు పాద్యమినాటి
వృద్ధిపొందు కళగాని అమావాస్యనాటి క్షయముగాని లేకుండా వుండురీతిని
లేదా వర్షముతువునందలి వరదలుగాని గ్రీష్మముతువునందలి జలాభావము
గానిలేని నది మధ్యమావస్థలో కాంతముగ ప్రవహించురీతిని, రజోగుణము
మరియు తమోగుణములతో నిండియున్న అనేక విధములగు మనోరథములను
తలంచుటను విడచి, బుద్ధి కేవలము స్వభార్యుడయ్యెను అందు
కలిగివుండును. మరియు ఇంద్రియములకు మంచివేగానీ చెడ్డవేగానీ ఏ విధ
మగు విషయములు చూపించబడినప్పటికిని మనస్సు ఏమాత్రము విచలితము
కాదు. ప్రియపతి విదేశమునకు వెళ్ళినప్పుడు పతివ్రతయును భార్యయొక్క
విరహముచే వ్యాకులతను పొందిన మనస్సు ఏవిధమగు లాభనష్టములవై శ్రును
లగ్నముగాక కేవలము ఉదాసీనముగానే వుండురీతిని, కేవలము ఆత్మస్వరూ
మును గురించిన చింతనమే కలిగియుండుటవలన బుద్ధి యీ రీతిని తన్మయ
తను పొందియుండుటనే కేశిమర్దనుడగు శ్రీకృష్ణుడు 'సత్త్వకుద్ధి
యని వక్కాణించిరి. ఇక, ఆత్మప్రాప్తికొరకై జ్ఞానయోగమునందు
తన సామర్థ్యముచే స్థిరపడియుండుట మరియు ఆ స్థితిలో చిత్తవృత్తిని
పూర్తిగా త్యజించుటనే జ్ఞానయోగ వ్యవస్థితియని చెప్పుదురు. యజ్ఞాగ్నిలో
ఏవిధమగు వాంఛనూ మనస్సునందుంచుకొనకుండానే పూర్ణాహుతి చేయవల

సిన రీతిని, లేదా కులీనుడు తన కుమార్తెను కులీనున కిచ్చుటయే అర్హమైన రీతిని, లేదా లక్ష్మీదేవి కేవల మా ముకుందునందే నిశ్చలభావముతో రమణ మొనర్చురీతిని, సంకల్ప - వికల్పముల నన్నిటిని విడచి నిశ్చితరూపమున యోగము మరియు జ్ఞానమునందే జీవన - వృత్తిని లగ్నమొనర్చుటనే శ్రీకృష్ణులు మూడవ గుణమగు జ్ఞానయోగ వ్యవస్థితి యని నుడివిరి. తన పరమ శత్రువైనను సరే దుఃఖమునందున్నప్పుడు ఆతనినిచూచి శరీరము, వాక్కు, మనస్సు మరియు ధనసహితముగ సహాయముచేయకుండా వుండకుండుట, మరియు ఓ అర్జునా, ఎవరైన దుఃఖమునందున్నవాడుగాని, బాధయందున్న వాడుగాని మనవద్దకు వచ్చునెడల ఆతని సహాయార్హమై తన ధనధాన్యముల నన్నిటిని 'మార్గమున నాటబడిన చెట్లు యాత్రీకులకు తమ ఆకులు, పుష్పములు నీడ, ఫలములు మరియు మూలము మొదలగువాని నిచ్చుటకు ఏమాత్రమైనవ సంతోచించినరీతిని' అంతఃకరణపూర్వకముగ వినియోగించుటనే 'దాన' మందురు. ఈ విధమగు దానమును మోక్షమనెడి గుప్తధనమును చూపించెడి దివ్యాంజనముగా నెరుంగవలెను. ఇక 'దమము' యొక్క లక్షణములను వినుము. కత్తి సాము తెలసిన వీరుడు తన శత్రువుయొక్క శిరస్సును వెంటనే త్రొంచివేయురీతిని విషయములు మరియు ఇంద్రియములయొక్క సంయోగమును సమూలముగ త్రొంచివేయుటయే 'దమ' మనబడును. ఇంద్రియములను విషయములనెడి మేఘములయొక్క అంధకారమునుంచి అడ్డగించుటకొరకై వాటిని చక్కగా బంధించి ప్రత్యాహరమునకు అర్హిన మొనర్పబడును. ఆ సమయమున చిత్తశక్తిచే వ్యాకులపడి 'ప్రవృత్తి' లోపలినుంచి బయటకు బయలుదేరును. మరియు అంతట ఆ దశేంద్రియద్వారములగుండానే వైరాగ్యము శరీరములోపల ప్రవేశించును. ఏ పురుషుడు యీ రీతిని యీ కఠోరవిషయములను శ్వాసోచ్ఛ్వాసలకంటే కూడ అఖండముగ నడచునట్టి ఆచరణము నొనర్చునో, మరియు ఏ మాత్రము బోధిమించకుండా రాత్రింబవళ్ళు ఆ వ్రతపాలన మొనర్చునో, ఆతని యీ

విడువగు అచరణమునే 'దమ' మందురు. దీని లక్షణములను చక్కగా తెలిసి
కొనుము. ఇకనీకు యజ్ఞము (యాగము) యొక్క అర్థమును సంక్షేపముగ
నెఱ్ఱెదను వినుము. ఒకవైపు అన్నింటికంటె ముఖమై లెక్కింపబడెడి బ్రా-
హ్మణులుందురు. మరొకవైపు అన్నింటికంటె లెక్కింపబడెడి స్త్రీలు మొద
లగువారుందురు. మరియు యీ రెండింటికీని మధ్యగా అధికారులు మొదలుగా
గలనానిందురు. వారిలో ప్రతిఒక్కడూ నా కొరకై అమృచితము
మరియు దేవద్రవ్యములను మార్గమును అనుసరించును. వీరిలో వేదములు
మరియు శాస్త్రములందఁ చెప్పబడిన ప్రణాళిక ననుసరించి పట్కుర్మల
నొనర్చు బ్రాహ్మణులు, మరియు ఆ బ్రాహ్మణులకు ననుస్కార మునర్చు
కూడుకొని - వీరిరువురును సమానముగనే తమ తమ ఆచారములను
వాటించుచుందురు, మరియు యీ రీతిని వారు యాగసంపాదన మొనర్తురు;
వారికి ఆ యాగఫలము సమానముగనే లభించును. ఈ రీతిని తమ తమ అధి-
కారములకు అనురూపముగా యజ్ఞము నొనర్చుట అందరియొక్క కర్తవ్య
మునై యున్నది. కాని, యజ్ఞముల నొనర్చునప్పుడు ఆ యజ్ఞములను ఫలాశ-
యనెడి విషముచే విషవంతముగ నొనర్పరాదు; మరియు చేహాభిమాన
ముచే తన మనస్సున 'నేను కర్తను' అనెడి అహంభావము జనించ నివ్వ
రాదు. వానితోపాటు, అందఱును వేదాజ్ఞలను పాటించవలెను. ఓ అర్హునా!
యీ రీతిని 'యజ్ఞ' శబ్దమున కంతటను యీ ఆశయమే వుండును. ఈ విధ-
మగు యజ్ఞము మోక్షమార్గమున ఎరిగియున్న సహచరునివలె తోడ్పడును.
బంతిని నేలపై విసరి కొట్టుటలో గల ఉద్దేశ్యము ఆబంతితో నేలను కొట్టుట
కాదు, అది తిరిగి మన చేతిలోనికి వచ్చుటకొరకే మనము బంతిని నేలకు వేసి
కొట్టెదము. పొలములో విత్తులు చల్లుటలో గల తలంపు, వాటినుండి పంట
లభించవలెననియే! గుప్తము మరియు అంధకారవూర్ణమగు ప్రదేశమున
పాతిపెట్ట బడియున్న ధనమును చూచుటకై దీపమును ఆదరవూర్వకముగ
స్వీకరించు రీతిని, లేదా చెట్లకొమ్మలందు కాయలు కాయుటకై చెట్లు-

మొదట నీళ్లుపోయి రీతిని, లేదా సంతేపముగా చెప్పవలెననిన, స్వయముగా మన ముఖమును చూచుకొనుటకే అద్దమును చక్కగా తుడిచి స్వచ్ఛమొనర్చు రీతిని, వేదములందు పృథిపాదింప బడిన విషయములు, ఈశ్వరస్వరూప జ్ఞానము సరిగా లభించుట కొరకుగాను శ్రుతిగ్రంథములను నిరంతరము అధ్యయన మొనర్చుట ఆవశ్యకము. బ్రాహ్మణులకు వేదములందలి బ్రహ్మనూత్రిములు, మరియు అన్యవర్ణులకు తమ తమ అధికారము ననుసరించి స్తోత్రాదులు చదువుట లేక నామ - మంత్రములను ఉచ్చరించుటయే శుద్ధ చైతన్యప్రాప్తి నొందుటకు సరిపోవును. ఓ అర్జునా! 'స్వాధ్యాయ' మనగా నిదియే. ఇక నీకు 'తపస్స'ననేమో చెప్పెదను వినుము. దాన - ధర్మములకై తన సర్వస్వమును యిచ్చివేయుటయే తన సర్వస్వమును సార్థకమొనర్చుకొనుట యగును. బీజము వచ్చిన పిదప వనస్పతి తనంతతానే ఎండి పోవురీతిని, లేదా భూపము అగ్నిలో లయమైపోవు రీతిని, లేదా కల్తీపదార్థము నశించి పోయిన తరువాత బంగారము తూకములో తగ్గిపోవు రీతిని, లేదా చంద్రుడు పితరులకు అమృతమును అహారముగ నొసంగుచూ నొసంగుచూ స్వయముగ క్షీణించిపోవు రీతిని, అత్మరూపానుభవము పొందుటకై తన ప్రాణములు, ఇంద్రియములు మరియు శరీరమును శుష్కింప జేయుటనే, ఓ అర్జునా, 'తపస్సు' అందురు. ఇక తపస్సునందలి యింకను అనేక విధములు చెప్పబడును. కాని, హంస నీటిని విడచి పాలను గైకొనుట యందే తన చంచువును వినియోగించు రీతిని శరీరము మరియు జీవులయొక్క సంయోగ మైనప్పుడు వాటినుండి దేహభావమును దూరమొనర్చి, మరియు జీవభావమును గైకొని వేరుచేయుటకు ఆవశ్యకమగు వివేకమును నీ వెల్లప్పుడును నీ యంతఃకరణమునందు జాగరిత మొనర్చుకొని యుండవలెను. అట్లే విచార మొనర్చునప్పుడు బుద్ధి భ్రమను పొందును. ఆ సమయమున, మేల్కొని నప్పుడు నిద్రాయూ దానితోపాటు స్వప్నము కూడా లోపించి పోవురీతిని, అత్మ దర్శనమునకుగాను వివేకపూర్వకమగు ఆ చరణమొనరు

పురుషునివల్లనే, ఓ అర్జునా! యీ 'తపస్సు' నెడి సాధన జరుగును. శిశువు యొక్క హితవును కోరియే తల్లియొక్క స్తనమునందు పాలు పుండుదీరిని, లేదా భూతకోటి నానావిధములుగ నున్న పప్పిటికిని అన్నిటియందును చైతన్యము సమాన రూపముగనే నివసించుచున్నది, పాఠశాలలో పట్ల మధురము మరియు సౌజన్యపూర్ణముగ వ్యవహరించుటనే 'అర్జవ' మందురు.

అహింసా సత్య మక్రోధ స్త్యాగ శ్శాంతి రపైశునమ్

దయా భూతే వ్యూహుర్హృద్ధ్యం మార్దవం హి రచాపలమ్॥ ౨

“ఇదే రీతిని జగత్తును సుఖవంతమొనర్చు తలంపుతో కారీరక, వాచిసి, మానసికముగ వ్యవహరించుటనే 'అహింస' యందురు. చంద్రుని ప్రకాశము తేజోవంతముగ నున్నప్పటికిని శీతలముగా నుండురీతిని నూత్నమూ మరియు తేజోవంతముగ గల మాట యైనప్పటికిని కోమలము మరియు శీతలముగా నుండు మాటనే 'సత్య' మందురు. చూచివంత మాత్రముననే రోగమును నివారించునట్టిదీ, మరియు భక్షించుటకు చేదుగా నుండ నట్టిదీ, ఔషధమే ఎచ్చటను లభించ నప్పుడు సత్యముతో సమానముగ పోల్చి చెప్పవగల వస్తువు మరెచ్చట లభించగలదు? కాని, నీటి తుంపరను కంటిపై వైచిత్ర్యో అది తన కోమలత్వము వలన కంటికి యిండుకేని కష్టమును గాని నష్టమును గాని కలిగించదు; కాని, అట్టి నీరే కఠినాతి కఠినమైన రాళ్ళనుకూడ ఖండించి తనకు మార్గము నేర్పరచుకొను చున్నది సరిగా యిదే విధమున, భగవంతు మరియు మోహములను తెగించివేయుటకు యిసుము వలె కఠినమైనదై యుండికూడా చెవులకు మధురాతి మధురముగ నుండు నదియూ, వినునప్పుడు కర్ణములు దానిని ప్రాశస మొనర్చుచూ పోవు చున్నవా యనునటుల లోచనపట్టిదియూ, తన సత్యత్వ సామర్థ్యముచే బ్రహ్మాతత్వమును కూడ స్పష్టీకరించు నట్టిదియూ, అనగా, పీయము మధురము అయినప్పటికిని ఎవనిని మోసగించనిదియు మరియు సత్యమైనప్పటి

కిని ఎవనికిని చెడుగా నుండనిదియు, - మరియు వేటగాని గానము చెవులకు యింపుగా నున్నప్పటికిని హరిణమునకు ప్రాణహాతముగ నుండురీతిని, లేదా అగ్ని శుద్ధి యొనర్చు కార్యమును అతి చక్కగా చేసినప్పటికిని యిటుల చేయుటలో ఆ అగ్ని దగ్ధమొనర్చి బూడిదగా కూడా నొనర్చురీతిని - కర్ణములకు మధురముగ నున్నప్పటికిని తన అర్థమువలన హృదయమును వ్రక్కలుగా నొనర్చు వాక్కు ఎన్నడును నుండరమైనదిగా చెప్పబడజాలదు. అట్టి దానిని దుష్టరాక్షసీ వాక్కునియే చెప్పవలెను. కాని, బాలుడేదైన అనిష్టము మరియు లజ్జాజనకమునగు పనిని చేసినప్పుడు - బయటకు మిక్కుట మగు కోర్కెమును వెల్లడించినప్పటికిని ఆతని పోషణములో పుష్పములకంటె కూడ కోమలముగా నుండు తల్లియొక్క స్వరూపమువలె చెవులకు వినుటకు అతి సుఖవంతముగ నుండక పోయినప్పటికిని అంతమున మేలు కలిగించు నట్టిదిగా వుండి, దుర్వికారములచే లిప్తము కాకుండా వుండునట్టి మాటనే యీ ప్రకరణమున 'సత్యము'గా నెరుంగవలెను. రాతియం దెంత నీరు చల్లినప్పటికిని దానినుండి మొలక బయలు దేరని రీతిని, లేదా వెన్నను ఎంతగా తరచినప్పటికిని దానినుండి గంజి రానిరీతిని, లేదా పాము కుబుసమును కాలితో తన్నినప్పటికిని ఆ కుబుసము ఎన్నడును కాటువేయుటకై పడగను ఎత్తనివిధమున, లేదా వసంతకుబుకుపు పూర్తిగా ప్రజ్వరిల్లినప్పటికిని ఆకాశమున ఫలము లేదయూ ఫలించని రీతిని, లేదా రంధ్రయొక్క స్వరూప లావణ్యముల వలన శుకదేవుని అంతఃకరణమున ఎన్నడును కామ - వికారము సంపదించనిరీతిని, లేదా పూర్తిగా చల్లారిపోయిన అగ్నిలో నెయ్యి పోసినప్పటికిని అది మరల మండని రీతిని, వినుట తోడనే అబోధ బాలకునకు కూడ కోపము జనించునట్టి ఎన్నిమాటలను చెప్పినప్పటికిని, ఓ అర్జునా! స్వయముగ బ్రహ్మదేవుని పాదములపై పడినప్పటికిని మరణించిన కేవుడు లేదని నిలువొన జాలని రీతిని, రాగము లెన్నడును ఉత్పన్నముకాని మానసిక క్షితివే 'అబోధ' మందురు. ఈ విషయముల నన్నిటిని ఆ సమయమున

లక్ష్మీపతి చెప్పెను. ఆ పిమ్మట యజ్ఞ భోక్తయగు శ్రీకృష్ణ భగవాను లిట్ల నిలిచి “మట్టిని త్యజించినందువలన కుండ, నూలుపోగులను త్యజించినందు వలన వస్త్రము, బీజమును త్యజించి నందువలన పటవృక్షము, భిత్తికను త్యజించినందు వలన చిత్రము, నిద్రను త్యజించి నందువలన దానియందు కాన్పించు సర్వవిషయములు, జలమును త్యజించి నందువలన తరంగములు, వర్షియగువును త్యజించి నందువలన మేఘములు, మరియు ధనమును త్యజించి నందువలన విషయోపభోగములూ తమంత తామే విడచిపోవును. సరిగా యిదే విధమున, బుద్ధిమంతులగు లోకులు దేహభిమానమును విడచి, సమస్త పాపపంచిక విషయములను దూరముగ తొలగించుటనే ‘త్యాగ’ మందురు.” ఈ మాటను అర్థము చేసికొని భాగ్యకాలియగు అర్జును డిటుల అడిగెను. “ఓ మహారాజా, తమరు నా కిక శాంతియొక్క లక్షణములను వివరించి చెప్పడు! అంతట భగవాను లిటులనిరి “బాగు బాగు, నీవు చాల కృద్ధతో యిక వినుము. జ్ఞేయమును నాశమొనర్చి జ్ఞాత మరియు జ్ఞానముకూడా లయ మును పొందినప్పుడు కలిగెడి స్థితినే ‘శాంతి’ యనవలెను. ప్రళయకాల మందలి జలప్రవాహము ఓర్వము నంతను నామ - రూపములు లేకుండా నాశమొనర్చి, నలువైపులను కేవలము ఆ జలమే నిండియుండి, ఇది నది - యిది ప్రవాహము యిది సముద్రము అనెడి భేదదర్శకమగు భాషా వ్యవహారము లేనే లేకుండా, ఎటు చూచిన అటు ఒకే విధముగ నీరు వ్యాపించి యుండి కాన్పించును, కాని ఆ సమయమునకూడ దానిని గురించిన జ్ఞానమును పొందుటకై దానికి భిన్నమగు వస్తువేదైన నుండునా? ఏదియూ వుండదు సరిగా యిదే రీతిని, జ్ఞేయముతో ఆలింగన మొనర్చుకొని తన్మయత్వమును పొందినప్పుడు జ్ఞాతృత్వము కూడా వశించిపోవును. అంతట, ఆ సమయ మున, ఓ అర్జునా, మిగిలియుండు నట్టిదియే శాంతియొక్క లక్షణ మగును ఇక ‘అపైశున’ మని దేని నందులో చెప్పెదను వినుము. ఎవడైన ఒకరోగి ఏదేని రోగముచే అత్యధిక కష్టమును పొందినప్పుడు ఆ రోగిని బాగుచేయు

తలంపులో నువిజ్ఞాదగు వైద్యుడు 'ఈ రోగి నా శత్రువు' అనెడి భావము నెన్నడును కలిగియుండడు. లేదా బురదలో దిగబడిపోయిన అవును చూచి నప్పుడు ఎవడునూ 'యీ అవు పాలిచ్చు చున్నదా? లేదా' యని యోచించిన యోచించక, దాని కష్టమును చూచి వికల హృదయము గలవాడగును, లేదా ఒకానొకడు నీట మునిగిపోవు చున్నప్పుడు అతనిని చూచిన విజ్ఞుడైన మనవుడు 'ఈతడు బ్రాహ్మణుడా లేక అంత్యజుడా?' యని యోచించక అతనిని రక్షించుటయే తన కర్తవ్యముగ తలంచును. లేదా ఎవడైన చండాలుడు దైవయోగముచే అడవిలో లభించిన స్త్రీని వస్త్రహీననొనర్చి ఆమె వస్త్రములను తీసికొని ఆమెను విడచి వెళ్ళినప్పుడు నాగరిక మనుష్యుడైనాడును ఆమె తిరిగి వస్త్రమును ధరించనంతవరకు ఆమె పైపు చూడనే చూడడు. సరిగా యిదే విధమున, అజ్ఞానము మరియు భ్రమోమాదులవలన గాని లేదా పూర్వజన్మలందు చేసిన కఠోరమగు సంచిత కర్మములవలన గాని సమస్త విధములగు నింద్య మార్గములందును నిమగ్నులై యున్న లోకులకు ఏరు తమ కారీరకబలము పొసంగి వారిని బాధించుచున్న దుఃఖములను మరచి పోవునటుల చేతురు. ఓ అర్జునా! ఇతరుల దోషములను ముస్కండుగా తమ దృష్టి లేదా కటాక్షముచే దూరమొనర్చి ఆ పిమ్మట వారిని యిట్టివారు సరిగా పీక్షించ సాగుదురు. ముందుగా దేవుని పూజించి ఆ పిమ్మట అతనిని ధ్యానించురీతిని, లేదా ముందుగా పాలమును దున్ని దానిలో విత్తులు చల్లి ఆ పిమ్మట దానిని కాపలా కాయుటకు పోవు రీతిని, లేదా అతిథిని ముందుగా అదరసత్కారములచే సంతుష్టపరచి ఆ తరువాత ఆతని ఆశీర్వాదమును గైకొను రీతిని, ముస్కండుగా మన గుణముల వలన యితరుల కొరంతను పెరవేర్చి, ఆ పిమ్మట వారిని నూత్నదృష్టితో చూడవలెను. కేవల మింతియేకాదు; పారు ఎన్నడును ఎవరి మర్మము పైనను అఘాతము కలిగించరు. ఎవరిని ఎన్నడును దుష్కర్మ ఫలవృత్తులనుగా చేయరు, మరియు ఎవరిపైనను ఎన్నడును దోషముల నాలోపించరు. వారి ఆచరణ మీ రీతిని

త్రుండును, ఇదిగాక, వారు వ్యవహరించు విధానముకూడ ఎవరైన పఠనముంది యున్నచో వారిని మరల ఏదేని ఉపాయముచే ఉద్ధరించు విధముగావుండును. అంతేకాని మర్మభేద మొనర్చెడి ఆలోచన వారిమనస్సునం పెన్నడును ఎఱిగిపట్టను తలచూపదు. అనగా ఓ అర్జునా, పెద్దలకొరకై వాల్మీకిని యితరులను కుచ్చులుగా తలంచుటగావి, కుచ్చులుగా నొనర్చు ప్రయత్నము గాని చెయ్యరు. మరియు వారిదృష్టి ఎన్నడును యితరుల దోషములను పెదకటలో ప్రవేశించదు. ఓ అర్జునా, ఈ విధముగ వ్యవహరించుటనే అవైకువ్య మందురు. మోక్షమార్గమునందలి యిదొక ముఖ్యమగు విశ్రాంతిస్థాన మనుటలో ఏ విధమగు సంకయములేదు. ఇక దయ యని దేవినందుకో చెప్పెదను వినుము. పార్థమినాటి చంద్రునికాంతి ప్రపంచమున కంతక సమావేశుగు చల్లదనమునే యిచ్చి, యితడు గొప్పవాడు యితడు అల్పుడు అనెడి తండ్రిభేద మెన్నడును చెయ్యనిరీతిని, దయగలవాడు దుఃఖమునం దున్నవారి కష్టములను దయాళుత్వముతో తొలగించు సమయమున ఎన్నడును తనమనమునందు యీతడు ఉత్తముడు యీతడు అధముడనెడి భావమును రానే రానివ్వడు. చూడు, ప్రపంచమున నీటివంటి వేదార్థముకూడ స్వయముగ నశించుచున్నది. కాని ఆదియే మరణించుచున్న పన స్పృతులకు ప్రాణదాన మొనర్చుచున్నది. ఇదేరీతిని దయాళువగు పురుషుని మనస్సునందు యితరుల దుఃఖమును చూచినప్పుడు వారి దుఃఖములను తొలగించుటకై అతనియం దావిర్భవించెడి జాలి తనసర్వస్వమును త్యాగమొనర్చి నప్పటికిని అల్పముగనే తోచునంత ప్రజలముగ నుండును. నీరు ప్రవహించు నప్పుడు దానిమార్గమునం దేదైన గొయ్యి మొదలగునవి వున్నచో, ఆ జలప్రవాహ మాగోతిని నింపకుండా ఒక్కఅడుగైన ముందుకుపోదు. ఇదే రీతిని, దయాళువురువుడు కూడ తన ఎదుటికి వచ్చిన దీనుని సంతోష పరచియే నుం దడుగు వేయును. ‘కాలులో ముల్లు గుచ్చు కొని నప్పుడు దాని కాధాచిన్నాము ముఖమునందు వెల్లిదియగు రీతిని.

యితరుల దుఃఖములను చూచి ఆతడు కూడ తన శరీరము కష్టపడుచున్నటుల అనుభవించును. పాదములు శీతలముగా నున్నప్పుడు కన్నులందుకూడ ఆ చల్లదనము కనిపించుచున్నది ఆతడుకూడా యితరులు సుఖముగా నుండుటను చూచి తాను సుఖించును. దప్పికతో నున్నవారి సౌఖ్యము కొరకై ప్రపంచమున జలము సృష్టింపబడి నటుల దుఃఖముతో నున్నవారి కశ్యాణార్థమై ఎవని జీవితము అంకితమగునో, ఓ అర్జునా ! ఆపురుషుడు దయామూరియని తెలిసికొన వలెను. అట్టి వానికి నేను జననమాది ఋణపడి యుందును. ఇక 'భూతేష్వలోలుప్తము'ను గురించి వివరించి చెప్పెదను వినుము. కమలమెంత మిక్కుటముగ హృదయ పూర్వకముగ నూర్యుని వైపు అనురక్తికలిగి యున్నప్పటికిని నూర్యు డెన్నడును దాని నుగంధమును స్పృశింపడు, లేదా వసంతుని మార్గమునందెంత అత్యధికముగ వనలక్ష్మి యున్నప్పటికిని ఆత డావస్త్రిని స్వీకరించక తిన్నగా ముందుకు సాగిపోవుచునే యుండును. మహాపీడ్ధు లన్నింటి తోడను స్వయముగ లక్ష్మీదేవియే దగ్గరకు వచ్చుగాక కాని మహావిష్ణువున కామె లెక్కలానికి రాదు. ఇదేవిధమున, లోకము మరియు స్వర్ణీయమునగు విషయ సుఖములు ఆతని యిష్టానుసారము దానులవలె నున్నప్పటికిని అలోలుపుడై వుండు నాతడు ఎన్నడును ఆ సుఖములను అనుభవించవలె ననెడి తలంపునే మనస్సునందు కలుగనివ్వడు. ఇంకెంతని చెప్పనగును, ఏ అవస్థలో జీవున కేవిధమగు విషయాభిలాషయూ వుండదో, అట్టి అవస్థనే 'అలోలువత్వ' మనెడి గుణముగా నెరుంగవలెను. ఇక 'మార్దవము' యొక్క గుణమును వివరించి చెప్పెదను వినుము. తేనెటీగలకు తేనెపట్టు, జలచరములకు నీరు, పక్షులకు బహిరంగముగా గల ఆకాశము, పిల్లవానికి మాతృప్రేమ, వసంత స్ఫుర్తచే కోమల త్యమను పొందు మలయజాయెపు, కనులకు ప్రేయజనుల దర్శనము, తన విడ్డలపట్ల తాతేలుకు పురికెడి దృష్టివలె - మార్దవగుణముగల పురుషుడు కూడ భూతేజోటి యొక పురుషత్వము మరియు ప్రేమపూర్వకముగ

వ్యవహరించును. కర్పూరము స్మరించుటకు అతికోమలము, రుచికి అతిస్వాదిప్తము, నాసికకు అతినగుంధితముగను, మరియు చూచుటకు అతినిర్మలముగనూ వుండి ఎంతకావలసిన అంతదొరుకును. అది వివచితముగ నుండక దాని వివత్సము నుధ్యలో బాధాకరముగా నుండకున్నచో అది తన మాధుర్యము మరియు నిర్మలత్వమువలన మార్దవత్వముతో కూడియున్న పురుషుని కోమలత్వమును పోటీ చేయగలుగును. ఆకాశము మహాభూతములను కూడ తన ఉదరమునం దుంచుకొనును. మరియు అణువు-పరమాణువులందు కూడ నిమిడియుండును. మరియు జగత్తు కనురూపముగా తన ఆకారమును కూడ నిర్మించుకొనును. ఓ అర్జునా! నేనింక అధికముగ నేమనిచెప్పను. మైన చెప్పిన ఆకాశమువలె సమస్త దిశ్య జీవనముతోను సృష్టియందలి ప్రాణులన్నింటితోడను జీవించి యుండుటనే నేను 'మార్దవ' మందును. ఇకనీకు లజ్జయన నేమో వివరించి చెప్పెదను వినుము. పరాజయము పొందినప్పుడు ఎవడైన రాజు సిగ్గువలన తనముఖమును చూపించజాలని రీతిని, లేదా అవమానమువలన మానవంతుడగు పురుషుడు నిస్తేజుడగు రీతిని, లేదా పొరబాటున ఒకానొక చండాలుని యింటికివెళ్ళినప్పుడు శ్రేష్ఠుడగు సన్యాసికి లజ్జ పొడము రీతిని, లేదా రణభూమినుండి త్రిత్రియుడు పారిపోవుట లజ్జాజనకముగనుండి సహింపనలవికాకుండా నుండురీతిని, లేదా మహాపతివ్రతకు వైధవ్యము పరమ దుఃఖకరము, మరియు అసహనీయమునగు రీతిని, నుందరుడగు పురుషుని శరీరమునందు కుమ్మవ్యాధి పొడచూపుటలేదా పత్రిష్టావంతుడగు పురుషునిపై వ్యర్థముగ కళంకము నాటోపించినప్పుడు లజ్జచే ఆతనికి పా్రిణసంకటముగ నుండురీతిని, యీ మాడున్నరమూరల శరీరమునందు బిందీయై మాటిమాటికి జవన - మరణముల నొందుట మరియు గర్భాశయ వివరమునందు రక్తము మూత్రము మరియు రసములతో కూడియున్న బొమ్మయై యుండుటయూ ఆతనికి అతిలజ్జా జనకముగా నుండును. సారాంశ మేమన, దేహబంధనమున పడి నాచురూపాత్మకు

తగుటకంటె మించిన లజ్జాజనకమగు విషయమేదియూ ఆతనికి వుండజాలదు. ఈరీతిని యీ ఘృణిత శరీరము పట్ల నేర్పడు ఘృణనే 'లజ్జ'గా నెరుంగుము. కాని యీలజ్జ కేవలము నిర్మలులగు పురుషులకే వోమను. తదితర సిగ్గులేని వారికి యీ శరీరము అతిచక్కగా నుండును. ఇక 'అచాపల్యము' యొక్క లక్షణములను వినుము. కొయ్యబొమ్మలను అడించెడి త్రాడు తెలి పోవుటవలన ఆ కొయ్యబొమ్మల కదలికయే అగిపోవు రీతిని, యోగసాధన మొనర్చుటవలన కర్మేంద్రియముల గమనము కుంతితమై పోవును. లేదా నూర్చుడు అస్తమించిన పిమ్మట ఆతని కిరణజాలము కూడ అదృశ్యమై పోవు రీతిని మనస్సును నిగ్రహించుటవలన ఇంద్రియములుకూడా తూర్తిగా అణగి పోవును. ఈ రీతిని మనస్సును నియమించుట మరియు యోగ సాధన మొనర్చుట వలనను దేవేంద్రియములూ దుర్బలమైపోవును. ఇట్టిస్థితినే 'అచాపల్య' మందురు.

తేజః క్షమా ధృతి శౌచ మద్రోహా నాతిమానితా |

భవంతి సంపదం దైవీ మభిజాతస్య భారతః 3

“ ఈశ్వర ప్రాప్తికొరకై జ్ఞానమార్గమున అడుగిడునప్పుడు మనస్సును దృఢనిశ్చయము కలిగినచో యిక బల మేమాత్రము కొరవడదు. సురజిం శుభే భయంకరముగా నుండును. అందుపై అగ్నిలోకారి మరణించు ఊంకనూ భయంకరమగును. కాని, యింత యైనప్పటికిని, పతివ్రతాస్త్రీ ఆ చితిలోకారి మరణించుటను కూడ లక్ష్యపెట్టదు. ఇదేరీతిని, ఆత్మప్రాప్తి యనెడి అగ్నిచే విషయము లనెడి విషయము జీవుడు కార్చి వేసి తొలగించివేయును. ఆ పిమ్మట శూన్యము వైపుకు పోయెడి యోగసాధన యనెడి వికటమార్గమున త్వరత్వరగ ముందుకు పోసాగును. అటుపిమ్మట ఏదిభవను నిషేధమున్నూ ఆతని మార్గమున కాధారముకాదు. అతడు 'విధి'న మన్నించడు. మహాపిడులనెడి మోహము

ననూ పడడు. ఈ రీతిని స్వయముగానే తన ఆంతరిక ప్రేరణచే యాశ్చర్యని వైపు పురోగమించుటనే 'ఆధ్యాత్మికతేజ' మందురు. సహనశీలు రందరి లోను వేసే శ్రేష్ఠుడ ననెడి గర్వము లేకుండుటనే 'క్షమ'గా నెరుంగుము. శరీరముపై వేలకొలది హింసలుబండును. వాటిన్నింటి భారమును శరీరము సహించుచున్నప్పటికిని ఆశరీరమున కీ భారమును మోయుచున్నటులే అనిపించును. ఇంద్రియములు వశమునందుండక పెడమార్గమును పట్టుచో, లేదా శరీరమున దాగియున్న ఏదేని పాతపోగము ఒక్కపెట్టిన బయల్పడుచో, లేదా ప్రియజనుల వియోగము ఆకస్మికముగ సంభవించి అప్రియజనులతో పనికలుగుచో, లేదా యిదేవిధమగు ఏదైనానిష్ట ప్రసంగముయొక్క అత్యధికమగు ఆల తనపై వచ్చిపడినప్పటికిని అగస్త్యముషీవలె రొమ్ముచరిచి దాని యెడుట నిశ్చల భావముతో నిలచియుండుట, మరియు, ఓ అర్జునా, అధి రైవము, అధిభూతము మరియు ఆధ్యాత్మములనెడి త్రివిధతాపములువచ్చి ఎదుట నున్నప్పటికిని వాటినిన్నింటిని 'ఆకాశమున లేచెడి అతిపెద్దవగు భూకృలేఖలను వాయువు ఒక్క బెబ్బితో ఎగురగొట్టివేయురీతిని' కుచ్చముగ తలంచి తనయెడుటనుంచి తొలగించివేయుట, మరియు చిత్తమును విచలిత మొనర్చెడి యీవిధమగు ఒకటప్రసంగము వచ్చినప్పటికిని ధైర్యమును విడనాడక చక్కగా దానినెదుర్కొనుటకై దృఢముగ నిలచియుండుటనే 'దృఢి' యందురు. ఓ అర్జునా, నీ పీసంగతిని చక్కగా జ్ఞాపకముంచుకొనుము. ఇక 'శౌచము'బంగారుమలాము పూవీస్వచ్ఛమొనర్పబడి గంగా2.మృతముచే నొండి యున్న కలశమువంటిదనిఎరుంగుము; ఏలనన శరీరముద్వారా నిష్కామకర్మలు చేయబడుట, మరియు జీవుడు వివేకానుసారము ఆచరించుట-యివన్నియు శుచిత్వముయొక్క బాహ్యలక్షణములు. లేదా గంగాజలము ప్రాణికోటి యొక్క పాప-తాపములను శమనమొనర్చి, తటమునందుగల వృక్షములను పోషణమొనర్చుచూ సముద్రముపై పురు పోపురీతిని, లేదా మార్కండు ప్రపంచముయొక్క అంధకారమును దూరమొనర్చుచూ మరియు సంపద గల మందిరి

ముల తలుపులు తెరచుచూ మరియు వాటిని ప్రకటమొనర్చుచూ ఆకాశ
 ప్రదక్షిణముకొరకై బయలుదేరు వీడిన, ఆతడుకూడా బంధనమున పడియున్న
 లోకులను ముక్తుల నొనర్చును. ముణుగురున్నవారిని బయటకు తీయును.
 మరియు దుఃఖమునందున్నవారి సంకటములను నివారణ మొనర్చును. ఆయిన
 పుటికిని ఆతడు రాత్రింబవళ్ళు యితరుల సౌఖ్యములను అత్యధికముగ
 వృద్ధిపొందించుచూ పృథ్వీకారాంతరము ననుసరించి తనస్వార్థమునే నెరవేర్చు
 కొనును. కేవల మింతియేకాదు, తనకార్యక్షేధికొరకై ఏప్రాణికైనచెడుగుచేయ
 వలెననెడి భావముకూడ ఆతనిమనస్సునం దెన్నడును జనించదు. ఓ అర్జునా !
 నీవిప్పుడు వినిన వన్నియు 'అదోహము' యొక్క లక్షణములు. నేనీపైన
 వివరించిన లక్షణములు 'అదోహము' గల మనుష్యునందు కాన్పించును.
 ఓ అర్జునా ! సంకరుడు తనజటాజూటమున గంగను ధరించినప్పుడామె సిగ్గును
 పొందినవీతిని, గౌరవము లభించినప్పుడు లజ్జను పొందుటకు 'అమానిత్వ
 మని' యెరుంగుము. ఓ అర్జునా, యీ సంగతుల నన్నింటిని నీవు చక్కగా
 జ్ఞాపక ముంచుకొనుము. ఇప్పుడు చెప్పిన యిరువదియారున్న దైవీ సంపద
 యొక్క గుణములు. ఇవి మోక్షసామ్రాజ్యచక్రవర్తియగు రాజు యొక్క
 తామ్రకాసనము ననుసరించి యివ్వబడిన జాగీరులు, లేదా యీ దైవీసంపద
 గుణములనెడి జలముతో ఎల్లప్పుడు నిండియుండెడి గంగయే వైరాగ్య
 మనెడి సగర - పుత్రుల శరీరములపై పడినదా యన్నటుల తలంచవలెను.
 లేదా యీ దైవీసంపద సద్గుణము లనెడి పూలమాలగను, మరియు ముక్తి
 యనెడి పెండ్లి కుమార్తె యీ మాలను విరక్తుల కంఠమునం దలంకరించు
 ననినీవు తోచును. లేదా యీ యిరువదియారు గుణములతో కూడియున్న
 వత్తిని వెలిగించి యీ గీత యనెడి భార్య తన ఆత్మారాము డనెడి భర్తకు
 హారతి యిచ్చుచున్నదా యనునటుల తోచును. ఈ గుణములు గీతా సము
 ద్రమునుండి తీయబడిన దైవీ సంపద యనెడి ముత్తైశ్రచిప్ప లందలి నిర్మ
 లమూ స్వచ్ఛమునగు ముత్తైముల వంటివి, ఇట్టి నీతితో వీటిని గురించి వ్రాస్తా

దన్నటుల వర్ణించుట కెవరి తరమగును ! ఇవి తమంతతామే అనుభవము లానికి వచ్చును. ఈ రీతిని గుణభాండారమగు యీ దైవీసంపద వర్ణింప బడినది. ఇక అనురీసంపద దుఃఖములతో కూడియున్న దోషములనెడి కంట కములతో నిండియున్న లతవంటిదైనప్పటికిని యీ సందగ్ధమున దానిని గురించికూడావర్ణింపబడును. ఏదైన ఒకావొక నింద్యవస్తువును తృజించవలసి వచ్చుచో, ఆ నింద్యవస్తువేదియో తెలపికొనుటకూడ అవశ్యకమే. కావుననే, అనురీసంపద అనిష్టమైన దైనప్పటికిని దానిస్వరూపమును జాగ్రత్తగా గుఱుట అవశ్యకమే. ఓ అర్జునా, భయంకరమగు అభోగతికరమగు ముఘములను తమభాగ్యతలోనికి తీసికొనుటకై ఘోరపాతములు కలసి సమ కూర్చుకొనిన మొత్తమే యీ అనురీసంపద. లేదా విషయముల నిన్నింటిని కలిపినప్పుడు ఏర్పడు మిశ్రణము కాలకుటవిషమగు రీతిని, పాపముల నన్నింటిని ఏకత్రిత మొగచ్చిన సమాహమనే 'అనురీసంపద' యందును.

చంభో వహ్నిః భిమానశ్చ కోధః పారుష్యమేవచ ।

అహ్లాసం చాభిజాతస్య వార్ధ ! సంపద మాసురీమ్ ॥ ౪

ఇక ఓ అర్జునా, యీ అనురీహోషములలో వేని శక్తినిగురించి అత్యధికముగ చాటింపువేయబడునో, ఆ 'చంభో' స్వరూపమును నీకు చెప్పెదను. ఓ అర్జునా! మన మాత కేవలము తీర్థస్వరూపిణియే యన్నసంగతి నాస్తవమైనప్పటికిని, ఆమెను చగ్గుశ్చితిలో లోకులందరి ముందును తీసికొనివచ్చుచో, అది మన అధఃపతనమునకే కారణమగును. లేదా, గురువు ఉప దేశించిన విద్యలన్నియు యిష్టఫలము నిచ్చుననే యైనప్పటికిని, నాల్గువీధుల కూడలెలో నుంచుని ఆ విద్యలను బిగ్గరగా ఉచ్చరించుచో, అవికూడ అనిష్టమును కలిగించు నదిగనే యగును. లేదా, మనము ముణగబోవునప్పుడు మనలను రక్షించి ఒడ్డునకుకేర్చుటకు సాధనముగా నుపయోగపడు నావయే దానిని మన తలకు కట్టివేసి కొన్నచో అది మనలను ముంచివేయుటకే కారణమగును.

జీవించుటకు ఆధారము అన్నమని అందఁజెరింగినదే. కాని దానిని ఉత్తమమైన దని తలంచి కావలసిన దానికంటె అధికముగా తిన్నచో ఆ అన్నమే మనకు విషముగా నగును. ఈ విధముగనే ఈ లోకమునందును పరలోకమునందును మనకు ప్నేహపూర్ణుడగు సహచరునిగానుండు ధర్మమును ఆచరించి మనము అభిమానముతో మేము ధర్మాచరణ మొనర్చుచున్నామని చెప్పుకొనుచున్నచో మనకు తరింపజేయు ధర్మముకూడ మనకు విషమును కలుగజేయునట్టిదిగానే యగును. కావున ఓ అర్జునా! మనముచేసిన ధర్మకార్యములను ఆడంబరముగ నలుగిక్కులను ప్రచారముచేసికొన నారంభించుచో, ఆ ధర్మముకూడా అధర్మమేయగును. ఈవిధముగా చేయుటనే 'దంభ' మందురు. ఇక 'దర్పము' యొక్క అక్షణములను వినుము. మూర్ఖుడు ఏకొద్దిగానో చదువుకొని బ్రాహ్మణసభనుకూడా నిందించసాగురీతిని, లేదా గుఱ్ఱపువాడెక్కిన గుఱ్ఱము ఐరావతమునుకూడ తుచ్చముగ తలంచుసాగురీతిని, లేదా ముళ్ళపాదయొక్క శిఖరముపై నెక్కిత తొండ స్వర్ణమునుకూడ తుచ్చముగ తలంచసాగురీతిని, లేదా కట్టెలతోపాటు గడ్డి - గాదము కూడా వుండుచో అగ్ని శిఖలు ఆకాశమువై వెగయు రీతిని, లేదా చిన్న చెరువుగాని గుంటనుగాని ఆశ్రయముగా గలఁజూచించినచుత్సవము సమద్రమునుకూడ తుచ్చముగ తలంచసాగు రీతిని, స్త్రీ, ధనము, విద్య, స్తుతి మరియు గౌరవములను పొందిన మనుష్యుడు కూడా మదాంధుడగును. పరులయింట ఒక్కనాడు అన్నఘా లభించినంత మాత్రముననే దరిద్రుడగు విచ్చగాడు తన్నుతాను ధన్యునిగా తలంచసాగును. లేదా మేఘములనీడ లభించినందువలన దురదృష్ట్యుడగు మానవుడు తనయింటిని పడగొట్టుకొను రీతిని, లేదా మృగజల ప్రవాహమును చూచిమూర్ఖుడుతనపీడితుండనుబద్ధలుకొట్టుకొనురీతిని, తనకుపార్శ్విం చుసంకడవలత మర్తిలుటయే 'దర్ప'మనబడును. ఓ అర్జునా, యీ పిదపాంతమున నామమాత్రమునకైన అపవాదములేదు. ఇక అభిమాన మన నేమోవినుము. పేదములపట్ల జగత్తంతకూ శ్రద్ధయున్నది. మరియు యీ శ్రద్ధలో యీశ్వ

యగు నూర్వ్యుడు ప్రాతఃకాలమున ఉదయించుటతోడనే పాపియగు గుడ్ల
గూబకు కనులు కనిపించని రీతిని, లేదా జగత్తుకు ఆనందమునిచ్చేడి ప్రాతః
కాలము దొంగలకు మృత్యువుకంటె అధికముగ దుఃఖదాయకమగు రీతిని,
లేదా పాముపొట్టలోనికిపోయి పాటుకూడా కాలమాటవిషముగా నగుచీతిని,
లేదా సముద్రముయొక్క అపరంపార జలముచే బడబాగ్ని యింకనూ
అత్యధికముగ ప్రజ్వలించి ఎంతటి ఉపాయము లొనర్చినను ఏవిధముగను
కాంతించని రీతిని, యితరునివిద్య మరియు నుఖాది ఐశ్వర్యములనుచూచి
ఎవనికోర్చియు మండిపడునో, ఆమనోభృత్తినే 'కోర్చ' మందురు. ఇక
'పారుష్య'మని దేనినందులో చెప్పెదను వినుము. ఎవని మరస్సు పాముకలుగు
పంటిదో, నేత్రములు బాణముల రుంకారమువలెనుండునో, మరియు మాటలు
తేళ్ళవర్షమువలె నుండునో, మరియు తదితర క్రియలు ఉక్కురంపమువలె
నుండునో, అనగా యీ రీతిని లోపలను బయటను పరుషస్వరూపముగల
మనుష్యుని మానవజాతియందు అధమునిగా ఎరుంగవలెను. పారుష్యము
అనగా నిదియే. ఇక 'అజ్ఞాన' లక్షణములనువినుము. రాతికి చల్లననము లేదా
ఉష్ణస్పర్శయందలి భేదము తెలియనటుల, లేదా అగ్ని ఒకమారు భగ
భగ మండి భక్షించ నారంభించినప్పుడు యిది తిరదగినది యిది తిరరానిదనీ
మరియు విధి - నిషేధములను ఏమాత్రము యోచించనిరీతిని లేదా స్పర్శ
మణి యినుము మరియు బంగారములం దేవిధమగు భేదభావమును కలిగి
యుండని రీతిని, లేదా వివిధ విధములగు ఖాద్యపదార్థములందు తిరిగి నప్పటి
కిని గరిట దేనినీ రుచి చూడజాల నటుల, లేదా వాయువు తిన్నని - వంకర
మార్దముల భేదము నెరుగనిరీతిని, ఏ స్థితిలో పురుషుడు కర్తవ్యా కర్తవ్య
విషయములలో అంధుడై వుండునో, స్నచ్ఛము మరియు ఘృణితముల
భేదము నెరుంగడో, పాపపుణ్యముల నన్నింటినీ కలిపి 'బాబుడు తన చేతికి
వచ్చిన మంచి - చెడ్డ వస్తువుల నన్నింటినీ నోట నిడికొను రీతిని' భక్షిం
చునో, మరియు బుద్ధి మధుర మనసేమో కటువనసేమో తెలియనట్టి

ఘృణారహితకృతి ఏర్పడునో, అట్టి సిద్ధినే 'అజ్ఞాన' మందురు. ఈ విషయమున శింకించుటకు ఏ మాత్రము తావు లేదు. ఈ రీతిని యీ ఆరు దోషములున్నూ వివరింపబడినవి. పాముయొక్క శరీరము చిన్నదే మైనప్పటికిని దానియందు భయంకరమగు విషము వుండుచేసి, లేదా అగ్నుల శ్రేణిని చూచినచో ప్రళయాగ్ని బిడ్యదగ్ని మరియు బడబాగ్ని యనబడు యీ మూడున్న సంఖ్యలను బట్టి చూచినచో చాలకొద్దిగానే యున్నప్పటికిని యీ అగ్నులు భగ్గున మండుచో వీటి ఆహారానికి యీ విశ్వమంతయు కూడ సరిపోనిరీతిని యీ దోషములుకూడ లెక్కకు కేవలము ఆరుమాత్రమే గలవు. కాని వీటి కలయిక వలన అనుచి సంపదకు అత్యధికమగు బలము లభించును. మానవ శరీరమునందు త్రిదోషములూ ఏకస్థితమైనప్పుడు స్వయముగా బ్రహ్మజేవుని పాదములు పట్టుకొన్నప్పటికిని మృత్యువునుంచి వివిధముగను రక్షణ లభించనేరదు. కాని యీ దోషములు ఆరు వున్నవి. అనగా ఆ మూడింటికి లెట్టింపుగా గలవు; ఈ ఓద్ధోషముల పునాదిపైననే అనుచి సంపదయొక్క భవనము నిలచియున్నది. కావుననే ఆది ఎన్నిడును దుచ్చిలమగుట లేదు. ఇందుకు విరుద్ధముగ అప్పుడప్పుడు పాపగ్రహములన్నియుఁబడే రాశియందు వచ్చియుండునీతిని లేదా శిందించువానిసద్దకు పాపములన్నియు వచ్చియుండునీతిని, లేదా శుభకాలము సమీపించిన వానిని రోగములన్నియు ఒక్కమారుగా వచ్చి ముట్టడించునీతిని, లేదా అపభద్రమున దుర్యోగము లన్నియు వచ్చి ఏకత్రిశమగు రీతిని, లేదా విశ్వాసముతోను నిశ్చింతగానున్న మనుష్యుని దొంగకు తప్పగించి నిభముని, లేదా బాగా అలసియున్న మనుష్యుడు అతి పెద్దదగు వరదలూ కట్టివేయబడునీతిని యీ ఆరు దోషములున్నూ పైన వివరించిన మాదిరి ఆ యంకర కృత్యముల వొనర్చును. లేదా మేకయొక్క ఆయువు సమాప్తమై పుడు దానిని ఏడుకొండెలుగల తేలు కరుచునీతిని యీ ఆరు దోషములూ మనుష్యుని కాటువేయును. మోక్షమార్గమువైపు ఏకొద్దిపాటి

ప్రవృత్తి కలిగిఉన్నట్టికిని ఎవడు 'నే నీ మార్గమునపోను' అనిచెప్పి సాంసారిక జంజాటమున మురిగిపోవునో, ఎవడు హీనయోనులనెడి మెట్లు దిగుచూ దిగుచూ అంతమున స్థావరములకంటెకూడ నీచమగుస్థానమున పోయి కూర్చునో అట్టివానియందే యీ షడ్కోషములున్నా ఏకత్రితమై అనురీ సంపదను బలిష్ఠురాలినిగ చేయును. ఈ రీతిని నీ కీరెండు సంపదలయొక్క లక్షణములను విడి విడిగా స్పష్టీకరించి చెప్పితిని.

దైవీ సంపద్విమోక్షయో నిబంధా యా సురీ మతా !

మా శుచస్సందం దైవీ మభిజాతోఽసి పాండవ ! 141

“ ఈ రెంటియందును మొదటిదగు దైవీసంపదను మోక్షమనెడి మార్పునిచే ఉడయింప జేయబడిన ప్రభాతకాలముగానే ఎరుంగవలెను. ఇక రెండవదియగు అనురీసంపద జీవులనుబంధించు మోహమనెడి లోహశృంఖలమే. నీ వీసంగతిని విని భయపడి యుండువు. కాని ఓ అర్జునా, పగటి సమయము రాత్రికి భయపడవలసిన అవశ్యకమేమిగలదు ? వైచిత్ర్యబడిన అరుదోషములకు తమయం దాక్రమించిన వారిని మాత్రమే యీ అనురీ సంపద బంధించగలదు. నీవుమాత్రము, ఓ అర్జునా, ఆ దైవీ సంపద్గుణములచే చేయబడిన సాక్షాత్ విగ్రహమవు. కావున ఓపార్థా, నీ వీదైవీసంపదచే కూడియున్న భవవంతుడవై కైవల్యనుభుమును పొందుము.

ద్వ్యా భూతసర్గా లోకే ౭ స్మిక్ దైవ ఆసుర ఏవచ !

దైవో విస్తరః ప్రోక్త ఆసురం పార్థ ! మే శుశ్రూః ౭

“దైవీసంపద మరియు అనురీసంపదలతో కూడియున్న మానవుల వ్యవహారప్రవాహము అనాదికాలమునుంచి వచ్చుచున్నది. రాత్రిలందు శిశువులున్నా పగలు మానవులున్నా సంవరించుచుండురీతిని యీదైవీ అనురీ పుష్టలుకూడా తమతమరీతుల ననుసరించి వ్యవహరించుచూ వుండును. కాబట్టి యీ గ్రంథము నందు మొదట జ్ఞాన-కథను గురించి, మరియు

తదితని ప్రకరణములలో దైవ సంపదను గురించిన్న విశ్రులముగ వర్ణింపబడి
నది. ఇక ఏక ఆనురీసంపదను గురించిన సంగతులన్నింటిని చెప్పెదను. నీవు
వాటిని నావధానముగావినుము. వాద్యములేనిదే ఎవనికిని ఎన్నడును నాదము
వినిపించునీతిని, లేదా పుష్పములేనిదే తేనె లభించునీతిని, ఆనురీ ప్రకృతికి
సముకానంతవరకు ఏనుష్యములును యీ సృష్టిని ఏకాకిగా ఎన్నడును
చూడనేరదు. కాని, దీనికి వశపడిన మానవునివై అన్ని కాష్టమునందంతటను
వ్యాపించిపోవునీతిని, యీ ఆనురీసంపదకూడ తన యిష్టానుసారము రాజ్య
మున్నుచూ కాన్పించుచుండును. ఇట్టి స్థితిలో, చెరుకుమొక్క పెరిగిన
కొలది దానిలోపల గల రసముకూడా వృద్ధిపొందుచుండునీతిని అట్టి ప్రాణి
యొక్క శరీరము వృద్ధిపొందుటతోపాటు ఆనురీసృష్టికూడా వృద్ధిపొందు
చుండును. ఇక నో అర్జునా ! యీ ఆనురీదోషమందలి ముట్టడించిన ప్రాణి
యొక్క లక్షణములనుకూడా చెప్పెదను వినుము.

ప్రవృత్తించ నివృత్తిం చ జగ న విదు రాసురాః ।

॥ శౌచం నాపి చాచారో న సత్త్వం తేషు విద్యతే ॥ ౭

“పుణ్యకార్యములవై పు ప్రవృత్తికలుగవలెను. పాపకృత్యములవై పు
నివృత్తికలుగవలెను” అనెడి యోచనపట్ల ఆతని మనస్సున ఘోరాంధ
కారము నిండియుండును. కోశమున పడియున్న పట్టుపురుగు దానినుండి
బయటకు రావలెననిగాని లేదా లోపలకు పోవలెననిగాని ఏవిధమగు
యోచనయు లేకుండా పున్నచోటుననే పుండవలెనని కోరెడి విధమున
లేదా మూర్ఖుడు తన సంపద సంతతు దొంగలకు వప్పించి
తీరి చేతికి నా సంపదను వప్పించుచో యిది మరల నాకు తిరిగి
లభించును లేదా లభించదు - అనెడి ఆలోచనమే చేయునీతిని
ఆనురీజనులు ప్రవృత్తి - నివృత్తులనుగురించి ఏమాత్రము యోచిం
తరు; మరియు శౌచము అనగా పారిశుధ్యము పొందుండు నామమాత్రమున

కైన స్వప్నమునందైన వుండదు. రాక్షసిబొగ్గు తననలుపును విడనాడుట, కాకి ఎన్నడైన తెల్లబడుట, మరియు రాక్షసుడు మాంసభక్షణమునెడ నిముఖుడగుట యనునవి యెన్నడైన సంభవించిన సంభవించునేమోగాని, యీ ఆసురీప్రాణిమాత్రము ఎన్నడును శౌచమును స్వీకరించదు. చుద్యమును పుంచెడి పాత్ర ఎన్నడును పవిత్రము కాజాలని రీతిని ఓ అర్జునా, యిట్టి లోకులు కూడా ఎన్నడును పవిత్రులు కాజాలరు. శాస్త్రోక్త విధివిధానముల పట్ల అనురాగము, లేదా పెద్దలను అనుకరించవలెననెడి వాంఛ, లేదా శుద్ధాచరణములనునవి వారీయందు సంభవించనే సంభవించవు. మేకనలువై పులయభేచ్ఛగా మేయుచుండురీతిని, లేదా వాయువుస్వేచ్ఛగా యిటు - నటు. వీచుచుండు విధమున, లేదా అగ్ని లభించిన దానినంతను కాల్చివేయు రీతిని యీ ఆసురీప్రకృతి గల లోకులుకూడా కుమార్తమున నిరంతరము నుందుకు పోవుచూ నుందురు. మరియు చగ్గు కరీరముతో నాట్య మొనర్తురు, మరియు సత్యముతో ఎల్లప్పుడు విరోధమును బూనియుందురు. తేలు ఎన్నడైన తనకొండీచే చక్కిలిగింత పెట్టగల్గుచో, అప్పు డీఆసురీ ప్రజలు కూడ సత్యవాక్కును పలుక గల్గుదురు. లేదా అపానవాయువునుండి ఎన్నడైన నుగంఠము రాగలుగుచో, అప్పుడే యీ ఆసురీ ప్రజలయందు సత్యము కాన్పించును. ఈ ఆసురీ ప్రజలు యీ విషమగు పను లేవీయూ చేయక పోయినప్పటికిని వారు స్వాభావికముగనే అత్యంత నాశనమును పొందుదురు. వారి మాటలలో వుండెడి విచిత్రమును నీకు చెప్పెదను వినుము. నిజము చెప్పవలెననిన, ఒంటెలో చక్కగా నున్నదని చెప్పదగిన అవయవ మేది గలదు? ఈ మాటయే ఆసురీప్రజల పట్ల కూడ చెల్లును. అయినను ప్రసంగ సందర్భముగ వీరిని గురించిన కొన్ని విషయములను చెప్పెదను. సాపధానముగా వినుము. పొగవచ్చెడి చిమ్మి ముఖమునుండి నిరంతరము పొగ యొక్క సమూహమే తచ్చుచుండు రీతిని యీ ప్రకృతి గల లోకుల నోడినుండి ఎట్టిమాటలు పెడలునో చెప్పెదను వినుము.

అనన్యమప్రతిష్ఠం తే జగ దాహు రసీశ్వరమ్ ।

అపరిచ్ఛిః సంభూతిం కి మన్య తామ హైతుకమ్॥ ౮

“ఈ విష్ణుము అనాది యైనది. ఈశ్వరుడు దీనిని నియమించెడి శక్తి కాఁ - అనెడి యీ సిద్ధాంతమును శేషములు ఒహిరంగముగ నిర్ణయించినవి. శేషముల సహసరించి దోషిగా ఏర్పడువానికి నరకభోగ క్షులభించును; మరియు శేషములు న్యాయస్థుడని నిర్ణయించినవారు స్వర్గమునకేగి ముఖముగ వివసింతురు. ఓ అర్జునా! ఆనా సిద్ధముగా గల యీ జగద్వ్యవస్థను ఆసురీ ప్రక్షులు ఏహస్యము అంగీకరించరు. ఇదంతయు శుద్ధ అబద్ధమని వారిందురు. అంతో వారు వారు మరి యింకనూ యీప్రకారిము అనుచుందురు. “మూర్ఖులగు యజ్ఞ కులు యజ్ఞములనెడి వలలో పడియుందురు. దేవతలనెడి వ్యాసోహములో పడియున్న యీ లోకులు విగ్రహపూజ మొదలగునవి చేయుచుందురు. మరియు కామయవస్త్రధారులగు కపటయోగులు సమాధి నిష్ఠయునెడి కల్పనలో ముణకలువేయు చుందురు. కాని యీ సంసారమున మానవుని చేజిక్కిన ప్రతిదానిని తానుస్వయముగ తన సాహసమును ఆధారముగ నొనర్చుకొని భంగించవలెను; యింతకుమించిన పుణ్యకృత్య మేదిగలదు? లేదా మన అక్షత వలన వివిధ విషయములను మన నుఖ - భోగమునకై సంగ్రహ మొనర్చుకొనిజాలక, అందువలన మన మా విషయ నుఖములకై వికలులమై వుండుటే వాస్తవముగ పాపమగును. భవవంతులను హత్యచేయుట పాపమన్నమాట వాస్తవమే; కాని వారిని హత్యచేయుటవలన వారిసంపద యంతయు మన చేజిక్కుట పుణ్యఫలముకాదా? బలవంతుడు బలహీనుని భక్షించుట నిషిద్ధమని చెప్పినో, పెద్దపెద్దచేపలు చిన్నచేపలను భక్షించుచుండుటను మనము చూచుటలేదా? ఇట్టిస్థితిలో, యీ పెద్దచేపలు సంతానము లేనివిగ ఎందుకని అవుటలేదు? ఇదేవిధమున లోకులు కుల-గోత్రములను చక్కగా పరీక్షించి శుభముహూర్తమున చిన్న చిన్న బాల-బాలికలకు వివాహ మొనర్చుచున్నారు. వివాహముయొక్క ఉద్దేశ్యము కేవలము ప్రజ

అను జనింపజేయుటే యగుచో, గణించుటకు అలవికాని పశు-పక్ష్యాది ప్లాగ్-వర్గములు ఏకాస్త్రోక్తవిధి ననుసరించి వివాహములు చేపికొనుచున్నవి? పోనీ, పూర్తిగాదొంగతనము వలన అర్జించిన ద్రవ్యమే అనుకొందము, అయి నప్పటికిని అది ఎవరికిని విషముగా సిద్ధించుటలేదుగదా? పరస్మిన్ ప్రీతి తూర్వకముగ సంభోగించుచుట్టి పురుషునకు కుష్టురోగము కలుగుట ఎచ్చటను లేదుగదా? లోకులు యీ విధముగా తరచుగా చెప్పచుందురు. “ఈశ్వరుడు అందరికిని నియంత, అతడే జీవులు ధర్మాధర్మ కార్యఫలమును అనుజనించునటుల చేయును మరియు యీ లోకమున ఏవిధమగు ఆచరణ మొనర్చునో అదేవిధమగు భోగము పరలోకమున ప్రాప్తించును.” పోనీ యీ సేదాంతములన్నియు సత్యమని అంగీకరించినప్పటికిని, పరలోక మెచ్చటను కాన్పించుటలేదు. అంతేగాక, జీవుఁళుకూడా కాన్పించుట లేదు. కావున యిదియంతయు మిథ్యయే. శుభా శుభ కర్మల నొనర్చెడి కర్త యొక్క అప్రిత్యమే ఎచ్చటను లేనప్పుడు, యిక కర్మ ఫలభోగ మెచ్చట నుండును? స్వర్గలోకమున యింద్రుడు ఊర్వశి సాంగత్యమునుపొంది తనను తాను ధన్యునిగా తలంచు రీతిని మురుగుకాల్వలో పడిన పురుగుకూడ తనను తాను ధన్యురాలిగా తలంచును. కావున, స్వర్గనరకములు పూర్వాపముల వలన లభించు ననుట యుక్తివంతముకాదు. ఏలనన, రెండు ప్రదేశములందును కామవాసన సమానముగనే సంతృప్తిపొందును. కామ వాసనచే శ్రీ-పురుషులు, లేదా పెంటి - పోతులు సంభోగించినప్పుడు జీవులన్నియు జన్మించును. “మరియు, పరస్పరలోభమువలన స్వార్థబుద్ధిచే కామ - వాసన వేటి - వేటిని పోషించునో, వాటిని అంతమున, పరస్పర ద్వేషము వలన స్వార్థవంతమగు కామ - వాసనయే నాశనముకూడ నొనర్చును. ఈ రీతిని, కామ-వాసన తప్ప యీ జగత్తునకు మరొక మూలధారమేదియును లేదు”. అనుచో లోకులు యీ రీతిని వ్యర్థప్రలాపముల నాడుచుగదరు. ఈ విధమగు నిగద్యము మరియు ఘృణితము నగు మాటలను హద్దుపడ్డా లేకుండా ఉచ్చరించినందువలన వాణికికూడ అకారణముగ కష్టమే కలుగును.

ఏతాం దృష్టి మవష్టభ్య నష్టాత్మానో ౭ ల్పబుద్ధయః ।

ప్రభవం త్యుగ్రకర్మాణః జ్ఞాయామ దగతో ౭ హితాః ౯

“ఈరీతిని ఈశ్వరుని ద్వేషించుటవలన యీ ఆసురీజనులు వ్యర్థముగనే నోటితో వచింపరాని మాటల ననుచుందురు. అయినప్పటికిని వారికి ఏదేని ఒక రచయము మనస్సున నిశ్చితముగ ఏర్పడినదనిగాని, లేదావారికొక సిద్ధాంతము వున్నటులగానికాన్పించదు. లోకులు బహిరంగముగనే పాపందవాదమును నెలకొల్పి జీవుల శరీరమున నాస్తికత్వమనెడి ఎముకను గుచ్చి ఒకనిందనీయ మగు పట్టణమును నెలకొల్పుదురు. ఇట్టిసితిలో స్వర్ణముపట్ల అదరభావము వరకమునుగురించిన భీతిగొల్పు మనోవృత్తి యనెడి అంకురమే కాలి భస్మమై పోయినది. ఇక నో సఖుడవగు అర్జునా! ఆ ఆసురీప్రజలు మురికినీటిగుంటను పోలియున్న యీ శరీరమున చిక్కుకొని విషయములనెడి బురదలో బంధింప బడియున్నవారై కాన్పింతురు. ఏదేని వొకావొక జలాశయము నందలి నీరు ఎండిపోయినప్పుడు, దానియందు నివసించెడి మత్స్యములకు ఆయువుచెల్లిపోవు బుసుమాచి పల్లీయులు మొదలగువారా జలాశయమువద్దకువచ్చి ఏకత్రికులగు నీతిని, లేదామరణసమయము వచ్చినప్పు డనేకవిధములగు వ్యాధులు తలలెత్తి నిలచియుండు నీతిని, లేదా విశ్వదినాశ మొనర్చుటకై భూమకేతువు ఉదయించునీతిని, లోకులను సంహరించుటకొర కీ ఆసురీప్రజలు జన్మింతురు. అమంగళ మనెడి బీజమును నాటినప్పుడు దానినుండి యీ ఆసురీ మనుష్యు లనెడి మొక్క బయలుదేరును. అగ్ని మండ నారంభించినప్పు డిక పెనుక ముందుల నాలొచించని రీతిని వీరుకూడా తమ యిష్టము వచ్చినట్టి మరియు నీతివిరుద్ధమైనట్టి ఆచరణ మొనర్చునప్పుడు ఏ విషయమును గురించిన్నీ యించుకైన యొచించరు. ఇక, వీరు తమ యీ నింద్యా చరణమునుగురించి ఎంత ఆభిమానముతో ఆభినందనము మరియు ప్రశంసల వొందరో, అది కూడా చెప్పెదను వినుము.” ఈ రీతిని భగవానుడగు లక్ష్మీ - పతి అర్జును నితో చెప్పెను.

కామ మాశ్రిత్య దుష్కారం దంభమాన మదాన్వితాః ।

మోహద్భ్రమీత్వా సద్భ్రాహ్మణ పవర్తంతేఽశుచివృతాః ॥

అపిమృత శ్రీ కృష్ణ భగవాను లిటుల చెప్పిరి - ఓ అర్జునా, ఎంత సీరు వున్నప్పటికినీ అనీటిచే వల నెన్నడును నింపజాలము; అగ్నియం దెన్ని యింధనములను వేపినప్పటికిని వాటిని దగ్ధమునర్చుటలో ఏమాత్రము స్వేచ్ఛ లేదు. ఇదేవిధమున, ఎన్నడును పొట్టనిండని వస్తువు లన్నింటియందును 'కామము' అన్నింటికంటె శ్రేష్ఠముగ పరిగణించబడును. ఓ అర్జునా, ఇట్టి లోకులా 'కామము'ను తమ హృదయమునకు హత్తుకొనియుందురు. మరియు తమకునలువై పులందును, అడంబరిము మరియు అహమృత్యుత్వపురాణిని పోగు చేసికొనుచు పోదురు. అటుపైని, గ దించిన ఏనుగుచే మద్యమును తాగించినప్పు డెట్టిసిలి యేర్పడునో, సరిగా అదేస్థితి యిట్టివారికికూడ సంభవించును; మరియు నానాటికి వారివయస్సు పెరిగి వృద్ధులగుచున్నకొలది వారికి గల అభిమానముకూడా వృద్ధిపొందుచూ వుండును. ఇట్టివారిలో ప్రప్రథమమునుంచి 'దురాగ్రహ'ము వుండి యుండును. అందుపైన, యీ దురాగ్రహమునకు సహాయపడుటకై మూర్ఖత్వముకూడా వచ్చి చేరును. ఇక యిట్టివాని వికండవాము నేమని ఎంతవరకు వర్ణించనగును. ఏ పనులచే యితరులకు బాధ కలుగునో, మరియు వేటివలన అన్యజీవులకు దుష్ఠితి సంభవించునో, ఆ యీ పనులయం దిట్టివారు జననమాదిగా అత్యధికమగు పట్టుదల గలిగియుందురు. అంతేగాక, తమ యీ పరాక్రమమును గురించి తమంతతామే స్వయముగ తమ నోటనే నలుదిశల చాటుకొనుచు తిరిగెదరు. మరియు వారు జగత్తునంతను కుచ్చముగ తలంతురు. వారు దశదిశలందును తమ వాసనలవెడి వికాలమైన వలను పరచెదరు. కట్టుదిట్టినగోవు నలువైపులను తిరిగి - తిరిగి తనముం దేదియున్న దానినే తినుచూ తిరుగు రీతిని యీ అనురీ ప్రజలుకూడా తమ శ్వేచ్ఛాచారము, మరియు అభిమానమువలన నలువైపులందును పాపమును సమానముగా వృద్ధినిందించుచూ వుందురు.

చింతా మపరిమేయాంచ ప్రళయాంతా ముపాశ్రితాః ।

కామోఽభోగ పరమా ఏతాప దితి నిశ్చితాః । ౧౦

“ ఇట్టి వానినర్చు సమస్త వ్యవహారములు ఒకే నీతి ననుసరించి యుండును. కాని దానితోపాటు వీరికి ‘మరణానంతర మేమగును’. యనెడి చింతకూడా విడువకుండా వుండును, అనురీప్రకృతి గల వీరు యీ భయం కరమగు చింతను నిరంతరము అధిక మొనర్చుకొనుచునే వుండురు. ఇది రాను రాను పాతాళముకంటె అతిలోతైనట్టిదియూ, మరియు ఆకాశము కంటె అత్యున్నత మైవట్టిదిగానూ అగును; దీనితో పోల్చి చెప్పటకు యీ జగత్తు కూడ దానిముందు పరమాణువువలె కాన్పించును; ఈ చింత భోగములు కావలెనని తీవుని మిక్కుటముగ కప్ప పెట్టును. మరియు తీవు డనెడి తన ప్రియుని మరణకాలమువరకు కూడ విడువవలెనను తలంపును తనమనస్సు లోనికే గానివ్వదు. మరియు యీ ఆసురీ ప్రజలు నిస్సాగముగు విషయభోగ ములు పొందవలెననెడి ఆసక్తిని తమమనస్సున కలిగియుండురు. వారు శ్రీల గానమును వినుగోరుదురు. వారి పౌండర్యమును తమ స్నేహములతో చూడ గోరుదురు, వానిని గాఢాలింగన మొనర్చుకొనగోరుదురు మరియు అత్యుత్తమును కూడ వాఁకొరికై త్యజించగోరుదురు. అసగా వారు తమ మనస్సునందు ‘శ్రీ ఆసు మించి మరెవనువునందును యధార్థమైన ముఖములేదనెడి’ సిద్ధాంతమును స్థిరపరుచుకొని యుండురు; అందుచే వాని శ్రీసంభోగమునకై ప్రపంచమున దేనినైన తారు - మారు చేయుదురు, మరియు దిగంతము, పాతాళము మరియు స్వర్గము - వీటన్నిటి సరిహద్దులనుకూడ దాటి పరుగు లిడుదురు.

ఆశా పాశ తతైర్బద్ధాః కామ కోధ పరాయణాః ।

ఈ మాంతే కామభోగార్థ మన్యాయేవార్థ సంచయాన్ । ౧౧

“చేప కేవలము ఆశవలన వెనుక-ముందు లాలోచింపకుండా గాలము నకు గుచ్చిపై మంఠమును తినురీతిని యీ ఆసురీ ప్రజలుకూడా ఆలోచింప కుండా ఎల్లప్పుడూ విషయవాసన లనెడి వలలో పడియుండురు. వాంఛించిన

విషయము లభింపనప్పుడు వీరు కోశములోపల బంధింపబడియుండెడి పట్టు
 పురుగువలెకూర్చుని యుండి వ్యర్థమైన ఆశలతో మనస్సునందు రకరకములగు
 గాలిమేడలను కట్టుచుందురు, మరియు వాసనా తృప్తికానప్పుడు ఆవాసనయే
 ద్వేషదూషమును చాల్చును. సారాంశమేమన, ఇట్టి వారికి కామము మరియు
 కోరిధాదులను మించి జీవితమునందు మరేకర్తవ్యమూ వుండనేవుండదు.
 ఓ అర్జునా! పోలీసుతాజానందలి పారాయిచ్చువాడు రాత్రింబవళ్ళు గస్తీ
 తిరుగుచూపుండి రాత్రిలందు మేల్కొని యుండి కాపలాకాయుచూ
 రాత్రింబవళ్ళయందెన్నడును విశ్రాంతిగా నిశ్చింతతో కూర్చొనుటయన
 నెట్టిదో ఎప్పుడును ఎరుగకుండా వుండునీతిని యీ ఆనురీప్రజలుకూడా
 కామవాసనలన ఒకమారు పైనుంచి క్రిందికి పడగొట్టబడినప్పుడు వారు
 కోరిధనునెడిగుట్టపై వచ్చిపడెదరు. అంతట రాగ-ద్వేషాది విషయములపట్ల
 వారికి గలుగు ప్రేమ జగత్తునందంతటను పట్టజాలనంత మిక్కుటముగ వృద్ధి
 పొందును. ఆపైన వారు మానసిక ఆరాటమువలన అనేకవిధములగు
 విషయవాసనలనుగూరించి యోచింతురు, కాని, ఆవిషయములను ప్రత్య
 క్షముగ భోగించుటకై ద్రవ్యము కావలెనుగదా? ఇందువల్ల విష
 యోపభోగములకై కావలసినటువంటి ధనమును సంపాదించుటకుగాను
 ఆనురీప్రజలు సంసారమున అనేకవిధములగు ఉపద్రవములు మరియు
 ఉత్పాతములు చేయసాగుదురు. వారు ఒకానొకనిని మోసగించి ఆతని
 ప్రాణములు గైకొందురు. ఒకానొకని సర్వస్వమును దోచుకొందురు. మరియు
 ఒకానొకనికి అపకారము చేయుటకై అనేకములగు యంత్ర - తంత్రము
 లను పన్నుదురు. అడవిలో వేటాడుటకై వెళ్ళునప్పుడు వేటగాంధుర్ తమతో
 పలులు, ఉచ్చులు, కుక్కలు, వాద్యములు, వెదురుకంచీలు మరియు పక్షు
 లను పట్టుకొనెడి పాడుగాటి వెదురుగడలు మొదలగు సామానుల నన్నింటిని
 తీసికొనుటోవు నీతిని యీ ఆనురీ ప్రజలుకూడా యితరులను బంధించుటకై
 తమవెంట యీ విధముగు ఉపకరణములను వెంటనిడుకొని ఇయలుచేరు

దురు. కిరాతుడు తనపొట్ట వింపుకొనుటకై అనేక విధములగు భయంకర పాపకర్మల వనరురీతిని వీరుకూడా అన్యప్రాణులకు కీడుకలుగజేసి ధనమును సంపాదించుదురు; యీ రీతిని అభింఛిన ధనముచే వారికి ఎంతో ఎక్కువ ఆనందము కలుగును.

ఇద మధ్య మయా లబ్ధ మిమం ప్రాప్త్యే మనోరథమ్!

ఇద మస్త్రీద మవీపే భవిష్యతి పునర్ధనమ్!

౧౩

అశురీ పురుషుడు యిటుల యనును - “నేను అనేకమందులకు సంపదను నాచేత జక్కించు కొంటిని. కావున నేను భవ్యుడనగుదునా, కాదా?” ఈ రీతిని అతడు అత్మ - శ్లాఘాత్మత్రమున ప్రవేశించిన కొలదిని అతని మన స్సా అత్మ - శ్లాఘామార్గమున యింకనూ ఎక్కువగ వృద్ధి పొందసాగును. అంతట అత డిటుల చెప్పువాగును - “ఇక, ‘నా వలలో చిక్కుకొనువా రెవరో, ఎవరిసంపద నాకు అభింఛునో’ చూడవలసి యున్నది. ఇప్పటివరకు నాకు అభింఛిన దంతయూ నాదే అయిపోయినది. ఇక యీ మూలధనమును ఆధార మొనర్చుకొని యీ చరాచరి మంతయూ నాకు లభించునట్టి ఉపాయమేదైన ఆలోచింపవలెను. ఈ వీతి ననుసరించి నేను విన్నమున గల సంపదకంతకూ ప్రభువునై పోదును. ఇక నా దృష్టిలో పడిని దానిని చేసి నీ నా చేజిక్కించుకొనకుండా వుండను.”

అసా మయా హరిశ్చశ్రు ర్హనిష్యే చాపరాసవి!

శుశ్రూహోఽహ మహం భోగీ సిద్ధోఽహం బలవాన్సుఖీ! ౧౪

“నే నిప్పటివరకు చంపిజేసిన వైరులసంఖ్య అత్యల్పము. ఇక నే వింతకంటె ఎక్కువమంది వైరులను చంపెదను. అప్పుడీ ప్రపంచమునం దంతఃకు నా కీర్తి రాజ్యమే వుండును. అంతట, నా ఆజ్ఞయందుండి నా పనిచేయు మనుష్యులను విడచి మిగిలినవారి సందర్శి నేను చంపివైతును. ఈ చరాచరములకు ప్రభువని తాములచే చెప్పబడువాడను నేనే. ఈ శుఖ

జోగిరూపియగు పృథివికి చక్రవర్తియగు రాజును నేనే, సుఖము అన్నింటికీ ఆగారముకూడ నేనే, నా ముందు యిందుగ్గుడుకూడా అల్పుడే. నేను మనస్సు, వాక్కు మరియు కరీరముతో ఏపనిచేయుటకు ఉద్ద్యమించునో ఆ పని నెరివేంకుండుట ఎన్నడైన సంభవించగలదా? నా యందుతప్ప మరెవరియందు అజ్ఞాపించెడి కీర్తియున్నది? నాతో పనిగలుగ నంతవరకు కాలుడుకూడా తన బలమును గురించి అభిమానించ వచ్చును. సుఖ - రాజ పదైన వున్నచో అది నేనే.

అథోఽభిదగవానస్మి కోఽన్యోఽస్తి పద్యో మయా!

యత్క్షేదాస్యామి మోదిష్య ఇత్యజ్ఞాన విమోహితాః ౧౫

“కుచేరు డత్యధిక సంపన్నుడన్న మాట వాస్తవమే. అయినపటికిని అతిథు ఎన్నడును నాతో సాటి కాకాలడు. నావద్దనున్నంత సంపదశ్యయముగ లక్ష్మీపతివద్దకూడ లేదు. నా కులమహర్త్యము మరియు నాబంధుకోటియెక్క విస్తారమును గురించి యోచించుచో ప్రజాపతియగు బ్రహ్మకూడ నాముందు తుచ్చుడుగనే లేలును; ఇందువలననే ఈశ్వరాదిశామముల మహర్షియును వర్ణించువారందరూ వ్యర్థులు. వారిలో ఎవరి యందును నాతో సమానమగు యోగ్యతలేదు. ప్రస్తుతము జారణ, మారణాది ఘాతుక మంత్ర-లింగములు లోపించి పోయినది గాన వాటిని నేను ఉద్ధరించి వేపు అక్ష పీడను కలిగించెడి యజ్ఞ-యాగాదుల జొనర్తును. నన్ను ప్రశంసించుచు పాటలు పాడి, నృత్యముచేసి నాకు మనోరంజకము కలిగించినవారు వీరిఅడిగిన, దానినే నేనిచ్చును. నేను అనేకవిధములగు మాదక, ఖాద్య, నేయపదార్థములను గైకొందును, మరియు స్త్రీలతో గాఢాలింగమునందు మగ్నుడనై త్రిలోక లందును ఆనందపూర్వకముగ విలాస మొనర్తును” ఓ అర్జునా, యిట్టివారు నుడివెడి యీవిధమును మాటల నెంతవరకని చెప్పును. అనుచు పృథులనెడి వలలో తగుల్కొనియున్న యీహిళాచులు తమ మనస్సునందు గొప్ప, గొప్ప ఆకలను కలిగియుండి కల్పితమైన గగన - మనుమములయొక్క గుగంధము నాప్రమాణించ గోరుదురు.

అనేక చిత్త విభ్రాంతా మోహజాల సమావృతాః ।

ప్రసక్తాః కామ భోగేషు పతన్తి నరకేషుచౌ ॥ ౧౬

“జ్వరవేగమువలన రోగి వ్యర్థముగా అతిగా వాగుతూవుండు రీతిని తిరుకూడా సంకల్ప - వికల్పములనెడి తరంగములలోపడి ఏదో ఒకటి వాగుతూ వుండును. ఇట్టి వారిపై అజ్ఞానమనెడి అత్యధికమగు రూపము పడియుండును. మరియు పిరు అరయనెడి నుడిగాలిలో వాసనలనెడి అకాశ మున మిక్కిలముగ ప్రవక్షింపఁ జూచుచు వుండును. అపాథమాసము నందలి మేఘములకు లెక్కలేకుండురీతిని, సముద్రతరంగము లెన్నడును ఖండింపబడనిరీతిని యీ అనురీ పురుషులుకూడా తమ మనస్సునందు అసంఖ్యాకములగు కామవాసనలనెడి కోటలను నిర్మించుకొనుచూ వుండును. అంతట పిరిలో కామవాసనలనెడి అనేక లతాసమూహములు నిర్మితమగును. మరియు ముళ్ళపై పడి కనులదళములు క్షత - విక్షతలను పొందురీతి లేదా ఓ అర్జునా, రాతిపైకొట్టబడి కుండబిద్దలుకొట్టబడురీతిని యీ జీవులుకూడా కామవాసనలనెడి నుడిలోఁబడి క్షిన్నా-క్షిన్నులై పోదురు ఇట్టి స్థితిలో రాత్రి అధికమగుచున్న కొలదిని అంధకారముకూడా వృద్ధిపొందుచునే వుండురీతిని యీ అనురుల అంతఃకరణమునందు మోహముకూడా వృద్ధిపొందు చునే వుండును. వారిలో మోహము వృద్ధిపొందుచున్న కొలదిని విషయములపట్ల వారికిగల అనురాగముకూడా వృద్ధిపొందుచునే వుండును. మరియు యీరీతిని విషయముల పట్ల అనురాగముగల చోటునందు పాతకములుకూడా తమంతతామే వచ్చి ఏకత్రితమగును. మరియు పాతకములు బలముగలవియై, అవి అత్యధికమైనప్పుడు మనుష్యునకు యీ జీవమునందే నరక - వాసము అనుభవము కాసాగును. కావున ఓ అర్జునా, దుష్టవాసనలను లాలన పాలనమునర్పి వాటిని వృద్ధిపొందించు అనురీపురుషులు అంతమందు పోయి నివసించెడి ప్రదేశమునందు, ఖడ్గముల

వలె పదునుగల ఆకులుగల చెట్లున్నా, చండ్రీ (చెట్టు) నిప్పుల పర్వతములు
వుండును. సలసల కాగుచున్న నూనె సముద్రములు వుండును. ఇట్టి ఆమరీ
ప్రజలూ భయంకర నరకలోకమునకు పోయి నివసించుదురు. అచ్చట ఎల్లప్పుడు
యాతనాపరంపరలు వుండును. యముడు వీరికి ప్రతిరోజూ నూతనములగు
శిక్షలను విధించుచుండును. కాని, ఇట్టి నరకమునం దతిముఖ్యభాగమున
జన్మించు లోకులుకూడా, ఓ అర్జునా, తమ భ్రాంతి పూర్ణావస్థలో యజ్ఞ -
యాగాదుల నొనర్చుచున్నవారై కనుపించుదురు. వాస్తవముగ చూచినచో
ఓ అర్జునా, యజ్ఞ యాగాది విధి - విధానములన్నియు జరుగవలసినదీని
జరుగుచు నేవుండును, కాని యీ ఆసురీప్రజలు నాటకములవలె కవివృత్తి
ములు చేసి, ఆ విధి - విధాన మంతా కూడా నాశన మొనర్తురు

ఆత్మ సంభావితా స్తద్ధా ధన మాన నుదాన్వితాః

యజస్తే నామ యజ్ఞస్తే దంభేనాపిధిపూర్వకమ్॥ ౧౭

“ఒకానొక నేత్య ఒక మిండగాని ఆశ్రయమునందుండి పృథ్విమగనే
తనమతాను పౌభాగ్యవతిగా తలంచి సంతోషించురీతిని, యీ ఆమరీ ప్రజలు
కూడా స్వయముగనే తమకు గొప్పతనమును ఆరోపించుకొని అభిమానముచే
విచిత్రవిధముగా ఆనందించుదురు. పోతపోపిన యినుప స్తంభమువలె, లేదా
ఆకాశములో నిలచిన పర్వతమువలె వారెన్నడును క్రిందికి వంగుట యన
నెట్టిదో యెరుగనే యెరుగరు. వారి పౌజన్యము వారికెంత శ్రేష్ఠమైనదిగా
కాన్పించుననిన, వారు దగ్ధతనంతనూ తృణముకంటెకూడ అధికమెప్పుడుగ
తలంతురు. ఇంటికొక, ఓ అర్జునా, వారెన్నడును పొరబాటుగానైన ఉచితా
స్వచితములను విచారించనంత అధికముగ వారిని ధనలోభము ఆవరించి
యొండును. మరియు, యీ విధముగ పృథ్వి బలవత్తరముగా నున్నవారే
యజ్ఞముల నేల చేయసాగిరి! కాని, యీ ఆసురీశిశువులు ఫలానా
ఫల చేతురు, నేలానా పని చేయురు - అని చెప్పుటకు ఒక

వియవమే వుండదు. అందువలన వారప్పుడప్పుడు మూర్ఖత్వముచే
యజ్ఞములు చేయవలెనని కూడా ఆలోచించురు. కాని వీరియజ్ఞము
అందు యజ్ఞకుండమూ వుండదు. మంటపమూ వుండదు. వేదికకూడ
వుండదు వారికి యజ్ఞోపయుక్త నాధనములుకూడ అక్కరలేదు. మరియు
రాస్త్రోక్త విధి విధానము అనిన వాచెల్లప్పుడు దిశోధించు చుందురు. వీరి
చెవులయం దెచ్చటనైన చేవతలు లేవా వ్రాహ్మణులనెడి పేరు వినిపించు
టమకూడా వీరుసహించలేదు. ఇట్టిస్థితిలో, వీరు చేసెడి యజ్ఞములకుదేవుక్తూ
వ్రాహ్మణులూ ఎచ్చటినుంచి రాగలరు ? అయినప్పటికి మరణించిన దూడ
మొక్క కిరీటములో చిట్టునింపి దానిని ఆవు ముందునిలబెట్టి తెలివిగలవారు
తాలుపెతుకు చందమున, యీ ఆసురీపురుషులుకూడా లోకులను ఆహ్వానించి
తిలవంతముగ తమ యజ్ఞములకు పిలుచుకొని వత్తురు. మరియు వారినుండి
కానుకలను గైకొని వారికి వ్యర్థమైన ఖర్చును కలుగజేయుదురు. ఈ రీతిని
యీ ఆసురీప్రజలు అప్పుడప్పుడు తమ లోభిత్వమువలన హోమముల నొనర్చి
అం దనేక జీవులను సర్వినాశన మొనర్చుదురు.

అవాంకారం బలం దర్పం కామం కోభం చ సంశ్రితాః ।

మామాత్మ పర దేహేషు ప్రద్యుష్టో భ్యసూయకాః ॥

“ఈఆసురీ ప్రజలు తమముందు మేళ-తాళములనుంచుకొని నడ
చురు. మరియు వ్యర్థముగనే నలువైపులను మేము దీక్ష్యగైకొంటిమి అని
చాటుకొనుచూ తిరుగుదురు. ఆసమయమున యీదుష్టులకు తమ గొప్పదన
మును గురించిన అభిమానము శిఖరము నాలోహించును. అంకారమునకు
కాటుక పెట్టుట వలన దాని నలుపు యింకినూ అధికమగుచేతిని వారిమూర్ఖత్వ
మింకినూ ఘనీభదించును. వారి బౌద్ధత్వము శిఖరముపై కెక్కును. అహం
కారము ద్విగుణీకృతమగును. అవివేకముకూడా యిదేదీని వృద్ధిపొందును.
అపియ్యట ఎవరిపేరుమా మిగిలియుండ నివ్వకుండుటకాయన్నటుల వారి

జిల్లెతకు నూతన బలము పొందించును. ఈరీతిని అహంకారము మరియు అలముల సంయోగమైనప్పుడు వారి అభిమాన సముద్రము హద్దుమీరి యుటకు పోవును. ఈ విధముగా గర్వము వృద్ధిపొంద పోనిప్పుడు 'కామము' కూడ మిక్కిలి ప్రబలముగను. అందుచే కోరికలు పక్కమారుగ భగ్గన మండును. ఆ పిదప, మండు పెండాకాలములో శైయ్య లేచా నూనె భౌండాగారమునకు దారుణమైన అగ్నిప్రమాదము సంభవించి, అందుపై తీవ్రముగ గాలి వీచుచున్నచో ఏ రీతిని వుండునో, అదేవిధముగ యీ ఆసురీప్రజల బలము అత్యధికముగ వృద్ధిపొంది, వారి అహంకారము, కామము మరియు కోరికలతో కూడి యున్నప్పుడు శారీరక తమ యిష్టము వచ్చిన రీతిని హింసాకార్యము లొనర్చుటలో ఏల వెనుక - ముందు లాలాచింతురు? ఓ అర్జునా, ఇట్టి యజ్ఞకర్తలగు ఆసురీ ప్రజలు ప్రప్రథమమున జారణ, మారణాది ప్రయోగములు సిద్ధించుటకై శ్వయముగ తమ రక్తమాంసములను కూడ వ్యయమునర్ప నారంభింతురు. అంతేగాదు, వారు ప్రాణములతోనున్న శరీరమును దగ్ధ మొనర్తురు, మరియు యిట్టి కృత్యమువలన యీ శరీరమున వసించెడి 'నా' ఆత్మ తత్త్వమునకు వారు మిక్కిలముగ తాపమును కలిగింతురు. మరియు, యీ జారణ మారణముల నొనర్చెడి అభిచారకులు ఎవరెవరిని పీడింతురో, వారి అందరిమందును 'నేనే' చైతన్యరూపమున వుండును. అందువలన వారు చేసెడి దురంతములవలన కలుగు కష్టము నాకే కలుగును. ఇక దైవ ప్రయోగముచే వారి అభిచారములనుండి తప్పించుకొనినవారు వారిదుష్టముగు నిందయనెడి రాళ్ళవర్షముచే దిశలులగుదురు. (ఆసురీరీతిని తప్పించుకొనినవారిని వారు నిందించి కష్టములను కలుగజేతురు.) సతి, పతివ్రత, సాధువు, మహాత్ముడు, దాత, యాజ్ఞకుడు, లోకోత్తరతాపసి, శ్రమ్యాపి భక్తుడు మొదలగు వారు నాకు పరమప్రియులు; వీరి ఆచరణము వలననే క్రొత్త, స్మారాది క్రియాశుష్టసము లన్నియు తదితరములగును. కాని, యీ ఆసురీ

ప్రజల ఆ స్వరూపమైన కూడ ద్వేషమనెడి భయంకర విషయముతో నిండి యున్న తీర్థమును దుశ్శబ్దము లనెడి తీవ్రమైన బాణపుడెబ్బలను కొట్టెదరు.

తానహం ద్విషతః క్రూరా స్సంసారేశు సరాధమామ్ |

శ్రీసా మ్యజ్జన మశుభా నాసురీష్వేన యోచిషు ||౧౯||

“ఈ రీతిని చున్న సర్వవిధముల విశోధించువారికి నేనెట్టి వ్యవస్థను కలిగింతుకో-చెప్పెదను నిశ్చయము. పురు మానవశరీరమనెడి వారమును ఆశ్రయించి ప్రపంచ మంతటితోను నిర్లక్ష్యముగ వ్యవహరింతురు; ఇందువలన పరికి నేను కలిగించెడి గతి యెట్టిదనిన శ్లేశములనెడి గ్రామమందలి చెత్తయు, తయూ పోగుగా పోయబడునట్టిన్నీ, సంసారమనెడి నగరమందలి మురికి నీరంతయూ ప్రవహించి పోవునట్టిన్నీ ప్రదేశమగు తామసయోనులం వీమాధులను నేను వ్రుంచుదును. అటుపిమ్మట ఆనారమునకుగాను గడ్డికూడా మొలప నట్టి పాడుపడిన అడవిలో శారిని నేను పులి లేదా వృక్కకయోనియందు జన్మింపజేతును. ఆ సమయమున వారు ఆకలిచే వ్యాకులముచెంది స్వయముగ తమ తమ మోసమును తామే ఒలుచుకొని తిరుచుందురు. మరియు మాటిమాటికి ఎచ్చి మరల అదే జన్మ మెత్తుచుందురు. లేదా నేను శారికి గర్భజన్మమిత్తును యిందువలన తమవిషతీవ్రతచే తమ శరీరమునే దగ్ధ మొనర్చుకొనుచూ ఒక చిలమునందు బంధింపబడి యుందురు. లోపలికి తీర కొనిన శ్వాసను బయటకు విడుచుటకు ఎంతసమయము పట్టునో అంతసమయముకూడ నే నీదుష్టులకు విశ్రమించుటకు అవకాశమివ్వను. మరియు కొట్ల కొలది కల్పముల సంఖ్యకూడా అత్యల్పముగనే తోచునంత అత్యధికకాలము వరకు వారికి నే నీశ్లేశములనుండి విముక్తిని కలగనివ్వను. ఈ ఆసురీ ప్రజల అంతమునకు పోవలసిన స్థితిలో శారికిని మొదటి మజిలీయే. ఈ మజిలీదాటిన తరువాత యింకొకంటెను భయంకరమగు దుఃఖముల నెటుల వారముభవించు తుందురు?

అనురీం యోని మాపన్నా మూఢా జన్మనిజన్మని

మామృచ్ఛాప్యైవకౌంతేయ! తతోయాం త్యధనూం గతిమ్ ॥ ౨౦

“ఈ అనురీసంపద వలన వీరింతటి భీషణ దుఃఖములతో నిండియున్న స్థితికి పోదురు. కాని యిటుపిమ్మట వ్యాఘ్రాది తామసయోనులలోకూడా వీరికి విశ్రమించుటకు లభించెడి అల్పముగు శరీరాధారముపగూడ నేను తీసి వేయుదును. అంతటవారు శుద్ధతమోరూపులగుదురు మరియు అప్పుడు వారు తొందెడి ఘోరతమోరూపము కాటుకను వారు తాకినప్పటికిని అకాటుక యింకనూ నల్లనగునంత ఘోరముగ నుండును. ఇకరాగా రాగా పాపమునకు కూడ వారనిన ఆసూయము కలుగునంత అసూయకరులగుదురు. సరకమునకు కూడ వారనిన భయము కలుగును. స్వయముగ కష్టములుకూడా వారి కష్టము అను చూచి మూర్ఛించెందును. మహాభయముకూడా వారినిన గజగజ పణక పొగును. తాపముకూడా వారిచే తపింపబడును. చులముకూడా వారి సంబంధమువలన మాలిన్యముగును. పాపముకూడా వారిని ఏవగించుకొనును. అనుంగ శముకూడా వారిని అనుంగశరూపులుగా తలంచును మరియు స్పృశ్యాస్పృశ్య తలుకూడా వారి సంసర్గ దోషమునకై భయపడును. ఈరీతిని యీసంసార మందలి అధములైన వారందరినికూడా మించిపోయి యీ అధములగు అనురీప్రిజలు భిన్న భిన్న తామస యోనులలోకి పోయి అంత మందు, ఓ అర్జునా, ప్రత్యక్ష తమస్సుగా నైపోదురు. ఈ మూర్ఖులు కూడా ఎట్టి సరకములను సాధించిరి! దీనిని గురించి వర్ణించుటలో వాడి కూడా విశలయగును, మనస్సు భయపడి వెనుకకు నురలును, ఇట్టి భయంకర మగు అభోగతిని కలిగించెడి ఆ దుష్ట అనురీసంపదను తమవద్ద ఏ కారణముచే వికత్రిత మొనర్చుకొని యూదులతో బోధపడదు! కావున, ఓ అర్జునా, నీవెన్నడును యీ అనురీసంపద యనెడి దానిని పట్టకుము. ఎచ్చట అనురీ సంపదకు ప్రభువులు వుండునో, ఎచ్చట నైన చెప్పబడిన దంభాది వడ్డోడు ములు కాన్పించునో, అచ్చట తన పాదమునైన పెట్టకుండుట ఉచితము.

త్రివిధం సరక స్వేదం ద్వారం నాశనమాత్మనః ।

కామః కోఠ ప్రదా లోభ స్తస్మాదేత త్త్రియంత్యజేత్ ॥౨౦

“ ఎచ్చట కామము, కోఠము, మరియు లోభము యనెడి త్రికూటము పరబలముగా నుండునో, అచ్చట ఆమంగళ మనెడి పంటయే పంకునని యెరుంగవలెను. ఓ అర్జునా ! ముఖములన్నియు కలసి యీ మార్గములను నూడింజిరి నిర్మించినవి; వీటిలో ఏ మార్గమునపోయి ఏ ముఖమును దర్శించవలచిన ఆ ముఖదర్శన మగునటుల యీ మార్గములు నిర్మింపబడినవి. లేదా పాపులను సరక భోగమున పడవైచుట కొరకే పాతికములను చేర్చి ఒక పెద్ద సభ స్థాపించబడినదనికూడా చెప్పవచ్చును. అంతఃకరిణిమనం దేమూడున్నా సంచరించునంతవరకు తొరవనరిక భ్యాతి పురాణములలోనే ఎచ్చటనున్న దచ్చటనే పడియుండును. కాని, యీ త్రిదోషములూ సంచరించుటతోడనే ఆపాయములన్నియుఁబచ్చి మానవునందు ప్రవేశించును; మరియు కష్టములొక్క పెట్టున చొక్కియై అతి సహజముగ లభించును. ప్రపంచమున ‘హాని’ యని చాక్షులచే చెప్పబడు నట్టిది వాస్తవమునకు హాని కాదు. వాస్తవమగు హానియొక్క రూపము లీమూడే. ఓ విరుడవగు అర్జునా ! నీతో యింకా అధికముగా ఏమి చెప్పను. సరకము లన్నింటను అధిక భయంకరిమగు సరకమునకు ప్రవేశద్వారము యీ త్రిదోషములనెడి త్రిసూలమే. ఈ త్రిసూలము అనగా మూడు ముఖములు గల ప్రవేశద్వారమునం దెరీవుడు నిలబడునో, వాడే సరక నగరముయొక్క ప్రధానసభా-గృహమున ప్రవేశించును. కావున ఓ అర్జునా, కేవల నీకు మాటిమాటికి కామకోఠ భోధము లను నట్టి దుష్టత్రికూటములను సర్వావస్థలయందును పూర్తిగా తరిత్యజించవలెననీ, మరియు వాటిని దూరముగ పారదోలవలెననీ చెప్పుచున్నాను.

వైద్యముక్తః కాంతేయ! తమోద్వారైః స్త్రీభిర్నరః!

అచర త్యాత్మనః శ్చేయస్తతోయాతి పరాంగతిమ్ 199

జీవునకు కేవలము ఆతడే దోషమండలి సంతసు తననుండి పూర్తిగా దూరమొనర్చి నవ్వుడే ధర్మాది చతుర్విధ పురుషార్థములను గురించిన మాట అను నోట పలుకవచ్చును. ఈ త్రిదోషములు జీవునియందు జాగరితమై యున్న తనవరకు నిజమగు కళ్యాణమును కలుగజేయు మాటలను పేజీనీ కర్ణములు దిన లేవు. ఈ మాటలను శ్రీకృష్ణభగవాను లానుమయమున చెప్పిరి. ఆ పిమ్మట వారిటులచెప్ప నారంభించిరి “ఆత్మపట్ల ప్రేమయూ, ఆత్మ-నాశమగుననెడి శయమున్నూ మనస్సున గలవా డీమార్గమునం దెన్నడును పోరాదు. ఆతడు విరగితరము జాగరూకుడై వుండవలెను. ఎవడైన తనపొట్టుకు రాతినికట్టుకొనికేవలము తనభుజబలమువలననే సముద్రమునుయూదిదాటగోరినటుల, లేదా జీవించి యుండవలెనను తలంపుతో కాలకూటవిషమును త్రాగురీతిని ‘కామ, క్రోధ, లోభములనుతనవెంటనుంచుకొని తన కార్యసిద్ధి నొనర్చుకొనగోరువారుకూడా తీరివలెనేయగుదురు. కావున వీటిని నామరూపములుకూడా లేకుండానాశమొనర్చవలెను. ఈమాడుకడియఁగులుగల శృంగులము తెగిపోయినప్పుడే జీవుడు ఆత్మహిత మార్గమున శుభపూర్వకముగ పోగలుగును. కఫపిత్త వాతములనెడి త్రిదోషములచేవిడువబడిన శరీరము, లేదా చాడీలుదొంగతనముమరియువ్యభిచారములనెడి త్రికూటములను ఆలిప్తముగానుండెడి నగరము లేదా అధ్యాత్మిక, అధికాతిక, అధిదైవికములనెడి త్రితాపములచే విడుదలపొందిన అంతఃకరణమా శుభముగా వుండురీతిని, యీ త్రి - కామాదికములనుండి ముక్తుడైన జీవుడు కూడా యీ సంసారమున నుభవించును. మరియు ఆతడు మోక్షమార్గముబట్టి సాధు-మహాత్ముల సాంగత్యపొంది పొందును. అటుపిమ్మట సత్సంగప్రభావము వలననూ మరియు శుద్ధశాస్త్రసహాయమువల్లనూ ఆతడు జనన-మరణములనెడి రాళ్ళూ మరియు నిర్జనమగు అరణ్యమునుండి బయటకు వచ్చును.

అంత నా సమయమున, నరుకృపచే నాతనికి నిరంతరము అత్యానందమేయ నెడి రాజ్యముగల నగరము లభించును. అచ్చట నాతడు సిరియజను లందరికీ 'పరా కాష్ట'యగు అత్యపీతియ నెడి తల్లిని కలసికొనును. మరియు అమెను కలసికొనుట తోడనే సంసారముయొక్క మోగుచున్న నగారా ఆగిపోవును. ఈ రీతిని ఏ పురుషుడు కాను శ్రోధలోభములను తననుండి వూర్తిగా దూర మొనర్చి స్వతంత్రుడై నిలచియుండునో, అతడే వై చెప్పిన లాభమునకు ప్రభువగును.

య శ్శాస్త్ర విధిముత్స్రుజ్య వర్త తే కామకారతః ।

న ప సిద్ధి మవాప్నోతి న సుఖం న పరాంగతిమ్ । ౨౩

“కాని, ఏ అత్య-పూతకుడగు పురుషు డీ విషయములపట్ల శ్రద్ధలేనివాడై కామాది దోషములలో స్వయముగనే తన శిరస్సును వుంచునో, ఎవడు అ మహాభాగులగు నేదములను తిరస్కరించునో, ఎవడు విధి నిషేధములను గురించి న ధ్యా సయే లేకుండా వుండునో, ఎవనికి అత్య- ప్రాప్తి పట్ల అనురాగము వుండదో, ఎవడు కేవలము యింద్రియముల లాలన - పాలనమునే చేయుచు వుండునో, ఎవడెట్లు త్వడును కామాదుల వలలో పడియుండునో, మరియు అందరిపట్లను సమాన ద్వేష్టి గలిగియుండి అందరియొక్క హితాహితములను స్పష్టముగ చూపెడి దీపమువంటి వారి మాటలను తిరస్కరించునో, ఎవడు స్వేచ్ఛాచారిత్వమునే అడివియందు అంధుడై ప్రవేశించునో, అట్టివానికి ముక్తియ నెడి నదియందలి జలము ఎన్నడును రుచి చూచుటకు కూడా లభించదు. శ్రమనంతనూ దూర మొనర్చెడి యీ ముక్తియ నెడి నది అతనికి స్వప్నమున కూడ గోచరించదు. ఇట్టి మనుష్యుని నోటినుండి పారతాకిక కల్యాణ మునెడి మాటయే వెలువడ రాదు. అంతేగాదు అతనికి తాకిక భోగములు కూడ భోగించుటకై లభిం తవు. ఒకానొక బ్రాహ్మణుడు మత్స్యరాజ్యమున పడి దానిని పట్టుకొన

తలనను ఆకతో వీటియందు ముడిగినప్పటికిని ఆతని చేతికి ఏమియూ
చిక్కక పోగా, వైగా ఆతని ప్రాణములు పోవు పరిస్థితి సంభవించిన
తీరిని, ఎవడు కేవలము విషయోపభోగములు పొందవలె నవేషి
లోభముచే పర - లోక సాధన ప్రయత్న మొనర్చునో, అట్టివానికి
ప్రయత్నములు చేయుచుండగనే ఆకస్మికముగ పుష్కలపు వచ్చి ఎత్తుకొని
జోయి, ఆతనిని మరొకవైపుకు తీసికొని పోవును. ఆతనికి పరలోకమున
స్వర్గభోగములూ లభించుటలేదు, మరియు యీ లోకమున విషయ భోగములూ
లభించవు. ఇట్టిస్థితిలో ఆతనికి మోక్షమెటుల లభించును ! కావుననే,
విషయ-భోగ ప్రాప్తికై ప్రయత్నించు పురుషుడు విపాక - విషయముల
వలననూ మరియు స్వర్గ - సుఖముల వలనను కూడ వంచించబడును; ఆక
డెన్నడును ఉద్ధరింపబడడు.

తస్మా చ్చాత్తం ప్రమాణం తే కార్యకార్య వ్యవస్థితౌ ।
జ్ఞాత్వా శాస్త్ర విధానోక్తం కర్మ కర్తు మిహార్హసి ॥౨౪॥

“కావున ఓ అర్జునా ! ఎవరి మనస్సున స్వయముగ తమపైననే దయ
గలుగునో, మరియు ఎవరి అంతఃకరిణమునగుదు మనము ఆత్మ - హితసాధన
మొనర్చుకొనవలెనను భావము కలుగునో, అట్టివారు వేదవచనములను కూడ
అనాదరించరాదు. తనభర్త యిచ్చానుసారము ఆచరించు ప్రతిప్రతాప్తీ
తనంత తానే తనకు కల్యాణము కలుగునటుల చేసికొను రీతిని,
లేదా శిష్యుడు తన గురు - వచనములను చక్కగా భ్యాసమం
దించుకొని ఆత్మ - స్వరూపమున స్థానమును పొందురీతిని, లేదా చీక
టిగా వున్నచోట దాచియుంచిన తన భవమును తిరిగి తీసికొనవలెనని తలంచు
వాడు వెలుగును కలుగజేయుటకై తత్పరత్వముతోడ దీపమును తీసికొని
వచ్చి ఎదుట నుంచుకొను రీతిని, చతుర్విధ పురుషార్థములను పొందగోరువారు

శ్రుతిస్మృతులకు కరసాగి నందనమొనర్చి తీరవలెను. శాస్త్రములలో నిషిద్ధముని చెప్పబడిన దానిని, అది అతిపెద్దదగు రాజ్యముతో సమానమైనదై వస్తుటికిని తృణమువలె కుచ్చముగ తలంచి దూరముగ పారవేయవలెను' మరియు శాస్త్రములు గాఢ్యామని చెప్పినట్టిది విషసమానమై నస్తుటికిని దాని ఘాతుకముగ తలంచరాదు. ఓ వీరుడవగు అర్జునా, వేదములు మరియు శాస్త్రములయం దీర్ధముగు అచలవిద్య యున్నప్పు డెన్నదైన అనిష్ట ప్రాప్తికలుగలరా? ఈ శ్రుతులకు విడచి వేటివరకు యీ సంసారమునకు పీనిని పోలిన 'అకల్యాణమునుంచి విముక్తియు, కల్యాణసాధన మొనర్చి వారి వృద్ధిలోనికి తెచ్చునట్టిదియూ నగు' మార లభించవలెను. కావున, జిహ్వా - స్వరూపము వద్దకు చేర్చి యీ శ్రుతిమాతను ఎన్నడును ఎవడును విడనాడరాదు; మరియు ఓ అర్జునా! నీవు విశేషముగ పీటిని వేదించుము. వీలనను, ఓ అర్జునా! నీ పీ సంసారమున ధర్మనిష్ఠాబలముచేతను, మరియు సచ్చాస్త్ర సహాయము వలనను నీ జీవితమును సార్థకముగను, ధన్యముగను చేసికొనుటకొరకే జన్మించియున్నావు. మరియు నీకు 'ధర్మానుబంధు' అనుపేరుకూడా, 'ధర్మమునకు తెమ్ముడ' నెడి అర్థము నిచ్చునట్టిది తనంత కానే లభించియున్నది. కావున నీవు దీనికి విరుద్ధముగ ఆచరించరాదు. కార్యకార్య విచారణ మొనర్చునప్పుడు శాస్త్రాధారము వలనకే నిర్ణయ మొనర్చవలెను. శాస్త్రములలో చేయరానివిగా చెప్పబడిన వాటిని పూర్తిగా విడచివేయవలెను. అపైన నిశ్చితమైన వాస్తవిక కర్తవ్యమును నీ సంపూర్ణమైన శక్తి మరియు శుద్ధహృదయముతో చక్కగా పాటించి దానిని పీడింప జేసికొనవలెను. జగత్తున కంతకును ఆధారమొసంగెడి ప్రామాణికతయనెడి మొహరు నేడు నీ చేతియందే వున్నది. మరియు చతురుడవగు అర్జునా! లోకసంగ్రహ మొనర్చుడి శక్తికూడ నీయందు నిస్సందేహముగ మన్నది."

ఈ రీతిని ఆనురీసంపదయొక్క లక్షణములు చెప్పి, వాటిచే నూదించి అదేది నిర్ణయమునుకూడా భగవానులు అర్జునునకు నిరూపణమొనర్చి చెప్పిరి.

ఇటుపిమ్మట పొందునూనుడగు అర్జునుడు అంతఃకరణముయొక్క సదాశివ
 మను గురించి భగవానుని ప్రశ్నించెదరు; అదికూడా మీరు చైతన్యకర్త ములచే
 వినుడు. సంజయుడు వ్యాసమహర్షి కృపచేభృతరాష్ట్రానకు వినిపించియుండెను.
 అదే విధమున 'శేనుకూడా శ్రీ నివృత్తిసాధుల కృపచే ఆ ప్రసంగమును మీకు
 విన్నవించును. మహాత్ములగు మీరు వాడై మీ కృపాకటాక్షమును వర్షింప
 జేయుచో, మహారాజా! శేనుకూడా మీవలె గొప్పవాడ నగుదును. కావున
 మీరు వాయెడ శ్రద్ధయుంచుడని మాత్రము మిమ్ము 'శేను' ప్రార్థించును.
 'శేవలము' మీ యీ కృపాప్రసాదము నాకు కావలయును. అంతట జ్ఞానదేవుడ
 నగు 'శేను' నిజముగా ధన్యుడను, మరియు సమర్థుడను అయ్యెదను.

తెలుగుజ్ఞానేశ్వరి

పదునేడవ అధ్యాయము

తమ యోగ-సమాధి ద్వారా యీ నాను-రూపాత్మక జగత్తుయొక్క బంధన తెగిపోయి దీని నుండి విముక్తివి అభింపజేయునట్టి గురురాజరూపియగు శ్రీ గణేశునకు నేను నమస్కరించును. శ్రీశ్రురానురులు శంఖుని ముట్టడించి శోటరా బంధించి యుంచినప్పుడు రాను-నానుస్మరణము వల్లనే శంఖు వాబంధనమునుండి ముక్తడయ్యెను. ఇదేవిధమున శ్రీగుణ జాలమునందు చిక్కు కొనియున్న ఆత్మకూడా యీ తేవడశయనెడి బంధనమున పడియున్నది. మరియు అది మీస్మరణమువలన మాత్రమే ముక్తినిపొందగలదు. కావున శంఖరునితో మిమ్ములోల్పి చెక్కుచో మీ మమాత్మ్యమే గొప్పదని నిర్ణయ మగును, కాని దానితోపాటు మమత్వపుల సీమాయాసాగరమునుండిదాటించుటకై నావ వలె కావలసిన పౌలభ్యముకూడా మీయిందేవున్నది. మిమ్మును గురించిన జ్ఞాన మేమాత్రములేనివారికి మాత్రము మీరు వక్రీకుండులువలె తోచెదరు, కాని జ్ఞానసంపన్నులైనవారికి మీరెల్లప్పుడు సరళముగనే కాన్పించురు. మీ వివృద్ధప్రీతి చూచుట కతిశయము మరియు మాత్మ్యముగ కాన్పించును. కాని ఆ దృష్టినే తెరచి మరియు మాయుట మూలమున మీరు సమాజముగనే ఉత్పత్తి-ప్రళయములను కలిగించుచున్నారు. మీ ప్రవృత్తి రూపియగు కర్ణములను కదలించినప్పుడు వెలుపడెడి మదము మరియు రస ముచేసిందియున్న మగంధవాయువు వలన తూనీగలువచ్చి మీ గంధస్థలమునై తూర్చునును. ఆ సమయమున నీలకమలములచే మీరు పూజింపబడిరా యన్నటుల వుండును. కాని ఆటునీన్ముట మీరు నివృత్తిరూపియగు రెండవ కర్ణ

మను కదల్చినప్పుడు, ఆ పూజ అంతమొందినటులున్నా, మీరు ప్రకటితమగు నుందరమైన ఆత్మస్వరూపమునం దున్నటులును కానినీతురు. లావణ్యవతియైన మాయయొక్క లలిత నృత్యమువలన కలిగడి నామరూపాత్మక జగద్రూపియగు మోహభాస కూడా మీ తాండవకాళలముయొక్క ప్రదర్శనమే. కేవల మింతియేకాదు, ఆత్మధిక ఆశ్చర్యకరమగు విషయమేమన, ఓగురు రాజవగు గణేశా! మీతో సహోదరత్వము సంబంధము కలిగిన ప్రతి ఒక్కడూ వెంటనే సహోదరత్వమునకై పరికియడగును-ఆ సహోదర భావముతో వ్యవహరించుటనుండి వంచితమై పోవును. మీరు బంధనముల నన్నింటినీ నాశమొనర్చుట తోడనే, మనుష్యుని మనస్సునందు 'మీరు జగద్బంధుల' నెడి భావము జనించును మరియు భక్తుని ఆనందవృత్తి మీలో లీనము కాసాగును. అంతట ఓ మహారాజా! పరభావము పూర్తిగా నశించుటగాక ఆతనికి తన శరీరాభాసము కూడా లేకుండా పోవును. కాని, మిమ్ము తమకు భిన్నులుగ తలంచి, మిమ్ము తమ దృష్టికి ముందు వుంచుకొని, మిమ్ము పొందుటకై నానావిధములగు యోగాదిమార్గములందు పరుగు లిడువారికి మీరు చాలా వెనుక నుంచురు. ఒక ప్రదేశమున కూర్చొని మిమ్ము తమ మనస్సున ధ్యానించువారి గ్రాహ్యమునందు కూడా మీరు వుండరు. కాని, ఆత్మైక్య భావముతో ధ్యానమునుకూడ మరచిపోవునట్టి వారిపట్ల మీరు అవశ్యము పరమప్రేమ గలవారై యుండురు. మీరు స్వయం సిద్ధులని తెలియక, కేవలము తమ సర్వజ్ఞత్వమును గురించిన అభిమానము గలిగి యుండెడి వారి మాటలను మీ రెటనుంచి వినగలరు? ఏలనన, మిక్కిలముగ నేక్తుత్వముగల వేదముల వైచే మీరు చెవి నిడరు. ఆరంభమునుంచియున్న మరియు మీ జన్మరాశివలననూ మీవేరు 'హాసము'గా వీర్పడినది. అట్టిస్థితిలో మిమ్ము స్తుతించవలెనని ఏల సాహించివలెను? దృష్టికి కానించునట్టి తరతరయూ మాయాజనితమేయైనవ్వే దేశ మీభక్తి యొనర్చుటకు సాధనమెట మిగిలినందును? తత్త్వనిగా మిమ్ము భావించి మీసేవ చేయవలెనెడి

భావము మనస్సున జనించును, కాని మిఠా - నాకూ భేదము కలదని అంగీకరించుట 'అత్మద్రోహము' వంటిదేగదా! కావున మిమ్ము గురించి ఏమియు చెప్పకుండుటే ఉచితమగును. భేదభావ మంతయూ పూర్తిగా త్యజించివేసినప్పుడు మాత్రమే మీ అద్వితీయ స్వరూప పొపి లభించును. ఓ ఆరాధ్యమూర్తి వగు గురుగౌరవ మహారాజా! మీ యారహస్యము నా కిప్పుడు చక్కగా బోధపడినది. కావుననే, వివిధమగు భేదభావము వుంత తుండా అన్నరసముతోపాటు లవదము కూడా స్వీకరించబడు రీతిని మీరు కూడా నా నచుక్కురించును స్వీకరింపుడు - ఇంతకు మించి నే నేమి చెప్పను! భాల్మీగ్రామము సముద్రమున బడవేసి, తిరిగి దానిని పైకి తీసినప్పుడు అది నీటితో నిండియున్నదై యుండురీతిని, లేదా చీపము యొక్క సంస్థలమలన ప్రృత్తికర్తమూడా చీ ప రూ ప ము ను పొందు విధమున ఓ శ్రీనివృత్తిమహారాజా నేమకూడా మీకు నమస్కరించి పరిపూర్ణుడైతిని. కావున యికనుంచి గీతార్థమును స్పష్టీకరించుటలో పృవృత్తుడ నగుదును. పదునారవ అధ్యాయాంతమున కడపటి శ్లోకమునందు భగవానుడా నిస్సంజేహముగ యీ నిర్ణయమొనర్చి. "ఓ అర్జునా! నీవు ఏది చేయదగిన పని, ఏది చేయరానిపని - యని నిర్ణయమునర్పవలసిన అవ్యక్తిక కలిగి నప్పుడు ఒక్క శాస్త్రములను మాత్రమే ప్రమాణముగ నంగీకరించుము," ఈ మాట వినిగానే అర్జునుని మనస్సు నం దీ ఆలోచన పొడబాపెను-"శాస్త్ర సహాయము లేకుండా కర్మచుగురించిన ప్రశ్నను నిర్ణయించనేరాదా? తత్తుమని పదగపైన పాదమునిడి దాని మస్తకము నందలిమణి నెటుల పొందవగును? పింహపు ముక్కునందలి వెంట్రుకల నెటుల పెరుక వగును! ఇవియెంతూ సంపాదించిన వీన్ముటగదా, ఆతత్తుమని మణిని పింహపువెండుకలందుగూర్చి దానిని మాలగా మెడయందుధరించుట! కాని, యీ ఆసంభవకార్యమునుకూడ వుడు చేయజాలక పోవుచో ఆతడు ఈ కంతమును నగ్నముగనే వుంచుట. వలెనా? ఇదేవిధమున, మతామతముల నెడి గందరగోళమును వ్యాపింపజేసెడి

భిన్నభిన్నశాస్త్రములనెవడు మాటగట్టగలడు? అట్టిస్థితిలో వాటి ఏకవాక్యత యనెడిఫలమెటుల పొందనగును? ఒకవేళ భిన్నభిన్నశాస్త్రములవాక్యోక్తుల జేర్చి ఏదైన నిర్ణయము చేయుటకు వలను పడునని అంగీకరించినప్పటికిని దాని నాచరించుటకు యభేష్టమగు సమయ మెవరికి వుండును? శాస్త్రము, అర్థము, దేశము మరియు కాలము - వీటన్నింటికి ఒకే కార్యమున ఉచిత యోగము కలుగగలుగునట్టి ఉపాయమెటుల చేయనగును? ఇందువలననే యీ శాస్త్రోక్త ప్రకరణ సాధనము పూయఁ కఠినమే. ఇక అజ్ఞానులైయుండి దానితోవాటు మోక్షమును సంపాదించవలెననెడి కోరిక గలవారికి తెరచి యుంచబడిన మార్గమేదిగలదు? ఈ సంతయమే అర్జునునకు కలిగినది. దీని గురించియే యీ పదునేడవ అధ్యాయమున వివరింపబడినది. ఎవడు సమస్త విషయముల యెడను విరక్తుడో, ఎవడు సమస్త కళాపారంగతుడో ఎవడు స్వయముగ కృష్ణునకుగాను కూడ అర్జున రూపమున నున్న రెండవ కృష్ణుడో (అక్షించువాడు), కార్యమునకు ఆశ్రయమో, శంకృత వంశమునకు అలంకారమో, సుఖోపఖోగము లెవనికి కేవలము ఆటవంటివో, ఎవడు బుద్ధికి వల్లభుడున్నా మరియు ఆత్మవిద్యకు పుట్టినిల్లో, ఎవడు శ్రీ కృష్ణునివల్ల ఎల్లప్పుడు వుండెడి మహోగ్ముము వంటివాడో, అట్టి అర్జును డీ రీతిని చెప్పసాగెను.

అర్జున ఉవాచ -

యే శాస్త్ర విధి ముత్స్రుజ్య యజన్తే శ్రీధర్మూన్వితాః

తేమాం నిష్ఠా తుకా కృష్ణ సత్త్వ మాహో రజస్తమః ||౧||

“ఓ తమాలపత్రక్యాముడవగు భగవానుడా! మీరు యింద్రియ భోచరులగు ప్రత్యక్ష బ్రహ్మలే యైనప్పటికిని మీరు చెప్పినట్టిది నాకు సంతోషకరముగనే తోచుచున్నది. తీవునకు మోక్షసాధనము శాస్త్రములు తప్ప మరేదియు లేదని మీ చెప్పిరి? శాస్త్రోభ్యాస మొనర్చుటకు ఉపయుక్తమగు స్థలము, కాలము, మరియు అధ్యాపకులు కావలసియున్నారు, కాని,

యా సోకర్షణములన్నియు అభించక, మరియు కాస్త్రాధ్యక్షమొనర్చుటకు కావలసిన తపితరపరికరములున్నట్లేక, వీటన్నిటితోపాటు పూర్వకాలపు శ్రద్ధాబలముగూడ లేనందు వలన బుద్ధిబలము కూడా లేనివారికి కాస్త్రాధ్యక్షమును నీలుకాదు. మరియు, యీ రీతిని కాస్త్రాధ్యక్షమున మొనర్చలేక, మరియు కాస్త్రసంపర్క మేమాత్రమున లేనందువలన కాస్త్రనిర్ణయమొనర్చుట యుండెడి జంజాటమునే విడచివైచి నష్టపడినవి, కాస్త్రాక్ష కర్మల నమస్త్రితి వాస్తవమగు పారలోక పాశ్చ్యములను సంపాదించు వారివలె, తాముకూడా కావలసినట్టి అతిదృఢమగు అభిలాషగలవారై, యీ అభిలాష వలన, కాస్త్రాక్ష కర్మానుష్ఠాన మొనర్చు పురుషుల ననుకరించెడి ప్రియత్నమును చేయువారు మరియు, ఓ ఉదారుడవగు భగవానుడా! మంచి వ్రాతగాదు వ్రాసిన అక్షరముల క్రింద ఒకావొక బాలుడు అపైనవ్రాసిన అక్షరములను జాగ్రత్తగాచూచి వాటిపోలికననుసరించి స్వయముగ అనే అక్షరములను వ్రాయుచీతిని (కావే వ్రాయుట), లేదా ఏదైన అధారమునుగాని లేక మార్గదర్శకునిగాని ముంచికుకొని అంధుడుగాని కంటివాడుగాని అనిన వెను వెనుకనే విడచుచీతిని, సమస్తకాస్త్రములందును విష్ణుతులైనవారి ఆచరణమును అనుకరించునో, మరియు అతికృద్ధా పూర్వకముగ వాని అనుకరించుచూ వారు పోయెడి మార్గముననే పోవుచూ, మరియు అత్యంత భావుకత్వము మరియు కృద్ధాపూర్వకముగ కెవాని దేవులకు పూజించుట, భూదావము మొదలగు పెద్దపెద్ద దానములు, అగ్నిహోత్రాది యజ్ఞ విధులు మరియు యిదే విధ మగు అన్యాయకర్మల నాచరించుచూ, ఓ దేవా! యీ విధముగ పండెడి పురుషులకు సత్త్వరిజస్త్వమయఃలో ఏ గతిప్రాప్తించునో నాకు చెప్పుము” అందుపై వైకుంఠపీఠమునకు ప్రిభువున్నా దేవరూపియగు కమలము యొక్క సుగంధిత దేబువున్నా, తన ఛాయచే యీ విశ్వమంతటిని జీవించ జేయు వాడున్నా, మరియు విలవంతుడు, అశోకుడు, భవ్యుడు నగు కాణానకున్నా అగమ్యము మరియు అనందమయము నగు మేఘమున కున్నా

గూడా మహత్త్వము నిచ్చెడి సమర్థకాలియూ, ఇట్టి సామర్థ్యము తనయొక్క
దంతటను నిండియున్న వాడుమా నగు ఆ భగవాను లీరితిని చెప్పసాగిరి.

శ్రీ భగవానువాచః—

త్రివిదా భవతి శ్రద్ధాదేహీనాం సా స్వభావజా ।

సా త్వికీ రాజసీ చైవ తామసీ చేతి తాం శుభ్రాః । ౨

భగవాను లిటుల చెప్పిరి—“ఓ పార్థా! నీమనోహృద్విత్తిని నే నెరుగ
దును, నీకు కాస్తాస్వయనమనెడి బంధమతికష్టదాయకముగ కాన్పించుచున్నది.
అంతేగాదా? కేవలము శ్రద్ధవలననే పరమపదమును హస్తగత మొనర్చు
కొనవలెనని నీవు మనసున తలంచుచున్నావు. కాని ఓ వెర్రివాడా, యిది
అంత సులభమెనదికాదు. ఓ అర్జునా! కేవలము ‘నాకుశ్రద్ధ యున్నది’
అని చెప్పి దానిపైనే ఆధారపడి యుండదగదు. బ్రాహ్మణు డెవరైన
అంత్యజుని సంబంధ బాంధవ్యములు మరియు మైత్రిని ఏర్పరచుకొనుచో
అతడుకూడా అంత్యజుడగుటలేదా? కల్లుముంతలో గంగాజలమును నింపుట
వచ్చినప్పటికిని, దానినెన్నడును స్వీకరించరాదు. నేను చేప్పినసంగతి
సరియైనదో, కాదో - నీవే స్వయముగా యోచించు కొనుము. వాస్తవమునకు
చందనము చల్లగావుండు ననుమాట సత్యమే, కాని, యిట్టిపీతిలో
ఆ చందనమునకు అగ్ని సంయోగము కలిగినప్పుడు దానిని చేతి
బుచ్చుకొన్నచో చెయ్యి కాలకుండావుండునా? ఓ అర్జునా! వన్నెతక్కువ
బంగారములో బహుకొద్దిగా మంచిబంగారమును కలిపి దానిని మంచి
బంగారి మనుటవలన నష్టమరాదా? సరిగా యిదేవిధమున, శ్రద్ధకూడా
వాస్తవమునకు మంచిదే; కాని అట్టి శ్రద్ధగల పోగులు స్వాభావికముగనే,
తనాది మాయచే జనించు త్రిగుణములచే నిర్మితమైనవారగానే యగుదురు.
ఈ త్రిగుణములలో రెండు గుణములు అణగియుండును, ఒకగుణము బలవత్తు
ముగా నుండును. ఆప్పుడు పోగులయొక్క వృత్తులు ఆ గుణానుబంధముచే
వర్తనపాగును. అక్షిమృత పృత్తిని అనుసరించి మనస్సు వుండును. మనస్సు

జనునొందియే కర్మాచరణము వుండును. మరియు అంతట మరణానంతరము పాపములు తాము చేసిన ఆ కర్మలవలననుచియే నూతన శరీరమును పొందుదును. ఇదియు నాశమైంపప్పుడు దానినుండి వృక్ష మేర్పడును. అపిమ్మట ఆ వృక్షము నశించినప్పుడు అవృక్షము బీజమునం దిమిడి యుండును. ఈ శ్రమము కోట్లకొలది కల్పములవరకు వదలుచుండును. అయినను నాటి ఎన్నడును నశించదు. ఇదిగా యిదేవీమన ఆసంఖ్యజన్మములు జరుగుచూ వుండును. అయినప్పటికిని పాపముల నంటిపట్టియుండెడి శిశుగుడ్డియు మార్క మెన్నడును వదలిపోదు. కావుననే పాపములకు గలిగియుండెడి శ్రద్ధకూడా యీ త్రిగుణముల ననుసరించియేయుండు నన్న విషయమును నీవు జ్ఞప్తి కుంచుచుకొనుము. ఎన్నడైన ఏ విధముగనైన శుద్ధసత్త్వగుణము వృద్ధియగుచో ఆ శ్రద్ధవలన కొంతజ్ఞానము లభించును. కాని అదికొంత శ్రద్ధగుణమును చంపునట్టి మరిశెండు గుణములుకూడా అచ్చట వుండియే యుండును. సత్త్వముయొక్క సహాయమువలన శ్రద్ధ మోక్షఫలమువైపు ప్రసన్నుతి గలవగును; కాని యిట్టిసహాయముని రక్షోగుణము మరియు తమోగుణము లేల మెడలకుండా కూర్చొని యుండును? అంతట సత్త్వము యొక్క జలమును త్రొంగివై చివన్నడు రక్షోగుణము స్వతంత్రరూపమున వృద్ధిపొంద శాగును. అప్పుడా శ్రద్ధయే కర్మలకు పెట్టిచాకిరిచేయు ఖరీదు పెట్టికొనినదాపిగ నగును. ఆ పిమ్మట, తమోగుణము ప్రబలమైనప్పుడు ఆ శ్రద్ధయే తనంత తాను విషయోపగభోగములలో చిక్కుపడిపోవును.

సత్యాగ్రహాపా స్వస్య శ్రీధా భవతి భారత!

శ్రీధానుయోయంపురుషో యో యచ్ఛ్రద్ధ స్స ఏవ సః 3

“ఓ సువిజ్ఞాతవగు అర్జునా! సారాంశమేవన, యీ జీవసంఘము నకు సత్త్వగుణ స్వయస్ఫులకు అలిప్తముగా నుండెడి నిర్దోషమగు శ్రద్ధ ఎన్నడును లభించనేరదు. శ్రద్ధ స్వాభావికముగ తత్త్వమే, కాని అది త్రిగుణ

మలచే అవరింపబడి యుండును. అందుచే దానికి రాజస్య, తామస్య సాత్త్వికము లనెడి మూడు భేదములు వుండును. ఇదే, మాదిరిగా, జీవిత తత్త్వము జలమే. కాని ఆ జలమే విషమునందు మారకము, మిర్చిలో తీక్షణము, మరియు చెఱుకునందు మధురముగ నుండును. ఇదేవిధముగ ఎవడు సదా దట్టమగు తమస్సుతో కూడియున్నవాడై మాటిమాటికి జన్మించుచూ మరణించుచూ నుండునో, అట్టివాని శ్రద్ధకూడా తమోరూపమే యగును. అంతట, కాటుకయందును పిరాయందును ఏ విధమగు భేదమును తేజీనిరీతిని యీ శ్రద్ధకూడా తామసియే యగును. మరియు దానియందు తమస్సుకుమినిహా మరేదియూనుండదు సరిగా యినేవిధమున రిజోగుణముతో కూడియున్నజీవుః శ్రద్ధ రాజసము, మరియు సాత్త్విక జీవునిశ్రద్ధ ఎల్లప్పుడు పూర్తియైన సాత్త్వికముగనే వుండునని ఎరుంగవలెను. ఈ రీతిని యీ జగత్తంతయుఁ కేవలము శ్రద్ధతోనే నిండియున్నది. కాని యీ త్రిగుణములయొక్క సామర్థ్యముచే శ్రద్ధపైన త్రివిధముద్రలు పడుననెడి సంగతిని నీవు జాగ్రత్తగా గమనించుము. పుష్పమునచూచి దానిసహాయముచే పృక్షము గుర్తింపబడురీతిని, లేదా, మాటలవలన మనస్సునందలి ఆలోచన బోధపడురీతిని, లేదా యీజన్మయందలి భోగమునచూచి పూర్వ జన్మలందలి కర్మలు తెలపికొనబడురీతిని ఏచిహ్నములవల్ల శ్రద్ధయొక్క త్రివిధ రూపములను గుర్తించవగునో, అచిహ్నములను నీకీప్పుడు చెప్పెదను వినుము.

యజంతే సాత్త్వికా దేవాః, యక్షరక్షాసి రాక్షసాః |

ప్రేతా భూతిగణాం శ్చాన్యే నుజంతే తామసా జనాః || ౪

సాత్త్వికశ్రద్ధతో కూడియున్న శరీరినిగ్మాణము గలవారు సాధారణముగ స్వర్గసుఖములయొడ అనురాగము గలిగియుందురు. అతడు అన్నివిద్యలను నేర్చుకొనును. యజ్ఞాదివిధానముల నొనర్చును. మరియు కేవల మింతియే కాదు, దేవలోకమునం దాతని ప్రవేశముకూడ జరుగును. మరియు ఓల్చునా!

గాజుకొండతో కూడిన శరీరము గలవారు రాక్షసులను పితృవములను భజిం
తురు ఇది తామసికకర్మతో కూడియున్నవారు ఏ లక్షణములను కలిగియుం
డునో చెప్పెదను వినుము. ఏ జీవులు కేవలము పాపవాసులేయై యుందులో,
ఎవరు అత్ర కళోరులుగను నిష్ఠురులుగను వుందులో, ఎవరు చాత్యుల వొనర్చి
చంద్రవయమున ఏవగింపుగాదుండెడి సృతానమనందు ఘోర - క్రేత
మందలులను పూజింతులో, అట్లేజీవులు తమోగుణముయొక్క అవయవము
లందరి నిమగ్నులైన లయాదు చేయబడినవారిని తెలిసికొనుము. ఇట్టివారు
తామకు సంపదల బాధలను మునుపటివారు. ఈ రీతిని యీ త్రివిధ చిన్నము
లతో కూడియుండి యీ త్రివిధములగు శ్రద్ధలూ ప్రపంచమున
కాన్పించును. ఇదంతయు చెప్పటలో నాకుగల అభిప్రాయము - ఓ నువి
జ్ఞాదవగు అర్జునా! నీవుకూడా నీవునున్న సాత్త్విక శ్రద్ధనే కాపాడుకొని
యునుకొని మిగిలిన రెండు ఘాతుక శ్రద్ధలను నీలోనుండి పారదోలుమని
చెప్పబడెయ్యెనున్నది. ఓ అర్జునా! యీ సాత్త్వికశ్రద్ధచే సంరక్షింపబడెడి
నాటి కైకల్య భవముకూడా ఏమాత్రము కాన్పించదు. అట్టిస్థితిలో ఆతడు
ఒక్క మాత్రమును చదువలేదనిగాని, వాస్తవపాంక్షనుడు కాలేదనిగాని,
మనోవిధాంతసాక్షి కలుగలేదనిగాని, భయపడవలసిన పని యేమి గలదు?
కుండి - స్మృతుల అర్థములయొక్క మూర్తిత్వమును చాల్చిన అవతారిమరై
ప్రపంచమునకు సదాచారమునెడి ఉదాహరణమును చూపెడి గొప్పవారల
అచార విధానమును చూచి. ఆ ప్రకారము అనకరించువారు కూడా
సాత్త్వికశ్రద్ధ గలవారగునే యుందురు, అందుచే శాస్త్రాదుల అధ్యయనము
వలన ప్రాప్తించు ఫలము వారికి అనాయాసముగనే లభించును. ఒకడు
అత్యధిక పయత్నమువలన దీపమును వెలిగించును, అప్పుడు మరొకడు
సులభముగనే ఆ దీపసహాయమువలన తన దీపమునుకూడా వెలిగించుకొనును.
అంతమాత్రమున ఆ రెండవ దీపమును వెలిగించుకొను వానికి ప్రకాశము
లభించుటలేదు! లేక తక్కువలభించునా? ఒక మనుష్యుడత్యధిక

ధనమును వెచ్చించి అతిపెద్దదీ దృఢమైనదీ యగు భవనము తయారు చేయును. అయినప్పటికిని, ఆ యింటియందు నివసిగచు తదితరులు అయింజీ యందలి సౌఖ్యమును అనుభవించుటలేదా? చెరువు తనను త్రవ్విన వానిదప్పి కను మాత్రమే తీర్చి తదితరుల దప్పికను తీర్చకుండా వుండునా? పోనీ, వంట చేసిన వారికే లభించి ఆ యింటియందుగల తదితరులకు భోజనము లభించక యుండునా? ఓ అర్జునా! యీ విషయము నింకను వివరించ దలచలేదు. కేవలము గౌతమబుద్ధి ఒక్కడే అత్యధిక ప్రయత్నము నొనర్చి గంగా (గోవా పరి) నదిని యీ భూమికి తెచ్చెను. అయినప్పటికి, ఆరణి కేవలముక్క గౌతమ బుద్ధికి మాత్రము పవిత్ర గంగవలె స్థిరమై తదితరు లందరకూ సాధారణమైన వాగువలె పిరిగించిన ఉదాహరణ మెచ్చటనైన గలదా? కావున ఈ బుద్ధునిసారము కాస్త్రమార్గము నెరిగిన మానవుని శ్రద్ధా పూర్వకముగ అనుకరించువాడు మూర్ఖుడైనప్పటికిని కూడా తరించును.

అశాస్త్ర విహితం ఘోరం తస్యంశే యే శసోజనాః ।

దంభాహంకార సంయుక్తాః కామరాగ బలాఽపృథాః ॥౫॥

“ఎవరు శాస్త్రముల నాచుము నుచ్చరించుటకై తమ గొంతును కుభ్రా మొనర్చుకొనవలె ననెడి ఆలోచనను కూడా చేయగో, కేవల మింతియే కాదు, ఎవరికి శాస్త్ర సంపర్కముకూడా సహింపరానిదో, ఎవరు గొప్పవారి ఆచార - వ్యవహారములను చూచి కోతులవలె వారి అనుకరణము నొనర్చి చప్పట్లు కొట్టుచూ పరిహాసము నొనర్చుచూ, తమ గొప్పతనమును గురించిన అభిమానము మరియు సంపద యనెడి మదముతో కూడియున్నవారై ధర్మ - భ్రష్టకార్యముల నాచరించుచుందునో, ఎవరు తమయొక్క యితరులయొక్క అంగములందు రంపముచే గాయ మొనర్చి రక్తమాంసములతో యజ్ఞ పాత్రను పూర్తిగా నింపియుందునో, మరియు వాటిని యజ్ఞ కుండమున పోసి, కొందరు విశిష్టులగు దేవతలనోట సుంతునో.

ఎవరు తమ మొగ్గుననుగుణమున తీర్పుకొనుటకై బాలకులను బలి యిత్తుటో, ఎవరు ఘోరజీవితాల వరములు సంపాదించుటకై పట్టుదలతో వారము - వారము దినముల ఉపవాసము కొనర్తురో, ఏనువొడ్డపడు అర్చనా! అట్టివారు కష్టమగు డేత్రమునందు ఆత్మహత్యము మరియు పరిశీలనయనెడి విత్తులు నాలుగురు. అటువైచి అవీజములే ములకలించి తమజాతికలెంచిన పంటనుతయారుచేయును. అంతట నిట్టి మనుష్యులకి బుగ్గిలి చేతులారే నావనూ ఆగ్రయించక పాపమున పడెన మనుష్యులొకవలె నుండును. లేదా వైద్యులకు నాదా విహించి డోషమునకునాదా కాలదన్నెడి లోగి తనకతానే ఎప్పుడూ బాధకలెంచుకొనరీతిని వుండును. లేదా ఆశ్రయమిచ్చెడి మానవునితో కలహించి స్వయముగా తనకన్నులను తానే పొడుచుకొను అంధులను తన యింటియందు సంభవించెడి దుర్దయే, శాస్త్రములను తిరస్కరించి మోహముచే భయంకరారణ్యములం నిటువంటు తిరుగువాటికూడా సంభవించును. ఇట్టి వారు విషయవాసనలు తమ్ము ఏపనిచేయుమని చెప్పిన ఆపనినే చేయును. కోర్కెను ఎవరిని కొట్టుచుని చెప్పిన వారినే కొట్టెదరు. ఇంతేగాదు, అంతరి చ్యుతయములందును, నశించెడి 'నన్ను' కూడావారు దుఃఖములనెడి రాశ్యక్రంద ఆనందియుండును.

కర్మయంత శ్శరీరస్థం భూతగ్రామ మచేతనః ।

మాంచై వాంత శ్శరీరస్థం తాన్విద్భ్యాసుర నిశ్చయాన్॥ ౬

ఇట్టివారు తమయొక్క మరియు యితరులయొక్క శరీరములకునూ కలిగించు దుఃఖములన్నింటి బాధయూ ఆత్మనకు నాకే కలుగును. వాస్తవముగ చూచినచో, వాక్కుతోకూడా యిట్టి పాపులసంపర్కము కానివ్వరాదు. ఇటుల చెప్పటలోగల అభిప్రాయము “ఇట్టి పాపులకు అందరను మరముగా వుండవలె” నని నోక్కిచెప్పటయే. అందువలన వానిని ఉల్లేఖించకుండుటకు వీలులేదు. చూడు, మృతశరీరమును చేతులతోపట్టి యింటి

బయటకు తిరిగొని వెళ్ళవలసి వచ్చుచున్నది. అంత్యజానకు మార్గమును చెప్పటకై ఆతనితో ఒకటి - రెండు మాటలు పలుకవలసి వచ్చుచున్నది మరియు కేవల మంతియే కాదు. మలమును చేతులతో శుభ్రమొనర్చుకొనవలసి యున్నది. కాని యీ పనుల వన్నింటినీచేసి మనము పరిశుద్ధ మగుదుమని ఆశించుము; ఇందువలననే, యీపైన చెప్పకొనినపనులలో అచుంగళమును తలంచని విగమను ఆనురీవృత్తిని దూరమొనర్చు తలంపుతోనే యిచ్చట దానినిగురించి పరిశంపవలసివచ్చినది. కావున ఓ అర్జునా, నీకెప్పుడైన యిట్టి అసురుల దర్శనమగుచో నీవు నన్ను స్మరించుము. వీలనన, యీ సాపేక్ష మరెప్పోయిశ్చిత్తము వల్లనూ తొలగిపోదు. ఇదేవిధమున, నేనిక వర్ణింపనున్న సాత్త్వికకృద్ధనుసర్వవిధములూ సంగ్రహించి సంరక్షించవలెను. ఇందుకొరకై ఎవరివలన సత్త్వగుణమునకు బలము చేహురునో అట్టివారి సాంగత్యమే చేయవలెను. మరియు సత్త్వగుణమును వృద్ధి చేయునట్టి ఆహారమునే స్వీకరించవలెను. సాధారణముగ స్వభావము వృద్ధిపొందుటకు కావలసిన బలమును యిచ్చునట్టి సాధనము అన్నముతప్ప మరేదియూలేదు. ఓ వీరుడవగు అర్జునా! స్పృహలో నున్నవాడు మద్యమును త్రాగినప్పుడు వెంటనే స్పృహతప్పి పోవుచున్నాడు. దీనిని మనము ప్రత్యక్షముగ చూచుచున్నాము. ఎల్లప్పుడు అన్నరసమును గైకొనువానికి సహజముగనే వాతము మరియు కఫాది వికారములు కలుగును. జ్వరమువచ్చిన మనుష్యుడు పాలు 'మొదలగునవి త్రాగుచో' ఎన్నడైన జ్వరము తగ్గునా? అచ్యుతమును త్రాగిన మానవుడు మృత్యుముఖము నుండి తప్పించుకొను రీతిని లేదా విషము అవయవము లన్నింటియందును ప్రవేశించి వాటిని విషవంత మొనర్చురీతిని, మన మేవిధమగు ఆహారమును గైకొందుమో, అదేవిధమగు దేహగతధాతురస మేర్పడును. మరియు ఆధాతురసమును అనుసరించియే మానవుని మనోభావములపోషణ జరుగును. పాత్రను వెచ్చజేసినప్పుడు ఆ పాత్రలోగల నీరు కూడా వేడిగానగు రీతిగానే చిత్తవృత్తులపైన ధాతురససంస్కారము కలుగును. కావుననే సాత్త్విక ఆహారము

శ్రేణోర్జుప్రభు సత్త్వగుణము వృద్ధిపొందును. తదితర విధములగు ఆహారము
యజించి పుష్కల చిత్తవృత్తి రాజము గలదిగా నాసి, లేక తామసికమై
నల్లదిగా నాసి యగును. కావున నీతిక నాత్మిక ఆహార మెట్టివో, రాజసిక
తామసిక ఆహార లక్షణము లేవో చెప్పెదను, జాగ్రత్తగా వినుము.

ఆహార స్వపి స్వస్వ తిరోధో భవతి ప్రియః ।

యదై స్వస్వహా నాం కేమాం భేద మిమం సుఖం ॥ ౧ ॥

ఆహారము వికృతమై ధౌర్బల్యమును పొంది పుష్కలమును అర్హముగా
అది మూలమునకు నదిగా ఎరుల యగునో చెప్పెదను వినుము. భుజించెడి
వాని రుచి నిమగ్నించి అన్నము తయారగును. మరియు భుజించువాడు
గుణములకు దానుడై యుండును. కర్తయు భోక్తయు నగు జీవుడు
ఈ తిరోగుణములవల్లను స్వాభావికముగానే తిరివిధములుగా నుండును.
అందుకల్లనే ఆతడు తిరివిధములగు ఆచరణము నొనర్చును. అందుచే ఆహారముకూడా
తిరివిధములు గలదిగా నగును. సరిగా నిర్దేశమున యజ్ఞము,
తపస్సు, మరియు దానములు కూడా మూడు విధములుగా నుండును. ఇక నీకు
అన్నింటికంటె ముందు ఆహారలక్షణములను చెప్పెదను వినుము. ఈ లక్షణములు
అతి సుగమమునర్చి చెప్పబడును.

ఆయు స్వత్త్య బలారోగ్య సుఖప్రీతి వివర్ధనాః ।

రస్యో స్నిగ్ధాస్నిరాహృన్యా ఆహారా న్నాన్త్వికప్రీయాః ॥ ౨ ॥

“దైవయోగముచే భుజించువాని పవృత్తి సత్త్వగుణమువైపు వున్న
చైనచో, ఆతనికి మధుర పదార్థములకు సంబంధించిన రుచి వృద్ధియగును.
ఏకాద్య పదార్థములు మూలతః సురసవంతము, మధురము, రసపూర్ణము,
మరియు పక్వమైనదిగానుండునో, ఏది ఆకారమున వంకర టింకరగానూ,

వికారరూపముతోనూ వుండవో, చేతితో తాకినప్పుడు అతి శోచలముగ
 సుండునట్టిదియూ, మరియు నాలుకకు ఉత్తమము, మరియు రుచివంతముగ
 సుండునట్టిదియు, రసముతోనిండి యున్నట్టియూ మరియు తాకుటకు మృదు
 వుగ సున్నదియూ, వేనియందలిద్రవభాగముతనస్థానమునందే అగ్నితాపముచే
 ఎండిపోయినదో, ఏపదార్థము ఆకారము మరియు పరిమాణములలో చూచు
 టకు అల్పమైనదిగా సున్నప్పటికిని అంతమున హితకరమైనదో,
 ఏది గురుముఖమునుండి వెలువడిన శబ్దములవలె అల్పమైనప్పటికిని అపార
 మగు తృప్తిని కలిగించునో, మరియు, తినునప్పుడు నోటికి వున్నంత
 మధురముగ లోపలకు పోయినపిమ్మట పొట్టుకుకూడ అంతటి సుఖ
 కరముగనే వుండునో, అట్టి ఖాద్యపదార్థములపట్ల సాత్త్వికమనుష్యులకు
 ఎక్కువప్రీతి వుండును. ఈ లక్షణములతో కూడియున్న అన్నమును సాత్త్వి
 కముగా నెరుంగవలెను. ఇట్టి అన్నము నిరింతరము ఆయుస్సొరక్షణము వొన
 ర్చును. ఈ విధమగు సాత్త్వికరసముతో కూడియున్న మేఘములు శరీరమున
 పర్చించినప్పుడు ఆయుష్యము నెడి దినదివాల్చి వృద్ధిగాంచును. ఓ సువిజ్ఞాతవగు
 అర్జునా, యీ విధమగు ఆహారము సత్త్వమును పోషించును. శరీర మానిషిక
 బలములకీ ఆహారమే ఆధారమగును. ఈవిధమగు ఆహారమును గైకొన్నప్పుడు
 శరీరమున వ్యాధికి నెలవెక్కడవుండును? ఈవిధమగు సాత్త్వికాహారము
 మానవునకు లభించినప్పుడు శరీరాలోగ్య భాగ్యోదయ మైనటుల తలంచ
 వలెను. ఈవిధమగు ఆహారమువలన మనుష్యుడు తానూ సుఖమనుభవించును.
 ఇతరులనుకూడా సుఖవంతులవొనర్చును. ఈ విధమగు సాత్త్వికాహారము
 మానవశరీరమున ప్రవేశించినప్పుడు ఆహారము శరీరమునకున్నా లోపలగల
 యింద్రియములకున్నా కూడా ఎక్కువ ఉపకారము వొనర్చును; ఇక రజో
 గుణముగల మానవుల కెటువంటి ఆహారము ప్రీతికరముగా నుండునో చెప్పె
 దను విషయము.

కట్వాను లవగాత్మున్న తీక్షణరూక్ష విదాహినః॥

అహారా రాజసన్వేష్టా దుఃఖశోక భ గు ప గాః ॥१॥

“ఏది కాలకూట విషముకంటె ఎక్కువ చేదైన పదార్థమో, ఏది చున్నచుకంటెకూడ ఎక్కువ విదాహకమో మరియు ఏది మిక్కుటమైన పులు పుగా గలదియో, వేడా (తీపితిను బండాదిము) ను తయారుచేయుటకు గాను ఓండిలో నీరుపోయు తీరిని, అన్నరసముచకలుపుటవలన ఏ పదార్థము ఉప్పు గల్లువలె తయారైనదై దానితోపాటు ఇంకనూ అనేక క్షారరసములు అంత అత్యధిక పరిమాణముగా కలుపబడియున్నవో, అట్టి మిక్కుటమగు ఉప్పుగా గల పదార్థములు రజోగుణముగల పురుషులకు ప్రీతికరముగా వుండును. ఇట్టి వారు అతివేడిగా నుండు భోజనము రుచివంతముగా నుండునని చెప్పవూ వుండురు. మరియు విషవలె కాలిపోవుచూవున్న అతివేడిగా నుండెడి అన్న మును వారు తిందురు. రజోగుణముగల పురుషులు అతిప్రీతితో తివెడి అత్యుష్ణముగా నుండు అన్నముపై నుండి బయల్పెడలు అవిరికొనను దీపపు వత్తి నుంచుచో, ఆ వత్తికూడా మండిపోవునంత ఉష్ణముగా వుండును. ఈవిధమైన ఆహారము పైకి చూచుటకు ఏవిధమైన గాయమును బయట కలిగించవు. కాని లోపలకు పోయి ఆ ఆహారము ఎంతగానో గుచ్చుకొనును. ఈ విధమైన అన్నము బూడిదవలె లోపలను బయటను అరిపోయి వుండును. ఇట్టివానికి నోట పెట్టుకొనగానే దంతములు కటకట లాడు నటుల వున్నట్టి అన్నమును తినుట పరమసంతోషముగా వుండును. అసలే ఘాటుగావున్న పదార్థము, అందుపై దానిలో అవాలు కూడా కలపినవి. ఇట్టి పదార్థమును తినుటచే నోటినుండి మరియు ముక్కునుండి నీరు కారసాగును. ఇంతేగాదు, దాని ఘాటువలన నిష్వసుకూడా ప్రకృత నెట్టివేయ గలిగిన తీక్షణమైన పదార్థములు మరియు ఊరగాయ మొదలగునవి యిట్టి పురుషులకు ప్రాణములకంటె అధికప్రియమైనవిగా పోచును. ఈ తీరిని జిహ్వచాపల్యము గలవాడు అన్నరూపమున తన పొట్టను మండు

మన్న నిప్పులతోనే నింపుచూ వుండను. ఈవిధమున పదార్థములను తినుటవలన, శరీరమున కలిగెడి మంటలవలన, ఆతనికి నేలపైనగాని, శయ్యపైనగాని ఎచ్చటనూ కాంతిలభించదు. అంతేగాక మంచిసీశ్యచెంబు ఎన్నడును ఆతనినోటిని విడిచియుండదు. ఈపదార్థములన్నియు యారీతిగా మన్నవగుట వలన ఆహారముగకావు, అటుల కాకపోగా, శరీరమునందుండెడి రోగమునెడి కాలసర్పమును మేల్కొల్పి దానిని ఉత్తేజిత మొనర్చుటకు పాధనములు గానే యగును. ఇట్టి అన్నములభించుటతోటనే వ్యాధులు ఒక దానితో మరొకటి పోటీలుపడి ఒక్కపారిగా పైకి వచ్చును. ఈ విధముగా యీ రాజసాహారము కేవలము దుఃఖమునెడి ఫలమునే జనింపజేయును. ఓ అర్జునా! యీ విధముగా నీకు రాజసికాహార, లక్షణములు, మరియు వాటి పరిణామములనూ స్పష్టీకరించి చెప్పితిని. ఇక తామసపురుషుల కేవిధమున ఆహారము పీఠికరించుగా నుండునో చెప్పెదను వినుము. బహుశః నీ వది విని అసహ్యించుకొనవచ్చును.

మూత్ర గ్నామం గతరసం పూతి పర్యుషితం చ యత్ ।

ఉచ్ఛిష్టమపి చామేధ్య భోజనం తామసప్రియమ్ ॥ ౧౦

“చల్లిది, పాపిక్రమిపోయినది మరియు ఎంగిలిదియగు అన్నమును తినుచున్నప్పుడు తపోగుణుడగు ఆత్మభూతుక మొనర్చుకొను పురుషుని మనస్సునం దే మాత్రము గోత కలుగదు. గేదలు ఎంగిలిది మరియు చల్లియన్నము మొదలగువానిని అతిప్రేమతో తినుచున్నది తామస పురుషుడుకూడాచుభావ్యాన్నముప్పుడు వండినఅన్నము లేదా ఒకసోజక్రితము వండిన అన్నమూ మరియు మిగిలిపోయిన చల్లిఅన్నమునూ ఆత్మావగదముతో తినును. లేదా ఉడికిఉడకని అన్నము, లేదా కాలి బూడిదగాయైనది, లేదా రసము సరిగా పరిపాకము నొందనట్టిదియూ నగు అన్నము నాతడు తినును. చక్కగా పక్వమునుపొంది రసస్వాదము చక్కగానున్న అన్నము చూత్రమే భుజించు

అటు అన్నమైనది; కాని తామస పురుషులకు ఇట్టి అన్నము ఎన్నడును నచ్చదు. ఒకవేళ దైవయోగమువలన వారికట్టి రుచివంతమూ మరియు తాజాగా మన్నజ్జీ అన్నము లభించినప్పటికిని వారు దానిని తినక పెద్దపులిలె దాని మండి దుర్గంధము వచ్చునంత వరకును అది చక్కగా కుక్కపోవునంత వరకు ఒకపక్కను నొత్తిగించి వుంచుచుండును. ఏలన చాలా రోజులవరకు నిలువయుండుట వలన కుక్కపోయి రుచిలేకుండాపోయి ఎండి రసములేకుండాపోయి అన్నముగాని, తేడా కుక్కపురుగుల బిలబిల వచ్చుచూపున్నట్టి పదార్థముల అతిమి ఎన్నెల్లవలె ఒకదానిలో నొకటికలిపి బురదవలె మోసవ్వకొని అప్పుడా యన్నము నాతడు తినును. మరియు అట్టిభోజనమును ఎంతో ఆనందముతోను తృప్తితోను ప్రీతితోడుకను ఆరిగించును. కాని యీ విధమును అన్నమువలనకూడా ఆహులకు తృప్తికలుగదు. ఇటు పిమ్మట ఆత డొసర్పు విచిత్రమును కూడా ఓనుము. శాస్త్రములలో విశేషించబడి, దుష్టమైన వస్తువులను తినవలెననెడి, పానములర్చనలననెడి భయంకరముగు వాదము ఆ తామసపురుషుడు పెంపొందించుకొనును. తామసానామ నొసర్పువానికి ఈ విధముగు పరివృత్తియే యుండును మరియు ఓ అర్జునా, యీ విధముగు ఆహారముయొక్క ఫలమును పొందుటకు ఆతనికి మరుక్షణమువరకు వేచియుండవలసిన అవశ్యకతయుండదు - దాని ఫలమతనికి అప్పుడే లభించును, ఏలనన, ఆతనినోరు ఎప్పుడిట్టి అపచిత్రపేయమును, తేడా ఖాద్యపదార్థమును స్వర్గించునో అప్పుడే ఆతడు పాపవంతుడగును. అటుపిమ్మట, ఆతడు తినుటలో ఒక విధానమువుండదు. ఏవోరీతి పొట్టనింపుకొనుటయే ఆతనికి కావలసినది. ఇట్టిసమయము ఆతడుపొందెడి యాతనా మధనము కరకేద మునర్చనప్పుడుగాని, అగ్నిప్రేతన మునర్చనప్పుడుగాని ఏవిధముగు వాదగా వుండునో ఆతడుకూడ అట్టివాధను పొందును. కాని ఆతడే నేడవలనన్నింటిని ఓర్చుకొనుచుండును. కావున తామసాన్నముయొక్క పరిణామము తామసవృత్తికి భిన్నముగానుండునని చెప్పవలను పడదు." అటు

పిమ్మట శ్రీకృష్ణభగవానులు మరల నిటుల చెప్పిరి - “అవశేషమతలే యజ్ఞములకూడా త్రివిధములు. ఇక వాటినిగురించి కూడా చెప్పెదను. ఓ లోక విఖ్యాతిగల అర్జునా! యాత్రివిధ యజ్ఞములందును మొదటిదియగు సాత్విక యజ్ఞముయొక్క లక్షణములను చెప్పెదను వినుము.

అఫలాకాంక్షీభి ర్యజ్ఞో విధిదృష్టో య ఇజ్యతే!

యష్టవ్య మేవేతి మన స్సమాధాయ న సాత్వికః ॥౧౧

పతివ్రతా శ్రీయొక్క మనోధర్మము తన ప్రియభర్తను తప్ప మరే యితర పురుషుని గురించిన్ని ఆమె అంతఃకరణమున ఏ విధమగు వాసనయు జనించని విధమున వుండురీతిని, లేదా సముద్రమున కలసిపోయిన తరువాత మరల నది ముందువై పునకు ప్రవహించని రీతిని, లేదా ఆత్మదర్శనమైనపిమ్మట వేదము లికముందు ఏమియు చెప్పని రీతిని, ఏ పురుషుడు తన మనోవృత్తిని ఆత్మహితమునందు లగ్న మొనర్చియుండునో మరియు కర్మఫలములను గురించి తన మనస్సున కొంచెమైన అహంభావము లేకుండా వుండునో, మరియు ఎవడు కారీరకముగను మానసికముగను యజ్ఞ కర్మల నొనర్చుటలో “చెట్టుమొదటకు వచ్చిన నీరు తిరిగి వెనుకకు మరలక కేవల మా వృక్షభాగములందే నిండియుండు రీతిని” దృఢభావము గల్గి తల్లెనుడై యుండునో, మరియు ఏ పురుషుడు ఏవిధమగు వాసనను తన మనస్సునం దుండనివ్వక ఫలచ్ఛను విడచి, ఒక్క స్వధర్మ - సాధనము తప్ప తదితర వస్తువులు మరియు విషయము లన్నింటిపట్లను విరక్తుడై యుండి ఎవడు యజ్ఞము నొనర్చునో, అట్టి యజ్ఞమే వాస్తవమునకు సర్వవిధముల ఉత్తమము. మరియు యథాసాంగముగలదీ యగును. కాని, అర్థముద్వారా కనులు స్వయముగా తమ రూపమునే చూచురీతిని, లేదా చీపపువెలుగునందు మనము తన అరచేతీయం దుంచుకొనిన రత్నమును చూచురీతిని, లేదా మోహ్యదయమైన పిమ్మట మనకు మనము ఉద్దేశించిన మార్గము కనిపించ

నాగురీతిని, ఏకనిష్ఠతో కూడియున్న భావముతో వేదములు మరియు శాస్త్రములను చూచి యజ్ఞ మొనర్చుటకై కుండము, మండపము మరియు వేదికలు మొదలగున వన్నియును ఏర్పరచి, యజ్ఞకర్తకు కావలసిన - గాన సామగ్రిల వన్నింటిని స్వయముగా వేద - వక్త యగు బ్రహ్మయేవచ్చి పీఠవసేవా - యన్నటుల సమకూర్చి, మరియు వేదమునిండలి కేన్న కేన్న యవయవములం దా యా అవయవములకు అను సూపమగు అలంకారములు కరించుకొని పదార్థములన్నియు ఉపయుక్త విధముగా యజ్ఞాగమన అనుర్వదింపబడు చేయబడు యజ్ఞ విధానము మొక్క పరిచయ నే నెంతయని వర్ణింపను! ఆ సమయమున ఆ యజ్ఞ మును చూచినప్పుడు యజమాని 'రూపమున స్వయముగ యజ్ఞవిద్యయే సర్వవిధ ముల అలంకరించుకొని అవతరించినదా' యన్నటుల వుండును. ఈ రీతిని ఏ యజ్ఞము సమస్త అంగములతోనూ పరిపూర్ణమై యున్నచో, మరియు ఏది ఏలేచ్ఛామహత్త్వము మనస్సున నామమాత్రమునకైన అంకురించ గల్గినో, మరియు ఏ యజ్ఞము శుభలసి మొక్కకు సమ్యక్సాని దానియండి కాయలు, పుష్పములు లేదా నీడ మొదలగు వాటిని వేటిని అపేక్షించ దండా 'నించుకొని' నిస్సాన్నిధ్యభావముచే చేయబడునో, ఓ అర్జునా! వాస్తవమునకు ఆ యజ్ఞమునే సాత్వికముగా నెరుంగవలెను.

- బ్రహ్మచారి తు ఫలం దం భౌర్గమవితైవ యత్ |

ఇహ తే భగవతే శ్రేష్ఠ! తం యజ్ఞం నిద్ధి రాజసం || ౧౨

ఇక ఓ వీరశ్రేష్ఠుడవగు అర్జునా, ఏయజ్ఞ మిరీతిని యథాసాంగముగ చేయబడినప్పటికిని రాజాగారు మనయింటికివచ్చినచో మనకు అనేకవిధము లగు ఉపయోగములుండును. లోకమున మనకు కీర్తికూడా లభించును - మరియు శాస్త్ర - క్రియలలో ఏవిధమగు సూక్ష్మతయూరాదు - అనెడి తలం పుతో శాస్త్రమునకు రాజును ఆహ్వానించుకొని, మరియు యీ విధమగు తలం పునే గలిగియున్నవాడై యజ్ఞము వొనర్చువాడు తనమనస్సున 'యీ యజ్ఞ

మువలన నాకు స్వర్గములభించును. యజ్ఞదీక్షకుడ నగుటవలన వ్రజలలా నాకు కీర్తివచ్చును. మరియు నాచే యజ్ఞముకూడ వొనర్పబడును' అనెడి భావముగలిగి, అనగా ఓ అర్జునా, ఏ యజ్ఞము కేవల మా యభిప్రాయముతో, ఫలవాసనతో మరియు ప్రపంచమున తనకు గొప్పతనమును కలుగ జేపికొను తలంపుతో చేయబడునో, ఆయజ్ఞమును రాజసముగా పెరుంగవలెను.

విధిహీన మస్పృహన్నం మంత్రిహీన మదక్షిణమ్ |

(శ్రీదావిరహితం యజ్ఞం తామసం పరిచక్షే ॥౩॥

“మరియు ఓ అర్జునా, పశు-పక్షుల వివాహములకు కామవాసన తప్ప మరేవిధమగు పోహోహిత్యము అక్కరలేనీతిని తామస యజ్ఞమునకు గల ఒకే ఒకమూలకారణము పట్టుదలయే. ఓ అర్జునా! వాయువునకు వెదకినప్పటికిని మార్గము లభించకుండుట, లేదా మృత్యువునకు ముహూర్తము చూడవలసిన అవశ్యకత, లేదా నిషిద్ధ పదార్థమును చూచి మంటగా లేదని అన్ని భయముచే వెనుకకు తగ్గుట-యివి ఎన్నడైన సంభవించుచో అప్పడు మాత్రమే తామసపురుషుని వ్యవహారమునందు కూడా ఏ విధమైన అడ్డంకువిన రావచ్చును. (అనగా తామస పురుషుడు తన వ్యవహారమున ఏవిధమైన అడ్డంకునూ చూచుటకు యిష్టపడడు.) ఓ అర్జునా, తామసపురుషుడు సంపూర్ణముగా స్వేచ్ఛాచారియై యుండును. ఆతనికి విధి - నిషేధముల లక్ష్యము వుండదు. మరియు మంత్రము ముద్రలగువానిని గురించిన బాధకూడా ఆతనికి వుండదు. అన్నమును చూడగానే యీగ ఎంతోత్కరగా పన్ని దానిపైన వ్రాలి దానిని తినసాగునుగదా! తామసపురుషులకు కూడ యిట్లే యీగకు వలెనే విధి-నిషేధములను గురించిన యోచన వుండును (అనగా మాత్రము యోచన యుండదు.) బ్రాహ్మణులు విక్రతులుగా నుందురు. ఇట్టి స్థితిలో రాలుపత్నీయతో దక్షిణకు ఆసించి ఆతని యజ్ఞమున ఏ బ్రాహ్మణుక

వచ్చి ప్రవేశించును? అగ్ని తీవ్రమగు గాలిలోపడి బాగా భగభగమండు
 రీతిని ఆతడు కూడా తన అభిమానమువలన తన స్వస్థమును వ్యర్థముగానే
 ఎగరగొట్టి నారంభించును. సంతోషములేని, వాసుని లేని నారి యిట్టికిని
 వచ్చే - పోయే వారందరూ నోచుకొనసాగుచిరి ఏమాత్రము క్రద్ధలేని
 యిట్టి నోచుల యింటికి కూడా అందరూ వచ్చి ఆతని ఆస్తిని నోచుకొన
 మొదలిడుదురు. ఈ లక్షణములుగల యజ్ఞము మిథ్యయూ మరియూ
 భ్రమతోకూడి యున్నట్టిదీ యగు యజ్ఞ మగును ఇట్టి యజ్ఞమును తానున
 యజ్ఞ మని యెరుంగవలెను. “ఇటుల చెప్పి కొంతని పొగి, తిరిగి లక్ష్మీపతి
 “యీరీతిని చెప్పరాగెను - ఓ అర్జునా! నవీ జల మెల్లప్పుడు ఒకేరూప
 మున వుండును. కాని అది భిన్న భిన్న ప్రదేశములందు ప్రవహించుటవలన
 ఒక్కొక్క చోట అది తనవెంట మురికిని ప్రవహించుకొనిపోవును, అందు
 వలన ఆచ్చట అది పూర్తిగా మురికిగా వుండును. మరియు ఒక్కొక్క చోట
 పూర్తిగా స్వచ్ఛముగ నుండును. సరిగా యిదేరీతిని, తపస్సు
 కూడా త్రిగుణముల యోగమువలన త్రివిధములుగా నుండును. ఒక
 విధమగు తపస్సు పాపకారణమగును. మరొకరకపు తపస్సు ఉద్ధరించును.
 ఓ నువిజ్ఞాడవగు అర్జునా! యీ తపస్సునందు త్రివిధభేదము లెటుల
 ఏర్పడునో తెలిసికొనుటకుముందు, నీవు తపస్సుయొక్క స్వరూపమును
 తెలిసికొనుము. మునుందుగా దేనిని ‘తపస్సు’ అందులో వివరింతుము;
 అటుపిమ్మట గుణసంయోగమువలన దానికి భిన్న భిన్న స్వరూపము లెటుల
 వచ్చునో చెప్పెదను. ‘తపస్సు’ విస్తృత ‘కారీరకము, మానసికము మరియు
 శాబ్దికము’ అని మూడు విధములు.

దేవ ద్విజ గురు వ్రాజ్ఞ పూజనం శౌచ మార్జనమ్ ।

బ్రహ్మచర్య మహి సా చ శారీరం నిప ఉచ్యతే ॥ ౧౪

ఈ మూడు తపస్సులలోను మొదటిది శరీర తపస్సు. దాని స్వరూప
 మును వినుము. శ్రీ శంకరుడు గాని శ్రీహరిగాని యీ యిద్దరిలోను ఏ దేవుని

తట్ల భక్త్యనురాగములు వుండునో, ఆ దేవుని మందిరమునకు పోవుట, అచ్చటకు వచ్చుచూ - పోవుచుండెడి వారికి విసనకరగ్రతో విసరుచుండుట మొదలగు పనులనొనర్చుటకై పాదములు ఎనిమిది రూములూ సంచరించుచునే వుండును. ఆ దేవుని ప్రాంగణము నందు శృంగారిండుట, దేవునికి పూజకై గంధ పుష్పాది ఉపచారములు సమకూర్చుట, మరియు ఆదేవుని పనులను వేటిసైన చెయ్యవలసినదిగా ఎవరైన చెప్పినచో ఆ పనులు చేయుట కొరకును చేతులెల్లప్పుడూ సిద్ధముగనుండును. దేవతాలింగముపైనగాని, దేవతామూర్తిపైనగాని దృష్టిపడుటతోడనే శరీరము భూమికివంగి నమస్కరించును. మరియు, తన సదాచారాది గుణములవలన లోకమున యభేద్యముగ మహిమను సంపాదించిన బ్రాహ్మణులను మనస్సాన్నిధిగానేవిండును. లేదా, ప్రవాసమువలనగాని దోగాది బాధలవలనగాని, సంకటములు మొదలగు వానివలన దుఃఖముగానూ మరియు బాధలతోనూ నున్నవారికి సౌఖ్యము కలుగునటులచేయును. తీర్థములన్నింటను శ్రేష్ఠమైన తల్లి - దండ్రులను నేవించుటకై స్వశరీరముకూడా త్యాగమొనర్చబడును. సంసారసిథియందు కూడా కలసికొనుటతోడనే మాలిన్యముల నన్నిటిని దూరమొనర్చునట్టి జ్ఞానదానము చేయుటలో అతినదయుడుగా గురుదేవుని భజించవలెను. మరియు ఓ వీరుడవగు అర్జునా, స్వస్వర్థులనెడి కుంపటిలో అభ్యాసయోగమును పుటము పెట్టి దేవభీమానకు దోషములన్నింటినికాల్చి భస్మ మొనర్చబడును. భూతకోటియందంతటను ఆత్మ-వస్తువుగలదని అంగీకరించుట యనెడి తపమనర్పువారికి నమస్కరించవలెను. ఎల్లప్పుడు పరోపకార మొనర్చుచు మండవలెను. మరియు విషయభోగములను దృఢనిశ్చయముతో సంయమించవలెను. జన్మధారిణ మొనర్చుటకై శ్రీ శరీరమును స్వర్గించి తీరవలెను. కాని ఆ ప్రసంగానంతరము మరల జీవితమునం దంతటను ఆ స్మర్యమండి తననుతాను దూరమొనర్చుకొనియూ విముక్తుడు అయియూ వుండవలెను. భూతకోటి యంతటను ప్రాణముగలదని తలంచి తృణమునైనను తుగించకుండా వుండవలెను.

మరియు అంతేగాదు. దానిని భేదించరాదు, భేదించరాదు కూడాను. ఈ విధమైన ప్రవర్తనవలన శరీరము శుద్ధము మరియు సరికముగానూ అయినప్పుడే శరీరతపస్సు పూర్ణత్వమును చెందినదని చెప్పవగును. ఓ అరునా! యీ పనులన్నింటియందును శరీరమే ముఖ్యసాధన మగుటవలన నేనుదీనిని శరీరతపస్సందును ఇక నిష్పాపమైన వాఙ్మయతపస్సును వివరించెదను వినుము.

అనుద్వేగకరం వాక్యం సత్యం ప్రియహింసం చ యత్ ।

స్వాధ్యామూఘ్యాసనం చైవ వాఙ్మయం తప ఉచ్యతే॥౧౭॥

“స్వచ్ఛమణి యనుమును విరుగగొట్టకుండానూ, మరియు దాని స్వరూపమును చెడగొట్టకుండానూ దానిని బంగారముగ వొనర్చు రీతిని, ఎవని వాక్కునందు స్వాభావికముగనే ఎవరికిని కష్టమును కలిగించక చుట్టుపట్ల వున్నవా రందరికి మధురము మరియు సుఖకరముగ నుండునంత సౌజన్యము వుడునో, ఎవని మాటలు ఏదోఒక వ్యక్తిని ఉద్దేశించి మాట్లాడినదై నప్పటికిని ‘వృక్షమును పోషించుటకై ప్రవహించుచున్నదైనప్పటికి ప్రవహించిపోవుచున్నప్పుడు సహజముగనే తృణములకు కూడ ప్రాణదాన మొనర్చుచు జలమువలె’ అందరికీ హితవు వొనర్చునవిగా నుండునో, ఎవని సంభాషణయు అమృతము గల దివ్యగంగవలె లభించినవెంటనే ప్రాణులను చావులేనివారిగ వొనర్చుటేగాక, దానితోపాటు దానియందు స్నాన మొనర్చువారి పాప - తాపములను తొలగించుచూ, నాలుకకుకూడ మాధుర్యము నిచ్చునట్టిది యగుటచే అనాలోచనమును దూర మొనర్చి తన అనాదియైన కాశ్చిత్రమైన ఆత్మస్వరూపమును ప్రకట మొనర్చునో, ఏది వినుటకు అమృతరసమువలె ప్రియము గా నుండునో మరియు దేనిని వినుటవలన వినుగు జనించదో, మరియు దేనికి ఎవరైన ఏదైన అడిగినప్పుడు మాత్రమే మాట్లాడి యితర సగుణములందు నిశ్శబ్దముగా వేదములు మరియు సంహితలు మొదలగు వానిని మాత్రమే ఆవర్తన మొనర్చునట్టి నియమముగలదో, ఎవడు

యుగ్వదాది వేదత్రయమును తన వాగ్భవనమున ప్రతిష్ఠించుకొని తన వాక్కును వేద-కాలగా నొనర్చుకొనునో, మరియు దేనియందు శివుడు, విష్ణువు లేదా యీ విధమగు తదితర దేవుళ్ళ నామోచ్చారణ రాత్రిం-బవళ్ళు సమానముగ జరుగుచుండునో, అట్టిదానినే వాచికతపస్సనవలెను. ఇక మానసిక తపస్సును వివరింతును వినుము.” ఈ రీతిని లోకపాలకులకు ప్రభువగు శ్రీకృష్ణభగవాను లాసమయమున చెప్పిరి.

మనః ప్రసాద స్సాయుత్వం మాన మార్త విగ్రహః |

భావసంఘ్న రిశ్యేత త్తపో మానస ముచ్యతే | ౧౬౬ |

అంతట శ్రీకృష్ణు లిటులచెప్పిరి- “అలలు లేనప్పుడు సగోవరము, మేఘములు లేనప్పుడు ఆకాశము, సర్పములు లేనప్పుడు మంచిగంధపు ఆడవి, కళలు చలించుప్పుడు చంద్రుడు, చింతలు లేనప్పుడు రాజు, లేదా మధించు టకై మందరపర్వతము లేనప్పుడు స్త్రీరసాగరముయొక్క స్థితియూ పుగురురీతిని రక - రకములైన సంకల్ప - వికల్పము లనెడి జంజాటములు లేనప్పుడు ఏ మనస్సు కేవలము ఆత్మ-స్వరూపమునందే స్థిరపడియుండి సంతాపనిహిత ప్రకాశమువలెను, జడత్వములేని రసము లేదా ఖాళీలేని అనకాశమువలె నుండి, తన కల్యాణ సాధన మొనర్చుకొని ఆనందమయ స్వరూపమునుచూచి ‘చలిచే శుష్కించి పోయిన ఆవయవము స్పర్శజ్ఞానవిహీనయై చలిచే బాధను అనుభవించక పోవురీతిని’ తన స్వభావమును పరిత్యజించునో, అట్టి సమయ మున మనస్సు నిశ్చలము, కళంకహీనము, మరియు పరిపూర్ణ చంద్రచందల మును పోలిన ఉత్తమసౌందర్యమును పొందును; అట్టి మానసికస్థితి కలిగి శప్పుడు వైరాగ్య కష్టములు లేనటులే యుండును. మనశ్చాంచల్య మంత యుండును. మరియు కేవలము ఆత్మబోధ యనెడి పూర్ణత్వమే మిగిలి యుండును. కావుననే, శాస్త్రములను ఉపదేశించుచున్నప్పుడు నోరు కదల్చు వలసిన అవశ్యకత వుండకపోగా, ఆ పరియత్నమే వాణీమూర్తియును

చేగొనక కేవలము మానమునే స్వీకరించును. ఆత్మస్వరూపప్రాప్తి కలిగిన పిమ్మట మనస్సుయొక్క మనత్వముకూడా నాశ మొందును; మరియు ఉత్పత్తి నీటిలోకరిగి లీనమైపోవు రీతిని మనస్సు కూడా ఆత్మతత్త్వమునందు లీనమై పోవును. ఇట్టి సిద్ధిలో ఇంద్రియమార్గమున పరుగిడి విషయము లనెడి గ్రామమున పరివేశించు మనోభావము యెటునుండి జనించును? అటుపిమ్మట అరచేతిలో పెంటుకలు మొలవనిరీతిని మనస్సున విషయభావములు కూడా నాశమౌత్రమునకైన లేకుండా పోవును. ఓ అర్జునా! ఇంక నే నేమని విస్తరించి చెప్పును. మనస్సు యీ మాదిరి సిద్ధిగలదిగా అయినప్పుడు ఆ మనస్సు మానసిక తపస్సుకు యోగ్యమైన దగునని యెరుంగుము. మానసిక తపస్సు యొక్క స్వరూప మీవిధముగా నుండును” శ్రీకృష్ణ భగవాను తీరీతిని చెప్పెను. అటుపిమ్మట తిరిగి యిటుల చెప్పెను “ఈవీరిని శారీరక, వాచిక, మానసికములగు త్రివిధ తపస్సులను గురించి నీకు వివరముగా చెప్పితిని. ఇక త్రిగుణముల ననుసరించి యీ త్రివిధ తపస్సులందును గలుగు త్రివిధ భేదములను చెప్పెదను, సావధానుడవై వినుము.

శ్రద్ధయా సగమూ తత్త్వం తప స్త త్త్విధం సర్వైః ।

అఫలాకాంక్షీ భి ర్యుక్తై స్వాస్త్వికం చరిచక్షతే ॥ ౧౭

ఓ సువిజ్ఞాడకగు అర్జునా, నేనుచెప్పిన త్రివిధములగు తపస్సులూ, వాటి ఫలప్రాప్తినిగురించిన సమస్త ఆశలను పరిత్యజించి చేయబడినప్పుడున్నూ, మరియు యీ తపస్సులు శుద్ధసాత్త్విక వృత్తితోనూ అస్తిక్యబుద్ధితోనూ చేయబడినప్పుడు, అట్టితపస్సును బుద్ధిమంతులైనవారు సాత్త్వికతపస్సందురు.

సత్కార మాన పూజాం తపో దంభేన చైవ యత్ ।

క్రియతే త దిహ ప్రోక్తం రాజసం చల మధునమ్ ॥ ౧౮

అటులగాక, తపోనిమిత్తమై భేదభావమును కలిగించి, గొప్పతన మునెడి కిఖరముపై కూర్చొనుతలంపుతో త్రిభువనములందు నాకుతప్ప మరెవ

రికిని యింతపత్రిక రాగాడదనీ, సభలు మరియు భోజనాదులప్పుడు తానే అందరికంటె ఎక్కువగానూ ముందుగానూ సమ్మానింపబడెవలెననీ, తానే విశ్వమంతటను ప్రీతిపాతుగిడు కావలెననీ. మరియు లోకులందరూ నాయంటికే పరుగులిడి రావలెననీ, లోకులవలన లభించెడి పత్రికయంతయూ తనకే లభించవలెననీ, గొప్పతనమునకు సంబంధించిన అన్ని విధములగు అనుభవములను తానే పొందవలెననెడి తలంపుతో 'అందరికారముగాను, కురూపముగాను వున్నవ్యక్తి తనకు గొప్పదనమును కలుగజేసుకొనవలెనను తలంపుతో' అతి విలువగల వస్త్రములను ధరించి తన్నుతానే శృంగారించుకొనురీతిని, శరీరముపైనను వాక్కుపైనను తపస్సుయినెడి పూతను పూయుటకునూ, మరియు యీ రీతిని తనగొప్పతనమును యినుచుడింప జేసికొను తలంపుతోను, సారాంశమేమన, ధనమానములనెడి వాసనలను పరాకాష్ఠవరకుజేర్చి చేయబడు 'తపస్సు' రాజసతపస్సుగా పరిగణింపబడును. ఎండిపోయిన లేక యీనినప్పటికికూడా పాలుయివ్వనటవంటి వ్యాధిచే పీడింప బడుచున్న గోవువలె, లేదా తయారై నప్పటికిని పశువులు మేసివేసినందువల్ల ధాన్యము లభించనట్టి పొలమువలె, అత్యాడంబరముగాను డంబముతోనూ చేయబడు తపస్సు నిష్ఫలమూ మరియు వ్యర్థమూ యగును. ఇంతేగాక, ఓ అర్జునా! ఇట్టి తపస్సొనర్చువారు తమతపస్సు నిష్ఫలమై పోవుచున్నటుల కాన్పించిన వెంటనే దానిని మధ్యలోనే ఆనంపూర్ణముగ విడచివేయుదురు; యిందువలన యీ విధమగు తపస్సునో ప్రితత్వముగాని స్థాయిత్వముగాని వుండనేరదు. సాధారణముగ ఆ సమయమున ఆకాశమున వచ్చెడి మేఘములు బ్రహ్మాండమంతయూ పత్రిధ్వనించునటుల గర్జించుచూ తుణమునపైన అగ్నియగడపు. ఇదేరీతిని రాజస తపస్సు కేవలము నిష్ఫలమై వంధ్యవలె సిద్ధించును. మరియు దానితోపాటు ఆచరణలోకూడా అది పూర్తిగా కాదు. ఇక యీ తపస్సే తానుసాచరణముతో కూడియున్న మనుషో నాశించున శబ్దముగాని యిహలోక కీర్తిగాని చెందున్న లభించవు.

మూఢగ్రాహేణాత్మనో యత్ప్రేక్షయా క్రియతే తపః ।

పరస్యోత్సాదనార్థం వా తత్తామస ముదాహృతమ్ ॥౧౭॥

“ఓ అర్జునా, ఏ తపస్సులూ శుద్ధమార్గ త్వమును అశ్రయించి తన శరీరము శత్రువుగా తలచబడునో, శరీరమునకు పంచాగ్ని తాపము కలిగించబడునో, లేదా లోపలినుంచి శరీరము సర్పమువలె కాలిపోవుచితిని అగ్ని వెలిగించబడునో, తలపైన గుగ్గిలము వెలిగించబడునో, వీపుకు ముఘ్గు గుచ్చుబడునో, లేదా పరిసరములందు మందుచున్న అగ్నిలో శరీరము నిప్పకగములవలె కాలివేయబడునో, లేదా త్వాసోచ్ఛ్వాసలను బంధించి వ్యర్థముగనే ఉపవసించబడునో, లేదా శరీరమును తలక్రిందులుగా వ్రేలగట్టి సుగంధపు పొగపై నోరు వ్రేలవైచి భూమిపాన మొనర్పబడునో, మంచుబోలిన చల్లగానున్న నదీజలములో కంఠము లోతున నిలబడి సాధన మొనర్పబడునో, లేదా ప్రాణముతో నున్న తన శరీరమునుండి మాంసపుముక్కులు కోసివేయబడునో, మరియు ఓ అర్జునా, తనశరీరమున కీవిధమగు అనేక యాతన లెప్పుడు కలిగించబడునో, ఇట్టి తపస్సు నొనర్చుటలో గల హేతువు కేవలము యితరులను నాశమొనర్చుటయే యగునో, యీ విధమగు తపస్సు చేయువాడు శరీరమునకు కలిగించు కష్టమువలన ఆతనివీధి తనభారమునల్లనే క్రిందికి క్రయముగా దొర్లిపడి తాను విరిగిపోవుటేగాక మధ్యనున్నవాటి నన్నిటిని తునాతునకలుచేసెడి రాయివలె నగును. ఇట్టి మనుష్యుడు సుఖముగా నుండెడి తనప్రాణమునకు కష్టములను కలిగించి విజయమును పొందవలెననెడి చెడువాసంతో తపస్సొనర్చును. సారాంశమేమన, శరీరమును కష్టపెట్టెడి భయంకర కృత్యములతో కూడియున్న తపస్సును తామసముగా నెరుంగవలెను. ఈవీధి సత్త్వాది గుణసంయోగములవలన జరిగెడి తపస్సునందలి త్రివిధములను నీకు వివరించి చెప్పితిని; వీటివలెనే గుణసంయోగము ననుసరించి దానముకూడా త్రివిధములు. అందు మొదటిదగు సాత్త్వికదానముయొక్క లక్షణములను వినుము.

దాతవ్య మితి యదానం దీయ తేనుపకారిణే ।

దేశే కాలే చ సాత్త్విక తద్దానం సాత్త్వికం స్మృతమ్ ॥ ౧౦ ॥

“తన ధర్మానుసారము అచరించినందువల్ల పాపించిన ద్రవ్యాదులను అత్యాదర పూర్వకముగా యితరులకు యివ్వవలెను. ఒక్కొక్కప్పుడు, ఉత్తమవీజములు లభించి వాటిని విత్తుటకు యోగ్యమైన పొలము లభించక పోవుటే జరుగుచుండును. దానముపట్ల కూడా యీ విధమగు పరిస్థితియే సంభవించుచుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు అమూల్యమగు వజ్రము చేజిక్కును, కాని ఆ వజ్రమును కూర్చుటకు తగిన బంగారము లభించక పోవచ్చును. లేదా ఒక్కొక్కప్పుడు ఆవజ్రము, దానికి తగిన బంగారము లభించినప్పటికిని వాటితో తయారుచేయబడిన నగను ధరించ దగిన అవయవమే లేకపోవచ్చును. దానము విషయమున కూడా యీ పరిస్థితియే గోచరించుచున్నది. కాని మానవునికి వాస్తవముగ భాగ్యోదయమైనప్పుడు శుభసమయము, ప్రాణసంఖ్య, మరియు ధనసంపద యీ మూడూ యోగించురీతిని దానమునకు సహాయపడుటకై సత్త్వగుణము తచ్చినప్పుడు దానమునకు యోగ్యమైన స్థలము, పాత్ర, కాలము మరియు ద్రవ్యము - అనెడి సాధనములు నాలుగూ వచ్చి ఏకత్రిత మగును. ఉచితమగు దాన మొనర్చుటకై ముందుగా కరుణేక్రియ, కాశీక్షేత్రము లేదా వీటితో సమానమైన మరియుక పవిత్రమగు భూప్రదేశమువరకు వ్రేయత్నపూర్వకముగ వెళ్ళవలెను. ఆ పైన ఆ ప్రదేశమునకు చేరిన పిమ్మట పౌర్ణమి లేదా అమావాస్యలవంటి పుణ్యపర్వకాలము లేదా వాటితో సమమగు మరియుక పర్వకాలమును చూచుకొనవలెను. ఈ విధముగా స్థలమూ, కాలమూ లభించిన పిమ్మట దాన మిచ్చుటకు యోగ్యుడగు ఉపయోగకరమైన పురుషుని వెదుకవలెను. ఆ పురుషుడు మూర్తిభవించినకుద్ధత్వమే అయియుండవలెను. సదాచారమునకు జన్మస్థానము మరియు వేద-జ్ఞానమునకు సంగ్రహాలయి

ముగా గల అతిపవిత్రుడగు బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుడుగా ఆతడు వుండవలెను. ఇట్టి ఉత్తమపాత్ర లభించినప్పుడు తన విత్తముపై తనకుగల స్వత్వమును వదులుకొని ఆ విత్తమును ఆతనికి అర్పించవలెను. కాని దీనిని ఎటుల చేయవలెను? భార్య తనభర్త వద్దకు మర్యాదాపూర్వకముగా వెళ్ళునీతిని ఒకాళొక సజ్జనుడు తనవద్ద ఎవరో దాచియుంచిన సొమ్మును దాని యజమానితో తిరిగియిచ్చి ఆ భారమునుండి విముక్తుడగునీతిని లేదా నేవకుడు ఆతిథ్యులతో రాజాకు తాంబూలము నిచ్చునీతిని - యీ దానమును కూడా యివ్వవలెను. ఇదేవిధమున నిష్కామ మనస్సుతో ఆ బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠునకు భూమ్యాది దానముల నివ్వవలెను. తాత్పర్యమేమని, దానము నిచ్చునప్పుడు ఏ విధముగ ఫలాకాంక్షయూ తన మనస్సున జనింపనివ్వరాదు. ఇంకేగాక దానము నిచ్చుటకై అన్వేషింపబడిన మనుష్యుడు తానిచ్చిన దానమునకు ప్రతిఫలము ఏ విధముగను ఎన్నడును తీర్చనేరనివాడుగా అయియుండవలెను. ఆకాశమును పిలచినందువలన దానినుండి ఏవిధముగ ప్రకృత్యుత్తరము రానినీతిని, లేదా అద్దమును విడచి మరెవైతైనా చూచినప్పుడా అద్దములో మన ప్రతిబింబము కాన్పించనినీతిని, లేదా నీటితో నిండియున్న ప్రదేశమున విసరివేయబడిన బంతి తిరిగి మన చేతికి మరలిరాని విధమున, లేదా ఆబోరుకు పెట్టినమేత, లేదా కృతఘ్నునకు చేసిన ఉపకారమూ ఎన్నడును ఏవిధముగను ఫలప్రదము కానినీతిని, దాతకూడా 'తానిచ్చిన దానమునకు ప్రతిఫలముగా ఏమాత్రమైనను ఏ ఉపకారాదులున్నూ లభించుటకు వీలులేని తానికే' దానమివ్వ నగును. మరియు దానము నిచ్చునప్పు డెన్నడును 'నేను దాతను, అందు గృహీత' యనెడి భేదభావమును తన మనస్సున రానివ్వరాదు. ఓ వీరశ్రేష్ఠుడవగు అరునా! యీ విధముగ అన్ని లక్షణములతోను కూడియున్నదై యివ్వబడిన దానమునే సర్వోత్తమము మరియు సాత్త్వికముగా నెరుంగవలెను. మరియు దేశము, కాలము మరియు సత్సామ్యుడగు బ్రాహ్మణుని లక్ష్యమందుంచుకొని చేయబడు దానమే నిర్దోషము మరియు శాస్త్రోక్తము కాగలదు.

యత్తు ప్రత్యుపకారార్థం ఫల మద్విశ్వ వా ఫలః ।

దీయతే చ పక్ష్మం తద్దానం రాజసం స్మృతమ్ ॥౨౧॥

పాలను దృష్టియందుంచుకొని ఆవుకు మేతవేయబడు రీతిని, లేదా ధాన్యముతో తనగాడెను నింపుకొను తలంపుతో పాలమున పిత్తులు చల్లబడు రీతిని, లేదా వ్యవహారమునందు గానిశేదా విందునందు లభించెడి డబ్బునుగాని లక్ష్యమునందుంచు కొని తన బంధువులు మొదలగు వారిని శుభకార్యమునకు రావలసినదిగా ఆహ్వానించురీతిని, లేదా ఏదోరీతిని ఏదోరూపమున ప్రతిఫలము లభించున నెడి నమృతమువున్న ప్రతిక్షునకు ఆహార - పానీయ సామానాలుగాని విస్తృత మొదలగువిగాని పంపబడురీతిని, లేదా బహుమతిగా లభించెడి డబ్బును ముందు గానే తానుతీసికొని ఆపివృత్తుననే ఆ బహుమతిగా వచ్చువాని పనిని చేసిన టుల, లేదా వేతనముగాని, ధనముగాని తీసికొని గోగిరి చికిత్స చేయుఁ ధమున నీదానము 'యీ దానమువలన భవిష్యత్తునందు మనకు ఉపకరించున నెడి' ఉద్దేశ్యముతో చేయబడునో, లేదా మార్గమునపోవునప్పుడు శ్రేష్ఠుడగు బ్రాహ్మణుడు లభించుటవలన, ఆతనికి యిచ్చిన దాన మెన్నడును ఏరూపమునను తీరిగి రాఁదనితెలిసి, దానమునందొక రాగిడబ్బుమాత్రమేయిచ్చి మరయు తన గోత్రజు లందరి ప్రియశ్చిత్త సంకల్పజలమున్నూ ఆతనిచేతిపై నుంచ బడునో, సరిగా యిచ్చేవిధమున రిక్కరికములగు పరలోకమునకు సంబంధించిన శుభ - ఫలములను లక్ష్యమునం దుంచుకొని ఒక్కమాత్ర ఆకలిని నివృత్తి చేసికొనుటకు కూడ చాలనంత తక్కువదాన మివ్వబడునో, మరియు ఆ అల్పదానమును కూడా ఆ బ్రాహ్మణుడు గైకొని వెళ్ళిపోవుచున్నప్పుడు ఆ యజమానునకు తన యింట బందిపోటు జరిగినటులునూ, తన స్వస్వము దోచుకొని పోబడినటులను తోచినందువలన తన మనస్సున పరిపరివిధముల శ్యాకులమును పొందునో, — ఓ సుమిత్రాడవగు అర్జునా ! యింక దీనిని తిథికముగా విస్తరించక యీమాత్రమే చెప్పెదను - యీ విధముగు భావములు కలిగి చేయబడెడి దానము పూర్తిగా రాజసదాన మని యెఱుంగుము."

అదేశకాలే యదాన మపాతేభ్యశ్చ దీయతే ।

అసత్కృతే మవజ్జాలెం తత్తామస మదాహృతమ్ ॥ ౧౭ ॥

“మరియు ఓ యర్జునా ! యవసుల పట్టణమునందు, అరణ్యమున, అపవిత్రమగు దేశభాగమున, దేరాయందు, లేదా పట్టణమునందు, నాల్గి వీధుల కూడలివద్ద సరిగా సంధ్యాసమయమున, లేదా రాత్రిలందు, దొంగతనముచే అర్జించిన ధనమును దానిము చేయుట, ఇక ఆ దానమును కూడా ఎటులొర్పుట ? భట్టులు, గారిడీవారు, వేద్య, జాదగాండ్రును పోలిన అపారమగు భ్రమయందు పడియుండి యితరులను మోసగించువారికి చేయుట; అందుపైన ఎదుట రూపవతులూ లావణ్యవతులూ నగు స్త్రీల నాట్యము జరుగుచున్నప్పుడు, కనులు కొల్పోవ్వెక్కి ముఖస్తుతి చేయువారి స్తుతులు ఎడతెగక వెవులకు వినిపించుచూ వున్నప్పుడునూ, అందుమీదట యీ దానము చేసెడి సమయమునందో, పుష్పములు మరియు యితర శుగంధ ద్రవ్యములయొక్క కోమల శుగంధములవలన అవయవములందు విషయభావములనెడి వైతాళికుడు సంచరించుచున్నప్పుడు, జగత్తునంతనూ దోచుకొనివచ్చి సమకూర్చిన సంపదను ‘నీచులకు మరియు దుష్టులకుగాను అన్నసత్రిమును తోచినాడో’ యన్నరీతిని దానమునర్చుట, యీ విధమగు అన్నిదానములను నేను తానుసమర్థును. ఇంలేగాక, ఒక్కొక్కప్పుడు దైవయోగముచే మరియొక విధముగా కూడా జరుగుచుండును. దానినికూడా వినుము. కీలకములు భక్షించిన కొయ్యపై రేఖాసంయోగముచే అప్పుడప్పుడు కొన్ని ఆక్షరములు ఏగ్గుదురీతిని, లేదా రెండు చేతులతోను నవ్వుట్లు కొట్టు నప్పుడు ఏదైనకాక తనంతతానే రెండు అరచేతులమధ్యకు వచ్చురీతిని ఒక్కొక్కప్పుడు తానుస పురుషునకుకూడా శుభకాలము మరియు పవిత్ర స్థలములు రెండు కలసివచ్చినప్పుడు వీటితోపాటు దానము పుచ్చుకొనుటకు అర్హుడైన పురుషుడుకూడా ఆతని వద్దకువచ్చి, ద్రవ్యముకావలసియుండుటవలన తనంత

తానే యీతనిని యాచించుటకూడా సంభవించినప్పటికినీ, తామసపురుషుని మనస్సున నామనూత్రిముకైన శ్రద్ధయొండవలన ఆతడా అతిథికి ననుస్కారముకూడా చేయక, అర్హతపాద్యాదులనుకూడా ఆతని కర్పిగి అదరసత్కారముల నొనర్చక, తాను స్వయముగా యీ రీతిని చేయకపోగా మరెవ్వరితోనూ ఈరీతిని అదరసత్కారములను చేయించకపోవుటేగాక, ఆభ్యాగతునకుకూర్చుండుటకు ఆసనమునైనయివ్వడు. ఇకయిట్టిసిద్ధిగోగంధాక్షరలతో ఆతనిని పూజించుటెక్కడ సంభవించును? ఓ అర్జునా, తామసపురుషులు యీ విధమగు అకాశ్రియము మరియు అవమానకరిమూనగు రీతిని వ్యవహరింతురు. ఒకవేళ ఆతడా యాచకుని సత్కరించి ఏకొద్దిగానో ధనమిచ్చినప్పటికిని, ఆ యిచ్చెడివిధానము ఋణస్థుడు తగాదాచేయువాని చేత ఏకొద్దిగానోపెట్టి ఆతనిబాధ తప్పించుకొనినరీతిగా వుండును. మరియు, యీవిధముగా దానమిచ్చినప్పడుకూడా ఆతని నోటినుండి 'అరే - ఒరే' మొదలుగాగల అవమానకరమైన మాటలు అంతులేకుండా వెడలుచునే వుండును. మరియు ఓ అర్జునా, యీరీతిని ఆతడు ఎవరికైన యిచ్చినదానమును, ఆతామసీకుడగు దానకర్త ఆ దానము పుచ్చుకొనినవానిచే మాటి మాటికి చెప్పిగమకొనుచూ మరియు నిందించి ఆతనిని అవమానముకూడా చేయుచుండును. ఓ అర్జునా; యీ విధముగా ద్రవ్యదాన వివ్వబడుచో, అది సర్వత్రా తామసదానమనియే చెప్పబడును. ఈరీతిని నీకు సాత్విక, రాజస, తామసము లవెడి శ్రీవిధములగు దానములను గురించిన్నీ వివరముగావాటిని నులభముగ గుర్తించుటకు వీలగురీతిని చెప్పితిని. కాని, ఓ నువిజ్ఞాడవగు అర్జునా! బహుశా నీ మనస్సున యీసందేహము కలిగి యుండవచ్చును. ప్రపంచమున మోక్షము నొచ్చునట్టి దొక్కసాత్వికకర్మయేయైనప్పడు, తనితరబంధకమైన కర్మలనన్నిటిని వీల వివరించుచున్నానా? యని. దానికి జవాబు-భూతమును పాగగ్రోలనంత శరతుభూమిలో పాతిపెట్టబడియున్న ధనము లభించను, మరియు పొగవలన గలుగు కష్టమును సహించనిదే దీపప్రసత్తియే వెలుగడుగదా. కావుననే,

శుద్ధసత్త్వమును మరుగుపరచెడి రజస్వమము లనెడి అశరణులను తెలిపి
 దూరమొనర్చుట ఎటుల చెడ్డపని కాగలదు? నే నిప్పుటివరకు (రెండవ
 శ్లోకమునుండి (యిరువదిరెండవ శ్లోకమువరకు) శ్రద్ధనుండి మొదలుకొని
 దానము వరకు గల కర్మసమూహము లన్నియు బ్రాగుణములచే వ్యాప్తమై
 యుండునని చెప్పితిని; వాటిలో కేవలము మాడు విధములైనవాటిని గురించియే
 వర్ణించదలచితిని; కాని సత్త్వము యొక్క స్వరూపము స్పష్టముగా తెలియ
 జేయు తలంపుతోనే యితరవిధములైనటువంటి వాటిని గురించికూడా
 వర్ణించి చెప్పితిని. రెండువస్తువులకు మధ్య అగాధముండెడి ఒక వస్తువును
 గురించి సరిగా తెలియజెప్ప వలెననిన దానితోపాటు దానిని అణచియుంచెడి
 మిగతారెండు వస్తువులను గురించికూడా స్పష్టీకరించి చెప్పినప్పుడే చక్కగా
 బోధపడును. రాత్రింబవళ్ళను రెంటినీ త్యజించినప్పుడు సంభ్యాకాలమును
 గురించి తెలియును. ఈ విధముగనే రజస్వమములు నశించినప్పుడు సత్త్వము
 మాత్రమే మిగిలియుండి తనంతలానే మూర్తిత్వమును దాల్చి ఎడటికివచ్చును.
 నీవు రజస్వమములను త్యజించి సత్త్వగుణ సహాయముచే కర్తవ్యపాలన
 మొనర్చుము. నీవు నిగ్గులనుగు సత్త్వగుణముతో కూడి యున్నవాడవై యజ్ఞాది
 కర్మల పొనర్చుము; ఇటుల చేసినచో నీకు ఆత్మస్వరూప ప్రాప్తికలుగును.
 స్వయముగ నూర్చుడే మనకు చూపించువాడైనప్పుడు మనకు కాన్పించని
 వస్తువేదియుండును? ఇదేవిధమున సత్త్వసహాయముచే కార్యము లొనర్చు
 బడుచో ప్రాప్తింపనేరని ఫలము లేనియుండును? మనకు కావలసిన శక్తి
 లన్నియు సత్త్వగుణమునందు గలవు. కాని, మోక్షమునుపొంది ఆత్మ
 స్వరూపమున సమరసత్త్వమును పొందుట మరియొక విధమైనది. సత్త్వసహా
 యము లభించినప్పుడు మోక్షప్రాప్తింకమునకూడ దానంతట అదే ప్రవేశము
 లభించును. బంగారము పదిహేను రూపాయల తూకము గలదియు (యిది
 జ్ఞానేశ్వర మహారాజు కాలమందలి భాగము) పూర్తిగా శుద్ధమైనది కాకున్న
 పుటికినీ, దానిపైన రాజమొహరు వున్నంతవరకు ఆ నిలువతోనే వ్యవహరింక

బడును. నిర్మలము, చల్లనైన మరియు సుగంధితమూ సగుణల మతిసుఖ కరముగా నుండుననుట వాస్తవమే; కాని అది ఏదైన తీర్థముతో సంబంధించి యున్నప్పుడే దానికి పవిత్రత స్థించును. సాధారణమైన నది ఎంత పవిత్రమైనప్పటికిని, దానికి ఏదైన మహానదీ సంగమము లభించినప్పుడే సముద్రమున మాడ దానికి పృథేకము లభించగలుగును. సరిగా యిదేరీతిని, ఓ అర్జునా ! సాత్త్విక కర్మల నొనర్చు వారికి మోక్షమార్గమున ఏ విధముగ అడ్డంకులూ వుండవు. కాని యీ ప్రశ్న దీనికి భిన్నమైనది.” ఈ మాటలను వినుట తోడనే అర్జునుని అంతరంగమున ఉత్సుకత్వము మిక్కిటముగ న్నభిసౌంధుటచే, అచట పట్టజాలక పోయెను. అంతట అతడు శ్రీ కృష్ణుని యిటుల యడిగెను. “ఓ దేవా, తాము కృపతో ఆ ప్రశ్నకు సంబంధించిన విషయములు నాకు చెప్పగోరదను.” అంత దయాళు శ్రేష్ఠుడగు శ్రీ కృష్ణుని లిటుల చెప్పిరి. మంచిది, సాత్త్విక పురుషుడేరీతిని మోక్షరత్నమును దర్శించునో వివరించి చెప్పెదను వినుము.

ఓమ్ తత్సదితి నిర్దేశో బ్రహ్మణ స్త్రివిధస్సక్రమః ।

బ్రాహ్మణ స్తేన వేదాశ్చ యజ్ఞాశ్చ విహితాఃపురా ॥ ౨౩

“విశ్వమున కంతకును మూలకారణమున్ను విశ్రాంతి స్థలమున్ను ఆయిన అనాది పరబ్రహ్మయొక్క పేరు ఒక్కటే. అయినప్పటికిని యిది త్రివిధములుగా గలదు. వాస్తవముగ చూచినచో, పరబ్రహ్మకు ఏ నామము గాని, జాతిగాని లేదు. కాని యీ మూర్త్యాజనిత మోహోంధకారమున పరబ్రహ్మను గురించిన కాల्పనిక భావమును కలగజేయుటకు మాత్రమే యీ పేరు పెట్టబడినది. బాబుడు చెన్నించినపుడు, తనతో పేరు పెట్టుకొని రాడు. కాని కలుతరువాత ఆతనికి నునము పెట్టబడినచో ఆతనిని పిలవ. సారంభించుట తోడనే అతడు, పలుకసాగును. సారసారిక దుఃఖములచే పీడింపబడిన జీవుడు తానుజన్మలనుగురించి చెప్పసాగుచున్నచో ఏ నామముతో పిలవిన బ్రహ్మ

తత్త్వము మారబలికి అతనికి జవాబిచ్చునో అదియే యీసాంకేతికము. అనగా గుర్తించుటకుగాను ఏర్పడినవేరు. వేదములు జగత్తుపై ననుగ్రహము గలవై తమ దివ్యదృష్టివలన - బ్రహ్మతత్త్వమును వాక్పాఠములలోనికి తెచ్చుటకు సహాయపడెడి ఒకమంత్రమును అన్వేషించినది. మరియు అందువలన ఆ బ్రహ్మతత్త్వముయొక్క అద్వైత స్వరూపమును దీనిసహాయముచే వ్యక్తరూపమున అనుభవములలోనికి తెచ్చుకొనవచ్చును. ఆమంత్రమును ఉచ్చరించి బ్రహ్మను పిలచినప్పుడు అతడు వెనుకనున్నప్పటికిని ముందుకువచ్చి వేయును. కాని, యీ మంత్రాన్ని నమ్రోవేదము నెడి పర్వతముపైన ఉపనిషత్తులనెడి నగరములలో బ్రహ్మయొక్క పంక్తిలో కూర్చుని యుండువారికి మాత్రమే కలుగును. కేవలమింతియేకాదు. విశ్వమును సృష్టించుటకు బ్రహ్మకుగల శక్తిని, యీ మంత్రమును కేవలము ఒక్కమారు జపించినంత మాత్రముననే లభింపజేయు మహిమకలిగినదికూడ యీనామమే. ఓవీరశ్రేష్ఠుడవగు అర్జునా; సృష్టించుటకు పూర్వము బ్రహ్మ నన్నే (యాశ్రయనే మరచిపోయెను. అందుచే అతడు సృష్టికార్యము నొనర్పజాలకుండెను కాని, అతనికి ఏ నామసహాయముచే అతనియందు సృష్టించగల సామర్థ్యము వచ్చినదో, ఏ నామముయొక్క అర్థమును మనన మొనర్చుట వలనను మరియు ఏ మూడక్షరములను జపించుటవల్లను ఆ బ్రహ్మకు సృష్టించగల శక్తి లభించినదో, ఆ మంత్ర మిదియే. అంతట అతడు బ్రాహ్మణులను సృష్టించెను. వారికి వేదములను అనుసరించవలసినదని అదేశించెను. మరియు యజ్ఞకర్మను వారి నిర్వహణ సాధనముగా నొనర్చెను. అటుపిమ్మట అతడు లెక్కించ నలవికాసంతయంది మనుష్యులను జనింప జేసెను. వారి నిర్వహణమునకై బ్రహ్మ త్రిభువనములను దానవత్రిముగ వ్రాపియిచ్చెను. ప్రజాపతియగు బ్రహ్మ యిట్టి అద్భుతకార్యము నొనర్చగల సామర్థ్యము సంపాదించుటకు కారకమైన ఆ మంత్ర స్వరూపమును వేదమొదలు వినుము. ఈ విధముగా చెప్పి, ఆ పీఠముట కీర్త్యులభగవానులు

అర్జునునితో మరల నిటుల చెప్పెను— “మంత్రము లన్నింటికిని అధిపతి యగు పరిణవము (హింకారము)ను యీ నామమందలి పృథమ పర్లముగా నెరుంగుము. దాని గొండవ పర్లము ‘తత్’ మాదవ పర్లము ‘సత్’ అయి యున్నది. ఈ రీతిని యీ ‘ఓమతత్సత్’యే ఆ బ్రాహ్మయొక్క త్రివిధ నామము. ఈ ప ని ప త్తు ల అమనబడెడి ఉపనిషత్సారరూపియగు యీ సుందర పుష్పముయొక్క గుగంధమును అనుభవించుము. ఈ నామ ముతో ఏకరూపమును పొంది సాత్త్విక కర్మాచరణ మునర్చినప్పుడందమాత్రమే మానవుడు కైవల్యమును తనయింటి సేవకుడుగా చేసికొని గలుగును. ఓ అర్జునా, దైవము అనుకూలముగా నుండుట సంభవించినచో మనకు కిర్పూరిముఖో చేయబడిన అలంకారములు కూడా లభించవచ్చును. కాని, ఆ అలంకారము లను శరీరముపైన ఎటులధరించవలెనో తెలిసికొనుట మాత్రము చాలాకష్టము. ఇదే విధముగా, సత్కర్మల నాచరింపవచ్చును. మరియు బ్రాహ్మయొక్క నామమునుకూడా ఉచ్చరించవచ్చును. అయినప్పటికిని వినియోగమును గురించిన జ్ఞానము (అనగా శాస్త్రోక్త విధులు) లేకపోయినచో అసంఖ్యాకులుగా సాధు-సజ్జనులు మనయింటికి వచ్చినప్పటికినీ వారిని తగురీతిని ఆదరించి - గౌరవించక పోయినందువలన మనకు పున్న పుణ్యముకూడా నాశమెపోవు రీతిని, లేదా నగలను ధరించనలెననెడి వాంఛతో కొన్ని నగలు మొదలగునవి ఎచ్చటనుంచియో సమకూర్చితెచ్చి పున్నవాటిని పున్నట్లుగానే మేడలో వేలగట్టుకొనిన రీతిని, నోటితో బ్రాహ్మయొక్క నామమును ఉచ్చరించుచున్నప్పటికిని మరియు చేతులతో సాత్త్విక కృత్యముల సానర్పచున్నప్పటి కిన్నీదాని వినియోగమును గురించిన జ్ఞానము లేకున్నచో ఆకృత్యములన్నియు వ్యర్థమైపోవును. అన్నము మరియు అకలీ - యీ రెండూ దగ్గరగానేవుండును. కాని, పిల్లవానికి భోజనము చేయుట చేతకానియెడల ఆతడు ఉపసించ వలసియే వచ్చును. లేదా ఓ వీరుడవగు అర్జునా, నూనె వత్తి మరియు నిప్పు - యీ మూడున్నూ దగ్గర యున్నవి. ఆ మూడింటిని ఎలా వ్రుపయోగించుకొన

వలెనో తెలియకున్నచో మన శేషిధముగమా ప్రకారము లభించదు. సరిగా యిదేవిధమున ఉపయోక్త సమయమున కర్మజరుగునూ, దానిమంత్రముకూడా స్మరించుచున్నప్పటికినీ, దాని వినియోగవిధానము తెలియకున్నచో యిదంతయూ నిష్ఫలమే యగును. కావున, యీమాడు వర్ణముల కూడిక వలనను పీర్పడిన పరబ్రహ్మనామము యొక్క వినియోగవిధానమును నీకు చెప్పెదననినుము.

తస్మా దో మి త్యుదాహృత్య యజ్ఞదాన తః శ్రియాః ।

ప్రవర్తంతే విధానోక్తా స్మరితం బ్రహ్మవాదినామ్ ॥ ౨౪

“ఈ నామమునందలి మూడు అక్షరములను కర్మయొక్క ఆరంభము, మధ్య, మరియు అంతము లనెడి మూడు స్థానములందును ఉపయోగించవలెను. ఓ అర్జునా! యీ వ్యవస్థవలననే బ్రహ్మజేతలు బ్రహ్మస్మరూపమును పొందిరి శాస్త్రజ్ఞులముచే కర్మనిష్ఠులైనవారు బ్రహ్మముతో విక్రమము సంపాదించుటకు యజ్ఞాదికర్మల నొనర్చుకుండా వుండరు. కాని, ఆరంభమునందు వారు ఓంకారమును తమ ధ్యానమున దుంచుకొందురు, మరియు అప్పుడు, దానిని వాక్కుతోకూడా ఉచ్చరింతురు. ఓంకార ధ్యానము మరియు దానిని స్పష్టముగ ఉచ్చరించుటలతో వారు కర్మమార్గమున ప్రవృత్తులగుదురు. చీకటిలో వెళ్ళునప్పుడు వెలుగుచున్న దీపము, లేదా అరిణ్యమున పోవుచున్నప్పుడు బలశాలిని ఎవరినైనా వెంటనుంచుకొనవలసిన విధముగా కర్మలను ఆరంభించునప్పుడు ప్రణవమును ఆధారముగా గైకొనవలెను. బ్రహ్మజేతలైనవారు తమ యజ్ఞదేవతల సుద్దేశించి ధర్మము ద్వారా ఆర్జించిన అనేక విధములగు ద్రవ్యములను బ్రాహ్మణులచేత అగ్నిలో ఆహుతిగా వేయింతురు. వారు శాస్త్రోక్త విధుల ననుసరించి జాతంతో ఆహుతీయాది అగ్నిక్రియమున త్రిసమయము లందును ఆహుతి యొనర్చి యజ్ఞకర్మల నాచరింతురు. వారు అనేకవిధములగు యజ్ఞ యాగాదు

లను అంగీకరించి 'యీ మాయాజనిత సంసార మోహమును త్యజింతురు' లేదా న్యాయపూర్వకముగ లభించిన భూమి మొదలుగాగల ద్రవ్యదానమును ఉపయుక్తప్రదేశమున మరియు కాలమున సత్పాత్రులగు పురుషులకుయిత్తుడు. లేదా ఏకాంతరాట్ భోజనవ్రతమును బూనుదురు. (అనగా ఎల్లప్పుడూ ఒకదినమున భుజించుట మరియు దినమున భుజించకుండుట), చాంద్రాయణాది వ్రతములనునర్తురు. మరియు మాసము - మాసము పూర్తిగా ఉపసించి తన శరీరభాతువులను కుష్ఠింపజేయుచూ తపమొనర్తురు. ఈరీతిని యజ్ఞము, దానము మరియు తపస్సు మొదలగు సంసారమున బంధనకరములుగా చెప్పబడు కర్మలను ఆచరించి, మరియు వాటి ద్వారానే బ్రహ్మ వేత్తలైన టువంటివారు సహజముగనే మోక్షపథమును ప్రాప్తింపజేసికొందురు. స్థలమున జడములుగా తోచెడి కర్మాలు మొదలగువాని సహాయమువల్లనే మనము నీటిని దాటురీతిని యీ నామసహాయమువలన లోకులు బంధకరములైన కర్మలనుండి విముక్తిని పొందుదురు. ఈ విధముగా యజ్ఞదానాది కర్మాలు ఓంకార సహాయముచేహితకరములగుచున్నవి. ఓ అర్జునా, యిక్క యీ కర్మాలు ఫలమునక కొద్దిగ సమీపమునకు చేరినప్పుడు 'తత్' శ్లో ప్రయోగము జరుగును.

త ది త్యనభిసంధాయ ఫలం యజ్ఞతపః క్రియాః |

దాన క్రియాశ్చ వివిధాః క్రియంతే మోక్షకాంక్షిభిః ||౨౪||

“ఏ పరబ్రహ్మచరెడి పేరుగల వస్తువు సమస్త మాయాజనిత సంసారమునకు అతీతమైనదో, ఏది సమస్తమును చూచునట్టిదో మరియు ఏది 'తత్' శబ్దముచే దర్శింపబడుచో అది అన్నింటికీని కారణమైనట్టిది; మరియు యీ రూపముననే మనస్సున దానిని ధ్యానించి, ఓ అర్జునా, విజ్ఞ పురుషులు వాక్తులే కూడా దానిని ఉచ్చరింతురు. 'తత్' రూపియగు బ్రహ్మకు మన యీకర్మలన్నియు ఫలసహితముగా అర్పితమగుగాక. మరియు మనము భోగించుట

ఏటిలో ఏమాత్రము మిగిలియుండ కుండుగాక—యని వారందురు. ఈ రీతిని ‘సత్’ రూపియగు బ్రహ్మ తన సమస్తకర్మలను సమర్పించి వారు ‘నమమ’ అని చెప్పి తమ్యుతామే సమస్త కర్మఫలములనుండి వేరుచేసి కొందురు. అటుపిమ్మట, ఓంకారముచే ఆరంభింపబడి, తత్కారణముచే బ్రహ్మర్పణ మొనర్పబడిన కర్మ లీరీతిని బ్రహ్మరూపమును పొందును. శేవల మది బయటకు చూచుటకు మాత్రము, కర్మలుగా కాన్పించును. కాని, కర్తకు కలిగియుండెడి కర్మత్వాభిమానమువలన ఏర్పడియుండెడి ద్వైత భావము యీ హామ్యకర్మకు బ్రహ్మర్పణ మొనర్చినప్పటికికూడా అది బ్రహ్మరూపమును పొందదు. ఎటులనన, ఉప్పు నీటిలో కరిగిపోయినప్పటి కిని, దానికి గల ఉప్పుదనము మాత్రము మిగిలియే యుండును. సరిగా యిదే విధమున, ‘మనము మన కర్మలను బ్రహ్మర్పణమొనర్చితి’ మనెడి ద్వైత భావము కర్తలో నిలచియే యుండును. ఈ ద్వైతభావము వున్నంతవరకు సంసారభయము పోదు. పరమేశ్వరుని ముఖముగా చెప్పబడిన వేదము లీసంగితిని విగ్ధురగా అరచి అరచి చెప్పుచున్నవి. కావున, కర్మత్వాభిమానము వలన బ్రహ్మము తనకు భిన్నమైనవాడు అనగా తాను వేరు, బ్రహ్మమువేరు, అని కలిగడి భావముపై ఆత్మత్వము (అనగా తన స్వరూపమే) యనెడి పృథ్వీయము కలుగుటకొరకే ‘సత్’ శబ్దము ఏర్పడినది. ఓంకారము మరియు తత్కారణముద్వారా బ్రహ్మస్వరూపముగా నొనర్పబడిన కర్మలు ‘పృశస్తాది’ శబ్దములచే వర్ణింపబడి — పృశస్తములుగా చెప్పబడినవి. ఆ పృశస్తకర్మలకే ‘సత్’ శబ్దము చేర్చబడును. ఇక అట్టి ‘సత్’ శబ్దము యొక్క ఆశయమును విపులీకరించి చెప్పెదను వినుము.

సద్భావే సాధుభావే చ సదిత్యేతత్ప్రయుజ్యతే ।

పృశస్తే కర్మణి తథా సచ్చబ్ధిః పార్థ యుజ్యతే॥ ౨౬

“ఈ సత్ శబ్దమువల్ల అసత్ అనగా అజ్ఞానజన్య నామరూపాత్మక విశ్వముయొక్క ముద్ర నశించును. మరియు సత్ తత్త్వరూపియగు నువ్వర్ణము

మొక్క వాస్తవికము మరియు నిర్దోషము నగు రూపము వ్యక్తమగును. ఈ 'సత్' ఎన్నడును కాలము మరియు స్థలప్రభావమువలన మార్పుచెందదు. మరియు ఎల్లప్పుడు తన ఆత్మస్వరూపమునందే విలాసమొనర్చుచూ వుండును. ఈ నామరూపాత్మకమగు దృశ్యజగత్తంతయూ అనిత్యము, మరియు, ఇందు వల్ల అది 'సత్' లోనికి రాజాలదు; మరియు, కేవలము ఆత్మస్వరూప ప్రాప్తివల్లమాత్రమే ఆ సత్ తత్త్వజ్ఞానము కలుగును. ఆ సత్ తత్త్వమువల్లనే యంతకు పూర్వము ప్రకృతములుగానైన కర్మలన్నియూ వికృతజ్ఞానమువలన సమరూపమును పొందును, మరియు అంతట, ఆత్మస్వరూపుడగు బ్రహ్మ కాన్పించసాగును. ఇందుచే, ఓంకారము మరియు తత్కారము వలన బ్రహ్మ కారమును పొందిన కర్మలన్నియూ పరిపక్వమై ఒక్కమారుగా సంపూర్ణముగ సమూహమును పొందును. యీ విధముగా యీ సత్ శబ్దము యొక్క అంతఃస్థమగు ఉపయోగమును నీవు జ్ఞప్తియందుంచుకొనుము."

ఈ రీతిని శ్రీకృష్ణభగవానులు చెప్పిరి. ఈ రీతిని భగవానునిచే చెప్పబడిన మాటలు, నాలోనుండి ఆ భగవానుడే పలికించు చున్నాడుగాని నేను మాత్రము చెప్పటలేదు. భగవాను లిటుల చెప్పిరి— "మరియు యీ సత్ శబ్దము సాత్త్విక కర్మల నొనర్చునప్పుడు మరియుకరీతినికూడా ఉపయోగ కరముగ ప్రయోగించవచ్చును. అదికూడవినుము, లోభతెల్లరు తనుతను అధికారానుసారముగా చక్కగా సత్కర్మల నొనర్చు చుందురు. కాని, ఆకర్మలు కొన్నికారణములచేత ఏదైనఅంగము లోపించిన వైనప్పుడు 'ఏదైన అవయవము తెగుటవలనగాని బాధతో నున్నప్పుడుగానీ శరీరము సరిగా పనిచేయజాలనిరీతిని, లేదా చక్రములేనిబండి నడువజాలనిరీతిని' ఏదైన వైగుణ్యముగాని న్యూనతవలనగాని సత్ కర్మలుకూడా అసత్ కర్మలగును. అంతట, ఓంకారము మరియు తత్కారమునకు సహాయ మొనర్చుటకై యీ సత్కారము వచ్చును. మరియు, యిందువలన ఆ హీనకర్మలందలి హీనత్వము తొలగిపోవును - ఆకర్మలుకూడా ఉన్నతమైనవై సర్వాంగ పూర్ణములుగా

నగును. ఈ సత్ ఆకర్మలయొక్క ఆసత్త్వమును దూరమొనర్చి వాటిని చక్కగా రూఢమొనర్చి తన సత్త్వ సామర్థ్యమువలన 'ఏదైన దివ్యాపధి లోగగ్రస్తమైన పురుషుని లోగమునుండియు క్తు నొనర్చు రీతిని' లేదా బాధతో నున్న వానిని బాధారహితు నొనర్చుచేతిని, హీనకర్మలను కూడా సర్వాంగ పూర్ణముగ నొనర్చును. ఒక్కొక్క పుష్పము ఏదైన బారబాటువలన కొన్నికర్మలు విధి - నియమముల నుల్లంఘించి నిషిద్ధమార్గమును పట్టును. ఎలచన నడచెడివాడే మార్గమును మరచును. మాయ పరీక్షకునకే భ్రమ కలుగును. వ్యవహారమున ఏమేమి జరుగుటలేవో ఎవరు చెప్పగలరు? కావుననే, యీ విధమగు అచారముచే కర్మలయొక్క మర్యాద పోవును. మరియు ఆ కర్మలు దుష్కర్మల మార్గమును పట్టినప్పుడు, ఓ అర్జునా, యీ 'సత్' శబ్దప్రయోగమును ఓంకారము మరియు తిత్కార ప్రయోగముకంటె కూడ ఎక్కువ జాగరూకతతో చేయుచో, యిది ఆ కర్మను నిర్మల మొనర్చును. ఇనుముకు స్పర్శమణి యొక్క సంపర్కము, వాగుకు గంగాసంగమము, మృతునకు అమృత వర్షమువలె, ఓ విరశేష్మదవగు అర్జునా, స-దోషకర్మలకు సత్ 'శబ్దప్రయోగము కూడా కల్యాణ కారకమగును. ఈశబ్దమునం దింత మహిమ గలదు. ఈ వివరణమును నీవు ధ్యానమం దుంచుకొని యీ నామమును గురించి యోచించి నప్పు డిది కేవలము పరబ్రహ్మమే నని నీకు అనుభవమగును. ఈ నామరూపాత్మక వస్తు కొటి జనించెడి స్థానమును జీవు డీ 'ఓమ్కారత్ సత్' ను ఉచ్చరించుట వలన చేరును. ఆ స్థానము కేవలము అఖండ శుద్ధ పరబ్రహ్మమే. మరియు యీ నామము దానియం దుండెడి సామర్థ్యమును చూపునదియే. కాని, ఆకాశమునకు ఆకాశమే ఆధారముగా నుండు రీతిని యీ నామమునకు కూడా యీ నామమే అఖండాధారమై యున్నది. ఆకాశమునం దుండయించెడి సూర్యుడు స్వయముగ తనను తానే ప్రకట మొనర్చుకొనురీతిని యీ నామముకూడా తనబ్రహ్మస్వరూపమును తానే ప్రకట మొనర్చుకొనును.

యజ్ఞే తపసి దానే చ స్థితి స్సదితి చోచ్యతే ।

కర్మ చైవ తగర్భయం సదిత్యేవాభిధీయతే ॥ ౨౭

“కావున యీ నామము కేవలము మూడు వర్ణముల సమాహమము. మాత్రమే నని తలంచకుము; దీనిని ప్రత్యక్ష బ్రహ్మముగానే ఎరుంగుము. కాన ఏ ఏ కర్మల నొనర్చినప్పటికిని, అది యజ్ఞములే యగుగాక. దానమగు గాక మరియు తపస్సు మొదలైనవి యగుగాక, అవి యథా - విధిగా జరుప బడినవే యగుగాక లేక న్యూనతమ పొంది అపూర్ణమైనవే యగుగాక, స్పర్శ మణిపై నుచ్చు చూచినప్పుడు మంచి బంగారము మరియు కల్తీబంగార మనెడి భేదమెన్నడును వుండని రీతిని (ఏలనన, స్పర్శమణి స్పర్శయే అన్నింటిని శుద్ధబంగారముగా నొనర్చివేయును), సమస్త కర్మలూ బ్రహ్మార్పణ మగుటచే బ్రహ్మరూపముగనే అయిపోవును. సముద్రమున కలసిన తరువాత నదులను వేరుపరచజాలని రీతిని, బ్రహ్మార్పణ మొనర్పబడిన కర్మలలో న్యూనత్వ-పూర్ణత్వ భేదము లేవియు నుండవు. ఈ విధముగా, ఓనువిజ్ఞాడవగు అర్జునా, నీకు బ్రహ్మయొక్క నామమందలి సామర్థ్యమును తెలియజెప్పితిని. మరియు ఓ వీరుడవగు పార్థా, యీ నామమునందలి భిన్న భిన్న వర్ణముల ప్రయోగ విధానముకూడా నీకు నుందరమైనభావలో చెప్పితిని. ఈ విధముగా యీ నామమునం దత్యధికమగు మహిమ గలదు, మరియు యిందువలననే యిది బ్రహ్మనామమైనది. ఏమి దీనియందలి రహస్యము తెలిసినదిగదా? ఇక నేటినుంచి నీలో యీనామమునెడ శ్రద్ధ క్రమము క్రమముగా వృద్ధిపొందించుకొను చుండవలసినదిగా కోరుచున్నాను. ఏలనన ఈ నామము ఉదయించినప్పుడు జన్మ - బంధనముల నామరూపములనుకూడా యిది లేకుండ చేయును. ఈ ‘సత్’ శబ్దవ్యవస్థా ప్రయోగముగల కర్మ ఫలంగ వేదానుష్ఠానముతో సమానమే యగును.

అశ్రద్ధయా హుతం దత్తం తపస్తప్తం కృతం చ యత్ |

అస ది త్యుచ్యతే పార్థ న చ తత్త్వేత్యనో ఇహ ||౨౦||

“కాని యీవ్యవస్థను విడచి, శ్రద్ధనువడలి మరియు దురాగ్రముతో శోట్లకొలది అశ్వమేధ యజ్ఞముల నొనర్చినప్పటికిని, రత్నములతో నింపి పృథివి నంతను దానముగ నిచ్చినప్పటికిని, ఒక్క బొటనవ్రేలుపై నిలబడి సహస్రతపస్సుల నొనర్చినప్పటికిని, సముద్రములా యనిపించునంత పెద్ద చెరువులు, మరియు నూతులు మొదలగునవి తృప్తిపించినప్పటికిని-యివన్నియు వూర్తిగా నిష్ఫలములే. రాత్రిపైన వర్షించినటువంటి నీరు, బూడిదలో ఇచ్చిన ఆహుతి, నీడను ఆలింగన మొనర్చుకొనుట, లేదా ఆకాశమును శోట్టినదెబ్బ - యివి వ్యర్థమగురీతిని, ఓ అర్జునా ! యీ కర్మ సమారంభము లన్నియుకూడా వూర్తిగా వ్యర్థములే యగును. గానుగలో రాళ్ళు వేసినచో దానినుండి నూనెయూ రాదు, పిండియూ రాదు. సరిగా యిదే విధమున యీ కర్మసమారంభమువలన కూడా ఏవిధమగు లాభమూ కలుగదు; పైగా దరిద్రమువచ్చి పెంటపడును. తనవద్ద కేవలము బిచ్చ మెత్తుకొనుటకై ఒక బొచ్చెను వుంచుకొని తన దేశముననే తిరుగుగాక లేక పరదేశమున తిరుగుగాక, అట్టివానికి ఏమాత్రమూ విలువ యుండదు. మరియు ఆరీతిని ముప్పికై తిరుగువానికి అకలిచే చావవలసిన పరిస్థితియే సంభవించును. సరిగా యిదేవిధమున, యీ విధమగు కర్మల నాచరించుటవలన పారలౌకిక లాభము లేకపోగా, ఐహిక లాభముకూడా వుండదు. అనగా, బ్రహ్మ యొక్క నామముపట్ల శ్రద్ధలేకున్నచో, ఆ చేసెడి కర్మలు యీ లోక మందును పరలోకమందును కూడా నిర్భక్తములే యగును. “పాపరూపి యగు ఏనుగును సంహరించుటలో సింహము, మరియు త్రితాపములనెడి అంధకారమును దూరమొనర్చెడి సూర్యుడూ నైన లక్ష్మీకాంతుడగు వీర సరశ్రేష్ఠుడైన శ్రీ కృష్ణభగవాను లీ విషయములను చెప్పిరి. వెన్నెలలో స్వయముగ చంద్రుడుకూడా మరుగుబడి పోవురీతిని ఆ సమయమున అర్జునుడు

కూడా అపారమగు ఆత్మానందములో పూర్తిగా నిమగ్నడైపోయెను. సంగ్రామముకూడా ఒక విధమగు వ్యాపారమే. దానియందు, బాణాగ్రభాగములను కొలతబద్ధగా నొనర్చుకొని, దానిద్వారా మాంసము కోసివేయబడి జీవించి యున్నచునున్నట్లే కొలవబడును. ఇట్టి భయంకర ప్రసంగమునందు అర్జునునకు స్వానంద సామ్రాజ్యసుఖమును అనుభవించుట ఎటుల శోభిల్లును? కాని, వాస్తవమునకు అర్జునునితో సమమగు భాగ్య మీసంసారిమున చురచరికిని లేదు. సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో నిటుల చెప్పెను - ‘ఓ కారవ రాజా! తన శత్రువు (అర్జునుడు) నందలి యీ గుణమునుచూచి సత్యముగ ఆతనిపై ప్రేమ పూర్ణముగు ఆదరభావమే జనించును. మరియు మనకు సుఖముం తోచిపడేక మొనర్చుటకుగాను యీతడు మనకు గురువాయెను. ఈ అర్జునుడే గనుక ప్రశ్నించకున్నచో, భగవానులు తన హృదయమందలి రహస్యము నేల తెరచి చెప్పను? అట్టి స్థితిలో మనకుకూడా పరమార్థదర్శన మెటుల కలుగును? మనము అజ్ఞానాంధకారమున యథాప్రకారముగ జన్మము గడపుచుంటిమి; కాని, ఆయన మనను ఆత్మజ్ఞానమునెడి ప్రకార - మందిరములోనికి తెచ్చి చేర్చిరి. మనపై ఆతడెంత ఉపకారము నొనర్చెను? వాస్తవముగ గురుత్వసంబంధమువలన ఆతనిని శ్రీ వాసుదేవునకు సహోదరుడనియే యెరుంగవలెను. పైకి యీ రీతినిచెప్పి, ఆ తరువాత సంజయుడు తా నిటు లనుకొనెను. “నేను అర్జునునిగురించి అత్యధికముగా స్తుతించినచో ధృతరాష్ట్రుని అంతఃకరణమున కష్టముగ తోచును. కావున యింతకుమించి యింకేమియూ చెప్పకుండుటే మంచిది. ఈ విధముగా అలాచించి ఆతడాసహాయమున మానము వహించెను. ఆ తరువాత అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని సృష్టికరించవలసినదిగా కోరిన ప్రసంగమును తెచ్చెను. సంజయు డారీతిని చేసిన పనినే, నే నిప్పు డొనర్తును. శ్రీ నివృత్తినాథుల శిష్యుడ నగు జ్ఞాన దేవుడనైన నేను ‘శ్రోతలగు మీరు శ్రద్ధాకులై వినుడ’ని ప్రార్థించుచున్నాను.

తెలుగుజానే శ్వరి

పదునెనిమిదవ అధ్యాయము

“ఓ నిస్సోమదవగు పరమేశ్వరా ! నేను మీకు కేజే లానర్తును మీరు మీభక్తులకు సర్వవిధముల కల్యాణమును కలుగజేతురు, మరియు జన్మ మరియు జరాజర రూపియగు మేఘచండలమును నాశమొనర్చెడి ప్రభంజన ప్రచండవాయువు మీరే యై యున్నారు. ఓ బలాధ్యుడవగు దేవా, మీరు అచంగళముల నన్నింటిని నాశమొనర్తురు, మరియు వేద - శాస్త్రరూపియగు వృక్షమునందలి ఫలములనుకూడా మీరే యిత్తురు. ఓ స్వయంపూర్ణుడవగు దేవా, విరక్తులను మీరు ప్రేమింతురు, మీరు కాలుచి సామర్థ్యమునుకూడా అడ్డగింతురు, మరియు యివన్నియూ ప్రన్నప్పటికీకూడా మీరు సమస్తకళలకు అతీతులు. ఓ అటలదేవా, మీరు చంచల చిత్తములను ప్రాశనమొనర్చి బాస పొట్ట గలవారైరి.— చంచల చిత్తములను భక్షించుటచే మీపొట్ట లావెక్కినది. జగత్తును వికసింపజేసి దానియందు కీడించుట మీ కత్రిపియము. ఓ అక్షేయదేవా, మీరు ఉత్కృటానందమునకు న్నూర్తినిచ్చువారు. మీరు సర్వవిధములగు దోషములను నిరంతరము నాశమొనర్చుచుందురు. మీరు విశ్వమునకు మూలాధారము. ఓ స్వయంప్రకాశుడవగు దేవా! యీజగత్తనెడి మేఘమునకు ఆశ్రయమొసంగు ఆకాశము మీరే. ఏ మూలస్తంభముపై యీ విశ్వమంతయూ రచియింపబడినదో, ఆ స్తంభము కూడా మీరే. మీరు జనన - మరణ రూపియగు సంసారమును విధ్వంస మొనర్తురు. ఓ అత్యంత శుద్ధుడవగు దేవా, కేవలము అజ్ఞానమునే కాదు, జ్ఞానమనెడి ఉద్యానవనమును కూడా నాశమొనర్చెడి ఏనుగు, శవ దమములద్వారా మదనుని అభి

మానమును తెల్పించివేయునట్టిన్నీ, మరియు దయాసాగరులు కూడా మీశే. ఓ ఏకస్వరూపదేవా, మీరు కామమనెడి స్వరముయొక్క గర్వమును దూరమొనర్చువారు. భక్తుల భక్తియనెడి మందిరమును ప్రకాశమొనర్చు దీపము మరియు తాపమును శాంతి మొనర్చువారునూ అయియున్నారు. ఓ అద్వితీయ శరమేశ్వరా, శాంతి మరియు విరక్తులు పూర్ణత్వమును చెందినవారికి మీ రత్యంత ప్రియులగుదురు. మీ భక్తులకు మీరు అంకితులగుదురు. మీరు కేవలము భక్తివల్లమాత్రమే పొందదగినవారై నప్పటికిని, మాయకు స్వరూప మగవ్యము. ఓ శ్రీ సద్గురురూప పరమేశ్వరా, మీరుఊహించుటకు కూడా వలనుపడని అద్భుతఫలము నిచ్చు కల్పవృక్షము. ఆత్మజ్ఞాన పృక్షముయొక్క బీజము మొలచెడి సారవంతమైన స్థలము మీరు. ఓ మహారాజా, మీకు నేను శేజేలు పలికెదను. కాని, మీరు మీ విశిష్ట లక్షణములు మనస్సుచే తెలిపి కొనుటకును, మరియు నాక్కుచే ఉచ్చరించుటకును వలను పడనటువంటివారు. కావున, మిమ్ము నుద్దేశించి అనేకవిధములగు శబ్దములను యోచించి మీస్తోత్రముల నెంతవరకు రచించను ! మీ విశేషలక్షణములను చెప్పటకై ప్రయోగింపబడిన విశేషణములనుగురించి చెప్పవలెననిన, అవియన్నియు మీ వాస్తవిక స్వరూపమును బోధించజాలవు. అందుచే నేను కేవలము లబ్ధితుడ నగుచున్నాను. సాగరమెల్లప్పుడును తనమర్యాదకు లోబడియుండును. కాని, యీ నియమము చందోదయ మగునంతవరకే చెల్లును. సోమకాంతమణి స్వయముగా తన ఆవయవమునందలి అర్చితత్వముచే చంద్రునికి ఒక్కొక్కప్పుడు అర్పప్రదాన మొనర్పడు. కాని స్వయముగ చంద్రుడే దానిచే అకృత్యము చేయించును. వసంతాగమనమైనపిమ్మట పృథ్వియు లన్నింటను నూతనపత్రిములు, మరియు కొత్త చిగురుటాకులు వెడలును. కాని, స్వయముగా ఆచెట్లకు తమయందీకొత్త ఆకులు, చిగుళ్ళు ఎటుల వచ్చినవో తెలియదు. మూర్ఖకిరణములు తగులుటతోడనే కమలినయొక్క సంకో

తమ నామ మాత్రమునకే నా మిగిలియుండదు. మరియు జల సంయోగము కలుగుటతోడనే ఉప్పు తన శరీరస్ఫుటితే మరచిపోవును. సరిగా యిదేరీతిని, ఓ గురుమహారాజా! మిమ్ము ప్రియమగుటతోడనే నన్ను నేనే మరచిపోదును. పొట్టనిండా భుజించి తృప్తిపొందిన పురుషుడు బాగా తృప్తపొగును. సరిగ్గా ఆ పురుషుని అవస్థవలెనే, ఓ గురుమహారాజా! మీరు నా విషయములోకూడ చేసితిరి. నా అహంభావము నకు మీరు దేశాంతరశిక్ష విధించితిరా యనిపించును. మరియు, నా వాక్కుపైన 'మిమ్ము స్తుతించ మొదలిడునట్టి' వెర్రితనమును ఆహింసపఱచితిరి. కాని, నా శరీరస్ఫుటా వుంచుకొని మిమ్ము స్తుతించినప్పటికి కూడా గుణము మరియు గుణి - యీ రెంటియందును భేదభావము నొనర్చవలసిదే! వచ్చుచున్నది. కాని, మీకో ఏకజాతులు, మరియు ఒకే బ్రహ్మానంద స్వరూప మూర్తులున్నా అయి యున్నారు. గుణము మరియు గుణి - యీ రెంటియందును వుండెడి భేదమును పోలిన భేదము మీయందెటుల కలుగ గలదు? పోనీ, యీ విధమగు భేదభావము నొనర్చుట యిష్టమగునా? మత్స్యమును బ్రద్రలుకొట్టి దానిని మరల అతికించుట శ్రేష్ఠమా? లేక దానిని అఖండముగా నుంచుట శ్రేష్ఠమా? సరిగా యిదేరీతిని, తల్లి - దండ్రులు రూపమున మిమ్ము ఊహించి స్తుతించుటకూడా యుక్తమైనదికాదు, వీలనన, ఆ స్తుతిలో బాలకుడు లేక సంతతియనెడి ఉపాధిదోషము సంభవించును. ఓ మహారాజా! నేను మీ నేవకుడనెడి కల్పన మొనర్తమన్ననూ, మీలో ప్రభువు లేక గురుభావముకూడా తనంత తానే ఆ రోపితమగును. ఇట్టి స్థితిలో యీ విధమగు ఉపాధులతోకూడియున్న దూషితమగు వర్ణన మొనర్చుటలో అర్థమేమి యుండగలదు? మరియు యిట్టి స్తుతివలన లాభ మేమి గలుగును? పోనీ, మిమ్ము ఆత్మయని యందునునన, మీవంటి జ్ఞానదాతను నేను నా హృదయమునుంచి తీసి బయట నుంచినటుల వుండును. కావున, ఓ గురు

దేవా, మిమ్ముస్తుతించదగిన విధానమేదియు నాకీ ప్రపంచమునకాన్నించుట లేదు. మీరు మానముతప్ప మరేవిధముగ అలంకారముతోనూ మిమ్మలంకరింప నివ్వరు. మిమ్ము స్తుతించుటయొక్క అర్థము మానముగా నుండుట, మిమ్ము పూజించుట మరియు అర్పించుట యొక్క అర్థము కర్మలులేకుండా నుండుట మరియు మీసాన్నిధ్యమును పొందుటయొక్క అర్థము మోక్షానందమైన కృత్యమును పొందుటయు నై యున్నది. కావున ప్రేమ - మోహ మనెడి ఉన్నాదము వ్యర్థ ప్రలాపము లానర్చుటయనెడి నెవముతో నాచే మిమ్ము స్తుతింపజేయించుచున్నది. మరియు యిందువలన బడబడమని మీ గుణములను యిటుల వర్ణింతును. కాని ఓదేవా, మీరు కరుణామయియగు మాతృసమానులు. కావున మీరు ఏదో విధముగా నా యీ మాటలను సహించినచో, నాపని నెరవేరును. ఇక నావాణియొక్క వ్యాప్తి పైన గీతా రహస్యమనెడి దృఢముద్రను 'యీ సజ్జన శ్రోతలచిత్తము ప్రసన్నత నొందురీతిని' అంకిత మొనర్చుడు. ఇది విని శ్రీనివృత్తి నాథు లిటులయనిరి.

“నీవు మాటిమాటికి యీవిధముగా ఎందుకు పలుకుచుందువు? స్వర్గముణిపై యినుమును మాటిమాటికి ఆరుగదీయవలెనా? (అనగా స్వర్గముణి ఒక్కమారు స్వర్గించుటతోడనే యినుము పెంటనే బంగారమై పోవును; అంత జ్ఞానదేవుడ నగు నే నిటుల జవాబిచ్చితిని—“మహారాజా, యిదే మీ ప్రసాదము లభించినది. ఇక యీ గ్రంథమునెడ దృష్టినుంచుడు. ఏది గీత యనెడి రత్నజటితమందిరమందలి అర్థము లనెడి చింతామణిచే తయారు చేయబడిన కలశమో, ఏది సమస్త గీతారహస్యమును బోధించునట్టిదో, అది యీ పదునెనిమిదవ అధ్యాయమే. వ్యవహారమున, ఏదైన దేవాలయము నందలి కలశమును దూరమునుంచి చూచినచో దైవదర్శనమైనటులే భావించబడును. అవిషయమే దీనియెడకూడా చెల్లును; ఏలనన, యీఒక్క అధ్యాయమువల్లనే గీతారహస్యమంతయు ధ్యానములానికి వచ్చును. కావుననే నేను కాదరాయణుడగు వ్యాసుడుయీ గీతయనెడిమందిరముపై యీపదునెనిమిదవ

అధ్యాయమునెడి కలశము నుంచెనని యంటిని. అంతేగాక, యీ అధ్యాయము నందు చేసిన ముగింపును చూచినందువలన, కలశము నెక్కించిన పిమ్మట దేవాలయ నిర్మాణమునం దింకేపనియూ మిగిలియుండవని నిర్ధారణ యగుచున్నది. వ్యాసదేవుడు స్వాభావికముగనే అతని పురుషుని గూత్రకాయము, ఆయనయే, వేదములనెడి రత్నగిరి యందని మహాభాగమున ఉపనిషద్ధర్మములనెడి భూమిని తల్పించి శుభ్రముచేసి యుండెను. ఆ తల్పవృత్తిగా భర్త, అర్థకాయములనెడి ఎంతో సున్న ముయు ఎన్నో గాస్సు మొదలగునవి పెంచెను; వాటితోనే ఆయన ఆ భూమికి నాల్గుకైపులందును సుహృదానత మనెడి ఒకపెద్దకోటను తయారు చేసెను. ఆ కోటలోనే కృష్ణార్జున సంవాద కాశిలముచే ఆత్మజ్ఞానమునెడి మైదానము చాలచక్కగా శుభ్రీపరచి నుందరము మరియు స్వచ్ఛముగనొనర్చెను. సమాధానమునెడి ద్వారములనుపేసి, సర్వశాస్త్రార్థములనెడి పాకమును తయారుచేసి మోక్షరేఖయనెడి హద్దును నిర్ణయించెను. ఈరీతిని కట్టడపుపని నడచుచూ నడచుచూ పదునెడవ అధ్యాయమువరకు పదునైదు అంతస్తులు పూర్తి అయినవి మరియు అధ్యాత్మ మందిరమును రచియించుట సంపూర్ణమైనది. అటుపిమ్మట పదునారవ అధ్యాయములో ఆమందిరముయొక్క శిఖరభాగము నిర్మింపబడెను. మరియు పదునెడవ అధ్యాయమున కలశమునకు ఆధారము అమర్పబడెను. ఆ అరగుపైన యీ పదునెనిమిదవ అధ్యాయము కలశరూపముగా అమర్పబడినది. ఈ కలశముపైననే వ్యాసదేవుని గీతమునెడి భ్వజమెగురుచుండును. ఇందుచే మొదటగల అధ్యాయములన్నియు ఒకటిపైన ఒకటిగా ఎక్కిడి అంతస్తుల ఆకారము నందున్నవి. మరియు వాటి అన్నింటి పూర్తియూ ప్రస్తుత అధ్యాయమున కాన్పించుచున్నది. అయిపోయిన భవనకార్యమును గుప్తముగానుంచక కలశ మెల్లప్పుడును దానిని ప్రకటమొనర్చుచూ వుండును. సరిగా యిదేరీతిని యీ పదునెనిమిదవ అధ్యాయముకూడా గీతను ఆరంభమునుండి అంతము వరకు ప్రకటితము, మరియు ప్రకటమొనర్చును. ఈరీతిని శ్రీవ్యాసదేవునిగీతామందిర

మును పూర్ణత్వము వరకు చేర్చి జీవులను అనేకవిధముల సంరక్షించిరి. కొందరు జపమనెడి పేర బయటనుంచియే యీ మందిరమునకు ప్రదక్షిణ మొనర్తురు. కొందరు దీనిని వినుట పట్ల శ్రద్ధగలవారై దీని నీడలో విశ్రమింతురు. మరికొందరు ఏకాగ్రవృత్తితో దక్షిణ - తాంబూలములను పుచ్చుకొని అర్ఘ - జ్ఞానమనెడి గర్భ-గృహమున సహజముగనే ప్రవేశింతురు. ఈ మూడవ రకపు జీవుడు వెంటనే ఆత్మస్వరూపుడగు శ్రీ హరితో కలిసి పోవును. అయినప్పటికిని, యీ మోక్షమందిరమునం దందరూ ప్రవేశించ వచ్చును. గొప్పవారియిండ్లయందు భోజన మొనర్చుటకై పైన కూర్చొను వారికీ, మరియు క్రింద కూర్చొను వారికీ అందరికిని సమానముగనే ఆహార పదార్థములన్నియు వడ్డింపబడు రీతిని, యీగీతాపఠన మొనర్చువారికీ, శ్రీవణ మొనర్చువారికీ మరియు అర్థగ్రహణ మొనర్చువారికీ-అందరికినీ సమానముగనే మోక్షము లభించును. ఈవిధముగా యీ గీత వైష్ణవభక్తులకు దేవాలయ రూపమున నున్నది; అన్ని విషయములను ధ్యానము నందుంచుకొనియే, యీ పదునెనిమిదవ అధ్యాయము దేవాలయము యొక్క ఉజ్వల కళశము అని నేను చెప్పితిని. ఇక నాబుద్ధి ననుసరించి పదునేడవ అధ్యాయము తరువాత యీ పదునెనిమిదవ అధ్యాయ ప్రసంగ మెటుల వచ్చినదో వివరించి చెప్పెదను. గంగా యమునలు రెండింటి యందలి జలమూ జలత్వ యోచన ననుసరించి ఏకరూపమే అయినప్ప టికిని, ప్రవాహముల ననుసరించి యోచించగా అవి రెండున్నూ భిన్న భిన్నముగా కాన్పించును. లేదా స్త్రీరూపము మరియు పురుషరూపములు రెండూ వుంటూవుండి కూడా అర్థ - నారీ - నరేశ్వరమూర్తిలో ఆ రెండు రూపములూగల ఒకే శరీర మేర్పడుచున్నది. లేదా నానాడు చంద్రలింబ మును వృద్ధిపొందించెడి కళాప్రసారము జరుగుచున్నప్పటికిని చంద్రుని లింబముపైన యీ వృద్ధిపొందుచున్న కళలయొక్క లేపము భిన్న భిన్న ముగా కాన్పించునీరీతిని, భిన్నభిన్నములుగా గల నాల్గుపాదముల మూలమున

శ్లోకములు విడివిడిగానే వుండును. మరియు ఆధ్యాయానుక్రమ అంకముల వలన ఆధ్యాయములు కూడా విడివిడిగానే కనిపించును—అయినప్పటికిని గ్రంథవిషయమును ప్రతిపాదించుటలో వేరే భిన్నస్వరూపము వుండదు—విషయప్రతిపాదనము కూడా అన్ని ఆధ్యాయములందును సమానముగనే వుండును. రత్నములు భిన్నభిన్నములుగా నున్నప్పటికిని వాటినిన్నింటిని కలపెడి దారము ఒకటేయైనటుల, లేదా పెక్కు ముత్యములను ఒకటిగా గుచ్చినప్పుడు ఒకేమాలగా అయి అది ఒకే అకారముగా కాన్పించు రీతిని లేదా పువ్వులూ మరియు పువ్వులతో తయారైనమాల విడివిడిగా లెక్కింప విడజాలని రీతిని మరియు వాటి అన్నింటినుగంధముకూడా విడదీయుటకు వీలులేకుండా ఒకటిగానే అయిపోవురీతిని, యీ శ్లోకములు మరియు ఆధ్యాయములకు వుండెడి సంబంధముకూడా ఆవిధముగనే విడదీయరానిది. గీతలూ వీడువందల శ్లోకములు మరియు పదునెనిమిది ఆధ్యాయములూ వున్నవి. కాని, శ్రీ కృష్ణార్జునవాసులు చెప్పిన విషయముమాత్రమొక్కటే. దానిలో వీరిభయమైన భేదములేదు. నేనుకూడా అదేమార్గమున గీతార్థమును వివరించితిని; అదేవిధముగా ప్రస్తుతము గల ప్రశ్నను కూడా నేను స్పష్టీకరింతును. మీ రందరూ వినుడు. పదునెడవ ఆధ్యాయమందలి చివరిశ్లోకములో భగవాను లిటుల చెప్పిరి— “ఓ ఆర్జునా, ఓమ్ తత్సత్” యనెడి బ్రహ్మయొక్క నామమునెడల శ్రద్ధలేకుండా చేయబడెడి కర్మలన్నియు అసత్ అనగా దుష్టము, మరియు అసత్యములుగనూ యగును. శ్రీకృష్ణుని యీమాటలను విని అర్జునుడు తన మనస్సులో శ్రీకృష్ణుని యీమాట కర్మనిష్ఠులపై దోషము వారోపించు చున్నటుల వున్నదిగా తలంచెను. కాని, కర్మల వానరృడి దురదృష్టదగు జీవుడు అజ్ఞానమువలన అంధుడగును. అతనికి యీశ్వరస్వరూపమును గురించియే తెలియదు. అట్టిస్థితిలో అతనికి ‘ఓమ్ తత్సత్’ యనెడి బ్రహ్మనామమును గురించిన జ్ఞానమెటుల కలుగగలదు? ఇంతేగాక, రజస్సమములు త్మయము

పొందనంత వరకు మానవుని శ్రద్ధకూడ అతి నిన్ను కోటికి చెందినదిగానే వుండును. అట్టిస్థితిలో ఆశ్రద్ధ బ్రహ్మనాదుముపై నెటుల వుండగలదు? ఇట్టి స్థితిలో, ఆయుధములను ఆలింగన మొనర్చుకొనుట, దారముపై పరుగిడుట, త్రాచుపామును ఆడించుటలు ప్రాణహతకములు అయిన రీతిగానే యీ కర్మలన్నియు కూడా అతివికటమైనవి, మరియు అనంతజనన-మరణములతో సమముగ భయంకరసంకటములీకర్మలం దున్నవి. చైవయోగముచేమానవునిచే సత్కర్మలు జరుపబడుచో, వాటివలన ఆతనియందా జ్ఞానమును సంపాదించుటకు తగిన పాత్రిత వచ్చును. అటుల కానిచో, ఆకర్మలవలన ఆతనికి అధోగతి కలుగును. కర్మలు యథా-సాంగముగ నెరివేరుటలో అనేక పెద్ద పెద్ద చిక్కులున్నవి. ఇట్టి స్థితిలో, కర్మనిష్ఠులకు మోక్ష మెప్పుడు లభించగలదు? కావున యీ కర్మాచరణ మనెడి బంధమును తెరిచి వేయవలెను. కర్మల నన్నింటిని త్యజించవలెను. మరియు స్వర్వదోష రహితమైన ఆ సన్యాసమునే స్వీకరించవలెను. వేటిలో కర్మ - బాధాభయ మనెడి వార్తయే వినిపించదో, కేవలము యోగమువలన మాత్రమే వేటి యందు అత్మజ్ఞానము లభించునో, ఏది జ్ఞానమును ఆవాహన మొనర్చెడి మంత్రము వంటివో, ఏది జ్ఞానమనెడి పంటను పండించెడి ఉత్తమమైన పాలముల వంటివో, లేదా ఏ విజ్ఞానమును యీడ్చుకొని వచ్చెడి త్రాడు నందలి తంతువులో, అట్టి ఆ రెండున్నా సన్యాసము మరియు త్యాగములై యున్నవి. ఈ రెండింటి ఆశ్రయమును గైకొన్న పిమ్మట సంసార సంబంధము తెగిపోవును. కావున, యిప్పుడు సన్యాసము మరియు త్యాగములయొక్క స్వరూపమును వివరించవలసినదని భగవానుని ప్రార్థించుట యుక్తమగును” అని మనస్సున యోచించి, అర్జునుడు సన్యాసము మరియు త్యాగములను గురించి వాటి స్వరూపమును వివరించవలసినదిగా శ్రీకృష్ణ భగవానుని అడిగెను; దానికి జవాబుగా శ్రీకృష్ణుడు చెప్పిన వివరణమే యీ పదునెనిమిదవ అధ్యాయము. ఈవిధమగు జన్య-జనకభావమువలన ఒక అధ్యాయ

యము మరియొక అధ్యాయమును జన్మింపజేయును. ఇక అర్జును డేవని అడిగెనో వినుడు. ఆ పాండుకుమారుడగు అర్జునుడు భగవానుని అంతిమవాక్కులను జ్ఞాత్వత్వభావముతో బినెను. వాస్తవముగ చూచినచో, యీ పాటికి ఆతనికి తత్త్వపిద్ధాంతమును గురించిన నిశ్చిత జ్ఞాన మేర్పడియున్నది. కాని భగవానుడు చెప్పదలచినదంతయూ పూర్తియై పోవుటచే, ఆతనిపేరేమ పూర్ణమగు మనస్సు దీనిని సహించలేకపోయెను. దూడయొక్క పొట్టు లెల్లపాలచే నిండిపోయినప్పటికిని అదూడకు తన తల్లి తనకు దూరముగా ఉండవలెనా వుండవలె ననెడి కోరికయే వుండును. ఏకనిష్ఠప్రేమ యీతీగినే వుండును. ఆ ప్రేమ ఏవిధమగు కారణము మరియు అవునరము లేకున్నప్పటికిని తెంపులేకుండా మాట్లాడుచునే వుండును. మరియు యీతీగినే ప్రేమించువానికి 'నే నొకమారు చూచిన దానినే మాటిమాటికిని చూచుచూ వుండవలెను' అనెడి కోరిక యుండును. మరియు తనకు ప్రియమగు వస్తువును ఉపభోగించునప్పుడు యీ విధముగా ఏకనిష్ఠతో ప్రేమించువానికి ఆప్రియ వస్తువుపట్ల యింకనూ అనురాగము ఏర్పడుచునే వుండును. ఇదియే యీప్రేమయొక్క లక్షణము. మరియు అర్జునుడు అట్టి ప్రేమమూర్తివంటివాడు. ఇందువల్లనే భగవానులు మానము వహించినప్పుడు ఆతనికి అతి కష్టము కలుగసాగెను. అద్దములో మనముఖమునే మనము చూచుకొని అర్జునుడు సంభాషణయ నెడి నెపముతో వ్యావహారికముగ ఆతనికి ప్రాప్తించుచుండని ఆవస్థ దర్శనమును అనుభవించుచుండెను. ఈ సంభాషణము ఆగిపోవుచో యీ అద్భుత సుఖానుభవముకూడా ఆగిపోవునని ఆతడు తలంచుచుండెను. అర్జునుడు యీ పరమసుఖమును యింతవరకు రుచిచరిగి అనుభవించుచుండుటచే విడువజాలక యుండెను. ఇందుచేఆతడు త్యాగము మరియు సన్యాసము అనెడి విషయమును నిమిత్తముగ చేసికొని గీతయనెడి వస్తువు ఉదతను తిరిగి తెరపించెను. ఇది గీతయందలి పదునెనిమిదవ అధ్యాయము

గాదు, ఏకాధ్యాయము మాత్రమే గలగీస. స్వయముగా దూడయే ఆవుపాలను పిదకసాగి నవ్వుడు దానినుండి పాలథార వచ్చుటకింక అలశ్య మెటులకా గలదు ? సరిగా యిచేరితిని గీత ముగింపుకు వచ్చుటతోడనే అర్జునుడు మరల వెనుదిరిగెను. మరియు అతని యీ కృత్యము గీతను మరల పునరావృత్తి చేయించెనా యన్నటుల వున్నది. మంచితనమూ మరియునిజాయితీయూగల యజమానులు సేవకునిమాటను మన్నించి దానిననుసరించి నడచుకొందురు గదా ? ఇక అర్జునుడీరితిని ప్రశ్నించెను— “ఓ విశ్వేశ్వరభో, నాయీ ఒకప్రార్థనను దయతో వినుము.

అర్జున ఉవాచ :—

సన్యాసస్య మహాబాహూ తత్త్వ మిచ్ఛామి వేదితుమ్ ।

త్యాగస్యచ హృషీకేశ పృథ క్కేశి నిషూదన ॥౧॥

“ఓ దేవా, సన్యాసము మరియు త్యాగము అనెడి రెండు శబ్దముల నుండి ఒకే అర్థము వచ్చును. సంఘాతము మరియు సంఘము అనెడి రెండు శబ్దముల వలనను కేవలము సంఘాతమే నూచితమగు రీతిని నాబుద్ధిననుసరించి త్యాగము మరియు సన్యాసము అనెడి రెండు శబ్దముల వల్లనూ కేవలము త్యాగమే నూచిత మగుచున్నదని తోచుచున్నది. ఓ దేవా, ఒకవేళ యీ రెండు శబ్దములందును ఏదైన భేదమువున్నచో అనుగ్రహించి తెలియజేయవలసినదిగా నా ప్రార్థన. అంతట శ్రీకృష్ణుడీరితిని జవాబిచ్చెను. — “అవును, యీ రెండు శబ్దముల అర్థములందునూ భేదమువున్నది. అయినప్పటికిని ఓ అర్జునా, నీకీ రెండు శబ్దములున్నూ ఏకార్థమునిచ్చుననిగ తోచుననుటలో నా కేమాత్రిము సంశయములేదు. ఈ రెండు శబ్దములందునూ త్యాగమే నూచింపబడిన దన్నమాట కూడా వాస్తవమే. ఇట్టి సిద్ధిలో యీ రెండింటి అర్థములందునూ భేదము గలగుటకుగల కారణము, — కర్మ లను విడచుటను సన్యాసమందురు, కర్మఫలవాంఛ లేకుండుటను త్యాగ

మందురు. ఇక ఏ యే కర్మఫలములను త్యాగమొనర్పవలెనో, ఏ యే కర్మలను పూర్తిగా విడచివేయవలెనో చెప్పెదను, నీవు సావధానుడవై వినుము. అడవులందునూ పర్వతములపైనునూ అసంఖ్యాకములుగా వృక్షములు తమంతతామే మొలచి పెద్దవగుచున్నవి, కాని ధాన్యపు మొక్కలు, తోటల యందుండెడి వృక్షములూ యీ విధముగా తమంత తాము ఫలించవు. దున్నకుండా, దిత్తులు చల్లకుండా అనేకవిధములగు తృణములూ మరియు అడవిమొక్కలూ మొలచుచు, కాని దిత్తులు చల్లకుండా, మొక్కలు నాట కుండానూ పొలములలో యీ రీతిని ధాన్యము పండదు. లేదా శరీరము తమంతతానే జన్మించినప్పటికిని నగలు మొదలగు అలంకారముల కొరకై పరి శ్రమ చేయవలసియే యున్నది, లేదా నది తమంతతానే లభించును, కాని నుయ్యి త్రొవ్వటకు పరిశ్రమ చేసియేతీరవలెను. సరిగా యిదే విధమున, నిత్య, నైమిత్తిక కర్మలు స్వాభావికముగానే జరుగుచుండును, కాని, మనస్సులో వాటి ఫలాశ లేకున్నచో కర్మలు కామికములు కావు (అనగా; అవి వాంఛారహితములుగా నగును, మరియు యిందువలననే అవి బంధకర ములు కావు.)

శ్రీ భగవానువాచ:—

కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం సన్యాసం కవయో విదుః ।

సర్వకర్మ ఫలత్కాగం ప్రాప్తు స్త్యాగం విచక్షణాః॥ ౨

“ కేవలము కామ్య విస్తరణ వలన మాత్రమే ఏ కర్మలు అనుష్ఠింప బడుచున్నవో, వేడియందు అగ్నిమేధాది పెద్ద పెద్ద యజ్ఞ - యాగాదులు చేయబడునో, చెరువులు - నూతులు మొదలగునవి త్రొవ్వించబడునో, తోటలు వేయబడునో, భూదానము మరియు గ్రామదానము లొనర్పబడునో, మరియు అనేక విధములగు వ్రతాదు లొనర్పబడునో— అనగా యీవిధముగా గల స - కామము మరియు ఇష్ట పూర్తిసొనర్పు కర్మ లొనర్పబడునో, అవి

యన్నియూ కర్తవ్య బంధకములేయగును. మరియు ఆ కర్తవ్యము నాటి ఫలములను ఆవేశముగ అనుభవించు జేయును. ఓ అర్జునా, శరీరమనెడి గాగ్రమునకు వచ్చి నివసించిన పిమ్మట జనన మరణము లనెడి జగడము అంత మొందించుకొన వీలు లేని రీతిని, లేదా అలాటమున వ్రాయబడిన రేఖ కుడిచివేయుటకు వీలుగాని రీతిని, లేదా శరీరచర్మమునకు జన్మతః సిద్ధించిన నలుపుగాని ఎరుపుగాని ఉతికి పోగొట్టుటకు వీలులేని రీతిని, కామ్యకర్మల ఫలమును అనుభవించకుండా మనుష్యుడే విధముగను తప్పించుకొనజాలడు. ఋణము తీర్చనంతవరకు ఋణవిముక్తి పొందుటకు వీలులేనిరీతిని యీ విధముగు కర్మలఫలములుకూడా భోగమునకై పట్టుబట్టి కూర్చోని, వాటిని అనుభవించనంతవరకు విడచిపెట్టవు. లేదా, ఓ అర్జునా! ప్రత్యక్షముగా వాంఛించకుండా సహజముగనే యిట్టి కామ్యకర్మలు ఎవరి వల్ల అచరింపబడి నప్పటికినీ తెలియకుండా నోట వేసికొన్నప్పటికిని బెల్లము తియ్యగానే వుండురీతిని, లేదా బూడిదయనుకొని నోట వేసుకొనిని నిష్కరవ్వకూడా నోరు కాలునటుల చేయురీతిని బంధకత్వముకూడా కామ్యకర్మ అందుగల ఒక స్వాభావికమగు సామర్థ్యమైయున్నది; కావున, మోక్షమును జొందగోరువారు ఎన్నడును వినోదమునకైన ఆకర్మలను ఆచరించరాదు. శేవలమింతియేకాదు; ఓ అర్జునా! కామ్యకర్మలను విషసమానముగా తలంచి దూరముగ వినరి పారవేయవలెను. ఈవిధమగు త్యాగమునే ‘సన్యాస’ మందురు.” అనిచెప్పి, మరలసర్వాంతర్యామి యగు భగవానునిటుల చెప్పిరి—

“యాతీర్థికుడు తనవెంటబధనమును గొనిపోతున్నచో, దారిలో కలిగెడిదొంగల భయమును నాశమొనర్చుకొన గలుగును. సరిగాయిదేవిధమున, కామ్యకర్మలను విడచిపెట్టుట—కామ్యములనుసమూలముగనాశనమొనర్చుటయేయగును. చంద్ర మూర్త్యగ్రహణములు పట్టనన్నప్పుడు ఏ కర్మలు చేయవలసియుండునో, లేదా పితరుల కాగ్రధృతిని నాడేకర్మలు చేయబడునో, లేదా గృహమునకు అతిథి వచ్చినప్పుడు దాతని ఆదర - సత్కారములకై ఏ కర్మలాసర్పబడునో

ఆ కర్మల నన్నింటిని నైమిత్తిక కర్మలుగ నెరుంగవలెను. వర్షముకువునందు ఆకాశము మేఘములచే ఆవరింపబడి మలినముగా నుండువీరిని, లేదా వసంత ఋతువు వచ్చినపిమ్మట చెట్లు సూతనముగ చిగుర్చుటచే వనశోభ ద్విగుణీ కృతమగు రీతిని, లేదా యావనావస్థయందు శరీరమున ఒక విశేష విధమగు మోహకత్వము ప్రివేశించువీరిని, లేదా చంద్రకిరణములవలన చంద్రముకాంత మణి ద్రవించిన నారంభించువీరిని, లేదా సూర్యోదయమైన పిమ్మట కమల ములు వికసించువీరిని, మరియు యీ ఊదాహరణములలో గల కారణ విశేష ముచే మూలమందు గల విషయమే వృద్ధిపొంది మూలవిషయమునకు భిన్నమైన మరొక సూతన విషయము ఏదియూ జనించని రీతిని నిత్యకర్మలలో ఏదైన నిమిత్తము వచ్చి చేరినప్పుడది 'నైమిత్తిక కర్మ' యనబడును. మరియు ఏకర్మల ప్రితిదినము ప్రాతఃకాలము, మధ్యాహ్నము మరియు సాయం కాలములందు చేయవలసి యున్నవైనప్పటికిని, కన్నులందలి దృష్టి బయట నుంచి ఎచ్చటనుంచి తీసికొనివచ్చి తగిలించబడినదీ కానటుల, లేదా సంపాదించకుండానే పాదములందు నడచుటకు స్వాభావికముగనే సామర్థ్యము కచ్చు రీతిని, లేదా దివస్వరూపమునందు లేజన్ము స్వాభావికముగనే వుండు విధమున, లేదా బయటనుంచి సుగంధము పూయకుండానే మంచిగంధమునందు శావి అంతరిక సుగంధమువుండు విధముగా ఏకర్మలందు స్వాభావికముగానే అధికారరూపము వుండియుండుటవలన, వేటిని చేయనిదే మనుష్యు జీవిధ ముగనూ విముక్తుడు కాజాలడో, ఓ అర్జునా, ఆకర్మలనే నిత్యకర్మ లందురు. ఈ విధముగా ఏక 'నిత్య', 'నైమిత్తిక' కర్మల లక్షణములను వివరించి చెప్పితిని. ఈనిత్య నైమిత్తిక కర్మ అన్నియు ఆవశ్యకముగ చేయవలసి యుండును. యిందువలననే కొందరు వీనిని వంధ్య అనగా నిష్ఫల ములని చెప్పెదరు. కాని, భోజనము చేసినందువలన ఆకలితీరి సంతృప్తి కలుగు రీతిగానే నిత్యనైమిత్తిక కర్మలవలన కూడా అన్నివైపులనుండి ఫల ప్రాప్తి కలుగును. కర్మల బంగారము కంసాజి శాని కంపటిలో పడి

సప్తాడు దానియందలి కల్తీ దగ్గమెటోయి, శుద్ధబంగార మగును. సరిగా యిదే విధమున, కర్మలందు ఫలములుకూడా వుండును. కర్మాచరణము వలన దోషములన్నియు తొలగిపోవును, మనుష్యుని ఆధికారము వృద్ధియగును, మరియు అతనికి మాటిమాటికి సద్గతి పొందించును. నిత్యనైమిత్తిక కర్మాచరణవలన యింత గొప్పఫలములు లభించినప్పటికిని, మూలా నక్షత్రమున జన్మించిన బాలుని పరిత్యజించవలసిన విధముగా యీ ఫలములను కూడా పరిత్యజించవలెను. వసంతముకుతువు వచ్చినప్పుడు పృథివీకొమ్మ కాయలతో నిండి యుండునంతవరకూ మామిడి చెట్టుకు కొత్త కొత్త చిగుళ్ళు బయలు దేరును. కాని ఆ కొమ్మలందు కాయలు కాయ నారంభించుటతోడనే అది ఆఫలములను స్వర్ణించుకుండానే తన వైభవమునంతను క్రిందికి పడవేయ సాగును. సరిగా యిదేవిధమున, కర్మలమర్యాదను విడచి పెట్టుకుండగానే, నిత్యనైమిత్తిక కర్మలయెడ లక్ష్యము గలిగియుండవలెను. మరియు ఆ కర్మలన్నింటివల్లనూ పొందించెడి ఫలములను వసునమువలె త్యాజ్యముగ తలంచవలెను. ఈవిధమగు కర్మఫలత్యాగమునే జ్ఞానులు 'త్యాగ' మందురు. త్యాగము మరియు సన్యాసముయొక్క రూపములిట్టివి. ఈవిధమగు సన్యాసము వలన కామ్యకర్మలు బంధములుకావు. ఇక, నిష్కర్మకర్మలు స్వాభావికముగనే త్యాజ్యములు. తల తెగిపోయిన తరువాత మిగతా శరీరము దానంతట అదే నేలపైన పడురీతిని యీఫల త్యాగమువలన నిత్యకర్మలుకూడా తమంతలామే నాశమొందును. పంట తయారైన పిమ్మట మొక్కలందలి ఆకులు మొదలగునవి ఎండిపోయి, ఆకులు రాలిపోవుటతోడనే పంట చేతికి వచ్చురీతిని కర్మలన్నియు నశించుటతోటనే అత్యజ్ఞానము తనంతలానే వెదకుకొనుచూ జీవునివద్దకువచ్చును. ఈయొక్క ననుసరించి త్యాగము మరియు సన్యాసములను రెంటినీ ఆచరించెడివారు, అత్యజ్ఞానమును సంపాదించుటకు కావలసినసాధనమునుసంపాదించినవారగుదురు. కాని, ఎవరీయొక్కినిసాధించక మరియు ఎవరు కేవలము ఊహించు మాత్రమే త్యాగమును ఆచరింతురో,

అట్టివారిచే నామమాత్రమునకైన త్యాగము జరుగదు. మరియు వారు నానాటికి యింకనూవలలో చిక్కుబడిపోవుచునే యుందురు. దోగచికిత్సకై గాక, పూరికే ఏదైనామందును తిన్నచో అదివిషసమానముగానే యగును. మరియు, యిందుకు విరుద్ధముగా, అన్నము తినకున్నచో ఆకలిచే మరణించుట సంభవించదా? కావుననే, త్యజించరాని వస్తువును త్యజించరాదు. త్యజించ వలసిన వస్తువును త్యజించకుండా వుండరాదు. త్యాగమునందుగల యీ గుణము లేక విశేష తపై ధ్యానముంచక చేయబడెడి త్యాగము వ్యర్థమేయగును. మరియు నిజమైన విరక్తులు నిషిద్ధకర్మలతో అన్ని ప్రజేశములందును పోరాడుచునే వుండవలెను

త్యాజ్యం దోషవదిత్యేకే కర్మపాపా ర్మనీషిణః |

యజ్ఞదానతపః కర్మ న త్యాజ్య మితీచాపరే

|| 3 ||

“అనేకమంది ఫలాశను విడువలేరు; మరియు యిందువలన వారు కర్మల నన్నింటిని బంధకరములని యుందురు. ఒకానొకడు తాను స్వయముగా దిగంబరుడై నాట్య మొనర్చి లోకమునందున్న వారి నందరినీ తగువులాడు వారిగా చెప్పెడి విధమున, లేదా ఓ అర్జునా! జిహ్వచాపల్యము తీరని దోగి అన్ని విధములగు అన్నములనూ నిందించుచుంటిని, లేదా కుష్ఠుదోగి తనకు స్వయముగా గల దోషయుక్తముగా నున్న శరీరముపై కోపము చెందక వానిపై వ్రాలెడి యీగలపై కోపగించుకొను రీతిని, దుర్బలులైనవారు లోభమున చిక్కుబడి ఫలత్యాగ మొనర్చు సామర్థ్యము లేని వారగుట వలన కర్మల నన్నింటిని చెడ్డవిగా చెప్పి, అందువలన పూర్తిగా కర్మల నన్నింటినీ త్యజించవలెనని నిర్ణయించుకొందురు. ఇదే విధముగా యజ్ఞయాగాది కర్మలను తప్పక చేయవలెను. ఏలనన యిది తప్ప మరే సాధనమూ మనస్సును శుద్ధిచేయునది లేవు- అని కొంద రందురు. మానసిక శుద్ధియనెడి మార్గమును తొందరగా ఆశ్రమించుకొనవలెనన్నచో కర్మ యనెడి శస్త్రమును ప్రయోగించుటలో ఆలస్యము చేయరాదు. బంగారును శుద్ధ మొనర్పవలెనన్నచో

అగ్నిలో తప్త మొనర్చుట యనెడి కష్టమును ఓర్పుకొనుటకు సిద్ధమైయుండ వలసినరీతిని, మరియు అద్వమను స్వచ్ఛ మొనర్చుటకుగాను దానిపై ఎక్కువగా బూడిదను పూయవలసియున్న రీతిని, లేదా బట్టలను శుభ్రీకరణకొనవలెనన్నచో చాకలి బాసను మరికియైనదిగా అసహ్యించుకొనరానిరీతిని, కర్మ అనుకూడా అవి క్షేతకారణములనెడి కారణముచే పదలినేయరాదు. పంట చేయకుండా ఎవనికైనా ఎన్నడైనా శ్రేష్టమైన మరియు రుచికరమగు భోజనము లభించునా? ఓ అర్జునా, కొందరు ఈ విధమగు మాటలను చెప్పి కర్మాచరణమునెడ శ్రద్ధ యుంచుదురు; ఈ విధమగు అభిప్రాయభేదము వల్లనే త్యాగ విషయము సంశయమున పడిపోయినది. కావుననే, నే నీ విషయమును గురించి స్పష్టముగా వివరించిచెప్పుదును. అందువల్ల, యీ సంశయము తొలగిపోయి, యీ త్యాగమును గురించిన నిశ్చితమగు భావ మేర్పడ గలదు. ఇక దీనిని శ్రద్ధగా వినుము.

నిశ్చయం శృణు మే తత్ర త్యాగే భరతసత్తమ !

త్యాగో హి పురుష వ్యాఘ్ర త్రివిధ స్సంప్రకీర్తితః ||౪||

“ఓ అర్జునా, త్యాగము మూడువిధములు. ఈ మూడు విధములగు త్యాగముల యొక్క లక్షణములు విడివిడిగా చెప్పెదను వినుము. ఇది మూడువిధములని నేను చెప్పినప్పటికినీ, దాని సారాంశము నేనింతకుమందచెప్పినదే. నేను సర్వజ్ఞుడను, మరియు నాబుద్ధికి నిశ్చితము మరియు అటలముగా తోచినతత్త్వమును ముందుగా వినుము. ఏపురుషుడు తనమోక్షమును గురించి జాగరూకుడుగను, సచేతుడుగాను వుండగోరునో, ఆతనిని త్యాగ తపాస్యముగా తెలిపికొని, ఆతని ననుసరించి ఆచరించుమండవలెను. ఇంత మాత్రము వల్లనే మోక్షము పొందెను.

యజ్ఞదానం తపః కర్మ సత్యాజ్యం కార్యమేవతత్ !

యజ్ఞోదానం తపశ్చైవ చావనాని మనీషీణాం || ౫ ||

“పరివాసమందు ముండడుగు వేయుటను ఆపరానిరీతిని మనుష్యుడు తపశ్చ వాస తపస్సులు మొదలగు ఆవశ్యక కర్మలను కూడా ఎన్నడును

విడువరాదు. కోల్పోయిన వస్తువు లభించనంతవరకు వెదకుచునే వుండ
వలసిన రీతిని, అకలి వూర్తిగా తీరనంతవరకు అన్నపు పశ్యమును మనముందు
సుంచి తీసివేయ గూడని విధమున, లేదా ఒడ్డుకు చేరునంతవరకు ఎన్నడును
నాపను విడువగూడని విధమున, లేదా కాయలు కాయక మునుపు అరటి
చెట్టును నరికి వేయుటకు వీలులేని విధమున, లేదా పెట్టిన వస్తువు
దొరకనంతవరకు దీపమును ఆర్పివేయగూడని విధముగా ఆత్మజ్ఞానమును
గురించి బుద్ధికి వూర్తియగు నిశ్చయము కలుగనంతవరకు
యజ్ఞదానాది ఆవశ్యకకర్మలపట్లకూడా ఉపాసనముగా నుండుట
తగదు. లోకు లెల్లరు తమతమ ఆధికారము ననుసరించి యజ్ఞదాన
తపాదుల అతి తత్పరతతో చేయవలెను. బాటను పోవునప్పుడు బాటసారి
తొందరతొందరగా అడ్డును విడుచో తనగవ్యుష్టానమునకు తొందరగాచేతి
విక్రమించగలడు. సరిగా యిదేవిధమున, కర్మలను చక్కగా ఆచరించుటపట్ల
మనుష్యుడు సహజముగనే నిష్కాముడగును. ఔవధము వుచ్చుకొనుటలో
ఎక్కువశ్రద్ధ చూపినకొలది లోగముకూడ తగ్గిపోవుచునే వుండును. సరిగా
యితేవిధమున యీ కర్మలన్నియు శిశువుముగిను మరియు తత్పరత్వము
తోనూ చేయుచున్న కొలదిని రజస్తమములకూడా సమూలముగా నాశనమై
పోవును. బంగారుకు ఒకటి తరువాత ఒకటిగా డొరపుటములు పెట్టి
నప్పుడు దానిలో గల మాలిన్యము తొలగిపోయి అబంగారము శుద్ధమగును.
ఇదేవిధముగా నిష్టాపూర్వకముగా ఆచరింపబడిన కర్మలు రజస్తమములను
వూర్తిగాతొలగించి, శుద్ధసత్త్వమునెడి మందిరమును దృష్టిజ్యేష్ఠములొనికి తీసి
కొని వచ్చును. కావుననే, ఓ అర్జునా, కర్మలుకూడా సత్త్వ - శుద్ధిహీనర్హు
తాపన తీర్థములు చేరిన పదవిని, మరియు యోగ్యతను పొందియున్నవి. తీర్థ
ములవలన బాహ్యమందలి మాలిన్యముతొలగిపోవును. మరియుకర్మలు లోపల
గల మాలిన్యమును కడిగివేయును. కావుననే, సత్కర్మలవలననే తీర్థము
అంశ పావనత్వము లభించునని చెప్పబడుచున్నది. దక్షిణతో మన్నవారికి

నిర్జల ప్రదేశమునందు గ్రీష్మయుతువుతో ఏచెడి వడగాలియే అమృతమును
వర్షింపజేసి ఆతనిని అమృతపాన మొనర్పించు రీతిని, లేదా గుడ్డివాని కను
అకు సూర్యతేజము లభించినరీతిని, లేదా నదిలో మునుగుచున్న మనుష్యుని
ఉద్ధరించుటకై స్వయముగా నదియేలేచి పారిపోవురీతిని, లేదా మరణించు
చున్న వ్యక్తికి స్వయముగా మృత్యువే అధిక ఆయుఃప్రదానమొసంగిన రీతిని;
ఓ అర్జునా, యీ కర్మలు కూడా ముముక్షువులను కర్మబంధమునుండి
విడిపించును. రసాయనమును నేవించుటచే మరణించ నున్నవానిని
విషమునుండి కాపాడురీతిని, ఓ అర్జునా, యీ కర్మలుకూడా తమ
అంధకత్వమును నాశమొనర్చుటకై స్వయముగా తామే ముఖ్యసాధనము
అగునట్టి విచిత్రోలక్షణముగలవై యున్నవి. ఓ అర్జునా, ఇక నీ కీ కర్మల
ద్వారానే కర్మనాశన మొలుల సంభవించునో చెప్పెదను వినుము.

ఏతాన్యపి తు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ఫలాని చ ।

కర్తవ్యా నీతి మేపార్థ నిశ్చితం మతము త్త మమ్ ॥ ౬

“మనోయజ్ఞము మొదలగు కర్మలు వూర్తిగా సక్రమముగ చేయబడి
నప్పటికి కూడా మనుష్యుడు తన మనస్సున కర్మత్వాహంకారము జనింప
శివ్యమండా వుండవలెను. ఒకానొకనివద్ద ధనము తీసికొని ఆతనికి సహచరుడై
యుండి తీర్థయాత్రల నొనర్చుటకై బయలుదేరు మనుష్యునకు ‘నేను తీర్థ
యాత్రలు చేయుచున్నా ననెడి తన గొప్పదనమును గురించిన భావము గలు
గదు. ఇటులనే, సమర్థుడగు రాజుయొక్క ఆజ్ఞచే ఒంటరిగానే వెళ్లి ఎవరి
సేనా మరియొకరాజును పట్టుకొనిన ఆజ్ఞాకారి యగు సేవకుడైన పురుషునకు
‘నేను విజేతను, నేనే యీ రాజును జయించి పట్టుకొన్నాను’
అనెడి అభిమాన మొన్నడును కలుగనేరదు. ఇతరుల ఆధారముచే
యీదువానికి నేనే యీదుచున్నా ననెడి అభిమానము వుండదు. సరిగా
యిదే విధమున, కర్మ లానర్చువానికి కూడా తనమనస్సులో కర్మత్వాహం

కారమును జనింపనివ్వరాదు. మరియు సమస్త కర్మల ముద్రలనూ ముందుకు జరుపుకొనుచూ పోవలెను. మరియు ఓ అర్జునా ! తాను చేసిన కర్మ ఫలముల కైపు ఎన్నడును తన మనోరథమును శ్రీవృత్తము కానివ్వరాదు. అరింభము వనే అన్నింటి ఫలాశనూ విడచి కర్మలను ప్రారంభించవలెను. దాది పరుల తిడ్డను నిర్వికారముగ మనస్సుతో పెంచురీతిని, లేదా రావిచెట్టుకు నీళ్ళు పోయేవాడు దాని ఫలాశ లేకుండా వుండురీతిని, ఫలాశ లేకుండా సర్వ కర్మల నొనర్చుచూ వుండవలెను. గొడ్లకాపరి గ్రామమందలి గోవుల నన్నింటిని గుంపుగా చేర్చి మేతకై తీసికొని వెళ్ళినప్పటికిని, వాటి పాలను నురించిన ఆశ లేకుండా వుండురీతిని, యీ గొడ్ల కాపరి భావమునే మానవుడు కర్మల నొనర్చినప్పుడు తన మనస్సునం దుంచుకొని, ఫలాశను ఏమాత్రము కలుగనివ్వరాదు. ఈ యుక్తి ననుసరించి పురుషునిచే కర్మ లొనర్పబడినప్పుడు అతనికి అవశ్యముగ అత్మ స్వరూపము ప్రాప్తించును. కావుననే, ఫలాశ గలవా డీదేశాభిమానము విడిచి యధాస్థితముగా సమస్తకర్మలను ఆచరించవలెను; ఇదియే నే నందరకు యిచ్చెడి సర్వోత్తమముగ సందేశము. ఎవనికి జీవబంధనముపట్ల ఏవగింపు కలుగునో, మరియు ఎవడు మోక్షమును పొందుటకై వికల్పదై యుండునో, అట్టివానికి మాటి మాటికి నేను ' నా యీ మాట నెన్నడును ఉల్లంఘించ రాద 'ని చెప్పుచున్నాను.

నియతస్య తు సన్యాసః కర్మణో నోపపద్యతే ।

మోహో త్తస్య పరిత్యాగ స్తామసః పరికీర్తితః । ౧౭ ।

“ లేదా ఒకానొకడు అంధకారముపై కోపగించుకొని స్వయముగా తన గోళ్ళతో తన కన్నులనే పొడుచుకొను రీతిని, కర్మలు బంధకరములు గాన వాటిపై కోపగించుకొని వాటిని ఆచరించుటను మానుట తానుసకర్మ త్యాగమందురు. ఈపని ఎట్టిదనిన, కలహాస్పివలన కోపములెచ్చుకొని తనకలకే

తాను బ్రద్దలకొట్టుకొనుట వంటిది. మార్గము కఠినముగా నున్నప్పుడు ఏదో విధముగా అడుగు ముందుకు సాగు ప్రయత్నము నొనర్చవలెనేగాని, దాని యందలి దోషము వలన మనపాదములచే విరుగగొట్టుకొనదగునా? ఒకానొకడు అకలితో నున్నాడనుకొనుము, అతనిముందు వీరైన సాధారణమైన అన్నమును పెట్టినప్పుడు, అది సాధారణ భోజనము, రుచికరముగా లేదని కాలదన్నినచో, చివర కాలడు ఉపవాసమే వుండవలసివచ్చును. ఇతే విధమున, భక్తుడు లోనైన తానుసమైక్యము 'కర్మలవలన కలిగిడి బంధ కర్మము కర్మలవల్లనే పోగొట్టుకొనవలెనని' తెలిసికొనడు. అందుచేత, స్వాభావికముగ అతని పంతుకు వచ్చిన కర్మలను విడచివేయును. కావున ఓ అర్జునా, నీ వీ విధమున పూర్ణత్యాగము పెన్నడును స్మరించుము.

దుఃఖ మిత్యేవ యత్కర్మ కాయక్లేశ భయోత్త్యజేత్ |

స కృత్యా రాజసం త్యాగం నైవ త్యాగఫలం లభేత్ | ౮

“ఒక్కొక్కప్పుడు ‘ఫలానా కార్యము నొనర్చుటకు నేను అభి కాని, మరియు దాని నాచరించుట నాకర్తవ్యము’ అని మానవుడు తెలిసి కొని యున్నవాడై యుండినాడా, ఆకార్యముల నొనర్చుటలో గల కష్టమును చూచి ఆతడు భయపడును. ఇందుకుగల కారణము, కర్మలోగల ప్రారంభ భాగము కొంతకాలమువరకు చాలకష్టమైనది తోచును. బాటను పోవునప్పుడు తనవెంట అన్నము మూటగట్టుకొని వెళ్ళుట చాల భారముగా తోచురీతిని, లేదా వేపకాయ చేదుగానూ, మరియు కరక్కాయ వగరుగాను వుండురీతిని కర్మారంభము కూడా చాలకఠినముగా కనిపించును; లేదా ఆప్త కలయందు ఘాతుకమొనర్చు కొమ్ము బుర్రును, లేదా భోజన సౌఖ్యము ననుభవించుటకు ముందు నంటచేయుట యవేడి శ్రిమ పడవలసి వచ్చును. సరిగా యిజే విధమున మాటి మాటికిని కర్తవ్య కర్మలను ఆచరించుట ప్రారంభమున కాలా కష్టముగ కన్పించును; అందువల్ల వీటిని ఆచరించుట కర్తవ్య చాల కష్టకరమగును. అయినప్పటికిని, ఆరదిది తనకు నిహితకర్మలని తలంచి ఆకర్మ

లను చేయసాగును. కాని, వాటి నొనర్చుటలో ఏ స్వల్పమాత్రపు కష్టమైన కలుగగానే అతడు వెంటనే కంఠాదుపడి, అరంభించిన కార్యమును మధ్యలోనే అసంపూర్ణముగ విడిచిపెట్టును. నాకు గొప్ప అదృష్టమువల్ల యీ శరీరమువంటి అమూల్యవస్తువు లభించినది, నేను ఎవడో కర్మదరిదుర్దగు పాపి పతి నా యీశరీరమును కర్మలు మొదలగువాని నష్టములచే ఏకశుష్కింపజేయను?—అని అనును. ముందు కర్మ చేసి ఆ తరువాత బాని బోగమునకై ఎదురుచూడ మని - ఎవడు చెప్పను? నేడు నాకు లభించిన శుభములను అనుభవించి సౌఖ్యముగా వుండవలెను. ఈ రీతిని తారీరక కష్టములకు భయపడి కర్మలను విడిచివేయు పురుషుడు, ఓ అర్జునా! రాజసత్వాగ్ని యని యెరుంగుము. వాస్తవముగ చూచినచో, యిందులో కూడా త్యాగము వున్నది. కాని దీనిలో త్యాగఫలప్రాప్తి లేదు. పార్థివేలపై పడిన నెయ్యి హవనకర్మగా జవ కట్టబడదు; నీటిలో ముణిగి చచ్చిపోయినవానిని జలసమాధి చేసినాడని అనజాలము. అతని తప్పువలన అతనికి మరణము సంభవించినది. సరిగా యిదేరీతిని, శరీరబాధమువలన తన విహితకర్మలకు తిలాంజలి నిచ్చు పురుషునకు నిజమైన కర్మత్యాగఫలము ఎన్నమునూ లభించజాలదు. అనగా, ఓ అర్జునా! ప్రభాతఫలము నక్షత్రముల నన్నింటిని కబళించి వాటిని లోపింపజేయరీతిని, ఆత్మజ్ఞానోదయమై అజ్ఞాన సహితముగ అన్నిక్రియలను లోపింపజేసినప్పుడు మాత్రమే నిజమగు కర్మ త్యాగము సంభవించును. ఈవిధమగు కర్మత్యాగమునందు మోక్షఫలము వుండును. ఓ అర్జునా, అజ్ఞానమువలన కర్మలను త్యాగమొనర్చు పురుషునకు మోక్షఫలము లభించదు. కావుననే, రాజసత్వాగమొనర్చుట నెన్నడును నిజమైన కర్మత్యాగముగా తలంచరాదు. ఇక ఏవిధమగు త్యాగము వలన మోక్షఫలము లభించునో చెప్పెదమ వినుము.

కార్య మిత్యేవ యత్కర్మ నియతం క్రియతేఽర్జున !
సంగం త్యక్త్వా ఫలంచైవ స త్యాగ స్సాత్త్వికో మతః ! ౯
“తన అధికార స్వరూపానుసారము స్వాభావికముగా తన పంతుకు భచ్చకర్మలను సాత్త్వికపురుషుడు సాంగముగను, మరియు సకాత్త్రియము

గను ఆచరించును. కానీ, యిట్టి పురుషుని మనస్సును 'నేనీ కర్మలకు కర్తను' అనెడి అహంకారభావము ఎన్నడును స్ఫుర్పించనైన స్ఫుర్పించదు. మరియు, దానితోపాటు అతడు ఫలాశకు కూడా తిరిగిజరి నిచ్చి కూర్చుకొనును. ఓ అర్జునా, తనతల్లి తిరస్కరించుట, మరియు ఆమెనుగురించి తన మనస్సునందు కామవాసనను తెచ్చుకొనుట - యీ రెండునూ అధోపతనమునకు కారణమగును. కావున 'యీరెండు భావములునూలేని వాడై, ఆ పిమ్మట తల్లిని శుద్ధమనస్సుతో నేదించవలెను. గోవుముఖము అవ విత్రిముగనుండును. అంతమాత్రమున గోవునంతనూ పరిత్యజించవలెనని తలంచ నగునా? మనకు ఆత్మధిక ప్రియమైన ఫలములకు గల బెరఘృ మరియు వాటి యందలి గింజలూ తినదగినవికావు. కాని అంతమాత్రమున ఆ బెరఘృ గింజలూ పనికిరాని వగుటమాత్రమున, ఎవడైన ఆ కాయలను పారవేయ నగునా? సరిగా యిదేదిధమున 'నేను కర్తను' అనెడి అభిమానము, మరియు కర్మ-ఫలలోభము అను నీరెండునూ కర్మలందలి బంధత్వములు: తండ్రి తన కుమార్తెపట్ల తన మనస్సున నెన్నడును విషయవాసనను జనింపనివ్వని విధమున యీపైరెండు సంగతులను మనమనస్సున జనింపనివ్వకున్నచో, యిక యోగ్యము, మరియు స్వాభావికములగు కర్మలుకూడా మానవున కెన్నడును దుఃఖకారణములు కాజాలవు. ఈదిధమగు త్యాగమును మోక్షఫలములు కాచెడి సర్వక్రేవృత్తురాజముగా నేతలించవలయును. ఇట్టిత్యాగమే ప్రపంచమున 'సాత్త్విక' నామముచే ప్రసిద్ధమై యున్నది. బీజమును కాలి వేయుటచే వృక్షము నిర్వంశముగనై పోవురీతిని ఫలాశకు విడచివేయుట వలన ఎవని కర్మబంధకత్వము నాశమైపోవునో, ఎవనియందలి రజస్తమములు రెండును 'స్పర్శచుజిని స్ఫుర్పించుటవలన యినుమునందలి అమంగళ జనకమగు కాలిను నశించినరీతిని 'నశించునో, మరియు అంతట నిర్మల సత్వగుణమువలన ఎవని ఆత్మజ్ఞాన 'వేత్తి'ములు తెరచుకొనునో, అట్టి పురుషుని బోధ్యుడల ముందు గల యీ ప్రచండమగు దిశ్య - భ్రమ సంధ్యాసమయ

మందలి మృగజలమువలె తనంత తానే నాశమొందును. ఇట్టి పురుషునికి
అభిమతాశము (ఖాళీప్రదేశము) వలె పూర్తిగా అదృశ్యమగును.

న ద్వేష్ట్య కుశలం కర్మ కుశలే నానుషజ్జతే !

త్యాగీ సత్త్వ సమావిష్టో మేధావీ చిన్న సంశయః ||౧౦||

“కావుననే ప్రార్థనమువలన మనుష్యునకు ప్రాప్తించు మంచి -
చెడ్డ కర్మలు, జ్ఞానులవిషయమున ఆకాశమున మేఘములు లుప్తమైపోవు రీతిని
నాశమొందును. ఇంతేగాక, ఓ అర్జునా, యిట్టి పురుషునిదృష్టి ఎదుట
వర్తమానకర్మలు కూడా నిర్మూలము లగును, మరియు అందువలన
నాతడు సుఖ-దుఃఖములనెడి తగవులలో చిక్కుకొనడు. ఇంతేగాక, అతడు
కర్మలను కుభములని తలచి ఆనందముతో చేయుటగాని, పరిణామము
దుఃఖకరమని తలచి వాటిని ద్వేషించుటగాని ఎన్నడును చేయడు. ఎప్పుడును
స్వప్నమునందలి సుఖ-దుఃఖములనుగాని, వార్త-శోకములనుగాని మేల్కొనిన
పిచ్చుట ఆచుభదించని రీతిని జ్ఞానియగు పురుషుడు కూడా యీ మాయా-
జనిత విశ్వమోహమున జరిగెడి కర్మలయొక్క యిష్టానిష్ట పరిణామముల
విషయములలో ఉదాసీనుడై యుండును - కావుననే, ఓ అర్జునా, ఏ
త్యాగమునందు కర్మ మరియు కర్తయనెడి ద్వైతభావము లేకుండునో
అత్యాగమునే సాత్త్వికముగా నెరుంగుము. ఓ పార్థా, ఈ విధముగా కర్మ
త్యాగము చేయబడినప్పుడే వాస్తవ త్యాగమగును. అటుల కానిచో, యితర
విధములగు కర్మత్యాగ మొనర్చినచో అది యింకనూ బంధకములగునేగాని
విడచిపెట్టవు.

న హి దేహభృతా శక్యం త్యక్తుం కర్మాణ్యశేషతః |

యస్తు కర్మ ఫలత్యాగీ స త్యాగీ త్యభిధీయతే || ౧౧ ||

“మరియు ఓ అర్జునా, శరీరధారులై యుండి కూడా కర్మలను
తిరస్కరించువారిని అజ్ఞానులు మరియు మూర్ఖులుగా నెరుంగవలెను. కుండకు,

మట్టియెడల ద్వేషము కలుగుచో ఎన్నడైన దానిపని జరుగునా? నూలు పోగులను తిరస్కరించెడి వస్త్రము తన ఉనికిని తానే లేకుండా చేపికొనును గదా? ఇదేవిధమున, ఏ వస్తువుయొక్క అంగమున అగ్ని గలదో, ఆవస్తువు ఉష్ణత్వముచే దుఃఖించగలదా? దీతమెన్నడైన తన ప్రకాశమును ద్వేషించునా? ఇంగువ ఎన్నడైన తన ఉద్దామదర్పముపట్ల దుఃఖమును పొందుచో దానికెన్నడైన సుగంధము అభించగలదా? నీరు తన పలంచదనమును విడనాడుచో అది ఎచ్చట వుండగలదు? సరిగా యిదే విధమున, శరీరభ్రాంతి వున్నంత వరకు పూర్తిగా కర్మలను త్యాగమొనర్చుట యనెడి వెర్రితనమునం జేమైన అర్థముగలదా? మనము మన మత్తకముపై గంధపుబొట్టు పెట్టుకొందుము. యిందువలన మనమెప్పుడు తలచిన అప్పుడే ఆ బొట్టును తుడిచి వేయగలము. కాని, మనమెప్పుడు తలచిన అప్పుడే మన మత్తకమునే చీలి ఆవల పారవేయుట గాని, మరల మనము తలచినప్పుడు దానిని తిరిగి అంటించుటగాని ఎన్నడైన సంభవమగునా? సరిగా యిదేవిధమున, మనము మన యిష్టానుసారము చేసెడి శాస్త్రోక్తకర్మలను కదాచిత్తుగ మనము వదలిన వదలవచ్చును. కాని స్వాభావికమగు శారీరకకర్మలు మనల నెటుల విడచిపోగలవు? ఇందుకు గల కారణ మేమన, శ్వాసోచ్ఛ్వాసాది క్రియలు నిద్రావస్థలో కూడా జరుగుచునేవుండును. ఈ శరీరనిమిత్తముచే కర్మ లన్ని మనుష్యుని వెంటనంటియే యుండును. అవి బ్రతికియున్నప్పుడూ విడిచిపెట్టవు. మరణించిన పిమ్మటనూ విడచిపెట్టవు. ఈ కర్మ లనెడి పలసుండి తప్పించుకొనగలవారు శేవల మొక్క విధమైన పురుషులు మాత్రమే. వా రెవరు? వారు కర్మల జొనర్చినప్పటికిని వాటి ఫలాశ యనెడి పలతో చిక్కుకొననివారే. కర్మఫల మును యీశ్వరార్పిత మొనర్చినచో యీశ్వరప్రసాదముచే అవియే జ్ఞాన జోధను ఉజ్వల మొనర్చును. మరియు యీ రీతిని, జ్ఞానబోధ ఉజ్వలమై నప్పుడు ఆత్మజ్ఞానము వలన అజ్ఞానముతోపాటుగా కర్మలు కూడా రజ్జ

సర్వభ్రాంతి వశించినరీతిని వశించును. ఓ అర్జునా, యీ విధముగా జరిగెడి త్యాగము మాత్రమే నిజమగు కర్మత్యాగ మగును. కావున, యిట్టి త్యాగమొనర్చినవారిచే నిజమగు త్యాగులుగా నేను తలఁతును. అటుల కానిచో, మూర్ఖవచ్చిన రోగికి జాగా విద్రవచ్చినదని చెప్పినరీతిని 'ఒకకర్మచే వినుగెత్తి మరొక కర్మలో చిక్కుకొనుటను విభ్రాంతి యని చెప్పినటుల - యీవిధముగా చేయుటకూడా వాస్తవమునకు కర్మ దెబ్బలు తప్పించుకొనుటకుగాను, పిడిగుద్దులను సహించుటకు తయారగుట వంటిదే యగును. కాని, యీ త్రిభువనములందును కర్మఫలములను త్యాగ మొనర్చి, వాటిని (ఆ కర్మలను) నాశపితికి తెచ్చినవానిని మాత్రమే నిజమగు త్యాగిగా పెరుంగవలెనని మరొకమారు చెప్పుచున్నాను.

అనిష్ట మిష్టం మిశ్రంచ త్రివిధం కర్మణః ఫలమ్ ।

భవ త్యత్యాగినాంప్రేత్య నతు సన్యాసినాం క్వచిత్ ॥ ౧౨

“ఓ అర్జునా, వాస్తవికస్థితినినుసరించి చూచినచో కర్మ - ఫలము మూడువిధములు; కర్మ ఫలాశను విడువనివాడు కర్మ ఫలమును అనుభవించి తీరవలెను. తండ్రి కుమార్తెను కనును, 'యీమె నాదికాదు' అని ఆకన్యను యితరులకు అప్పించును; యీ రీతిని తండ్రి తన జవాబుదారినుండి విముక్తుడై పోవును. కాని ఆకన్యను గ్రహించిన జామాత యీమెవలలో చిక్కుకొనును. విషమమొక్కలను నాలెడివారు మరియు వాటిని ఉత్పత్తిచేయు వారు నగు లోకులు ఆ మొక్కలను యితరులచే అమ్మించి, తాము స్వయముగా భవోపార్జన మొనర్చి నుభవార్థకముగ జీవితము గడుపుదురు. కాని, దబ్బిచ్చి ఆ మూలికలను కొని, వాటిని నేదించు లోకులు మౌత్రిము తమ ప్రాణములకు ముప్పు తెచ్చుకొందురు. సరిగా యిదేవిధమున కర్త సర్వవిధములగు కర్మలూ చేసిన చేయుగాక, కాని ఆత డా కర్మ ఫలా ను తన మనస్సునం దుంచుకొనకున్నచో ఆతడు ఆ కర్తగానే వుండును;

ఈ రెండు విషయములను కర్మలు మార్పుచేయలేవు. బాటప్రక్కన నాట బడియున్న చెట్లయొక్క కాయలు కావలెననినవారికి మాత్రమే లభించును సరిగా యిదే విధమున, కర్మఫలములుకూడా వాటిని కావలెనన్నవారికి మాత్రమే లభించును. కాని, కర్మాచరణ మొనర్చికూడా వాటి ఫలమును గైకొననివాడు మాత్రమే యీ సంసారచక్రమున చిక్కుకొనడు; ఏలన యీ త్రివిధముగా గల ప్రపంచమంతయు కర్మఫలమే. దేవ, మనుష్య, స్థావరములయొక్క పేరే సంసారము. మరియు యిది మూడే కర్మఫలము లందలి త్రివిధములు. ఈ కర్మఫలములు మూడు విధములుగా నుండును— అది, ఇష్టము, అనిష్టము మరియు ఇష్టానిష్టములు. విషయములచే బుద్ధి అంకితమై జీవులు అధర్మప్రవృత్తి గలిగి దుష్ట కర్మలను చేయసాగినప్పుడు ఆ జీవులు క్రిమికీటకములు మరియు మృత్తిక - సామానము మొదలగు నీచశరీరములను పొందుదురు. దీనినే అనిష్టకర్మ ఫల మని యెరుంగవలెను. కాని స్వధర్మమును ఆచరించుచూ, తన అధికారముపై దృష్టినుంచి వేదకాస్తాని సారముగా పుణ్యకర్మలను ఆచరించెడి జీవులు, ఓ అర్జునా, ఇంద్రాదిదేవతల యొక్క ఉత్తమశరీరములను పొందుదురు. దీనినే కర్మలయొక్క యిష్టఫలమందురు. తీసి మరియు పుల్లని రసముల సమ్మేళనముచే ఆ రెండింటిని మించిన మరొకమూడవ విచిత్రము మరియు స్వాదిష్టము నగు రసము జనించును. మరియు యోగసాధనలో రేచక సహాయము వలననే కుంభకముకూడా జరుగును (అనగా, మానవుడు శ్వాసను బయటకు విడచివేసి నప్పుడే (రేచకము) అతడా శ్వాసను లోపల బంధించుటలోకూడ సామర్థ్యముగలవాడగును. (కుంభకము) ఇదేవిధముగా సత్త్వాసత్త్వములు రెండున్నూకలసి పూర్తిగా ఒక్కటిగా నైవోయినప్పుడు సత్త్వాసత్త్వములు రెంటికీ భిన్నమగు మరియుక విచిత్ర పదార్థము జనించును. ఇందువల్లనే, శుభా శుభ ఫలమిశ్రితముచే కలిగెడి కర్మఫలము వలన మనుష్య దేహము ప్రాప్తించును. దీనినే కర్మలయొక్క ఇష్టానిష్టము అనగా మిశ్రితఫలముగా

నెరుంగవలెను. ఈ త్రివిధములగు కర్మఫలములే యీ ప్రపంచమునం
దంతటను వ్యాపించియున్నవి. ఇక, ఆశకు లోనైన జీవున కీ ఫలములను
అనుభవించినచో తీరవలెను. దీనినుండి తప్పించుకొనుట కాతని కే ఉపాయమూ
వుండదు. నాలుక ఊరినప్పుడు దానికి దుష్పదార్థములను తినుటచాల
యిష్టముగావుండును; కాని, అంతమున ఆ పదార్థములను తినుటవల్లనే
మానవునకు మృత్యుముఖము లోనికి పోవలసి వచ్చుచున్నది. అడవిలో
ప్రవేశించినంతవరకు మౌనమున మౌనగాండ్ర మైత్రి మంచిదిగా
కానించును; చేయ్యయొక్క అవయవములను స్పర్శించినంతవరకు ఆమె
చూచుటకు అవశ్యవతిగానే కానించును. సరిగా యిదేవిధమున, కర్మా
చరణము వలన అంగములలో ప్రాధిభ్యము సంపాదించుచుండును. కాని,
అంతమున, ఆకర్మఫలములు ఒక్కమారుగా ఆకరిమించుకొని కూర్చోనును,
శక్తికాలియగు సాహుకారు ఋణస్థుడు చెప్పిన వాయిదా ప్రకారము
ఆప్పుడు చూచు చేసికొనుటకు ఋణగ్రస్తునివద్దకు వెళ్ళినప్పుడు, ఆ ఋణ
గ్రస్తునికి ఆ వాయిదా ప్రకారము డబ్బుయివ్వకుండా తప్పించుకొనుటకు
ఏవిధమున ఉపాయమూ లేకుండురీతిని, మానవుడుకూడా యీ కర్మఫలముల
ననుభవించకుండా ఏ విధముగానూ తప్పించుకొనలేడు. జొన్నకంకెనుండి
రాలి నేలపై పడిన జొన్నగింజలూ మరల ఆ జొన్నలనే పండించును,
జొన్నలనుండి జారి నేలపై పడిన గింజలూ మరల ఆజొన్నలనే పండించు
రీతిని, జీవుడు ఒకమారు ఒకఫలమును భోగించగానే దానితోపాటు అనేక
యితర కర్మ - ఫలములను కూడా జనింపజేయుచునే యుండును. నడచు
నప్పుడు ప్రతి అడుగునా వెనుక అడుగుకు ముందుగానే పడురీతిని, లేచా
నదిని దాటుటకై మనము ఏఒడ్డుకు చేరదమో ఆ ఒడ్డును యీ ఒడ్డుఅనిన్నీ,
దానికి అవతలపై పువున్న ఒడ్డును ఆఒడ్డు అనిన్నీ అందుము, మరియు ఆఒడ్డుకు
వెళ్ళుటకై యీ ఒడ్డును దాటవలసియే యుండురీతిని, కర్మఫల భోగమునకు
కూడా అంతము వుండనే వుండదు. సాధ్యము మరియు సాధన నిమిత్తముచే

ఫలభోగము నిరంతరము విస్తరించుచునే యుండును. మరియు యీ రీతిని ఫలాలను విడువని జీవుడు సంసార చక్రమున యింకనూ చిక్కు బడి పోవును. చామంతి మొగ్గలు వికసించును, కాని ఆ వికసించుటతో పాటుగా అవి ఎండిపోవుటకూడా ప్రారంభమగును. సరిగా యిదేవిధమున, కర్మకు నిమిత్తముగానగు లోకులు తమలోతాము కర్మత్వమును ఆహ్రించుకొనరు. మరియు కర్మ ఫలమును త్యాగమొనర్చి 'విత్తనమునకై వుంచిన ధాన్యమును యింటివాడకమునకై ఖర్చుపెట్టుటచే వ్యవసాయము పని అగిపోవు రీతిని' కర్మలనుకూడ అంతమొందింతురు; ఇట్టివారు సత్త్వశుద్ధి బలముచే గురు-కృపామృత తుషారముతో నిండియున్న అత్యుచోధచే పరిపూర్ణులగుదురు, మరియు వారికిగల ద్వైతభావమునెడి దారిద్ర్యము నాశమొందును. అంతట జగద్రభమును నిమిత్తముగా నొనర్చుకొని భాసిల్లెడి త్రివిధ ఫలములూ నాశమొందును, మరియు అట్టిస్థితిలోభాక్తయూ మరియు భోగమూ కూడా లోపించును. ఓ వీరశ్రేష్ఠుడవగు అర్జునా, యీ విధముగా జ్ఞానప్రధానమగు సన్యాసమును గైకొన్నవారు మాత్రమే వాస్తవమునకు ఫలభోగవాసనలను అంతమొందింతురు. మరియు, యీ విధమగు సన్యాసమువలన అత్యస్వరూపమునందు దృష్టివిస్తృత మైనప్పుడు, యిక కర్మలు స్వతంత్రమైనవా, లేక భిన్నమైనవియో యనెడి ప్రశ్నయే ఉదయించుటకు అవకాశము వుండదు. గోడయే పడిపోయినప్పుడు దానిపైన గీయబడిన చిత్రము కూడా మట్టిగానేఅయిపోవును. రాత్రిసమాప్తమొందినప్పుడు అంధకారము నామమాత్రమునకైన వుండునా? మూలవస్తు స్వరూపమే నాశమొందినప్పుడు యిక దాని ఛాయ ఎచ్చట పడగలుగును? అదమే లేనప్పుడు మన ముఖముయొక్క ప్రతిబింబ మెట్లు, ఎవట పడగలదు? నిద్రయే లేనప్పుడు స్వప్నమెటుల జనించగలదు? ఇక స్వప్నమే లేనప్పు డిక సత్యాసత్య ప్రశ్నయే కలుగు టెటులు? సరిగా యిదేవిధమున, యీ విధమగు జ్ఞానప్రధాన సన్యాసము వలన

మూల - అవిద్యయే నాశనమైవప్పడిక, దాని కార్యమగు కర్మ - ఫల వ్యాపార మెటుల జరగగలదు ? కావుననే, సన్యాసిపై కర్మయొక్క పరిమితి ఎన్నడును ప్రాయుక్తము కానే కాజాలదు. కాని, మానవుని శరీరమున అవిద్య వున్నంతవరకు ఆత్మ కర్మత్వాభిమానముచే శుభాశుభములగు అన్ని కర్మలను జెంటాడియే యుండును. మరియు, దృష్టిలో భేదభావము నిలచి యున్నంతవరకు, ఓహోహో వరకు అర్దునా, అత్తిమరియు కర్మలందు భేదభావము నిలచును యుండును. ఓహోహో మరియు పడమర దిక్కులందు ఎరిగరుగు భేదభావము వుండునో, లేదా ఆకాశము మరియు మేఘము, సూర్యుడు మరియు మృగజలము, లేదా భూతలము మరియు వాయువునందేవిధముగు భిన్నత్వము కాన్పించునో, లేదా నదీజలమునందు రాళ్ళు మరియు రాతిబండలూ ముడిగి యున్నప్పటికిని ఆ రెంటియందును ఆకాశ పాతాళములను పోలిన భేదము వుండుచీతిని, లేదా నీటిని మసగు పరచెడి మరియు అణచి యుంచెడి నాచు నీటికీ భిన్నముగా నుండు రీతిని, లేదా దీపము నుండి ఎల్లప్పుడూ ఉత్పన్నమయ్యెడి కాటుకను ఎన్నడును దీపమని యనుటకు వీలులేని రీతిని, లేదా చంద్రునిపై కాన్పించెడి మచ్చ చంద్రునితో కలసి ఎన్నడును ఏకరూపమును పొందజాలని రీతిని, లేదా దృష్టి మరియు నేత్రములయందు అపారమగు భేదము వున్నరీతిని, లేదా మార్గము మరియు మార్గస్థుడు, లేక పరీవాహము మరియు దానియందు కొట్టుకొనిపోవు పురుషుడు లేక అద్దము మరియు దానిలో తన ముఖప్రతిబింబమును చూచెడి మనుష్యునందునూ ఎంత అధికమగు భేదము గలదో, ఓఅర్దునా ? అదేవిధమగు భేదము ఆత్మ మరియు కర్మయందుకూడా గలదు. కాని యీ భేదమెప్పుడు కాన్పించును ? యీ భిన్నత్వమును తెలిసి కొనుటకు అజ్ఞానము అవకాశమిచ్చినప్పుడు మాత్రమే. సరోవరము నందలి కమలములు వికసించి మార్పుడు ఉదయించెనని సూచించును, మరియు ఆకమలములు భ్రమరములచే తనయందలి మధువును గోలనిచ్చుచున్నవి. సరిగా యిదేవిధమున, ఆత్మచే

జరిగిడి క్రియలు మరి యితరకారణముల వల్లనే మాటిమాటికి ఉత్పన్న మగుచున్నది. దీనికిగల కారణములు ఐదు. ఈవిడింటిని వివరించెదను వినుము.

పంచై తాని మహాబాహు! కారణాని నిబోధ మే

సాంఖ్యే కృతాంతే ప్రోక్తాని సిద్ధయే సర్వకర్మణామ్ ||౧౩||

“బహుశః నీకా అయిదు కారణములు తెలిసియే యుండును. ఏలనన శాస్త్రములు ఎలుగెత్తి వాటిని వర్ణించినవి. వేదరాజయొక్క రాజధానిలో సాంఖ్యవేదముయొక్క ప్రాసాదమున తత్త్వవివేచన యనెడి ధంకా చెబ్బిలచే యీ నూచన మొనర్పబడుచున్నది. సుసారమందలి సమస్త కర్మలు జరుగుటకు మూల హేతువులు యీ కారణములే అగును. అయినను ఆత్మతో వాటికి సంబంధము ఏర్పరచరాదు. ఓ అర్జునా, యీ రీతిని యీ అయిదు కారణములను గురించిన్న చాటింపు చేయుటవలన, యీ విదుషా అతి పృథివిని పొందినవి. అందుచే యీ విదుషోజములను నీవుకూడా తెలిసికొన్నచో నీకు కూడా మేలు కలుగునని నాతలంపు. జ్ఞాన - చింతమణి నైన నేనే నీచేతిలోనుండగా, నీవీకారణములను మరియొకరి వలన తెలిపి కొనవలసిన అవశ్యక మేమిగలదు? మన ముందు అద్దమును పెట్టుకొన్నప్పుడు, నేనెటుల కనిపించుచున్నానని యితరులను అడుగనేల? నా భక్తులు ఏ హేతువుతో ఏ వైపుచూతురో, నేనుకూడా ఆవైపే ఆ హేతు రూపమును ధరించి చేరుదును. ఇట్టి భక్తవత్సలతగల పృథువునగు నేను నీచేతి బొమ్మగా నగుచున్నాను”. ప్రేమావేశమునకు లోనై క్రికృష్ణభగవాను లిటుల మాట్లాడుచూ తన్నుతానే మరచిపోయెను. ఇక అర్జునుడో అనందసాగరమున మునిగియే పోయెను. వెన్నెల వర్షించు చున్నందువల్ల దాని మూలమున సోమకాంతమణి పర్వతము కరిగి సరోవరముగా నైపోయిన దన్నటుల సుఖము మరియొ ఆత్మప్రత్యయపు మనోభావములకును మధ్యగల తేర తొలగిపోవుటవలన అర్జునుడు కేవలము సాఖ్యమూర్తికా అయిపోయెను. క్రికృష్ణుడు అన్నింటను సమర్థుడేగాన యిట్టిపీడిలో తాను

పూర్వమువలె ప్రకృతిస్థుడై, సుఖపాగరమున మునుగుచున్న ఆర్జునుని బయటకు లాగుటకై వెంటనే ముందుకు సాగెను. ఆ సమయమున వచ్చిన పెద్దదగు సౌఖ్యతరంగము ఆర్జునుని పోలిన గొప్ప-గొప్ప ధీరులగు వీరులుకూడా తమబుద్ధి సహితముగ మునిగిపోవునంత గొప్పదిగా వుండెను. కాని, భగవానులు ఆ సౌఖ్యపువరదను కూడా అడ్డగించి యిటులచెప్ప నారంభించెను -

“ఓ అర్జునా, నీవు నీ ఆత్మ స్వరూపమును మరచిపోవుము” ఇది విని ఆర్జునుడు నిట్టూర్చి, తలవంచుకొనెను, అటుపిమ్మట ఆతడిటుల యనెను- “ఓ దేవా, మీరు పురాణములను చూడఁడు. నేను మీ దగ్గరగానే వున్నప్పటికిని, మీకు భిన్నముగావుండుటవల్ల నేను ఆసంతృప్తుడుగానున్నానన్న పంగతిమీరెగినదే; ఇందువలన, మీతో నేను పూర్తిగా సమరసత్వమును పొందవలెనని ఉత్సహించుచున్నాను. నాకిట్టిపిత్రి లభించినప్పుడు నాతో మీరు ప్రేమపూర్వకముగ విసోదము లాడకన్నచో, ఏల మాటిమాటికి నా జీవదశను నాకు జ్ఞప్తికి తెత్తురు?” అంతట శ్రీకృష్ణు డిటుల జవాబిచ్చెను- “ఓ పెరిఅర్జునా, నీకిప్పటికిని యీ విషయము చక్కగా బోధపడలేదా? చంద్రుడు మరియు ఆతని వెన్నెలలో ఎన్నడైన ఏ విధముగ భిన్నత్వమైన వుండునా? ఇంతేగాదు, నా ఉపస్థానందలి మరియుకవిషయమునుకూడా నీకుచెప్పెదనుమినుము. ఈ సమరసత్వమును నీకు చూపుటలోను మరియు దానిని నీ ఆనుభవములోనికి తెచ్చుటలోనూ నాకు నిజముగా అతి భయము కలుగుచున్నది. మరియు నీవు కలిపించినప్పుడు నీ కలహమును నేను ఓర్చుకొనుటకు గల కారణము కూడా నీ పట్ల నా మనమున గల ఆత్మధిక మగు ప్రేమయే. మనలో మనకు ఒకరి పట్ల మరొకరికి ప్రేమలక్షణములు నిలచియున్నంతవరకు మన యిరువురియొక్క వ్యక్తిభేదముకూడా తప్పక నిలచియే యుండును. కావుననే, యిక యీ విషయమును గురించి అధికముగ చర్చించ నక్కరలేదు. ఓ అర్జునా! ఆత్మకు కర్మ లెటుల భిన్నముగా నుండునో చెప్పెదనుమినుము. ఇంతలో అర్జునుడు మరల యిటుల యనెను. “ఓ మహారాజా!

నా మనస్సున యీ సమయమున జనించుచున్న ప్రశ్నను గురించిన ప్రస్తావనను మీరే తీసికొనివచ్చి నాకు చాలా మేలుచేసిరి. సమస్త కర్మలకును మూలబీజమైన కారణ - పంచకమును గురించి వివరించి చెప్పుదునని మీరే నాకు వాగ్దాన మొనర్చితిరి గదా? అంతేగాక, ఆత్మకు యీ కర్మలతో ఏవిధమగు సంబంధమూ కూడా లేదని మీరే నెలవిచ్చి యున్నారు. ఇక యీ విషయమును గురించి వివరించి చెప్పుటమాత్రమే మిగిలియున్నది. ఇది విని, విశ్వాధిపతి యగు శ్రీకృష్ణు డత్యధిక సంతసముతో నిట్లు లనెను. “నీవలె యిట్టిప్రశ్నలకు జవాబులు వినునంతటి శ్రద్ధ, పట్టుదలలుగల శ్రోత లెవరు లభింతురు? కావుననే, ఓ అర్జునా? నేను నీకు చెప్పెదననిన సంగతుల నన్నింటిని యిక చెప్పెదను వినుము. వీటన్నిటివలనను నీపై అంతకుపూర్వముకల శ్రమ భారము మరియొకను వృద్ధియైనది”. అంతట అర్జునుడిటుల యనెను “ఓ దేవా, మీరు మొదట చెప్పిన విషయమును మరచినటుల తోచుచున్నది. ఈశ్వరుని కొరకే మీరు ‘నేను’ ‘నీవు’ యనెడి వ్యక్తిభావము నుంచు చున్నారు.” అంత శ్రీకృష్ణు లిటులనిరి “అటులనా? అయినచో సావధానుడవై వినుము. ఈ కర్మలన్నియు ఆ ఐదు కారణముల వల్లనే జరుగుచున్నవి, మరియు ఆత్మకు యీ కర్మలలో దేనితోనూ సంబంధము లేదు. యీ అయిదు కారణముల కలయికవల్లనూ కర్మకు యేర్పడెడి ఆకారణముకు గల హేతువులు కూడా అయినే. వీటి అన్నింటి కిని భిన్నముగా వుండెడి ఆత్మ కేవలము తటస్థుడుగా వుండును, ఆతడు హేతువు కాదు. నిమిత్త కారణమూ కాదు, అంతేగాక ఆతడు కర్మలు సిద్ధించుటకై స్వయముగా ఏప్రయత్నమునూ చెయ్యడు. ఆకాశమున రాత్రింబవళ్ళు సంభవించు రీతిగానే ఆత్మలో కూడా శుభాశుభకర్మలు సంభవించుచుండును. జలము, తేజము మరియు పొగ - యివి వాయువుతో కలిసినప్పుడు ఆకాశమున మేఘములుజనించును, కాని ఆకాశమునకువీటినిగురించిన ఎరుకయే యుండదు. కొయ్యచే నావ తయారగును. దానినినావికులు నీటిలో నడుపు

దురు, మరియు గాలి ఆనావను సడపించును; కాని, జలము కేవలము తట స్థముగా సాక్షిరూపమునం దుండును. మట్టిని ఎచ్చటినుంచియో మోసికొని వత్తుము, మరియు ఆ మట్టివుండలతో పాత్రలు తయారగును. దండము యొక్క సహాయముచే కుమ్మరిసారిపై ఆ పాత్రలు త్రిప్పబడును, మరియు వాటితోపాటు సారె కూడా తిరుగుచునే యుండును. కాని దీనికంతకును కర్తృత్వము కుమ్మరివానియం దుండును. వీటి అన్నిటికిని పృథివియొక్క ఆధారము తప్పక లభించును. కాని యీ ఆధారమును మించి పృథివికి మరియు కేవలమైన సంబంధమైన వుండునా? సరిగా యిదే రీతిని, అయిదు హీతువులు కలిపినప్పుడు ఆ ఐదు కారణముల వల్లను కర్మయంత్రానికి తీగ వీర్పడును-కాని ఆత్మ వీటి అన్నింటికిని ఎల్లప్పుడు భిన్నముగానే వుండును.

అధిష్ఠానం తథాకర్తా కరణంచ పృథగ్విధమ్

వివిధాశ్చ పృథక్చేష్టా దైవంచైవాత్ర పంచమమ్ ||౧౮

“ఇక నీ కా అయిదు కారణములయొక్క లక్షణములను విడివిడిగా వివరించి చెప్పెదను వినుము. భిన్నభిన్న ముత్యములను విడివిడిగా పరిక్షించి గైకొను రీతిని, కర్మలక్షణల అయిదు కారణములను కూడా వాటికిగల భిన్న భిన్న లక్షణ సహితముగా వినుము. ఈ విడిదింటియందును ‘దేహము, మొదటి కారణము. దీనిని ‘అధిష్ఠాన కారణ’ మందురు; ఏలనన, యీ దేహమున భోక్త తనభోగ్యవిషయములతో కూడి నివసించును. ఇంద్రియములు రాత్రింబవళ్ళు కష్టించుచుండును. మరియు వాటిద్వారా ప్రకృతి బలముచే లక్ష చెడి నుఖ-దుఃఖములను అనుభవించుటకై పురుషునివద్ద యీ దేహము తప్ప మరెన్నోననున్న వుండదు; మరియు, యిందువలన, యీ దేహమును ‘అధిష్ఠాన’ మందురు. ఈ శరీరము యిరువదినాల్గు తత్త్వములు ఒక్కటిగా కలసి

యందుండి నివాసగృహము. బంధము మరియు మోక్షము లనెడి జంజాటమునకు పరిష్కారము కూడా యిచ్చటనే జరుగును. జాగ్రత్త, స్వప్న, నుషుప్తు లనెడి త్రివిధావస్థలకు కూడా యిదియే ఆధారస్థలము; కావుననే ఓ అర్జునా ! యీ దేహమును 'అధిష్ఠాన' మందురు. కర్మకు గల చెండవ కారణము 'కర్త' ఈ కర్తనే చైతన్యమునకు ప్రతిబింబ మందురు. ఆకాశమే జలమును వర్షింప జేయును. మరియు ఆ జలమునల్ల భూమిపైన చెరువులు మొదలగురది ఏర్పడును: మరల ఆచే చెరువులో ఆకాశము ప్రతిబింబించుచున్నది. లేదా, ఒక్కొక్కప్పుడు నిద్రలో రాజు తనను తానే మరచిపోవును. అప్పు డాతడు స్వప్నములో 'తాను దరిద్రుడనైపోతి' నని అనుభవించుచును. సరిగా యిదే విధమున, చైతన్యమునకు కూడా ఆకాశ స్వరూపము మరపుకు వచ్చును. అందువల్ల అతని కప్పుడు దేహభాస జనించును. అటుపిమ్మట, చైతన్యము దేహభిమానమువలన అనేక విధములుగా అభినయించును. మరియు దేనికి ఆత్మ - స్వరూపమున గురించిన మరుపుకలుగుట వలన జీవు డనెడి పేరువచ్చి నదో, మరియు అన్ని విషయములందును దేహముతోపాటుగా వుండవలెనని ఎవడు ప్రతిజ్ఞ చేసినవాడై యుండునో, మరియు ఎవడు భృషపడి ప్రకృతివల్ల జరుగుచున్న కర్మల నన్నింటిని నేనే చేయుచున్నానని అను చుండునో, అట్టి జీవాత్మనే నే నీ ప్రకరణమునందు 'కర్త'యని చెప్పితిని. ఏకస్వరూపముగా వుండెడి దృష్టి కనుబొమలపైనుండెడి తెండుకల వలన అరుగువలె అంతటను పగిలియుండి కాన్పించు రీతిని, లేదా మూలమున యింటిలో వెలిగెడి ఒకే దీపప్రకాశము బయటనుంచి భిన్నభిన్న మగు కిటికీల గుండా చూచినప్పుడు భిన్నభిన్నముగా కాన్పించు రీతిని; లేదా ఒకేమనుష్యుడు శృంగారాది నవరసములతోను క్రమ క్రమముగ ఉల్లాసము పొందినవాడైతప్పుడు వృత్తి భేదముచే నవవిధములుగా భాసిల్లరీతిని. బుద్ధికి గల జ్ఞానశక్తి ఏకస్వరూపముగలదే యైనప్పటికిని అది చెవులు మరియు కనులు

మొదలగు బాహ్యీంద్రియములద్వారా భిన్నభిన్న రూపములుగా ప్రకట
మగును. దీనినే 'ప్రళగ్విధకరణ' మందురు. ఓ అర్జునా ? ఇది కర్మలక్షణల
మూడవ కారణము. తూర్పుదిక్కు మరియు పడమటి దిక్కులనుంచి
ప్రవహించు ప్రవాహములు సమ్యేశనమును పొందినప్పుడు ఒకే నీరు భిన్న
భిన్న నదీ - నదరూపములచే భాసిల్లుచున్నది, వాయువునందుగల ఆకుండ ఏక
స్వరూప క్రియాశక్తికూడా భిన్న భిన్న స్థానములందు పాప్తింతుటవలన భిన్న
భిన్న స్వరూపములు గలవి గాతోచును. ఆ శక్తి వాక్కులలోనికవచ్చినప్పుడు మను
ష్యుడుమాట్లాడ సాగును. చేతిలోనికవచ్చినప్పుడు యిచ్చుట-పుచ్చుకొనుటల
నొనర్చును. పాదములలోనికవచ్చినప్పుడు నడువసాగును. గుద్దావరములోనికి
వచ్చినప్పుడు మల విమోచన మొనర్ప సాగును. మరల ఆవాయువే నాభి
నుండి హృదయమువరకు ఓంకారమును ప్రకట మొనర్పసాగినప్పుడు దానిని
'హ్రిణివాయువు' అందురు. ఆ శక్తియే వైశున్న భాగమున ప్రవేశింపసాగి
నప్పుడు దానిని 'ఉదానవాయువు' అందురు. ఆ శక్తియే అధోద్వారమునుండి
ప్రవహింపసాగినప్పుడు దానిని 'అపానవాయువు' అందురు. మరియు అది
శరీరమందంతటను వ్యాపించి యున్నప్పుడు దానిని 'వ్యానవాయువు' అందురు.
మనము భుజించిన అన్నరసమును యీ శక్తియే శరీరమందలి భిన్నభిన్న భాగ
ములకు చేర్చును. మరియు శరీరమందలి మూల - మూలలలో నిరంతరమిది
వ్యాపించియుండును. ఈ రీతిని నలువైపులను తిరిగి ఆ క్రియాశక్తి అంతమున
నాభికమలమున స్థిరపడియుండును. మరియు ఆ సమయమున దానిని
'సమానవాయువు' అందురు. ఆవలింత, తుమ్ము, తేమ్ము మొదలగు
రూపములలో జరుగుచుండు వాయుక్రియల నాచుములు నాగము, కూర్మము
మరియు కృకరము మొదలగునవై యున్నవి. ఈ రీతిని ఓ వీరశ్రేష్ఠుడ వగు
అర్జునా ! వాయువు చేసెడి క్రియ లన్నియు ఏకరూపమైనవే అయినప్పటి
కిని వాటి రీతి - భేదముల ననుసరించి వాటికి వివిధనామము లేర్పడినవి.
మరియు యీ భిన్నభిన్న రీతులచే భిన్నరూపములుగా జరుగుచుండెడి

వాయుకత్తి కర్మలు జరుగుటకు నాల్గవ కారణము. ఆరు ఋతువులందును శరదృతువు అన్నింటికంటె ఉత్తమమైనది. మరియు ఆ శరదృతువు నందలి చంద్రుడికి నూ అత్యధిక మనోహరముగా నుండును. మరియు అందునను పున్నమనాటి చంద్రుని స్థితిని గురించి అడుగవలయునా! ఇదే విధమున వసంతఋతువులో తోటలు అత్యధికశోభగలవై యుండును. ఇట్టి తోటలో ప్రియజనుల సాంగత్యము లభించుచో దాని మాధుర్య మేంకనూ అధిక్మగును. ఇట్టి సాంగత్యమునందు ఉత్తమము మరియు ప్రేమ పూర్ణమూ నగు ఉపచారకులుకూడా లభించుచో, యింక ఆ సుఖము అంతేవుండదు. లేదా ఓ అర్జునా, అసలే కమలము, అందుపై అది పూర్తిగా వికసించినది. మరియు అందుమీద సుగంధిత పరాగరేఖలు విఫులముగా నున్నవి. మరియు, యీ రీతిని అచ్చట త్రివేణీసంగమము ఏర్పడినదా యన్నటుల పున్నపప్పుడు, దాని శోభకు ఏ కొరంత కలుగగలదు? అసలే మధురమగు వాక్కు, దానికితోడు కవిత్వ సంయోగము, మరియు ఆ కవిత్వమునకు రసీకత్వము ప్రాప్తించినది. మరియు ఆ రసీకత్వమునందు కూడా పరమార్థ తత్వలాలసత్వముకూడా వుండి, యీవిధమగు సాటిలేని సంయోగము తటస్థించుచో ఎంతఉత్తమముగా వుండును! సరిగా యిదేవిధమున, అంతఃకరణ మందలి సమస్తవృత్తులందునూ ఒక్క బుద్ధియే సర్వశ్రేష్ఠమైనది. మరియు, యింద్రియముల ఆవేశముచే అది యింకనూ అధిక లేజస్వియగును. మరియు ఆ యింద్రియావేశమునందు వాటి అధిదేవత మండల మింకనూ అత్యధిక శోభాదాయకముగ నగును. నేత్రాదిదశేంద్రియములకును వెనుక, వాటికి తమకృపచే బలమును పుసాదించెడి నూర్యుడు మొదలుగాగల దేవతామండలము వుండును. ఓ అర్జునా! యీ దేవతా మండలమునే కర్మల జరుగుటకు ఆయిదవ కారణముగా నెరుంగుము “అర్జునునితో శ్రీకృష్ణు డీవిషయములను చెప్పి, మరల యిటులఅనిరి.” నీకు సులభముగా తెలియు రీతిని యీకర్మలన్నింటిని గల మూలకారణములను గురించి వివరముగా చెప్పితిని, ఇక యీమూల

కారణములే విస్తరింపబడి, కర్మలు అపారముగ విస్తరించుటకు అవకాశ మిచ్చును. ఇటుల జరుగుటకుగల విడు హేతువులను గురించియూ, యికనీక విస్తరించి చెప్పెదను వినుము.

శరీర వాఙ్మనోభిర్య త్కర్మ ప్రారభతే నరః ।

న్యాయ్యంవా విషరీతం వా పంచైతే తస్య హేతవః ౧౭

వసంతా గమనము పూర్తిగా సంభవించినప్పుడు అది నూతన పల్లవ ముల ఉత్పత్తికి హేతుడగును. అపిమ్మట ఆ పల్లవములే పుష్ప గుచ్ఛములను జనింపజేయుచు, మరియు అపుష్పములనుండియే అటుపిమ్మట కాయలు బయలు పడెను. లేదా వర్షముతువు వచ్చినప్పుడు అది తన వెంట పెక్కు మేఘము లను గొనివచ్చును. ఆ మేఘములవలన వర్షము కురియును. ఆ వర్షమువలన యశ్చేచ్ఛగ పంటలు పండును. తూర్పుదిక్కు అరుణుని జనింప జేయును. ఆ అరుణుడు నూర్యుని ఉదయింప జేయును, ఆ నూర్యుని మూలమున పగలు వచ్చును. సరిగా యిదేవిధమున, ఓ అర్జునా ! మనస్సుకూడా కర్మలను సంకల్పించుటకు హేతువై యున్నది. ఈ సంకల్ప ములవల్లనే వాణి యనెడి దీపము ప్రజ్వలిత మగును. మరియు అంతట ఆ దీపము సమస్త కద్యసముదాయములయొక్క మార్గమును ఉజ్వల మొనర్చినప్పుడు కర్త కర్మ లానర్పుట కుద్యమించసాగును. ఈప్రయత్నము లందే శరీరాదు సముదాయము శరీరాదులకు హేతువులుగా నగును. ఇనుప వస్తువులను తయారుచేసెడి పను లన్నియు లోహద్రవ్యమువల్లనే ఆగు రీతిని, మరియు (వస్త్ర)ములు) నేత నేయునప్పుడు దారములతో అల్లబడిన పడుగు పేకల మూలముననే ఆ తంత్రుసముదాయముచే వస్త్రములు తయారగు రీతిని, మనస్సు, వాక్కు మరియు శరీరము (త్రికరణములు) లద్వారా ఏయే కర్మలు ఆచరింపబడునో, ఆకర్మలే మన, వాక్కు మరియు శరీరములకు హేతువులుగా నగును. రత్నములవల్లనే రత్నములు కూర్పబడిన డగలు తయారగును. ఈఉపమానమే యిచ్చటకూడా చెల్లును. ఎవరైన నిన్ను

శరీరాదులే కారణము తైనప్పుడు, ఆ శరీరాదులే హేతువులుగా ఎటులగునని ప్రిశ్నించుచో, వారి కీరీతిని సమాధాన మివ్వవచ్చును. నూర్యప్రకాశమునకు హేతువు నూర్యుడే, కారణమూ నూర్యుడే, లేదా చెరుకుయొక్క కాండము చెరుకు వృద్ధియగుటకు హేతువుగానూ యగును. మరియు కారణము కూడా యగును, లేదా వాద్దేవతను స్తుతించవలె నన్నచో వాణినే ఆ పని యొనర్చునటుల చేయవలెను, లేదా వేదముల మహత్త్వమును స్వయముగా వేదములే గాన మొనర్చగలగు రీతిని, మనము 'శరీరాదులే కర్మలకు కారణమని' నిస్సందేహముగా తెలిసి యున్నప్పటికిని, 'అవియే (శరీరాదులే) ఆకర్మలకు హేతువులుకూడా అగుననుటలో' ఏ మాత్రము అసత్యములేదు. మరియు శరీరాది కారణములకు శరీరాది హేతువులతో కలయిక సంభవించినప్పుడు సృష్టి యయ్యెడి కర్మసముదాయము శాస్త్రోక్త మార్గమున జరుగుచున్నచో ఆ కర్మలన్నియూ న్యాయసంగతము లగును; మరియు ఆకర్మలే న్యాయహేతువులుగా కూడా నగును. వర్షము తువునందు వర్షము తురిసి స్వాభావికముగా ధాన్యత్ర పాలముములవై పోవసాించును, మరియు ఆ పాలములను పూర్తిగా నింపును. కాని, అందు వల్ల ఎంత ఎక్కువ ఉపయోగముండును! లేదా వడరబోతు శోపముచే అనాలోచితముగా యింటినుండి బయటకు వెళ్ళిపోయి, తెలియకుండానే ద్వారకానగర మార్గమును పట్టుచో, అతనికి ఆపని కష్టకరమైనప్పటికిని, అతని ఆ నడచెడిపాదములు ముందుకు సాగుట ఎన్నడును నిష్ఫలముకాని రీతిని, హేతువు మరియు కారణములయొక్క సంయోగముచే జనించెడి కర్మల పూర్తిగా గుడ్డివిగా నుండును. అయినప్పటికిని, ఆ కర్మలకు శాస్త్రమనేదే శీత్రములు లభించినచో వాటిని న్యాయసంగతమైన కర్మలనియే చెప్పవలయును. అటుల కానిచో, పాలను వడ్డించు నప్పుడది పాత్రలో పడి మన్నచో, అవలనే పడిపోవును. పాలు ఆ విధముగా బయటపడు! కాని వ్యయమే యగును. కాని దానిని యోగ్యమైన ఖర్చు అని ఆ

కాలము. ఇదే విధమున శాస్త్రసమ్మతి లేకుండా చేయబడెడి కర్మలు నిష్ఫలములే కాకున్నచో, దొంగ మనయింటినుంచి దోచుకొనిపోయిన దబ్బును మనము ధర్మపు లేక దానభాతాలో ఏల ఖర్చు వ్రాయము ? ఎ సంక్రమైత గైకొమ్ము, అది వర్ణమాల యందలి యేబదిరెండు అక్షరములకు బయటిది కాదుగదా ! ఈ యేబదిరెండు అక్షరములను ఒకప్పుడూ కాకున్న మరింకొకప్పుడైన ఉచ్చరించని మానవు డెవడైన వుండునా ? కాని ఓ అర్జునా ! మంత్రో - ధ్యము బోధపదవంతవరకు కేవలము యేబది రెండవ అక్షరములను ఉచ్చరించినంతమాత్రమున వాక్కుకు మంత్రోచ్ఛారణ ఫలము లభించని వీరమునా కారణము మరియు హేతువుల సంయోగమువలన యారీతిని జనించెడి కర్మలు, శాస్త్రానుకూలము మరియు వాటి ఆమోదమునూ పొందవంతవరకు, ఆ కర్మలు జరుగుచూ వున్నప్పటికిని వాటిని వ్యాప్తిక కర్మల నొందచ్చుట యని చెప్పదగదు. ఇట్టికర్మలు అన్యాయముతో పడియున్న కర్మలగును. మరియు అవి అన్యాయమునకే హేతువులగును.

అత్రైవం సతీకర్తా మాతానాం కేవలంతుయః

పశ్యేత్పశ్యత బుద్ధిత్యాన్న సవశ్యతి దుర్మతిః ||౧౬

“ఈరీతిని, ఓ కీర్తివంతుడవగు అర్జునా, యీ విదుకారణములనుండి చెడి విదు హేతువులుకూడా వుండును. మరియు యీ కర్మలనెడి జరిజాములో ఆత్మ చిక్కుబడినది. సూర్యు డేవిధమగు రూపమును ధరించకుండానే త్రిమలనున్నా మరియు వస్తురూపములనున్నా కూడా ప్రకాశిత మొనర్చు ఆత్మకూడా తాను స్వయముగా కర్తకాదు. అయినప్పటికిని కర్మలను శరటమొనర్చుచూ వుండును. ఓ వీరశ్రేష్ఠుడవగు అర్జునా, అద్దమున తన తనమును చూచువాడు స్వయముగా తన ప్రతిబింబమూకాక, మరియు మూ కాకపోగా ఆతడా రెండింటిని ప్రకాశిత మొనర్చువాడగు రీతిని, సూర్యుడు తనకుతానై రాత్రింబవళ్ళను అనుభవించక పోయినప్పటికీ వాటిని (రాత్రింబవళ్ళను) కలుగజేయువాడైన రీతిని, ఓ అర్జునా, ఆత్మ

కర్మలకు కర్తకాకున్నప్పటికినీ, వాటిని ప్రకటించునట్టిదై యున్నది కాని, దేహభిమానమునెడి భ్రమలూ పడియున్నందువల్ల ఎల్లప్పుడు ఏ మానవుని బుద్ధి దేహమునందే చిక్కుబడి యుండునో, అతనికి ఆత్మ జ్ఞానమును గురించిన విషయములూ కేవలము అర్థరాత్రి యందలి ఘోరాంధకారమే ఏర్పడి యుండును. ఎవరు చైతన్యమగు యీశ్వరుని తో బ్రహ్మను శరీర సీమయందే బంధించి యుంతురో, అట్టివారికి ఆత్మయే కర్తయనెడి సిద్ధాంతము పూర్తిగా స్థిరమైనట్టిదిగా కాన్పించును. అంతేగాదు, వారికి ఆత్మయే యీ కర్మల కన్నింటికిని కర్తయనెడి దృఢనిశ్చయము కూడా పూర్తిగా వుండదు. 'కర్మల నొనర్చువాడు యీ శరీరమునగు నేనే'యని వారు వాస్తవముగా నంగీకరింతురు. ఇటుల వారు తలంచుటకుగల కారణము, 'నేను ఆత్మను,' మరియు 'నేను కేవలము సమస్త కర్మలకూ సాక్షీభూతుడ నగు తటస్థుడను' అను విషయమును వారెన్నడును తమ చెవిని పడనివ్వను. ఇందువల్ల, అతడీ ఆపారమగు ఆత్మతత్త్వము నీస్వల్పమగు దేహముతో కొలచును, ఇందు చెప్పుకొనదగిన దేమున్నది ? గుడ్లగూబ పగటిని కూడా చీకటి రాత్రిగా నొనర్చుటలేదా ? ఆకాశమందలి వాస్తవికమగు సూర్యుని ఎన్నడునూ చూడనివాడు గుంటలో పడెడి సూర్య ప్రతిబింబమునే వాస్తవిక సూర్యునిగా ఏల తలంచకుండును ? అట్టివానికి ఆ నీటిగుంట వున్నంతవరకు సూర్యుడుకూడా వుండును. ఆగుంట లేకుండా పోయినప్పు డాతనికి సూర్యుడు కూడా లేకుండా పోవును. ఆ గుంటయందలి నీరు కదలుచున్నచో సూర్యుడుకూడా కదలుచున్నాడని ఆతడు తలంచును. నిద్రించిన మనుష్యునకు మేల్కొననంతవరకు స్వప్నమే సత్యముగా తోచును. అది తాడేనని తెలియనంతవరకు దానిని పాముగా భ్రమించు మానవుడు భయపడుటలూ ఆశ్చర్య మేమి గలదు ? కళ్ళకు కామెర్లవ్యాధి వున్నంతవరకు చంద్రు డవశ్యము పీతవర్ణముగానే కాన్పించును. మృగము మృగ - జలభ్రాంతిలూ పడిన దనుటలూ ఆశ్చర్య మేమి

గలదు ? ఇదే కీర్తిని శాస్త్రములు మరియు గురునామము? యొక్క గాలిని కూడా తన శరీరమునకు సోకనివ్వని, మరియు కేవలము మూర్ఖత్వమువల్లనే తన జీవితమును గడుపు మనుష్యుడు తన ఆత్మపై శరీరమనెడి వలను 'మేఘ మలయొక్క గమనమును చంద్రునిపై ఆశోపించు నక్కవలె' వేయును, అంతట, తన యీ దృఢవిశ్వాసముచే, ఓ అర్జునా, యీ కర్మలనెడి గట్టిగా గల ముడిచే యీ శరీరమనెడి చెరకాలలో చక్కగా బంధింపబడి యుండును. చూడుము పాపము, చిలుక నలికాయంత్రముపై కూర్చొని యున్నప్పుడు దాని వాదములు ఏము క్తముగా నున్నప్పటికినీ, 'తాను యీ నాశముతో పాటు బంధింపబడియే యున్నానని' తన మనస్సున దృఢముగా నమ్మి యుండును; యిందుచే ఆ చిలుక, ఆ నాశముపై పాతుకొని కూర్చొని యుండుటలేదా? ఇదే విధమున, తన నిర్మలమగు ఆత్మస్వరూపముపై మాయచే వొనర్పబడిన కర్మలను ఆశోపించిన మానవుడు అసంఖ్య కోట్లకొలతలచే ఎల్లప్పుడు కర్మలను కొలచుచునే వుండును. బడతాగ్ని సముద్రమునందే వుండును. కాని సముద్రజలము దానిని తాకదు. ఆ విధముననే, కర్మలచే వ్యాప్తమై యున్నప్పటికినీ, కర్మలతో సంపర్కములేకుండా యీ విధముగా ఆలిప్తమై యుండి కర్మలవొనర్చు వానిని గుర్తించుటకులేగిన లక్షణములను నీతిక చెప్పెదను విచుము. ఇదెట్టిదనిన, ముక్తుల లక్షణములను గురించియోచనచేయుచు వుండుటలోనే మానవుడు ముక్తుడైపోవును. దీపపు వెలుగులో వెదకి నప్పుడు మనము కోల్పోయిన వస్తువు మనకు లభించును. లేదా అద్దమును తోమితోమి శుభ్ర మొనర్చిన కొలదిని దాని యందంత స్పష్టముగా మన రూపము కనిపించును, లేదా జలముతో కలియుట తోడనే ఉప్పుకూడా జలరూపమునే దాల్చును. లేదా ప్రితిబింబము వెనుకకు మరలి మరల తన బింబమును చూచుటకు వచ్చుచో అది తనంతతానే బింబముగానైపోవు విధ ముగనే, మహాత్ముల విషయమును గురించి యోచన చేయుచుండగా - చేయు చుండగా మనకుకూడా మనము కోల్పోయిన ఆత్మస్వరూపము మరల

అభించును. కావుననే, ఎల్లప్పుడూ మహాత్ముల సంగతులను వర్ణించుట మరియు వినుట నొనర్చుచుండ వలెను. చర్మచక్షువు లందుండెడి దృష్టి చక్షువులందలి చర్మముచే బంధింప బడని రీతిని, కర్మల నాచరించి నప్పటికి కూడా కర్మలందలి సమత్వము మరియు విమత్వము, లేక సుఖ - దుఃఖము లచే చిక్కుబడకుండా మరియు యీ విధముగా బంధముక్తుడై యుండవలసి లక్షణములను నీ కిప్పుడు వివరించి చెప్పెదను వినుము.

యస్య నాహంకృతో భావో బుద్ధిర్యస్య సలిప్యతే ।

హత్వాపి స ఇమాం లోకాన్నహంతి నసేబధ్యతే ॥౧౭॥

“ఓ సువిజ్ఞాదవగు అర్జునా ! ఏ జీవుడు అజ్ఞాన మనెడి నిద్రలో పడియుండి పడియుండి అనంతకాలమువరకు నానావిధములగు స్వప్నజాలములలో చిక్కుకొని యుండునో, అతడు ‘తత్త్వమపి’ మహాసిద్ధాంతశ్రవణ మొనర్చుటతోడనే మరియు మత్తకముపై గురుకృప యనెడి హస్తము పడుటతోడనే విశ్వమును గురించి గల స్వస్నాభాస సమేతముగా మాయా నిద్రను విడచి ఒక్కమారుగా అభేదభావానందముతో మేల్కొనును. చంద్రకిరణములు వెలువడగానే మృగజలమునందు భిన్నముగానూ స్పష్టముగానూ కనిపించెడి అలలు లోపించుచీతిని లేదా బాల్యావస్థ అంతమొందగానే మనస్సున దోబూచికి తానే లేకుండా పోవుచీతిని, లేదా కట్టెలు కాలిపోయిన తరువాత మరల అది కట్టెలుగా ఏవిధముగను కానిరీతిని లేదా మేల్కొనిన తరువాత స్వప్నము కంటి ఎదుట వుండని విధమున ఇ జీవునియందు ఆహంభావము నామమాత్రమునకైన వుండదు. సూర్యుడు చీకటిలో వుండుటకొరకై వెదకికొని ఏదైన సారంగములోగాని గుహలోగాని ప్రవేశించినప్పటికిని అతనికి అంధకార మెచ్చటను దొంకని రీతి (అనగా ఆత డెచ్చటకు పోయిన అచ్చటనే పూర్ణప్రకాశము ఏర్పడురీతి) ఏ జీవుడు ఆత్మభావముతో ఆపుకు డగునో, అత డేవ్యత్వపదార్థముపై ప్రమాణునో, ఆ పదార్థమే స్వయముగా ఆ చూచువాని రూపమునే ధరిం

సాగును. మరియు యీ రీతిని ఆతనితో కలిపి ఏకరూప మగును. అగ్ని ఏ వస్తువును తాకిన ఆ వస్తువే అగ్నిరూపము దాల్చును. మరియు రెండింటి యందును దహ్య-దాహక భావము తనంత తానే నశించిపోవును. సరిగా యిదేవిధమున, కర్మయొక్క ఆకారము ఆత్మకు భిన్నమైనదని అంగీకరించి, కర్మకు ఆకాః ప్రదాన మొనర్చెడి కర్మత్వమును గురించి ఆత్మపై నొనర్చెడి మిథ్యాకోపణ లేకుండాపోయినప్పుడు ఏది మిగిలియుండునో అదియే ఆత్మస్థితి యగును. ఈ ఆత్మస్థితిపై ఆధిపత్యమును సంపాదించినవా డెన్నడైన విరమము బద్ధుడై వుండగలడా? ప్రళయకాలమందలి అపార జల మెన్నడైన మరొక ప్రవాహముతో కలిసిపోగలడా? లేక ఆ రెండవ ప్రవాహముయొక్క స్వతంత్ర మగు అస్తిత్వమును అంగీకరించగలడా? ఓ అర్జునా! సరిగా యిదేవిధమున అభిష్ట భావమువలన స్ఫురణను పొందెడి అహంత (అనగా స్వాత్మభావన) పూర్ణ త్వమును పొందినప్పుడు యీ తుచ్ఛ మగు నేనాభావమున దది యిముడగలడా? సూర్యబింబ మెన్నడైన సూర్యుని అచ్చివేయగలడా? పెరుగును చిలికి తీసినవెన్నను మరల మజ్జిగలో వేసివో ఆ వెన్న తన అల్పత్వ మనెడి గుణమువలన మరల మజ్జిగలో కలిసిపోయిగదా? లేదా ఓ విరక్తేష్ఠుడవగు అర్జునా! కొయ్యలో గుప్తముగా వుండెడి అగ్నిని ఒకమారు ఆ కొయ్యనుండి తీసికొనిన తరువాత మరల ఆ అగ్ని ఆ కొయ్యలో దాగియుండగలడా? లేదా రాత్రియొక్క గర్భమునుంచి బయటకు వెడలెడి తేజోరాశి యగు సూర్యుని గురించి ఆతడు రాత్రిరూపమునందే వుండునని ఎన్నడైన చెప్పనగునా? సరిగా యిదేరీతిని, ఏ జీవుడు వేద్యము మరియు వేదకము అనగా జ్ఞానవిషయము మరియు జ్ఞాత యనెడి భేదమునే దూర మొనర్చునో, అట్టివానియందు 'నేను దేహమును, అనెడి హీన ఆనాంకారస్ఫురణ మెటుల కాగలుగును? ఆకాశ మెచ్చటకు పోయిన నచ్చట పూర్తిగా నిండియుండును. అందుచే అది నిరంతరము తనక తానే తన స్వీవ్యాపకత్వముచే నిండియుండును, సరిగా యిదే విధమున,

యిట్టి జీవు డేదీ చేసిన అదీయంతయూ స్వయముగా అతని ఆత్మస్వరూపమే యగును. అట్టి స్థితిలో అత డేకర్మతో తన కర్తృత్వాభిమానముచే లిప్తుడూ, కాకలుగును ? అకాశమున కేస్వతంత్రినివాసస్థానమూ వుండని విధమున, లేదా సముద్రమున కేస్వతంత్రిప్రవాహమూ వుండని విధమున, లేదా ధ్రువతారయం దేవిధమగు గమనమూ వుండనిరీతిని, యిట్టి జీవునకు కూడా ఏకర్మయూ వుండదు. ఈ విధమగు ఆత్మబోధవలన ఎవని అహంభావము పూర్తిగా కాలి భస్మమై పోవునో, అతని కర్మలు అతని శరీరము వున్నంతవరకు నుండును. గాలి వేగముగా వీచిన తరువాత ఎప్పుడు అగిపోవునో, అప్పుడు కూడా దాని మూలమున ఊగుచుండెడి చెట్లు ఆ తరువాత కూడా కొంతసేపటివరకు ఊగుచునే వుండును. కర్పూరము అయిపోయినప్పటికి కూడా ఆ కర్పూరము వుంచిన డబ్బీ మరికొంతసేపటివరకు కర్పూరపు వాస నను కలిగియే యుండును. గానము ముగిసిపోయినప్పటికిని దానివలన లోకాలకు కలిగిన తంద్ర మంత్రము వెంటనే తొలగిపోదు. లేదా ఎచ్చటనైన భూమిమీద నీరు ప్రవహించుచో, ఆ నీరు ప్రవహించుట అయిపోయిన తరువాత కొంతసేపటివరకు ఆ నీటి తాలూకు తేమ వుండును. సూర్యుడు ఆస్తమించిన తరువాతకూడా సంధ్యావేదికపై సూర్యునిజ్యోతిప్రభ కొంత సేపటివరకు ఆటలాడుచునే వుండును. ఏ వస్తువును అత్యముగా నిడుకొని బాణమును వేతుమో, ఆ వస్తువును భేదించిన తరువాతకూడా ఆ బాణము తనలో వేగము వున్నంతవరకు ముందుకు సాగిపోవును. కుమ్మరిసారైపై మట్టిపాత్రో తయారై దానిపైనుంచి ఆ పాత్రోను కుమ్మరివాడు తీసినప్పటికీ కూడా తనపై మట్టిపాత్రో లేకపోయినప్పటికిని, మొదట పాత్రోను తనపై నెట్టునప్పుడు ఎట్టి వేగముతో తిరిగెనో, అదే వేగముతో తిరుగుచునే వుండును. సరిగా యిదేవిధమున, దేహభిమానము సశించినపిమ్మటకూడా, ఓ అర్జునా ! దేహము ఏ స్వభావముతో జనించి యుండెనో, ఆ స్వభావమే దేహముతో తనంతలాను కర్మల పొనరించుచునే యుండును. మనస్సునం

దేవిధమగు ఉద్దేశ్యమూ లేకున్నప్పటికి స్వప్నములు వచ్చుచునే యుండును. మరియు అర్థాన్ని ఎవరూ నాటకనే తమంతతామే చెట్లు పుట్టుచునే యున్నది. మరియు ఎవరూ నిర్మించకుండానే ఆకాశమున మేఘపవనములు నిర్మితమగుచునే యున్నది. సరిగా యిదేవిధమున ఆత్మ ఏ పనిని చేయ నప్పటికిని దేహమునందలి అయిదు కారణముల మూలమునూ కర్మలు తమంతతామే జరుగుచుండును. పూర్వ-కర్మల సంస్కారముల ననుసరించి జదు హేతువులు మరియు అయిదు కారణముల కూటమి అనేకవిధములగు కర్మల నొనర్చుచునే వుండును. అటుపిమ్మట ఆ కర్మలవలన జగత్సంహారమే యగుగాక, మరియు నూతన జగత్సృష్టియే జరుగుగాక, కాని, మూర్ఖుడు, క్షమాదము ఏల ఎండిపోవుచున్నదో, మరియు కమలము ఏల వికసించు చున్నదో యోచించనిరీతిని, లేదా ఆకాశమునుండి పిడుగులవాన మరియుట వలన భూమి ముక్కలు-ముక్కలుగానే యగుగాక మరియు కాంతముగ వర్షించుటవలన తృణాదులచే భూతలము కళకళలాడుగాక - కాని ఆకాశ మునకు యీ చెండిటియందును ఏ ఒక్కదానిని గురించి ఎరుకకూడా వుండని విధమున, ఎవడు దేహమునందే విదేహుడైయుండునో ఆతడుకూడా మేల్కొనిన మనుష్యుడు స్వప్నములను కనని రీతిని దేహాదులచే జరుగు చుండు క్రియలచే సృష్టి నిలచుచున్నదా లేక నాశన మగుచున్నదా యను విషయమును చూడనే చూడడు. కాని కేవలము చర్మచక్షువులతోమాత్రమే చూచుచూ, మరియు దేహమును దాటి ఆవలకు దృష్టి పోనివారికి, యీ విధ ముగా నున్న ముక్తపురుషుడు కూడా కర్మలలో బంధితుడై యున్నట్లుల గానే తోచును. పశు - పక్షులను బెడరించుటకు మరియు పొరదోల్పుట కొరకై పాలమున మంచెపై పాతెడి దిష్టిబొమ్మను చూచి, నక్క యిచ్చట ఎవరో కాపలా కాయుచున్నారని నిజముగా తలంచదా? 'ఒకానొక పిచ్చివానిని గురించి మంచివాళ్ళు యీతడు నగ్నముగా నున్నాడు-యీతడు బట్టలు ధరించుచున్నాడు' అని యోచించుచున్నప్పటికిని వీరి యోచనతో

అ పిచ్చివాడేమైన పట్టించుకొనునా? యుద్ధమున మరణించినవాని గాయములను మిగిలినవారు లెక్కించిన లెక్కింతురుగాక, కాని ఆ మరణించినవానికి ఖిరు చేయుచున్న యీ విషయ మంతయూ ఏమాత్రమును తెలియదుగదా! ఒకానొక మహాపతివ్రతయగు స్త్రీ సహగమన మొనర్చుకొనుటకై అంతిమ శృంగార మొనర్చుకొనినప్పుడు లోకులెల్లరు ఆమె శృంగారమును ఎంతగా యోచించినప్పటికిని, అసహగమన మొనర్చు స్త్రీకిమాత్రముతనముందున్న అగ్ని జ్వాలలు, తన కోమలశరీరమునలువై పుల గుమిగూడియున్న జనసమూహమూ కాన్పించనే కాన్పించరు. సరిగా యిదేవిధమున, ఎవనికి ఆత్మస్వరూప సాక్షాత్కార మగునో, ఎవని ద్రష్టత్వము దృశ్యవస్తువుతో కలిపి ఏకరూపమును పొంది దానిలో లీనమైపోవునో, అతనికి యింద్రియములు ఏయేకర్మల నాచరించుచున్నవోకూడా తెలియదు. ఒక అతి పెద్దదగు జలప్రవాహము కొన్ని చిన్నచిన్న ప్రవాహములువచ్చి కలపినప్పుడు. అచ్చట వడ్డుసందునపై ఒకానొక వ్యక్తి ఫలానాప్రవాహమును ఫలానాప్రవాహము మ్రింగివేసినదని అనుకొన్నప్పటికిని, యీ క్రియలో వాస్తవమునకు ఒక జలప్రవాహమును మరొక జలప్రవాహము మ్రింగివేయని రీతిని, పూర్ణత్వమును పొందిన పురుషుని చంపుటకై స్వయముగా తనకు భీన్నమగు మలేవస్తువూ మిగిలియే యుండదు. బంగారుచండికి బంగారముతో చేయబడిన మహిషాసురుని బంగారు కూలముచే వధించును. మరియు యీదృశ్యమును చూచెడి పూజారికి యిదంతయూ పూర్తిగా నిజముగానే లోచును. కాని వాస్తవమునకు, చండిక, మహిషాసురుడు మరియు కూలము - యీ మూడున్నూ బంగారముతో చేయబడినవే. చిత్రములలో అగ్నిమరియు జలమును రెండున్నూ పూర్తిగా వున్నవి వున్నట్లు చూపించే నడదు, కాని యిదంతయు దృష్టియొక్క ఆటమాత్రమే. చిత్రపటమున అగ్ని యూ వుండదు, జలభాగమూ వుండదు. సరిగా యిదేరీతిని, ముక్త (పాదసా) పురుషుల శరీరములు కూడా కేవలము ప్రాప్తిన సంస్కారముల

వలననే నడచుచూ వుండును. కాని, అజ్ఞానులకు మాత్రం మీరహస్యము బోధపడనే బోధపడదు. మరియు అందువలన వారు ముక్త పురుషులనే ఆకర్షణకు కర్తలుగా తలంకురు. కాని, స్వాభావిక క్రియలచే త్రిభువనము లకు కూడ కీడుగలుగుగాక, అయినప్పటికిని యీకీడు ముక్త పురుషుడే చేసినది ఎన్నడును తలంచరాదు. మనము ముందుగా ప్రకాశ సహాయముచే అంధ కారమును చూచి, ఆతరువాత ఆ అంధకారమును నాశమునర్తుమని యను ఊహా తెలివితేట లేమైనా గలవా ? ఏలనన, ప్రకాశము వచ్చుటతోడనే అంధకారము తనంతలానే నాశమైపోవును. సరిగా యిదే విధమున, జ్ఞాన తంతునిలో జ్ఞానము తప్ప ను లేభావమా వుండదు. మరియు ఆతనిని చంపు టకు ఆతనికి భిన్నుమగు మరేవస్తువు మిగిలి యుండదు. కావుననే, ఆతని బుద్ధిలో పాప - పుణ్య గంధముకూడా నుండదు. ఏదైనా నది వచ్చి గంగలో కలిపిపప్పుటికిని గంగానది దానివలన మురికిదేగా ఎన్నడునూకాదు. ఈ ఉదాహరణమే యిచ్చట కూడా అన్వయించును. ఓ అర్జునా, అగ్నితో అగ్ని పోట్లాడుకొనుచో యీ రెంటిలో ఏది దేనిని దగ్ధమునర్చును ? కస్తూరము తనకు తానే కొట్టుకొనుచో, అందువలన ఏమి జరుగును ? ఇదే విధమున, కర్మలు నాకు భిన్నమైనవి - అన్న సంగతినే ఎరుగనివాడు తన బుద్ధిపై ఆకర్మల నెటుల ఆరోపించ గలడు ? కార్యము, కర్త, మరియు కర్మలనెడి త్రిపుటినీ ఆత్మస్వరూపముగా నెంచువానికి శరీరాదులచే జరుగు కర్మలు ఎన్నడును బంధకములు కాజాలవు. దీనికిగల కారణము, తన్నుతానే కర్తగా అంగీకరించు జీవుడు యీదేశేంద్రియములనెడి పరికరములద్వారా అయిదువిధములగు హేతువులనూ అతికాళలముతోడ ఉపస్థితిమొనర్చును. అటుపిమ్మట, న్యాయము మరియు అన్యాయము లనెడి రెండు కుర్చీలనూ తయారుచేసి ఒకే తీణములో కర్మలనెడి మందిరమును నిలుపును. ఈ గొప్పపనిలో ఆత్మ ఏమాత్రము తోడ్పడదు. “ఈ ఆత్మ కర్మలను గురించిన పూర్వయోజనమనందుకూడా ఏమైన సహాయము చేయునా,

చేయదా ?" యని నీ వడుగుచో, 'దానియందుకూడా ఏవిధమగు సహాయమా చేయదనియో' నా జవాబు. 'కేవలము సాక్షి - భూతుడు మరియు ఆత్మస్వరూపుడూ నగు ఆత్మ ఎన్నడైన స్వయముగా 'కర్మప్రవృత్తికి సంబంధించిన సంకల్పములు జనించవలెనని' చెప్పనా ? కాని, ఏకర్మప్రవృత్తియనెడి సుడిగుండమున అందరూ పడియున్నారో, ఆ ప్రవృత్తికి చెందిన శ్లోకములుకూడా ఆత్మ నెన్నడును స్ఫురించవు. కావున, వూర్తిగా ఆత్మ స్వరూపుడుగానైన పురుషుడు ఎన్నడును కర్మ లనెడి చెరసాలలో వుండనే వుండలేడు. కాని, అజ్ఞానమనెడిపటముపై జ్ఞానమనెడి చిత్రము జోర్లగాపడినప్పుడే కార్యము, కర్త, మరియుకర్మలనెడి లోకప్రసిద్ధమైన త్రిపుటి చిత్రితమగును.

జ్ఞానం జ్ఞేయం పరిజ్ఞాతా త్రివిధా కర్మచోదనా ।

కరణం కర్మ కర్తేతి త్రివిధః కర్మసంగ్రహః ॥ ౧౮

"జ్ఞానము, జ్ఞాత, మరియు జ్ఞేయములనెడి త్రిపుటి యాజగత్తుక శీఘ్రమైయున్నది; మరియు, కర్మప్రవృత్తి దీనివలననే ఏర్పడుచున్నదనుటలో - ఏమాత్రము సందియములేదు. ఓ అర్జునా, ఇక యీ మూడింటిని గురించియూ నేను విడివిడిగా వివరించిచెప్పెదనుమినుము. జీవుడనెడి సూర్యమండలపు తంచేంద్రియములనెడి కిరణములు వేగముగావచ్చి విషయములనెడి కమలపు మొగ్గను వికసింప జేయును. లేదా జీవుడనెడి రాజాయుక్త యింద్రియములనెడి గుర్రములు పరుగెత్తి విషయములనెడి ప్రదేశమును చేరును. మరియు అచ్చటనుంచి సుఖ-దుఃఖములను దోచుకొని వచ్చును. ఈ యింద్రియముల వల్ల జరిగెడి పనులచే ఏజ్ఞానము సుఖ - దుఃఖములను తన వెంటబడుకొని తీవ్రనకు పొందించునో, అనుభవప్రవృత్తిలో దేనియందు లీనమగునో, ఆజీవునే 'జ్ఞాత' యని చెప్పవలయును. మరియు యిప్పటి వరకు దేనిని గురించి వివరింప బడినదో, ఓ అర్జునా ? యీ సమయమున దానినే 'జ్ఞానము'ని

ఎరుంగవలెను. ఓపార్థా, అవిద్యాగర్భమున జన్మధారణ మొనర్చుట తోడనే, వీజ్ఞానము మాదు స్థానములందు తన విధానము వొనర్చునో, మరియు వీజ్ఞానము తన పరుగిడు మార్గమునందు ముందువైపు జ్ఞేయ (జ్ఞాన) విషయమనెడి తుపాకిగుండును విసరి, తన వెనుకవైపునందు జ్ఞాతృత్వాభిమానమును సృజించునో, మరియు యీరీతిని జ్ఞాత మరియు జ్ఞేయములకు మధ్య శంఖంధమును స్థాపించు మార్గము సంపిద్యమైన పిమ్మట, వీజ్ఞానసహాయముచే యీ మార్గమున రాక - పోకలు నిరంతరము కొనసాగు చుండునో, వీజ్ఞానముయొక్క పరుగు జ్ఞేయముయొక్క సరిహద్దు వరకు మాత్రమే వుండునో, మరియు ఎవడు పరార్థముల కన్నిటికిని భిన్న భిన్న నామములను పెట్టునో, ఆజ్ఞానము 'సామాన్యజ్ఞానము' అని చెప్పవలె. వీ మాత్రము సంశయములేదు. ఇక జ్ఞేయముయొక్క లక్షణములను జినుము. శబ్ది, స్పర్శ, రూప, రస, గంధము లనునవన్నియు జ్ఞేయము బయటైతెదలు మార్గములు. ఒకే మామిడిపండు తన రసము, రంగు మరియు నువాసన మొదలగువాని వలన భిన్నభిన్నములగు యింద్రియములను స్పృశించి తన ఉనికిని ప్రకటించుకొను రీతిని, జ్ఞేయముకూడా తానుఒక్కటే అయినప్పటికిని జ్ఞానము ఆ జ్ఞేయమును యింద్రియమార్గములగుండా గ్రహించును. మరియు అందువలన ఆ జ్ఞేయము అయిదువిధములుగా నైనది. జలప్రవాహము అంతమున సముద్రప్రవేశ మొనర్చుటతో సమాప్తమై యిది రీతిని, లేదా ధాన్యపుమొక్కల పెరుగుదల కంకులు వేయుటతో అంతమై యిది రీతిని, యింద్రియప్రవాహములతో పాటుగా పరుగులుపెట్టెడి జ్ఞానము దేనియందు అంతమొందునో, ఓఅర్జునా, అదిగో జ్ఞానవిషయమనిబడు జ్ఞేయము. ఓపార్థా, జ్ఞాత, జ్ఞానము మరియు జ్ఞేయములనెడి త్రికూటము యొక్క స్వరూప మీ విధముగా నుండును. ఈ త్రికూటమువల్లనే సమస్త క్రియలూ జనించును. శబ్దాదివిషయములే దీనియందలి అయిదు విధములు. కాని జ్ఞేయము మాత్రము ప్రియమూ అగును. అప్రియమూ యగును. జ్ఞేయము

ఏ మాత్రపు స్వల్పజ్ఞానమును ఎదుటికి తీసికొనివచ్చి ఉపస్థిత మొనర్చి వప్పుటికి, వెంటనే జ్ఞాత ఆ విషయమును స్వీకరించుటో, త్యజించుటో ప్రారంభించును. చేపను చూచుటతోడనే కొంగ, లేదా ద్రవ్యబాండాదులను చూచి దరిద్రుడు, లేదా ఏదైన స్త్రీని చూచుటతోడనే కానుక పురుషుడూ విచలితుడై దానిని పొందవలెనని వాంఛించు రీతిని, లేదా పల్లముపై పుకు నీరు, పుష్పగుండముపై పుకు తేనెటీగ, లేదా సంధ్యాసమయమున పాలు పితుకువేళకు దూడ ఆవుపై పుకు పరుగెత్తు రీతిని, లేదా స్వగ్గమందలి ఉర్వశి మొదలుగాగల అస్పరసలతో నుఖ-భోగ మొనర్చుట యనెడి మనోహర మగు మాటలను విని లోకులు స్వగ్గనుఖములు పొందుటకై ఆకాశమున యజ్ఞయాగములనెడి నిచ్చెనలను వేయ నారంభించురీతిని, లేదా, ఓ అర్జునా! ఆకాశమున ఎగిరెడి మొగపావురము అడుపావురమును చూచుటతోడనే స్పృహతప్పి క్రిందికి పడసాగురీతిని, లేదా మేఘగర్జనలు చెవిసోకుటతోడనే నెమలి ఆకాశముపై పుమాడ నారంభించు రీతిని, సరిగా యిదేవిధమున, జ్ఞేయదర్శనమగుటతోడనే (జ్ఞేయమును చూచుటతోడనే) జ్ఞాతకూడా వెంటనే దానిపై పు పరుగిడును. కావున, ఓ పాండునుతుడవగు అర్జునా! సమస్తకర్మలకు ఆరంభము జ్ఞానము, జ్ఞేయము మరియు జ్ఞాతయనెడి త్రికూటమువల్లనే జరుగును. ఇక ఆజ్ఞేయమే జ్ఞాతకు ప్రియమగుచో, యిక దానిని అనుభవించుటకు ఒక్కక్షణమేని ఆలస్యము సహింపరానిదిగా యగును. ఇందుకు విపరీతముగా, ఆజ్ఞేయము అతనికి అప్రియముగా తోచుచో దానిని తిరస్కరించి దూరమొనర్చుటలో ఒక్కక్షణమేని ఆలస్యమగుచో అదికూడ దానికి యుగమువలె దీర్ఘముగా తోచును. సర్పము మరియు రత్నహారములను వాని అపరణలలో ఏ మానవుడైన ఒక్కమారుగా ప్రవేశించినచో అతనికి భయానందములు రెండునూ ఒకేమారుగా తోచురీతిని, జ్ఞాతకుకూడా కొంత యిష్టమూ మరికొంత అయిష్టమూనగు వస్తువు కాన్పించి నవ్వుడుయిదేవిధమగు

శీతి కలుగును. ఇక ఆతడు ప్రియవస్తువును స్వీకరించుటకు, అప్రియ వస్తువును త్యజించుటకూ ప్రియత్నము చేయసాగును. శత్రుపక్షమునగల మల్లులలో తనకు తోడగు మల్లునిచూచి సేనాపతికి ఆతనితో పోరాడ వలెనని వాంఛకలిగి, ఆతడు స్వయముగా తన రథమునుండి దిగి ఆతనితో మల్లయుద్ధమునర్చుటకై కాలినడకనే ఆతని వైపునకుపోవురీతిని, యిప్పు టివరకు తనజ్ఞాతృత్వమువలన కేవలము జ్ఞాతగానే వున్నవాడిక కార్యారంభ మొనర్చి కర్తయొక్కపదవినిస్వీకరించును. భోజనముచేయువాడే వంటచేయు టకు కూర్చొన్న విధమున, లేదా భృమరములే తోటను నాటినటుల, లేదా బంగారమును పరీక్షించు మరాఠే స్వయముగ మచ్చురాయి అయి నటుల, లేదా స్వయముగా దేవుడే తన దేవాలయమును నిర్మించ నారంభించిన రీతిని, ఓ అర్జునా, జ్ఞేయ విషయమును త్యజించుట లేదా స్వీకరించుట కొరకై జ్ఞాత తన యింద్రియముల మపయోగించును. మరియు అప్పు డాజ్ఞాతయే కర్తగా నగును. ఈరీతిని జ్ఞాత స్వయముగానే కర్తగానైనప్పుడు ఆతడు జ్ఞానమును సాధనముగా నొనర్చు కొనును. మరియు అందువలన 'జ్ఞేయము' తనంతతానే 'కార్యము' గా నగును. ఈరీతిని ఓనుఃజ్ఞాడనగు సర్జునా, జ్ఞానముయొక్క చేతవలన యీమార్పు జరుగును. నేత్రకోభను రాత్రి మార్చివేయు రీతిని, లేదా రోజులు మంచిది కానప్పుడు ధన - సంపన్నుడగు పురుషుని విభవముకూడా నాశనముగరీతిని లేదా పోర్లమి తరువాత చంద్రబింబమునందు కూడా మార్పు వచ్చి క్రమ క్రమముగా ఆతడు స్వీణించసాగు రీతిని, యింద్రియముల గమనముయొక్క సంయోగముచే జ్ఞాతకు నలువైపులా కర్తృత్వమునెడి మరమేకు బిగియ సాగును. అంతట, అపితిలో ఆతనియం దే యేలక్షణములు కాన్పించునో, వివరించి చెప్పెదను వినుము. బుద్ధి, మనస్సు, చిత్తము మరియు అహంకారములను వదలనియూ అంత రింద్రియములు. మరియు బాహ్యంగములకు చెందిన పంచేంద్రియములు-త్వచ, కర్ణము, నేత్రము.

నాలుక, నాసికలైయున్నది. వీటిలో; అంతరిందియములద్వారా కర్త తన కర్తవ్యమును ఉపాించును; అంతట ఆతనికి, ఆకర్తవ్యపాలనము నుభయకరమని నిశ్చయము కలుగుచో ఆతడు నేత్రాది బాహ్యమునగల దశేంద్రియములనూ ఆ పనియందు నిమగ్నమొనర్చును. అటుపిమ్మట, ఆ కర్తవ్యము సిద్ధించినంత వరకు ఆతడు ఆ యింద్రియముల నన్నింటిని ఆ కర్తవ్యమును వెరవేర్చుటలో లగ్నమొనర్చి యుంచును. ఇందుకు విరుద్ధముగా, ఆ కర్తవ్యము తాకు దుఃఖ కరమని నిశ్చయముగా తోచుచో ఆతడు వెంటనే తన దశేంద్రియములనూ ఆ కర్తవ్యమును త్యజించుటలో నిమగ్నమొనర్చును. అతడీ రీతిని యీ దశేంద్రియములనూ ఆ దుఃఖము నానురూపము లేకుండా నాశమొంద నంతవరకు నిమగ్నమొనర్చి యుంచును. గాఢాపన్నును వనూలాచేయుటకై తన నాకరలను రాత్రింబవళ్ళు పనిలోనుంచి యుంచురీతిని, యీ యింద్రియములన్నిటినికూడా ఏదైన పనిలో నిమగ్నమొనర్చి యుంచినప్పుడు ఓ అర్జునా! ఆజ్ఞాతను కర్తయందురు. మరియు కర్త తనపనులన్నిటియందు సింద్రియము లనుపనిముట్లువలెవినియోగించుచుండును, మరియు యిందువల్లనే నేనుయింద్రియములను కరణములు అనగా సాధనములు, లేక పరికరములని యంటిని. మరియు యీ కరణములను ఉపయోగించి కర్త ఏ క్రియల నొనర్చునో, ఆ క్రియలయొక్క వ్యాప్తి నే యీ ప్రకరణమునందు 'కర్మ' యంటిమి. కంసాలివానిబుద్ధి నగలు తయారు చేయుటయందే వ్యాపించి యుండురీతిని, లేదా చంద్రాకిరణములు వెన్నెలయందే వ్యాపించియుండు విధమున, లేదా సౌందర్యముచే లతలు వ్యాపించి యుండునటుల, లేదా ప్రభ ప్రకాశమున వ్యాపించియుండు విధమున, లేదా మాధుర్యము చెరుకురసమున వ్యాపించి యుండునటుల, లేదా అవకాశము ఆకాశమున ఓత్ప్రసోతముగా నిండియుండునీతిని ఓ అర్జునా! కర్తయొక్క క్రియలచే ఏది వ్యాపించి యుండునో, అదియే - కర్మ.. ఇదితప్ప కర్మ మరెట్టిదియూ కాదు. ఈరీతిని వీక్షానశ్రోతృదవగు అర్జునా! కర్త, కర్మ మరియు కరణములయొక్క

త్రిపుటికి గల లక్షణములను నీకు వివరించి చెప్పితిని. ఇచ్చట జ్ఞానము, జ్ఞానము మరియు జ్ఞేయములు అనునవి కర్మప్రవృత్తికి చెందిన త్రికూటములు. మరియు కర్త, కరణము మరియు కార్యములు-యీ కర్మయొక్క త్రికూటములు. అగ్నియందుచీగ, లేదా బీజమున వృక్షము లేదా మనస్సునందు వాసనలు నిండియుండు రీతిని, కర్త, క్రియ మరియు కరణములు కర్మయొక్క జీవితమున నిండియుండును. బంగారపు గనిలో ఖతాగరము నిండియుండు విధమున కర్త, క్రియ మరియు కరణములలో కర్మకూడా నిండియుండును. ఇందువలననే ఓ అర్జునా! 'ఇది కార్యము, 'నేను కర్తను' అనెడి భావము వున్నచోటున ఆ క్రియ లన్నిటితోనూ ఆత్మ సదా పూర్తిగా దూరమగునా అవిప్తముగానూ వుండును, కావున ఓ కువిజ్ఞుడవగు అర్జునా, ఆత్మ యీకర్మ ప్రవృత్తికి పూర్తిగా భిన్నముగా నుండునని నేను మాటిమాటికి నొక్కి చెప్పుచున్నాను.

జ్ఞానం కర్మచ కర్తాచ త్రిధైవ గుణభేదతః

ప్రోచ్యతే గుణసంఖ్యానే యథావచ్ఛృణుతాన్యపి || ౧౯

ఇప్పుడు నేను వివరించిన జ్ఞానము, కర్మ, మరియు కర్తలు-మూడున్నూ త్రిగుణముల వలన త్రివిధములుగా నుండును. కావున ఓ అర్జునా, జ్ఞానము, కర్మ, కర్తలపైకూడా విశ్వాసము కలిగి యుండరాదు. వీలవన, యీ త్రిగుణములలో చెందు గుణములు బంధకారులు, కేవలము మూడవదియగు సత్త్వగుణము మాత్రమే మోక్షము విచ్చుటకు సమర్థవంతమై యున్నది. ఇక, నీకిప్పు డీత్రిగుణముల యొక్క లక్షణములు, సత్త్వగుణమును చక్కగా తెలిసి కొనుటకు వీలగురీతిని వివరించి చెప్పెదను వినుము. ఈగుణ - భేదము సాంఖ్యకాస్త్రమున చక్కగా వివరింపబడినది. ఏ సాంఖ్యకాస్త్రము యోచనా సముద్రమో, ఏది ఆత్మతోడ యనెడి కుముదినిని వికపింప జేసెడి నోద్రవింబమో, ఏది జ్ఞానదృష్టి నొసంగెడి కాస్త్రములకు చక్రవర్తియో,

ఏది పగలు మరియు రాత్రులవలె ఒకదానితో ఒకటికలసియున్న పృథ్వి -
 తురుషులను స్పష్టముగా విడదీసిచూపించుచున్నచండ నూన్యుడో, ఏకాస్త్రసహాయమువలన అపారమగు అజ్ఞాన-రాశియైన యిరువది నాల్గు తత్త్వములయొక్క
 కూకముచూచి పరమతత్త్వమును బ్రహ్మయొక్క అఖండానందమును
 భోగించవచ్చునో. ఓ అర్జునా! అట్టి సాంఖ్యశాస్త్రము యీ గుణభేదమును
 గురించి ఏమని చెప్పినదో, దాని నిచ్చట నీకు చెప్పెదను వినుము. ఏదృష్టిచే
 తన అవయవ సామర్థ్యమువలన యీ త్రిగుణములు త్రివిధత్వమునెడి
 రంగుతో యీ దృశ్యప్రపంచమునంతను రంగరించినవో, ఆ దృష్టితోనే
 సత్త్వ, రజస్తమముల మహత్త్వముకూడా బ్రహ్మనుండి మొదలుకొని
 క్రిమికీటకాదులవరకుగల అన్నియూ యీ గుణములవలన త్రివిధములుగా
 గలిగియున్నదని తెలిసికొనుము. కాని, నీకు అన్నింటికంటే ముందుగా
 ఏ జ్ఞానము యీ సమస్తవిశ్వమును భేదించినదై యుండికూడా, తనంతతానే
 యీ గుణభేదమునెడి చిక్కులో పడినదో, ఆ జ్ఞానమును గురించి చెప్పెదను
 వినుము. అసలువిషయ మేమన, మనదృష్టి స్వచ్ఛముగా నున్నప్పుడు పృథ్వి
 వస్తువూ స్వచ్ఛముగా కన్పించును. ఇదేవిధమున, శుద్ధజ్ఞానము
 లభించినప్పుడు సమస్తమూ శుద్ధమైపోవును. ఇందువలననే, నీకు సాత్త్విక
 జ్ఞానమని చెప్పబడెడి దానిని గురించి వివరించి చెప్పెదను శ్రీధర్మో వినుము.
 అని కైవల్యస్వరూపుడగు శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునితో చెప్పెను.

సర్వభూతేషు యేనైకం భావ మవ్యయ మిహ తే

అవిభక్తం విభక్తేషు తద్జ్ఞానం విద్ధి సాత్త్వికమ్ || ౨౦

శ్రీకృష్ణభగవాను విటుల చెప్పిరి. “సోదరా అర్జునా, సాత్త్వికజ్ఞానమే
 వాస్తవమునకు నిర్మలమైనట్టిది. ఈ జ్ఞానోదయ మగుటతోడనే జ్ఞాత
 మదియు జ్ఞేయములు బ్రహ్మాకృతమున విలీనమైపోవును. అంధకారమునకు
 సూర్యోదయము కానటుల్లా లేదా సముద్రమునకు నదియొక్క స్వరూప

జ్ఞానము పుండని విధమున, లేదా వ్యయత్నించిరప్పటికిని తన నీడను తాను తట్టుకొనుటకు వీలుకాని విధమున ఏజ్ఞానమును శంకరుని మొదలుకొని గడ్డితోచ వరకుగల ఏ నాకు - రూపాత్మక వ్యక్తియూ ఎన్నడును స్ఫురించలేదో, లేదా చేతితో చిత్రమును నొక్కిపట్టి దానిని చూచిపిమ్మట, లేదా నీటితో ఉప్పును కడుగుటకు ప్యయత్నము చేసిపిమ్మట, లేదా మేల్కొనిపిమ్మట స్వప్నమును అనుభవించవలెనని త్రయత్నముచేసిపిమ్మటను ఏమియూ మిగిలియుండని విధమున ఏజ్ఞానముతో జ్ఞేయమును చూచిపిమ్మట జ్ఞాత, జ్ఞానము మరియు జ్ఞేయము, మూడింటియందును ఏమియూ మిగిలియుండదో, లేదా బంగారమును కరిగించి దానినుండి మనయుద్దమువచ్చిన నగను తీయజాలనటుల, లేదా నీటిని వస్త్రగాళితముపట్టి బానిసుంచునడును తరంగములనువిడచియజాలనటుల, ఏజ్ఞానముచే ఏదృశ్యస్థిత ప్రాప్తించనో (అనగా ఏదృశ్యవస్తువు భిన్నముగా కాన్పించదో) అట్టిజ్ఞానమే పూర్తిగా సాత్త్వికమగును. ఎవడైన మనుష్యుడుఅతికుతూహలముతో అద్దపు పెంకును చూడబోయిరప్పు డాతనికి కనముందు తనయొక్క స్వరూపమే కాన్పించును. ఇదేవిధముగా జ్ఞేయముయొక్క నామ - రూపములుకూడా నాశమునర్చి ఏజ్ఞానము స్వయముగా జ్ఞాతగానే యగునో, మరియు ఏ జ్ఞానము మోక్ష - లక్ష్మికి దేవాలయమో, అదియే సాత్త్వికజ్ఞానము. ఇక రాజసజ్ఞానమును గురించి వివరించెదను వినుము.

సృష్టక్రేపన తు యద్జ్ఞానం నానాభావాః సృభగ్విధాః |
వేత్తి సర్వేషు భూతేషు తద్జ్ఞానం విద్ధి రాజసమ్ || ౨౧

“ఓ అర్జునా, వినుము. ఏ జ్ఞానము భేదమనెడి ఆధారముపై ముం జడుగు వేయునో, దానిని రాజసముగా నెరుంగవలెను. స్వయముగా భేదభావముతో భూతికోటి యం దసంఖ్యాకభేదముల నేర్పరచి, మరియు జ్ఞాతను తోటా మోసగించి ఏ జ్ఞానము విచిత్రతను జనింపజేయునో, ఏ జ్ఞానము

వాస్తవికమగు ఆత్మ జ్ఞానక్షేత్రమునకు బయట మిథ్యామోహమనెడి కందకముల జీవుని 'నిద్ర' ప్రత్యక్షముగా కనిపించెడి వస్తువులపై విస్ఫురియనెడి తెరను వేసి మనుష్యునికి స్వప్నమునందలి వ్యర్థమగు చింతనలను గురించిన అనుభవము కలిగించుదిధమున' జాగ్రత్త, త్వష్ట, సుమత్యులనెడి అటను చూపించునో, ఏ జ్ఞానమువలన నామము మరియు రూపములనెడి వాటి చాటున దాగియున్న అద్వైతతత్వము 'నగలచాటున దాగియున్న బంగారము ఏచిన్నపిల్లవానికి కాన్పించని దిధమున' కాన్పించదో, ఏజ్ఞానమువల్ల 'కుండలు మరియు బాసలరూపముల' కాన్పించెడి మట్టి అజ్ఞానలకు కాన్పించని విధమున, లేదా దీప మనెడి భావమును కలిగియున్నందువల్ల దానియందుండెడి అగ్నిని గురించిన జ్ఞానము వుండనిరీతిని, లేదా వస్త్ర మనెడి పేరు ఏర్పడుట వలన మూఢులకు దానియందలి నూలుపోగులను గురించిన జ్ఞానము వుండనిరీతిని, శుద్ధ అద్వైత తత్వమును గురించిన జ్ఞానమే కలుగజేరదో, ఏ జ్ఞానము వలన భూతకోటి భిన్నభిన్నముగా కాన్పించసాగునో, మరియు ఏకత్వబుద్ధి నశించునో, మరియు అంతట కట్టెలవలన అగ్నిపైన తున్నములవలన గుగంధముపైన; లేదా తరంగములవలన పూర్ణచంద్రునిపైననూ, భేదభావము ఆకోపింపబడెడిరీతిని, ఏ జ్ఞానము రకరకములగు పదార్థభేదము నొనర్చి వాటి రూపములు మరియు ఆకారముల ననుసరించి వాటిని చిన్నది-పెద్దదియగు అనేకమైన వర్గములుగా విభజించునో, ఆ జ్ఞానము రాజస మగును. ఛండాలుని యింటికి పోకుండా కాపాడుకొను తలంపుతోమాత్రమే 'ఆతడెవట, ఎటుల వుండునని' తెలిపికొన వలసియుండును. సరిగా యిదే విధమున, తామన జ్ఞానముయొక్క అక్షణములను కూడా తెలిపికొనుట ఆవశ్యకమై యున్నది. కావున అలక్షణములను కూడా తెలిపెదను, నీవు చక్కగా తెలిపికొనుము.

యత్తు కృత్స్నవ దేకస్మి న్కార్యే సక్త మహైతుకమ్!
అతత్త్వార్థవ దల్పంచ తత్తామస ముదాహృతమ్! ౨౨

“ఓ అర్జునా, ఏజ్ఞానము శాస్త్రవిధులనెడి వస్త్రమును ధరించుదో (అనగా శాస్త్రవిధులను లక్ష్యపెట్టవో.) మరియు, యిందుమూలముగా కన్నముగా నున్నందువలన దేనివైపు సదాచారమునెడి తల్లియైన కృతి ఎన్నడును పారబాటుగానైన చూడదో, మరియు శాస్త్ర బహిష్కారము వలన ఏ జ్ఞానమునకు నిందమగురించిన చింతయైన నుండవో, మరియు యిందు వల్ల, దేనిని యితరులుకూడా (అనగా, స్పృత్యాదులుకూడా) మ్లేచ్ఛధర్మపు పర్వతమువైపుకు అడలించి ణోలివైచివో, మరియు ఓ అర్జునా ఏజ్ఞానము యీశ్వర తమోగుడు పికాచముచే ఆవేశింపబడి యుండుటచే సిచ్చివాని వలె యిటు - చటు భ్రమించి తిరుగుచూ నుండునో, ఏజ్ఞానము శరీర సంబంధముగు ఏవిధమైన బాధనూ అంగీకరింపదో, ఏది ఏపదార్థమునూ నిషిద్ధముగా తలంచవో, ఏజ్ఞానము పాదుపడ్డ గ్రామ ముఖో వదలబడిన కుక్కవలె ‘నోటపట్టని పదార్థమును, లేదా తినగానే వోరుకాడెడి పదార్థమును మాత్రమే విడచిపెట్టి’ మిగిలిన వాటినిన్నింటిని భక్షించునో, ఏజ్ఞానము ‘బంగారుతో తయారైన వస్తువును యీడ్చుకొని తన బిలములోనికి తీపికొనిపోవుంపు డాబంగారము స్వచ్ఛమైనదా లేక కల్రిబంగారమా యని యోచించని ఎలుకవలె, నుండునో, లేదా ఏజ్ఞానము మాంసమును తినునప్పు డది నల్లగావున్నదా లేక యెర్రగావున్నదా - యని ఆలోచించని మాంసాహారీయగు పురుషుని పోలియుండునో, లేదా ఏజ్ఞానము అడవియందంటుకొనెడి నిప్పువలె ‘ఇదేమిటి, అదేమిటి యని’ చూడదో, లేదా ఏజ్ఞానము ‘ఏదైన శరీరమువై వ్రాలినప్పుడు యిది మృతశరీరమూ, లేక జీవింపియున్న శరీరమా’ యని ఆలోచించని యీగను పోలియుండునో, లేదా ఏజ్ఞానము ‘ఈ అన్నము వసునమొనర్చినదో, లేక వడ్డించినదో, లేక తాజాయైనదా లేక కుల్చిపోయినదా-యనెడి ఆలోచనయే చేయనట్టి’ కాశ్చి యొక్క జ్ఞానమువలెయుండునో, తాత్పర్యమేమన, ఏజ్ఞానము ఫలానా వస్తువు లేక విషయము నిషిద్ధమైనదిగాన నిషేధింపవలెను, లేదా ఫలానా

విషయము లేక వస్తువు యోగ్యమైనదిగాన స్వీకరించవలెనని - యోచించునో, ఏ జ్ఞానము తన ఎదుటకు వచ్చిన పదార్థముల నన్నింటిని తన భోగవిషయములుగా నొనర్చుకొనునో, మరియు ఏ జ్ఞానము తనకు లభించిన ప్రతి స్త్రీని తన శిశ్నమునకు వప్పగించునో, మరియు ప్రతి పదార్థమునూ ఉదరమునకు అర్పించునో, ఏ జ్ఞానము నీటిని చూచినప్పుడు 'యిది శుద్ధమైనదా లేక అశుద్ధమైనదా-యని యోచించక' నా దప్పిక తీరునని మాత్రము తలంచి వెంటనే త్రాగివేయునో, మరియు ఏ జ్ఞానము ఆహార-పానీయముల విషయమునందు కూడా యీ సిద్ధాంతమునే పాటించి, శివాద్యా శివాద్యములు మరియు సింద్యానింద్యము లాదిగాగల విషయములను గురించి ఆలోచించక నోటికి ఏది మధురముగా నుండిన అదే పవిత్రమైనదని తలంచునో, స్త్రీ శాంతి విషయమునకూడా కేవలము త స్పర్శేంద్రియమును మాత్రమే పృథాన నిర్ణయకర్తగా తలంచి, ఆమెతో శారీరక సంబంధమేర్పరచు కొనుటయే తన ముఖ్యసిద్ధాంతముగా నుంచుకొనును, మరియు తనకేర్పర స్పర్శము విధించెడివారిని మాత్రమే తనచుట్ట - పక్కములుగా తలచి బంధుత్వ విషయములలో శారీరకబంధము నేమాత్రము పాటించునో, - యీవిధమగు ఆలోచనలు ఏ జ్ఞానము వలన కలుగునో, అదియే తామసజ్ఞానము. మృత్యువు అందరినీ భక్షించును. అగ్ని అన్నింటినీ దగ్ధమునర్చును. ఇదేవిధమున తామసజ్ఞానము గలవానికికూడా ఎల్లప్పుడు (ఈ ప్రపంచమంతయునూ తాను భోగించుటకొరకే ఏర్పడియున్నదని) తోచుచుండును. ఈ జగత్తంతయునూ నేను భోగించుటకొరకే ఏర్పడియున్నదని విశ్వసించువాని పంతుకు ఒకేఫలమువచ్చును. అఫలమేది? అది, తన శరీరమును పోషిచుకొనుటే. అకాశమునుంచి వర్షరూపమున భూమిపైన పడెడి నీటికి అంతియ ఆశ్రితమైనప్పుడు సముద్రమే అయినవిధమున తామసజ్ఞానముచేసిడి పసులన్నియునూ కూడా కేవలము తనపొట్టకొరకే. తనను పోషించుకొనుటకొరకు మాత్రమే తలగును. కేవల మింతియే కాదు. యీ జ్ఞానమునకు స్వర్గ - పరికమలుకూడా

కాన్పించవు. మరియు స్వర్గమును సంపాదించుకొనవలెను. నరకమునుండి రక్షించుకొనవలెను. అనేది తలంపే దీనికి వుండదు. మరియు యీ జ్ఞానము నకు కరీరమే ఆత్మ మరియు దేవుడనగా కేవలము రాతివిగ్రహమని మాత్రమే యెఱుంగుచున్నది. మరియు యీ జ్ఞానము 'కరీరపాతమగుట తోడనే కర్మ అన్నింటితోపాటు ఆత్మకూడా నశించుచున్నది, అప్పుడు భోగించుటకు నీకర్మలూ మిగిలియుండవలసిన్నీ' బోధించును. లేదా, ఒకవేళ యీశ్వరుడు తున్నాడనినీ, అతడే అందరినీ భోగముల ననుభవించుటకు ప్రవృత్త మొనర్చుచున్న అంగీకరించినప్పటికినీ యీ జ్ఞానము, అట్టి యీశ్వరునే తడగొట్టుచున్నది, అన్నిచిక్కులూ అందువల్ల తొలగిపోవుననినీ బోధించును. లేదా మన నివాసస్థలమందున్న దేవాలయమందలి రాతివిగ్రహ మందున్న యీశ్వరుడే యీ ప్రపంచమునంతనూ, కాపించుచున్నాడని అంగీకరించుచో, యీ జ్ఞానము - దేశమందున్న యీ పర్వతము అన్నియూ ఏల మెదలకుండా పూరుకొన్నవనినీ, అవి యేల యీ ప్రపంచమును కాపించుటలేదానీ - అదుగును! తాత్పర్య మేమన, యీ జ్ఞానము యీశ్వరు డున్నాడని ఒకవేళ అంగీకరించినా అతడు కేవలము రాతివిగ్రహమే ననును, మరియు ఆత్మ యనగా కరీరమే యనినీ, పాప - పుణ్యాది యితర విషయములు పూర్తిగా మిథ్యగా తలంచి ఎల్లప్పుడూ విషయములందు లిప్తుడైయుండి అర్హత్య మందలి అన్నివలె సమస్తమునూ భోజించుచూ తోపుతే సమంజస మని శిశ్యులు మొనర్చుకొనిన జ్ఞాన మేది గలదో, అ జ్ఞానమే తామస మగును. ఏ జ్ఞానమువలన మానవుని మనస్సున 'చర్యచట్టపులకు గోచరించునట్టిదో మరియు యింద్రియములను మరఫేరించునట్టి చూధుర్యము - గలిగియున్నట్టి తస్తువులు మాత్రమే నిజమైనవీ మరియు సరియైనవీ నునెడి' నమృతము కలుగునో, ఆ జ్ఞానమే తామస మగును. మరియు సంతోషముగా చెప్పవలె ననిన, ఓ అర్జునా! యీ ఆరాచనా ప్రవాహమే వృద్ధి పొంది వృద్ధిపొంది.

పోగచే ఏర్పడిన మేఘములు ఆకాశమున వ్యర్థముగనే యిటు-నటు తిరుగు
 చుండుచున్నది, లేదా కొన్ని అడవిమొక్కలు పచ్చగా నుండకపోయినప్పటికి
 కిని పనికివచ్చి మరియు ఎండకపోయినప్పటికిని ఉపయోగపడి, తమంతతామే
 పెరిగి పెద్దపై అంతమున నాశమొందుచున్నది, లేదా చెరుకుయొక్క ప్రభాగము
 నపుంసకుడూ లేదా వెలుగురుచెట్టూ - యిది ఎంతగా పెరిగినప్పటికిని
 నిరుపయోగమే యగుచున్నది, లేదా చిన్నపిల్లవాని లక్ష్యము, దొంగవాని
 యింటియందలి ద్రవ్యము మరియు మేక కంఠమందలి స్తనములూ - యిది
 చూచుటకు ఎంత చక్కగా నున్నప్పటికిని పూర్తిగా నిష్ఫలమే యగుచున్నది-
 వ్యర్థముగు రూపమును ధరించును గాన, యీ విధముగా వ్యర్థముగను నిష్టేజ
 ముగను కాన్పించు జ్ఞానమునే నేను తామసజ్ఞాన మందును. వాస్తవముగ
 చూచినచో, దానిని జ్ఞానమనియే చెప్పరాదు; అయినప్పటికిని, నేను దీనిని
 జ్ఞాన మని చెప్పుటకు గల కారణము, పుట్టుగుగ్రాహ్యమొక్క కనులు చూచు
 టకు చక్కగా కాన్పించుచున్నది, లేదా చెవిటివాని చెవులు చూచుటకు
 సరియైనదిగా కాన్పించు విధమున, లేదా మద్యమును లోకులు 'పాన' మను
 చుచున్నది, యీ తామసజ్ఞానమును కూడా 'జ్ఞాన' మనుట కేవలము సంకేతమును
 చూచించుటకే యైయున్నది. తాత్పర్యమేమన, తామసవృత్తికి వుండెడి
 జ్ఞానము వాస్తవమునకు జ్ఞానమేకాదు. అది కేవలము, తెరచియున్న కనులకు
 గల చీకటియే. శ్రోతృశ్రోతృధృతవగు ఓ అర్జునా, యీ త్రిగుణముల వలన
 ఏర్పడెడి జ్ఞానమందలి త్రివిధములనూ నీ కీరితిని వివరించి చెప్పితిని. ఇ
 ఓ అర్జునా, యీ త్రివిధముగా గల జ్ఞానప్రకాశము వల్లనే కర్తచేసెడి
 కనులన్నియూ గరుగుచున్నటుల కాన్పించును. ఇందువలననే, పారుచున్న
 శ్రోతాసూము ముందుకు వచ్చిన జలము దానిలో కలసిపోయి, దానితో
 క్రోవకొంచ సాగుచున్నది, కర్మలు కూడా త్రివిధ జ్ఞానములనెడి త్రివిధమార్గ
 ములందు పోవుచుండును. మరియు, ఓ కే.కర్మ జ్ఞానమునందలి త్రివిధభేదము

వలన త్రివిధములుగా వగును. అందు మొదటగా సాత్త్విక కర్మయొక్క లక్షణములను చెప్పెదను వినుము.

నియతం సంగ రహిత మరాగద్వేషః శ్రీమమ్ ।

అఫలప్రేప్సూనా కర్మ య త్తత్సాత్త్విక ముచ్యతే ॥ ౨౩

“పతివ్రతాశ్రీ స్వయముగనే తన పతిని కాగలించుకొను రీతిని, తన అధికారమును ఆధారముగా చేసికొని ఏ కర్తవ్యములు స్వాభావికముగా వచ్చి మన కంఠమున వ్రడునో, ఏకర్తవ్యములు మన అధికారమువలన మనకు శ్యామల వర్ణముగా గల శరీరమునకు చందన లేపనము లేదా తారుణ్యవతియగుశ్రీ నేత్రములకు కాటుకవలె ఆభరణములై శోభిల్లనో, అవియే నిత్యకర్మలు; మరియు అవి మంచివియే యగును. మరియు, వాటితోపాటు నైమిత్తిక కర్మలుకూడా వచ్చి కలియుచో, అంతట వాటి క్లితి బంగారుకు సుగంధమల్పిన విధముగా నుండును. తన ఆత్మ మరియు శరీరమునకు అనేక కష్టములు కలుగజేసికూడా శ్రీ తనవిడ్డను పెంచి పోషించును; అయినప్పటికిని ఆమె మనస్సెన్నడును తనకు కలిగిన యీ కష్టములకు దుఃఖించదు. సరిగా యిదేవిధమున, హృదయవ్రాతకముగా సమస్త కర్మలను ఆచరించవలెను. వాటి ఫలములవైపు ఏమాత్రము దృష్టిని వుంచరాదు. మరియు కర్మల నన్నింటిని బ్రహ్మార్పణ మొనర్పవలెను. ఏశ్రీయైనా క్షణభర్త బిడ్డలు మరియు ప్రియజనులకు ముందు భోజనమును వడ్డించసాగినప్పుడు ఆమెమనస్సులో ‘యీ అన్నచుంతయూ ఆయి టోవును. దీనిలో నాకేమియూ మిగిలియుండవలెడి’ అలోచన ఏమాత్రము జనించదు. సత్కర్మల నొనర్చినప్పుడు కూడా మానవు డెల్లప్పుడు యీ విధమగు మనోవృత్తియే కలిగియుండవలెను. ఇట్టిస్థితిలో, ధని ష్చార్తిగా సెరవేరనప్పుడు విషాదమెన్నడును మానవుని దుఃఖపెట్టదు, లేదా వికవేళ ఆపని వూర్తియొందువలన ఆతడతిగా ఆనందించమా ఆనందించడు.

ఓ అర్జునా, యీ విధమగు యుక్తుల ననుసరించి ఏ కర్మ లాచరింపబడునో, అకర్మలు తమ యీగుణమువలననే సాత్త్వికములుగా చెప్పబడును. ఇక రాజస కర్మయొక్క లక్షణములను చెప్పెదను. నీ వీ సంగతులపట్ల నీ ఆవధానమును తక్కువ కానివ్వకుము.

యత్తు కామేప్పునా కర్మ సాహంకారేణ నా పునః ।

క్రియతే బహులాయాసం తదాద్రీడస ముదాహృతిమ్ ॥ ౨౪

“ఎవడైన మూర్ఖుడగు మానవుడు తనయింటిలో తల్లిదండ్రులతో ఎన్నడును ఒక్కమాటైనచు ధురముగా మాట్లాడక, బయటప్రపంచ మంతటితోను అత్యాదరిముతో వ్యవహరించురీతిని, లేదా తులసిమొక్కకు ఎన్నడైనను ఒక్క నీటిబొట్టైనా చల్లక, ద్రాక్షతీగ మొదలును పాలతో తడుపు విధమున, ఎవడు నిత్యనైమిత్తిక కర్మల నొనర్చుటకై తాను కూర్చున్న ప్రదేశమునుండి లేచుటకు కూడా యిష్టపడక, తనకు లభించెడి పని వచ్చినప్పుడు శరీరమునకు కష్టము కలిగించుటకు కూడా వెనుకాడజో, మరియు మంచిపంటను పండించుటకై విత్తులు నాటునప్పుడు విత్తులు ఎక్కువగా నాటితిమని ఎన్నడును అనుకొనని విధమున, తనకు యధేచ్ఛముగా భాగించునెడి ఆశయున్నచోటున ధనవ్యయ మొనర్చుటకు ఎవ జేమాత్రమును సంకోచించజో, లేదా స్వర్గముణి లభించిన పిమ్మట రసాయనశాస్త్ర తేత్ర యినుమును కొనుటకై తన ఆస్తి సంతనూ సంతోషముగా అమ్మివేయు రీతిని, రాజస కర్తవ్యుడా భవిష్యత్తునందు లాభించును ఫలముపై దృష్టి నుంచి గొప్ప గొప్ప కష్టసాధ్యములగు కామ్యకర్మల నొనర్చును. మరియు యీ విధముగా అత డెంత అత్యధికముగనైన కర్మల నొనర్చునాక, అతని కవియన్నియు అతి కొద్దిగానే కాన్పించును. అతడు ఫలాలలో చిక్కుకొని యున్నందువల్ల తాను చేసెడి కామ్యకర్మ అన్నింటిని అతి చక్కగానూ మరియు అడంబరముగానూ చేయును.

మరియు, దానితోపాటు ఆతడు తాను చేసెడి పనుల నన్నింటిని లోకమున
 చాటుకొనుచూ పోవుచుండును. మరియు ప్రపంచము దంతటను 'కర్మల
 నన్నింటిని చేయువాడను నేనే'ని చెప్పుకొని తన నామ - మహర్త్వమును
 ప్రకాశిత మొనర్చుకొనును. ఇక ఆతనిలో వుండెడి కర్తృత్వాహంకారము
 'ఆతడు తన తండ్రి' లేదా గురువుల గొప్పదనముచూడఁ జూపుకొనినంత
 అత్యధికముగా నుండును. పాపములు తీసెడి జ్వరము ఏదోపడుమునూ
 అంగీకరించని విషమము, ఆతడుచూడఁ ఎవనినీ అంగీకరించడు. ఈ రీతిని
 అహంకారముచే పడగొట్టుకొని ఘోరముగా చిక్కుకొనియున్న మనుష్యునిచే
 పెక్కుకర్మలు అత్యనురాగముచే చేయబడును. మరియు ఆతడుచూడఁ
 అనేక కష్టములను పొందుకొని 'గారడీవాడు తనపొట్ట నింపుకొనుటకై
 రకరకములైన కఠినము మరియు కష్టసాధ్యములగు ఆటల నాడుకొని'ని
 చేయును; ఇట్టి కర్మలన్నియు రాజసములగును. ఒక్కధాన్యపు
 కణమునకైనచూడఁ ఎటు పర్వతమును త్రవ్వకొని, లేదా నామ
 కొరకై కష్ట సమద్రమునంతను మలినమునర్చు రీతిని లేదా కేవలము
 విచ్చిమునకై పాములవాడు పామును పుచ్చుకొని యింటింటికీ తిరుగు
 విధమున, అనేక కష్టముల ననుభవించి తన లాభమునకై చేయబడు కర్మ
 లన్నియు రాజసము లగును. కాని, కొందరికి యీ విధమున కష్టములే అతి
 ప్రీయముగా నుండును. ఒక అతిచిన్నదగు ధాన్యపుకణమును తెచ్చుకొనుటకై
 చెదపురుగు పాతాళలోకము వరకుచూడఁ రంధ్రము చేసుకొనుచునే పోవు
 రీతిని, స్వర్గముఖములు లభించుననెడి ఆకతో అనేక కష్టములతో విండియున్న
 పరిశ్రమతో చేసెడి క్షేత్రకరమగు కౌమికకర్మలనే రాజసకర్మలుగా నెరుంగ
 వలెను. ఇక, తానుసకర్మల లక్షణములను చెప్పెదను వినుము.

అనుబంధం యయం హింసా మనవేక్ష్య చ పౌరుషమ్

మోహో దారభ్యతే కర్మ యత్త త్తామస ముచ్యతే ౨౫

“ఏ కర్కలు నిందాగృహముల వంటినో, మరియు వేటివలన నిషేధముయొక్క జన్మ సార్థకమగునో, అవన్నియు తామసకర్మలగును నీటిపై గీసిన గీతవలె ఏ కర్మల నాచరించిన పిమ్మట వెనుక నేమియు మిగిలి యుండదో, లేదా మట్టిగను చిలుకుట, బూడిదలో వూడుట, లేదా నూనెను తీయుటకై గానుగలో యిసుకపోసి త్రోవ్వట, లేదా పొల్లును చెరుగుట, ఆకాశమున ఏదైనా వస్తువును గుచ్చుట, లేదా గాలిని పట్టుకొనుటకై వల వలచుట - మొదలగు పనులన్నియు నిష్ఫలములూ మరియు వ్యర్థములూ నగు రీతిని, ఏ కర్మల నొనర్చిన పిమ్మట పూర్తిగా వ్యర్థములై పోవునో, మరియు ఏ మాత్రపు ఫలమూ వుండదో, లేదా ఒకవేళ ఆ కర్మలు వ్యర్థముగా పోవున్నప్పటికిని మానవ శరీరమువంటి బహుమూల్యవస్తువును వ్యయమొనర్చి ఏ కర్మల నొనర్చుట వలన పాపపంచిక నుభయు నాశముండునో, ఆకర్మలన్నియు తామసములగును. లేదా కమముపై ముళ్లవల వేరుటచే ఆ వలయొక్క ముళ్లు తెగిపోవుటేగాక కమలదళములుకూడా దెబ్బతిని పగిలి పోవు రీతిని, లేదా దీపమును ద్వేషించుటవల్ల మిడుతలు దానిపై పడి, తమకు తామే ఒడలు కాల్చుకొని, దీపమును అర్పివైచి లోకమునకు చీకటిని కలుగ జేయురీతిని ఈ సర్వస్వమూ వ్యర్థముగా నాశమైపోయిన పోవుగాక, ఈ శరీరమునకుకూడా కీమతెచ్చుకొనిన తెచ్చుకొనుగాక, కాని ఏకర్మలవలన బుద్ధి పూర్వకముగా యితరులకు అసౌకర్యముచేయుదునో, ఏకర్మాచరణవలన ‘తనకు కావలసిన ఆహార-పానీయము లన్నింటిని మనుష్యుని నుండియే పొందియున్నప్పటికిని, ఈ ఆచరణవలన మనుష్యునకు వమనము నెడి కష్టమును కలిగించెడి యిగయొక్క దుష్టత్వము జ్ఞప్తికివచ్చునో, అది యన్నియు తామసకర్మలగును. మరియు యీ కర్మలన్నియు తనయందీకర్మలు చేయుటకు కావలసిన సామగ్ధ్యము వున్నదోలేదో ఆలోచించకుండానే చేయుదును. అంతేగాదు, మనకత్తియెంత, యీ వనిచేయుటలో ఎన్నికష్టములు పడవలెను. మరియు అంతయుండు దీనిచే మన కేఫలము సిద్ధించును-అనికూడా ఆలోచించ

బడదు. ఈవిధమున విషయము లన్నింటి యోచనయూ అవివేకపూర్వకముగా కాళ్ళతో తొక్కివేసి, ఆపివృత్తయిట్టికర్మలనొనర్చుటకు ఆయోజనమునర్ప బడును ముట్టముదట స్వయముగా తనయింటినే కాల్చివేసి అగ్నిబయటకు పోవును. మరియు, స్వయముగా తన చుర్యాదనే ముంచివైచి సముద్రము పైకి, మరియు బయటకు పొర్లిపోవును. అటుపిమ్మట ఆ అగ్నిలేదా ఆ సముద్రము చిన్నా - పెద్దా యని ఏమాత్రము యోచించక, తెనుక - నుందు లేమియూచూడక మరియు వంకర - తిన్ననైన మార్గములను ఏకాకార మొనర్చుచూపోవును. మరియు దాని యీకృతుముతెంపులేగుండా పోవుచువే వుండును సరిగా యిదేవిధమున, మంచి - చెడ్డ, దుష్ట - సుష్టాది యోచనను చేయకుండానే, మరియు తనవాడు - పరాయివాడు అనక అందరికీనీ వ్యభ కరిగించుచూ ఏ కర్మ లొనర్చబడునో, అవి యన్నియూ తామసకర్మలే యని విశ్వయముగా నెరుంగవలెను. ఓ అర్జునా, త్రిగుణముల ననుసరించి కర్మలూ కూడా త్రివిధములుగా నుండునని, వాటి లక్షణములతో నీకు వివరించి చెప్పితిని. ఇక యీకర్మల నన్నింటిని చేసి మరియు వీటి కర్తృత్వాని హంకారమును కలిగి యుండెడి జీవునియందు కూడా త్రివిధత్వము ఏర్పడును. ఒకేపురుషుడు బ్రహ్మచర్యాది నాల్గొకృతుములందును వుండి విడివిడిగా నాల్గు విధములుగా కనిపించు విధమున కర్మలయొక్క త్రివిధత్వము వలన కర్తయందు కూడా త్రివిధత్వము వచ్చును. కావున యీ త్రివిధములగు కర్తలలోనూ, మొదటివాడగు సాత్విక కర్తను గురించి ముందుగా వివరింపె థమ శ్రద్ధగా వినుము.

ముక్త సంగోఽనహంవాదీ ధృత్యుత్సాహ సచున్విరః ।

సిద్ధ్యసిద్ధ్యోఽర్షిర్వికారః కర్తా సాత్త్విక ఉచ్యతే ॥ ౨౬

“ఘరాణ లేనందువలన మలయగిరి యందలి వందన వృక్షకాఖలు పూర్తిగా తిన్నగానూ, కృమయైన తెరుగుదలతోనూ వ్యాపించియుండు రీతిని

తేదా కాయలు కాయక పోవుటయందే తమలపాకుతీగయొక్క జన్మము సార్థకమగు రీతిని, సాత్త్విక కర్తవ్యకూడా ఎల్లప్పుడూ తన నిత్యనైమిత్తిక కర్మల నొనర్చుచుండును. కాని, యీ ఫలకూన్యత్వము వలన ఆతని ఆకర్మలకు విఫలత ప్రాప్తించదు; ఏలనన, ఓ అర్జునా! ఎన్నడైన ఫలములలో కూడా ఫలములు కాయుటగలదా? ఏమనుష్యుడు పసుల నన్నింటిని ఆత్మావరముతో అనురాగపూర్వకముగా చేసినవాడై యుండికూడా 'నేను కర్తను, అనెడి అహంకార మూతని నెన్నడును స్పృశింపనైన స్పృశింపవో, ఎవడు కర్మాకాలమందలి మేఘములవలె పరిమాత్మపై నిగంతరము వర్షింపదగిన విభ్రలముగ కర్మాచరణ మొనర్చుచుండునో, ఎవడు ఉచితసమయమును సాధించునో, కుదర్థలమును చూచునో, కర్మవిధులను శాస్త్రవచనములపై ఆధారపడి నిర్ణయించునో, తన మనుస్సును ఏకాగ్రమునర్చునో, చిత్తమును ఫలశక్తైవు ప్రవృత్తము కానివ్వడో, నియమములను తగురీతిని పాలించునో, మరియు యీ నిర్బంధమును ఓర్చుకొనుటకై తనలో తాను పూర్తిగా ధైర్యము తెచ్చుకొనుటకై నిరంతరము చింతించుచూ ప్రయత్నము చేయునో, మరియు కేవలముఆత్మస్వరూపముపై గల ప్రేమవలన కర్మలను చేయుచున్నప్పటికీకూడా ఎవడు కారీకసుఖములనెడి వలలో చిక్కుకొనడో, ఎవనియందు బద్ధకము మరియు నిద్రలు నామమాత్రమునకైన వుండవో, ఎవ డెన్నడును ఆకలిచే పీడింపబడడో మరియు కారీక సుఖము లెవనికీ కీర్తికరము కానో మరియు యివన్నియూ వున్నప్పటికిని కర్మలపట్ల ఎవని ఉత్సాహము “కల్తీభాగము కాలిపోవుటచే గూకములూ తగ్గిపోయి నప్పటికిన్నీ బంగారము కుద్ధముగా నగురీతిని” క్రమక్రమముగా వృద్ధి పొందుచునే కాన్పించునో, అట్టివాడే సాత్త్విక కర్త యగును. వాస్తవముగ మనస్సున ఏదైన విషయము నెడల అనురాగ మేర్పడుచో ప్రాణము లతిసుచ్చముగ తోచును. నిజమగు పతివ్రతాస్త్రీ తన పతిపై గల ప్రేమ ఖిల సహగమన మొనర్చుటకు సిద్ధమైనప్పుడు ఆమెకు అన్నిప్రేమక

మొనర్చు సమయమున భయముచే నెన్నడైన లోమాంచ మగునా? ఇట్టి
స్థితిలో ఓ అర్జునా! ఆత్మస్వరూపమువంటి వీరియపదార్థమును
పొందుటకై సంసిద్ధుడైయున్న పురుషుడు తా నెన్నడైన తన శరీరము
క్షీణించిపోయినదని భేదమొందునా? కావుననే ఎవనికి గల విషయ
సంబంధమగు వాంఛ నశించిపోయి, దేహభిమానము తొలగిపోసాగిందో,
రాను రాను కర్మాచరణ మొనర్చుటలో ఎవనికి ద్విగుణీకృతముగా అవ్య-
దము లభించునో, మరియు, యాతీతిని ఎవడు నిరంతరము ద్విగుణీకృత
అనందమునో కర్మాచరణ మొనర్చుచూ వుండునో, మరియు
ఎన్నడైన తా నారంభించిన కార్య మేదైన కారణముచే ఆసంపూర్ణముగా
ఆగిపోయినప్పటికినీ, ఆకార్యము చెడిపోవుట వలన ఎవనికి 'పర్య-
తముపైనుంచి క్రిందికి పడిపోయినబండి తనకొరకై ఎన్నడును
దుఃఖించు విధమున' ఏదుఃఖిమూ కష్టమూ కలుగదో, లేదా అరంభించిన
కార్యము సిద్ధించుచుచే నాలుగు మూలలందును తనవిజయమును గురించి
చాటించుకొనుమా ఎవడుతిరుగదో, తాత్పర్యమేమన, ఎవ డీ లక్షణము లన్నిం-
టితోనూ కూడియున్నవాడై పనులు చేయుచూ కాన్పించునో, ఓ అర్జునా,
వాస్తవమునకు ఆతనినే సాత్త్వికకర్తయని చెప్పవలెను. మరియు ఓ పార్థా,
రాజసకర్త ఎల్లప్పుడూ లోకవాసరలలో ముణిగియుండును. ఆతనిని గుర్తించు
టకు గల లక్షణములను చెప్పెదను వినుము.

రాగి కర్తృఫల మేప్పు ర్లుబ్ధో హింసాత్మకోఽశుచిః

హర్షో కాఃస్వభాః కర్తా రాజసః పరికీర్తితః॥

౨౭

“అమమందలి పెంటకుప్పపై చెత్తపోగులన్నియు వచ్చి పోగా
యుండునీతిని, లేదా అమంగళ కరమగు వస్తువులన్నియు వచ్చి వ్యూహ-
మున మాత్రమే ఏకత్రితమగు నీతిని, ఏ పురుషుడు ప్రపంచమున దంత
టనుగల వాసనాదోషముల కన్నీంటికిని కాళ్ళు తుడుచుకొనెడి పీచువల-
న గునో, మరియు యిందుమూలమున ఏపురుషుడు అఖండఫలస్వాప్తి

కాన్పించెడి కర్మల నొనర్చుటకు మాత్రమే పయిల్పించునో, మరియు ఆ కర్మలవలన కలిగెడి లాభమునం దొక్క గవ్వనైన విడువక ఎవడు వాటికొగ్గై తన పాపములనైన త్యజించుట కల్గింపడు సంసిద్ధుడైయుండునో, ఎపుడు స్వయంబుగా తన వస్తువులను పూర్తిగా కాపాడుకొనుచున్నవాడైయుండి దానితోపాటు యితరులవస్తువులను హరించుటకు కూడా ఎల్లప్పుడు 'చేపయిట్టుకొనుటకై కొంగ కాచు కొని యుండురీతిని' జూరూకుడైయుండునో, ఎవనిస్థితి 'వర్గాకు వచ్చిన వారిని తనముశ్యతో పట్టుకొనుటే గాక తనను తాకెడివారి శరీరమును గీరుకుపోవునటులచేసి, అప్పటికిని తృప్తిదీరక, పుల్లదనమువలన తనకాయలను తిన్నవారినాలుకను చాల దుఃఖపెట్టునట్టి' రెగిచెట్టువంటిదో, ఎవడు నిరం తరము పరులకు దుఃఖమును కలుగ జేయుచూ, తన స్వాగ్ధమును సెరవేర్చు కొనుటకై యితరుల హితమునుగురించి కూడా ఏ మాత్రము లక్ష్యపెట్టక, స్వయముగా తన పని చేయుటకై యితరుల కన్నడును ఏమాత్రమైన పాకర్యమును కలుగజేయడో, ఏ భావము తనకు నచ్చదో - అది ఎంత ఉదాత్తమైన దైనప్పటికిని - ఆ భావమునా దెనడెన్నడును తన మనస్సును జొప్పించడో, ఎవనిస్థితి ఉమ్మెత్త కాయవలె - లోపల విషము, బయట ముగ్ధతో కూడియున్న కవచమూ కలిగియుండి - లోపలను బయటను ఏ మాత్రమూ శుద్ధత్వము లేనిదై యుండునో, మరియు ఓ అర్జునా, తాను చేసిన కర్మఫలము లభించినప్పు డెవడు ఆనందముచే ప్రపంచము నంతను పశిసాపించునో, లేదా ఆరంభించిన పని చెడిపోయి నిష్ఫలమై నప్పు డేపురు యుడు శోకమును పొందినవాడై ప్రపంచము నంతను తిట్టి శపించ నారంభించునో, మరియు ఓ అర్జునా, యీ రీతిని ఎవడు కష్టలయందు చిక్కుకొని యుండునో, అతడు రాజస కర్తయని యెరుంగవలెను. ఇక తామస కర్తను గురించి వివరించి చెప్పెదను. అతనిని దుష్కర్మ అన్నింటియొక్క ఫలించి తీసివెడి ముఖ్యప్రదేశముగా నెరుంగవలెను.

అయుక్తః ప్రాకృత స్తబ్ధ శ్కతో నైష్కృతికోఽలసః ।

విషాదీ దీర్ఘసూత్రీచ కర్తా తామస ఉచ్యతే ॥

౨౮

“తాను స్పర్శించుట వలన యితర వస్తువు లేరీతిని దగ్ధుగుననెడి జ్ఞాన మేమాత్రము అగ్నిః వుండని విధమున, లేదా శస్త్రయువకు తనకు గల తీవ్రమైన పదునువలన యితరుల కేవిధముగా తీవ్రమగు కష్టముకలుగు చున్నదో తెలియ రానటుల, లేదా కాలకూటవిషమునకు తా నొనర్చు ఘాతక కృత్యమును గురించిన జ్ఞానము వుండనిరీతిని, ఓ అర్జునా, ఎవడు తను ఎదుటికి వచ్చిన జీవులకు కీడ్చినర్పి తను దుష్కర్మములను కొనసాగించు కొనుచుండునో, మరియు ఆ దుష్కర్మల, నా చరించునప్పుడు యిష్టానుసారము అతివేగముగా వరుగైతిడి మేఘములవలె - తనచే నేమి జరుగుచున్నదో - తలంచనైన తలంచకో, మరియు ఓ అర్జునా; ఎవరి కార్య కారణములందు వికృత లేనందువలన పిచ్చివాడు కూడా ఎవనిముందు మూముసేపటి వరకైన అగడో, మరియు ఎద్దుయొక్క పొట్టను పట్టుకొని యున్న బుడ్డబుడుచువలె ఎవడు యిదిద్రయములచే వృద్ధి పొందింపబడిన విషయభోగముల నాధా మైనర్పుకొని తన జీవితమును నిర్వహించుకొనునో, ఎవని ఉనికి అజ్ఞానియగు చిన్న పిల్లవానివలె ఒక్కొక్కప్పుడు తనలోతానే పువ్వుకొనుచూ-తనలో తానే ఏడ్చుచుండు నటుల వుండునో, ప్రకృతిలేక మాయచే అంకితుడగుటచే ‘కృత్యమేది, అకృత్యమేది’ యనెడి యోచనయే యెవనికి వుండదో, మరియు కేవలము పెంటలవల్లనే వృద్ధిపొందెడి పెంట జీవువలె ఎవడు మిథ్యాపూరితముగు సంకృప్తితో నిండియుండునో, మరియు బుద్ధుమూలముననే ఎవడు తన ఆహమృత్యుత్పమువలన స్వయముగా యీశ్వరు యెదుటకూడా వంగడో, మరియు గర్వముచుండు పర్వతమును కూడా కుప్పముగా తలంచునో, మరియు ఎవని మనోవృత్తి కాళ్ళతో పుర్తించిన గొంగలయొక్క నల్లని జేరావలె నల్లగానూ మరియు ఎవనిచూపు బజారున

కూర్చోనియుండిడి వేశ్యలనుండి ఎరువుతెచ్చుకొనిన చూపువలెనూ వుండునో,
 సారాంశమేమన, ఎవనిశరీరము కపటముతోనే నిర్మింపబడినదో, మరియు
 ఎవని జీవనము జూదగాండ్ర కేంద్రస్థానము వంటిదో, మరియు ఎవరిదర్శన
 మును దర్శనమనక, స్వార్థలాలురగు భిల్లుబ్రాహ్మణులుగానే ఎరుంగవలెనో,
 మరియు యిందువలన, ఎవనిమార్గమున ఎన్నడును ఎవడును పోరాదో, యిత
 రులసత్కృత్యము లెవనిమనస్సును ములుకులవలె బాధించునో, మరియు యిత
 రుల మంచి పనులు కూడా ఎవరివిక్కులలో పడి 'ఉప్పతో' కలిసి
 నందువల్ల పాలు త్రాగరానివైనటుల లేదా అగ్నిలో పడి చల్లగానున్న
 కదార్థముకూడ మండి నిప్పువలె యగు విధమున, లేదా మంచి అహారము
 కూడా శరీరమున ప్రవేశించి మలముగా నై పోవురీతిని నిద్రాపము లగునో,
 ఎవడు గుణములకు కూడా దోషస్వరూపమునే యిచ్చునో, మరియు పాము
 వలె అమృతమునుకూడా విషముగా చేయునో, మరియు ఆతని దగ్గరనే
 శృంగచబడియున్నదా యన్నటుల ఎవనికి అతిత్వరగా నిద్రావచ్చునో;
 మరియు దుష్కార్యము ప్రారంభించుటతోడనే ఎవనివద్దనుంచి నిద్రా
 'ఆతనిని మిక్కుటముగా అసహ్యించుకొనుచున్నదా-యన్నటుల' పారి
 పోవునో, ఎవడు వాస్తవిక కళ్యాణసాధనమునకు అనుకూలించిన అవకాశము
 వచ్చినప్పుడు 'ద్రాక్ష లేక మామిడి రసమును ఆరగించెడి రోజులలో కాకు
 లకు నోటియందు వ్యాధివచ్చువిధమున లేదా పగటి వెలుగులో గుడ్డగూబ
 క్షులు గ్రుడ్డివై యుండురీతిని, బిడ్డకఘ్నతో నిండియుండునో, మరియు
 పీడినా నింద్యకర్మము చేయకలసినదిగా చెప్పినయెడల యీ బిడ్డ
 కము ఆతని అదుపుగా వున్నదా యన్నటుల దూముగా పారి
 పోవునో, నమద్రోదరమున ఎల్లప్పుడు బడరాగ్ని మండుచుండు రీతిని ఎవని
 మనస్సునం దెల్లప్పుడు మత్స్యరము బంధింపబడి యుండునో, మరియు ఎవడు
 వివేకమునందంతటను 'పీడకల నిప్పులో పొగ నిండియుండు విధమున లేదా
 నిద్రావచ్చునో' ఎల్లప్పుడు దుర్బంధమే నిండియుండు రీతిని' నాసికపరకు మత్స్య

రముతో నిండియుండునో, ఓ వీరుడవగు ఆర్జునా, ఎవడు ప్రత్యక్షకాంతమును కూడా చాటి యింకనూ ముందుకు పోవునంతటి కామ్యకర్మల నార్చి భించుకో, కాని ఏదైన కత్తాక్షాంశరమును కార్యముల నొనర్చవలసి వచ్చుచో అతనినుండి ఒక్క గడ్డిపోచయైన లభించదో, ఓ అర్జునా, యీ లోకమునందీ విధమున కేవలము మూర్తిభవించి పాపసమాహ రూపమున ఏ పురుషుడు కాన్పించునో, అతనిని వూర్తిగా తామసకర్తగా నెరుంగవలెను. ఓ సజ్జన శోమణివగు ఆర్జునా, నీ కేధమాగా కర్మ కర్త, మరియు జ్ఞానములందలి త్రివిధములుగా గల లక్షణములను చెప్పియున్నాను.

బుద్ధే ర్భేదం ధృతే త్వైవ గుణతఃస్త్రివిధం శ్రీః ।

ప్రాచ్యమాన మశేషేణ పృథక్త్వైవ ధనంజయ ॥ ౨౯

“ఇక అవిద్య యనెడి గామములో మోహమనెడి వస్త్రమును ధరించి, తన శరీరముపై సంకయవృత్తులనెడి అలంకారములను ధరించి, అంగములు మరియు ఉపాంగ సమీతముగ ఆత్మ - నిచ్ఛయముయొక్క పరీకాశమును చూపించెడి అద్దము బుద్ధియై యున్నది; మరియు యీ బుద్ధిప్రవాహము కూడా త్రివిధములుగా నుండును. ఈ ప్రపంచమున సత్త్వాది త్రిగుణముల సంయోగముచే త్రివిధములుగా కానట్టి పదార్థ మేదియూ లేదు. గర్భమునందగ్ని లేని కావ్యమేదైనా యీ సృష్టిలో గలదా? లేదు. ఇదే విధమున, యీ దృశ్య సృష్టిలో యీ త్రిగుణముల మూలకమైన మూడు రంగులుగా లేని ఏ వస్తువు గూడా లేదు. కావుననే, బుద్ధికూడా యీ త్రిగుణముల సంయోగముచే త్రివిధములుగా నైనది. మరియు ధృతికూడా యీ స్థితిమే సంభవించినది. ఇక, యీ బుద్ధి మరియు ధృతియందలి త్రివిధత్వమును చాటికీ గల భిన్నభిన్న లక్షణములతో వివరించి తెప్పెదను. కాని, ఓ అర్జునా, ఈరెంటియుండునూ ముందుగా నేను బుద్ధిగూడదలి త్రివిధములుగా గుర్తించి వివరింతును. ఓ వీరుడవగు ఆర్జునా, యీ సంసారక్షేత్రమునకు వచ్చు జీవుల న్నిండికిని ఉత్తమము, మధ్యమము

మరియు నికృష్టము - అనెడి మాడు మాగ్గములు తెంచబడి ముండును. ఈ మాడుమాగ్గములన్నా - నిత్య - నైమిత్తిక విహితకర్మములు, కామ్యకర్మముల మరియు నిషిద్ధకర్మములు - అనువయ్యెను. ఈ మాడుమాగ్గములన్నా సంసార భయమువలన జీవులకు కష్టపదములగును.

ప్రవృత్తిచ నివృత్తిచ కార్యాకార్యే భయాభయే!
బుద్ధం మోక్షంచ యావేత్తి బుద్ధిస్సా! పార్థసాత్త్వికీ! 30

“ఈ కర్మలన్నింటియందును మనుష్యుని అధికారమును శోభిలజేయు నట్టియు మరియు కేవలము స్వాభావిక క్రియను ననుసరించి ప్రాప్తించెడి వియు నగు నిత్యకర్మలే అన్నింటికంటె శ్రేష్టమైనవి. ఆ నిత్యకర్మలను కేవలము అత్మ - ప్రాప్తియనెడి ఫలముపై దృష్టియుంచి దష్టికగొన్న మనుష్యుడు జలమును త్రాగునీటిని - చక్కగా ఆచరించవలెను. ఈ మాత్రముననే ఆ కర్మము జన్మభయమునెడి సంకటమును తొలగించి మోక్షప్రాప్తిని సులభ మొనర్చును ఈ విధముగా తన నిత్యకర్మల కాచరించు వానికి సంసార సంబంధముగని భయము తొలగిపోవును. మరియు తరచు కర్మల నొనర్చి మోక్షమును సంపాదించును. మరియు ఈ కర్మల కాచరించుటయందే మోక్షము గలదనియు, మరియు నివృత్తియనెడి ఆధారముపై ప్రవృత్తిని రచించి యీ నిత్యకర్మలలో ముఖ్యమందా వీలగుండరాదనియు తలంచెడి బుద్ధియే సాత్త్వికమైనది యగును. దష్టికతో కున్నవానికి నీటిచే ప్రాణములు వచ్చును; మరియు పరదలో పడినవానికి మూత అవశ్యకమగును. ఘోరమగు అంధకారముతో నిండియున్న గోతిలో కార్యకీరణముల సహాయమువల్లనే మార్గము కాన్పించును. కరిగా యిడే భయన, పథ్యము మరియు దోషధములు అభించుటవలన రోగముచే చాచి పన్ను రోగిగూడ ఆరోగ్యవంతుడగును, లేదా చేపకు జలాధారము అభించి పుడు దానికి ప్రాణభయమేమియును నుండదు. సరిగా యిడేదిభయన,

యా నిత్యకర్మాచరణము వలన మోక్షమే పొందెను. ఈ విధమున కర్తవ్య కర్మ లేవో-తాను చేయకూడనికర్మలేవో చక్కగా తెలిసియున్న బుద్ధియే సాత్వికమై పడగును సంసారభయమును జరింపజేసెడి కామ్యాదికర్మలున్నా మరియు నిషిద్ధములుగా నిష్క్రియింపబడినట్టివియున్నానగు నిషిద్ధ, అకరణీయ మరియు జననమరిక భయముతో నిండి యున్న కర్మలవైపు పోయి, చాటికి దూరముగా ఏ బుద్ధియుండునో, అనియే సాత్వికబుద్ధి యగును. అకరణీయ శము చేయబడదు. అగాధముగు లోతులలోనికి దూకుటకు వలనుపడదు, మరియు కాల్పించువలన ఎర్రగానైనయినమునుచేతితోపట్టుకొనుటకు వీలులేదు. లేదా బుద్ధి కొట్టుచున్న కాలసర్పమును చూచి దానిని చెతబట్టుకొన జాము, మరియు పెద్దపులి గుహలో అడుగుపెట్టము శరిగా ముడే విధమున, అకరణీయ కర్మలను ఎదుటచూచి ఏబుద్ధి నిష్క్రియమగు ఆత్మధికము, భయభీతు రాలగునో, విషముకలిపి వండినఅన్నమున మృత్యువు వుండునటుల నిషిద్ధ కర్మలవలన మనుష్యుడు బంధనమునందు తప్పక పడవలసి యుండునని ఏబుద్ధి ఎరింగియుండునో, మరియు బంధనభయముచే నిండియున్నందువల్ల నిషిద్ధకర్మల విషయమున ఏబుద్ధి కర్మ - నివృత్తిని ఆవలంబించునో మరియు స్వచ్ఛము మరియు కల్మష పరిశీలించుటకు వీలువున్న విధమున కార్యాకార్య వివేచనచే ఏబుద్ధి ప్రకృతి - నివృత్తులను చక్కగా పరిశీలించునో, మరియు దానితో పాటు ఏ బుద్ధివలన కృత్యాకృత్య నిర్ణయముకూడా ఉత్తమరీతిని జరుగునో, అట్టిదియే సాత్వికబుద్ధియని నీవు జ్ఞప్తయిండుంచుకొనుము.

యయా ధర్మ మధర్మం చ కార్యం చా కార్యమేవ చ ।

అయథావ త్ప్రజానాతి బుద్ధి స్సా పార్థ రాజసిః । 3౧

“ కొంగలు వుండు గాగ్గమున పాలా మరియు నీరూకలనియే యుండు రీతిని (అనగా యీ రెండింటినీ విడదీయబడని విధమున, లేదా మృగిణివానికి రాతిం - వివశ్య గుర్తింపు వుండనటుల, లేదా వున్నముల

నుండి మకరందమును తీపడి భృమరము కొయ్యను కోయుటలా ప్రవృత్తి గలదిగా ఆయినప్పటికి కూడా దాని భృమరత్వము నశించినవిధమున, ఏబుద్ధి భర్మరూపమును ఉచిత కర్మలు మరియు అభర్మరూపమును నిషిద్ధకర్మలను గురించి యోచించకుండా వ్యవహరించునో, ఆ బుద్ధి రాజసబుద్ధి యగును. కంటితో చూడకుండా ముత్యమును తీసికొనువానికి మంచిముత్యము కదాచిత్తుగా ఎప్పుడో లభించును, మరియు అతని భాగమునకు మంచి సరుకు లేకపోవుటయే వచ్చును. సరిగా యిదేవిధమున, వైవయోగముచే నిషిద్ధకర్మలు లభించక పోవుట మూలమున నిషిద్ధ కర్మలు చేయుకుండా కాపాడుకొన్నట్టివీ, మరియు అటుల కాదేని, సామాన్యముగా చేయదగిన మరియు చేయగూడని - అన్నివిధములగు కర్మలను ఒకేవిధముగా భావించి, ఒకేరీతిని చేయుచునూ వుండేది బుద్ధిని రాజస బుద్ధి యనవలెను. పాత్రాప్రాకృతలను యోచించకుండా ఒక వైపునుండి ప్రజానముదాయము వంతనూ ఆహ్వానించిన విధమున యిట్టి రాజసబుద్ధి కూడా శుద్ధాశుద్ధ విచారణ వోసర్పక సమస్తములగు కర్మలనూ స్వీకరించును.

అధర్మం ధర్మమితి యా మన్యతే తమసాన్యతా

సర్వారాన్విపరీతాంశ్చ బుద్ధిస్సార్థ! తామసీ ॥39॥

“మరియు, రాజమార్గము దొంగలకు పాతకరముగాక, వారు నడువ వలసి వచ్చినప్పు డామార్గమును తప్పకొని నడచునట్లు, లేదా లోకులకు పగటి సమయముగా నున్నప్పుడు రాత్రికులకు రాత్రి సమయముగు రీతిని, లేదా దురదృష్టవంతునకు పాతిపెట్టబడియున్న ధనరాశి బొగ్గుల కుప్పగా తోచు విధమున, లేదా విజమైన ఆత్మస్వరూపము జీవునకు లేనటులనే తోచురీతిని, ఏబుద్ధికి భర్మకృత్యములన్నియు పాతకములుగా దోచునో, ఏబుద్ధి స్వచ్ఛమైన వాటిని కల్పిగలవిగా తలంచునో, అర్థములన్నింటికి భర్మరూపము విచ్చునో మరియు మంచిగుణము లన్నింటిని దోషములుగా

నంగీకరించునో, అంతేగాదు, వేదములలో ఉచితమైనవీ మరియు సరియైనవి గానూ చెప్పబడిన సంగతులనన్నింటినీ ఏబుద్ధి చెడ్డవిగా (నిషిద్ధములు గానూ, చేయరానివిగానూ) తలంచునో, అబుద్ధిని, ఓ అర్జునా, ఎవరినీ అడుగకండానే నిస్సంజేహముగా తామసబుద్ధియని చెప్పవలెను. చీకటిరాత్రివలె యిట్టిబుద్ధిని ధర్మకార్యముల నొనర్చుటకు యోగ్యమైనదని ఎటుల చెప్పవచ్చును? ఆత్మబోధరూపియగు కుమదమును వికసింపజేసెడి చంద్రుడవగు పోదరా అర్జునా, నీకు యీ విధముగా బుద్ధియందలి లిఖితకర్మమును వివరముగా చెప్పితిని. ఇక, యీ బుద్ధిని ఆధారముగా నొనర్చుకొని నిర్ణయ మొనర్చి ఏభృతి సర్వకార్యములందును సహాయకముగనో ఆధృతికీకూడా గల త్రివిధములగు స్వరూపములను గురించి నీకిప్పుడు వివరముగా చెప్పెదను. చాల జాగరూకుడవై వినుము.

ధృత్యా యయా భారయతే మనః ప్రాణేంద్రియక్రియాః

యోగేనాఽవ్యభిచారిణ్యా భృతి స్సా పార్థ సాత్త్వికీ || 33 ||

“ నూర్వోదయ మైనప్పుడు దొంగలతోపాటు అంభకారముకూడా వెళ్ళిపోవును; లేదా రాజ్యాజ్ఞ వలన అనుచిత వ్యవహారములన్నియూ ఆగి పోవును; లేదా గాలి తీవ్రముగా వీచసాగినప్పుడు ఆకాశమున మేఘములు వుండవు; మరియు ఉరుములుకూడా ఆగిపోవును; లేదా అగస్త్యముషీశ్వరుని దర్శన మగుటతోడనే సముద్రము భయభీతమై నిశ్శబ్దముగా నుండును. లేదా చంద్రుడు ఉదయించుటతోడనే కమలములు ముకులించుకొని పోవును లేదా మడించిన ఏనుగు చుంచుకు సాగుటకై పాదమునెత్తినప్పుడు సింహము స్వయముగా గర్జించుచూ దాని ఎదుటికి వచ్చినప్పటికినికూడా ఆ ఏనుగు ఆ పాదమును ఆలాగే ఆ సింహముపైననే పెట్టునుగాని నేలపైన పెట్టని విధమున, మానవునిలో ధైర్యము (ధృతి) సంచరించినప్పుడు మనస్సు మొదలగు దాని వ్యవహారములన్నియూ ఏనీతిలో వుండునో, అనీతిలోనే పూర్తిగా

అనిపోయి వుండును. ఓ అర్జునా, ఆ సమయమున ఇంద్రియములూ మరియు వాటివిషయములకూ గల సంబంధము దానంతట అదే తెలిసిపోవును. మరియు దశేంద్రియములున్నూ మనస్సునెడి మాతృగర్భమున ప్రవేశించును. వాయువు యొక్క ఉర్ధ్వమార్గము మరియు అధోమార్గములు రెండున్నూ అడ్డగింపబడి మరియు నవవాయువులనూ ఒకచూటగా కట్టి ప్రాణవాయివు మగ్గవ (అనగా సుఖము) లోనికి తెల్సిపోవును. ఆ సమయమున బుద్ధి మనస్సుపై సుంచి సంకల్ప-వికల్పము లనెడి వస్త్రమును తొలగించి, మరియు యీ రీతికి దానిని నగ్నముగా నొనర్చి పూర్తిగా నిశ్శబ్దముగా మెనుకపై పున కూర్చొనును. ఈ రీతిని ఆ శ్రేష్ఠమగు ధైర్యము ముందు మనస్సు, ప్రాణము మరియుయింద్రియములకూ తమ సమస్తవ్యాపారములూ విడచిపెట్టవలసి వచ్చును; మరియు అప్పుడంతట అవియన్నియు నిర్లపసితిలో యోగయుక్తి ననుసరించి ధ్యాన మతమన (అనగా హృదయకోశమున) మూసివేయబడి యుండును. అటు పిమ్మట, వాటి చక్రవర్తియగు పరమాత్మ వాటిని బంధనమునుండి విడుదల చేయనంతవరకు ఏ ధైర్యము ఏ విధమగు లోభమనెడి చిక్కులొనూ పడకుండా, వాటి నన్నింటిని అడ్డగించియుంచునో, అట్టి ధైర్యమునే, నిశ్చితముగా సాత్త్వికమగు భృతియని యెరుంగవలెను. అని లక్ష్మీపతియగు శ్రీకృష్ణు డాసమయమున అర్జునునితో చెప్పెను.

యయా తు ధర్మ కామార్థా ధృత్యా ధారియేతేర్జున
ప్రసంగేన ఫలాకాంక్షీ భృతి స్సా పార్థ ! రాజసి ॥౩౪॥

అటుపిమ్మట శ్రీకృష్ణు లిటుల చెప్పసాగిరి. “ ఏకీవుడు శరీరమును, భరించి స్వర్ణమునందునూ మరియు యీ సంసారమునందునుకూడా ధర్మమూ, అర్థమూ మరియు కామములనెడి త్రివర్ణములు యథాస్థితముగా పొందినవాడై భైభవముతో కూడియుండునో, ఆ కీవుడు ఏ ధైర్యబలముపై సంకల్ప - వికల్ప సాగరమునందు ధర్మము, అర్థము మరియు కామములనెడి

ఓడను నింపి కర్మవ్యాపారమునర్చుచూ, మరియు కర్మనే మూలధనముగా నంగీకరించి ఆ జీవుడు ఏ ధైర్య సహాయముచే ఆ మూలధనమును నాల్గు తెట్లుగా వృద్ధిచేయుటకై కఠోరపరిశ్రమ మొనర్చునో, ఓ అర్జునా, ఆ ధైర్యము అభృతి రాజసమగును. ఇక మాడవదియగు తామసభృతియొక్క లక్షణము లను చెప్పెద కూడ వినుము.

యయా స్వప్నం భయం శోకం విషాదం మదమేవ చ ।

న పిచ్యూచతి మర్త్యేధా భృతి స్నా పార్థ ! తామసీ ॥3౫॥

“చార్మ కాదునలుపుతో చేయబడినదై యందు విభమున, నిష్క్మణోటికి చెందిన సమస్త గుణములతోడనూ తయారు చేయబడిన స్వరూపము గల ఆ నికృష్టము మరియు నీచమూ నగు తమస్సువహుడా గుణమని చెప్పు నెడల, యిక రాక్షసునికూడా సాధుపురుషుడని ఏల చెప్పురాదు ? గృహములలో కేవలము మందుతూ వుండెడి అగ్నికణమైన గృహమును కూడా లోకులు ‘మంగళు’ డని పిలుచుకొని, తమస్సువహుడ ‘గుణ’ మనెడి ఆదంబరమైన పేరు లభించినది, సమస్త దోషములతోనూ నిండియున్న తమస్సునెడి సంపదచే సృష్టింపబడిన పురుషమూర్తి బద్ధకము నెల్లప్పుడు తన తంకయం దిడుకొనియే తిరుగుచుండును; మరియు పాపములను పోషించుట వలన దుఃఖము లెన్నడును మనుష్యుని విడిచిపోని రీతిని, యిట్టి బద్ధకముని నిద్రాకూడా ఎన్నడును విడచిపెట్టడు. రాతిబండను కఠోరత్వ మెన్నడును విడచి పెట్టని విభమున శరీర మనెడి ధనముపై వ్రేచు ఏర్పడుటచే భయము కూడా అతనిని ఎన్నడును విడిచిపెట్టడు. మరియు కృతస్మృతయనెడి తక్కాడ కిచ్చిలో పాపము లెల్లప్పుడు కట్టియుంచుగిడియుండు విభమున పరార్థములైన అనురాగము వుండుటవలన శోకముకూడా వాటియందు నిరంతరము నివసించియుండును. అతడు ఆసంతోషమును రాత్రింబవళ్ళు తన హృదయమునకు హత్తుకొని యుంచుకొనును. మరియు, యిందువలన అతడు విషాదముతోకూడా మిత్రోత్సమును సంపాదించుకొనును. తెలులిపాయకు

దుర్గంధము, లేదా ఆపద్యము చేయువానిని వ్యాధియూ ఎన్నడును విడచి పోని విధమున విషాదముకూడా ఆతనిని అంత్యకాలమువరకు విడచిపెట్టదు. ఆతడు తాదృశ్యము, ద్రవ్యము మరియు వాసనలపట్ల ఉత్సాహము మరియు మోహముల నెల్లప్పుడు వృద్ధిచేసికొనుచునే వుండును. యిందువలన ఆతనిని మదము తనకు నివాసగృహముగా చేసికొనును. ఉష్ణత్వము అగ్ని నెన్నడును పరిత్యజించని విధమున, లేదా మంచి జాతికి చెందిన సర్పము పగతీర్చుకొనకుండా పూరుకొనని విధమున లేదా సంసార శత్రుభయ మెన్నిడును నశించని రీతిని, లేదా కాలు డెన్నడును శరీరమును విడువని విధమున, తామస జీవునందు మదముకూడ తనకొరకై స్థిరమగు పదవిని సంపాదించును. ఈరీతిని, యానిద్రాదిగా గల ఆయిదుదోషములూ ఏదైర్వముతో తామసజీవునందు యిల్లు గట్టుకొని వుండునో, ఆదైర్వమునే, ఆదృతినే తామసమైన దానినిగా నెరుంగివలెను. యీ విధముగా జగదీశ్వరుడగు శ్రీకృష్ణు డర్జునునితో చెప్పి, కొంతనే పాగి మరల యీ రీతిని చెప్పుసాగెను. “నూర్యుని సహాయము వలననే మార్గము కాన్పించును, మరియు పాదము లామార్గమున నడచును. ఆయినప్పటికిని నడచుటయినెడి పని నడచెడువానికి గల దైర్వ్యము వలననే జరుగును. ఈ విధముగానే, బుద్ధియొక్క సహాయముచేకగర్మలు కాన్పించును, మరియు యింద్రియములాదిగా గల సాధన సమాహము లాశ్రమల నొనర్చును; ఆయినను, ఆ శ్రమలు జరుగుటకై ఏ దైర్వ్యము మరియు ఏదృతి కావలసియున్నదో, దాని యందలి త్రివిధములను నీకు చెప్పియున్నాను. ఈ విధముగా త్రివిధములగు శ్రమలు జనించినప్పు డాకర్మలలో ఏ నుఖమునెడి పేరుగల కాయ కాయనో, అదికూడా త్రివిధములుగానే వుండును; యిటుల ఏర్పడుటకు గల కారణము. అఫలములన్ని కేవలము కర్మల ననుసరించి జనించుటవల్లనే యైయున్నది. కావున, యిక నీకు, నిర్దోషములగు శబ్దములలో యీ నుఖమునందు గల ఫలము లేరీతిని త్రివిధములుగా నుండునో చెప్పె

దను. కాని శబ్దములందలి శుద్ధత్వమును గురించి ఏల యోచించవలెను? ఏలనన, యీ సంగతి శబ్దములద్వారా అర్థము చేసికొనుటకు మరియు బోధించుటకూ వీలైనట్టి దగునో శబ్దములకు చెవు లనెడి చేతులందలి మురికి అంటుకొనును. కావున, నీవు చాల శ్రద్ధతో ఏ అంశరంగమును నిరోధించుటచే వినువాని కర్ణములకూడా చెవిటి వగునో, ఆ అంశరంగము యొక్క సహాయముచే యీ మాటలను వినుము" అని చెప్పి శ్రీకృష్ణ భగవానులు త్రివిధములగు శుఖములను గురించియూ వివరించసాగిరి. వారి ఆ వివరణయును నే నిచ్చట నిరూపింతును.

సుఖం త్వదానీం త్రివిధం శ్రీణు మే భరత్స్వభ !

అభ్యాసా ద్ద్రమతే యత్ర దుఃఖాంతం చ నిగచ్ఛతి ||౩౬||

శ్రీకృష్ణ లిటుల చెప్పిరి—“ యీ త్రివిధములగు శుఖముల యొక్క లక్షణములను చెప్పెదనని నీకు మాటయిచ్చితిని. ఇప్పు డామాటను సెరవేర్చదను. సోదరా, సువిజ్ఞాడవగు అర్జునా, వినుము. ఆత్మను కలసి కొన్నప్పుడు జీవునకు లభించెడి శుఖమునుగురించి, ఓ అర్జునా, నీ కిప్పుడు తెలియకెప్పెదను. వివేచనధమునుకూడా కేవలము మోలెదను ననుసరించియే తీసికొనునటుల, లేదా రసాయనిక క్రియవలన పంగ భాతువును వెండిగా చేయుటకు ఏలగురీతిని, లేదా ఉత్పన్న నీటిగా మార్పుటకై దానిపైన మాడు నాల్గు పర్యాయములు నీటిని చిలకరించ వలసి కమ్మ విధమున, యీ ప్రకరణమున ఆత్మశుఖమునెడి మాటకు అర్థము, జీవుడు శుఖమువలన కలిగెడి అల్పముగు అనుభూతితోపాటు తన తత్సంబంధియగు అభ్యాసమునుకూడా పెంపొందించుకొనుచూ పోవుచూ వుండెడి ఏకీతిలో జీవులకు గల దుఃఖములు నాశనమగునో అదియే ఆత్మశుఖమని యెరుంగవలెను. కాని అదికూడా త్రిగుణములతోడనే ఏర్పడియున్నది. ఇక నీటికి గల భిన్న భిన్న లక్షణములను వివరించి చెప్పెదను వినుము.

య త్తదగ్రే విషమిన పరిణామైమ్యతోపమమ్

తత్సఖం సా త్త్వికం ప్రో క్త మాత్మబుద్ధి ప్రసాదజమ్ || 32

“సర్వములు చుట్టియుండుట వలన చందన వృక్షముయొక్క మొదలు, లేదా విశాచములు కాపలా కాయుచుండుటవలన గుప్త భాండారముఖమా భయంకరముగా వుండురీతిని, స్వర్గముఖము లతిమధురమైనది యైనప్పటికిని మధ్యలో యజ్ఞయాగాది నిధానములను ఉపక్రమించవలసియున్న రీతిని, లేదా వివిధవిధములుగా కట్టపెట్టుటవలన చిన్నపిల్లలకు బాల్యావస్థ పీడాకరముగా నుండును, లేదా తివరోపునప్పుడు ప్రప్రథమమున బొప్పము చేదుగాతోచు రీతిని, దీపము వెలిగించుచునానికి ప్రథమమున పొగను సహించవలసియున్న రీతిని, ఓ అర్జునా, ఆ సుఖముయొక్క ప్రవేశద్వారమువద్దనే యమదమాది సంకటములను సహించవలసి యుండును. దృశ్యవస్తువులన్నింటి పట్లనూ మానవులకు వుండెడి ప్రేమను నాశమొనర్చు నట్టియూ, స్వర్గము మరియు సాంసారిక బంధనములన్నింటినీ మూలముతోపాటు వెకలించివేయు నట్టి దిన్నీ యగు నిరక్తి జనించును. తీక్షణుగు వివేకశ్రీవణ్ణము మరియు కఠోరమగు ప్రతాచరణము వలననూ బుద్ధ్యాదులు తునాతునక లగును. ప్రాణము మరియు అపానవాయుతరంగములను సుఖమ్నానాదీముఖము కలపించి వేయును. కాని, యీ కష్టములన్నియూ కేవలము ప్రారంభము వంటి యుండును. చక్రివాళ పక్షులజంటను ఒకదానితో మరొకదానిని విడ వీయుచో, లేదా దూడను ఆవు ఎదుటనుంచి తొలగించునెడల, లేదా దిచ్చ గానిని అన్నపు పశ్యము నుండునుంచి లేవదీయునెడల, లేదా తల్లికిగల ఒకే ఒక క్రుక్రుడు కాలునివలన ఆమెవద్దనుంచి తీసికొని పోవడునెడల, లేదా మత్స్యమును నీటినుంచిబయటకు తీసినయెడల అసహనమున వాటికి ఏలంతిమ సీమకు చెందిన దుఃఖము కలుగునో, ఓ అర్జునా, సరిగా అదేవిధమగు దుఃఖము ప్రాప్తియనులకు విషయముల నెఱి యుంటిని విడచిపెట్టునప్పుడు కలుగును.

కాని, ఆ దుఃఖముకూడా వూర్తియైన విరక్తితో సహించవలసి యుండును. ఈ విధముగా, ఏ సుఖమునకై ప్రారంభమునందు అతి గొప్ప గొప్ప సంకల్పములను సహించవలసి యున్నదో, అంతమున దానివలన శ్రీరసాగరమును మఱించుసమయమున దానినుండి అమృతము లభించినరీతిని ' మోక్షమునెడి అమృతము లభించును. మొట్టమొదటిసారిగాజనించెడివైరాగ్యమునెడిహోలాహలమును దైర్యమునెడి శంకరుడు భక్షించివేసినచో, ఆ తరువాత ఏసుఖమునందు జ్ఞాన మనెడి అమృత ప్రాప్త్యుత్సవము పెరిపుటకై అవకాశము లభించునో, అదియే సాత్త్విక శుభ మగును. ద్రాక్షకాయ పచ్చిగా నున్నప్పుడు దాని పుల్లదనము నాలుక కంత కష్టముగా నుండదు ! కాని, ఆ ద్రాక్షయే చక్కగా పండినప్పు డది ఎంత ఎక్కువ మధురముగా నుండును ! ఇదే విధమున యీ వైరాగ్యాదిభావములు ఆత్మజ్ఞాన తృకాశమువలన పూర్ణత్వమును పొంది యీ వైరాగ్యాదులతోపాటు సమస్త మాయాజనిత నామ రూపాత్మక ద్వైతముకూడా నాశమైన సమయమున బుద్ధికూడా 'సముద్ర'మున కలసిపోయిన గంగవలె' ఆత్మతో కలసి ఏకరసమును పొందును. మరియు అప్పుడు అద్వైతానంద మనెడి గని తనంతలానే తెరచుకొనును. ఈ విధమగు ఏ సుఖమునకు మూలము వైరాగ్యమందున్నా, దేని అంతము అత్యానుభవమనెడి అనందమునందున్నా వుండునో, అట్టి సుఖముకే సాత్త్విక మందురు.

విషయేంద్రియ సంయోగా ద్యత్తదగ్గేఽమృతోపమమ్ !

పరిణామే విషమివ తత్సుఖం రాజసం స్మృతమ్ || 3౮ ||

“ మరియు ఓ అర్జునా, విషయములు మరియు యింద్రియములు సంయోగ మగుటతోడనే ఏ సుఖప్రవాహము తన రెండుతీరములనూ ముంచి వైచి నలువై పులందునూ ప్రవహించునో, అదియే రాజసమగును. ఎవరైన గొప్ప అధికారి తమ గ్రామమునకు వచ్చినప్పుడు లోతులు ఊరేగింపు చేయు రీతిని, లేదా ఋణముచేసి అత్యానందముగను అదంబరముగాను వివాహము

చేయబడు రీతిని, లేదా శోగికి పంచదార మరియు అరటికాయయూ వర్జితమై నప్పుటికిని అతి యిష్టముగానుండు విధమున, లేదా వత్సనాభి విషమైనప్పుటికిని మొట్టమొదట తినటకు మధురముగా వుండురీతిని, లేదా ప్రారంభమునందు మోసుకొండగ్గి మైత్రి, లేక బజారునందు కూర్చోనియుండిడి వేళ్ళయొక్క చర్మపర్తన, లేదా పగటివేషగాని వినోదమూ చక్కగావుండి అంతమున యిది యన్నియు ఘాతకములుగానగు రీతిని, విషయముల మరియు ఇంద్రియముల యొక్క సంయోగమువలన ఏ సుఖము ప్రభవమున జీవుని పుష్టికరముగను త్రవ్వనన్నవంతముగను నొనర్చి ఆటు పిమ్మట ఏది జీవునియొక్క సుఖసంపద శంతనూ పెంచుకొన్న హంస రాతిబండపైవేసి కొట్టినందువల్ల ప్రాణములు కోల్పోవు రీతిని హరించునో, మరియు, ఏ సుఖమువలన అంతమునందు మనుష్యునికి ప్రాణ నాశనముగూడ సంభవించునో మరియు అతనివద్దగల పుణ్యము నెడి మూలభవముకూడా సమాప్తమగునో, మరియు అంతట ఆ సుఖములన్నియు స్వప్నములవలె నశించునో, అతడు మొదటినుండియు భోగించుచూకచ్చిన జాతిని తన సర్వస్వమును కోల్పోయి కేవలము కష్టములనే అనుభవించవలసి యుండునో, అనగా ఈ విధమగు ఏ సుఖము అంతమున యీ లోకమునందు కూడా మనుష్యునికి అపదలు తెచ్చిపెట్టునో, మరియు పరలోకమునందు కూడా ఏది విషమువలె సిద్ధించునో, ఆ సుఖము రాగస సుఖమగును. మరియు, యిటుల జరుగుటకు గల కారణము, కేవలము యింద్రియములనే పెంచి - పోషించి మరియు భర్తృత్వమును విధ్వంసమొనర్చి, కేవలము విషయములనే భోగించు ప్రదేశమునందు పాతకములు అతి బలవత్తరముగా నుండును. మరియు అంతట ఆ పాతకములే జీవునకు దుర్లభి కలిగించును. ఈ విధమున, ఏ సుఖమువలన పరలోకమునందు దింత హానికలుగునో, మరియు ఏది ప్రారంభమునందు మధురముగ నున్నదని చెప్పబడి నప్పుటికిని అంతమాన ప్రాణహాత మొనర్చి విషముగనే యగునట్టి విషమువంటిదగునో, మరియు ఇట్లా రీతిని, ఏ సుఖము ఆరంభమున మధురముగా కాన్పించినప్పుటికిని, అంత

మన అతికటువుగా నగునో, ఓ అర్జునా, అట్టిసుఖము రక్షోగుణముచే తయారైనదని నిశ్చయముగా నెరుంగవలెను; యిందువలననే, అట్టి సుఖమును ఎన్నడును మనను స్పృహింపజైన స్పృహింప నివ్వరాదు.

యదగ్గే చానుబంధే చ సుఖం మోహన మాత్మనః ।

నిదాంశ్య పృమాదోర్థ తత్తామస ముదాహృతమ్ ॥ 3౯

“ నిషిద్ధమగు పేయవస్తువులను పానమొనర్చుట వలనను, నిషిద్ధ భాద్య పదార్థములను తినుటవలనను మరియు స్వేచ్ఛాచారిణులగు స్త్రీల పాంగత్యమువల్లనూ ఏ సుఖము లభించునో, లేదా యితరులను హత్యచేసి, తరుల ధనమును అపహరించి మరియు తుచ్ఛులుచేసిన స్తుతిని వినుటవల్లనూ ఏసుఖము లభించునో, ఏసుఖము బద్ధకముచే పోషింపబడునో, ఏసుఖము కునికిపాట్లు వడునప్పుడుగాని నిద్రించునప్పుడుగాని కాన్పించునో, మరియు ఏ సుఖముయొక్క ఆరంభమునందును అంతమందును జీవునకు తన విజమార్దమపట్ల భ్రమయేకలుగునో, మరియు అది అనుచితమార్గమున పట్టునో పోదరుడవగు ఓ అర్జునా, ఆ సుఖమును సంపూర్ణముగా తామసమని యెరుగవలెను. కాని, నేనీవిషయమునుగురించి యింకను యెక్కువగా విస్తరించి చెప్పను. ఏలనన దీనిగాధ అతిఅసభ్యము మరియు నిందనీయమూనైయున్నది. ఈ విధముగా మూలమునందొకే స్వరూపము గలిగియున్న కర్మఫలమగు ఏసుఖము గలదో, అదికూడా కర్మభేదముననుసరించి త్రివిధములుగా నైనది. దానినిగురించి నీకు కాస్త్రీయముగా వివరించి చెప్పితిని. ఇక యీ జగత్తునందలి చిన్న పెద్దవీయును సమస్త వస్తువులందునూ కర్త, కర్మ మరియు కర్మ ఫలము - లనెడి త్రిపుటికి మించి మరెనియూలేదు. మరియు ఓ అర్జునా, వక్ష్రమున దారపుపోగులు నేయబడురీతిని యీ త్రిపుటియందు కూడా త్రిగుణములు నిండియున్నవి.

న తదస్తి పృథివ్యాం వా దివి దేవేషు వా ఘనః ।

సత్యం ప్రకృతిజై ర్ముక్తం యదేభిస్సన్య త్రిభి ర్గణైః ॥౪౦॥

“కావున యీ మాయాక్షేత్రమునందున్నప్పటికిని యీ మృత్యు లోకమునందున్న మరియు స్వర్గలోకమునందుకూడానూ యీ సత్త్వగుణములతో కూడియుండని వస్తువేదియూ లేదు. ఉన్ని లేకుండా కంటి, మట్టి లేకుండా బెడ్డయూ, నీరు లేకుండా అలయూ ఎన్నడైన జనించగలదా? సరిగా యిదేవిధమున, గుణభాగ మేమాత్రమైన లేకుండా సృష్టించబడిన నీ ప్రాణియూ లేదు. కావుననే, నీవీ జగత్తంతయూ యీ త్రిగుణముల తోనే నిర్మితమైన దని నిశ్చయముగ తెలిసికొనుము. ఈ గుణములే దేవత అందు బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులని త్రివర్గముల నేర్పరచెను. ఇదియే స్వర్గ, మర్త్య నరకములని మూడులోకములను నిర్మించెను. మరియు యిదియే రాక్షసస్వర్గములకును భిన్నభిన్న కర్మలనెడి జంజాటమును తగిలించెను.

బ్రాహ్మణక్షత్రియ విశాం శూద్రాణాంచపరతప

కర్మాణి ప్రవిభక్తాని స్వభావ ప్రభవైర్గుణైః ॥౪౧॥

“ఇక నీవు ఆ నాలుగు వర్గము లేదియని యడిగినయెడల చెప్పెదను దినుము. వీరిలో బ్రాహ్మణులు సర్వకృష్ణులు. వారితరువాత క్షత్రియులు, మరియు వైశ్యులనుకూడా మహత్త్వము ననుసరించి యోదించినచో బ్రాహ్మణులతో సమానులుగానే తెలసికొనవలెను; ఏలనన, వారికికూడా వైదిక ధర్మకార్యముల నొనర్చుటకు అధికారము గలదు. ఓ అర్జునా, నాల్గవవర్గము కూడుగ్రిలు. కూడుగ్రిలకు వేదాధికారము లేదు, యిందువలన వీరిజీవితము పైవెక్కిన మూడువర్గములవారి పైనను అవలంబితమై యున్నది. కాని, యీ కూడుగ్రిల జీవన-వృత్తి బ్రాహ్మణాది త్రివర్గములతో అతిదగ్గరి సంబంధము కలిగి యుండును. మరియు యిందువలననే వీరినికూడా వర్గవిభాగమున సమానులనుచు, అందుచేనిది నాల్గవవర్గ మైనది. పుష్పములతోపాటు శ్రీమంతు

అట్లు లోకము యీ పుష్పములను గుర్చినదారమును కూడా తమ కంఠమున
 తీరించు నిధమున కై గ్రహింపగలగు ద్విజాలలోపాటు కూదుగ్రలకుకూడా వ్యాప
 తోరిక సంబంధము వుండుటవలన ప్రతులకు వర్ణ - సంస్థలో కూదుగ్రలకుకూడా
 ప్రమా పేశపరచవలసిన అవశ్యకత యేర్పడినది. ఓ అర్జునా! యీచాతుర్వర్ణ్య
 సంస్థయొక్క స్వరూప మిట్టిదై యున్నది. ఇక నేను వీరందరికి గల విహిత
 కర్మలను వివరించును. ఈ కర్మలందలి సుములవలన యీ నాల్గువర్ణముల
 తారూ జనన - మరణము లనెడి జగదమానుండి తప్పించుకొని ఆత్మస్వరూప
 మును పొందుదురు. పాక్యృతికములగు త్రిగుణములు యీ కర్మలను నాల్గు
 వర్ణములను నాల్గు నిధములుగా పంచియిచ్చినవి. తండ్రి సంపాదించిన
 ధనము ఆతని పుత్రుగ్రలకు పంచిపెట్టబడు రీతినీ, లేదా సూర్యుని వెలుగులో
 కాన్పించెడి మార్గములు భిన్నభిన్న దిశలకు పోయెడి యాత్రీకులకు పంచి
 పెట్టబడు విధమున, లేదా ధనవంతుడగు పురుషుడు తన పనుల వన్నింటినీ
 తన నాకరులయందు పంచిపెట్టు రీతినీ యీ పాక్యృతిక గుణములు కూడా
 స్థూల కర్మలకు రిడివిడిగా విభజించి నాల్గు వర్ణములందును పంచి
 యిచ్చినవి. వీటిలో సత్వగుణము తన సగ - సగ భాగమునుండి
 త్రాగ్మానులు మరియు క్షత్రియులకూ అంకిత మొనర్చినది.
 సత్వ మిశ్రితమగు రజోగుణము కైవ్యులం దుండును. మరియు తమ
 మృతో నిండియున్న రజోగుణము కూదుగ్రలభాగమునకు వచ్చినది. ఓ జ్ఞాని
 వగు అర్జునా, యీ విధముగా ప్రారంభమునందు సంపూర్తి గా ఒకే స్వరూ
 పము గలదిగా వుండియున్న మానవ శంఖమునందీగుణములు యీ చాతుర్వ
 ర్ణ్యాత్మక భేదమును కలిగించినవి. ఈ విషయమును నీవు జ్ఞప్తియందుంచు
 గానుము. చీకటిలో పడియున్న చనువును మనకు దీపము చూపించురీతినీ తన
 జ్ఞములచే కప్పబడియున్న కర్మలను మనకు శాస్త్రము చూపించును. భాగ్య
 జ్ఞాతుడవగు అర్జునా, యికనీకు, యీభిన్నభిన్న వర్ణములకు స్వాభావికము
 మరియు ఉపయోక్తములూ నగు కర్మలేవో చెప్పెదను వినుము.

శమోదమస్తపశ్చోచం తౌతి రార్జవ మేవచ ।

జ్ఞానం విజ్ఞానమాస్త్యక్యం బ్రాహ్మం కర్మస్వభావజమ్ ॥ ౪.

“సమస్తయిందియ వ్యవహారిములనూ తన చేతియందుంచుకొని
ఏకాంతభావముతోను మరియు ధర్మపత్నివలె అత్యంతస్వముతో కలఁ
యందునట్టి శాంతస్థితి బుద్ధికి లభించుటయే ‘శమ’ మనవలెను. మంచినియూ
శుక్రమమైనదియూనగు కర్మలన్నియూ యీశమమువల్లనే ఆరంభమగును. ఇట్టి
కర్మలలో ‘దమ’ మనెడి పేరుగల రెండవగుణము శమమునకు సహాయక
మును; యిందువలన స్వధర్మాచరణ పూర్వకమగు సమస్తమగు వ్యవహారి
ములు జరుగును. ఇట్టి కర్మలలో ‘తప’ స్సనెడి పేరుగల మూడవ గుణము
మూడా కాన్పించును; దీనివలన చిత్తమునందు ఈశ్వర విషయమున ఏకనిష్ఠతో
కూడియున్నకొద్ద ‘ప్ర’సవించిన స్త్రీగల గదిలో ఆరవరోజురాత్రి దీపము
ఆరిపోకుండా పూర్తియైన జాగ్రత్త వహించుకొనిని’ నిరంతరము జాగరితమై
యందును. ఈ విధముగా, యిట్టి కర్మలలో ద్వివిధములుగా ‘శాచము’
అనగా నిర్మలత్వముకూడా వుండును. మరియు ఓ అర్జునా, యీ శాచగుణము
వలన మనస్సు శుద్ధభక్తితో నిండియుండును. శరీరము నిర్మలమగు ఆచరణచే
శృంగారింపబడి యుండును, మరియు యీ విధముగా జీవిత క్రమమంతయు
లోపలనూ - బయటనూ గుండరముగానై యుండును. ఈ నాల్గవగుణము
కూడా ఆ కర్మలయందుండును. పృథివివలె పూర్తిగా అన్నింటిని
ఓర్చుకొనుట యనెడి గుణముగనీ, ఓ పార్థా, ‘క్షమ’ యందురు.
క్షమ యనబడెడి యీ అయిదవగుణము ఆకర్మలందు సంగీతమున
తంచనుస్వరమువలె నుండును. ప్రజాహము పంకర-టింకరగా నున్న
కప్పటికిని నది ఎల్లప్పుడూ తిన్నగా సముద్రమునై ప్రకృత ప్రసవించుచుండును.
మరియు చెరుకు తన పేరుగుదలవలన ఎన్నిచంతలు తిరిగి యున్నకప్పటికిని
చెరుకు పంకరము సమానముగనే మాధుర్యము నిండియుండును. చిరగా

య్యచేర్చుచున, తీవులివృత్తి వలకర-టింకరలుగా నున్నప్పటికిని దానియందు పరిపూర్ణమైన సరిశీల్పము వుండియుండుట యనెడి గుణమునే 'ఆర్జవము' అందురు; మరియు, యీ ఆర్జవమనెడి ఆర్జవగుణముకూడా ఆకర్మలయందు వుండును. తోటమారి అత్యధికముగా కష్టపడి చెల్లుమొదళ్ళను నీరుపోయినను అయినప్పటికిని, యీ పృథ్విములవలన నాకు ఫలము లభించును. గాన నాయీ పరిశ్రమ యంతయు సాంప్రదము చురుని ఆరమ చక్కగా నెరిగియుండు రీతిని, యీ ప్రకరణమునందు 'కాష్టా', 'సహాయ కర్మ'ల గావరించి యీర్ష్యరహితముగా ప్రవర్తించుట ఆవశ్యకము, మరియు ఆ యీర్ష్యరహితము యీ దిగముగా మనకు కష్టము లభించును-అని యీ తత్వమును చక్కగా నెరుంగుటే 'జ్ఞాన' మనబడును. మరియు యీ జ్ఞానమే ఆకర్మలందరి ఆ ఏడవ గుణ మగును. చురుమృదు శుద్ధసత్త్వము గలవాడై కాష్టాజ్ఞాన సహాయము వల్లగాని లేదా ఈ ధ్యానములను వల్లగాని యీర్ష్యరహితముతో నిస్సంజేహబుద్ధితో భయరహితమున వారముల-ఎనిమిదవ గుణమగు 'విజ్ఞానము' యొక్క స్వరూపమే యున్నది మరియు యీ ఎనిమిదవైన విజ్ఞానమనెడి కరుణ యందున గుణగుణాదా ఆ కర్మలయందు వుండును. -త్వము తెన్నిచూర్చుములను యీర్ష్యములు మరియు సరియైనదల చెప్పిననో, వాటిలో ప్రతిహర్షమును 'రాజయొక్క' పేరు ముద్రింపబడిన ప్రతిపదార్థమునూ వాడుకలో నుంచవలసిన నాశయాపమున సంతోషముగా ప్రజల సృష్టకరించురీతిని సరియైనట్టిదిగా తలచి ఆరంభపూర్వకముగా సంకీర్తించుట-యనెడి అక్షరముగల లోమ్యుడవ గుణమును 'అస్తైక్య' మందును. ఈ లోమ్యుడవ గుణమగు అస్తైక్యము కూడా ఆ కర్మలయందు వుండును. ఇటుల చెప్పులలో గల తాత్పర్యము, యీ లోమ్యుడి గుణములున్నా ఏ కర్మలందు గలవో, ఆ కర్మలే మంచివియున్నా సరియైనవిన్న యగును. ఈ గుణమున శమాది నవగుణములున్నా వుండుటవలన ఏ కర్మలు స్వాభావికముగనే సంతోషములగునో, వాటినే ప్రాప్తములయొక్క స్వాభావిక కర్మలుగా

నెరుంగవలెను. ఈ నవరత్నహార గుంపనికి అభింశునో, ఆశ్రదు నవగుణము లకూ రత్నాకరతే యగును. తన శరీరమునుంచి దేనినీ తీయవండానూ మరియు విడదీయవండానూ సూర్యుడు ప్రకాశధారణ మొనర్చు విధమునా లేదా చంపకవృక్షము స్వయముగ తన మొగ్గలతోడనే నుశోభితమగు విధమున, లేదా చంద్రుడు తన వెన్నలతోనే ప్రకాశవంతుడు మరియు ఉజ్వలదూనై యుండునీతిని, లేదా చందనము స్వయముగా తన మగంధము తోడనే నువాసితమై యుండునీతిని, నవరత్నములచే హర్మబడిన యీ నగ బ్రాహ్మణులయొక్క నిర్మలభూషణము; మరియు యీ ఆభూషణమును తీసి నన్నుడగుట యనెడి కృత్యమును బ్రాహ్మణుల శరీరమెన్నడును చేయదు. ఓతరునా, ఇక, క్షత్రియోచిత కర్మలేవో చెప్పెదను. నీబుద్ధి సంకమా మరియు ధ్యానమునూ లగ్నమొనర్చి వినుము.

శౌర్యం తేజో ధృతి ర్దాక్ష్యం యుద్ధేచా ప్యపలాయనమ్ |

దాన మీశ్వరభావశ్చ తౌత్రంకర్మ స్వభావజమ్ || ర 3

“తన తేజమును ప్రకటించుసమయమున సూర్యుడెవరి సహాయమున్న అపేక్షించునీతిని, లేదా సింహమునకు కేటాడుటలా ఏ సహాయవదూ అక్కరలేని రీతిని స్వయముగా తన సాహసముతోడనే, మరియు ఎవరి సహాయము లేకుండానే పరాక్రమించి చూపుటయనెడి, శౌర్యమనెడి గుణము, ఏకర్మశక్తితో సర్వప్రథమము మరియు సర్వశ్రేష్ఠమగు గుణమునై యున్నదో, అదియే స్వాభావికమగు క్షత్రివృత్తి యగును. సూర్యుని ఉజ్వల ప్రకాశము ముందు కోట్లకొలది నక్షత్రములు మరుగుపడి పోయినప్పటికిని చంద్రుని సహితముగా నక్షత్రములన్నియూ ఏకత్రిత మైనప్పటికిని మాదా తాము సూర్యుని లోపింపజేయవలసి రీతిని ఏ అధాకిక సామర్థ్యమువలన మానవుడు తన తేజోవంతమగు గుణములతో ప్రవంతుడైతనూ అశ్వత్థ చకిరముగ నొనర్చువాడైయుండి, తా నెన్నడునూ

వీరిషయమువల్లనూ భ్రాంతిందు కాకుండుట యనెడి సామర్థ్యమునే 'తేజ' మందురు. ఈ రెండవగుణముకూడా ఆ వృత్తియందు కాన్పించును. ఇదే విధమున దానిలో మూడవగుణమగు ధైర్యము వుండును. ఆకాశము దిరిగి మీద పడిన పడుగాక అయినప్పటికిని ఏ ధైర్యగుణమువలన బుద్ధియొక్క జనులు భయముచే ఎన్నడును మూతపడవో మరియు మనస్సెప్పుడును చలిం చుదో, ఆ ధైర్యగుణ మీవృత్తిలో కాన్పించును. మరియు, ఎంత ఎక్కువ అపారము మరియు విస్తృతమూ వగు జలమైన వుండిన వుండుగాక, కమల వత్సరాలు దానిని ఆజిచివైచి వ్యాపించునీతిని, మరియు ఏవస్తువైనా ఎంత ఎక్కుగా వైకిపోయి వున్నప్పటికిని ఆకాశము ఎల్లప్పుడు దానికి వైగానేవుండు విధమున, ఏ విధమైన ప్రసంగము వచ్చినను రానిమ్ము, అయినప్పటి కిని, ఓ అర్జునా, యిష్టఫలము నిచ్చెడి కార్యమునందత్యంతదక్షత తోను మరియు నిశ్చయముతోనూ ప్రవేశించుటనే 'దక్షత్వ' మందురు. ఈ నాల్గవ గుణమగు దక్షత్వముకూడా ఆ వృత్తియందు పూర్తిగా కాన్పించును. దృఢ ముగా నిలచియుండి యుద్ధమొనర్చుట ఆ వృత్తియొక్క అయిదవ గుణము. శూర్యముఖి (ప్రాద్దుతిగుడు) చెట్టు ఎల్లప్పుడూ నూర్చునివై పే వుండునీతిని కనుగొనుట సాహసముతో రొమ్ము చరచి నిలబడుటయూ, మరియు గట్టిత్రీ సర్వవిధములా ప్రయత్నించి తనభర్త శయ్యపై పవళించక మరియు శయ్యపై తనవీపు వాల్చుకండా తప్పించుకొను నీతిని సమరభూమియందు కనుగొనుట ఎదుర్కొన్నప్పు డాతనికి తన వీపును చూపకుండుటయూ-ఆక్షత్వ వృత్తియొక్క అయిదవ గుణము; ఓ గుణ శ్రేష్ఠుడవగు అర్జునా, నీ వీ విషయ మును చక్కగా జ్ఞప్తియందుంచుకొనుము. నాలుగువిధములగు పురుషార్థములకంటెనూ భక్తి అత్యధిక శ్రేష్ఠమైనదైన విధమున, యీ తుణము (విదవది) కూడా మొదటచెప్పిన నాలుగుగుణములకంటెనూ అత్యధిక శ్రేష్ఠమైనది. ఫల-ప్రసాదలత్యధికముగ నున్నందువలన వృక్షము గ్రిందికి వంగునీతిని, లేదా వడ్డు - వనము తన శుగంధమును నలుపై పు

అందును చక్కగ వ్యాపింపజేయురీతిని, లేదా చంద్రుని వెన్నెలను కోణ ప్రాంతవాదూ కావలసినంత తీవ్రకొనగఱుగురీతిని, తీసికొనుచానికి ఆరణ్య యిచ్చానుసారము దానిమిచ్చుటను 'దాన' మందురు; యీ ఆరవగుణరత్న ముచే కూడా ఆవృత్తి భూషితయై యుండును. ఇదేరీతిని, తన ఆజ్ఞ నే ప్రపంచమంతయూ అంగీకరించునటుల చేయుట, మరియు తన అవయవములను పోషించి వాటిని తనకు పనికివచ్చునటుల యోగ్యముగా చేయురీతిని కృత అను పాలించి, వారి సంతోషముద్వారా జగత్తును ఉపభోగించుటను ఈశ్వర భావ మందురు, ఇది సమస్త సామర్థ్యములకును సమాహమూ మరియు గుణములకు సామ్రాట్టున్నూ అగు ఆ వృత్తియొక్క ఏడవగుణమైయున్నది. ఈ కార్యానిశప్తగుణములతో ఏవృత్తి సప్తర్షులచే ఆకాశము శృంగారింపబడిన రీతిని పవిత్రతనుపొందునో, అదియేస్వాభావికమగు జ్ఞాతృవృత్తి యగును. జ్ఞాతృయలయొక్క వాస్తవికమగు సహజగుణములిదియే. ఈగుణములన్నింటి తోడనూకూడియున్నజ్ఞాతృయడు మనుష్యుడుకాదు, ఆతడు సత్వరూపియగు బంగారుమేరుపర్వతమేయగును. మరియు యిందువలననే ఆతడుసప్తగుణములు గలస్వర్గమును సంభాలించి యుంచును. లేదా యీ సప్తగుణములతోడనూ చుట్టియున్న యిది క్రియావృత్తి కాదు, సప్తసముద్రములతోనూ చుట్టియున్న పృథివియే యని యెరుంగవలెను. మరియు ఆ వీరుడు దానిని ఉపభోగించును. లేదా యీ సప్తగుణ ప్రవాహములచే యీ క్రియారూపియగు గంగ యీ జ్ఞాతృయరూపియగు మహాసముద్రముయొక్క అంగములపై విలాస మొనర్చుచున్నదా యనవలెను. ఈ విధముగా విశేషముగా చెప్పుటలో గల భావము, ఏ కర్మలు యీ కార్యాది గుణములచే అంకితములై యుండునో, అవియే జ్ఞాతృయజాతియొక్క స్వాభావిక కర్మ లగును. ఇట్లు బుద్ధివంతుడవగు అర్జునా ! వైశ్యజాతికి ఉచితమగు కర్మలేవో చెప్పెదను.

కృషి గోరక్ష వాణిజ్యం వైశ్యకర్మ స్వభావజమ్ ।

పరిచర్యాత్మకం కర్మ శూద్ర స్వాపి స్వభావజమ్ ౪౪

“ ధూమి, విత్తులు, నాగలి మరియు మూలధనములపై ఆధారపడి యుండి యభేష్టముగా లాభమును సంపాదించుట, అనగా వ్యవసాయముచే జీవించుట, ఆవులను, శేడలను పెంచుట, లేదా చాకగా కొనిన వస్తువులను ప్రియమగు ధరలకు అమ్ముట మొదలగు కార్యములు, ఓ అర్జునా, వైశ్యుల వృత్తులై యున్నవి. ఈ కర్మలన్నియు వైశ్యజాతికి స్వాభావికములుగా వచ్చునని నీవు తెలిసికొనుము. మరియు, వైశ్యులు, క్షత్రియులు, బ్రాహ్మణులనెడి యీ త్రివిధ ద్విజవర్ణములనూ నేదించుట శూద్రుల కర్మయై యున్నది. మరియు వాస్తవిక దృష్టితోచూచినచో, ద్విజులను యీ రీతిని నేదించుటను మించి ముందడుగిడుటకూడ శూద్రులకు తగదు. ఈరీతిని నీకు చాతుర్వర్ణములకు గల విహితకర్మలను చెప్పితిని.

స్వే స్వే కర్మణ్యభిరత స్సంసిద్ధిం లభ తే నరః

స్వకర్మ నిరత సిద్ధిం యథా విందతి తచ్ఛ్రేణ ౪౫

“ఇక ఓ అర్జునా, శ్రవణాది భిన్నభిన్నములగు యింద్రియములకు శబ్దాది భిన్నభిన్న గుణములు ఉపయోక్తమగు విధమున, లేదా మేఘముల నుండి కురిసెడి వర్షజలమునకు నది ఉపయోక్తమగు పాత్రోదయిన రీతిని, లేదా నదికి సముద్రము ఉపయోక్తమైన రీతిగానే యీ నాల్గు వర్ణములకునూ యీ భిన్నభిన్న కర్మలన్నియుకూడా ఉపయోక్తములై యున్నవి. ఇందువలననే వర్ణాశ్రమ ధర్మముల ననుసరించి ఏయే కర్మలు పూర్తిచేయవలెనో, అవియన్నియు ఎర్రగని వానికి ఎర్రదనమువలె శోభాదాయకములగును, కావున ఓ అర్జునా ! అస్వాభావిక విహితకర్మలను శాస్త్రముల అజ్ఞానసార మొనర్చుటలోప్రవృత్తుడవగుటకై నీ బుద్ధిని అచలముగా నుంచవలెను. స్వయముగా తన రత్నము కూడా రత్నపరీక్షకునిచే పరీక్షింపవలసియుండు రీతిని తన కర్మలనుకూడా

శాస్త్రములచే నిశ్చిత మొనర్చుకొనవలసియుండును. దృష్టి తన స్థానమునందు ఎల్లప్పుడును చక్కగా వుండియే యుండును. అయినప్పటికిని దీపములేనిచే దానివలన ఏ ఉపయోగమూ వుండదు. లేదా దారియే దొరకనిప్పుడు పాదములు వున్నంతమాత్రమున ప్రయోజన మేమి ? ఇందుకల్లనే జాతిసర్వము ననుసరించి ఏది మనకు ఉచితమగు అధికారమో, దానిని మనము శాస్త్రములను చూచి నిర్ణయించుకొనవలెను. ఇక నోపాగ్గా, మనయింటినుందు చీకటిలో పెట్టియున్న ధనమును దీపము మనకు చూపించినప్పుడు, మనము దానిని తీసికొనుటలో ఏ బాధగలదు ? ఈ విషయముగా స్వాభావికముగా మనవంతుకు వచ్చిన సంగతులను, మరియు శాస్త్రములకూడా విధించినవియున్నాయగు విహితకర్మలను ఏ పురుషుడు ఆచరించునో, ఎవడు బద్ధకమును విడచి, ఫలేచ్చను దూరముగానెట్టి తనవు మరియు మనస్సులతో ఆ కర్మల నాచరించుటలో లీనమగునో, ఎవడు తన కర్మాచరణముతోపాటు 'ప్రవాహమున కలసిన నీరు మరి యేవై పుకును పోక ఆ ప్రవాహముతోపాటుగానే ప్రవహించుమా పోవురీతిని' వ్యవస్థిత రూపమున నడచుకొనునో, ఓ అర్జునా, యీ విషయముగా ఎవడు తన విహితకర్మల నాచరించునో, అతడు మోక్షమునకు యివతల గల ఒడ్డువరకు చేరును. చేయగూడని, మరియునిషిద్ధకర్మలతో నాతని కెట్టిసంబంధమును ఉండదు. మరియు యిందువల్లనే సంసారమునకు చెందన అపాయము ఆతని కెన్నడును ఏ హానినీ కలుగజేయ జాలదు (అనగా, సాంసారిక జగడములు ఆతని మోక్షమార్గమున బాధాకరములు కావు.) అత డెన్నడును కుతూహలముతో నైన కామ్యకర్మలవైపు తిరిగి చూడడు. మరియు మంచిగంభీర సుంకెలైన కానిమ్ము, అతడు దానియందు తన పాదములను చిక్కుకొన వివ్వడు; ఏలనన, చందనపు బేడీలైనంతమాత్రమున నేమైనది ! అవిమాత్రము సుంకెలలు కావా ? అతడు తాను చేసెడి నిత్యకర్మలను కూడా ఫలేచ్చః పద్ధింటిని విడచియే చేయును, మరియు ఆ కర్మల నన్నింటిని ఆతడ

యీశ్వరార్పణ మొనర్చును. మరియు యిందువలన ఆతడు మోక్షసేవకరకు చేరగలుగును. ఈ విధముగా ఆతడు యీ సంసారమునకు సంబంధించిన శుభాశుభ జగదములనుండి తప్పించుకొనుటవలన వైరాగ్యమార్గముగుండా మోక్షద్వారమువద్దకు పోయి నిలచియుండును. ఏది సమస్తసౌభాగ్యముల యొక్క పరిపూర్ణ త్వమో, దేనియందు మోక్షప్రాప్తి నిశ్చితమై యున్నదో, కర్మకాండలు దేనిలో పూర్తిగా అంతమొందునో, ఏది మోక్షఫల మిచ్చుటకు శాధ్యతవహించునో మరియు ఏది పుణ్య-కర్మ లనెడి వృక్షముయొక్క ఫలమో, అట్టి ఆ వైరాగ్యమునందు సాధకుడగు పురుషుడు భ్రమరమువలె అనాయాసముగానే మరియు సహజభావముతోనూ అడుగిడును. ఓ అర్జునా, యీ వైరాగ్యభావము 'అతిత్వరగా ఆత్మజ్ఞానమనెడి నూనోదయమును కలుగజేయుననెడి నూచన నిచ్చెడి' అరుణోదయము వంటిదని నీవు జ్ఞప్తియందుంచుకొనుము. లేదా, యీ వైరాగ్యాంజనమెట్టి అలౌకిక అంజనమనగా, దీనిని కనులకు రాచుకొనుటచే ఆత్మజ్ఞానమనెడి గుప్తభాండారము చక్కగా కనిపించసాగును, మరియు లభించును; మరియు సాధకుడు యీ అంజనమును స్వయముగానే తన కనులకు రాచుకొనును. ఈ విధముగా ఓపార్థా, యీ విహితకర్మల నాచరించుటవలన సాధకునియందు మోక్షప్రాప్తికి కావలసిన పాత్రత వచ్చును. ఓ అర్జునా, యీ విహితకర్మలే శీఘ్రమున ఆశ్రయ మిచ్చునట్టివి, మరియు యీ కర్మల నాచరించుటయే నా పరమాత్మ స్వరూపమును నిజముగా నేమింతుటయగును. పత్రివత తనభర్తతో సర్వవిధములగు నుభములను అనుభవించును. అయినప్పటికిని, ఆమె తపశ్శర్య యంతయు తనభర్త కొరకేనని చెప్పవలసియున్నది. లేదా బాలునకు తనతల్లితప్ప మరేదీననాధారమూ లేనందువలన అతని కీతల్లిని నేమించుటే అన్నింటికంటె మించిన కర్తవ్యమైనటుల, లేదా మత్స్యము జలమును గురించి తలంపుతో మాత్రమే గంగ యందున్నప్పటికిని అది గంగామార్గము గుండా సముద్రమున ప్రవేశించును. మరియు దానికి తనంతతానే తీర్థములు దన్నింటను నివసించిన ఫలము లభించు

విధమున, యీ కర్మాచరణముతప్ప మనకు మ రేగతియూ లేదనెడి తలంపుతో విహితకర్మల నాచరించునెడల, మనభారము అంతయూ తనంతతానే యీశ్వరునిపై పోయిపడును. ఓ అర్జునా, ఎవరికి ఏవి యోగ్యముగ కర్తవ్యము లగునో, అవే యీశ్వరునకు యివ్వమైనవగును, మరియు యిందుమూలమున అకర్మల నాచరించుటగలన యీశ్వరుడు తనంతతానే లభించును. ఒకానొకని అంతఃకరణమునెడి మచ్చుగాతిపై సరియైనదిగా లేలినందువలన ఆతనికి ప్రియురాలైన శ్రీ, అంతకుపూర్వము దాసియైన నగుగాక, కాని యిప్పుడామె ఆతని యజమానురాలిగా నగును. ఈ విధముగా ఏ పురుషుడు తన శిష్యుడైన లక్ష్మ్యపెట్టక, మరియు సర్వవిధములూ తన యజమానిని నేవించునో, ఆతనిని ఆతని యజమాని తన నెత్తిపై పెట్టుకొనును (అవగా ఆతనిని ఆత్మధికముగా ఆచరించును.) ఏ సేవలో ప్రభువుయొక్క మనోరథము లన్నియు సెరవేర్చబడునో దానినే నిజమైన మరియు ఉత్కృష్టమైనట్టియు సేవ యందురు. ఓ అర్జునా ! యిట్టి కాని సేవ లన్నియు కేవలము బజారు వెచ్చములే యగును.

యతః ప్రవృత్తిర్భూతానాం యేన సర్వమిదం తతం

స్వకర్మణా త మధ్యర్చ్య సిద్ధిం విందతి మానవః ||౪౬||

“ఇందువలన, కేవలము దీనిని విహితకర్మాచరణ యని మాత్రమే కాదు, పరమాత్మయొక్క మనోరథముగ వాంఛను పొటించుటయే యని యెరుంగవలెను. దేనివలన యీ భూతస్పృష్టి ఆకారప్రాప్తి నొందినదో, ఎవడీ మాయాదూపియగు గుడ్డపీలికలను జోడించి యీ జీవరూపి యగు గుడ్డబొమ్మలను తయారుచేయునో మరియు త్రిగుణములతో నేయబడిన అహంకార రూపియగు దారముతో దానిని అడించునో, ఎవడు యీవిశ్వము వంతనూ తన ప్రకాశముతో దీపజ్యోతివలె లోపలను-బయటను వ్యాప్తమొనర్చియుంచెనో, అట్టి ఆసర్వాంతర్యామియగు ఈశ్వరుని విహితకర్మాచరణ

మనెడి పుష్పములతో పూజించినచో ఆతనికి ఆపరంపారమగు సంతోషము కలుగును. ఈ విధమగు పూజవలన ఆ పరమాత్మ సంకుప్తుడైనప్పుడు ఆతడు విహితకర్మాచరణ మొనర్చెడి భక్తునకు వైరాగ్యలాభము ప్రసాదించును. అంతట, ఆ వైరాగ్యావస్థలో మనస్సునందు కేవల మా ఏకేశ్వర ధ్యానమే కలిగినప్పుడు జీవునకు యీ విశ్వమంతయు వామనముచేసిన పదార్థమువలె ఘృణితముగా తోచును. పతివియుక్త యగు స్త్రీకి పతిచింతవలన జీవితమే నిర్లక్ష్యమగు రీతిని ఆ భక్తునకుకూడా సుఖమునకు సంబంధించిన విషయములన్నియు సంపూర్ణమైన దుఃఖములుగానే తోచును. ఈ పరోక్ష జ్ఞానమునం దెంతమహిమ యున్నదనిన, యీశ్వరుని ప్రత్యక్షజ్ఞానము కలుగక పూర్వమే కేవలము ఆతని ధ్యానమువల్లనే జీవునియందు తస్మయత్వము వచ్చును. ఇందువల్లనే ఏ మనుష్యుడు మోక్షమును పొందవలె ననెడి కొరిక మరియు పశుత్వమును చేయునో, ఆతడు ఆతనికి స్వధర్మాచరణమును చక్కగా నిర్వర్తించుట ఉచిత మగును.

శ్రీమూక స్వధర్మో విగుణః పరధర్మా తస్వనుష్ఠితాత్ ।

స్వభావ నియతం కర్త కుర్వన్నాప్నోతి కిర్విషమ్ ॥౫౭॥

“ఓ అర్జునా! తన ధర్మమును ఆచరించుటలో కష్టము కలిగిన కలుగు గాక, దాని పరిణామ స్వరూపముగా మన కెట్టి ఫలము లభించునను విషయముపై ధ్యాన ముంచవలెను. ఓ పార్థా! మనకరీరమును వ్యాధిరహితముగా నొనర్చుకొనుటకై కేవలము చేదుగా నుండెడి వేపయే ఔషధమగుచో దాని చేదుకు మనము వ్యాకులపడు నెడల మనపని ఎటుల నెరవేరును ? ఆరటిచెట్టును కాయలు కాయకపూర్వము చూచి, కాయలు కాన్పించలేదని నిరాశ జెంది ఆ చెట్టును నరికివేయుచో, మనముచేసిన ఆ పనివలన ఏ సత్ఫలితము కలుగ గలదు ? సరిగా యిదేవిధమున, మనము స్వధర్మము నాచరించుట చాల కష్టముగా నున్నదనెడి కారణమువల్ల మాత్రమే దానిని త్యజించి తిరస్కరించుచో, మనమెన్నడైన మోక్షమును పొందగలమా ? మన

తల్లి గూనిదియైనప్పటికిని, ఆమె చూపెడి ఏ ప్రేమచే మనము జీవించుచున్నామో, ఆ ప్రేమ ఎన్నడును వక్రముగానుండదు. పరస్మీలురంభకంటె కూడా ఎక్కువ లావణ్యము గలిగియుండిన నుండుగాక-అయినప్పటికిని వాని యందు మాత్రమే ప్రేమ లేనప్పుడు-బాలకునకు వారివల్ల కలుగు ప్రయోజనమేమికి నీటిలోకంటె నేటిలో అవశ్యము అత్యధికగుణములు గలవు, అంతమాత్రమున మత్స్యములెన్నడైన ఘృతమునందుండునా? ప్రపంచమునకంతకూ విషముగా నుండు పదార్థము, ఆపదార్థములో నేపుట్టి పెరిగెడికీటకములకుఁబ్రత్యేకమగును. మరియు ప్రపంచమునకంతకు మధురముగానుండు బెల్లము విషమునో కూడియున్న అకీటకములకు ప్రాణహితకమగును. కావుననే, ఎవనికి ఏది విహితకర్మలో, మరియు వేటిని ఆచరించుటవలన సంసారబంధము తెగి పోవునో, ఆకర్మలు. ఆచరించుటకు కష్టముగానున్నప్పటికిని ఆకర్మలను తప్పక ఆచరించవలెను. ఇతరుల ఆచారములు చక్కగానున్నటుల తోచినందువలన మనముకూడా ఆ ఆచారములనే చేయమొదలిడుట కాళ్ళకు బదులు తలతో నడచుటకై ప్రయత్నము చేయమొదలిడుటవలె, అనిష్టకరములే యగును. కావున మన జన్మము మరియు స్వభావము ననుసరించి ఏకర్మలు మన పంతుకు వచ్చినవో, అట్టి కర్మలనే ఏ మనుష్యు డాచరించునో, ఆతడు కర్మ బంధకత్వమును నాశన మొనర్చుకొనెనని తెలిసికొనవలయును. మరియు ఓ అర్జునా, యిందువల్ల, మనము మన ధర్మమును పొటించి, యితరుల ధర్మములను త్యజించుట అవశ్యకముగాదా? ఆత్మదర్శనము కానంత వరకు కర్మాచరణ ముగిపోవుటకు ఎన్నడైన అవకాశమున్నదా? నీవే యోదించుము. మరియు ఏకర్మ చేసినప్పటికిని దానిని చేయుటలోగల కష్టము అన్నిటికంటె ముందుగా వుండియేరీదును.

సహజం కర్మకౌంతేయ సదోషమపి న త్యజేత్ |

సర్వారంభాహి దోషేణధూమే నాగ్ని రివావృతాః ||౪౮||

“సర్వకర్మలను ఆచరించుటలోనూ పరిశ్రమ చేయవలసియుండగా యిక స్వధర్మాచరణములోకూడా శ్రమయూ మరియు కష్టమూ వున్నదనిన, యిందుకై స్వధర్మమునకేల దోషము నారోపించవలెను ? తిన్ననగు సరళ మార్గమున వెళ్ళినప్పటికిని పాదములకు కష్టము కలుగును; మరియు మిట్టపల్లములు గాగల అరణ్యములగుండా వెళ్ళినప్పటికిన్నీ కష్టము కలిగియే తీరును. కంకరరాళ్ళను మూటకట్టి మోసినప్పటికిన్నీ, మరియు ఆహారపానీయములకు సంబంధించిన సామగ్రిని మూటకట్టి మోసిన ప్పటికిన్నీ, రెండింటియందును బరువుండియే తీరును. కాని, ప్రవాససమయ మున ఏ బరువును మోసినందువల్ల శ్రమయూ మరియు శైథిల్యతయూ లొలగి పోవుటలో సహాయపడునో, ఆ బరువును మనవెంట మోసికొనిపోవుట సమంజస మగును. అటులకానినో, ధాన్యముపైనను మరియు ఊకపైనను - రెండింటిని దంచుటలోనూ సమానముగనే పరిశ్రమ చేయవలసి యున్నది. కుక్కమాంసమును వండినప్పటికిని, మరియు యజ్ఞమునకై హవిరన్నమును వండినప్పటికిని - రెండింటియందునూ వండుటయ నెడి కార్యముక్కటే యగును. నువిజ్ఞుడవగు అర్జునా, నీటిని చిలుకుటయు, పెరుగును చిలుకుటయు - రెండునూ ఒకేవిధమగు పనులు. సరిగా యిదేవిధమున, గానుగలో యిసుక పోసి తిప్పినప్పటికిని, నువ్వులుపోసి తిప్పినప్పటికిని - రెండుపనులూ సమానమే యగును. ఓషార్థా, వైశ్యదేవునకై అగ్నిని ప్రజ్వలిత మొనర్చి నప్పటికిని, యింటియందు నిష్పంటించుటకునూ - యీ రెండు పనుల యందునూ పొగవలన వచ్చు కష్టము సమానమే యగును. ధర్మ పత్నిని పోషించుటయందును, దురాచారిణి యగు వేశ్యను పోషించుట యందునూ - యీ రెండు పనులయందునూ ధనవ్యయము సమానమే. కాని, అట్టి స్థితిలో, వేశ్యను తనవద్ద నుంచుకొని బలవంతముగా తనకు

కళంకము నేల తెచ్చుకొనవలెను ? శత్రువునకు వెన్నిచ్చి వీపుపై తిని గాయములపలన మృత్యువు తప్పక సంభవించుచో, యిక శత్రు నెదుట నిలచియుండి గాయములు తిరుటలో కలిగెడి విశేషనాని ఏమి గలడు ? మంచుకులమునకు చెందిన స్త్రీ పరులగుంటికి పోయి ఆశ్రయించినప్పటికిని అచ్చటకూడా కర్పిదబ్బలు తినవలసియే వచ్చుచో, ఆమె తనయింటియందే తన భర్తవల్లనే నెబ్బలు తినవలసివచ్చెనని భర్తను విడచిపెట్టి యిల్లు విడచి బయటకు పోయినందువలన ఆమెకు కలిగెడి లాభమేమి గలదు ? సరిగా యిదేవిధమున తనకు అతి ప్రియమగు పనికూడా కష్టపడనిదే సెరవేనవప్పుడు యిక మనము నిహితకర్మలనొనర్చుట అతికష్టమని ఏనోటితో యుద్ధము ? ఓ అర్జునా, మనజీతమును ఆశ్రయమొనర్చెడి అమృతము యొక్క ఏకొద్ది భాగమునకైనప్పటికిని మన స్వస్థమును అమ్మిను అందువల్ల మనమేమి నష్టముకలుగును ? దేనిని త్రాగించువలన మరణాణములను స్వస్థముగా కోల్పోయి మనము మనమే చంపుకొందుమో అట్టి విషమును మనమే స్వయముగ ఏల డబ్బిచ్చికొని, ఎందుకు త్రాగవలెను ? సరిగా యిదేవిధముగా యింద్రియములను కష్టపెట్టి మరియొక అయోకాలమును వ్యర్థముగ కోల్పోయి మనముచేసెడి పాపసంగ్రహముచందు దుఃఖముతప్ప మరియేమి గలదు ? కావుననే స్వధర్మాచరణము నొనర్చవలెను, అది మనశ్రమనంతనూ దూరమొనర్చును మరియు సర్వశ్రేష్ఠమైన పురుషార్థమగు మోక్షమునుకూడా మన కది లభింపజేయును. కాన ఓ అర్జునా, కష్టసమయమున సిద్ధిపొందిన మంత్రమును మరచిపోగూడని విధమున స్వధర్మాచరణమొనర్చుటకై కూడా మనమెన్నడును వ్యాకులపడరాదు. సముద్రమున నావను విడువగూడని విధమున లేదా మహారోగము వచ్చినప్పుడు దివ్యైషధమును విడువరానటుల యీలాకమునందు బుద్ధిపూర్వకముగా స్వధర్మము నెన్నడును పరిత్యజించరాదు. ఓ అర్జునా, యీ స్వధర్మాచరణమనెడి ఆరాధనచే పరమేశ్వరుడు సంతుష్టుడైనప్పుడు, ఆ పరమేశ్వరు డాభిక్షునిలోనుంచి రజోగుణము, మరియు

తమోగుణములను తీసివైచి ఆతని మనస్సున ' ఆత్మసాధనపట్లగల దృఢేచ్ఛచే ఆతనికి విహికము మరియు పార లౌకికములగు, సుఖములన్నియు విష సమానముగ తోచునట్టి ' వైరాగ్యమును జనింపజేయును. ఈ వైరాగ్యముయొక్క లక్షణములు పైన 45 శ్లోకములలో వివరముగా చెప్పబడిన వన్నియు ఆ పురుషునకు లభించును. ఇక యీ స్థానమునదక్ష ఆరూఢుడైన పిమ్మట ఆ పురుషుడు అన్ని సమయములందును ఏరీతిని ఆచరించును, మరియు ఆతనికి యీ విధమగు ఆచరణవలన ఏ లాభము కలుగును - అను విషయములను గురించి చెప్పెదను వినుము.

అసక్తబుద్ధి స్వర్వత్ర జితాత్మా విగత స్పృహః ।

నైష్కర్మ్య సిద్ధిం పరమాం సన్యాసే నాధిగచ్ఛతి ॥౪౯॥

“ వలలో నాయువును బంధించుటకు వీలులేని రీతిని ఆ పురుషుడు కూడా యీ దేహాదులలో ఏ విధముగను బంధుడు కాజాలడు. కాయలు పక్షమయ్యెడి సమయము వచ్చినప్పుడు, ఫలము కొమ్మును అంటుకొనియు వుండజాలదు. మరియు కొమ్మకూడా ఆ ఫలమును పట్టుకొని యుండనూలేదు. సరిగా యిదేవిధమున, యీ పరిపూర్ణావస్థలో ఆ పురుషునకు సంసార విషమికమగు ప్రేమ పూర్తిగా సడలిపోయి నిర్బలమగును. విషపాత్ర నాడేననినీ, నేనే దానిని త్రాగదనినీ ఎవడున్నా చెప్పని విధమున, పుత్రులు, భన సంపద మరియు భార్యామొదలగునవి ఆతని మనస్సునుండి బారిపోవును. మరియు ఆతడెన్నడును యివియన్నియు నావీయని ఆగ్రహించడు. అనగా, ఆతని మనస్సునందు విషయములపట్ల ఏవగింపు కలుగును. మరియు ఆతనిబుద్ధి విషయములన్నింటిని దూరముగా నుండసాగును, మరియు హృదయమందలి ఏకాంతస్థానమున ప్రవేశించును. ఇక, యిట్టిపురుషుని మనస్సు బయట సంచరించినప్పటికిని, ఆతని వైరాగ్యముతో కూడియున్నబుద్ధి ఏకనిష్ఠగల దాపీవలె ఆతడనిన పూర్తిగా భయముకలిగి పనుల నన్నింటిని చేయును. మరియు ఆతని

అజ్ఞ నెన్నడును ఉల్లంఘించదు. ఇంతేగాక, ఓ అర్జునా, ఆతడు మనస్సును విక్రమభావన యనెడి గుప్పిటతో బంధించి దానిని ఆత్మానుసంధానమున ప్రవృత్తమొనర్చును. ఆ సమయమున విపాకము మరియు పారిలోకి విషయములతో సంబంధముగల ఆతని వాసనలు 'దుమ్ము' చేగాని మట్టి చేగాని అణచి వేయబడిన అగ్ని అరిపోవు రీతిని' అగ్ని, మరణించును. ఆ సమయమున, మనస్సును నియమించుటవల్ల యీ విధముగా ఆతని వాసన లన్నియు తులంతామే నాశ మొందును. ఆ పురుషు డిట్టి లక్షణములు గల స్థితిని పొందును. ఓ అర్జునా! ఆ పురుషుడు మాయాజన్యమగు జ్ఞానాభాసను విడచి, మరియు దానిని అంత మొందించి వాస్తవిక జ్ఞాన మనెడి తేత్రిములలోనికి వచ్చియుండును. సమకూర్చి యుంచిన జలము వినియోగమువలన సమాప్తమగు రీతిని ఆతని ప్రాచీనకర్మల కూడా దేహ-భాగమువలన నశించును, మరియు నవీనకర్మల నొనర్చుటలో ఆతని మన స్పేదిగముగను సహాయపడదు. ఓ వీరశ్రేష్ఠుడవగు అర్జునా! యిట్టి స్థితి నే కర్మ-సామ్య స్థితియని యందురు. అంతట, యీ స్థితిలో, ఆ పురుషునకు సద్గుణదర్శన మతి సహజముగ వగును. రాత్రి నాల్గర్థాములూ గడచినపిమ్మట అంధకారమునకు శత్రు వగు సూర్యుని దర్శనము నేత్రిములకు దానంతట అదేయగురీతిని, లేదా గల (కాయలు) వెయ్యగానే అరటిచెట్టు పెరుగుదల దానంతట అదే అగిపోవువిధమున యీ స్థితిలో ముముక్షువుకు సద్గుణ దర్శనము దానంతటదేయగును. అంతట ఓవీరశ్రేష్ఠా, పార్థమివచ్చిన పిదప చంద్రుని కొరంతయంతయూ తొలగిపోయి ఆతడు పరిపూర్ణుడగు రీతిని సద్గుణకృపవలన ఆ పురుషుడుకూడా పరిపూర్ణుడగును. అపిమ్మట, ఆతనియందు మిగిలియున్న ఆత్మల్పమగు అజ్ఞానభాగముకూడా సద్గుణకృపచే నాశమొందును. ఆపై, నూర్వోదయమగుటతోడనే అంధకారము మరియు దానితోపాటు రాత్రియూ పూర్తిగా నిర్మూలమగురీతిని లేదా గర్భముదాల్చిన శ్రీ-పశువులను వధించుటచే దానిగర్భమందు వున్నబిడ్డకూడా

అప్పటికప్పుడే మరణించురీతిని అజ్ఞానగర్భమునందుండి కర్మ, కర్తమరియు
కార్యములనెడి త్రిపుటికూడా నాశమొందును. అటుపిమ్మట, అజ్ఞానము
నాశమొందుటతోడనే దానితోపాటు కర్మ సమాహములన్నియుకూడా
నాశమగును. ఈరీతిని, యీ సన్యాసము పూర్తిగా మూలమువరకుపోవును.
ఈ మూలాజ్ఞానము నాశనమగుటవలన యీ నామ - రూపాత్మకమగు
మాయ చేయు కృత్యములయొక్క ఆధారమే నాశనమొందును, మరియు
ఆపురుషుడు స్వయముగా జ్ఞేయస్వరూపుడుగానేయగును. తానునీటికుండలో
మునిగిపోవుచున్నటుల కలగాంచిన మానవుడు, తాను మేల్కొనిన పిమ్మట
కూడా తాను నీటిగుండములో మునిగిపోవుచున్నటుల తలంచి, దానినుండి
బయటకు వచ్చుటకై ఎన్నడైనను ప్రయత్నమును చేయునా? నా కేమియు
బోధపడుటలేదనిన్నీ, యిక నేను జ్ఞానసంపాదన మొనర్చెదననిన్నీ అతడు
కనుచున్న దుస్సంపదమిప్పుడు అంతమొందును. మరియు, అతడు జ్ఞాత
మరియు జ్ఞేయమనెడి భావనలనుండి తప్పించుకొని కేవలము జ్ఞానస్వరూపుడే
యగును. ఓ పీఠశ్రేష్ఠుడవగు పార్థ, అద్దమును ప్రక్కకు తొలగించినప్పుడు
పానితోపాటు దానియం దింతవరకు పడుచున్న ప్రతిబింబముకూడా
కనులకు కాన్పించకుండా అదృశ్యమగును; అట్టి సమయమున కేవలము
చూచువాడు (ద్రష్ట) మాత్రమే మిగిలియుండు రీతిని అజ్ఞానము
నాశమొంది దానితోపాటుగా జ్ఞాతృత్వముకూడా లోపించిపోయి
నప్పుడు, కేవలము క్రియా-హీన చైతన్యము మాత్రమే మిగిలియుండును.
ఓ అర్జునా ! యీ చైతన్యమునందు స్వాభావికముగనే ఏ విధమగు
క్రియాయూ జరుగజాలదు. యిందువల్లనే దీనిని 'వైష్ణవర్య' మందురు.
నా మూలస్వరూపమే నా కా సమయమున ప్రాప్తించును, మరియు నా
అజ్ఞానజన్యమగు భేదభావమనెడి భిన్నత్వము నాశనమగును. గాలి అగిపోయి
నప్పుడు తరంగములు జలమునందు లీనమై సముద్రముగా నగు రీతిని
'లేకుండుట' లేక 'భిన్నత్వము నశించుట' లు జనించును, మరియు

దీనినే వైష్ణవ్యసిద్ధియని యెరుంగవలెను. పిల్లలన్నింటను యిదియే అన్నింటికంటె అధిక మహత్వముగల శ్రేష్ఠమైన సిద్ధి. సేవాలను నిర్మాణమున కేశములు సంభవించు రీతిని, లేదా నిది సముద్రమున ప్రవేశించు రీతిని, లేదా బంగారుయొక్క శుభశ్లము పయనాగిననన్న అయినరీతిని, అజ్ఞానము మరియు జ్ఞానములు గెండున్నూ నాశమొందిన పిమ్మట యీశ్వరిని పొందవలసియున్నది. ఈసిద్ధిని చేసవచ్చుట, యొకవిధముగా నిష్కర్మమునగుటకై మిగిలియుండదు. ఇందువలననే దీనిపేరు 'పనిమసిద్ధి' యని యేర్పడినది.

సిద్ధిప్రాప్తౌ యథాబ్రహ్మ తథాప్నోతి నిబోధ మే

సమాసేనైవ కౌంతేయని షా జ్ఞానస్య గూఢరా ||౨౦||

“గురుకృప లభించినపిమ్మట భాగ్యవగుడైనవానికి యీ ఆత్మసిద్ధి ప్రాప్తించును. సూర్యుడు ఉదయించుటతోడనే ఆంధ్రకారిణుడు పుండని విధమున, దీపస్ఫుర్యవలన కర్పూరముకూడా దీపస్ఫురూపమును దాల్చురీతిని, లేదా జలమును స్పర్శించగానే ఉష్ణబెడ్డకూడా జలస్ఫురూపమునుపొందు విధమున లేదా నిద్రించిన మనుష్యుడు మేల్కొనినపిమ్మట నిద్ర మరియు స్వప్నములు గెండున్నూ నాశమొంది అతడు వెంటనే స్వప్నరూపానికి వచ్చు రీతిని, గురువచనములు వినుటతోడనే సౌభాగ్యవశమున ఎవని ద్వైతబుద్ధి నాశమొందునో, మరియు ఎవనికి విక్లవరూపమగు ఆత్మప్రతీతిగా విశ్రాంతి లభించునో, అట్టివానికి యింకనూ ఏవో కర్తవ్యములు మిగిలియుండెనని ఎన్నడైన ఎవడైన చెప్పగలుగునా? ఆకాశమెచ్చడైన జన్మించునా, లేదా నాశమొందునా? కావున, యిట్టిపురుషునకుకూడా ఏ కర్తవ్యమూ మిగిలియుండదనుట నిస్సందేహమగు విషయము. కాని, యీ విషయము ప్రతిపురుషునకును వెంటనే సంభవించదు. తన చెవులు మరియు గురువచనములకు శరయోగము కలుగుటతోడనే ప్రతివస్తు - స్వరూపము (అనగా ఆత్మ స్వరూపము) ఒక్కమారుగా సిద్ధిని పొందజాలదు. ఏలవన, సామాన్యముగ

విహితకర్మాచరణమనెడి అగ్నిచే, కామ్యము మరియు నిషిద్ధకర్మలనెడి కట్టెలను కాల్చివైచి దానిలో గజోగుణము మరియు తమోగుణములను రెంటిని దగ్గమునర్చి బూడిదగానొనర్చి, పుత్రులు, ద్రావ్యము మరియు స్వర్గ సుఖాదులవైగల లోభమునుగూడా 'నేవకుని వశమునం దుంచుకొనురీతిని' పూర్తిగా తన వశముననుకొని, నలువైపులను స్వేచ్ఛగా పరుగులిడెడి మరియు విషయములనెడి మలముచే మాలిన్యతపొందిన ఇంద్రియములను నిగ్రహమునెడి తీర్థముతో కడిగి, చక్కగా నిర్మలముగా నొనర్చి మరియు స్వధర్మాచరణములన కలిగెడి ఫలమును యీశ్వరాప్తితమొనర్చి అచలమైన వైరాగ్యమును పొందవచ్చునై, మరియు యారీతిని ఆతడు ఆత్మసాక్షాత్కార సమయమున జ్ఞానోత్కర్షకు కావలసిన సామగ్రి సంతనూ ఏకత్రితమొనర్చి, మరియు యిట్టి సమయమున ఆతనికి సద్గురు దర్శనములభించి మరియు సద్గురుకు ఏ నిధమగు సంకోచమూ లేకుండా విశ్రులముగా ఆత్మ బోధోపదేశ మొర్పినప్పటికిని - జ్ఞానమును పుచ్చుకొనుట కోడలే మన శరీరమునందలి రోగసంబంధమగు వికారములు వెంటనే తొలగిపోవుచున్నవా? మరియు మన శరీరము ఒక్కసారిగా స్వస్థత గలదైపోవునా? - అనెడి విషయమును గురించి మనము యోచించవలసియున్నది. లేదా తెల్లవారగనే ఎన్నడైన మధ్యాహ్నము కాగలదా? సావంతమైన మరియు చెమ్మగానున్న భూమిలో మంచివిత్తులు నాటినయెడల తప్పనిసరిగా మంచిపంట పండును; కాని, అదిఎప్పుడు? ఉపయుక్త సమయమునచ్చి, పైరునుకోసెడి రోజులు వచ్చినప్పుడు మాత్రమే గదా! మార్గము పూర్తిగా సుగమము, సరళము మరియు స్వచ్ఛమైనదియై యుండి, తోడుగావచ్చెడివాడు కూడా మంచివాడే లభించినప్పుడు సహజముగానే మనము మనయిష్టానిమును చేరగలము. కాని, మనమనుకొనిన యిష్టసాధనమును చేరుటకు పైరెండింటితోపాటు సమయముకూడా కావలసియున్నది. పరిగియిడేవిధమున, మనస్సున వైరాగ్యము పూర్తిగానిండియుండి, అందుపై

సద్గురు దర్శనముకూడా లభించి, అంతఃకరణమున ఆత్మానాత్మ విశే-
 కాంక్షరములుకూడా తీవ్రముగ ఉద్భవించి, మరియు యిట్టి వివేకము
 పల్ల 'ఒక్క బ్రహ్మమాత్రమే సత్యవస్తువు, మిగిలిన వన్నియూ మాయా-
 జనిత మోహజాలమే' ననెడి నిశ్చితానుభవము కలిగినప్పుడుమాత్రమే.
 ఆపురుషుడు కాలక్రమము ననుసరించి, ఏ బ్రహ్మతత్త్వ మనబడెడి పర
 బ్రహ్మ సర్వవ్యాపియూ మరియు సర్వశ్రేష్ఠుడునై యున్నాడో, దేని
 యందు మోక్షకార్యము సమాప్త ముందునో, ఎవడు జ్ఞాత, జ్ఞేయము
 మరియు జ్ఞాని మనెడి త్రిపుటిని కబళించునో, ఎవడు అంతమున జ్ఞానమునకు
 చెందిన క్రియల నన్నింటిని ఆపివేయునో, దేనియందు ఐక్యత యనెడి
 ఏకత్వము పరిపూర్ణమగునో, దేనియందు ఆనందమునకు సంబంధించిన అణు-
 రేణువులుకూడానిలినమైపోవునో, మరియు అంతమున ఏమియూనుండని కేవల
 శూన్యస్వరూపమే మిగిలియుండునో, అట్టిబ్రహ్మతత్త్వమున సమరసత్వమును
 పొంది బ్రహ్మత్వస్థితినిపొందును. ఆకలితోనున్నవానిముందు ఉద్రీస
 భోజనమును వడ్డించినప్పుడు పృథిమద్ద తినునప్పుడును ఆతనికి సంతృప్తి
 కలుగురీతిని, పైరాగ్య సహాయముచే వివేకమనెడి దీపము పృజ్వలితము
 కాగానే ఆత్మస్వరూపమనెడి గుప్తభాండారము ఆతనికి తెరచుకొనును.
 అప్పుడుకూడా, ఏమానవుడు ఆత్మస్వరూప వైభవమును పృత్యక్షముగా
 అనుభవించగల అత్యధికమగు యోగ్యతను సంపాదించెనో, అట్టివాడు ఆ
 బ్రహ్మప్రాప్తియనెడి యోగ్యతవరకు ఏక్రిమముననుసరించి చేరునో, ఆతని
 లక్షణములేవో నీకు వివరించి చెప్పెదను వినుము.

బుద్ధ్యా విశుద్ధయా యుక్తో ధృత్యా_తాపసం నియమ్యచ
 శబ్దాదీ నివృషయాం స్వత్క్వారాగ ద్వేషావృద్ధస్యచ || ౧ ||

“గురువు చూపిన మార్గమునపోయి ఆతడు వివేకమనెడి తీర్థమును
 చేరును, ‘మరియు అచ్చట తన బుద్ధియందుగల మాలిన్యము నంతనూ అతి
 మృదుగా కడిగివేయును. అటుపిమ్మట, రాహుముఖమునుండి తప్పించుకొనిన

కాంతివచ్చి చంద్రుని ఆలింగన మొనర్చుకొనురీతిని, ఆ పురుషునియొక్క నిర్మలమగు బుద్ధి ఆత్మస్వరూపముతో పోయి కలియును. పతివ్రతా స్త్రీ తన ఆత్మకారిణి మరియు పుట్టింటిని రెంటినీ విడచి కేవలము తన భర్తనే అనుసరించు రీతిని, ఆతని బుద్ధికూడా సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములను విడచి కేవలము ఆత్మస్వరూప చింతకమునందే లీనమగును. మరియు యింద్రియములచే వృద్ధి పొందింపబడియుండెడి మహిమగల శబ్దస్పర్శాది విషయము లైదున్న జ్ఞానముయొక్క మూలతత్త్వమును పొందవలెననెడి ఆశతో చేయబడెడి యింద్రియనిరోధమువలన 'నూర్యకీరణములు లేనందువలన మృగజలముకూడా లోపించిపోవు రీతిని' విలీనమైపోవును. తెలియనందువలన చేసిన నీచ భోజనమును వమన మొనర్చి తన పొట్టనుండి బయటకు నెట్టివేయ వలసియున్న రీతిని ఆపురుషుడు విషయములు మరియు విషయవాసనను కూడా యింద్రియములచే వమన మొనర్ప జేయును, అంతట ఆ యింద్రియములను అంతర్యుఖివృత్తిచే పవిత్ర తటమువద్దకు తెచ్చి, మరియు వాటితో ఉపయక్తమగు ప్రాయశ్చిత్తము చేయించి ఆతడు వాటిని నిర్మల మొనర్చును. అటుపిమ్మట, సత్త్వసంపన్నమగు ధైర్యముతో ఆశ్చర్య యింద్రియములను శుద్ధమొనర్చును, మరియు యోగసాధనమువల్ల వాటిని మనస్సుతోకలిపి ఘోరిగా ఏకమొనర్చును. తన ప్రాచీన కర్మల ననుసరించి ఆతని కీ జన్మలో భోగించవలసియున్న యిష్టానిష్ట భోగములూకొన్ని చెడ్డవిగను కష్టమైనవిగను కాన్పించినప్పటికిని, ఆతడు డందులకై తన మనస్సున రాగ - విషాదములను చెందడు. లేదా, ఒకవేళ ఆ భోగములలో ఏదైన మంచిగాని సుఖముగాని కాన్పించినప్పటికినీ ఆతడు వాటి వలన కలిగెడి ఆనంద లోభమున చిక్కుకొనడు. ఈ విధముగా, ఓ అర్జునా, ఆ పురుషుడు మంచి చెడ్డ విషయములయొడ లోభ - ద్వేషములను రెంటినీవిడచి పర్వతాది కీరల గుహలలోనికిపోయి నివసించనాగును.

వివిక్తనేవీ లఘ్వశీ శుభ్ర వాక్యాయ మానసః ।

ధ్యానయోగ పరో నిత్యం వైరాగ్యం సముపాశ్రితః ॥౫౬॥

“ అచునుష్యుడు జన సమ్యుద్ధముగల ప్రదేశమును విడచి శేవలము తన శరీరారయవముల సాంగత్యమునందే ఆరణ్యమున నివసించును. ఆతని ఆటలన్నియు శమదమాదులతోనే వుండును. మానమే అతని సంభాషణము, మరియు ఎల్లప్పుడు గురువచన చింతమునందే నిమగ్నుడై యుండుటవలన ఆతనికి సమయమును గురించిన ధ్యాసయే వుండదు. భోజనము చేయునప్పు డాతని మనస్సున దీనివలన నా అవయవములు పుష్టివంతములై బలముగలవగు ననెడి ఆలోచనయూ వుండదు, మరియు, ‘దీనివలన నా అకలితీరును ! అని కూడా యోచించడు’, మరియు ‘నా నాలుకకు రుచికరముగా వుండవలెనని కూడా ఆతడు వాంఛించడు. మితముగాను మరియు నియమితముగను తీసికొను ఆహారముచే ఆతనికి కలిగెడి సంతోషమునకు పరిమితమై యుండదు. తాను తినిన అన్నముయొక్క ఉష్ణతవలన తన క్షీణప్రాణములు నిలచియుండవలెననెడి తలంపుతో మాత్రమే ఆతడే కొద్దిగనో భుజించును. భర్త మినహా మరియెవరినో పురుషుడు వాంఛజూపినప్పటికిని కులీనస్త్రీ ఆతనివైపు కుటిల మనస్సుతో కూడ ప్రవృత్తురాలుకాని రీతిని ఆతడుకూడా నిద్రాస్థిమలనెడి ఆసనములకు స్థానమివ్వడు (అనగా నిద్రాస్థిమలనములకు వశపడడు.) సాష్టాంగసమస్కారము చేయునప్పు డాతని అవయవము లనశ్యము భూమికి తాకునుకొని, ఆ సందర్భమున తప్ప మరియెన్నడును ఆతడు భూమిపై, శయనించుట యనెడి అనాలోచన నొనర్పడు, శరీర వ్యవహారమునకు పరమావశ్యకమైనంత మాత్రమువరకే ఆతడు చేతులను - పాదములను కదల్చును. తాత్పర్య మేమన, ఆతడు తన శరీరమును లోపలను బయటను అంతయూ తనవశమునందే వుంచుకొనును. మరియు, ఓ ధీరుడవగు అర్జునా ! ఆతడు తన అంతఃకరణవృత్తిని మనస్సుయొక్క గుమ్మమునైన చూడనివ్వడు (అనగా, అంతఃకరణమును మనస్సుకు చాల దూరముగా నుంచును.) యిట్టి

శ్రితిలో ఆ గుమ్మమును చాటి మనస్సువద్దకు పోవుటే సంభవించదుగదా; ఇట్టి శ్రితిలో మనస్సునందలి తలంపులను శబ్దములలో ఉచ్చరించుటకు అవకాశ మెచ్చట నుండును ? ఈ విధముగా ఆతడు శరీరము, వాక్కు మరియు మనస్సు మొదలగు చుట్టు - ప్రక్కలగల యీ పదార్థము లన్నింటిపైనను విజయమును సంపాదించి ధ్యాన మనెడి ఆకాశముపై చేయి నిడును. సద్గురు వాక్యములవలన తనయందు జాగరితమైన ఆత్మబోధను గురించి తనకు గల విశ్వయము నాతడు నిరంతరము అర్థము వలె తనముం దిడుకొని దానిని చూచుచుండును. ఆతడు స్వయముగ ధ్యాన మొనర్చునుగాన ధ్యాత యగుట వాస్తవమే, కాని ఆతని అంతఃకరణవృత్తిలో ధ్యానముకూడా ధ్యేయము నందు కలిపి దానితో ఏకరూపమును పొందును. ఓ అర్జునా ! ఆతడు ధ్యాన మొనర్చెడి యీ పద్ధతిని నీవు జ్ఞప్తియం దుంచుకొనుము, అంతట, ధ్యేయము, ధ్యానిము మరియు ధ్యాత అనెడి త్రిపుటి కలసి ఏకము కానంతవరకు ఆతని ధ్యానము తెంపులేకుండా జరుగుచునే వుండును. కావుననే, యిట్టి ముముక్షుత్వము గల జీవుడు ఆత్మజ్ఞానమున నై పుణ్యము గల వాడగును; కాని ఆతనివలన జరుగుచుండెడి యీ పను లన్నియూ, ఆతడు యోగాభ్యాసమును తదితర విషయములన్నింటికిని ముందుంచి, దానికి గొప్ప దనము నాపాదించుటకొరకే అయియున్నది. గుడద్వారము మరియు మూత్ర ద్వారములకు మధ్యగల కీలను పాదములతో గట్టిగానొక్కి ఆతడు మూలబంధ మును చేయును. ఆతడు క్రిందిభాగమును కుంచింది మరియు గుడస్థానమున మూలబంధము, నాభిచక్రమున ఉద్యాణబంధము మరియు కంఠస్థానమున జాలంధరబంధమును-యీ మూడింటినీ సాధనచేసి భిన్న భిన్న వాయువులను పూర్తిగా ఏకరూపమున మొనర్చును. అంతట కుండలినిని మేల్కొల్పి, మధ్యమ మార్గమగు సుషుమ్న మార్గమును తెరచి విశాలమొనర్చి, మరియు ఆధార చక్రమునుండి ఆజ్ఞాచక్రమువరకుగల చక్రములన్నింటిని భేదించి, చివరిది యగు ఏడవ చక్రమునుకూడా భేదించును. అందువలన బ్రహ్మరంధ్రమందలి

సహస్రదశకమలములలో నుండి ఆమృతము వర్షించసాగును. మరియు 'ఆ ఆమృతప్రవాహము గుదస్థానమందలి మూలబంధము వరకు వచ్చునట్లు చేయును. అపైని, బ్రహ్మరంధ్రమందలి కైలాసముపై తాండవ మాడుచుండెడి చైతన్యరూపియగు భైరవుని కపాలమునందు మనస్సు మరియు ప్రాణ వాయువుల నెడి పులగమును నింపును. మరియు యీ రీతిని సిద్ధ మొనర్పబడిన యోగమనెడి మంచి గొప్పదగు సైన్యమును తనముందువుంచుకొని, వెనుకవై పున తన ధ్యానమునెడి కోటను చక్కగా బలిష్ఠ మొనర్చును. ధ్యానము మరియు యోగములనెడి రెంటిని ఆత్మతత్వజ్ఞానమునందు నిర్విఘ్నముగా స్థిరపరచి యుంచుటకై ఆతడు మొదటినుంచియే వైరాగ్యమువంటి మితునితో మైత్రి చేసికొని యుంచుకొనును. పైన చెప్పబడిన స్థానములనన్నింటిని చాటుటలో యీ వైరాగ్యమనెడి మితుడు ఆతనికి చాలసహాయము చేయును. మరియు యీ తడు ఆతని వెంటనే ఎల్లప్పుడూ వుండును. చూపుపోగలిగినంతవరకు దృష్టి మరియు దీపములయొక్క ఎడబాటుకొనున్నచో (అనగా అంతవరకు దృష్టితోపాటు ప్రకాశముకూడా పోవును) యిక అభీష్టవస్తువు కాన్పించుటలో ఆలస్య మేల యగును? సరిగా యిదేవిషయన, జీవునకు ముముక్షుత్వము ప్రాప్తించినప్పుడు ఆతని అంతఃకరణవృత్తి బ్రహ్మతత్వమున లీనమై పోవును; మరియు ఆస్థితివరకు ఆతని వైరాగ్యము నిలచియుండును నెదల, యిక ఆతనికి బ్రహ్మతో కలిగెడి ఏకత్వమెచట భంగము కాగలదు? తాత్పర్యమేమన, వైరాగ్యముతో కూడియున్న యోగాభ్యాసమును సాధనమొనర్చు భాగ్య వంతుడే ఆత్మప్రాప్తికి పాత్రుడగును. ఇట్టి అభేద్యుడు వైరాగ్యకవచమును ధరించి ఆతడు రాజయోగమనెడి గుర్రముపై నెక్కును, మరియు మార్గము వం దాతనికి కాన్పించెడి కొద్దీ - గొప్పవగు విఘ్నములను తునాతునకలుగ చేసెడి ధ్యానమనెడి అతి పదునైన ఖడ్గము నాతడు తన వివేకమనెడి గుప్పిట తో గట్టిగాపట్టుకొని యుంచుకొనును. ఈ రీతిని ఆడంబరముగా నాతడు సంసార రణ తేత్రమున 'చీకటిలో నూర్చుడు వృద్ధిపొందుచూ పోవురీతిని'

మందుకుసాగుచూ పోవుచుండును, మరియు అంతమున మోక్షమనెడి విజయ
లక్ష్మి ఆతనికంతమున జయమాల నలంకరించును.

అహంకారం బలం దర్పం కామం కోగ్రంధం పరిగ్రహమ్ ॥

విముచ్య నిర్మమ శ్చాంతో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే॥౧౩॥

“ఈ విజయయాత్రలో ఏదవ్వు శత్రువులు బాధాకరములగునో, మరియు వేటిని ఆవీరుడగు యోధుడు ఓడించునో, వాటిలో ముఖ్యశత్రువు దేహమును గురించి ‘అహంకారము’. ఈ అహంకార మెట్టిదవ్వు శత్రు వనిన, యిది మనుష్యుని మరణానంతరమున్నూ విడచిపెట్టదు, మరియు జన్మించిన పిమ్మటనూ నుఖముగా బ్రతుకనివ్వదు, మరియు యీ అస్థి పంజరమున జీవుని బంధించి ఆతనిని కష్టపెట్టుచూ వుండును. ఈ అహంకారమునకు ముఖ్యధారమూ, మరియు ఆశ్రయస్థానమూ యీ దేహమనెడి కోటయే. మరియు, దాని యీకోటపై దాడి వెడలి ఆ వీరయోధుడు దానిని నేలగలుపును. ఆతని రెండవ శత్రువు ‘బలము’, మరియు ఆతడు దాని ప్రాణములను గూడ గొనును. విషయము లనెడి పేరు వచ్చుటతోడనే యీ శత్రువు నాల్గురెట్లకంటెకూడ ఎక్కువ ఆవేశముతో లేచి నుంచును. మరియు, దీనివలన జగత్తునంతనూ కబళించు టకై మృత్యువు పరుగిడి వచ్చుచున్నదా యన్నటుల వుండును. దీనిని విష యములనెడి విషప్రవాహముగానే తలంచవలెను. దోషము లన్నింటిపైన దీని పెత్తనమే యుండును. కాని, ధ్యానమనెడి ఖడ్గప్రదెబ్బను అది ఎటుల సహించగలదు? మధురముగను నుఖకరముగను తోచు విషయములనెడి బుర ఖాను కప్పుకొని ఏది మనుష్యునిపై దాడి వెడలునో, ఏది మనుష్యుని భ్రమిం పజేసి సన్మార్గమునకు దూరముగా తీసికొనిపోవునో మరియు ప్రవాసులగు జీవులను ఆధర్మమనెడి అడవిలోనికి తీసికొనిపోయి నరకమనెడి వ్యాఘ్ర ముల నోట పడవేయునో, అట్టిదగు నమ్మించి నాశనమొనర్చు ‘దర్ప’ మనెడి

శత్రువు, మరియు యీ యోధుడు ఆ దర్పమునుకూడా నాశమొనర్చును. ఈ రీతిని గొప్పగొప్ప తాపనులుకూడా దేనికి భయపడుచుందురో, శ్రోధము పంటి మహాదోషము దేనినుండి జన్మించునో, మరియు దేనిస్వభావము-వూర్తి చేసిన కొలదిని భాళి అయిపోవుచుండుటయూ, మరియు పోషించిన కొలది శత్రురూపమును ధరించుటయూనై యున్నదో, ఆ 'కామ' మనెడి శత్రువును కూడా ఆ వీరుడు సర్వనాశన మొనర్చును. ఏలనన, దానిని సర్వనాశన మొనర్చుటతోడనే 'శ్రోధ' మనెడి శత్రువుకూడా తనంతతానే నాశన మొందును. చెట్టుముదలును నరుకుట కొమ్మలను నరికుటతో సమానమేయగు రీతిని, కామమును నాశమొనర్చుట తోడనే శ్రోధముకూడా తనంతతానే నాశమొందును. ఇందువల్లనే, కామమును చెరపట్టిన చోటునగు శ్రోధము యొక్క అటలుకూడా తప్పక ఆగిపోవును. అధికారి యైనవాడు తన బరువును యితరుని నెత్తిపై బలాత్కారముగ పెట్టుటకు వెనుకాడని రీతిని, ఏ పరిగ్రహమును స్వీకరించుటవలన ఆతని దురంతములు రానుగాను వృద్ధిపొందుచునే యుండునో, ఎవడు సెట్టిపైకెక్కికూర్చున్ననో, మనుష్యునియందనేక విధములగు దుర్గుణములనుజనింపజేయునో, మరియు జీవుని మమత్వమనెడి లాశీపుచ్చు కొని నడచుటకై వివశునొనర్చునో, ఏపరిగ్రహము శిష్యులు మరియు శాస్త్రాదులనుగురించి ఆడంబరముగవ్రాసి, మతము ద్రాది డాంబికములను నిలపి సన్యాసులనుకూడా తనవలలోచిక్కించుకొనునో, ఏదియింటియందుకుటుంబ రూపమున పెంటనంటునో, మరియు ఆ రణ్యమున ఏది వన్యరూపమున నెల్లప్పుడు ఎదుట నిలచి యుండునో, ఏది నగ్న శరీరములనుకూడా పెంటాడుటను విడువదో, అట్టి పరిగ్రహ మనెడి పేరుగల అజేయుడగు శత్రునియొక్క ఆశ్రయస్థానమునుకూడా అవీరుడు నాశమొనర్చును. మరియు సంసారమును జయించితి ననెడి ఆనందముననుభవింపును. ఇందువలననే, జ్ఞానగుణములగు అమానిత్వాది సమాహారముల నెల్లప్పుడూ శత్రువులందలి రాజులుగా వచ్చి ఆతని ఎదుట హాజరగుదురు,

మరియు అప్పుడు శుద్ధసత్యజ్ఞానముయొక్క యజమానిత్వము నాతని కర్పించి
అవి స్వయముగా ఆతని పరివారమునం దొక సామాన్యోద్యోగులుగానై
యుండును. అంతట ప్రవృత్తి యనెడి రాజమార్గముగూడా ఆ వీరుని
సవారీ బయలుదేరును, అప్పుడు జాగ్రత్తస్వప్న ముమత్తు లనెడి
పేరు గల ముగ్గురు స్త్రీలూ అడుగడుగునకు ఆతనిపై నుఖ మనెడి
దిగదుడుపును తీయుచూ నడతురు. ఆతనిముందు బ్రహ్మబోధ యనెడి
చోపుదారగు వివేకము మాయాప్రసారమగు జనసమూహము నంతను
దూరముగ నెట్టుచూ పోవుచుండును. మరియు యోగావస్థ తనచేత హారతి
పల్లెము పట్టుకొని ఆతనికి హారతి నిచ్చుటకై వచ్చును. ఆ సమయమున
బుద్ధి - పిద్ధుల సమూహముకూడా వచ్చును. మరియు అవి ఆ వీరుని తమ
పూలవాసచే స్నానము చేయించును. ఈ విధముగా బ్రహ్మైక్య మనెడి
స్వరాజ్యము చాల దగ్గరకు వచ్చుటవలన ఆతనికి త్రిలోకములన్నూ
అనందముతో నిండియున్నటుల కాన్పించును. అంతట ఓ అర్జునా ! ఏకజాత
సమావస్థవలన 'ఫలనావ్యక్తి నాశత్రుఁడూ ఫలనావ్యక్తినామిత్రుఁడూ'ననెడి
భావమే ఆతనికి వుండదు. 'కేవల మింతియే కాదు. ఒకవేళ ఏనిమిత్రమునైన
ఏదేని సమయమున ఆతనినోట 'నా' అనెడిమాట వెడలినప్పటికిని ఆతనికి
'పర' భావము వుండనే వుండదు; ఏలనన ఆతడు 'కేవలము ఏకస్వరూపు
డయ్యెనుగదా ! ఓ అర్జునా, యీవిధముగా ఆతడు 'కేవలము ఏకభావముతో
జగత్తునంతనూ నింపివేయును, మరియు యిందువలన, సంకుచిత వృత్తితో
కూడియున్న మమత్వమాతని నెన్నడును స్పర్శించదు. మరియు ఆతడు దానిని
పూర్తిగా పరిత్యజించును. ఈ విధముగా యీ వీరపురుషుడు తన శత్రువుల
నందరిని నాశమొనర్చి, మరియు మాయా ప్రసారమునంతనూకూడ అంత
మొనర్చినప్పుడు, ఆతని యోగరూపియగు గుర్రము తనంతతానే స్థిరచును.
మొదట నాతడు తన శరీరముపై గట్టిగా బిగించి ధరించిన వైరాగ్యమనెడి
బరువైన దృఢమైన కవచమునుకూడా అతడిపప్పుడు కొంచెము సడలించును.

అతడు తన ధ్యానరూపియగు శస్త్రమును కూడా ఉంచివేయును. ఆసమయమున అతని యెదుట అత్యుత్పన్నమగుచున్న వుండదు. మరియు యిందువల్ల అతడు వృత్తులను కూడా విడల్పి వైచును. రసాయనికావధము తన పని సంతను పూర్తిగానూ చక్కగానూ నెరవేర్చును. కాని, తోగి దానిని పుచ్చుకొనినందువలన, అది తనంతలానే అంతమొందును, ఇచ్చటకూడా యిదేవిధముగా జరుగును. బసచేసెడి మకామును చూచి తొందరగా నడచుచున్న పాదములు కూడా ఒక్కమారుగా అగి టోపు విధమున బ్రహ్మ సాన్నిధ్యము కలుగుటవలన అతని అభ్యాసవేగము కూడా తగ్గి టోపును. మహాసాగరమున కలియునప్పుడు నదీవేగము తగ్గి టోపు రీతిని, లేదా భర్తతో కలసినపిమ్మట కామకస్త్రీ కాంతినిపొందు విధమున, లేదా గలవేయుటతోడనే ఆరటిచెట్టు పెరుగుదల అగి టోపురీతిని, లేదా వీడైన గ్రామమునుగాని నగరమునుగాని చేరినపిమ్మట మార్గము అంతమొందు రీతిని ఆశ్విసాక్షాత్కారమును గురించి ప్రత్యక్షమగుభవమైనపిమ్మట ఆపురుషుడు సాధనకు సంబంధించిన ఆయుధముల నన్నింటినికూడ నెమ్మది-నెమ్మదిగా తీసి క్రిందపెట్టును. ఓ అర్జునా, అతనికి బ్రహ్మతో ఐక్యత సిద్ధించును మరియు యిందువలన, కృమకృమముగా అతని సాధనోపాయములు కూడా అంతము నొందసాగును. ఓ భాగ్యశాలివగు అర్జునా, ఆ సమయమున ఆ పురుషుని అవయవములందు వైరాగ్యసంస్కారమును పూర్తిచేసెడి గోభూతి సమయము లేదా జ్ఞానాభ్యాసపు అంతము, లేదా యోగఫలము పరిపాకావస్థ యనెడి కాంతి పూర్తిగా సంపదించును, మరియు అప్పుడాపురుషుడు బ్రహ్మ యగుటకు పాతుకొడును. పార్థమినాటిచంద్రకళకంటె చతుర్దశినాటి చంద్రకళ ఎంతతక్కువగానుండునో, లేదాపదహారువన్నె బంగారుకంటె పదిహేను వన్నెబంగారు ఎంతతేలికగానూ మరియు హీనముగానూ వుండునో, లేదా సముద్రమునెంతనదీజలము ప్రవేశించునో కేవలమంత నీరేనదియొక్క చంచల యూపమును చూపించి మిగిలిననీరు సముద్రముయొక్క కాంతస్వరూపమును

ప్రకటించుచున్నది. మరయు ఎక్కువలు 'బ్రహ్మ' మరియు 'బ్రహ్మస్వరూపుడగు' సిద్ధాంతమును ఉంచును. మరియు శాంతి గుణముచే ఆతడు అతిశయిస్తాడని సమయమునందే కేవలము బ్రహ్మగానేయగును. కాని, యావిధముగా ప్రత్యక్ష బ్రహ్మగా కాకపోయినప్పటికిని బ్రహ్మత్వమును గురించిన ఏ అనుభవము పురుషునకు కలుగునో, ఆ అనుభవమునే 'బ్రహ్మస్వరూపుడు అగుటకు కావలసిన పాత్ర' యందురు.

బ్రహ్మభూతః ప్రసన్నాత్మా న శోచతి న కాంక్షతి |

సమస్తర్వేషు భూతేషు మద్భక్తిం లభతే పరామ్ ||౧౪||

“అంతట ఓ అర్జునా ! పురుషునందీ బ్రహ్మస్వరూపుడు కాదగిన యీ పాత్ర వచ్చినప్పుడు ఆ పురుషుడు బ్రహ్మబోధవలన కలిగిడి చిత్త ప్రసన్నత యనెడి ఆనందముపై ప్రతిష్ఠితుడగును. అన్నము ఉడుకుటకు కారణమైన ఉష్ణత్వము ఉడికిన అన్నములొనుండి వెడలిపోయినప్పుడు ఆ అన్నము తినుటకు తృప్తికరముగా నుండును. వర్షముతువునందు వచ్చేడి వరదబాధ లన్నింటిని తొలగించుకొని శరదృతువునందు నది శాంతురాలగును. లేదా పాట ముగిసినప్పుడు సంగీతమునందలి మృదంగము మొదలుగా గల ఉపాంగములు కూడా తమంతతామే ఆగిపోవును. సరిగా యిదేవిధమున అత్మబోధను పొందుటకై చేయబడుచుండెడి ప్రయత్నము లన్నియు, అత్మబోధ యగుటతోడనే అంతమొందును. ఇట్టి శాంతము మరియు ప్రసన్నమానగు స్థితిని 'అత్మ-బోధ-ప్రశస్తి' యందురు. ఇక ఆ పురుషునకు యీ ప్రసన్నస్థితియే ప్రాప్తించును. ఆ సమయమున, బ్రహ్మసామ్యము భర్తయైపోయి యుండును; కావున, ఆ సమయమున ఆతడేవస్తువునైన కోల్పోయినప్పటికిని ఆతని కేమాత్రమున్నూ దుఃఖము కలుగదు; మరియు, ఆతని కేదైనా వస్తువు లభింపనున్నప్పటికిని ఆతడు దానికై ప్రయత్నము కూడా చేయడు. ఈ రెంటిలో ఏ ఒక్కటియు ఆతనిపట్ల కాజాలదు.

నూర్వడు ఉదయించగానే సత్తత్రిములన్నియు తమ ప్రతిభను కోల్పోవురీతిని ఆత్మస్వరూపానుభవ సంచార మగుటతోడనే, ఓ అర్జునా, ఆపురుషుడెటుచూచిన అటువైపు ఆతనికి యీ భేద - భావాత్మక భూతస్పృష్టి అంతమొందినట్లులేయగును. ఘోరమైవార్యమైన అక్షరములు కేవలము చేతితోతుడచివైచి నాశమొనర్చుటకు వీలైనరీతిని ఆతని దృష్టి పడగానే భేదభావమంతయూ నాశమైపోవును. ఆపిమ్మట, జాగ్రత్తస్వప్నములనెడి ద్వివిధావస్థలందును జనించెడి నిపరీతము మరియు ఆసత్వములగు జ్ఞానములు రెండున్నూ అవ్యక్తమున ఆనగా మూలాజ్ఞానమున లుప్తమైపోవును. మరియు అంతట ఆ మూలాజ్ఞానముకూడా బ్రహ్మబోధ వృద్ధియగుట వలన తగ్గుచూ తగ్గుచూ అంతమున పూర్ణబోధలో యిమిడిపోవును. భోజనము చేయునప్పుడు ప్రతిముద్దతోనూ ఆకలి కొద్దికొద్దిగా తగ్గిపోవుచూ, పూర్తిగా తృప్తికలిగినపిమ్మట ఆకలియంతయూ నశించిపోవురీతిని, లేదా మానవుడు బాటను పోవుచున్నకొలదిని బాటయొక్కదూరము తగ్గిపోవుచూ వుండి, చివరకు ఉద్దేశించిన ప్రదేశమునకు చేరినపిమ్మట బాట పూర్తిగా అంతమొందు రీతిని, లేదా మెలకువ పెరుగుచున్నకొలదిని నిద్ర నశించిపోవుచూ పూర్తిగా మేల్కొనిన పిమ్మట నిద్రపూర్తిగా లేకుండా పోవురీతిని, లేదా పార్జమినాడు చంద్రకళలు పూర్తియైపోవుటవలన ఆతని చింబముయొక్క వృద్ధి అంతమొంది, మరియు ఆనాటినుండి శుక్లపక్షము కూడా అంతమొందురీతిని, తెలసికొనవలసిన విషయము లన్నింటియొక్క అస్తిత్వమును అంతమొందించి, తెలసికొనువాడు తనతో జ్ఞానమును గైకొని నాస్త్వరూపమున కలసి సమరసత్వమును చెందినప్పుడే అజ్ఞానము పూర్తిగా అంతమొందును. అపైన, కల్పాంతసమయమున నదులు మరియు సముద్రాదు లన్నింటియొక్క ఆకారమూ నశించి, మరియు బ్రహ్మాండమంతయూ సమానరూపమున జలమయమై పోవురీతిని, లేదా ఘటము మరియు మఠము తెరుచుబాగాగల ఆకారములు నాశనమైపోయిన పిమ్మట అంతటను సమాన

కూపమున భేదహీనమగు ఆకాశము మిగిలియుండునీతిని, లేదా కట్టై కాలి పోయిన తరువాత కేవలము అగ్ని మిగిలియుండు నీతిని, లేదా కంసాలివాని మూసలాపడి నగలయొక్క ఆకారములన్నియు నాశనమైన పిమ్మట, ఆ బంగారమునకు నామరూపాదులతో కూడియున్న భేదభావము ప్రయుక్తము కాకాలని విధమున, లేదా వేల్చానిన పిదప. స్వప్నము లేనప్పుడు కేవలము మనమే మిగిలియుండువిధమున, అతిడు నన్ను తప్ప మరి దేనినీ చూడడు-మరియు గుర్తించడు. అంతేగాదు. అతడు స్వయముగా తన్నుతాను కూడా చూడడు మరియు గుర్తించడు. ఈవిధముగా అతనివలన నాచతుర్థభక్తి యొనర్పబడును. ఆర్తులు (అనగా, దుఃఖములచే పీడింపబడువారు) జ్ఞానువులు (అనగా, జ్ఞానమును పొందవలెననెడి కోరిక గలిగినవారు) మరియు ఆర్థార్థులు (అనగా, ద్రవ్యేచ్ఛగలవారు) నగు భక్తులు ఏ మార్గములగుండా నాభక్తి యొనర్తురో, ఆ మూడుమార్గములూ దీనికి భిన్నమైనవి. మరియు యిందువలననే, నే నీ జ్ఞాన భక్తిని నాల్గవభక్తియని యనుచున్నాను. అటులగాక, వాస్తవిక దృష్టితో చూచినచో యీ భక్తి మూడవదీకాదు, నాల్గవదీకాదు, మొదటిదీకాదు, మరియు చివరిదీకాదు. ఈభక్తి వాస్తవమునకు నాస్వాభావికమగు ఆవస్థయే. ఓ అర్జునా ! ఏది నా స్వాభావికమగు ప్రకాశహా, ఏది ఆ అజ్ఞాన మనెడి అంధకారమును నాశ మొనర్చునో, ఏది లోకుల మనస్సు నందు నన్ను గరించి గలదో, దేని సహాయముచే లోకులకు సహజము గనే నా వాస్తవిక స్వరూపము కాన్పించునాగునో, ఏది లోకులనందరిని అన్నింటి భజనమునందును ప్రవృత్త మొనర్చి వారికి వూర్తియైన మరియు వాస్తవికమైన జ్ఞానమును కలుగజేయునో, మరియు ఏ ప్రకాశమునందు ఎవ డెచ్చట కూర్చొని చూచిన అత డెచ్చటనే శ్రద్ధతో కూర్చొనియుండి సమస్థమును చూచునట్టి చమత్కారము గలదో, ఏ ప్రకాశ సహాయముచే విశ్వభావముగాని లేదా అభావముగాని 'స్వప్నము కాన్పించుటగాని కాన్పించకపోవుటగాని చూచువానియొక్క అప్రిత్యముపై అవలంబితమైన

యందు విధముగ, భాసమాన మగునో, అట్టి ప్రకాశమునే భక్తి యందురు. ఇందువల్లనే, అర్జున (పీడితులు) వారిలో యీ భక్తి అర్తి (పీడా) రూపమున నివసించును, మరియు ఆ పీడా నివారణమునకై ఏది కావలసి యుండునో, దానికి అనురూపముగనే ఆ భక్తుడు నా కల్పన మొనర్చును. (అనగా, ఆతని పీడానివారణమయ్యెడి అపేక్షితవస్తువుగా ఆతడునన్ను తలంచును). ఓ వీరశ్రేష్ఠుడవగు అర్జునా, జిజ్ఞాసువు, అనగా జ్ఞానేచ్ఛ గల పురుషునియం దీ భక్తిజిజ్ఞాస, అనగా జ్ఞానేచ్ఛారూపమున నివసించును; మరియు యీభక్తియే ఆతనికి నా దర్శన రూపమున కలిగించును. ఏలనన ఆతడు నన్నే తన జిజ్ఞాసా విషయముగ తలంచును. నేనాతనికై జిజ్ఞాసావిషయముగ వగుదును. అర్థియగు భక్తునియం దీ భక్తి అర్థేచ్ఛరూపమును ధరించియుండును; మరియు, ఓ అర్జునా, ఆతని అభక్తి నాకే అర్థరూపమునిచ్చును. అందుచే ఆతడు నాకు అర్థ మని పేరుపెట్టును. ఈ విధముననే, అజ్ఞానము వాళియించియుండి చేయబడు నాభక్తి దృష్టకు అనగా చూచువానికి 'నన్నేదృశ్యము (చూడవలసిన విషయము)గా తలచునట్టి' శక్తినిచ్చును. ఈవిధముగా ముఖమును ముఖమే చూచుచున్నదనుటలో ఏమాత్రము సంశయములేదు. కాని, దానియందు జనించెడి భేద భావమునకు కారణము అర్థమే యగును. చూచుటకు ఒక్కచంద్రుడే కాన్పించినచో, అది సమంజసమే. కాని, ఒకటికి బదులు యిద్దరు చంద్రులు కాన్పించుట, తిమిర మనెడి నేత్రీవ్యాధివలన సంభవించుచున్నది, మరియు ఆరెండవ చంద్రుడు కృత్రిమమైనవాడు. సరిగాయిదేవిధమున, అంతటను భక్తులందరూ యీభక్తి వలన నన్నేగ్రహింతురు. కాని, నాయందు వారు వ్యర్థమగు దృశ్యత్వకల్పన మొనర్తురు. దీనికి కేవలము అజ్ఞానమే కారణము. ఆ అజ్ఞానము తొలగిపోయి నప్పుడు దృష్టయొక్క దృష్టత్వము 'బింబమునందే ప్రతిబింబము లీనమైపోవు రీతిని' మహాప్రళయము పొందును. బంగారమున కల్తీ యున్నప్పుడు కూడా బంగారమున స్వర్ణత్వము వుండియే యుండును కాని, దానియందలి కల్తీని

తీసివేసినప్పుడు కేవలము శుద్ధబంగారమే మిగిలియుండు రీతిని దృష్టకు కేవలము నేనే వుండియుండును. పార్థమిక పూర్వము చంద్రుడు సర్వాంగములు కలవాడై యుండడా? తప్పక వుండును. కాని వానియందు కేవలము పార్థమి దినముననే పూర్ణత్వము వచ్చును. ఇదేవిధమున, జ్ఞానమార్గములచే కూడా కేవలము 'నేనే' కాన్పింతును. కాని కేవలము భిన్నభిన్న దిశల నుండి మాత్రము కాన్పింతును. మరియు, యీ విధముగా కాన్పించిన పిమ్మట 'నాకు' 'నేనే' ప్రాప్తింతును. మరియు యిందువల్లనే దృష్టయొక్క దృష్టత్వము పూర్తిగా నాశ మొందును. ఓ అర్జునా ! ఇందువల్లనే, నా యీ నాల్గవ భక్తి దృశ్యమార్గమందలి ఆవలి ఒడ్డునకు సరిబంధించినదని నేను చెప్పితిని.

భక్త్యా మా మభిజానాతి యావా న్యశ్చాస్మి తత్వతః ।

త తో మాం త త్వతో జ్ఞాత్వా విశతే తదనంతరమ్ ॥౫౫॥

“ఈ జ్ఞానభక్తిద్వారా నాతో కలసి స్వాభావిక రూపమున సమరసత్వమును పొందెడి భక్తుడు, భక్తుడు కాదు. అతడు 'నేనే' నని తెలిసికొనుము. ఏలనన, ఓ అర్జునా ! (ఏడవ అధ్యాయములో) నీకు జ్ఞాని యగు పురుషుడు నా ఆత్మయే యగునని నేను చెయ్యెత్తి గంభీరవాక్కుతో చెప్పియున్నాను. ఓ అర్జునా ! నే నీ భక్తిచే కల్పారంభమున భాగవత మిషతో బ్రహ్మకు బోధించియుంటిని. జ్ఞానులు దీనిని 'స్వ-సంవితి' యందురు; శైవులు దీనిని 'శక్తి' యనెడి పేర పిలుతురు; మరియు నేను దీనిని 'నాపరమ భక్తి' యందును. కర్మయోగులు నాతో కలసి ఏకమైపోయినప్పుడు వారికి దీని ఫలప్రాప్తి యగును. మరియు అప్పుడంతట, విశ్వమంతయు నాయోగముతో ఓతపోతమగును. ఆయవస్థలో, విశేషముతోపాటు వైరాగ్యము, మోక్షముతోపాటు బంధము మరియు నివృత్తితోపాటు వృత్తులుకూడా పూర్తిగా నాశమొందును. సమ

స్తమా యీ తీరమునకే వచ్చివేయును. మరియు యిందువలన అపిడ్డన ఏమి యూమిగిలియుండదు. పృథ్వి, జలము, తేజము మరియు వాయువులనెడి నాల్గు భూతములనూ మింగివైచి లేవల మాకాశమే మిగిలియుండురీతిని, సాధ్యము మరియు సాధనములనెడి సరిహద్దుకు ఆవలియొడ్డన నుండెడి నిర్మలము మరియు నిర్దోషతత్త్వమూ యగు నాయొక్క ఆతత్త్వముతోనే కలసి, మరియు ఏకిరూపుడై ఆపురుషుడు ఆత్మానందము ననుభవించును. గంగ సముద్రమున ప్రవేశించి, దానితోకలసి ప్రకాశించు విధమున, ఆత్మానందోపభోగస్వరూపముకూడా అదేవిధముగా నుండునని నీవు జ్ఞప్తీయందుంచుకొనుము. రెండుఅద్వములనుచక్కగాతుడచి ఒకదానియెదుట మరొకటివుంచినపుడు వాటి రూపములలో ఒక దానికిని మరియుక దానికిని సుందరమగు ఏకత్వము వుండు రీతిని, ద్రౌష్టకూడా నాలో కలసి, నాతో సమరముడై ఆత్మానందోపభోగము నొనర్చును. ఎదుటనున్న అద్వమును తొలగించినప్పుడు, దానిలో కొన్నించెడి ముఖభాసము లేకపోయి నప్పుడు, ద్రౌష్ట కేవలము తనలోతానే సుఖముగా నుండురీతిని, లేదా మేల్కొనిన పీమ్యట స్వప్నము నశించినప్పుడు ఆ జాగ్రదవస్థలో స్వయముగా తన ఒంటరితనమును చూచి ఏపురుషుడైనను యితరుల సాంగత్యము లేకుండానే తన ఆ ఒంటరితనమునే ఉపభోగించురీతిని, అభక్తుడు కూడా ఆత్మానందము నుపభోగించును. ఒకానొక వ్యక్తి వీడైన వస్తువుతో ఏకరూపమును పొందినప్పుడు ఆతడొనర్చిన ఆవస్తువభోగము సంభవించనే సంభవించదని కొందరందురు. ఇట్టి వారిని నేనడుగు ప్రశ్న ఒక్కటియే. శబ్దముచే శబ్దోచ్ఛారణ మెటుల జరుగును? అని. ఈ విధముగా చెప్పెడివారి దేశమున దీపము వెలుగుతో నూర్చుని చూడవలసి వచ్చుచున్నదా? లేదా ఆకాశముక్రింద మొఖరమును పాతవలసియున్నదా? లేదా అంధకార మెన్నడైన నూర్చుని కాగలించుకొనగలదా? ఆకాశమే లేనప్పుడిక ఆకాశమును నేర్పించిన జ్ఞానమెటుల కలుగును? గురివిందగింజలయాలను భరించినంత మౌన

మన అదియొక నగయని ఎవడైన అభిమాన పడవచ్చునా? ఇదేరీతిని 'నేను' అనునట్టిదే లేనప్పుడు, అతని దృష్టిలో 'నేను' ఎక్కడనుంచి వచ్చును? ఇట్టి సితిలో ఆతడు దీనిని ఉపభోగించునా, ఉపభోగించడా-యను సంగతినిగురించి చెప్పనక్కరయేలేదు. ఇందువల్లనే, ఆ కర్మయోగి 'నేను' అయితే 'నేను' (నన్ను)ను ఉపభోగించును, మరియు ఆతడు తరుణ పురుషుడు తారుణ్యతను ఉపభోగించు రీతిని ఆతడుకూడ దీనిని ఉపభోగించును. తరంగములు పూర్తిగా జలమును చుంబించురీతిని, లేదా ప్రభ సూర్యబింబమునందంతటను ప్రకాశించురీతిని, లేదా ఆకాశతత్త్వము గగనమునందంతటను ఓతప్రోత్తమై నిండి యుండురీతిని, ఆ కర్మయోగికూడా నా స్వరూపమును చూచి, ఏ విధమగు క్రియాచరణమునుచేయకుండానే వన్నుపభోగించును. అలంకారములు స్వాభావికరూపమున స్వర్ణము నుపభోగించురీతిని, లేదా వెన్నెల ఏ విధమగు పనిని చేయకుండానే చంద్రబింబమున విలాస మొనర్చు రీతిని, లేదా సుగంధము చందనమునం దేమియూ చేయకుండానే ఏర్పడి యుండురీతిని, అద్వైతమునం దే క్రియకూ ఏ స్థానమూ వుండదు. అయినప్పటికిని, భక్తికి మాత్రము దానియందు తా వుండును. కాని, యీ విషయము ప్రత్యక్షానుభవమువలననే బోధపడును. కేవలము శబ్దములచే దీనిని వర్ణించుటకు వలనుపడదు. అంత, యీ విధమగు కేవల - స్వరూపుడగు పురుషుడు తన ప్రాచీన సంస్కారమువలన ఏదైన మాట్లాడినప్పుడు ఆతడు ఏది మాట్లాడునో అదియే నా భక్తి యగును; నే నప్పుడు వెంటనే దానికి జవాబిత్తును. మరియు, ఆ మాట్లాడువాడు కూడా నేనే యగునును, మాట్లాడువానికి కేవలము తనతో తనకే సంయోగము కలిగినప్పు డాతనిచే ఏమియూ మాట్లాడబడజాలదు. మరియు, యిందువల్లనే, ఆ యవస్థలో నా ఉత్తమ భోజనము కేవలము మానముగా నుండియే జినర్పబడును. ఇందుమూలముననే, ఆ భక్తుడు మాట్లాడ నారంభించినప్పుడు నేనే ఆతని ద్వారా మాట్లాడుచున్నానన్నటుల వుండును; మరియు యిందుచే, మానము

ఫలించును, మరియు అనూనముతోనే అతడు వాస్తవముగ నన్ను సుతించును. ఈవిధముగ నే, ఓ అర్జునా, అతడు తనబుద్ధి లేదా దృష్టితో దేనినిచూచునో, అచూచుటలో దృశ్యవస్తువొకవైపుకు తొలగిపోవును. మరియు అచూచుట అతనికి స్వయముగ అతనిస్వరూపమునే చూపించును. అద్వయనందు చూచు వానికి తాను అద్వయలోచూడక పూర్వమువున్న తన ఆస్వరూపమే కాన్పించు రీతిని, అభక్తుని చూచుటకూడా అతనికి స్వయముగ అతని దర్శనమునే కలిగించును. ఈ విధముగా దృశ్యము ఎగిరిపోయి, దృష్టకు దృష్టరూపముననే దాని ననుభవించినప్పుడు దృష్టతత్వ మరేదియూ మిగిలియుండదు. మరియు యిందువల్లనే అతని దృష్టత్వముకూడా లోపించిపోవును. స్వప్నమున కాన్పించెడి వల్లభుని కాగలింపుకొనుటకై ఏస్త్రీయైన ముందుకువెళ్ళి అంతలోనే మేల్కొనినప్పుడాయెడల అతడు తన వల్లభుడూకాదు. తానాతని భార్యనూ కానని తెలిసికొని, అమె శాంతముగనుండును. లేదా, రెండుపుల్లలను ఒకదానితో మరొకదానిని రాపిడి పెట్టుచో, వాటిమధ్య అగ్నిజనించును. మరియు, అంతట నారెండుపుల్లలూ వుండకపోగా, అరెండునూకలసి అగ్ని రూపమునే దాల్చును. లేదా నీటియందు పడెడి నూర్యుని ప్రతిబింబమును పట్టుకొనుటకై స్వయముగా నూర్యుడే ముందుకు వచ్చినప్పటికిని అతని ప్రతిబింబ మచ్చట నుండదు. మరియు పైనుంచి స్వయముగా అతని బింబత్వముకూడా లోపించును. ఇదే విధమున భక్తుడు మద్రాపుడై దృశ్యమునుకూడా తనలోనే లీన మొనర్చుకొన్నప్పుడు అతని వాస్తవిక దృష్టత్వముతోపాటు దృశ్యముకూడా లోపించి పోవును. నూర్యుడు అంధకారమును ప్రకాశింపజేసినప్పుడు ప్రకాశింపజేయుటకై అంధకారము మిగిలియుండని రీతిని, ఒకమారు దృష్టకు నా స్వరూపము అభించినప్పుడు దృశ్యమున దృశ్యత్వముకూడా మిగిలియుండదు. అంతట, ఇట్టి అవస్థలో 'దృశ్యము కనిపించుటయు మరియు కనిపించకపోవుటయు' జ్ఞానంకడే స్థితికే వాస్తవికదర్శన మనవచ్చును. ఓ కిరీటీ! అంతట, ఏ వస్తు

వైనా ఆతనికి ఎదురుపడనిమ్ము, మరియు ఏ వస్తువైనా ఆతనికి కనపడనిమ్ము ప్రతిసమయమునను ఆతనికి ఆదర్శములే యగుచుండును. మరియు ఆతడప్పుడు ద్రష్ట మరియు దృశ్యములు రెంటికినీ ఆవల నుండెడి దృష్టిని ఉపభోగించును. మరియు ఆకాశ మెల్లప్పుడు ఆకాశముతోనే క్రిక్కిరిసి నిండియుండుటవలన ఎన్నడును తొణకుటగాని ఒలుకుటగాని వుండని విధమున, ఆత్మ స్వరూపమున స్వయముగా ప్రవేశించుట వలన ఆతడు కూడా ఎన్నడును తన స్థానమునుంచి విచలితుడు కాడు. కల్పాంతమున అంతటను జలము మాత్రమే వుండును, మరియు జలమంతయు ఒక్కచోట పోగై యున్నదా యన్నటుల యుండును. మరియు యిందు వల్లనే, దానియందు ప్రవాహము వుండనే వుండజాలదు. ఇదేవిధముగా, ఆత్మలో ఆత్మయే నిండి యున్నప్పుడు దానిలో స్థితిత్వము వచ్చును. పాదములు ఎంత దూరమువరకు పోవునో, అంత దూరమునకు యింకనూ ముందు ఆతడెటుల పోగలుగును ? అగ్ని స్వయముగా తనను తానేటుల దగ్ధముచేసి కొనగలదు ? జలము స్వయముగ తాను స్నానముచేయుట కెటుల ఉపయోగము కాగలదు ? కావుననే, అభక్తుడుకూడా పూర్తిగా మద్రూపుడైనప్పుడు ఆతని రాక - పోకలు మొదలగు వ్యవహారము లన్నియు అగ్ని పోవును, మరియు యీ వ్యాపారములన్నియు అగ్నిపోవుటయే నా అద్వైతత్వపు యాత్రయగును. నీటిపైన తరంగము రెంతుదూరమువరకైన వృద్ధిపొంది పోనిమ్ము, అయినప్పటికిని, అది భూమిపైన నుజిలి పూర్తిచేసినదని అంగీకరించుటకు వీలు లేదుగదా ! దానిలో పాతచోటును వదలిపెట్టునట్టి దీజలమే, మరియు నూతనస్థానము నాక్రమించునట్టి దీజలమే యగును. గతి (గమనము)నిచ్చునట్టిది కూడా జలమేయగును, మరియు గతిని (గమనము) పొందెడిది కూడా జలమేయగును. ఓ అర్జునా, జలప్రవాహమెంత మిక్కుటముగా వచ్చినప్పటికిని, దాని జలత్వ మెల్లప్పుడు అబాధితముగనే వుండును. మరియు ముందువల్లనే తరంగముల ఏకత్వముకూడా ఎన్నడును నాశమొందదు. ఈ

విధముగ నే 'నేను' అనునదంత మిక్కుటముగ విస్తరించినప్పటికిని, అదియంతయూ నాయందే యిమిడిపోవు చుండును. మరియు యీ రాక - పోకల ఎగుమతి-దిగుమతి) వలన ఆతడు నాయాత్రి)కుడే యగును. మరియు ఆతడు, శరీరముయొక్క స్వాభావిక ధర్మము ననుసరించి ఏ పనినైన చేయసాగుచో ఆకర్మ నిమిత్తము కూడా నేనే ఆతనికి లభింతును. ఇట్టిస్థితిలో, ఓ అర్జునా కర్మ మరియు కర్తలనెడి రెండువేళ్లున్నూ లోపించును. మరియు నన్ను ఆత్మ స్వరూపమున చూచి ఆతడు స్వయముగనే 'నేను' అయిపోవును. అద్దమే అద్దమును చూచుచో దానిని ఎవడునూ 'చూచుట' యనియనడు. బంగారముపై బంగారపుపూత ఎన్నడును కదురిదు. దీపముతో ఎన్నడును దీపమునకు వెలుతురు చూపుట సంభవించనేరదు. ఈ విధముగనే, కర్మనగు 'నేను', ఆ కర్మనే 'నేను' చేయుచో, ఆ స్థితిలో అది ఏకీకానూ కర్మగా కానేరదు. కర్మలు చేయబడుచున్నవై నప్పటికిని, ఆతడు కర్మ చేయుచున్నాడని చెప్పబడనప్పడు, అతిదొసర్చు కర్మ చేయని దానితో సమానమే యగును. గునుస్తకర్మలు మద్రాపమే శుగుటవలన దానిఫలము 'ఏమియూ చేయకుండుట' యేయగును. మరియు దీనినే, నా నిజమైన భక్తి యందురు. కావున, ఓ అర్జునా, కర్మ చేయుటయనెడి మార్గమునుండి కూడా కర్మలు చేయకుండుటే ఘటిల్లుచున్నది. మరియు యీ మహాపూజతోనే ఆతడు నన్నర్పించును. తాత్పర్యమేమన, అతడేది జూట్లాడిన అదియే నాస్తోత్రి)యగును. అతడేది చూచిన అదియే నాదర్శన మగును. అతడేమి నడచిన అదియే నాఅద్వైతత్వపు గమనమగును. అతడేమిచేసిన అదియంతయు నా పూజయే యగును; ఆతడుతన మనస్సున ఏవిషయమునుగురించి యోచించిన అదినాజపమే యగును; మరియు ఓ అర్జునా ఆతడుస్వస్థుడైయుండుటే నాసమాధి యగును. గాజుల కల్లప్పడూ బింగారముయొక్క సాంగత్యమునందే వుండవలసివచ్చురీతిని ఆతడు భక్తి యొగముచే నిరంతర అద్వైతరూపమున నాతోనూ మరియు నాయందునూ వుండును. నీటియందు తరంగములు, కర్పూరమునందు సుగంధము మరియు

రత్నములందు కాంతియూ ద్వైతభావ మేమియూ లేకుండా వుండును. నూలుదారములతో వస్త్రము, మరియు మట్టితో కుండయు ఎల్లప్పుడును ఒక్కటిగా కలసియుండును. సరిగా యిదే విభమున, ఆ భక్తుడుకూడా నాతో సమగనుడై యుండును. నా యీ అనన్యభక్తివలన ఆతడు దృశ్య పదార్థములందు ఆత్మభావముతో దృష్టగా నన్నే చూచును. జాగ్రత్త్వము సుషుప్తులనెడి త్రివిధావస్థలవలన ఉపాధి (క్షేత్రము) మరియు ఉపాధి యుక్తుడు (క్షేత్రజ్ఞుడు) వలన భావము లేదా అభావరూపమున కనిపించెడి యీ విశ్వమును గురించి, ఓ నువిజ్ఞాదవగు అర్జునా ! ఆతనికి “యీ విశ్వమంతయూ దృష్ట నగు నేనుగానే” కాన్పించును. మరియు యీ విభమును బోధతో కూడియున్న క్షేత్రమున ఆ ఆత్మానుభవ మునెడి బాహ్య నాట్యమాడసాగును. ఇది తాద్రాణి తెలపినప్పుడు, దానినిగురించి గల సర్వాభాసము తాద్రాణి నిశ్చయమగును. నగలను కరగబెట్టినప్పుడు, దానిలో నామమాత్రమునకైన బంగారమునకు భిన్న మగు ఆలంకారత్వమేదియూ లేదని నిశ్చయమగును. తరంగములు వాస్తవమునకు జలమతస్ప మరేదియూ కాదని మనుష్యుడు తెలసికొని నప్పుడు అత డాతరంగాకారము నెన్నడును వాస్తవముగా తలంచడు. మేల్కొనిన సిన్ధుట స్వస్థవీకారములను గురించిగణించువాడు తనను తప్పమరిచేనినీ చూడ జాలడు. ఇదేవిధముగా, ఆ పురుషుడుకూడా భావరూపమునగాని అభావరూపమున గాని జ్ఞేయరూపమున తోచెడి సమస్త పదార్థములను గురించిన్నీ, ‘సమస్త మున్నూ జ్ఞాతనగునేనే’ నని తెలసికొనును. మరియు యీ అనుభవమునే పొంది ఆతడు వాటినిన్నింటిని ఉపభోగించును. ‘నేను అజన్ముడను. అమరుడను, అక్షయుడను’ అత్తురుడను, అపూర్వము మరియు అపారమును అనందమును’ అని ఆతడెరుంగును. నేను అచలుడను మరియు అచ్యుతుడను, అనంతుడను మరియు అద్వయుడను, అద్యుడను మరియు నిరాకారుడను మరియు సాకారుడను కూడాను. నేను సత్త్వము ముందు అణగియుండెడి లేక ఈశ్వరుడను కూడాను,

మరియు సత్త్వమును సంచాలన మొనర్చిడివాడను అనగా ఈశ్వరుడను కూడాను. అనాది, అవినాశి, నిర్భయుడు, అఘాయుధుడు మరియు అధారముపై ఆగియుండెడి ఆధ్యేయవస్తువును కూడా నేనే అయియున్నాను. నేను సత్త్వ ధాతని, నిత్యుడను, సిద్ధుడను, స్వయంభువును, నిరంతర సర్వ - రూపుడను, సర్వాంతర్యామిని, మరియు అన్నిటికిని పరడను. నేను నూతనుడను మరియు పురాతనుడను కూడాను. సూక్ష్ముడను మరియు సంపూర్ణుడను కూడాను. పెద్ద లేదా చిన్నదియు నగు నేటి గలవో అదంతయూ నేనే అయియున్నాను. నేను కర్మహీనుడను, ద్వైతహీనుడను, సంగహీనుడను, మరియు శోకహీనుడనై యున్నాను. వ్యాప్తమయ్యెడి వాడను మరియు వ్యాప్త మొనర్చిడివాడను నగు పురుషోత్తముడను కూడా నేనే అయియున్నాను. నాయందు శబ్దము, కర్ణము, రూపము మరియు గోత్రాదు లేవియు లేవు. నేను సర్వత్రా సమానుడను, మరియు స్వయం సిద్ధుడను అయియున్నాను. నేను పరబ్రహ్మను. ఈ విధముగా అత్యుచితతో కూడి యున్న ఏకత్వముద్వారా ఆతడు న న్నీ అద్యయభక్తి సహాయముచే వాస్తవ ముగ నెరుంగును; మరియు దానితోపాటు ఆతడు 'యీ ఆత్మభోధానుభవ మగు జ్ఞానముకూడా నేనేనని' కూడా ఎరుంగును. మేల్కొనినపిమ్మట స్వప్నా భాస పుండని కీర్తిని, మరియు కేవలము స్వప్నమును చూచిన పురుషుడు మాత్రమే పుండనన్న విషయ మాస్వప్నమును గాంచినవానికి దానంతట అదే తెలియురీతిని, లేదా సూర్యుడు ప్రకటమగునప్పుడు తనకుతానే ప్రకట మొనర్చుకొనువాడుకూడా అయినటుల, మరియు ప్రకట మయ్యెడివాడూ మరియు ప్రకటమొనర్చువాడూ యిద్దరునూ అభిన్నులన్న విషయమునుకూడా ఆతడే ప్రకటమొనర్చు రీతిని, జ్ఞానవిషయము లోపించిపోవుటవలన కేవలము జ్ఞాతయే మిగిలియుండును; మరియు యీ సంగతి ఎవనికి బోధపడునో, ఆతడు కూడా స్వయముగా అదియే యగును. ఓ అర్జునా, తన అద్వైతతత్వమును గురించి తెలిసికొనెడి జ్ఞాన-శక్తిని గురించికూడా 'ఆ శక్తికూడా సర్వసమర్థుడైన

‘నేనే నని’ అతనికిబోధపడును. ఇటుపిమ్మట ‘ద్వైతము మరియు అద్వైతములు’ రెంటికిని అతడు డైయుండెడి ఏకమేవాద్వితీయతత్వకూడా ‘నేనేననీ యీవిషయమునం దేమాత్రము సందేహము లేదనినీకూడా’ అతడు తెలిసికొనును; మరియు అతనికి యాజ్ఞానము ప్రత్యక్షానుభవమైనప్పుడు, నిష్పముంట లేచినప్పుడు దాని ఒంటరితనమును గురించి ఏర్పడిన ప్రతీతి, అది నాశమైరప్పుడు దాని స్వరూప మెటుల వుండునో చెప్పటకు వీలుకాని రీతిని, లేదా ఉప్పు జల స్వరూపమును దాల్చినపిమ్మట ఆ ఉప్పుయొక్క ఉప్పుదనము ఆ నీటిలో నిలచియుండినప్పటికిని, ఆ ఉప్పుదనము లేకపోయినప్పు డాఉప్పుయొక్క అస్తిత్వమే లేకుండా పోవురీతిని, ‘నేను ఆ పరబ్రహ్మనే’ అని ప్రతీతితమై స్వానందానుభవ శాంతరసములో విలీనమైనప్పుడు ఆతడు నాలో ప్రవేశించును. ఆ స్థితిలో, ‘ఆతడు’ అనుటకుకూడా ఎచ్చటను తావుండదు. మరియు ‘నేను’ అనుటకుకూడా ఏ స్థానమూ వుండదు. ఈవిధముగా అతని ‘నేను’ మరియు ‘ఆతడు’ అనెడిభావము నాశమైపోవును మరియు అతడు నాస్వరూపమున కలసిపోవును. కర్పూరము వెలుగసాగినపుడు దానిని అగ్నియని చెప్పదగును; కాని ఆకర్పూరము లోపించినప్పు డా అగ్నికూడా లోపించుచున్నది. ఆసమయమున శేవలము ఆకాశతత్త్వమే మిగిలియుంటున్నది. లేదా ఒకటిలోనుంచి ఒకటిని తగ్గించినప్పుడు శేవలము కూన్యమే మిగిలియుండురీతిని, ‘ఉన్నది’ మరియు ‘లేదు’. లేదా భావము మరియు అభావములు రెంటినీ విడచీపిన పిమ్మట ఏది మిగిలియుండునో, అదియే ‘నేనైయున్నాను. ఆయవస్థలో, ‘బ్రహ్మ’, ‘ఆత్మ’, మరియు ‘ఈశ్వరుడు’ మొదలగు శబ్దములవలనకూడా అస్వానందమునకు విఘ్నముకలుగును. మరియు “లేదు” అనగా “ఏమియులేదు” అని చెప్పటకుకూడా అచ్చట చోటు మిగిలియుండదు. ఆసమయమున, ఏమియుమాట్లాడకుండానే, మరియు నోటినుండి ఏశబ్దమూవెలువరచకుండానే, బాగాహృదయపూర్వకముగ ‘లేదు’ అని చెప్పబడును. మరియు జ్ఞానము మరియు అజ్ఞానమునుగురించిన ఏవిధమగు ఎరుకయూ

తేకున్నప్పటికినీ అది పూర్తిగా సరియగుచున్నది ఎరుగబడును. అచ్చట బోధవల్లనే బోధకు తెలియజెప్పబడును, అనందముతోనే అనందము అలింగన మొనర్చుకొనబడును, మరియు కేవలము సుఖముతోనే సుఖము భోగింపబడును. అస్థితిగో లాభమునకే లాభము కలుగును, ప్రభయందే ప్రభ చేరును, మరియు విస్మయము విస్మయమునందే మునిగిపోవును. ఆయవస్థలూ కమమునకు కూడా శాంతి లభించును, విశ్రాంతికికూడ విశ్రాంతి లభించును, మరియు అనుభవముపైన అనుభవము నెడి ఉన్మాదము స్వారీచేయును. తాత్పర్య మేమన, కర్మయోగమనెడి అందముగు లతను నాటుటవలన ఆశ్రయమనకీ ఆత్మ స్వరూపమనెడి నిర్దోషముగు ఫలము లభించును. మరియు ఓ అర్జునా, యాకర్మయోగపు సామ్రాట్టుయొక్క ముకుటముపైగల చైతన్య మనెడి రత్నముకూడా నేనే అయియుందును, మరియు దీనికి బహులుగా ఆతడు నా ముకుటమణి యగును. లేదా యీ కర్మరూపియగు దేవాలయము నకు మోక్షమే కలశమనినీ, మరియు ఆ కలశమునకు పైన వుండెడి ఆకాశ వ్యాప్తి ఆకర్మయోగియూ యగును. లేదా, సంసార మనెడి వనమునందు కర్మయోగమే ఒక మంచి రోడ్డనినీ, ఆ రోడ్డు తిన్నగా నాలూ విక్రమగుట యనెడి గ్రామమువరకు వచ్చుననినీ యెరుంగవలెను. లేదా జ్ఞాన-భక్తియనెడి జలముతోపాటు కర్మయోగ మనెడి ప్రవాహ మార్గముగుండా ఆత డతి వేగముగా నడచి 'నేను' అనెడి ఆత్మానందసాగరమునకు వచ్చి కలియును. ఓ సునిజ్ఞుడవగు అర్జునా! యీ కర్మయోగ మాహాత్మ్య మింత గొప్పది; మరియు యిందువల్లనే నేను దీనిని నీకు మాటిమాటికి ఉపదేశించున్నాను. ఈ 'నేను' అను నట్టిది, ఉచితస్థలము, కాలము లేదా పదార్థమును సాధించి పొందదగినట్టి వస్తువు కాదు. అయినను, యీ 'నేను' తనంతతానే పూర్ణ రూపమున అన్నింటియందును విలసిల్లనట్టి వస్తువై యున్నది; మరియు యిందుకని నన్ను పొందుటకు ఏ విధమగు కష్టమును సహింపనక్కర లేదు. యీ కర్మయోగముద్వారా మాత్రమే నేను వాస్తవముగా చేతిక్కుదును.

ఒకడు శిష్యుడుగా నుండుట, మరియుకడు గురువుగా నుండుటయ నెడి వ్యవహారమంతటను ప్రచలితమై యున్నది. కాని, యీ వ్యవహారము కేవలము నన్ను చేరు మార్గము నెరుంగుటవరకు మాత్రమే ఆయి యున్నది. ఓఆహ్లానా, భూగర్భమున సంపద, కాష్టగర్భమున అగ్ని. మరియు స్తనమున పాలా-ఎల్లప్పుడు స్వాభావికముగా వుండియే యుండును. కాని, యీ వస్తువులను పొందుటకు ప్రయత్నించువాడు మాత్రమే వీటిని పొంద గలుగును. సరిగా యిదేవిధమున, నేనుకూడా వాస్తవమునకు స్వతస్సిద్ధుడనై, కాని ఉపాయములవలన సాధ్యుడనగుదును! ఇప్పటివరకు ఫలవిశేషం మొన ర్పించియుంటున్న శ్రీకృష్ణు డిప్పుడేల ఉపాయమును గురించి ప్రస్తావించుచున్నాడని యీ సమయమునం దెవరేని ప్రశ్నించవచ్చును. దానికి జవాబు - యీ ప్రస్తావనలో గీతయొక్క ముఖ్యరహస్యము ప్రత్యక్ష మొసాధనకు సంబంధించిన విషయమున అన్నిదృష్టులనుసరించియూ వివరించుట కొరకే యిచ్చట చెప్పబడియున్నది. ఆశేషములగు యితరశాస్త్రములందుకూడా దీనికి అనేకఉపాయములు చెప్పబడియున్నవి. కాని ఆరియన్నియూ ప్రమాణ సిద్ధములేయని చెప్ప వలనుబడదు. గాలి ఎక్కువగా చేయగలిగినచో మేఘ ములను ఎగురిగొట్టగలడే. నూర్యుని నిర్మించలేదుగదా! చేతితో నీటియిం దలి నాచును తప్పించి ఒక ప్రక్కకు నెట్టగలమేగాని, దానితో నీటిని ఉత్పన్న మొనర్పలేముగదా! ఇదేవిధమున, ఆత్మదర్శనమునందు బాధను కలుగ జేసెడి అజ్ఞానమునెడి మలమును శాస్త్రములు తొలగించగలవు కాని, మిగిలి యున్న 'నేను' ఎల్లప్పుడు స్వయంప్రకాశుడుగను మరియు నిర్మలముడుగానే వుండును. ఇందువల్లనే, శాస్త్రములన్నియూ కేవలము అజ్ఞాన మాలిన్యమును కడిగడి సాధనములుమాత్రమే యైయున్నవి. వాటిలో యంతకుమించి ఆత్మ బోధను కలిగించెడి స్వతంత్రమగు యోగ్యత యేదియూలేదు. ఆ అధ్యాత్మ శాస్త్రములలో సత్యమును సిద్ధిపజేసెడి ప్రసంగము వచ్చినప్పుడవి, ఏ ప్రదేశమునకు పోవునో, ఆ ప్రదేశమే యీ గీత. నూర్యుడు తూర్పు

దిశ నలంకరించినప్పుడు దిశ లన్నియూ ఉజ్వల మగును. ఈవిధము గనే, శాస్త్రములను తగు మార్గమున నడుపునట్టిది గీతయై యున్నది. మరియు యీ గీతయొక్క సహాయమువల్లనే శాస్త్రము లన్నియూ సమర్థత గలవగును. అస్తు. మొదటగా సర్వజ్ఞుడగు శ్రీకృష్ణుడు ఆత్మ ప్రాప్తిని పొందుటకు పనికివచ్చు అనేక ఉపాయముల నతి వివరముగా చెప్పెను. అయినప్పటికిని, శ్రీహరి తన మనస్సునం దత్యధికముగ చింతించి యీ విషయమును ఒక్కమారు విన్నంతిమాత్రమున వెంటనే అర్జునునకు బోధపడియుండకపోవచ్చును, లేదా చక్కగా తెలియకపోయి యుండ వచ్చును అని యోచించెను; మరియు, యిందువల్లనే యిప్పుడు, ఒక పర్యాయము చెప్పబడిన సిద్ధాంతమును శిష్యుని మనస్సున అటలముగా ప్రతి బింబింపచేయ గోరి. ఆ సిద్ధాంతమునే మరల స్పష్టముగా శ్రీకృష్ణులు చెప్పవచ్చును. మరియు, దానితోపాటు గీతయొక్క ముగింపుకూడా సమీపించుటవలన యచ్చట దీని ఆగంభమునందును, మరియు అంతమునను ఏకమూత్రత వుండుటకూడా చూపబడినది. ఇటుల చూపించుటకు గల కారణము, గ్రంథారంభము మరియు అంతములమధ్య అనేక విధములగు ప్రశ్నలు వచ్చుట వలన అనేక సిద్ధాంతములు సృష్టికరింపబడినవి. ఇందలి పూర్వాపర సందర్భములపై చక్కగా ధ్యానముంచకపోయినచో ఎవడైనా 'యీ సిద్ధాంతములన్నియూ యీ శాస్త్రమందలి ముఖ్యము మరియు సారభూతమగు సిద్ధాంతములని' చెప్పవచ్చును. ఇందుచే, ఆ సిద్ధాంతము లన్నింటిని ఒక మహాసిద్ధాంత మనెడి మూలలో పోసి గీతారంభమునకు దాని అంతముతో ఏక - వాక్యత కలుగజేయబడినది. ఈ గ్రంథముయొక్క ముఖ్యమూ మరియు ప్రస్తుతవిషయము అవిద్యానాశమై యున్నది. మరియు, మోక్ష సంపాదనమే ఆ అవిద్యా నాశనముయొక్క ఫలము. మరియు యీ రెండింటికిని జ్ఞానమే సాధనము. కేవల మీవిషయమే, యీ విశాల గ్రంథమున అనేక విధములుగా అతివిపులముగ సృష్టికరింపబడినది. ఇక యీ వివరణ

యిచ్చట చాల కొద్ది మాటలలో బయగుచున్నది. ఇందువల్లనే, ఫలమా చేతి లోనికి వచ్చినప్పటికినీ, ఆ ఫలమును పొందనగు ఉపాయములను మరల వివరించుట యనెడి ప్రయత్నములో శ్రీ కృష్ణుడు ప్రవృత్తు డాయెను.

సర్వకర్మాణ్యసి సహ కుర్వాణో మద్వ్యపాశ్రయః

మత్ప్రసాదా దవాహ్నోతి శాశ్వతం పద మవ్యయమ్ ॥౫౬

శ్రీకృష్ణుడు 'పౌను- 'ఓ, వీరశ్రేష్ఠుడవగు అర్జునా, ఆ కర్మయోగి తన స్థిరభక్తి సహాయముచే 'నేను' అగును, మరియు అటలరూపమున నాలో నివసించును, అదిడు స్వకర్మా చరణమునెడి నిర్మల పుష్పములతో న న్నర్చించును, మరియు ఆ అగ్నివలన ప్రాప్తించెడి ప్రసాదమువలన నాతనికి జ్ఞాన నిష్ఠ యనెడి లాభము కలుగును, ఈ జ్ఞాననిష్ఠ లభించినప్పుడు నా భక్తికి ఉత్కర్ష కలుగును, మరియు ఆ భక్తివలన ప్రాప్తించెడి సమావృష్టయనెడి శాంతిచే ఆతడునుఖించును, విశ్వమును ప్రకాశింపజేసెడి 'నేను', ఆ 'నేను'ను అనగా స్వయముగా నా ఆత్మనే అంతటను ఓతపోతముగ నిండియున్నటుల ఎరుంగునో, మరియు నీ రచనసరిగి ఆచరించునో, ఎవడు బుద్ధి, వాక్కు మరియు శరీరములతో 'ఉప్పు తన విలక్షణత్వమును విడచి జలమును ఆశ్రయించు రీతిని. లేదా వాయువు నుడితిరుగుటను మాని ఆకాశమున స్థితి రాలైయుండురీతిని' సేవలము చేస్తే ఆశ్రయముగా గొనునో, అతని చేత ఒకటి అరమారులు యిట్టిపని ఏదైనా జరిగినప్పటికిని గంగతో సంబంధ మేర్పడుటచే దారియందలి మురుగునీటిప్రవాహము మరియు మహానదీప్రవాహములు రెండునూ కలసి ఒక్కటిగనెపోవురీతిని, నాజ్ఞానము కలిగినపిమ్మట శుభాశుభకర్మలు రెండున్నూ ఏకరూపమునుపొందును. చందగమునందును మరియు సాధారణకష్టయందును వాటికి నిష్ప అంటుకొననంతవరకుమాత్రమే భేదము వుండును. అయిదువన్నెల మరియు పదునారువన్నెల బంగారము నందునూ, అవిరెండునూ స్ఫుర్యుణిస్ఫుర్యచే ఏకరూపమును పొందనంత వరకు మాత్రమే భేదము వుండును. సరిగా యిచేవిధమున, నాసర్వవ్యాపి

యగు ప్రకాశము పొందించునంతవరకు మాత్రమే శుభాశుభ భేదములు గోచరించుచుండును. మనము సూర్యోద్భవమున ప్రవేశించునంతవరకు రాత్రిం బవశ్యమేడి ద్వంద్వములు భాసమాన మగుచుండును. ఇందువల్లనే ఓ అర్జునా, నానో కలియుటతోడనే అతని కగ్ని లన్నియు లోపించును. మరియు అతడు సాయుజ్యమోక్ష మనెడి ఆననముపై విరాజిల్లును. అతనికి స్థూ, కాల, స్వభావముల నగుపరిచి ఎన్నడును వ్యయము కానట్టి త్నయమాకానట్టినియు నగు నా ఆత్మయపదల లభించును. ఓ అర్జునా, ఎచ్చట నా ప్రత్యక్ష ఆత్మ ప్రసాదము, ప్రాప్తించునో అచ్చట ఏ లాభము కొరవడును. (అనగా అచ్చట అన్ని విధములగు యితర లాభములూ సనాయాసముగానే ప్రాప్తించును.

చేతనా సర్వకర్తాణి మయి సస్త్వస్య ముత్పరః ।

బుద్ధియోగ ముపాశ్రిత్య మచ్చి త్త సుతతం భవ ॥౧౬॥

“కావుననే ఓ అర్జునా, నీవు నీ సమస్తకర్మలను నానుండే సన్న్యసింపుము. నీ కర్మల నన్నింటిని నాకే అర్పించుము. కాని ఓ పీరుడవగు అర్జునా, ఇదియే నిత్యకర్మలను సన్న్యసింపుట. నీవు నీవునోవృత్తి నెల్లప్పుడును ఆత్మ వివేకమున లగ్న మొనర్చుచు, అంతట, ఆ వివేకసామర్థ్యమువల్లనే నీకు నీ ఆత్మతత్వము సమస్తవిధములకు కర్మలకును అలిప్తముగనున్న స్వరూపములో నిద్దోషరూపమున కాన్పించును మరియు ఆ సమయమున ‘కర్మలకు జన్మభూమియగు ప్రకృతి యనబడెడి మాయకూడా ఆత్మకు చాలదూరమున నున్నదనెడి’ విషయముకూడా నీకు తెలియును. అంతట ఓ అర్జునా, పదార్థమునుండి దానినీడ విడిపోజాలని రీతిని యీ ప్రకృతికూడా ఆత్మతత్వమునకు విడిగా నుండజాలదు. ఈ రీతిని ప్రకృతి అంతముందినప్పుడు సమూల కర్మ సన్న్యాసము తనంతలానే సంభవించును, అంతట కర్మనాశము, లేదా అంతమైన పిమ్మట శేవలకు ‘నేను,’ లేక ఆత్మతత్వమే మిగిలియుండును. మరియు బుద్ధి ఒకానొక పతివ్రత స్త్రీవలె పూర్ణనిష్ఠతో, దానియందు రమణ

మొనర్చును. ఈ విధముగా బుద్ధి అనన్యభక్తితో నారంగులలో రంగరింప బడి వప్పుడు చిత్తగుఱూడా తన చంచలత్వము సంతమా విడచి నన్నే భజింప సాగును. కావున నీ వెల్లప్పుడును ' నీ చిత్తము చంచలత్వమునంతను విడనాడి నిశ్చల గూఢమున నాలోనికే వచ్చి చేరునటుల ' ఈపాయము నొనర్చుచూ నుందుము.

మచ్చిత్తస్సర్వ దుర్గాణి మర్శ్యసాదా త్త్రైష్యసి |

అథ ఛే త్వ మహంకారా న్మత్రోవ్యసి సుసంత్కృతిః || ౫౭

“ అంతట యీ విధమగు భేదభావహీనమగు భక్తితో నేను చిత్తము నందు పరిపూర్ణముగ నిండిపోయినప్పుడు, నా ప్రసాదము పరిపూర్ణముగ ప్రాప్తించినదని - నీవు తెలిపికొనుము. ఇట్టి అవస్థ ప్రాప్తించినప్పుడు జనన-మరణములవలన భోగించవలసినవచ్చెడి అనేక విధములగు దుఃఖకర స్థలములు కూడా నీకు నుఖకరములుగా తోచసాగును. సూర్యుని సహాయము వలన కనులేర్పడి తయారైనచో, యిక వాటి ముందు అంధకారమెంత? ఇదే విధమున, నాపరిమక్తృపతే ఎవని జీవ - భావమనెడి కణము పూర్తిగా తునిగి పోవునో, అనగా ఎవనికి జీవ - భావము పూర్తిగా నాశమైందునో, అతనిని యీ సంసార మనెడి బూచివాడు ఏవిధమున బాధించ గలడు? కాన, ఓ అర్జునా, నీవు నా ప్రసాదమువలన యీ సంసారము నందలి దుష్టములగు జంజాటములనుండి తప్పించుకొందువు. కాని, అభిమానము వలన నీవు నా యీ మాటలన్నిటిని చెదికిని, మనస్సునకును సోకనివ్వక పోయినచో నీవు నిత్య ముక్తడవు మరియు అవ్యయుడ వైనప్పటికిని వ్యర్థుడవై పోదువు. మరియు నీపై దేహాభిమానమనెడి భయంకరమగు ఆఘాతములు తగులును. ఈ దేహ సంబంధమగు ప్రదేశమున అడుగడుగును ఆత్మపూతననెడి కష్టమును సహించవలసి వచ్చును, మరియు దాని యందెన్నడును క్షణముసేపై నను శ్వాసించుటకుకూడా అవకాశము లభించదు నీవు నా మాటలపై శ్రద్ధ

యుంచుకొనచో ముగించునపుటికిని నీ వీ గొప్పవగు సంకటముల వలన మరణించినవానితో సమానుడవే యయ్యెదవు.

మధ్యహంకార మాశ్రిత్య న యోత్స్య ఇతి మన్యసే ।

మధ్యేన ప్యవసాయ ద్వే స్మృతిస్తాం నియోత్స్యతి ॥౧౯॥

“పథ్యము చేయని నోగి జ్వగమునూ, లేదా దీపమును ద్వేషించువాడు అంధకారమునూ పృథుల మునర్పురీతిని, నీవు వివేకమును తిరస్కార పూర్వకముగా దూరముగా నెట్టి అహంకారమును పోషించుచో, మరియు ఆ అహంకారమువలన నీ శరీరముకు ‘అర్థమగు’, యితరుల శరీరములకు ‘స్వజనులు’ మరియు యీ యుద్ధమును ‘దుష్టసాహచర్యము’ అను నెడల, మరియు అభిమానపూర్వకముగ ‘నేను యుద్ధముకు’ చేరును’ అని నిశ్చయ మునర్పుకొన్నపుటికిని, నీ జన్మకాలమున స్వభావము, నీ ఆ నిశ్చయమును పూర్తిగా నిష్ఫల మునర్పును. నీవు నీ మరమ్మన ‘నేను అర్థమడను వీరు నా ఆప్తులు, మరియు వానిని చంపుట ఘోరపాతకమని’ భాదించుచో ‘యీ విధముగ భావనలతో మాయ తప్ప మరింకేమైన వాస్తవిక మగు తథ్యమున్నదేమో? నీవే యోదించుము. ముందుగా, నీవు యుద్ధమునర్పుటకు సంసిద్ధుడవైతివి. మరియు అప్పుడు, యుద్ధమునర్పుటకై శత్రువునుకూడా చేకొంటివి; మరియు, యిదంతయుచేసి యిప్పుడునీవు ‘యుద్ధము చేయనని’ ప్రతిజ్ఞ చేయగోరుచున్నావు. నీవు ‘నేను యుద్ధము చేయనని’ చెప్పెడి మాటలన్నియు పూర్తిగా నిస్సారమైన మాటలు. పోనీ, కేవలము తాళిక వ్యవహారద్వైతతో చూచినపుటికిని, నీయూ మాటలాడలి అభిప్రాయము బోధపడుటలేదు. నేను యుద్ధముచేయనని నీమరమ్మన చేసికొనిన నిశ్చయముకు నీ స్వభావమే విచలితమునర్పును. స్వభావమే నీ యీ నిశ్చయముకు పీఠోనే తెగగొట్టించి యుద్ధముచేయుటకు బాధ్యునిగా చేయును.

స్వభావజేన కౌంతేయ నిబద్ధస్వేన కర్మణా ।

కర్తుం నేచ్ఛసి యన్మోహోత్కలీష్య స్వనశోపితత్ ॥ ౩౦

“జలప్రవాహముయొక్క పారుదల సూర్యువైపు వుండగా పడమటి వైపుకు యీది పోవుటకు ప్రయత్నించుచో, యీతగాని పాలిటకు శుద్ధ పెరితనముతో కూడిన ఆగ్రహమే వచ్చును. ఇట్టి మనుష్యుని నీటి పారుదల స్వయముగా తనకు వశ మొనర్చుకొని - ఆతనిని ఆతని కోరికకు నిరుద్ధముగా, తన యిచ్ఛానుసారము ప్రవాహమున గొనిపోవును. లేదా, ధాన్యపుగింజ ధాన్యమువలె నేను మొల వను, మరియు నేను దానివలె పెరుగను - అని చెప్పునెడల, అది యెన్న డైన తన స్వభావమును ఉల్లంఘించ గలుగునేమో - నీవే యోచించుచు, సరిగా యిదేవిధమున, ఓబుద్ధిమంతుడవగు అర్జునా, నీస్వభావము మరియు నీప్రకృతియే తాత్పర్య సంస్కారముచే నిర్మితమై యున్నది. ఇందువల్లనే, నీ వీ సమయమున ‘నేను యుద్ధము చేయను’ అని చెప్పినప్పటికిని, నీప్రకృతియే నిన్ను యుద్ధప్రవృత్తు నొనర్చు ననుటలో ఏమాత్రము సందేహము లేదు. ఓ అర్జునా, కార్యము, తేజము మరియు తత్పరత్వము - మొదలగు గుణములను నీప్రకృతియే నికిచ్చినది. మరియు, నీ వాగుజానురూపముగ కార్యముల నొనర్పనిచో, నీఆప్రకృతియే నిన్ను స్వస్థముగ కూర్చొనివ్వదు. కాన, ఓ ధనుర్ధారివగు అర్జునా, నీ వీ గుణములచే గట్టిగా బంధింపబడి యున్నావు. మరియు యిందువలన, నీవు తాత్పర్య మార్గమును పట్టెదవనుటలో యిండుకేని సందేహము లేదు. కాని, నీవు నీ యీజీవిత రహస్యమును ధ్యానమందుంచుకొనక, కేవలము ఆనాలోచితముగ ‘నేను యుద్ధము చేయను’ అనినిశ్చయించుకొని పట్టుదలతో కూర్చొని యున్నప్పటికిని, ‘కాళ్లుచేతులు కట్టివైచి రథముపైన కూర్చోబెట్టిన పురుషుడు తాను స్వయముగా నడవక పోయినప్పటికిని తానున్న ప్రదేశమునకు అత్యధిక దూరమువరకు పోయేడి విధమున’ నీవుకూడా తప్పక ఏదో ఒకటి ఆ పురుషునివలెనే చేసెదవన్న

విశ్వాసము నాకు పూర్తిగానున్నది. 'నేనేమియూ చేయను' అని నీవు నీ మున్నగు యోచించుచునే యుండువు, నీ ప్రకృతి బలవంతముగ నీచే ఎంతో చేయుచును. విరాటశత రాకుమారుడగు ఉత్తరుడు రణరంగమునుండి పారి పోవుచున్నప్పుడు నీ ఆత్మస్వభావమే నిన్ను యుద్ధప్రవృత్తు వొనర్చు లేదా? నీ ఆత్మస్వభావమే నేడుకూడ నిన్ను యుద్ధప్రవృత్తు వొనర్చును. గొప్ప గొప్ప వీరులు గల పదునొకం డక్షోహిణుల సేనను నీవు ఉత్తరగోగ్రహణ సమయమున ఒంటరిగానే రణరంగమున శయనించు నట్లు చేసెదవని. ఇట్టి ప్రతాపముగల ఆత్మస్వభావమే, ధనుర్ధరుడవగు అర్జునా, యీ సమయమున కూడ నిన్ను యుద్ధప్రవృత్తు వొనర్చును, రోగి కన్నడైన రోగినునిన యిష్టముండునా? దరిమిని కన్నడైన దారిద్ర్యమునిన నచ్చునా? వుండదు. కాని, ఏ బలిష్ఠుడునైన వకారణమున రోగికిరోగము, దరిమినినకు దారిద్ర్యమునూ అనుభవించవలసివచ్చునో, ఆ దైవమే యీశ్వరీయశక్తివల్ల తన పనిని చేయుకుండా వుండదు. మరియు ఆ యీశ్వరీయశక్తికూడా నీ హృదయమున నివసించుచునే యున్నది.

ఈశ్వరీ స్వర్గ భూతానాం హృద్యే శేఖరైరుస! తిష్ఠతి |

భ్రామయన్ స్వర్గ భూతాని యు, త్రాయాధానీ హృదయగు ||

“భూతము లన్నింటియొక్క అంతఃకరణమునందును, లేదా వారి హృదయ మునెడి ఆకాశమునందు చిద్వృత్తి యనెడి సహస్రకిరణములతో ఏ యీశ్వరరూపి యగు సూర్యుడు ఉదయించునో, అతడు ఆవస్థాత్రియ రూపి యగు లోకాత్రియమును ప్రకాశిత మొనర్చి మాయలో పడియున్న యాత్రికులగు జీవులను మేల్కొల్పును. దృశ్యవస్తురూపి యగు జల-సరోవరమునందు విషయరూపియగు కమలములపై తన తేజస్సును వ్యాపింపజేసి ఆ యీశ్వరరూపి యగు సూర్యుడు ‘పంచజ్ఞానేంద్రియములు మరియు ఆరవ దగు మనస్సున్నూ కలసి మొత్తము ఆరు పాదములుగల’ ఆ జీవజ్ఞునియగు భ్రమరమును - ఎల్లప్పుడు మేలుచుండును. ఆ హృదయస్థు

గు యీశ్వరుడు ఆచార్యులను నెడి ఆవరణమును కప్పకొని నిరంతరము
 తనమాయయొక్క తెరచురుగుననే ఆతడు సమస్త
 ప్రాకృతులను సంచాలన మొనర్చుచుండును. మరియు బాహ్యజగత్తునెడి రంగ
 ధామిపై అరువదినాల్గు లక్షల చరాచర యోగులనెడి చిత్ర-విచిత్ర ఛాయా
 చిత్రములను ఆడించుచుండును. ఆతడు బ్రహ్మానుండి మొదలుకొని ఘోర
 పగు క్రిమి-కీటకములవఱకు గల భూతముల నన్నిటిని వాటివాటి యోగ్యత
 నుసరించి దేహకృతినో నలంకరించి యుంచును. ఎవనిముందే ఆకారము
 తడు నైపుణ్యముతో సింగారించి వుంచునో, ఆ దేహమునం దాజీవుడు
 యీ దేహమే నేను' అనెడి భావముచే బంధింపబడి పోవును. ఒక నూలు
 గు మరియుక నూలుపోగును తాకియుండురీతిని, లేదా తృణాదుల దంటు
 రియొక చొప్పదంటును అంటుకొనియుండు విధమున, లేదా చిన్నపిల్లవాడు
 తపడిన తన ప్రతిబింబమును చూచి దానిని తన చేతులతో కలుపురీతిని,
 హాకార రూపమున స్వయముగా తనరెండవనీడనే చూచి జీవుడుకూడా
 నీలలోఆత్మ-బుద్ధిని స్థాపించుకొనును-అంత నాత డీదేహమే నేనని తలంచ
 గును. ఈవిధముగా భూతకోటిని దేహమనెడి యంత్రముపై కూర్చుండబెట్టి
 హృదయస్థుడగు యీశ్వరుడు ప్రాచీన కర్మల నూత్రములను పూపుచూ
 చుండును. వాటిలో ఏ ప్రాచీన నూత్రములు ఏ భూతముతో స్వతంత్ర
 తిని బంధింపబడి యున్నవో, ఆభూతములు ఆ నూత్రము వలన ప్రాప్తిం
 నెడి గతిని గైకొనసాగును. ఓ అర్జునా, వాయువు చొప్పదంటులను ఆకాశ
 మున వెళ వెళ లాడించుచూ వుండు విధమున యీశ్వరుడు కూడా భూత
 లోటిని స్వర్గము మరియు సంసారమునం దెల్లప్పుడు సమానరూపమున నడపు
 చుండును. నూదంటు రాయయొక్క ఆకర్షణవలన యిసుము గిర గిర తిరుగ
 సాగునటుల యీశ్వర శక్తిచే భూతకోటి కూడా తిరుగుచుండును. ఓఅర్జునా,
 జీవలము చంద్రుని సామిష్యమువల్ల మాత్రమే సమచంద్రులు తమ తమ
 చేష్టల నొనర్చుచున్నవి. అనగా అటు - పోటులు సమద్రమునం దేర్పడు

చున్నది, సోమకాంతమణి ద్రవింప సాగుచున్నది. కుముదము మరియు చకోరములయొక్క బొదాసీన్యము తొలగిపోవుచున్నది. మరియు అని ఉల్లాసమును పొందుచున్నది. అదేవిధముగా ఒక్కడగు ఈశ్వరుడే మూలప్రకృతియొక్క ప్రేరణచే సమస్త భూతములను భిన్నభిన్నరీతులలో ప్రతీతమగునటుల చేయుచుండును. మరియు ఓ అర్జునా, ఆయాశ్వరుడే నీ హృదయమునందుకూడా నివసించును. ఓ పాండుపుత్రా, అర్జునత్వమును నీ అంగములకు తాకనివ్వకుండా నీమనస్సున వెడలుచున్న 'నేనున్నాను' అనెడిభావమే అహంకారమగు ఆ యాశ్వరునియొక్క నిజమగు స్వరూపము. కావున, ఆ యాశ్వరుడే ప్రకృతికై నిడిపించుననెడి విషయమునం దేచాత్ర్యము సందేహములేదు. మరియు, నీమనస్సున పోరాడవలెననెడి తలంపు లేకున్నప్పటికిని ఆప్రకృతియే నిన్ను యుద్ధప్రవృత్తు నొనర్చుననుటలో ఏ సంశయములేదు కావున, యాశ్వరుడే సర్వాధికారి. మరియు అతడు ప్రకృతిని నియమించును. అని చెప్పబడినది. అంతట ఆప్రకృతి తన యింద్రియములను నడపును. ఇందు వల్లనే, 'నేను యుద్ధముచేయవలెను. లేక చేయరాదు' అనెడి ఆలోచనను ప్రకృతివైన నీవు విడచిపెట్టుము.

తమేవ శరణం గచ్ఛ సర్వ భావేన బ రణి !

యత్ర సాదా త్వరాం శాంతిం స్థానం ప్రాప్స్యసి శాశ్వతమ్ !

“అహంభావముచేతను, వాక్కు చేతను, మనస్సుచేతను మరియు శరీరము చేతనూ ఆ యాశ్వరుని శరణు జొచ్చుము, అతని తక్కిని లోబడి ఆ ప్రకృతి అన్నిపనులను జేయును. గంగాజలము మహాసాగరమున ప్రవేశించురీతిని నీవుకూడా ఈశ్వరునియందు ప్రవేశించుము. అంతట, ఆ యాశ్వరుని కృపాప్రసాదముచే నీకు పూర్ణశాంతి యనెడి తరుణితో సమాగమ మగును. మరియు నీవు ఆత్మానందముతో స్వ-స్వరూపమున రమణియైనర్ప సాగుదువు. స్వయముగా ఉత్పత్తికూడా దేనినుండి ఉత్పన్నమగునో అత్యంతమీదికి కూడా ఎచ్చట విశ్రాంతి లభించునో, మరియు అనుభవమునకు

కూడా ఎచ్చట అనుభవము పొందించునో, ఆ ఆత్మరూపి యగు పీతమునకు నీవు అత్యురాజు వయ్యెదవు” ఆ సమయమున లక్ష్మీపతియను శ్రీకృష్ణుడు ఆర్జునునితో యింతి యే చెప్పెను

ఇతి తే జ్ఞాన మాఖ్యాతం గుహ్యో ద్గుహ్యతీరం మయా ।

విమృశ్యైతి దశేషే యథేచ్ఛసీ తథా కురు ॥౬౩॥

“ఈ గీత సాహిత్యమునంతనూ మథించి తీసిన సుప్రసిద్ధమగు సారము. దేనినుండి ఆత్మయనెడి రత్నము చేజిక్కునో, వేదాంతమున దేనిని ‘జ్ఞాన’ మని ప్రాధమ్య గ వర్ణించినో. మరియు యిందువల్లనే దేని ఖ్యాతి ప్రపంచ మందంతటను వ్యాపించియున్నదో, దేనిప్రకాశమువలన బుద్ధ్యాదిశక్తులకు చూచుట మరియు అర్థము చేసికొనుట మొదలుగాగల యోగ్యత వచ్చునో, మరియు దేనిద్వారా సర్వద్రవ్యముడ నగు నేనుకూడా కనిపించునో, అదియే యీ ఆత్మజ్ఞానము. నేను ఆవృత్తడనే, మరియు ఆవృత్తడనగు నాకుకూడా యిది వితాంతము గుప్తముగ నుంచిన ధనమై యున్నది. కొని, నాయీ ధనమును నీ విషయమున ఎట్లు దాచియుంచగలను! ఇందువల్లనే, ఓ ఆర్జునా, దయ మరియు ప్రేమలచే పూర్తిగా నిండిపోవుటవలన నేను నా యీ గుప్తభాండా రమును నీ విడుట తెరచి యుంచితిని. ప్రేమావేశముచే నిండియున్న తల్లి తన బిడ్డతో దాపరికములేని మనస్సుతో మాట్లాడురీతిని, నాయీ ప్రీతికూడా మనసుకూడా అట్టి మాటలలో ప్రవృత్త మొనర్పదా? ఆకాశమును కూడా కదగించి వేయురీతిని, లేదా అమృతముయొక్క బెడడు తీపివేయురీతిని, లేదా దివ్యమునుకూడా యింకనూ దివ్యముగ నొనర్చురీతిని, లేదా తన అవయవప్రకాశమువలన పాతాళమునందలి అణు - రేణువులను కూడా ప్రకాశితమొనర్చెడి సూర్యుని నేత్రములందుకూడా దివ్యాం జనమురాయురీతిని, యీ సమయమున, ఓ ఆర్జునా, సర్వజ్ఞుడనగు నేను కూడా సర్వదృష్టులతోనూ అలాగించి ‘నిశ్చయముగా సరియైన విషయము’నీ నీకుచెప్పితిని. ఇక నీవీవిషయములన్నింటిని గురించిన్నీ తగురీతిని యోచనచేసి,

నీకు ఏదీవచ్చునో, అదియే చేయుము. భగవానుని యీమాటలను విని అర్జునుడు స్తబ్ధుడయ్యెను. అంతట భగవాను లిటులయనిరి- “ఓ అర్జునా, వాస్తవముగ నీ వతిగంధీరుడవు. అకలితోనున్నవాడు వడ్డించువానితో సంకోచించుచూ ‘ఇకచాలును, నాపొట్టనిండినది’ అని చెప్పించో, అతనికి ఆకలితో నుండవలసివచ్చును. మరియు, దానితోపాటు అతనికి అబద్ధము చెప్పిన దోషముకూడా సంభవించును. సరిగా యిదేవిధమున, సర్వజ్ఞుడగు సద్గురువు లభించినప్పుడు, నీవుపిగ్గుచే అతనిని ఆత్మ-నిర్లభ్యముచుగూర్చి పశ్చింపగఁడుట, నీన్ననీవు మోసగించుకొనుటవంటిదే యగును. మరియు నీయీ పొరపాటు వలన ఆత్మవంచన యనెడి పాపముకూడా తగులును. కాని, నీ యీ స్తబ్ధత్వమువల్ల, నీమనస్సులో ‘మరియొకచో రీజ్ఞానమును గురించి వివరించవలసిన దనెడి’ భావము గలదని నాకు తోచినది. “అందుపై అర్జును డిట్టులనెను-” ఓ ఉదారుడవగు భగవానుడా, మీయ నా మనోభావమును సరిగా గుర్తించిరని నేను చెప్పుద మన్నను నా కేహత్రేయ సమంజసముగ తోచుటలేదు. ఏలనన, మీతో పోల్చి చెప్పదగిన జ్ఞాత మరెచ్చటనైన లభించగలడా? మరియు స్వాభావికముగ, కేవలము తామే దాని నెరింగిన జ్ఞాతలు. సూర్యుని సూర్యుడని యిట్టి స్థితిలో వర్ణించుచో, అందువల్ల ఏదైన విశేషమగు అభిప్రాయము వెలువడగలదా? ఇది విని శ్రీకృష్ణు లిటుల చెప్పిరి-“ ఓ అర్జునా, నీవిప్పుడు నన్ను గురించి చేసిన స్తుతిపూర్ణమగు వర్ణనము తక్కువైనదియు, సామాన్యమైనదిగను తలంచుచున్నావా?

సర్వ గుహ్య తమం భూయ శ్శృణు మే పరమం వచః |

ఇష్టోఽసిమే దృఢమతిస్తతో వక్ష్యామి తే హితమ్ || ౬౪

“ఇక నీవు నా నిర్దోషములగు శబ్దములను మరియొకమారు శ్రద్ధగా వినుము. చెప్పదగినదగుటచేతనే నేను చెప్పుచున్నట్టిదిన్నీ, మరియు వివరగన దగుటవల్లనే నీవు వివరలసినట్టిదిన్నీ యగు ఏ విషయమూ లేదు. అయి నప్పుటికిని యీ సంభాషణను గురించి ‘నీకు భాగ్యవంతుమైనదనియే’ నీవు

తెలిసికొనుము. ఓ అర్జునా, ఆడతావేలుయొక్క చూపువల్ల మాత్రమే దాని విడ్డలను పోషించెడి పాలు లభించుచున్నవి. మరియు చాతకపక్షి యింట స్వయముగా ఆకాశమే నీళ్లుపోయువాని పనిచేయును. కావున, ఎచ్చట ఏవ్యవహారము కాజాలదో, అచ్చటకూడా ఆ వ్యవహారఫలము అనుభవించుటకై ప్రాప్తించును. దైవము పూర్తిగా అనుకూలు డగుచో ఏ లాభ మెచ్చట ప్రాప్తించ నేరదు ? సామాన్యముగ చూచినచో, యీ రహస్య మెట్టిదనిన, ద్వైతమును గురించిన జగదమును విడచి ఆద్వైతము అనగా ఏకతత్వ మనెడి యింటియందే యిది అనుభవమునకు రాగలదు. మరియు ఓ సఖుడవగు అర్జునా, కల్పితముకాని ప్రేమలో కాన్పించెడి ప్రేమవిషయము నేను తప్ప మరేదియూ కాదని - నీవు తెలిసికొనియుండుము. ఓ అర్జునా, మనము మనముఖమును చూచుకొన దలచిన అద్దమును మనమే స్వయముగ శుభ్రమొనర్తుము; కాని ఆ శుభ్రతను మన మాఅద్దముకొరకై చేయుటలేదు, స్వయముగ మనకొరకే చేయుదుము. ఇదే విధముగ, ఓ అర్జునా నిన్ను నిమిత్త మాత్మనిగ చేసికొని నే నీవిషయముల నన్నింటిని నాకొరకే చెప్పుకొనుచున్నాను; ఏలనన, అటుల కానిచో, నీయందును నా_యందును ఏ విభమైన భేద-భావమైన గలదేమో నీవేచెప్పుము? మరియు యిందువల్లనే నేను నామనస్సునందలి రహస్యమును నీకు చెప్పుచున్నాను, ఏలనన, నీవు కూడా నా అంతరంగమున పనించువాడవే; మరియు ఏకనిష్ఠులగు భక్తుల పట్లనేను పెరిగివాడ నగుదును. మరియు ఓ అర్జునా, జలమునకు తన సర్వస్వమును ఆర్పించునప్పుడు లవణముఎంతగా మైమరచి పోవుననిన, సర్వాంశలందును జలరూపమును పొందుటలో అదినామమాత్రమునైన సంగోచించదు; సరిగ యిదేవిధమున, నీవు నాపట్ల ఏ విధమగు భేద-భావమును ఏర్పరచుటనూ ఎరుగనపుడు, యికనేను నీతో ఏవిషయమునైన ఎటుల దాచియుంచగలను? కావుననే, ఏరహస్యముమందు సరిసారమునందలి మిగిలియున్న రహస్యమా

అన్నియూ ఖూర్తిగా స్పష్టపరచినదిగా సిద్ధించునో, ఆ నాపరమగుప్తమగు రహస్య-వచనమును నీకు చెప్పచున్నాను వినుము.

మన్మథా భగవద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు |

మామేనైవ్యసి సత్యం తే ప్రతిజానే ప్రియో॥ ౨॥ ౬॥

“పిండవగు అర్జునా” నీవు, సర్వవ్యాపకుడవగు నన్నే నీ ఆంతరికము మరియు బాహ్యములగు సర్వవిధములగు వ్యవహారములకును సంబంధించిన విషయముగ చేసికొనుము. ఆకాశముయొక్క అన్నిఅంగములందును వాయువు కలసియుండునీతిని నీవు నాలా కలపి యుండుము. సారాంశమేమన, నీవు నీమనస్సును ఏమాత్రముగ నాదేవాలయముగనే ఒనర్చుకొనుము. మరియు నాశోరణమువల్లనే నీచేవులను చక్కగా నింపియుంచుము. ఆత్మజ్ఞానముచే నిర్మలుడైనవారగు యీ సంత - జనులు నాయొక్క మాతృప్రతిమతో యగుదురు. కావున, కాముక స్త్రీతనభర్తవైపు ప్రేమపూర్వకముగ చూచువిధమున నీదృష్టినికూడా ఈసాధుభువోత్ములవైపు ప్రేమపూర్వకముగ చూచునటుల ఘోర్చుము. నేను వస్తుకోటికి నివాస - స్థానమును, కావున, నానిర్మల నామస్మరణను నీ జిహ్వతో జేర్చి దానిని సజీవముగ నుంచుము. నీ చేతులచే జరిగెడి పనులన్నియును, మరియు పాదముల నడకయంతయు - సమస్తమును నాశోరకే యగునటుల నీవు వ్యవస్థ యొనర్చుకొనుము. ఓ అర్జునా, నీ వారలకు లేదా పరులకూ నీవు చేసెడి ఉపకారములనెడి యజ్ఞమువలన నీవు నా నిజమగు యాచకుడవు కాగలుగుదువు. కాని, ఈ విధముగా నీకు ఒక్కొక్క మాటను ఎంతవరకని చెప్పను. ! సోదరా, నీలా నీవే స్వయముగా నేవక - భావమును స్థాపించుకొనుము. మరియు మిగిలినవారినందరిని మద్రావులుగా తలంచి వారిని నేత్యులుగా తెలిపికొనుము. ఇందువలన భూతకోటియెడ నీ మనస్సు యుండెడి ద్వేషము తొలగిపోవును. మరియు నీ వీ జ్ఞాన భావన తోనే ‘ఆంతలను నేనే నిండియున్నాననెడి’ సమగ్రతను గ్రహించగలుగుదువు; మరియు ఇందువల్ల నీకు నా పూర్తియైన దృఢమగు ఆశీర్వాదము ప్రాప్తించ

కలదు. అంతట, యీ జనసమృద్ధి ముచే నిండియున్న సంసారమున మఱి
 మూడవవానిపేరే వుండదు. మరియు నేనునీపూవాస్తవముగా ఏకాంతమున
 కలియగలుగుదుము. అపైన, ఎట్టిస్థితి సంభవించినప్పటికిని, నీకూ మరియు నాకూ
 గల పారస్పరిక సమావాసము అనుభవించుటకై మిగిలియుండును, మరియు
 మన సౌఖ్యము దానంతట అదే వృద్ధిపొందసాగును. మరియు ఓ అర్జునా,
 త్రిత్వము (మూడవవాడు) అనెడి జగడములేనట్టి స్థితియందే నీవు అంతమున
 మద్రాపుడవై నాలా కలసిపోదువు, నీరు నశించినప్పుడు నీటిలో పడెడి
 పుత్రిబింబమును తన బింబముతో కలపి ఐక్యముకాకుండా ఎవరడ్డగించగలరు?
 వాయువు ఆకాశముతోనూ, లేదా తరంగములు సముద్రముతోనూ కలపి
 ఏకము కాసాగినచో, దానిలో బాధపడవలసిన దేమిగలదు? ఈదేహధర్మము
 వల్లనే నీవు మరియు నేనున్నా భిన్నభిన్నముగా కాన్పించుచున్నాము కాని
 ఈ దేహమే లేకుండా పోయినప్పుడు, నీవుకూడా 'నేను' గానే అయ్యెద
 వనుట నిశ్చయము. నా యీ మాటలవల్ల యిండుకేని నీమనస్సున సంశయన
 చకుము. నీవీ విషయమున ఏ మాత్రమైన ఉపేక్షించుచో నీమీదఒట్టు! నీపై
 నీవే ఒట్టుపెట్టుకొనుట ఆత్మస్వరూపముపైన ఒట్టు పెట్టుకొనుటవంటిదే.
 ఇందాశ్చర్య పడవలసిన సంగతి ఏదయూలేదు, ఏలనన, ప్రీతికి గల లక్షణము
 అజ్ఞను ఏసమయమునను స్మరణమునకు రానివ్వకపోవుటయ్యెయున్నది. అటు
 కానిచో, ఏది జ్ఞానవిషయమో, ఏది ప్రపంచమునకు అలిప్తమైనదో, దేవి
 వలన యీ విశ్వము వాస్తవముగ భాసిల్లుచున్నదో, దేవి అజ్ఞయొక్క ప్రతా
 పము కాలుని కూడా హరించివేయగలదో, అట్టి దేవుడనగు నేను, సత్య
 సంకల్పుడనై యుండి మరియు జగత్కల్యాణమునకై నేను ఎల్లప్పుడు ప్రయ
 త్నము చేయుచున్నచో, యిక నేను శపథమొనర్చుట యనెడి నిరర్థకమగు
 ప్రయత్నము నేల చేయను? కాని, ఓ అర్జునా, నీప్రేమవలన నేనెంత వెర్రి
 వాడనైతినినన, నా దేవత్వమనెడి భూషణమును కూడా నేనీ వెర్రితనములా
 పారవైచితిని. ఓ అర్జునా, యిందువల్లనే, నేను సగమైపోతిని. మరియు

నీవు మద్రాసుపుడవగుటవలన పరిపూర్ణుడవైపోతివి. ఓ అర్జునా, తన కార్య సిద్ధికొరకై రాజుకు స్వయముగా తనవైననే ఒట్టుపెట్టుకొనవలసివచ్చు విధమున, యిచ్చటకూడా ఆ విధముగానే జరుగవలసియున్నది. ఇది విని అర్జును డిట్టులనెను—” ఓభగవంతుడా, తా మీవిధముగా విలక్షణమైన మాటలు మాట్లాడకుందురుగాక! ఏలనన, నాకార్యములన్నియు కేవలము తమనామ స్మరణవల్లనే జరుగుచున్నవి. అందువై, తా మీ సమయమున నాకు ఉపదేశింప బూనిరి. ఇక, తామే శపథపూర్వకముగా మాట్లాడసాగుచో, మీయీ విసోదముతో నిండియున్న లీలకు ఏదైన మర్యాద యుండునేనో—తెలిసికొన గోరుచున్నాను. సూర్యప్రకాశమందలి ఒక అల్పంశముకూడా కమలములను వికసింప జేయును. కాని, యిందునిమిత్తమే ఆతడు సంపూర్ణముగ ప్రకటించుచున్నాడు. భూమియొక్క తాపము చల్లారుటేగాక, సముద్రమంతయూ కూడ నిండిపోవునంత మిక్కుటముగ మేఘములు వర్షించుచున్నవి. ఇట్టిసితిలా! అది చాతకముయొక్క తృప్తిను శాంతపరచుట యనునది, ఆచాతకము దానికి కేవలము నిమిత్త మాత్రమగుటకాదా? కావున ఓకరుణానిధీ, దాతలలో శ్రేష్ఠుడవగు భగవానుడా, తామిప్పుడు చూపెడి యీ బౌదాధ్యమునకు నేను కూడా కేవలము నిమిత్తమాత్రుడను కానా? “ఇంతలో శ్రీకృష్ణదేవులిటుల చెప్పిరి—”చాలును యీ ప్రసంగము. నేను నీకప్పుడు చెప్పినసాధనలవలన నీవు నిస్సంభేదముగా నాస్వరూపమును పొందెదవు. ఉప్పుగల్లుసముద్రమున పడ్డసమయమునందే అదికరగిపోవును. లేదా అది కరగిపోకుండావుండుటకు ఏదైన కారణమువుండునా? ఇదేవిధముగ, వస్తుకోటియందుండెడి నాస్వరూప భక్తిజనించినప్పుడు అన్నివిషయములందునూ నీమనస్సున ఆత్మబుద్ధిజనించును నీదేహభీమానము. పూర్తిగా నాశమగును, మరియు నీవుకూడా ‘నేనే’ అయ్యెదవు. ఈరీతిని నీకు నేను ‘కర్మద్వారా’ తిన్నగా పెంపొందుచూ, సాధనమునెడి అంతర్ము నా ప్రాప్తిపరకు ఏవిధముగావచ్చునో’ చెప్పితిని. ఓ అర్జునా, నీవు నిర్వృత్తము ముందుకుసాగెడి నడకయొక్క క్రమమెట్టిదనిన, కర్మల

న్నియూ నాకు అర్పింపబడుచో, నాభావనవలన చిత్తము శాంతము మరియు ప్రసన్నము నగును. అంతట, ఆ ప్రసన్నతవలన నా జ్ఞానము ప్రాప్తించును, మరియు అజ్ఞానము ద్వారా మనుష్యుడు నా స్వరూపముతో కలసి ఏకరూపుడు కాగలడు. ఓ అర్జునా, ఆ యవస్థలో, సాధ్యము లేదా సాధనము - లేనియూ మిగిలియుండవు. ఆయవస్థలో ఏపనియుచేయుటకు మిగిలియుండదని - చెప్పనగును. నీవు నీ కర్మల నన్నింటిని నిరంతరము నాకు అర్పించుచూ వుండుము, మరియు అందువలననే నేడు నీకునాప్రసన్నత్వము ప్రాప్తించినది. ఇందువల్లనే, ఈ ప్రసన్నతయొక్క సామర్థ్యముచే యుద్ధమొనర్చుట యనెడి ప్రతిబంధము నాశనమగును. నే నొకమారు నీపై ముగ్ధుడనైతిని, మరియు యిందువల్ల యిక నీ కెన్నడును నేను బ్రతిమాలుకొన వలసిన స్థితిని కలుగనివ్వను. దేని యోగమువలన యీ ప్రపంచమంతటితోపాటు అజ్ఞానముకూడా నాశమొందునో, మరియు అంతటను కేవలము నేనే - నేను కాన్పించసాగుదునో, అట్టి జ్ఞానమును దృష్టాంతాది సహాయములచే సృష్టికరింపబడిన రూపమే యీ గీతయై యున్నది. నేను నీకనేకవిధములుగ అత్యజ్ఞానము నుపదేశించితిని; మరియు ధర్మాధర్మ భ్రాంతి జనింపజేసెడి అజ్ఞానముల నన్నింటిని నీ వీజ్ఞానసహాయముచే తొలగించి దూరముగ పారవేయుము.

సర్వధర్మా స్మరిత్యజ్య మామేకం శరణం నృజ |

అహం త్వాం శర్వ పాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచిః ||

“ఆక దుఃఖములను కలిగించురీతిని, లేదా నిందవలన పాతకములు కలుగురీతిని, లేదా దుర్మైవము దీనత్వమునకు కారణ మగు విధమున అజ్ఞానము స్వర్గ సరకములను లభింపజేసెడి ధర్మాధర్మములను సృష్టించినది. కాని, అజ్ఞానముచే జనించిన ఆ కల్పనల నన్నిటిని నీ వీజ్ఞానముచే పూర్తిగా దూరమొనర్చుము. స్వయముగా త్రాగితిని చేతలుచ్చుకొనిన పిమ్మట ఆ త్రాగితిని

గురించి గల సర్వాభాసమును మనము త్యజించురీతిని, లేదా స్వప్నముతో పాటుగా దానికి సంబంధించిన వ్యవహారముల నన్నింటినీకూడ మనము అంతమొందించు రీతిని, లేదా కామెర్లవ్యాధి పోగానే చంద్రబింబమున కాన్పించెడి వీరవర్ణముకూడా దానంతట అదే తొలగిపోవురీతిని, లేదా పగటి తేజ గతించిపోగానే మృగజలముకూడా కాన్పించని విధమున, లేదా కట్టెను పరిత్యజించుటతోపాటు అగ్నిని పరిత్యజించుటకూడా సంభవించు విధమున, ధర్మాధర్మముల నెడి గడబిడను కలుగజేసెడి మూలాజ్ఞానమును తొలగించుట తోడనే, దానితోపాటు ధర్మాధర్మముల నెడి జగదములన్నియుకూడా తమంతతామే దూరమైపోవును. మరియు, అజ్ఞానము నశించి నప్పుడు ఏకమాత్రుడవగు నేనే నాయంతట నేను మిగిలి యుండును. నిద్రతోపాటు స్వప్నముకూడా నశించినప్పుడు కేవలము తానే మిగిలియుండు రీతిని, అజ్ఞానము తొలగిపోగానే నేను తప్ప మరేదియు మిగిలియుండదు; మరియు, నా ఆ కేవలస్వరూపమున కలసి జీవుడు పూర్తిగా ఏకాకారుడగును. స్వయముగ తన భిన్నత్వమును కూడా వుంచుకొనకుండా నాతోకలసి ఏకత్వమును పొందుటనే 'నాశరణు జొచ్చుట' యందురు. ఘటము నశించుటతోడనే దానియందలి గగనము గగనమున కలసిపోవురీతిని, యీ శరణాగతివలన నాతో ఏకత్వము సిద్ధించును. స్వప్నము జీ స్వప్నమునందునూ, లేదా తరంగములు నీటియందునూ కలసిపోవు రీతిని, ఓఅర్జునా, నీవుకూడా నాశరణుజొచ్చి నాతోకలసిపోము. ఓఅర్జునా, అటులకానిచో, బడబాగ్ని సాగరమును శరణుజొచ్చినది, మరియు అది స్వయముగా సముద్రనే దగ్ధమొనర్చినది; - అనెడి యీ విధమగు కల్పవలన నీవు పూర్తిగా విడచిపెట్టుము. నన్ను శరణుజొచ్చిన మాత్రే జీవభాసము వుండునని చెప్పట, పూర్తిగా హాస్యాస్పదము. ఈ విధ

మోటలు నోటినుండి వెలువడుటకు కారణమైన ఆ బుద్ధికి ఏల నీర్దు

మోటలు, ఓక సామాన్యదాసి ఏరాజు పాలిటనైనపడుచో, అది

కూడా రాజవైభవమును పొందును, అట్టిసితిలో జగదీశ్వరుడనగు నేను అభించిన పిమ్మటకూడ జీవత్వము తొలగిపోదనెడి - చెడుమాటలను నీ వేమాత్రము నమ్మకుము. మద్రాపుడై అతి సహజముగా నా నేవ యొనర్చ బడగలదు; ఇందువలన, నీవు యీ విధముగనే నన్ను నేవించుము; ఏలనన, దీని ద్వారానే జ్ఞానము లభించును. ఇటు పిమ్మట, మజ్జిగలోనుంచి తీసిన వెన్న లక్ష ఉపాయము లొనర్చినప్పటిని తిరిగి మజ్జిగలో కలసిపోనిరీతిని నీవొక్కమారు అద్వైతభావనతో నన్ను శరణుజొచ్చినపుడు, లక్షప్రయత్నము లొనర్చినప్పటికిని ధర్మాధర్మములనెడి జగడము నిన్ను స్పర్శింపజాలదు. యినుము వ్యర్థముగా పడియుండి మట్టిగావైపోవును కాని, అదిఒక్కమారు స్పర్శమణిని స్పర్శించగానే బంగారుగావగును. అప్పటికే దానికితుప్పపట్టదు లేదా, కొయ్యను ఒరపిడిపెట్టి దానినుండి అగ్నిని బయల్పరచినచో, యిక నాఅగ్ని దానిలో దాగియుండజాలదు. ఓ అర్జునా, మార్మనకు కూడ ఎన్న డైన చీకటి కాన్పించునా? లేదా, మేల్కొనియున్నప్పుడు కూడ స్వప్న భ్రాంతిని అనుభవించ గలమా? సరిగా యిదేవిధమున, ఒక్కమారు నాతో ఏకత్వము కలిగినపిమ్మట నాస్వరూపముతప్ప మరేవస్తువైన మిగిలియుండుటకే శారణమైనపుండగలదా? కావున, నీవునన్నుతప్ప మరిదేనినీ నీమనస్సున కల్పన మైన నొనర్పకుము. నీ పాపపుణ్యములన్నియు నేనే యగుదును. బంధనము లన్నింటి కిని లక్షణమగు ఏపాపము వాస్తవమునకు ద్వైతభావమువల్లనే మిగిలి యుండునో, అదికూడా నాజ్ఞానము వలన నాశనమగును. ఓ మువిజ్ఞాడవగు అర్జునా, నీటిలోబడినఉప్పు, వూర్తిగా నీరే అయిపోవును. ఇదేవిధముగ, నీవు అనన్యభావముతో నన్ను శరణుజొచ్చుచో, నీవుకూడా మద్రాపుడవే యగుదువు. మరియు ఓ అర్జునా, నీవు మద్రాపుడవైనప్పుడు నీయంతటనీవే ముక్తుడవుకూడా యగుదువు. నీవు నన్ను స్వీకరించుము. మరియు నేను నా ప్రకాశముచే నిన్ను ముక్తునొనర్తును. కావుననే, ఓ అర్జునా, యీ సమయ మున నీ వీరీతిని చింతించనక్కరలేదు. ఓ బుద్ధిమంతుడవగు పార్థా, నీ పి జ్ఞాన

ముతో కూడియున్నవాడనై, ఏకమాత్రుడనగు నన్నే శరణుబొందుము. విశ్వస్వరూపుడు సర్వద్రోష్ట మరియు సర్వవ్యాపీయగు శ్రీకృష్ణభగవానులు అర్జునునితో యాదిభిముగా చెప్పియుండిరి. ఇటుపిమ్మట, ఆతడు తనకంకణయు క్తమగు శ్యామవర్ణముగాగల దక్షిణహస్తమునుచూచి, తనశరణుబొందిన భక్తశ్రేష్ఠుడగు అర్జునుని ఆలింగన మొనర్చుకొనెను. ఎచ్చటకు చేరజాలనందుకల్ల బుద్ధిని చంకయందు ఒత్తిపట్టి శబ్దములు వెనుకకు మరలిపోవునో, మరియు ఏది శబ్దము, లేదా బుద్ధివలన చూడబడనిదో, ఆ స్వరూపమునే అర్జునున కొసంగుటకై శ్రీకృష్ణుడు పన్నాగముతో ఆతనిని కాగిలించుకొనెను. శ్రీకృష్ణుని హృదయమునకు అర్జునుని హృదయము తాకుటతోడనే, శ్రీకృష్ణుని హృదయమందలి ధర్మహాస్యము అర్జునుని హృదయమునందు ప్రవేశించెను. మరియు ఆతని ద్వైతభావము, అంతమొందుట తోడనే శ్రీకృష్ణు డాతనిని ఆత్మస్వరూపునిగ చేసెను. ఒక దీపముతో మరియొక దీపము కలిగింపబడుదీతిని యీ గాఢాలింగనముకూడా నయ్యెను, మరియు ద్వైతము గా నుంచికూడా శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుని ఆత్మస్వరూపునిగా నొనర్చుకొనెను. అంతట, ఆ అర్జునుని హృదయమున వెడలిన మహానుభు మునెడి ప్రవాహములో అంతగొప్పవాడగు శ్రీకృష్ణుడుకూడా ముణిగిపోయెను. ఒకసముద్రము మరియొకసముద్రముతో కలసినప్పుడు నీరురెట్టింపుగా నగును. మరియు ధేన్వస్థానమును సంపాదించుటకై అసీరువైన ఆకాశమునందుకూడా ఎగురసాగును. ఈ శ్రీకృష్ణార్జునుల కలయిక వలనకూడా సరిగా అట్టిసీతియై యిప్పుడు లెగెను. ఇర్వురును అనందమును పట్టకాలకపోయిరి. ఈ సమ్మేళన మెటుల జరిగెనో ఎవడు చెప్పగలడు! ఆ సమయమున, విశ్వమంతయూ పూర్తిగా నాగాయణునితో నిండిపోయినదా యన్నటుల వుండెను. ఈవిధముగా, వేదములకు మూలమూలమేయ్యెడి యీ గీతాశాస్త్రమును సర్వాధికార యుక్తముగను మరియు పూర్తిగా పదిక్రమమున ఆయిన శ్రీకృష్ణుడు వివరించినట్లును. ఈ గీత వేదములకు మూలముగ నెట్లులెనదని మీ మన

స్నాన సంశయము కలుగవచ్చును; దీనికి కారణమును చెప్పెదను వినుడు. ఎవని శ్వాసనుండి వేదములు జన్మించెనో, స్వయముగా ఆ సత్యవాణియే యగు మహావిష్ణువు తన నోటితో ప్రతిజ్ఞ చేసి యీ మాటను చెప్పుచున్నాడు; మరియు యిందువల్లనే, నేను యీ గీతను వేదములకు మూలమని చెప్పుటకూడా సమంజసమగును. దీనిని మరియొకవిధముగా కూడా వివరించవచ్చును. ఏదైన నాశనముకానివస్తువుండి, దాని వ్యాప్తియంతయు ఏదేని పదార్థమునందు లయరూపమున సంగృహీతమై యున్నదని యన్నచో, ఆపదార్థము ఆవస్తువుయొక్క బీజమేనని యెరుంగవలెను. మరియు, బీజమునందు వృక్షమువుండువిధమున మూడు కాండములుగల వేదరాశి అంతయు యీగీతలోపల నిండియున్నది. కావుననే, నాగీతయే వేదములకు బీజమని తోచుచున్నది; యీసంగతి స్పష్టముగా కాన్పించగలదు కూడాను. వజ్రములు మరియు మాణిక్యములు మొదలగు నగలచే శరీరమంతయు అలంకరింపబడు ధమున త్రికాండాత్మకమగు వేదభాగములీగీతలో స్పష్టముగ నుశోభితుమగుచున్నవి. ఇక, వేదములందలి కర్మకాండాది త్రికాండములు గీతలో ఎచ్చటెచ్చట స్పష్టీకరింపబడినవో వివరించిచెప్పెదను. దీని యందలి ప్రధమాధ్యాయము కేవలము శాస్త్రీయవిచారణకు ఆరంభక ప్రస్తావన మాత్రమే. ద్వితీయాధ్యాయములో సాంఖ్యశాస్త్ర సిద్ధాంతము ప్రకటింప బడినది. దానిలో, మోక్షప్రాప్తికై సాంఖ్యశాస్త్రము ఒక్కజ్ఞానముతప్ప మరిదేనినీ అపేక్షించదని చెప్పు బడినది. తరువాత మూడవ అధ్యాయములో, అజ్ఞానమున చిక్కుకొనియున్న లోకులకు మోక్షమును పొందనగు సాధనములేవి. యను విషయము ఆరంభింప బడినది. ఆ సాధనము - కామ్యము మరియు విషిద్ధములూనగు కర్మలు మనుష్యుని దేహభిమానమనెడి బంధనమున పడి వేయుచుగాన, వాటిని విడచి మానవుడు ఎల్లప్పుడును సక్రిమముగ తనక తగుయొక్తములగు నిత్య నైమిత్తిక కర్మలను ఆచరించవలెను - అని. తృతీయా

ధ్యాయములో భగవానులు ఈవిధముగా నిర్మలవృత్తితో కర్మాచరణ మొనర్చు
వలెను ' అనెడి సిద్ధాంతమునుకూడా స్థిరపరచిరి. దీనినే కర్మ - కాండముని
యెరుంగవలెను. బద్ధపురుషుని మనస్సునందు ' ఈ నిత్య - నైమిత్తికాది
కర్మాచరణ మేరితని అజ్ఞానబంధమును తెల్పించివేయును ' అనెడి ఆలోచన
జనించినప్పు డాధిభు ముముక్షు పదవికి వచ్చును. మరియు ఆ సమయమున
చేయవలసిన పనిని గురించి శ్రీ భగవానులు ' మనుష్యుడు తన
కర్మాచరణము నంతనూ బ్రహ్మార్పణ మొనర్చుచూ చేయవలెనని
చెప్పిరి. శారీరకముగను, వాగ్మూపమునను మరియు మనస్సుద్వారానూ
ఏ విహితకర్మ లేరితని ఆచరింపబడునో, అవియన్నియు ఆ రూపముగనే
యాశ్వరార్పణ మొనర్పవలెనని - శ్రీకృష్ణదేవులు చెప్పిరి. కర్మయోగము
ద్వారా జరిగెడి యాశ్వర భక్తిని గురించి ఉపన్యసింపచూ నాల్గవఅధ్యాయాంతభాగమున
పండింపబడిన మధురమగు భాద్యపదార్థమగు ' ఈశ్వర భజనము
కర్మాచరణముద్వారా చేయవలె ' ననెడి తత్త్వమే క్రమముగా విశ్వ
రూప దర్శనముగల పదునొకండవ అధ్యాయంతము వరకు ప్రతిపాదిత
మొనర్పబడినది. కావున, నాల్గవఅధ్యాయమునుండి పదకొండవ అధ్యాయము
వరకునూ గల ఎనిమిది అధ్యాయములున్నూ దేవకాండయై యున్నది. ప్రతి
బంధకము అన్నింటిని దూరమొనర్చి గీతాశాస్త్ర మివిషయమున యోచన చేసి
నది. మరియు యీ ఈశ్వరభక్తికల్ప యాశ్వర ప్రసాదముచే గురుసాంప్రదాయమునకు
అనురూపముగా లభించెడి సత్యము మరియు ప్రేమపూర్ణమూ
నగుజ్ఞానమును గురించి పండ్రెండవ అధ్యాయమున దానిని అద్వైత
మరియు అమానిత్వాది గుణసహాయముచే పెంపొందించుకొన వలెనని
చెప్పబడినదని నేను తలంతును. ఆ పండ్రెండవ అధ్యాయమునుండి పదు
నైదవ అధ్యాయమువరకు జ్ఞానముయొక్క పరిపక్వ ఫలనిరూపణమును
చేరినది. ఇందు మే గలదు. ఇందుచే, షోడశమాలమువరకు - యీ నాల్గవ
కాండ వివరింపబడినది. కావున నిచ్చట

కాండత్రయనిరూపణ మొనర్చెడి శ్రుతి (అనగా బ్రహ్మవిద్య) యీ గీతా పద్యరూపియగు రత్నఖచితాలంకారమును ధరించి సుశోభితమూ మరియు అలంకృతమూ అయినది. అస్తు. కాండత్రయాత్మకమగు శ్రుతి ఏ మోక్షఫలమును గురించి ఉచ్చస్వరమున ఘోషించుచున్నదో, మరియు దేనిని తప్పక పొందవలసినదిగా అది చెప్పుచున్నదో, ఆ ఫలసాధనమగు జ్ఞానముతో రాత్రిం - బవశ్చ వైరము కలిగియుండు ఏ అజ్ఞానసముదాయములు గలవో, వాటి ప్రతిపాదన పదునారవ అధ్యాయమున చేయబడినది. పదునేడవ అధ్యాయమున శాస్త్రసహాయముచే యీ శక్తువులపై విజయమును సంపాదించవలెననెడి సందేశముగలదు. ఈ విధముగా ప్రధమాధ్యాయము మొదలుకొని పదునేడవ అధ్యాయము ముగింపు వరకు భగవానులు వేదరహస్యమును వివరించిరి, మరియు యీ పదునేడు అధ్యాయములయొక్క అర్థమూ నిష్కరింపబడినట్టి యీ పదునెనిమిదవ అధ్యాయము కలకాధ్యాయమై యున్నది. ఈ విధముగా అధ్యాయము అన్నింటి సంఖ్యనూ చూచుచూ యీ భగవద్గీతయనెడి గ్రంథము తన జ్ఞానదానమనెడి ఆలోకికమగు ఔదార్యమువలన మూర్తిత్వమును దాల్చిని వేదమే యున్నటుల యున్నది. వేదము తన తావున జ్ఞానసంపదచే పరిపూర్ణముగా నిండి యున్నదనుటలో సందేహములేదు, కాని దానితో సాటివచ్చు లోభి కూడా మరెచ్చటనూ దొరకడు. మరియు, దీనికిగల కారణము, అది కేవలము బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్యులనెడి యీ మాడు జాతుల వారి వీనుల వరకు మాత్రము చేరగలుగుటయే. వీరు తప్ప స్త్రీలు మరియు శూద్రాది ఇతర మానవజీవులకు వేదము తన జ్ఞానమందిరమున ఏమాత్రము చోటునివ్వదు. ఇందువల్లనే, ప్రాచీనకాలమందలి యీ దోషమును పరిహర్జనమొనర్చుటకొరకే వేదము యీ గీతాశాస్త్రమనెడి నేషమును ధరించి లోకులకందరకు సాధ్యమైనదని - నాకుతోచుచున్నది. కేవలమింతియే కాదు. అది గీతాస్వరూపమున అర్థ - రూపముతో మనస్సున ప్రవేశ

కించి శ్రీవణమద్వారా కర్ణములకు సోకి, లేదా జప - పాఠములనెడి నెప
మున నోటియందుండి లోకులందరికిప్పుడు లభించుచున్నది. ఈగీతాపాఠము
జ్ఞప్తియందుండు వారికి వేదము లీగీతారూపమున మోక్షప్రదానము నొనర్చు
చునేయున్నది; కాని, వాటితోపాటు ఎవరు గీతనువ్రాసి, మరియు దానిని
కేవలము పుస్తకరూపమున తమవద్దనుంచుకొందులో, అట్టి సామాన్యబుద్ధిగల
లోకులకుకూడా వేదము యీ సంసారమనెడి నాలుగుపీఠులవద్ద మోక్షముఖ
మనెడియీ అన్న ఒత్తిమునే తెరచియుంచినదాయననగును. ఆకాశమున వుండు
టకు, లేదా భూమిపైన కూర్చొనుటకు, లేదా సూర్యప్రకాశమున తిరుగుట
కును కేవలము ఆకాశమొక్కటియే అందరికిని తెరచియుండి, ఎవరికిని ఏ ప్రతి
బంధమున్నూ లేనట్టి స్థానమైయున్న రీతిని, యీ గీతకూడా ఏ విధమగు
బంధమూలేని అందరిదిన్నీ అయియున్నది. దీనివద్దకు వచ్చిన ప్రతివానినీ
ఉత్తముడు గౌరవ మధ్యముడూ ఆనక యిది తనవారినిగా చేసికొనును, మరియు
ఏ విధమగు భేదభావమును చేయక అందరకును సమానరూపమున కైవల్య
ముఖమును దానముచేసి ప్రపంచమునంతను శాంతపరచును. తన ప్రాప్తినందకు
భయపడి వేదము గీతయొక్క ఉదరమున ప్రవేశించినది. మరియు యిందు
వల్లనే యిప్పుడు దానికీర్తి శుద్ధమామరియు ఉజ్జ్వలమూ అయినది. ఈ విధ
ముగా శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునకు ఉపదేశించిన భగవద్గీత అందరునూ సహజముగ
సేవించదగిన వేదస్వరూపమై యున్నది. కాని, దూడ నెపమున గోస్తనము
నుండి పాలుజారురీతిని, మరియు అందుమూలమున అప్పుడు యింటగలవారందరి
దరికి త్రాగుటకు పాలు లభించు విధమున యీగీతకూడా పాండవుల నెపమున
ప్రపంచము నంతనూ ఉద్ధరించినది. దప్పిక గొన్న చాతకముపై దయదలచి
మేఘము దానికొరకై జలసమేతముగ పరుగిడివచ్చును. కాని, అనీటి
వలన సావరజంగమము అన్నింటికిని మేలు కలుగును. మరియు విభవగు
అధారమూలేని కమలముకొరకై సూర్యుడు ప్రతిదినమునను ఉదయించును.
ఇంద్రియములన ప్రపంచమంతటను గల నేత్రములకు ముఖము కలుగు

చున్నది. ఇదేవిధముగా, అర్జునుని నేపమున భగవానులు గీతను ప్రకాశిత మొనర్చిరి. కాని, దీనిగల్గ జగత్తంతటియొక్క శిరముపై నుండియూ సంసారమువంటి అతి పెద్దదగు బరువు తొలగిపోయినది. ఈతడు భగవాను డగు లక్ష్మీపతికాదు, యీయనను నో రనెడి ఆకాశమునుండి ఉదయించి శాస్త్రీయ రత్న కాంతిచే త్రిలోకములనూ ఉజ్జ్వల మొనర్చెడి సూర్యుడనియే చెప్పవలెను. ఏ కులమున జన్మించిన అర్జును డీ జ్ఞానమునకు పాత్రుడయ్యెనో, మరియు ఎవడు జగత్తంతటికొరకును గీతాశాస్త్ర మనెడి యీ ద్వారమును తెరచునో, ఆ ధన్యుడు కులము నిజముగా పవిత్రమైనది. అస్తు. అటుపిమ్మట, సద్గురువగు శ్రీకృష్ణుడు స్వ-స్వరూపమున కలనెడి అర్జునుని మరల అద్వైతతత్వములోనికిగొనివచ్చి యీ విధముగా చెప్పెను—

“ఓ పార్థా? నీ కీ శాస్త్రము నచ్చినదా?” అంత అర్జునుడు “అవును మహారాజా, మీ కృపా ప్రసాదమువలన నా కీ శాస్త్రము చక్కగా నచ్చినది” అనెను. అంతట భగవానులు మరల యిట్లులిరి.

“ఓ అర్జునా, గుప్తభాండారమును పొందుటకై అలాకికమగు భాగ్యులము కావలసి యున్నది. కాని భాగ్యమువలన ఏకత్రితమొనర్పబడిన సంపదను ఉపయుక్తరీతిని భోగించు మహద్భాగ్య మెవ్వఁమాత్రము లభించును. తోడుకొన నటువంటి శుద్ధమగు పాలుగల క్షీరసాగరమువంటి ప్రచండమగు భానను మధించుటలో ఎంత ఎక్కువ కష్టమైయుండును! కాని ఆ పరిశ్రమ మంతయూకూడా అంతమున సఫలమే యైనది, ఏలనన, దానిని మధించినవారు స్వయముగా తమ నేత్రములతోనే దానినుండి ఆమృతము వెలువడుటను చూచియుండిరి. కాని అంతమున ఆ ఆమృతమునకై సక్రిమముగా నారిచే యత్న మొనర్పబడలేదు. అందునల్ల ఆమరత్వమును పొందుటకై సంపాదించబడిన ఆ ఆమృతమే మరణకారణమయ్యెను. సంపదను ఏవిధముగా అనుభవించవలెనో తెలిసికొనకుండా సంపదను కూడబెట్టినచో, యీ విధముగ అసర్థకమే వాటిల్లును, నమోవరాజా స్వర్గమునకు ప్రభువాయెను.

కాని ఆతని ఆచరణము సక్రమముగాలేకుండెను. మరియు యిందు వల్లనే ఆతనికి సర్పయోనిలోకిపోయి పడవలసివచ్చెనన్న సంగతిని నీవెరుంగవా? ఓ అర్జునా, నీవద్ద ఆ - గణ్యములుగలవు, యిందువల్లనే యీ సర్వ శ్రేష్ఠుడు శాస్త్రమును పొందుటకు నీవు పాత్రుడవైతివి. కాని, ఇకనీవీ శాస్త్రానుసారము పరిపూర్ణముగ ఆచరించుము, మరియు అటలనిష్ఠతో దీనిని పాటించుము. కానిచో ఓ అర్జునా, నీవు సంప్రదాయమును తగుదీరి పాటించక, మరియు కేవలము దీని అనుష్ఠానమునందే నిమగ్నుడవగుచో, ఆ అనుష్ఠానమునకు కూడా ఆ అమృత - మధనమునకు పట్టిన దశయే పట్టును. బాగా బలిపీ చూచుటకు అందముగానున్న ఆవు లభించిన దనుకొనుము. కాని, సంధ్యా సమయమున, దాని పాలను పితుకుటలో మనము నేర్పరులమైనప్పుడు మాత్రమే మనకు దానిపాలు త్రాగుటకు లభించును. సరిగా యిదేవిధమున, గురువు ప్రసన్నుడై, శిష్యుడుకూడా విద్యాసంపన్నుడయ్యె ననుకొనుము. కాని, ఆ విద్యను సంప్రదాయమునకు తగిన రీతిని పాటించినప్పుడు మాత్రమే ఆ విద్యవల్ల తగిన ఫలము లభించగలదు. ఇందువల్లనే, యీ శాస్త్రసాంప్రదాయమును నీ వత్యంత నిష్ఠతో వినుము.

ఇదంతే నాతపస్కాయ నాభక్తాయ కదాచన

నచాశుశ్రూషవే వాచ్యం నచమాంయోఽభ్యసూయతి॥2

“ఓ అర్జునా, నీవు అత్యంత భక్తిపూర్వకముగా సంపాదించిన యీ శ్రీతాశాస్త్ర విషయములను ఎన్నడును ఏ తపోహీనునకును చెప్పరాదు. లేదా ఒకానొకడు మంచితపస్వియైనప్పటికిని, ఆతని హృదయమున దృఢమైన గురభక్తి లేనిచో, అంత్యజాలనుండి వేదములు సంరక్షింపబడు రీతిని యీశాస్త్రమునకూడా అట్టివానినుండి సంరక్షింపవలెను. కాకి ఎంతముసలిది అయినప్పటికిని, దానికి యజ్ఞాహుతి యందలి కేషించిన భాగము యివ్వ

బడనిరీతిని యిట్టి తపోవృద్ధునకుకూడా ఆతడు గురుభక్తిలేనివాడగుచో యీ గీతను యివ్వరాదు. లేదా తపస్సొనర్చినవాడై యుండి గురుదేవునిపట్ల భక్తికూడా వున్నప్పటికిని జ్ఞానశ్రవణ మొనర్చుటకు అనురాగములేనివాడగుచో ఆతడు తన మొదటి రెండు గుఃములవల్లనూ తప్పక లోకమున పూజనీయుడగును. కాని గీతాశ్రవణ మొనర్చుట కితడు పాత్రుడు కాజాలడు. ముత్యము ఎంత స్వచ్ఛమైనదైనప్పటికిని దారము గుచ్చుటకు దానియందు బెజ్జములేనిచో ఏమి ప్రయోజనము ? సముద్ర మతిగంభీరమైనదే; అయినప్పటికిని దానిపైన కురిసెడి వాన వృర్ధముగ పోవుటలేదా ? పొట్ట పూర్తిగా నిండియున్నవాని నుండు బలవంతముగ ఉత్తమ పక్వాన్నములు వడ్డించి వాటిని వృర్ధముగ పాడుచేయుటకంటె, ఆ పక్వాన్నములనే ఔదార్యముతో ఆకలిగొన్నవారికి ఏలపెట్టరాదు ? కాననే, మనుష్యుడెంత అధికముగ యోగ్యుడైనప్పటికిని, ఆతని హృదయమున జ్ఞానమును శ్రవణమొనర్చుటపట్ల దనురాగము లేనిచో, అతనికి నవ్వులాట కైనను యీ శాస్త్రవిషయములు చెప్పరాదు. కాదామరి ? సేత్రములు రూప సౌందర్యమును పరీక్షించునట్టివై యుండగా అవి నువాసన నెలుల తెలసికొనగలవు ? ఎచ్చట ఏది ఉపయుక్తమైన మాట యగునో అచ్చటనే అది ఫలించుటకూడ సంభవించును. కావున, తాపసులు మరియు భక్తులైన వారిని తప్పక గౌరవించవలెను, కాని శాస్త్ర శ్రవణముపట్ల శ్రద్ధ చూపజాలని వానికి మాత్రము గీత నెన్నడును ఉపదేశంపరాదు. ఒకానొకనియందు, తపము, భక్తి మరియు శ్రవణమొనర్చుటకు అనురాగముకూడావుండి, యీ విధముగా కావలసిన యోగ్యతలన్నియు వున్న వనుకొనుము; అయినప్పటికిని, యీగీతాశాస్త్ర నిర్మాణమొనర్చిన మరియు సర్వలోక ప్రభుడైన నన్నుగురించి తుచ్ఛముగా మాట్లాడు వాడైనచో, లేదా నా భక్తులను గురించిన్నీ మరియు స్వయముగ నన్ను గురించిన్నీ ఆతి హర్షకముగా మాట్లాడువాడునూ ఆయినచో ఆతనినికూడా నీవు గీతా

శాస్త్రము వినుటకు ఉపయుక్తపాత్రునిగా తలంచకుము. ఆతనియందున్న యితరగుణములన్నియు దీపజ్యోతిలేని రాత్రియందలి దీపముపైట్టెడి సమ్మేళనాలనే తలంచుము. ఎర్రని రంగుగలిగి, యువకుడుకూడా అయియుండి అలంకారాదులచే చక్కగా అలంకరింపబడిన వాడుగాకూడా వున్నప్పటికిని, ఆతని శరీరమున పాణిణములు లేవనుకొనుము. లేదా శుద్ధ బంగారముతో నిర్మింపబడిన దేవాలయమే, కాని దాని గుమ్మమువద్ద త్రాచుపాము మార్గమునడ్డగించినిలచియున్నది. లేదా దివ్యాన్నము వండబడి సిద్ధముగా నున్నది. కానిదానిలో కాలకూటవిషము కలపబడి యున్నది. లేదా, మైత్రియున్నది. కాని ఆతనిలోపల కపటము దాగియున్నది. ఓ బుద్ధిమంతుడవగు ఆర్జునా, తపస్సు, భక్తి, మరియు బుద్ధికూడా వున్నప్పటికిని నాభక్తులనుగాని నన్నుగాని నిందించెడివారికి కూడా సరిగా యీవిధమగు దశయే ప్రాప్తించునని - నీవు జ్ఞప్తీయందుంచుకొనుము. వారందరూ వైనచెప్పిన పదార్థములవలె దుష్టులే యగుదురు. కాన, ఓ పార్థా, నాభక్తులను మరియు నన్ను నిందించెడి పురుషుడు, భక్తుడేకానిమ్ము. బుద్ధిమంతుడు మరియు తాపవీయే కానిమ్ము. అయి నప్పటికిని, ఎన్నడును యీ శాస్త్రము నాతడు స్వర్పించుటయైనను జరుగవల్యకుము. ఓ ఆర్జునా, నీకింతకంటె విశేషించి ఏమిచెప్పను ! నిదించువాడు స్వయముగా బ్రహ్మలో సమానమగు ప్రజ్ఞగలవాడే యగుగాక, అయినప్పటికిని నీవాతని చేతికి యీ గీతను పఠింపనునకైన ఎన్నడును యివ్వకుము.

య ఇదం పరమం గుహ్యం మద్భక్తేష్వభిధాస్యతి ।

భక్తిం మయి పరా కృత్వా మామే వైష్యత్యసంశయః॥౬౮॥

“కావున ఓ భక్తులారా పాండవా ! ఏ పునాదిలో తప స్సపెడిది తూర్తిగా తూర్చి నింపబడి, దాని ఆధారముపై గురుభక్తి యనెడి దృఢమైన మందిరము కట్టబడెనో, మరియు దేనియొక్క జ్ఞానశ్రవణ మనెడి గాఢమగు.

వాంఛతో కూడియున్న పింహద్వార మెల్లప్పుడు తెరచియుండునో, మరియు
 ఎందాభావ మనెడి రత్నములచే దేనియొక్క సుందరమగు కలశము నిర్మింప
 పడినదో, అట్టి నిర్దోషమగు భక్తుడనెడి మందిరమున నీ వీ గీతారత్న మనెడి
 యీశ్వరుని స్థాపించుము. ఇటుల చేయుటవలన నీ వీ సంసారమున స్వయం
 ముగా నా యోగ్యతవరకును చేరెదవు. అ, ఊ, మ - యనెడి యీ త్రిమా
 త్రిలియొక్క గర్భమునందు 'ఓమ్' ఏకాక్షరరూపమున మూసిపడియున్నది.
 వేదములయొక్క ఆ మూలబీజమగు ప్రణవ మీ గీతాకాఖ్యలతో విధరించినది
 లేదా శ్లోకము లనెడి ఫలములు మరియు ఫలములద్వారా యీ గాయత్రియే
 తవతరించినదా యని తలంచవలెను. ఏ తల్లికి ఒక్కబాలుడు తప్ప మరే
 మియూ లేదో, ఆ తల్లికి యీ తల్లి తప్ప మరేగతియూ లేనట్టి బాలుడు
 లభింపజేయబడిన రీతిని, ఏవ్యక్తి యీ మహామంత్రముతో నిండియున్న
 గీతను నా భక్తులకు అతి ప్రేమపూర్వకముగ లభింపజేయునో, ఆతడు
 శరీరపాతమైన తరువాత తప్పక నాతో కలసి ఏకరూపుడగును.

న చ తస్మా న్మనుష్యేషు కల్పి నేత్ర ప్రియకృత్తమః ।

భవితా న చ మే తస్మా దన్యః ప్రియతరో భువి ॥౩౯॥

“ మరియు, ఇట్టి పురుషుడు దేహాకారమనెడి అలంకారమును ధరించి
 చూచుటకు నాకు భిన్నుడుగా సున్నంతవరకును ఆతడు నాకు హృదయము
 కంటెను అత్యంత ప్రియుడగును. జ్ఞాని, కర్మనిష్ఠుడు, మరియు తాపసులలో
 కేవలము నా కీపురుషుడు ప్రియమైనంత ఎక్కువగా యీ భూతలమున
 నాకు మరెవ్వరును కాన్పించరు. ఎవడు భక్తసమాహమునందు గీతాకథన
 మొనర్చునో, ఎవడు విశ్వర్య సంపన్నుడనగు నన్నుగురించి తన మనస్సున
 పూర్తియైన ప్రేమ మరియు భక్తుల సుంచుకొని శాంతిపూర్వకముగ మహాత్ముల
 సభలో గీతాపాఠమునర్చునో, ఎవడు క్రొత్తగా ఆకులు చిగుర్చుటవలన
 వృక్షములు ఆపందముచే పులకరించురీతిని అట్టి భక్తులను పులకరింపజేయునో,
 ఎవడు మందవాయు పీవనలు వృక్షములను పూర్ణరీతిని వారిని ఊగులాడిం

చునో, ఆవృక్షములందలి ఫలములు రిసముచే ఆర్ద్రమగు రీతిని ఎవడు వారి
 స్నేత్రములను రసార్ద్రమొనర్చునో, ఎవడు కోకిలయొక్క పంచమస్వరము
 నందు పిలచునో, ఎవడు భక్తమండలి యునెడి ఉద్యానమున వసంతకాలము
 వలె ప్రవేశించునో, ఎవడు సాధుజనుల సభలో కేవలము నా స్వరూపము
 పైననే ధ్యానముంచిగీతాపద్యములనెడి రత్నములను 'చంద్రుడు ఆకాశము;
 ఉదయించగా నేచకోరముయొక్క జన్మ సఫలమగు రీతిని, లేదా నెమలియొక్క
 కూజనమునకు జవాబిచ్చు వర్షాకాలపు నూతన సజల మేఘము వచ్చు రీతిని'
 ఎడతెగక అత్యధికముగ వర్షింపజేయునో, అట్టి పురుషునితో సమానము?
 ప్రియమైనవాడు వాస్తవముగ నాకు మరెవ్వడునూ లేడు; నేటివరకు ఎవ్వ
 డునూ నాకు ఆతనితో సమానముగ ప్రియమైనవాడు కాలేక పోయెను;
 మరియు యింతప్రియమగువాడు యికముందు కూడా నా కెవ్వడును
 కాన్పించుటలేదు. ఓ ఆర్జునా, ఎవడు గీతార్థముతో మహాత్ములకు అతిథి -
 సత్కారముల నొనర్చునో, ఆతనిని యిప్పటివరకు నేనెల్లప్పుడును నాహృద
 యములలోపలనే వుంచుకొనుచు వచ్చియున్నాను.

అధ్యేవ్యతే చ య ఇమం ధర్మ్యం సంవాద మానయోః ।

జ్ఞాన యజ్ఞేన తేనాహ మిష్టస్వామిలిమే మతిః । 20

“నీ - నా సంవాదమున మోక్ష - ధర్మమును జనింపజేసెడి ఏ కథ
 వివరింపబడినదో, దానియొక్క సకలార్థజ్ఞానమును కలిగించెడి యీ గీతనేవడు
 ఒక అక్షరమునైన మార్పుచేయకుండా పఠించునో, ఆతడు జ్ఞానాన్ని పెలి
 గించి దానిలో అజ్ఞానమును ఆహుతి యొనర్చుననిన్నీ, మరియు శుద్ధ - మన
 స్కుడై నా స్వరూపమును పొందుననిన్నీ ఎరుగుము. గీతార్థమును చక్కగాక
 అన్వేషించిన జ్ఞానులు దేనిని పొందుదురో, ఓ సువిజ్ఞాతవగు ఆర్జునా, చిలుక
 వలె యీగీతలు పఠించిన వారుకూడా దానినే పొందుదురు. గీతార్థము
 తెలిసినవారికి ఏఫలములభించునో, అదేఫలము కేవలము గీతను పఠించువారికి

గూడా లభించును. ఈ గీతారూపియగు తల్లి యెన్నడును జ్ఞానము మరియు అజ్ఞానముల నగు తన బిడ్డలపట్ల ఏదిధమగు భేదమును చూపదు.

శ్రీధ్రావా ననసూయశ్చ శ్రీణుయాదపి యోనరః ।

సోఽపిము క్తస్మభాకలోకాకప్రా ప్నుగూత్పుణ్యకర్మణామ్

“ మరియు ఏదిధముగను నిందించక శుద్ధబుద్ధితో గీతాశ్రవణముపట్ల శ్రద్ధకలిగి యుండువాని చెవులనుందు గీతయందలి శబ్దములు ప్రవేశించుట తోడనే ఆతని పాపము లాతనిని విడచి చాలదూరముగా పారిపోవును. అడవి యందగ్ని ప్రవేశించుటతోడనే, దానిలో నివసించెడి ప్రాణులు దశ దిశలకును పారిపోవు రీతిని, లేదా పూర్వగిరిశిఖరముపై నూర్యుడు దుదయించుట తోడనే అంధకారము అంతరాళములోనికి పోయి దాగుకొను రీతిని, వీనుల యొక్క మహద్వారములందు గీతా యంకారము ప్రవేశించుటతోడనే సుప్త్యుత్పత్తి సమయము వరకును గల పాపములన్నియు నాశనమగును. ఈ విధముగా యీ జన్మమనెడి లత నిర్దోషియై పుణ్యములనెడి సుందర పుష్పములచే పుష్పించును, మరియు అంతమున, దాని యందు అపరంపారమగు ఫలములు వచ్చును. దీనికి కారణమేమన, చెవుల ద్వారా గీతయందలి ఎన్ని అక్షరములు అంతఃకరణమున ప్రవేశించునో, అన్ని ఆశ్వమేధయజ్ఞము లానర్పించు ఫలము లభించును. కావున, గీతా శ్రవణమువలన పాపములు నశించును. మరియు దగ్గరనున్న పుణ్యములు బాగా వృద్ధి పొందును. మరియు అంతమున ఆ పుణ్యములద్వారా యిందగ్రివై భవము ప్రాప్తించును. నా స్వరూపమునవచ్చి కలియుటకై ఆతడుచేయు ప్రవాసము నందలి మొదటిమజిలీ స్వర్గమునందుండును; మరియు అచ్చట ఆతడెంత ఐక్యమగు నుభముల ననుభవించవలెనని కోరునో అంత అధికముగ నుభముల ననుభవించి, అంతమున శ్రుతడువచ్చి నాతో కలియును. ఓ అర్జునా, గీతను విను వారికిన్నీ మరియు గీతను పఠించువారికిన్నీ యీ విధమగు అత్యునందము నిచ్చెడి ఫలములు లభించును. ఇకనేనీవిషయము నెంతవరకని విస్తరించిచెప్పను.

అంతట క్షీరసాగరమునుండి వెలువడి ఆకాశమున తన ప్రకాశమును వ్యాపింప జేసి యీ పూర్ణ చంద్రుడు వేరు చేయకుండానే, సహజముగను మరియు సృష్టముగను అన్నింటికిని భిన్నమైనవాడుగను మరియు విలక్షణమైనవాడుగనూ కాన్పించు రీతిని ఆసమయమున అర్జునున కొకవైపు ' నేను బ్రహ్మను ' అనెడిమాట మరపురాకుండా నున్నాను, మరియు మరొకవైపు ' యీ సమస్త జగత్తే బ్రహ్మ మనినీ ' అతనికి కాన్పించు చుండెను. ఒకవైపున ఆతనిని సంసారము విడిచిపోవుచున్నది, మరియు మరొకవైపు బ్రహ్మత్వమే నీలించిపోవు చున్నది. ఈ విధముగా ఆతడు బ్రహ్మత్వమును గురించి కొంతవరకు అర్థము లేకుండా యోచనచేయుచూ మిక్కుటమగు కష్టముతో నొక్కమారు మరల దేహభిమానమునెడి సరిహద్దుకువచ్చి ఆగిపోయెను. మరియు ఆతడచ్చటనే ' నేను అర్జునుడను ' అని తలంచి నిలబడిపోయెను. అంతట తన వణకుచున్న చేతులతో తన ఉష్ణింగుచున్న రోమావళిని అణచుకొని చెబుటబిందువులను తుడుచుకొని, మరియు వేగముగ నడచుచున్న క్వాసచే కంపించుచున్న అంగము లను సంబాళించుకొని, శరీర విచలత్వము నతి నిగ్రహపూర్వకముగ అడ్డగించి, నేత్రద్వయమునుండి అక్రమప్రవాహ రూపమున వచ్చుచున్న అనందామృత వెల్లువను ఎక్కడిదక్కడ అడ్డగించి, నానావిధములగు ఉత్కంఠల వలన పూడిపోవుచున్న గొంతును సరిచేసికొని, మరియు ఆ ఉత్కంఠలను తన మనస్సునందే అణచుకొని, తడబడుచున్న నాలుకను సంబాళించుకొని, మరియు క్వాసను సరిచేసికొని అర్జును డీరీతిని చెప్పసాగెను.

అర్జున ఉవాచ-

నష్టో మోహ స్మృతిర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదా న్మయాచ్యుత
స్థితోఽస్మి గతసందేహః కరిష్యే వచనం తవ 231

అర్జునుడు చెప్పెను- ' ఓ భగవానుడా, మీరు నన్ను మోహ మిప్పటి కైన విడచిపెట్టినదా, లేదా? - యనియేగదా అడుగుచున్నాను. అని తన గోత్రమునకు చెందిన భావముల నన్నింటిని తీసికొని, తన జేర - గడలను

కూడా నామనస్సునుండి పెళిలించుకొని ఎన్నడోనన్న విడిచివెళ్ళిపోయినది. మూర్ఖుడైనవద్దకైనవచ్చి 'మీ కనులకు అంధకారము కాన్పించుచున్నదా? యనిఅడుగుట ఎన్నడైన సంభవించునా? ఇదేవిధముగ శ్రీకృష్ణ భగవానులగు మీరు నా కీసమయమున కనులకు పృత్యక్షముగ గోచరించుచున్నారు; ఇదేమైన తక్కువ సంగతా? పైగా, ఏ విధముగ పృయత్నించినప్పటికిని లభించని విషయమును మీరు తల్లికంటెను ఎక్కువపేమతో హృదయపూర్వకముగ నాకు చెప్పుచున్నారు. ఇట్టిస్థితిలో, మీ రెదృష్టితో నన్ను 'నీ మోహ మిప్పటికియైన తొలగిపోయినదా, లేదా' యని పృశ్నించిరో అదే దృష్టితో 'నేను 'ఓ మహారాజా, మీ ప్రసాదముచే నేను కృతకృత్యుడ నైతిని' చెప్పుచున్నాను. నే నిప్పటివరకును 'నే నర్జునుడ' ననెడి భ్రమలో చిక్కు పడి యుంటిని. కాని యిప్పుడు, మీ ప్రసాదమువల్ల మీ స్వరూపజ్ఞానము కలిగినవీచ్ఛుట నేను ముక్త డ నైతిని. ఇప్పుడు పృశ్నించుటకు గాని, మరియు జవా బిచ్చుటకు గాని తావు లేకుండా పోయినది. ఓ లేవా, మీ ప్రసాదమువలన నాకు లభించిన ఆత్మబోధ మోహము నెచ్చటను ఊరు - పేరులు లేకుండా చేసివేయును. ఇక ద్వైతభావమువలన జనించెడి ప్రశ్నయగు 'ఫలానా పని చేయవలెను, లేక చేయరాదు' అనునట్టిది మీ యుండుతప్ప మరిదేనియందును నాకు కాన్పించుటలేదు. ఈ విషయమును గురించి నా కేమాతృము సంజేహములేదు. నేనిప్పుడు 'కర్మలు పూర్తిగా లేకుండాపోయెడి' స్థితికి వచ్చితిని. మీ కృప వలన నేడు 'నేను' అనగా ఆత్మస్వరూపమును పొందితిని. మరియు యిందు వల్లనే కర్తవ్య కర్మలు పూర్తిగా నశించిపోయినవి. ఇప్పుడు నాకు మీ ఆజ్ఞ తప్ప మరింకేదియూ శేషించి యుండలేదు; ఏలనన, ఏది దృష్టి - గోచరమైనవీచ్ఛుట యీ దృశ్యవిషయము వుండదో, ఏది స్వయముగా రెండవది అయినప్పటికిని ద్వైతమును నాశనమొనర్చివేయునో, ఏది ఒక్కమైనప్పటికిని ఎల్లప్పుడు అన్ని ప్రదేశములందును నివసించునో, దేనితో సంబంధము ఏర్ప

దుట తోడనే సమస్త బంధనములు తెగిపోవునో, దేనిని గురించిన ఆశ కలుగుటతోడనే యితర ఆశలన్నియు అంతమొందునో, దేనితో కలయిక కలిగినపిమ్మట స్వయముగా తనను తానే కలపికొనుటయగునో ఆ నా ఆరాధ్య గురు దేవులుతామే అయియున్నారు. ఎవరెల్లప్పుడును ఐక్యము పెంటనుందునో ఎవరివలన అద్వైత బోధయొక్క ప్రాంతమున ప్రవేశము లభించునో మరియు స్వయముగా బ్రహ్మస్వరూపుడై కృత్యాఽ కృత్యములనెడి జంజాటమును దూరమొనర్చి మరియు ఏకనిష్ఠుడై ఎవరి అపరంపారముగు నేవచేయుచూ నుండ వలెనో, ఎవరు తన భక్తులను తనలానే ' సాగరమున కలిసెడి నది వచ్చి స్వయముగా సాగరముగానే అయిపోవురీతిని ' కలుపుకొనునో, అట్టివారగు తాము నా నిరుపాధిక సేవాయోగ్యులగు సద్గురువులై యున్నారు. కావున, నాకు బ్రహ్మస్వరూప సాక్షాత్కారమనెడి ఉపకారము లభించినదని తాము తలంతురుగాక. ' మీ - నా ' మధ్య గల భేదభావమునెడి బాధను దూరమొనర్చి నేడు తాము నాకు తమనునేవించుటయనెడి మధుర సుఖమును లభింపజేసితిరి. కాన నోదేవాధిదేవేశ్వరులగు శ్రీకృష్ణ, ఇక తాము నన్నేరీతిని అజ్ఞాపింతురో, అటుల ఆ అజ్ఞాపాలన మొనర్పకుండా వుండను" అర్జునుని యీ మాటను విని శ్రీకృష్ణులు ఆనంద విహ్వలులైరి. అయిన తన మనస్సునం దిటుల అనుకొనెను- "ఫలము లన్నింటికంటె శ్రేష్ఠ మగు ఫలము నేడు నాకు అర్జునరూపమున లభించినది. తనపుత్రుడగు చంద్రుని క్షీణకళలుపూర్తియైనప్పు డాపూర్ణ చంద్రునియూచి క్షీరసముద్రముయొక్క హృదయముప్పొంగసాగదా? మరియు అది తన మర్యాద నుల్లంఘించసాగదా? ఇదే విధమున సంభాషణా మండపమున శ్రీకృష్ణార్జునుల యీ సంయోగ మును చూచి సంజయడుకూడా ఆనందముచే గంతువేసెను. అత్యధికముగా వృద్ధిపొందిన తన ఆనందభావనతో సంజయడు ధృతరాష్ట్రరాజుతో నిటుల చెప్పెను- "వ్యాసమహర్షి యీ యుద్ధకాలమున మన యిరువురను పరిపూర్ణముగా సంరక్షించి ఎంత అధికమగు కృపజూపిరి! సంసారమందలి సామాన్య

వ్యవహారముల నొనర్చుటకుకూడా తమకు చర్మచక్షువులు లేకపోయినవి. కాని, యిట్టిపిలిలో కూడా జ్ఞానదృష్టితో వ్యవహరించుకొని వ్యాసదేవుని కృపచే నేడు తమకు లభించినది; నాకు కేవలము గుఱ్ఱములను పరిక్షించుటకై రథముమీద కూర్చోనెడి వీరమండలిలో ప్రవేశించు సాభాగ్యము లభించినది. అట్టి నే నీ జ్ఞానమునకు సంబంధించిన విషయముల నన్నింటిని తెలిసికొనగలుగుటకూడా వ్యాసమహర్షియొక్క కృపాప్రసాదమే. యుద్ధమెంత ప్రచండము మరియు ఘోరరూపమున నడచుచున్నదనిన, ఏ పక్షము ఓడిపోయినప్పటికినీ యీ యుద్ధమున నా ప్రాణములు తప్పక పోవునని ప్రతివ్యక్తియూ తలంచుచుండెను, ఈ విధమగు భీషణ ప్రసంగము వచ్చిన ప్రదేశమునందుకూడా నాకుగాను బ్రహ్మానందమనెడి గుప్తభాండారము తెరువబడినది. మరియు నే నా ఆనందానుభవమును పొందగలిగితిని. వ్యాసదేవుని యీ ప్రసాదగహనత్యమును నే నెంతని వర్ణింపను!” సంజయు డీ మాటలను చెప్పెను. కాని చంద్రకిరణములవలన రాళ్ళు కరగనిరీతిని భృతరాష్ట్రాని అంతఃకరణముకూడా యీ మాటలవలన నామయాత్రమునకైన ద్రవింపలేదు. ఆతని యీశ్ఠితినిచూచి సంజయు డాతనిభ్యాసనే విడచివై చెను. తియినప్పటికిని, అతడు ఆనందాతిశయముచే స్పృహతప్పిపోయినవాడాయెను; యిందుచేతతడు మరల చెప్పసాగెను. ఆ సమయమున కేవలము హర్షావేగముచే సంజయుడు మాట్లాడుచుండెను; అటులకానిచో, భృతరాష్ట్రానియందు, సంజయు డింకనూ కొంత చెప్పవలెననెడి కోరిక నామమాటోమునకైన కాన్పించకుండెను.

సంజయ ఉవాచ—

ఇత్యహం వాసుదేవస్య పార్థస్యచ మహాత్మనః ।

తేనాద మిమ మశ్రోష మద్భుతం శోమహర్షణమ్ ॥౨౪॥

సంజయుడు చెప్పెను—“ఓ కురురాజా, మీ సోదర భ్రాతృదకు
జ్ఞానముచేతనే నేను మహాభూతమును అర్చించితిని. ఇది నాకు అద్భుతముగా

తోచెను. వాస్తవమునకు తూర్పుసముద్రము మరియు పడమటి సముద్రము
 అదిగా గల కేళ్ళు భిన్నమైనవే. అటుల కాదందుమేని, ఆ రెండు
 సముద్రము లందిలి జలమున్నూ పూర్తిగా ఒక్క విధముగనే వున్నది.
 మరియు యీ విధముగనే, కృష్ణార్జున భేదముకూడా కేవలము శరీరము
 వల్లనే కాన్పించుచున్నది. కాని వారిసంవాదములో యీ భేదమెచ్చటను
 చేరునకై న మిగిలియుండదు. అద్వమును మించిన స్వచ్ఛమగు
 రెండు పదార్థములు ఎదురు బొదురుగా నున్నప్పుడు, వాటిలో
 ప్రతిపదార్థమూ మరియొకపదార్థమునందు తమతమ స్వరూపమును చూచును.
 అదేవిధముగా అర్జునుడుకూడా తననుతాను కృష్ణసహితముగా కృష్ణుని మూర్తి
 యందు చూడసాగెను. మరియు కృష్ణునకుకూడా అర్జునుని మూర్తియందు
 ఆతని సహితముగ స్వయముగా తన స్వరూపము కాన్పించసాగెను.
 దేవుడు ఏ అంగమున ఏస్థానమున స్వయముగా తనను తానుకూడాను మరియు
 తన భక్తుడగు అర్జునునికూడ చూడపొగనో, ఆ అంగమునందే అస్థానము
 నందే భక్తుడగు అర్జునునకుకూడ దేవుడగు శ్రీకృష్ణుడు కాన్పించసాగెను.
 మరియు, ఇక, ఆయుద్ధరూ తప్ప మరి చూడవవా రెవరునూ
 లేకుండా పోయినప్పుడు వారేమి చేపిరి ? వారిద్దరును ఏకరూపులైరి.
 మరియు, యీరీతిని ద్వైతభావము వశించినప్పు డిక ప్రశ్నోత్తర ప్రసంగ
 మెచటినుంచి రాగలదు ! ఇక యేభేదమూ లేకుండా పోయినప్పుడు
 సంభాషణానుభు మెటనుండి రాగలదు ? యీవిధముగా ద్వైతభావము
 లేకుండానున్న ఆయురువురి సంభాషణమును నేనువింటిని. రెండు అద్వము
 అను ఒకదానికి మరొకదానిని ఎదురుగా వుంచినచో, వాటిలో ఏది దేనిని
 చూచుచున్నదో ఎన్నడైన ఊహించగలమా ? లేదా, వెలుగుచున్న దీపము
 ముందు మరియొక వెలుగుచున్న దీపమును వెట్టినచో, ఆ రెండింటియందును
 ఏ దీపము దేనినుండి ప్రకాశమును యాచించుచున్నదో ఎటుల తెలిపిన
 పిల్లను ? లేదా నూర్యుని ఎదుట మరియొక నూర్యుడు ఉదయించుచో,

వారిలో ఏనూర్వడు ప్రకాశము నిచ్చువాడో మరియు ఎవని ప్రకాశము ప్రకాశించుచున్నదో—ఎటుల నిర్ణయించనగును! ఎవరైన యీ విషయమును నిర్ణయమొనర్చి సాగుచో స్వీయముగా నిశ్చయమే స్థబ్ధురాలగును. ఈ విషయముగా ఆ సంభాషణమునందు కృష్ణార్జునులు పూర్తిగా ఒక్కటిగ నై పోయిరి. రెండు జలప్రవాహములు వచ్చి ఒకదానిలో నొకటి కలిసిపోవుచో; మరియు ఉప్పుకూడా వచ్చి వాటిలో కలిసిపోవుచో ఆ ఉప్పు ఆ ప్రవాహములు రెంటినీ అడ్డగించ గలదా? లేదా అది కూడా తులమునేపటిలో ఆ రెంటితోనూ కలిసి ఏకరూపమును పొందునా? సరిగా యిదేవిధమున, నే నా సంవాదమునం దీ రీతిని ఏకరూపు లయ్యెడి కీకృష్ణార్జునులను నా మనస్సున ధ్యానించినప్పుడు నా స్థితికూడా ఆ ఉప్పు వలె నైపోవును” ఈ కొద్దిసంగతులను సంజయు డిప్పుడే చెప్పుచుండెను. యంతలో సాత్త్వికభావము వచ్చి ఆతని సంజయత్వపు స్మృతిని పోగొట్టెను— నేడు సంజయుడ ననెడి - ధ్యానమే ఆతనికి లేకుండాపోయెను, ఆతనికి రోమాంచుచున్నాడు కొలదిని ఆతని శరీరముకూడా సంకుచితమై పోవుచుండెను. ఆ స్తంభితావస్థలోనే ఆతనికి పోషితులవంటి చెమటవలన ఆతని శరీర కంపముకూడా అత్యధికముగ వృద్ధిపొందెను. అద్వైతానందానుభవ మగుటవలన ఆతని కనులనుండి బాష్పములు వెడలి వచ్చెను. ఆతని కన్నులయందవి ప్రేమాశ్రువులు కావు, కేవలము జలప్రవాహమే ప్రారంభమయ్యెనా యన్నటుల వుండెను. శబ్దార్థము లాతని కుశీలో పట్టకుండెనని తోచుచుండెను, మరియు గొంతు బోలగరుబోయెను; మరియు యిందువలన క్వాసతో శబ్దార్థములు కలిపి ఏకమైపోయెను. అంతే గాదు. ఎనిమిది సాత్త్విక భావములున్నూ ప్రకటమయ్యెను, మరియు సంజయు నకు ‘ఆతని నోటనుండి శబ్దమే వెలువడనట్టి’ విలక్షణావస్థ సంభవించెను. ఆ సమయమున సంజయుడు కీకృష్ణార్జునుల సంతాదమునకు నాల్గవీధులు విలక్షణమయ్యెనా యన్నటుల వుండెను. కాని, అనుభవ్యభావము తనంత

తానే కాంతించునట్టిది యున్నది. అందువలన సంజయుడుకూడా అతి త్వరలో కాంతించెను. మరియు మరల స్పృహ వచ్చెను. అతనికి తన శరీర భ్యాస వచ్చెను.

వ్యాస ప్రసాదా చ్ఛ్వుతవా నేత ద్ధుహ్యతమం పరమ్ |

యోగం యోగీశ్వరా త్కృష్ణాత్సాత్మాత్కథయతస్వయమ్

అనందావేగము సమాప్తమైనపిమ్మట సంజయు డిటులచెప్పెను. “స్వయముగా ఉపనిషత్తులకుకూడా విదితముకాని ఆజ్ఞానమును నేడు నేను శ్రీ వ్యాసదేవుని కృపచే వింటిని. దానిని వినుటతోడనే నాలో బ్రహ్మత్వమువచ్చెను. మరియు నాకు ‘నేను’ మరియు ‘మీరు’ అనగా ద్వైతస్పృష్టి కూడా లేకుండా అంతమొందినది. ఈ యోగమార్గములన్నియు వచ్చి పర్యవసానముపొందెడి ఆ శ్రీకృష్ణుని వచనములు వ్యాసదేవునికృపచే నేడు నాకు అతిసహజముగ లభించినవి. అర్జునుని నిమిత్తముగ నొసర్చుకొని మరియు తనలోతానే బలవంతముగా ద్వైతభావమును (భిన్నత్వమును) స్థాపించుకొని ఆత్మవిచారణనుగురించి ఏమిచెప్పెనో, ఏమని భాషించెనో, అట్టి ఆభాషణమునకు సహోత్క్రమ్యపాత్రునుగా నయ్యెడి యోగ్యత నావంటి సామాన్యునకు కలిగిన దన్నచో, యిక శ్రీగురుదేవులగు వ్యాసదేవుని సామర్థ్యమును నేనెంతని వర్ణించను.”

రాజ్ సంస్కృత్యసంస్కృత్య సంవాద మిమమద్భుతమ్

కేశవార్జునయోః పుణ్యం హృష్యామిచ మహర్ముచుః ౭౭

అటుపిమ్మట సంజయుడు మరలచెప్ప నారంభించినప్పు డాతని నోటి నుంచి ‘రాజ్’ శబ్దము వెలువడుట తోడనే ఆత డత్యధికముగ విమృశించి డయ్యెను; మరియు రత్నప్రకాశము స్వయముగా దానిపైనేపడి వ్యాపించు రీతిని ఆతడుకూడా స్వయముగ తన విస్మయముచే పూర్తిగా వ్యాపింపబడిన వాడాయెను. చందోదయమైన పిమ్మట హిమాలయుని పైనగల సహోవ

ములు కూడా స్ఫటికకలతో సమానముగ కాన్పించసాగినప్పటికిని, సూర్యోదయ మగుటతోడనే మరలనవి ద్రవరూపముగ తోచురీతిని సంజయమగు తనశరీరధ్యాస వచ్చుటతోడనే శ్రీకృష్ణార్జునుల సంవాదము జ్ఞప్తికి వచ్చుచుండెను; మరియు యీ సంవాదము ఆతనికి జ్ఞప్తికివచ్చుటతోడనే అతడు మరల విస్మితుడై తన శరీరధ్యాసను మరచిపోవుచుండెను; ఈ క్రిమమే ఆ సమయమున నడచుచుండెను.

తచ్చ సంస్మృత్య సంస్మృత్య రూపమత్యద్భుతం హరేః ।

విస్మయోమేమహాకారాజ్ఞః! హృష్యామిచపునః పునః ॥ 22 ॥

అంతట సంజయుడు నిలబడి ధృతరాష్ట్రునితో నీటుల చెప్పెను—
 “ఓ రాజా, శ్రీహరియొక్క ప్రత్యక్ష దిశ్వరూపమును చూచి తా మీ రీతిని ఏల నిస్తబ్ధులై కూర్చొనియున్నారు? ఏది చూడకపోయినప్పటికిని కాన్పించునో, వుండనందువల్లనే ఏది వున్నదో, మరియు ఏది మరిచిపోయినప్పడే జ్ఞప్తికి వచ్చునో, అట్టిదానినుంచి ఎవడైన తప్పించుకొన జూచినచో నెటుల తప్పించుకొనగలడు? ఇచ్చట దానిని దూరమునుంచి చూచి కేవలము ఆశ్చర్యపడదగిన మాత్రపు అవకాశముకూడా లేదు. ఏలనన, యీ సంభాషణ యనెడి జ్ఞాన గంగాప్రవాహము తనతోపాటు నన్నుకూడా ప్రవహింపజేసి తీసికొనిపోవునంత అధిక ప్రచండమైనదై యున్నది” శ్రీకృష్ణార్జున సంవాద మనెడి యీ సంగమతీర్థమున స్నాన మొనర్చి ఆసంజయుడు తన ఆహంభావమునకు తిలాంజలి నిచ్చెను. ఆ యవస్థలో అతడు చరమనీచయొక్క ఆనందము ననుభవించుచు మామధ్యమధ్య విలక్షణరూపమున ఏదో మాట్లాడుచుండెను. మరియు మాటిమాటికి అత్యంతరుద్ధ కలహముతో “శ్రీకృష్ణ శ్రీకృష్ణ” యనుచుండెను. తాత్పర్యము కరురాజును ధృతరాష్ట్రునికు ఆతని యీ అవస్థను గురించి వివరించుట తెలియరాదయ్యెను. మరియు అతడు తన మనస్సున అతనిని ముందుగా వివరించుట అతనిని గురించి వివరించుచుండెను. అసమయమున

సంజయునకు పొగిపించుచున్న నుఖానుభవమును స్వయముగ తనవరకే పరిమితముగా నొనర్చుకొని సంజయుడు తన ఆవిహ్వలత్వమును శాంత పరచెను. ఆ ప్రసంగమునకు యోగ్యమైనట్టి మరియు అడుగదగినట్టిమాటను దూరముగ నుంచి ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో నిటులయనెను. “సోదరా సంజయా, నీయీ విభమెట్టిది? వ్యాసుడు నిన్న నావద్ద ఏపనికొరకై కూర్చుండనియమించెను. మరియు నీవీప్రసంగము నెటనుండి తెచ్చితివి? “ఎవడైన అడవిమనుష్యుని రాజమహాలునకు తీసికొనిపోయినచో, ఆ అడవిమనుష్యునకు తనవస్తువును దేనినో కోల్పోయినట్లనిపించును. మరియు అతనికి దళదళలును యాస్త్రిముగనేకాన్పించును లేదా, పగటిసమయము నిశాచరులకు రాత్రియేయగును. ఎవడే విషయమునందలి మాధుర్యమును తెలిసికొనలేడో, అతని కావిషయము నీడసముగాను, లేదా చికటముగాను తోచును. మరియు యిందువల్లనే ధృతరాష్ట్రునకు సంజయుని యీ మాటలు సచ్చలేదు, మరియు నిరర్థకములుగా కూడా తోచుచుండెను. ఇది ఆతనికి పూర్తిగా స్వాభావికమే. మరల ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో చెప్పెను—“మంచిది సంజయా, ఈ యుద్ధమున చివరకు ఎవరికి విజయము లభించునో నాకుచెప్పుము, దుర్యోధనుని పరాక్రమమే ఎల్లప్పుడు సఫలమగునని నా ధృఢవిశ్వాసము; మరియు పొండవుల పేనతో పోల్చి చూచినచో దుర్యోధనుని సేనకూడా దానికంటె ఒకటిన్నర రెట్లు అధికముగ నున్నది. కావున, అంతమున ఆతనికి విజయము కలుగునని నేను తలంచుచున్నాను. ఈ తలంపు సరియైనదేనా? సోదరా సంజయా, నా కిటులనే తోచుచున్నది కాని, నీబుద్ధి యేమి చెప్పుచున్నదో, నాకు తెలియదు, ఆయనను, నీవేమని తలంచుచున్నావో నా కొకమారు చెప్పిన చాలును.”

యత్ర యోగేశ్వరః స్పష్టో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః |

తత్ర శ్రీ ద్విజయో భూతిర్భూవా నీతిర్మతిర్మమ ॥౨౮॥

ఈ ప్రశ్నకు జవాబుగా సంజయుడు చెప్పెను— “ఓ రాజా, ఈ యుద్ధమున యిరుపక్షములందునూ ఎవరికి విజయము లభించునో నాకేమి

జోధపడుటలేదు. కాని ఆయువుయున్న మనుష్యుడు తప్పక జీవించును. చంద్రుడున్నచోట వెన్నెలకూడా తప్పక వుండును; శంఖుడున్నచోట పార్వతికూడా తప్పక వుండును; మహాత్ములున్నచోట వివేకముకూడా వుండును. రాజు వున్నచోట సైన్యముకూడా వుండును; సౌజన్యము వున్నచోట సోదరభావముకూడా వుండును; మరియు అగ్ని ఉన్నచోట దహన శక్తికూడా తప్పక వుండును. దయ వున్నచో ధర్మముకూడా తప్పక వుండును; మరియు ధర్మమువున్నచోట సుఖప్రాప్తికూడా తప్పక కాన్పించును. సుఖము వున్నచోట పురుషోత్తముడుకూడా తప్పక వుండును. వసంతము వున్నచోట వసముకూడా వుండును. వనము వున్నచోట పుష్పములుకూడా తప్పక వుండును. పుష్పములు వున్నచోటుకు భ్రమరములగుంపు కూడా తప్పక వచ్చును. గురువువున్నచోట జ్ఞానము వుండును; మరియు జ్ఞానము వున్నచోట ఆత్మదర్శనముకూడా వుండును; మరియు ఆత్మదర్శనము వున్నచోట సమాధానముకూడా వుండితీరును; భాగ్యముపద్ధతు విలాసము, సుఖముపద్ధతు ఉల్లాసము మరియు సూర్యునిపద్ధతు ప్రకాశము తప్పక చూచుటకు వచ్చును. ఇదేవిధముగా ఎవరివలన పురుషార్థము అన్నింటికని సామర్థ్యము లేదా శోభయూ అభించునో, అట్టి శ్రీకృష్ణుడే పక్షమున నున్న అష్టీకూడా ఆ పక్షమునందే వుండును. మరియు తన భర్తసహితముగ ఆ జగన్మాతయగు అష్టీ ఎవరికి లభించునో, అట్టివానికి అజీమాది అప్రదిద్దులున్న దాసీలుగా కారా? శ్రీకృష్ణుడు స్వయముగనే విజయస్వరూపుడు, కావున ఆతడే పక్షముమన నున్న ఆ పక్షము వై పునకే విజయముకూడా పరుగెత్తుకొని వచ్చును. ఇక అర్జునుడో విజయుడను పేరు ప్రసిద్ధిపొందియున్నాడు. మరియు శ్రీకృష్ణుడు స్వయముగనే విజయస్వరూపుడు; కావున, శ్రీకృష్ణుడు వున్న పక్షమునందు అష్టీ సహితముగ విజయముకూడా వుండుననుటలో సందేహ మించుకయులేదు. ఇట్టి ప్రతిష్ఠగలిగినట్టి మరియు మానసియులవగు తల్లి - దండ్రులు ఆధారముగ లభించినవారి దేశ

మందలి సాధారణ వృక్షములుకూడా పండెమున కల్పవృక్షములనుకూడా జయింపగలవు? అచ్చటిరాళ్ళుకూడా చింతామణులుగా ఏల కాజాలవు? మరియు అచ్చటి మట్టియందుకూడా స్వర్ణగుణమేల విలసిల్లదు? వారిగ్రామములందలి నదులలో ఆమృతరసము ప్రవహించసాగుచో, అందాశ్చర్యమేమిగలదు? ఓ రాజా, మీ మనస్సులో మీగే యోచించి చూచుకొనుడు. ఎవనినోటినుండి అడ్డగోలుగా వెలువడిన శబ్దములుకూడ ఆనందముతో వేదములలో లెక్కింపబడునో, అట్టివాడు స్వయముగా దేహధారియగు సచ్చిదానందుడేలకాకుండును? శ్రీకృష్ణుడు మరియు లక్ష్మణుల తల్లిదండ్రులుగాగలవాని అధికారమునందు స్వర్ణమోక్షములు రెండునూవుండును. ఇందువల్లనే, ఏ పక్షమున లక్ష్మీపతియగు శ్రీకృష్ణుడుండునో ఆపక్షమున సమస్తసిద్ధులూ తమంతతామే వుండునని మాత్రము నాకు తెలియును. ఇంతకుమించి నాకేమి యూతెలియదు. సముద్రమునుండి జన్మించెడి మేఘములు స్వయముగా సముద్రముకంటెకూడా మించిన సదుపయోగములోనికి వచ్చును. సరిగా యీ విషయమే అర్జునుడు మరియు శ్రీకృష్ణులపట్లకూడా చెల్లును. ఇషముకు స్వర్ణదీక్ష విచ్చెడి గురువు స్పర్శమణియే యగునన్నమాట వాస్తవము; ప్రపంచమందలి వ్యవహారములన్నియూ కేవలము బంగారమువల్లనే జరుగును. కాని, స్పర్శమణిచేకాదు. ఈ విధముగ ఆలోచనలవల్ల గురుత్వమున కొరత వాటిల్లునని కొందరందురు. కాని, దీనిని మనస్సుకు తేరాదు. అగ్నిస్వయముగా తన ప్రకాశమునే దీపముద్వారా ప్రకటమొనర్చు రీతిని, దేవుని శక్తివల్లనే అర్జును డాసమయమున దేవునికంటె మిన్నగా కాన్పించసాగెను. కాని; అతడు దేవునికంటె ఎంతఎక్కువగా కాన్పించుచుండెనో, అంతఎక్కువగానే యీ విషయమునందు దేవునకు గౌరవ ప్రకరణలుకూడా వుండును. తండ్రికి తన కొడుకు సద్గుణము లన్నింటను తనకంటెకూడా బాగా ఎక్కువగా నుండవలెననెడి కోరికయే ఎల్లప్పుడును / వుండును. మరియు కార్తవీర్యునిగూడ శ్రీకృష్ణునకుకూడ యీ కోరిక యే ఫలించినది.

‘ఓ రాజా, ధృతరాష్ట్రం, శ్రీకృష్ణుని కృపచే అర్జును డేపక్షమునకు సహాయకు డయ్యెనో అట్టిపక్షమునకు విజయము పొందించదని నీకేల సందేహముకలుగు చున్నది? ఆ పక్షమునకే విజయము పొందించకున్నచో స్వయముగా విజయమే నిరర్థకమైపోవును. కావుననే, లక్ష్మీ ఎచ్చటనున్నదో, అచ్చటనే శ్రీమంతుడగు శ్రీకృష్ణుడు గలడనిన్నీ, మరియు ఎచ్చట పాండు పుత్రుడగు అర్జునుడున్నాడో, అచ్చటనే విజయమంతయు గలడనిన్నీ - నేను చెప్పుచున్నాను. వ్యాసదేవుని శుద్ధత్వము మరియు సత్తత్వముపై మీకు విశ్వాసము వున్నచో యీ నావాక్కు అటలమైనదని మీరు తెలిసికొనుడు. లక్ష్మీపతి యగు నారాయణుడువున్నచోటున భక్తశ్రేష్ఠుడగు అర్జునుడుకూడావుండును. మరియుఅచ్చటనే సుఖము మరియు మంగళ లాభములు కూడా నివసించును. నా యీ మాట అబద్ధమగుచో, నేను వ్యాసదేవుని శిష్యుడనే కానిని తెలిసికొనుడు” అభిమానముతో యీ విధముగా ప్రతిజ్ఞ చేసి సంజయుడు తన చేతులను రెంటినీ పైకెత్తెను. ఈ విధముగా, మహా భారత సారాంశమంతయు ఒకే శ్లోకమునందు వుంచి ఆ శ్లోకమును సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుని చేతి కిచ్చెను. అగ్ని యొక్క వ్యాపకత్వము అపారము. కాని నూర్యాయ స్తమగుటవలన కలిగెడి త్పతిని పూర్తిచేయుటకు గాను దానిని దీపపువ్వుకి ముట్టించుటకై ఉపయోగింతుము, అదేవిధముగా అన్నింటికంటె ముందు ఆ శబ్దబ్రహ్మ, లేక సవాత్మ శ్లోకములు గల ఎచ్చటను అంతులేని మహాభారతము ఏర్పడినది. అటుపిమ్మట, భారత గ్రంథమయొక్క సారమంతయు నిండియున్న ఏడువందల శ్లోకములు గో గీత ఏర్పడినది. ఈ ఏడువందల శ్లోకములందును యిది చివరి శ్లోకము. దీని యందు వ్యాసుని శిష్యుడగు సంజయుని గొప్పతనమంతయు నిండియున్నది, మరియు గీతఅంతటియొక్క ఏకత్రితమైనది అర్థమిది. ఈ ఒక్కశ్లోకమునూ తనపూర్వదయమనందంటి పట్టుకొనియు చుకొన్న పురుషుడు అజ్ఞానమంతయు జ్ఞానంగా జయించును. ఈ విధముగా యీ ఏడువందల శ్లోకములున్నా

యీగీతకు నడచుచున్న పాదములవంటివే. లేదా ఏటిని పాదములని యనక, గీతయనెడి ఆకాశమునందలి పరమామృతమనియే ఎరుంగవలెను. లేదా, ఇది గీతయనెడి ఆత్మ-రాజసభయందలి స్తంభములేయని నాకు తోచుచున్నది. లేదా సప్తశతీ అనగా ఏడువందల శ్లోకములలో భగవతిని గురించి రచించిన గ్రంథముద్వారా వర్ణింపబడిన యీ గీతను సాక్షాత్తు భగవతీదేవి యనియే తలంచవలెను. ఇది మోహమనెడి మహిషునకు ముక్తినిచ్చి (అనగా నాశమొనర్చి) ఆనందము పొందినది. ఇందువల్లనే ఎవడు మనస్సు, శరీరము మరియు వాక్కులతో దీనికి భక్తుడగునో, ఆతడు స్వానందము, లేదా ఆత్మానంద సామ్రాజ్యమునకు చక్రవర్తియగు రాజగును. లేదా అనిద్యయనెడి అంధకారమును దూరమొనర్చుటలో పృతిజ్ఞా పూర్వకముగ సూర్యునికూడ ఓడినెడి యీ తేజోవంతమగు శ్లోకములను ప్రభువగు శ్రీకృష్ణు డీ గీతారూప మున ప్రకటించెను. లేదా సంసారము నందలి అలపియున్న యాత్రికులకు విశ్రాంతి స్థలము నిచ్చుటకై యీ గీతాశ్లోకాక్షర హాపియగు ద్రాక్షలతా మండపము నిర్మింపబడినది. లేదా యీ గీతను శ్రీకృష్ణ ముఖరూపియగు ఏడువందల శ్లోకములనెడి కమలములతో కూడియున్న, మరియు మహాత్ములనెడి భ్రమరములతో నిండియున్న పుష్కరిణి యనియే తెలపకొనవలెను. లేదా యీ ఏడువందల శ్లోకములున్నా మరెవ్వరూకాదు, గీతామహిమను గానమొనర్చెడి భట్టులుగానే తోచుచున్నది. లేదా వాల్మీకేపులను గృహములుగా నిర్మించిన యీ ఏడువందల శ్లోకములుగల గీతయనెడి నగరమున నివసించుటకై వేదబృందమే వచ్చినదా యన్నటుల వున్నది. లేదా తన భర్తయగు పరమాత్మను ప్రేమపూర్వకముగ కాగలించుకొనుటకై గీతయనెడి ప్రేయిరాలు తనచేతులు ముందుకుచాపినదనినీ, యీ శ్లోకములను అమోయొక్క బాహువులనినీ యెరుంగవలెను. లేదా యీ శ్లోకములు గీతయనెడి కమలముపైగల భృంగములనిగాని, లేదాగీతారూపియగు సముద్రోతరంగములని లేదాగీతారూపియగు రథముయొక్క గుఱ్ఱములు అనికాని యెరుంగవలెను. లేదా

అర్జునుడనెడి సింహస్థపగ్వమువచ్చుటవలన గీతయనెడి గంగలో పావమొన
 ర్పుటకై తీర్థములన్నియు యీ శ్లోకరూపమున వచ్చియున్నవనినీ,
 మరియు అతీర్థములన్నియు కూడిన సంత యేర్పరచబడినదా యనినీతోచు
 చున్నది. లేదా యిది శ్లోకపంక్తులుకావు. విరక్తచిత్రమునుకూడా లాభింప
 జేసెడి చింతామణులు, లేదా కల్పవృక్షపంక్తులు అమర్చబడినవా యన్నటుల
 తోచుచున్నది. ఈ ఏడుపందలశ్లోకములందును ప్రతిశ్లోకమున్నూ మరియొక
 రెండవశ్లోకముకంటె ఎన్నోరెట్లు మిన్నగా కాన్పించుచున్నది. ఇట్టి
 స్థితిలో ఎవడైన పీటిని విడి విడిగా ప్రకంపించ సాగుచో ఎటుల
 పీలగును? కామధేచువును గురించి ఎన్నడైన, అది ప్రస్తుతము పాలి
 చ్చుటలేదనిగాని, యిది పాలుయివ్వనిదనిగాని-చెప్పనగునా? దీపమునుగురించి
 దీనికి ముందెక్కడో వెనుక ఎక్కడోచెప్పవలనుపడదు. నూన్యూరి చిన్నయనిగాని
 పెద్దయనిగాని, మరియు అమృతసముద్రమునకు లోతు-మిట్టలు మొదలగునవి
 చెప్పుటకు పీలుకానటుల, మరియు యీషదార్థముల కీదిగమగు విశేషణము
 లెటుల జేర్చనగును? సరిగా యీవిధముగనే, గీతయందలి ఏ శ్లోకమును గురించి
 యూ 'యిదిముదటి శ్లోకము, లేదా చివరిశ్లోకము' అని చెప్పరాదు.
 పారిజాతపుష్పములను గురించి 'యిదితాళావి, యిదినిల్వయన్నవి' అని ఎన్న
 డైన చెప్పనగునా? గీతాశ్లోకములందుకూడా యోగ్యతననుసరించి చూచినచో
 ఏవిధమగు హెచ్చు - తగ్గులూలేవు; అందలి ఏ శ్లోకమూ మరియొక శ్లోకమును
 మించినదీకాదు. తగ్గినదీ కాదు. మరియు దీనికిగలకారణమేన, గీతాశ్లోకము
 లను చదువునప్పుడు వాచ్య - వాచక భేదముకూడా వుండదు. ఈ గీతా
 శాస్త్రమున ఒక్క శ్రీకృష్ణుడే వాచ్యము మరియు వాచకముకూడా
 ననెడి సంగతి అందరెరిగినదే. ఈ గీతార్థము తెలిపికొన్నందు
 వల్ల ఏది లభించునో, అదియే దీనిని జేవలము పఠించినందువల్ల
 కూడావచ్చును; మరియు యీ గీతాశాస్త్రము వాచ్యవాచకము.
 విశిష్టత నింతశ్రీకృష్ణముగ కలిగించును. ఇందుచే, నేను సమర్థుడను

వలసిన విషయమేదియూ మిగిలియుండలేదు. ఈ గీతను ప్రభువుయొక్క సుందరవాఙ్మయమూర్తిగా నెరుంగవలెను. ఏ శాస్త్రమైన తీసికొనుడు. అది మొదట వాచకునకు తన ఉద్దిష్టార్థమును తెలిపి, తరువాత తాను స్వయముగ నేలుట మొనఁగెను. కాని గీతయొడల యీ విషయముచెల్లదు. ఇది పూర్తిగా అన్యాయము, అదినాశి మరియు నిరంతరబ్రహ్మయే విశ్వమంతటి నైనను కరుణబూని మరియు అర్జునుని నిమిత్తమాత్రునిగా నొనర్చుటని భగవాను డీపరమానందమును అందరకు సంత సుగమ మొనర్చెనో చూడుడు! చోరమును సుఖంపజేయు నెపముతో చంద్రుడు త్రిభువనములకును దాహశాంతి చేయును, లేదా గౌతమముషిని నిమిత్తముగా నొనర్చుకొని కలికాలమువలన జనించెడి సంసారదాహమును శాంత పరచుటకై శంకరుడు గంగాప్రవాహమును భూమిమీదకు గొనివచ్చెను. ఇదేవిధముగ అర్జునునిదూడగా నొనర్చుకొని క్రిక్కివ్రూపియగు గోవు యీ గీతారూపియగు దుగ్ధమును సంసార మంతటికిని యిచ్చెను. తాముగీతలో హృదయపూర్వకముగ మగ్నులగుచో కైవల్యస్థితిని చేరెదరు. ఇంతేకాదు, కేవలముపరించుతలంపుతో నేజిహ్యతో దీనికిసంబంధము కలుగజేయుచో, స్వర్ణముజి ఒక్కచూరు తాకినందువల్ల నేయినుము తనంతతాను బంగారుగా నైపోవురీతిని, పాతమును గ్లానుగా నొనర్చుకొని ఏ శ్లోకచరణము నైన మీ పెదవులకు తాకించినచో, మీ శరీరమునకు బ్రహ్మైక్యమనెడి పుష్టివచ్చును. లేదా, పఠనము నెడి గానును నోటికి తాకించకుండా దానిని వంకరగానుంచి, మరియు దానివైపు వీపువుంచి కూర్చొనుచో, ఒకవేళ గీతాక్షరములు మీ చెవిని పడినప్పటికిని అదికూడ లెక్కలోనికి వచ్చును. అతిద్రవ్యసంపదగలవాడు మరియు ఉదారుడూ నగు పురుషుడు ఎన్నడైన ఏ పస్తువునైనను ఎవరి నుండియూ యాచించునరీతిని, యీ గీతాశ్రవణము, తఠానము లేదా అర్థగ్రహణములలో ఏ ఒక్కదానిని అవలంబించినప్పటికిని, మోక్షమునకు తక్కువగా ఎవరికిని ఎన్నిడును చేసిన యివ్వనే యివ్వదు మరియు అందరికిని ఒక వరసను మోక్షమునే యిచ్చును. కావున జ్ఞానుల

సాంగత్యమునందుండి ఒక్కగీతనే నేవించవలెను. ఇతరములగు అన్యకాత్మములను గైకొన్నందువల్ల బాధమేమిగలుగును? శ్రీకృష్ణుడు మరియు అర్జునుడున్న ఏకాంతమున మనసువిప్పి మాట్లాడుకొన్న విషయములను శ్రీమద్వాక్యసదేవులు యీ విధముగా సుగమముగా, కోరిన ప్రతివారు తెలిసికొనుటకు ఏలుగా అమర్చిరి. తల్లి తనపుత్రునికి ప్రేమపూర్వకముగ ఏదైన పెట్టదలచినప్పుడు ఆమె ఆతనినోట, ఆతడు సహజముగ మ్రింగి తినగలుగునంతటి చిన్న చిన్న ముద్దలను పెట్టును. లేదా వాయువు అపరిమితము మరియు అసంతృప్తి నదీ యైనప్పటికిని, ఉపాయకాలియైనవాడు పంఖా తయారుచేసికొని, తాను ఓర్పుకొన గలిగినంతగాలి మాత్రమే వచ్చునటులచేసికొనురీతిని, వ్యాసదేవులు కూడా, శబ్దములలో చెప్పటకు వలనుపడని అవిషయముల నన్నింటిని అనుష్టప్ ధందస్సులలో, శ్రీలు మరియు కూద్రాదులుకూడా అర్థము చేసికొనగలుగునంత సులభముగ రచించిరి. స్వాతిజలమువలన ముత్యములు తయారుకానిచో, అవిసుందరసుగు శ్రీలశరీరముపై ప్రవేశించి ఎటుల సుశోభిల్లగలవు? వాద్యమున నాదమే జనింపకున్నచో, అది చెవికెవటినుంచి వినిపించును? వృక్షములందు పువ్వులే పూయకున్నచో వాటినుగంధము నెటుల గైకొనగలము? పక్షాన్నమునందు మాధుర్యమే లేకున్నచో, అది నాలుక కెవటినుంచి లభించగలదు? అద్దమే లేకున్నచో నేత్రములు స్వయముగా తమ్ము తామెటుల చూచుకొనిగలవు? దృష్టకు గురువుయొక్క సాకార మూర్తియే కాన్పించనిచో, ఆతడెవరిని నేవించును? సరిగా యిడేవిధముగా ఆ అసంఖ్యాతమగు బ్రహ్మవస్తువుకొరకై జ్ఞోకముయొక్క ఏడువందల సంఖ్య ప్రయోగించకున్నచో దాని నెవడు ఆకళింపుజేసికొనగలడు? మేఘము తెల్లప్పుడును సముద్రజలమును యింకింపజేయును. కాని సంసారమునకు సాగరము ఎల్లప్పుడును యధాప్రకారముగనే కాన్పించును; ఏలనన, యిక్కడోక్కడో లేనిదానిలో ఏ కొద్దిగానో ఎక్కువ - తక్కువలు సందర్భమునో, దానిఅంత ఎవనికి చిక్కగలదు? వాక్కుకు వర్ణించుటకు సాధ్యము

కాని దానిని, యీ శ్లోకములలో యిముడ్చక పోయినచో నోటికి చెవులకూ అది ఏ రీతిని అనుభవములోనికి రాగలదు? కావుననే వ్యాసదేవుడు శ్రీ కృష్ణుని మాటలను యీ గ్రంథమున కూర్చి సంసారమునకు మహోపకార మొనర్చిరి. మరియు వ్యాసమహర్షి శబ్దములపై పరిపూర్ణముగ ధ్యానముంచి ఆయన రచించిన అగ్రంథమునే నేను మరాఠీభాషలో అనువదించి మీకర్జములందుంచితిని (మూలగ్రంథము మరాఠీభాషలో 'ఓవీ' యనెడి ఒక విశేష ఛందస్సులో రచింపబడినది - అనువాదకుడు) వ్యాసాదిమహర్షులయొక్క జ్ఞానము కూడ బ్రమించి మోసపోయెడి నిషయమును గురించి యీ అల్పమతి యగు వ్యక్తి (నేను) శుద్ధవాచాలత చూపెను. కాని యీ గీతేశ్వరుడు అతినిష్కప టుడు. ఆయన వ్యాసవచనములనెడి పూలమాలను ధరించినప్పుడు, నా తిన్న నగు దుర్వారదళములకు కూడ 'కాదనడు', శ్రీరసాగర తటముపై తమదప్పి కను తీర్చుకొనుటకు వీనుగుల సమూహము వచ్చును; కాని యిందుకని, దోమలకు అచ్చటకు వచ్చుటకు అవరోధముండునా? సరిగా చెక్కలురాని పక్షి పిల్లలు, అలసి పోవుటవలన ఆకాశమున చక్కగా ఎగురుజాలవు. అయినప్పటికిని యిటునటు గంతులు వేయుచునే యుండును. మరియు అదే ఆకాశమున గరుత్మంతుడుకూడా అతివేగముగా ఎగురుచుండును. భూమిపైన రాజహంసలు అతినందరగమనమున నడుచును; కాని, యిందుకని, ఎవరైన తమ వికారపు నడకతో దానిపై నడువ రా దనదగునా? తన పరిమాణము ననుసరించి గంగాశము అత్యధికమగు జలమును తన పొట్టలో నింపుకొనును; యిందుకని, దోసిలిలో నీరు తీసుకొనగూడదా? దీపపుసమ్మె చాలినెద్దదిగా వున్నంతమాత్రమున దాని ప్రకాశముకూడ ఎక్కువగానుండునా? కాని, చిన్న పత్రియందుకూడా దానియొక్క పరిమితి ననుసరించి ప్రకాశము వుండునా, లేక, వుండదా? సముద్రమున దాని వ్యాప్తి ననుసరించియే ఆకాశము యొక్క ప్రతిబింబము పడును. సరిగా యిదేవిధమున, యీ గ్రంథనిషయము నందుకూడా వ్యాసునివంటి దివ్యమగు బుద్ధిమంతులగు ఋషులు సంపరింతురు

కాని, కేవలము యీ దృష్టితో, నావంటి అల్పమతి పాదము లిడరాదని చెప్పటం యుక్తిసంగతముకాదు. మందర పర్యతమువంటి పెద్దపెద్ద జలచరములు సంచరించునట్టి సముద్రమున చిన్నచిన్న మత్స్యములు చూడనైన చూడరాదా? అరుణు డెల్లప్పుడును నూర్యుని రథముపై దృఢముగా కూర్చొని యుండును. యిందుకని, అతడెల్లప్పుడు నూర్యుని చూచుచునే వుండును. కాని, భూమిపై ప్రాకెడి చీమ నూర్యునివై పు చూచుటలేదా? కావుననే, నావంటి అమాయకుడుకూడా దేశభాషలో గీతను రచించుటలో అనుచితమగు విషయ మేదియూలేదు. తండ్రి ముందునడచుచున్నప్పుడు, అతనికొడుకు అతని వెనుక అడుగుపై అడుగునిడుచు నడచుచో, తండ్రిచేరిన ప్రదేశమునకు ఆ కొడుకుకూడా చేరదా? సరిగా యిదేవిధమున, వ్యాసదేవుని వెంటనడచి, మరీయు గీతాభాష్యకారుల నుండి మార్గమును తెలిసికొని, నేనుకూడా నుందుకు సాగుచో, యీ పని ఆయోగ్యము మరియు అనుచితమున్ను అయిన అగుగాక, అయినప్పటికిని నేను ఉపయుక్తస్థానమునకు తప్పక చేరుదును. మరియొక ప్రదేశమునకు ఎటుల ఎక్కడకు వెళ్ళుదును? ఇదిగాక, ఎవనిలో పృథివితో సమానముగ త్రిమాగుణము గలదో, మరియు యిందు వలన, ఎవడెన్నడును ఏ స్థావర-జంగమమువల్లనూ దుఃఖముపొందడో. ఎవని నుండి అమృతమును సంపాదించి చంద్రుడు జగత్తువంతనూ శీతలముగ నొనర్చుచున్నాడో, ఎవని శరీరముయొక్క ఆసలైన తేజస్సును పొంది నూర్యుడు అంధకారమును దూరమొనర్చుచున్నాడో, దేనినుండి సముద్రమునకు నీరు, జలములకు, మాధుర్యము, మాధుర్యమునకు సౌందర్యము, వాయువుకు బలము, ఆకాశమునకు వ్యాప్తి, జ్ఞానమునకు ఉజ్జ్వల రాజ్య వైభవము, వేదములకు మధురవాక్కు, సుఖమునకు ఉత్సాహము, మరియు సమస్తరూపములున్నా ఆకారములున్నా ప్రాప్తించుచున్నవో, మరియు ఎవడు అందరికిని ఉపకారమునర్చునో, అట్టి సమర్థుడగు సద్గురువులైన శ్రీ నివృత్తినాథులు నా అంతఃకర్మమునందు ప్రవేశించి, దానియందు సంచరించుచున్నారు. ఇప్పుడు, నేను

మరాఠీభాషలో గీతను సరియైన రీతిని వివరించుటలో ఆశ్చర్యపడుటకు గల కారణమేమిగలదు? గురువగు శ్రీ ద్రోణాచార్యునిపేర పర్యతముపై ఒకమట్టి కుప్పను పోపి ఆయనను నేవించిన కొండజాతికి చెందిన భిల్లుడగు ఏకలవ్యుడు కూడా తన ధనుర్విద్యా నైపుణ్యమువలన త్రిలోకములను గడగడ లాడించెను. చందనతరువుకు చుట్టుప్రక్కల వుండెడి చెట్లుకూడా చందన వృక్షముతో సమానముగ నుగంధితమగును. వపిష్ఠుడు తన భుజముపై నిడుకొనిన కండువా నూర్చునితోకూడ ప్రతిస్పర్థ యొనర్చగలిగి యుండెను. ఇక నేనో సచేతను డగు మనుష్యుడను, పైగా నా సద్గురువులు కేవలము తమ కృపాకటాక్షము వల్లనే తనశిష్యుని ఆత్మపదమునకు తీసికొనివెళ్ళి ఆచట కూర్చొట్టెట్లునంతటి అధికమగు సామర్థ్యము గలవారు. దృష్టిగరిగానుండి, దానికితోడు నూర్చుడు సహాయముకూడా చేయుచో, యికకాన్పించని వస్తు వేది యుండును? కావు ననే, కేవలము నా శ్వాసోచ్ఛ్వాసలుకూడా కొత్త కొత్త గ్రంథములు కాగలవు. జ్ఞానదేవుడ నగు నన్ను నేనే 'గురుకృపవలన కాజాలని పని ఏమి గలదు?' అని అడుగుచున్నాను. ఇందువల్లనే నేను మరాఠీ భాషలో గీతార్థమును లోకు లెల్లరు సులభముగ తెలిపికొనగలుగు రీతిని చెప్పితిని. నా యీ మరాఠీ పలుకులను ఎవరైన కాశలముతో గానము చేయుచో అతని గానమోహినిలో ఎచ్చటను ఏ అపూర్ణత్వమున్నూ కాన్పించదు. కాన, ఎవరైన గీతను గాన మొనర్చుచో యీ గీత అతని గానమునకు భూషణమే యగును. మరియు ఎవరైనా యీ శబ్దములను సరళ రీతిని చదువుచో, ఆ విధముగా నొనర్చినప్పటికిని యీ గీత అతనియందేవిధ మగు న్యూనతయు వుండనివ్వదు. నగలను ధరించకుండా, వ్యర్థముగా వుంచిన పుటికిన్నీ అది అందముగనే కాన్పించును. అట్టి స్థితిలో దానిని శరీరముపై ధరించినచో అది ఉపయోక్తముగా నుండదా? మరియు అత్యధిక నుందర ముగా కాన్పించదా? ముత్యములను బంగారముపై కూర్చినచో అది బంగారముయొక్క శోభను యింకనూ పెంపొందింపజేయును. ఇట్టి సందో

గము లేకపోయినప్పటికిని, వాటిని ఒకవండగా గుర్తించినంత మాత్రమున వాటిఅందమునకు కొరత రాదుగదా ! వసంత ఋతువునందు పుష్పించెడి ముద్గరపుష్పములను మాలగా గుర్తించినప్పటికిని, లేదా అదేవిధముగా విడిగావుంచినప్పటికిని, వీటి యందైనను దాని సుగంధమునకు కొరత వాటిల్లునా ? సరిగా యిదేవిధమున, నేను యీ శంఖోబద్ధమగు ప్రేమపూరితమైన గ్రంథమును గానమొనర్చుటకు కావలసిన గుణముకూడా స్వాభావికరూపమున నుండునటులునూ, మరియు గానమొనర్చుక పోయినప్పటికిని దానిఅందము పూర్తిగా వర్ధిల్లియుండు రీతి గనూ రచించితిని. ఈ పంక్తులను రచించుటలో నేను బ్రహ్మరసముచే సుగంధితమొనర్చిన అక్షరములను చిన్నపిల్లలనుండి మొదలుకొని పెద్దలవరకు గల వారందరునూ అతిసహజముగ తెలిసికొన వీలగురీతిని అమర్చి యుంచితిని. చందనవృక్షమునందు సుగంధమునకై పుష్పములను వెదకవలసిన ఆవశ్యకత లేనివిధమున యీ గ్రంథపంక్తులు (శందన్సులు) కూడా చెవులలో పడుటతోడనే వినువారికి సమాధిస్థితికలిగించును. దీనిని వ్యాఖ్యానించెడి ఉపన్యాసమును వినుచో అది మనస్సుపై మోహనాస్త్రమును ప్రయోగించదా ? దీనిని సహజరీతిని పఠించి నప్పటికి కూడా అందువలన కలిగడి పాండిత్యానందము 'సమీపమునం దమృతము ప్రదహించు చున్నప్పటికి కూడా దానివైపుకు ధ్యాసపోవంత' అత్యధికముగా నుండును. ఈరీతిని, సిద్ధతాపూర్వకముగ దీని కనిత్వము 'దీనిశ్రవణము మనన - నిదిధ్యాసనము లపై కూడా విజయమును లభింపజేయ జాలినంత' అధికమగు శాంతి నిచ్చునట్టిదై యున్నది. దీనిని వినుటవలన ప్రతివ్యక్తికిని ఆత్మానందానుభవము నందలి సర్వోచ్చాంతము ప్రాప్తించును. మరియు దాని యిందిరియము అన్నియూ పుష్టిగలవిగా నగును. చకోరము తనకైవల్ల చంద్రుని ఉపసాగించి (ఆనగా, ప్రత్యక్షముగ చంద్రామృత పానమొనర్చి) నుభించును; కైకపక్షి అంతమాత్రమున అవంద్రకాంతి మరెవరికిని ప్రాప్తించనేరదా ?

సరిగా యిదేదిధమున, ఆధ్యాత్మిక కాస్త్రాధికారముగల పురుషునకు దీని యందలి గంభీర రహస్యజ్ఞానము కలుగును. కాని, కేవలము వాక్పాతుర్యము వల్ల కూడా చాలామంది నుఖింతురు. కాని, వాస్తవమునకు యీమహిమ యంతయూ శ్రీనివృత్తినా ధులదే. ఈ ప్రబంధమును మీరు గ్రంథమునకుడు, యిది గురునాథుని కృపావైభవమే. అతి ప్రాచీనకాలమున శ్రీర సాగరమువద్ద శంకరుడు పార్వతి చెవియందు చెప్పినట్టి రహస్యము, శ్రీరసా గర తరంగములందలి మొసలి పొట్టలో వసించుచున్న మత్స్యేంద్రనాథులకు లభించినది. మత్స్యేంద్రనాథునకు సప్తశృంగిపై అవయవ హీనుడగు చారంగీనాథులు లభించిరి. మత్స్యేంద్రుని దర్శనమువలన చారంగీనాథుని తెగిపోయిన అవయవములు పూర్వమువలె అతుకుకొనెను. పిమ్మట మత్స్యేంద్రనాథుడు అటలసమాధిని సరియగు విధ మున అనుభవించినవలెనని నిశ్చయించుకొనిరి. అందువల్ల ఆ రహస్యసంకేతము నాతడు గోరక్షనాథునకు చెప్పెను. గోరక్షనాథుడు-యోగరూపియగు కమ లిన్-సహోవరము మరియు విషయనాశన మొనర్చెడి కాలుడే ఆతడు. మత్స్యేం ద్రనాథుడు ఆయనకు తనఆధికారమునంతనూ యిచ్చి తనపీఠముపై అధిష్ఠింప జేసికొనెను. ఇటుపిమ్మట గోరక్షనాథులు, శ్రీశంభుని సమయము నుంచి పరంపరగా వచ్చుచున్న ఆలంబితానందమును శ్రీగై నీనాథునకు సమూలముగ నుపదేశించిరి. ఆగై నీనాథులు కలికాలము భూత కోటిని గ్రసించుచుండుటను చూచి, శ్రీనివృత్తినాథులకు 'అదిశంకరుని మొదలుకొని శిష్యపరంపరచే రహస్యముగ బోధింపబడుచూ యీ సాంప్ర దాయము నావరకు వచ్చినది, అట్టి ఆసాంప్రదాయమును నీవు స్వీకరించి, కలికాలముచే భక్షింపబడుచున్న జీవులను రక్షించుకొరకై నీవు పరుగిడి పొమ్ము' అని ఆజ్ఞాపించిరి. నివృత్తినాథులు స్వాభావికముగనే ఆత్మంత దయాళులు. అందుపై వారికిట్టి గుర్వాజ్ఞ లభించినది. అంతట జగత్తుకు కాంతి ప్రదానమొనర్చెడి శ్రీనివృత్తినాథులు వర్షాకాలపు మేఘమువలె

లేచిరి. ఆసమయమున, దుఃఖముతో నున్నవారిపై కరుణించి గీతార్థమును గ్రచ్చుట యనెడి సేవముతో వారొనర్చిన శాంతరసవర్షమే యీ గ్రంథము. ఆసమయమున నేను చాతకపక్షివలె అత్యనురాగపూర్వకముగ వారియెదుట నిలబడిపోతిని, మరియు యిందువల్లనే నేడు నేనీ యశమును పొందగలిగితిని. ఈ విధముగా గురుపరంపరగా ప్రాప్తించిన ఆత్మసమాధియనెడి ద్రవ్యమునే యీ గ్రంథము ద్వారా ఉపదేశించి గురుమహారాజు నాకొసంగిరి. అటు కానిచో, నావంటి చదువుకొనని, అధ్యయన మొనర్చని మరియు గురుదేవుని సరిగా నేవించుట యెరుంగనివానికి యీ గ్రంథమును రచించు నీయోగ్యత ఎవటినుంచినచ్చును? వాస్తవమునకు, 'గురుదేవుడునన్ను విమిత్రమాతృముగ నొనర్చుకొని, యీ ప్రబంధమును రచించి జగద్రక్షణ మొనర్చిరి' 'మీరు జ్ఞప్తియందుంచుకొందురుగాక. ఈ విధముగా నేను పేరుకుమాత్రము ముందుంచబడితిని. ఇట్టిస్థితిలో నా మాటలలో ఎచ్చటైన ఏదైన దోషము వున్నచో, ఓ శోభిలారా, తామెల్లరును తల్లివలె ప్రేమపూర్ణులై వాటి నన్నింటిని మీ యుదరమునందుంచుకొన వేడెద (అనగా, లోలోపలనే తెలిపికోని, అందులకు నన్ను తుమింతురుగాక!) శబ్దముల నెటుల ప్రయోగించవలెనో, సిద్ధాంతము నెటుల స్థిరీకరించవలెనో, మరియు ఆలంకార మని దేనినందులో, - వీటినిగురించి నా కింతుకయు తెలియదు. కొయ్యబొమ్మ తన సూత్రధారుని యిచ్చాసుసారము నడచి, చిందులు దొక్కుకొరీతిని, నన్ను ముందుంచి వాస్తవమునకు తా గురుదేవులే యీ మాటల నన్నింటిని చెప్పుచున్నారు. కావుననే, నేను విశేషముగ ఆగ్రహముతో 'ఈ గ్రంథమందలి గుణదోషములకై నన్ను తుమింపుడు' అని చెప్పుటలేదు; ఏలనన, గురుదేవులు నన్ను కేవలము గ్రంథవాచకుని గానే నియోగించిరి. మరియు హీనగుణముగలవాడు తుమోక్తులగు మీ సభలో నిలచి, తానుపూర్ణగుణ యుక్తుడు కాకున్నను బోధించు తన చనువువలన మీపైననే కోపమును చెందును. స్వర్గమున

స్ఫుర్పించినప్పటికిని యినుముయొక్క హీనస్థితితో లగిపోకున్నచో యిందలి దోష మెవరిది ? వాగు లన్నియు పోయి గంగలో కలియుటను మాత్రమే చేయగలవు. అప్పటికికూడా వాటికి గంగారూపము లభించలేదనిన వాటి దోషమేమిగలదు ? కావుననే, నేనతిభాగ్యవశమున మహాత్ములగు మీచరణ సన్నిధానమునకు వచ్చినప్పుడిక నాకు ప్రపంచమున ఏకారంత వుండగలదు ? ఓ గురుదేవా, మీరే నాకు మహాత్ముల సాన్నిధ్యమును లభింపజేసిరి ఇందువల్ల నామనోరథములన్నియు నెరవేరినవి. ఓమహాత్ములారా, మీవంటి పుట్టినిల్లు నాకు లభించినది. మరియు నా గ్రంథరచన యనెడి చనువుతో కూడియున్న హతము అతిచక్కగా నెరవేరినది. బంగారముతో భూతలమునంతనూ కప్పివేయవచ్చును. మేరుపర్వతముతో సమానముగ చింతామణులను పర్వతముగ పోయవచ్చును., సప్త సముద్రములను అమృతరసముచే పారలీపోవునటుల నింపుటకూడా సహజమే, మరియు చిన్నచిన్న నక్షత్రములను చంద్రునిగ నొనర్పుటకూడ కష్టముకాదు. మరియు కల్పవృక్షముల తోటను నాటటకూడ అతికష్టముకాదు. కాని గీతారహస్యము మాత్రము సహజముగ స్పష్టీకరింప వీలులేనిదై యున్నది. అయినప్పటికిని, నావంటి మూగవాడు గీతార్థము నింత చక్కగా వివరించ గలుగుటను మీ రిందరును ప్రత్యక్షముగ చూచిరి. ఈ గ్రంథమనెడి అపార సాగరమును దాటి, మరియు క్రితపతాకను చేత బుచ్చుకొని నేనానందముతో ఉచ్చిపోయి నాట్యమొనర్చుచున్నాను, మేరుపర్వతముతో సమానముగా ప్రచండముగ కాన్పించెడిన్ని మరియు విశాలమగు కలశము గలిగియున్నట్టిన్నీ గీతామందిరమును రచించి, మరియు దానిలో గురుదేవుని విగ్రహమును స్థాపించి నేను వానిని పూజించగలుగు చుండుటకూడ, యిది యంతయు ఆ గురుదేవుల కృపాఫలమే. గీతవంటి నిర్మలము మరియు శుద్ధహృదయమూ గల తల్లిని మరచి వ్యాకులతచే నిలపించుచున్న బాలకుడు తనతల్లిని మరల కలసికొన గలుగుటకూడా, ఆ గురుదేవుని కృపాఫలమే. జ్ఞానదేవుడగు

నేను సజ్జనులగు మీరచార వ్యవహారములను విచారించియే నేనీమాట చెప్పితిని. ఇది స్వయముగా జ్ఞానదేవుని హస్తలేని మాటలకావు, ఇక నేనింకేమనిచెప్పను ! మీకృపవల్లనే నేడీ గ్రంథ సమాప్త్యత్వమును నేను చేయగలిగితిని. మరియు యిందువలన నాజన్మ సఫల మైనది. నేను నా మనస్సులో ఏయే ఆకలుపెట్టుకొని మీపై నమ్మకము కలిగియుంటినో, ఆ ఆసలన్నింటిని మీరు చక్కగా నెరవేర్చితిరి. మరియు యిందువల్ల నేను అత్యంతసుఖమును పొందితిని. ఓ మహారాజా, నావంటి దీనునికొరకై తా మొనర్చిన యీ అద్భుతసృష్టి నిర్మాణమును చూచి నేను, పునఃసృష్టి యొనర్చెడి విశ్వామిత్రునికూడ నేడు తుచ్ఛముగ తలంచుచున్నాను. ఏలనన, త్రిశంకువు పక్షము నవలంబించి, కేవలము బ్రహ్మను తక్కువగ చూపించుటకై నశ్వరమగు సృష్టిని జనింపజేయుటలో ఏనుంత గొప్ప పురుషార్థమున్నదికీ కీ? శంభుడు ఉపమన్యునిపై ప్రసన్నుడై అతనికొరకు క్షీరసాగరమును జనింపజేసెను. కాని, అతడొనర్చిన యీ కార్యము కూడ యిచ్చట ఉపమించుటకు తగినదికాదు; ఏలనన ఆ క్షీరసాగరగర్భమునందు హలాహల విషము నిండియున్నది, మరియు సముద్ర మథన సమయమున యిది దానినుండి బయల్పడలినదికూడాను. అంధకారమనెడి నిశాచరుని వలన చరాచరములన్నియు మింగివేయబడిన పిమ్మట, వాటిని రక్షించుటకై నూర్యుడు పరుగెత్తుకొని వచ్చి, ఆ అంధకారమును నాశన మొనర్చినమాట సత్యమే. కాని, చరాచరములకు యీ ఉపకార మొనర్చుటలోపాటు నూర్యుడు తన ప్రాచండమగు ఉష్ణతనుకూడా వారికి చవిజూపించెను. తడించియున్న జగత్తును శాంతపరచుటకై చంద్రుడుకూడా తనసంపూర్ణమగు వెన్నెలతో కూడియున్న ప్రకాశమునిచ్చెను; అయినప్పటికిని, కళంకముగల ఆచంద్రుడీ గ్రంథరాజమున కెటుల సాటివచ్చును? ఇందువల్లనే, భువోత్పల యీ గ్రంథముతో నాకు కలుగజేసిన సంబంధమును పోల్చిచెప్పజును. దీనివల్ల నేనియూ లభించెను. సంక్షేపముగా చెప్పవలసిన, యీ

గ్రంథరూపియగు ధర్మకీర్తనము నుఖపూర్వకముగ సమాప్తమొందుట మీ కృపాఫలమే, మరియు యీ విషయమున, నాకు కేవలము నేవకత్వ తత్వమే మిగిలి యుండును (అనగా, నేను కేవలము నేవకడుగానే మిమ్ము నేదించితి నని తేలుచున్నది.) విశ్వమున కంతకును అత్మయగు అపరమేశ్వరుడీ వాఙ్మయ యజ్ఞముచే సగుతుష్టుడై 'దుష్టుల పక్రిదృష్టి తిన్నవగు నటులునూ, వారి హృదయములందు సత్కర్మలపట్ల ప్రేమ జనించు నట్లునూ, మరియు భూతకోటియందు పరస్పరము హృదయపూర్వకముగ మైత్రి యుండునటులున్నూ, నాకు వరమును ప్రసాదించుగాక! పాపాంధకారము నశించుగాక, మరియు అత్మజ్ఞానప్రకాశముచే విశ్వవంతయూ ఉజ్వలమగు గాక; మరియు అంతట, ఎవడేమి కోరిన అది లభించుగాక. మంగళముల కన్నింటిని వర్షింపజేసెడి సజ్జనులగు మహాత్ముల కూటమితో యీ భూతల మందలి భూతకోటికి అఖండమగు కలయిక సంభవించుగాక. ఈ సాధు సజ్జ నులు సంచార మొనర్చుచున్న కల్పవృక్షాంకురములు, లేదా వీరిని చైతన్య రూపియగు చింతారత్న గ్రామముగను, లేదా మాట్లాడుచున్న అమృత సాగరముగను తెలిసికొనవలెను. ఈ సాధు జనులు కళంకహీనులగు వంశులు, లేదా తాపములేని నూర్యులు, లేదా లోకులెల్లరకును కాశ్వత మైన సోదరులుగను మరియు తనవారిగను నెరుంగవలెను. సారాంశ మేమన, యీ త్రిభువములున్నూ అద్వైతనుఖముచే పరిపూర్ణమై, అఖండరూపమున ఆ అది పురుషుని భజనమున నిమగ్నమగునుగాక. మరియు విశేషించి, యీగోకమున, గ్రంథాధ్యయనము పైననే జీవితము ఆధారపడి యున్నజీవులకు విహిక పారలౌకిక నుఖములు ప్రాప్తించునుగాక. ఇదివినుట తోడనే విశ్వేశ్వర ప్రభువు "ఈశ్వరప్రసాదము నీకవ్వబడినది" అని యనెను. ఈ వరదానమును పొంది జ్ఞానజీవు డత్యధికప్రసన్నుడాయెను. ఈ కలియుగ మున మహారాష్ట్రదేశమున గోదావరీనదికి దక్షిణతటమున, సంసారమునకు జీవన - మూర్త్యుమగు మోహినీ - రాజనివాసముగల ప్రదేశమున, అతిపది

త్రము మరియు అతిప్రాచీనమూనగు పంచకోశక్షేత్రము (నేవాసేగ్రామము) గలదు. ఈ క్షేత్రమున సోమవంశ శిరోమణియు మరియు సమస్తకళాకుసు జనకుడగు శ్రీ రామచంద్రరాజు న్యాయ పూర్వకముగ రాజ్యము చేయుచున్నాడు. ఈ స్థానమునందే, కాంక్షర పరంపరకు చెందిన శ్రీ నివృత్తినాథుని శిష్యుడగు జ్ఞానదేవుడు గీతకు మరాఠీ భాష యనెడి దుస్తులను తొడగను. ఈ విధముగా మహాభారత మందలి భీష్మపర్వమున శ్రీకృష్ణార్జునుల ఏ నుందర సంవాదము గలదో, ఏది ఉపనిషత్తుల సారాంశమో మరియు కాస్త్రము లన్నింటికిని జన్మస్థానమో మరియు పరమహంస యోగులు దేనిని 'హంసలు సరోవరమును ఆశ్రయించు రీతిని' ఆశ్రయింతురో, అట్టి గీత యనెడి సంవాదమునకు పదునెనిమిదవ అధ్యాయము "పూర్ణకలశ మని' ఆ నివృత్తినాథుల శిష్యుడగు జ్ఞానదేవుడైన నేను చెప్పుచున్నాను. ఇప్పు డీ గ్రంథ మనెడి పదిత్ర సంపదవలన ప్రాజ్ఞికోటికి ఉత్తరోత్తరా సంపూర్ణ శుభములు లభించునుగాక. శకసంవత్సరము పన్నెండువందల పన్నెండునందు జ్ఞానేశ్వరుడు గీతకు యీ టీకను వ్రాసెను. మరియు సచ్చిదానంద బాబా అతిప్రేమతోనూ మరియు ధ్యానముతోనూ దీనిని వ్రాసెను.

శ్రీ ఏకనాథ మహారాజు జ్ఞానేశ్వరిని సంశోధించి, దీనినిగురించి
ఆయన వ్రాసినదానియందలి ఆశయ మీ దిగువ నుదహరింపబడుచున్నది.

“శాలివాహన శక సంవత్సరము 1506 లో శారణసంవత్సరమున జనా
ర్యనుని శిష్యుడగు ఏకనాథుడు అత్యంతాదర పూర్వకముగ జ్ఞానేశ్వరీగీత
మూలప్రతితో సరిచూచి శుద్ధమొనర్చెను. ఈ గ్రంథము ఆరంభము
పండియూ అత్యధిక శుద్ధముగ నున్నది; కాని అచ్చటచ్చట పాఠాంతర
ములు వచ్చుటవలన శుద్ధగ్రంథమునందుకూడా కొన్ని అసంగతములగు
మాటలు దొరకినవి. ఈ విధముగాగల పాఠములను శుద్ధమొనర్చి, మూలప్రతి
కునుసరించి, యీ శుద్ధజ్ఞానేశ్వరి తయారుచేయబడినది. అత్యంత భావుక
ుగు గ్రంథ పీఠ్యములకు జ్ఞానమును ప్రసాదించెడి యిట్టి గీతాటీకను రచించిన
అనెక్కొరంతుడగు జ్ఞానేశ్వర మహారాజుకు నేను వందన మున్నను. చాల
లోబాలు అయినపిమ్మట వచ్చెడి యీ పర్వశుభ సమయమున భాద్రపద
కపిల (శుక్ల) పక్షికి గోదావరీనది తటమందలి పైఠణీనగరమున యీశేఖర
కార్యము సమాప్త మొందినది.

జ్ఞానేశ్వరీ భావార్థదీపికా సమాప్తః

శ్రీ హైహయమస్తు